Université Paris IV - Sorbonne
U.F.R. d'études arabes et hébraïques
U.F.R. d'histoire

Thèse
pour obtenir le grade de
docteur de l'université de Paris IV - Sorbonne
Discipline : études arabes et histoire médiévale

présentée et soutenue publiquement par
Jean-Charles Coulon

le 6 juillet 2013 à Paris

La magie islamique et le « corpus bunianum » au Moyen Âge

Volume 2

Édition critique du *Šams al-maʿārif* attribué à al-Būnī (mort en 622/1225)

Directeur principal
M. le professeur Abdallah Cheikh-Moussa
École doctorale IV : Civilisations, cultures, littératures et sociétés
Laboratoire de recherche : CERMOM (Centre de Recherches Moyen-Orient Méditerranée)

Co-directeur
M. le professeur Ludvik Kalus
École doctorale I : Mondes anciens et médiévaux
Laboratoire de recherche : **UMR 8596 (Jeux et enjeux des pouvoirs, Ve-XVe siècles)**

Jury

M. Jean-Patrice Boudet	Professeur, Université d'Orléans
M. Abdallah Cheikh-Moussa	Professeur, Université de Paris IV
M. Ludvik Kalus	Professeur, Université de Paris IV
M. Pierre Lory	Directeur d'étude, EPHE
Mme Catherine Mayeur-Jaouen	Professeur, INALCO

Introduction

« En premier lieu, il faut signaler le fait que *tout manuscrit est unique*, c'est-à-dire qu'il ne saurait en exister aucun autre qui lui soit en tous points identique. C'est une vérité d'évidence en ce qui concerne l'aspect archéologique et historique du document, et qui vaut aussi pour une bonne part des livres anciens (reliures armoriées, ex-libris, notes marginales, etc.) ; mais c'est vrai aussi du texte : sauf rarissimes exceptions, deux manuscrits, si proches qu'ils soient l'un de l'autre, fussent-ils copiés par le même copiste d'après un même modèle, présenteront toujours entre eux quelques divergences ; c'est sur l'observation de ces divergences que se fonde le travail critique de l'éditeur »[1].

Cette remarque préliminaire nous situe dans la tradition scientifique de l'édition de textes. Cela signifie que nous entendons offrir par l'édition que nous proposons le compte-rendu le plus complet possible d'un groupe de manuscrits comportant un texte avec toutes les variations et spécificités que suppose l'écrit médiéval. Ainsi, nous souhaitons ne point éluder les éléments au premier abord les moins signifiants. En effet, l'écriture arabe au Moyen Âge n'est pas codifiée de manière aussi rigide et unifiée que ne le permet l'imprimerie. Il n'en ressort pas moins que les éditions modernes de textes anciens donnent l'illusion d'une grande uniformité de l'arabe médiéval écrit : les citations coraniques sont systématiquement corrigées et alignées sur la vulgate cairote, les hadiths du prophète souvent rendus conformes à leur recension dans les grands recueils canoniques (comme al-Buḫārī), les formules d'eulogies harmonisées et souvent systématiquement ajoutées quand elles viendraient à manquer, les variantes orthographiques - fort nombreuses - systématiquement évincées au profit de l'orthographe courante actuelle... Nous proposons au contraire d'éditer un texte en prenant en compte l'intégralité des variantes, pussent-elles sembler insignifiantes. En effet, un texte peut être lu dans différentes perspectives. Notre perspective d'historien ne serait pas celle du linguiste ou de l'historien de la langue, qui pourrait trouver davantage d'intérêt dans la mention des variantes orthographiques que dans l'identification de telles allusions à un autre texte de magie islamique. Aussi, bien

1. Gilbert Ouy, « Comment rendre les manuscrits médiévaux accessibles aux chercheurs ? », dans *Codicologica*, dir. Johan Peter Gumbert, Max Jan Marie de Haan et Albert Gruys, Leyde, E.J. Brill, 1978, IV (*Essais méthodologiques*) p. 11.

que notre perspective soit avant tout l'histoire de la magie en Islam, nous avons tenu à signaler toutes les leçons divergentes, y compris orthographiques.

Notre but premier en décidant d'éditer le *Šams al-maʿārif* d'al-Būnī était de rendre le texte le plus proche de ce qu'il pouvait être lors de sa composition, en trouvant si possible un manuscrit autographe - ou du moins le plus ancien - et en s'appuyant sur un nombre conséquent de manuscrits. Cet objectif s'est rapidement avéré impossible. En effet, l'origine du *Šams al-maʿārif* est encore auréolée de mystères et nous nous sommes vite aperçu que l'ouvrage n'est pas d'al-Būnī, ni même de son époque. La recension longue de l'ouvrage (*Šams al-maʿārif al-kubrā*) était réputée tardive, et la version courte, objet de notre attention, semblait être « l'original », mais son examen attentif nous a poussé à rapidement la considérer comme apocryphe elle aussi[2]. Aucun manuscrit que nous ayons consulté de ce texte ne donnait d'informations qui permettraient de supposer qu'il s'agisse d'un autographe, ou recopié à l'époque de son auteur putatif. Après avoir reconnu cette impasse méthodologique de la « quête de l'original », un second problème se présenta : la multitude des manuscrits. Les catalogues manquent souvent d'informations sur ce texte et l'appellation *Šams al-maʿārif* recoupe souvent la version courte, la version longue, mais aussi des manuscrits partiels ne contenant qu'une partie de l'une ou l'autre version. Ajoutons à cela que de nombreux manuscrits de textes attribués à al-Būnī - ou le citant - se sont vu rebaptisés par des mains tardives du titre de *Šams al-maʿārif*. Enfin, un dernier constat nous a permis d'observer que le *Šams al-maʿārif* était avant tout une compilation, contenant de nombreux extraits d'œuvres d'al-Būnī (d'où son attribution) et d'autres œuvres traitant de mystique, de théologie ou de magie.

C'est ainsi qu'est apparu le fil directeur qui, à notre sens, devait diriger notre travail d'éditeur : rendre compte de l'histoire de ce texte en soulignant les nombreux emprunts et références à d'autres textes, fussent-ils inédits. C'est en effet le premier obstacle qu'il nous incombait de franchir et qui nous invita à réduire drastiquement le nombre de manuscrits édités, pour offrir en annexes des textes inédits dans lesquels le compilateur du *Šams al-maʿārif* puisa sa matière. La version courte du *Šams al-maʿārif* a grandement perdu de son intérêt avec l'imprimerie, qui permet - pour approximativement le même prix - d'offrir l'apparente exhaustivité de la recension longue aux personnes soucieuses de s'initier aux

2. Voir notre analyse.

arts magiques ou à la tradition magique islamique. En témoigne l'unique édition de la version courte depuis cinquante ans, à partir d'un manuscrit très tardif, sans aucun apparat critique ni aucune note de commentaire[3]. Or, « si l'œuvre risque de ne pas avoir d'autre édition, autant donner le plus de renseignements possibles, donc ne pas se contenter de l'apparat léger suffisant pour une édition "générale", proche des éditions scolaires, recommandables pour les textes très souvent édités et lus par des utilisateurs qui n'ont besoin que du résultat de la démarche critique et non de sa démonstration »[4]. Cela est bien entendu tout aussi valable avec l'arabe, dont la tradition d'éditions de textes en Europe demeure beaucoup moins active et dynamique que pour les textes en langues latines. Ces dernières années ont fort heureusement vu une revalorisation et un regain d'intérêt pour les éditions de textes pour l'histoire islamique, ce qui, nous l'espérons, permettra à notre travail de profiter à tous les chercheurs de restituer la magie à l'histoire.

3. (Pseudo-)al-Būnī, *Šams al-maʿārif al-ṣuġrā*, éd. Abū Sulāfa l-Farīdī l-Falakī, Beyrouth, al-Maktaba l-ʿilmiyya al-falakiyya, 2003.

4. Pascale Bourgain et Françoise Vielliard (dir.), *Conseils pour l'édition des textes médiévaux*, Paris, École nationale des chartes, 2002, III (*Textes littéraires*), p. 25.

Description des manuscrits du *Šams al-maʿārif* consultés

Pour établir le texte du *Šams al-maʿārif* (version courte), nous avons eu recours à plusieurs manuscrits, que nous allons ci-dessous présenter. Le choix de ces manuscrits a répondu à trois impératifs :

- Tout d'abord, nous avons écarté toute recension ne correspondant pas à la plus courte. Deux éléments permettent de déterminer si le manuscrit en question relève de la recension longue : les premières pages de la recension longue contiennent l'exposé des quarante chapitres de l'ouvrage sous sa forme aboutie et les dernières pages comportent les chaînes de transmission initiatique mystique (*silsila*). La présence de l'un de ces deux permet donc d'affirmer que le texte peut être apparenté à la version longue. Bien entendu, le problème demeure dans le cas des manuscrits incomplets (si le manuscrit est acéphale et mutilé de la fin par exemple). Le nombre de pages est également déterminant : si malgré la mutilation le nombre de folios est supérieur à 150, alors la probabilité qu'il relève de la recension longue est suffisamment forte pour l'écarter (le nombre de folios des manuscrits de la version courte oscille entre 100 et 150 folios, les quelques cas où le nombre de folios excède les 150 c'est en raison d'opuscules ou d'autres textes qui lui ont été adjoints). Enfin, l'examen du texte en lui-même a été le dernier élément permettant de déterminer si le manuscrit relève de la version longue ou non.

- Ensuite, la datation de la copie a été un second critère. En effet, devant l'immense quantité de manuscrits à disposition, nous avons privilégié les manuscrits les plus anciens. Cela ne signifie bien sûr pas qu'une copie tardive ne peut pas être basée sur un manuscrit très ancien et être plus proche des premières moutures du texte qu'un témoin moins tardif. C'est pourquoi nous avons utilisé aussi une date butoir relativement tardive (XIe siècle de l'hégire), qui correspond par ailleurs à la période où le nombre de copies conservées de la version longue surpasse largement le nombre de copies de la version courte.

- Enfin, la disponibilité fut le dernier critère : la difficulté d'obtenir certaines copies de manuscrits et l'impossibilité de voyager dans tous les pays qui ont des manuscrits a malheureusement contribué à l'exclusion de certains témoins qui auraient pourtant pu être exploités d'après les précédents critères. De même, ne pouvant demander des copies de tous les manuscrits repérés aux institutions qui nous ont chaleureusement accueilli et

apporté un important soutien, nous avons exclu les manuscrits dont la description sur catalogue comportait une zone d'ombre ou un élément pouvant l'exclure de nos critères ci-dessus exposés : copie présentée comme la version courte mais avec plus de 200 folios sans que soit signalée la présence d'une autre œuvre dans le manuscrit (car il est probable qu'il s'agisse de la version longue sous forme mutilée), manuscrits sans date ni indication de recension - même si le nombre de pages correspond à la moyenne de la version courte - car il peut s'agir de même d'un manuscrit mutilé de la version longue ou de chapitres de la version longue circulant de manière indépendante), etc.

Afin de donner la description la plus complète possible, nous commencerons par donner les informations contenues dans le catalogue correspondant que nous compléterons avec la retranscription et la traduction des pages du manuscrit qui ne reprennent pas le texte lui-même (indications des conservateurs, certificats de lecture, marques de possession, pages de titre, colophons, etc.). Enfin, une description de l'organisation du manuscrit et des règles du (des) copiste(s) achèvera la description. Quand les pages ne contiennent pas de texte en continu mais plusieurs unités textuelles réparties sur la page, nous avons reproduit un schéma représentant la dite page et l'organisation de ces différentes unités de texte. Nous donnerons ensuite la description des autres manuscrits ou textes qui ont pu servir de point de comparaison, notamment lorsqu'un passage du *Šams al-maʿārif* se retrouve à l'identique dans une autre œuvre d'al-Būnī identifiée ou lorsque le passage de la version courte diffère sensiblement de la version longue.

Nous n'indiquerons pas ici les variantes orthographiques et l'absence des points diacritiques. La majorité de ces notations étant écrites par des mains différentes et par toujours de manière soignée, le nombre d'indications aurait rendu les textes illisibles.

I. Manuscrits de la Bibliothèque Nationale de France

1.1. ARABE 2647 (BnF1)

La notice du catalogue du baron De Slane indique :

> *Šams al-maʿārif wa-laṭāʾif al-ʿawārif* « Soleil des connaissances (mystiques) et dons précieux », grand ouvrage sur la cabale, les talismans, les carrés magiques, etc., par Abou ʾl-ʿAbbâs Aḥmad al-Boûnî. C'est la première édition de l'ouvrage qui est moins étendue que la seconde. Le frontispice, portant le titre et le nom de l'auteur, est orné d'arabesques.
>
> Papier. 148 feuillets. Hauteur, 25 centimètres ; largeur, 17 centimètres. 17 lignes par page. Ms. du XIIIe siècle. - (Ancien fonds 363.)[5]

La datation proposée par De Slane ne peut être confirmée par une date dans le manuscrit. En revanche, des annotations en dessous du frontispice contenant le titre de l'ouvrage indique que le manuscrit circulait déjà au XVIe siècle. Ce manuscrit a posé plus que tout autre de sérieux problèmes au travail d'édition dans la mesure où les feuillets ne sont pas reliés dans le bon ordre, en plus d'avoir quelques particularités dans le corps du texte. La rapidité avec laquelle il fut possible d'en avoir une copie nous a poussé à l'étudier, mais également le fait que le manuscrit que nous avons par la suite pris pour base contient de nombreuses corrections marginales qui semblent directement inspirées par la version présente sur ce manuscrit.

Première page avec écriture

Cod. Arab. 363.

Volume de 148 Feuillets

21 Octobre 1872.

5. William Mac Guckin De Slane, *Catalogue des manuscrits arabes*, Paris, Imprimerie nationale, 1883-1895, p. 478.

Deuxième page avec écriture, notice de Barthélémi d'Herbelot[6]

893	893
Šams al-maʿārif wa-laṭāʾif al-ʿawārif.	Schems al mááref v lathaif al áouaref
La Splendeur[7] des connaissances &[8]	Scientiarum Jubar. &
[Ce] livre est composé au sujet des noms divins, dans lequel est révélé n'importe quoi de Dieu, des hommes, des prophètes et particulièrement du pseudoprophète Mahomet, étant donné que les musulmans disent des balivernes autour du mystère des lettres arabes et des noms divins.	Liber de divinis nominibus quo quidquid a Deo, hominibus, Prophetis et praecipue Mohamedi Pseudoprophetæ, uti Moslemi nugantur circa Litterarum Arabicarum et divinorum nominum Mysteria revelatum est comprehenditur.
L'auteur de cet ouvrage est Muḥyī l-Dīn Abū l-ʿAbbās Aḥmad b. ʿAlī b. Yūsuf al-Muqriʾ al-Būnī al-Qurašī. Voir[9] n° 896.	Author huius operis Mohieddin Aboulabbâs Ahmed Ben Ali Ben Joseph Almokri Al Bouni Al Coraschi. Vide [illegible] n°. 896.

6. Barthélémi d'Herbelot (n. 1625, m. 1695) est l'auteur de la *Bibliothèque orientale ou dictionnaire universel contenant généralement tout ce qui regarde la connoissance des peuples de l'Orient* (recueil bibliographique puisant largement dans le *Kašf al-ẓunūn* de Ḥāǧǧī Ḫalīfa dont d'Herbelot s'était fait établir une copie pour son propre usage) et un des fondateurs de l'orientalisme. Cf. Sylvette Larzul, « Herbelot », dans *Dictionnaire des orientalistes de langue française*, éd. François Pouillon, Paris, IISMM/ Kharthala, 2008, p. 488-489.

7. La traduction de *šams* par *jubar* est surprenante : la traduction utilisée couramment est *sol* (le Soleil), alors que jubar désigne la lumière, l'éclat des astres, et en particulier l'étoile du berger (c'est-à-dire Vénus, appelée aussi Lucifer : « qui porte la lumière »).

8. Il semble que l'auteur de la notice n'ait pas su trouver de traduction satisfaisante pour *laṭāʾif al-ʿawārif*.

9. Nous ne sommes pas parvenu à lire les caractères qui se trouvent entre Vide et n°.896. C'est pourquoi nous les avons reproduits tels quels.

Cet homme est réputé auprès des musulmans non seulement pour [sa] doctrine mais aussi pour sa piété exemplaire, et sa tombe est visitée en raison de [sa] religiosité. Le peuple l'appellent cheikh al-Būnī.

Hic vir apud Mohammedanos non solum doctrina Sed etiam pietate insignis perhibetur, eiusque Sepulctrum religionis causa visitatur vulgo Scheikh Albouni illum appellant.

Page de titre (voir *infra* p. XCIV)

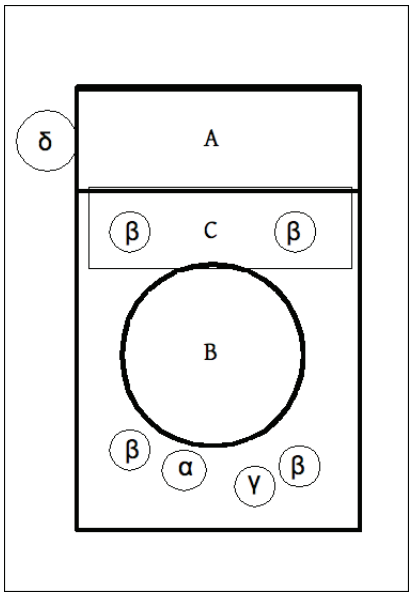

A. Titre de l'ouvrage

Le Soleil des connaissances et les subtilités des grâces exquises

شمس المعارف ولطائف العوارف

B. Nom de l'auteur, dans une figure entre l'octogone et le cercle, formée de huit arcs de cercle

Du cheikh imam savant qui agit, le plus illustre, le très savant, le modèle Muḥyī l-Dīn Abū l-ʿAbbās Aḥmad al-Būnī - que Dieu l'ait en Sa miséricorde.

للشيخ
الإمام العالم العامل
الأوحد العلامة القدوة
محيي الدين أبو العباس
أحمد البوني رحمه الله

C. Inscription par une autre main entrecoupée par les motifs circulaires signalés par les cercles avec un β. La seconde ligne est en retrait par rapport aux autres.

Lors de la nuit du mardi béni, au lever de la première aurore, naquit l'enfant béni, fils du *qāḍī* Muḥammad b. *al-qāḍī* Amīn al-dīn Zakariyā al-Miqdād al-Šāfiʿī l-Lawwāf[12] al-Ġumrī. Celui qui l'a écrit[13] est le pauvre adorateur Muḥammad b. [...][14] al-Baḥīr [?] al-Ramlatī, que Dieu lui pardonne, à lui, à ses parents et à l'ensemble des musulmans, en date du mardi béni 8 šawwāl des mois de l'année neuf cent soixante-quinze, { Dieu nous suffit ! Quel excellent protecteur ! } [15]

ولما كانت ليلة الثلاث المبارك طلوع الفجر الأول ولد الولد المبارك
ابن القاضي محمد ابن القاضي أمين الدين زكريى [كذا]
المقداد [الـ]شافعي اللواف الغمري وكاتبه العبد الفقير
محمد ابن [...؟] البحير [؟] الرملتي غفر الله له ولوالديه ولجميع
المسلمين أمين بتاريخ يوم الثلاث المبارك من[10] ثامن شوال
من شهور سنة خمس وسبعين وتسعمائة و{حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الوَكِيلُ } [11]

α. Sceau de la « Bibliothecae Regiae ».

10. Recouvert par une tache d'encre.
11. Coran, III, 167/173.
12. Nous n'avons pas trouvé de meilleure leçon qui convienne. *Lawwāf* désigne un fabriquant de tapis à haute laine (Kazimirski, II, p. 1043).
13. On pourrait se demander si *kātibu-hu* renvoie au copiste ou à celui qui a écrit cette note, cependant la différence d'écriture entre le texte du manuscrit et cette note indique clairement que le copiste et l'auteur de cette note ne sont pas le même individu.
14. La rosace décorative empêche la lecture du mot.
15. Coran, III, 167/173.

β. Motif floral.

γ. Sceau.

δ. Sceau illisible sur la copie.

☞ Conventions du copiste et particularités.

Le manuscrit est copié à l'encre noire et contient des termes écrits à l'encre rouge, mais également avec une encre bordeau et une encre verte (à l'exception du noir, ce sont les encres rouge et bordeau qui sont les plus représentées dans le manuscrit). Les deux premières pages comportent un cadre fait de deux traits à l'encre noire remplis de doré et à l'extérieur d'un trait à l'encre bleue (voir *infra* p. XCV). Le doré est également utilisé pour des signes de ponctuation dans le corps du texte. Cet emploi de chrysographie[16] indique qu'il s'agissait d'un manuscrit d'apparat commandité par une personne particulièrement fortunée.

La relative négligence de l'écriture de la copie jure avec l'aspect esthétique évident du manuscrit qui transparaît à travers la page de titre, le panel des couleurs utilisées, le soin avec lequel sont réalisées les figures et l'emploi d'une ponctuation faite de points et de triples points de couleur différente du corps du texte. Le copiste s'il s'est évertué à vocaliser certaines lettres (beaucoup de lettres sont vocalisées, mais assez aléatoirement, et rarement de manière à engager la lecture du mot[17]), a très souvent omis des points diacritiques. Cela concerne particulièrement les lettres *ḏāl* (et plus particulièrement dans les démonstratifs *hāḏā*, *hāḏihi* et *ḏālika*), *yāʾ* et *tāʾ* (cette dernière surtout quand elle est à l'initiale). Les anotations marginales sont rares.

La difficulté que pose le manuscrit vient des erreurs de reliure et de la nature-même du texte copié. Au niveau de la reliure, certains cahiers ont disparu et d'autres ont été reliés

16. Sur les encres d'or et d'argent dans les manuscrits arabes du Moyen Âge, voir François Déroche (dir.), *Manuel de codicologie des manuscrits en écriture arabe*, Paris, Bibliothèque nationale de France, 2000, p. 128-145.

17. Ainsi, certaines lettres sont vocalisées alors qu'il s'agit de mots courants sans aucune autre possibilité de lecture.

au mauvais endroit. Certains cahiers sont numérotés dans l'angle supérieur gauche d'une page, et on voit clairement les lacunes puisque nous avons le deuxième (الثاني, fol. 10a), le troisième (الثالث, fol. 20a), le quatrième (الرابع, fol. 26a), le cinquième (الخامس, fol. 36a), le sixième (السادس, fol. 42a), le septième (السابع, fol. 52a), le huitième (الثامن, fol. 70a), le neuvième (التاسع, fol. 80a), le quatorzième (الرابع عشر, fol. 99a), le quinzième (الخامس عشر, fol. 109a), le seizième (السادس عشر, fol. 119a), le dix-septième (السابع عشر, fol. 129a) et le dix-huitième (ثامن عشر, fol. 137a). Le texte est assez différent des autres manuscrits dans la mesure où certains passages sont absents, mais il y a également des passages ajoutés comme les louanges des anges (fol. 141b-143a)[18]. Certains chapitres ont également été complètement recomposés : c'est le cas des prières extraites d'*al-Lumʿa al-nūrāniyya*. Il appartient à un groupe spécifique de manuscrits que nous présenterons plus loin. La difficulté de reproduire la logique du texte de ce manuscrit par comparaison avec les autres manuscrits nous a obligé à recourir à un tableau découpant le texte de ces prières en sections. Nous avons pour chaque section renvoyé à l'endroit correspondant dans l'édition, et si le texte de ce manuscrit était trop différent nous l'avons reproduit.

18. Tous les passages ajoutés de ce manuscrit ont été reproduits en annexe à l'édition.

1.2. ARABE 2648 (BnF2)

La notice du catalogue du baron De Slane indique :

> Même ouvrage. Exemplaire de la première édition, daté de l'an 847 de l'hégire (1443 de J. C.). Le premier feuillet manque.
>
> Papier. 137 feuillets. Hauteur, 26 centimètres ; largeur, 17 centimètres et demi. 17 lignes par page. - (Supplément 1091.)[19]

Première page écrite

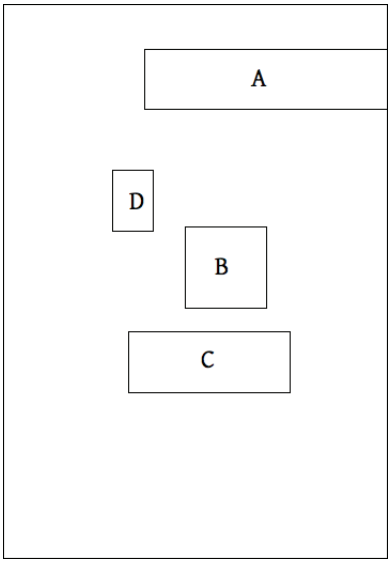

A. Notice (en latin)

L'art de la divination à travers les lettres appelées *ramalī*, la science sacrée de Daniel[20] comme ils l'appellent, dans laquelle ils rendent honteusement leurs jugements par la pyromancie, la géomancie et la cléromancie.	Ars divinatoria per elementa vocata ramali Sancta Scientia Danielis ut vocant inqua per pyromantiam, geomatiam, cleromantiam ut deformitis judicant.

19. William Mac Guckin De Slane, *Catalogue des manuscrits arabes*, p. 478.

20. Il nous semble que le terme est bien ramalī, transcrit de l'arabe et à mettre en rapport avec le *ḫaṭṭ al-ramal* (géomancie). La géomancie fonctionne à partir de figures dont certains auteurs attribuent la révélation à Daniel.

B. Indication sur le manuscrit

Suppl. ar.

N° 1091

C. Indication sur le manuscrit

Volume de 137 Feuillets

3 Août 1876.

D. Nombres[21]

5	٥
620	٦٢٠
406	٤٠٦

Colophon (fol. 137a, voir *infra* p. CVI)

تمّ كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف للشيخ الإمام العلّامة محيي الدين أبو العبّاس البونيّ قدّس الله روحه ونفعنا ببركته في يوم الأربعاء في غرّة محرّم المكرّم تأريخ سنة سبع وأربعين وثمانمائة وصلّى الله على سيّدنا محمّد وآله وصحبه وسلّم والحمد لله ربّ العالمين.

Le *Kitāb Šams al-maʿārif wa-laṭāʾif al-ʿawārif* du cheikh, l'imam très savant, Muḥyī l-Dīn Abū l-ʿAbbās al-Būnī - que Dieu sanctifie son esprit et nous prodigue les bienfaits de Sa bénédiction ! - est achevé le mercredi du début (*ġurra*)[22] du noble muḥarram de l'an huit cent quarante-sept/1er mai 1443. Que la prière et le salut de Dieu soit sur notre maître Muḥammad, les siens et ses compagnons ! Louange à Dieu, le Seigneur des mondes !

☞ Conventions du copiste et particularités.

Ce manuscrit est probablement un manuscrit d'apparat dans la mesure où il est doté de bordures (composées de deux traits) tracées à l'encre rouge et que certains termes

21. Il semble y avoir un nombre au-dessus ou des caractère dans un autre alphabet.

22. Il s'agit de la nouvelle lune. Le premier mercredi du mois de muḥarram 847 était tombé le premier du mois. Nous avons donc calculé la date en ère chrétienne en fonction de cette date.

(notamment les *faṣl* indiquant le début d'une nouvelle section) sont écrits en doré. Les têtes de paragraphes (comme واعلم), les chiffres, les listes de lettres ainsi que certains termes sous forme de liste (comme les noms des mansions lunaires évoquées une à une au début du livre) sont pour la plupart écrits à l'encre rouge. L'écriture est très lisible et très régulière et le texte est très peu annoté et corrigé.

La régularité de l'écriture rend la lecture assez aisée. Le copiste s'est échiné à vocalisé le texte en intégralité sur les deux premières pages (fol. 2a-2b, voir *infra* p. CI) mais a abandonné cette louable initiative dès la première section, à l'exception des têtes de chapitre et de paragraphes rédigés en couleur. Il y a peu d'annotations marginales, mais hormis quelques unes (fol. 40a, 81b, 82b, 84b, 97b, 122a)[23] elles sont le fruit d'autres personnes que le copiste (fol. 9b, 17a, 35a, 43a, 49a, 60a, 83b, 92b, 93a, 110a, 127b, 132b).

Parmi les particularités orthographiques, le copiste signale très souvent l'*alif* suscrite dans *al-Raḥmān*. De même, la *yāʾ* réalisée comme une voyelle longue (ī) est très souvent signalée par une *kasra* ressemblant fort à une *alif* suscrite écrite sous la lettre. Cela donne un effet de miroir dans l'expression *al-Raḥmān al-Raḥīm*. L'*alif* suivie de *hamza* est souvent surmontée d'une *madda*. Un certain nombre de *šadda* est signalé, qu'il s'agisse d'une *šadda* à l'intérieur d'un mot ou celle d'une lettre solaire suivant l'article. Quant à l'écriture de la *hamza*, elle est généralement indiquée bien que le support ne soit pas toujours correct (surtout dans les mots أسـئـلـك et أسـئـلـكـم au lieu de أسـألـك et أسـألـكـم). Lorsque le support est une *yāʾ*, le copiste écrit généralement les deux points en plus de la *hamza*. Signalons enfin que certaines *ʿayn* ont un petit ع au-dessous et certaines *ṣād* un صـــ (surtout pour le terme *faṣl* lorsqu'il est écrit en encre de couleur). Ils ne servent donc pas à clarifier l'orthographe, l'essentiel des mots qu'ils accompagnent ne permettant aucune ambiguïté.

23. Il s'agit de corrections en marge suivies par le signe صح (à l'exception de celle au fol. 97b).

1.3. ARABE 2649 (BnF3)

La notice du catalogue du baron De Slane indique :

> Même ouvrage. Exemplaire de la première édition, daté de l'an 913 de l'hégire (1508 de J.C.).
>
> Papier. 108 feuillets. Hauteur, 27 centimètres ; largeur, 18 centimètres. 17 lignes par page. - (Ancien fonds 1122, Colbert 3700.)[24]

Ce troisième manuscrit de la Bibliothèque Nationale de France, moins ancien que les deux précédents, présente un texte proche de celui de BnF2. Néanmoins, étant mutilé de la fin, il ne pouvait pas être pris comme base. De même celui-ci date de l'époque à laquelle la version longue du *Šams al-maʿārif* circulait, ce qui rendait possible une certaine contagion de la version longue sur la version courte. Nous l'avons néanmoins pris en compte en raison de son accessibilité et pour confirmer la diffusion des leçons de BnF2.

Première page avec écriture

A. Titre en arabe

Livre du Grand Soleil des connaissances et des subtilités[25] du cheikh al-Būnī.	كتاب شمس المعارف ولطائف الكبرى للشيخ البوني

24. William Mac Guckin De Slane, *Catalogue des manuscrits arabes*, p. 478.

25. L'auteur de cette note n'a lu pour sa notice que l'intérieur de l'encadré supérieur de la page de titre puisque *al-ʿawārif* est rabattu à la ligne suivant l'encadré dans la page de titre, sans avoir pris soin de lire la suite du titre !

B. Notice en français

Ce Manuscrit Arabe est intitulé
Ketabo chamsi- lmoarefy. cest a dire.
Le Soleil des sciensces et des choses fort excellantes
dont l'Aucteur est Albouny
Ce livre traitte de Dieu et de ses Attributs, des vertus et misteres contenues dans les attributs de Dieu, de la maniere de bien expliquer les mots pour en faire un bon talismant et tirer l'horoscope d'une personne en sa perfaction. Il est escrit l'an de l'Hegyre 913.

C. Nombre

3700

Seconde page avec écriture

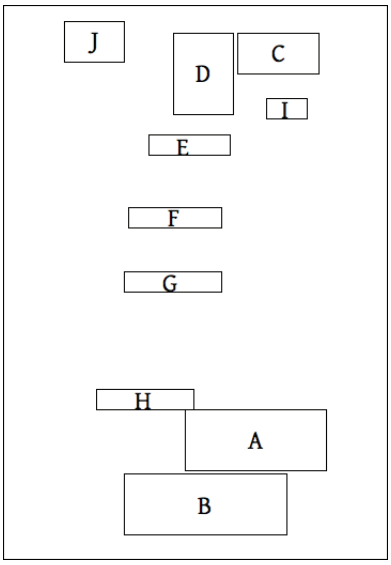

A. Ancienne cote

Arab. 1122

B. Indication sur le manuscrit

Volume de 110 Feuillets

4 Octobre 1875

C. Titre de l'ouvrage

Livre du Grand soleil des connaissances.

كتاب شمس المعارف[26] الكبرى

D. Formule de bénédiction

Que nous accorde bienfait par [ce *Soleil* ?]. Amen.

Louange à Dieu, le Seigneur des mondes.

نفعنا الله بها آمين

والحمد لله رب العالمين

E. Nombre

100060000

١٠٠٠٦٠٠٠٠

F. Nombre

10000000000

١٠٠٠٠٠٠٠٠٠٠

9600000

٩٦٠٠٠٠٠

G. Nombre

10009600000

١٠٠٠٩٦٠٠٠٠٠

H. Nombre

1000000096

١٠٠٠٠٠٠٠٩٦

26. Un premier *al-maʿārif* semble avoir été écrit puis rayé avant qu'un deuxième non raturé soit ajouté.

I. Nombre

1360 ١٣٦٠

J. Ancienne cote raturée

Peu lisible. On pourrait lire Arab. 119.

Notice de Joseph Ascari[27] (voir *infra* p. CVII)

A. Carrés magiques

وفق شريف حي قيوم

	٥٨	٦	٣١	٣٣	٤٦
	٢٣	٣٥	٤٨	٦٠	٨
٦٢	٥٠			٢٥	٣٧
	٢	٢٧	٣٩	٥٢	٥٤
	٤١	٤٤	٥٦	٤	٢٩

Noble carré [des noms]
« Vivant Subsistant »

وفق شريف اسمه قيوم

	٥٣	٦	٢٦	٢٩	٤١
	١٩	٣١	٤٣	٥٥	٨
٥٧	٤٥			٢١	٣٣
	٢	٢٣	٣٥	٤٧	٤٩
	٣٧	٣٩	٥١	٤	٢٥

Noble carré de Son nom
« Subsistant »

وفق شريف جلالة خاله الوسط

	٢٤	٣	١٠	١١	١٨
	٦	١٢	١٩	٢٥	٤
٢٦	٢٠			٧	١٣
	١	٨	١٤	٢١	٢٢
	١٥	١٧	٢٣	٢	٩

Carré à la noble majesté
dont le centre est vide

27. Joseph Ascari était un abbé et prêtre maronite qui devint interprète de la Bibliothèque Royale en charge des manuscrits arabes et syriaques à partir de 1732. Il composa de nombreuses notices pour les manuscrits de la bibliothèque entre 1733 et 1736, qui servirent de base au catalogue publié en 1739. Cf. Henri Omont, *Missions archéologiques françaises en Orient aux XVIIe et XVIIIe siècles*, Paris, Imprimerie Nationale, 1902, II, p. 797 et lettre de J. Taschereau (administrateur général et directeur de la Bibliothèque nationale) au ministre de l'instruction publique des cultes et des beaux-arts datée du 6 janvier 1874, publiée dans Hermann Zotenberg, *Catalogues des manuscrits syriaques et sabéens (mandaïtes) de la Bibliothèque Nationale*, Paris, Imprimerie Nationale, 1874, p. v.

B. Description du manuscrit par Joseph Ascari

Ce livre, manuscrit arabe, dont l'auteur est appelé Muḥyī l-dīn al-Būnī, est intitulé le *Soleil des sciences et la science des choses excellentes*, dans lequel l'auteur s'imagine disserter sur les attributs et les noms de Dieu, et énumérer les vertus et les mystères contenus dans les même attributs ou dans les mêmes noms ou mieux dans les mêmes lettres composant ces attributs. Il prétend aussi livrer le moyen d'expliquer justement toutes ces choses dans la mesure où, à partir d'elles, il peuvent parfaitement déduire n'importe quel horoscope et confectionner des talismans ou des amulettes préservatifs.

L'auteur enseigne dans ce livre que toutes les lettre de l'Alphabet récupèrent leurs propres influences des plantes et de toutes les autres sphères célestes d'où on peut tirer de multiples utilisations[28].

L'écriture de ce livre fut achevée à l'an 913 de l'hégire, soit 1505 de l'ère chrétienne.

in-fol.

Joseph Ascari 1727

Hic liber manuscriptus arabicus cuius Author uocatus Mohhjiddiny Albuni, inscribitur scientiarum sol ac rerum excellentium scientia, in eo praesumis Author disserere de Dei attributis et nominibus atq demeleare virtutes et mysteria quae in ijsdem attributis seu nomi nibus immo in ijsdem litteris ea attributa componenti bus continentur pretendit etiam tradere modum ea omnia recte explicandi ut ex eis cuiuscumque horos copus perfecte deduci, ac talismata seu amuleta preservativa confici possint ; docet grog Author in hoc libro singulas Alphabeti litteras proprios influxus reci-pere a planctis ceterisque orbibus celestibus unde multas utilitates capi possunt. Absoluta fuit huius libri scrip tura anno Egyre 913 christi vero 1505

in Fol. Joseph Ascari 1727

28. *Utilitates* semble être l'équivalent de *fawāʾid* : les « utilités », terme désignant les recettes magiques et leurs bienfaits.

Fol. 1a

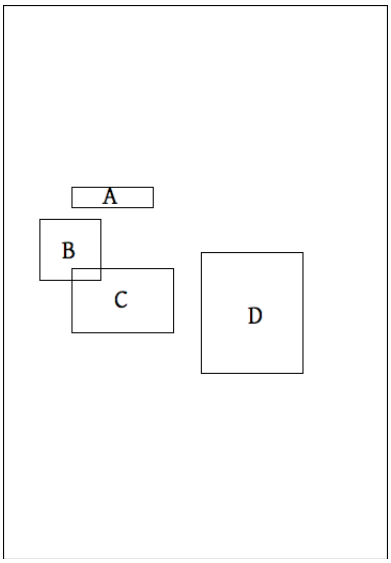

Page de titre (fol. 2a, voir *infra* p. CVIII)

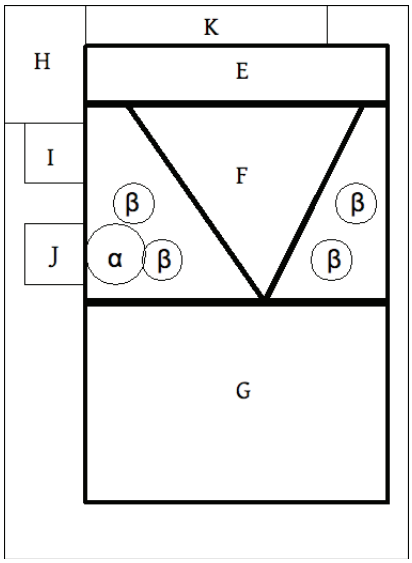

Première page écrite (fol. 1a)

A. Verset coranique

{ Ā.L.M. Cette Écriture - nul doute à son endroit } [30]

{ آلم ذلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ } [29]

B. Certificat de lecture

Celui qui a besoin de Lui - gloire à Lui ! - ʿUmar b. Aḥmad al-Ḥubbāl l'a examiné l'année 960/entre le 18 décembre 1552 et le 7 décembre 1553.

نظر فيه الفقير إليه سبحانه
عمر بن أحمد الحبال
سنة ٩٦٠

29. Coran, II, 1-2.
30. Coran, II, 1-2.

C. Invocation

{ Si vous effacez [*les fautes d'autrui*], si vous passez la main et pardonnez, [*cela sera bien*], car Dieu est absoluteur et miséricordieux }[32] Ô Celui qui suffit ! Ô Celui qui guérit ! Ô Celui qui écoute[33] ! Ô Dieu ! Ô Très-Miséricoridieux ! Ô Miséricordieux ! Ô Magnanime ! Ô Généreux ! Ô [...][34]

{وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا
وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ } [31] يا كافي يا شافي
يا سماع يا الله يا رحمن يا ر
حيم يا حليم يا كريم يا [...]

D. Invocation

Ô Vivant ! Ô Subsistant ! Ô Possesseur ! Ô Possesseur ! Ô Un ! Ô Unique ! Ô Seul ! Ô Ancien ! Ô Un ! Ô Omniscient ! Ô Dieu ! Ô Dieu ! Ô Dieu ! { Gloire à Dieu quand vous êtes au soir et quand vous êtes au matin ! } [38] { Dieu, sur toute chose, est omnipotent } [39] { Louange à Dieu, Seigneur des Mondes } [40].

يا حي يا قيوم يا مالك
يا مالك يا واحد يا أحد
يا صمد يا قديم يا واحد
يا عليم يالله يالله يالله
{ سُبْحَانَ اللهِ حِينَ تُمْسُونَ
وَحِينَ تُصْبِحُونَ } [35] و{إِنَّ
اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ } [36]
{ والحمد لله رب العالمين } [37]

31. Coran, LXIV, 14.
32. Coran, LXIV, 14.
33. Nous n'avons pas trouvé de nom divin qui corresponde mieux ici.
34. Il semble que l'invocation soit inachevée. En tous les cas, le caractère qui suit la *yāʾ* ne correspond à aucune lettre ni aucun nom divin.
35. Coran, XXX, 16/17.
36. Coran, II, 19/20, 100/106, 103/109, 143/148, 261/259 ; III, 159/165 ; XVI, 79/77 ; XXIV, 44/45 ; XXIX, 19/20 ; XXXV, 1 ; LXV, 12.
37. Coran, VI, 45 ; XXXVII, 182.
38. Coran, XXX, 16/17.
39. Coran, II, 19/20, 100/106, 103/109, 143/148, 261/259 ; III, 159/165 ; XVI, 79/77 ; XXIV, 44/45 ; XXIX, 19/20 ; XXXV, 1 ; LXV, 12.
40. Coran, VI, 45 ; XXXVII, 182.

Page de titre (fol. 2a, voir *infra* p. CVIII)

E. Début du titre

Le livre du grand[41] *soleil des connaissances et les subtilités*

كتاب شمس المعارف الكبرى ولطائف

F. Suite du titre et nom de l'auteur

des grâces exquises du cheikh imam savant, très-savant, le modèle Muḥyī l-Dīn Abū l-ʿAbbās Aḥmad b. Abī l-Ḥasan ʿAlī b. Yūsuf al-Būnī l-Maqqarī[42] que Dieu lui fasse bénéficier de Sa bénédiction.

العوارف للشيخ الإمام العالم العلامة
القدوة محيي الدين أبو العباس أحمد
ابن أبي الحسن علي ابن يوسف
البوني المَقرِي
نفع الله ببركته

41. *Al-kubrā* a été rajouté a posteriori.

42. Nous lisons al-Maqqarī dans la mesure où le mot se situe avec les *nisba*. La lecture *al-muqriʾ* (« le récitateur du Coran ») est également possible. Maqqara est d'après Yāqūt une ville de l'Occident musulman non loin de la citadelle des Banū Ḥammād (*madīna bi-l-Maġrib fī barr al-barbar qarība min Qalʿat Banī Ḥammād*). Cf. Yāqūt al-Ḥamawī, *Muʿǧam al-buldān*, Beyrouth, Dār Ṣādir, 1977, V, p. 175.

G. Dédicace

À l'attention de la bibliothèque[43] de son altesse supérieure, le seigneur et propriétaire [fidèlement] servi ʿAlāʾ al-dunyā wa-l-dīn[44] notre seigneur ʿAlī, le porte-écritoire[45], descendance de sa majesté feu[46] l'émir Ṭūġān al-Nūrūzī[47], que Dieu l'appuie de Sa miséricorde et lui fasse habiter les larges espaces de Son paradis, qu'Il prolonge la vie de sa descendance et qu'il la protège par Muḥammad et sa famille.

برسم خزانة الجناب العالي السيدي المالكي المخدومي
العلائي سيدي علي الدوادار نجل المقر المرحوم
الأمير طوغان النوروزي تغمّده الله برحمته وأسكنه
فسيح جنته وأدام حياة نجله وحرسه بمحمد وآله

H. Marque de possession

Louange à Dieu - qu'Il soit exalté ! - [ce livre] est devenu possession de celui qui a besoin de Lui - gloire à Lui ! - Yaḥyā b. ʿAbd al-Raḥīm b. Muḥammad al-Šaqdāwī [?] l-ʿUlwānī, que Dieu leur pardonne.

الحمد لله تعالى
آل إلى ملك الفقير إليه سبحان
يحيى بن عبد الرحيم بن محمد
الشقداوي [؟]
العلواني
غفر لهم

43. *Ḫizāna* peut désigner tout endroit où l'on dépose des choses, et plus particulièrement des choses de valeur.

44. Nous donnons ici la forme développée de al-ʿAlāʾī.

45. *Al-dawādār* désigne une fonction particulière à l'époque mamelouke : c'est celui qui porte l'encrier de l'émir ou du sultan, et doit gérer tout ce qui s'y rapporte. Il est donc un membre actif de l'exécutif. Cf. Muḥammad Aḥmad Dahmān, *Muʿǧam al-alfāẓ al-tārīḫiyya fī l-ʿaṣr al-mamlūkī*, Beyrouth, Dār al-fikr al-muʿāṣir, 1990, p. 77.

46. *Al-marḥūm* signifie « digne de miséricorde » mais implique que la personne soit décédée, d'où notre traduction.

47. Il s'agit de l'émir Sayf al-dīn Ṭūġān b. ʿAbd Allāh, qui faisait partie des esclaves de Nūrūz al-Ḥāfiẓī, et qui devint porte-écritoire (*dawādār*) du sultan à Damas. Il est mort en 856/1452. Cf. Ibn Taġrī Birdī, *al-Manhal al-Ṣāfī*, éd. Muḥammad Muḥammad Amīn, Le Caire, Markaz taḥqīq al-turāṯ, 1993, VII, p. 25 (notice 1285) et Ibn Taġrī Birdī, *al-Nuǧūm al-ẓāhira fī mulūk Miṣr wa-l-Qāhira*, éd. Muḥammad Ḥusayn Šams al-dīn, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1992, XV, p. 296.

I. Marque de possession

[Ce livre] est entré en la possession de celui qui a besoin de Dieu, le Riche, le Puissant, Muḥammad Kamālāt - que Dieu le gratifie de Ses grâces.

دخل في سلك ملك الفقير
إلى الله الغني القدير
محمد كمالات أكرمه الله
بالكرامات

J. Marque de possession

[Ce livre] est entré dans la possession du plus misérable des pauvres qui espère la sollicitude de Dieu[48] couronné.

دخل في ملك أحقر الفقراء
راجي همة خدا مصطفى

Colophon (fol. 108b, voir *infra* p. CXIV)

وكان الفراغ من نسخه يوم الخميس المبارك خامس عشر شهر شوّال
المبارك سنة ثلاثة عشر وتسع مائة أحسن الله
خواتمها على يد الفقير محمد الكاتب غفر الله له
ولوالديه وللمسلمين
آمين

La copie de [ce livre] fut achevée le jeudi béni quinze du mois béni de šawwāl de l'année neuf cent treize / 17 février 1508 - que Dieu embellisse la fin de [cette année] de la main du pauvre Muḥammad al-Kātib (*i.e.* « le secrétaire ») - que Dieu lui pardonne, à lui, ses parents et aux musulmans. Amen.

Fol. 109b

ملك	منّان	مقتدر	محيي	مجيب	مهيمن	مالك	موجود	منتقم	محصي	متين	مبين	موجد	مبدئ	معيد	مليك
٩٠	١٤١	٧٤٤	٦٨	٥٥	١٤٥	٩١	٥٩	٦٠٣٠	١٤٨	٥٠٠	١٠٢	٥٣	٥٦	١٢٤	١٠٠

48. *Ḫodā* est le terme persan pour Dieu, ce qui indique que ce propriétaire devait ou le scribe qui a rédigé la note pour lui était de langue persane.

ماجد	معطي	معزّ	مميّت	مصوّر	مؤمن	معبود	مجيد	مغني	منيع	مقدّم	متعال	موسع	متكبّر	مقسط
٤٨	١٢٩	١١٧	٤٩٠	٣٣٦	١٣٦	١٣٠	٥٧	١١٠٠	١٧٠	١٨٤	٥٤١	١٧٦	٦٦٣	١٠٩

مؤخّر	منعم	محيط	مغيث	مانح ٩٩ مفي	معافي	مقيت	مانع	مذلّ
٨٤٦	٢٠٠	٦٧	١٠٥٥٠		٢٠١	٥٥٠	١٦١	٧٧٠

الجملة أسماء الله تعالى أعدادها
١٢٨٤٠

La totalité. Les nombres des noms de Dieu - qu'Il soit exalté ! - est 12840.

{ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ } [49]

{ Sa parole est Vérité. A Lui la Royauté } [50]

٤٠	٤٠	٤٠
٣٠	٥٠	٧٠٠
٣٠	١	٣٠
٢٠	٥٠	

40	40	40
30	50	700
30	1	30
20	50	

Fol. 110a

فائدة ما يقرئ على ما نيسان مجرّب فاتحة ٧٠ الأعلى ٧٠ { أَلَمْ نَشْرَحْ } [51] ٧٠ { قُلْ يَآيُّهَا } ٧٠ { إِنَّا نَزَّلْنَاهُ } ٧٠
معوّذتين آية الكرسيّ ٧٠ وسبحان الله والحمد لله ولا إله إلا الله والله وأكبر [كذا] وحول [كذا]
ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم ٧٠ واستغفر الله العظيم ٧٠ لا إله إلّا الله وحده لا شريك
له له الملك وله الحمد يحي [كذا] ويميت يديه الخير وهو على كلّ شيء قدير ٧٠ اللهمّ صلّى على
محمّد وعلى جميع الأنبياء والمرسلين والملائكة المقرّبين وكلّ من أصحابه والتابعين
الكريم الوهّاب ذو الطول يوضع في الكيس النفقه كذلك

49. Coran, VI, 73.
50. Coran, VI, 73.
51. Coran, XCIV, 1.

Recette de ce que l'on récite sur l'eau d'avril (*nīsān*). Expérimentée. Fātiḥa[52] 70 [fois], al-Aʿlā[53] 70 [fois], { N'avons-nous point ouvert } [54] 70 [fois] { Dis: « Ô [...] ! } [55] 70 [fois], { Nous l'avons fait descendre } [56] 70 [fois], deux préservatrices[57], verset du Trône[58] 70 [fois], « gloire à Dieu, louange à Dieu, point de divinité excepté Dieu, Dieu est plus grand [point] de puissance ni de force si ce n'est par Dieu, le Haut, le Sublime » 70 [fois], « je demande pardon à Dieu le Sublime » 70 [fois], point de divinité excepté Dieu en Son unicité Il n'a point d'associé, à Lui la Royauté, à Lui la louange Il ressuscite et fait mourir entre Ses main est le bien, Il est sur toute chose puissant » 70 [fois] « ô mon Dieu, que la prière soit sur Muḥammad, l'ensemble des prophètes, des envoyés, des anges, des rapprochés et tous ses compagnons et les épigones ».

Le Généreux, le Donateur, le Longanime, il place la dépense dans la bourse.

373	371	375
379	376	374
377	372	380

٣٧٥	٣٧١	٣٧٣
٣٧٤	٣٧٦	٣٧٩
٣٨٠	٣٧٢	٣٧٧

Vivant	Roi	Puissant	Aimant
95	19	19	81
18	92	92	20
91	21	17	93

ودود	عزيز	ملك	حي
٨١	١٩	١٩	٩٥
٢٠	٩٢	٩٢	١٨
٩٣	١٧	٢١	٩١

52. Sourate I.
53. Sourate LXXXVII.
54. Sourate XCIV.
55. Sourate CIX. D'autres versets commencent par *yā ayyu-hā* mais ici c'est la sourate elle-même qui commence par ce terme. Elle fait également partie de sourates très courtes à l'instar des autres sourates mentionnées dans ce passage.
56. Sourate XCVII. De même que pour la sourate précédente, *innā anzalnā-hu* se retrouve dans trois versets du Coran, mais cette sourate est la seule qui commence par ce terme.
57. Sourates CXIII et CXIV.
58. Coran, II, 256/255.

☞ Conventions du copiste et particularités.

Bien que le manuscrit fût destiné à un notable, l'écriture ne semble pas soignée. Le copiste a fait l'effort de vocaliser tout le texte. Cependant, sa connaissance des termes techniques ou un peu rares semble faible car on y voit des vocalisations fautives, parfois des ajouts de lettres. Une main a parfois corrigé le corps du texte, ce qui est d'autant plus visible lorsque le texte est à l'encre rouge et la correction à l'encre noire (c'est particulièrement le cas dans des noms barbares à la fin du texte à partir du fol. 94a). Des annotations marginales d'autres mains viennent enrichir le texte, et souvent le corriger lorsqu'il s'agit de noms barbares. Le texte est incomplet à la fin et plusieurs passages sont absents, il y a cependant un colophon.

II. Manuscrits de l'Escorial

2.1. 925 (Esc1)

La notice du catalogue indique :

> Titre : كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف, l'ouvrage d'astrologie et de magie si répandu, œuvre du šayḫ Abu l ʿAbbās Aḥmad b. ʿAlī b. Yūsuf al-Ḳurašī Šihāb al-dīn AL-BŪNĪ, le « Sibawaihi de son temps » † 622/1225 J.-C., sur lequel, cf. Brockelmann, I, 497, n° 63 et Spt, I, 910, d° ; Suter, 136, n° 341. C'est un ouvrage très polymorphe, qui existe sous forme développée (al-kubrä), en 40 chapitres (comme au ms. de Berlin n° 4125 et dans l'édition imprimée au Caire), et sous forme réduite (aṣ-ṣuġrä) comme le présent exemplaire et les nos 943 et 981 ci-dessous, divisés en faṣl non numérotés, ou en 25 faṣl, comme le n° 9441. Un abrégé existe aussi infra, n° 9461, en 7 bāb.
>
> Incipit : الحمد لله الذي اطلع شمس المعرفة من غيب الغيب حياة للبصاير،
>
> Copie datée de la Mekke, le 25 Muḥarram 873/15 août 1468.
>
> Papier. Écriture orientale. 98 feuillets. 25 lignes par page. Dimensions : 0,18 x 0,28. (Cas. 920.)[59]

La date donnée par le catalogue pourrait être fautive. La date du colophon ne semble en effet pas du tout claire, et on pourrait plutôt lire 703 à la place de 873, ce qui en ferait le plus vieux manuscrit que nous ayons pu rencontrer. L'humidité dont souffre le manuscrit et qui rend la lecture du haut des pages très malaisée (parfois impossible) aurait pu nous convaincre de le laisser de côté, mais les nombreuses annotations marginales nous ont semblé avoir un intérêt primant sur les difficultés rencontrées. En effet, nous pouvons estimer qu'au moins deux mains différentes l'ont annotées (l'une à l'écriture plutôt *nasḫī*, l'autre avec une écriture clairement *maġribī*), mais les variations d'écriture et de présentation au sein même de ces deux groupes de notes nous semble indiquer la possibilité qu'au moins quatre mains différentes aient annoté et glosé le texte (voir plus bas).

59. Hastwig Derembourg, Évariste Lévi-Provençal et Henri-Paul-Joseph Renaud, *Manuscrits arabes de l'Escurial*, Paris, E. Leroux (« Publications de l'École des langues orientales vivantes »), p. 33-34.

Page de titre (voir *infra* p. CXV)

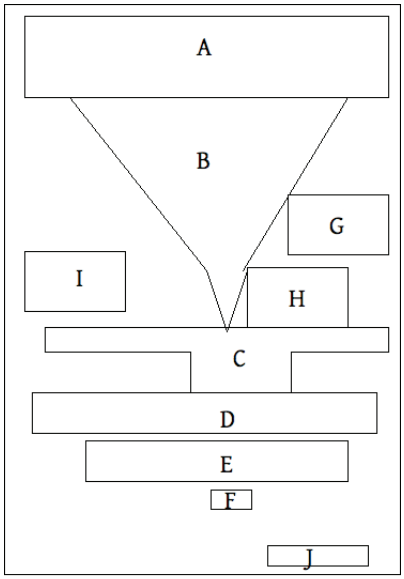

A. Début du titre

Le livre du soleil des connaissances

كتاب شمس المعارف

B. Suite du titre, présentation de l'auteur

et les subtilités des grâces exquises, compilation du cheikh imam savant, très-savant, sans pareil à son époque, unique en son siècle, le Sībawayh[60] de son temps, le savant de son ère, le pôle de son temps, le cheikh Šihāb al-Dīn al-Būnī - que Dieu sanctifie son esprit et son âme. Fin.

ولطائف العوارف تصنيف الشيخ الإمام
العالم العلامة فريد دهره ووحيد
عصره سيبويه زمانه عالم وقته
وقطب زمانه الشيخ
شهاب الدين البوني
قدس الله
روحه
ونفسه
تم

60. Sībawayh (n. 140/760, m. 180/796), un des premiers et sans doute le plus grand grammairien de

C. Profession de foi

J'ai déposé dans ce livre béni l'attestation qu'il n'y a point de divinité excepté Dieu et que Muḥammad est l'envoyé [de Dieu] - que la prière et le salut de Dieu soient sur lui.

أودعت في هذا الكتاب المبارك شهادة أن لا إله إلا الله وأن محمد رسول [الله] صلى الله عليه وسلم

D. Recette en vers

الورد والبنج ثمّ الفلفل ∴ تكنضست[61] والكمون ثمّ العسل

ودقها دقا نعيما جيدا[62] ∴ واشربها سبعا تنال الفائدة

La rose, la jusquiame[63], puis le poivre, ∴ la pyrèthre, le cumin, puis le miel.

---

la langue arabe. Son ouvrage, *Kitāb fī l-Naḥw* (*Livre sur la grammaire*) est appelé *al-Kitāb* (*Le livre*), appellation qui au Moyen Âge désigne couramment soit le Coran, soit ce livre de grammaire.

61. Terme berbère, équivalent de *ʿāqir qarḥā* (la pyrèthre). Le terme berbère est attesté chez Ibn Maymūn avec l'orthographe *tāġandast* et chez Ibn al-Bayṭār avec l'orthographe *tīqandast*. Ce dernier auteur rapporte d'al-Ġāfiqī que pulvérisé et réduit en pâte il apaise l'épilepsie (il n'apparaît pas dans les parties éditées du résumé de cette œuvre par Ibn al-ʿIbrī). La racine de pyrèthre d'Afrique était très répandue chez les droguistes marocains à en croire Henri Paul Joseph Renaud et Georges Séraphin Colin. *Tigenṭast*, *tāġendest*, *tīgenṭast* sont autant de variantes dialectales pour ce terme. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, Le Caire, Būlāq, 1291 (1874), III, p. 115-116 ; *Traité des simples*, tr. Lucien Leclerc, *Notices et extraits des manuscrits de la bibliothèque nationale*, tome XXV, Paris, Imprimerie Nationale, 1881, II, p. 432-434, n°1507 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār (L'explication des noms de drogues)*, éd. et tr. Max Meyerhof, Le Caire, Imprimerie de l'Institut français d'archéologie orientale, 1940, p. 32 (texte arabe) et 146-147 (traduction), n°299 ; *Tuḥfat al-aḥbāb. Glossaire de la matière médicale marocaine*, éd. et tr. Henri Paul Joseph Renaud et Georges Séraphin Colin, Paris, Librairie orientaliste Paul Geuthner, 1934, p. 134. Nous tenons à remercier Lahcen Daaif de nous avoir orienté vers la piste berbère.

62. Le copiste semble avoir hésité entre جيدة et جيدا (la *alif* et la *tāʾ marbūṭa* sont superposées).

63. Max Meyerhof considère que le terme peut désigner la jusquiame, la molène et la ciguë. À l'origine, il aurait servi à désigner le cannabis, puis toutes sortes de plantes enivrantes. Henri Paul Joseph Renaud et Georges Séraphin Colin faisaient remarquer dans leur traduction du *Tuḥfat al-aḥbāb* (XVIIIe siècle) qu'à leur époque, *benǧ* signifiait aussi au Maroc et par extension certains soporifiques artificiels (éther, chloroforme, etc). Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 117-119 ; *Traité des simples*, I, p. 271-273, n°256 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-*

Pile-les bien comme il faut, ∴ et bois-les en sept fois : tu obtiendras le bienfait.

Nota bene : cette recette est écrite en vers dont les hémistiches sont séparés par un triple point. Ils ont une rime à l'hémistiche. Le premier vers a notamment un rythme très particulier. Il pourrait s'agir d'un proverbe (peut-être d'une comptine ?) en parler nord-africain.

E. Nombre de pages de l'exemplaire

Cette copie bénie fait cent folios.

هذه النسخة المباركة مائة ورقة

F. Numéro de page

Deux

اثنين

G. Marque d'achat (1)

Louange à Dieu. Propriété de Dieu entre les mains du petit serviteur de son Seigneur et prisonnier de ses péchés. Que Dieu soit bienveillant avec lui par ses faveurs ! [Propriété] par achat authentifié mentionné ci-dessous pour huit *awāq*[64].

الحمد لله ملك لله في يد عبيد
ربّه و أسير ذنبه [...]
لطف الله به بمنه بالشراء الصحيح
المذكور أسفله بثمان أواق

ʿ*uqqār*, p. 10 (texte arabe) et 32 (traduction), n°58 ; Ibn al-ʿIbrī, *Muntaḫab kitāb ǧāmiʿ al-mufradāt*, éd. et tr. Max Meyerhof et George P. Sobhy, Le Caire, Būlāq, 1937, p. 76 (texte arabe) et 340-343 (traduction), n°162 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 35, n°77. Voir aussi Alfred Siggel, *Arabisch-deutches Wörterbuch der Stoffe*, Berlin, Akademie-Verlag, 1950, p. 21. Ce dernier indique que *banǧ*/*bang* peut désigner la jusquiame noire (*hyoscyamus niger*) ou le cannabis (*cannabis sativa*).
Le point sous la *bāʾ* étant peu lisible et semblant placé différemment par rapport aux autres points diacritiques, on pourrait également lire والسنج (*wa-l-sunuǧ*), désignant un arbre (*sizypha rubra*). Cf. Kazimirski, I, p. 1149. السَنوج désigne en outre en tunisien la nigelle (*nigella sativa*) dont les graines sont employées en tisanes ou comme condiment. Nous tenons à remercier Abdallah Cheikh-Moussa pour cette information.

64. Le terme *awqiya* (pluriel *awāq*) désigne un poids de quarante dirhems, soit ici 320 dirhems.

H. Marque d'achat (2)[65]

بسم الله الرحمن الرحيم صلى الله على محمّد وآله
ملك لله عن يد عبده[66] تعالى
إبراهيم بن يونس بالشراء الصحيح

Au nom de Dieu, le Bienfaiteur miséricordieux, que la prière de Dieu soit sur Muḥammad et sa famille. Propriété de Dieu issue de la main de Son adorateur - qu'Il soit exalté - Ibrāhīm b. Yūnus par achat authentifié.

I. Texte, mais illisible à cause d'une tache.

Annotation sur la page suivante : Cod. 925

Colophon (fol. 98a)

الحمد لله وحده وصلّى الله وسلّم وبارك على سيّدنا
ونبيّنا وحبيبنا وشفيعنا محمّد وعلى آل سيّدنا
محمّد وعلى أصحاب سيّدنا محمّد وسلّم تسليمًا
أبدًا ووقع الفراغ من هذه
النسخة المباركة
في اليوم الخامس و العشرين
من شهر الله المحرّم الحرام سنة ثلاث وسبعمائة
بالمدينة المشرّفة بالحرم النبويّ.[67]

Louange à Dieu en Son unicité, que la prière, le salut et la bénédiction éternels de Dieu soient sur notre maître, notre prophète, notre bien-aimé, notre intercesseur Muḥammad, sur la famille de notre maître Muḥammad. L'achèvement de cette copie bénie eut lieu le vingt-cinq du mois sacré de Dieu muḥarram de l'année sept cent trois en la ville honorée par le *ḥaram* du Prophète.

65. Une référence à cette marque d'achat est faite dans G. Les deux vont donc de pair, la première établissant le prix, la seconde authentifiant l'achat avec le nom du propriétaire.
66. Lecture douteuse. Nous proposons عبيده faute de mieux, par comparaison avec G.
67. Écrit à la verticale (90°).

Dernière page écrite[68] (voir *infra* p. CXX)

[...] لله على نعمه
انتقلت إلى ملك الشيخ الإمام
العالم العلامة الشيخ شهاب الدين
شهاب الدين سبط البوني نفع
الله المسلمين ببركاته وبركات
علومه وبركة ما في هذه النسخة
الجليلة العظيمة من أسماء الله الشريفة
النيفة المجيبة والأسرار العربية
نفع الله للمسلمين كله في تأريخ
شهر الله المحرم عام ثلاث
وعشرين تسعمائة أحسن الله عاقبتها
محمّد وآله أمين

[Cette copie] fut transférée vers les possessions du cheikh imam savant très-savant Šihāb al-Dīn Šihāb al-Dīn (*sic*) descendant d'al-Būnī (*sibṭ al-Būnī*), que Dieu fasse bénéficier les musulmans de ses bénédictions, des bénédictions de ses sciences, de la bénédiction des noms de Dieu nobles, nombreux et qui exaucent et des secrets arabes contenus dans cette copie majestueuse et sublime. Que Dieu fasse bénéficier tous les musulmans [de cela] en date du mois de Dieu muḥarram de l'an neuf cent vingt-trois / entre le 24 janvier 1517 et le 13 janvier 1518, que Dieu rende meilleur son terme par Muḥammad et sa famille. Amen.

والجمل مائة ورقت [كذا] في هذه النسخة والسلام.

Le total fait cent folios dans cette copie, paix !

مائة ورقت [كذا]

Cent folios.

☞ Conventions du copiste et particularités

L'écriture est en général assez lisible, mais certaines lettres sont peu identifiables en raison d'un calame qui nous semble avoir parfois été mal taillé, rendant les lettres à boucle difficiles à différencier à certains endroits.

Le texte est richement annoté, et l'on peut distinguer au moins quatre mains :

68. Cette page est en très mauvais état, l'écriture est différente de tout le reste du manuscrit.

- une à l'écriture *nasḫī* qui a corrigé le manuscrit selon des variantes que l'on trouve majoritairement dans le groupe de manuscrits auquel appartient le manuscrit BnF1 du *Šams al-maʿārif* (voir un exemple de ces notes *infra* p. CXVI ; sur l'identification des différents groupes de manuscrits, voir *infra* p. LX et suivantes),

- une autre écriture *nasḫī* qui a essentiellement rajouté des paragraphes complets dans les marges (voir un exemple de ces notes *infra* p. CXIX),

- une écriture *maġribī* venant d'un lecteur ou d'un propriétaire qui a indiqué les endroits qui ont retenu son attention avec la marque قــف (« arrête-toi [là] ») très allongée ce qui la rend très repérable. C'est sans doute cette main qui a également indiqué des مــطــلــب (« objectif [de la recette] ») correspondant au but de certaines recettes,

- une écriture *maġribī* probablement africaine qui a également indiqué les passages dignes d'attention par des انظر (« lis attentivement »).

2.2. Escorial 943 (Esc2)

La notice du catalogue indique :

> Le Šams al-maʿārif [aṣ-ṣuġrä] d'AL-BŪNĪ (cf. supra, n° 925). Titre orné. Les faṣl ne sont pas numérotés.
>
> Copie datée de Ṣafad, 837 H./1433-34 J.-C.
>
> Papier. Écriture orientale. 99 feuillets. 19 lignes par page. Dimensions : 0,155 x 0,215. (Cas. 938.)[69]

La première page est en très mauvais état. Néanmoins, nous pouvons en déchiffrer quelques lignes, ainsi que deux carrés magiques de base trois dans la partie inférieure.

[?]

On y trouve les litanies des sept jours, on y trouve la prière du sabre[70], on y trouve les propriétés des plantes, des animaux, des minéraux et des prières

[?]

[؟]

وفيه أوراد الأيام السبعة

وفيه دعا[ء] السيفي وفيه

خواص النبات والحيوان

والمعادن والأدعية

[؟]

69. Hastwig Derembourg, Évariste Lévi-Provençal et Henri-Paul-Joseph Renaud, *Manuscrits arabes de l'Escurial*, p. 60.

70. *Duʿāʾ al-sayfī*, également connue sous le nom de *duʿāʾ al-qāmūs* ou *duʿāʾ al-qudra*. Le tardif ʿAbbās al-Qummī (m. 1319/1901) dans ses *Mafātiḥ al-ǧinān* (*Les clés du paradis*), affirme qu'elle est d'al-Nūrī, mais que « cette prière, aux dires des maîtres en talismans et en coercition [des djinns] a un commentaire étrange. Ils mentionnent qu'elle a des effets merveilleux » (*inna li-hāḏā l-duʿāʾ fī kalimāt arbāb al-ṭilasmāt wa-l-tasḫīrāt šarḥan ġarīban, wa-qad ḏakarū la-hu āṯāran ʿaǧība*). Cf. ʿAbbās al-Qummī, *Mafātiḥ al-ǧinān*, Beyrouth, Dār maktabat al-rasūl al-akram, 1997, p. 167. Alexander Fodor avait présenté un *ḥiǧāb al-sayf* qui pourrait être une forme imprimée de cette invocation. Cf. Alexander Fodor, *Amulets from the Islamic World. Catalogue of the Exhibition held in Budapest in 1988*, dans *Budapest studies in arabic*, 2 (1990), p. 96, n°177.

ج	ب	ا
و	ه	د
ط	ح	ز

د	ط	ب
ج	ه	ز
ح	ا	و

Page de titre (voir *infra* p. CXXI)

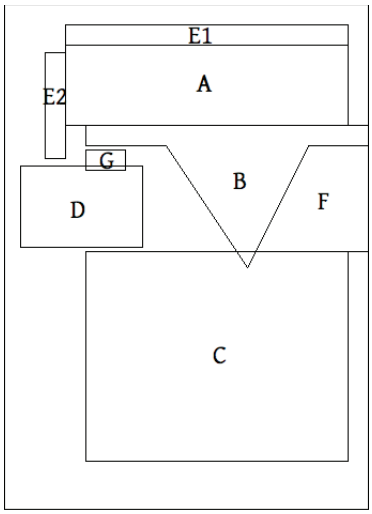

A. Titre

Livre du Soleil des connaissances et des subtilités des grâces exquises

كتاب شمس المعارف
ولطائف العوارف

B. Présentation de l'auteur

Composition de l'imam savant très-savant, le modèle Muḥyī l-dīn Abū l-ʿAbbās Aḥmad b. *al-šayḫ al-ağall al-muqriʾ* (« fils du très illustre cheikh récitateur [du Coran] ») Abū l-Ḥasan ʿAlī b. Yūsuf al-Qurašī al-Būnī - que Dieu soit satisfait de lui et s'en satisfasse, par la vérité de Muḥammad et de sa famille.

تأليف الإمام العالم العلامة القدوة محيي الدين أبو العبّاس أحمد
ابن الشيخ الأجلّ المقرئ أبي الحسن
علي بن يوسف القرشي
البوني رضي الله
عنه وأرضاه
بحق محمد
وآله

C. Dédicace

À l'attention de la bibliothèque de sa noble altesse princière, fidèlement servie, [...] son éminence Yūnus le porte-écritoire[71].

برسم خزانة العالية الأميرية
الكر[يمة] العالمية المخدومية
[...] المعال يونس الدوادار

D. Marque de possession

A possédé [ce livre] grâce à la faveur de son Seigneur le Riche, le Généreux, Muḥammad b. Muḥammad b. Muḥammad al-Mahrūbānī[72] b. al-ʿmā[?] de feu le cheikh Šihāb al-Dīn al-Maqsī l-ʿAbbā[?] en l'année 924 / entre le 13 janvier 1518 et le 2 janvier 1519.

ملكه من فضل ربه الغني الجواد
محمد بن محمد بن محمد بن محمد المهورباني العما[...]
من رحمة [؟] المرحوم الشيخ شهاب الدين المقسي العبا[...]
في سنة
٩٢٤

E1 et E2. Marque de possession

Ensuite il devint possession de Ḥamd b. ʿAlī b. ʿAzzūz al-Wahrān connu sous [le nom de] Kubrā[74], par un achat authentifié de Muḥammad al-Šarīf Būsitta Burimaʿa au milieu de rabīʿ I de l'an neuf cent huit / mi-septembre 1502.

ثم صار ملكا لحمد بن علي بن عزوز الوهران عرف بكبرا بشراء صحيح
من محمد الشريف بُوسَتَ بُرِمَعَ[73] في أواسط ربع [كذا] الأول عام
.....
ثمانين وتسعمائة

71. Il a bien existé un émir Sayf al-Dīn Yūnus b. ʿAbd Allāh al-Nūrūzī (m. 791/1389), porte écritoire d'al-Malik al-Ẓāhir Barqūq, deuxième ou troisième à exercer cette fonction d'après Ibn Taġrī Birdī, mais le colophon contredit cette identification. Sans doute s'agit-il plutôt d'un de ses descendants, comme pour le manuscrit BnF3. Cf. Ibn Taġrī Birdī, *al-Manhal al-Ṣāfī*, XII, p. 263 (notice 2740) et *id.*, *al-Nuǧūm al-ẓāhira fī mulūk Miṣr wa-l-Qāhira*, XI, p. 320.
L'encadré de la dédicace est écrit de la même façon que celui du manuscrit de la BnF ARABE 2649 (BnF3).

72. Nous avons préféré cette leçon en considérant que l'auteur de la note ait pu intervertir la *wāw* et la *rāʾ* puisque Mahrūbān est un toponyme attesté dans le *Muʿǧam al-buldān*. Cf. Yāqūt al-Ḥamawī, *Muʿǧam al-buldān*, V, p. 233.

73. Vocalisé dans le manuscrit.

74. On trouve une marque de possession quasi identique écrite de la même main, mais l'*alif* finale de ce nom est omise.

F. Marque de possession

Il devint possession après toute possession d'Aḥmad b. ʿAlī b. ʿAzzūz al-Wahrānī connu sous [le nom de] Kubr[ā] par achat authentifié de Muḥammad al-Šarīf Būsitta Burimaʿa au milieu de rabīʿ I de l'an neuf cent huit / mi-septembre 1502.

صار ملكا بعد كل ملك لأ
حمد بن علي بن عزوز الوهراني [كذا]
عرف بكبر بشراء صحيح
من محمد الشريف بن ست [؟]
بُرِمَعَ في أواسط ربع [كذا] الأول
عام ثمانين
تسعمائة

G. Eulogie

Louange à Dieu, gloire à Lui !

الحمد لله وسبحانه

La page suivante comporte du texte en latin.

Aḥmad al-Būnī. Traité sur les noms divins, sur les lettres, sur la vertu et l'influence de celles-ci, sur divers talismans, sur l'alchimie. Un autre apographe se trouve à Safed en Syrie[76] depuis 852 de l'hégire / entre le 7 mars 1448 et le 24 février 1449.

Il est utile à cause de la clarté des sceaux[77] et à cause des connaissances des superstitions ridicules de la secte mahométane, que les Mahométans enseignent et professent librement, licitement et publiquement.

Codex 901, n°141.

Codex 943.

Ahmad elbuni. Tractatus de Divinis nomini bus, de literis, de virtute, ac influxu earum de variis talismanibus, de chimica. Alterum apographum extat in safad apud Syriam ex e gir. 852

Est utilis ob sijli elegentiam, et ob notitias ridicularum Mahometæ sectæ superstitionis quas Mahometani libere, licite et publicè et docent, et profitentur =

Cod. 901.[75] n. 141

Cod. 943

75. Rayé.
76. Actuellement dans le Nord de l'État d'Israël.
77. Nous proposons de lire *sijli* comme *sigilli*. Nous pensons qu'il est possible que Joseph Ascari ait

(Le texte arabe commence à la page suivante.)

Colophon (fol. 100a-100b, voir *infra* p. CXXV)

[...] كمل الكتاب والحمد لله كما هو أهله وهو الكتاب المبارك
العظيم القدر الشريف الذكر الحاوي على الخيرات الدنيوية والأخروية والمشتمل
على السعادة الأبدية والنعمة السرمدية إن وفقه الله تعالى للعمل [١٠٠ب]
بمقتضاه فنسأل الله جل جلاله أن يوفقنا لما تحبه وترضاه منا إذ لا حول
لنا عن معصيته إلا بعصمته ولا قوة لنا على طاعته إلا بإعانته فسبحان من لا
يسأل[78] عمّا يفعل ما أعطمه [كذا] من إلاه جل جلاله وتقدست أسماؤه على يد العبد
الحقير الذليل العاص [كذا] الطالم نفسه الفقير إلى مولاه الغني به عمن سواه
الراجي عفوه ورضاه عبيده علي بن أحمد بن محمّد الميقاتي الصفدي غفر الله له
وأقاله عثاره وكفاه ما أهمّه من أمر دينه ودنيا[ه] بحرمة النبي صلى الله عليه
وسلم صلاة دائما ما نطقت بها الأفواه غفر الله له ولوالديه ولمن نظر فيه
ولمن دعا له بالمغفرة ولجميع المسلمين آمين وذلك بمدينة صفد المحروسة بتـ[ـأ]ريخ عاشر
ذي الحجة الحرام ستون اثنين[79] و ثمانمئة [كذا] و{ حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الوَكِيلُ } [80]

Le livre est fini. Louange à Dieu comme Il le mérite, c'est le livre béni, à la puissance sublime, à la noble renommée, qui contient les bonnes choses d'Ici-bas et de l'Au-delà et contenant la félicité éternelle, le bonheur infini. Si Dieu - qu'Il soit exalté ! - l'assiste [100b] s'il agit selon les indications du livre, nous demandons à Dieu - Sa majesté est immense ! - de nous assister pour [les opérations] qu'Il aime et qui Le satisfont. Certes, nous n'avons point de puissance [qui nous éloigne] de la rébellion [contre Lui] si ce n'est par Sa protection, nous n'avons point de force pour Lui obéir si ce n'est avec Son soutien. Gloire à celui qui accorde Ses bienfaits sans être sollicité - Sa majesté est immense et ses noms sanctifiés ! - du misérable serviteur humilié rebelle injuste envers lui-même, celui qui a besoin de son Maître le Riche, espérant Son pardon et Sa satisfaction, Son petit serviteur ʿAlī b. Aḥmad b. Muḥammad al-Mīqātī l-Ṣafadī - que Dieu lui pardonne, le relève de ses chutes et que

été influencé par le terme arabe de *siǧill*, lui-même issu du latin *sigillum*, dans son orthographe de *sigilli*, qui rendrait ici l'arabe *ḫātam*.

78. Orthographié يسئل.

79. Nous n'avons pas pu trouver de chiffres correspondant mieux aux termes, difficiles à déchiffrer. En revanche, le 50 de l'an 852 de la notice en latin est à exclure.

80. Coran, III, 167/173.

lui suffise ce qui est le plus important dans la religion et Ici-bas par la sacralité du prophète - que la prière et le salut de Dieu soient sur lui d'une prière éternelle - tant que les bouches parleront, que Dieu lui pardonne, à lui, à ses parents, à celui qui examine [ce livre], à celui qui prie pour le pardon et à l'ensemble des musulmans. Amen. Et cela [a lieu] à la ville de Safed la protégée, en date du dix ḏū l-ḥiǧǧa [le mois] sacré de l'année huit cent soixante-deux / 19 octobre 1458. { Dieu nous suffit ! Quel excellent protecteur ! } [81]

B. Eulogies

الحمد لله الذي بجميع محامده علمت[82] منها وما لم
أعلم الحمد لله الذي أنعم بجميع نعمه ما علمت[83] منها
وما [لا أ]علم

Toutes les louanges à Dieu, celles que je connais et celles que je ne connais pas. Louange à Dieu qui gratifia de l'ensemble de ces faveurs, celles que je sais et celles que je ne sais pas.

C. Tableau de correspondances astrologiques[84]

ابريل	مايه	يونيه	يوليه
ناري	ترابي	ريحي	ماءي
الحمل	الثور	الجوزا	السرطان
اغشت	شتنبر	اكتوبر	نونبر
ناري	ترابي	ريحي	ماءي
الأسد	السنبلة	الميزان	العقرب
دجنبر	يناير	فبراير	مارس
ناري	ترابي	ريحي	ماءي
القوس	الجدي	الدلو	الحوت

81. Coran, III, 167/173.
82. Orthographié علمة.
83. Orthographié علمة.
84. Les indications du mois et de l'élément associé au signe astrologique sont écrits à l'envers au-dessus du signe en question. On notera que les mois indiqués sont les mois byzantins à l'instar du chapitre sur les « saisons » (*ṭāqūfa*) bien que ce dernier chapitre ne donne que les quatre mois de début et de fin des saisons.

Avril Igné Bélier	Mai Terreux Taureau	Juin Aérien Gémeaux	Juillet Aqueux Cancer
Août Igné Lion	Septembre Terreux Vierge	Octobre Aérien Balance	Novembre Aqueux Scorpion
Décembre Igné Sagittaire	Janvier Terreux Capricorne	Février Aérien Verseau	Mars Aqueux Poisson

C. Marque de possession

[Ce livre] est devenu la possession après toute possession qui a précédé de Ḥamd b. ʿAlī b. ʿAzzūz al-Wahrān connu sous [le nom de] Kubr[ā][86] par achat authentifié à Muḥammad al-Šarīf b. Būsitta Burimaʿa au milieu de rabīʿ I de l'an neuf cent huit / fin juillet 1572.

صار ملكا بعد كل ملك سبق لحمد بن علي بن عزوز الوهران عرف بكبر
بشراء صحيح من محمد الشريف بوست بُرِمَعَ[85] في أواسط
ربع [كذا] الأول عام ثمانين وتسعمائة

☞ Conventions du copiste et particularités

L'écriture est régulière et lisible. Les figures sont soigneusement tracées. La structure du texte transparaît avec l'allongement des termes de début de section et de paragraphe (فصل, قال, etc.). Le texte est partiellement vocalisé sur tout le manuscrit : toutes les voyelles ne sont pas indiquées et le copiste ne lève pas systématiquement les ambiguités des termes noms vocalisés. C'est particulièrement le cas pour les noms d'anges ou les noms divins prétendûment hébraïques, illisibles sans une vocalisation claire que ne délivre pas le copiste.

85. Vocalisé dans le manuscrit. Cf. page de titre du même manuscrit.
86. *Kubrā* dans la marque de possession équivalente sur la page de titre.

De nombreuses annotations en écriture *maġribī* se trouvent dans les marges. Il s'agit le plus souvent d'amendements signalés par les signes حـــــ ou خـــــ (bien que cela ne soit pas systématique). Il est possible que le principal responsable de ces annotations soit Aḥmad b. ʿAlī b. ʿAzzūz al-Wahrānī ou celui qui a écrit sa marque de possession s'il ne l'a pas écrite lui-même (il est néanmoins impossible d'affirmer avec certitude qu'il s'agisse de la même main même si les écritures semblent très proches). L'annotateur principal semble avoir collationné le texte à partir d'un autre manuscrit, mais certaines corrections, concernant des tableaux ou des recettes, pourraient indiquer qu'il s'agit de corrections selon la propre expérience et connaissance de l'annotateur en sciences ésotériques.

2.3. Escorial 981 (Esc3)

La notice du catalogue indique :

Recueil de la même main, contenant :

1° Le Šams al-maʿārif [aṣ-ṣuġrä] d'AL-BŪNĪ, sans faṣl numérotés, comme supra, nos 925 et 943.

2° (F° 132 v°, milieu). Autre ouvrage d'hermétique à l'allure de commentaire (peut-être d'une des nombreuses œuvres d'al-Būnī). Partout on lit : قال الشيخ ره.

Incipit : فصل في معاني المعارف الربانية والحكم الالهية، كتاب السيميه العلم الشريف والمحل المنيف الذي ما وضعه الله الا عند اشرف خلقه واكرمهم فاحفظ سرّ الحكماء وهو كتاب الحِكَم وجوامع الكَلِم الخ. Suit une division en فصل subdivisés en مقولة ou en باب

1er فصل (en 4 مقولة) : في صور الاشكال وكلامها

2e - (- 7 باب) : تسكينها مفردة ومجموعة ـ

3e - (- 9 -) : كيفية تصريفها ـ

Fin : فانك تنظر ويزول ما علمت والسلام،

Copie datée du dimanche 7 D̲u l-Ḥiǧǧa 886/27 janvier 1482 J.-C.

Papier. Écriture orientale. 161 feuillets. 15 lignes par page. Dimensions : 0.13 x 0.18. (Cas. 976.)[87]

87. Hastwig Derembourg, Évariste Lévi-Provençal et Henri-Paul-Joseph Renaud, *Manuscrits arabes de l'Escurial*, p. 60-61.

Page de titre (voir *infra* p. CXXVI)

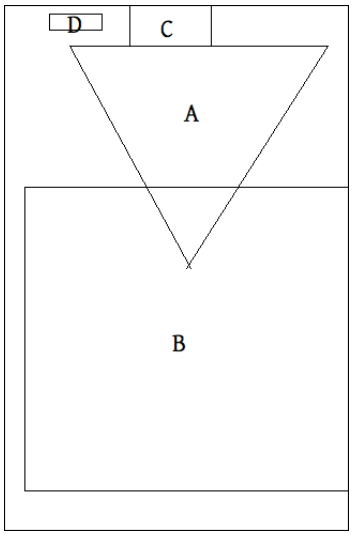

A. Titre et présentation de l'auteur.

Le livre du soleil des connaissances et les subtilités des grâces exquises du cheikh l'imam savant très-savant Šihāb al-ʿdīn Abū l-ʿAbbās Aḥmad b. al-Būnī - que Dieu (qu'Il soit exalté !) l'ait en Sa miséricorde, soit bienveillant avec lui, soit satisfait de lui et nous pardonne, [ainsi qu']à lui et à l'ensemble des musulmans. Amen.

كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف
للشيخ الإمام العالم العلامة شهاب الدين
أبي العبّاس أحمد بن البوني رحمه الله
تعالى ونفع به ورضي عنه وأرضاه
وغفر لنا وله وجميع
المسلمين
آمين

B. Texte en latin.

Muḥammad (*sic*) al-Qurašī[88] al-Būnī. Traité sur les attributs divins, sur les noms divins, sur leur vertu, sur l'alchimie, sur l'Élixir ou sur la Pierre des Philosophes, sur diverses superstitions et talismans dignes de l'école mahométane. Un traité sur la magie, dont l'auteur est un djinn[89] anonyme, arrive vers la fin quand l'auteur expose, pour tromper les hommes, diverses *experimenta*[90], principalement des moyens de trouver des trésors, à l'attention de ceux qui brûlent de cupidité pour l'argent ou à l'attention des pauvres.

990 ère de l'hégire / 1582.

N°768.

Anonyme. ✠

Mahomed elcarsi elbuni. Tracta
tus de divinis attributis de divinis nominis,
de eorum virtute, de chimica, de elexiro
sive de Lapide Philosophorum, de variis supers-
tionibus, telismanibus Mahometana Schola
dignis. ✠ Ad calcem extat tractatus, cujus author
Dæmon anonijmus, de Magia, ubi author va
ria ad homines fallendos proponit experimenta
præcipue modum inveniendi thesauros.
Pro cupiditate pecunia flagrantibus, sive
pro pauperibus : aera egir. 990.
n. 768
Anonymus ✠

C. Chiffres et lettres rayés.

v. I. 85.

D. Signe raturé.

Les dernières pages comportent de nombreux tableaux. Certains sont difficilement lisibles car des éléments essentiels sont coupés dans la marge nous ne les reproduirons donc pas. De même, certains tableaux sont trop complexes à reproduire et parfois très

88. Al-Qurašī est correctement orthographié après la *basmala* de l'incipit, al-Qarsī est bien une faute de lecture.

89. Le terme latin *dæmon* ne rend pas le « démon » juif, chrétien ou musulman (*šayṭān*), mais l'esprit ou le génie (plus particulièrement le génie familier), et rend tout à fait le terme arabe de *ǧinn*.

90. Il s'agit selon toute vraissemblance de *muǧarrabāt*, des « recettes » se concluant par un certificat d'expérimentation. Le genre vient de la médecine grecque et de nombreux ouvrage de médecine et de magie arabes islamiques reprennent ce genre particulier.

difficiles à lire sur notre copie en raison d'une petite écriture exécutée avec un calame épais qui s'ajoute aux imprécisions d'une reproduction sans couleurs. Nous ne nous pencherons donc ici que sur les marques de possession.

Colophon (fol. 159b)

وكمل وكان الفراغ من نسخه في صبح يوم الأحد المبارك سابع ذي الحجة الحرام
الدي [كذا] ختام عام ٨٨٦ من الهجرة النبوية على صاحبها أفضل الصلاة والسلام على يد العبد الفقير
الراجي عفو ربه الغني علي محمد بن أبي بكر سبط الشيخ العارف بالله سيدي راوق الكفافي الحنفي
غفر الله له ولوالديه ولجميع المسلمين آمين.

La fin de la copie eut lieu le matin du dimanche béni 7 ḏū l-ḥiǧǧa clôturant l'an 886 / 27 janvier 1482 de l'hégire du Prophète - sur son propriétaire la meilleure des prières et des saluts - de la main du pauvre serviteur espérant le pardon de son riche Seigneur ʿAlī Muḥammad b. Abī Bakr, descendant du cheikh connaissant par Dieu mon maître Rāwuq al-Kafāfī l-Ḥanafī, que Dieu lui pardonne, à lui, à ses parents et à l'ensemble des musulmans. Amen.

Fol. 160b (voir *infra* p. CXXXII)

تملك هذ[ا] الكتاب المبارك بالشرى [كذا] من يد الكافرين
الفقير الحقير الذليل الأسير الشيخ الإمام العالم العلامة
علي ابن سبط سيدي عبد القدوس الشناوي العرفي
عفى [كذا] الله عنه وغفر له ولوالديه ولمن دعا له
[...]ه آمين ربّ العالمين
[...] عام تسعين وتسع
مائة من الهجرت [كذا]
النبوية على صا
حبها أفضل
الصلاة
والسلام

A possédé ce livre béni par achat de la main des mécréants le pauvre misérable humble et prisonnier le cheikh imam savant très-savant ʿAlī, fils du descendant de mon maître ʿAbd al-Quddūs al-Šanāwī l-ʿArfī, que Dieu lui pardonne, à lui, ses parents et à celui qui l'invoque [pour Son pardon ?]. Amen. Seigneur des mondes [...] en l'an 990 de l'hégire du Prophète / entre le 26 janvier 1582 et le 25 janvier 1583, sur le Prophète [*ṣāḥib al-hiǧra*] la meilleure des prières et la paix.

Fol. 162b (voir *infra* p. CXXXIV)

تملك هذا الكتاب المبارك باالشرى [كذا] الفقير الذليل
علي الشناوي اشتراه من يد الكافرين في
سنة [...] تسعين وتسع مائة

A possédé ce livre béni par achat le pauvre et humble ʿAlī al-Šanāwī, qui l'a acheté de la main des mécréants l'année 990 / entre le 26 janvier 1582 et le 25 janvier 1583.

☞ Particularités et conventions du copiste

L'écriture est lisible bien qu'apparemment peu soignée. Les schémas sont de qualité inégale : alors que les cercles sont parfaitement exécutés, ce qui suppose l'emploi d'un outil spécifique, les lignes sont rarement droites, les cases des carrés magiques sont de longueur et de largeur très aléatoires. Il y a très peu d'annotations marginales, et les marges sont par ailleurs assez réduites par rapport aux autres manuscrits. De toute évidence, il ne s'agit pas d'un manuscrit d'apparat.

III. Autres manuscrits consultés

3.1. Manuscrit de Princeton (258)

La notice du catalogue indique :

5202

Shams al-maʿārif wa-laṭāʾif al-ʿawārif

A.b.ʿA. al-Būnī, d. 622/1225.

Apparently the short recension, divided into unnumbered faṣl : GAL I, 655 (no.3) S I. 910 ; Fahd p. 230sq. ; Ullmann, Nat. p. 390sq.

Incip. : قال ... الحمد للّه الذى اطلع شمس المعرفة ... :

1(258) : ff. 134 (incomplete : several lacunae) 180 x 130 ; 120 x 90mm. 17 lin. 14. Muḥ. 873.

2(373) : an excerpt, fol. 314b-316b. XI.[91]

Première page (voir *infra* p. CXXXV)

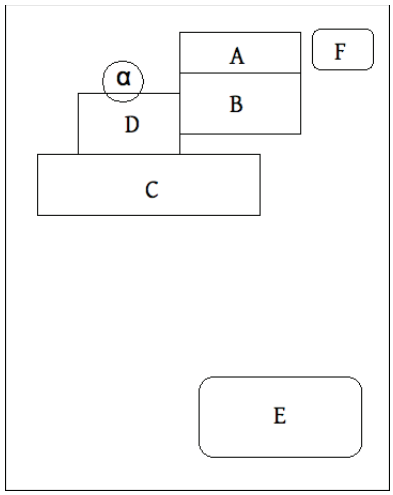

91. Rudolf Mach, *Catalogue of Arabic manuscripts (Yahuda section) in the Garrett Collection, Princeton University Library*, Princeton, Princeton University Press, 1977, p. 448, n°5202.

A. Titre

Le soleil des connaissances [...] شمس المعارف [...]

B. Marque de possession

Propriétaire صاحب

Muḥammad ʿAbd [?] محمد عبد

C. Marque de possession

وزيتونا ومفعر

le cheikh ʿUṯmān b. ʿAffāǧ. الشيخ عثمان بن عفاج

D. Marque de cataloguage

104 y

E. Première étiquette

ELS. N°

Le soleil des connaissances et les subtilités des grâces exquises d'al-Būni. شمس المعارف ولطائف العوارف للبوني

sans [reliure en] cuir, 873 [de l'hégire] بلا جلد873

F. Seconde étiquette

Y104

Colophon (fol. 132a, voir *infra* p. CXLI)

تم الكتاب المسمى بشمس المعارف ولطائف

العوارف بحمد الله [و]حسن توفيقه وصلّى الله على خير خلا[ئقه] محمد وآله أجمعين

[يوم] الثلثاء رابع عشر شهر مح[رم] الحرام افتتاح سنة ٨٧٢

Est achevé le livre appelé *Le soleil des connaissances et subtilités des grâces exquises* avec la louange à Dieu et la bonté de sa grâce - que la prière de Dieu soit sur la meilleure de ses créations Muḥammad et sa famille tous ensemble - le mardi 14 du mois sacré de muḥarram qui ouvre l'année 872 / 15 août 1467.

☞ Particularités et conventions du copiste

Le manuscrit est globalement en bon état mais il faut signaler de nombreux trous caractéristiques d'une attaque de vrillettes. Le texte est écrit à l'encre noire mais les têtes de chapitre et les mots clés sont écrits en rouge. L'encre rouge est également utilisée pour le tracé des schémas. Le texte a été vocalisé sur quelques folios (fol. 38a, 85b-98b, 117b, 125b-127b, 130b-132a) mais il semble que ce soit l'œuvre d'une autre personne que le copiste car l'encre est beaucoup plus claire. Les marges sont importantes, et il y a de fréquentes notes marginales. Le manuscrit ne pouvait que difficilement être pris en compte en raison des nombreuses erreurs dans la reliure qui le rendent très difficile à recomposer.

3.2. Manuscrit de Damas, BnA, 14643

Ce manuscrit, plus tardif que les autres, nous a paru intéressant dans la mesure où il reporte un texte proche de BnF1 (avec la section sur les « lois » - *nawāmīs*), et qu'il a des sections (*faṣl*) numérotées. Il s'agit d'un recueil apparemment écrit à partir d'un manuscrit qui avait servi avant à recopier d'autres textes, comme en témoigne le texte présent avant la page de titre dont la fin est rayée et se poursuit au début de la page de titre. Le recueil contient le *Šams al-maʿārif* (fol. 1-118b), des chapitres (*bāb*), recettes magiques (*fāʾida*) et talismans (*ṣifa)* divers (fol. 119a-124a), un opuscule anonyme (fol. 124a-128a), la *Daʿwat ḫalḫalat al-hawā wa-fatq al-ǧawā* d'auteur anonyme (fol. 128a-130a, cette invocation apparaît dans le *Šams al-maʿārif*), un opuscule attribué à al-Ġazālī (fol. 130a-136a), des *ramādāt* et *maqālāt* attribuées al-Būnī (fol. 136b-141b), un recueil contenant des invocations (*haḏā kitāb maǧmūʿ yaštamilu ʿalā daʿawāt al-sayāsib al-ṯalāṯa al-wusṭā wa-l-ṣuġrā wa-l-kubrā wa-l-šarḥ wāḥid*) (fol. 142a-143b) et *al-Sabāsib al-kubrā wa-šarḥu-hā* (fol. 144a-151a).

Page de titre du recueil

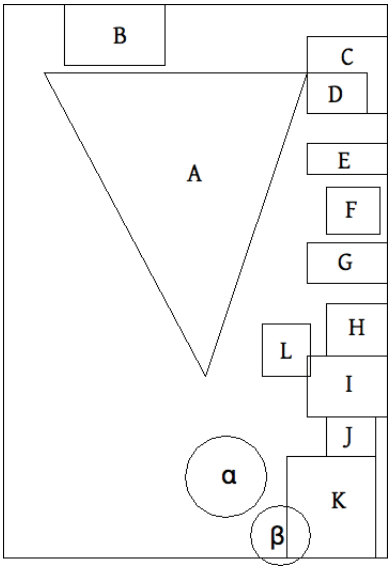

A. Titre et contenu

Ceci est un recueil qui réunit le *Livre du soleil moyen des connaissances*, le *Livre des pertes*, [...] *Les trois plaines et leur commentaire*, des chapitres, des recettes et d'autres choses encore.

هذا مجموع
يشتمل على كتاب شمس المعارف الوسطى
وكتاب الرمادات [...]ـوة
السباسب الثلاثة وشرحها
وأبواب وفوائد
وغير [...]

B. Indication du nombre de folios

Nombre de folios	عدد أوراقه
151	١٥١

C-L. Annotations

Il s'agit en fait d'une table des matières établie par un lecteur : à chaque thème correspond les folios où il se trouve traité dans l'ouvrage. La liste témoigne de ce qui pouvait intéresser ce lecteur.

Les signes du zodiaque et les mansions	البروج والمنازل
71	٧١
72	٧٢
Mansion de lune	منزل قمر
10	١٠
09	٠٩
Le Bon, le Créateur	البر البارئ
19 19	١٩ ١٩
Paix, force	سلام قوة
10	10
20	20
La vision des esprits	رؤية الأرواح
20	٢٠

Les saisons[92]	التواقيف
29	٢٩
Tableau	جدول
72	٧٢
74	٧٤
44	٤٤
Lettres	حروفات
13	١٢
Les [lettres] déchues de la première sourate	سواقط الفاتحة
124	١٢٤
126	١٢٦
138	١٢٨
139	١٢٩
141	١٤١
146	١٤٦
Sa pensée	إضماره
123	١٢٣

α. Cachet d'Aḥmad Efendi, de la madrasa aḥmadiyya à Alep

β. Tampon de la bibliothèque nationale al-Asad

92. Sur ce terme, cf. notre analyse.

Page de titre du *Šams al-maʿārif* (voir *infra* p. CXLII)

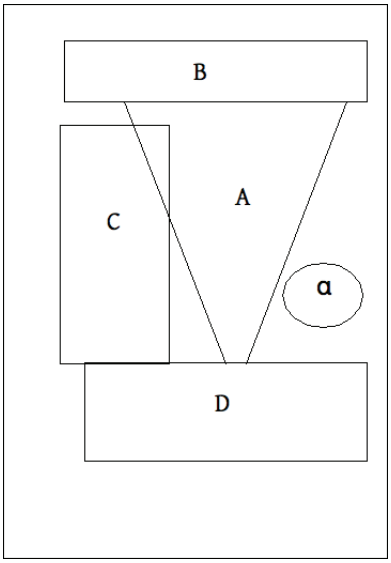

A. Titre

Le livre du soleil des connaissances. Composition du cheikh imam savant très-savant, la mer, qui comprend, unique à son époque et en son temps, dont le savoir est sûr et acribique, le pointu, Šihāb al-Dīn[93] Abū l-ʿAbbās Aḥmad al-Būnī - que Dieu l'ait en Sa large miséricorde. Amen, amen.

كتاب
شمس المعارف تأليف الشيخ
الإمام العالم العلّامة
البحر الفهّامة فريد عصره
وزمانه المحقّق المدقّق
الشهابي شهاب الدين
أبي العبّاس أحمد
البوني رحمه الله
رحمة واسعة
آمين
آمين

B-D. Blocs de textes rayés

93. Al-Šihābī Šihāb al-dīn est une redondance que nous n'avons pas rendue.

Ces énoncés appartenaient sans doute aux textes que contenait le manuscrit avant la copie du *Šams al-maʿārif*. Ils sont globalement illisibles, les lettres que l'on peut en dégager n'étant pas suffisantes pour établir un texte cohérent.

α. Cachet d'Aḥmad Efendi, de la madrasa aḥmadiyya à Alep

Colophon (fol. 118b, voir *infra* p. CXLVIII)

وكان الفراغ من نسخ هذا الكتاب المبارك في يوم
الاثنين المبارك ثالث عشر شهر ربيعي [كذا] الأوّل
من شهور سنة ١٤٥ خمسة وأربعين وألف
من الهجرة النبوية على صاحبها
أفضل الصلاة والسلام
و{ حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ } [94]
ولا حول ولا قوّة إلّا بالله
العلي
العظيم

La fin de la copie de ce livre béni eut lieu le lundi béni treize du mois de rabīʿ I parmi les mois de l'année 1[0]45 mille quarante-cinq de l'hégire du Prophète - que la meilleure des prières et des saluts soit sur celui qui l'a [accomplie]. { Dieu nous suffit ! Quel excellent protecteur ! } [95] Point de puissance ni de force excepté par Dieu, le Haut, le Sublime !

☞ Remarques et particularités

Plusieurs éléments nous ont poussé à ne pas prendre en compte ce manuscrit dans le travail d'édition en lui-même, tout en admettant son intérêt dans l'histoire du *Šams al-maʿārif*. Tout d'abord, le manuscrit est tardif et peut avoir été « contaminé » par la version longue. Le découpage en chapitres dont une partie est numérotée tend à souligner cette contamination d'autant plus que le découpage n'est pas toujours très cohérent par rapport

94. Coran, III, 167/173.
95. Coran, III, 167/173.

aux autres recensions du *Šams al-maʿārif*. Ensuite, le manuscrit n'a pas été intégralement écrit par la même main : un changement d'écriture (et d'encre[96]) flagrant du fol. 55a au fol. 72a tend à montrer que la copie s'est faite en plusieurs étapes. Des lacunes, notamment avant le fol. 75a (et les conséquences sur la cohérence du foliotage), font que le texte est incomplet. Enfin, certaines incohérences comme la présence de deux sections numérotées vingt-cinq (fol. 113a et 117b) mettent en exergue ce caractère composite de la copie.

96. Bien que nous n'ayons pu consulter ce manuscrit qu'en copie microfilmée monochrome, les têtes de chapitres écrites en couleur, quasiment illisibles dans cette partie rédigée par un autre copiste, indiquent que l'encre était beaucoup plus claire que dans le reste du manuscrit.

3.3. Manuscrit de Leyde, University of Leiden, Or336, fol. 1-100 (= Ley)

Page de titre (voir *infra* p. CXLIX)

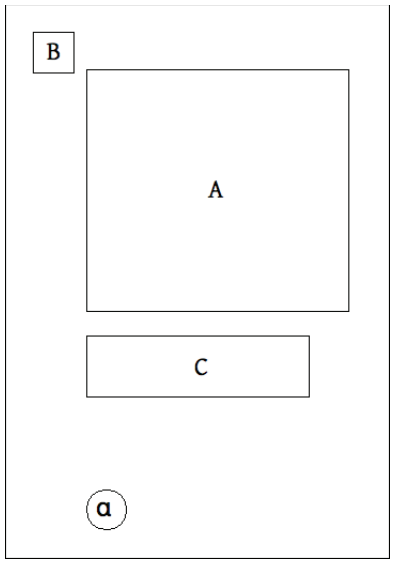

A. Titre et auteur

Le livre du soleil des connaissances. Le cheikh imam savant très-savant, le modèle, Muḥyī l-Dīn Abū l-ʿAbbās Aḥmad fils du cheikh très illustre qui sait réciter le Coran (*b. al-šayḫ al-ağall al-muqriʾ*) Abū l-Ḥasan ʿAlī b. Yūsuf al-Qurašī l-Būnī - que Dieu soit satisfait de lui et fasse du Paradis son eau par Sa prodigalité et Sa générosité - a dit :

كتاب شمس المعارف
قال الشيخ الإمام العالم العلامة
القدوة محيي الدين أبو العبّاس أحمد ابن الشيخ الأجلّ
المقرئ أبي الحسن علي ابن يوسف القرشي البوني
رضي الله عنه وأرضاه وجعل الجنّة
ماؤه [كذا] بمنّه وكرمه

B. Indication du folio

Premier

أوّل

C. Concession en bien de mainmorte (*waqf*)[97], rayé

Louange à Dieu	الحمد لله
Le serviteur qui a besoin de Dieu Abū l-ʿUrf Aḥmad b. Muḥammad b. [Muḥammad ...?] a concédé ce livre en bien de mainmorte.	وقف على هذا الكتاب العبد الفقـ[ـير] إلى الله [أ]بو العرف أحمد بن محمد بن [محمّد ...]

α. Cachet de cire[98]

Colophon (fol. 100b, voir *infra* p. CLIV)

وكان الفراغ من نسخة على يد من علّقه لنفسه ولمن يشاء الله من بعده أفقر

عباد الله وأحوجهم إليه محمّد بن عمر بن محمّد بن محمّد بن البقراط المحمود الشافعي بالقاهرة

المعزية بدارين العم بالجبانية بتاريخ آخر نهار الأحد تاسع شهر جمادى الآخر المبارك

من شهور سنة سبع وخمسين وثمان مائة أحسن الله تعالى عاقبتها

غفر الله لكاتبه ولوالديه ولمن

انتقل إليه من بعده ودعا لهم

بالمغفرة والرحمة ولجميع المسلمين

حسبنا الله وكفى

La fin de cette copie eut lieu sous la main de celui qui l'a recopiée pour lui-même et pour ceux que Dieu voudra après lui, le plus pauvre des serviteurs de Dieu et celui qui a le plus besoin de Lui, Muḥammad b. ʿUmar b. Muḥammad b. Muḥammad b. al-Buqrāṭ al-Maḥmūd al-Šāfiʿī au Caire[99] à Dārīn[100] aux confins du cimetière en date de la fin de journée du dimanche neuf du mois béni de

97. Cette lecture est confirmée par la présence du mot waqf aux angles de nombreux folios.

98. Illisible sur la reproduction.

99. Le texte a al-Qāhira al-Muʿizziyya (litt. « le Caire d'al-Muʿizz »), surnom donné au Caire historique car elle fut fondée par Ǧawhar al-Ṣiqillī, général du calife fatimide al-Muʿizz.

100. Dārīn ou Dārayn. Dārīn est un port de la côté orientale de péninsule arabique ou un village dans le Fārs au large du Bahreïn. Cela ne correspond donc pas au toponyme ici mentionné. Nous ignorons précisément à quel endroit il est donc fait référence dans le cas présent. Cf. Yāqūt al-Ḥamawī, *Muʿǧam al-buldān*, II, p. 432 ; Abū ʿUbayd al-Bakrī, *Muʿǧam mā staʿǧama min asmāʾ al-bilād wa-l-mawāḍiʿ*, éd. Muṣṭafā l-Saqqā, Le Caire, Maṭbaʿat laǧnat al-taʾlīf wa-l-tarǧama wa-l-našr, 1945-1951, II, p. 538 ; al-Ḥimyarī, *al-Rawḍ al-miʿṭār fī ḫabar al-aqṭār*, éd. Iḥsān ʿAbbās, Beyrouth, Maktabat Lubnān, 1984

ğumādā II de l'année huit cent cinquante-sept / 17 juin 1453, que Dieu - qu'Il soit exalté ! - fasse que son terme soit bon et que Dieu pardonne à son copiste, à ses parents et à ceux à qui sera transmis [ce livre] après lui, et qu'il prie (*wa-daʿā la-hum*) pour leur [conférer] pardon et miséricorde, et à l'ensemble des musulmans. Dieu nous suffit.

(1975[1]), p. 230-231.

Remarques codicologiques

L'édition critique de textes médiévaux impose de retracer l'histoire du texte édité. Aussi, les éditions critiques traditionnelles accordent une grande importance au stemma, c'est-à-dire l'arbre généalogique de la tradition manuscrite. Elle présuppose qu'il existe un texte « original » que les copies successives auraient corrompu. Généralement, ce sont principalement (mais pas exclusivement) les fautes de copies et les erreurs qui sont considérées comme de éléments prouvant la copie de tel manuscrit sur tel autre, et d'établir ainsi une « filiation ». La méthode du stemma fut toutefois remise en cause à de nombreuses reprises. Pour ce qui est des textes arabes, Jan Just Witkam souligna notamment que cette méthode trouve ses limites pour les textes où il y a insuffisamment de manuscrits (dès lors il est très cavalier d'établir ces liens de filiation alors même que de nombreux intermédiaires viendraient à manquer) ou pour lesquels il y a une surabondance de manuscrits (ce qui rend alors le stemma très difficile en raison de l'abondance des informations contradictoires qui peuvent apparaître)[101]. Dans le cas du *Šams al-maʿārif*, l'abondance des copies (ajoutée à l'impossibilité physique et matérielle de toutes les consulter et d'y accorder un soin au moins équivalent) rend la démarche du stemma intenable : les manuscrits réunis et analysés ci-dessus sont en nombre clairement insuffisant par rapport à l'ensemble de la tradition textuelle pour en tirer des conclusions précises en l'état actuel de nos connaissances.

La méthode semble également trouver ses limites dans le fait qu'il occulte la diversité des méthodes de composition, de copie et de transmission des manuscrits[102]. En effet, la copie du texte d'un manuscrit sur un codex vierge peut supposer des aménagements de l'œuvre du copiste, mais également une collation à partir de plusieurs manuscrits lors de la copie elle-même. Cela peut expliquer pourquoi certains manuscrits comportent, dans le corps du texte lui-même, des leçons qui semblent provenir de deux traditions textuelles apparemment différentes. À cela s'ajoutent les corrections

101. Jan Just Witkam, « Establishing the stemma : fact or fiction? », *Manuscripts of the Middle East*, 3 (1988), p. 88-101.

102. Sur le travail de transcription, cf. François Déroche (dir.), *Manuel de codicologie des manuscrits en écriture arabe*, Paris, Bibliothèque nationale de France, 2000, p. 214-215.

marginales : sont-elles l'œuvre du copiste, d'un lecteur postérieur qui amende son texte en fonction d'une autre copie ? Il nous a semblé que ces indications marginales devaient bien évidemment être prises en compte et systématiquement rapportées.

Malgré l'impossibilité de dresser un arbre généalogique complet de la tradition textuelle du *Šams al-maʿārif*, il est toutefois possible de dégager plusieurs traditions et de classer les manuscrits ci-dessus en fonction de ces critères généraux[103].

α		β	
a	b	c	d
Esc1 Esc2	BnF2 BnF3	BnF1 Esc3 Ley (+ notes d'Esc1)	BnA

Groupe α : il réunit les manuscrits que nous avons majoritairement pris pour base à notre édition (le manuscrit de base relevant du groupe αa). Le texte comporte globalement moins de sections que ceux du groupe β : en sont absentes des sections précédant la conclusion. L'organisation interne des sections sur les prières (§63 à 68) diffère, bien que le texte soit substantiellement identique (ce sont l'ordre et certaines introductions aux prières qui diffèrent entre les deux groupes). La section 68bis sur le bon usage (*adab*) en matière de prière surérogatoire (*duʿāʾ*) est absente du groupe β.

- sous-groupe a : la proximité évidente des leçons qui relient Esc1 et Esc2 ne fait pas de doute qu'il s'agit de deux manuscrits d'une même tradition. Une des sections sur

103. C'est à dessein que nous avons pris le parti de ne pas hiérarchiser les manuscrits ou les traditions textuelles : bien que la plupart ces manuscrits soient datés, il serait hasardeux d'établir une chronologie de ces traditions en l'état actuel. Seule une chronologie des manuscrits (et non des textes) peut être établie.

laquelle ils se démarquent est l'alchimie : tous deux introduisent un ajout attribué à un copiste (*al-nāsiḫ*) présenté comme l'extrait d'une œuvre d'Abū Bakr Muḥammad al-Rāzī (§62$^{\alpha}$). Des erreurs de copie, notamment sur les chiffres (chiffres arabes sur Esc2, indiens sur Esc1), laissent penser que Esc1 a pu être copié sur Esc2. Esc2 étant beaucoup plus lacunaire et ne comportant pas autant de notes marginales critiques, il était plus difficile de le prendre pour base.

- sous-groupe b : il représente les manuscrits apparemment moins complets du groupe α. La proximité de leurs leçons permet de penser qu'ils relèvent d'une même tradition textuelle.

Groupe β : il réunit des manuscrits qui ont en commun un ensemble de sections vers la fin du texte, avant la conclusion (§βa à βe), traitant principalement des formules de louange à Dieu (*tasbīḥ*) et de carrés magiques associés aux sigles coraniques ou aux jours de la semaine. Une particularité est d'avoir des mentions d'un anonyme cheikh (*qāla l-šayḫ*), parfois identifié comme étant al-Būnī (le nom d'al-Būnī n'apparaît pas systématiquement). Cette mention d'al-Būnī (qui est donc ainsi présenté comme la source du passage, mais non l'auteur du texte) peut indiquer que le copiste ou le compilateur de cette version avait conscience que le *Šams al-maʿārif* en lui-même n'était pas d'al-Būnī. La qualité des manuscrits à notre disposition pour éditer cette tradition textuelle (ainsi que la date d'obtention des autres copies que celle de BnF1) nous ont poussé à privilégier le groupe α pour base, tout en n'excluant pas la comparaison avec au moins un témoin de ce dernier groupe. Le manuscrit BnF1 nous ayant été accessible très tôt et étant généralement considéré comme une des plus anciennes copies que nous ayons (bien que ne pouvant trancher sur cette ancienneté, nous doutons fortement qu'il soit réellement plus ancien que les autres témoins à notre disposition, aucun élément de datation à l'intérieur du manuscrit ne pouvant confirmer cette antériorité supposée). L'intérêt de ce manuscrit était bien sûr aussi de pouvoir le comparer aux annotations marginales d'une des mains du manuscrit Esc1, qui a voulu amender le texte en fonction des leçons d'un manuscrit du groupe β.

- sous-groupe c : nous devons admettre que ce sous-groupe est quelque peu artificiel dans la mesure où nous n'avons pu procéder à une analyse critique aussi rigoureuse pour le

groupe β que pour le groupe α. Cependant, il appert qu'entre ces manuscrits existe une grande uniformité dans la structure et la répartition des sections.

- sous-groupe d : le manuscrit BnA nous a semblé devoir être mis de côté dans le groupe β puisqu'il comporte des sections numérotées, avec les différences que cela suppose dans la structure et les leçons du texte. Le manuscrit d'Istanbul Haci Selom Aga 529 comporte également des sections numérotées et comporte lui aussi les sections propres au groupe β, ce qui permet de supposer qu'il appartient à cette même tradition textuelle. Nous n'avons malheureusement pas pu procéder à une comparaison aussi méthodique avec d'autres manuscrits de la version courte avec des sections numérotées, mais il pourrait s'avérer que tous ces manuscrits relèvent d'une même tradition textuelle aux leçons suffisamment proches de celles du sous-groupe c pour former un groupe β cohérent.

Ces quelques remarques préliminaires posées, nous présentons un tableau récapitulatif des sections présentant la structure générale de ces manuscrits.

Tableau de la structure du *Šams al-maʿārif*[104]

Abréviations : lac. = lacune (absence du terme, le plus souvent due à une mutilation du manuscrit) ; (-) = le terme de *faṣl* n'apparaît pas ; x = absence de la tête de la section ou de la section complète

〖§〗	Description du passage	Remarques	Esc1	BnF1	BnF2	BnF3	Esc2[105]	Esc3	Ley	BnA
0	*Basmala/Ḥamdala*	Extrait d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260, fol. 1b.	1b	1b	lac.	1b	1b p. 1	1b	1b	1b
1	Introduction Incipit : أمّا بعد، فللحقّ أعلام [...]	Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 3a.	2a	2b	lac.	3b	2a p. 2	2a	2a	2a
2	Section sur les demandes (*al-maṭālib*) Incipit : فصل وقد تقاسمت مطالب الراغبين [...]	Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 142b.	2b	4a	2b	4b	2b p. 3	3a	3a	3a
3	Section sur les lettres diacritées Incipit : فصل أتكلّم فيه أوّلا على الحروف المعجمة	Un passage à comparer avec al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 59a.	3a	4b	3a	4b	3a p. 4	3a	3a	3b

104. Nous avons signalé par (-) une section qui n'est pas identifiée comme telle dans le manuscrit (absence du mot *faṣl*).

105. Dans la mesure où le manuscrit indique des numéros de pages et non de folios, nous indiquons les deux (le numéro de folio est de notre fait et permet de se rendre compte plus aisément de l'équilibre du manuscrit par rapport aux autres).

4	Section sur le rapport de l'essence humaine Incipit : فصل في نسبة[106] الذاتيّة الإنسانيّة		3b	5a	3b	5a	3a p. 4	3b	3b	4a
5	Section sur les alphabets Incipit : فصل والحروف على أنواع	Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13a-13b.	3b	5b	3b	5a	3b p. 5	3b	3b	4a
6	Section sur les vingt-huit lettres Incipit : فصل والحروف ثمانية وعشرون حرفًا	Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13b (la liste des lettres n'y apparaît pas).	3b	5b	3b	5b	3b p. 5	3b	3b	4a
6bis	[Section][107] sur l'*alif* Incipit : فصل وأوّل الحروف الألف	Cette section recoupe plusieurs extraits de *Laṭāʾif al-išārāt* et *ʿIlm al-hudā*. Bien qu'elle soit annoncée comme traitant de la lettre *alif*, une bonne partie est consacrée à la lettre *dāl*. Extraits d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13b-15a, fol. 17b, fol. 52b-53b et d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Instanbul, Hamidiye, fol. 77a-78a.	3b	5b	3b	5b	3b p. 5	4a	3b	4a
7	[Passage][108] sur les mansions lunaires Incipit : ولما تقدّم أنّ المنازل ثمانية وعشرون	Extraits d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13b et fol. 17b-19a.	7b	12b	7b	11b	8a p. 12	8a	7b	9a

106. Esc2 : تسمية (corrigé en نسبة dans la marge)

107. Le terme de *faṣl* (section) apparaît dans Esc1 une phrase plus loin. Il n'apparaît pas dans Esc3.

108. Cette partie n'est pas séparée de la section précédente mais développe un thème résolument différent qui est la concordance entre lettres arabes et mansions lunaires.

8	Section sur les signes zodiacaux et les lettres Incipit : فصل ولمّا كانت هذه المنازل مفرّقة إلى بروج الاثنى عشر	Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 19a-19b.	10a	17a	11a	15b	10b p. 17	11a	11a	11b
9	Section[109] sur la *basmala* Incipit : فصل في بسم الله الرحمن الرحيم	Cette section est en réalité un prétexte pour traiter de divers noms divins et lettres de l'alphabet arabe. Extraits d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 27b, fol. 46b et fol. 47b.	11a	18b	12b	16a	11a p. 18	11b	11b	12b
10	Section sur des noms divins Incipit : فصل وأمّا اسمه البارئ	Extraits d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 28b-29a, fol. 32b, fol. 30a-30b et fol. 33a-34a. Un passage à comparer avec (pseudo-)al-Būnī, *al-Muntaḫab al-rafīʿ al-asnā*, ASβ, fol. 11a.	17b	25a	22b (-)	26a (-)	16a p. 28	19a	17a	20b
11	[Section][110] sur le cercle de Muḥammad b. Ṭalḥa Incipit : وقد اعتكف بعض الصالحين من أئمة الدين	Comparer avec Muḥammad b. Ṭalḥa, *al-Durr al-munaẓẓam*.	22a	32a	28b	32b	20b p. 37	24b	21b	24b
12	Section sur le cercle des vingt noms Incipit : فصل منه آخر	Le passage traite d'un cercle contenant vingt noms de Dieu.	23b	35a	31a	35a	22a p. 40	26b	23b	26b

109. BnF3 n'introduit pas cette section par cet incipit : elle se confond donc avec la section précédente.

110. Le passage n'est pas séparé de la section précédente mais traite d'un sujet résolument différent. Nous avons fait commencer la section à ce point précis dans la mesure où il nous semble s'agir du point de rupture dans la structure de la section précédente.

13	Section sur les noms utilisés par Jésus pour ressusciter le mort Incipit : فصل منه آخر		25a	37a	33a	37a	23b p. 42	27b	24b	27b (IV)
14	Section sur les quatre saisons Incipit : فصل في ذكر الثواقيف الأربع	Comparer l'angélologie des saisons avec le *Sefer Raziel*. Voir Nicolas Sed, *La mystique cosmologique juive,* Paris, Éditions de l'école des hautes études en sciences sociales (« Études juives », 16), 1981, p. 114-115 et *Sefer Rezial Hemelach. The Book of the Angel Rezial*, éd. et tr. Steve Savedow, York Beach, Samuel Weiser Inc., 2000, p. 11-13.	26b	lac.	35a	39a	24b p. 45	29b	26b	29b (V)
15	Section sur les quatre invocations (des quatre saisons) Incipit : فصل وقد نجمع لك الآن الدعوات الأربع	*Idem.*	27a	lac.	35b	39b	24b p. 45	30a	27a	30a
15bis	[Section][111] sur l'invocation du printemps Incipit : [فصل] إذا كنت في فصل الربيع	*Idem.*	27a (-)	lac.	35b (-)	39b (-)	24b p. 45	30a (-)	27a (-)	30a (-)

111. Le terme de *faṣl* n'apparaît que dans Esc2.

15ter	[Section][112] sur les noms divins al-Raḥmān et al-Raḥīm Incipit: [الفصل السادس] في بعض أسماء الله تعالى ومنافعها	Extrait d'al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 16b et (pseudo-)al-Būnī, *al-Muntaḫab al-rafīʿ al-asnā*, BnAβ, fol. 12a.	29a (-)	40a (-)	38b (-)	42b (-)	27a (-)	32b (-)	29a (-)	32b (VI)[113]
16	Section sur quelques propriétés des lettres de l'alphabet Incipit : فصل أذكر فيه بعض خواصّ حروف التهجّي		29a	40a	39a	43a	27a p. 50	32b	29a	32b (VII)[114]
17	Section sur les différentes catégories de lettres Incipit : فصل والحروف على قسمين	On trouve le même thème développé dans *Laṭāʾif al-išārāt*. Cf. al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 17a-17b.	30a	41b	40a	44a	28a p. 52	33b	30a	33b
18	Section sur les lettres au début des sourates Incipit : فصل أضع لك هنا الحروف غير المكرّرة		30b	42a	40b	45a	28a p. 52	x	x	x
19	Section[115] des utilités pour tous les noms Incipit : فصل فائدة الأسماء كلّها		31a	43a	41a	45b	28b p. 53	x	30b (-)	34b

112. Le terme de *faṣl* n'apparaît que dans BnA.
113. Tête de chapitre écrite dans la marge droite (270°).
114. Le numéro de section apparaît dans la marge.
115. Le terme de *faṣl* n'est pas utilisé par BnF2, BnF3 et BnA.

20	Section sur les saints et la science des lettres Incipit : فصل اعلم أنّ الأولياء رضي الله عنهم تكلّموا في علم الحروف والأمساء	Un extrait de la *Risālat al-ḥurūf* attribuée à Sahl b. ʿAbd Allāh al-Tustarī, cf. Pilar Garrido, « Estudio y edición de la Risālat al-Ḥurūf del sufí Sahl al-Tustarī », *Anaquel de Estudios Árabes*, 19 (2008), p. 79 et Pilar Garrido Clemente, *El inicio de la Ciencia de las Letras en el Islam : la Risālat al-ḥurūf del sufí Sahl al-Tustarī*, Madrid, Mandala Ediciones, 2010, p. 63.	31a	43b	41b	46a	29a p. 54	35a	31a	35a (VIII)
20bis	[Section][116] sur les lettres Incipit : [فصل] ولكلّ حرف من هذه الحروف	Un extrait de la *Risālat al-ḥurūf* attribuée à Sahl b. ʿAbd Allāh al-Tustarī, cf. Pilar Garrido, « Estudio y edición de la Risālat al-Ḥurūf del sufí Sahl al-Tustarī », p. 77 et Pilar Garrido Clemente, *El inicio de la Ciencia de las Letras en el Islam*, p. 60. La liste des sigles coraniques n'est pas la même entre la *Risālat al-ḥurūf* et le *Šams al-maʿārif*.	31b (-)	44b	42b	47a	29b p. 55 (-)	36a	31b	36a (IX)

116. Le terme de *faṣl* apparaît dans BnF1, BnF2, BnF3, Lei et BnA.

20ter	[Section][117] sur la connaissance du plus sublime nom Incipit : [فصل] والعلم باسم الله الأعظم من أشرف العلوم والاسم الأعظم لؤلؤ مكنون		32b (M.D.)	46b	44a (-)	48b (-)	30b p. 57 (-)	37a	32b	37a (X)
20quater	[Section][118] sur le plus sublime nom Incipit : [فصل] وهذا الاسم الأعظم يقتضي اسما ومسمّى هذا الاسم		33b (-)	47b	45a (-)	49b (-)	31b p. 59	38a	33b	38a
21	Section sur le nom *al-Raḥmān* Incipit : فصل ولمّا كان اسم الرحمن مشتقّ من الرحمة	Extraits d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260, fol. 49a-50b et fol. 53a-53b (notice sur al-Raḥmān).	35b	52a	48b	52b	33b p. 63	41a	36a	40b
22	Section sur la mère du Coran et ses correspondances Incipit : فصل واعلم بأنّ أمّ القرآن		35b	52a	49a	53a	34a p. 64	41b	36a	41a
23	Section sur le dimanche Incipit : فصل واعلم بأنّ أوّل يوم خلقه الله هو يوم الأحد		37a	54b	51a	54b	35b p. 67	43a	37b	42b
24	Section sur le lundi Incipit : فصل وخلق الله تعالى يوم الاثنين		37a	54b	51a	55a	35b p. 67	43b	37b	42b

117. Le terme de *faṣl* n'apparaît que dans BnF1, Esc3, Lei et BnA. Il apparaît dans la marge droite dans Esc1.

118. Le terme de *faṣl* n'apparaît que dans Lei et BnA.

25	Section sur le mardi Incipit : فصل وخلق الله تعالى يوم الثلاثاء		37a	55a	51a	55a	35b p. 67	43b	37b	42b
26	Section sur le mercredi Incipit : فصل وخلق الله تعالى يوم الأربعاء		37a	55a	51b	55b	36a p. 68	43b	37b	42b
27	Section sur le jeudi Incipit : فصل وخلق اللع تعالى يوم الخميس		37a	55a	51b	55b	36a p. 68	43b	37b	43a
28	Section sur le vendredi Incipit : فصل وخلق الله تعالى يوم الجمعة		37a	55b	52a	56a	36a p. 68	44a	38a	43a
29	Section sur le samedi Incipit : فصل وخلق الله تعالى يوم السبت		37a	55b	52a	56a	36a p. 68	44a	38a	43a
30	Section sur les invocations des anges porteurs du Trône Incipit : فصل فإذا أردت عملًا من الأعمال في سائر أيّام الجمعة		37a	55b	52a	56a	36b p. 69 (lac.)	44a	38a[119]	43b

119. Lei. : فصل وهذه صفة العمل بما تقدّم ...

31	Section sur le hiérogramme du sceau de Salomon Incipit : فصل في بيان الأشكال السبعة	À comparer avec al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm fī ḫawāṣṣ al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, al-Maktaba al-ʿalāmiyya, n.d., p. 40. Al-Yāfiʿī attribue le commentaire des sept figures à al-Šāḏilī. Voir aussi *Dīwān ʿAlī*, Londres, British Museum, 577. Cf. Hans Alexander Winkler, *Siegel und charaktere in der muhammedanischen zauberei*, Berlin et Leipzig, W. de Gruyter & co., 1930, p. 89-90 ; Lloyd D. Graham a également proposé une traduction des vers en anglais, mais en se basant sur la traduction allemande, cf. Lloyd D. Graham, « In Islamic Talismans, Repeat-Letter Ciphers Representing the "Greatest Name" Relate to an Early Prototype of the Seven Seals and may Link the Seals with the Pleiades », *Epigraphy Society Occasional Papers*, 29 (2011), p. e3.	38a	56a	53a	57a	x (lac.)	lac.	38b	44a

32	Section sur les noms et bénéfices de la première sourate Incipit : فصل أذكر فيه أسماء أمّ القرآن	Liste des douze noms de la sourate à comparer avec Faḫr al-Dīn al-Rāzī, *Tafsīr Faḫr al-dīn al-Rāzī*, Beyrouth, Dār al-fikr, 1981, I, p. 179-183 et al-Qurṭubī, *al-Ǧāmiʿ li-aḥkām al-Qurʾān*, éd. ʿAbd Allāh b. ʿAbd al-Muḥsin al-Turkī, Beyrouth, Muʾassasat al-risāla, 2006, I, p. 172-175. Analyse des sept lettres absentes de la sourate à retrouver dans Faḫr al-Dīn al-Rāzī, *Tafsīr Faḫr al-dīn al-Rāzī*, I, p. 184-185. Deux passages à comparer avec al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm fī ḫawāṣṣ al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, p. 39.	39b	58a	54a	58a	(lac.) 37a p. 70	46a	39a	44b
33	Section sur le nom que Dieu donna à Adam, Noé, Abraham, David, Moïse, Jésus, Muḥammad et ʿAlī Incipit : فصل اعلم أنّ هذا الاسم الذي أعطاه الله تعالى لآدم	Extraits d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 56a-57b.	42a	70b	58a	62a	39b p. 75 (-)	lac.	45a	x
33bis	[Section][120] sur un propos sur les sept lettres Incipit : [فصل] وعلى القول الأوّل أنّ هذه الحروف السبعة		x	74b	x	x	40a p. 76	53a	44a	50a (-)

120. Seulement dans Esc3.

33ter	[Section][121] sur l'imitation fidèle Incipit : [فصل] إذا أردت أن تقلّد قول من يقول		44b (-)	x	61b (-)	65b	43a p. 80[122]	x	x	x
33quater	[Section][123] sur le propos d'un saint Incipit : [فصل] وقال بعض الأولياء من أراد أن تظهر له العجائب		46b (-)	76a (-)	64b (-)	68a (-)	43b (M.inf.) [124] p. 81	lac.	45a	51a (XIII)
33quinquies	[Section][125] propos d'après Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī Incipit : [فصل] وممّا خرجه الإمام أبو عبد الله محمّد بن إدريس الرازيّ		46b (-)	79b	65a (-)	68b (-)	x	lac.	45a	51b (-)

121. Seulement dans Esc2, *faṣl* ajouté dans la marge.

122. Le terme de *faṣl* a été ajouté par une autre main dans la marge droite.

123. Seulement dans Lei et BnA.

124. Toute la section a été rajouté dans la marge par une autre main que celle du copiste.

125. Seulement dans Lei.

34	Section sur les beaux noms de Dieu et des prières exaucées Incipit : فصل أذكر فيه أسماء الله الحسنى	Liste de Sufyān. Cf. al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm fī ḫawāṣṣ al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, p. 57-58. Cette liste de noms divins a été identifiée par Daniel Gimaret comme la « liste de Sufyān », rapportée d'après Sufyān b. ʿUyayna par al-Zaǧǧāǧī (m. 337/946) dans *Ištiqāq asmāʾ Allāh*. Cf. Daniel Gimaret, *Les noms divins en Islam : exègèse lexicographique et théologique*, Paris, Les éditions du Cerf (« Patrimoines. Islam »), 1988, p. 69 et ʿAbd al-Qādir al-Ǧīlānī, *Kitāb al-gunya li-ṭālibī ṭarīq al-ḥaqq*, éd. Ḥassān ʿAbd al-Mannān, Beyrouth, Dār al-ǧayl, 1999, I, p. 166-168.	45a	76a	62b	66b	43b p. 81	55a	46a	52a (XIV)
34bis	[Section] sur l'invocation Incipit : [فصل] إن الدعاء مفتاح العبادة	Passages à comparer avec al-Qušayrī, *al-Risāla al-qušayriyya*, p. 442.	47a (-)	79b	65b (-)	69a (-)	46a p. 86 (-)	57a	47a	53b (-)
35	Section sur la voie ornée Incipit : فصل أذكر فيه الطريق الحالي		48a	81a	66b	70b	47a p. 88	lac.	48a	54b[126] (XV)

126. Changement d'écriture à partir du fol. 55a jusqu'au fol. 69a.

36	Section sur les degrés des saints Incipit : فصل واعلم أنّ مراتب الأولياء		49b	83b	69a	72b	48b[127] p. 91	lac.	49a	56b
37	Section sur la prophylaxie par l'attestation d'unicité divine Incipit : فصل واعلم أنّ كنز التوحيد الشافي	Passage largement inspiré (la plupart du temps mot pour mot) de l'exégèse d'Ibn Sīnā (Avicenne) sur la sourate CXII (al-Iḫlāṣ). Cf. Ibn Sīnā, *Tafsīr sūratay al-Iḫlāṣ wa-l-falaq*, Delhi, 1893-1894, p. 2-45 ; Muḥyī l-Dīn Ṣabrī l-Kurdī, *Ǧāmiʿ al-badāʾiʿ*, Le Caire, Maṭbaʿat al-saʿāda, 19171, p. 16-22 ; Ḥasan ʿĀṣī, *al-Tafsīr al-qurʾānī wa-l-luġa l-ṣūfiyya fī falsafat Ibn Sīnā*, Beyrouth, al-Muʾassasa l-ǧāmiʿiyya li-l-dirāsāt wa-l-našr wa-l-tawzīʿ, 19831, p. 106-112. Cf. également Daniel De Smet et Meryem Sebti, « Avicenna's Philosophical Approach to the Qurʾan in the Light of His Tafsīr Sūrat al-Ikhlāṣ », *Journal of Qurʾanic Studies*, 11/2 (2009), p. 134-148.	51a	86b	71b	75a	50b p. 95	lac.	50a (-)	x
38	Section sur la prééminence de la profession de foi sur le reste des mots Incipit : فصل أتكلّم فيه من أين ترجّح كلمة لا إله إلّا الله سائر الكلمات		52b	88b	73b	76b	52b p. 98 (-)	63b	51a	60b

127. *Faṣl* ajouté dans la marge gauche.

39	Section sur les propriétés du verset III,18 Incipit : فصل اعلم أنّ من خواصّ القرآن شهد الله أنّه لا إله إلّا الله		53a	lac.	74b	78a	53a p. 100	64b	52a	61b
40	Section sur la réalité de la profession de foi Incipit : فصل واعلم أنّ حقيقة الشهادة بالتوحيد	Référence explicite à Iḫwān al-Ṣafāʾ, *Rasāʾil Iḫwān al-ṣafāʾ*, Beyrouth, Dār Ṣādir, 2008, III, p. 250. L'épître en question a été traduite en français. Cf. Iḫwān al-Ṣafāʾ, *Les révolutions et les cycles : épîtres des Frères de la Pureté, XXXVI*, tr. Godefroid de Callataÿ, Beyrouth et Louvain-la-neuve, Al-Bouraq et Academia-Bruylant, 1996, p. 202 (texte arabe) et p. 55-56 (traduction).	53b	lac.	75a	78b	53b p. 101	65a	52b	62a (-)
41	Section sur le verset du Siège Incipit : فصل واعلم أنّ الآيات التي هي آي الكرسيّ		54a	lac.	76a	79b	54a p. 102	66a	53a	62b (-)
42	Section sur le signe distinctif de celui qui a la connaissance de Dieu Incipit : فصل علامة من عرف الله تعالى		54b	lac.	76b	80a	54b p. 103	66b	53b	x
43	Section sur celui qui veut rendre apparent ce qui est caché Incipit : فصل إن أردت أن تظهر لك لوائح معالمك		54b	lac.	76b	80a	54b p. 103	66b	53b	63b (-)
44	Section sur la règle de la réalisation Incipit : فصل قاعدة التحقيق ليس الأسافة والتوفيق		54b	lac.	77a	80b	54b p. 103	66b	53b	63b (-)

45	Section sur le dépouillement Incipit : فصل أخلو بنفسك كثيرًا وأخلع بدنك خاليًا		55a	lac.	77a	80b	54b p. 103	67a	53b	63b (-)
45bis	[Section][128] sur un propos de Muqātil b. Sulaymān Incipit : [فصل] روى عن مقاتل بن سليمان		55a (-)	lac.	77b (-)	80b (-)	54b p. 103 (-)	67a	54a	63b (-)
45ter	[Section][129] sur une autre prière Incipit : [فصل] ومن دهمه ونزل به	Cette section se trouve plus loin dans certains manuscrits (voir §46ter : Esc1, BnF2, BnF3).	55b (-)	lac.	78a (-)	81b (-)	54b p. 103 (-)	67b	54a	64a
46	Section sur quelques invocations exaucées (bis) Incipit : فصل فنرجع إلى بعض ذكر الأدعية المستجابة		55a	lac.	77a	80b	54b p. 103	x	x	x
46bis	[Section] sur un propos rapporté par al-Tirmiḏī Incipit : [فصل] وخرج الإمام أبو عيسى الترمذي		55b (-)	76a	78a (-)	81b (-)	55a p. 104 (-)	68a	54a	64b

128. Seulement dans Esc3 et Lei.

129. Seulement dans Esc3 et Lei.

46ter	[Section] sur une prière pour obtenir ce que l'on désire Incipit : [فصل] دعاء آخر لقضاء الحاجات		55b (-)	lac.	78a (-)	81b (-)	55a p. 104 (-)	68a	54b	64b
46quater	[Section][130] sur une question posée à ʿAlī Incipit : قد سئل باب مدينة علم		55b (-)	lac.	78b (-)	82a (-)	55b p. 105	68a	54b	64b (-)
46quinques	[Section] sur une prière d'al-Šāḏilī Incipit : [فصل] ومن دعا بعض الأولياء وهو الشيخ أبو الحسن الشاذلي	Invocation que l'on retrouve dans l'hagiographie d'al-Šāḏilī *Durrat al-asrār wa-tuḥfat al-abrār* d'Ibn al-Ṣabbāġ. Cf. Ibn al-Ṣabbāġ, *Durrat al-asrār wa-tuḥfat al-abrār*, Tunis, 1887, p. 60-61.	56a (-)	lac.	79a (-)	82b	lac.	68b	55a	65a

130. Seulement dans Esc2, *faṣl* ajouté dans la marge droite.

46sexies	[Section] sur une prière rapportée par Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī Incipit : [فصل] وهذا بوّب عليه محمّد بن إدريس الرازيّ	Cf. al-Qušayrī, *al-Risāla al-qušayriyya*, p. 444-445. On trouve aussi cette anecdote en substance dans le *Kitāb Muǧābī l-daʿwa* d'Ibn Abī l-Dunyā, reprise par Ibn Ḥaǧar al-ʿAsqalānī dans *al-Iṣāba*. Cf. Ibn Abī l-Dunyā, *Mawsūʿat rasāʾil Ibn Abī l-Dunyā*, Beyrouth, Muʾassasat al-kutub al-ṯaqāfiyya, 1993[1], IV, p. 27-29, n°23 et Ibn Ḥaǧar al-ʿAsqalānī, *al-Iṣāba fī tamyīz al-ṣaḥāba*, éd. al-Turkī, Le Caire, 2008, XII, p. 615-617, n°10667 (notice consacrée à Abū Muʿlaq al-Anṣārī).	56a (-)	lac.	79a (-)	82b (-)	lac.	69a	55a	65b
47	Section sur les formules d'incubation[131] Incipit : فصل أذكر فيه حالومات واستخارات صحيحة		57a	lac.	80a	83b	lac.	69b	55b	66a (XIX)
47bis	[Section][132] sur l'invocation rapportée par ʿAbd Allāh b. Abī Zayd Incipit : [فصل] وهذا الدعاء يروى عن عبد الله بن زيد		56b (-)	lac.	79b (-)	83a (-)	lac.	x	56a	66b (-)

131. Le terme de *ḥālūma*, si l'on en croit Ibn Ḫaldūn, désigne des « mots barbares que l'on prononce avant de s'endormir, et qui amènent une vision par laquelle on apprend ce qu'on désire savoir » (Dozy, I, p. 318). Pour plus de détails, voir note à cet endroit du texte.

132. Seulement dans Esc3 et Lei.

48	Section sur l'affection et l'amitié des cœurs Incipit : فصل منه آخر فيه عطف وتأليف القلوب	Reproduit dans la marge du manuscrit (pseudo-)Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, *Muǧarrabāt Ḏī l-nūn al-Iḫmīmī*, Paris, BnF, ARABE 2608, fol. 3b-5a.	57b	lac.	81a	84b	lac.	70b	56a	67a (XX)
48bis	[Section][133] sur le nom divin al-Sarīᶜ Incipit : [فصل] وهذا هو الاسم السريع		x	lac.	x	x	lac.	71a	56b (-)	67b (-)
48ter	[Section][134] sur les noms à écrire pour réconcilier les époux Incipit : [فصل] تكتب هذه الأسماء وتجعلها والمتباغضين من الزوجين		x	lac.	x	x	lac.	71a	56b (-)[135]	68a (*bāb*)
49	Section sur les nobles noms Incipit : فصل أذكر هنا الأسماء الشريفة	Comparer avec liste de noms magiques d'une conjuration attribuée à Ḏū l-Nūn al-Miṣrī. (Pseudo-)Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, *Muǧarrabāt Ḏī l-nūn al-Iḫmīmī*, fol. 39b-40b.	57b	lac.	81a	84b	lac.	lac.	x	x
50	Section sur les noms de la mère de Moïse Incipit : فصل أذكر فيه أسماء أمّ موسى		58a	lac.	82a	85a	56a p. 106	lac.	86b (-)	68a

133. Seulement dans Esc3 et Lei.

134. Seulement dans Esc3 et Lei.

135. Il y a un espace blanc avant le début du chapitre, ce qui peut suggérer qu'il avait été laissé pour écrire *faṣl* à l'encre de couleur comme c'est le cas de nombreuses têtes de chapitre de ce manuscrit.

51	Section sur les noms de la mère de Moïse d'après Ḏū l-Nūn al-Miṣrī Incipit : فصل منه آخر سئل ذو النون بن إبراهيم المصريّ		58b	lac.	82a	85b	56b p. 107	71b	57a	68a (-)
52	Section sur la description du sceau de Salomon Incipit : فصل أذكر فيه صفة خاتم سليمان بن داود	À comparer avec Ibn al-Ǧawzī, *Bustān al-wāʿiẓīn wa-riyāḍ al-sāmiʿīn*, éd. al-Sayyid al-Ǧumaylī, Le Caire, Dār al-riyān li-l-turāṯ, 1983, p. 362.	59a	lac.	83a	86a	57a p. 108	lac.	57b	lac.
53	Section sur les noms du collier de Joseph et de l'anneau de Salomon Incipit : فصل منه آخر قيل إنّ الأسماء التي كانت في طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان		59b	59a	83b	86b	57b p. 109	73a	57b	72a (-)
53bis	[Section][136] sur une autre recension Incipit : [فصل] في رواية أخرى تحصنت		59b (-)	59a (-)	83b (-)	87a (-)	57b p. 109	lac.	x	lac.
53ter	[Section][137] sur une autre recension Incipit : [فصل] في رواية أخرى لا إله إلّا الله		59b (-)	x	83b (-)	87a (-)	57b p. 109	lac.	x	lac.
53quater	[Section][138] sur les noms du collier du vêtement de Salomon Incipit : [فصل] وذكر أنّ هذه الأسماء كانت في طوق حلة سليمان	Voir nom de la section 53, il s'agit d'une interversion des sections entre les groupe de manuscrits α et β.	x	x	x	x	x	73a	58a	lac.

136. Seulement dans Esc2.
137. Seulement dans Esc2.
138. Seulement dans Ley.

53quinques	[Section][139] sur la lumière Incipit : [فصل] وروى أنّها هذه هي من النور المضيء	Ce nom de section remplace la 53ter dans les manuscrits du groupe β.	x	59b (-)	x	x	x	73a	58a	68b (-)
54	Section sur les noms du tapis de Salomon Incipit : فصل آخر منه روي عن كعب الأحبار أنّه قال		60a	60a	84a	87b	58a p. 110	73b	58b	73b (-)
55	Section sur la représentation du sceau de Salomon Incipit : فصل منه آخر قيل إنّ صورة خاتم سليمان		61a	-	85a	89a	59a p. 112	74b	59a	74b (-)
56	Section sur la division des lettres selon les éléments, les mansions lunaires et les [forces] spirituelles Incipit : فصل ها هنا أذكر كرامة فيها تقسيم الحروف على الروحانيّة		61b	62a	85b	89b	59b p. 113	75a	59b	(lac.)

139. Seulement dans Ley.

57	Section sur les noms inscrits autour du Trône Incipit : فصل أذكر فيه الأسماء العظيمة ومنافعها وأسرارها	Section reprise comme une épître indépendante dans le manuscrit d'Istanbul, Aya Sofia, 1872 (ASγ). À comparer avec le manuscrit Paris, BnF, ARABE 2562, fol. 83a-92a qui contient une liste de quarante noms dont certains sont communs à cette liste (mais il n'y a pas de correspondance dans le détail). Ils y sont attribués à ʿAlī b. Abī Ṭālib qui les aurait transmis à Wahb b. Munabbih.	64a	-	89b	94a[140]	62a p. 118	?	63b (-)	75a (XXI)
58	Section sur les propriétés des beaux noms de Dieu en totalité Incipit : فصل نذكر الآن بعون الله وقوّته خواصّ أسماء الله الحسنى بجملتها وتأثيرها	Extraits du (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 150a-151a (*ǧumla* 1). Sur ces cinq catégories de noms divins, voir aussi (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 146a. À comparer avec Ibn ʿArabī, *La production des cercles*, éd. et tr. Paul Fenton, Maurice Gloton et Henrik Samuel Nyberg, Paris, Édition de l'Éclat, 1996, p. 32-33 (édition bilingue).	68a	-	95a	98b	66b p. 127	84b	67b	79a (XXII)

140. Il y a une lacune dans cette section pour ce manuscrit.

59	[Section] sur l'Œuvre divin (alchimie) Incipit : وإن أراد فتح باب الصنعة الإلهيّة	Cf. al-Ġazālī, *Miškāt al-anwār*, éd. Abū l-ʿAlāʾ ʿAfīfī, Le Caire, al-Dār al-qawmiyya li-l-ṭibāʿa wa-l-našr, 1964, p. 39-40.	69b	-	96b	101a	68a p. 130	86a	68b	80b
60	Section sur la seconde moitié de l'opération [spagyrique] Incipit : فصل في ذكر النصف الثاني من العمل		72a	91b	100a	lac.	70b p. 135	90a	71b	83a
61	Section sur l'épître que le sage philosophe écrivit à son disciple au sujet de la pierre [philosophale] Incipit : فصل يؤيّد ما قبله ويزيده بيانًا وكمالًا		73a	93a	101b	lac.	71b p. 137	91a	72a	84a (*bāb*)
62	Section pour expliquer davantage l'épître Incipit : فصل منه آخر في زيادة بيان تفسير	Contient un propos attribué à Maria la Copte que l'on retrouve dans un traité d'al-Ǧildakī. Cf. Manfred Ullmann, *Die Natur- und Geheimwissenschaften im Islam*, Leyde, E.J. Brill, 1972, p. 261-262 et *id.*, *Katalog der arabschen alchemistischen Handschriften der Chester Beatty Library*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1974, I, p. 106-109.	74b	95b	103a	lac.	73a p. 140	93a	73b	85b (*bāb*)
62[α]	Ajout de copiste : extrait d'une œuvre d'Abū Bakr al-Rāzī Incipit : يقول الناسخ - رضي الله عنه - رأيت من النظر أن نأتي هنا بنصّ ما ذكره الحكيم أبو محمّد أبر بكر محمّد بن زكريا الرازي	Œuvre non identifiée.	78a	x	x	x	77a p. 148	x	x	x

62bis	Suite de la section expliquant l'épître Incipit : وهانا أصف لك مسألك فيمن قال إنّ الحجر هو البيضة		79b	101b	108a	106b	79a p. 152	98a	77a	89a
63	Invocations des heures de Jupiter Incipit : واعلم بأنّ لهذه الساعة أعني ساعة المشتري دعاء عظيم	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 13a-13b ; extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 151a-151b (*ǧumla* 2).	81b	106a (-)	110b	lac.	81b p. 157	101a	79b (-)	91b (-)
64	Section sur les prières des heures de Mars Incipit : فصل وأمّا الساعة السابعة من يوم الأحد فصاحبها المرّيخ	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 5b-6a ; extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 152b-153a (*ǧumla* 5).	82b	- (108b)	112a	lac.	82b p. 159	102a bis (-)	80b	93a (-)
65	Section sur les prières des heures du Soleil Incipit : فصل وأمّا الساعة الثامنة من يوم الأحد والأولى منه فصاحبها الشمس	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 12a-12b, fol. 10a-10b, fol. 2b et fol. 6a.	84b	- (113b)	115a	lac.	84b p. 163	108a (-)	85b (-) (?)	lac.
65bis	[Section][141] sur la prière de la huitième heure Incipit : فصل وأمّا دعاء الساعة الثامنة منه	Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 152a-152b (*ǧumla* 4).	87a	115b	118a	lac.	87a p. 168 (-) (?)	110a (-)	87a (-)	98b (-)
66	Section sur les prières des heures de Vénus Incipit : فصل وأمّا الساعة التاسعة من يوم الأحد والثانية منه فصاحبها الزهرة	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 9a, fol. 3a et fol. 6b.	- (lac.)	-	119b	lac.	88b p. 171	111a (-)	87b (-)	101a (-)

141. Le terme de section n'apparaît que dans BnF2.

67	Section sur la prière de la première heure du dernier tiers de la nuit du vendredi Incipit : فصل وأمّا الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة الجمعة	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 12b-13a, fol. 3b et fol. 6b-7a.	88b	- (125a)	122b	lac.	90b p. 175	115a (-)	89b (-)[142]	104a (-)
67bis	[Section][143] sur la prière de la onzième heure Incipit : [فصل] وأمّا الساعة الحادية عشر	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 11b-12a, fol. 4a et fol. 7a-7b.	90a (-)	127a (-)	125a	lac.	92b p. 179	116b (-)	92a (-)	105a (-)
68	Section sur la prière de l'heure de Saturne Incipit : فصل وأمّا دعاء الساعة الثانيّة عشر من يوم الأحد والخامسة منه فصاحبها زحل	Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 9b-10a, fol. 4b et fol. 13b ; extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 153b-154a (*ǧumla* 7).	91b	- (129a)	127b	lac.	94b p. 183	117b (-)	92b (-)	106a (-)
68bis	Avertissement sur la bonne façon de commencer les prières Incipit : تنبيه اعلم أنّ الأدب في ابتداء الأدعية كلّها	Pseudo-al-Būnī, *Qabs al-istidāʾ*, BnAγ, fol. 149b (*ǧumla* 1).	92b	x	129a	lac.	95b p. 185	x	x	x
69	Section sur les métaux et pierres gravés Incipit : فصل والذي يختار فيه النقش هو الذهب والفضة		93a	131b	129b	lac.	96a p. 186	120a (-)	94b	108a (-)
70	Section sur la gravure des carrés magiques Incipit : فصل وإن أردت نقش الأوفاق المستخرجة من هذه الأسماء الشريفة العزيزة	Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 145a-145b.	93a	132a	130a	lac.	96a p. 186	x (-)	94b	108a (-)

142. Nous indiquons ici une prière se présentant comme la dixième du dimanche.

143. Seulement dans Esc2.

71	Section sur les pouvoirs des lettres célestes sur les corps humains et des nombres spirituels sur les esprits humains Incipit : فصل أذكر فيه تصريفات الحروف العلويّات في الأجساد البشريّات والأعداد الروحانيّات في الأرواح البشريّات		94b	134b	131b	lac.	98a p. 190	122a	96b	109b (*bāb*)
72	Section sur une figure de carré magique de base quatre Incipit : فصل ومن أقام شكلًا ضرب أربعة في أربعة وضع فيه نسبته العدديّة	Passage similaire à 6bis. Voir al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 53a-53b.	96a	136b	133b	lac.	99a p. 192	x	97b	111a (-)
73	Section sur les bénéfices des carrés magiques de base quatre et six Incipit : فصل أتكلّم فيه على مربّعات ومسدّسات مهصوصات بمنافع وغيرها منها		96a	137a	134a	lac.	99b p. 193	123b	98a	111b (*bāb*)
74	Section sur les [remèdes] simples qui coupent l'hémoragie Incipit : فصل والمفردات تقطع الدم من الإنزاف وغيره		96b	137b	134b	lac.	100a p. 194 (marge)	124a	98b	111b (-)
74bis	[Section][144] contre l'ennemi et l'envieux Incipit : [فصل] ومن كان له عدو وحاسد		96b (lac.)	138a	134b	lac.	100a p. 194 (-)	124a	98b	112a (-)

144. Le terme de section n'apparaît que pour BnF1.

74ter	[Section][145] pour voiler les regards Incipit : [فصل] ومن أراد حجب[146] الأبصار		97a (-)	138a	135a (-)	lac.	100a p. 194	124b	98b	112b (-)
75	Section pour exciter quelqu'un Incipit : فصل وإن أردت تهييج من شئت		(lac.)	138b	135b	lac.	100b p. 195 (-)[147]	124a	92a	112b (-)
βa	[Section][148] sur le verset noble et sublime de la sourate Yāsīn Incipit : [فصل] أذكر فيه الآية الكريمة العظيمة التي في سورة يس		x	139a (*bāb*)	x	lac.	x	125a	x	112b
βb	Section sur les louanges des anges		x	140a	x	lac.	x	128a[149]	x	113a (XXV)
βc	[Section][150] sur les propriétés des lettres du Livre Incipit : [فصل] في خواصّ الحروف الكتابيّة		x	144a	x	lac.	x	126a	x	116a (XXIV)

145. Le terme de section n'apparaît que pour Esc2, Esc3 et Lei.

146. Esc2 : حجاب

147. Écrit dans la marge droite.

148. Le terme de section n'apparaît que pour Esc3. BnA l'appelle chapitre (*bāb*).

149. Les dernières sections ne correspondent pas au même ordre que BnF1 et BnA. Cette section a pour incipit فصل في طريقة أصحاب النواميس.

150. Le terme de section n'apparaît que pour Esc3 et BnA.

βd	[Section][151] sur { Ā.L.M.Ṣ } Incipit : [فصل] في { المص }		x	145b	x	lac.	x	127a	x	117a (*bāb*)
βe	[Section][152] sur les sceaux des sept jours Incipit : [فصل] في خواتم الأيّام السبعة		x	146b (-)	x	lac.	x	x	x	117b (XXV)
76	Conclusion : invocation exaucée Incipit : والآن أختم هذا الكتاب بأدعية مستجابة ثابتة عن الراسخين	Sallām al-Bāhilī al-Išbilī, *al-Ḏaḫāʾir wa-l-aʿlāq fī ādāb al-nufūs wa-makārim al-aḫlāq*, éd. Iḥsān Ḏannūn al-Šāmirī, Beyrouth, Dār Ṣādir, 2011, p. 487-490.	- (97a)	147b	135b	lac.	101a p. 196	131a	99b	118b

151. Le terme de section n'apparaît que pour BnF1.

152. Le terme de section n'apparaît que pour BnA.

Abréviations utilisées

< > : une note de bas de page suivant ces crochets indique que la variante remplace l'ensemble du texte entre ces crochets ou que la remarque concerne l'ensemble du passage.

« » : une note de bas de page suivant ces guillemets indique que la variante remplace l'ensemble du texte entre ces guillemets ou que la remarque concerne l'ensemble du passage. Ils seront utilisés quand le passage en question s'insère dans un passage déjà entre crochets.

<< >> : une note de bas de page suivant ces guillemets indique que la variante remplace l'ensemble du texte entre ces guillemets ou que la remarque concerne l'ensemble du passage. Ils ne seront utilisés que pour des passages importants, et la note sera reproduite à l'ouverture et à la fermeture des guillemets, la taille du passage justifiant ce rappel.

{ } : ces accolades indiquent les versets du Coran cités. Les réminiscences ou allusions coraniques ne seront pas signalées ainsi, les accolades étant ici réservées aux versets utilisés comme tels dans le texte. La vocalisation a systématiquement été ajoutée, les références du verset sont données en note de bas de page avec le numéro de la sourate en chiffres romains et le numéro du verset en chiffres arabes. Lorsqu'il y a divergence entre la numérotation de l'édition de Gustav Flügel et celle de l'édition du Caire, nous avons donné les deux, séparés par /.

[ ] : ces crochets peuvent indiquer un élément n'appartenant pas au manuscrit de base mais qui a été rétabli pour une meilleure compréhension du texte. La leçon du manuscrit de base est alors signalée en note. Ces crochets seront en outre utilisés pour indiquer les folios du manuscrit : dans le corps du texte pour le manuscrit de base, en note de paratexte pour les autres manuscrits. Le terme كـــــــــــذا (*sic*) sert à désigner les leçons incorrectes ou douteuses que nous avons laissées dans le corps du texte.

[[ ]] : ces crochets signalent une remarque portant sur un morceau de texte assez long. Il s'agit la plupart du temps de signaler l'absence d'un long passage dans un manuscrit, la présence dudit passage à un autre endroit dans un manuscrit, ou la comparaison d'un passage en particulier avec un autre manuscrit.

⌈ ⌉ : ces symboles sont accompagnés de références indiquant dans quelles œuvres le passage en question est reproduit, cité ou commenté.

〖 〗 : ces symboles introduisent un nouveau chapitre selon la structure développée dans le tableau ci-dessus (cf. p. LXIV-XC)

ad. : addition dans le corps du texte (le passage qui suit est ajouté dans le manuscrit correspondant à l'endroit de l'appel de note).

+ : ajout en note marginale. Nous précisons alors la place de la note dans les marges par M.D. (marge droite), M.G. (marge gauche), M.sup. (marge supérieure), M.inf. (marge inférieure), int.inf. (interligne inférieur), int.sup. (interligne supérieur).

© : corps du texte. Nous précisons alors qu'une leçon est présente dans le corps du texte d'un manuscrit et non en note marginale.

om. : ommission (le passage concerné n'apparaît pas dans le manuscrit correspondant : il peut s'agir d'un passage oublié ou volontairement supprimé).

s.d. : sans points diacritiques (nous signalerons ainsi toutes les lettres ne portant pas de signes diacritiques et pouvant prêter à confusion, même dans le manuscrit de base).

orth. : orthographié, nous indiquons ainsi en note de bas de page les graphies aujourd'hui fautives (il peut s'agir d'usages médiévaux qui furent abandonnés, mais nous signalerons aussi toutes les formes qui peuvent relever d'une ambiguïté volontaire de la part du copiste comme les verbes non-conjugués).

ditt. : dittographie, signale la répétition (fautive) d'un mot, souvent due à une inattention du copiste.

Description des notes marginales (nous les indiquons entre parenthèses après le texte des notes)

r° = marque de renvoi : il s'agit d'un signe, d'un symbole, d'une marque destinée à attirer l'attention du lecteur vers une note marginale. Quand nous avons reproduit la note et qu'elle est associée à ce type de marque, nous avons placé l'appel de note à l'endroit où le corps du texte comporte ce signe.

صـــح (pour صـــحـــيـــح) = « [leçon] authentique » : les manuscrits signalent ainsi que la correction en note marginale est jugée conforme au texte (il faut donc comprendre conforme à un texte servant de point de comparaison pour l'auteur de la note).

خـــ ou حـــ / خ ou ح (pour خطأ) = « erreur » : ce signe est souvent apposé au-dessus d'une correction en note marginale afin de signaler que le texte est fautif et doit ainsi être rétabli.

Reproduction de quelques pages des manuscrits

BnF1, page de titre

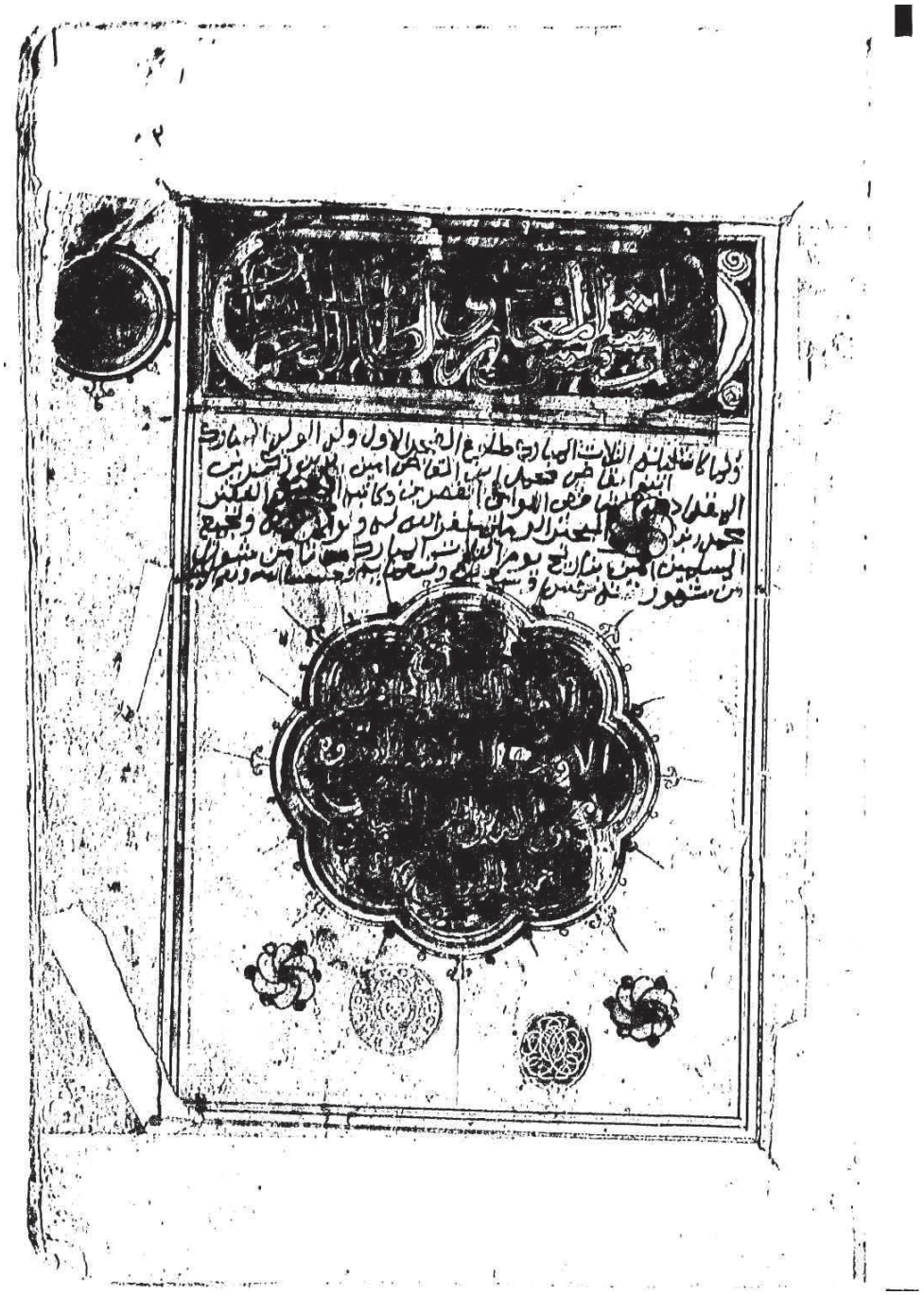

BnF1, fol. 1b

بسم الله الرحمن الرحيم رب تمم بالخير
قال الشيخ الامام العالم العامل العلامة
القدوة لسان الحق وداعي الخلق محيي الدين ابو
العباس احمد بن الشيخ علي بن يوسف المقري البلوي
القرشي رحمه الله ورضي عنه وعن والديه وعلمنا
فان اول ما عني به حمد الله والصلاة على رسول الله
محمد نبيه وخيرته من خلقه الحمد لله الذي
اطلع شمس المعرفة من غيب الغيب حياة للبصائر
ونورا للابصار ۞ واظهر سر عجايب الملكوت بخفي
توهم وهم الافكار ۞ على مصباح القلب في مشكاة
الصدر فاضاءت زجاجة النفس من بوارق شواطع
الانوار ۞ الذي ادار لطيف افلاك الملكوتيات وابرز
من خدر علم الغيب شمس المعارف لذوي الحقايق
الالاهيات واطلع من بحر النور الاعلى نفايس جواهر
العقول النورانيات ۞ واحكم احكام تدا ورد وايد
الاكوان الاحاطيات واوجد عراف نسيم اسرار واح القرب
بحضرة حضور ارواح الابرار ۞ العليم الذي بسط

BnF1, fol. 5b

حرف الجيم ثم كذلك الى القمر على ما تقدم قبله

فصل والحروف على انواع منها ما يبدا به من اليمين
وهي حروف العرب ومنها ما يبدا به من الشمال وهي الرومية
واليونانية والقبطية وكل كتابة على اليمين متصلة
وكل كتابة على الشمال غير متصلة

فصل

والحروف ثمانية وعشرون حرفا غير لام الالف
وهي تمام تسعة وعشرون وذلك على عدد المنازل
القمرية ولما كانت المنازل يظهر منها فوق الارض اربعة
عشر كانت هذه الحروف منها ما يدغم مع لام التعريف
وهي اربعة عشر حرفا وهي هذه ا ت ث د ذ ر ز
ط ظ ن ص ض ش ومنها ما يظهر معها اربعة عشر
حرفا وهي هذه ب ج ح خ ك ع غ ف ق
م و ي

فصل

واول الحروف الالف

وما بعدها من الحروف كالطاآت والتعريفات والراآت
هي من جوانب الالف واذا انظرنا ظرا الى الحروف وجد
لها انطباعا في النفس فصارت موجودة في النفس قبل

وجودها

BnF1, fol. 34b

في الدلالة وقلت له لم لم تجعله في الشرح قال ظننت
به ليلا يطلع عليه احد لما وقع لي ثم استغفر الله من ذلك والحقها
بالشرح وهذا هو الشكل المبارك الذي فيه بعض مطلوبا
وهو سر من اسرار الاسم الاعظم فاعرف قدره واذكره
تعرف بالكبريت الاحمر وتظفر بالسر الاكبر وهو هذا
بل هو قرآن مجيد في لوح محفوظ

الذين كذبوا بالكتاب وبما ارسلنا به رسلنا فسوف يعلمون

BnF1, fol. 64a

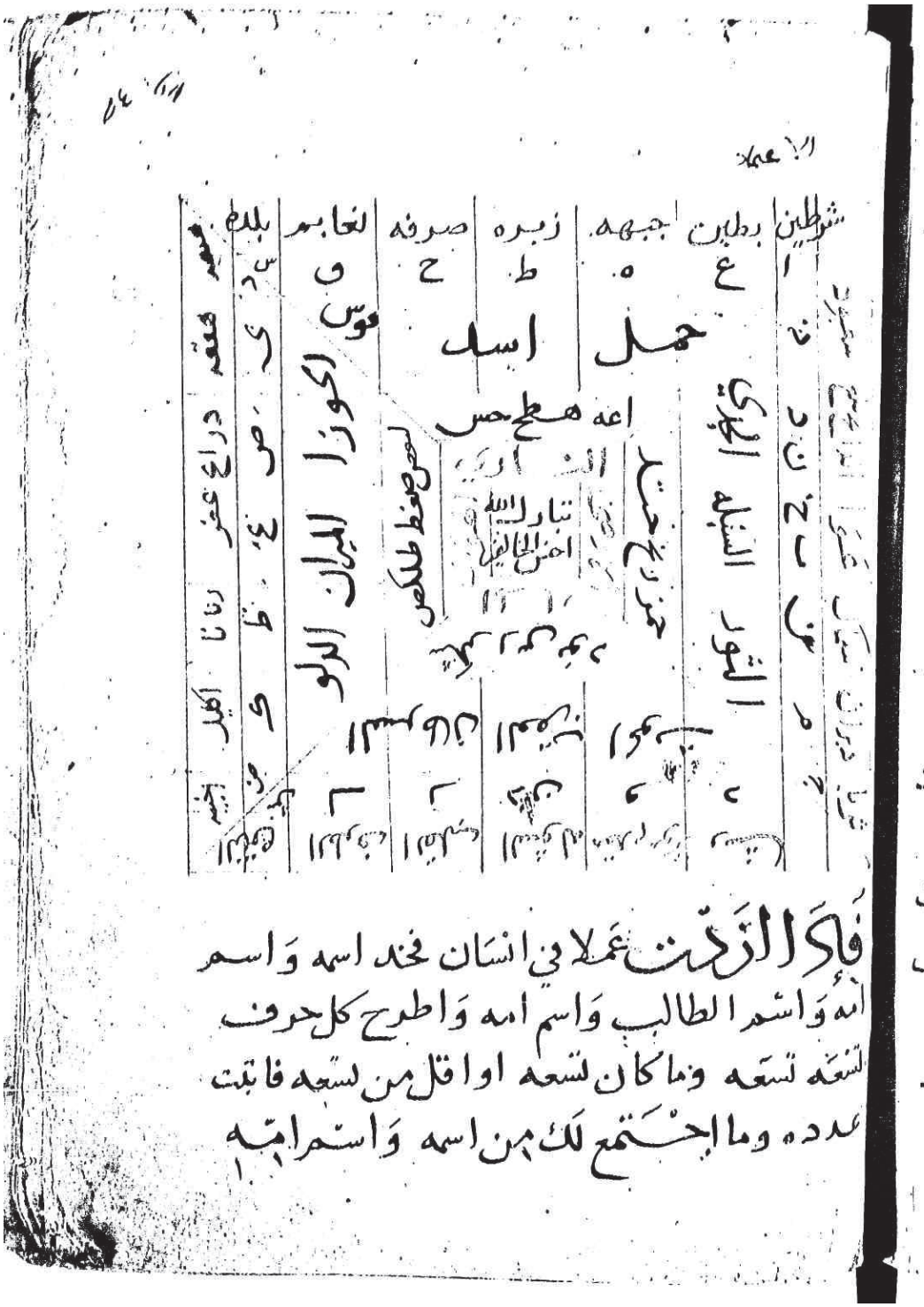

فإذا أردت عملا في انسان فخذ اسمه واسم
امه واسم الطالب واسم امه واطرح كل حرف
تسعة تسعة وما كان تسعة او اقل من تسعة فاثبت
عدده وما اجتمع لك من اسمه واسم امه

BnF1, fol. 147a

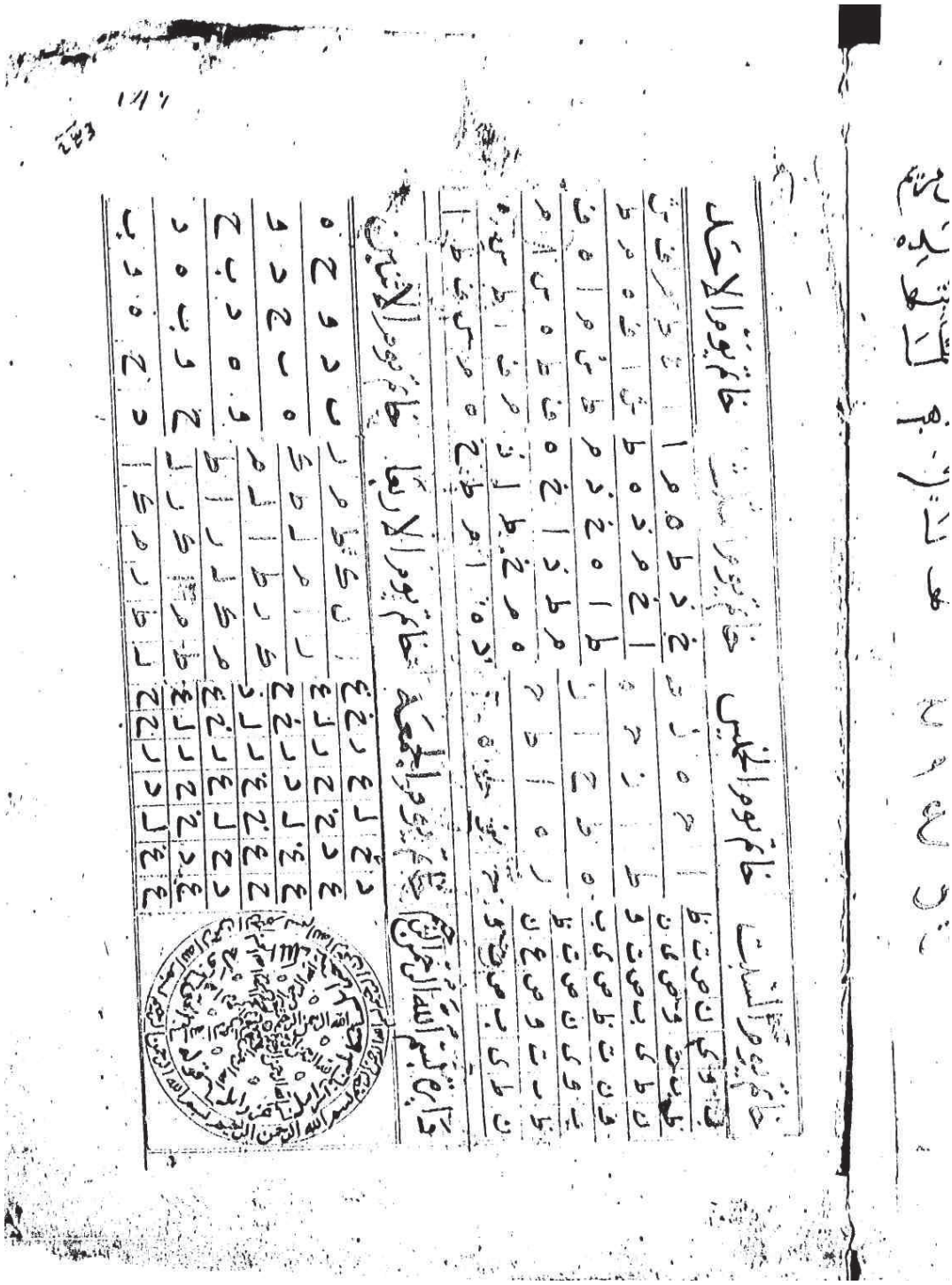

BnF1, fol. 148b

الرحمة اكملها ومن النعمة اشملها ومن العافية اجملها ومن
العبادة افضلها اللهم فباشر المضجع وبلغنا حسن المرتجع
وآمنا عند الجزع وثبتنا عند معاينة هول المطلع ولا تفضحنا على
رؤوس الاشهاد في ذلك الجمع اللهم انا قد سبقنا اليك الذنوب
وما قدمنا وما اخرنا في اللوح مكتوب فهو منتظر الرحمة
التي وسعت كل شيء وعمت كل حي اللهم حقق رجانا بما ننتظر
وآمنا مما نحذره ولا تؤاخذنا بما قدمنا واغفر لنا ما اجترمنا
اللهم هب لنا من حسن اليقين ما يسهل علينا انتظار المنية وارزقنا
من جميل الظن بك ما نتيقن به بلوغ الامنية وادفع عنا
ظلم الظالمين وحقد الضالين اللهم اعطنا ثواب الاوابين
واجرنا جزاء المحسنين واحشرنا مع المتقين وادخلنا برحمتك
في عبادك الصالحين اللهم لا تضل بنا في حال من احوال الدنيا
واستعملنا في ما ترضى به عنا واجعل لنا من لدنك وليا واجعل
لنا من لدنك نصيرا واتمم علينا تمام نعمتك وصل دوام العصمة
وقنا من حلول النقمة انك ذو وفاء ودمه اللهم ما اتيتنا
من حسن فاجعله في زيادة وما بقي من اعمارنا فاجعله خيرا
عبادة وارزقنا الحسنى والبر حتى نبلغ من جزيل ثوابك افضل الجزا
والحمد لله رب العالمين

BnF2, fol. 2a

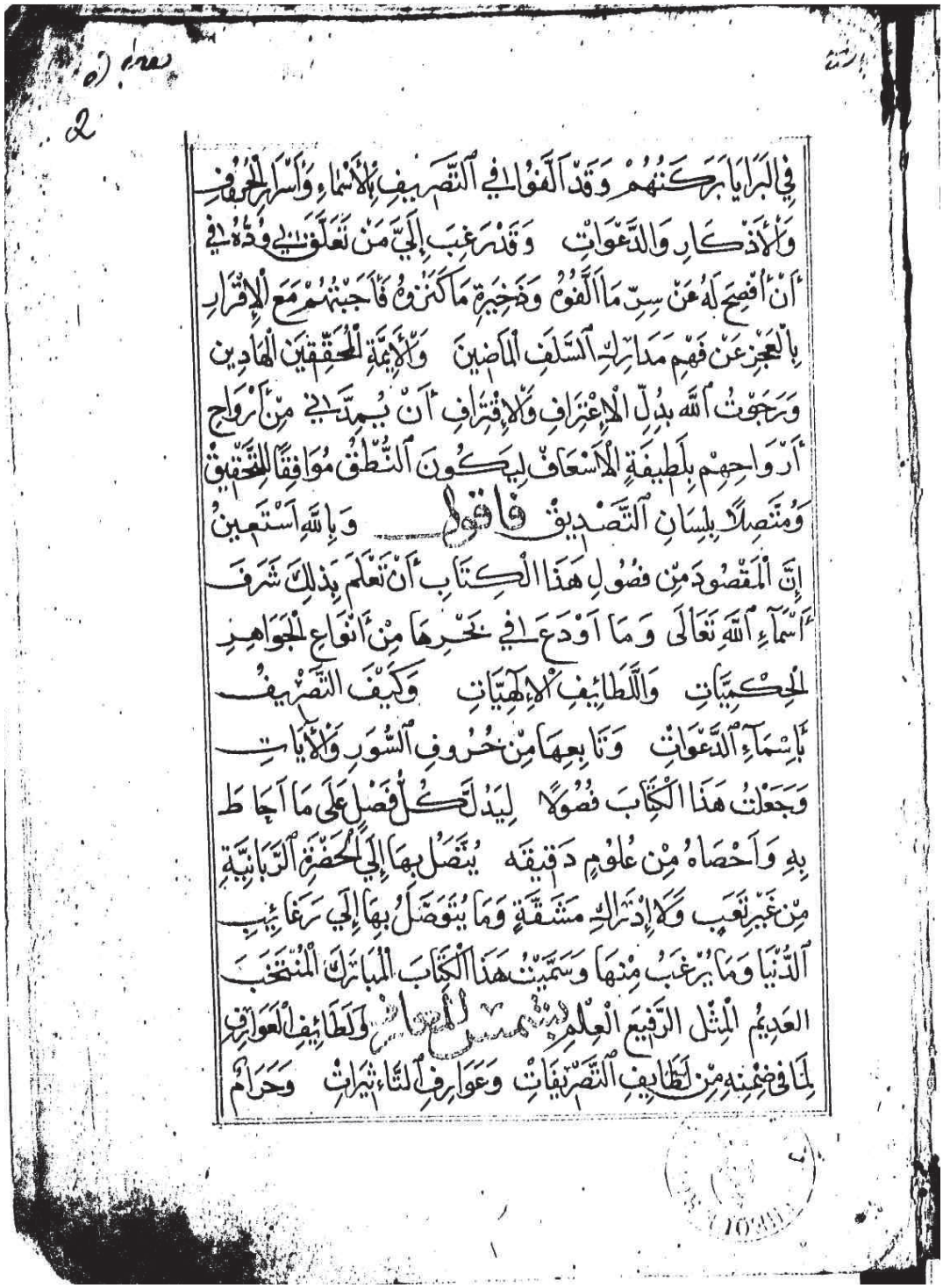

في البرايا بركتهم وقد ألفوا في التصريف بالأسماء وأسرار الحروف
والأذكار والدعوات وقد رغب إليّ من تعلق بي ودّه في
أن أفصح له عن سرّ ما ألفوه وذخيرة ما كنزوه فأجبتهم مع الإقرار
بالعجز عن فهم مدارك السلف الماضين والأئمة المحققين الهادين
ورجوت الله بذل الاعتراف والاقتراف أن يمدّني من أرواح
أرواحهم بلطيفة الاستعاف ليكون النطق موافقاً للتحقيق
ومتصلاً بلسان التصديق فأقول وبالله أستعين
إنّ المقصود من فصول هذا الكتاب أن تعلم بذلك شرف
أسماء الله تعالى وما أودع في نحرها من أنواع الجواهر
الحكميات واللطائف الإلهيات وكيف التصريف
بأسماء الدعوات وتابعها من حروف السور والآيات
وجعلت هذا الكتاب فصولاً ليدل كل فصل على ما أحاط
به وأحصاه من علوم دقيقه يتصل بها إلى الحضرة الربانية
من غير تعب ولا إدراك مشقة وما يتوصل بها إلى رغائب
الدنيا وما يرغب منها وسميت هذا الكتاب المبارك المنتخب
العديم المثل الرفيع العلم بشمس المعارف ولطائف العوارف
لما في ضمنه من لطائف التصريفات وعوارف التاءثيرات وحرام

BnF2, fol. 7b

وهذا صفة المربع الحرفي فاعرفه

ا	يه	لد	د
يب	و	ز	ط
يد	ى	يا	ه
يج	يح	يب	يو

وله دعاء منظوم من شكله مجموع من حروفه وعوامض اسراره وعدد حروفه المستخرجه التي هي غير مكرّرة وهي ٢٠ احرف منها التسعة احرف الموضوعة في جدول المثلث [illegible] زيد عليها الياء وهي العاشر وانتظم منها حرف الدعوة [illegible] اللهم انى اسألك باسمائك الحسنى ما علمت منها وما لم اعلم يا هو يا هو يا احد يا واحد يا بر يا باري يا بصير يا بديع يا باسط يا باقي يا جليل يا دايم يا هادي يا وارث يا ودود يا حيّ يا حليم يا حق يا حكيم يا طاهر يا مطهر اقض حاجتي يا الله اجب يا اسرافيل انت واعوانك وخدامك من اهل السموات والارض [illegible] وكان الظاهر منها فوق الارض [illegible] منزلة وتحت الارض [illegible] منزله فاذا غربت منزلة طلعت الخامسة عشر نظيرها هكذا ابدا فكذلك كانت الحروف [illegible] منقوطة [illegible] غير منقوطه فالمنقوطة [illegible] والغير المنقوطة [illegible]

اح درط

BnF2, fol. 31b

تعالي وحمدته ورجعت عن ذلك الخاطر الذي خطر لي وهذا صفة الشكل
الذي كان فيه الاسم الاعظم والخاتم الاكرم فاعرف حقه وقدره وتوقف
علي سره وغرايب اثاره وعليك بحفظه وصيانته تسعد به ان شاء الله
تعالي

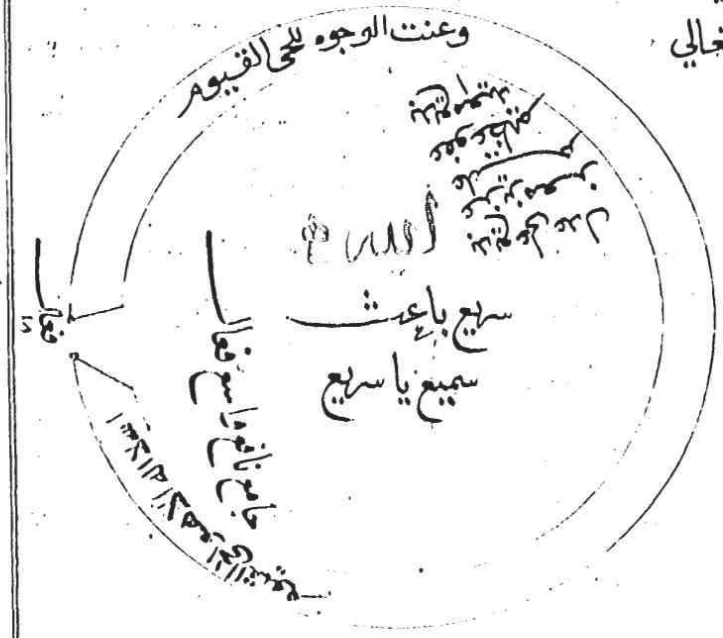

ولهذا الشكل المبارك من المنافع اشيا عديده مشكوك فيها عند من عرف
كيفية استعمالها وراي تاثيرها فمن ذلك انه من اراد امرا دنيويًا
او اخرويًا فيه صلاح فليتطهر ويدخل خلوه يصلي فيها ركعتين بحسن
النية وحسن التجا الي الله تعالي في نصف الليل او في الثلث الآخر

BnF2, fol. 60a

والعشرات والمبين و وقعت في شهد الله فتفرع منها ثلاث
شهادات شهادة الملائكة وشهدت اولوا العلم وشهادة من سواهم
وكذلك خلقت لخرمرتبة العرش اذ التوحيد الاعلى من الحق اليقين
والتوحيد الذى كان مناظهر بالاثار فاجتمع التوحيد كلمة فى العرش
اعنى انوار التوحيد وقد نبه رسول الله صلى الله عليه وسلم على هذا
فقال فيمن يذكر لا اله الا الله فانها تصعد الى العرش فيهتز العرش لها
فيقال له اسكن فيقول حتى تغفر لقايلى وذلك بان الله تعالى
جلت قدرته وعلت حكمته لما علم ان العباد لا يتصور فى اوهامهم
ولا يتكيف فى عقولهم نصب لهم مخلوقا مثلهم فجعله اعلا المقامات
وشرفه بان اضافه الى نفسه فقال ذوا العرش المجيد
وهو كالحاجب للملك الذى لا يصل الى مشاهدته احد فنصب
حاجبا يبلغه حوايج السايلين ويبرم حكمه فى رعيته ويدل على
وجود الملك وثبوته وعزة سلطانه الا ترى الا ما نبه عليه رسول
الله صلى الله عليه وسلم بقوله ان الله تعالى كتب كتابا ان رحمته
سبقت غضبه وجعله فى عرشه وقال ايضا عليه الصلاة
والسلام فى سعد ابن معاذ الانصارى انه مات اهتز عرش الرحمن
لموته دليل على رضا الله تعالى عنه فهذا يدل على ما يظهر من احكام الملك

BnF2, fol. 84b

من الجن لان سليمن من الوزرا ٣ من الجن و ٣ من الانس فاكبر وزراء
الجن الصف بن برخيا واكبر وزراء الجن الموكلون بقلع البساط واسماؤهم
طمرياط وصنعيق وهدلياج وشوغال واعلم بان لهذه الوزراء الاربعه
خدمه شريفه واياك ان تبوح بها لاحد فاعرف حقها و فضلها
وذلك انك تصوم ٧ ايام تبداها بيوم الاحد في خلوه صالحه وتتلوا
العزيمة التي ياتي ذكرها عقب كل صلاة ثم تكتب في الساعة الاولي من يوم
الاحد هشطشلهكوش تسعة احرف وتكتب معه عونه وهو احد
الوزراء الاربعة وهو طمرياط وتكتب معه صاحب الساعة المذهب
ثم تبخر الكتاب باطيب البخور وتبخرها تحت النجوم بسورة يس وسورة
الملك فاذا كان يوم الثلثا فاكتب في الساعة الاولي منه مع الكتابة الاولي
لجشهشلطوش تسعة احرف وتكتب معه عونه وهو هدلياج العفريت
واكتب معه صاحب الساعة برقان وبخر الكتابة باذكرنا فاذا كان يوم
السبت فاكتب في الساعة الاولي منه مع الكتابة الاولي شطلطكاوش
تسعة احرف واكتب معه عونه وهو احد الوزرا الاربعة وهو صنعيق
العفريت وتكتب صاحب الساعة ميمون فانما كتبت هذه الاسما الاربعة
من تسعة احرف لانها اقوى العدد ونهايته وهذه صفة الكتابة

احد الوزراء الاربعة وهو
شوغال العفريت وتكتب معه
صاحب الساعة الاحمر بن التوابع
وبخر الكتابه باذكرنا فاذا كان يوم
الاربعة اكتب في الساعة الاولى
منه مع الكتابة الاولى لجشهشلطوش
تسعة احرف وتكتب معه عونه وهو
احد الوزراء الاربعة وهو صح

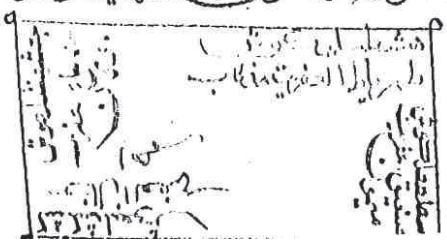

اللهم

BnF2, fol. 137a

واحشرنا مع المتقين وادخلنا برحمتك في عبادك الصالحين اللهم
لا تضل بنا في حال من احوالنا واستعملنا فيما يرضيك به عنا واجعل لنا
من لدنك سلطانا نصيرا وانعم علينا تمام نعمتك وصل دوام العصمة
وقنا من حلول النقمة انك ذو وفا وذمة اللهم ما آتيتنا من حسن
فاجعله في زيادة وما بقي من اعمارنا فاجعله في عبادة وارزقنا الخير
والبر حتى نبلغ من جزيل ثوابك افضل الجزا واقطع عنا ما نقصر به
عنك من كل العوايق انك انت الخلاق الرزاق اللهم كما رضيت
وقدرت حتى لا نحب تعجيل ما اخرت ولا تاخير ما عجلت وصلى الله
على سيدنا محمد واله وصحبه وسلم تسليما كثيرا

تم كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف
للشيخ الامام العالم العلامة محيي الدين
ابي العباس احمد البوني قدس الله سره
ونفعنا ببركته في الدنيا والاخرة
[illegible]

BnF3, notice de Joseph Ascari

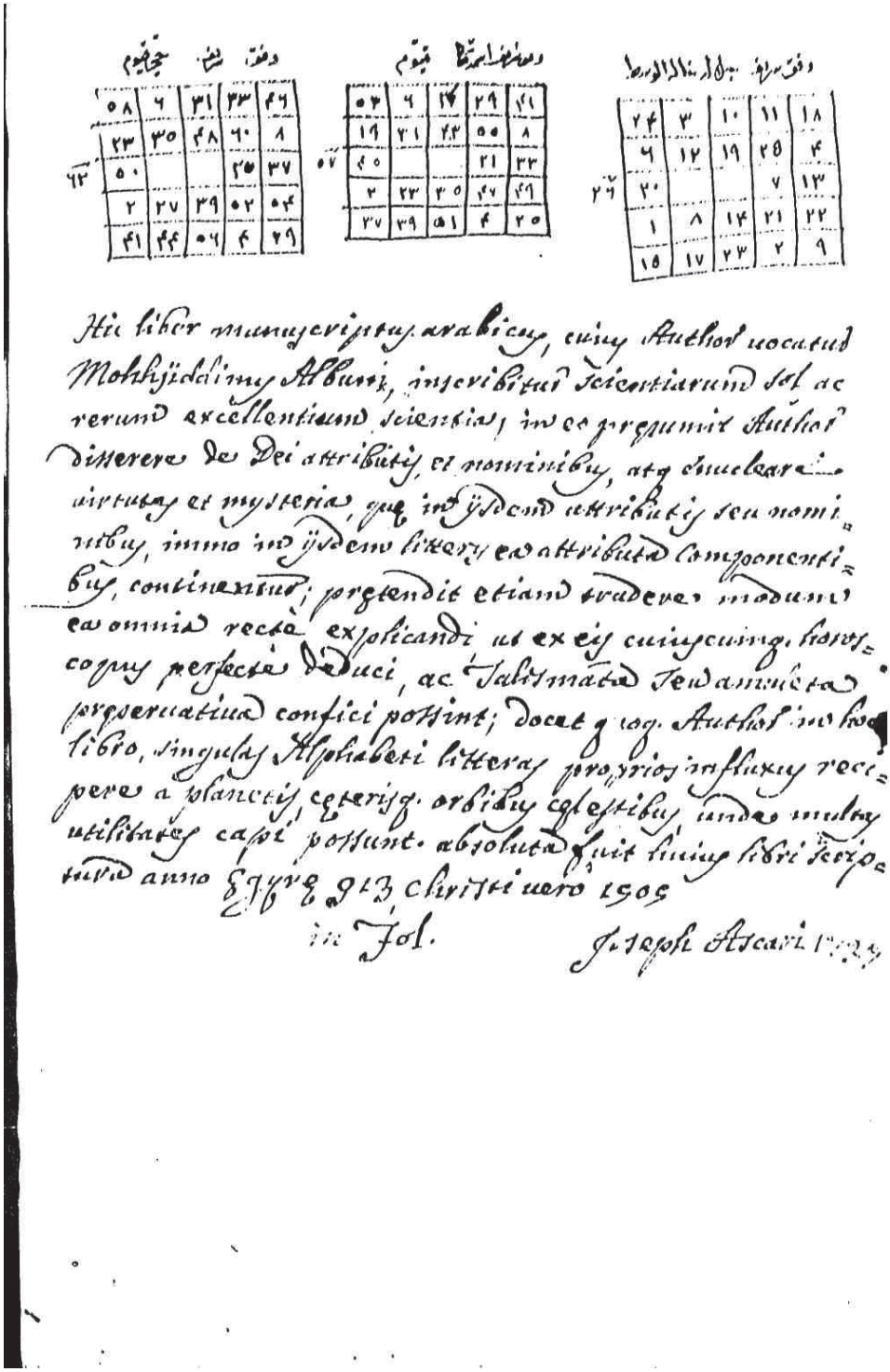

Hic liber manuscriptus arabicus, cuius Author vocatur Mohhyiddinus Alburi, inscribitur Scientiarum sol ac rerum excellentium scientia; in eo prosequitur Author disserere de Dei attributis et nominibus, atq enucleare virtutes et mysteria, quæ in ijdem attributis seu nominibus, immo in ijdem litteris ea attributa componentibus, continentur; pergendit etiam tradere modum ea omnia recte explicandi ut ex eis cuiuscumq. horoscopus perfecte deduci, ac talismata seu amuleta preservativa confici possint; docet q. idem Author in hoc libro, singulas Alphabeti litteras proprios influxus recipere a planetis, ceterisq. orbibus celestibus, unde multus utilitates capi possunt. absoluta fuit huius libri scriptura anno Hijrae 913 Christi vero 1505

in Fol.

Joseph Ascari

BnF3, page de titre

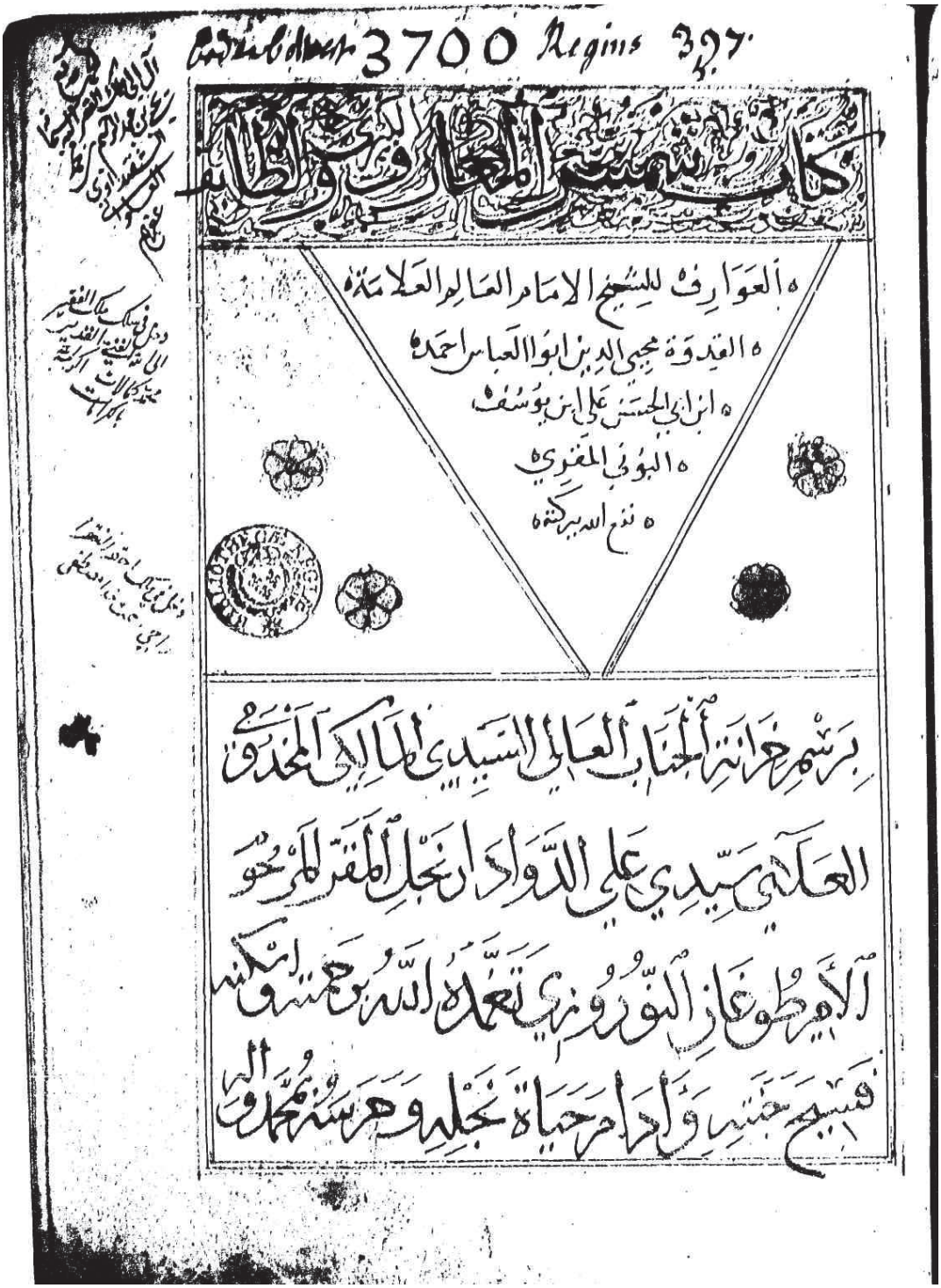

كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف

العوارف للشيخ الامام العالم العلامة
القدوة محيي الدين ابو العباس احمد
ابن ابي الحسن علي ابن يوسف
البوني المغربي
نفع الله ببركته

برسم خزانة الجناب العالي السيدي المالكي المخدومي
العلوي سيدي علي الدوادار نجل المقر المرحوم
الامير طوغان النوروزي تغمده الله برحمته واسكنه
فسيح جنته وادام حياة نجله وهرسته محمد واليه

BnF3, fol. 2b

بسم الله الرحمن الرحيم رب يسر

قال الشيخ الامام العالم العلامة القدوة محيي الدين
ابو العباس احمد ابن ابي الحسن علي ابن يوسف البوني المقري ثم القرشي
رضي الله عنه ونفع به بمنه وكرمه الحمد لله الذي اطلع اقمار شمس
المعرفة من غيب الغيب حياة للبصائر ونورا لابصاره واظهر سر
عجايب الملكوت بخفي توهمه وفهم الافكار على مصباح القلب
في مشكاة الصدر فاضات زجاجة النفس من بوارق سواطع الانواره
الذي ادار لطايف افلاك الملكوتيات وابرز من خدر علم الغيب
قمر المعارف لذي الحقايق الالاهيات واطلع من بحر النور الاعلى
نفايس جواهر العقول النورانيات واحكم احكام تراويد دواير
الاكوان الاحاطيات واوجد عرف نسيم اشتراح الابراه العليم
الذي بسط اسرار الاسما بالحروف الجليلة المقدارة بظهور الحكمة
وشهود الحقيقة في الاثار المصور الذي رسم كنه معانيها
في عرس النفس الواصلة فظهرت في ذوات الانفس المعدومات
اللطيف الذي قيد لطايف دقايق المعاني في اصداف الحروف
والاسما المؤتلفة باختلاف الالحان وتباين العبارات الذي جعلها
ادلة المقامات ومنبع الكرامات واسباب الغزبات ومنابيع الحكم وجواهر

الالفاظ

BnF3, fol. 6a

العلويات تحرف الدال له من الاعداد اربعة فرقام شكلا من
ضرب اربعة في اربعة ووضع فيه نسبة عدده وذلك يوم الاثنين
يوم مولد النبي صلى الله عليه وسلم ويوم مبعثه ويوم وفاته
وليكن ذلك والقمر في شرفه على ثلاثة ادراج من الثور سالما
من النحوس وتكون السابعة للقمر ويكتبه بعد طهارة الوضو
وملاة وكتبين باية الكرسي وقل هو الله احد ماية مرة في رق
طاهر ومن حمل هذا الرق المكتوب معه يسر الله عليه الحفظ
والفهم والحكمة وتعظم قدره عند العالم العلوي والعالم السفلي
اجمعه وان علقه على مسجون انطلق من قيده من سجنه وان حمل هذا
الرق على راية هزم من قوتها بها الاعدا من الكفرة والباغين
وكذلك من حمل هذا الرق معه وخاصم غلب خصمه لان هذا الحرف
الذي هو الدال اعداده الواقعة اربعة وشكله ضرب اربعة
في اربعة ودرته الحاص به المشتري وهو كوكب سعيد والدال
حرف بارد على الجملة وبه كمل الله تعالى الطبايع الاربعة النار
والهوى والما والتراب وهي الصفرا والدم والبلغم والسودا
فهذه اربعة ولا اربعة فله قوة الطبايع واعتدالها وظهر
هذا الحرف الكريم في اسمه الدايم تعالى خصوصا وفي اسمه الودود

للحفظ والفهم والحكمة وعظم

والتخليص

والهزم

والغلبة

BnF3, fol. 11a

11

يحاوله ذلك اذا جعله في موضعه او دكانه او صندوقه
كثر ماله وغزر رزقه بشرط ان يكتب معه كلامه المخصوص
بطلب الرزق ووضع البركة على ما ياتي بعد ان شا الله تعالى
ومن كتبه في رق نقي يوم الخميس عند طلوع الشمس وحمله معه
كلامه اللايق به في ذلك كله واياك وحمله على نجاسة وهو
اول موضوعات الاعداد وسانبهك على شي من اسرار الاعداد
وما ابرز الله تعالى فيها وصفة منافعها ومضارها وسر الحروف
المعجمة التي في كتاب الله تعالى وهي اوايل السور التي هي ثمانية
وعشرون سورة لا يطلع عليها الا خواص خلقه وما في اسما الله
تعالى الحسنى التي هي كنوز الاسرار ومجاري الافراد ومعرفة
اسم الله تعالى الاعظم الكبير الاكرم وما فيه من اسرار الالهية
وصفة الربوبية ما لا يجده في كتاب ولا يقف عليه في ديوان
مما جمعته والفته وانتخبته وهذا صفة المربع الحرفي فاعرفه

ووجه البسطاه

في محيط ثيابه من نحو الله تعالى من الدعوص والمكاره بعد الكتب معه

د	يد	يه	ا
ط	ز	و	يب
ه	ا	ى	ح
يو	ب	ج	ج

وله دعا منظوم من شكله مجموع من
حروفه وغوامض اسراره وعدد حروفه
المستخرجة منه التي هي غير مكررة
وهي عشرة احرف منها التسعة الاحرف

BnF3, fol. 38a

مِنْ ذَلِكَ وَأَجَارَنَا مِنْ نِقْمَتِهِ وَعَذَابِهِ أَجْمَعِينَ بِمَنِّهِ وَكَرَمِهِ آمِينَ
وَهَذِهِ صُورَةُ الدَّائِرَةِ الشَّرِيفَةِ المَكْتُوبُ فِيهَا الأَسْمَاءُ الإِشْرَافُ
العِظَامِ الكِرَامِ نَفَعَ اللهُ تَعَالَى بِهَا آمِينَ

رُوِيَ عَنْ مُقَاتِلِ ابْنِ سُلَيْمَانَ أَنَّهُ قَالَ إِذَا صَلَّيْتَ الصُّبْحَ فَقُلْ وَأَنْتَ
جَالِسٌ مِائَةَ مَرَّةٍ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ العَلِيِّ
العَظِيمِ

BnF3, fol. 58a

تعالى وقد وضعنا ها هنا مرتبة بحروفها وأشكالها وأسمائها
وآياتها وملائكتها وخدامها في طبايعها في جدول مستتبع وهذه هو

ف	ح	ش	ذ	ظ	ث	خ
فرد	جبار	شهيد	زكي	ظاهر	ثابت	خبير
١	١١١	م	١١١١	١١١١	ه	ق
الاحد	الاثنين	الثلاثا	الاربعا	الخميس	الجمعة	السبت
روفايل	جبرايل	شمشايل	ميكايل	صوفيايل	عنايل	عذرايل
زهر	مر	الاحمر	برقان	منهورت	ابيض	ميمون

حار سعيد رطب جيد بارد يخص بتمتع
حار رطب سعيد سعيد بارد يخص

فصل أذكر ها هنا أسماء القرآن وما فيها من المنافع والدا
ثم أذكر سر السبعة أحرف الساقطة منها وشرحها ودعا
وخدمتها فأما أسماؤها فهي اثنى عشر اسما أولها الفاتحة لأن بها
تفتتح القراءة في الصلاة وفي تفتح في المصاحف وقيل لأن الحمد فاتحة
كل كلام وقيل أنها أول سورة نزلت من السماء وقيل الثاني سورة
الحمد لأنه افتتح فيها بالحمد لله والاسم الثالث أم القرآن وأم كل
شيء أصله لأن المقصود من كل القرآن تقرير أمور أربعة إقرار
بالإلهية الباري تعالى والمعاد والنبوات وإثبات القضاء والقدر
لله تعالى فهذه الأمور الأربعة موجودة في هذه السورة المعظمة
فقول العبد الحمد لله رب العالمين تدل على الإلهية وقوله

BnF3, fol. 108b

ا	ط	٢	غ	ا	ع
٠٢	١	٦	٧	ط	م
٠٨	١٠	١	١٠	ط	٢
٠٣	١	٢	٢	٦	٥

وتتكلم عليه بهذا الكلام رب صفني
من كدورات الأغيار وصفا من صفته
يد عنايتك وقربته اليك واحفظني من
نقص التلوين حتى تجلى في مرآة قلبي ومستوى
نفسي كل اسم انطبع في قوة جبرائيل فيقوى به على كشف ما في
اللوح المحفوظ من اسرار اسمائك وتجاميع رسائلك فكل نفس
منفوسة انتدت لها من رقائقها رقيقة ظرفها منه والثاني لمن
هي به وتجاميع هذه الرقائق في رقيقة الاسم الجبرئيلي العالم العليم العلام
يا ذا الكرم الذي علم بالقلم قم واذا الوحي والالهام والتحديث والفهم
يسرني بنفحة منك في هذه الساعة الى مثلها الهي اطلقني بالرقيقة العظما
حتى الفاها عنك بما به تلقى جبريل عنك وهبني فهما تملأ به وجودي
فما لا مثل لعينه حتى اتلذذ بعصا فلك يا عالم الغيوب يا عالم الخفيات
والله الموفق للصواب واعلم يا اخي انه ينبغي ان تكون المتصرف في هذه
الجملة متصرف في قلب المعارف واليقين وحسبنا الله ونعم الوكيل

وكان الفراغ من نسخه يوم الخميس المبارك خامس عشر شهر شوال
المبارك سنة ثلاثة عشر وتسع ماية احسن الله
خواتمها على يد الفقير محمد الكاتب غفر الله له
ولوالديه وللمسلمين
امين

Esc1, page de titre

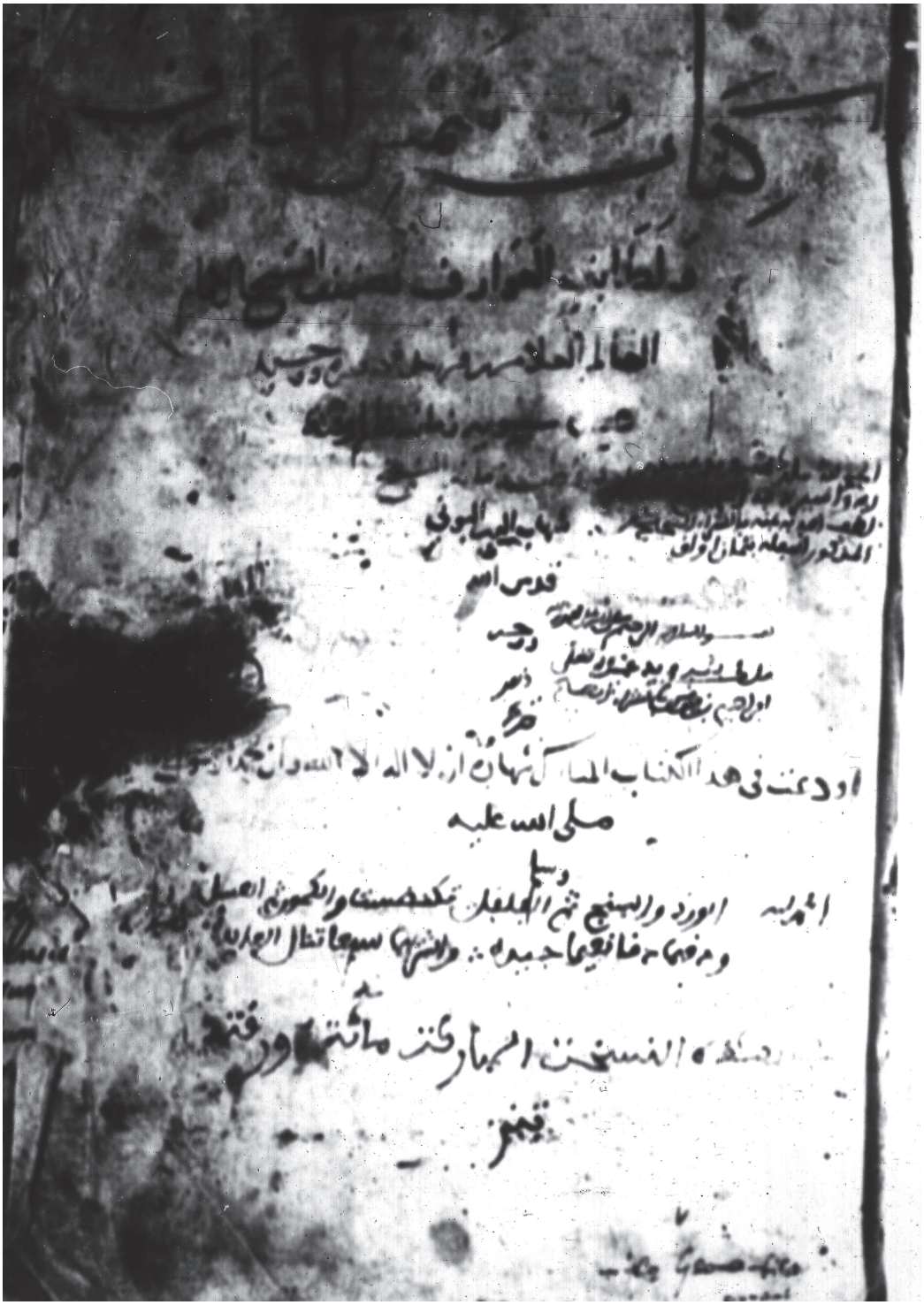

Esc1, fol. 1b

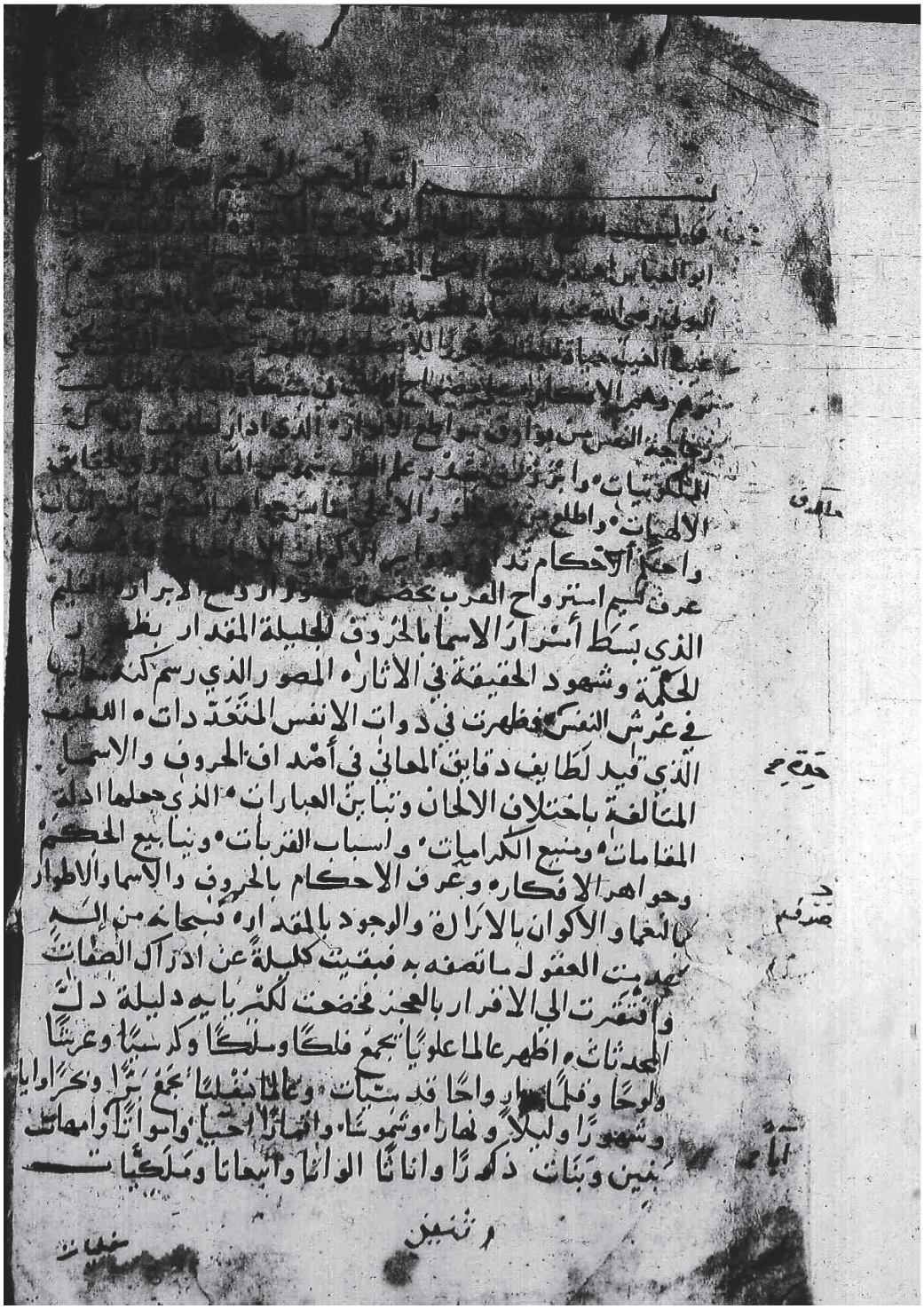

Esc1, fol. 6b

Esc1, fol. 23b

Esc1, fol. 30b

Esc1, dernière page

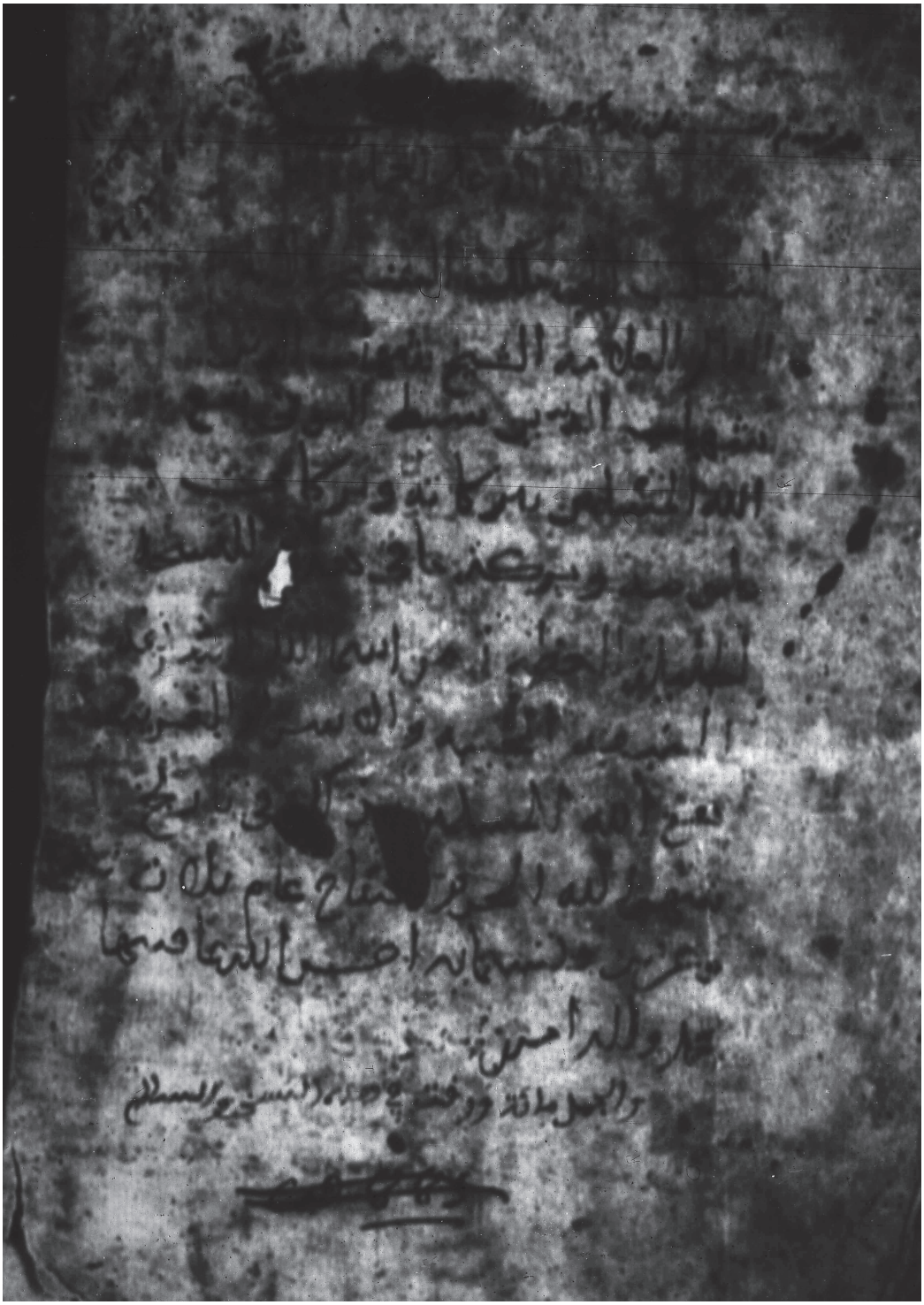

Esc2, page de titre

كتاب شمس المعارف
ولطائف العوارف
تأليف الامام العالم العلامة القدوة محي الدين ابو العباس احمد
ابن الشيخ الاجل المقري ابي الحسن
علي بن يوسف القرشي
البوني رضي الله
عنه وارضاه

Esc2, fol. 1b

بسم الله الرحمن الرحيم وما توفيقي إلا بالله عليه توكلت وإليه
قال الشيخ الإمام العالم العلامة القدوة محيي الدين أبو العباس
أحمد بن الشيخ الأجل المقري أبي الحسن علي بن يوسف القرشي البوني رضي الله
عنه وأرضاه، الحمد لله الذي أطلع شمس المعرفة من غيب الغيب حياة
للبصائر ونورا للأبصار، وأظهر سر عجائب الملكوت بخفي توهمه الأفكار
على مصباح القلب في مشكاة الصدر فأضاءت زجاجة النفس من بوارق
سواطع الأنوار، الذي أدار لطائف الملكوتيات فأبرز من خدر علم الغيب
شموس المعاني والمعارف لذوي الحقائق الإلاهيات، وأطلع من بحر النور الإلاهي
جواهر العقول النورانيات، وأحكم أحكام تداور دوائر الأكوان الإلاهيات
وأوجد عرف نسيم استراح القلب بحضرة حضور أرواح الأبرار [illegible] الذي
ينظر أسرار الأسماء بالحروف المجملة المفردات بظهور الحكم وشهود المغيبات [illegible]
المصور الذي رسم كنة معانيها في عرش النفس الواحدة فظهرت في [illegible]
المتعددات، اللطيف الذي قيد لطائف دقائق المعاني في أصداف الحروف والأسماء
المتوغلة باختلاف الألحان وسائر العبارات، الذي [illegible] منبع
الكرامات، وأسباب القربات [illegible] الحروف [illegible] أحكام
بالحروف والأسماء والأطوار بالنعماء والأكوان بالإرادة والوجود [illegible]
من الإرادة عدمت العقول ما تصفه بكلية عن تأدي [illegible] إلى
[illegible]
وملكا وكونا وفسادا [illegible]

Esc2, p. 56

Esc2, p. 89

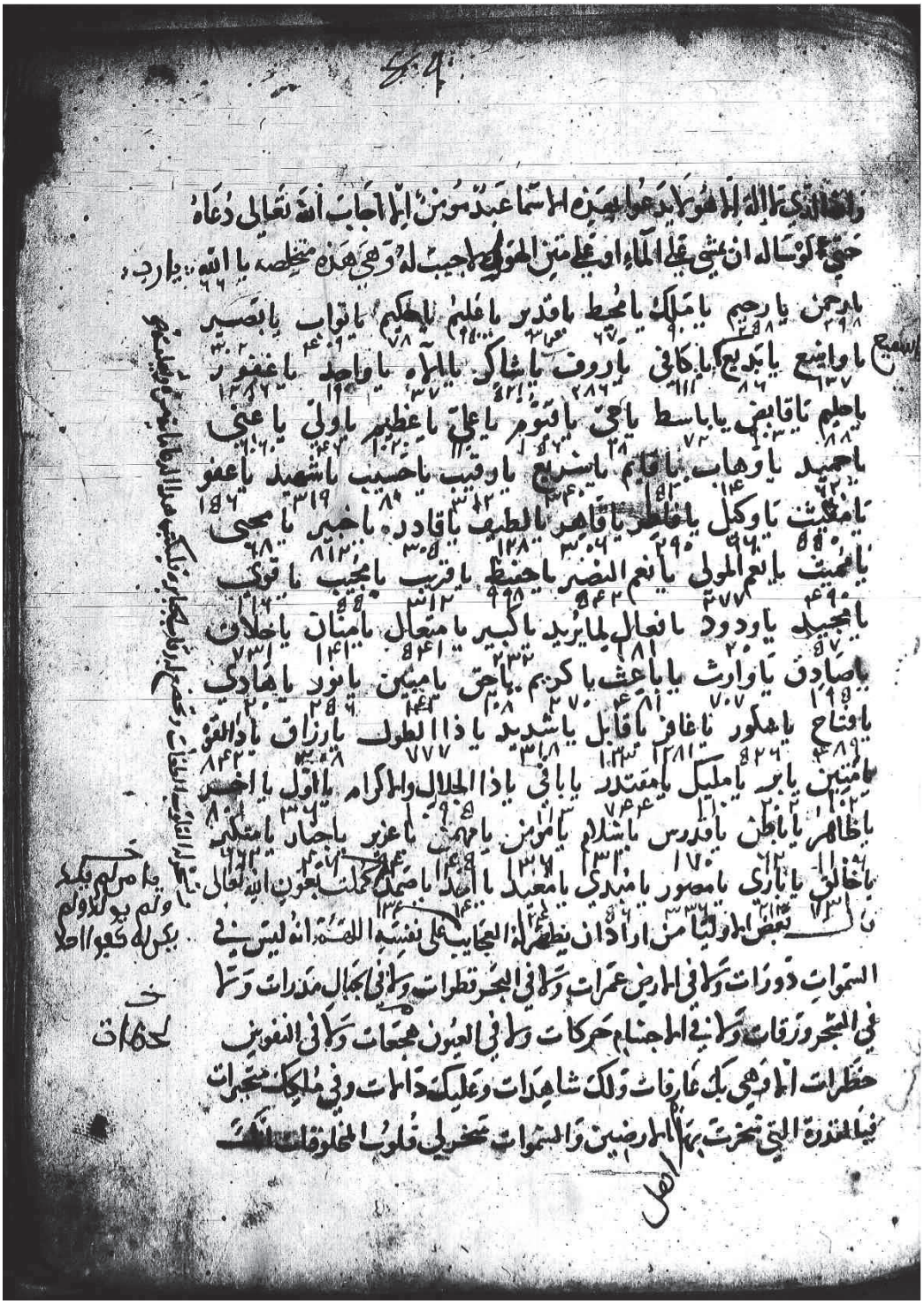

Esc2, fol. 100b

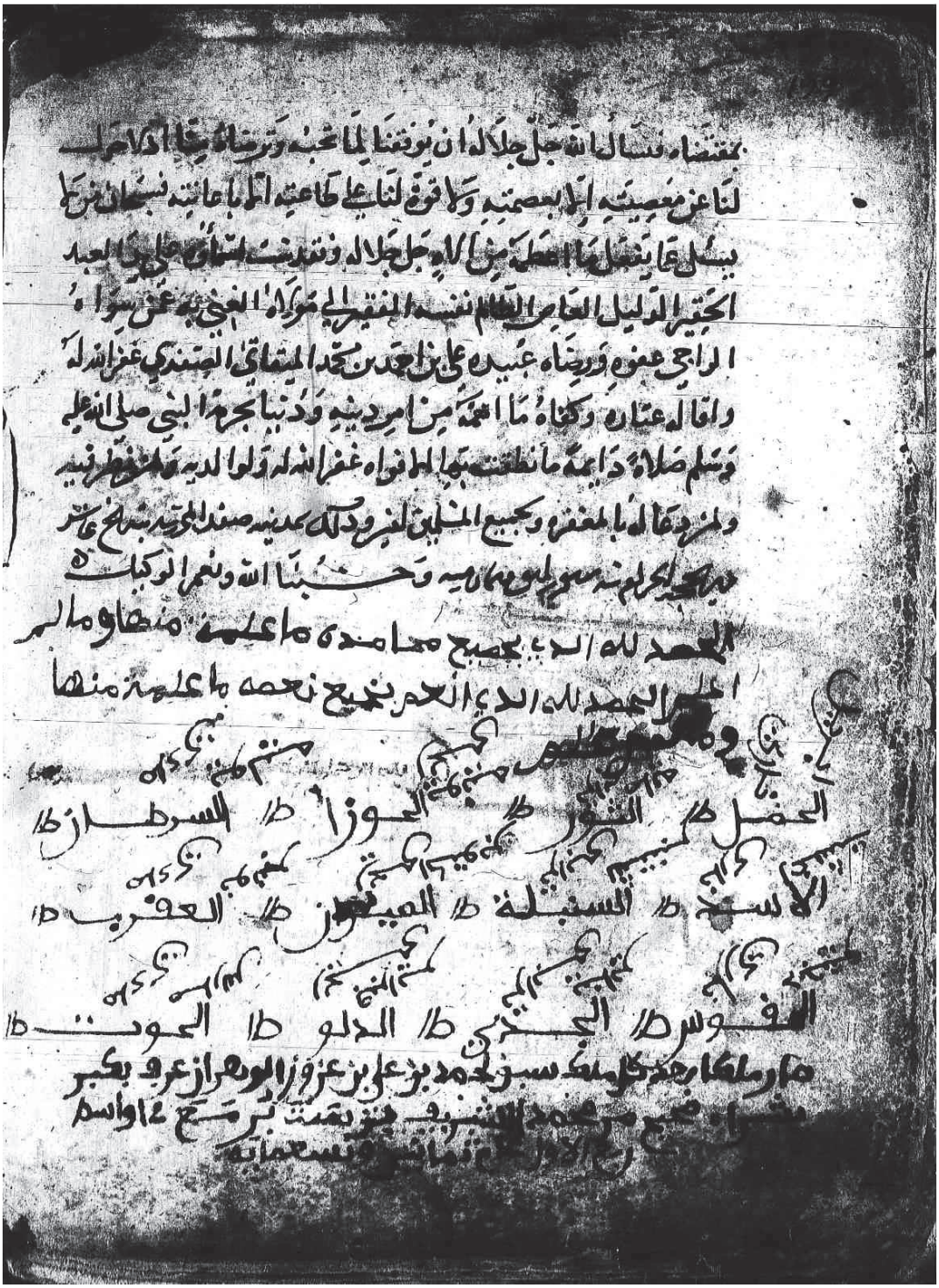

Esc3, page de titre

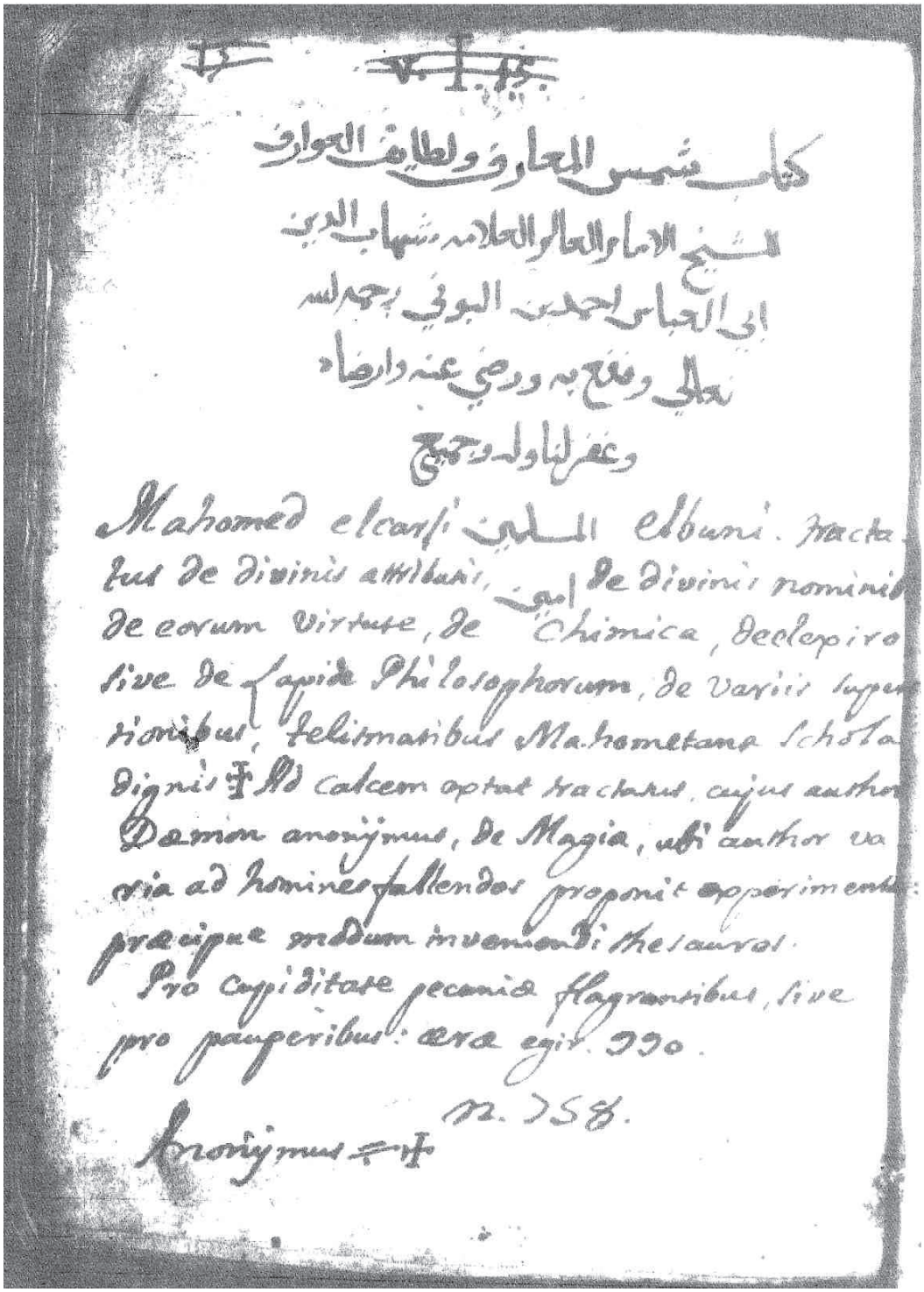

كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف
للشيخ الامام العالم العلامة شهاب الدين
ابي العباس احمد بن البوني رحمه الله
تعالى ونفع به ورضي عنه وارضاه
وغفر لنا وله وجميع

Mahomed elcarsi المسلمي elbuni. Tractatus de divinis attributis, امي de divinis nominibus de eorum virtute, de Chimica, de elepiro sive de Lapide Philosophorum, de variis superstitionibus, fetismatibus Mahometana Schola dignis. Ad calcem optat tractatus, cujus author Daemon anonymus, de Magia, ubi author varia ad homines fallendos proponit experimenta: praecipue modum inveniendi thesauros.

Pro cupiditate pecuniae flagrantibus, sive pro pauperibus: aera egir. 990.

M. 158.

Anonymus

Esc3, fol. 1b

بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

قال الشيخ الامام العالم العلامة المقدس محيي الدين ابو العباس احمد بن الشيخ الجل
القرب ابي الحسن علي بن يوسف القرشي البوني رضي الله عنه الحمد لله الذي اطلع شمس
المعرفة من غيب الغيب حياة للنهايات ونور الابصار واظهر سحايب الملكوت لخفي قوم
وهم الافكار على مصباح الفلوس في مشكاة الصدور فاضات زجاجة النفس في بوارق
سواطع الانوار الذي اوار لطايف الافلاك الملكوتية وابرز من خدر علم الغيب
شموس المعارف لذوي الحقايق الالاهيات واطلع من بحر النور الاعلا فنابين جواهر
العقول النورانيات واحكم احكام تداول جوابر الاكوان الاحاطيات واوجد
عرف نسيم استرواح القرب بحضرة حضور ارواح الابرار الطلع الذي بسط اسرار
الاسما بالحروف الجلية المقدار بظهور الحكم وشهود الحقيقة في الاثار للصور الذي
رسم كنه معانيها في عرش النفس الواحدة وظهرت في دوات الانفس المتعددات
اللطيف الذي فتد لطايف دقايق المعاني في احداق الحروف والاسما المتالفة
باختلاف الالحان وتباين العبارات الذي جعلها اهلة للمقامات ومنبع الكرامات
واسباب القربات ونتايج الحكم وجواهر الافكار صرف الاحكام بالحروف والاسما والاطوار
النجا والاكوان بالارادة والوجود بالمقدار فسبحانه من الهدمت العقول ما
فتحفه به

Esc3, fol. 7b

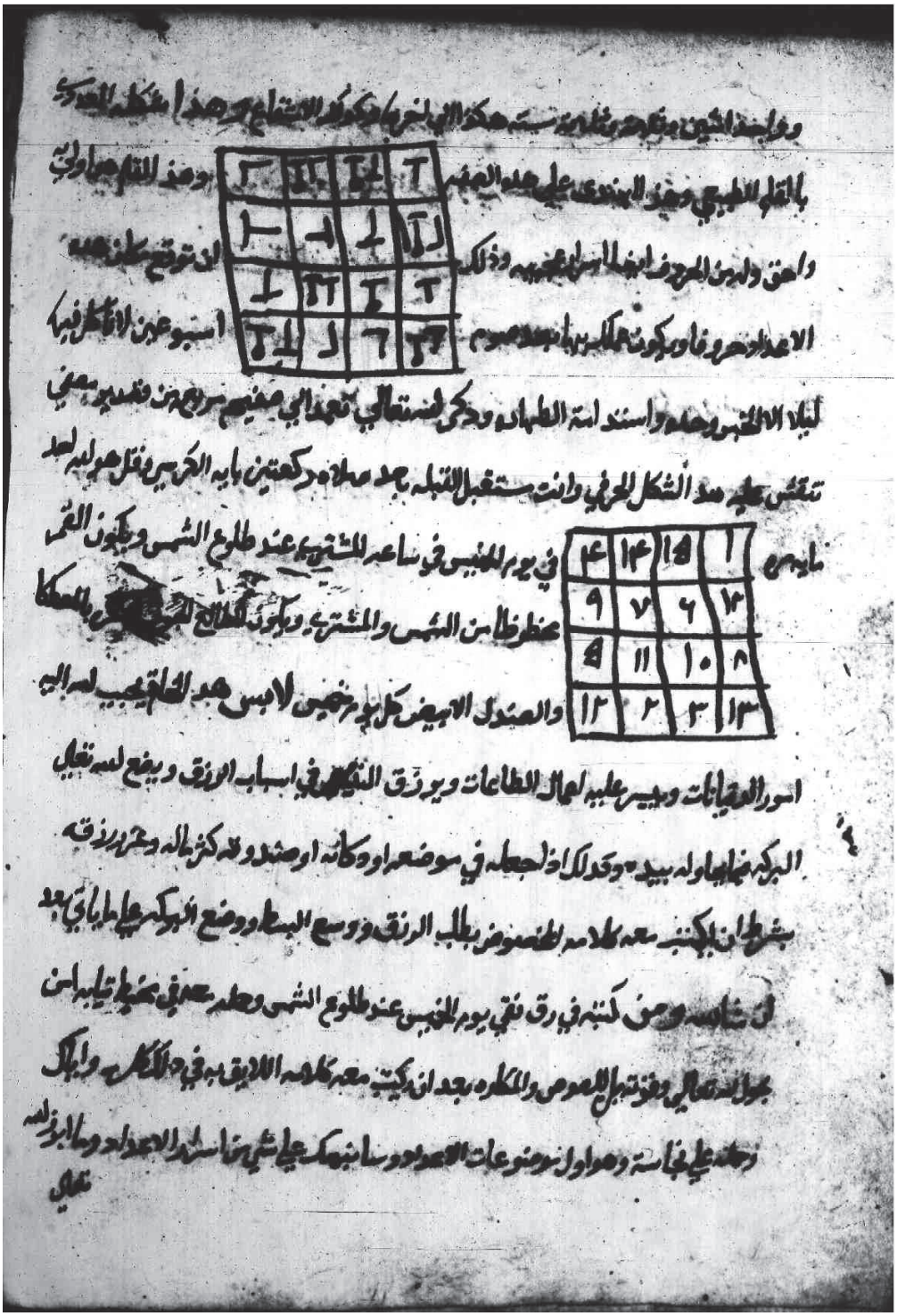

Esc3, fol. 132b

الرازق اللهم كما رضيت وقدرت حتى لا يجب تعجيل ما اخرت ولا تاخير ما عجلت وصلى الله على سيدنا محمد
واله وصحبه وسلم تسليما كثيرا دايما ابدا ابدا دوام ملكك يا رب العالمين وارض عنا كما عن جميع الخلق
والصالحين وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين تم الكتاب المبارك بحمد الله تعالى
وعونه وحسن توفيقه فصل في معاني المعارف الربانية والحكم الالهية
كتاب السميه العلم الشريف والمحل المنيف الذي ما وضعه الله الا عند اشرف خليقته والمرسلين
فاحفظ سر الحكما وهو كتاب الحكم وجوامع الكلم وموجد الاشيا من العدم نور القلوب المبرهنة
عن الغيوب مظهر العجايب في كل حين واوان ووقت وزمان هذا العلم راسة الرؤوس واوانقت به
مراتب الجلسا ونالت النبيين النبوات في الاعصار وخلعت بهم من اجله الابصار وشاد لهم
الاصابع وبلغوا به المنافع واوصيك ايها العالم بكتم السر وقال الحكيم من كتم السر سلم من الضر
وقال سمعون من اراد علمنا فاليات لكل كلمة جواب وليستعمل الملاحلباب ان ظهر به
الاثام طلبته السلاطين والحكام وصار عدو الاسلام والسلام من صمت بهذا العلم نجا ومن باح به
انقطع منه الاياس والرجا قال سقراط الحكيم من قال انه بلغ الى العلم بلا دليل فليس
قد حصل ومن قال انه بدليل وصل فعلى قد حصل وقال ارسطو الحكيم من قال انه بلغ
الى العلم بلا دليل فليس قد حصل اطلب الدليل بالدليل والدليل الصادق وهو الدليل وقال لقمان
الحكيم اطلب العلم ولو كان من وراء نار تحرق او بحر يغرق وقال المسيح عيسى بن مريم عليه السلام
اذا تقرا

Esc3, fol. 148a

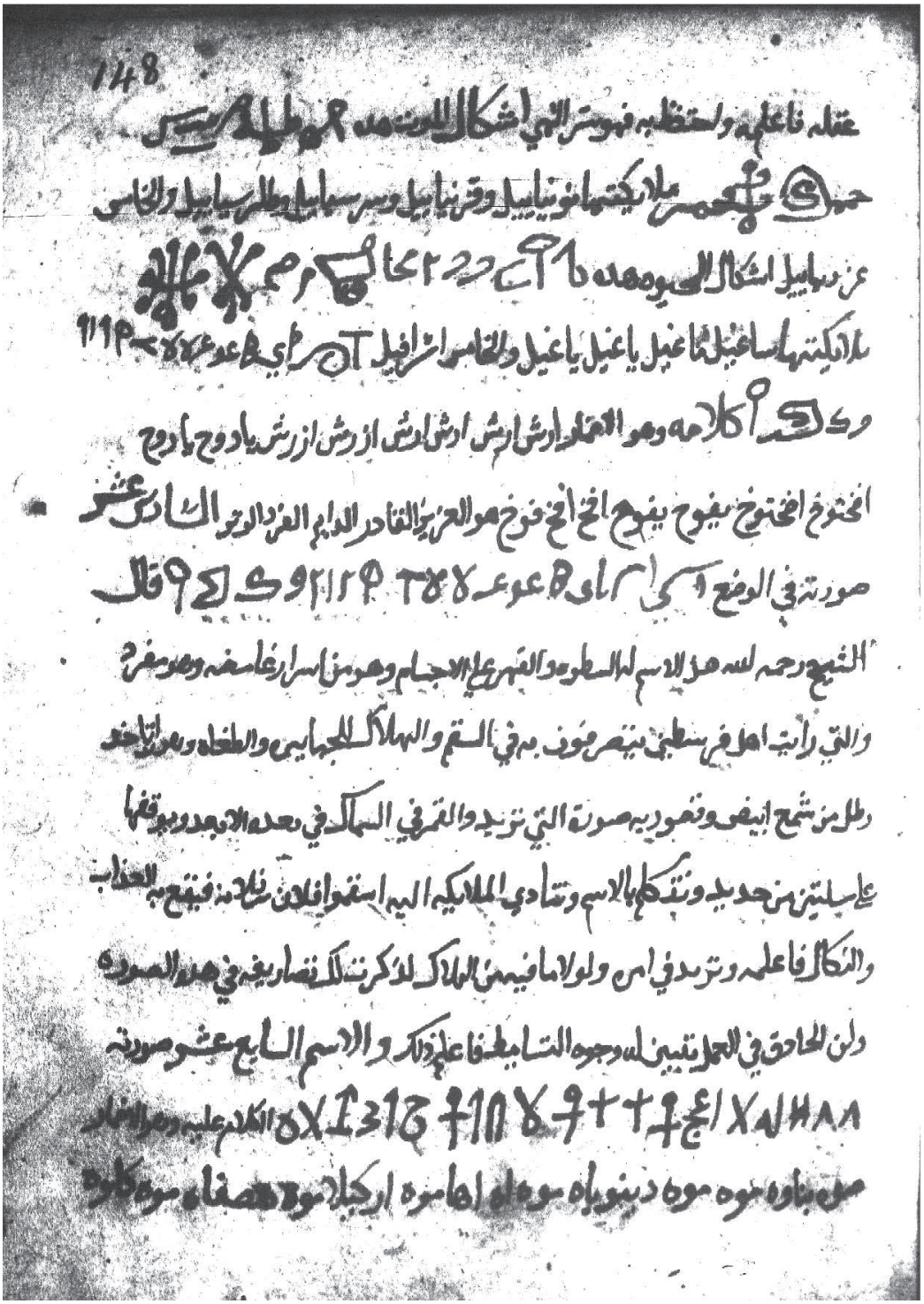

148

عقله فاعلمه واحفظه فهو سر التي اشكال الموت [illegible]

[illegible] ملائكتها نونيائيل وقرنيائيل وسرسائيل طرسيائيل والخامس

عزرائيل اشكال الي [illegible]

ملائكتها ساغيل ثاغيل ياغيل ياغيل والخامس اسرافيل [illegible]

[illegible] كلامه وهو العمل ارش ارش ارش ارش ارش ارش ارش ارش يادوح يادوح

افختوخ افختوخ يفوح يفوح افخ افخ فوخ هو العزيز القادر الدايم الفرد الوتر السادس عشر

صورته في الوضع [illegible] قال

الشيخ رحمه الله هذا الاسم له السطوة والقهر على الاجسام وهو من اسرار عاصفه وهو مفرد

والتي رايت اهل فرسطين يتصرفون به في السقم والهلاك للجماعين والطغاة وهو الاخذ

وطلب شيخ ابيض وتعود به صورة التي تزيد والقرني السماك في هذه الابعاد ويوقفها

على سلتين من حديد وتتكلم بالاسم وتنادي الملائكة اليه استقوا فلان فلانة فيقع به العذاب

والنكال فاعلمه وتزيد في امره ولولا ما فيه من الهلاك لذكرت لك تصاريفه في هذه الصورة

ولن الحاذق في العمل يتبين له وجوه التسايط فاعلم ذلك والاسم السابع عشر صورته

[illegible] الكلام عليه وهو العمل

من بناوه موه موه دينوياه موه او اجاموه اركبلاموه هصفاه موه كلوه

Esc3, fol. 160a

Esc3, fol. 160b

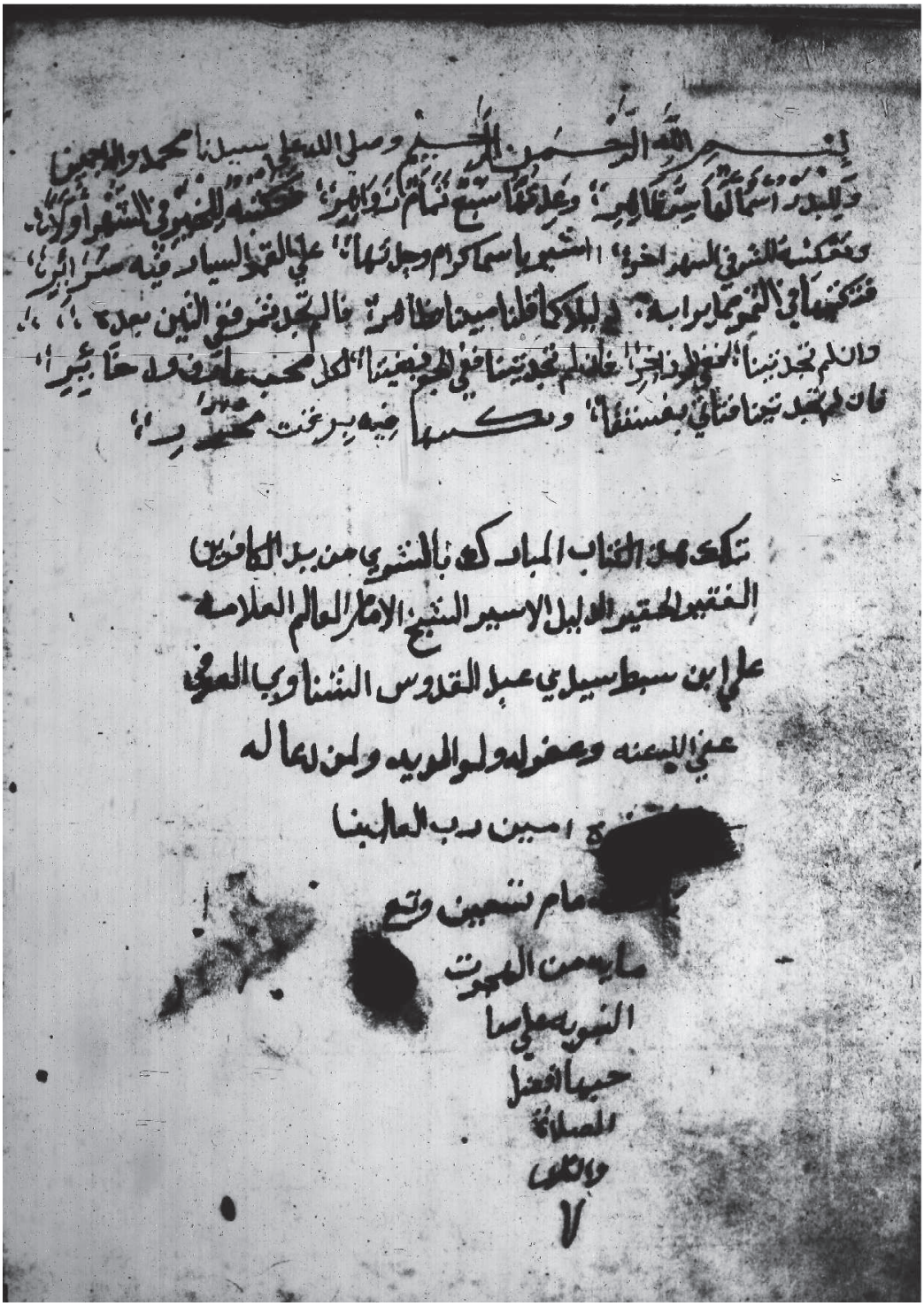

Esc3, fol. 162a

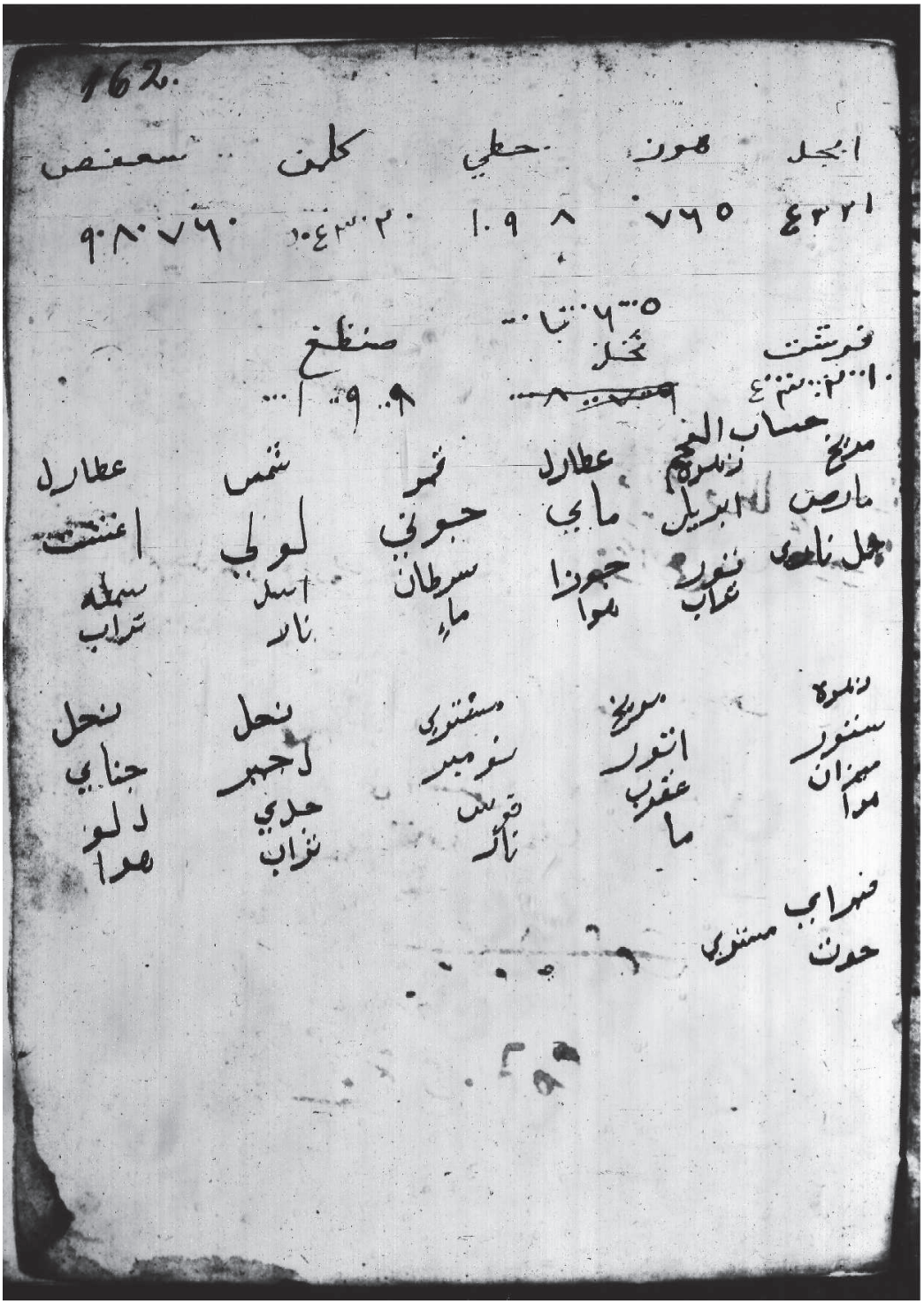

Esc3, fol. 162b

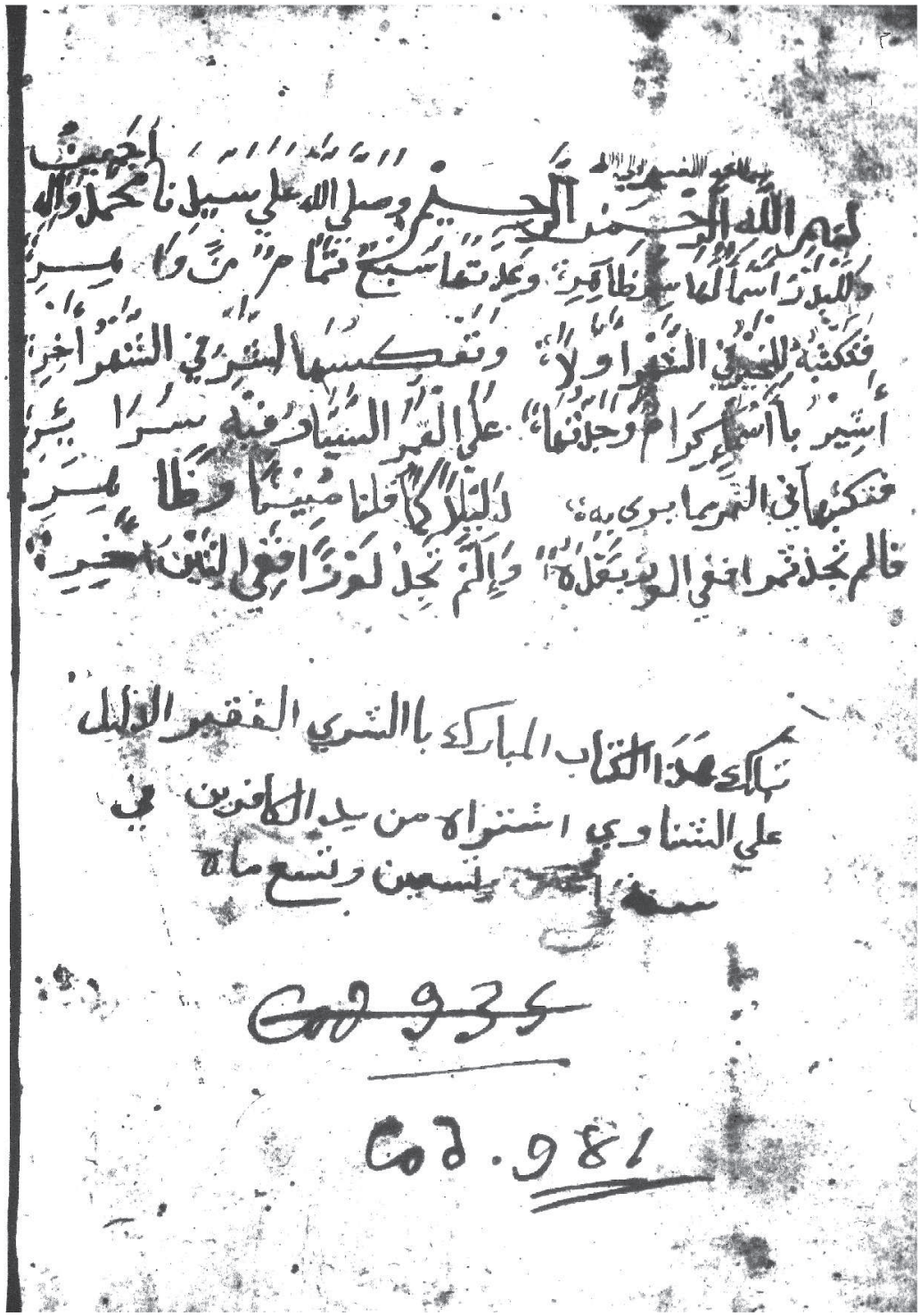

بسم الله الرحمن الرحيم وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه
الليل أسماؤها ظاهرة وعلامتها سبع قمامر من وا هر
فتكتبه في الشهر أولا وتعكسها في الشهر آخر
أشير بأسماء كرام وحلتها على القمر السيار فيه سرا يسر
فتكتبها في الشهر ما يرى به دليلا كما قلنا مبينا وظاهر
فالم تجد شمرا فني الوبغلاه وإلم تجد لعوزا فني الثنين آخر

تملك هذا الكتاب المبارك بالشري الفقير الذليل
علي الشناوي اشتراه من يد الكافرين في
سنة [illegible] وتسعين وتسع مائة

Cod 935

Cod. 981

Pri., page de titre

Pri., fol. 1b

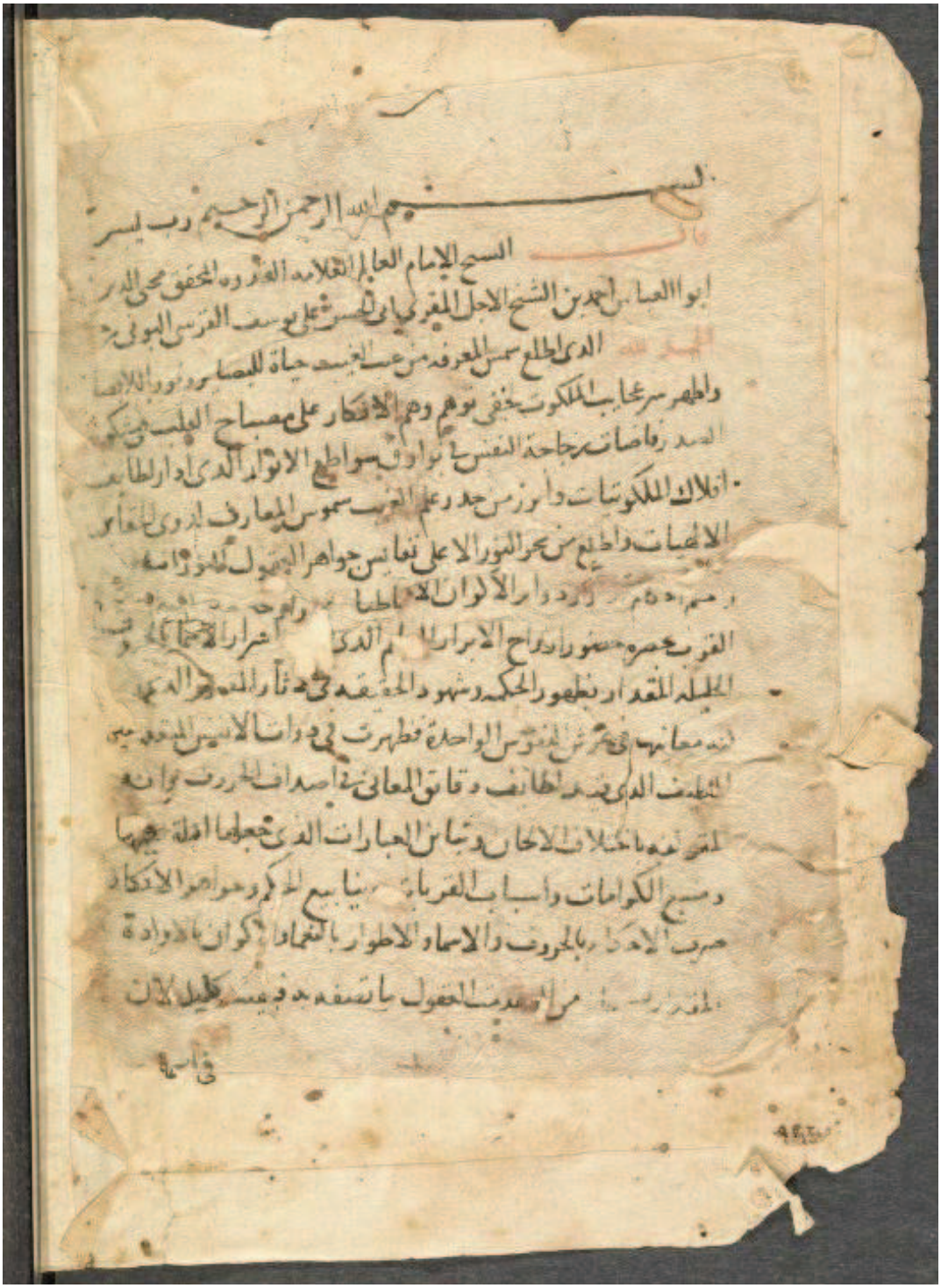

بسم الله الرحمن الرحيم رب يسر

الشيخ الإمام العالم العلامة القدوة المحقق محي الدين
ابو العباس احمد بن الشيخ الاجل المغربي ابي الحسن علي بن يوسف الفرشي البوني
الحمد لله الذي اطلع شمس المعرفة من عين الغيب حياة للبصائر ونورا للابصار
واظهر سر عجائب الملكوت بخفي توهم وهم الافكار على مصباح القلب من كوة
الصدر فاضات رجاحة النفس في بواوق سواطع الانوار الذي اداره الطائف
افلاك الملكوتيات وابرز من حد وعلم الغيب شموس المعارف لذوي البصائر
الالهيات واطلع من بحر النور الاعلى نفائس جواهر العقول للنور
[illegible] الالوان الاباطيل [illegible]
الغيوب بحضرة حضور ارواح الابرار [illegible] الذي [illegible] اسرار الاسماء
الجليلة المقدار بظهور الحكمة وشهود الحقيقة في [illegible]
[illegible] معانيها في عرش النفوس الواحدة فظهرت في دواة الانيس المتعدد
المتلطف الذي فيه لطائف ودقائق المعاني في اصداف الحروف [illegible]
[illegible] باختلاف الالحان وتباين العبارات الذي جعلها [illegible]
وصبح الكرامات واسباب القربات ينابيع الحكم وجواهر الاذكار
صرف الاذكار بالحروف والاسماء والاطوار بالنغمات والالحان بالارادة
[illegible] من [illegible] العقول بما تصفه به فيه كليل لان
في [illegible]

Pri., fol. 4b

الفوق والتحت واليمين والشمال والخلف والامام وفيه وتر التسعه
وهي ذات الانسان وطبايعه الثمانيه الحراره واليبوسه والبروده
والرطوبه والحراره والرطوبه والبرودة واليبوسة فالصفرا
حارة يابسة والهوا حار رطب وهو طبع الدم والبلغم بارد رطب والسودا
بارده يابسه فهذه ثمانية مفصله وفيه وتر سبعة وهو وتر الافلاك
السبعه فلك زحل وفلك المشتري وفلك المريخ وفلك الشمس وفلك
الزهره وفلك عطارد وفلك القمر ووتر الامام السبع والارضين السبع .
وكل مسبع وفيه وتر خمسة وهو وتر الصلوة الخمس وفيه وتر ثلاثه
وهو وتر الدور الثلاثه دار الدنيا ودار الاخره وفيه وتر الواحد
وهو العقل فاجتمع في الستة عشر سبعة اشفاع وثمانية اوتار كل شفع
يتلفا كل وتر وكل وتر يتلفا كل شفع مثاله وواحد وواحد
اثنين وثلاثه وثلاثه ستة هكذا الى اخرها وكذلك الاشفاع
شكله العددي بالقلم الطبع كما تراه وهو الهندي على هذه الصفه
وهذا القلم هو اولى به واحق

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

Pri., fol. 43b

Pri., fol. 65a

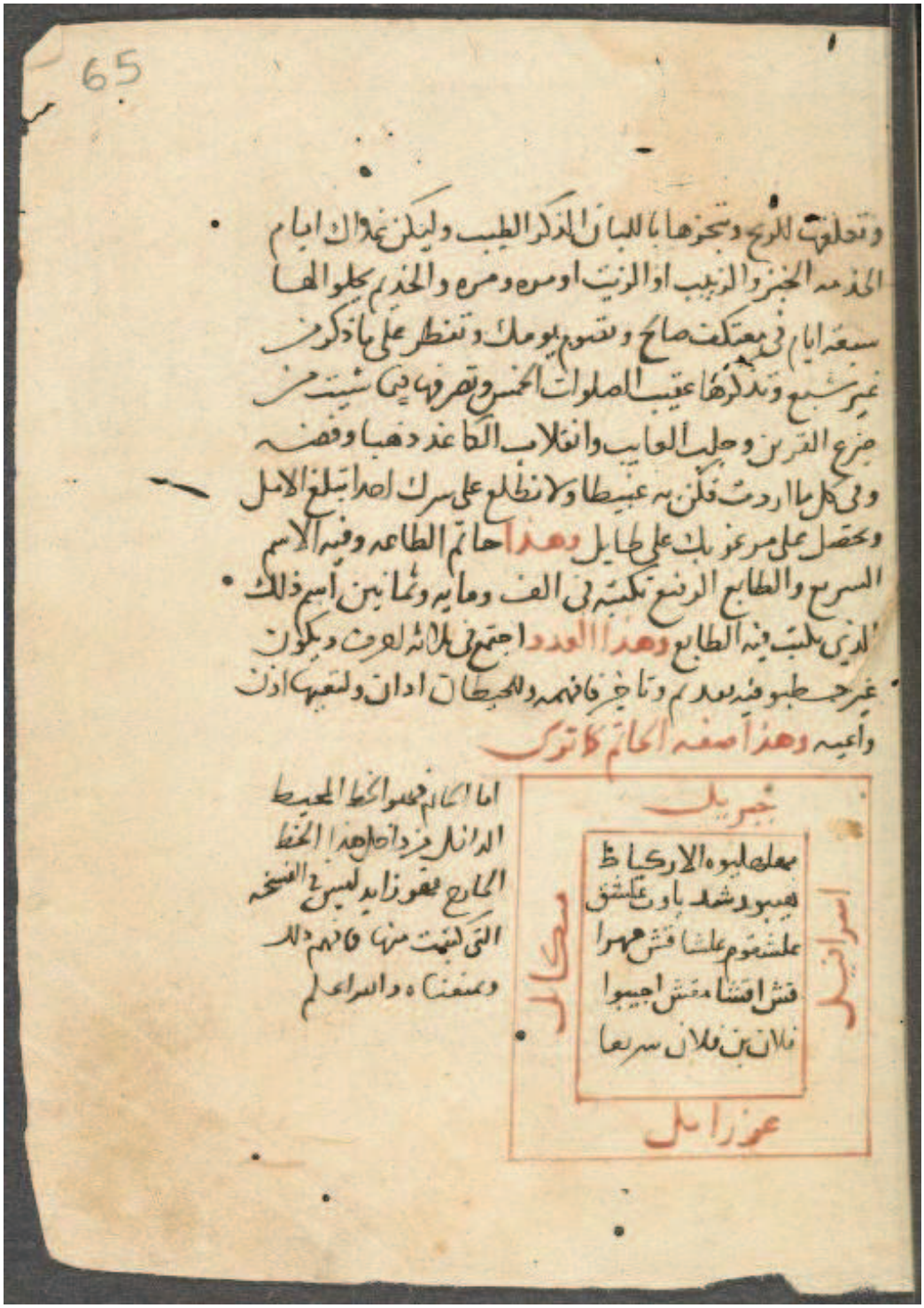

65

وتعلقت للروح وتبخرها باللبان الذكر الطيب وليكن غذاك ايام
الخدمة الخبز والزبيب او الزيت او مره ومره والخذيم يحلوا لها
سبعة ايام في معتكف صالح وتصوم يومك وتنظر على ما ذكر من
غير شبع وتذكرها عقيب الصلوات الخمس وتصرفها فيما شيت من
جزع القرين وحلب العايب وانقلاب الكاغد ذهبا وفضة
وفي كل ما اردت فكن به غبيطا ولا تطلع على سرك احدا تبلغ الامل
وتحصل على مرغوبك على طايل وهذا حاتم الطاعة وفيه الاسم
السريع والطابع الرفيع تكتبه في الف ومايه وثمانين اسم ذلك
الذي يكتب فيه الطابع وهذا العدد اجتمع في ثلاثة لعرف ويكون
غير جطبو فيه بعد ثم وتاخر فافهمه والحيطان اذان ولتعبها اذن
واعيه وهذا صفة الحاتم كما ترى

اما الحاتم فهو الخط المحيط
الداخل فزد احاط هذا الخط
الخارج فهو زايد ليس في النسخة
التي كتبت منها فافهم ذلك
ومعناه والله اعلم

جبريل
بعلهليوه الاركياط
هيبو وشد باوت عليشق
علشموم علشا قش مهرا
قش اقشا مقش اجيبوا
فلان بن فلان سريعا
ميكائيل
اسرافيل
عزرائيل

Pri., fol. 123b

ح	ي	ق	ى	و	م	٨	١٠	١٢	١	٦	٤	ح	ى	ف	ى	و	م
م	خ	و	ى	ى	ق	٤	٨	٦	١٠	١٠	١	ق	ى	ح	م	ق	ى
ق	م	ى	ح	ى	و	١	٤	١٠	٨	١٠	٦	ى	م	ى	و	ح	ق
و	ق	ى	م	ح	ى	٦	١	١٠	٤	٨	١٠	م	و	ى	ق	ى	ح
ى	و	ح	ف	م	ى	١٠	٦	٨	١	٤	١٠	ق	ح	و	ى	م	ى
ى	ى	م	و	ق	ح	١٠	١٠	٤	٦	١	٨	ى	ق	م	ح	ى	و

وبوكرها عليه ماله وسعد من نال بركته ويحسن رزقك ويقوم سوقك
ويحيي قلبك وتقوم همتك ويحيي عملك وتقوى عزمك فان اضفته الى
الوفق العددي ظهر الفعل على اثره وهو ان تضع مكان كل حرف
عددا هكذا كما تراه على هذه الاسطر وفقا عدديا كما تقدم مثاله
في الوفق الثاني المكتوب بالهندي في هذه الصفحة على هذه الاسطر
وتمسح على هذه الاسما ما تجد من الاسما فتجتمع فيه خواص الحروف
وتداخل بعضها في بعض وخواص الاعداد في طبايعها التي اودعها
الله تعالى فيها وهو الفعل الخاص بها ثم من الذكر العربي الدال
على الجبر في كل شي وذلك ان الاوفاق العددية لها خواص ومنافع
انفق الكثير العلما على وجودها وهو امتزاج المنفعة الوفقية بالمنفعة
الحرفية بالمنفعة الاسمية فمن كتب وفقها وهو خمسة وثلاثون في

هذا الوفق الثالث هو الاصم عند علما هذه الاوفاق لانه ما يش مستي الغزالي ويعوا كل صلح من كتب ب و ح

Pri., fol. 132a

132

الصالحين اللهم لا تضل بنا في حال من أحوالنا واستعملنا
فيما ترضى به عنا واجعل لنا من لدنك سلطانا نصيرا وأتمم علينا
نعمائك وأسبل علينا دراع العصمة وقنا من طول التبعة
إنك ذو وفاء وذمة اللهم ما أعطيتنا من حسن فاجعله في زيادة
وما بقي من أعمارنا فاجعله في سيادة وأورقنا الخير والبر حتى
نستلم من جزيل نوالك مثل الجواد وأنطق عنا فيما يعرض مثل
من كل العوائق إنك أنت الخلاق الرزاق اللهم كما رضيت
وقدرت حتى لا تحب تعجيل ما أخرت ولا تأخير ما عجلت
وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصحبه وسلم تسليما كثيرا دائما أبدا
عدد ملكك يا رب العالمين وارض بفضلك عن جميع الصحابة أجمعين
والحمد لله رب العالمين تم الكتاب المسمى بشمس المعارف ولطائف
العوارف بحمد الله حسن توفيقه وصلى الله على خير خلقه محمد وآله وصحبه
من العلماء ابن عشر بذي الحجة افتتاح ٨٧٣

BnA, page de titre

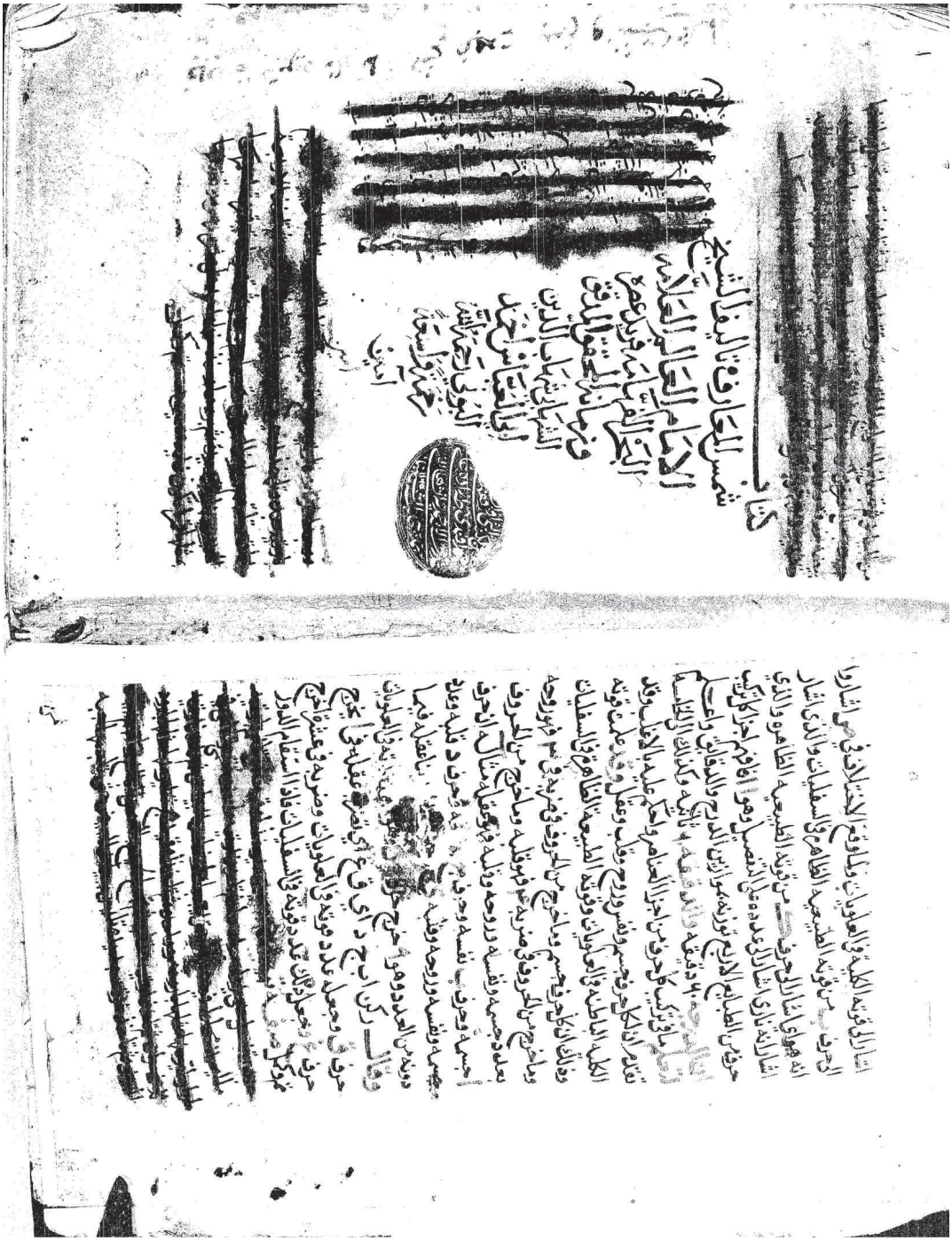

BnA, fol. 1b-2a

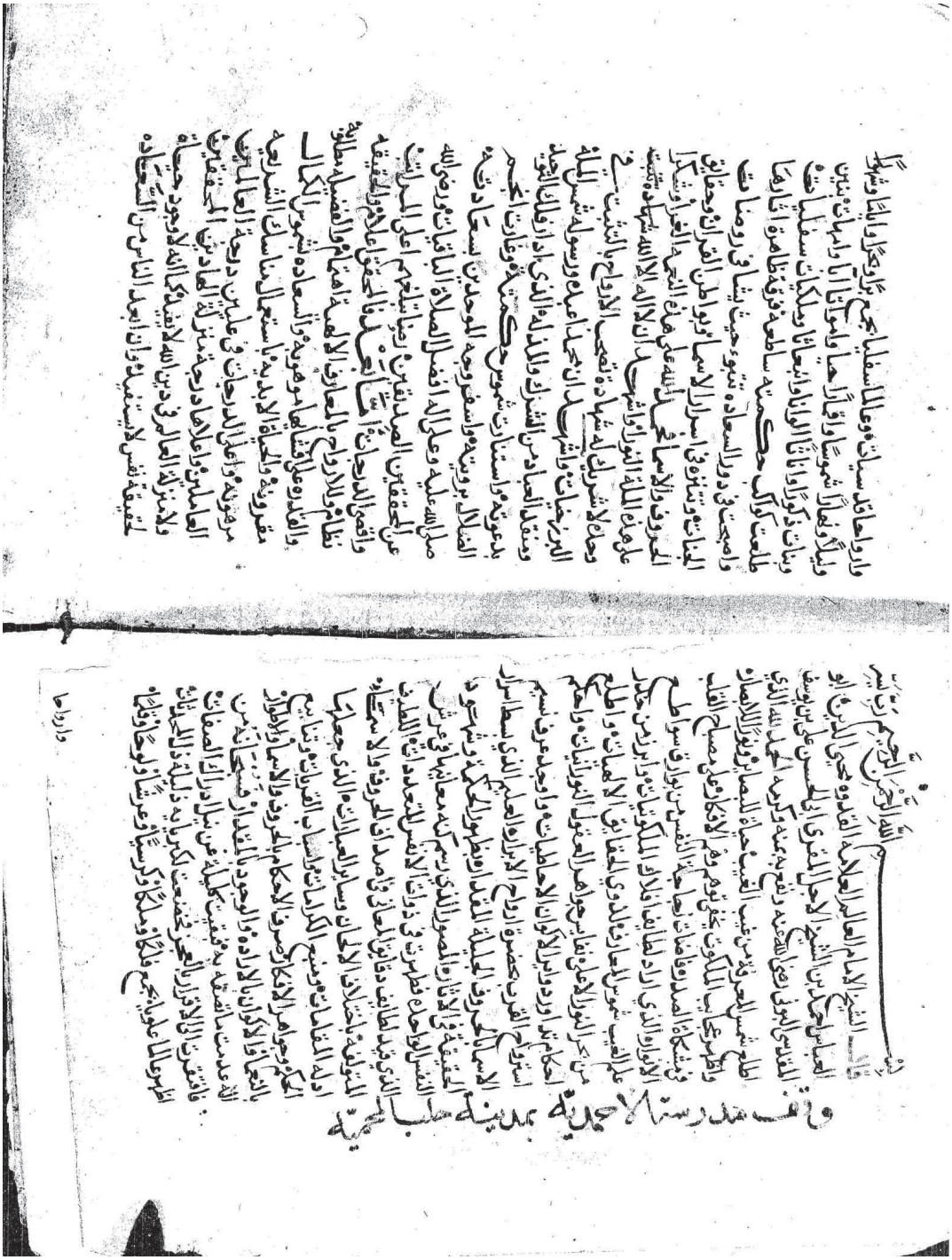

BnA, fol. 7b-8a

هذا الشكل المربع هو مجموع الالفات الاربع التي هي سر العقل
وسر الروح وسر النفس وسر القلب فالالف في العدد واحد
فاذا ضربت الاربعه في نفسها انبسطت ستة عشر وهو
انتها العدد التفصيلي لان العرش والكرسي والسموات
السبع والارضين السبع الجملة ستة عشر وهذا
العدد هو انتها هذا الشكل المربع الذي هو ستة عشر بيتا
وفي هذه الستة عشر شفعيه الاربعه عشر وهي السموات
والارضون وفيها شفعيه الاثنا عشر وهي البروج الاثنا عشر
وفيه شفعيه الثمانيه وهي شفعيه حملة العرش وفيه شفعيه
الستة وهي شفعيه الحدود الجسمانيه الفوق والتحت والخلف
والامام واليمين والشمال وفيه شفعيه الاربع وفيه شفعيه
النبيين والصديقين والشهدا والصالحين وفيه شفعيه
الاثنين وهما شهادة ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله
فهذه سبعة اشفاع وفيه من التور وتر الخمسة عشر وهو
الكرسي والسموات السبع والارضين السبع وفيه وتر الثلاثة
عشر وهي وترية القلم واللوح والصور وروح القدس والكرسي
والسموات السبع وفيه وترية الاحدي عشر وهو عالم الانسان
من خمس وهي السمع والبصر والشم والذوق واللمس والجهات
الستة الفوق والتحت واليمين والشمال والخلف والامام وفيه
وتر التسعه وهي ذات الانسان وطبايعه الثمانيه الحرارة
واليبوسه والبروده والرطوبه والبروده واليبوسه فالصفرا
حاره يابسه والهوى حار رطب وهو طبع الدم والبلغم بارد
رطب والسودا بارده يابسه فهذه ثمانيه مفصله وفيه وتر

حواس

السبعه

السبعه وهي وتر الافلاك السبعه فلك زحل وفلك المشتري
وفلك المريخ وفلك الشمس وفلك الزهره وفلك عطارد
وفلك القمر ووتر الايام السبعه والارضين السبع
كل سبع وفيه وتر خمسه وهي وتر الصلوات الخمس وفيه وتر
ثلاثه وهي الدور الثلاثة وهي دار الدنيا وداري الاخره وفيه
وتر الواحد وهو العقل فاجتمع في الستة عشر سبعة اشفاع
وثمانية اوتار كل شفع يتلقى وتر وكل وتر يتلقى شفع مثال
ذلك واحد وواحد اثنين وثلاثه وثلاثه سته هكذا
الى اخرها وكذلك الاشفاع وهذا شكله العددي بالقلم الطبيعي
هو الهندي على هذه الصفه وهذا القلم اولى به والبق وله
في الحروف اسرار عجيبه وذلك التوقع مكان هذه الاعداد حروفا
ويكون عملك بها بعد صوم اسبوعين لا تاكل فيهما الا الخبز
وحده واستدامة الطهارة وذكر الله تعمل الى صفيحه مربعه
من فضه او من مصفى وتنقش عليه هذا الشكل الحرفي وانت مستقبل
القبله بعد صلاة ركعتين باية
الكرسي وقل هو الله احد مايه مرة
في يوم الخميس في ساعة المشتري
عند طلوع الشمس ويكون محفوظا
بين الشمس والمشتري ويكون
الطالع الجوزا وتبخره بالمصطكا
والصندل الابيض كل يوم خميس لابس هذا الخاتم يحبب الله اليه
امور الديانات وييسر عليه اعمال الطاعات ويرزق التيسير في
اسباب الرزق ويضع الله البركه فيما يحاوله بيده وكذلك اذا جعله

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

BnA, fol. 27b-28a

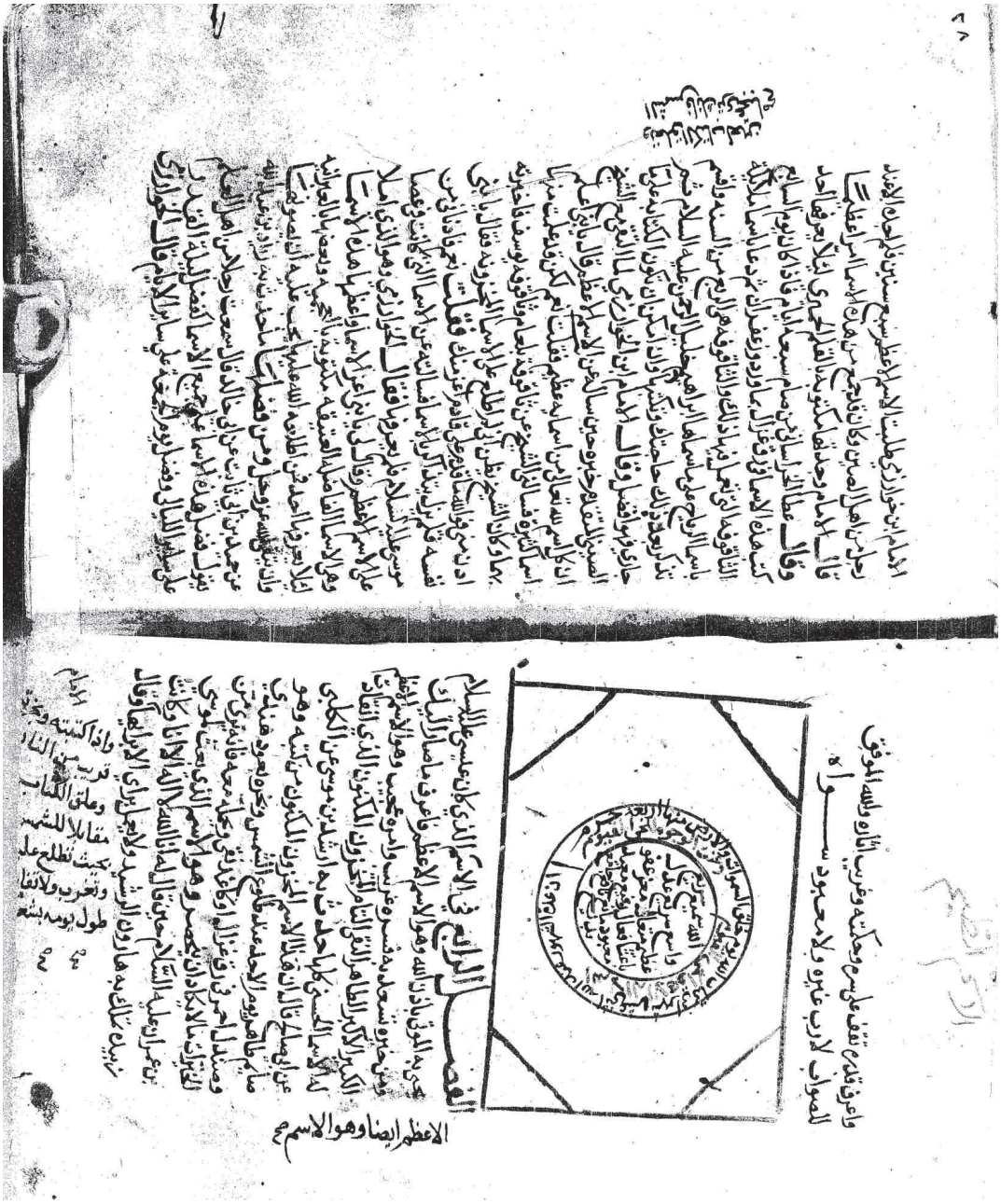

BnA, fol. 116b-117a

وكان الطالع برج الحوت والمشترى اوبرج القوس والمشترى والعاشر
من الطالع اوفى برج الحوت فى الطالع نفسه اويكون الطالع برج السرطان
فى درجة الشرف منه وهومسعود قوى سالم من الرجوع والاحتراق
وتبخر الخاتم بالعود والعنبر والطيب وتلفه فى خرقه حرير ابيض وتمسكه
معك وتكون اقامته من فضه خالصه اوقصدير مصفى منقى من اوساخه
ولاتمسكه الاوانت طاهر ولاتقرب به موضع نجاسه فانه من اسما الله
العظيمه المخزونه المكنونه ومن خواصه انه يختص بسعة الرزق
وكثرة الارباح والتجارات وقضا الحوايج والمحبه والنصر على الاعدا فى
القتال والسلامه من جميع الافات واستقامة الاحوال وهذه صفته

حرفى

ح	م	ع	س	ق
م	ع	س	ق	ح
ع	س	ق	ح	م
س	ق	ح	م	ع
ق	ح	م	ع	س

عددى

١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨
٨	١٠	٦٠	٧٠	٤٠
٤٠	٨	١٠	٦٠	٧٠
٧	٤٠	٨	١٠	٦٠
٦٠	٧٠	٤٠	٨	١٠

قال اهل هذه
الطريقه من جمع
بين هذين الشكلين
شكل حروف كهيعص
وشكل حم عسق
فى شكل واحد معشر

والنقشه فى خاتم فضه اوذهب ويكون وزن الخاتم عشرة دراهم من دراهم
الكيل ويكون الطالع برج الثور والزهرة فيه والمشترى فى برج الحوت
فى الحادى عشر من الطالع وهو موضع بيته وموضع فرحه وهما نقشان
مقبولين سالمين من الرجوع والاحتراق وتبخر بالعود والعنبر والند
وتلفه فى خرقه حرير ابيض فان له منافع عظيمه لكل شى تريده فى الدنيا
وهذه صفة الشكل المعشر نفعنا الله ببركاته واسال الله تعالى من
فضله فانه لايخيب رجا من ارتجاه بمحمد النبى صلى الله عليه وسلم وهو
من الخواص وهو عشرة اسطر وهو اوله ك واخره س وهو ماية حرف

وهي

الحروف الكتابيه وهي هذه

حرفى

ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك
ك	ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه
ه	ك	ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى
ى	ه	ك	ق	س	ع	م	ح	ص	ع
ع	ى	ه	ك	ق	س	ع	م	ح	ص
ص	ع	ى	ه	ك	ق	س	ع	م	ح
ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق	س	ع	م
م	ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق	س	ع
ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق	س
س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق
ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك

عددي

١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠
٢٠	١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥
٥	٢٠	١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠
١٠	٥	٢٠	١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠
٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٤٠
٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠	٦٠	٧٠
٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠	٦٠	٧٠
٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠	٦٠
٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠

باب فى المص اذا نقشت هذه الاحرف فى خاتم فضه مربع
ينقش بالحروف الطبيعيه ويكون اقامته من فضه اوذهب زنته
اربعة دراهم اونحاس احمر ان لم يقدر على الذهب وان كانا مخلوطين
كان ابلغ ويكون الطالع برج الحمل وفيه الشمس فى درجة شرفها
والمريخ فى العاشر من الطالع وهو برج الجدى فى درجة شرفه وهم
سالمين من النحوس وتبخره بالصندروس والزعفران ومقل الازرق وتلفه
فى خرقه حرير اصفر نظيف وتمسكه معك فانك تنال العزة والشرف
والرفعه ولا يراك احد الا اعظم قدرك وقضى حاجتك باذن الله تعالى وهو

حرفى

ا	ل	م	ص
ل	م	ص	ا
م	ص	ا	ل
ص	ا	ل	م

عددى

١	٣٠	٤٠	٩٠
٣٠	٤٠	٩٠	١
٤٠	٩٠	١	٣٠
٩٠	١	٣٠	٤٠

وقد ذكر فى تصاريفه
وتصاريف الشكلين
المتقدمين فى الكتاب اشيا عجيبه

BnA, fol. 117b-118a

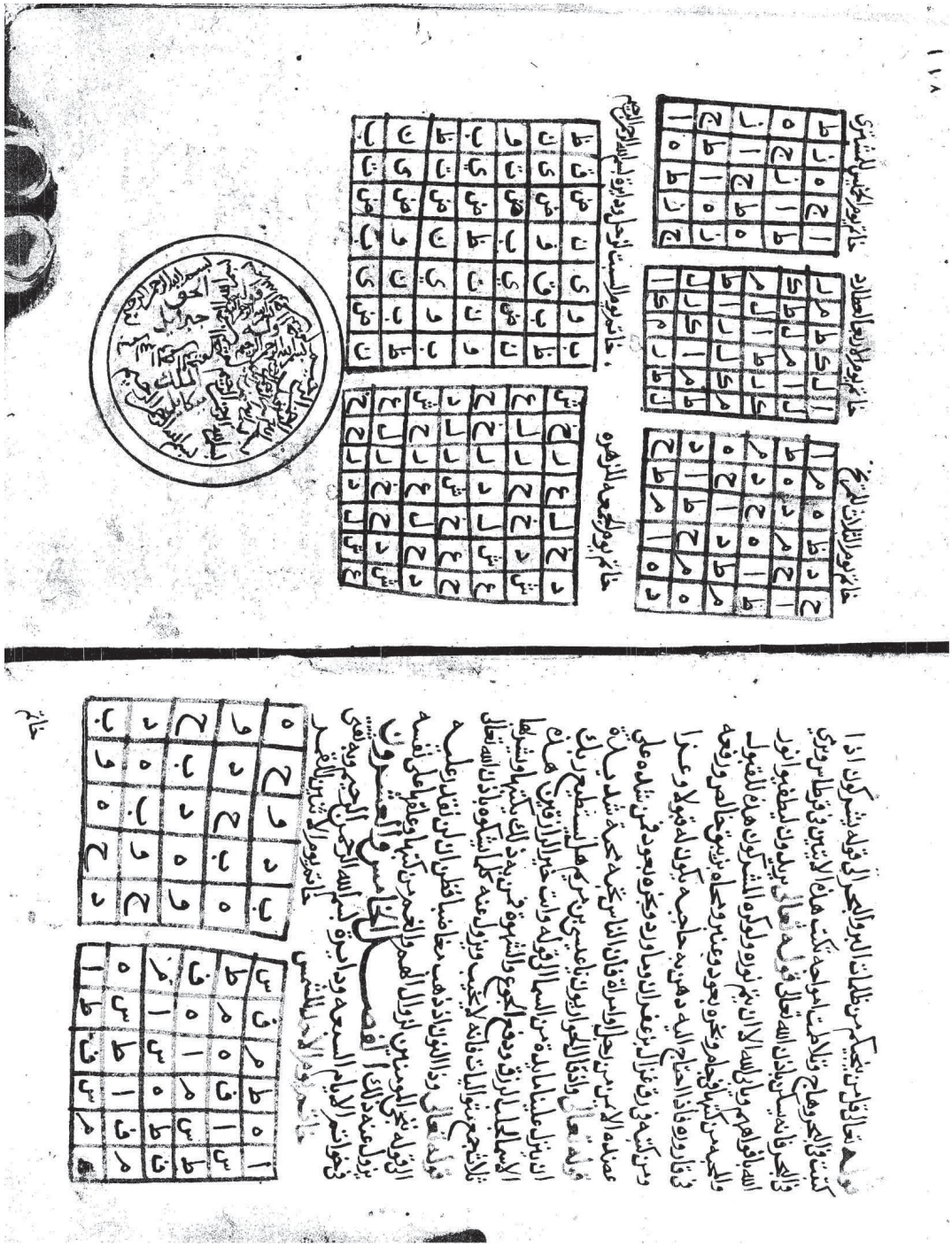

BnA, fol. 118b

كل العوايق انك انت الخلاق الرزاق اللهم كما رضيت وقدّرت
حتى لا تحب تعجيل ما اخرت ولا تاخير ما عجلت وصلى الله على سيدنا
محمد النبي الكريم وعلى اله وصحبه الطيبين الطاهرين وسلم ورضي
الله عن سيدي ابي بكر وعمر وعثمان وعلي ورضي الله عن بقيّة
الصحابة اجمعين والحمد لله رب العالمين وهذا اخر الكتاب الشريف
واخر ما انتهينا اليه والحمد لله على كل حال

وكان الفراغ من نسخ هذا الكتاب المبارك في يوم
الاثنين المبارك ثالث عشر شهر ربيع الاول
من شهور سنة خمسه واربعين والف
من الهجرة النبويه على صاحبها
افضل الصلاة والسلام
وحسبنا الله ونعم الوكيل
ولا حول ولا قوة الا بالله
العلي العظيم

صفة نسخه عن ابن العماد تنفع للجماع ولقتل الدود من البطن وتحلل الارياح
الغليظه المنعقده في الباطن ولوجع الظهر والركب والمفاصل والبرايد وتسخن
المني والكلا والريه وتزيد في الانعاظ في الجماع وتكثر المني وتحرق البلغم ولها نفع كثير
واكثر ما يداوي بها اصحاب البلاغم يوخذ من كل حاجه جزء بسجقان فرادى
ومجموعين ثم ياخذ قوامهم من السكر الابيض ان كان مسفوفا او قوامهم من العسل
النحل المنزوع الرغوه ان كان لعوقا ويستعمل عند النوم وعلى القطور وهي هذه الحوايج
حبه سودا وفلفل ودار صيني ودار فلفل ومربطاخ وعود قرح وحصا لبان ولبان
وكمون كرماني وكمون ابيض وبزر كرفس وانجره ثم ويكون بنار لينه والحذر من النار
القويه فانها تضيع خاصيتها والله اعلم ثم وكل

Lei, page de titre

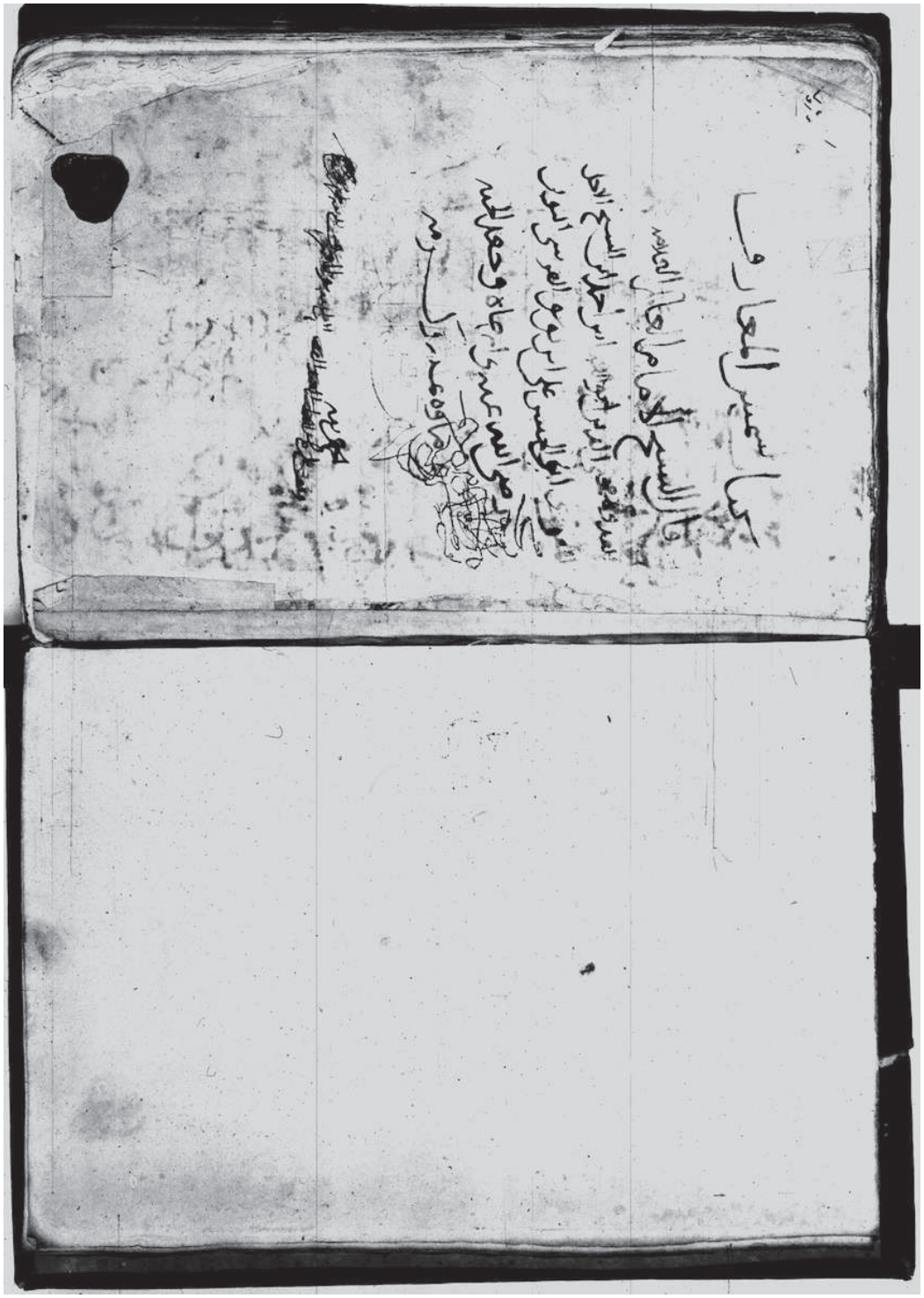

Lei, fol. 1b-2a

Lei, fol. 6b-7a

Lei, fol. 22b-23a

Lei, fol. 46b-47a

Lei, fol. 100b

شمس المعارف ولطائف العوارف

[١ب] بسم اللّه الرحمن الرحيم < اللّهم صلّى على سيّدنا >[1]. قال الشيخ الإمام العالم[2] العلّامة القدوة < العارف باللّه تعالى >[3] أبو العبّاس أحمد بن[4] الشيخ[5] < الأجلّ المقرئ >[6] < أبي الحسن >[7] علي بن[8] يوسف[9] القرشيّ[10] < ثمّ البونيّ >[11] < رضي اللّه عنه وأرضاه >[12].

⌉ الحمد لله الذي أطلع شموس[13] المعرفة من غيب الغيب حياة للبصائر ونورًا للأبصار[14]، وأظهر سرّ عجائب الملكوت بخفيّ توهّم وهم الأفكار على مصباح القلب في مشكاة[15] الصدر، فأضاءت زجاجة النفس من بوارق سواطع الأنوار الذي أدار لطائف[16] أفلاك الملكوتيّات[17]، وأبرز من خدر علم الغيب شموس[18] المعاني[19] لذوي[20] الحقائق الإلهيّات[21]، وأطلع من بحر[22] النور الأعلى نفائس جواهر العقول النورانيّات وأحكم أحكام[23] تداور[24] دوائر الأكوان الإحاطيّات وأوجد عرف[25] نسيم استرواح < القرب بحضرة حضور أرواح >[26] الأبرار، العليم الذي بسط[a] أسرار الأسماء بالحروف الجليلة المقدار بظهور الحكمة وشهود الحقيقة في الآثار، المصوّر الذي رسم كنه معانيها في عرش[27] النفس[28]، فظهرت في ذوات الأنفس المتعدّدات[29]، اللطيف الذي قيّد لطائف دقائق[30] المعاني في أصداف الحروف والأسماء المتألفة[31] باختلاف[32] الألحان وتباين العبارات الذي جعلها

1. BnF1 : ربّ العالمين ; BnF3 : ربّ يسر
2. BnF1 : ad. العامل
3. BnF1 : لسان الحقّ وداعي الخلق محيي الدين ; BnF3 : محيي الدين
4. BnF3 : ابن
5. BnF3 : om.
6. BnF1, BnF3 : om.
7. BnF1 : om.
8. BnF3 : ابن
9. BnF1 : ي s.d., ad. المقريّ البونيّ ; BnF3 : ad. البونيّ المقريّ ثمّ
10. BnF3 : om.
11. BnF1, BnF3 : om.
12. BnF1 : رحمه اللّه ورضي عنه وعن والديه وبعد فإن أولى ما عُني به حمد اللّه والصلاة على رسول اللّه محمّد نبيه وخيرته من خلقه ; BnF3 : رضي اللّه عنه ونفع به بمنّه وكرمه
13. BnF1 : شمس ; BnF3 : أقمار شمس
14. BnF3 : لأبصار
15. BnF1 : orth. مشكات
16. BnF1 : لطيف
17. Esc1 : + M.D. حادق
18. BnF1 : شمس ; BnF3 : قمر
19. BnF1, BnF3 : المعارف
20. BnF3 : لذي
21. BnF3 : الإلاهيّات
22. BnF1 : ب s.d.
23. Esc1 : الأحكام, mais le لأ est rayé
24. BnF3 : تداوير
25. BnF1 : عراف (fautif)
26. BnF3 : om.
27. BnF3 : عُرس (fautif)
28. Esc1 : + M.D. حدة[الوا] (صح, r°) (sans doute faut-il lire الواحدة dont le début aurait été coupé) ; BnF1 : ad. [ة]الواحد ; BnF3 : الواصلة
29. BnF3 : المعدومات
30. BnF1 : الدقائق (fautif)
31. BnF1, BnF3 : المؤتلفة
32. BnF1 : لاختلاف

a. BnF1 : [2a]

أدلّة المقامات ومنبع الكرامات وأسباب القربات وينابيع الحكم وجواهر[a] الأفكار[1]، وصرّف[2] الأحكام بالحروف والأسماء والأطوار بالنعماء والأكوان بالإرادة والوجود[3] بالمقدار. ⌉ [α]

فسبحانه من إله عدمت العقول ما تصفه به فبقيت كليلة عن[4] إدراك الصفات، وافتقرت[5] إلى الإقرار بالعجز، فخضعت[6] لكبريائه[7] ذليلة[8] ذلّ[9] المحدثات[10] أظهر عالمًا علويّاً يجمع فلكًا وملكًا وكرسيًا وعرشًا ولوحًا وقلمًا وأرواحًا قدسيّات وعالمًا سفليًا يجمع[11] برًّا وبحرًا وأيّا[مًا] وشهورًا وليلًا ونهارًا وشموسًا[12] وأقمارً[13]ا أحياءً وأمواتًا أباء[14] وأمّهات[15] بنين[16] وبنات[17] ذكورًا[b] وإناثًا ألوانًا وانبعاثًا وملكيّات[18] [٢أ] سفليّات طلعت كواكب حكمته ساطعة، فرقت [كذا][19] ظاهرة آثارها واضحة[20] في دورة[21] السعادة تتبوأ[22] حيث تشاء[23] في روضات الجنّات، وتنزّهت في أسرار الأسماء وبواطن القرآن وحقائق[24] الحروف والأسماء فحمدًا[25] على هذه النعمة الغرّاء وشكرًا على هذه[26] الملّة[27] النوراء.

وأشهد أنّ لا إله إلا اللّه وحده لا شريك له، شهادة تصحب الأرواح بالتثبّت في البرزخيّات. وأشهد أنّ[28] محمّدًا[29] عبده ورسوله شمس الملّة ومنقذ[30] العباد من الشرك والذلّة الذي أدار فلك التوحيد بدعوته واستنارت شموس حكمته وغارت أنجم الضلالة[31] برؤيته وأسفر صبح[32] الموحّدين

1. BnF3 : الألفاظ, et ad. int.inf. والعبارات (صح)
2. Esc1 : M.D. (صح, حـ), © عرف
3. BnF1 : والجود
4. BnF1, BnF3 : ad. نيل
5. BnF1 : ق s.d. ; BnF3 : فافتقرت
6. BnF3 : om.
7. BnF3 : كبريا[ء]
8. Esc1 : orth. دليلة
9. Esc1 : orth. دل ; BnF1 : ذات
10. BnF3 : المجدبات
11. BnF1 : points illisibles en raison d'une tache
12. BnF3 : شموسًا
13. BnF1 : illisible en raison d'une tache
14. Esc1 : M.D. (صح)
15. BnF1 : وأمّهاتا
16. BnF1 : بنينا
17. BnF1 : وبناتا
18. BnF1 : فلكيّات
19. BnF3 : فرقت (bonne lecture)
20. BnF3 : وأصبحت
21. BnF1, BnF3 : دور
22. Esc1 : orth. يتبوا ; BnF1 : تتبوّ (fautif)
23. BnF1 : شاءت
24. BnF3 : و
25. BnF1 : فحمد (fautif)
26. BnF1 : ذ s.d.
27. BnF3 : النعمة
28. BnF3 : ad. سيّدنا
29. BnF1 : la ا est très éloignée de محمد (on pourrait lire محمد أعبده, ce qui est fautif)
30. BnF1 : ذ s.d.
31. BnF1, BnF3 : الضلال
32. BnF3 : ad. int.inf. صبح

a. BnF3 : [3a]
b. BnF1 : [2b]
α. Extrait d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260, fol. 1b.

بسعادته صلّى اللّه عليه[1] وعلى آله وأصحـ[ـابه][2] أفضل الصلوات[3] الباقيات ورضي[4] اللّه عن أصحابه المحقّقين الصدّيقين رضىً[5] يبلّغهم أعلى[6] المراتب وأرفع[7] الدرجات[(a)].

1. BnF3 : ad. وسلّم
2. BnF1, BnF3 : om.
3. BnF1 : الصلاة (fautif)
4. BnF3 : رضا
5. BnF3 : رضا
6. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. أعلا
7. BnF1, BnF3 : أعلا

a. BnF3 : [3b]

⟪1⟫ ⌈ أمّا بعد، فللحقّ أعلام، وللحقيقة نظام، وللأرواح بالمعارف[(a)] الإلاهيّة[1] اهتمام، والفضيلة مطلوبة والقدرة على اقتناتها [كذا][2] موهوبة، والسعادة بشموس الكمال مقرونة، والحياة الأبديّة باستعمال مناسك الشريعة مرهونة، وأعلى[3] الدرجات في عليين درجات[4] العالمين العاملين وأعلاها درجة منزلة الهادين[5] المحقّقين، ولا منزلة لعالم في دين اللّه لا يفيد كما أنّه لا وجود حياة < لحقيقة نفس [كذا] >[6] لا تستفيد، وأنّ أبعد الناس من السعادة من استهان بأحكام[7] الملّة وأخلّ بشرائط المحقّقين[8] من أهل القبلة. وإنّي[9] رأيت كلام الشيوخ[10] ممّن علت كلمتهم، وانبسطت في الآفاق حكمتهم، وعمّت[(b)] في البرايا بركتهم. ⌉ [α] وقد ألّفوا في التصريف بالأسماء وأسرار الحروف والأذكار والدعوات. وقد رغب[11] من تعلّق[12] بي ودّه أنّ[13] أوضح[14] له[15] سرّ ما ألّفوه [وذخيرة][16] ما كنزوه.

فأجبته[17] < مع الإقرار بالعجز >[18] عن فهم مدار[19] السلف الماضيين[20] والأئمّة المحقّقين الهادين، ورجوت[21] اللّه تعالى[22] بذلّ[23] الاعتراف والاقتراف[24] أن يمدّني من أرواح أرواحهم بلطيفة[25] إسعاف[(c)26] النطق [٢ب] موافقا للتحقيق ومتّصلاً بلسان التصديق.

1. BnF1, BnF3 : الإلهيّة
2. BnF1 : اقتفائها ; BnF3 : اقتنائها
3. BnF1, BnF3 : وأعلا
4. BnF3 : درجة (fautif)
5. BnF3 : ad. supralinéaire : العابدين
6. BnF3 : الحقيقة لنفس
7. BnF3 : ad. هذه
8. BnF1 : المحقيقين (fautif)
9. BnF1, BnF3 : ولنا
10. BnF3 : المشائخ
11. BnF2 : ad. إليّ ; BnF3 : ad. إلى
12. BnF3 : يعلّق
13. BnF1, BnF2, BnF3 : في أن
14. BnF2, BnF3 : أفصح
15. BnF1, BnF2 : ad. عن
16. Esc1 : ودخيرة (fautif)
17. BnF2 : فأجبتهم
18. BnF3 : بالأقرار مع العجز
19. BnF1, BnF2, BnF3 : مدارك
20. BnF1, BnF2, BnF3 : الماضين
21. BnF1 : ad. من
22. BnF1, BnF2 : om.
23. Esc1, BnF2 : ذ s.d. ; BnF3 : بذلك
24. BnF1 : illisible à cause d'une tache
25. BnF1, BnF3 : بلطيف
26. BnF1 : ad. ليكون (illisible en raison d'une tache) ; BnF2, BnF3 : الإسعاف ليكون (bonne lecture)

a. BnF1 : [3a]
b. BnF2 : [2a] (ici commence ce manuscrit acéphale)
c. BnF1 : [3b]
α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 3a.

فأقول وباللّه أستعين[1] إنّ المقصود من فصول هذا الكتاب أن يعلم[2] بذلك[3] شرف أسماء اللّه تعالى[4] فيما[5] أودع[6] في بحرها من أنواع[7] الجواهر الحكميّات واللطائف الإلاهيّات[8] وكيف التطريق[9](a) بأسماء الدعوات وتابعها[10] < من حروف السور >[11] والآيات. وجعلت هذا الكتاب[12] فصولاً ليدلّ كلّ فصل على ما أحاط به، وأحصاه من علوم دقيقة < يتّصل[13] بها إلى الحضرة الربّانيّة من غير تعب ولا إدراك بمشقّة[14] وما >[15] يتوصّل[16] بها[17] إلى رغائب الدنيا وما يرغب منها[18].

وسمّيت هذا الكتاب المبارك[19] العديم المثل الرفيع العلم < الشريف الذكر >[20] < شمس[21] المعارف >[22] ولطائف العوارف، لما في ضمنه من لطائف التصريفات وعوارف التأثيرات.

1. BnF3 : المستعان
2. BnF2 : تعلم
3. Esc1 : ad. M. (r°)
4. BnF1 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : وما
6. BnF1 : ad. اللّه
7. BnF1 : om.
8. BnF1, BnF2 : الإلهيّات
9. BnF1 : التصرّف ; BnF2, BnF3 : التصريف
10. Esc1 : وتأييدها + M. وتابعها (ح) ; BnF1 : وما تابعها
11. BnF3 : من الحروف والسور
12. BnF1 : ت s.d.
13. BnF3 : يتوصّل (la و semble rajoutée après coup) (fautif)
14. BnF2 : مشقّة ; BnF3 : لمشقّة
15. Esc1 : M. (صح)
16. BnF3 : la و semble avoir été ajoutée après coup
17. BnF1 : منها ; BnF3 : به
18. BnF1, BnF3 : فيها (meilleure leçon)
19. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. المنتخب
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF2 : بشمس ; BnF3 : أقمار, M. شمس (صح)
22. Esc1 : شمس المعارف écrit ٨٢١٣٣٠١٦٣٣. Le ٣ est surmonté de trois points, le ٤ d'un point, le ٦ d'un point, le second ٣ d'un point, le deuxième ٣ d'un point, le ٣ et le ١ sont séparés par un caractère un peu effacé, les ٢ et ٨ ne semblent pas comporter de points. Ces chiffres surmontés de points (hormis les deux derniers et une erreur sur le premier) correspondent aux valeurs numériques des lettres de شمس المعارف (les points représentant les dizaines).

a. BnF3 : [4a]

وحرام[1](a) على من وقع كتابي هذا بيده أن يبديه لغير أهله، أو[2] يبوح[3] به لغير مستحقّه. < فإنّه مهما فعل ذلك[4] >[5]، أحرمه[6] اللّه تعالى منافعه، ومنعت عنه[7] فوائده وبركته[8]. وإيّاك أن تمسّه[9] < وأنت[10] غير طاهر >[11]، ولا تقربه إلّا ذاكرًا، ولا تصرّفه[12] إلّا فيما[13] لله[(b)] فيه رضى[14]، وإيّاك وغير الطاعة. فتسلب[15] سرّه وتمنع بركته.

فإنّه كتاب الأولياء والصالحين والطائعين والمريدين العاملين[16] الراغبين.

فكن به ضنينًا[17]، ولا تدع منه قليلاً ولا كثيرًا، وليكن < يقينك صادقًا وإيمانك >[18] بحقائقه واثقًا. فإنّ[19] الأعمال بالنيّات، وإنّما[20] لكلّ امرء[21] ما نوى، وإذا[22] قامت لك نيّة في عمل من أعماله، < فلتؤمن به[23] >[24] ولتصدّقه[25] لقوله[26] < عليه[27] السلام >[28] : "< لا[29] يدعون أحدكم إلّا وهو موقن بالإجابة"[α]، ولقوله « عليه السلام »[30] >[31] أيضًا : "إذا سأل[32] أحدكم ربّه، فليلزم[33] المسألة[34]. فإنّه < لا بدّ ما [كذا] يستجاب >[35]

1. BnF1, BnF2 : فحرام
2. BnF1 : و
3. BnF1 : orth. سبوح
4. BnF1 : om.
5. BnF2 : وأنة ذلك مهما فعل ; BnF3 : وأنة ذلك مهما فعله
6. BnF3 : حرمه
7. BnF1, BnF2, BnF3 : منه
8. BnF3 : بركاته
9. BnF3 : orth. سمسه
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1 : بغير طهارة
12. BnF1 : تصرّفهُ ; BnF3 : تَصْرِفهُ
13. BnF2 : في ما
14. BnF2 : رِضًا
15. BnF2 : تسلب
16. BnF1 : om.
17. BnF1 : ظنينًا ; BnF2 : طبيبًا
18. BnF2, BnF3 : إيمانك صادقًا ويقينك
19. BnF1, BnF2, BnF3 : فإنّما
20. BnF3 : إنّما ajouté au-dessus du و
21. BnF2, BnF3 : امرئ
22. BnF2, BnF3 : فإذا
23. BnF3 : باللّه
24. Esc1 : M. (صح, r°)
25. BnF2, BnF3 : ولتصدّق
26. BnF3 : بقوله
27. Esc1 : int.sup. (ي s.d.)
28. BnF1 : صلى اللّه عليه وسلم ; BnF2, BnF3 : عليه الصلاة والسلام (BnF2 : la ه porte une petite ه au-dessus)
29. BnF3 : ولا
30. BnF1, BnF2 : صلى اللّه عليه وسلم
31. BnF2 : om.
32. BnF1 : سَئَلَ
33. BnF1, BnF2 : فليعزم ; BnF3 : فليعزم
34. Esc1 : المسـألة ; BnF1, BnF2 : المسئلة
35. BnF1 : لا يكره ; BnF2, BnF3 : لا مكره

a. Esc1 : + M.D. قف (écriture maghrébine) ; BnF2 : [2b]

b. BnF1 : [4a]

α. Proche d'un hadith rapporté par al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 66) :

ادعوا الله وأنتم موقنون بالإجابة، واعلموا أنّ الله لا يستجيب دعاء من قلب غافل لاه.

له"[α] وتوقن[1] بالإجابة وتقطع على[(a)2] عملك بالصحّة، لقوله عليه السلام[3] : "يستجاب لأحدكم ما لم يعجل[4]، فيقول[5] دعوت، فلم يستجب لي"[β].
وإيّاك[6] أن تستبطئ[7] الإجابة ولا تزال منتظرًا[8] لها[9] متطلّعًا لظهورها[10].

1. BnF1 : ويوقن
2. BnF2 : om.
3. BnF2 : الصلوة والسلام ; BnF3 : الصلاة والسلام
4. BnF1 : orth. معجل
5. BnF2, BnF3 : ad. قد
6. BnF1 : فاياك
7. BnF2 : تستبطاء (fautif)
8. BnF1 : ad. متطلعا ; BnF3 : om.
9. BnF1, BnF3 : om.
10. BnF1 : ad. والله تعالى أعلم ; BnF3 : على ظهورها

a. BnF3 : [4b]

α. Hadith rapporté par al-Buḫārī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 21), Muslim (*Kitāb al-Ḏikr*, 7 et 8) et Ibn Ḥanbal (III, 107). Le hadith selon al-Buḫārī se présente de la sorte :

إذا دعا أحدكم فليعزم المسألة، ولا يقولنّ اللهمّ إن شئت فأعطني، فإنّه لا مستكره له.

β. Hadith rapporté par al-Buḫārī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 22), Muslim (*Kitāb al-Ḏikr*, 90, 91), al-Dārimī (*Kitāb al-Witr*, 23), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Duʿāʾ*, 7), Mālik b. Anas (*Kitāb al-Qurʾān*, 29) et Aḥmad b. Ḥanbal (II, 487).

⟪2⟫ ⌈ فصل وقد تقاسمت[1] مطالب الراغبين إلى[2] [٣أ] قسمين : دنيويّ[3] وأخرويّ[4]. وينقسم كلّ واحد[5] منهما إلى أقسام بحسب المقاصد. وقد تكلّم[6] الناس في معارضة الأوفاق والوقوف[(a)] إلى الكواكب في[7] الرياضات وأفعال الطلسمات قبل وضع هذا الكتاب[(b)] والحديث عليه. وهذا العلم علم متّسع رغب فيه كثير من الناس.

< وتكلّمت فيه الحكماء والأوائل، ووافق ذلك عقول كثير من الناس >[8]، وعملوا به، وصابروا عليه، ولا[9] سيّما من وجد لذلك أثرًا[10].

فأردت معارضة ذلك بوفق[11] يجري[α][12] مجرى الخاصّة فيما[13] نحاه < أهل العلم >[14] المذكور قبلك[15]، أن أثرت[16] في الدنيا، أضرّت بالأخرى[17]، وهذا الذي نذكره ينتفع[18] به[19] في الدنيا والأخرة، < واللّه الموفق >[20]. ⌉ [β]

1. BnF2 : تقسّمت
2. Esc1 : int.sup.
3. BnF1, BnF2, BnF3 : دنياويّ
4. BnF1, BnF2, BnF3 : وأخراويّ
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : تكلّمت
7. BnF2, BnF3 : و
8. BnF1 : om. ; BnF3 : ad. وتكلّمت فيه الحكماء الأوائل ووافق ذلك عقول كثير من الناس
9. BnF2, BnF3 : لا
10. BnF2 : أثر ; BnF3 : la fin du mot est coupée (on ne peut savoir s'il y avait une ا à la fin ou non)
11. BnF1, BnF3 : يوصف ; BnF2 : يوصف
12. Esc1 : ج s.d.
13. BnF1 : في ما
14. BnF1 : أهل هذا العلم ; BnF3 : أهل الفضل والعلم
15. BnF1, BnF2 : فتلك
16. BnF3 : ad. به
17. BnF1 : في الأخرة
18. BnF3 : تنتفع
19. BnF2 : om.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [4b]
b. BnF2 : [3a]
α. L'édition du *Šams al-maʿārif al-kubrā* a يجري.
β. Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 142b.

﴿3﴾ فصل أتكلّم فيه أوّلاً[1] على الحروف المعجمة[2] وهي أصول الكلام[3]، وبها يرتفع بناؤه.

واعلم[4] أنّ للأعداد أسرار[5] كما أنّ[6] للحروف آثار[7].

⌈ وإنّ العالم العلويّ يمدّ العالم السفليّ. فعالم العرش يمدّ عالم[8] الكرسيّ، وعالم الكرسيّ يمدّ فلك زحل، وفلك زحل يمدّ فلك المشتري، وفلك المشتري يمدّ فلك المرّيخ، وفلك المرّيخ يمدّ فلك الشمس، وفلك الشمس يمدّ[9] فلك الزهرة[(a)]، < وفلك[10] الزهرة >[11] يمدّ[12] فلك < عطارد[13]، « وفلك >[14] عطارد[15] »[16] يمدّ[17] فلك >[18] القمر، وفلك القمر يمدّ[19] فلك الحرارة، وفلك[(b)] الحرارة يمدّ فلك الهواء[20]، وفلك الهواء[21] يمدّ[22] فلك الماء، وفلك الماء يمدّ فلك التراب. ⌉ [α]

فلزحل في العلويّات حرف الجيم، وأعداده الواقعة عليه ثلاثة[23] على الجملة. وأمّا على التفصيل فثلاثة وخمسون[24] هكذا : جيم[25] الميم أربعون[26] < والياء عشرة والجيم ثلاثة >[27] وهو أيضًا ثلاثة أحرف. وله في[28] السفليّات حرف الصاد، وهو في العدد تسعون[29].

< ولفلك المشتري >[30] حرف الدال وهو أربعة في العدد. وله[31] المربّع[32] ضرب أربعة في[(c)] أربعة.

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : المعجم
3. BnF1 : ad. وأساسه ; BnF2, BnF3 : ad. وأسبابه
4. BnF3 : اعلم
5. BnF3 : أسرارًا
6. BnF1 : om.
7. BnF3 : آثارًا
8. BnF1 : وعالم (fautif)
9. BnF1 : orth. سدّ
10. BnF3 : فلك
11. Esc1 : M. (r°)
12. BnF1 : orth. سد ; BnF3 : orth. يتمد
13. BnF3 : العطارد
14. BnF3 : M.sup. (45°, صح)
15. BnF3 : العطارد
16. BnF1 : ditt.
17. BnF1 : orth. سدّ
18. BnF3 : M.sup. (صح)
19. BnF1 : orth. سدّ
20. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الهوى
21. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الهوى
22. BnF1 : orth. سدّ
23. BnF2 : ٥٣
24. BnF2 : وخمسين (fautif)
25. BnF1 : جـ يـ م ; BnF3 : ditt. en marge avec ٥٦ écrit en dessous
26. BnF2 : ٤٠
27. BnF2 : والجيم ٣ والياء ١٠
28. Esc1 : M.D. (حـ), © من
29. BnF1 : تسعين (fautif) ; BnF2 : ٩٠
30. BnF1 : وله المفلّك وللمشتري
31. Esc1 : ad. من raturé
32. BnF1 : ad. وهو

a. BnF3 : [5a]
b. BnF1 : [5a]
c. BnF2 : [3b]
α. À comparer avec al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 59a.

وتصريف فلك المرّيخ في العلويّات على الجملة خمسة وهو حرف الهاء.

ولفلك الشمس ستّة وهو[1] حرف الواو، وله[2] من الأشكال المسدّس.

وتصريف فلك الزهرة سبعة وهو[3] حرف الزا[ي][4].

ولفلك [٣ب] عطارد ثمانية وهو[5] حرف الحاء.

ولفلك القمر تسعة وهو حرف الطاء، وله من الأشكال المسبّع[6].

1. BnF2 : وهي
2. BnF3 : وهو له
3. BnF2 : وهي
4. Esc1 : الزا
5. BnF2 : وهي
6. BnF1, BnF3 : المتمتع ; BnF2 : المتّسع (fautif)

〖4〗 فصل في نسبة الذاتيّة[1] الإنسانيّة.

فالعقل له حرف الألف، والكرسيّ له حرف الباء، وزحل له[(a)] حرف الجيم[2]، كذلك إلى القمر على[3] ما تقدّم قبله[4].

1. BnF1 : الذات
2. BnF1 : ad. ثمّ ; BnF3 : ad. من الحروف
3. BnF2, BnF3 : عليه
4. Esc1 : int.sup. ; BnF3 : + M.G. .[...] الحروف في الاول

a. BnF1 : [5b]

⟪5⟫ ⌈ فصل والحروف على أنواع منها ما يبدأ[1] به من اليمين < وهي حروف >[2] العرب. ومنها ما يبدأ[3] به من الشمال وهي الروميّة واليونانيّة والقبطيّة. وكلّ كتابة على اليمين متّصلة، وكلّ كتابة على الشمال منفصلة[4](a). ⌉ [α]

1. BnF2 : يبدوا
2. BnF2 : وهو حروف ; BnF3 : وهو حرف
3. BnF2 : يبدوا
4. BnF1, BnF2, BnF3 : غير متّصلة

a. Esc1 : + M.D. يرد عليه كتابة العبرانيين هي على اليمين وهي منفصلة غير متصلة (écriture africaine, surmontée d'un كـ) ; BnF3 : [5b]

α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13a-13b.

﴾6﴿ ⌈ فصل والحروف ثمانية وعشرون[1] حرفًا[2] غير لام ألف[3] وهي تمام تسعة وعشرين[4] [كذا]. وذلك[5] عدد المنازل القمريّة، ولمّا كانت المنازل يظهر[6] منها[7] فوق الأرض أربعة عشر، كانت هذه الحروف منها ما يدغم مع لام التعريف وهي أربعة عشر حرفًا[8]، وهي هذه : ا[9] [كذا] ت ث د ذ ر ز ط ظ[10] ن ص ض س ش. < ومنها ما يظهر معها >[11] أربعة عشر حرفًا[12] وهي هذه[13] : ب[14] ج ح خ ك ل [كذا] م ع غ ف ق ه و ي[15]. ⌉ [α]

1. BnF2 : وعشرين (fautif)
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1, BnF3 : الألف ; BnF2 : لام ألف (fautif)
4. BnF1 : وعشرون
5. BnF1 : ad. على ; BnF2, BnF3 : وكذلك
6. BnF2 : تظهر
7. BnF2, BnF3 : om.
8. Esc1 : M.D. (صح, r°)
9. BnF2 : om. (bonne leçon)
10. BnF2 : ad. ل (bonne leçon)
11. Esc1 : M. (r°, حـ), © ويظهر منها
12. BnF2 : om. (bonne leçon)
13. BnF2 : ad. ا (bonne leçon)
14. Esc1 : ب s.d.
15. BnF3 : + M. الحروف

α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13b (la liste des lettres n'y apparaît pas).

《6bis》 [فصل][1] وأوّل الحروف[2] الألف. وما بعدها < من الحروف كالطاآت[3] >[4] والتعريقات[5] [كذا] والراآت[6] هي من جوانب الألف وإذا نظر ناظر إلى < الحروف وجد لها >[7](a) انطباعًا[8] في النفس، < فصارت موجودة في النفس >[9] قبل(b) وجودها في الشكل.

1. Esc1 : om. (rétabli ici, mais le changement de section dans ce manuscrit est opéré un peu plus loin) ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. فصل
2. BnF2 : الحرف (fautif)
3. Esc1 : كالطات
4. BnF2 : من الطاءات ; BnF3 : من الطأت
5. BnF2 : والتعريفات (bonne leçon)
6. Esc1 : والرات ; BnF1 : والراآت ; BnF2 : والراءات ; BnF3 : والرأت
7. Esc1 : M. (جـ), © الحرف وجد له
8. BnF1 : انطياعا
9. BnF2 : om.

a. BnF2 : [4a]
b. BnF1 : [6a]

فصل[1] ⌉ فالألف في الحروف هو[2] الواحد في العدد. وللأعداد قوّة روحانيّة لطيفة[3]. فالأعداد من أسرار الأقوال كما أنّ الحروف من أسرار الأفعال. وللأعداد في العالم البشريّ أسرار ومنافع رتّبها البارئ - جلّت[4] قدرته - كما رتّب[5] في الحروف أسرار النفع < في الدعاء >[6] والرقى[7] وغير ذلك ممّا ظهر تأثيره في العالم الحسّيّ بأنواع الأسماء. ⌈ [α]

⌉ واعلم أنّ الحروف لا وقت[8] يحصرها[9]. وإنّما هي تفعل بالخاصّة[10] لمن شاء والأعداد تفعل بالطبعيّات[11]، فهي[12] مرتبطة بالاختيارات[(a)] العلويّات. ⌈ [β]

فحرف الدال له من الأعداد أربعة[13]. ⌉ < فمن أقام[14] شكلاً[15] ضرب >[16] في أربعة[17] ووضع فيه نسبة عدديّة[18] وذلك[19] يوم الاثنين[(b)] يوم مولد النبيّ - صلّى اللّه عليه وسلّم - ويوم مبعثه [٤أ] ويوم وفاته ⌈ [γ]، ⌉ وليكن ذلك والقمر في شرفه[δ] على ثلاثة[20] أدراج[21] من الثور

1. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : هي
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : ت ajouté après coup au جل
5. BnF2 : hampe ajoutée entre la ر et la ت, mais non accompagnée de points (est-ce une ت qui finalement n'a pas été diacritée car fautive ?)
6. BnF1 : بالدعاء ; BnF2, BnF3 : كالدعاء
7. Esc1 : والرقا
8. BnF1 : وفق
9. BnF1 : orth. يحصرها
10. BnF1, BnF2, BnF3 : بالخاصّية ; BnF3 : ad. و raturé
11. BnF1, BnF3 : بالطبيعيّات ; BnF2 : بالطبيعات
12. BnF2 : la ف semble en réalité une و auquel un point a été rajouté après coup
13. BnF2 : ۴
14. BnF3 : قام (fautif)
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. من ; BnF3 : en marge د (grande taille)
16. Esc1 : M. (صح, r°) ; BnF1, BnF3 : ad. أربعة ; BnF2 : ad. ۴
17. BnF2 : ۴
18. BnF3 : عدّته
19. BnF1, BnF3 : ad. في
20. BnF2 : ثلثة (fautif)
21. BnF2 : درج

a. BnF3 : [6a]
b. BnF3 : + M.G. للحفظ والفهم والحكمة وعظم اللّه , et plus bas : والتخليص et والهرم puis والغلبة.
α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 13b-14a.
β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 14a.
γ. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 14a.
δ. Al-Qabīṣī définit ainsi l'exaltation d'une planète (*šaraf*) :

وأمّا الأشراف فإنّ الشمس تشرف في الحمل في تسع عشرة درجة منه والقمر في الثور في ثلث درج منه وزحل في الميزان في إحدى وعشرين درجة والمشتري في السرطان في خمس عشرة درجة منه والمرّيخ في الجدي في ثمان وعشرين درجة منه والزهرة في الحوت في سبع وعشرين درجة منه وعطارد في السنبلة في خمس عشرة درجة منه والرأس في الجوزاء في ثلث درج منه والذنب في القوس في ثلث درج منه وفي البرج السابع من برج الشرف لكلّ كوكب في مثل درج الشرف يكون هبوط ذلك الكوكب مثاله أنّ الشمس شرفها في تسع عشرة درجة من الحمل يكون هبوطها في تسع عشرة درجة من الميزان وبطلميوس يجعل برج الحمل بأسره شرف الشمس وبرج الثور بأسره شرف القمر وكذلك سائر الأشراف في البروج.

Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, éd. et tr. Charles Burnett, Keiji Yamamoto et Michio Yano, Leyde, New York et Cologne, E.J. Brill, 1994, p. 24-25.

سالمًا من النحوس وتكون[1] الساعة[2] للقمر تكتب[3] بعد طهارة الوضوء وصلاة ركعتين < بآية الكرسيّ[α] >[4] و { قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ }[β] مائة مرّة في رقّ طاهر، من[5] حمل هذا[6] المكتوب معه[7] يسّر اللّه < عليه « الحفظ والفهم »[8] >[9] والحكمة ويعظم[(a)] قدره عند العالم العلويّ والسفليّ[10] أجمعه[11]. وإن علّقه < مسجون عليه >[12]، انطلق < من سجنه من يومه >[13]. وإن حمل هذا الرقّ على < راية، هزم به >[14] الاعداء من الكفرة والباغين. وكذلك من حمله[15] معه وخاصم به[16]، غلب خصمه ⌉ [γ] لأنّ هذا الحرف الذي[(b)] هو الدال أعداده الواقعة عليه[17] أربعة وشكله ضرب[18] أربعة في أربعة ودرّيّه الخاصّ به المشتري وهو كوكب سعيد والدال[19] حرف بارد على الجملة وبه كمّل اللّه[20] الطبائع الأربعة[(c)] النار والهواء[21] والماء والتراب وهي الصفراء والدم والبلغم والسوداء. < وهذه[22] الأربعة[23] لأربعة، فله قوّة الطبائع واعتدالها >[24]، وظهر < من الحرف الكريم >[25] في اسم[26] الدائم تعالى[27] خصوصًا < وفي[28] اسمه >[29] الودود[(d)] عمومًا.

1. BnF2 : ويكون
2. BnF2 : السابعة
3. BnF1, BnF2, BnF3 : يكتبه (BnF1 : orth. يكتبه)
4. Esc1 : M. (صح, r°)
5. BnF1 : فمن ; BnF2, BnF3 : ومن
6. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الرقّ
7. BnF1 : om.
8. BnF2 : الفهم والحفظ
9. Esc1 : rayé
10. BnF1, BnF2, BnF3 : والعالم السفليّ
11. BnF1, BnF3 : اجمع ; BnF2 : واجمعه
12. BnF3 : على مسجون
13. BnF1 : من سجنه من فوره ; BnF2, BnF3 : من فوره من سجنه
14. BnF1 : رأسه هزم به ; BnF2 : راية هزم من فورها بها ; BnF3 : راية هزم من فورتها بها
15. BnF2, BnF3 : حمل هذا الرقّ
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : om.
18. Esc1 : illisible
19. Esc1 : un mot peu lisible après
20. BnF3 : ad. تعالى
21. BnF1, BnF2, BnF3 : والهوى
22. BnF2, BnF3 : فهذه
23. BnF2, BnF3 : أربعة ; BnF3 : ad. [...] (mot illisible)
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : من الحروف الكريمة ; BnF2, BnF3 : هذا الحرف الكريم
26. BnF1, BnF2, BnF3 : اسمه
27. BnF2 : om.
28. Esc1 : في
29. Esc1 : M. (r°)

a. BnF1 : [6b]
b. BnF2 : [4b]
c. Esc1 : + M.D. انظر اصطلاح المشارقة في ترتيب الطبائع (écriture africaine)
d. BnF3 : [6b]
α. Coran, II, 255/256.
β. Coran, CXII, 1.
γ. Extrait d'al-Būnī, *Laṭā'if al-išārāt*, BnFα, fol. 14b.

إذ الودّ[1] مشترك والدوام[2] مفرد[3]، ولذلك تتقدّم[4] الواو في الودود، ⌉ ولم تتقدّم[5] في الدائم غير الدال. ولذلك[6] كان في[7] الاسمين المباركين[8] < أحمد / ومحمّد >[9] - صلّى اللّه عليه وسلّم -، وذلك[10] في آخر الاسمين لأنّه يشير إلى الدوام آخر[11] المنتهى لا أوّله، فهو بعد الدال للدوام[12]. وإنّما تقدّمت في اسمه الدائم لأنّ له[13] الديموميّة أوّلاً[14] وآخرًا[15]، فاشرك عباده في دوام البقاء في الآخرة بعد الفناء[(a)]. < وهذا الحرف >[16] من حروف « العرش، < لأنّ »[17] العرش >[18] لا يتبدّل وجوده، لأنّه أوّل < عالم الاختراعات، وهو أوّل عالم >[19] الأبد وإليه معارج الأرواح وفيه مراتب العقول وفيه أنوار الرحمة. وقد كشف ذلك أكثر[20] العارفين باللّه تعالى[21] على < القسم الذي قسم >[22] له[23] منهم حارثة[α][24] - رضي اللّه عنه - يقال[25] : حين[26] سأله < رسول اللّه >[27] - صلّى اللّه عليه وسلّم -، فقال[28] : "كيف أصبحت ؟" قال[29] : "أصبحت مؤمنًا حقّاً". فقال له رسول اللّه - صلّى اللّه عليه وسلّم[30] - : "فما[31] حقيقة إيمانك ؟" فقال : "أصبحت [٤ب] وقد أعريت[32] [كذا] نفسي عن الدنيا[33]، وكأنّي[34] أنظر إلى عرش ربّي

1. BnF2 : الودّ من الودود وهو ; BnF3 : الودود من الودّ وهو
2. BnF2, BnF3 : ثمّ الدائم
3. BnF2 : منفرد
4. BnF1, BnF2, BnF3 : تقدّم
5. BnF1 : orth. متقدم ; BnF2, BnF3 : يتقدّم
6. BnF1 : وكذلك
7. BnF2, BnF3 : ad. آخر
8. BnF2 : الكريمين
9. BnF2, BnF3 : محمد وأحمد
10. BnF2, BnF3 : ad. كان
11. BnF2 : وآخر (bonne leçon)
12. Esc1 : rayé ; BnF1 : om.
13. BnF2, BnF3 : ad. آخر
14. BnF2 : وأوّلا ; BnF3 : وأوله أولا
15. BnF3 : أو آخرا
16. BnF2 : وهذه الحروف
17. Esc1 : ajouté au bord de la marge
18. BnF2 : om. ; BnF3 : M. (صح)
19. BnF1 : ditt.
20. BnF2, BnF3 : لأكثر (BnF3 : doute possible entre لأكثر et الأكثر)
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : ما قسم
23. BnF1, BnF2, BnF3 : لهم
24. BnF2 : orth. حارثة ; BnF3 : وحارثة
25. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
26. BnF1 : لنا
27. BnF1 : النبيّ
28. BnF1, BnF3 : ad. له ; BnF2 : om.
29. BnF1, BnF2, BnF3 : فقال
30. BnF2 : ad. لكلّ حقّ حقيقة
31. BnF1, BnF3 : وما
32. BnF2 : غرقت (dans BnF2, le point de la ز est sur la ع) (fautif) ; BnF3 : عزفت (bonne lecture)
33. BnF2 : ad. فاستوي [?] عندي ذهبها وحجرها
34. BnF1 : فكأنّي

a. BnF1 : [7a]

α. Ḥāriṯa al-Anṣārī ou al-Ḥāriṯ b. Mālik al-Anṣārī, compagnon du Prophète essentiellement connu par le hadith mentionné ci-après.

بارزًا والناس يساقون إلى الجنّة وإلى النار"[α]. فقال له رسول اللّه - صلّى [اللّه][1] عليه وسلّم - : "عزقت[2] [كذا]، فالزم". وقال < - عليه الصلاة والسلام - >[3] في الأرواح إذا باتت على طهارة < من الوضوء >[4] : إنّها تبيت ساجدة[5] تحت العرش. وحرف[(a)] الدال من أسرار الديموميّة والبقاء والدائم اسم من أسماء[6] < الأبد والأزل >[7]، ولا يسمّى به غير اللّه تعالى[8]. ⌉ [β]

وأمّا[(b)] الودود، < فالودود من الودّ >[9]، كما تقدّم ⌈ وذلك أنّ الودّ ظاهره[10] الحبّ، والحبّ باطن الودّ[(c)]. فأوّل < المحبّة الودّ، >[11] والودّ[12] ينقسم إلى[13] قسمين ظاهر وباطن. فظاهره[14] الودّ، وباطنه الحبّ. فالودّ مسكنه القلب وهو لكشف[15] عوالم القلب. والعشق لطيفة[16] بين < الحبّ والودّ >[17]، ومسكنه الشغف. والحبّ باطن العشق، ومسكنه الفؤاد لأنّ القلب له ثلاث تجويفات :

- أحدها [كذا] في أعلاه فيما[18] غلظ منه وهي[19] نور يسطع وهو محلّ الإسلام ومعاني الحروف هناك مشكلة وهو[20] أيضًا محلّ القوّة[21] الناطقة في الإنسان والقوّة[22] المدبّرة لمعاني[23] الإرادة المنبعثة من النفس،

- والثانية في وسط القلب وهي[24] محلّ التفكّر[25] والتذكّر وهي[26] نور ساطع وهو محلّ السكينة وهي[27] محلّ الخيال فيما تلقيه[28] الروح.

1. Esc1 : om.
2. BnF1, BnF2 : عرفت ; BnF3 : عزفت (bonne lecture)
3. BnF1 : صلّى اللّه عليه وسلّم
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : ساجد (fautif)
6. BnF2 : ad. اللّه تعالى ; BnF3 : ad. اللّه
7. BnF1, BnF2, BnF3 : الأزل والأبد
8. BnF1 : عزّ وجلّ
9. Esc1 : + M. مشترك (صح, r°) ; BnF1, BnF2, BnF3 : فالودّ مشترك
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ظاهر
11. BnF1 : الودّ الحبّ
12. BnF2, BnF3 : وأما الود
13. BnF1, BnF3 : على
14. BnF1 : ظ s.d.
15. BnF1 : يكشف ; BnF2, BnF3 : أكشف
16. BnF3 : لطيف
17. BnF2, BnF3 : الود والحب
18. BnF1 : ما
19. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
20. BnF2 : و
21. Esc1 : illisible ; BnF3 : القدرة
22. BnF2 : ad. هو
23. BnF2 : المعاني (fautif) ; BnF3 : بمعاني
24. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
25. BnF2 : الفكر
26. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
27. BnF1 : وهو
28. BnF1, BnF3 : يلقيه

a. BnF3 : [7a]
b. BnF3 : + M.G. فرق الود والحب
c. BnF1 : [7b]
α. Extrait d'un hadith rapporté par al-Ṭabarānī, *al-Muʿǧam al-kabīr*, éd. Ḥamdī ʿAbd al-Maǧīd al-Salafī, Le Caire, Maktabat Ibn Taymiyya, s.d., III, p. 302 :

[...] عن الحارث بن مالك الأنصاريّ أنّه مرّ برسول الله صلّى الله عليه وسلّم فقال له : كيف أصبحت يا حارث ؟ قال : أصبحت مؤمنًا حقّاً فقال : انظر ما تقول ؟ فإنّ لكلّ شيء حقيقة فما حقيقة إيمانك ؟ فقال قد عزفت نفسي عن الدنيا وأسهرت لذلك ليلي وأظمأت نهاري وكأنّي انظر إلى عرش ربّي بارزًا وكأنّي انظر إلى أهل الجنّة يتزاورون فيها وكأنّي انظر إلى أهل النار يتصاغون فيها فقال : يا حارث عرفت فالزم ثلاثا.

β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 52b-53a.

- والثالثة في آخره وهي أرقّه وألطفه < ويعبّر عنها >[1] بالفؤاد وهو[2] محلّ الإيمان والعقل والنور والتصرّف والأسرار وميزان العقل ولطائف الحكم[(a)] وهو محلّ الحبّ[3] ومحلّ الحياة[4] < الطبيعيّة[5] « من الحرارة اللطيفة »[6]، ولهذا الفؤاد >[7] عين نورانيّة بها < يدرك[8] حقائق >[9] الملكوتيّات وأسرار العلويّات الجبروتيّات[10] وموازين الحقائق وهي[11] محلّ الأنوار الموهبيّات [كذا] وأسرار[12] العلويّات[(b)13].

وتلك[(c)] البصيرة التي يُبصر بها[14] قال[15] اللّه تعالى فيها[16] { إِنَّهَا[17] لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلكِنَّ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ[18] }[α].

وللتجويف[19] الوسط < الذي[20] هو محلّ العشق >[21] عين نورانيّة بها يدرك الطلب ومنها ينبعث في الجدّ[22] في[23] الطلب والشوق[24] إلى الشيء المطلوب وهي[25] أسرع تعلّقًا بالأشخاص للطافتها[26]، وبها يكشف عالم الملك وما حواه من صنع الملك[27] تعالى، وبها يقع < الاستحسان للمستحسنات >[28].

1. Esc1 : + M.D. يُعَبِّرُ عَنْهَا
2. BnF2, BnF3 : وهي
3. BnF3 : القلب
4. BnF2 : الحيوة
5. BnF2 : والحرارة الطبيعة من الحرارة
6. Esc1 : ditt. (le premier est rayé, le second non)
7. BnF3 : M.G.
8. BnF2 : تدرك
9. Esc1 : M. (حـ, r°), © يدري دقائق
10. BnF2 : الجبرءتيات
11. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
12. BnF3 : والأسرار (bonne leçon)
13. BnF2 : العلويّة
14. Esc1 : + M.D. التي (صح)
15. BnF1, BnF3 : وقال
16. Esc1 : int.sup. ; BnF3 : om.
17. BnF1, BnF2, BnF3 : فإنّها (conforme à l'édition du Caire)
18. BnF1, BnF3 : صدور (différent de l'édition du Caire)
19. BnF2, BnF3 : ad. الّذي في
20. BnF2, BnF3 : و
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : الحدّ ; BnF2 : الحسد
23. Esc1 : int.sup. ; BnF3 : و
24. Esc1 : M. (حـ, r°), © والشغف.
25. BnF2 : وهو
26. BnF3 : للطاقتها (la lecture du ق est incertaine ; fautif)
27. BnF1 : اللّه
28. BnF1 : الاستحساس

a. BnF2 : [5b]
b. BnF1 : [8a]
c. BnF3 : [7b]
α. Coran, XXII, 45/46.

ثمّ للتجويف [٥أ] الأوّل عين نورانيّة ينظر بها إلى أسرار < المحسوسات وأطوار المركّبات وحقائق الحروف وأسرارها، وعظم ما أودع اللّه تعالى[1] فيها[2] من أسرار >[3] أسمائه[4] وحقائق معارفه[5]. وبها كان ودّها لعباد[6] اللّه تعالى[7] لمعرفتها بما أنعم[8] اللّه تعالى[9] عليها من كشفها[10] أسرار المحسوسات، وتلك بصائر القلوب[11] كلّها[12] إلّا إنّهم متباينون في[13] اختلاف الأطوار. وقد تقدّم لنا في مواقيت البصائر ولطائف الأسرار[α][14] أنّ أرواح الوحي في كتاب اللّه تعالى[15] ثلاثة : روح الأمين[16] وروح القدس وروح الأمر[(a)].

فالوحي من الروح الأمين نزل به[17] على التجويف الأوّل لأنّها[(b)] هي البرزخيّة التّي هي بين النطق واللسان. فهي أوّل مراتب الوحي في التنزيل كلّ بما قسم[18] له من إلهام اللّه[(c)] تعالى[19].

وبعده[20] روح القدس وهو يفيض أنوار ما يرد[21] في اللوح المحفوظ إلى المرتبة الثانية[(d)][22] من القلب. فتثبت[23] الإيمان والبصيرة الفكريّة[24] ويظهر[25] [كذا] أنواع الحكم وأنواع الموادّ[26] الربّانيّة واللطائف الإيمانيّة[27].

1. BnF2 : om.
2. BnF3 : بها
3. Esc1 : M.sup. (صح)
4. BnF1 : الأسماء ; BnF2, BnF3 : ad. وحقائق الحروف وأسرارها
5. BnF2 : la ا est écrite entre la ع et la ر d'un معرفة, dans la marge est écrit clairement معارفة (afin de lever l'ambiguité)
6. BnF2, BnF3 : لعظمة
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : أمر
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. Esc1 : peu lisible.
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. Esc1 : M. (حـ, r°)
13. BnF2, BnF3 : بـ
14. BnF1, BnF2, BnF3 : السرائر (bonne leçon)
15. BnF1 : om.
16. BnF2 : للأمين (fautif)
17. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
18. BnF3 : ad. اللّه تعالى
19. BnF3 : له ; BnF1, BnF3 : ad. على القلوب
20. Esc1 : la dernière lettre n'est pas lisible
21. BnF3 : ad. له
22. Esc1 : rajouté dans la marge avec صح
23. BnF1, BnF2, BnF3 : فيثبت
24. BnF3 : والفكر به
25. BnF1, BnF3 : وتظهر (bonne lecture)
26. BnF3 : الموارد (la ر semble rajoutée après coup)
27. Esc1 : la première ي n'est pas lisible ; BnF1 : الإمانيّة (fautif)

a. Esc1 : + M.G. هنا وقفت
b. BnF2 : fin de [5b], le mansucrit reprend quelques pages plus loin
c. BnF1 : [8b]
d. BnF3 : [8a]
α. Œuvre d'al-Būnī mentionnée dans le *Kašf al-ẓunūn* de Ḥāǧǧī Ḫalīfa. Cf. Ḥāǧǧī Ḫalīfa, *Lexicon bibliographicum et encyclopaedicum a Mustafa ben Abdallah Katib Jelebi dicto et nomine Haji Khalfa celebrato compositum. Ad codicum vindobonensium, parisiensium et berolinensium fidem primum edidit, latine vertit et commentario indicibusque instruxit Gustavus Fluegel*, éd. Gustav Flügel, Leipzig, R. Bentley, 1835-1858, V, p. 603, n°12262.

ثمّ المرتبة[1] الثالثة وهي محلّ النور[2] الأقدسيّ وهي[3] محلّ السمع[4] أيضًا وهي[5] محلّ العقل أيضًا[6]. قال اللّه تعالى لنبيه[7] - صلّى اللّه عليه وسلّم - { فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ }[α]. لم يرد موت الحسّ، وإنّما أراد موت الكفر والعصيان ولم يرد[8] بالصم الصمّ[9] من الآذان لأنّ حاسّة السمع موجودة. وإنّما أراد به هذا السمع الذي هو في عالم الفؤاد ومحلّ[10] العقل وهو محلّ تنزيل روح الأمر الذي يشير إلى التمكين وحقيقة الجمع ما[11] اختصّ به[12] التنزيل إلى[13] محمّد - صلّى اللّه عليه وسلّم -.

وقد[(a)] شرحنا أدوية[14] القلوب وخزائنها وأنوارها وبصائرها[15] في كتابنا المعروف بمواقف الغايات في أسرار الرياضات[(b)][β]. فتدبّر[16] هنالك[17] تجده محكمًا < إن شاء اللّه تعالى >[18]. قال اللّه تعالى { إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا[19] الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ[20] لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدّاً }[γ] أي يوجد في قلوبهم[(c)] ودّاً فيودّونه[21] به، وذلك إنّهم يودون[22] قلوبهم بأنواع الأذكار[23] وأطوار القربات [كذا]. فلا يتركون من أعمال القلب ما لا يتصرّفون به ولا

1. BnF3 : للمرتبة
2. BnF3 : الروح
3. BnF1 : وهو
4. BnF1 : orth. الشمع
5. BnF1 : وهو
6. BnF1, BnF3 : om.
7. BnF3 : ad. محمّد
8. Esc1 : orth. ترد
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : وهو محلّ
11. BnF1, BnF3 : وما (bonne leçon)
12. BnF1, BnF3 : بهذا
13. BnF1, BnF3 : إلا
14. BnF1, BnF2, BnF3 : أودية
15. BnF3 : في بصائر القلوب
16. BnF1, BnF3 : فتدبّره (bonne leçon)
17. BnF1 : هناك
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF3 : وعلموا (non conforme à l'édition du Caire)
20. BnF1, BnF3 : سيتجعل (non conforme à l'édition du Caire)
21. BnF1 : فيدونه (fautif)
22. BnF1 : orth. تودون
23. BnF3 : الأذكار

a. Esc1 : + M.G. قف على دوية القلب (écriture africaine)
b. BnF3 : + M.G. مواقف الغايات في أسرار الرياضات كتاب اللمض رحمه اللّه (ي de الرياضات s.d.)
c. BnF1 : [9a]
α. Coran, XXVII, 82/80 et XXX, 51/52.
β. Œuvre d'al-Būnī, cf. nos annexes.
γ. Coran, XIX, 96.

يودّونه ولا[1] يوذبونه[2] [كذا] أنفسهم إلّا[3] بقطع العوائد والمألوفات إلى أن يحصل[4] بها[5] ودّ[(a)] من اللّه تعالى[6]. فيتقلّب[7] حديثها[8] نطق حكمة[9] وحركاتها ارتفاع[10] درج [٥ب]، ويودّ[11] روحه بالحقائق[12] الإيمانيّة والأسرار الشرعيّة والأنوار الدينيّة إلى أن يظهر على الروح آثار الودّ. فينظر المعاد كشفًا وما أعد اللّه تعالى فيه[13] من أنواع النعيم لأوليائه والعذاب لأعدائه فيتزايد لهبها في طلب الرجعة[14] إلى اللّه تعالى. وفي الاشتياق إلى لقاء اللّه تعالى < ويودّ عقله بالتفكّر في مصنوعات اللّه تعالى >[15]، وفيما أودع[16] اللّه تعالى[17] فيها من أسرار آياته < ويودّه بترك >[18] جميع العلائق[19] والمألوفات ويؤيّده[20] بامتثال أمره إذ هو[21] محلّ[22] أهل[23] الطهارة، ولا يأمر إلّا[24] بخير[25]، ولا يعرف إلّا خيرًا. فإذا توجّه القلب إلى الودّ عاد < ناظرًا في >[26] أسرار عجائب الملكوتيّات وأطوار المخاطبات الوحيّات[27] الإلهاميّات[28] والحقائق العلويّات ⌉ [α]، وقد أطلنا الكلام[(b)].

1. BnF1, BnF2, BnF3 : و
2. BnF1 : ويودون ; BnF3 : يوذون (bonne lecture)
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : orth. بحصل
5. BnF3 : لها
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : فتنقلّب ; BnF3 : فيتقلب (bonne lecture)
8. BnF1 : خدمتها
9. BnF1 : حكمته
10. BnF1, BnF3 : ارتقاء
11. BnF1 : وتودّ
12. BnF1 : الحقائق
13. BnF3 : فيها
14. BnF1 : لرجعة
15. Esc1 : M. (صح)
16. BnF1 : أ sans doute en marge, non lisible sur la copie
17. BnF3 : om.
18. BnF1 : ويودّه يترك ; BnF3 : ويودّ عقله يترك
19. BnF3 : العوائق
20. BnF1 : ويمدّه (orth. ويمدّه) ; BnF3 : ويودّه
21. BnF3 : على
22. BnF3 : om.
23. BnF1, BnF3 : أصل
24. BnF3 : int.sup.
25. BnF3 : بالخير
26. BnF3 : ناظر إلى
27. BnF1 : الموحيّات ; BnF3 : الواجبات
28. Esc1 : M. (جـ, r°), © الإلاهيات.

a. BnF3 : [8b]
b. BnF1 : [9b]
α. Extrait d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Instanbul, Hamidiye, 260, fol. 77a-78a.

فلنرجع إلى ما كنّا[1] بسبيله من حرف الدال وفوائده[2]، ⌉ < فمن ذلك >[3] من[(a)] كتب حرف الدال خمسة[4] وثلاثين[5] مرّة وهو[6] عدده الواقع على تفصيله، لأنّك إذا كتبت دالاً كان اللام بثلاثين[7] والدال بأربعة[8] والألف واحد[9] < كانت الجملة >[10] خمسة وثلاثين[11]، ومعه شكله المربّع على حريرة بيضاء، ودور بها[12] حرف الدال خمسًا[13] وثلاثين مرّة، ويكون[14] القمر في بيت[α] السرطان محظوظًا[β] من المشتري، وجعله[15] في[(b)] جوف خاتم في ذلك الوقت، والبسه[16] على طهارة وصوم وصفاء باطن، أدام اللّه تعالى عليه النعمة الّتي هو فيها وأقامه إلى كلّ حركة ظاهرة ووسّع اللّه تعالى[17] عليه رزقه. ومن أكثر[18] من اسمه الدائم < كان له ذلك.

1. BnF3 : نحن
2. BnF1 : وفوائد (fautif)
3. BnF1 : و ; BnF3 : ولذلك
4. BnF3 : خمسا
5. BnF3 : وثلثين (fautif)
6. BnF3 : هو و (fautif)
7. BnF1 : ثلاثين
8. BnF1 : أربعة
9. BnF3 : بواحد
10. BnF1 : فالجملة ; BnF3 : كانت على الجملة
11. BnF1 : وثلاثون ; BnF3 : ي s.d.
12. BnF3 : ها
13. BnF1 : خمسة
14. BnF1 : orth. ويكون
15. BnF3 : واجعله
16. BnF1 : وليسه
17. BnF1, BnF3 : om.
18. BnF1 : كثر

a. Esc1 : + M.D. لدوام النعمة لتيسير الأرزاق

b. BnF3 : [9a]

α. Une « maison » (*bayt*) est ainsi définie par al-Qabīṣī :

فإذ قد أتينا على أحوال فلك البروج الذاتيّة فلنأت بأحوال العرضيّة بحسب الأفق وذلك أنّ الفلك يتشكّل في كلّ وقت بشكل ينقسم بأربعة أرباع تقسمه دائرة الأفق ودائرة نصف النهار وينقسم كلّ ربع منها ثلثة أقسام غير متساوية بحسب مطالع الطالع فيكون الفلك ينقسم اثني عشر قسمًا تسمّى بيوتًا وتسمّى مراكز وقد بيّن عمل ذلك في الزيج فأوّل الأقسام الطالع وأوّله على أفق المشرق ثمّ يتلوه الثاني ثمّ الثالث وكذلك إلى الثاني عشر.

Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, p. 46-49.

L'emploi de *bayt* comme « maison » doit être distingué de son emploi comme « domicile » d'une planète. Un « domicile » (*bayt*) est ainsi défini par al-Qabīṣī :

وأمّا البيوت فإنّ الحمل والعقرب بيتا المرّيخ والثور والميزان بيتا الزهرة والجوزاء والسنبلة بيتا عطارد والسرطان بيت القمر والأسد بيت الشمس والقوس والحوت بيتا المشتري والجدي والدلو بيتا زحل والبرج السابع من كلّ بيت كوكب يقال له وبال ذلك الكوكب فإذا كان البرجان بيتين لكوكب واحد قيل لهما المتّفقان في المنطقة وأمّا البروج التي تسرّ أربابها بنزولها بها على قول دروثيوس فإنّ زحل يسرّ بنزوله الدلو والمشتري بالقوس والمرّيخ بالعقرب والزهرة بالثور وعطارد بالسنبلة.

Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, p. 23-23.

β. Al-Qabīṣī définit ainsi la « part » (*ḥaẓẓ*) :

ولهذه الكواكب حظوظ في هذه البروج بعضها بالطبع وبعضها بالعرض. فأمّا التي بالطبع فالبيت ثمّ الشرف ثمّ الحدّ ثمّ المثلّثة ثمّ الوجه. وأمّا التي بالعرض فسنذكرها في المواضع التي تليق بذكرها.

Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, p. 22-23.

وقد ذكرنا ذلك وشرحناه جملة في الاسم[1] الدائم >[2] والدال من الحمد في كتابنا علم[3] الهدى[4] وأسرار الاهتداء[5][α][(a)] في اسمه الرحمن. ⌈ [β] فأغنى[6] عن إعادته هنا[7]. ⌉ وذكر بعضهم أنّ[8][(b)] من كتب محمّد رسول اللّه أحمد رسول اللّه خمسًا وثلاثين[9] مرّة بعد صلاة الجمعة وحملها معه[10]، رزقه اللّه تعالى[11] قوّة على الطاعة ومعونة على البركة وكفاه همزات الشياطين. وإن هو استدام النظر إلى تلك[(c)] البطاقة[(d)] وهو يتخيّل[12] < اسم النبيّ >[13] محمّد[14] - صلّى اللّه عليه وسلّم - < واسمه أحمد >[15] وكيف كمّلت[16] الاسمين المباركين بهذا الحرف[17] الدال ويديم النظر إليهما[18] في كلّ يوم عند طلوع الشمس وهو يصلّي على محمّد[19] - صلّى اللّه عليه وسلّم - يسّر اللّه تعالى[20] عليه في [٦أ] يومه[21] أسباب السعادة وذلك بحسب[22] القبول وعقد النيّة وعفاف[23] الباطن. وهذا سرّ لطيف جدّاً. ⌉ [γ]

⌈ ومن[(e)] كتب < شكله العدديّ المربّع >[24] وحمله معه[25] آمنه[26] اللّه تعالى[27] من الأعداء المضرّين من أيّ العوالم كانوا.

1. BnF1 : اسمه
2. BnF3 : M. (r°)
3. BnF3 : علَم (fautif)
4. Esc1 : orth. الهدا
5. BnF1 : الاقتداء
6. Esc1 : فأغنا
7. BnF1, BnF3 : om.
8. BnF1, BnF3 : أنّه
9. BnF1 : presque illisible à cause d'une tache
10. Esc1 : int.sup.
11. BnF1, BnF3 : om.
12. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : يتجيّد (orth. تجيد)
13. BnF3 : اسمه
14. BnF1, BnF3 : om.
15. BnF1 : ad. ومحمّد ; BnF3 : محمّدا وأحمد
16. BnF1 : كمل
17. BnF1 : حرف
18. BnF1, BnF3 : إليها
19. BnF1 : النبيّ محمّد (le nom محمّد est ajouté dans l'interligne supérieur)
20. BnF1 : om.
21. BnF1, BnF3 : ad. ذلك
22. BnF1 : orth. بحسب
23. BnF1, BnF3 : وصفاء
24. BnF1 : شكل المربّع العددي
25. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
26. Esc1 : orth. امته
27. BnF1 : om.

a. BnF3 : + M.G. علم الهدى وأسرار الاهتداء كتاب للمص رحمه [اللّه]
b. Esc1 : + M.D. لتيسير أسباب السعادة et للقوّة على الطاعة ; BnF3 : + M.G. للطاعة والبركة ودفع الجنة
c. BnF1 : [10a]
d. BnF3 : للسعادة écrit dans la marge
e. BnF3 : + M.G. ادفع العدو
α. Œuvre d'al-Būnī. Cf. al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260.
β. Comparer avec al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 53a.
γ. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 53a.

ومن[(a)] كتبه ومحاه[1] وسقاه لمن يشتكي حمى[2] نفعه ذلك، وكذلك[3] يخفّف[4] ألم السمّ للملدوغ من العقارب والحيات[5] وغير ذلك ممّا يناسب هذا الباب[(b)] < وهذه صفته - أعني >[6] المربّع العدديّ[7] - < كما ترى[8] هكذا [كذا] >[9]

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

[Figure 1]

وأمّا شكله المربّع الحرفيّ، فخاصيّته أنّه[10] يذهب النسيان ويُحدّ[11] الفهم والعقل لمن استدام شربه [12] < في ماء « مطر وعسل [α]»[13] ونقش[14] « في لوح نحاس »[15] والقمر في[16] العقرب والمرّيخ ينظر إليه، فإنّه[17] يصلح « للذغ[18] العقرب »[19] <[(c)][20]. إذا سُقي[21] ماؤه بعد أن يغمس[22] الخاتم فيه ⌉ [β]، ولمّا كان هذا الشكل المربّع هو مجموع الألفات الأربع الّتي هي سرّ العقل وسرّ الروح < وسرّ النفس >[23] وسرّ القلب.

1. BnF1 : محاه
2. Esc1 : حما ; BnF1, BnF3 : حمّى مطبقة ; BnF2 : حمّيا
3. BnF3 : وذلك
4. BnF1 : orth. يخفف
5. BnF2 : والحياة (fautif) ; BnF3 : الحيات (fautif)
6. BnF1 : وهو هذا ; BnF3 : وهذا هو
7. BnF1 : M.G.
8. BnF2 : يرى
9. BnF1, BnF3 : om.
10. BnF1, BnF3 : أن
11. BnF1 : orth. وحد
12. BnF1 : ad. في ما
13. BnF1 : المطر بالعسل وهو أيضا لمن يشتكي ألم والسمّ وإذا ; BnF3 : ad. وهو أيضا لمن يشتكي ألم السمّ إذا (orth. يشتكي)
14. BnF1, BnF3 : نقش
15. BnF1, BnF3 : om.
16. BnF3 : ad. برج
17. BnF1, BnF3 : ad. في لوح نحاس
18. BnF3 : للدغ (bonne lecture)
19. BnF1 : للملذوغين من العقاريب
20. BnF1 : في ما مطر وعسل وهو أيضا لمن يشتكي ألم والسمّ وإذا نقش والقمر في برج ; BnF3 : في ما المطر بالعسل وهو أيضا لمن يشتكي صدره [١٠ب] وإذا نقش والقمر في العقرب والمريخ ينظر إليه في لوح نحاس يصلح للملذوغين من العقارب العقرب والمريخ ينظر إليه في لوح نحاس يصلح للذغ العقارب
21. BnF3 : ad. لهم
22. BnF1 : orth. يغمس
23. Esc1 : M.G. (continuité de la ligne)

a. BnF3 : +M.G. ادفع الحمى وكل مر (s.d. ف)
b. BnF3 : [9b]
c. BnF1 : [10b] (se référer à la note correspondante pour l'endroit précis du changement de page)
α. Le miel a de nombreuses propriétés médicinales dans les sources arabes qu'elles soient religieuses ou médicales. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 121-123 ; *Traité des simples*, II, p. 445-447, n°1542.
β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 53a-53b.

فالألف في العدد واحد[1]. فإذا[2] ضربت الأربعة في نفسها انبسطت بستّة[3] عشر وهو انتهاء العدد التفصيليّ لأن العرش والكرسيّ والسموات السبع والأرضين السبع الجملة ستّة عشر. وهذا العدد هو انتهاء هذا الشكل المربّع الّذي هو ستّة عشر بيتًا. ⌉ وفي[4] هذه الستّة عشر[5] شفعيّة الأربعة عشر < وشفعيّة الأربعة عشر >[6] وهي السموات[7] والأرضين[8]. وفيها شفعيّة الاثنى[9] عشر وهي البروج الاثنى[10] عشر[(a)11]. وهي[12] [كذا] شفعيّة الثمانية وهي شفعيّة حملة العرش. وفيه[13] شفعيّة الستّة وهي شفعيّة[14] الحدود الجسمانيّة[15] : < الفوق والتحت[(b)] والخلف والأمام واليمين والشمال >[16]. وفيه[17] شفعيّة الأربع[18] وهي شفعيّة النبيّين والصديقين والشهداء والصالحين. وفيه شفعيّة الاثنين [٦ب] وهما[19] شهادة أنّ[(c)] لا إله إلا اللّه وأنّ محمّدًا رسول اللّه. < فهذه سبعة أشفاع >[20]. وفيه من الوتر وتر الخمسة عشر وهو[21] الكرسيّ والسموات السبع[22] والأرضون[23] السبع[24]. وفيه وتر الثلاثة عشر وهي وتريّة القلم واللوح والصور وروح القدس والكرسيّ والسموات السبع. وفيه وتريّة[25] الأحد[26] عشر وهو[27] < باقي عوالم >[28] الإنسان من[29] < حواسّ خمس >[30] وهي السمع والبصر < والشمّ / والذوق >[31] واللمس والجهات الستّة[32] : الفوق والتحت < واليمين والشمال / والخلف

1. BnF3 : واحدة
2. BnF3 : إذا
3. BnF1, BnF3 : ستّة
4. BnF3 : + int.sup. في
5. BnF3 : ad. سرّ, ce dernier est précédé d'un espace important
6. BnF1 : om.
7. BnF3 : ad. السبع
8. Esc1 : la terminaison ين semble avoir été rajoutée après coup, dans le prolongement du ض ; BnF1, BnF3 : والأرضون ; BnF3 : ad. السبع
9. Esc1 : orth. الاثنا
10. Esc1 : orth. الاثنا
11. BnF3 : عشرة
12. BnF1 : وفيه ; BnF2, BnF3 : وفيها
13. BnF2 : فيها ; BnF3 : وفيها
14. BnF2 : الشفعيّة (fautif)
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. وهي
16. BnF1 : فوق وتحت وخلف وأمام ويمين وشمال (orth. ويمين)
17. BnF2 : وفيها
18. BnF1 : الأربعة
19. BnF3 : un هي et un هما sont écrits superposés, le copiste a probablement écrit un هي qu'il a voulu corriger en هما
20. BnF3 : M. (صح, r°)
21. BnF2, BnF3 : وهي
22. BnF2 : om.
23. BnF1 : والأرضين
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2 : وتر
26. BnF1, BnF2 : الإحدى
27. BnF1 : وهي
28. BnF1, BnF2, BnF3 : ما في عالم
29. BnF2 : وهي ; BnF3 : واهو (fautif)
30. BnF1, BnF2, BnF3 : الحواسّ الخمس
31. BnF2, BnF3 : inv.
32. BnF1, BnF3 : الستّ

a. BnF2 : [6a] ici reprend le manuscrit
b. BnF3 : [10a]
c. BnF1 : [11a]

والأمام[1] >[2]. وفيه وتر[3] التسعة وهي ذات[4] الإنسان وطبائعه الثمانية الحرارة واليبوسة والبرودة والرطوبة < والحرارة والرطوبة والبرودة واليبوسة >[5]. فالصفراء[6] حارّة يابسة، والهواء[7] حارّ رطب وهو طبع الدم، والبلغم بارد رطب، والسوداء باردة يابسة. فهذه ثمانية[8] مفصّلة[9]. وفيه وتر سبعة[10] وهو[11] وتر[12] الأفلاك السبعة : فلك زحل وفلك المشتري وفلك المرّيخ وفلك الشمس وفلك الزهرة وفلك[(a)] عطارد وفلك القمر. وفيه[13] وتر[14] الأيّام السبع[(b)15] والأرضين السبع، وكلّ مسبّع[16]. وفيه[17] [كذا] وتر[18] < الصلوات[19] \ الخمس >[20]. وفيه وتر[21] ثلاثة[22] < وهو وتر[23] الدور الثلاثة >[(c)24] : دار الدنيا[25] ودار[26] الأخرى[27]. وفيه وتر[28] الواحد وهو[29] العقل.

1. BnF1 : والقدام
2. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
3. BnF3 : وترية (ية écrit en petits caractères au-dessus du وتر)
4. Esc1, BnF1 : ذ s.d. ; BnF3 : ذوات (la و semble avoir été rajoutée après coup)
5. BnF1 : والحرارة والرطوبة والبرودة واليبوسة والحرارة واليبوسة والبرودة والرطوبة ; BnF3 : والحرارة واليبوسة
6. BnF2, BnF3 : والصفراء
7. BnF1 : orth. والهوى
8. BnF2, BnF3 : ad. وهي
9. BnF3 : منفصلة
10. BnF2, BnF3 : السبعة
11. BnF2, BnF3 : وهي
12. BnF3 : om.
13. BnF1 : وهو ; BnF2 : و ; BnF3 : فيه dans int.sup.
14. Esc1 : وثر (graphie fautive)
15. BnF1 : السبعة
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. وفيه وتر الخمسة
17. BnF1 : وهي ; BnF2, BnF3 : وهو
18. Esc1 : وثر ; BnF2 : ad. الخمسة وهو وتر
19. BnF2 : صلوات (fautif)
20. BnF2 : inv.
21. Esc1 : orth. وثر
22. BnF2, BnF3 : الثلاثة
23. Esc1 : orth. وثر
24. BnF1 : وهي ; BnF2 : وهو وتر الثلاثة الدور ; BnF3 : وهو وتر [١٠ب] الثلاثة الدور
25. BnF2 : ad. ودار البرزخ ; BnF3 : + M.sup. ودار البرزخيّة (صح) (bonne lecture)
26. Esc1 : la ر a une petite ي au-dessus
27. BnF1, BnF3 : الآخرة ; BnF1 : ad. والبرزخ
28. Esc1 : وثر (graphie fautive)
29. BnF1 : un هي et un هو sont écrits superposés, le copiste a probablement écrit un هي qu'il a voulu corriger en هو

a. BnF2 : [6b]
b. BnF1 : [11b]
c. BnF3 : [10b] (se référer à la note correspondante pour l'endroit précis du changement de page)

فاجتمع في الستّة عشر سبعة[1] أشفاع وثمانية[2] أوتار. كلّ[3] شفع يتلقّى كلّ[4] وتر[5]، وكلّ وتر[6] يتلقّى كلّ شفع ⌉ [α]. مثال[7] ذلك واحد وواحد اثنين وثلاثة[8] وثلاثة ستّة هكذا[9] إلى آخرها < وكذلك الأشفاع >[10]. < وهذه صفة >[11] شكله العدديّ[12] بالقلم الطبيعيّ[β] وهو الهنديّ[(a)] < على هذه الصورة[13] >[14]. وهذا القلم[15] أولى به وأحقّ[16]، < وهو هذا الخاتم المبارك، نفع اللّه به إن شاء اللّه تعالى، يا ربّ العالمين >[17].

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

[Figure 2]

1. BnF2 : ٧
2. BnF2 : وه٨
3. BnF2, BnF3 : وكل
4. BnF2, BnF3 : الـ
5. Esc1 : وتر
6. Esc1 : وتر
7. BnF1 : ومثال
8. BnF2 : وثلثة (graphie fautive)
9. BnF1 : وهكذا
10. Esc1 : M.D. (صح)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : وهذا
12. BnF2 : العدّ (fautif)
13. BnF1, BnF2 : الصفة
14. BnF3 : om.
15. BnF2, BnF3 : ad. هو
16. BnF1 : وأليق
17. Esc1 : وهـــو هـــذا termine la ligne, vient la [Figure 2], qui divise le texte en deux parties, ceci est la première (à droite du tableau) ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF2, BnF3 : ad. [Figure 2]

α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 14a.

β. « L'alphabet naturel » (*al-qalam al-ṭabīʿī*) est un alphabet magique que l'on trouve mentionné, sinon employé, dans de nombreux traités de magie.

وله < في الحروف أيضًا[1] أسرار >[2] عجيبة. وذلك أن تضع مكان هذه الأعداد حروفًا، ويكون عملك لها[3] بعد صوم[4] أسبوعين لا تأكل[5] فيها [٧أ] ليلاً إلّا الخبز وحده واستدامة الطهارة وذكر اللّه تعالى[6]، ثمّ[7] تعمد إلى صفيحة مربّعة من قصدير[8] مصفى[9]، وتنقش[10] عليها[11] هذا الشكل الحرفيّ وأنت مستقبل القبلة بعد[12] صلاة[13](a) ركعتين بآية الكرسيّ[α] و{ قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ }[β] مائة مرّة في[14] يوم(b) الخميس في[15] ساعة المشتري عند طلوع[16] الشمس، ويكون القمر محظوظًا من < المشتري والشمس >[17] ويكون[18] الطالع الجوزاء، وتبخّره[19] بالمصطكاء[γ][20] والصندل[21]

1. BnF1 : om.
2. BnF3 : M.G. (صح)
3. Esc1 : M.G. (صح coupé, r°) ; BnF1 : بها
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : orth. ماكل
6. BnF1 : om.
7. BnF2, BnF3 : om.
8. BnF2, BnF3 : قرير (fautif)
9. Esc1 : M.G. (صح) ; BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2 : وينقش
11. BnF1 : عليه
12. BnF1 : ثمّ
13. BnF1 : الصلاة
14. BnF1 : om.
15. BnF1 : om.
16. Esc1 : ad. المشتري (rayé)
17. BnF1 : الشمس والمشتري.
18. BnF2 : وأن يكون ; BnF3 : يكون (orth. لكون)
19. BnF1 : orth. وبيخره
20. BnF1 : بالمصطكى ; BnF2 : بالمصتكا
21. BnF1 : om. (blanc laissé à la place)

a. BnF1 : [12a]
b. BnF2 : [7a]
α. Coran, II, 256/255.
β. Coran, CXII, 1.
γ. Il s'agit de résine ou mastic. L'orthographe usuelle est مصطكى. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 158-160 ; *Traité des simples*, III, p. 323-325, n°2139 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār (L'explication des noms de drogues)*, éd. et tr. Max Meyerhof, Le Caire, Imprimerie de l'institut français d'archéologie orientale, 1940, p. 26 (texte arabe) et 115-116 (traduction), n°232 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 62 (texte arabe) et 112 (traduction), n°251.

الأبيض[α] كلّ يوم خميس، لابس[1] وهذا[2] الخاتم، يحبّب[3] اللّه له[4] أمور الديانات ويسّر[5] [كذا] عليه أعمال[6] الطاعات ويرزق التيسير < في[7] أسباب >[8] الرزق ويضع اللّه تعالى[9] البركة فيما[(a)] تحاول[10] يده[11]. ⌉ [β]

وكذلك إذا جعله في موضعه أو[12] دكانه أو صندوقه[13]، كثر[14] ماله وغزر[15] رزقه بشرط أن يكتب معه كلامه المخصوص بطلب الرزق < ووسع البسط >[16] ووضع البركة على ما يأتي بعد إن شاء اللّه تعالى.

⌈ ومن كتبه في رقّ نقيّ[17] يوم الخميس عند طلوع الشمس وحمله معه < في محفظة[18] ثيابه، آمن بحول[19] اللّه تعالى[20] من اللصوص والمكاره كلّها[21] بعد أن يكتب[22] معه >[23] كلامه[24] اللائق به في ذلك كلّه وإيّاك وحمله[25] على < غير طهارة >[26] وهو أوّل موضوعات الأعداد. ⌉[γ]

1. Esc1 : peu lisible ; BnF1 : فلابس
2. BnF1, BnF2, BnF3 : هذا
3. BnF1 : orth. يحبب
4. BnF1 : إليه
5. BnF1 : ويسّر ; BnF2 : وينشر (fautif) ; BnF3 : يشير (fautif)
6. BnF1 : أمور ; BnF2 : إعلام أعمال
7. BnF2 : من
8. BnF3 : من أبواب
9. BnF1, BnF3 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : يحاوله
11. BnF1 : بيده ; BnF2 : om. ; BnF3 : om.
12. BnF2 : ad. في
13. BnF1 : ad. فإنّه
14. BnF1 : يكثر ; BnF3 : كثر
15. Esc1 : ز s.d. ; BnF1 : ويغزر ; BnF3 : غزر
16. BnF3 : M.G. (صح, r°)
17. BnF1 : ضيّ ; BnF2 : نقى (fautif)
18. BnF1, BnF2, BnF3 : مخيط (bonne lecture)
19. Esc1, BnF1 : orth. محول ; BnF2 : بحول (bonne lecture) ; BnF3 : يحول (fautif)
20. BnF2 : om.
21. BnF1, BnF3 : om.
22. BnF3 : كتب (fautif)
23. BnF3 : M.G. précédé de « ... » pour continuer la ligne
24. BnF1 : الكلام
25. BnF1 : حمله
26. BnF1, BnF2, BnF3 : نجاسة

a. BnF3 : [11a]

α. Il s'agit du santal (anciennement sandal). Les botanistes médiévaux distinguaient trois espèces de santal : un blanc, un jaune et un rouge. Le santal est considéré comme froid et sec. Les degrés de froid et de siccité ne font pas l'unanimité et Ibn al-Bayṭār lui-même notait des divergences entre différents savants : selon al-Šarīf le santal rouge est plus froid que le blanc, mais Avicenne affirmait au contraire que le blanc est plus froid et moins sec que le rouge. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 89 ; *Traité des simples*, II, p. 383-384, n°1418 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, éd. Mufīd Qumayḥa, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 2004, XII, p. 21-24 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 31 (texte arabe) et 132 (traduction), n°297. Sur la fabrication d'eau de santal (à partir de santal jaune), cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt. Buch über die chemie des parfüms und die destillationen*, éd. et tr. Karl Garbers, Leipzig, Deutsche Morgenlandische Gesellschaft, 1948, p. 57.

β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 14b.

γ. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 14a.

⌈ وسأنبّهك[1] على شيء من أسرار الأعداد وما أنزل[2] اللّه تعالى فيها وصفة[3] منافعها ومصارفها[4]، وسرّ حروف[5] المعجم[6] التي كان[7] في كتاب اللّه تعالى وهي أوائل السور التي هي ثمانية وعشرون سورة لا يطلع اللّه[8](a) تعالى[9] عليها إلّا خواصّ خلقه ⌉ [α] وما في أسماء اللّه تعالى[10] الحسنى التي هي كنوز الأسرار ومجاري[11] الأقدار[12] ومعرفة اسم اللّه[13] الأعظم الكبير الأكرم[14] وما فيه من أسرار[15] الإلهيّة وصفة الربوبيّة ما لا تجده[16] في كتاب ولا تقف[17] عليه في ديوان ممّا جمعته وألّفته[18] وانتخبته(b).

ولهذا[19] المربّع الحرفيّ[20] دعاء عظيم[21] منظوم من شكله، مجموع من حروفه، ومن[22] غوامض أسراره < التي لم يوجد[23] مثلها في مصنفات ولا نسج على منوالها، وهو من الأسرار الإلاهيّة والخواصّ العظيمة، نفع اللّه به كاتبه وحامله وجميع المسلمين بمحمّد وآله >[24] [٧ب].

د	يد	يه	ا
ط	ز	و	يب
ه	با	ى	ح
يو[26]	ب	ح[25]	ج

[Figure 3]

1. BnF1 : سأنبّيك ; BnF2, BnF3 : سأنبّهك
2. BnF2, BnF3 : أبرز
3. BnF1 : من صفات ; BnF2 : وصفة
4. BnF1 : وتصاريفها
5. BnF3 : الحروف
6. BnF2, BnF3 : السعجمة
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2 : om.
11. BnF2 : ومجاور (fautif)
12. Esc1 : M.G. (حـ, r°), © الأفعال ; BnF3 : الأقداد (fautif)
13. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
14. BnF1 : الأكبر
15. BnF1 : الأسرار
16. BnF3 : orth. يتجده
17. Esc1, BnF1 : orth. نقف ; BnF3 : يقف (fautif)
18. BnF1 : اللفته (fautif)
19. BnF2, BnF3 : وهذا صفة
20. BnF1 : om. ; BnF2 : الحرفيّ فأعرفه وله, ad. [Figure 3] après السربّع ; BnF3 : الحرفيّ فاعرفه وله
21. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF1, BnF2, BnF3 : و
23. Esc1 : orth. موجد
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : خ ; BnF3 : ج
26. BnF1 : يو ; BnF3 : يو

a. BnF1 : [12b]
b. BnF2 : [7b]
α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭā'if al-išārāt*, BnFα, fol. 15a.

وعدد حروفه المستخرجة منه[1] < التي هي >[2] غير مكرّرة[3] وهي عشرة[4] أحرف، منها التسعة أحرف[5](a) الموضوعة في جدول[6] المثلّث وهي هذه[7] : ا ب ج[8] < د ه و ز ح ط >[9] ي. زيد عليها حرف[10] الياء[11]، وهي[12] العاشرة[13]. وانتظم منها هذه[14] الدعوة[15] :

"اللّهم إنّي أسألك[16] بأسمائك الحسنى كلّها[17] ما[18] علمت[19] منها وما لم أعلم، يا هو، يا هو، < يا واحد، / يا أحد، >[20] < يا هادي، [كذا] >[21] يا برّ، يا بارئ، يا بصير، يا بديع، يا باسط، يا باقي [كذا]، يا جليل، يا دائم، يا وارث، يا ودود، يا حيّ، يا حليم، يا حقّ، يا حكيم، يا طاهر، يا مطهّر[22]. اقضي[23] [كذا] حاجتي[24]، أجب يا < إسرافيل، أنت >[25] وأعوانك وخدامك من أهل السموات[26] والأرض."

1. BnF2 : om.
2. BnF1 : الّذي هو
3. BnF1 : مكروه
4. BnF2 : ١٠
5. BnF1, BnF3 : الأحرف
6. BnF1 : الجدول
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : جـ
9. BnF2 : illisible pour le moment
10. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : om.
11. BnF3 : والياء (و rajouté dans l'interligne inférieur) (fautif)
12. BnF1 : وهو
13. BnF1, BnF2, BnF3 : العاشر
14. BnF1, BnF2 : حرف
15. BnF2 : ad. وهو
16. BnF3 : orth. أستلك
17. BnF2 : om.
18. BnF3 : int.sup.
19. BnF2 : علمت et عملت superposés : le second corrige le premier
20. BnF2, BnF3 : inv. ; BnF3 : + M.G. يا واحد يا أحد صح (r°)
21. BnF2 : ajouté après يا دائم
22. Esc1 : la ط porte un point au-dessus
23. BnF1, BnF2, BnF3 : اقض (bonne leçon)
24. BnF2, BnF3 : ad. يا الله
25. Esc1 : illisible
26. BnF1 : السماء

a. BnF3 : [11b]

《7》 ⌈ ولمّا تقدّم أنّ المنازل < ثمانية وعشرون >[1]، وكان الظاهر منها فوق الأرض < أربعة عشر >[2] منزلة[3]. فإذا غربت منزلة[4]، طلعت < أخرى نظيرتها وهي >[5] الخامسة[6] عشر[7](a) هكذا أبدًا[8]. ⌉ [α]

⌈ فكذلك[9] كانت الحروف < أربعة[10] [كذا] عشر >[11] منقوطة < وأربعة[12] [كذا] عشر >[13] غير منقوطة. فالمنقوطة هذه[14] : < ب ت ث ج خ ذ[15] ز ظ ن ض غ ف ق ش ي >[16]، وغير[17] المنقوطة هذه(b)[18] : ا ح د ر ط ك ل م ص ع س ه و. وغير[19] المنقوطة منها هي منازل[20] < السعوديّات، والمنقوطة >[21] منها هي المنحسات[22] والممتزجات. فما كان < منها / له[23] >[24] نقطة واحدة كان أقرب إلى السعود، وما كان منها[25] له نقطتان كان متوسّطًا في المنحوسات وهو[26] الممتزج، وما كان منها[27] له ثلاث(c)[28] نقط كان[29] غاية المنحوسات[30].

1. BnF2 : ٢٨
2. BnF2 : ١٤
3. BnF1, BnF3 : ad. وتحت الأرض أربعة عشر منزلة ; BnF2 : ad. وتحت الأرض ١٤ منزلة
4. BnF3 : المنزلة
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF3 : + M.G. خمسة (صح)
7. BnF1, BnF2 : ad. نظيرها ; BnF3 : ad. نظيرتها
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : فلذلك
10. BnF1 : خمسة (bonne leçon) ; BnF3 : أربعة, + M. خمسة (bonne leçon)
11. BnF2 : ١٤
12. BnF1 : وثلاثة (bonne leçon)
13. BnF2 : و١٤
14. BnF2 : om.
15. Esc1 : ذ s.d.
16. BnF3 : liste dans l'ordre suivant : ب ت ث ج خ ذ ز ش ظ ض ن غ ف ق ي
17. BnF1, BnF2, BnF3 : والغير
18. BnF1 : ذ s.d. ; BnF2 : om.
19. BnF1, BnF2, BnF3 : والغير
20. BnF2 : المنازل
21. BnF1 : السعودات والمنقوطات
22. BnF1 : المنحوسات ; BnF2, BnF3 : منازل النحسيّات
23. Esc1 : int.sup.
24. BnF2, BnF3 : inv.
25. BnF1, BnF3 : om.
26. BnF2 : وهي
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2 : ثلث (fautif)
29. BnF1 : كانت
30. BnF2, BnF3 : النحوس

a. BnF1 : [13a]
b. BnF2 : [8a]
c. BnF3 : [12a]
α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭā'if al-išārāt*, BnFα, fol. 13b.

فتدبّر ذلك[1](a) وهأنا أبيّن لك كيفيّة ذلك. وذلك أنّ المنازل أشكال مختلفات[2] الوضع في الخلقة الإلاهيّة[3] لا يشبه أحدها الآخر، والقمر خلقه اللّه تعالى[4] مستديرًا. وكذلك الشمس لسرّ خفيّ حتّى[5] لا يمكن شرحه. ⌉ [α]

⌈ والقمر[6] إذا حلّ بمنزلة النطح وهي[7] حرف الألف(b) كان بسرّ الألف. فيتجلّى[8] < من[9] تلك المنزلة روحانيّة الألف[10] >[11]، فيظهر الغضب في أجزاء[12] العالم، وأكثره في أشراف[13] أهل الدنيا وأكابرها. ويجد[14] كلّ [٨أ] أحد من المخلوقين[15] القهر والقبض[16] في باطنه على النوع الذي في رتبة[17] الإنسانيّة. فمن تفقد ذلك وجده.

فينبغي للإنسان أن < يسكن ويستعمل >[18] جوارحه في عبادة اللّه تعالى وكثرة الذكر له ولزوم الطهارة فيها. وفيها تنقبض[19] النفوس حتّى لا يدري الإنسان[20] ما سبب قبضه. وذلك أنّ الألف هي أوّل مراتب الآحاد في الأعداد والحروف فلا شبيه[21] له[22] فلذلك وقع به الانزعاج في العالم العلويّ[23]، وفيه تنغيص[24] من أردت[25] تنغيصه من أهل الدنيا وأشرافها من أهل < التجبّر والتكبّر >[26]. ⌉ [β]

1. BnF1 : ad. وهذا صفة المربّع الحرفيّ واللّه أعلم
2. BnF1 : مختلفة
3. BnF1, BnF2, BnF3 : الإلهيّة
4. BnF1 : om.
5. Esc1 : rayé ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1, BnF2 : فالقمر ; BnF3 : om.
7. BnF1 : وهو
8. BnF1 : فتجلّى ; BnF2, BnF3 : فيتجلا (BnF2 : ج s.d.)
9. BnF1 : في
10. BnF1 : آلف
11. BnF3 : من ذلك الألف المنزلة روحانيّة الألف
12. BnF3 : آخر
13. BnF2 : أشرف
14. BnF1 : orth. وجد ; BnF2 : يجد
15. BnF1 : المخلوق ; BnF2, BnF3 : المخلوقات (bonne leçon)
16. BnF1 : القيض (confusion entre القبض et الفيض ?) ; BnF2 : القبض
17. BnF1 : الرتبة ; BnF2, BnF3 : رتبته
18. BnF1 : يستعمل
19. BnF1 : orth. ينقبض
20. BnF3 : om.
21. BnF1, BnF3 : شبه
22. BnF3 : + int.sup. لها
23. BnF1 : السفليّ
24. BnF1 : تنغيض ; BnF2 : يتّغيض ; BnF3 : يتّغضُ
25. BnF1 : أريد
26. BnF3 : التكبّر والتجبّر

a. BnF1 : ad. [Figure 3]
b. BnF1 : [13b]
α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 17b.
β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 17b.

فإنّه[1] < يناسبه[2] تنغيصه[(a)] ووقته >[3] لما[4] في حرف الألف من الحرارة واليبوسة التي وقع الانزعاج بسببه[5] وانقبضت النفوس بحلول القمر فيه، ولما[6] في النطح من الحرارة واليبوسة وهو وجه[7] الأحمر، والأحمر حارّ يابس طبع النار محرق نحس[8].

فإذا[(b)] دعوت فيه[(c)] بأسماء حارّة يابسة من طبعه، إذا كان النطح طالعًا على الأفق الشرقيّ والقمر فيه[9] وكتبت الحرف[10] مائة مرّة[11] وأحد[12] عشر مرّة في نحاس أحمر أو حديد أو شقف فخّار [أ]حمر[13] على اسم من أردت تنغيصه[14] ووضعته في النار بعد أن[(d)] تبخّره[15] من جنسه تكون[16] فيه الحرارة واليبس[17] مثل الحرف[18] [كذا] والصبارة[19] وغيرهما، وتدعوا[20] بالأسماء مائة مرّة[21] < وأحد[22] عشر مرّة >[23] وهي الأعداد الواقعة على بسط الألف، < والأسماء التي تدعوا[24] بها عليه >[25] هي[26] أن تأخذ حروف اسم من[27] أردت تنغيصه وقبضه، فتبسطه وتضعه[28] وتنظر ما الغالب < عليه في >[29] اسمه من الطبائع. أمّا الحرارة أو اليبوسة أو البرودة أو الرطوبة، فتأخذ تلك الحروف الحارّة اليابسة من اسمه وتضعها بين يديك < في

1. BnF3 : وإنّه
2. BnF2, BnF3 : يناسب
3. BnF1 : مناسب
4. Esc1 : M.G. (صح, r°)
5. BnF1 : يشبه (fautif)
6. Esc1 : illisible
7. BnF3 : الوجه
8. BnF2 : يجنسه ; BnF3 : بجنس
9. BnF1 : om.
10. BnF3 : om.
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2 : وإحدى
13. Esc1 : orth. حمر
14. BnF2 : تنغصه
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. ببخور
16. BnF1, BnF2, BnF3 : يكون ; BnF2 : ad. له rayé
17. BnF2, BnF3 : واليبوسة
18. BnF2 : الخزف (bonne lecture)
19. Esc1 : +M. والقضاب (صح) ; BnF1 : و suivi d'un espace important ; BnF2 : الخزف والقضاب ; BnF3 : والعضاب
20. BnF1 : ويدعوا ; BnF3 : وتدعو (bonne leçon)
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : وإحدى
23. BnF1 : om.
24. BnF3 : تدعو (bonne leçon)
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : وهو
27. BnF1, BnF2, BnF3 : المذكور الّذي
28. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
29. BnF1 : على

a. BnF2 : [8b]
b. Esc1 : + M.G. انظرها (écriture africaine)
c. BnF3 : [12b]
d. BnF1 : [14a]

لوح >[1] وتضيف[2] إليها حروف المرّيخ والنطح والقمر وتجمع[3] منها أسماء من أسماء اللّه < - عزّ وجلّ - >[4]، وتدعوا[5] بها[6] العدد المذكور وتجمع[7] همّتك في قمعه وقهره[8] مثال[9] ذلك زيد أو عمر[10] [كذا] وتضع[11] الحروف مقطّعة مبسوطة هكذا : ع م ر و م ر ي خ[12] ن ط ح ق[13] م ر[14]. فهذه أربعة عشر حرفًا. فيها[15] < من الحروف الناريّة أربعة وهي [٨ب] هذه : ح ع ر خ >[(a)16]، ومن الحروف الحارّة الرطبة ثلاثة أحرف[17] وهي : و < ي / ن >[18]، ومن الحروف الباردة الرطبة حرف واحد وهو حرف[19] ق[20]، وكانت[21] حروف[22] [كذا] الحارّة المكرّرة أربعة[23] وهي[(b)] : م م م ط، واليابسة بمكرّرها ستّة أحرف[24] وهي[25] : < ح ع ر ر ر ح >[26]، والحارّة الرطبة ثلاثة[27] < والبارد الرطب >[28] واحد[29]. فانحبست[30] [كذا] الأربعة عشر[(c)] حرفًا، فكان الغالب على هذه الحروف الحرارة واليبوسة.

فخرّج لنا من أسماء اللّه تعالى هذه تقول[(d)31] :

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : وتظف (fautif)
3. BnF1 : orth. وبجمع
4. BnF1, BnF2, BnF3 : تعالى
5. BnF3 : وتدعو (bonne leçon)
6. BnF2, BnF3 : بهذا
7. BnF1 : orth. وبجمع
8. BnF1 : قهره
9. BnF2 : مثاله (lecture incertaine)
10. BnF2, BnF3 : عمرو (bonne leçon)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : فتضع
12. BnF2 : ح (خ s.d.)
13. BnF2 : و (ق s.d.)
14. BnF2 : ز (ر s.d.)
15. BnF1 : فمنها ; BnF2, BnF3 : منها
16. BnF1 : ناريّ ط م وثرابيّ ح ع ر خ ; BnF2 : ناريّ ٣ وهي ط م م م ; BnF3 : ناريّ وهي ح م ع خ
17. BnF1 : om.
18. BnF2, BnF3 : inv.
19. BnF1 : om.
20. BnF2, BnF3 : القاف
21. BnF2, BnF3 : فكانت
22. BnF1, BnF3 : الحروف (bonne leçon)
23. Esc1 : M. (صح, r°)
24. BnF1 : om.
25. BnF2, BnF3 : om.
26. Esc1 : M.D., © ح د ر ر خ ; BnF1 : ح ع ر ر خ ; BnF2 : ح ع و ر ب ح (peu lisible) ; BnF3 : ح ع ر و ت ح
27. BnF1 : ad. وهي المكتوبة
28. BnF1, BnF3 : والباردة الرطبة
29. BnF1 : وهو أيضا مكتوب من غير تكرار ; BnF3 : واحدة
30. BnF1 : فأحسب ; BnF2, BnF3 : فانحسبت
31. Esc1 : orth. نقول ; BnF1 : om.

a. BnF2 : [9a]
b. BnF3 : [13a]
c. BnF1 : [14b]
d. BnF3 : + M.G. دعاء المرّ[يخ]

"أقسمت عليك يا سمسمائيل[1] الملك بالذي خلقك فسوّاك وجعلك نورًا في فلكك وخصّك < من بطشه >[2] وحباك[3] [إلى][4] ما كنت في[5] عوني فيما أرغبه منك[6]. فإنّي سلطتك على فلان بن[7] فلان[8] أن تنتقم[9] منه، وتهد حواسه، وتمزج[10] بحرارة المرّيخ في حرارة طبعه، وتهيج فيه حرارة ناريّة تقمع[11] بها أوصاله، وتقبض[12] بها قلبه وباطنه، وتتلف[13] عقله، وتنزل عليه ملائكة[14] العذاب[15] ونار المرّيخ، وتجري[16] عليه النار[17] والصداع والأوجاع[18]. بحقّ المرّيخ وما فيه من نحس ونار، وبحقّ منزلتك الرفيعة المقدار اليابسة[19] الحارّة[20] المنتقمة من الظلمة الطاغين[21] < والجبابرة الباغين >[22]، وأرسل روحانيّة[23] حرارة[24] المرّيخ أصحاب النار والعذاب والقهر والنصاب[25] على روحانيّة هذا الجبّار الباغي المتكبّر الطاغي. ومكنوا[26] [كذا] جسمه عذاب الإسقام[27]، وسلطوا[28] على باطنه سرّ القهر والغضب[(a)] والانتقام. فإنّي[29] أقسم[30] عليكم[31] بالقويّ المحيط < اللطيف الجبير >[32] الحيّ[(b)] القيّوم النور المؤمن المؤخّر مفيض الأنوار ومعطي[33] الأسرار. وبحقّ النار والشرار والكوكب الأحمر وباللّه الواحد القهّار، أجيبوا[34] طائعين[(c)] مسرعين."

1. BnF2 : سمسمائل
2. BnF1 : ببطشه
3. BnF2 : وحيّاك (fautif)
4. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : إلا (graphie fautive)
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2 : ad. فيه
7. BnF1, BnF3 : ابن
8. BnF2 : فلانة
9. BnF2 : تنقسم (fautif)
10. BnF1, BnF2, BnF3 : وتمترج (BnF1 : orth. وسترج)
11. BnF1 : orth. نقمع
12. BnF1 : لتقبض
13. BnF1 : orth. وتلف
14. BnF2, BnF3 : ad. المرّيخ و
15. BnF2 : المرّيخ
16. BnF1, BnF2, BnF3 : وتحرك
17. BnF1, BnF2, BnF3 : النيران
18. BnF2 : ad. بها وتقبض بها قلبه وباطنه ; BnF3 : ad. كلّها وتقبض بها قلبه وباطنه
19. BnF1 : اليابس
20. BnF1 : الحارّ ; BnF2, BnF3 : الرفيعة المقدار وبحقّ الحرارة
21. Esc1 : fin du mot un peu effacé, il semble y avoir un espace entre la غ et la ن ; BnF2, BnF3 : والطاغين
22. BnF2, BnF3 : والباغين والجبابرة
23. Esc1 : M.D. (حـ, r°)
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : والنصب
26. BnF1 : ومكن من (bonne leçon) ; BnF2, BnF3 : ad. من
27. BnF1, BnF2 : الانتقام
28. BnF1 : وسلط
29. BnF1 : وإني
30. BnF1, BnF2, BnF3 : أقسمت
31. BnF1, BnF2, BnF3 : عليك
32. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : والطابق
33. BnF2 : معطى ; BnF3 : مغطي
34. BnF2, BnF3 : ad. أيّها الملائكة

a. BnF2 : [9b]
b. BnF3 : [13b]
c. BnF1 : [15a]

وتكتب[1] معه المخمّس[(a)].

⌈ الثاني[2] من المنازل منزلة[3] البطين وهي لحرف[4] الباء. إذا نزل القمر بها ينحدر[5] منه[6] < بأمر[7] اللّه تعالى >[8] قوّة روحانيّة[9] تصلح[10] للغضب وما تقدّم ذكره. وفيه < من شرب >[11] الدواء وتتحوّل[12] فيه الأكابر[13] وأبناء الدنيا وملوك الأرض، لأنّ هذا الوجه من الحمل هو الثاني [٩أ] وهو وجه الشمس. وفيه يكون[14] شرفها على ستّة أدراج، منها يوم أربعة من ابريل[15] والشمس سعيدة لأنّها[16] حارّة يابسة طبع المرّيخ. فلسعدها[17] وشرفها في[18] هذا الوجه يعمل فيها < إقبال وجوه >[19] الملوك[20] < على من قصدها >[21] والمحبّات وجلب القبول[22] وعمل الصناعات الحكميّة والأكاسير الذهبيّة.

الثالث من المنازل هي[23] منزلة الثريّا، ولها حرف الجيم. إذا نزل القمر بها < ينحدر[24] منها >[25] روحانيّة ممتزجة بالحرارة والرطوبة، وهو سعد متوسّط جيّد للسفر وممازجة الأشراف[26].

1. BnF2, BnF3 : ويكتب
2. BnF1 : ad. الثاني
3. BnF1 : om.
4. BnF1, BnF3 : حرف ; BnF2 : لحروف (fautif)
5. BnF2, BnF3 : يتحدّر
6. BnF1 : منها
7. BnF1 : بإذن
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF2, BnF3 : ad. بأمر اللّه تعالى
10. BnF3 : يصلح
11. BnF1, BnF2, BnF3 : يشرب
12. BnF1 : première lettre basse s.d. ; BnF2, BnF3 : وتتحرّك
13. BnF1 : ad. والملوك
14. BnF1 : om.
15. BnF3 : اثر بل (fautif)
16. Esc1 : int.sup. ; BnF1, BnF2, BnF3 : إلّا أنّها
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF1 : من
19. BnF1 : القبول من
20. Esc1 : M.G., © الناس
21. BnF1 : om.
22. BnF1, BnF2, BnF3 : القلوب
23. BnF1 : وهي
24. BnF2, BnF3 : يتحدّر
25. BnF1 : تنزل معها
26. BnF3 : الأشراب

a. BnF2 : + M.D. وهو هذا مخمّسه suivi de deux carrés magiques identiques (le second est un peu plus grand que le premier, sans doute a-t-il été rajouté pour que les chiffres soient mieux visibles).

١٨	١٠	٢٢	١٤	١
١٢	٤	١٦	٨	٢٥
٦	٢٣	١٥	٢	١٩
٥	١٧	٩	٢١	١٣
٢٤	١١	٣	٢٠	٧

الرابع حرف الدال، ومنزلة[1] الدبران ينحدر[2] منه[3] روحانيّة ردّيّة[4] يعمل فيها ما يليق[5] بها من العمل الرديّ اللائق بها.

الخامس حرف الهاء، < وله منزلة >[6(a)] الهقعة. إذا نزل القمر بها[7]، يتجلّى[8] منها[9] روحانيّة ممتزجة[(b)] بالحركة المتوسّطة.

السادس[(c)] حرف الواو، ومنزلته الهنعة، وهو[10] سعد يصلح[11] للألفة والتعبّدات[12]، لأنّه ينزل منه[13] < روحانيّة معيّنة >[14] على الأعمال < الصالحة[15] على[16] البرّ والتقوى >[17].

السابع حرف الزاي، وله منزلة الذراع[18]. إذا نزل القمر بها[19]، ينزل اللّه[20] فيه[21] روحانيّة صالحة تعيّن على < أرباب العلامات >[22] ويفتح[23] فيه على أرباب الانعكاف في الزوايا. ومن كان في فكرة فتح عليه سرّ من الملكوت وطلب الحقيقة[24] لجميع[25] الأعمال.

الثامن منزلة النثرة، ولها[26] حرف الحاء[27]. إذا نزل القمر بها، يتجلّى[28] منها[29] روحانيّة غير معيّنة على الخير.

التاسع منزلة < الطرف، وهي[30] >[31] حرف الطاء. فإذا[32] نزل[33] القمر بها، تنزل[34] منها روحانيّة فعلها ردّيّ كالمتقدّم.

1. BnF1, BnF2, BnF3 : ومنزلتها (bonne lecture)
2. Esc1 : début du mot peut lisible ; BnF1 : orth. ىنحدر ; BnF2, BnF3 : يتحدّر
3. BnF1 : منها
4. BnF2 : om. ; BnF2, BnF3 : ممتزجة بالحركة الرديّة
5. BnF1 : orth. ىليق
6. BnF1 : منزلة ; BnF2 : ولها من المنازل ; BnF3 : وله من المنازل
7. BnF3 : om.
8. Esc1, BnF2, BnF3 : يتجلّ (BnF2 : ج s.d.) (mauvaise graphie)
9. BnF2, BnF3 : منه
10. BnF1, BnF2, BnF3 : وهي
11. BnF1 : تصلح (fautif) ; BnF2, BnF3 : وتصلح (BnF3 : orth. ىوصلح)
12. BnF1 : والصحبّة
13. BnF1 : معها ; BnF2, BnF3 : منها
14. BnF2 : ما يعينه ; BnF3 : ملائكة ما يعينه
15. BnF2 : الصالحات
16. BnF1 : و ; BnF2, BnF3 : من
17. Esc1 : M.G.
18. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. الدراع ; BnF3 : الذران (fautif)
19. BnF3 : om.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1, BnF2 : منها ; BnF3 : فيها
22. BnF1, BnF2, BnF3 : العلاجات
23. BnF2 : وتفتح ; BnF3 : orth. ىوفتح
24. BnF3 : لحقيقة
25. Esc1 : hésitation possible avec بجميع ; BnF2, BnF3 : جميع
26. BnF1, BnF2 : وهي
27. Esc1, BnF1 : la ح porte une petite ح au-dessous
28. BnF1 : orth. ىتجلّى
29. BnF2, BnF3 : منه
30. BnF1 : وهو
31. BnF2 : الصرفة وهو (fautif) ; BnF3 : الظرفة وهي لها (bonne leçon)
32. BnF1 : إذا
33. BnF1, BnF2 : حلّ
34. BnF1 : ينزل ; BnF3 : تقول

a. BnF3 : [14a]
b. BnF2 : [10a]
c. BnF1 : [15b]

العاشر منزلة الجبهة، ولها[1] حرف الياء، وهي[2] روحانيّة ممتزجة من[3] الخير والشرّ.

< الحادي عشر منزلة الزبرة >[4]، ولها حرف الكاف. ينزل[5] منها[6]، إذا حلّ القمر بها[7]، روحانيّة صالحة لنمو الأرزاق وطلب[8] الحوائج[9].

الصرفة ولها حرف اللام. < ينزل منها >[10] < روحانيّة ممتزجة.

العوا، ولها[11] حرف الميم >[12]. < إذا حلّ القمر بها >[13]، < تنزل فيها >[14] روحانيّة لا يتحرّى[15] فيها [٩ب] إلّا[16] لركوب البحر.

السماك[17] ولها[18] حرف النون. إذا نزل القمر بها[19]، تنزل[20] منها[(a)] روحانيّة[21] لا تعيّن على الخير.

الغفر[22] وله[23] حرف الصاد[(b)][α]. تنزل[24] منها روحانيّة < صالحة تعيّن على جميع[25] الحركات « الدنياويّات والأخراويّات »[26].

الزبانا[27] ولها[28] حرف العين[29]. ينزل منها روحانيّة >[30] ممتزجة. فلا يتحرّى[31] فيها إلّا الخير[32].

1. BnF2, BnF3 : وله
2. BnF1, BnF2, BnF3 : وله
3. BnF1, BnF2, BnF3 : بين
4. BnF1, BnF2 : والزبرة ; BnF3 : الزبرة
5. BnF2 : تنزل
6. BnF1 : ad. روحانيّة
7. BnF1 : ad. تنزل منها
8. BnF1, BnF3 : طلب
9. BnF3 : الحاجات
10. BnF3 : تنزل منه
11. BnF3 : لها
12. BnF1 : om.
13. BnF2, BnF3 : om.
14. BnF1 : om. ; BnF2 : ينزل منه ; BnF3 : تنزل منه
15. BnF1 : orth. متحرّك ; BnF2 : يتحرّك ; BnF3 : تتحرّك
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : والسماك ; BnF3 : om.
18. BnF2 : وله ; BnF3 : له
19. BnF2, BnF3 : فيه
20. BnF2 : ينزل
21. BnF2, BnF3 : ad. ممتزجة
22. BnF2 : والغفر ; BnF3 : السماك (fautif)
23. BnF1, BnF2 : ولها ; BnF3 : لها
24. BnF1, BnF2, BnF3 : ينزل
25. BnF3 : om.
26. BnF1 : الدنياوية والأخراوية
27. BnF1 : الزبانان (fautif)
28. BnF3 : لها
29. BnF2 : ad. إذا نزل القمر بها
30. Esc1 : M.D. (صح)
31. BnF1, BnF2, BnF3 : تتحرّك (BnF1 : orth. متحرّك)
32. BnF1, BnF2, BnF3 : بخير

a. BnF3 : [14b]
b. BnF1 : [16a]
α. La lettre correspondante dans la version longue est le *sīn* et non le *ṣād*. Al-Būnī, *Šams al-maʿārif al-kubrā*, Beyrouth, p. 13.

الإكليل وله[1] حرف الفاء. < إذا نزل القمر به >[2]، تنزل[3] منه[4] روحانيّة[(a)] غير معيّنة على الأعمال[5].

القلب وله[6] حرف الضاد[α]. تنزل[7] منه[8] روحانيّة تعيّن على الخير كلّه.

الشولة[9] ولها[10] حرف القاف، وروحانيّتها[11] ممتزجة. فلا يتحوّل[12] فيه بشيء[13] من آثار[14] الدنيا.

< النعائم ولها حرف الراء. « ينزل[15] اللّه تعالى منها روحانيّة طاهرة »[16] تصفي[17] القلوب وتفرح[18] النفوس جيّدة لكلّ ما يتناول من أمور الدنيا والآخرة >[19].

البلدة [20] لها حرف الشين[21] [كذا][β]. تنزل[22] منها[23] روحانيّتها[24] غير معيّنة < على الخير >[25]، فلا يتحرّك[26] فيها للخير.

سعد[27] الذابح[28] له[29] حرف التاء، وروحانيّته[30] ممتزجة لا تصلح < لشيء[31] من أمور الدنيا.

1. BnF1, BnF2 : ولها ; BnF3 : لها
2. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1, BnF2 : ينزل
4. BnF1, BnF2, BnF3 : منها
5. BnF1, BnF2, BnF3 : أعمال الخير
6. BnF1 : ولها ; BnF2, BnF3 : لها
7. BnF1, BnF3 : ينزل
8. BnF1, BnF2, BnF3 : منها
9. BnF2 : شوله (fautif)
10. BnF3 : لها
11. BnF2, BnF3 : روحانيّته
12. BnF1, BnF2 : يتحرّك (BnF1 : orth. تحرّك) ; BnF3 : تتحرّك
13. Esc1 : بشيء ou لشيء (lecture incertaine car ب s.d.)
14. BnF1 : حوائج
15. Esc1 : orth. يتنزل
16. BnF1, BnF3 : وروحانيّتها ; BnF2 : وروحانيّته
17. BnF2 : يصفي
18. BnF2 : ويفرح
19. BnF3 : om.
20. BnF3 : الغفر (fautif)
21. BnF2 : السّين (les trois points semblent former une *šadda*)
22. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
24. BnF1, BnF2, BnF3 : وروحانيّتها
25. BnF1 : للخير
26. BnF1 : orth. نتحرّك ; BnF3 : تتحرّك
27. BnF2 : السعد
28. BnF2 : orth. الدائج ; BnF3 : orth. الداخ
29. BnF1 : لها
30. BnF3 : روحانيّتها
31. BnF2 : شيء

a. BnF2 : [10b]

α. La lettre correspondante dans la version longue est le *ṣād* et non le *ḍād*. Al-Būnī, *Šams al-maʿārif al-kubrā*, Beyrouth, p. 14.

β. Le *šīn* de l'*abǧad* oriental correspond numériquement au *sīn* de l'*abǧad* occidental. On devrait donc ici avoir *sīn* et non *šīn* pour plus de cohérence avec le reste du passage qui est conforme au système occidental. La version longue quant à elle a bien *šīn*.

سعد بلع[1] له حرف الثاء[2]، وروحانيّته[3] ممتزجة لا تصلح >[4] لشيء ولا منفعة < في[5] حركتها[6] ولا مضرّة.

سعد السعود وله[7] حرف الخاء، وروحانيّته[8] صالحة جيّدة للحركة[9] معتدلة الطبع.

سعد الأخبية له[10] حرف الذال[11]، روحانيّتها[12] سعيدة تعيّن[13] على الأعمال المحمودة كلّها[14] وعلى[15] الألفة والمحبّة والعطف.

فرع[16] المقدّم وله[17] حرف[(a)] الظاء[α]، روحانيّته[18] سعيدة تعيّن على الخير كلّه.

فرع[19] المؤخّر وله[20] حرف العين[21][β]، روحانيّته[22] ممتزجة تمنع[23] فيه[24][(b)] المحاولة والأسباب.

الرشاء[25] وله[26] حرف الشين[(c)][γ]، وروحانيّته[27] حسنة طيّبة محمودة تعيّن العلماء[28] على طلب العلم[29]، والدعاء فيها[30] مستجاب، والأعمال الصالحة فيها نامية. ⌉ [δ]

1. BnF3 : orth. بلغ
2. BnF3 : الثاء (fautif)
3. BnF3 : وروحانيّتها
4. Esc1 : M.G. (صح, r°)
5. BnF1 : ل
6. BnF2, BnF3 : حركاتها
7. BnF2, BnF3 : له
8. BnF3 : روحانيّته
9. BnF2, BnF3 : الحركة
10. BnF1 : ولها ; BnF2, BnF3 : لها
11. Esc1, BnF1 : orth. الدال
12. BnF1, BnF2 : وروحانيّتها
13. BnF3 : om.
14. BnF3 : وكلّها
15. BnF2 : على
16. BnF1 : الفرع
17. BnF3 : له
18. BnF1 : وروحانيّته
19. BnF1, BnF2 : الفرع
20. BnF3 : له
21. BnF1, BnF2, BnF3 : الغين
22. BnF1 : وروحانيّته
23. BnF1 : orth. سنع ; BnF2, BnF3 : يمنع
24. BnF2, BnF3 : فيها
25. BnF2 : والرشاء
26. BnF2 : ولها ; BnF3 : له
27. BnF2 : روحانيّته
28. BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2, BnF3 : ad. وتعين العلماء
30. BnF1 : فيه

a. BnF1 : [16b]
b. BnF3 : [15a]
c. BnF3 : + M. منزلة الشين
α. La lettre correspondante dans la version longue est le *ḍād* et non le *ẓāʾ*. Al-Būnī, *Šams al-maʿārif al-kubrā*, Beyrouth, p. 14.
β. La lettre correspondante dans la version longue est le *ẓāʾ* et non le *ġayn*. Al-Būnī, *Šams al-maʿārif al-kubrā*, Beyrouth, p. 14.
γ. La lettre correspondante dans la version longue est le *ġayn* et non le *šīn*. Al-Būnī, *Šams al-maʿārif al-kubrā*, Beyrouth, p. 14.
δ. Comparer avec al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 17b-19a. Sur les mansions lunaires, cf. al-Marzūqī, *Kitāb al-Azmina wa-l-amkina*, Hyperabad, 1914, I, p. 310-318 ; al-Bīrūnī, *Kitāb Taḥqīq mā li-l-Hind min maqūla maqbūla fī l-ʿaql aw marḏūla*, éd. Edward C. Sachau, Londres, Trübner & Co, 1887, p. 242-246 et *Alberuni's India*, tr. Edward C. Sachau, Londres, Kegan Paul, Trench, Trübner & Co, 1910, II, p. 81-89 ;

⌈ فانظر يا أخي ما أقامه اللّه تعالى بالحروف من الفوائد. ولمّا[1] كانت الحروف منها يتألّف[2] كلام اللّه تعالى، وبها تعرف أسماء اللّه[(a)] تعالى[3]، وبها يفهم[4] عن اللّه تعالى[5] خطابه < كما أنّ >[6] المعنى الذي < في باطنها >[7] الروحانيّة النازلة من المنازل، < وكما أنّ >[8] القرآن الكريم[9] فيه آية الرحمة وآية العذاب. كانت[10] للرحمة[11] ملائكة < سعد في حقّ المرحوم[12]، ولآية[13] العذاب ملائكة نحس للمعذّب[14] >[15] بها، وآية مقتضية للوعد والوعيد. فتلك المعبّر عنها بالروحانيّة الممتزجة، وليس ذلك إلّا [١٠أ] في حقّ الإنسان، وليس في حقّ الملائكة نقص لأنّهم خير محض < وفي الإنسان خير محض >[16] وهو الإيمان[17] < القائم به >[18]، وشرّ محض وهو الكافر[19]، وخير ممتزج وهو < المؤمن / العاصي >[20] الذين[21] قال اللّه[22] < في حقّهم >[23] : { وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا[(b)24] عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ < إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ >[25] }[α]، < وهذه سنة[26] دينيّة >[27].

1. Esc1 : ad. لما rayé
2. BnF2 : يتاءلّف
3. BnF1 : om.
4. BnF1, BnF2, BnF3 : فهم
5. BnF1 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : كأنّ
7. BnF1 : باطنها ; BnF2 : في بسطها
8. BnF1, BnF3 : وكأنّ
9. BnF1 : ي s.d. ; BnF3 : العظيم
10. BnF1 : وكانت
11. BnF3 : لايّات الرحمة (لايّات rajouté dans l'interligne supérieur)
12. BnF3 : مرحوم
13. BnF1 : والايّات ; BnF2, BnF3 : ولايّات
14. BnF1 : المعذّب
15. Esc1 : M. (صح, r°), © نحس للمعذب rayé
16. Esc1 : M.sup. (صح)
17. Esc1 : orth. الإسان
18. BnF1 : om.
19. BnF1 : الكفر
20. BnF2, BnF3 : inv.
21. BnF1 : ي s.d. ; BnF2, BnF3 : الذي
22. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
23. BnF1, BnF2, BnF3 : فيهم
24. BnF2 : سيّئا (conforme à la graphie coranique de l'édition du Caire)
25. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
26. BnF2, BnF3 : شبه
27. BnF1 : om.

a. BnF2 : [11a]

b. BnF1 : [17a]

Iḫwān al-Ṣafāʾ, *Rasāʾil Iḫwān al-Ṣafāʾ*, Beyrouth, Dār Ṣādir, 2008, IV, p. 428-443 ; al-Maǧrīṭī, *Picatrix, Das Ziel des Weisen [or Ghayat al-Hakim]*, éd. Helmutt Ritter, Leipzig et Berlin, B.G. Teubner, 1933, p. 14-23.

α. Coran, IX, 103/102.

ولهذه[1] الأسرار في الحروف استدارة[2] الأدوار على النطفة على أطوار التركيب < إلى يوم البروز >[3] إلى الدنيا، كلّ منزلة وكلّ روحانيّة وكلّ حرف يجتمع[4] فيه[5] كمّيّة[6] النطفة[7] في أربعين يومًا، ثمّ كذلك إلى آخر المنازل. فآخر[8] الحروف بآخر الروحانيّة تجميع[9] السعودات والنحوسات[(a)]. فلولا هذه التفرقة الحرفيّة والدورة الفلكيّة[10] لما علم الإنسان أسباب أسباب[11] السعادة < من السعود >[12] وأسباب الشقاوة من النحوس وأسباب[13] الامتزاج من التخلّق[14]. وكلّ ذلك مفروغ[15] في جبلّة[16] ابن آدم < واللّه أعلم >[17].

1. BnF2 : ولهذا
2. BnF2, BnF3 : استدارات
3. BnF2 : ditt.
4. BnF1 : première lettre s.d. ; BnF3 : يمتزج فيه ويجتمع (orth. ويجتمع)
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1 : كهيأة ; BnF2 : كمنة
7. BnF2, BnF3 : النُطق
8. Esc1 : ف s.d.
9. BnF1 : يجمع (orth. جمع) ; BnF2 : تجتمع ; BnF3 : تجتمع
10. BnF2, BnF3 : المهلكيّة
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. BnF3 : om.
13. BnF2 : في أسباب
14. BnF1, BnF2, BnF3 : التخلّف
15. BnF3 : مقروع (fautif)
16. BnF1 : ج s.d.
17. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [15b]

〖8〗 فصل.

ولمّا كانت هذه المنازل مفرّقة[1] إلى[2] < بروج[3] الاثنى عشر >[4] ليظهر فيها حكمته، كانت[(a)] الحروف الاثنى[5] عشر في < تقطيعات / ستّ >[6] لحروف[7] لا إله إلّا اللّه هكذا : ل ا[8] ا ل ه ا ل ا ا ل ل ه. فهي[9] اثنى[10] عشر حرفًا على عدد البروج الاثنى[11] عشر. فهي تقيم[12] كلّ برج < من الأبراج >[13]. ولمّا كانت الأبراج[14] منها الثابت ومنها[15] المنقلب. فكذلك[16] هذه الحروف < الاثنى عشر >[17] منها ثابت ومنها منقلب. فالإثبات ثابت والنفي[18] منقلب من الوجود إلى العدم الذي هو منه. وسرّ[19] هذه الحروف[(b)] المستدير بها[20] فلك[21] القمر < لأنّ القمر أقرب إلى الأرض من غيره، والحروف أقرب إلينا من القمر >[22] لأنّها مغروزة[23] في جبلّة < كلّ إنسان >[24]، والحروف[25] تقدّم ذكرها مع[26] المنازل. فأغنى عن إعادتها، وكلّ[27] شيء يزيد بزيادة القمر، وينقص بنقصانه حكمة[28] وضعها ومعرفة رتبها[29] ألا[30] ترى < كيف تزيد الظلمة >[31] وغيرها.

1. BnF1, BnF2, BnF3 : متفرّقة
2. BnF1 : على
3. BnF1 : البروج
4. BnF2, BnF3 : اثنى عشر برجًا
5. BnF1 : الاثنا
6. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
7. BnF1, BnF3 : حروف ; BnF2 : om.
8. Esc1 : ل (fautif)
9. BnF2 : مقطعة فهي
10. BnF3 : اثنا
11. Esc1 : orth. الاثنا
12. BnF1 : ad. في ; BnF2 : تقسيم ل (fautif)
13. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
14. BnF2 : البروج
15. BnF2, BnF3 : و
16. BnF2, BnF3 : فلذلك
17. Esc1 : ad. حرفا rayé de deux traits ; BnF1 : om.
18. BnF2 : والباقي
19. Esc1 : lisible mais raturé ; BnF2, BnF3 : ويسرّ
20. BnF3 : بها لك
21. BnF3 : om.
22. Esc1 : M. (r°) (par une autre main)
23. BnF2 : مغرورة (fautif) ; BnF3 : مفرودة
24. BnF3 : ابن آدم
25. BnF1 : ad. قد
26. BnF1, BnF2, BnF3 : على
27. BnF1, BnF2, BnF3 : فكلّ
28. BnF1 : لحكمة ; BnF2 : بحكمة (orth. لحكمه)
29. BnF2 : رتبتها
30. Esc1 : orth. ألى
31. BnF1 : زيادة النور والظلمة ; BnF2 : ad. هي

a. BnF2 : [11b]
b. BnF1 : [17b]

ولمّا كانت السبع الدراري[1] : الشمس والقمر وزحل والمشتري والمرّيخ والزهرة وعطارد، جعل اللّه تعالى[2] فيها سرّ[3] الاهتداء [١٠ب] لقوله[4] تعالى { جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ }[α]. < ففيها سرّ الجعل >[5]، وهو نوع من[6] القدرة[7] لأنّه[8] من أسمائه الحسنى[9] الجاعل لقوله تعالى[10] < { جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ[11] رُسُلًا }[β] >[12] وقوله[13](a) تعالى[14] { إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً }[γ]. وقوى < هذه السبع[15] الدراري مأخوذ[16] من قوى « التقطيعات الباطنيّة في[17] »[18] لا إله إلاّ اللّه، فهي[19] مستمدّة من >[20] هذه العلويّات[21] الأقدسيّات. ⌈ [δ] < وها أنا >[22] أنبّهك على الحروف < اليابسة / الحارّة >[23] والباردة الرطبة[24]. فالحارّة[25](b) سبعة[26] : < ا ه ط م ف ش ذ[27] >[28]، < والباردة سبعة[29] وهي[30] « ج[31] ز[32] ك

1. BnF1 : ad. وهي
2. BnF2 : om.
3. BnF2, BnF3 : بسرّ
4. BnF2 : بقوله
5. BnF2 : ففيها سرّا بجعل (orth. لجعل) (fautif) ; BnF3 : om.
6. BnF2 : om.
7. BnF1 : القدر
8. BnF1, BnF2, BnF3 : لأنّ
9. BnF2, BnF3 : تعالى
10. BnF2 : وقوله
11. BnF1, BnF3 : الملئكة
12. BnF2 : ad. أولى أجنحه ; BnF3 : وجاعل الليل سكنًا (similaire à Coran, VI, 96 : { وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا })
13. BnF1 : ولقوله ; BnF3 : ad. وقوله [١٦أ] { أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ } تعالى (Coran, XXXV, 1).
14. BnF1, BnF2 : om.
15. BnF2, BnF3 : السبعة
16. BnF1 : مأخوذة
17. BnF3 : om.
18. BnF1 : الاستقصات الباطنة في
19. BnF2, BnF3 : وهي
20. Esc1 : M.G.sup. (صح)
21. BnF1 : العلوم
22. BnF1 : وها نا
23. BnF1, BnF2 : inv. ; BnF3 : الحارة واليابسة
24. BnF3 : والرطبة
25. BnF2, BnF3 : والحارّة
26. BnF2 : om.
27. BnF1 : ذ s.d.
28. BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2 : om.
30. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
31. BnF1 : ج s.d.
32. BnF1 : ز s.d.

a. BnF3 : [16a] (se référer à la note correspondante pour l'endroit précis du changement de page)
b. BnF2 : [12a]
α. Coran, VI, 97.
β. Coran, XXXV, 1.
γ. Coran, II, 28/30.
δ. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 19a-19b.

ص[1] ق[2] ث ع[3] »[4]، / والرطبة سبعة[5] : « ب و ي ن ض[6] ت[7] ظ »[8] >[(a)9]، واليابسة سبعة[10] < د ح[11] ل ع ر ح[12] ش[13] >[(b)14]. فالنار جامعة للحرارة[15] واليبوسة، والهوى[16] [كذا] جامع < للرطوبة والحرارة >[17]، والماء جامع للبرودة والرطوبة، والتراب جامع لليبوسة والبرودة. فدخلت الطبائع الأربع[18] المذكورة[19] وهي[20] الصفراء والدم والبلغم والسوداء. فالصفراء طبع النار حارّ يابس، والدم طبع الهواء[21] حارّ رطب، والبلغم طبع الماء[22] بارد رطب، والسوداء طبع التراب بارد يابس. ولقد ظهر تأثير ذلك بالعيان أنّ[23] بعض الأسماء قامعة[24] للحمى[25] بالكتابة وهي الأسماء الباردة مثل اسمه العدل[26] شديد[27].

1. BnF1 : س
2. BnF1 : ق s.d.
3. BnF1 : ض
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2 : om.
6. BnF1 : ص
7. Esc1 : int.sup.
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
10. BnF2 : om.
11. BnF1 : ج
12. BnF1 : خ
13. BnF1 : غ
14. BnF2 : om. un tableau reprenant les listes des autres manuscrits se trouve entre والباردة et واليابسة ; BnF3 : om., ad. وهي هذه suit un tableau en milieu de page, d'un tiers de la longueur et la moitié en largeur
15. BnF3 : الحرارة
16. BnF2 : والهواء (bonne leçon)
17. BnF2 : للحرارة والرطوبة ; BnF3 : الحرارة والرطوبة
18. BnF1, BnF2, BnF3 : الأربعة
19. BnF2 : om.
20. BnF2 : وهو
21. BnF1, BnF3 : orth. الهوى
22. BnF2, BnF3 : ad. وطبعه
23. BnF2, BnF3 : لأنّ
24. BnF2, BnF3 : قامع
25. Esc1, BnF2 : orth. للحما ; BnF3 : للحما et للحمى superposés, sans doute للحما corrigé en للحمى après coup
26. BnF1 : عدل ; BnF2 : البدل (fautif)
27. BnF3 : الشديد

a. BnF1 : [18a]
b. BnF2, BnF3 : pour les tableaux, cf. [Figure 3c]

وهذه الحروف الباردة اليابسة[1] < د ح ل ع ر ح س >[2]، تدخلها في[3] مسبّع تكسّره[4] هكذا[(a)] < وكما ترى >[5]. وكذلك بعض الأسماء قامعة[6] للزمهرير، وهي[7] الصفراء[8] المحرقة[(b)]. < فاحتفظ به تنال درجة >[9] < الصالحين إن شاء اللّه تعالى >[(c)10].

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
3. Esc1 : int.sup.
4. BnF1 : om. ; BnF2 : مكتسر ; BnF3 : مكتسرًا (fautif)
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2, BnF3 : قامع
7. BnF1 : وهو
8. BnF2 : الصفرة
9. Esc1 : écrit à la verticale à droite du tableau ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. Esc1 : écrit à la verticale à gauche du tableau ; BnF1 : فافهم ترشد إن شاء اللّه تعالى ; BnF2, BnF3 : om.

a. BnF2 : [12b]
b. BnF3 : [16b]
c. BnF1 : [18b]

س[1]	خ	ر	ع	ل	ح	د
ر	ع	ل	خ[4]	د	س[3]	ح[2]
ل	ح[6]	د	س[5]	خ	ر	ع
د	س[8]	خ	ر[7]	ع	ل	ح
ح[11]	ر	ع	ل	خ[10]	د	س[9]
ع	ل	خ[14]	د	س[13]	ح[12]	ر
ح	د	س[16]	خ[15]	ر	ع	ل

[Figure 4]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : ش
2. BnF1, BnF2, BnF3 : خ
3. BnF1, BnF2, BnF3 : ش
4. BnF1, BnF2, BnF3 : ح
5. BnF1, BnF2, BnF3 : ش
6. BnF2 : خ
7. BnF2 : د
8. BnF1, BnF2, BnF3 : ش
9. BnF1, BnF2, BnF3 : ش
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ح
11. BnF1, BnF2, BnF3 : خ
12. BnF1, BnF2, BnF3 : خ
13. BnF1, BnF2, BnF3 : ش
14. BnF1, BnF2, BnF3 : ح
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ح
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ش

⟪9⟫ [١١أ][a][1] < فصل في[2] بسم الله الرحمن الرحيم >[3] < وبيان بعض ما أودع الله تعالى وما من علم وأسرار وبيان ما يدخل على قارئها وحاملها من المنافع وتدفع[4] عنه المدافع >[5]

< من علم ما أودع الله[6] فيها[7] من الأسرار وكتبها لم يحترق[8] بالنار >[9].

وقد روي أنّ بسم الله الرحمن الرحيم لمّا نزلت اهتزّت الجبال لنزولها. وقالت[10] الزبانيّة[α] : "من قرأها لم يدخل النار". وهي تسعة عشر حرفًا على عدد الملائكة الموكّلين بالنار - أجارنا الله تعالى[11] منها. ⌉ ومن أكثر من ذكرها رزق الهيبة عند العالم العلويّ والعالم[12] السفليّ. وهي[13] أوّل ما خطّه[14] القلم العلويّ على الصفح اللوحي[15]، وهي الّتي[16] أقام الله تعالى[17] بها[18] ملك سليمان[19] - عليه[20] السلام. فمن[b] كتبها ستّمائة[21] مرّة < وحملها معه >[22] رزق الهيبة في قلوب الخلائق.

1. BnF1 : ad. فافهم ترشد إن شاء الله تعالى
2. BnF2 : ad. سر
3. BnF3 : om.
4. Esc1 : orth. وبدفع
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
7. BnF1 : في بسم الله الرحمن الرحيم
8. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : تخترق ; BnF2 : orth. يتحترق
9. Esc1 : M.G. (حـ, r°)
10. BnF2, BnF3 : ad. الملائكة
11. BnF1 : om.
12. Esc1 : + M. العالم (صح)
13. BnF3 : وهو (fautif)
14. BnF1 : خطّها ; BnF2, BnF3 : خطّ
15. BnF3 : للوحي
16. BnF2, BnF3 : ad. بها
17. BnF1 : om.
18. BnF2, BnF3 : om.
19. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. بن داود
20. BnF2 : عليهما
21. BnF2 : ستّ مائة ستة وأربعين
22. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [18b]
b. BnF2 : [13a]
α. Allusion au Coran, XCVI, 18

وقد روي[1] عن عبد الله بن عمر[α] - رضي الله عنهما[2] - أنّه قال من كانت[3] له[4] إلى الله تعالى[5] حاجة[6] فليصم الأربعاء والخميس والجمعة فإذا كان وقت[7] الجمعة تطهّر < وراح إلى الجمعة >[8] وتصدّق بصدقة قلّت أو كثرت ما بين الرغيف إلى < دون ذلك وما كثر - فهو >[9](a) أفضل - فإذا صلّى قال(b) :

"اللهمّ إنّي أسألك[10] باسمك بسم الله الرحمن الرحيم الّذي لا إله إلا هو، < عالم الغيب والشهادة، هو الرحمن الرحيم(c). وأسألك[11] باسمك بسم الله الرحمن الرحيم الّذي { لاَ إِلَهَ إِلَّا هُوَ >[12] الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ[13] سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ }[β] الذي ملأت[14] عظمته السموات والأرض < وعالم الغيب والشهادة، هو الرحمن الرحيم >[15]. وأسألك[16] باسمك بسم الله الرحمن الرحيم الذي عنت له الوجوه[γ] وخشعت[17] له الأصوات[δ] ووجلت له[18] القلوب[ε] لخشيته[19] أن تصلّي على سيّدنا[20] محمّد وأن تعطيني[21] حاجتي وهي كذا وكذا وتسمّيها[22]. وكان[23] يقول : لا تعلّموها سفهاءكم[24]، فيدعو[25] بعضهم على بعض[26] فيستجاب[27] لهم". ⌉ [ς]

1. BnF1 : حكي
2. BnF1 : عنه
3. BnF1 : كان
4. BnF2 : ad. حاجة
5. BnF1 : om.
6. BnF2 : om.
7. BnF1, BnF2, BnF3 : يوم
8. BnF1 : وصلّى الجمعة ; BnF2 : وراح المسجد ; BnF3 : وراح إلى المسجد
9. BnF1 : دون ذلك وكلّما كثر كان ; BnF3 : أكثر من ذلك ودونه فهو
10. BnF2, BnF3 : أسئلك
11. BnF2, BnF3 : وأسئلك
12. Esc1 : M. (صح)
13. BnF2 : تاءخذه
14. BnF2 : ملاءت
15. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
16. BnF1, BnF2, BnF3 : وأسئلك
17. BnF3 : وخضعت
18. Esc1 : int.sup. ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. BnF1, BnF2, BnF3 : من خشيته
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1, BnF2 : تعطني
22. BnF3 : ثمّ تسمّيها
23. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
24. Esc1, BnF2 : orth. سفهاؤكم ; BnF1 : سفهائهم ; BnF3 : السفهاء
25. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. فيدعوا
26. BnF2 : ad. بها
27. BnF1 : orth. فيشتجاب

a. BnF3 : [17a]
b. Esc1 : + M.G. انظر (écriture africaine)
c. BnF1 : [19a]
α. ʿAbd Allāh b. ʿUmar (m. 73/693), fils du second calife ʿUmar et éminente personnalité des premières générations de musulmans, souvent invoqué pour authentifier des traditions prophétiques. Cf. Laura Veccia Vaglieri, « ʿAbd Allāh b. ʿUmar b. al-Ḫaṭṭāb », *EI²*.
β. Coran, II, 256/255.
γ. Allusion au Coran, XX, 110/111.
δ. Allusion au Coran, XX, 107/108.
ε. Allusion au Coran, VIII, 2 et XXII, 36/35.
ς. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 47b.

< وروي عن مقاتل[α] أنّه قال : إذا صلّيت الصبح فقل وأنت جالس مائة مرة :

"بسم الله الرحمن الرحيم ولا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم يا قديم يا دائم يا فرد يا وتر[1] يا أحد يا صمد يا حيّ يا قيّوم يا ذا الجلال والإكرام !"

ثمّ تسأل [١١ب] حاجتك، فإن لم يستجب لك فالعن مقاتل حيّاً وميّتًا >[2].

وروي[3] عن[4] النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - أنّه قال : "ما بين بسم الله الرحمن الرحيم وبين اسم الله الأعظم إلّا كما[5] بين سواد العين وبياضها[6]"[β].

وقال أيضًا[7] < - صلّى الله عليه وسلّم - >[8] : "ستر[9] ما بين الآدميّين والشياطين بسم الله الرحمن الرحيم"[γ]. فبسم[10] هو الاسم المضمَر الذي يدلّ على أنّ بعده الاسم[(a)] الأعظم، وهو الله تعالى لأنّ هذا الاسم هو[11] اسم الجلالة، وهو اسم[12] الذات[13] العلية، وهو الاسم الجامع لمعاني الأسماء[14] كلّها[15]، وهو سلطان للأسماء[16] وإليه ترجع،[17] وهي[18] للأسماء كالعلم لأنّك إذا سئلت[19] من الرحمن < قلت الله >[20]. وكذلك سائر الأسماء

1. Esc1 : orth. وتر
2. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
3. Esc1 : peu lisible (encre de couleur)
4. BnF2 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : ما
6. BnF2, BnF3 : وبين بياضها
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1, BnF3 : عليه السلام ; BnF2 : عليه الصلوة والسلام
9. BnF3 : سرّ
10. BnF3 : قاسم الله
11. BnF2 : om.
12. BnF1 : om.
13. Esc1, BnF1 : ذ s.d. ; BnF3 : للذات
14. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الحسنى
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF1 : الأسماء ; BnF2, BnF3 : الأسماء كلّها
17. BnF1, BnF3 : يرجع (fautif)
18. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
19. BnF3 : سألت
20. BnF2 : فلك أن تقول الله ; BnF3 : فلك أن تقول هو الله

a. BnF2 : [13b]

α. Muqātil b. Sulaymān (m. 150/767), un des premiers exégètes du Coran. Sa réputation en tant que traditionniste est très controversée en raison de ses négligences dans l'emploi des chaînes de garants (*isnād*). Cf. Claude Gilliot, « Muqātil, grand exégète, traditionniste et théologien maudit », *Journal Asiatique*, 279 (1991), p. 39-92 ; Martin Plessner et Andrew Rippin, « Muqātil b. Sulaymān », *EI²*. Voir aussi Mun'im Sirry, « Muqātil b. Sulaymān and Anthropomorphism », Studia Islamica, 3 (2012), p. 51-82.

β. Proche d'un hadith rapporté par al-Ḥākim al-Naysābūrī (*Kitāb Faḍāʾil al-Qurʾān*, 8, n°2027) :

[...] عن ابن عبّاس أنّ عثمان بن عفّان رضي الله عنه سأل رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - عن بسم الله الرحمن الرحيم فقال : "هو اسم من أسماء الله وما بينه وبين اسم الله الأكبر إلّا كما بين سواد العين وبياضها من القرب.

Cf. al-Ḥākim al-Naysābūrī, *al-Mustadrak ʿalā l-ṣaḥīḥayn*, éd. Muṣṭafā ʿAbd al-Qādir ʿAṭā, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1990, I, p. 738.

γ. Proche d'un hadith rapporté par Ibn Māǧa (*Kitāb al-Ṭahāra wa-sunani-hā*, 9, n°297) :

ستر ما بين الجنّ وعورات بني آدم إذا دخل الكنيف أن يقول : بسم الله.

تنضاف[1] إليه وتتعرّف[2] به لجلالته وعلو[3] ورفعته[4] [كذا][(a)] ومجادته[5] [كذا] وله شرف زائد على الأسماء وهو أنّه[6] إذا أزلت[(b)] منه[7] حرف الألف بقي لله، وإذا[8] أزلت منه[9] حرف اللام الأولى[10] بقي له، وإذا[11] أزلت < منه حرف >[12] اللام الأخرى بقي هو[13]. فكلّ حرف[14] اسم قائم بذاته، وليس ذلك في غيره من سائر[15] الأسماء لأنّك إذا أزلت < من غيره >[16] حرفًا[17] بطل معناه[18]، وهذا الاسم الأعظم ثابت[19] بحروفه لم يختلّ معناه. فله[20] شرف[21] على سائر الأسماء، ودليل على[22] أنّه اسم الذات المكرّمة الثابتة العزّة[23] والبقاء، وله شرف آخر[24] يدلّ على[25] الذات الأحديّة الوتريّة[26]، ويدلّ على توحيد الإلاهيّة[27].

فإنّ[28] أوّله ألف. فإنّه[29] أوّل الحروف وأوّل أعداد الآحاد، فهو فرد في صفته[30]، أحد في عدّته[31] [كذا]، يشير إلى أحديّة مولاه الّذي خلقه.

1. BnF2, BnF3 : ينضاف
2. BnF1 : وتعرف ; BnF2, BnF3 : ويتعرّف
3. BnF1 : ad. مرتبته
4. BnF2, BnF3 : رفعته (bonne leçon)
5. BnF3 : ومحاديه (fautif)
6. BnF1, BnF2, BnF3 : أنّك
7. BnF2, BnF3 : om.
8. BnF3 : فإذا
9. BnF3 : om.
10. Esc1 : rajouté après coup dans la marge (début de ligne) ; BnF2, BnF3 : om.
11. BnF3 : فإذا
12. BnF3 : om.
13. BnF1 : هُ ; BnF3 : ajouté après coup
14. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. منه
15. BnF1 : om.
16. BnF1, BnF2, BnF3 : منه
17. BnF1, BnF2 : حرف (fautif)
18. BnF2, BnF3 : om.
19. Esc1 : orth. تابت
20. Esc1 : rayé ; BnF1 : فإنّ له
21. BnF2, BnF3 : ad. زائد
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : العزّ
24. BnF2 : زاخر
25. BnF2 : ad. أنّه
26. Esc1 : M.D. (orth. الوترية), © الأبديّة
27. BnF1, BnF2, BnF3 : الإلهيّة
28. BnF2 : فإنّه
29. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
30. BnF1, BnF3 : صفة
31. BnF1, BnF2, BnF3 : عدده (bonne leçon)

a. BnF1 : [19b]
b. BnF3 : [17b]

وآخره حرف الهاء الذي تشير[1] [كذا] إلى توحيد الإلهيّة[2] ربّها[3]، وهذا لا يوجد في غيره من الأسماء، فهو[4] يقول بلسان حاله : "أنا الأوّل والآخر[5] والظاهر والباطن، < ثمّ أعقبه تعالى بصفتي[6] الرحمة[7] والرحيميّة >[8]".

< فقال « - جلّ وعلا - »[9] >[10] الرحمن الرحيم. ولذلك[11] قال[12] تعالى : { قُلِ ادْعُوا اللهَ وَادْعُوا[α] الرَّحْمَنَ[(a)] أَيًّا[13] تَدْعُوا[14] }[β]. فخَبَّرَكَ[15] < - جلّ جلاله - >[16] بأنّك[17] تدعو[18] وتقول : "يا الله". فإنّه جامع للصفتين الرحمتين[19]، ولكلّ[20] اسم كريم[21] [رحمة][22]، < وبيّن أن >[23] تقول : يا رحمن، وهو أخصّ[(b)] الأخصّ، لأنّ اسم[24] الله تعالى[25] أخصّ [١٢أ] الأسماء وأعظمها اتّفاقًا، < وهو اسم سريانيّ >[26]، وتفسيره يخرج[27] الأشياء من العدم إلى الوجود، وله معان يجب[28] على الناظر[29] فيها كتمها[30] عن السفهاء لئلّا يتوصّلون بها إلى < فعل المنكرات >[31]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : يشير (bonne lecture)
2. Esc1 : orth. الإلاهيّة
3. BnF1 : ربّه ; BnF2, BnF3 : om.
4. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : وهو
5. BnF1 : fin du mot coupée
6. BnF2 : le تي de بصفتي semble écrit sur une ـة qu'il corrige
7. BnF3 : الرحمانيّة
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : om.
10. Esc1 : M.D., © فقال ; BnF3 : ad. بسم الله
11. BnF1 : وكذلك ; BnF2 : فلذلك
12. BnF2, BnF3 : ad. الله
13. BnF1, BnF2, BnF3 : أيّاما
14. BnF1 : تدعوك ; BnF2 : تدعوا فله الأسماء الحسنى ; BnF3 : تدعو فله الأسماء الحسنى
15. BnF1, BnF2, BnF3 : فخيرك
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. BnF1, BnF3 : بين أن ; BnF2 : بأن
18. Esc1, BnF2 : orth. تدعوا ; BnF1 : تدعوه ; BnF3 : une ا semble avoir été effacée a posteriori
19. BnF1, BnF2 : الرحيمتين ; BnF3 : الرحيميّتين
20. BnF1 : والكلّ
21. BnF1 : ي s.d.
22. Esc1, BnF1 : om. (nous avons rétabli le terme d'après BnF2 et BnF3)
23. BnF1 : وأن شئت تطلب الرحمة ; BnF2, BnF3 : وإن شئت أن
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : ad. هو
26. Esc1 : M.sup. (صح)
27. BnF1, BnF2, BnF3 : مخرج
28. BnF1 : orth. نحب ; BnF2 : orth. نجب
29. BnF2, BnF3 : الناطق
30. BnF2 : كتفوها (fautif)
31. BnF1 : المكروهات

a. BnF2 : [14a]
b. BnF1 : [20a]
α. أو ادْعُوا dans l'édition du Caire.
β. Coran, XVII, 110.

والمحرمات[(a)1] فيسقط[2] من عين الله تعالى[3] كما سقط < بلعام بن باعورا[4] >[α][5] لما أراد به معصية الله تعالى[6] نعوذ[7] بالله من غضبه[8] ولا جعلنا[9] ممّن يستعين باسمه العظيم على معصيته. < وذلك أنّ هذا >[10] الاسم العظيم[11] له[12] حروف أربعة : ألف ولامين[13] وهاء. ولذلك[14] كانت الطبائع أربع[15]، < كما تقدّم بيانها >[16]. والأقطار أربعة : شرق وغرب وقبلة وجنوب[17]. وكانت للمسبّحين[18] أربعة :

- جبريل[19] - عليه السلام - وهو صاحب الرسالة إلى المرسلين وصاحب الغلبة[20] والقهريّة أهلك الله تعالى[21] به[22] الكفرة[23] من الأمم المتقدّمة من[24] الخسف < والرجف والصعق >[25]،

1. Esc1 : M. (صح, r°)
2. BnF1 : ويسقط
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : orth. باغورا suivi d'une ا rayée
5. BnF3 : بلعم ابن باعورا
6. BnF1, BnF2 : om.
7. BnF1 : orth. نعود
8. BnF1, BnF2 : عضبه
9. BnF1 : orth. نجعلنا
10. BnF1 : وإنّ لهذا
11. BnF2, BnF3 : الأعظم
12. BnF1 : om.
13. BnF3 : ولامان
14. BnF2, BnF3 : وكذلك
15. BnF1, BnF2, BnF3 : أربعة
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. Esc1 : + M.G. وجوب (surmonté de اعنه)
18. BnF1 : المسبّحين ; BnF2, BnF3 : ملائكة التسخير
19. BnF2 : جبرئل ; BnF3 : جبرائل
20. BnF1 : العلية
21. BnF1, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF2, BnF3 : الكفار
24. BnF2, BnF3 : بـ
25. Esc1 : illisible ; BnF2 : ad. به

a. BnF3 : [18a]

α. Balaam, personnage de l'Ancien Testament identifié comme étant « celui à qui Nous donnâmes Nos signes et qui s'en défit » (Coran, VII, 174/175). Sur l'histoire de Balaam dans l'Ancien Testament, voir Torrey Seland, « Philo, Magic and Balaam: Neglected Aspects of Philo's Exposition of the Balaam Story », dans *The New Testament and Early Christian Literature in Greco-Roman Context. Studies in Honor of David E. Aune*, éd. John Fotopoulos, Leyde/Boston, Brill, 2006, p. 333-346 ; Harriet Lutzky, « Ambivalence toward Balaam », *Vetus Testamentum*, 49/3 (1999), p. 421-425 ; John van Seters, « From Faithful Prophet to Villain: Observations on the Tradition History of the Balaam Story », dans *A Biblical Itinerary in Search of Method, Form and Content. Essays in Honor of George W. Coats*, éd. Eugene E. Carpenter, Sheffield, Sheffield Academic Press (« Journal for the study of the Old Testament. Supplement Series », 240), p. 126-132 ; Meindert Dijkstra, « Is Balaam Also among the Prophets? », *Journal of Biblical Literature*, 114/1 (1995), p. 43-64 ; Mary Douglas, « Balaam's Place in the Book of Numbers », *Man (New Series)*, 28/3 (1993), p. 411-430 ; Jonathan D. Safren, « Balaam and Abraham », *Vetus Testamentum*, 38/1 (1988), p. 105-113 ; Judith R. Baskin, « Origen on Balaam: The Dilemma of the Unworthy Prophet », *Vigiliae Christianae*, 37/1 (1983), p. 22-35 ; Jacob Haftijzer, « The Prophet Balaam in a 6th Century Aramaic Inscription », *The Biblical Archaeologist*, 39/1 (1976), p. 11-17 ; Georges Vajda, « Balʿam », *EI*[2] ; Baruch Levine, Yehoshua M. Grintz et Haim Z'ew Hirschberg, « Balaam », *Encyclopædia Judaica*, 2e édition, III, p. 76-81. Signalons en outre au moins deux thèses états-uniennes consacrées à la figure de Balaam dans les années 1990 : John T. Greene, *Balaam and His Interpreters: A Hermeneutical History of the Balaam Traditions*, Atlanta, Scholars Press (« Brown Judaic Studies », 244), 1992 et Michael S. Moore, *The Balaam traditions: their character and development*, Atlanta, Scholars Press (« Dissertation series », 113), 1990.

- وإسرافيل - عليه السلام - صاحب الصور والنفخ[1] وله ثلاث[2] نفخات[3] : نفخة الفزع[4] لقوله[5] تعالى[6] { فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ }[α] ونفخة الصعق لقوله[7] تعالى { فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَ<مَنْ فِي >[8] الْأَرْضِ[(a)] }[β] ونفخة[9] البعث لقوله[10] تعالى { ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ[(b)] }[γ]، ولكلّ[11] نفخة سرّ يختصّ[12] بها[13]،

- وعزرائيل[14] - عليه السلام[15] - موكّل بقبض[16] الأرواح وفنائها وفيه إقماع الجبابرة وقطع دابر[17] المتكبّرين[18] < والظلمة الفاجرة >[19] وفيه راحة المؤمن وتوصيله[20] إلى[21] ربّه وبلوغ أمله وفرجه[22] بما أعدّ الله[23] له من كرمه[24]،

- وميكائيل[25] - عليه السلام - هو[26] موكّل[27] بأرزاق العباد وتفصيل[28] إنفاذه إليهم وردّ رمقهم[(c)] وإبقاء وجودهم فما في الأرض حبّة[29] سمسمة إلّا وعون من أعوانه موكّل بها حتّى يبلّغها[30] لصاحبها[31].

1. BnF2 : النفح
2. BnF2 : ثلث
3. BnF2, BnF3 : ad. نفخة الصعق و
4. BnF2, BnF3 : ad. ونفخة البعث فنفخة الفزع
5. BnF2 : وذلك قوله ; BnF3 : فذلك قوله
6. BnF3 : ad. ونفخ في الصور
7. BnF3 : وذلك قوله
8. BnF1 : int.sup.
9. BnF1 : ونفخت
10. BnF3 : وذلك قوله
11. BnF1, BnF2, BnF3 : فلكلّ
12. Esc1 : première lettre s.d. ; BnF1 : مختصّ
13. BnF1, BnF2, BnF3 : به
14. BnF2, BnF3 : وعزرائل
15. BnF1 : ad. وهو (fin de mot coupée); BnF2 : ad. هو
16. Esc1 : orth. نقبض
17. BnF1 : fin du mot coupée ; BnF3 : دائر (fautif)
18. BnF1 : المتكبّر
19. BnF2, BnF3 : والحلة الفاخرة
20. BnF1 : وتوصّل (fin du mot coupée)
21. BnF1 : و et إ superposées (le copiste a écrit une و avant de la corriger en إ)
22. BnF1, BnF2, BnF3 : وفرحه
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
24. BnF1 : الكرامة
25. BnF2 : وميكائل
26. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
27. BnF1 : الموكّل
28. BnF1 : وتوصّل ; BnF2, BnF3 : وتوصيل
29. BnF1 : fin du mot coupée
30. BnF1 : orth. ببلغها
31. BnF2, BnF3 : إلى صاحبها

a. BnF2 : [14b]
b. BnF1 : [20b]
c. BnF3 : [18b]
α. Coran, XXVII, 89/87.
β. Coran, XXXIX, 68.
γ. Coran, XXXIX, 68.

ولكلّ[1] واحد منهم أعوان لا تحصى[2] عدّتهم[3]، ولهم أذكار وأعمال. فتسألهم[4] وتنال[5] بهم[6] استمدادهم[7] ولهؤلاء الأربعة أملاك[8] [كذا] أيّام تختصّ بهم. فلجبريل[9] - عليه السلام[10] - يوم الاثنين لأنّه بارد رطب. ولإسرافيل[11] - عليه السلام[12] - يوم الخميس وهو[13] حارّ رطب. ولعزرائيل[14] - عليه السلام[15] - يوم السبت إذ هو من [١٢ب] نسبته بارد يابس طبع التراب والموت[16] والفناء. ولميكائيل[17] يوم الأربعاء، < وهو ممتزج. إذ[18] فيه من الطبائع الأربعة[19] >[20]، ولهم < أربع خواتم >[21] خاصّة[22] : منهم[23] المتسّع وهو[24] لجبريل[25]، والمربّع وهو[26] لإسرافيل، والمثلّث وهو[27] لعزرائيل[28]، والمثمّن وهو[29] لميكائيل[30]. < ويأتي ذكر هذه الخواتم بعد إن شاء الله تعالى >[31].

1. BnF1 : la fin du mot est coupée
2. BnF1 : orth. نحصى ; BnF2, BnF3 : يحصى
3. BnF2, BnF3 : عددهم
4. BnF1, BnF2, BnF3 : تناسبهم
5. BnF1, BnF2 : وينال
6. BnF2 : لهم
7. BnF1 : الاستمداد, l'article a un tracé beaucoup plus fin que le mot même (ajout postérieur ?)
8. BnF1, BnF2, BnF3 : الأملاك (bonne leçon)
9. BnF2 : فأمّا جبرئل ; BnF3 : فأمّا جبرائل
10. BnF2, BnF3 : ad. له
11. BnF2, BnF3 : وأمّا إسرافيل
12. BnF2, BnF3 : ad. فله
13. BnF1 : لأنّه
14. BnF1 : ولعزرائل ; BnF2, BnF3 : وأمّا عزرائل
15. BnF3 : ad. له
16. BnF1 : orth. والموث
17. BnF1 : ad. عليه السلام ; BnF2 : ولميكائل عليه السلام ; BnF3 : وأمّا ميكائيل عليه السلام فله
18. BnF1, BnF2 : om.
19. Esc1 : الأربع corrigé en الأربعة après coup (ـة et ـع superposés)
20. BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : خواتيم أربعة
22. BnF1 : خاص (fautif) ; BnF2, BnF3 : خاصّة مختصّة
23. BnF1, BnF2 : بهم يأتي ذكرها وهي ; BnF3 : ad. بهم يأتي ذكرها
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF3 : لجبرائل
26. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
27. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
28. BnF1, BnF2, BnF3 : لعزرائل
29. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
30. BnF2 : لميكائل
31. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

فإذا أردت[1] عملاً من الأعمال[2] الأربعة، فاكتب[3] خاتمة بعد عدده[4] وحضره[(a)5] وصحّته[6] [كذا]. وأمّا[7] المتسّع فيكتب في الكاغد[(b)8] الأبيض أو في فضّة بيضاء خالصة < مخلصة في >[9] يوم الاثنين عند طلوع الشمس وهي ساعة القمر[(c)10]. فإذا[11] كان للخير[12] < فاكتبه[13] إذا كان >[14] القمر < زائدًا في >[15] النور والحساب[16] في شرفه أو < في سعوده >[17] سالمًا من النحوس، وتتكلّم[18] عليه[19] بما نذكر[20] لك < بعد إن شاء الله تعالى >[21]. فإنّك تنال به[22] أملك وتدرك به مرغوبك إذا[23] كان < للّه تعالى فيه >[24] رضىً[25] وأمّا إذا كان معصية فمن الحرمان عدم الإجابة وإن أردت غير ذلك من الانتقام[(d)26] من < الأعداء المضرّين >[27]، فاكتبه[28] والقمر[29] في الإمحاق[30] والاحتراق[α] متّصلاً[31] بزحل والمرّيخ[32] وإياك

1. BnF1 : fin du mot coupée
2. BnF2 : أعمال (fautif)
3. BnF1 : orth. تكتب ; BnF2 : يكتب (fautif) ; BnF3 : تكتب
4. BnF3 : عدّه
5. BnF2, BnF3 : وحضره
6. BnF2 : في صحّته
7. BnF1, BnF2, BnF3 : فأمّا
8. BnF2 : الكاغذ
9. BnF1 : om.
10. BnF2 : النفوس
11. BnF1 : فإن ; BnF2 : وإن ; BnF3 : إن
12. BnF3 : orth. للخير
13. BnF2, BnF3 : ف
14. BnF1 : فيكون
15. BnF1, BnF2, BnF3 : زائد
16. BnF2 : om.
17. BnF1 : مسعودًا
18. BnF1 : ويتكلّم
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : أذكره ; BnF2, BnF3 : نذكره
21. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF1 : om.
23. BnF2 : فإذا
24. BnF1 : فيه لله ; BnF2, BnF3 : لله فيه
25. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. رضًا
26. BnF1 : انتقام
27. BnF1 : أعداء مضرّين
28. BnF1 : فليكن ; BnF2, BnF3 : وليكن
29. BnF1, BnF2, BnF3 : القمر
30. BnF1, BnF2, BnF3 : المحاق
31. BnF2, BnF3 : ومتّصلًا
32. BnF1 : أو المرّيخ

a. BnF1 : [21a]
b. BnF2 : [15a]
c. Esc1 : + M.D. شرب القمر في ثلاث درجات من الثور ونصودج البيت من الوجه والحلّ والمثلّثة (حـ) (écriture africaine)
d. BnF3 : [19a]
α. Al-Qabīṣī définit ainsi l'*iḥtirāq* :

وكلّ كوكب فمنذ يستتر بشعاع الشمس إلى أن يظهر من شعاعها يسمّى محترقًا وأوّل ما يبدأ بالدخول في الشعاع يقال له بدأ بالاحتراق وإذا غاب في الشعاع وسار فيه يسمّى مغمورًا.

Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, p. 92-93.

والتشفّي، ولمن صبر وغفر فإنّ[1] ذلك لمن[2] عزم الأمور، فمن عفا[3] وأصلح فأجره على الله ولمن انتصر بعد ظلمة. فأولئك ما عليهم[4] من سبيل، وتبخّره[5] للخير بالدخن الطيّب[6] وللشرّ بضدّها فافهم[7].

وإن كان القمر عند عملك في برج ريح[ـي][8]، علّق[9] عملك للريح[10]. وإن كان ناريّاً ففي النار < أو معلّقًا[11] >[12] < على النار >[13]. وإن كان مائيّاً فعلّقه[14] على الماء أو[15] أرسله < مع الماء >[16] في جعبة من[17] قصب[18] مطموس[19] عليها[20] بالشمع[21][α]. وتقول[22] عليها[23] ما يأتي بعد[24]. وإن كان في برج ترابيّ فادفنه في التراب[25] تحت عتبة بابه[26] < أو بابك >[27]. إن أردت جذبه[28] إليك ولو[29] كان الخليفة لأجابك ولبّاك والذي[30] يتكلّم[31](a) < عليه للخير >[32] هذا[33] :

1. BnF1, BnF2, BnF3 : أنّ
2. BnF1 : من
3. BnF1, BnF2, BnF3 : عفى
4. BnF3 : عليهما
5. BnF1, BnF2 : وتبخر (BnF2 : la première lettre porte les deux points sur le côté) ; BnF3 : وبيخر
6. BnF1, BnF2 : الطيّبة
7. Esc1 : rajouté en marge droite (début de ligne) ; BnF3 : ad. ذلك
8. Esc1 : ريح (fautif)
9. BnF1 : فعلّق
10. BnF1 : في الريح
11. BnF1 : يعلّق
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
14. BnF2 : يعلقه ; BnF3 : om.
15. BnF2, BnF3 : و
16. BnF1, BnF2, BnF3 : معه
17. BnF1 : om.
18. BnF3 : تصب
19. BnF2, BnF3 : مغموسًا
20. BnF2, BnF3 : عليه
21. BnF1 : ـا et ـد superposés
22. BnF1 : orth. وتقول
23. BnF1 : عليه
24. BnF2 : ad. إن شاء الله
25. BnF3 : الباب
26. BnF2, BnF3 : الباب
27. BnF2, BnF3 : om.
28. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. جذبه
29. BnF1 : فلو
30. BnF1 : وهذا الّذي
31. BnF2, BnF3 : تكلّم
32. BnF3 : على الخير
33. BnF1, BnF3 : تقول

a. BnF1 : [21b]

α. Il s'agit de cire. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 68-69 ; *Traité des simples*, II, p. 343-344, n°1340. Le terme de *mūm* utilisé plus loin (voir *infra* p. 429 et 448) désignerait la même substance. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 170 ; *Traité des simples*, III, p. 349, n°2193.

"اللهمّ إنّي أسألك[1] بأسمائك الحسنى كلّها[2] الحميدة المجيدة التي[3] إذا وضعت[4] على شيء ذلّ[5] لها[6]، وإذا[7] < طلبت بهنّ >[8] الحسنات أدركت، وإذا صرفت بهنّ السيّئات صرّفت، وبكلماتك[9] التامة[10] الّتي { لَوْ[α] أَنَّ[11] مَا[β] فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ[(a)] وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ[12] < مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا [١٣أ] نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللهِ إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ >[13] }[γ]، يا كافي [كذا] يا ولي يا عفوّ[14] يا رؤف يا لطيف يا رزّاق يا ودود يا فتّاح يا واسع يا كريم يا وهّاب يا باسط يا ذا الطول يا معطي يا مغني يا رحمن[15] يا رحيم يا معين يا مغيث. أسألك[16] باسمك[17] الله[18] الّذي[19] لا إله[(b)] إلّا هو الجميل الرحمن الرحيم اللطيف العليم الرؤف[20] العفو الغفور[21] المؤمن البصير[22] المجيب المغيث القريب السريع الكريم ذو[23] < الجلال والإكرام >[24] ذوا[25] الطول المنّان[26]."

1. BnF2 : أستلك
2. Esc1 : M. (صح, r°) ; BnF2 : om.
3. BnF1, BnF3 : الّذي
4. BnF1 : وقعت
5. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. دل
6. BnF2 : بها
7. BnF2, BnF3 : فإذا
8. BnF1 : طلب بها
9. BnF2 : وبكلمات الله
10. BnF1, BnF2, BnF3 : التامات
11. BnF1 : int.sup.
12. BnF1 : orth. سدة
13. BnF2 : الأيّة
14. BnF2, BnF3 : غفور
15. BnF1 : رحمان
16. BnF1 : orth. أسلك ; BnF2 : orth. أستلك
17. BnF2 : بأسمائك
18. BnF1 : om.
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF1 : ad. الرحيم
21. BnF3 : om.
22. BnF1 : النصير
23. BnF2 : ذوا
24. BnF1 : الإكرام
25. BnF1, BnF3 : ذو
26. BnF2 : ad. الظاهر الشهيد الضارّ الخبير ; BnF3 : om.

a. BnF2 : [15b]
b. BnF3 : [19b]
α. ولو dans l'édition du Caire.
β. أنّما dans l'édition du Caire.
γ. Coran, XXXI, 26/27.

وحامل هذه الأسماء تتكرّم أخلاقه وتجود[1] < بالرحمة والكرم >[2] للناس وكذلك الناس له ويشاهدون[3] من المعاني < لطيف للعجائب [كذا] >[4] له[5] ويحصل[6] له[7] قبول الصورة ويجمل[8] ظاهره وباطنه. وفيه اسم الله الأعظم الّذي إذا دُعِيَ به أجاب، وإذا سئل[9] به أعطى، وهو[10] من أعظم الأذكار لشرفه[11]، وما[(a)] استدام أحد ذكرها[12] إلّا كشف له[13] وينيسر[14] [كذا] له المطلوب ورُزِقَ[15] مرغوب[16] في الأمور العاجلة.

ومن ذكرها في نصف الليل شاهد العجائب ومداومتها[17] تفتح[18] الأسرار المكنونة[19]، ولا يستديم أحد ذكرها[20] إلّا ويرى[21] من أمور العالم العلويّ نسيم أسرار من الكون ويسخّر له كلّ عالم من الملائكة[22] والإنس والجنّ وأهل التصوير. وهي < كلمات تامّات >[23]، وفيها بدائع أسرار[24].

1. BnF1 : orth. وبجود ; BnF3 : ويجود ; BnF2 : وسجود (fautif)
2. BnF1 : بالكرم والرحمة
3. BnF2, BnF3 : يشاهد
4. BnF1, BnF2, BnF3 : اللطف عجائب (bonne leçon)
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1 : orth. وبحصل
7. BnF1 : om.
8. Esc1 : ويحمد ou يحميه (fautif) ; BnF1, BnF3 : يجمل (BnF1 : orth. بجعل) ; BnF2 : ويحصل (fautif)
9. Esc1 : سأل (nous avons rétabli la bonne orthographe d'après BnF1, BnF2 et BnF3)
10. BnF1 : وهي
11. BnF1, BnF2, BnF3 : لشرفها
12. BnF1 : على هذا الذكر ; BnF2, BnF3 : ذكره
13. BnF2 : om.
14. BnF1 : ونيسّر (fautif) ; BnF2, BnF3 : وتيسّر (bonne lecture)
15. BnF1 : ويرزق
16. BnF1 : عون ; BnF2, BnF3 : المرغوب (bonne leçon)
17. Esc1 : caractère rayé entre ء et ا
18. BnF1 : لفتح ; BnF2 : بفتح
19. BnF2 : المكتومة
20. BnF1 : هذا الذكر
21. BnF3 : وترى (fautif)
22. BnF2, BnF3 : ad. العالم العلويّ والعالم السفليّ
23. BnF1, BnF2, BnF3 : الكلمات التامّات
24. BnF2, BnF3 : الأسرار

a. BnF1 : [22a]

فاسمه[1] الكافي لا يذكره أحد وهو يتمنّى شيئًا < لم تبلغه[2] أمنيّته >[3] إلّا بلغه الله تعالى[4](a) ذلك من جهة < لا يعتمد عليها ولم[5] تخطر[6] بباله >[7]. ولا يذكره[8] من هو في رتبة[9] واهية < وهمّته تطالبه بأعلى >[10] منها إلّا يسّر الله تعالى[11] عليه الوصول إليها، < لا[12] بكثير[13] تعب >[14] ولا < يفقد شيئًا >[15] من < حالة كان >[16] يجدها[17]. ومن استدام على[18] ذكره رجع(b) إليه ما فقد له[19].

وأمّا اسمه[20] الوليّ، { اللهُ[21] وَلِيَّ[22]< الَّذِينَ آمَنُوا >[23] }[α].

وأمّا[24] العفو فهو[25] يصلح لدفع(c) المؤلم[26] من ألم < الدين والدنيا >[27].

1. BnF1 : واسمه
2. BnF2 : orth. بلغه
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : ولا
6. BnF1 : orth. بخطر
7. BnF2 : لا تخطر بباله ولا يعتمد عليها ; BnF3 : لا تخطر بباله ولا يعتهد عليها
8. BnF3 : ad. أحد
9. Esc1 : ad. خالية rayé ; BnF2 : رتبته (fautif)
10. BnF1 : وهمّته تطلب أعلى ; BnF2, BnF3 : وهمّة يطلب أعلا
11. BnF1 : om.
12. BnF3 : ولا
13. BnF3 : بكبير
14. BnF1 : om.
15. BnF2 : يفقد شيء ; BnF3 : ينفد شيء
16. BnF2 : أحواله إلّا و
17. BnF1 : orth. بجدها
18. BnF2, BnF3 : om.
19. BnF3 : om.
20. BnF1 : om.
21. BnF1 : فالله
22. Esc1 : int.sup.
23. BnF1 : المؤمنين ; BnF2, BnF3 : om.
24. BnF1, BnF2, BnF3 : واسمه
25. BnF1, BnF3 : om. ; BnF2 : و
26. BnF2, BnF3 : الألم
27. BnF1 : الدنيا والدين

a. BnF2 : [16a]
b. BnF3 : [20a]
c. BnF1 : + M.G. بلغ القبور (ب s.d.)
α. Coran, II, 258/257.

< وأمّا الرؤف >[1] فذكر[2] للخائفين[3] ما داومه أحد إلّا وجد برد[4] الطمانينة وسكن روعه. وذكر[5] من له اطّلاع أنّ[6] من استدام على هذا الذكر إلى أن يغلب عليه حال منه [١٣ب] على خلو معدة[7] من الطعام وأمسك النار، لم تعد[8] عليه. ولو تنفّس[9] حينئذ[10] على قدر[11] تغلي[12] لسكن[13] غليانها[a][14] بإذن الله تعالى إلّا أنّك تضيف إليه الحليم والرؤف والمنّان < تقول[15] : "يا حليم يا رؤف يا منّان" >[16]. ومن كتب هذا الذكر في ساعة القمر يوم الاثنين أوّل الشهر ويقابل[17] به[18] من يخاف[19] شرّه[20] إلّا أطفا[21] الله تعالى[22] شرّه عند رؤيته. ولا يستديم[23] < أحد هذا الذكر بالأسماء الثلاثة >[24] ممّن[25] غليته[26] [كذا] شهوته[27] < هذا الذكر مع ثلاثة مذكورة >[28] إلّا نزع الله تعالى[29] منه الركون[30] إليها في أثناء ذكره[31].

1. BnF1, BnF2, BnF3 : والرؤف
2. BnF1, BnF2, BnF3 : ذكر
3. BnF3 : الخائفين
4. Esc1 : M.D. (صح, r°)
5. BnF2 : وهو ذكر
6. BnF1, BnF2, BnF3 : أنّه
7. BnF1 : معدته
8. Esc1 : orth. تعدوا
9. Esc1 : M.D. (صح, r°)
10. BnF2 : om.
11. BnF1 : قدرة
12. BnF2, BnF3 : يغلي
13. BnF1 : سكن
14. BnF2, BnF3 : غليانه
15. BnF1 : orth. نقول
16. Esc1 : M.D. (صح, r°)
17. BnF1 : orth. وبقابل ; BnF3 : orth. ويتقابل
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF3 : تخاف
20. BnF1 : منه
21. BnF1 : أطفي
22. BnF1, BnF2 : om.
23. BnF1 : orth. سستدم
24. Esc1 : M.G. (90°, صح, r°)
25. BnF1, BnF2, BnF3 : من
26. BnF1 : غليت ; BnF2, BnF3 : غلبه
27. BnF2, BnF3 : شهوة
28. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
29. Esc1 : première lettre s.d. ; BnF1 : om.
30. BnF1 : السروع
31. BnF1 : الذكر

a. BnF1 : [22b]

وأمّا[1] اللطيف فما[2] أسرعه لتفريج الكروب[3] في أوقات الشدائد لا يضاف إليه[4] غيره يظهر[5] من أثره[6] العجب العجيب[7] وما[8] يذكره من يؤلّمه[9] شيء في نفسه أو[10] بدنه إلّا أزاله[11] الله تعالى[12] عنه[13] في أثناء الذكر. ولا يذكره أحد وفي[14] نفسه أمر[15] عظيم أهاله ومُثّل[16(a)] ذلك < في تخيّله ثمّ أقبل >[17] على الذكر[18] وهو يلاحظ تلك الكيفيّة إلّا شاهد العجب منها كيف تنحل[19] وتضمحل[20] ولا[21] يقوم من مكانه[22] ويبقى[23] عليه شيء يرهبه. وكذلك[24] ينفع < التداوي بها >[25] من زوال[26] جميع < الأذى[27] والمضارّ >[28(b)]. وصفة[29] التداوى[30] بها أن[31] تكتب[32] وتشرب[33] بجميع[34]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. اسمه
2. BnF1, BnF2, BnF3 : ما
3. BnF1, BnF2 : الكرب
4. BnF3 : السرّ
5. BnF3 : تنظر
6. BnF1 : آثاره
7. BnF3 : om.
8. BnF1, BnF2, BnF3 : ما
9. BnF1 : مالسه : il y a deux points au-dessous, la présence d'une seconde lettre basse n'est pas sûre
10. BnF2, BnF3 : ad. في
11. BnF2 : أزال
12. BnF1 : om.
13. Esc1 : int.sup.
14. BnF1, BnF2, BnF3 : في
15. BnF1 : أمر superposé sur un أحد
16. BnF2 : ad. له
17. Esc1 : illisible
18. BnF2 : ad. به
19. BnF3 : ينحل
20. BnF2, BnF3 : ويضمحل
21. BnF1, BnF2, BnF3 : فلا
22. BnF1, BnF2, BnF3 : مقامه
23. BnF1 : orth. وبقى
24. BnF2, BnF3 : وذلك
25. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
26. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
27. Esc1 : orth. الأذا (ذ s.d.)
28. BnF1 : الأذى والنار (ذ s.d.)
29. BnF1, BnF2, BnF3 : وإزالتها
30. BnF2 : والتداوى ; BnF3 : والدواء
31. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : بأن
32. BnF1 : orth. تكتب ; BnF2, BnF3 : يكتب
33. BnF2, BnF3 : ويشرب
34. Esc1 : orth. بجميع ; BnF1, BnF2, BnF3 : لجميع

a. BnF2 : [16b]
b. BnF3 : [20b]

الألم[1] [كذا] مائة < وستّين مرّة >[2] عدد أعداد الاسم[3] الواقعة[4] عليه وتبسط[5] الاسم < حر[و]فًا ويكتب[6] كلّ[7] اسم[8] عدده[9] هكذا[10] : الألف >[11] < مائة واثنين[12] وأربعين[13] مرّة >[14]، واللام مائة مرّة واثنان[15] [كذا]، والطاء[16] عشر <<[(a)] مرّات، والياء أحد[17] عشر مرّة، والفاء أحد[18] وثمانين[19] مرّة[20]، ويشرب[21] < ماءها فإنّها تدفع >[22] وتمنع.

وأمّا اسمه الرزّاق[23] والودود، < فالرزّاق يجري مجرى الكافي كما[24] تقدم.

وأمّا[25] الودود >[26] فلمن ذاق شيئًا من المحبّة واتّصف بشيء[27] من آثارها فإنّه[28] ينتمي[29] به أحواله. فمن أخذ[30] اسم من أراد وداده وأضاف إليه الودود إحدى[31] وخمسين مرّة مع اسم الطالب[32] وكسّره حتّى يعود[33] ذلك الاسم آخرًا[34] فتأخذ ما فوقه مكسّرًا وتكتبه[35] في قرطاس وتحمله معك

1. BnF1 : ad. تكتبها ; BnF2, BnF3 : ad. يكتبها
2. BnF1 : مرّة وستون مرّة ; BnF2 : وستون مرة ; BnF3 : مرة وستين
3. BnF2, BnF3 : الأسماء
4. BnF1 : الواقع
5. BnF1 : orth. ونبسط
6. BnF1, BnF2, BnF3 : وتكتب
7. BnF2, BnF3 : لكلّ
8. BnF2 : حرف
9. BnF1 : عدده حروفه (حروفه rayé)
10. BnF2 : ad. إلى ; BnF3 : ad. أي
11. Esc1 : M.G. (صح, r° au mauvais endroit) (une après الاسم, une après مائة)
12. Esc1 : M.D. (صح)
13. BnF1 : وأربعون
14. BnF2 : مرّة
15. BnF1, BnF3 : والثنتين (bonne leçon)
16. BnF2 : والطاآت
17. BnF2 : إحدى
18. BnF3 : أحدا
19. BnF2 : وثمان
20. BnF2, BnF3 : ad. تدفع
21. BnF2 : وتشرف ; BnF3 : وتشرب
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF2 : الزارق (fautif)
24. BnF3 : وما
25. BnF3 : ad. اسمه
26. BnF2 : om.
27. BnF3 : من شيء
28. BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2 : ينمي ; BnF3 : يتمنّى
30. BnF2 : أحد
31. BnF2 : أحد ; BnF3 : أحدًا
32. BnF2 : المطلوب
33. Esc1 : la د porte un point au-dessus
34. BnF2 : آخر
35. BnF2, BnF3 : وتجعله

a. BnF1 : le passage qui suit n'est pas dans le manuscrit : les pages ont dû être supprimées après coup comme en témoigne la réclame du feuillet [22b] qui est مرّات, terme de la suite logique du texte.

وتلقي به[1] من أردت وداده[2] فإنّه يحبّك وينقاد إليك[3] ويتبعك بعد أن تذكر عليه هذا الذكر العدديّ[4] المذكور بعد كتبه وتبخّره < بالطيب من >[5] البخور وأنت قد صلّيت ركعتين الأولى بأمّ القرآن وسورة [١٤أ][(a)] البروج[α] والثانية بأمّ القرآن و{ أَلَمْ[6] نَشْرَحْ }[β] ثلاث[7] مرّات ثمّ تكتبه وتجعله على الوصف الذي ذكرنا[8] ترى[9] منه[10] عجبًا[11]. وكذلك سائر هذه[12] الأسماء المتقدّمة.

ولنرجع إلى ما كنّا[13] بسبيله[14] ⌉ من[15] بسم الله الرحمن الرحيم[(b)] ولمّا[16] تكلّمنا على أنّ[17] بسم[18] هو الاسم المضمر، والله هو الاسم الأعظم، والرحمن الرحيم[19] وصف بهما[20] نفسه. فهو رحمان[21] الدنيا ورحيم الآخرة. فالحمد لله ربّ العالمين قبالة بسم الله الرحمن الرحيم. فالحمد قبالة بسم الله قبالة[22] الله[23] ربّ قبالة الرحمن العالمين قبالة الرحيم.

1. BnF2, BnF3 : om.
2. Esc1 : M.D. (جـ) (écriture africaine)
3. Esc1 : إد rayé
4. BnF2, BnF3 : العدد
5. BnF2, BnF3 : بأطيب
6. BnF2, BnF3 : وسورة الم
7. Esc1 : ثلات (manque un point) ; BnF2 : ٣
8. BnF3 : ذكرناه
9. BnF3 : ترا
10. BnF3 : om.
11. BnF3 : ad. منه
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF2, BnF3 : نحن
14. BnF2 : نسبيله
15. Esc1 : int.sup. ; BnF2, BnF3 : ad. سرّ
16. BnF2 : لما ; BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : ad. بسم الله الرحمن الرحيم هو
18. BnF2, BnF3 : ad. الله
19. BnF2, BnF3 : ad. اسمان
20. Esc1 : lecture peu claire sur la م (est-ce بهما ou بها ?)
21. BnF2, BnF3 : رحمن
22. BnF3 : om.
23. BnF2, BnF3 : لله

a. Esc1 : + M.D.inf. من أراد التحكّم في اهل البلاد والتودّد منطح إليه والطاعة وليكثر دائمًا من اسمه الودود وليتّخذه ذكرًا فإذا قل أصحّ من أراد وداده وأخاب [...] اسمه الودود ٦١ مرّة وهو الأعلا أعلا حروف اسمه الودود الغالب مثاله هكذا ها ترى يعقوب الودود يعقوب الودود حتّ تنتهّ العل المذكور ثمّ يبسط اسمه الودود وذكرها مع اسم من أراد أن تقا[تل] [...] ويعون طوع بمينه ومثال يسعه هذا في أودود ثمّ تبسط اسم يعقوب هكذا ي ع ق و ب ثمّ ذكرهم فعل أقرب وذكب [...] أخذًا وأحرف من اسمه يا ودود الأوّل [؟] هكذا ي ي ا ع و ق د و و ب د ثمّ قاحل هم وتكسرهم حتّ ابغضر السط [...] (حـ) [...] وتضعه [...] (écriture africaine)

b. BnF2 : [17a] ; BnF3 : [21a]

α. Coran, LXXXV.

β. Coran, XCIV, 1.

واعلم أنّ ذلك كلّه[1] معتبر[2] في قولك[3] { مَلِكِ[4] يَوْمِ الدِّينِ }[α] يريد سرّ يوم الدين وظهور الربوبيّة. فهو ملك ومالك ومليك بتجلّيه[5] العقول[6] [كذا] واللطائف[7] والأنوار. اللطائف[8] يوم الدين < بالصفة الملكيّة، فيكون ملك ويتجلّى[9] للنفوس[10] بالقهر[11] والملك، فيكون { مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ }[β] >[12] ويتجلى[13] < لذوي الرفعة[14] « في دار الدنيا بالتملّك[15]، فيكون ملك الملوك، ويتجلّى[16] >[17] لذوي القربات »[18] بالمليك لقوله تعالى { < فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ >[19] عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ }[γ]. فافهم سرّ[20] هذه اللطائف إلاهية[21] [كذا] وهذا كلّه في[22] بسم الله الرحمن الرحيم.

وأمّا[23] الباء الذي في الاسم، فهو[24] لتوصّل[25] الخير من جميع العوالم إلى الملك الحقّ[26]، وترتفع[27] النداء باللسان[28] النطقيّ[29]. فبسم[30] الله صعودًا[31] لا غاية له، والرحمن[32] الرحيم هبوط إلى المآل كما أنّ بسم الله طلوع إلى المبتدأ الأوّل. ففيها سرّ المبتدأ والمنتهى[33]. وفيها مراتب

1. BnF2 : om.
2. Esc1 : + M.G. مفسر (حـ)
3. BnF2 : قوله
4. BnF3 : مالك
5. BnF3 : ج s.d.
6. Lire للعقول
7. Esc1 : rayé ; BnF2, BnF3 : om.
8. BnF3 : واللطائف
9. BnF3 : orth. وبتحلّى
10. BnF3 : النفوس
11. Esc1 : illisible
12. BnF2 : M.G. (صح, r°) (écriture orientale)
13. BnF3 : ج s.d.
14. BnF2, BnF3 : القربات
15. BnF3 : بالتمليك
16. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté ; BnF3 : ويتحلى
17. Esc1 : M.G. (صح)
18. BnF2 : om.
19. BnF3 : om.
20. BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : الإلهية (bonne leçon)
22. Esc1 : + int.sup. سرّ (rayé)
23. BnF2, BnF3 : وإنّ
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2, BnF3 : لتوصيل
26. Esc1 : M. (صح, r°)
27. BnF2, BnF3 : وترفع
28. BnF2 : ad. بآلة
29. BnF2 : اللفظيّ ; BnF3 : اللطفيّ (fautif)
30. BnF2, BnF3 : فباسم
31. BnF2, BnF3 : صعود (bonne leçon)
32. BnF3 : الرحمن
33. Esc1 : والمنتها

α. Coran, I, 4.
β. Coran, I, 4.
γ. Coran, LIV, 55.

التوحيد لأنّ بسم قبالة شهد، والله قبالة الله. وفيها مراتب والملائكة[1] قبالة الرحمن[(a)]. وأوّلوا العلم قبالة[2] الرحيم. وكذلك[3] وفيها[4] نسبة[5] العالم التربيعيّ[(b)]، وهو قوله تعالى { أُولَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ[6] }[α]. فالنبيين[7] نسبة[8] من بسم[9] إلى[10] الله، ومن الصدّيقين نسبة من بسم[11] الله إلى بسم التي هي مراتب النبين[12]، [كذا] والشهداء من الرحمانيّة[13] إلى الرحيميّة، والصالحين من الرحيميّة[14] إلى الرحمانيّة[15]. فذلك تتابع الدرج في الصعود إلى[16] بسم الله الرحمن الرحيم. ⌉ [β]

فأوّل دائرة بسم الله كآخرها، وباطنها كظاهرها. وبها أقام الله تعالى[17] شجرة [١٤ب] الأكوان وأظهر بها سرّ التقلين[18] [كذا]. < وتفرّعت العوالم >[19] كلّها من بسم الله < الرحمن الرحيم >[20]. في الحديث[21] "من جاء يوم القيامة[22] وفي صحيفته بسم الله الرحمن الرحيم ثمان مائة[23] مرّة وكان < موقنًا / مؤمنًا >[24] بربوبيّتي اعتقبته[25] من النار[26] وأدخلته الجنّة دار القرار يا عيسى لتكن[27] بسم الله الرحمن الرحيم في افتتاح قراءتك

1. BnF2, BnF3 : فالملائكة
2. BnF3 : ad. الرحمن
3. Esc1 : M. (par une autre main)
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2, BnF3 : بنسبة
6. BnF2, BnF3 : ad. والصديقين والشهداء والصالحين
7. Esc1 : il manque un point au-dessous ; BnF2 : والنبيين
8. BnF3 : om.
9. BnF3 : ad. الله
10. Esc1 : int.sup.
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2, BnF3 : النبيين (bonne leçon)
13. BnF3 : الروحانية
14. BnF2 : الرحمانية
15. BnF2 : الرحيمية
16. BnF2, BnF3 : ad. سر
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2 : التكوين ; BnF3 : التلقين
19. BnF2 : وكيف تضرّعتا لعالم [كذا] ; BnF3 : وكيف تفرّعت العالم
20. Esc1 : M.sup. (90°, صح) ; BnF2, BnF3 : ad. وجاء
21. BnF2, BnF3 : ad. إنّ
22. BnF2 : الجمعة ; BnF3 : القيمة
23. BnF2 : ad. واثنا عشر وهي عدد حروف بسم الله الرحمن الرحيم بعد إسقاط تكرّرها وعددها أربع مائة وستّة وضعفها ثمان مائة واثنى عشر
24. BnF2, BnF3 : inv.
25. BnF2 : اعتقه ; BnF3 : اعتقته (bonne leçon)
26. Esc1 : on semblerait lire الباء au premier abord
27. BnF2 : لتكون ; BnF3 : ليكن

a. BnF3 : [21b]
b. BnF2 : [17b]
α. Coran, XIX, 59/58 ; également similaire à Coran, IV, 71/69.
β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 46b.

وصلاتك"[α]. فإنّه من جعلها في افتتاح < صلاته وقراءته >[1] لم يروعه منكر ونكير إذا مات على ذلك وأهون[2] عليه الموت وسكراته[3] وضغته[4] [كذا] القبر وكانت رحمتي عليه وأفسح[5] له في قبر[6] مدّ بصره وأنور له[7] وأخرجه من قبره[8] أبيض الوجه[9] ووجه[10] يتلألأ نورًا[11] وأحاسبه حسابًا يسيرًا وأثقل[(a)] موازينه[12] وأعطيه[(b)] النور التامّ على الصراط حتّى يدخل الجنّة وآمر المنادي أن ينادي عليه[13] في عرصات القيامة[14] < بالسعادة وبالمغفرة >[15]. قال عيسى - < عليه السلام >[16] :

"يا ربّ هذا[17] لي < خاصّة قال[18] >[19] هو لك خاصّة[20] ولمن اتّبعك[21] وأخذ بأخذك، وقال بقولك ويكون ذلك لأحمد وأمّته من بعدك".

فأخبر[22] عيسى بذلك أصحابه[23]، فلمّا رفع عيسى - عليه السلام - وانقرض الحواريّون، جاء آخرون فضّلوا وأضلّوا وغيّروا[24] واستبدلوا بالدين[25] دينًا[26] فرفعت[27] آية الإيمان[28] من صدور[29] النصارى والرهبان وبقيت في صدور أهل الإنجيل حتّى بعث الله تعالى[30] محمّدًا[31] - صلّى الله

1. BnF2 : قراته وصلاته
2. BnF2, BnF3 : وهوّن
3. Esc1 : orth. وسكراته ; BnF3 : سكراته
4. Esc1 : © ووسعقه, + M.D. وضغتة (جـ) ; BnF2 : وضيقة (bonne leçon) ; BnF3 : في
5. BnF2 : وانفسح
6. BnF2, BnF3 : قبره ; BnF2 : ad. وانفسح له في قبره (ditt.)
7. Esc1 : منه (peu lisible) ; BnF2, BnF3 : ad. القبر
8. BnF2, BnF3 : ad. يوم القيمة
9. Esc1 : + M.D. الجسم (صح) ; BnF2, BnF3 : ووجهه
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF2 : أنوارًا
12. BnF2, BnF3 : ميزانه
13. BnF2, BnF3 : ad. بالسعادة
14. BnF2, BnF3 : القيمة
15. Esc1 : illisible (la leçon retenue est celle de BnF2) ; BnF3 : والمغفرة
16. BnF2, BnF3 : om.
17. Esc1 : illisible
18. BnF3 : فقال
19. Esc1 : illisible ; BnF2, BnF3 : ad. الله عز وجل
20. BnF2 : om.
21. BnF2 : ad. خاصة
22. BnF2 : فأُخْبِر
23. BnF2 : وأصحابه
24. BnF3 : ad. ذلك
25. Esc1 : بالذين (?)
26. BnF2 : دنيّا
27. BnF3 : فرغت
28. BnF2 : الأمان
29. BnF3 : قلوب
30. BnF2 : النبي
31. BnF2 : محمّد

a. BnF2 : [18a]
b. BnF3 : [22a]
α. Hadith rapporté dans les *ʿUyūn aḫbār al-Riḍā* (I, *bāb* 28, hadith 60) :

أوحى الله الى عيسى – عليه السلام – : يقول له: «يابن مريم أما علمت أي آية نزلت عليك فقال: بلى يارب، فقال له يا عيسى: أنزلت عليك آية الأمان وهي بسم الله الرحمن الرحيم، فألزم قراءتها في ليلك ونهارك وسرك وإقبالك وقعودك وقيامك وأكلك وشربك وجميع أحوالك، فانه من جاء به يوم القيامة وفي صحيفته، بسم الله الرحمن الرحيم ثمانمائة مرة وكان مؤمناً موقناً بربوبيتي أعتقته من النار وادخلته الجنّة دار القرار».

Nous n'avons pas pu consulter de version papier de cette œuvre. Cette identification est donc en l'état actuel sujette à caution.

عليه وسلّم - فأنزل[1] عليه في سورة النمل[α] فكانت[2] فتحًا عظيمًا[3] وأمر رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - بها[4] فكتبت على رؤ[و]س[5] السور وظهور الدفاتر ورؤ[و]س[6] الرسائل وحلف ربّ العزّة[7] بعزّته < أن لا >[8] يسمّيه عبد مؤمن على شيء إلّا بورك[9] له[10] فيه.

وروي < عن النبيّ >[11] < - صلّى الله عليه وسلّم - >[12] أنّه قال : "من < قرأ بسم الله الرحمن الرحيم >[13] وكان مؤمنًا[14] سبّحت معه الجبال[15] إلّا أنّه لا يسمع تسبيحها"[β]. < وقال أيضًا - صلّى الله عليه وسلّم - >[16] : "إذا قال العبد بسم الله الرحمن الرحيم قالت الجنّة لبيك لبيك[17] وسعديك ! اللهمّ إنّ عبدك فلانًا[18] قال بسم الله الرحمن الرحيم. اللهمّ زحزحه عن النار وأدخله جنّتك"[γ]. وروي عنه [١٥أ] أيضًا[19] أنّه < - صلّى الله عليه وسلّم - >[20] قال : "إنّ من أمّتي قومًا[a] يأتون يوم[b] القيامة[21] وهم يقولون بسم الله الرحمن الرحيم فتثقل حسناتهم على سيّئاتهم[22]"[δ]، فتقول[23] الأمم سبحان الله ما أرجح حسنات أمّة محمّد فتقول[24] لهم أنبياؤهم إنّما[25] ذلك لأنّه[26] كان ابتداء كلامهم ثلاثة[27] من أسماء الله[28] العظام لو[29] وضعت

1. BnF2, BnF3 : فأنزلت
2. BnF3 : فكان
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF2, BnF3 : om.
5. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. رؤس
6. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. رؤس
7. BnF3 : الغرة
8. BnF2, BnF3 : ألا
9. BnF2, BnF3 : بارك
10. BnF3 : om.
11. BnF2, BnF3 : عنه
12. BnF3 : عليه الصلاة والسلام
13. BnF2 : قرأها
14. BnF3 : موقنا
15. BnF2, BnF3 : ad. والأفلاك
16. BnF2, BnF3 : وروي عنه عليه الصلاة والسلام أنّه قال
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2 : فلان
19. BnF2 : عليه الصلاة والسلام ; BnF3 : عليه السلام
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : القيمة
22. BnF3 : سيأتهم
23. BnF3 : فيقول
24. BnF2, BnF3 : فيقول
25. BnF2 : ad. أتاهم الله ; BnF3 : ad. اثاءتهم الله على
26. BnF2, BnF3 : لأنّهم
27. BnF2, BnF3 : ad. أسماء
28. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
29. BnF2, BnF3 : ولو

a. BnF2 : [18b]

b. BnF3 : [22b]

α. Coran, XXVII.

β. Al-Suyūṭī, *al-Durr al-manṯūr fī l-tafsīr bi-l-maʾṯūr*, éd. ʿAbd Allāh b. ʿAbd al-Muḥsin al-Turkī, Le Caire, Markaz hağr li-l-buḥūṯ wa-l-dirāsāt al-ʿarabiyya wa-l-islāmiyya, 2003, I, p. 46.

γ. Hadith non identifié.

δ. Proche d'un hadith rapporté par Ibn Māğa (*Kitāb al-Zuhd*, 29) :

لأعلمنّ أقوامًا من أمّتي يأتون يوم القيامة بحسنات أمثال جبال تهامة بيضًا فيجعلها الله - عزّ وجلّ - هباء منثورًا قال ثوبان يا رسول الله صفهم لنا جلّهم لنا أن لا نكون منهم ونحن لا نعلم قال أما إنّهم إخوانكم ومن جلدتكم ويأخذون من الليل كما تأخذون ولكنّهم أقوام إذا خلوا بمحارم الله انتهكوها.

في كفّة الميزان ووضعت السموات والأرضون[1] وما فيهنّ وما بينهنّ[2] في الكفّة الثانية لرجحت عليهنّ[3] وهي[4] بسم الله الرحمن الرحيم[5]. ثمّ[6] قال وقد جعلها[7] أمنًا من كلّ بلاء[8] < ودواء لكلّ >[9] داء وحرز[10] من الشيطان الرجيم، فأمنت[11] هذه الأمّة من الخسف[12] والقذف والغرق[13]. فالزموا[14] قراءتها وتقرّبوا بها إلى ذي الجلال والإكرام.

وقال[15] الحسن[α][16] في قوله تعالى { وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلَى إِدْبَارِهِمْ نُفُورًا }[β]، قال يعني بسم الله الرحمن الرحيم. وقيل في قوله تعالى { وَأَلْزَمُهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى[17] }[γ] إنّها بسم الله الرحمن الرحيم. ومن كتبها وجودها إعظامًا لله[18] كتب عند الله من المتّقين[19].

1. BnF3 : والأرض
2. BnF2 : بينهم
3. BnF2, BnF3 : عليها
4. BnF2 : ad. هذه
5. Esc1 : ي s.d.
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF3 : جعلتها
8. Esc1 : ad. وداء (confusion de copiste)
9. BnF2, BnF3 : ود والكلّ
10. BnF2, BnF3 : وحرزًا
11. BnF2, BnF3 : وأمنت
12. Esc1 : + M.G. والخسف (صح), © السنج
13. BnF2 : ad. بها
14. BnF2, BnF3 : فالتزموا
15. BnF3 : وسئل (graphie fautive)
16. BnF2, BnF3 : ad. البصريّ
17. BnF2, BnF3 : ad. قيل
18. BnF2, BnF3 : لها
19. BnF3 : الصديقين

α. Al-Ḥasan al-Baṣrī (n. 21/642, m. 110/728) est un prédicateur de Bassorah et grande autorité du hadith et de la théologie. Cf. Sulaiman Ali Mourad, *Early Islam Between Myth and History: Al-Ḥasan Al-Baṣrī (d. 110H/728CE) and the Formation of His Legacy in Classical Islamic Scholarship*, Leyde/Boston, Brill (« Islamic philosophy and theology »), 2006 ; Helmutt Ritter, « Ḥasan al-Baṣrī », *EI²*. Il est ainsi clairement identifié dans les manuscrits BnF2 et BnF3. En l'absence de *nisba*, il aurait pu être confondu avec al-Ḥasan b. Abī Ṭālib (m. 49/669-70), petit fils du Prophète et deuxième imam chiite. Cf. Laura Veccia Vaglieri, « (al-)Ḥasan b. ʿAlī b. Abī Ṭālib », *EI²*.

β. Coran, XVII, 48/46.

γ. Coran, XLVIII, 26.

وروي عن [ا]بن[1] جريج[2][α] أنّه روى عن عِكْرِمَة[β] أنّه قال كان الله[3] تعالى[4] ولا شيء معه فخلق النور[5] ثمّ خلق من النور[6] القلم واللوح ثمّ أمر القلم أن[7] يجري[8] على اللوح بما هو كائن إلى يوم القيامة[9]. فأوّل ما كتب القلم على اللوح بسم الله الرحمن الرحيم. فجعلها الله تعالى أمانًا لخلقه ما داموا[10] على قراءتها وهي قراءة أهل السموات[(a)] السبع[(b)11] وأهل سرادقات المجد من الملائكة الكروبين[12] والصافين[13] والمسبّحين[14].

وأوّل ما نزل على آدم < - عليه السلام - >[15] هذه الآيّة. فقال الآن علمت[16] أنّ ذريّتي[17] لا تعذّب بالنار ما دامت عليها ثمّ رفعت بعده إلى زمان[18] إبراهيم[19] - عليه السلام - فأنزلت عليه في المنجنيق فنجاه الله تعالى[20] بها من النار ثمّ[21] رفعت بعده إلى زمان سليمان[22] - عليه السلام - فأنزلت عليه. فقالت الملائكة[23] : والله الآن[24] قد[25] تمّ ملكك يا ابن داوود[26] ! وأمره الله[27] تعالى أن ينادي في جميع الأسباط والزهّاد والعبّاد إلّا [١٥ب][28] من أراد أن يستمع آية الأمان فليجتمع إلى سليمان بن داوود[29] في محراب[30] أبيه فاجتمعوا إليه فقام سليمان[31] فوق[32] المنبر فقرأ عليهم آية

1. Esc1 : orth. بن
2. BnF2 : جريج
3. Esc1 : illisible (mais l'espace correspond à la taille du mot الله, confirmé par le تعالى qui suit)
4. BnF2, BnF3 : سبحانه
5. BnF2 : النون
6. BnF2 : النون
7. BnF3 : om.
8. Esc1 : orth. مجري
9. BnF2, BnF3 : القيمة
10. BnF3 : داوموا
11. BnF2, BnF3 : والأرض
12. BnF2, BnF3 : الكروبيين
13. BnF2, BnF3 : والملائكة الصافين
14. BnF2, BnF3 : والملائكة المسبحين
15. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF2 : ad. نزلت عليه ; BnF3 : ad. illisible (encre de couleur)
16. BnF2 : عملت
17. BnF2 : ad. المؤمنين
18. BnF3 : om. ; BnF2, BnF3 : ad. الخليل
19. BnF3 : om.
20. BnF2, BnF3 : om.
21. Esc1 : la ث ne porte que deux points au-dessus
22. BnF3 : ad. بن داود
23. BnF2, BnF3 : ad. الآن
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2, BnF3 : om.
26. BnF2, BnF3 : داود
27. BnF2, BnF3 : om.
28. Esc1 : ad. إلا (ditt.)
29. BnF2, BnF3 : داود ; BnF2 : ad. عليه السلام
30. BnF2, BnF3 : محرابه ومحراب
31. BnF2 : سليمن
32. Esc1 : la ق remonte comme si on avait فوقا

a. BnF2 : [19a]
b. BnF3 : [23a]
α. Ibn Ǧurayǧ (n. 80/699, m. 150/767), traditionniste mecquois descendant d'esclaves grecs. Cf. Charles Pellat, « Ibn Ḏjurayḏj », *EI²*.
β. ʿIkrima (m. 105/723-4), principal transmetteur de l'exégèse d'Ibn ʿAbbās dont il était un esclave. Cf. Joseph Schacht, « ʿIkrima », *EI²*.

الأمان وهي[1] بسم الله الرحمن الرحيم. فلمّا سمعوها[2] امتلأوا[3] فرحًا، فقالوا[4] : "نشهد أنّك لرسول الله حقّاً يا ابن[5] داوود[6] !" ثمّ رفعت بعده إلى زمن[7] موسى - عليه السلام - فأنزلت[8] عليه، فبها قهر فرعون وجنوده وقارون[9] وجنوده واتّباعه وهامان وأشياعه، ثمّ رفعت بعده إلى زمن[10] عيسى - عليه السلام - فأوحى[11] الله تعالى[12] إليه[13] : "يا ابن مريم أما علمت أي آية أنزلت عليك ؟" فقال : "بلى يا ربّ !" فقال له : "يا عيسى، أنزلت عليك آية الأمان، وهي[14] بسم الله الرحمن الرحيم[15] ، فالزم قراءتها في ليلك ونهارك ويسرك وإقبالك[a] < وقيامك / وقعودك >[16] وأكلك[17] وشربك وجميع[18](b) أحوالك". فإنّه من جاء يوم القيامة[19] وفي صحيفته < بسم الله الرحمن الرحيم >[20] < ثمان مائة >[21] < « واثنا عشر »[22] مرّة >[23] وقد تقدّم[24].

وحكي[25] عن بعض الصالحين أنّه أتى[26] بعض الصالحين[27] يزوره[28] ويلتمس منه[29] بركة[30] فوجد الناس مجتمعين على بابه ينتظرون خروجه وكان قوس قزح على بابه. < وإذا برجل وضع >[31] قدمه على القوس < وقال بسم الله الرحمن الرحيم >[32] فمرّ[33] عليه حتّى نزل من الجانب الآخر

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : سمعوا
3. BnF2 : امتلوا (la hamza est écrite sans support entre la ل et la و)
4. BnF2, BnF3 : وقالوا
5. BnF2 : بن
6. BnF2, BnF3 : داود
7. BnF2, BnF3 : زمان
8. BnF2, BnF3 : وأنزلت
9. Esc1 : orth. وقرون
10. BnF2, BnF3 : زمان
11. BnF2 : وأوحي ; BnF3 : وأوحى
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF2, BnF3 : ad. يقول
14. BnF2 : ad. هذه ; BnF3 : om.
15. BnF3 : ad. وهي هذه
16. Esc1 : + M.D. وقيامك ; BnF2, BnF3 : inv.
17. Esc1 : lecture peu certaine, il semble y avoir une lettre basse entre ل et ك
18. BnF2, BnF3 : وفي جميع
19. BnF2, BnF3 : القيمة
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF3 : om.
22. BnF3 : om.
23. Esc1 : illisible
24. BnF2, BnF3 : ad. الحديث عن قريب إلى آخره (bonne leçon)
25. BnF3 : وروي
26. Esc1 : أتا ; BnF2, BnF3 : ad. إلى
27. BnF2, BnF3 : الأولياء
28. BnF2 : يزروه
29. BnF2, BnF3 : om.
30. BnF2, BnF3 : بركته
31. BnF2, BnF3 : فقال بسم الله الرحمن الرحيم ووضع
32. BnF2, BnF3 : om.
33. BnF2, BnF3 : ومر

a. BnF2 : [19b]
b. BnF3 : [23b]

والناس[1] ينتظرون[2] [كذا] إليه فقال الرجل الذي أتا[3] للزيارة[4] وكان يقال له المليجيّ[5][α] أراه[6] سبق[7] الرجال ونحن هكذا وأخذ في الجدّ والاجتهاد حتّى لحق بالأفراد، وكان الرجل الذي مرّ على القوس < يقال له >[8] أبا[9] عبد الله الرجراجيّ[10][β] - رضي الله عنه. فانظر ما في بسم الله الرحمن الرحيم واسمع[11] واصغ[12] بأذنيك إلى قوله تعالى[13] { إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ أَلَّا[14] تَعْلُوا[15] عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ }[γ] كيف انطاعت بلقيس ودخل الإيمان في قلبها < وتوقع موقعه >[16] ببركة[17] بسم الله الرحمن الرحيم. وفيها من الأسرار والأفعال وجلب القلوب والأجساد ما[18] تسرّ[19] به القلوب وتبتهج[20] به النفوس[21].

1. BnF2, BnF3 : وهم
2. BnF2, BnF3 : ينظرون (BnF3 : orth. ننظرون) (bonne leçon)
3. BnF2, BnF3 : أتى
4. BnF2, BnF3 : لزيارته
5. Esc1 : orth. المليحيّ
6. BnF2, BnF3 : أرّاه
7. BnF2 : ونحن وقال هذا يستبق ; BnF3 : يسبق
8. BnF2, BnF3 : المذكور
9. BnF2, BnF3 : أبو
10. BnF3 : الرخراجي (fautif)
11. BnF3 : فاسمع
12. BnF2 : واصنع (fautif)
13. BnF2 : ad. من سر هذه الآية ; BnF3 : ad. من سر هذه الآية من
14. BnF3 : أن لا
15. Esc1 : orth. معلوا
16. BnF2, BnF3 : ووقع ذلك
17. Esc1 : ببركته corrigé en ببركة (un trait passe sur la ت, pour tenter de l'effacer)
18. BnF2, BnF3 : وما
19. BnF2, BnF3 : تيسر
20. BnF2 : ويبتهج
21. BnF2, BnF3 : ad. أمر عجيب

α. Abū Zakariyāʾ Yaḥyā b. Mūsā l-Maliğī est un disciple d'al-Rağrāğī (cf. *infra*). Il fut considéré comme un des *abdāl* de son temps et on lui attribue des miracles. Ibn al-Zayyāt al-Tādilī, *al-Tašawwuf ilā riğāl al-taṣawwuf*, éd. Aḥmad al-Tawfīq, Rabat, Manṣūrāt kulliyyat al-adab wa-l-ʿulūm al-insāniyya bi-l-Ribāṭ, 1984, p. 125-128.

β. Abū ʿAbd Allāh al-Rağrāğī est le cheikh d'al-Maliğī (cf. *supra*). L'anecdote en question se retrouve dans la notice qui lui est consacrée dans *al-Tašawwuf ilā riğāl al-taṣawwuf* d'Ibn al-Zayyāt al-Tādilī (p. 86-87) :

وحدّثوا عنه أنّ أبا زكرياء المليجيّ جاء إلى داره ليزوره ؛ وكان طرف قوس قزح عند باب داره والطرف الآخر في موضع آخر. فلمّا خرج أبو عبد الله م داره قال : بسم الله الرحمن الرحيم. وجعل رجله على طرف قوس قزح ؛ فلم يزل يمشي عليه إلى أن هبط من الطرف الآخر. فصاح أبو زكرياء المليجيّ وقال : وصل الرجال إلى هذه المنازل وأنا هكذا ! وخر مغشيا عليه. فلمّا أفاق هام على وجهه ثمّ أقبل على الجدّ والكد إلى أن لحق بالأفراد.

[من البسيط]

فاطْوِ الْغَرَائِبَ عَمَّنْ لَيْسَ يَعْرِفُهَا / فَرُبَّمَا جَرَّتِ الْأَقْدَامُ لِلزَّلَلِ

وَلِاتِّدَادِ سَقَامًا لَسْتَ تُبْرِئُهَا / مِمَّنْ تَخَيَّطَ تَحْتَ الْغَيِّ وَالْكَسَلِ

γ. Coran, XXVII, 30-31.

واعلم أنّ بسم الله الرحمن الرحيم < تسعة عشر >[1] حرفًا كما تقدّم. فيها عشرة[2] أحرف غير مكرّرة[3] : < ب[4] س م [١٦أ] ا ل م ه ر[5] ح ن ي >[6]. وتكرّر[7] فيها الميم ثلاث[8] مرّات، < والألف ثلاث مرّات >[9]، واللام أربع[10] مرّات، والراء مرّتين[11]، والحاء مرّتين[12](a). < والباء لم تتكرّر[13]، والياء كذلك، والنون[14] « لم تتكرّر »[15]، والهاء[16] كذلك[17]، والسين كذلك. فكان[18] المتكرّر[19](b)[20] خمسة أحرف[21] وهي هذه[22] : م ا ل ر ح[23]. تكرّر منها[24] الميم[25] ثلاث[26] مرّات[27]، « الألف ثلاث مرّات، والراء مرّتين، والحاء مرّتين »[28]، اللام[29] أربع مرّات >[30].

فحصل[31] من هذا أنّ أصل[32] بسم الله الرحمن الرحيم عشرة[33] أحرف غير مكرّرة. منها الباء وهي لتوصّل[34] الخير < وهو حرف بارد، ولذلك افتتح به في آية الأمان >[35]. وحرف الباء من الحروف الباقية يوم القيامة[36]، وهو[37] سرّ خفيّ وذلك أنّ الوتر[38] سرّ الإشارات من حيث الذات[39] إلا أنّه

1. BnF2 : ١٩
2. BnF2 : ١٠
3. BnF2, BnF3 : ad. وهي
4. Esc1, BnF2 : s.d.
5. Esc1 : illisible
6. Esc1 : peu lisible ; BnF3 : بسم الله الرحمن الرحيم
7. BnF2 : ويكرر
8. BnF2 : ٣
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2 : ٣
11. BnF2 : ٢
12. BnF2 : ٢
13. BnF2 : تكرر والنون
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2 : om. ; BnF3 : لم تتكرّر
19. BnF2, BnF3 : المكرّر
20. BnF2, BnF3 : ad. منها
21. BnF2, BnF3 : om.
22. Esc1 : illisible
23. BnF3 : ج (fautif)
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2, BnF3 : ad. منها
26. BnF2 : ٣
27. Esc1 : ad. والباء لم تتكرّر اللام rayé ; BnF2 : والألف كذلك ; BnF3 : ad. والألف كذلك ثلاث مرات
28. Esc1 : ad. والباء لم تتكرّر rayé ; BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2, BnF3 : واللام
30. Esc1 : M.G. (صح) ; BnF2 : ad. والراء مرتين والحاء ٢ ; BnF3 : ad. والراء مرتين والحاء مرتين
31. BnF3 : ad. لنا
32. BnF3 : نصل
33. BnF2 : ١٠
34. BnF2, BnF3 : لتوصيل
35. BnF2 : om.
36. BnF2, BnF3 : القيمة
37. BnF2, BnF3 : وهي
38. Esc1 : orth. الوثر ; BnF2 : الموتر
39. Esc1 : s.d.

a. BnF2 : [20a]
b. BnF3 : [24a]

إشارة إلى الحقيقة وهي منك إليه[1]. ⌉ واعلم أنّ أوّل صحيفة إبراهيم[2] - عليه السلام[3] - بسم الله الرحمن الرحيم. وكذلك في[4] صحيفة نوح - عليه السلام -[5] وكذلك في صحيفة سليمان[6] - عليه السلام - وكذلك[7] أوّل الوحي على رسول الله - صلّى الله عليه و سلّم - بقوله تعالى { اِقْرَأْ بِاسْمِ[8] رَبِّكَ }[α]. فبدأ باسم[9] الباء، فالباء[10] تضمر[11] سرّ الإلاهيّة[12] وهو[13] منك إليه[14] وهي مضمرات الذات ⌈ [β] بسرّ التجلّي بقوله بي عرفتني ولمّا خلق الله تعالى الباء خلق معها من الملائكة < أحدًا[15] وثمانين >[16] ملكًا يسبّحون الله تعالى >>[(a)] ويقدّسونه. ومن بركة بسم الله[17] أنّ رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم[18] - قال : "من قال حين يصبح[19] ثلاث[20] مرّات[21] بسم الله العظيم[22] الذي لا يضرّ مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم، لم يصبه فجأةٌ[23] بلاء حتّى يمسي[24]. وإن[25] قالها مساء[26] ثلاث[27] مرّات[28] لم تصبه[(b)29] فجأةٌ[30] بلاء[31] حتّى يصبح". وفي رواية : "لم يصبه فالج"، وفي أخرى[32] : "لم يصبه شيء"[γ].

1. BnF3 : وإليك
2. BnF3 : لإبراهيم
3. BnF2, BnF3 : ad. هذه الأسماء وهي
4. Esc1 : ad. صحـ rayé puis rajouté correctement
5. Esc1 : ad. وكذلك صحيفة نوح - عليه السلام - (ditt.)
6. BnF2 : سليمن بن داود
7. BnF2, BnF3 : ad. كان
8. BnF2 : بسم
9. BnF2 : بسرّ ; BnF3 : بكسر (fautif)
10. BnF3 : om.
11. BnF3 : يضمر (fautif)
12. BnF2, BnF3 : الإلهية
13. BnF2, BnF3 : وهي
14. BnF3 : وإليه
15. Esc1 : fin du mot illisible
16. BnF2 : ٨١
17. BnF2, BnF3 : ad. الرحمن الرحيم
18. BnF3 : ad. أنه
19. BnF1, BnF3 : orth. نصبح
20. BnF2 : ٣
21. BnF2, BnF3 : ad. بسم الله الرحمن الرحيم
22. BnF2 : om.
23. BnF2 : ad. ولا
24. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. سمى
25. BnF1, BnF2, BnF3 : ومن
26. BnF1 : حين يمسي (orth. مسي) ; BnF2 : om.
27. BnF2 : ٣
28. BnF2 : ad. مساء
29. BnF1, BnF2, BnF3 : يصبه
30. BnF2 : ad. ولا
31. BnF1 : om.
32. BnF2, BnF3 : رواية

a. BnF1 : [23a] ici reprend le texte du manuscrit
b. BnF2 : [20b]
α. Coran, XCVI, 1.
β. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 27b.
γ. Hadith rapporté par al-Nasāʾī (*Kitāb ʿAmal al-yawm wa-l-layla*, 9) et Ibn Abī Ḥātim, *Kitāb al-ʿIlal*, Riyad, 2006, V, p. 411-414, n°2079 ; Ibn Ḥabbān, *al-Ṣaḥīḥ*, éd. Šuʿayb al-Arnaʾūṭ, Beyrouth, Muʾassasat al-risāla, 1993², III, p. 132, n°852.
Également proche d'un hadith rapporté par al-Tirmiḏī (*Kitāb Ṯawāb al-Qurʾān*, 22) et Ibn Ḥanbal (V, 26) :

وقد أخذ[a] خالد بن[1] الوليد[α][2] السمّ حيث[3] بعث به إليه[4] عظيم النصرانيّة، وقال له[5] : "إن كنت صادقًا فإنّ[6] السمّ لا يضرّ[7] مع هذه الكلمات[8]، فاشربه"، فوضعه خالد[9] في يده[10] بمحضر[11] < رسول[12] النصرانيّة >[13] الذي أتا[14] إليه[15] < وبمحضر[16] أصحابه >[17]، وقال[18] : "بسم الله العظيم[19] الذي لا يضرّ [١٦ب] مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم"، وتحساه، فلم يصبه[20] شيء[21] < إلّا ترشّح >[22] عرقًا. فإذا كان هذا الاسم منع[23] < من السمّ ودفعه >[24] فكفى به[25] بركة[26] ويمنا[27] وبهذا الاسم[28] جرت سفينة نوح - عليه السلام - ونجا بقوله تعالى[29]

1. BnF3 : ابن
2. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
3. BnF1 : عند ; BnF2, BnF3 : حين
4. BnF3 : إلى
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : فيما زعمت أن
7. BnF2 : تضرّ (fautif)
8. BnF2, BnF3 : الأسماء
9. BnF1 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : كفّه
11. Esc1 : بمحضرا (*alif* rayée après coup), ad. رسول الله صلى الله عليه وسلم (ce groupe a été rayé après coup, sans doute en voyant le رسول de رسول النصرانية le copiste a-t-il écrit par automatisme la *taṣliya* d'usage pour le groupe رسول الله)
12. BnF3 : om.
13. BnF1 : رسوله
14. BnF1 : أرسله بالسمّ ; BnF2 : أتى
15. BnF2, BnF3 : به
16. BnF1 : ad. من
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2, BnF3 : ad. بسم الله الرحمن الرحيم
19. BnF1, BnF2 : om.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : يضرّه (BnF1 : orth. يضره)
21. BnF1 : ad. منه ; BnF2 : ad. من ذلك
22. BnF1, BnF2, BnF3 : إلا رشح ; BnF1 : ad. منه
23. BnF1 : يمنع
24. Esc1 : M.D. (وصح, r°) ; BnF2 : ودفع السم ; BnF3 : ودفع هذا السم
25. BnF2, BnF3 : هذا من
26. BnF2, BnF3 : بركته
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2, BnF3 : السرّ
29. BnF1, BnF3 : om.

a. BnF3 : [24b]

من قال حين يصبح ثلاث مرّات أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم وقرأ ثلاث آيات من آخر سورة الحشر وكّل الله به سبعين ألف ملك يصلّون عليه حتّى يمسي وإن مات في ذلك اليوم مات شهيدًا ومن قالها حين يمسي كان بتلك المنزلة.

α. Ḫālid b. al-Walīd (m. 21/642), compagnon du Prophète contre lequel il avait d'abord combattu à la bataille d'Uḥud (3/625 ou 4/626) avant sa conversion en 6/627 ou 8/629. La tradition musulmane lui attribue l'initiative de la conquête de l'Irak. Cf. Jens J. Scheiner, « *Ḫālid b. al-Walīd* Gewährt Den *Amān* », dans *Die Eroberung von Damaskus*, éd. Jens J. Scheiner, Leyde/Boston, Brill (« Islamic history and civilization »), 2010, p. 21-179 ; Patricia Crone, « Khālid b. al-Walīd », *EI²*.

On trouve cette anecdote dans la notice qui lui est consacrée par al-Ḏahabī :

يونس بن أبي إسحاق: عن أبي السفر قال : نزل خالد بن الوليد الحيرة على أم بني المرازبة، فقالوا : احذر السم لا تسقك الأعاجم، فقال: ائتوني به، فأتي به، فاقتحمه وقال : باسم الله، فلم يضره.

Al-Ḏahabī, *Siyar aʿlām al-nubalāʾ*, éd. Ḥassān ʿAbd al-Mannān, Beyrouth, Bayt al-afkār al-duwaliyya, 2004, II, p. 1606. Voir aussi Abū Yaʿlā, *Musnad Abī Yaʿlā l-Mawṣilī*, éd. Ḥusayn Salīm Asad, Beyrouth, Dār al-Maʾmūn li-l-turāṯ, 19892, XIII, p. 141, n°7186 ; al-Ṭabarānī, *al-Muʿǧam al-kabīr*, éd. Ḥamdī ʿAbd al-Maǧīd al-Salafī, Le Caire, Maktabat Ibn Taymiyya, s.d., IV, p. 105-106, n°3808 ; Ibn ʿAsākir, *Taʾrīḫ madīnat Dimašq*, éd. ʿUmar b. Ġarāma l-ʿAmrawī, Beyrouth, Dār al-fikr, 1996, XVI, p. 251-252 (trois recensions) ; Ibn Ḥaǧar al-ʿAsqalānī, *al-Iṣāba fī tamyīz al-ṣaḥāba*, éd. al-Turkī, Le Caire, 2008, III, p. 175.

{ بِسْمِ اللهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا }[a][α] به[1] نجا[2] إبراهيم[3] من نار النمرود وجعلها الله[4] عليه[5] بردًا وسلامًا[6] وبه[7] الالتجاء[8] حين تلج بيتك وحين تخرج < لقوله[9] - عليه السلام - ولتقل « حين تلج »[10] بيتك[b] « وحين تخرج »[11] <[12] بسم الله ولجنا، وبه[13] خرجنا وعلى الله توكّلنا ويقوله[14] عند غلق الأبواب[15] فإنّ الشيطان لا يفتح[16] غلقًا،[17] < ذكر[18] عليه هذا الاسم نعم >[19] ولا < يتخرّمه لصّ >[20]. ومن فضله أن تقول إذا دخلت إلى[21] فراشك بسم الله وعلى ملّة رسول الله < - صلّى الله عليه وسلّم - >[22]، < فإنّك[23] تكون[24] محفوظًا >[25]. وقال رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - "لا وضوء لمن لم يسمّ الله[26]". خرّجه[27] أبو داوود[28][β]. ومن أكل مع مجذوم وقال بسم الله < الرحمن الرحيم >[29] ثقة[30] بالله[31] وتوكّلاً عليه < لم يضرّه >[32] شيء[33].

1. BnF1 : وبها ; BnF2, BnF3 : وبه
2. Esc1 : lecture de la première lettre incertaine (نجا ou تجا ?) ; BnF1 : ad. الله
3. BnF1 : إبرهيم عليه السلام ; BnF2 : ad. الخليل عليه السلام ; BnF3 : ad. الخليل
4. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
5. BnF1, BnF3 : om.
6. BnF3 : ad. عليه
7. BnF1 : وبها
8. Esc1 : orth. التجاءه ; BnF1 : orth. النجاه ; BnF2 : orth. للالتجاء ; BnF3 : الالتجاء (bonne leçon)
9. BnF1 : ad. حين (rayé après coup)
10. BnF1 : إذا ولجت
11. BnF1 : وخرجت
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF2 : بسم الله ; BnF3 : وبسم الله
14. BnF1 : orth. وبقوله ; BnF2 : ثمّ تقوله أيضًا ; BnF3 : ثمّ تقول أيضًا
15. BnF1 : الباب
16. BnF2, BnF3 : ad. بابًا
17. BnF2, BnF3 : غُلِقَ
18. BnF2, BnF3 : وذكر
19. BnF1 : om.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : يقرّبه
21. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2 : om.
23. BnF2, BnF3 : فإنه
24. BnF2, BnF3 : يكون
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF2, BnF3 : أخرجه
28. BnF1, BnF2, BnF3 : داود
29. Esc1 : M.D. (par une autre main) ; BnF1, BnF2 : om.
30. BnF2 : ثقتنا (fautif) ; BnF3 : ثقتنا (fautif)
31. BnF2 : بإذن الله
32. Esc1 : illisible
33. BnF1 : om.

a. Esc1 : + M.D. انظر فقل بسم الله

b. BnF1 : [23b]

α. Coran, XI, 43/41.

β. Abū Dāwūd al-Siǧistānī (n. 202/817-818, m. 275/889) est un collecteur de hadith et auteur d'un des six recueils canoniques, appelé *Kitāb al-Sunan* (*Le livre des traditions*). Il mourut à Bassorah Cf. Christopher Melchert, « Abū Dāwūd al-Sijistānī », *EI*³.

وقد فعل[1] عمر < بن الخطاب >[2][α] - رضي الله عنه[3](a) - مع معيقيب[4] الدوسيّ[β] وكان مجذومًا حيث[5] أُتِيَ[6] إليه[7] بالطعام[8] وهو حاضر[9]. فقال[10] < له عمر[11] كلّ >[12] معنا < بسم الله >[13] ثقة[14] بالله وتوكّلاً عليه فدنا وأكل معه وبهذا الاسم الكريم تستشفى[15] من(b) العين[16] تضرب[17] بيدك على صدر المصاب[18] < من العين >[19] وتقول : "< بسم الله >[20] أذْهِب حرّها[21]" ووَصَبها، ويقوله[22] المسافر[23] إذا وضع رجله في غور[24] الركاب[25] < فإنّه لا يرى إلّا خيرًا >[26]. وإذا قال[27] العبد المؤمن بسم الله[28] صغر الشيطان حتّى يصير[29] مثل الذباب[30] وكان < - عليه الصلاة[31]

1. BnF1 : ad. ذلك
2. BnF1 : om.
3. BnF3 : ad. ذلك
4. BnF1, BnF2, BnF3 : معيقب
5. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : حين
6. BnF1 : فأتي ; BnF3 : أوتي
7. BnF1 : om. ; BnF2 : إلى عمر - رضى الله عنه ; BnF3 : إلى عمر
8. BnF1 : بطعام
9. BnF1 : ad. فدعاه
10. BnF1 : وقال تعالى
11. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
12. BnF1 : om.
13. BnF2, BnF3 : om.
14. BnF2 : ثقتا
15. BnF1 : orth. ستشفى ; BnF2, BnF3 : يستشفى
16. BnF2 : la ع porte une petite ع au-dessous ; BnF3 : العبر
17. Esc1 : orth. نضرب
18. BnF1 : المعين
19. BnF1, BnF3 : om. ; BnF2 : من المعيان
20. BnF1 : ad. اللهمّ ; BnF2, BnF3 : اللهمّ
21. Esc1 : + M.D. وبردها (صح)
22. BnF1 : ويقول (orth. وبقول)
23. BnF1 : om.
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : ad. وهو مسافر
26. BnF1 : om.
27. Esc1 : deux ل superposés
28. BnF2, BnF3 : ad. الرحمن الرحيم
29. BnF1 : يرجع (orth. يرجع)
30. BnF1 : الذئاب (orth. الدئاب) (lecture peu probable)
31. BnF2 : الصلوة

a. BnF2 [21a]

b. BnF3 : [25a]

α. ʿUmar b. al-Ḫaṭṭāb (r. 13/634 à 23/644) est le deuxième calife de l'Islam. Son règne est marqué par les débuts de l'expansion militaire (prise de Damas, de Jérusalem, de Ctésiphon, fondation de Koufa et de Bassorah, etc.). Compagnon du Prophète, il est le garant de nombreuses traditions prophétiques. Cf. Avraham Hakim, « ʿUmar b. al-Ḫaṭṭāb, calife par la grâce de Dieu », *Arabica*, 54/3 (2007), p. 317-361 ; Wilferd Madelung, *The Succession to Muḥammad. A Study of the Early Caliphate*, Cambridge, Cambridge University Press, 1997, p. 57-77 ; M. Bonner et Giorgio Levi Della Vida, « ʿUmar (I) b. al-Khaṭṭāb », *EI²*.

β. Muʿayqīb al-Dawsī (m. 40/662), compagnon du Prophète converti à la Mecque et qui participa à la première hégire en Abyssinie. Les deux orthographes Muʿayqib et Muʿayqīb sont attestées mais Muʿayqīb semble la plus fréquente. Cf. Ibn Saʿd, *al-Ṭabaqāt al-kubrā*, éd. ʿAlī Muḥammad ʿUmar, Le Caire, Maktabat al-Ḫānǧī, 2001, IV, p. 109-111 (n°389) ; al-Ḏahabī, *Siyar aʿlām al-nubalāʾ*, éd. Ḥassān ʿAbd al-Mannān, Beyrouth, Bayt al-afkār al-duwaliyya, 2004, III, p. 3915-3916 (n°6213) ; Ibn al-Ǧawzī, *Asad al-ġāba*, éd. ʿAlī Muḥammad Muʿawwaḍ, ʿĀdil Aḥmad ʿAbd al-Mawǧūd et Ǧumuʿa Ṭāhir al-Naǧǧār, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, n.d., V, p. 232-233 (n°5059).

والسلام - >[1](a) يقول لمن[2] خرج مسافرًا وأراد[3] وداعه : "اركب[4] بسم[5] الله وبالله[6] وعلى ملّة رسول الله < - صلّى الله عليه وسلّم - >[7]" وبها كان رسول الله < - صلّى الله عليه وسلّم - >[8] يستفتح في[9] سفره يقول : "بسم الله أعوذ بالله من وعثاء السفر[10] < وكآبة المنقلب[11] وسوء المنظر[12] في الأهل والمال والولد[13] >[14]".

< وقد قال [15] - صلّى الله عليه وسلّم - >[16](b) لطلحة بن[17] [١٧أ] عبد[18] الله[α] : "حين ضُربت يده فقطعت[19] أصابعه"[β]. أمّا أنّك لو قلت بسم الله[20] لرفعتك الملائكة والناس ينظرون، فانظر[21] هذا الاسم[22] الذي[23] ترفع[24] الملائكة[25] قائلة < ويتضاءل[26] به[27] الشياطين[28] >[29] عند ذكره[30](c) والسمّ < ارتفع قطعه >[31] عند ذكره وسيّد البشر عرّفك قدره وربّ العرش قد[32] منحك سرّه وفضله فأين تطلب[33] مجده[34] وفخره فلا

1. BnF1 : رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم
2. BnF2, BnF3 : إذا
3. BnF2, BnF3 : ad. صلّى الله عليه وسلّم
4. BnF2 : ad. بنا
5. BnF3 : ببسم
6. BnF3 : om.
7. BnF1 : om. ; BnF2 : ad. اللهمّ
8. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1 : ad. إلى آخره في الصحاح
11. Esc1 : le copiste avait écrit المنظر avant de le rayer pour le remplacer par المنقلب ; BnF2 : المنظر
12. BnF2 : المنقلب
13. Esc1 : M.inf.
14. BnF1 : om.
15. BnF2 : ad. رسول الله
16. BnF1 : وقال - عليه السلام
17. BnF3 : ابن
18. BnF2 : عبيد
19. BnF1, BnF2, BnF3 : وقطعت
20. BnF2, BnF3 : ad. الرحمن الرحيم
21. Esc1 : +M.G. فضل (صح) ; BnF1 : ad. فضل
22. BnF1 : ad. والملائكة
23. BnF1 : om.
24. BnF2, BnF3 : ad. به
25. BnF1 : om.
26. Esc1 : peu lisible ; BnF3 : وينضال (fautif)
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2, BnF3 : الشيطان
29. BnF1 : والشياطين يضاءل
30. BnF2 : ad. صغرًا ; BnF3 : ad. صغيرًا
31. BnF2, BnF3 : يرتفع ضرره (bonne leçon)
32. BnF1 : om.
33. BnF1 : تطلبه
34. BnF1 : تجده

a. Esc1 : + M.D. انظر (écriture africaine)

b. BnF1 : [24a]

c. Esc1 : + M.G. انظر فقل بسم الله الرحمن الرحيم (écriture africaine)

α. Ṭalḥa b. ʿUbayd Allāh (m. 36/656 à la bataille du Chameau), un des plus importants compagnons du Prophète : il serait le huitième converti et un des dix promis au Paradis. Cf. Wilfred Madelung, « Ṭalḥa », *EI²*.

β. Hadith rapporté par al-Nasāʾī (*Kitāb al-Ǧihād*, 28) avec حتى au lieu de حين.

تتحرّك[1] بحركة[2] ولا تسكن[3] سكنة[4] إلّا بذكره[(a)]. إذ[5] به تُرزق وتسعد وتتكلّم[6] وتنجو[7] < وكلّ ذلك في طيّ بسم الله الرحمن الرحيم. وببسم الله >[8] كان[9] - عليه السلام - يرقي ويسترقي من الأوجاع وجميع الأذى[10] كلّه.

وقال بعض المشائخ إنّه من كتب شكل الباء يوم الجمعة[(b)] وقد صام يوم[11] الخميس وتصدّق وعلّقه على عضده الأيمن شرح الله[12] صدره وأزال عنه الكسل وأظهر[13] عليه البركة وأراه السرّ[14] القائم بها[15] ويرى[16] أنوار الملائكة وهيئاتها[17] العلويّة والسفليّة، يظهر[18] له[19] شكلاً[20] قائمًا كامل الصورة طيّب الرائحة يرى[21] ذلك الكرام من الأكابر < وهو ثابت[22] النور لا يستبدل[23] نوره >[24] إلّا أنّه ينطق بالباء[25]. < فإذا ذكر سرّ الباء ظهر[26] « نور الباء »[27] على ذاته[28] >[29] وهو اسم من الأسماء[30] المخزونة، وهذا الحرف إذا كان[(c)] في اسم من < أسماء الله >[31] تعالى[32] وذكره إنسان[33]

1. BnF1 : orth. نتحرك
2. BnF2 : حركة
3. BnF1 : orth. سكن
4. BnF1 : بسكنة
5. BnF1 : ذ
6. BnF1 : وتسلم ; BnF2, BnF3 : om.
7. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. وتنجوا
8. BnF2, BnF3 : وبه
9. BnF1 : ad. عيسى
10. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. الأداء ; BnF1 : orth. الأذى
11. Esc1 : M.G.
12. BnF2 : ad. تعالى
13. BnF1 : ظ s.d. ; BnF1 : ad. الله
14. BnF1 : سر الباء
15. BnF2 : لهذا الحرف ; BnF3 : لهذه الحروف
16. BnF1 : وأراه ; BnF2 : orth. ويرا
17. BnF1 : وهي إذا ظهرت ها بها ; BnF3 : وهنا بها
18. BnF3 : ويظهر
19. BnF1 : om.
20. Esc1 : ad. كاملاً rayé après coup
21. BnF2, BnF3 : يرا
22. BnF3 : كامل
23. BnF2, BnF3 : يتبدّل
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : ad. وهو ثابت النور لا يتبدّل نوره
26. BnF1 : ظ s.d.
27. BnF1 : نوره
28. Esc1 : ربابه et ذاته superposés
29. BnF2, BnF3 : om.
30. BnF3 : أسمائه
31. BnF1 : الأسماء
32. BnF1 : om.
33. BnF1 : أحد

a. BnF2 : [21b]
b. BnF3 : [25b]
c. BnF1 : [24b]

< فإنّه يكون >[1] ملطوفًا به[2] < في جميع أموره >[3] ويصلح أن يكتب[4] < اسم الله >[5] تعالى[6] الذي كان[7] فيه < هذا الحرف >[8] لكلّ ألم يابس[9] [كذا] ولكلّ أمر عسر[10]. فإنّ الله تعالى[11] يهوّن عليه[12] ذلك[13] وهو ب[14] في[15] اسمه تعالى[16] البرّ والبارئ[17] والباقي والباعث وفيها[18] سرّ[19] البقاء[20]. < ولذلك بدأ[21] الله - سبحانه وتعالى - >[22] في بسم الله[23]، وذلك أنّ الألف القائم[24] هو رأس الباء وهو المبسوط الذي انبسط في ذات الباء[25] هكذا : ب. وقد[26] ظهر[27] < هذا الحرف >[28] أيضًا[29] في اسمه البصير والبديع[30] والباطن[31] ففي كلّ اسم معنى[32] < خاصّ به >[33].

1. BnF1 : كان
2. BnF1 : بصاحبه
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : تكتب
5. BnF1 : الاسم
6. BnF1, BnF3 : om.
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : الباء
9. Peut-être faut-il lire plutôt يائس
10. BnF2, BnF3 : عسير
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : ad. الأمر
14. BnF1 : من أسماء الله تعالى ; BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF1 : om.
17. BnF3 : والهادي (fautif)
18. BnF2, BnF3 : وفيه
19. BnF1 : orth. پير
20. BnF2 : البقاء écrit par dessus البا (faute du copiste corrigée par lui-même)
21. Esc1 : + M.G. به (صح, r°)
22. BnF1 : ولذلك من الله تعالى بها ; BnF2, BnF3 : وهو
23. BnF2, BnF3 : ad. الرحمن الرحيم
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2 : البقاء ; BnF2, BnF3 : ad. هذا صفتها
26. BnF1 : orth. وقد
27. BnF2, BnF3 : ad. أيضًا
28. BnF1 : الباء
29. BnF2, BnF3 : om.
30. BnF1 : وفي اسمه البديع
31. BnF1 : وفي اسمه الباطن
32. BnF1, BnF3 : معنا (mauvaise graphie)
33. BnF1 : حاضرة

فالبرّ لأهل البرّ [١٧ب][1][(a)] لأنّه[2] يعيّن[3] على أعمال[4] البرّ وعلى[5] برّ[6] الوالدين. < ومن ذكر[7] >[8] مائتين وثلاث[9] وثلاثين[(b)] مرّة في كلّ يوم بعد أن يمزجه[10] مع اسم من أراد[(c)] < برودة[11] [كذا] له ويكتب هذا المزج وتجعله معه[12] ويتكلّم[13] عليه بكلمات[14] على ما أبيّن لك « فإنّك ترى عجبًا. »[15] وصفة المزج[16] >[17] بأن[18] [كذا] تأخذ مثلاً اسم عمرو تبسطه[19] هكذا : ع م ر و. ثمّ[20] تأخذ أوّل حرف من اسم[21] البرّ وتضعه[22] في أوّل سطر[23] ثمّ تأخذ أوّل حرف من اسم عمرو وتضعه بعده هكذا[24] إلى آخر الاسمين. < فتخرج[25] سطرًا[26] على هذه الصورة >[27] : ا ع ل م ب[28] ر ر و. ثمّ تكسّره[29] حتّى < يعود السطر الأوّل آخرًا[30] على هذه الصورة >[31] :

ا ع ل م ب ر ر و
و ا ز[32] ع ر ل ب م
م و ب ا ل ر ر ع

1. BnF3 : + M.D. لبرّ كسر وبسط
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : تعين (fautif)
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1 : و
6. Esc1 : برور (fautif)
7. BnF2, BnF3 : ذكره
8. BnF1 : فمن أكثر ذكره
9. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. وثلاثة
10. BnF1 : orth. سزجه ; BnF3 : تمزجه
11. BnF2 : وداده
12. BnF2, BnF3 : معك
13. BnF2, BnF3 : وتتكلّم
14. BnF3 : بكلامه
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF3 : مزجه
17. BnF1 : أن يبرّه وذلك (orth. يبرّه)
18. BnF1 : أن
19. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : فتبسطه
20. BnF1 : و
21. BnF3 : اسمه
22. BnF1 : فتضعه
23. BnF1 : سطره
24. BnF1 : ثمّ (orth. ثمّ)
25. BnF2, BnF3 : فيخرج
26. BnF3 : سطر
27. BnF1 : هكذا
28. BnF2 : s.d.
29. BnF1 : تأخذه وتكسّره
30. BnF2 : آخر ; BnF2, BnF3 : ad. هكذا
31. Esc1 : + M.D. هكذا ويظهر كأوّل مرّة وتكسّره حتّى يعود الاسمين (ـــــ) ثمّ تأخذه ; BnF1 : يعودا الاسمين ويظهرا كأوّل مرّة هكذا (orth. ومعودا, les ا du duel de يعودا et يظهرا semblent rajoutées après coup)
32. BnF1 : ر ; BnF2 : ب s.d.

a. Esc1 : + M.D. انظر
b. BnF2 : [22a]
c. BnF3 : [26a]

ع م ر و < ر ب « ا / ل »[1] >[2]
ا ع ل م ب ر ر و

فقد ظهر السطر[3] الأوّل آخرًا[4] [و]اسقط[5] الأخير[6] تبقى[7] أربعة[8] أسطر[(a)] وهي ممتزجة[9] اكتبها فيما شئت وأجعلها معك[10] وتكلّم[11] عليها بهذا الكلام تقول[12] :

"يا[13] ربّ الأرباب < مربّي الكلّ بلطيف[14] ربوبيّته >[15] أسرع لي[16] بسريان من لطفك الخفيّ[17] بحرًا[18] يبتهج[19] من[20] حلاوة ذلك البحر حلاوة تعذب أرواح المرتاحين[21] بفهم أسرارك[22] وامنحني اسمًا من < أسماء قدرتك >[23] الذي[24] من تدرّع به وُقي شرّ ما ذرأ في الأرض وشرّ ما يخرج[25] منها وشرّ[26] ما ينزل من السماء[(b)] وما يعرج فيها إنّك لطيف[27] حفيظ[28] عليم."

< ثمّ يقول[29] : "حفيظ لطيف عليم" >[30].

1. BnF1 : inv.
2. BnF2 : ا ل ب ر
3. BnF3 : الاسم
4. BnF2 : آخر
5. Esc1, BnF1, BnF2 : اسقط (fautif) ; BnF3 : واسقط (bonne leçon)
6. BnF1, BnF3 : الآخر ; BnF2 : الآخراء
7. Esc1 : orth. يبقا ; BnF1 : يبقى
8. Esc1 : الأربعة (fautif)
9. BnF2, BnF3 : ممزوجة
10. BnF1 : [...] في
11. BnF3 : وتتكلّم
12. BnF2 : om.
13. BnF3 : om.
14. BnF2 : بلطيفة (bonne leçon)
15. BnF3 : om.
16. BnF1 : om.
17. BnF1, BnF2, BnF3 : om. ; BnF2 : ad. حتى أغرق في
18. BnF1 : om.
19. BnF1 : مبتهجًا ; BnF2 : تبهج (fautif) ; BnF3 : ابتهج
20. BnF1 : بـ
21. BnF2, BnF3 : الرياحين
22. BnF2, BnF3 : أسرار سرّك
23. BnF2, BnF3 : أسمائك
24. BnF1 : التي
25. BnF1 : orth. نخرج
26. BnF1 : و
27. Esc1 : + int.sup. peut-être خبير عليم (s.d., par une autre main)
28. BnF1 : خبير
29. BnF2 : نقول ; BnF3 : تقول
30. Esc1 : M.D. (s.d., par une autre main) ; BnF1 : om.

a. BnF1 : ad. tableau ; [25a], la page suivante du manuscrit est coupée à cause de la reliure, le début des lignes est donc illisibles sur le recto et la fin des lignes sur le verso

b. BnF2 : [22b]

〖10〗 فصل[1]. وأمّا اسمه البارئ فهو[2] لإبراء الألم[3] والأسقام[(a)]. والباقي والباعث لهما خواصّ يأتي[4] < موضع ذكره >[5] < إن شاء الله تعالى[6] >[7].

ونرجع[8] إلى ما كنّا[9] بسببه[10] < من بسم الله[11] >[12]. ⌈ فأمّا[13] السين[14] لمّا خلقها[15] الله تعالى من عالم أمره أنزل معه من الملائكة < تسعة آلاف « وثلاث مائة »[16] وثمانين >[17]، وهو أوّل حرف[18] يلقّى[19] من الباء سرّ إيجادها[20]، وهو حرف من < حروف ظاهر >[21] الاسم الأعظم[22]. والاسم الأعظم له[23] ظاهر[(b)] وباطن[(c)24]. فظاهره قامت به السموات السبع[25]، وباطنه قامت به العلويّات [١٨أ] [26] من < الكرسيّ والعرش >[27]. ولذلك وقعت[28] السين في أولى[29] السموات وفي ثالث مرتبة الكرسيّ. ولمّا كانت الباء من[30] متعلّقات القدرة وهي مضمرات المضمرات والهاء[31] لأنّ

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF3 : ad. اسم
3. BnF1, BnF2 : الآلام
4. BnF1 : orth. يتاتي
5. BnF1 : في موضعه
6. BnF2 : om.
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : ولنرجع ; BnF2, BnF3 : فلنرجع
9. BnF2, BnF3 : نحن
10. BnF2 : نسبيله (fautif) ; BnF1, BnF3 : بسبيله
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF1 : om.
13. BnF1, BnF2, BnF3 : وأما
14. BnF1 : حرف السين
15. BnF1, BnF2, BnF3 : خلقه
16. BnF1 : وثلاثمائة
17. BnF2 : عشرة آلاف وثمانين
18. BnF3 : الحروف
19. BnF1, BnF2, BnF3 : تلقّى
20. BnF3 : من أبجادها (ب s.d.) (fautif)
21. BnF2 : الحروف الظاهر في (fautif) ; BnF3 : حروف ظاهرة
22. Esc1 : ظ s.d.
23. BnF1 : om.
24. BnF1 : ad. يعنى السين (orth. بعنى)
25. Esc1 : int.sup. (par une autre main) ; BnF1 : om. ; BnF3 : والأرض
26. BnF2, BnF3 : ad. أجمعين
27. BnF2, BnF3 : العرش والكرسي
28. BnF2 : وقت
29. BnF1, BnF2, BnF3 : أوّل
30. BnF1 : om.
31. Esc1 : surmonté d'un حـ ; BnF1 : om.

a. BnF3 : [26b]
b. BnF1 : [25b], la fin des mots est coupée sur toute la page
c. Esc1 : + M.D. (صح) يعني السين

الهاء منك إليه[1]، فأنت تقول : "هو هو !" وهو يقول : "بي لي[2] !" ⌉ [α] وفي سورة يس[β] أسماء[3] من أسماء الحكمة[4] من < عثر عليها >[5] وكتبها ومحاها بماء مطر[6] مستقبل[7] [كذا] القبلة عدد الأسماء أيّامًا[8] وشربها[9] أنطقه الله تعالى[10] بالحكمة[11]، < وهي متوسّطة >[12] السورة[13] وعددها[14] < ستّة عشر >[15] حرفًا. منها حرفان[16] منقوطان[17] < من أعلاهما وحرفان[18] منقوطان >[19] من أسفلهما[20]. وهي خمس[21] كلمات أوّلها حرف السين وآخرها حرف[22] الميم. وظهر هذا الحرف في اسمه السلام ومعه[23] السميع والعليم[24] [كذا].

1. BnF1 : وإليك
2. BnF1, BnF2, BnF3 : بي
3. BnF1 : اسمًا
4. BnF1 : الله الحكمية
5. BnF1 : علمها
6. BnF1 : طاهر ; BnF2, BnF3 : عين طاهرة
7. À corriger en مستقبلًا
8. BnF3 : om.
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1, BnF2 : om.
11. BnF2, BnF3 : ببدائع الحكمة
12. BnF2, BnF3 : وهو متوسط
13. BnF2 : الصورة
14. BnF1 : وعدده
15. BnF2 : ١٦
16. BnF2 : ٢
17. BnF2 : منقوطة
18. BnF2 : و٢
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : أسفلها
21. BnF2 : ٥
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : واسمه ; BnF2, BnF3 : و
24. BnF1 : واسمه السريع ; BnF2, BnF3 : والسريع

α. Comparer avec al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 28b-29a.

β. Coran, XXXVI.

فالسميع هو اسم موافق[1] للملحّين[2] في الدعاء خصوصًا. فإنّه ربّما أسرعت لهم[3] الإجابة، وكذلك السريع. < ومن[4] ذكره أسرع[5] له[(a)6] الإجابة[7] >[8]. ومن أراد < أن يدرك >[9] حاجته[10] من الله تعالى[11] فليرسمه[12] في كفّه[13] ويرفعها[14] < إلى السماء >[(b)15] < ثمّ[16] يذكر « الاسم عدد[17] حروفه »[18] >[19] مضروبًا في الأيّام < وجملة ذلك >[20] أربعة آلاف[(c)] ومائتان[21] وسبعة [كذا] وسبعين[22] مرّة[23]، < فإنّه ينال الإجابة بإذن الله تعالى،

1. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
2. BnF1 : الملحين ; BnF3 : للملحتين (fautif)
3. BnF1, BnF2 : له
4. BnF1 : من
5. BnF1 : وساءل ; BnF2 : وسأل
6. BnF1, BnF2 : om.
7. BnF1, BnF2 : ad. نالها
8. BnF3 : om.
9. BnF1 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : حاجة
11. BnF1 : بذكره
12. BnF2 : فليرسمهما ; BnF3 : فليرسمها
13. BnF2 : كيفيّة (fautif) ; BnF3 : كتفيه
14. BnF2, BnF3 : ويرفعهما
15. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2 : و
17. Esc1 : surmonté d'un حـ
18. BnF2 : اسم السريع ويرفعهما
19. BnF1, BnF3 : om.
20. BnF1 : فلمّا بلغ عدده فإنّ الإجابة يكون تحضره من الله - فما بلغ عدده فإنّ الإجابة تحضره من الله تعالى بعد العدد المذكور وعدده مضروب في الأيّام (فإنه et فإن superposés : hésitation du copiste ?) ; BnF2 : فما بلغ عدده فإنّ الإجابة تكون تحضره من الله - عزّ وجلّ - بعد العدد المذكور وعدده مضروب في الأيام ; BnF3 : عزّ وجلّ - بعد العدد المذكور وعدده مضروب في الأيام
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ومائتين (fautif)
22. BnF1 : ad. ٢٧٧
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF2 : [23a]
b. Esc1 : M.G. [...] أيّام [...] والخارج من ضربها في [...] رفيته [...] (écriture africaine)
c. BnF3 : [27a]

وقد يأتي بيان ذلك >[1]. ومن أراد رؤية الأرواح فيرغب[2] [كذا] < بهذا الاسم >[3] إلى الله تعالى أن[(a)] يكشف[4] له عن[5] عين اليقين[6] < البصيرة[7]، فإنّه يراهم >[8] ويتكلّم[9] معهم[10] ويسألهم[11] ما[12] أراد فإنّهم[13] < يجيبون له >[14] وفيه أسرار خفيّات وأعمال جليات[15]، فقس واعمل تصل وتنل[16].

⌈ وأمّا اسمه السميع[17] فمن[18] أضاف إليه البصير < ويقول[19] يا سميع >[20] وكتبها في وقت صالح < وألقى هذا[21] الكتاب[22] >[23] على من أغمي[24] عليه أفاق لوقته وهذا < عملته لأصحاب الترقية >[25]، فإنّهم لمّا أتوا[26] إليها وجدوا على أبوابها[27] إبراهيم[28] بن[29] خاروج[α][30]. وقد[31] أغمي[32] عليه فرسمت له الوفق وألقى عليه بعد ذكر الاسمين[33] سبعمائة[34] مرّة فأفاق وذهب عنه[35] ما يجد[36]. وإن رسما[37] في ذهب وحمله[38] إنسان

1. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : فليرغب (bonne leçon)
3. BnF1, BnF2, BnF3 : به
4. BnF2 : orth. يكشف
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. Esc1 : M.G. (حـ) ; BnF3 : om.
7. Esc1 : surmonté d'un حـ
8. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1, BnF2, BnF3 : فيتكلّم
10. BnF1 : معه
11. BnF1, BnF2, BnF3 : ويسأل
12. BnF1, BnF2, BnF3 : عمّا
13. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
14. BnF1 : يجيبوه (orth. يجيبوه) ; BnF2, BnF3 : يجيبونه (bonne leçon)
15. BnF1 : جليلات
16. BnF2 : وتنال
17. BnF1 : ad. العليم ; BnF3 : السريع
18. BnF1 : من
19. BnF1 : وتقول يا بصير (fautif)
20. Esc1 : + M.G. يا بصير s.d. ; BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : ت s.d.
23. BnF2, BnF3 : وألقاه
24. BnF1, BnF2, BnF3 : أغمى
25. Esc1 : + M.G. عامة أصحاب الأسرار الترقة s.d. ; BnF1 : غاية أصحاب الأسرار بالرقة ; BnF2, BnF3 : عاينه أصحاب الأسرار بالرقة
26. BnF1 : أتو (fautif)
27. BnF2, BnF3 : بابها
28. Esc1 : M.G. ; BnF1 : إبرهيم
29. BnF3 : ابن
30. BnF1 : حاروج ; BnF2 : جاروخ ; BnF3 : خاروخ
31. BnF1, BnF3 : قد
32. BnF1, BnF2, BnF3 : أغشى
33. BnF1 : الاسم
34. BnF2, BnF3 : سبع مائة ; BnF2 : + int.sup. أربعة وخمسين
35. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
36. Esc1 : les deux points de la première lettre sont sur le côté ; BnF1, BnF2, BnF3 : يجده (bonne leçon)
37. BnF1 : رسم
38. BnF1, BnF2, BnF3 : وحملها

a. BnF1 : [26a]

α. Ibrāhīm b. Ḫārūǧ, non identifié.

معه[1] فإنّه[2] يسمع[3] لغات الجنّ وينظرهم[4] ويحكم[5] فيمن[6] أراد منهم[7] < من الأرواح. « وإن دام »[8] >[9] على الذكر بهما[10] كشف[11] له[12] عن[13] أسرار الخلائق[14] وأنبائهم[15] على ما في ضمائرهم[16] وظهرت له أحوال [١٨ب] < العباد جميعًا[17] >[18]، وقد شوهد هذا مرارًا[19]. ⌉ [α]

وأمّا[20] اسمه السلام فهو[21] لطلب السلامة والأمان[22] وهو ذكر رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - يوم القيامة[23] يوم[24] جواز أمّته[25] على الصراط يقول "يا[26] سلام سلّم !" < وفي رواية أخرى عنه : "سلّم سلّم !"

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : سمع
4. BnF1 : أبصرهم ; BnF2, BnF3 : ويبصرهم
5. BnF1 : orth. نحكم
6. BnF1, BnF2, BnF3 : فيما
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : أن داوم
9. BnF2 : ومن دوام ; BnF3 : وإن داوم
10. BnF1 : بها
11. BnF1, BnF2, BnF3 : كوشف
12. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1, BnF2, BnF3 : على
14. BnF1 : الخلق
15. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. وأنباءهم ; BnF2 : orth. وأنباؤهم
16. BnF2, BnF3 : ضميرهم
17. BnF2, BnF3 : أجمع
18. BnF1 : om.
19. BnF3 : مرار
20. BnF1 : و
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : وطلب الأمان
23. BnF2, BnF3 : القيمة
24. BnF2, BnF3 : وهو
25. BnF2 : أمته
26. BnF3 : om.

α. À comparer avec (pseudo-)al-Būnī, *al-Muntaḫab al-rafīʿ al-asnā*, ASβ, fol. 11a.

⌈ وأمّا >[1] حرف الميم من بسم[2] فالميم[3][(a)] قطر[4] من أقطار الحروف، وأقطار الحروف هي[5] كلّ حرف كان أوّله كآخره[6]، < وهو الميم[7] >[8] والواو نون[9] [كذا]. والميم[10] تشير[11] إلى الجميع[12] لما فيه من الإحاطة وتشير[13][(b)] إلى السكون[14] لما فيه من هيبة، وهو من[15] حروف اللوح. ولمّا خلقه[16] الله تعالى[17] خلقه[(c)] نورًا[18] مستديرًا مطموسًا بالنور وهو من حروف العقل لإحاطته ومنه تستمدّ[19] الشمس في[20] الفلك الرابع وبسرّه أقام[21] الله تعالى < الملك والملكوت >[22] وأظهر القلم[23] بالميم. فأجابه[24] على العمل[25] بسرّ < النون[26] الميميّ >[27] وهو[28] آخر مرتبة بسم، وفيه[29] سرّ مبلغ الأشدّ لقوله[30] تعالى ولمّا[31] { بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً }[α]. فأعداد[32] الميم الواقعة عليها[33] أربعون[34] ووكّل[35] الله تعالى[36] بها[37] تسعين[38] ملكًا

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : ad. الله
3. BnF1 : والميم
4. BnF1 : orth. مطر
5. BnF1 : om. ; BnF2 : هو
6. BnF2, BnF3 : ad. وهي
7. BnF2, BnF3 : ad. م
8. Esc1 : M.D. (صح) ; BnF2, BnF3 : وهي الميم ميم والنون نون ; BnF2 : + int.sup. الميم
9. BnF2, BnF3 : واو
10. BnF2, BnF3 : فالميم
11. BnF1 : orth. ىشير ; BnF2 : يشير ; BnF3 : يسّر
12. BnF1, BnF2 : الجمع
13. BnF1 : orth. ويشير ; BnF2, BnF3 : ويشير
14. BnF3 : ن orth. comme une م à la hampe allongée dans la marge gauche
15. BnF1 : le copiste a commencé à écrire حر avant de le corriger en من
16. Esc1 : peu lisible
17. BnF1 : om.
18. BnF2 : الله تعالى ; BnF3 : om.
19. BnF1 : orth. يتستمد ; BnF3 : يستمد
20. Esc1 : illisible
21. BnF1 : ad. ا rayé
22. BnF1 : الملكوت
23. BnF1 : العلم
24. Esc1 : illisible ; BnF1, BnF3 : فأعانه
25. BnF1 : الأعمال
26. BnF1 : النور
27. Esc1 : illisible
28. BnF1 : le هو a été rajouté dans l'interligne supérieur
29. BnF3 : ومنه
30. Esc1 : illisible ; BnF3 : في قوله
31. BnF2, BnF3 : فلمّا
32. BnF1 : وأعداد
33. BnF2, BnF3 : عليها
34. BnF2 : ٤ ; BnF3 : أربعين
35. BnF1 : وكّل
36. BnF1 : om.
37. BnF1, BnF2, BnF3 : به
38. BnF2 : ٩٠

a. BnF2 : [23b]
b. BnF1 : [26b]
c. BnF3 : [27b]
α. Coran, XLVI, 14/15. La séquence « ولمّا بلغ أشدّه » apparaît en outre dans Coran, XII, 22 et XXVIII, 13/14.

من ملائكة اللوح وهو السرّ الذي[1] أودعه[2] تعالى في[3] اسم[4] نبيّه[5] محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - < وذلك سرّ الملكوت >[6] في أوّله[7]، وفي وسطه سرّ[8] الملك ليجمع[9] لك[10] كشف[11] عالم الملكوت وعالم الملك. فمن[12] نظر إلى شكل الميم كلّ يوم < أربعين[13] مرّة وهو يقرأ[14] « قوله تعالى »[15] >[16] : { قُلِ اللهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ < تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ يَشَاءُ[α] >[17] }[β] إلى قوله { بِغَيْرِ حِسَابٍ }[γ] يسّر الله تعالى[18] عليه أسباب الدنيا والآخرة ⌉ [δ] ويعنى[19] بشكله[20] الشكل[21] المثمّن < وهو لعطارد وسيأتي >[22] صفته والكلام عليه < إن شاء الله تعالى >[23]. ⌈ ومن[24] رسم سرّه العدديّ بعد صيام أربعين يومًا[25] باستدامة الطهارة وذكر الله تعالى في رقّ طاهر مستقبل[26] [كذا] القبلة على طهارة الوضوء[27] وليكن[28] القمر في سعد السعود والساعة للشمس[(a)]، فحامله لا يخطر[29] له خاطر مذموم ويفتح الله تعالى[(b)30] عليه[31] بقبول الحقائق < الإيمانيّة والأنوار الفهميّة >[32]

1. Esc1 : © اللذفي, + M.D. الذي (حـ)
2. BnF1, BnF2, BnF3 : أودع الله
3. BnF1 : فيه
4. BnF3 : اسمه
5. BnF1 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1 : ad. وذلك بسرّ الملكوت ; BnF2 : ad. وفي وسطه ففي أوّله بسرّ الملكوت ; BnF3 : ad. وفي وسطه ففي أوّله سرّ الملكوت
8. BnF1, BnF2, BnF3 : بسرّ
9. Esc1 : orth. لجمع
10. Esc1 : ad. عا mais rayé après coup ; BnF1, BnF2, BnF3 : له
11. BnF2 : كنه
12. BnF2, BnF3 : ومن
13. BnF2 : ٤٠
14. BnF2, BnF3 : يقول
15. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
16. Esc1 : M.D. (صح, r°)
17. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
18. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. Esc1 : orth. وبعني ; BnF1 : om. ; BnF2 : وتعنى
20. BnF1 : شكله
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : الذي يأتي
23. BnF1 : وهو لعطارد يوم الأربع[اء]
24. BnF1 : فمن
25. BnF2, BnF3 : ad. أيضًا
26. Lire مستقبلًا
27. BnF1 : om.
28. BnF2 : orth. ولسكن
29. BnF1 : orth. نخطر
30. BnF1 : om.
31. Esc1 : int.sup. ; BnF2, BnF3 : له
32. BnF1 : الإلهيّة

a. BnF1 : [27a]
b. BnF2 : [24a]
α. تشاء dans l'édition du Caire.
β. Coran, III, 25/26.
γ. Coran, III, 26/27.
δ. Extrait d'al-Būnī, *Laṭā'if al-išārāt*, BnFα, fol. 30a-30b.

ويأمن[1] من[2] كلّ مضرّ[3] ويرزقه الله تعالى[4] الهيبة، ومن[5] دعا به[6(a)] يوم جمعة[7] وهو صائم دائم الذكر به[8] في حاجة صالحة قضى الله تعالى[9] حاجته، [١٩أ] وكذلك[10] من حمله وهو متسبّب < في بيته >[11] كثر[12] خيره < ويسّر الله عليه سبب[13] >[14] رزقه[15] من حيث لا يحتسب، وفيه من تأليف[16] القلوب ⌉ [α] وتعطفها وتقلبها إلى[17] طالبها إلى[18]< ما هو بركة وعبرة لمن تأمّلها[19] >[20] فهّمه الله[21] سرّه وسيأتي[22] شكله[23] وتمثيله < مع الأشكال السبعة >[24] < « للأيّام[25] السبعة »[26] وصفة الدعاء به للحاجة أن تجمع[27] من أسماء الله تعالى[28] الحسنى[29] جميع أعداده >[30] كما أمثله[31]

1. BnF1 : ad. لابسه
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : مضرّة (meilleure leçon)
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2 : وروي أنّه من ; BnF3 : واعلم أنّ من
6. BnF1 : ad. في
7. BnF2, BnF3 : الجمعة
8. BnF1, BnF2 : om.
9. BnF1 : om.
10. BnF3 : ولذلك
11. BnF2 : يسّر الله عليه سببه ; BnF3 : يسّر الله تعالى عليه سببه
12. BnF2, BnF3 : وكثر
13. BnF1 : om.
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2, BnF3 : ويرزقه
16. BnF3 : + M.G. تحبيب
17. BnF2, BnF3 : ad. من هو
18. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2, BnF3 : تفهمه
20. BnF1 : ad. و ; BnF2 : ما هو من بركة وغيره لمن تفهمه لمن ; BnF3 : وفهمها عبرة ولمن
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
22. BnF1 : ويأتي
23. BnF1 : بشكله ; BnF2, BnF3 : تشكيله
24. BnF2 : والسبعة ; BnF3 : مع أشكال السبعة
25. BnF1 : والأيّام
26. BnF2, BnF3 : أيّام
27. BnF1 : orth. بحمع ; BnF2, BnF3 : يجمع
28. BnF2 : om.
29. BnF3 : om.
30. Esc1 : M.G. (صح, r°)
31. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. لك مع أشكاله

a. BnF3 : [28a]

α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 32b.

وأشرحه[1] لك وكيف[2] تجذب[3] القلوب وودّها[4] وتقلبها في أطوار محبّتك وانقيادها لك[5] ممّا لا تجده في كتاب ولا تقف[6] عليه في ديوان، فعليك[7] بكتمه[8]. فإنه هو[9] الكنز الأكبر والمغنطيس[10] الأشهر.

⌈ < واعلم أنّه >[11] من فتح[12] له عن[13] أسرار الميم[(a)] وإحاطته وانطباقه[14] وما فيه من العوالم شاهد[15] عجائب الأكوان وكذلك من أراد أن يهوّن الله تعالى[16] عليه الحفظ فيكتب[17] [كذا] السرّ العدديّ يوم الخميس[(b)] وهو طاهر مستقبل[18] القبلة ومعه اسم محمّد[19] - صلّى الله عليه وسلّم - أربعين مرّة ومحاه[20] ويشربه بماء[21] وعسل ويقول : "اللهمّ ببركة ما شربت، هوّن عليّ < الحفظ والفهم >[22]". يدوم[23] على ذلك أربعين يومًا، يفتح الله تعالى[24] عليه ظاهرًا[25] وباطنًا[(c)][26] لمن فهم سرّ الميم حتّى يشاهد ما في قوّة باطنة من كلّ عالم في السرّ الذي قام[27] به الميم. فبهذه النعمة[28] يكون الفتح[29]. وأمّا[(d)] شكله الحرفيّ فهو[30] من الأسرار المكنونة[31] وذلك[32] من كتبه في رقّ[33] طاهر يوم الاثنين في ساعة القمر[34] ويبخّره[35]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : وأشرح
2. BnF1 : كيفية ; BnF2, BnF3 : كيف
3. Esc1, BnF1 : orth. تجدب ; BnF2, BnF3 : orth. يجدب
4. BnF1 : وردّها إليك ; BnF2, BnF3 : ad. لك
5. BnF1 : لذلك
6. BnF1 : orth. مقف
7. BnF1 : وعليك
8. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. وصيانته
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1 : والمعطيس (fautif) ; BnF2 : والمغناطيس ; BnF3 : والمغنيطس (fautif)
11. BnF2 : وقيل إنّ
12. BnF2 : ad. الله
13. BnF3 : علق
14. BnF3 : ad. عليه
15. BnF1 : الشاهد
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. BnF1 : يكتب هذا ; BnF2, BnF3 : فليكتب هذا (bonne leçon)
18. Lire مستقبلًا
19. BnF1 : النبيّ
20. Esc1 : illisible ; BnF1 : ويمحوه (orth. وسحره)
21. BnF2, BnF3 : ad. مطر
22. BnF2, BnF3 : الفهم والحفظ
23. BnF1 : يداوم
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : ظاهر (fautif)
26. BnF1 : ad. فهذا ; BnF2, BnF3 : ad. هذا
27. BnF2, BnF3 : أقام
28. BnF1, BnF2, BnF3 : الهمّة
29. BnF2, BnF3 : ad. إن شاء الله تعالى
30. BnF3 : فهي
31. BnF3 : المكتوبة
32. BnF1, BnF3 : ad. أنّه
33. BnF3 : ad. غزال
34. BnF2, BnF3 : ad. منه
35. Esc1 : la première lettre basse porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. وسخره ; BnF2, BnF3 : وبخره

a. Esc1 : + M.G. انظر في فضائل الميم (écriture africaine)
b. BnF1 : [27b]
c. BnF2 : [24b]
d. BnF3 : [28b]

< بالقطرى[α] أظنّه مصطكا >[1] وأضمر شيئًا[2] وأراد[3] < أن يرى >[4] عاقبته فليصم[5] يومه ذلك[6] لله تعالى[7] خالصًا[8] وليفطر على[9] يسير من الخبز وليصلّ[10] ورده ولينم[11] على طهارة الوضوء على شقّه الأيمن وليقرأ[12] { تَبَارَكَ [الذِي بِيَدِهِ][13] المُلْكِ[14] }[β] وهو تحت رأسه. فإنّ الله تعالى يطلعه على غاية[15] أمره بقدر القسم الذي أراده[16] ولا يصلح[17] ذلك إلّا لأهل[18] طهارة[19] القلوب[20] والأجسام[21] وأهل[22] الرياضات[(a)23]. وكذلك من كتبه في جام وشربه[24] يسّر الله [25] عليه الحكمة. < ومن علّقه بإزاء قلبه[26] يسّر الله عليه الفهم[27] وأنطقه بالحكمة >[28]. ومن كتبه ومعه لا إله إلّا الله ثمانين مرّة[(b)] وعلّقه على عضده الأيمن أو كتبه في ثوبه[29] < الذي يلبسه >[30]، رزقه الله[31] المهابة [١٩ب] والرأفة. وإذا[32] كان على تقشّف[33] وترحي[34]

1. Esc1 : il s'agit probablement d'un ajout de copiste ; BnF1 : بمصطكى ; BnF2, BnF3 : orth. بأصطرك
2. BnF1 : أيّ شيء
3. BnF1, BnF3 : أراد ; BnF2 : om.
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : صام ; BnF2, BnF3 : ويصوم
6. BnF1 : om.
7. BnF3 : om.
8. BnF1 : مخلصًا
9. BnF2, BnF3 : ad. شيء
10. Esc1 : orth. وليصلّي
11. BnF2 : وينم ; BnF3 : ويتم (fautif)
12. BnF3 : وليقل
13. Esc1, BnF1 : om.
14. BnF1 : om.
15. BnF1, BnF2, BnF3 : عاقبة
16. BnF3 : عنده وأراده
17. BnF1 : orth. نصلح
18. BnF3 : لأجل
19. BnF3 : الطهارة (fautif)
20. BnF2 : الوضوء
21. BnF1 : وأهل الأجسام
22. BnF3 : + int.sup. أهل
23. BnF1 : الرياضة
24. BnF2 : ويشربه
25. BnF2 : ad. تعالى
26. BnF1 : قبله (fautif)
27. BnF1 : الحفظ والفهم
28. BnF3 : om.
29. BnF1 : ثوب
30. BnF1 : وليس ذلك الثوب
31. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
32. BnF2 : ومن
33. BnF1 : orth. نقشف
34. BnF1 : وتروحن ; BnF2, BnF3 : وتروّض (bonne leçon)

a. Esc1 : + M.G. الرياضات لأحلّ

b. BnF1 : [28a]

α. Nous n'avons pu retrouver ce terme. Nous pouvons le rapprocher de *quṭr* (ou *quṭur*), qui désigne le bois d'aloès ou *qaṭrān*, qui désigne de la résine de cèdre .

والقَطْرانُ والقَطِرانُ: عُصارة الأَبْهَلِ والأَرْزِ ونحوهما يُطْبَخ فيُتحلب منه ثم تُهْنَأُ به الإبل.

Cf. Ibn Manẓūr, *Lisān al-ʿarab*, V, p. 3669.

β. Coran, LXVII, 1.

[كذا] فإنّ[1](a) الله تعالى[2] يطلعه على عالم الجنّ[3] ⌉ [α] بعد أن تكتب ما أصفه لك[4]. وذلك < أنّك إذا أردت أن تأخذ إخوانًا من الجنّ[5] يقضون حاجتك ويسارعون[6] في مرضاتك >[7] فتبدأ[8] بالصوم من[9] يوم الأربعاء[10] إلى يوم < السبت الرابع منه بعد أن تغتسل >[11] وتغسل ثيابك < في[12] هذه الأيّام « أعني تغتسل »[13] إذ لا بدّ من الغسل >[14] وتقرأ < في كلّ يوم >[15] سورة < الإخلاص[β] ألف مرّة >[16] < وسورة[17] يس[γ](b) مرّة[18] >[19] والدخان[δ][20] كذلك[21] وتنزيل السجدة[22] و{ تَبَارَكَ[23] الْمُلْكُ[24] }[ε]. فإذا كان عصر[25] يوم(c) السبت < وهو العاشر >[26] تعتزل[27] في < خلوة طاهرة >[28] في بقعة طيّبة[30] نظيفة[31] وتأخذ سبع بروات[32] [كذا] من الكاغد وتكتب على الأولى[33] < قوله تعالى { وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي }[ς] ولهبت[ζ] إلى قوله[29]

1. BnF1 : لا شك أنّ ; BnF2, BnF3 : فلا شك أنّ
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : ad. بمن فيه
4. BnF3 : om.
5. BnF2 : ad. المؤمن ; BnF3 : ad. المؤمنين
6. Esc1 : orth. وبسارعون
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : تبدأ
9. BnF1 : om.
10. BnF3 : ad. ثمّ
11. BnF2 : الخميس ثم إلى يوم الرابع وهو السبت فإذا كان كذلك فتغتسل ; BnF3 : الخميس ثم إلى يوم الرابع وهو يوم السبت فإذا كان ذلك فتغتسل
12. BnF1 : كلّ يوم من
13. BnF1 : om.
14. BnF2, BnF3 : om.
15. Esc1 : © et M.D. (صح) ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
16. BnF3 : يس مرّة
17. BnF2 : و
18. BnF1 : ad. واحدة
19. BnF3 : وسورة الإخلاص ألف مرّة
20. BnF1 : وسورة الدخان
21. BnF2 : om. ; BnF3 : مرّة
22. BnF3 : ad. مرّة
23. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الذي بيده (conforme à l'édition du Caire)
24. BnF2, BnF3 : ad. في كلّ يوم
25. BnF2, BnF3 : وقت العصر من
26. BnF1 : وهي العاشرة ; BnF2 : ad. وهو الرابع
27. BnF1 : ad. عن الناس
28. BnF1, BnF2 : موضع طاهر ; BnF3 : موطن طاهر
29. BnF2, BnF3 : ad. خالي من الناس
30. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
31. BnF3 : نضيفة
32. BnF1, BnF2, BnF3 : ورقات (bonne leçon)
33. BnF3 : الأول

a. Esc1 : + M.D. انظر من أراد اتّخاذ إخوان من الجنّ (écriture africaine)
b. BnF2 : [25a]
c. BnF3 : [29a]
α. Extrait d'al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 33a.
β. Coran, CXII.
γ. Coran, XXXVI.
δ. Coran, XLIV.
ε. Coran, LXVII, 1.
ς. Coran, XXIII, 80.
ζ. Ce terme ne correspond pas à l'édition du Caire qui poursuit le verset avec ويميت.

{ النَّهَارِ }[α] >[1] و{ إِذَا[2] قَضَى أَمْرًا[3]، فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ }[β] { فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ < وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ }[γ]، وعلى الثانية { إِنَّ رَبَّكُمُ اللهُ[4] « الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ[5] »[6] }[δ] إلى قوله تعالى[7] { « اللهُ رَبُّ »[8] الْعَالِمِينَ }[ε] و{ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا }[ς] { وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا }[ζ] { فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ >[9] < وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ >[10] }[η]، وعلى الثالثة { وَرَسُولاً إِلَى بَنِي إِسْرَائِلَ[11] }[θ] إلى قوله تعالى[12] { بِإِذْنِ اللهِ }[ι] { فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ < وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ >[13] }[ια]، وعلى الرابعة { ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا[14] أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ[15] }[ιβ] { فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ < وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ >[16] }[ιγ]، وعلى الخامسة { فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ[17] إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ }[ιδ] { فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ[(a)] < وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ >[18] }[ιε]، وعلى السادسة[19] < { وَنُفِخَ فِي الصُّورِ }[ις] « إلى قوله تعالى »[20] < { فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ }[ιζ] { ' فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ < وَهُوَ

1. BnF1 : { وهوالذي يحيي ويميت } إلى قوله { النهار } وعلى الثانية (orth. سيت) (Coran, XXIII, 80) ; BnF2 : { وهو الذي خلق السموات والأرض } إلى قوله - عزّ وجلّ - (Coran, VI, 73 et XI, 7 ; également similaire à IV, 57, qui ne commence cependant pas par و) ; BnF3 : وهو الذي إلى قوله - عزّ وجل -
2. BnF2, BnF3 : فإذا
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : om.
5. BnF2 : om.
6. BnF3 : om.
7. BnF2 : om. ; BnF3 : تبارك
8. BnF2 : om.
9. BnF1 : om.
10. BnF3 : الآية
11. Orth. إسرائيل dans l'édition du Caire.
12. BnF1, BnF3 : om. ; BnF2 : تع
13. BnF3 : الآية
14. BnF1 : فإذا
15. Esc1 : orth. مخرجون
16. BnF3 : الآية
17. Esc1 : orth. الأحداث
18. BnF3 : الآية
19. BnF1 : raturé (il semble que le copiste ait écrit un الخامسة corrigé en السادسة)
20. BnF1 : om.
21. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [28b]
α. Coran, XXIII, 80.
β. Coran, II, 111/117 ; III, 42/47 ; XIX, 36/35 et XL, 70/68.
γ. Coran, II, 131/137.
δ. Coran, VII, 52/54 et X, 3.
ε. Coran, VII, 52/54.
ς. Coran, LXV, 12.
ζ. Coran, LXXII, 28.
η. Coran, II, 131/137.
θ. Coran, III, 43/49.
ι. Coran, III, 43/49.
ια. Coran, II, 131/137.
ιβ. Coran, XXX, 24/25.
ιγ. Coran, II, 131/137.
ιδ. Coran, XXXVI, 51.
ιε. Coran, II, 131/137.
ις. Coran, XXXVI, 51 ; XXXIX, 68 et L, 19/20.
ιζ. Coran, XXXIX, 68.

السَّمِيعُ الْعَلِيمُ >[1] }[α]، وعلى السابعة[2] { يَوْمَ[3] يَخْرُجُونَ[4] مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا[5] < كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ >[6] يُوفِضُونَ[7] }[β] { فَسَيَكْفِيكُهُمُ اللهُ < وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ >[8] }[γ]، بعد أن تصلّي أربع[9] ركعات الأولى بأمّ القرآن وسورة[10] يس[δ] والثانية بأمّ القرآن والدخان[11][ε] والثالثة بأمّ القرآن وتنزيل السجدة والرابعة بأمّ القرآن و{ تَبَارَكَ[12] الْمُلْكُ[13] }[ς] وتقول[14] في آخر السجدة[15] منها[16] :

"سبحان من لبس العزّ وقال به[(a)]، سبحان من تعطف[17] بالمجد[18] وتكرم به، سبحان من أحصى كلّ شيء بعلمه، سبحان من لا ينبغي التسبيح إلّا له، سبحان من إذا شاء[19] كان وما لم يشاء لم يكن، سبحان ذي[20] المنّ والفضل، [٢٠أ] < سبحان ذي العلم والحلم، سبحان ذي الطول والفضل، >[21] سبحان ذي العرش[22] < والقلم / والنور >[23]".

ثم < ترفع[(b)] رأسك وتقول >[24] :

1. BnF3 : الآية
2. BnF3 : ad. فإذ
3. BnF2 : om.
4. BnF1, BnF3 : orth. مخرجون
5. BnF2 : om.
6. BnF1 : إلى قوله
7. Esc1 : orth. موفضون
8. BnF3 : الآية
9. BnF2 : ٤
10. BnF1, BnF2, BnF3 : و
11. BnF1 : وسورة الدخان
12. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الذي بيده (conforme à l'édition du Caire)
13. BnF1 : ad. وهو على كل شيء قدير
14. BnF2 : ويقول
15. BnF1 : سجدة
16. BnF1 : فيها
17. BnF2, BnF3 : ليس
18. BnF2, BnF3 : المجد
19. BnF2 : ad. أمرًا
20. Esc1, BnF1 : ذ s.d. ; BnF2 : ذوا
21. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : والنعم
22. Esc1 : + int.sup. mot illisible en raison d'une tache
23. Esc1 : + M.G. والالا (صح) ; BnF2, BnF3 : inv.
24. BnF1 : يرفع رأسه ويقول

a. BnF2 : [25b]
b. BnF3 : [29b]
α. Coran, II, 131/137.
β. Coran, LXX, 43.
γ. Coran, II, 131/137.
δ. Coran, XXXVI.
ε. Coran, XLIV.
ς. Coran, LXVII, 1. Le verset dans l'édition du Caire a تبارك الذي بيده الملك, il faut donc rétablir conformément aux leçons de BnF1, BnF2 et BnF3.

"اللهمّ < إنّي أسألك[1] >[2] بمعاقد العزّ من عرشك ومنتهى الرحمة من كتابك، وأسألك[3] باسمك العظيم الأعظم وبوجهك الأعلى[4] وكلماتك[5] التامّات[6] أن تسخّر لي من صلحاء الجنّ المؤمنين[7] من يعينني[8] على ما أريد[9] من حوائج < الدين والدنيا >[10]."

فإنّه يظهر لك سبعة[11] من أشرافهم[12] فيسقطون بين يديك < وتكون أنت قد >[13] علّقت < البرورات[14] السبع على رأسك >[15] يخيط[16] < مثل الطرطر[17][α] « وعلّقته[18] على رأسك »[19] >[20](a) يحفظ[21] قبل شروعك في الصلاة ويكون معك شمع.[22] < فإذا حضروا[23] أمامك فخذ بروة[24] من البروات السبع >[25] فاقرأها[26] عليهم ثمّ قل[27] لهم[28] : "< أين فيكم >[29] صاحب هذه[30] الرقعة ؟" فيقول واحد منهم : "أنا صاحبها[31]". فقل[32]

1. BnF2, BnF3 : أسئلك
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : orth. وأسلك ; BnF2, BnF3 : orth. وأسئلك
4. BnF3 : الأعلا
5. BnF1, BnF2, BnF3 : وبكلماتك
6. BnF1 : التامّة
7. BnF2 : المؤمن
8. BnF1 : orth. معينني
9. BnF2, BnF3 : أريده
10. BnF1 : الدنيا ; BnF3 : الدنيا والدين
11. BnF2 : ٧ ; BnF3 : ad. أشخاص
12. BnF1 : orth. أشرافهم ; BnF3 : شرفائهم
13. BnF1, BnF2, BnF3 : وقد
14. BnF2, BnF3 : البروات (fautif)
15. BnF1 : سبع روقات [كذا] في مخيط
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. BnF1 : الطرطور
18. BnF2, BnF3 : علّقته
19. BnF2, BnF3 : om.
20. Esc1 : M.G. (صح, r°)
21. Esc1 : lecture incertaine ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF3 : سمع
23. BnF3 : جضروا
24. BnF2, BnF3 : براوة
25. BnF1 : فتأخذ أوّل ورقة من الورقات السبع
26. BnF1 : وتقرأها
27. BnF1 : تقول
28. BnF1, BnF2 : om.
29. BnF1 : أيّكم
30. BnF3 : int.sup.
31. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
32. BnF1 : فتقول

a. BnF1 : [29a]

α. Le *ṭurṭūr* désigne un bonnet haut. Bien que l'orthographe *ṭurṭūr* soit la plus courante, il semble que *ṭurṭur* soit aussi attesté (Dozy, II, p. 36). Pour une description plus ample sur ce vêtement, cf. Reinhart Pieter Anne Dozy, *Dictionnaire détaillé des noms des vêtements chez les Arabes*, Amsterdam, Jean Müller, 1845, p. 262-278.

له[1] : "ما اسمك ؟" فيقول لك[2] : "أنا فلان بن[3] فلان". واكتب[4] اسمه في أعلى[5] الرقعة ثمّ تقول[6] له[7] : "هات خاتمك < وتأخذ الخيط[8] بالشمع >[9]. وتختم[10] أسفل الرقعة < كما تختم الصك >[11]". ثمّ تردّ إليه خاتمه[12] وتقول لكلّ واحد منهم كذلك < حتّى تفرغ البرورات >[13]. ثمّ تقول لهم[14] : "أعزّم[15] عليكم بما فيها إلّا ما حضرتم < إذا دعوتكم >[16] بالطاعة". ثمّ[17] < تأمرهم[18] بالانصراف وترفع >[19] الصكاك في موضع طاهر حتّى تريد[20] حاجة[(a)] من طعام أو شراب[21] < أو علم >[22] أو كنز، فتدعوهم[23]. فإنّهم[24] يجيبون[25] لك أسرع < من الريح >[26] ومن[27] طرفة عين[28] < بإذن الله تعالى. >[29]

1. BnF2 : om.
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF3 : ابن
4. BnF1 : orth. فكتب ; BnF2 : فتكتب ; BnF3 : فيكتب
5. BnF1, BnF2, BnF3 : أعلا
6. Esc1 : peu lisible ; BnF1 : orth. نقول
7. BnF1 : om.
8. BnF2 : الخطّ الذي على خاتمه
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : فتختمه على الشمع
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : الخاتم ; BnF2 : om.
13. BnF1 : إلى السابع ; BnF2, BnF3 : حتى تنتهي إلى السابع
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1, BnF2, BnF3 : عزّمت
16. BnF1 : أدعوتكم
17. BnF1 : orth. ثم
18. BnF2, BnF3 : تأمر لهم
19. BnF1 : لتقل انصرفوا ثم ترفع (orth. لتقل et ثم)
20. BnF1 : تبدو لك (orth. يبدو)
21. Esc1, BnF1, BnF3 : ad. أو علم
22. BnF2 : om.
23. BnF1 : وتدعوهم
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : يستجيبوا
26. BnF2, BnF3 : om.
27. BnF2, BnF3 : من
28. BnF1 : العين
29. BnF1 : إن شاء الله

a. BnF2 : [26a]

< وعليك يا أخي بهذه الرياضة بشرط[1] أن تكون[2] ثابتًا[3] في[4] عقلك قويًا في حاسّك[5] ممارسًا للعلوم >[6]. < فأقدم على عمله إذا احتجت إليه >[7] وإنّما[8] هلك بعض[9] من < عملها لقلّة >[10] علمه[11] وضعف[12] قربته[13] [كذا] ودربته[14] واحذر[15](a) من مشاهدتهم. فإنّها[16] تكشف[17] قناع القلب وإن اقتصرت على الخاتم المثمّن المتقدّم الذكر[18] ففيه كفاية[19] شافية. ومن كتب الخاتم في رقّ ظبي وعلّقه < عليه ذو >[20] الآلام الجسمانيّة[21] كالحمايات[22] [كذا] والأبراد وغير ذلك من أعمال الائتلاف والنظر في عواقب الأمور < فإنّه يرى >[23](b) في ذلك عجائب < « من أمر »[24] الله تعالى. >[25]

⌈ وذلك أنّ لأسرار[26] الأعداد قوّة عقليّة لأنّ الأعداد تشير[27] إلى الحروف من حيث التلقّي والحروف تشير إلى[28] الأعداد من حيث الترقّي والأعداد[29] للعالم الروحانيّ [٢٠ب] والحروف للعالم الجسمانيّ[30] وفي ضمنه روحانيّ[31] والحروف تظهر بلطائف الجسمانيّات والأعداد تظهر[32] بلطائف الروحانيّات ⌉ [α].

1. Esc1 : orth. بشرط
2. Esc1 : orth. بكون
3. BnF2 : ثبتا
4. BnF1 : om.
5. Esc1 : lire حواسّك ; BnF2 : حاستك ; BnF3 : جأشك (bonne leçon)
6. BnF1 : om.
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : فإنّما
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : عمل القلّة
11. BnF2 : عمله
12. BnF2, BnF3 : ولضعف
13. BnF1 : ad. يقينه فإن كنت ثبتا في عقلك قويًا في حواسّك ممارسًا للعلوم فأقدم على عمله إن احتجت إليه ; BnF2, BnF3 : قرينه
14. BnF1 : om. ; BnF3 : وذرّيّته
15. Esc1, BnF1 : ذ s.d.
16. BnF1 : فإنّه
17. BnF1 : orth. بكسف
18. BnF2, BnF3 : ذكره
19. BnF2 : كافية
20. BnF1, BnF2, BnF3 : على ذي
21. BnF2 : الجسمانيّات
22. BnF1, BnF2, BnF3 : كالحميّات
23. BnF1 : أراه الله
24. BnF2 : بأمر ; BnF3 : بإذن
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : لسرّ ; BnF3 : أسرار
27. BnF3 : يشير (fautif)
28. Esc1 : ad. الحر rayé (le copiste a dû vouloir écrire الحروف)
29. BnF2, BnF3 : فالأعداد (BnF2 : ف s.d.)
30. BnF2 : الجثماني
31. BnF1 : الروحاني
32. BnF1 : ظ s.d.

a. BnF3 : [30a]
b. BnF1 : [29b]
α. Comparer à al-Būnī, *Laṭāʾif a-išārāt*, BnFα, fol. 33b. Le texte est identifique, excepté la référence au *Šams al-maʿārif* qui a été éludée.

⌈ فمن فهم سرّ[1] الميم بدا له سرّ صلصلة الجرس[2] في الوحي التنزيليّ ⌉ [α].

وقد[3] سئل رسول الله - صلى الله عليه وسلم - < فقيل له >[4] : "كيف يأتيك الوحي ؟" فقال[5] < - عليه الصلاة[6] والسلام - >[7] : "يأتيني[8] مثل صلصلة الجرس وأحيانًا يمثّل[9] لي الملك < على صفة رجل >[10] يكلّمني[11] فأعي[12] ما يقول والجرس هو[13] الجلجل < الذي يكون في أعناق الذواب[β] >[14]. ألا[15] ترى إذا كانوا مجتمعين في أعناق الخيل وعُرْفِها[16] وأشلالها[17] [كذا] إذا تحرّكت الخيل[(a)] في مسيرها كيف يقع[18] للخيل[19] دوي[20] يسمع له[21] على أبعد[22] مسافة وهكذا[23] هو صورة[24] الوحي < الذي يأتي >[25] في مثل[26] صلصلة الجرس"، قال[27] - عليه السلام[28] : "وهو أشدّ[29] عليّ ثمّ ينفصم[30] عنّي، وقد وعيت ما قال"[γ] وإنّما وقع[(b)] التشبيه[31] بحرف[32] [كذا] الميم بالجرس[33] لتدويره وانطباقه وشدّة أمره وهَوْله

1. BnF2, BnF3 : ad. المراد من
2. BnF1 : ad. وأحيانا يتمثل
3. BnF1 : om.
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1 : قال
6. BnF2 : الصلوة
7. BnF1 : om. ; BnF3 : صلّى الله عليه وسلّم
8. BnF1 : ad. أحيانًا في ; BnF2, BnF3 : ad. الوحي أحيانًا في
9. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté ; BnF1, BnF2, BnF3 : يتمثل
10. BnF1 : رجلاً (fautif)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : فيكلّمني
12. BnF2 : فأوعى
13. BnF1 : وهو
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. Esc1 : orth. ألى
16. BnF2 : وعُرْقِها (fautif)
17. BnF2, BnF3 : وأشكالها
18. BnF2, BnF3 : تسمع
19. BnF1, BnF2 : للجرس ; BnF3 : الجرس
20. BnF2 : orth. ذوي
21. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF1, BnF2, BnF3 : بعد
23. BnF1 : هكذا ; BnF2, BnF3 : فهكذا
24. BnF1 : صفة
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF2, BnF3 : وقال
28. BnF2 : الصلوة والسلام ; BnF3 : الصلاة والسلام
29. BnF1, BnF2, BnF3 : أشدّه
30. BnF1 : le point de la ن est sur la ص
31. BnF1 : النسبة (fautif) ; BnF2 : الشبيه (fautif)
32. BnF1 : لحرف (bonne leçon)
33. BnF1 : orth. بالحرس

a. BnF2 : [26b]

b. BnF3 : [30b]

α. Comparer à al-Būnī, *Laṭāʾif a-išārāt*, BnFα, fol. 33b.

β. Le terme de *ḏuʾāb* n'est pas attesté pour désigner un animal en particulier. Il s'agit probablement d'une déformation de *ḏiʾāb*, pluriel de *ḏiʾb* : le loup, et plus particulièrement en Afrique du Nord le chacal (Kazimirski, I, p. 760 ; Dozy, I, p. 483).

γ. Hadith proche d'un hadith rapporté par al-Buḫārī (*Kitāb Badʾ al-waḥy*, 2), al-Nasāʾī (*Kitāb al-Iftitāḥ*, 37) et dans le *Muwaṭṭaʾ* de Mālik b. Anas (*Kitāb al-Qurʾān*, 7). Le propos du Prophète commence bien par أحيانًا dans les recensions traditionnelles.

ألا[1] تسمع[2] إلى قوله < - صلّى الله عليه وسلّم - >[3] في < صفة إسرافيل >[4] وعظم خلقته < وقوّته[(a)] وطاقته >[5] وكيف[6] كانت[7] كاهلته[8] [كذا] كقائمة[9] من قوائم العرش مع عظمه[10] ومجادته[11] ثمّ اللوح المحفوظ بين عينيه مع عظمه وكبير[12] [كذا] جرمه ثمّ الصور الذي في اتّساع شفتيه[13] مسيرة خمسمائة[14] سنة[15]. وقيل إنّ له شعب عديدة[16] كذلك. وقد التقم[17] الصور في فيه وقدّم[18] رجلاً وأخّر[19] أخرى[20] وأنّ رجليه لتخترق[21] < الأرضين[22] / السبع >[23] إلى تخوّمها < فانظر إلى قوله - عليه السلام[24] - >[25] وقد[26] التقم الصور في فيه كيف كان[27] الميم آخر[28] رتبة[29] في الالتقام[30] لأنّ به يكون الفزع < والصور [و]البعث >[31]، وقد[32] شخص ببصره[33] إلى العرش ينظر[34] متى يؤمر[35] له[36] بالنفخ في الصور والنفخ[37] لا

1. Esc1 : ألى
2. BnF1 : orth. سمع
3. BnF1 : عليه السلام ; BnF2, BnF3 : عليه الصلاة والسلام
4. BnF2, BnF3 : صفته لإسرافيل ; BnF1 : ad. عليه السلام ; BnF2 : ad. عليه الصلوة والسلام ; BnF3 : ad. عليه الصلاة والسلام
5. BnF2, BnF3 : وقوّة طاقته
6. BnF1 : كيف
7. BnF1 : om. ; BnF2 : هو ; BnF3 : كان
8. BnF1, BnF2, BnF3 : كاهله (bonne leçon)
9. BnF1, BnF2, BnF3 : قائمة
10. BnF1 : عظمته
11. BnF3 : ومحادثه
12. BnF1, BnF2, BnF3 : وكبر (bonne leçon)
13. BnF2, BnF3 : شعبته
14. BnF1, BnF2 : خمس مائة
15. BnF3 : عام
16. BnF2 : على يده
17. BnF1, BnF2 : وضع ; BnF3 : وقع
18. BnF2, BnF3 : ووخّر
19. BnF2, BnF3 : وقدّم
20. BnF1 : رجلاً
21. Esc1 : orth. لحترق ; BnF1 : لتخرق
22. BnF1 : الأرض
23. BnF3 : inv.
24. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
25. BnF1 : قوله
26. BnF1 : قد
27. BnF1 : ad. حرف ; BnF2, BnF3 : كانت
28. BnF2 : om.
29. BnF1 : مرتبته
30. BnF1 : التقامه وهو التقم ; BnF2, BnF3 : التقم (fautif)
31. BnF1, BnF2, BnF3 : والصعق والبعث (bonne leçon)
32. BnF1 : و
33. BnF1 : orth. سصره
34. BnF1, BnF3 : ينتظر (BnF1 : orth. ننتظر)
35. Esc1, BnF1 : orth. نومر ; BnF2 : يؤذن
36. BnF3 : om.
37. BnF1 : والنفخ

a. BnF1 : [30a]

يخرج[1] إلّا بإطباق[2] الشفتين < والميم[3] أيضًا >[4] < لا يخرج[5] إلّا بإطباق الشفتين >[6] ولا يستطيع[7] الناطق به أن يخرجه[8] من غير إطباق[9] الشفتين. فلذلك[10] كان في[11] التشبيه[12] كصلصلة[13] الجرس والصلصة قوّة الصوت < كما تقدّم >[14] وتعلم < من هنا >[15] ما الفرق بين[16] صلصلة الجرس ⌉ وبين[17] جرّ السلسلة على الصفاء[18] التنزيل[19](a) [كذا] < الإسرائليّ / الموسويّ >[20] إذ[21] حسّ الصلصلة [٢١أ] حركة روحانيّة وجرّ[22] السلسلة[23] حركة جسمانيّة ⌉ [α] وللميم < جهتان : جهة >[24] علويّة وهي الميم الأولى وجهة سفليّة وهي الميم الثانية < في نسبة التفصيل >[25] هكذا ميم[26]. ولمّا كانت[27] الميم[28] لها سرّ[29] في(b) الروحانيّات العلويّات وفي الجسمانيّات(c) السفليّات كانت الأعداد أيضًا[30] نسبة في العلويّات ولحروفها أسرار في السفليّات وهو حرف حارّ[31] على الجملة وفيه رطوبة بين حرارتين على التفصيل < لأنّ الياء رطبة « وهي الكائنة »[32] بين الميمين الحارّتين[33] >[34]

1. Esc1 : les deux points de la première lettre sont sur le côté ; BnF1 : orth. مخرج
2. BnF2, BnF3 : بانطباق
3. BnF2, BnF3 : ad. لا يخرج إلا بانطباق الشفتين
4. BnF1 : om.
5. Esc1 : orth. مخرج
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1 : orth. مستطع
8. Esc1, BnF1 : orth. مخرجه
9. BnF1, BnF2, BnF3 : انطباق
10. BnF1 : فذلك ; BnF3 : فكذلك
11. BnF1 : om.
12. BnF2 : الشبيه
13. BnF1 : بصلصلة ; BnF2, BnF3 : لصلصلة
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : هنا ; BnF2 : ها هنا
16. BnF2 : ad. حسّ ; BnF3 : ad. جسّ
17. Esc1 : + int.sup. بين
18. BnF2 : الصفاة
19. BnF1, BnF2, BnF3 : التنزيليّ (bonne leçon)
20. BnF2, BnF3 : inv.
21. BnF2 : إذا
22. Esc1 : + M.sup. حركة (حـ, r°) ; BnF1 : وحركة ; BnF3 : وحسّ
23. BnF3 : الصلصلة
24. BnF2, BnF3 : جهات
25. BnF3 : من جهة التحصيل
26. BnF2 : فصل
27. Esc1 : + M.G. كان (حـ)
28. BnF1 : om.
29. BnF1 : ad. الأعداد rayé
30. BnF2 : ad. لها
31. BnF1 : la ر porte un point
32. BnF2 : والجامدة (fautif) ; BnF3 : والجانبة
33. BnF3 : الجاريين (fautif)
34. BnF1 : وهو حرف الياء والحرارتان الميمان الأولى والأخرى

a. BnF2 : [27a]
b. BnF3 : [31a]
c. BnF1 : [30b]
α. Comparer à al-Būnī, *Laṭāʾif a-išārāt*, BnFα, fol. 34a. Le texte est identifique, excepté la référence au *Šams al-maʿārif* qui a été éludée.

هكذا ميم. ومن هاتين[1] الحرارتين[2] < كان انطباقه وانزعاجه ولولا الياء[3] الفارقة بين الحرارتين >[4] لانطبق[5] الأخشبين[6] < وبهذا الحرف >[7] كمّل الله[8] تعالى[9] الاسم المعظّم[10] المضمر الرفيع الأرفع وهو[11] بسم.

والآن نشرح الأسماء الثلاثة[12] الكرام العظام وهي[13] هذه[14] : الله الرحمن الرحيم. قال[15] الله تعالى[16] فهو الاسم الأعظم الجامع لسائر الأسماء. ولذلك[17] بدأ به في كتابه وختم به[18] كتابه[19] وتعبد[20] به عباده وأشار إليه وعرّف به قوله[21] { قُلْ[22] هُوَ اللهُ أَحَدٌ[23] }[α].

وقد قال[24] بعض الأئمة[25] : ⌉ من أخلص المجاهدة والرياضة وتخلص[26] من مزيد[27] الشهوة والغضب وغيرها[28] < من الأخلاق الذميمة >[29] والأعمال الرديّة وجلس في مكان خال[30] < وغلق طرفي[31] الحواسّ >[32] وفتح < عينيه الباطنة >[33] وسمعه وجعل القلب في مناسبة عالم

1. BnF1 : هذه
2. BnF1 : الحرارتان
3. BnF1 : ad. الرطبة
4. BnF3 : om.
5. BnF3 : لا تطيق (fautif)
6. BnF2 : الأخشيين ; BnF3 : الأخشيين الأربع
7. BnF1 : فاعلم وبحرف الميم
8. BnF1 : om.
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. Esc1 : rayé ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
11. BnF3 : وهي
12. BnF2 : om.
13. BnF1 : om.
14. BnF1, BnF2 : om. ; BnF3 : بسم
15. BnF1, BnF2, BnF3 : فأما
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : وكذلك
18. BnF1 : ad. في
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF3 : ويعيد (fautif)
21. BnF1 : لقوله ; BnF2, BnF3 : بقوله
22. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
24. BnF1 : أشار
25. BnF1 : ad. أنّ
26. BnF1 : orth. وبحلص
27. BnF1 : يد
28. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : وغيرهما
29. BnF1 : والأخلاق القبيحة
30. BnF2, BnF3 : خالي (fautif)
31. BnF2 : طرق ; BnF3 : طريق
32. BnF1 : من على طريق الحواسّ
33. Esc1 : + M.G. عين الباطن (حـ) ; BnF1 : عين الباطن

α. Coran, CXII, 1.

الملكوت < وهو يقول[1] اللفظة الكريمة وهي[2] >[3] الله الله[4] دائمًا بالقلب دون اللسان < التي في البصيرة [كذا] >[5](a) لا خبر[6] له من[7] نفسه دون[8] العالم وبقي لا يرى شيئًا[9] إلّا الله تعالى[10] وانفتحت[11](b) له طاقة[12] ينظر منها ويبصر[13] في اليقظة[14] ما[15] لا[16] يبصره[17] في النوم[18] فتظهر[19] له أرواح[20] الملائكة والأنبياء < وغير ذلك من >[21] < الصور الحسان[22] >[23] < الجليلة / الجميلة >[24] وانكشف(c) له ملكوت السموات والأرض

1. BnF3 : يقول
2. BnF2, BnF3 : وهو
3. BnF1 : وقال
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : إلى أن يصير (bonne leçon)
6. BnF1 : خير ; BnF2, BnF3 : خيرة
7. BnF1 : بـ
8. BnF1, BnF3 : ومن (bonne leçon) ; BnF2 : من
9. BnF1 : شيا
10. BnF1, BnF2, BnF3 : سبحانه وتعالى
11. BnF1 : انفتحت ; BnF2 : أنفتحت
12. BnF1 : طاق
13. BnF1 : وأبصر ; BnF2, BnF3 : ويرى
14. BnF3 : اليقضة
15. BnF1 : التي
16. Esc1 : int.sup. ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. BnF1 : orth. بصره ; BnF2 : ad. من البره ; BnF3 : ad. في البرم
18. BnF1, BnF2 : اليوم
19. BnF2, BnF3 : فيظهر
20. BnF1 : الأرواح من
21. BnF1 : و
22. BnF1 : الحسنة
23. BnF2 : السكن
24. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.

a. BnF2 : [27b]
b. BnF1 : [31a]
c. BnF3 : [31b]

وراي[1] ما لا[2] يمكن شرحه ووصفه[3] كما قال < - عليه السلام[4] - >[5] : "زويت لي الأرض فرأيت[6] مشارقها ومغاربها"[α] ⌉ [β]. وقال[7] تعالى[8] لنبيه < - عليه السلام - >[9] { وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً }[γ] معناه الانقطاع عن[10] كلّ شيء < وتطهّر[11] القلب من كلّ شيء >[12] والابتهال < إلى الله تعالى >[13] بالكلّيّة وهو طريق الصوفيّة في هذا الزمان.

واعلم أنّ من خواصّ [٢١ب] الربوبيّة علم أسمائه الحسنى وصفاته العلويّة العظمى وخصوصًا بها[14] اسم الله الأعظم وهو[15] لفظة[16] الله، < لأنّ البارئ - جلّ جلاله - >[17] اختصّ بهذا الاسم وحده بجلاله ومجده لأنّه[18] الإله[19] الذي[20] الألوهيّة له من نفسه لنفسه[21] وهو الله الذي لا ولد[22] له ولا والد[23] له إنّما الله إله واحد.

1. BnF2 : وراء
2. BnF2, BnF3 : لم
3. BnF1 : ولا وصفه ; BnF3 : وصفه
4. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
5. BnF1 : النبي صلى الله عليه وسلم
6. BnF2 : فراءت
7. BnF1 : قال الله ; BnF2, BnF3 : ad. الله
8. BnF3 : om.
9. BnF2 : محمّد صلّى الله عليه وسلّم ; BnF3 : محمّد عليه الصلاة والسلام
10. BnF2, BnF3 : من
11. BnF1 : وتطهير
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1 : إليه
14. BnF2 : om. ; BnF1, BnF3 : بينها
15. BnF1 : فهو
16. BnF1 : om. ; BnF3 : لفظ
17. BnF1 : الذي
18. BnF1 : وهو ; BnF2, BnF3 : لأنّ
19. BnF2 : إلاه
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : بنفسه
22. BnF3 : والد
23. BnF3 : ولد

α. Hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Fitan*, 19), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Fitan*, 1), al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Fitan*, 14), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Fitan*, 9) et Ibn Ḥanbal (IV, 123 ; V, 278, 284). Sous sa forme complète, le hadith donne :

زوى لي الأرض فرأيت مشارقها ومغاربها وإنّ أمّتي سيبلغ ملكها ما زوي لي منها وأعطيت الكنزين الأحمر والأبيض وإنّي سألت ربّي لأمّتي أن لا يهلكها بسنة عامّة وأن لا يسلّط عليهم عدوّاً من سوى أنفسهم فيستبيح بيضتهم وإنّ ربّي قال يا محمّد إنّي إذا قضيت قضاء فإنّه لا يرة وإنّي أعطيتك لأمّتك أن لا أهلكهم بسنة عامّة وأن لا أسلّط عليهم عدوّاً من سوى أنفسهم فيستبيح بيضتهم ولو اجتمع عليهم من بأقطارها أو قال من بين أقطارها حتّى يكون بعضهم يهلك بعضًا ويسبي بعضهم بعضًا.

β. Extrait du *Kīmiyāʾ al-saʿāda* d'al-Ġazālī. Le passage original est comme suit :

ولا تظنن أن هذه الطاقة تنفتح بالنوم والموت فقط، بل تنفتح باليقظة لمن أخلص الجهاد والرياضة، وتخلص من يد الشهوة والغضب والأخلاق القبيحة والأعمال الرديئة.

فإذا جلس في مكان خال، وعطل طريق الحواس، وفتح عين الباطن وسمعه، وجعل القلب في مناسبة عالم الملكوت، وقال دائما : "الله، الله، الله" بقلبه، دون لسانه، إلى أن يصير لا خبر معه من نفسه، ولا من العالم، ويبقى لا يرى شيئا إلا الله سبحانه وتعالى انفتحت تلك الطاقة، وأبصر في اليقظة الذي يبصره في النوم؛ فتظهر له أرواح الملائكة، والأنبياء، والصور الحسنة الجملية الجليلة، وانكشف له ملكوت السماوات والأرض، ورأى ما لا يمكن شرحه ولا وصفه، كما قال النبي – صلّى الله عليه وسلّم : "رؤيت [كذا] لي الأرض، فرأيت مشارقها ومغربها". وقال الله – عزّ وجلّ : { وَكَذَلِكَ نُرِي إِبراهِيمَ مَلَكوتَ السَّماواتِ وَالأَرض }. لأن علوم الأنبياء عليهم السلام كلها كانت من هذا الطريق، لا من طريق الحواس، كما قال سبحانه وتعالى : { وَاذكُر اِسمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّل إِلَيهِ تَبتيلاً }. معناه : الانقطاع عن كل شيء، وتطهير القلب من كل شيء، والابتهال إليه سبحانه وتعالى بالكلية.

Al-Ġazālī, *al-Ǧawāhir al-ġawālī*, Égypte, Maṭbaʿat al-saʿāda, 1934[1], p. 15.

γ. Coran, LXXIII, 8.

ولهذا[1] قال[(a)] بعض[2] الأولياء لبعضهم[3] "تريد[4] أن < تعلم لك >[5] فائدة < إن قدرت >[6] عليها". قال له[7] : "نعم". فقال له[8] : "تدوم[9] على قولك الله الله[10] سبعة[11] أيّام[12] لا تذكر[13] سواه تصوم[14] نهارك وتقوم[15] ما استطعت < من ليلك >[16] < وتخلي[17] عن الناس >[18] ولا تكلّم أحدًا[(b)19] تظهر[20] لك عجائب الأرض ثمّ[21] على ذلك سبعة[22] أيّام[23] أخرى تظهر[24] لك عجائب < السموات ثمّ[25] كذلك سبعة[26] أخرى تظهر[27] لك عجائب >[28] الملكوت الأعلى. فإن بلغت أربعين[29] يومًا أظهر الله تعالى[30] لك[(c)] الكرامات وأعطاك التصريف[31] في الوجود"[α].

1. BnF1 : وكذلك ; BnF2 : om.
2. BnF1 : ad. العلماء
3. BnF2, BnF3 : لبعض المريدين
4. BnF1 : نريد
5. BnF1 : تعلمك (bonne leçon)
6. BnF2 : أنت تقدر ; BnF3 : أأنت تقدر
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
9. BnF2 : تداوم ; BnF3 : دم
10. BnF2, BnF3 : ad. الله
11. BnF1 : ثلاثا
12. Esc1 : + M. ثلاثة أيّام (حـ) ; BnF1 : om.
13. BnF3 : تدرك
14. BnF1, BnF2 : وتصوم
15. BnF1 : ad. ليلك
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : ويخل ; BnF3 : وتخل
18. Esc1 : + M.G. ويدوم على هذا الذكر لا تفارقه ليلًا ولا نهارًا (صح, 90°) ; BnF1 : وتدوم على هذا الذكر ما استطعت
19. BnF1 : ad. واختلّ عن الناس [٣١ب] سبعة أيّام
20. BnF1, BnF2, BnF3 : يظهر
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. ثمّ
22. BnF2 : ٧
23. BnF1 : om.
24. BnF1, BnF2 : يظهر
25. BnF3 : ad. دم
26. BnF1 : ad. أيّام
27. BnF1, BnF2 : يظهر ; BnF3 : orth. مظهر
28. BnF2 : + M.D. السمـ]وات ٤ كذلك سبعة [أخرى] يظهر لك عجائب (écriture orientale) (صح, r°) (les passages entre crochets sont coupés et n'ont pu être rétablis qu'avec la comparaison avec les autres manuscrits)
29. BnF2, BnF3 : الأربعين
30. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
31. BnF1 : التصرّف

a. Esc1 : + M.D. انظر (écriture africaine)
b. BnF1 : [31b] (se référer à la note correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
c. BnF2 : [28a]
α. Un propos attribué à Sahl al-Tustarī va en ce sens :

وحكي عن سهل بن عبد الله – رحمه اله – أنّه كان يقول : "من زهد في الدنيا أربعين يومًا صادقًا مخلصًا في ذلك تظهر له الكرامات من الله – عزّ وجلّ – ومن لم يظهر له ذلك فلمّا عدم في زهده من الصدق والإخلاص أو كلامًا نحو ذلك".

Al-Sarrāǧ, *Kitāb al-Lumaʿ fī l-taṣawwuf*, éd. ʿAbd al-Ḥalīm Maḥmūd, Le Caire, Maktabat al-ṯaqāfa al-dīniyya, 1998, p. 390.

وقد روي عن رسول الله - صلّى الله عليه[1] - أنّه[(a)] قال : "إذا قال العبد المؤمن[2] : 'يا الله'، يقول[3] الله تعالى[4] : 'لبّيك عبدي أنا الله فما حاجتك ؟'"[α] الله أعلم بالله[5] لا يعلم كنه عظمة الله[6] إلّا الله هو[7] ربّ الكلّ وهو بكلّ شيء عليم. وقد تكلّم الناس في كنه عظمة[8] الله تعالى[9] : < هل هو معلوم للبشر أو لا >[10] ؟ فارتضوا[11] بأنّها[12] غير معلومة[13] للبشر[14] لأنّ الشيء < « لا يخلو[15] »[16] إمّا أن يكون حاضرًا أو غائبًا فإن حضر فإنّه[17] >[18] يعلم[19] بالعيان < وإن غاب فإنّه يعلم بالمثال >[20] والله تعالى { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ[21] }[β] ولا يرى[22] بالعيان لقوله تعالى[23] { لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ[24] }[γ].

1. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. وسلّم
2. BnF2, BnF3 : om.
3. Esc1 : orth. نقول
4. BnF3 : om.
5. BnF1 : om.
6. BnF3 : int.sup.
7. BnF1 : وهو
8. BnF1 : om.
9. BnF2 : om.
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1 : فمن ارتضى
12. BnF1 : أنّه
13. BnF1 : معلوم
14. BnF1 : ad. قال ; BnF3 : للشرّ
15. Esc1 : orth. يخلوا
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF2 : فالحاضر
18. BnF1 : معلوم rayé
19. BnF1 : يعرف ; BnF3 : يدرك
20. BnF1 : إذا حضر وبالمثال إذا غاب
21. BnF2, BnF3 : ad. { وهو السميع العليم } (Coran, II, 131/137 ; VI, 13 et 115 ; XXI, 4 et XXIX, 4/5 et 60)
22. Esc1 : يرا ; BnF1 : يرى ; BnF2, BnF3 : يدرك
23. BnF1 : om.
24. BnF1 : ad. وهو يدرك الأبصار ; BnF2, BnF3 : ad. وهو يدرك الأبصار وهو اللطيف الخبير

a. BnF3 : [32a]

α. Non identifié sous cette forme au Moyen Âge. Proche d'un hadith attribué à Ǧaʿfar al-Ṣādiq :

وقال الصادق – عليه السلام – : إن العبد إذا سجد فقال: "يا ربّ يا ربّ يا ربّ" حتّى ينقطع نفسه قال له الربّ تبارك وتعالى : "لبّيك، ما حاجتك ؟".

Cf. par exemple al-Ṭabrisī, *Makārim al-aḫlāq*, Koweit, Maktabat al-alfayn, 1407 (1986-1987), p. 370.

β. Coran, XLII, 9/11.

γ. Coran, VI, 103.

وقال[1] بعض المشائخ[2] من أهل التحقيق : "لما ثبت[3] قدمة[4] [الله][5] تعالى بلا ابتداء وبقاؤه بلا انتهاء[6] ووحدانيّته[7] لا من[8] عدد وصفاته خارجة عن صفات الخلق وجب أن لا يبلغ[9] كنه صفته[10] الواصفون إذ لو كان كذلك < لظهرت لهم بالحدّ والمثال >[11] والحدّ والمثال يؤدّيان[12] إلى الذهاب والفناء وذلك في حقّ الله تعالى محال". قاله المحاسبيّ[α][(a)13].

وروي[(b)] أنّ جبريل[14] < - عليه السلام - >[15] نزل على النبيّ - صلّى الله عليه [وسلّم][16] - < بالاسم الأعظم في >[17] ورقة من ورق الجنّة مطبوعة[18] بخاتم[19] مسك[β] فيها مكتوب :

"اللهمّ إنّي أسألك[20] باسمك[21] المكنون[22] الطاهر المطهّر القدّوس[23] الحيّ القيّوم الرحمن الرحيم ذي[24] الجلال والإكرام".

1. BnF2 : قال
2. BnF1 : الشيوخ
3. BnF2 : ثبتت
4. BnF3 : قدرة
5. Esc1, BnF1 : om.
6. BnF1 : انقضاء
7. BnF3 : وحدانيته
8. BnF1, BnF2, BnF3 : عن
9. BnF1 : orth. بلغ
10. BnF2 : صفة ; BnF3 : وصفه
11. Esc1 : + M.D. لظهر لهما حدّ ومثال (حـ); BnF1 : لظهر لهما حد ومثال
12. BnF1 : يؤدي
13. BnF1 : ad. رضي الله عنه ; BnF2, BnF3 : ad. - رحمه الله - عزّ وجلّ
14. BnF2 : جبرئل
15. BnF3 : om.
16. Esc1 : om.
17. BnF1 : بـ
18. BnF1 : مطبوع ; BnF2, BnF3 : مطبوعًا
19. BnF2, BnF3 : ad. من
20. BnF2 : أسئلك
21. BnF2 : ad. العظيم
22. Esc1 : M.D. (صح)
23. BnF1 : om.
24. Esc1, BnF3 : ذوا

a. BnF1 : [32a]

b. Esc1 : + M.D. قف (écriture maghrébine)

α. Né à Bassorah, Abū ʿAbd Allāh al-Ḥāriṯ al-Muḥāsibī (m. 243/857) est un soufi qui passa la majeure partie de sa vie à Bagdad. Son surnom lui vient de la pratique de l'examen de conscience (*muḥāsaba*) qu'il promut alors que les soufis de son époque y étaient réfractaires. Sa doctrine, très attachée aux valeurs morales, font qu'il est considéré comme « prudent » ou « modéré » par rapport à ses contemporains. Cf. Roger Arnaldez, « al-Muḥāsibī », *EI²* et Michael A. Sells, *Early Islamic Mysticism. Sufi, Qurʾan, Mi'raj, Poetic and Theological Writings*, New York, Paulist Press, 1996, p. 171-195.

β. Il s'agit de musc, substance odoriférante d'origine animale. Ibn al-Bayṭār en indique deux sources : la chèvre de Chine ou du Tibet (*ẓibāʾ*) et la gazelle (*ġazāl*). Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 155-157 ; *Traité des simples*, III, p. 316-319, n°2127 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 3-10. Sur la fabrication de musc en parfumerie, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 1-6. Sur la production d'eau de musc par distillation, cf. *ibid*. p. 54 et al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 75. Sur la production d'eau de safran et de musc par distillation, cf. *ibid*., p. 53-54. Voir aussi Albert Dietrich, « Misk », *EI²*.

قال[(a)] أنس[1][α] فقامت[2] [٢٢أ] امرأة، فقالت[3] : "علّمناه يا رسول الله !" فقال[4] لها[5] : "نهينا أن نعلّمه النساء[(b)6] والصبيان"[β].

وقد[7] سأل[8] بعض الأخيار لبعض الأئمّة الأبرار أن يجمع[9] له ألفاظًا يدعو[10] بها < في مهمّات أموره فكتب له هذا الدعاء[(c)] :

"اللهمّ إنّي أسألك[11] بأنّك أنت الله >[12] في حقائق محض التحصيل وبأنّك أنت الله على كلّ حال من أحوال[13] الجدّ[14] والتعويل[15] ، وبأنّك أنت الله المقدّس بخصائص الأحديّة والصمديّة عن[16] الضدّ والندّ والنقيض[17] والظهير وبأنّك أنت الله الذي[18] { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ

1. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
2. BnF1 : فقالت ; BnF2, BnF3 : قالت
3. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
4. BnF3 : وقال
5. BnF1 : om.
6. BnF2, BnF3 : للسفهاء
7. BnF1 : و
8. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. سئل
9. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. نجمع
10. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. يدعوا
11. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
12. BnF1 : om.
13. BnF3 : الأحوال
14. BnF1 : orth. الحدّ
15. BnF1, BnF2 : والتعديل
16. BnF1 : على
17. Esc1 : + M.G. النقيض (surmonté d'une ن) ; BnF1 : النقض (s.d.) (fautif)
18. BnF3 : om.

a. BnF2 : [28b]

b. BnF3 : [32b]

c. Esc1 : + M.G. دعاء يدعين به في مهمات الأمور (second ي de يدعين s.d.)

α. Anas b. Mālik (m. v. 91/709-93/711), compagnon du Prophète offert à celui-ci comme serviteur par sa mère alors qu'il était âgé de dix ans. On trouve des traditions se réclamant de lui dans le *Musnad* d'al-Ṭayālisī et le *Musnad* d'Aḥmad b. Ḥanbal. Beaucoup de traditions apocryphes lui furent attribuées en raison de ses liens étroits avec le Prophète. Cf. Gautier H.A. Juynboll, « Anas b. Mālik », *EI*[3] ; James Robson et Arent Jan Wensinck, « Anas b. Mālik », *EI*[2].

β. Hadith rapporté d'après Ibn ʿAdī par Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī dans *Lisān al-mīzān* dans la notice consacrée à Abū Ğaʿfar Ğisr b. Farqad al-Qaṣṣāb :

حدثنا عبد الرحمن القرشي ثنا محمد بن زياد بن معروف ثنا جعفر بن جسر حدثني أبي حدثني ثابت البناني عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم سألت الله الاسم الأعظم فجاءني جبريل به مخزونا مختوما اللهم إني أسألك باسمك المخزون المكنون الطاهر المطهر المقدس المبارك الحي القيوم قالت عائشة بأبي وأمي يا رسول الله علمنيه قال يا عائشة نهينا عن تعليمه النساء والصبيان والسفهاء قلت هذا شبه موضوع وما يحتمله جسر انتهى.

D'après Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, Ğisr (ou Ğasr) b. Farqad al-Qaṣṣāb est considéré comme faible ou peu fiable dans le hadith par Ibn Ḥibbān, al-Nasāʾī, al-Sāğī et Abū Ḥātim [al-Rāzī]. Ce dernier le considère néanmoins comme un homme pieux (*rağul ṣāliḥ*). Il est possible que ce soit chez ce dernier que le compilateur du *Šams al-maʿārif* a puisé ce hadith.

Cf. Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, *Lisān al-Mīzān*, éd. ʿAbd al-Fattāḥ Abū Ġadda et Salmān ʿAbd al-Fattāḥ Abū Ġadda, Beyrouth, Maktabat al-maṭbūʿāt al-islāmiyya, 2002, II, p. 436.

الْبَصِيرُ }[α] أن تصلّي[1] على[2] محمّد وعلى < آل محمّد >[3] وعلى كلّ[4] من يحبّ[5] محمّد أن[6] تصلّي[7] عليه[8] وأن تقضي[9] حوائجي كلّها قضاء[10] يكون لي فيه خير الدنيا والآخرة محفوفًا بالرعاية محفوظًا من الآفات ملحوظًا[11] بخصائص العنايات يا[12] عواد بالخيرات ويا[13] من هو في حقيقة[14] حقّ الحقيقة أهل التقوى وأهل الحسنات [كذا]. اللهمّ[(a)] إنّها مسألة[15] خادم لعزّ ربوبيّتك بإظهار مسألته[16] فإنّك[17] علّام الغيوب ومشاهد[18] حقائق المطالب[(b)] قبل[19] مباشرتها للقلوب < فتمّمها بجميل الخاتمة يا خير مطلوب[20] وصلّى الله على سيّدنا[21] محمّد حبيب القلوب. >[22] < كمّل هذا[23] الدعاء باسم الله العظيم الأعظم >[24] < بحول الله تعالى. >[25]"

1. BnF2, BnF3 : تصلَ (fautif)
2. BnF1 : ad. سيدنا
3. BnF1 : آله وصحبه
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : orth. بحبّ
6. BnF2, BnF3 : وأن
7. BnF3 : تصلَ (fautif)
8. BnF2, BnF3 : على محمّد
9. BnF3 : تقض (fautif) ; BnF1 : ad. حوائجه وجميع ; BnF2, BnF3 : ad. حاجتي وجميع
10. BnF2, BnF3 : وما
11. BnF2 : om.
12. BnF3 : om.
13. BnF1 : يا
14. BnF2 : om.
15. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. مسئلة ; BnF3 : مسألة
16. Esc1, BnF1, BnF2 : مسئلته ; BnF3 : مسألته
17. BnF1 : بأنك
18. BnF1 : وشاهد
19. BnF1 : قبل (fautif)
20. BnF2, BnF3 : المطلوب
21. BnF3 : om.
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : om.
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. Esc1 : + M.G. اقر
b. BnF1 : [32b]
α. Coran, XLII, 9/11.

《11》 وقد[a] اعتكف بعض الصالحين من أئمّة الدين ببيت[1] الخطبة بجامع حلب وكان كالقبر ليس[2] فيه منفذ[3] للدخول[4] إلّا من الباب فإذا أغلق[5] الباب بقى كالقبر من[6] الضيق[7] والظلمات وكان يصلّي[b] بالجماعة[8] يخرج[9] < بظهره للناس >[10] وقت قيام الصلاة فإذا أنقضت الصلاة[11] دخل على حاله مستقبل القبلة ولا ينظر[12] إلى أحد وكان أكثر[13] تضرعه[c] وسؤاله[14] < إلى الله >[15] < - عزّ وجلّ - >[16] في سائر أوقاته[17] أن يعلمه < اسم الله >[18] الأعظم فبينما[19] هو ذات ليلة[20] جالس مجدًا[21] في الابتهال[22] إلى[23] الله[24] تعالى بالذكر إذا[25] بلوح[26] من نور بين يديه فيه أشكال. فأعرض عنه لئلا يشغله النظر إليه عن إقباله على الله تعالى[27] فوكز[28] في وجهه[29]. وقيل له[30] : "خذ ما تنتفع به ففتح عينيه[31] وأقبل على اللوح

1. BnF3 : بيتيت (fautif)
2. BnF2, BnF3 : وليس
3. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. منفد
4. BnF1, BnF2 : للضوء ; BnF3 : للوضوء
5. BnF1, BnF2, BnF3 : غلق (BnF1 : orth. علق)
6. BnF2, BnF3 : بـ
7. Esc1 : + M.G. للظر
8. BnF1, BnF2, BnF3 : مع الجماعة
9. Esc1, BnF1 : orth. نخرج
10. BnF1 : om.
11. BnF2 : الصلوة
12. Esc1 : orth. تنظر
13. BnF1 : om.
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : لله
16. BnF3 : تعالى ; BnF2, BnF3 : ad. وسؤاله
17. BnF3 : ad. في
18. BnF1 : الله الاسم ; BnF2, BnF3 : اسمه
19. BnF1 : فبينا (fautif)
20. BnF2 : يوم
21. BnF1 : مجد
22. BnF1 : الاجتهاد والابتهال
23. BnF3 : لـ
24. Esc1 : illisible (présence d'une tâche sur le manuscrit)
25. BnF3 : إذ
26. BnF3 : يلوح (fautif)
27. BnF1 : - عزّ وجلّ -
28. BnF1 : فذكر ; BnF2 : فوكره
29. BnF3 : رجله
30. BnF1 : om.
31. BnF1 : عليه

a. Esc1 : + M.G. قف (écriture maghrébine)
b. BnF2 : [29a]
c. BnF3 : [33a]

مؤمّل[1] [كذا] الأشكال[2]". فإذا هي[3] أربعة أسطر[4] سطر[5] [٢٢ب] أعلى[6] وسطر[7] أسفل وسطر[8] عن اليمين وسطر[9] عن الشمال وفي الوسط دائرة وفي[10] داخل الدائرة دائرة أخرى صغيرة[11] وما بين الدائرتين مقدار الفتحة وفي وسط الدائرة الصغيرة خطّ يقطعها نصفين وفي النصف الأعلى منها[12] ملتقى خطّين آخرين إلى الخطّ القاطع < شكل مثلّث >[13] ومكتوب في وسطه من قطب[(a)] الدائرة كلّا بل هو الله < وحرف الجيم >[14] في[15] زاوية[16] [كذا] الخطّين وعلى طرف الخطّ الأيمن الملاقي لقطر الدائرة حرف < الحاء ح >[17] ومكتوب[18] قريب الحرف الاسم[19] الصمد أوّله من خطّ[20] المثلّث وآخره إلى قريب من الدائرة وعلى زاوية[21] القطر من[22] الدائرة[23] < حرف الألف أو الاسم >[24] الواحد[25] قدّام اسم[26] الصمد والاسم[27] القهّار < وراء القهّار تكون[28] >[29] في[30] زاوية[31] [كذا] على[32] الخطّ من[33] الدائرة ومن[34] داخل الخطّ أعني خطّ[35][(b)] المثلّث < حرف الياء >[36] ي وعلى طرف الخطّ[37]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : يتأمل
2. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : أشكاله
3. BnF1 : هو
4. BnF1, BnF2, BnF3 : أسطار
5. BnF1 : سطرا
6. BnF3 : أعلا
7. BnF1 : وسطرا
8. BnF1 : وسطرا
9. BnF1 : وسطرا
10. BnF3 : في
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. BnF1 : om.
13. BnF1, BnF2, BnF3 : شكلاً مثلثًا
14. BnF1 : رحيم ; BnF2, BnF3 : ad. ج
15. BnF3 : om.
16. BnF1, BnF2, BnF3 : زاوية (bonne leçon)
17. Esc1 : + M.D. حرف الدال (حـ) ; BnF1 : الدال
18. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. من
19. BnF1 : اسمه ; BnF2, BnF3 : om.
20. BnF2, BnF3 : حرف
21. BnF3 : دائرة
22. BnF1 : و
23. BnF2 : ad. وعلى زاوية القطر
24. BnF1 : ألف واسمه
25. BnF1 : ad. تعالى
26. BnF1 : اسمه
27. BnF1 : ومن زاوية اسمه
28. BnF1 : orth. تكون
29. BnF2, BnF3 : مكرّر مرّتين
30. BnF1 : om.
31. BnF1, BnF2, BnF3 : زاوية (bonne leçon)
32. BnF1, BnF2 : أعلى ; BnF3 : أعلا
33. BnF1 : و
34. BnF1 : وفي
35. BnF2, BnF3 : الخط
36. BnF1 : om.
37. BnF3 : om.

a. BnF1 : [33a]
b. BnF2 : [29b]

المثلّث الشماليّ[1] الملاقي لقطر[2] الدائرة < حرف الهاء >[3] ه[4] وعلى القطر[5] من زاوية أعلى[6] الخطّ المثلّث[7] الملاقي[8] الدائرة[9] الاسم[10] الرحمن واسم[11] الرحيم < من خطّ المثلّث إلى الدائرة >[12] ومن خلفه الاسم[13] الغفور وفي باطن المثلّث على الخطّ[14](a) < القاطع للدائرة >[15] حرف الطاء[16] ط[17] وفي[18] النصف الأسفل < من[19] الدائرة على قطر >[20] خطّ ربع[21] الدائرة < خطّ[22] مكتوب فيه متجلّ[23] وفي داخل هذا النصف من جهة[24] الأيمن خطّ >[25] آخر[26] بينهنّ[27] من[28] نصف الدائرة إلى[29] الخطّ < الذي[30] كان فيه[31] >[32] متجلّ[33] بالنور وعلى طرفه[34] المقابل < لوسط الدائرة >[35] حرف الزا[ي][36] ومن داخل[37] ربع الدائرة مكتوب فيه[38] قد أتاك وفي[39] النصف[40](b) الأيسر < من نصف الدائرة وهو بفناء[41] خطّان مكتوب في أحدهما وهو

1. BnF1 : الشمال (fautif)
2. Esc1 : © et M.D.
3. BnF1 : om.
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : القطرين
6. BnF1, BnF2, BnF3 : على
7. BnF1 : om.
8. BnF2, BnF3 : من
9. BnF1 : للدائرة
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1 : والاسم ; BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1 : اسمه
14. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : ad. القريب
15. BnF1 : القطر
16. BnF1 : om. ; BnF3 : peu lisible
17. Esc1 : + M.D. على القطر حرف الطاء (حـ)
18. BnF1 : و
19. BnF2 : منها
20. BnF1 : على القطر
21. BnF1 : ad. من
22. Esc1 : + M.G. دائرة أخذًا إلى (وصح, r°)
23. BnF1, BnF2, BnF3 : متجلّي
24. Esc1 : ج s.d.
25. BnF1 : حرف ح مزيدة على قطره ربع الدائرة أخذا إلى الدائرة وخطّ
26. Esc1 : + M.D. آخر خارج منه ينتهي إلى نصف الدائرة وداخل هذا الخطّ مكتوب (صح)
27. BnF1 : خارج منه ينتهي ; BnF2, BnF3 : ينتهي
28. BnF1 : إلى
29. BnF1 : وداخل هذا
30. BnF3 : التي
31. BnF2 : om.
32. BnF1 : مكتوب
33. BnF1 : مبجل وداخل الخط الآخر من القطر مكتوب ; BnF2, BnF3 : متجلّي
34. BnF2 : طرفه
35. BnF1 : للدائرة
36. Esc1 : suivi d'un long espace (ad. ز effacé ?) ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. ز
37. Esc1 : + M.G. ومن خارج هذا الخطّ الذي هو ربع الدائرة (صح) ; BnF1 : خارج هذا الخط الذي هو ; BnF2, BnF3 : خارج
38. BnF1 : om.
39. BnF1, BnF2, BnF3 : وعلى
40. BnF1 : الجانب
41. BnF2, BnF3 : ربعها

a. BnF3 : [33b]
b. BnF1 : [33b]

الذي يلي[1] متجلّ[2] مختار ومكتوب في الخطّ الآخر[3] بالهداء[4] مع حرف الباء[5] والدال بدّ[6] >[7] < من[8] خارج هذا الخطّ >[9] مكتوب عبد لنا < ومكتوب في زاوية نصف هذا النصف حرف الواو >[10] و[11] مع[12] تلك عشرة كاملة أخذت إلى[13] < القطر القاطع للدائرة >[14] ومكتوب مقابل[15] على[16] رأس هذا القطر على الدائرة الخارجة < سطر فيه >[17] { آلم }[α] { اللهُ < لَا إِلهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ }[β] حروف مقطّعة تكون[18] الهاء من قوله إلّا هو >[19] < « مقابل للجيم »[20] الذي هي[21] في داخل المثلّث [٢٣أ] ولام ألف[22] « من قوله »[23] « إلّا هو »[24] >[25] مقابلاً[26] << للألف < التي[27] على طرف القطر من داخل الدائرة « من الجانب الأيسر »[28] ويا[29] الحيّ مقابلاً[30] لحرف[31] الذي >>[32] في أسفل نصف[33] الدائرة وميم[34] القيّوم « مقابلاً

1. BnF2 : بلى (fautif)
2. BnF2, BnF3 : متجلّي
3. BnF2 : الأحمر
4. Esc1 : بال raturé (ب et ل attachés)
5. Esc1 : int.sup. (s.d., par une autre main)
6. BnF3 : peu lisible
7. BnF1 : خطّان مثل الأيمن وفي داخل ربع الدائرة مكتوب حرف ح بالهنديّ (ربع ajouté dans l'interligne supérieur)
8. BnF2, BnF3 : ومن
9. BnF1 : وخارجه
10. BnF1 : ومن داخل الخطّ الآخر من ربع الدائرة إلى نصف الدائرة مكتوب مختار ومن زاوية ملتقا الخطّين الآخرين إلى نصف الدائرة مكتوب
11. BnF3 : om.
12. BnF1 : ومكتوب
13. Esc1 : le manuscrit porte une tache ; + M.D. نصف (صح)
14. BnF1 : نصف القطر
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF1 : om.
17. BnF1 : om.
18. BnF2 : يكون
19. BnF1 : om.
20. BnF2 : مقابلة الجيم ; BnF3 : مقالبة الميم
21. BnF1, BnF3 : om.
22. BnF1, BnF2, BnF3 : الألف
23. BnF1 : لا إله
24. BnF3 : الأهل
25. BnF2 : om.
26. BnF1, BnF2, BnF3 : مقابل
27. Esc1 : M.sup. (صح)
28. BnF2 : om.
29. BnF2 : وبالـ
30. BnF2 : مقابل
31. Esc1 : + M.G. الواو (r°)
32. BnF1 : حرف الواو التي
33. BnF1 : om.
34. BnF1 : ميم

α. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 et XXXII, 1.

β. Coran, II, 256/255 et III, 1/2.

للألف »[1] >[2] من[3] { آلم }[α] < ومكتوب في القطر[4] الأيسر خارج من[5] الدائرة[(a)] والله من ورائهم محيط ومكتوب[6] في السطر « الأيمن خارج الدائرة »[7] { الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ[8] وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ }[β] قال >[9] فلمّا استثبت[10] كيفيّة[11] الدائرة[12] استثباتًا[13] جيّدًا غاب < عنّي[14] / الشكل >[17(c)16(b)15].

1. BnF1 : مقابل ألف ; BnF2 : om.
2. BnF3 : om.
3. BnF1 : om.
4. BnF2, BnF3 : السطر
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2, BnF3 : و
7. BnF2 : ad. { بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ } وفي السطر الأسفل خارج الدائرة (Coran, LXXXV, 21-22) ; BnF3 : الأسفل خارج
8. BnF2 : ت s.d.
9. BnF1 : والأسطر التي تقدم ذكرها أمامك (première lettre de تقدم s.d.)
10. Esc1, BnF1, BnF2 : la ث ne porte que deux points au-dessus ; BnF3 : استبنت (fautif)
11. BnF1 : كيفتها ; BnF2 : كيفة
12. BnF1 : بالمثال
13. BnF1 : استتباتا ; BnF3 : استبانا (fautif)
14. BnF2 : om.
15. BnF1 : inv. ; BnF2 : ad. وهذا هو صفة الشكل المبارك الذي فيه المطلوب وفيه سرّ من أسرار اسم الله الأعظم وهو الكبريت الأحمر والسرّ الأكبر فاعرف قدره وإذ شكره وعليك بصيانته ; BnF3 : ad. وهذا هو صفة الشكل المبارك الذي فيه المطلوب وفيه سرّ من أسرار اسم الله الأعظم وهو الكبريت الأحمر والسرّ الأكبر فاعرف حقّه ووذ شكره وعليك بصيانته
16. BnF3 : ad. وهو في الوجه الآخر فافهم ذلك
17. BnF3 : ad. { الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ } (Coran, XL, 72/70)

a. BnF2 : [30a]
b. BnF3 : [34a]
c. BnF1, BnF2, BnF3 : [Figure 6] (cf. annexes, cette illustration vient un peu plus bas dans Esc1)
α. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 et XXXII, 1.
β. Coran, XL, 72/70.

قال[1] فلمّا صلّيت[2] الصبح جلست وأخذت[3] في قراءة وردي إذ[4] غشيتني[5] سنة < من النوم >[6] فرأيت[7](a) علي بن[8] أبي طالب[α] < - كرّم الله وجهه - >[9]، وقال لي[10] : "أين اللوح الذي أوتيته وكان مصوّرًا معي[11] ؟" فناولته إيّاه، فاستعظمه، وقال لي في[12] معناه شيئًا[13] < ما فهمت منها >[14] سوى[15] كلمة واحدة، وهو[16] < أنّ أمير المؤمنين >[17] وضع(b) إصبعه على حرف الجيم الذي[18] في زاوية[19] < الذي في النصف >[20] المثلّث[21] < الأعلى من >[22] الدائرة(c). فقال[23] : "من < ها هنا >[24] ينبعث[25] الجلال"، فعلمت أنّه اسم الله الأعظم[26] وأنّ الأسماء تدلّ عليه، وهو يدلّ < على اسم >[27] الذات المقدّسة. فقلت : "يا أمير المؤمنين ما فهمت ما قلت لي[28] !" فقال لي[29] : "محمّد بن[30] طلحة[β] يشرحه لك إن شاء الله تعالى.

1. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : ad. رحمه الله
2. BnF2, BnF3 : أصبحت وصلّيت
3. BnF1 : أخذت
4. BnF1 : و
5. BnF2 : غشيني (fautif)
6. BnF1 : om.
7. BnF1, BnF2 : رأيت ; BnF3 : ورأيت ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. فيها أمير المؤمنين
8. BnF2, BnF3 : ابن
9. BnF1 : رضي الله عنه وكرّم وجهه ; BnF3 : om.
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : على فناء الحائط ; BnF2 : om.
12. BnF2 : om.
13. BnF2, BnF3 : أشياء
14. BnF1 : ما عرفتها وما عرفت منها
15. BnF2 : سوا
16. BnF1 : وهي ; BnF2, BnF3 : ثمّ
17. BnF2, BnF3 : أنّه
18. BnF2, BnF3 : الكائن
19. BnF1 : ad. المثلّث
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : om.
22. BnF2, BnF3 : orth. أعلا
23. BnF1 : وقال
24. BnF2, BnF3 : هذا
25. BnF1 : ad. الاسم ; BnF2, BnF3 : ad. اسم
26. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
27. Esc1 : + M.G. تنزيه (وصح r°) ; BnF1 : تنزيه أسماء
28. BnF1 : om.
29. BnF1 : ad. إن ; BnF2 : يا rayé ; BnF3 : om.
30. BnF3 : ابن

a. BnF2 : [30b]
b. BnF3 : [34b]
c. BnF1 : [34a]

α. ʿAlī b. Abī Ṭālib, neveu et gendre du Prophète, quatrième calife de l'islam (r. 35/656 à 40/661) et premier imam chiite. Il est dans la tradition chiite le dépositaire du sens ésotérique du Coran et est devenu une grande figure et autorité du soufisme sunnite. C'est ici dans ce contexte d'enseignement ésotérique qu'il apparait. On notera l'influence chiite évidente du passage où ʿAlī apparaît en rêve pour faire des révélations, privilège normalement accordé au Prophète (c'est ici en tant qu'imam et non calife qu'il est cité). Sur les aspects historiques et politiques de son règne, voir Wilferd Madelung, *The Succession to Muḥammad*, p. 141-310 ; Laura Veccia Vaglieri, « ʿAlī b. Abī Ṭālib », *EI²*. Sur l'apparition des prophètes dans les rêves, cf. Pierre Lory, *Le rêve et ses interprétations en Islam*, Paris, Albin Michel, 2003, p. 149-162.

β. Né à al-ʿUmariyya près de Nisibe, Kamāl al-dīn Muḥammad b. Ṭalḥa (n. 582/1186-1187, m. 652/1254) enseigna le hadith à Alep et Damas et semble avoir exercé des charges officielles. C'est après avoir été chargé du vizirat à Damas qu'il se retira du monde et se fit soufi. C'est à partir de ce moment qu'il semble s'etre consacré à la science des lettres et des nombres. Cf. Al-Ṣafadī, *al-Wāfī bi-l-wafayāt*, éd. Sven

فانتبهتُ[1] وتمّمتُ وردي وذهبتُ إلى ابن طلحة، وكان بيني وبينه عقد أخوّة[2] في الله[3]. فأخبرته[4] بالقصّة[5] فحمد الله[6] وشرع[7] في شرحه وسمّاه بالدرّ المنظّم[8] < في السرّ >[9] المعظّم[10][α]. < فانصرفت من عنده >[11]، ثمّ رأيت < بعد ذلك >[12] رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - < في النوم >[13] وهو جالس في المحراب، وعلي[14] بن[15] أبي طالب[16] حاضر وهو يذكر[17] ذلك اللوح بحضرة رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم -، ثمّ[18] قال عليّ[19] - كرّم الله وجهه[20] - : "لم يتوقّف هذا[21] الاسم المقدّس[22] على غيره في الدلالة". فقال[23] < رسول الله >[24] - صلّى الله عليه وسلّم - : "< وحقّ الحقّ[25] إلّا >[26] هكذا علمنيه جبريل[27] - عليه السلام - < الروح الأمين >[28]". < فانتبهت ثمّ >[29] أتيت < إلى[30] ابن طلحة >[31]. فأخبرته بالواقعة فوجم[32]

1. BnF1 : ثمّ انتبهتُ
2. BnF1 : إيخاء
3. BnF1 : ad. تعالى
4. BnF1 : فقصصت عليه
5. BnF1 : القصّة ; BnF2 : بالقصد
6. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
7. BnF1 : وأخذ
8. Esc1, BnF1 : المنتظم (fautif)
9. BnF2 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : الأعظم (bonne leçon)
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : في واقعة أخرى ; BnF3 : om.
14. BnF1, BnF2, BnF3 : وأمير المؤمنين علي
15. BnF3 : ابن
16. BnF1 : ad. رضي الله عنه ; BnF3 : ad. كرّم الله وجهه
17. BnF3 : orth. نذكر
18. BnF1 : و ; BnF2, BnF3 : om.
19. BnF1 : om.
20. Esc1 : rajouté au-dessus du و
21. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : ad. الأعظم
23. BnF1 : وقال
24. BnF1 : النبيّ
25. BnF3 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF2 : جبرئل
28. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
29. BnF1 : فلمّا نقت
30. BnF2, BnF3 : om.
31. BnF1 : الشيخ
32. BnF1 : فصمت ; BnF2 : فرحم (fautif)

Dedering, Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GMBH, 1981, III, p. 176 (n°1146). Sur son œuvre principale, *al-Durr al-munaẓẓam*, cf. *infra*.

α. *Al-Durr al-munaẓẓam fī l-sirr al-aʿẓam* (*Les Perles arrangées : le plus sublime secret*), ouvrage probablement compilé vers 644/1246. Il traite de ces révélations faites par ʿAlī. Le cercle ici décrit est connu comme « le cercle d'Ibn Ṭalḥa » (*dāʾirat Ibn Ṭalḥa*) et rendu célèbre par le *Šams al-maʿārif* et les œuvres de ʿAbd al-Raḥmān al-Bisṭāmī, ce dernier ayant écrit un commentaire à son sujet. Cf. notre analyse.

ساعة ثمّ مديدة إلى < وراء ظهره >[1]. فأخرج[2] رقعة فيها هذا[3] لفظة[4] [كذا] بعينه، أعني لم يتوقّف[5] الاسم المقدّس[6] على غيره[(a)] في الدلالة. فقلت < له : "لو لم >[(b)7] تجعله في الشرح لظننت[8] < أن لا >[9] يطلع عليه أحد < لمّا وقع لي" >[10]. < ثمّ إنّه[11] [٢٣ب] استغفر >[12] الله[13] من ذلك وألحقه[14] بالشرح المذكور[15]. < وهذا[16] هو صفة[17] الشكل المبارك الذي فيه المطلوب[18] وفيه[19] سرّ من أسرار « اسم الله »[20] الأعظم « وهو الكبريت الأحمر و السرّ الأكبر والمغنطيس[21] الأشهر والعنبر الأشهب »[22]. فاعرف « حقّه وردّ لله تعالى »[23] شكره « وعليك بصيانته تسعد به وقد مثلته لك فليكن وضعه عند العمل [ا]فسح من هذا وأكبر حتّى تستقيم حروفه على ما وضعت لك هذا »[(c)24] >[(d)25] :

1. BnF2, BnF3 : ورائه
2. BnF1, BnF2, BnF3 : وأخرج
3. BnF2 : om.
4. Esc1 : ad. لفظة (ditt.) ; BnF1, BnF2 : اللفظ (bonne leçon) ; BnF3 : للفظ (fautif)
5. BnF1 : orth. نتوقف
6. BnF2 : ad. الأعظم
7. BnF1 : له لم لم ; BnF2 : له لم لا ; BnF3 : لم لم
8. BnF1 : قال ظننت به ; BnF2, BnF3 : أظننت
9. BnF1 : لعلا (fautif)
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1 : om.
12. BnF2, BnF3 : فاستغفر
13. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
14. BnF1 : والحقها
15. BnF1 : om.
16. Esc1 : ذ s.d.
17. BnF1 : om.
18. BnF1 : بعض مطلوبك (fin du mot coupée)
19. BnF1 : وهو
20. BnF1 : الاسم
21. Esc1 : orth. والسغطيس
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : قدره وإذ
24. BnF1 : تعرف بالكبريت الأحمر وتظفر بالسرّ الأكبر وهو هذا
25. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [34b]
b. BnF2 : [31a] ; ad. لا (ditt.)
c. BnF1 : [Figure 6]
d. BnF1 : [35a]

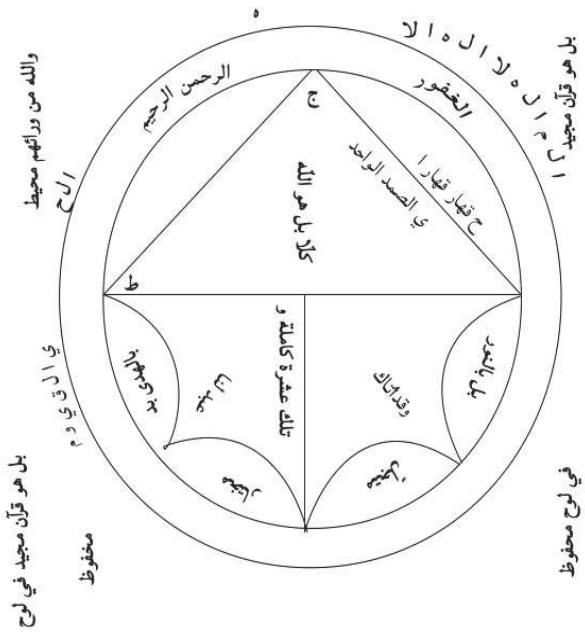
بل هو قرآن مجيد
في لوح محفوظ
الغفور
الرحمن الرحيم
كلا بل هو الله
تلك عشرة كاملة و
والله من ورائهم محيط
بل هو قرآن مجيد في لوح
محفوظ

[Figure 6]

واعلم أنّ الحروف المقطّعة[1] الموضوعة في < زوايا الدائرة >[2] هي[3] حرف[4] المثلّث وانتهاء[5] الأعداد التسعة < التي[6] أوائل >[7] حروف < أبجد[8] هوز [٢٤أ] حطي >[9] : ا ب ج[10] د ه و ز[11] ح ط ي[12]. والياء[(a)] العاشرة[13] فيه للنداء[14] تقول : "يا الله يا باعث يا جليل يا دائم يا هادي [كذا] يا واحد يا زكي يا حفيظ[15] يا ظاهر[16]". تسعة أسماء جمعتها[17] الحروف التسعة < وأضف[18] « إليها الدعاء »[19] المتقدّم >[20] الذي أوّله : "اللهمّ إنّي أسألك[21] بأنّك أنت الله" إلى[22] آخره، < لأنّه ملائم >[23] للشكل[24] الأعظم. فقس < على ذلك >[25] واستنبط منه ما شئت. < إن كنت ذا فهم لأنّه شكل عظيم >[26] فيه مبلغ السؤال[27] < وفيه جمع [كذا] >[28] المأمول < وكفى[29] به غاية >[30].

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : زواياه
3. BnF3 : وهي
4. BnF1, BnF2, BnF3 : حروف
5. BnF1, BnF2, BnF3 : وهي انتهاء
6. BnF1 : ad. في
7. BnF2, BnF3 : وهي
8. Esc1 : + M.G. أبي جاد (حـ)
9. BnF1 : ا بي جاد وهي هذه ; BnF2 : أَبْجَدْ هَوَّزْ حُطَّي ; BnF3 : om.
10. BnF1 : جـ
11. BnF1 : ز s.d.
12. BnF3 : ad. أبجد هوز حطي
13. BnF1 : العاشر
14. BnF1 : الند (fautif)
15. Esc1 : + M.G. حافظ (حـ) ; BnF1 : حافظ
16. BnF1, BnF2, BnF3 : طاهر
17. BnF1 : جمعت ; BnF3 : جميعها
18. BnF2 : وأضعف (fautif) ; BnF3 : وأصف (fautif)
19. BnF3 : بالدعاء
20. BnF1 : وما تقدّم من الدعاء ; BnF2 : ad. ذكره
21. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
22. Esc1 : ad. آخره légèrement rayé
23. BnF1 : هو دعا هذا
24. BnF1, BnF2 : الشكل
25. BnF1 : om. ; BnF2 : هذا ; BnF3 : على هذا
26. BnF1 : وما رغبت تجد
27. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. السول
28. BnF1, BnF2, BnF3 : في جميع (bonne leçon)
29. BnF1 : فكفي
30. BnF1 : ad. والله يهدي من يشاء ; BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [35a]

﴿12﴾ فصل منه آخر.

< وروي[1] عنه أيضًا >[2] - رضي الله عنه - < أنّه قال >[3] : "كنت في خلوة فرأيت شكلاً وهو[4] دائرة. وفي باطن الدائرة اسم الجلالة وهو الله. وقد[5] تفرّع[6] منه كلّ اسم فيه عين، < وهو تسعة عشر اسمًا « حسب ما »[7] تراه مرسومًا في الشكل وتمام العشرين[8] باسم الجلالة >[9]. فلمّا ثبت[10] ذلك[11] الشكل في ذهني[12] وانفصل عنّي ذلك الحال وارتفع[13] < الشكل النورانيّ >[14] مثّلته[15] على الورق ورجعتُ إلى فكري. فقلت[16] يمكن[17] أن يخرج[18](a) من هذا الاسم[19] العظيم[20] التسعة وتسعين[21] اسمًا تفريعًا[22] فأخذت[23] أخذة. قيل لي[24] فيها : "[ا]شكر[25] نعمة[26] التعريف التوقيف[27] [كذا] مع[28] التوقيف[29]". فاستغفرتُ الله[30](b) تعالى وحمدتُه ورجعتُ عن[31] ذلك الخاطر الذي خطر لي. فهذه[32] < تسعة عشر اسمًا. قد خرجت[33] من الجلالة والجلالة الخارجة منها خاتمة العشرين >[34](c)".

1. BnF2, BnF3 : روي
2. BnF1 : قال
3. BnF1 : om. ; BnF2 : ad. إنّي ; BnF3 : + M.G. بأنّي (صح)
4. BnF3 : فهو في
5. BnF3 : وهو قد
6. Esc1 : peu lisible
7. BnF2 : جسيما (fautif)
8. BnF2 : ٢٠ ; BnF3 : العشرون (fautif)
9. BnF1 : الاسم إلا الجمال
10. Esc1 : la première lettre ne porte que deux points
11. BnF1, BnF2, BnF3 : هذا
12. Esc1, BnF1, BnF3 : ذ s.d.
13. BnF3 : ad. ذلك
14. BnF1 : شكل النور
15. Esc1, BnF2 : orth. مثلته ; BnF1 : ثبتته
16. BnF1 : قلت
17. BnF1 : orth. سكن
18. Esc1, BnF3 : orth. نخرج ; BnF1 : أخرج (fautif)
19. BnF3 : الشكل
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : والتسعون (fautif) ; BnF2 : والتسعين
22. BnF1 : تصريفًا وشرعت في ذلك
23. BnF1 : فأخذتني ; BnF2, BnF3 : ad. في ذلك فأخذت
24. BnF2, BnF3 : لها
25. Esc1, BnF1 : orth. شكر
26. BnF3 : orth. نعمت
27. BnF1 : التوفيق (bonne leçon) ; BnF3 : والتوقيف
28. Esc1 : ad. مع (ditt.)
29. Esc1 : confusion possible التوفيق / التوقيف ; BnF1 : التوفيق
30. BnF2 : rajouté dans la marge gauche
31. BnF1 : عند
32. Esc1 : ad. فهذه (ditt.) ; BnF2, BnF3 : وهذا
33. BnF1 : تخرّجت
34. BnF2, BnF3 : صفة الشكل الذي كان فيه الاسم الأعظم والخاتم الأكرم فاعرف حقّه وقدرة تقف على سرّه وغرائب آثاره وعليك بحفظه وصيانته تسعد به إن شاء الله تعالى

a. BnF1 : [35b]
b. BnF2 : [31b]
c. BnF3 : [35b] ; BnF2, BnF3 : [Figure 7] (cf. p. 127)

< واعلم أنّ لهذا >[1] < الشكل المبارك >[2] من المنافع أشياء عديدة[3] غير[4] مشكوك فيها عند من علم[5] كيفيّة استعمالها ورأى تأثيرها. فمن منافعه[6] أنّه[7] من < أراد أمرًا >[8] < أخرويّاً أو دنيويّاً >[9] < فيه صلاح >[10] فليتطهّر[11] ويصلّي[12] [كذا] ركعتين < في خلوة >[13] بحسن[14] النيّة[15] وحسن اللجاء[16] [كذا] إلى الله تعالى في نصف الليل أو[17] < الثلث الأخير[18](a)] منه >[19] ويذكر[20] العشرين اسمًا[21] ألف[22] مرّة[23] < وستّمائة مرّة[24] >[25] [و]ثلاثة[26](b)] وسبعين[27] مرّة. < وإن[28] أراد أن ينقص[29] « من هذا العدد »[30] فليذكرها مائة[31] وثمانين مرّة ويكون حاضر الذهن[32] غير مشغول بما هو فيه >[33]. ثمّ يسأل[34] الله تعالى[35] حاجته، < فإنّ الله « تعالى يسهل عليه بجوده »[36] >[37] < أسبابها[38] سيّما أن طلب[39] تسهيل علم. فإنّ الله >[40]

1. BnF1 : ولها ; BnF2, BnF3 : ولهذا
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : om.
4. BnF2 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : عرف
6. BnF1, BnF2, BnF3 : ذلك
7. BnF1 : أنّ ما ; BnF3 : أنّ
8. BnF1 : أمر
9. BnF1 : دنياويّ أو أخراويّ ; BnF2, BnF3 : دنيويّاً أو أخرويّاً
10. BnF1 : أراد بلوغه
11. BnF1 : فتطهّر واستقبل القبلة ; BnF2, BnF3 : ad. ويدخل خلوة
12. Esc1 : orth. ويصلّي ; BnF1 : وصلّى ; BnF2, BnF3 : يصلّى فيها
13. BnF1 : في موضع خلوة ; BnF2, BnF3 : om.
14. Esc1, BnF1 : orth. بحسن
15. BnF1 : نيّة
16. Lire الالتجاء ; BnF1 : ملجا ; BnF2 : اللتجاء (fautif)
17. BnF2 : وفي ; BnF3 : أو في
18. BnF2, BnF3 : الآخر
19. BnF1 : آخره
20. BnF1 : وذكر هذا
21. BnF1 : ad. بحضور بحيث لا يكون القلب مشغولًا بغير ما هو بصدده يقرأه
22. BnF1 : ألفًا
23. BnF1, BnF2 : om.
24. BnF1, BnF2 : om.
25. Esc1 : M.G. (صح, r°)
26. Esc1, BnF2 : ثلاثة ; BnF1 : وثلاثًا
27. Esc1 : وتسبعين (fautif) ; BnF1 : وتسعون (fautif)
28. BnF2 : ومن
29. BnF2, BnF3 : يقتصر
30. BnF2, BnF3 : على أقلّ من ذلك
31. BnF2 : ad. أحد
32. Esc1, BnF1, BnF3 : s.d. ذ
33. BnF1 : om.
34. BnF1 : orth. يسئل
35. BnF1 : om.
36. BnF2, BnF3 : بفضله وجوده يسهل عليه
37. BnF1 : عقبه إلا يسّر الله عليه
38. BnF1, BnF3 : ad. لا
39. BnF1 : ad. من الله - عزّ وجلّ
40. BnF2 : om.

a. BnF2 : [32a]
b. BnF3 : [36a]

< - جلّ جلاله - >[1] يفتح[2] له من اسمه الأعظم[3] طريقًا إلى قصده، يري[4] فيه[5] عجائب [٢٤ب] منها[6] ما يمكن < أن ينطق >[7] به، ومنها ما لا يمكن < أن ينطق >[8] به. ومن[9] منافعه[10] < أنّه[11] من جعله >[(a)12] < في متاعه[13] فإنّه[14] يكون[15] « محفوظًا[16] / لا محالة »[17] « من جميع الآفات. ومن منافعه أنّه من جعله >[18] على عضده الأيمن فإنّه يكون معصومًا »[19]، ولو[20] مشى به[21] بين أعدائه[22] ولو[23] دخل على من يخافه[24] من الجبابرة < فإنّه يخضع له >[25] ويقلب[26] الله[27] جبروته بين يديه ذلاًّ[28] < ويقضى له كلّما طلب بإذن الله تعالى >[29] لما[30] فيه من الأسرار العجيبة الجليلة[31].

1. BnF1 : تعالى
2. BnF1 : orth. مفتح
3. BnF1 : العظيم
4. BnF1 : فيري
5. BnF3 : فيها
6. BnF1 : فمنها
7. BnF1 : النطق
8. BnF1 : النطق
9. BnF1 : فمن
10. BnF1 : ذلك ; BnF2, BnF3 : منافع هذا الشكل
11. BnF2, BnF3 : أنّ
12. BnF1 : أنّ الإنسان إذا كتب [٣٦أ] هذه الدائرة وجعلها
13. BnF1 : ad. في الحضر والسفر
14. BnF1 : om.
15. BnF1 : كان
16. BnF1 : [...]روسًا
17. BnF1 : ad. إن شاء الله تعالى ; BnF3 : inv.
18. BnF2 : om.
19. BnF1 : من أن يتطرّق إليه مفسد إن كتبها وعلقها على عضده الأيمن
20. BnF1 : و
21. BnF1, BnF3 : om.
22. BnF1 : ad. [...]حسمه الله تعالى منهم وخذ لهم
23. BnF2 : ومن ; BnF1, BnF3 : وإن
24. BnF1 : orth. نخافه
25. BnF1 : دلّ له وخضع
26. BnF1 : وقلب
27. BnF1 : ad. تعالى
28. Esc1 : دليلًا (fautif) ; BnF1 : دلّه (fautif) ; BnF2, BnF3 : orth. دلّ
29. BnF1 : وانفعلت نفسه لمراده وأعطاه مطالبه كفى أمره بالله تعالى وشرّه
30. BnF2, BnF3 : ولما
31. BnF2 : om.

a. BnF1 : [36a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

< ومن منافعه >[1] < أنّه إن >[2] كتب[3] بماء و[ر]د[4] ومسك[5] وزعفران[6][α] < وكافور[β] وشعر[7] طيب >[8] وسُقِيَ[9] لمن به[10] علّة < جسمانيّة[11] أو >[12] نفسانيّة، < فإنّ الله تعالى[13] يشفيه من ذلك. ومن منافعه أنّ حامله « يجد قوّة في جسمه »[14] >[15] وتُعْطِيه[16] هيبة وإجلالاً[17] بحيث[18] يشاهد ذلك مشاهدة[19] لا ريب < فيها / عنده >[20]. < ومن منافعه >[21] أنّه[22] < من ذكر العشرين اسمًا المرسومة في الشكل >[23] < كلّ يوم >[24] بعد صلاة الصبح < سبعة [كذا] وسبعين >[25] مرّة < بحيث يكون ذلك >[26] من جملة ورده، < فإنّه يظهر له من الخيرات >[27] في دينه ودنياه ونفسه أشياء

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : وإن ; BnF2 : من ; BnF3 : إنَ من
3. BnF2, BnF3 : كتبه
4. Esc1 : ود (fautif) ; BnF1 : الورد
5. BnF1 : والمسك
6. BnF1 : والزعفران
7. BnF1 : om. (meilleure leçon)
8. BnF2 : شعر طيب وكافور ; BnF3 : وكافور
9. BnF1 : وسقيت
10. BnF1 : في نفسه
11. BnF2 : جثمانيّة
12. BnF1 : om.
13. BnF3 : om.
14. BnF2 : وجسمه
15. BnF1 : إزالتها خففتها وهي تعطي حاملها قوّة في نفسه وجسمه وروحه
16. BnF2 : ويعطيه
17. BnF1 : وجلالاً ; BnF2, BnF3 : وإلا لا (fautif)
18. BnF1 : ad. أنّه ; BnF2 : حيث
19. BnF1 : شهادة
20. BnF1 : inv.
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : وإنّ ; BnF2, BnF3 : أنّ
23. BnF1 : ذكرها الإنسان
24. Esc1 : M.G. (r°)
25. BnF2 : ٧٧
26. BnF1 : وكانت
27. BnF1 : يري من بركات ذلك خيرات

α. Il s'agit de safran. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, II, p. 162-163 ; *Traité des simples*, II, p. 208-210, n°1110 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 17 (texte arabe) et 66 (traduction), n°135 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 17 (texte arabe) et 69-70 (traduction), n°151. Sur la fabrication de safran en parfumerie, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 8-12. Sur la production d'eau de safran par distillation, cf. *ibid*. p. 52-54. Sur la production d'eau de safran et de musc par distillation, cf. *ibid*., p. 53-54.

β. Il s'agit de camphre. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 42-44 ; *Traité des simples*, III, p. 127-131, n°1868 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 24 (texte arabe) et 102-103 (traduction), n°206 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 23 (texte arabe) et 95 (traduction), n°212. Sur la fabrication de camphre en parfumerie, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 42-46. Sur la production du camphre et d'eau de camphre par distillation, cf. *ibid*., p. 50-51 et 54 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 72. Voir aussi Albert Dietrich, « Kāfūr », *EI²*.

عجيبة حتّى إنّ[1] همّته[(a)2] لا تكاد[3] أن[4] تتعلّق[5] بأحد من الخلائق[6] < ويسخّر الله[7] له الخلق ويكون محبوبًا عندهم. ومن منافعه[(b)] >[8] أنّه[9] من ظلمه جبّار[10] فليذكر < الأسماء ويدعو[11] عليه عقبها[12] في الساعة الأولى من >[(c)13] يوم السبت[14]. فإنّه[15] يؤخذ < بإذن الله تعالى[16] >[17] قبل[18] تمام الأسبوع < ويفعل[19] ذلك فإنّه ينتصر وهذه العشرون اسمًا المشار إليها : "يا الله[20] يا سميع يا عليم يا سريع يا واسع يا عدل يا عليّ يا عظيم يا متعال يا عزيز « يا عفو »[21] يا[22] باعث يا فعّال « يا رفيع »[23] يا معيد[24] يا مانع يا نافع يا جامع يا بديع >[25]".

< وهذا صفة « الشكل المبارك الشريف الذي كان فيه »[26] الاسم الأعظم والخاتم الأكرم[27] « والأسماء الجليلة العظيمة نفع الله بها »[28]. فاعرف حقّه وقدره تقف على سرّه « وعجائب آثاره وحقيقة أمره ولا تدفعه لغير أهله وهو هذا »[29] >[30] [٢٥أ] < إن شاء الله تعالى والله الموفّق نفع الله به جميع المسلمين >[31].

1. BnF1 : أنّه
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : ad. هتته ; BnF2 : يكاد (fautif)
4. BnF1, BnF3 : om.
5. BnF1 : première lettre s.d. ; BnF2 : يتعلق
6. BnF1 : الخلق
7. BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : في فراغه منها ومحبّتهم له
9. BnF1 : و ; BnF2, BnF3 : أنّ
10. Esc1 : + M.D. على من ظلمه [كذا] ويدعوا بكمالها من يوم السبت يا عدل يا فعّال أوّل ساعة من يا سريع يا سميع يا باعث يا بديع يا عدل يا الله يا هذه الأسماء بهذه الدعاء فليذكر هذا الجبابرة أو قهره أو أداه ; BnF1 : من الجبابرة أو قهره وأداه
11. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. ويدعوا
12. BnF2, BnF3 : عقيبها
13. BnF1 : هذا الدعاء بهذه الأسماء يا لله [كذا] [٣٦ب] يا سريع يا سميع يا باعث يا بديع يا عدل يا معزّ يا فعال أول ساعة
14. BnF1 : ad. بكمالها ويدعوا [كذا] على من ظلمه
15. BnF1 : ad. إن شاء الله
16. BnF3 : om.
17. BnF1 : om.
18. BnF2 : قبل
19. BnF1 : يفعل
20. BnF1 : لله (fautif)
21. BnF1 : om.
22. Esc1 : ad. يا (ditt.)
23. BnF1 : يا عفو
24. Esc1 : + M.D. يا صبور (صح) ; BnF1 : ad. يا رفيع يا معيد
25. BnF2, BnF3 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF1 : المكرّم
28. BnF1 : om.
29. BnF1 : وحكمته وغريب إنارة والله الموفق للصواب لا ربّ غيره ولا معبود سواه
30. BnF2, BnF3 : om.
31. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [36b]
b. BnF2 : [32b]
c. BnF1 : [36b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

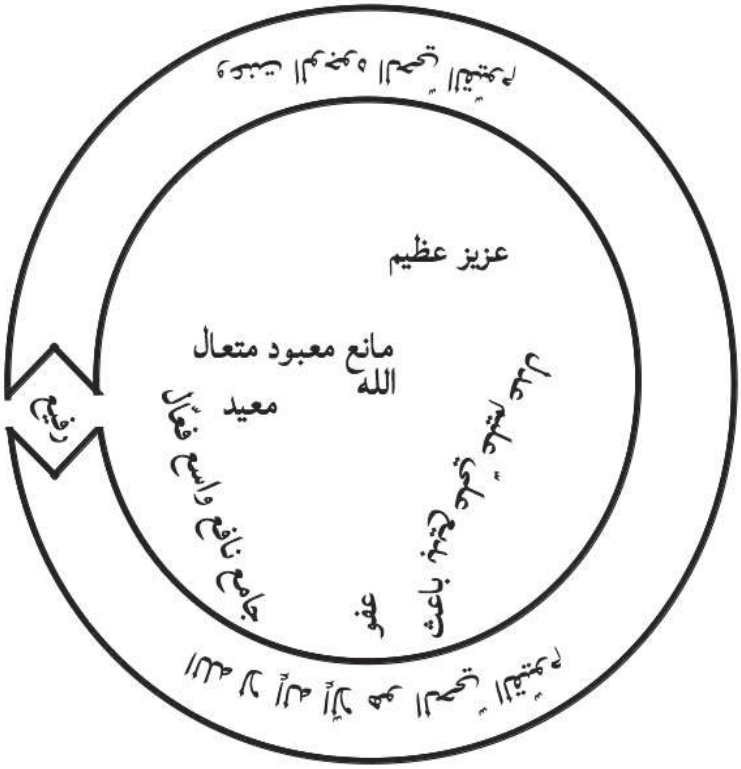

[Figure 7][a][b]

a. BnF2, BnF3 : cette figure n'apparaît pas ici (cf. p. 122).

b. BnF1 : [37a]

〖13〗 فصل منه آخر، وهو الاسم[1] الذي < كان عيسى - عليه السلام - يحيي[2] به >[3] الموتى بإذن الله < - عزّ وجلّ - >[4] وهو الاسم[5] الأعظم.

فاعرف، < يا أخي >[6]، ما صار إليك < لأنّه سرّ غريب >[7]. فمن[8] خيره[9] < تسعد به >[10]، لأنّه[11] الاسم الأعظم الكبير الأكبر الطيّب الطاهر النقي التامّ المخزون المكنون < الذي « انقادت له »[12] الأسماء الحسنى كلّها. >[13]

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : orth. يحيي
3. BnF2 : يحيي به عيسى ـ عليه السلام ـ ; BnF3 : يحيي به عيسى ابن مريم ـ عليه السلام ـ
4. BnF1, BnF2, BnF3 : تعالى
5. BnF2, BnF3 : اسم الله
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1, BnF3 : ومن ; BnF2 : من
9. Esc1 : orth. خيره ; BnF3 : ad. إن شاء الله
10. BnF3 : om.
11. BnF1 : فسرّه غريب وأثره عجيب وهو ; BnF2 : لأنّ سرّه غريب وأمره عجيب وهو ; BnF3 : لأنّ سرّه عجيب غريب وهو
12. BnF2 : أضاء به ; BnF3 : أضاءت به
13. BnF1 : om.

< حدّث به أسد بن[1] موسى[α] عن[2] الكلبيّ[β] عن [ا]بن[3] [كذا] صالح[γ] قال : "إنّ هذا هو الاسم[4] المخزون المكنون >[5]". ومن كتبه < عند طلوع الشمس[6] يوم الأحد « على طهارة »[7]، وهو صائم >[8]، وبخّره[9] بعود هنديّ[δ] وصندل أحمر < في رقّ غزال أو كاغد نقي >[10]،

1. BnF3 : ابن
2. Esc1 : int.sup.
3. BnF2, BnF3 : أبي (bonne leçon)
4. BnF2 : ad. الأعظم
5. BnF1 : om.
6. BnF2, BnF3 : ad. من
7. BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : وهو صائم يوم الأحد عند طلوع الشمس ; BnF2, BnF3 : ad. على طهارة
9. BnF2 : وبخّره
10. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : om.

α. Asad b. Mūsā (n. 132/750, m. 212/827), traditionniste égyptien surnommé Asad al-sunna (« le lion de la tradition »). Il est notamment le transmetteur du *Kitāb al-Tīǧān* (*Le livre des couronnes*) d'Ibn Hišām et plus spécialement des traditions sur l'histoire yéménite de Wahb b. Munabbih. Aussi, cette référence à Asad b. Mūsā doit être mise en rapport avec l'écriture ḥimyarite servant à crypter le plus sublime nom de Dieu. Cf. Asad b. Mūsā, *Kitāb al-Zuhd*, éd. Raif Georges Khoury, Wiesbaden, O. Harrassowitz (« Codices arabici antiqui », 2), 1976 ; Raif Georges Khoury, « Asad b. Mūsā », *EI²*.

β. Hišām b. Muḥammad b. al-Sāʾib al-Kalbī (n. v. 20/737, m. 204/819 ou 206/821) (aussi appelé Ibn al-Kalbī), considéré comme le grand maître de la généalogie arabe. Il est l'auteur d'ouvrages de généalogie comme le *Ǧamharat al-nasab* et *Ansāb al-ḫayl*, mais aussi d'un ouvrage sur le paganisme arabe antéislamique : le *Kitāb al-Aṣnām*. Son père, Muḥammad b. al-Sāʾib al-Kalbī (m. 146/763) est l'auteur d'un *Tafsīr* aujourd'hui perdu. Jaime Coullaut Cordero identifie l'al-Kalbī mentionné dans le *Šams al-maʿārif* au père. Asad b. Mūsā n'a pourtant pas pu connaitre le père pour des raisons chronologiques évidentes, mais force est de constater que s'il s'agit du fils l'écart chronologique est trop important avec Abū Ṣāliḥ.Il demeure donc cavalier d'imposer une identification plus qu'une autre. Cf. Wahib Atallah, « al-Kalbī », *EI²*. Cf. (pseudo-)al-Būnī, *El Kitāb Šams al-Maʿārif al-Kubrà (al-ŷuzʾ al-awwal) de Aḥmad b. ʿAlī al-Būnī : Sufismo y ciencias ocultas*, éd. Jaime Coullaut Cordero, thèse sous la direction Vázquez de Benito, Université de Salamanque, 2009, p. 105.

γ. Abū Ṣāliḥ Bāḏām, épigone (*tābiʿī*) considéré par certains traditionnistes comme le compagnon d'al-Kalbī (*ṣāḥib al-Kalbī*). Sa réputation est faible dans le hadith : al-Buḫārī le considère comme faible, al-Nasāʾī ne le considère pas comme digne de confiance, certains affirment également que c'était un menteur. Cf. al-Ḏahabī, *Mīzān al-iʿtidāl fī naqd al-riǧāl*, éd. ʿAlī Muḥammad Muʿawwaḍ et ʿĀdil Aḥmad ʿAbd al-Mawǧūd, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1995, II, p. 3-4.

δ. Il s'agit de l'aloès (anciennement agalloche). D'après Avicenne, il existe une distinction entre une espèce appelée *mandalī* et une autre appelée *hindī*, mais il semble que ces deux catégories n'étaient pas unanimement partagées. Mūsā b. Maymūn indique également que *al-ʿūd al-hindī*, *ʿūd al-ṭīb* et *ʿūd al-nadd* désignent la même substance. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 143 ; *Traité des simples*, II, p. 484-485, n°1603 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 32 (texte arabe) et 144-145 (traduction), n°296 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 14-21 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 32 (texte arabe) et 136-137 (traduction), n°308. Sur la fabrication d'aloès « indien » en parfumerie, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 15-16. Sur la production d'eau d'aloès par distillation, cf. *ibid.* p. 56.

< « ويحمله معه »[1]، فإنّه يرى من الخيرات ما لا يكاد أن[2] ينحصر[3]، « وهو الاسم الذي بعث به لموسى بن عمران - عليه السلام - حين قال له { إِنَّنِي أَنَا اللهُ لاَ إِلهَ إِلّا أَنَا }[α] »[4] وهو الاسم الذي ملكت به زبيدة[β] هرون[5] الرشيد[γ] وكان[6] لا « يخالف أمرها »[7]. >[8]

وقال[9] الخوارزميّ[δ][10] طلبت الاسم[11] الأعظم سبع[12] سنين، فلم أجده إلّا عند رجل[13] من[14] الصين < مكتوب بالقلم الحمياريّ [كذا] لئلا يقرأه[15] أحد. >[16] وكان < هذا الرجل >[17] قد جمع عنده[18] من[19] هذه الأسماء أمرًا[20] عظيمًا[21(a)].

1. BnF2 : وتحمّله معك
2. BnF3 : om.
3. BnF3 : يحصر
4. Esc1 : M.G. (حـ) ; BnF2, BnF3 : om.
5. BnF3 : هارون
6. BnF2, BnF3 : فكان
7. BnF2 : يخالفها
8. BnF1 : وعلّقه على ساعده سارعت إليه الخيرات وشاهد من بركته أشياء عجيبة غير مشكوك فيها وهذا هو الاسم الذي بعث الله به موسى - عليه الصلاة والسلام - حين قال له { إِنِّي أَنَا اللهُ لَا إِلهَ إِلَّا أَنَا } وكانت زبيدة تملك به هارون الرشيد ولا يعمل إلّا برائها. وإذا كتبه وبخره وعلّق الكتاب مقابلاً للشمس حيث تطلع عليه وتغرب ولا تفارقه طول يومها بشعاعها (Coran, cf. note de bas de page correspondante)
9. BnF2 : قال ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الإمام ابن
10. BnF2, BnF3 : خوارزم
11. BnF1 : اسم الله
12. BnF2 : منذ
13. BnF2, BnF3 : شخص
14. BnF1 : ad. أهل
15. Esc1, BnF3 : orth. يقراؤه ; BnF2 : orth. يقراءها
16. BnF1 : om.
17. BnF1 : om. ; BnF2 : هذا الصينيّ ; BnF3 : الصينيّ
18. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. BnF1 : في
20. BnF3 : ad. عجيبًا
21. BnF1 : ad. قال الإمام وجدتها مكتوبة بالقلم الحميريّ لئلا يعرفه أحدًا ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. anecdote attribuée à ʿAṭā al-Ḫurāsānī (cf. plus loin)

a. BnF1 : [37b]

α. Coran, XX, 14.

β. Zubayda, ou Umm Ǧaʿfar (m. 216/831-2), épouse du calife Hārūn al-Rašīd et mère d'al-Amīn. Elle est connue pour avoir voulu imposer son fils comme seul successeur légitime aux dépens d'al-Maʾmūn. Elle devint, comme Hārūn al-Rašīd, une figure littéraire apparaissant dans les *Mille et une nuits*. Cf. Renate Jacobi, « Zubayda bt. Ḏjaʿfar », *EI²*.

γ. Hārūn al-Rašīd, calife abbasside (r. 170/786 à 193/809). Il est une figure littéraire incontournable dans la littérature d'*adab*. Il apparaît également dans plusieurs contes des *Mille et une nuits*. Cf. F. Omar, « Hārūn al-Rashīd », *EI²*. Sur la figure littéraire de Hārūn al-Rašīd, voir Jocelyne Dakhlia, « Une vacance califale ? Hârûn al-Rashîd dans Les Mille et une nuits », dans *Les mille et une nuits en partage*, dir. Aboubakr Chraïbi, Paris, Sindbad (« Actes Sud »), 2004, p. 168-181.

δ. Al-Ḫawārizmī, peut correspondre à plusieurs personnages :

- le mathématicien, astronome et géographe Muḥammad b. Mūsā al-Ḫawārizmī (n. v. 184/800, m. v. 232/847). Il aurait travaillé au *bayt al-ḥikma* fondé par al-Maʾmūn. Cf. Juan Vernet, « al-Khwārizmī », *EI²*. Cette identification était proposée par Alexander Fodor, « The Rod of Moses in Arabic magic », *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaria*, 32 (1978), p. 9.

- Faḫr al-dīn al-Ḫawārizmī, mystérieux personnage mentionné plus loin par l'auteur du *Šams al-maʿārif* à propos de son pélerinage à La Mecque en 670/1271-1272. Cf. *infra*. Cette identification était proposée par Toufic Fahd, « La magie comme "source" de la sagesse, d'après l'œuvre d'al-Buni », *Res Orientales XIV : Charmes et sortilèges. Magie et magiciens*, 2002, p. 135.

Dans le contexte de ce chapitre précisément, la première identification serait tout à fait plausible : la référence à la Chine correspondrait aux traités de géographie attribués à Muḥammad b. Mūsā, les mentions de Hārūn al-Rašīd et al-Maʾmūn dans cette même section renvoient également à cet « âge d'or » du califat abbasside. Jaime Coullaut Cordero signale les deux hypothèses sans se prononcer. Cf. (pseudo-)al-Būnī, *El Kitāb Šams al-Maʿārif al-Kubrà (al-ŷuzʾ al-awwal) de Aḥmad b. ʿAlī al-Būnī : Sufismo y ciencias ocultas*, éd. Jaime Coullaut Cordero, thèse sous la direction Vázquez de Benito, Université de Salamanque, 2009, p. 108.

وسألته[1] عن الاسم الأعظم [٢٥ب]. < فقال لي[2] : "يا >[3] بنيّ ! اعلم أنّ كلّ[4] اسم[5] من < أسماء الله >[6] تعالى[7] عظيم". فقلت : "نعم، ولكن قد[8] علمتُ منها أسماء[9] كثيرة". فسألني[10] عن ثاقوفة[11][α] بلعام[12] وثاقوفة[13] يوسف، فأخبرته بهما. وكان الشيخ يظنّ أنّي لم أطلع على الأسماء المخزونة. فقال لي[14] : "يا بنيّ ! ادن منّي[15] فوالله[16] [كذا] ما قدم عليّ[17] قادم أعزّ منك[18]، فأدناني من نفسه. فلم نزل نتذاكر[19] الأسماء[20]، فسألته عن الأسماء التي كانت في عصا[21] موسى < - عليه السلام - >[22]. فلم[(a)] يعرفها. وقال[23] الخوارزميّ[β] : "< وهذا الشيخ هو >[24] الذي أملأ عليّ

1. BnF1 : وقال الإمام الخوارزميّ : حين التقى الشيخ الصينيّ ; BnF3 : وقال الإمام الخوارزميّ : حين التقى مع الشيخ الصينيّ المتقدّم ذكره، [في] رسالته ; BnF2 : ad. قال الإمام الخوارزميّ لمّا التقى مع الشيخ الصينيّ المتقدّم خبره حين سأله المتقدّم ذكره، وسألته
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1 : effacé (blanc)
4. BnF3 : لكلّ
5. BnF1 : ad. لله تعالى
6. BnF1 : أسمائه
7. BnF1, BnF2 : om.
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : ad. الشيخ
11. BnF1, BnF3 : تاقوفة
12. BnF2 : بلغام (fautif)
13. BnF1 : تاقوفة
14. BnF1 : om.
15. BnF3 : إليّ
16. BnF1, BnF2 : فوالله
17. BnF3 : إليّ
18. BnF1 : ad. فقلت نعم
19. BnF1 : orth. سذاكر
20. BnF3 : om.
21. Esc1, BnF1 : orth. عصى ; BnF2 : عصاة
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF1 : قال ; BnF2 : فقال
24. BnF1 : وهو

a. BnF1 : [38a]

α. *Ṯāqūfa*, saison (transcription d'un terme hébraïque). Cf. Georges Vajda, « Sur quelques éléments juifs et pseudojuifs », dans *Ignace Goldziher Memorial Volume*, éd. Samuel Löwinger, Joseph Somogyi et Sándor Scheiber, Budapest et Jérusalem, Globus nyomdai müintézet et R. Mass, 1948, I, p. 390 ; Toufic Fahd, « La magie comme "source" de la sagesse », *Res Orientales XIV : Charmes et sortilèges. Magie et magiciens*, 2002, p. 86-87 ; Jean-Charles Coulon, « Orthodoxie religieuse et magie dans l'oeuvre d'al-Būnī », dans *Magie et divination dans les cultures de l'Orient*, éd. Jean-Marie Durand et Antoine Jacquet, Paris, Éditions Jean Maisonneuve, 2010, p. 220 et Jean-Charles Coulon, « Intégration et réception d'éléments juifs et pseudo-juifs dans la magie islamique à travers le Šams al-maʿārif attribué à al-Būnī (mort en 622/1225) », à paraître.

β. Al-Ḫwārizmī. Cf. *supra*.

الاسم الأعظم". وقال[1] : "يا بنيّ ! أعزّ الأسماء وأعظمها هذه الأسماء < « وهي الأسماء »[2] الفاضلة[3] العتيقة[4]، فمن أطلعه الله تعالى[5] عليها يجب[6] عليه[7] أن يصونها[8]، وأن يتّقي[9] الله - عزّ وجلّ - >[10]. < وقال الخوارزميّ[α] : "وجدتها مكتوبة بقلم حميريّ بموضع يقال له درين[β] >[11]".

< ومن فضلها[12]، >[13] ما حدّث به زياد بن[14] عبد الله[γ] عن حميد بن[15] أبي ثابت[δ][16] قال[17] : "سمعت رجلاً من أهل العلم[18] يقول : 'فضل هذه الأسماء على جميع الأسماء كفضل ليلة القدر على سائر[19] الليالي وفضل يوم الجمعة على سائر الأيّام'"[20]، وهي نافعة[(a)] لمن به[21]

1. BnF1 : om. ; BnF2 : فقال لي ; BnF3 : ad. لي
2. BnF2 : om.
3. BnF2 : الفضيلة
4. Esc1 : + M.D. عقبي ; BnF3 : العفيفة
5. BnF3 : om.
6. BnF2 : orth. بجب
7. BnF2, BnF3 : om.
8. Esc1 : يصرفها (orth. صرفها) (fautif)
9. BnF2, BnF3 : يتق (fautif)
10. Esc1 : +M.D. إن شاء الله تعالى. وكانت هذه العقيقة مكتوبة بالعجميّة وبعضها بالعبرانية لأن لا يعرفها أحد وهذه الأسماء الفاضلة الجليلة ; BnF1 : (صح) مكتوب بالعجميّة وبعضها بالعبرانيّة لئلا يعرفها أحد
11. Esc1 : M.D. (autre main) ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. BnF3 : فضل
13. BnF1 : om.
14. BnF3 : ابن
15. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : ابن
16. BnF1 : عن أبي خالد
17. BnF1 : om. (espace blanc)
18. BnF2 : la ع porte une petite ع au-dessous
19. BnF3 : جميع
20. BnF1 : ad. وقال الخوارزميّ : "وجدتها مكتوبة بالقلم الحميريّ بموضع يقال له كردين، فمن علم فضلها يجب عليه أن يصونها وليتق الله - عزّ وجلّ (Esc1 : cf. *supra*)
21. BnF3 : om.

a. BnF3 : [37b]

α. Al-Ḫwārizmī. Cf. *supra*.

β. Dārīn (avec l'*alif*) est un port de la côte orientale de la péninsule arabique (al-Baḥrayn), ce qui correspondrait tout à fait à la présence d'écriture ḥimyarite, alors qu'Abū ʿUbayd al-Bakrī et Muḥammad b. ʿAbd al-Munʿim al-Ḥimyarī indiquent que Dārūn (ou Dārīn) est le nom d'un port sur la côte du Fārs (Sud de l'Iran actuel). Cf. Yāqūt al-Ḥamawī, *Muʿǧam al-buldān*, II, p. 432 ; Abū ʿUbayd al-Bakrī, *Muʿǧam mā staʿǧama min asmāʾ al-bilād wa-l-mawāḍiʿ*, éd. Muṣṭafā l-Saqqā, Le Caire, Maṭbaʿat laǧnat al-taʾlīf wa-l-tarǧama wa-l-našr, 1945-1951, II, p. 538 ; al-Ḥimyarī, *al-Rawḍ al-miʿṭār fī ḫabar al-aqṭār*, éd. Iḥsān ʿAbbās, Beyrouth, Maktabat Lubnān, 1984 (1975[1]), p. 230-231. BnF1 a clairement Kardīn, que l'on pourrait néanmoins corriger en Kardīz, gouvernorat entre Ghazni et l'Inde (*walāya bayn Ġazna wa-l-Hind*) d'après Yāqūt al-Ḥamawī. Cf. Yāqūt al-Ḥamawī, *Muʿǧam al-buldān*, IV, p. 450.

Le *Šams al-maʿārif al-kubrā* a Qazwīn, ville au nord-est de Téhéran. Cf. (pseudo-)al-Būnī, *El Kitāb Šams al-Maʿārif al-Kubrà (al-ŷuzʾ al-awwal) de Aḥmad b. ʿAlī al-Būnī : Sufismo y ciencias ocultas*, p. 94 (texte arabe) et p. 109 (traduction).

γ. Al-Ḏahabī propose plusieurs Ziyād b. ʿAbd Allāh dans son *Mīzān al-iʿtidāl* :

- Ziyād b. ʿAbd Allāh al-Numayrī, Baṣrien qui rapporte d'après Anas, globalement considéré comme faible dans le hadith
- Ziyād b. ʿAbd Allāh al-Naḫaʿī, rapporteur de traditions de ʿAlī
- Ziyād b. ʿAbd Allāh ou Ibn ʿUbayd, rapporteur de traditions d'al-Šaʿbī, considéré comme non fiable dans le hadith
- Ziyād b. ʿAbd Allāh al-Bakāʾī al-Kūfī (m. 183/799-800), compagnon d'Ibn Isḥāq. Sa réputation dans le hadith varie d'un traditionniste à l'autre. C'est à ce dernier que Jaime Coullaut Cordero associe le personnage du *Šams al-maʿārif*.

Cf. al-Ḏahabī, *Mīzān al-iʿtidāl fī naqd al-riǧāl*, éd. ʿAlī Muḥammad Muʿawwaḍ et ʿĀdil Aḥmad ʿAbd al-Mawǧūd, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1995, III, p. 132-134 et (pseudo-)al-Būnī, *El Kitāb Šams al-Maʿārif al-Kubrà (al-ŷuzʾ al-awwal) de Aḥmad b. ʿAlī al-Būnī : Sufismo y ciencias ocultas*, p. 109.

δ. Ḥamīd/Ḥumayd b. Abī Ṯābit, non identifié. Peut-être s'agit-il en réalité de Ḥabīb b. Abī Ṯābit (m. 119/737 ou 122/739-740), juriste et traditionniste de Koufa. Al-Ḏahabī, *Taḏkirat al-ḥuffāẓ*, I, p. 116.

< فزع أو جزع >[1] < أو رجف >[2] أو زهير[3] [كذا] وخفقان[4]". قال[5] زياد[6] : "< ومن[7] كتبها بعد صيام ثلاثة أيّام >[8] في رقّ غزال نقيّ أبيض بزعفران، وعلّق[9] على صاحب ريح أو نظرة[10] أو سوداء، ذهب[11] < ذلك / عنه >[12] في وقته[13]".[(a)]

وقيل[14] في[15] رواية أخرى[16] : "تكتبها[17] يوم السبت، < وأنت صائم >[18] في رقّ غزال، بعد أن تعرف مبيت القمر. إن كان خيرًا فخيرًا[19]، < وإن كان >[20] شرًا فشرًا[21]".

1. BnF2 : جزع أو فزع ; BnF3 : جَزِعَ
2. BnF1 : ولمن زجف
3. BnF1 : زحير (bonne leçon)
4. BnF1 : أو خفقان
5. BnF2 : وقال
6. BnF1 : ad. بن عبد الله
7. BnF2 : من
8. BnF1 : وإنّ صيام الأسماء ثلاثة أيّام فمن صامها ثمّ كتبها
9. BnF1 : ثمّ علّقها
10. BnF3 : نضرة (fautif)
11. BnF1 : ذهبت ; BnF2, BnF3 : أذهب
12. BnF1 : عنه ; BnF2, BnF3 : inv.
13. BnF1 : أسرع حين إن شاء الله تعالى
14. BnF1 : effacé (espace blanc) ; BnF3 : وقال بعضهم
15. BnF3 : om.
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : يكتبها
18. BnF1 : لكلّ ما تريد تصوم يومك ذلك وتكتبها
19. BnF1, BnF2 : فخير
20. BnF1 : أو
21. BnF1, BnF2 : فشرّ

a. BnF2 : [33b]

<<[a] وقال[1] عطاء الخراسانيّ[α][2] : "< من أراد كتب هذه الأسماء فليصم لها >[3] سبعة[4] أيّام. فإذا كان < في اليوم >[5] السابع، كتبها[6] في رقّ غزال بماء ورد[b][β] وزعفران، < ثمّ[7] تكتب حاجتك >[8]. ثمّ تدعو[9] بأسماء[10] الثاقوفة[11] وأعوانها[12] والرياح والكواكب التي[13] لها < حسبما[14] يأتي ذكره وبيانه[15] ، إن شاء الله[c] تعالى. ثمّ تعلّق[16] الكتابة[17] [كذا] لعين الشمس فإنّك ترى عجبًا. وإن[18] أمكن أن تكون[19] الكتابة على ماء جار[20] ، فهو أفضل >[21] >>[d]".

1. BnF1 : effacé (espace blanc)
2. BnF3 : الخوارنيّ
3. BnF1 : من صام لها ; BnF2, BnF3 : فيمن صام
4. BnF2 : ٧
5. BnF1 : يوم
6. BnF1 : كتب هذه الأسماء ; BnF2 : اكتب هذا الاسم الأعظم ; BnF3 : كتب هذا الاسم الأعظم
7. BnF2, BnF3 : و
8. BnF1 : om.
9. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. تدعوا ; BnF1 : دعا
10. BnF1 : ad. ملائكة الثاقوفة وهي الربع من السنة التي يعمل فيها وأقسم بأسماء الرياح على ما سمّاها إبرهيم خليل الرحمن – عليه السلام – ثمّ يذكر بعد ذلك حاجته ويكتبها وإن أمكن أن يكون ذلك على ماء جاري فهو أفضل وتعلّقها للشمس وتذكر عليها أسماء ملائكة
11. Esc1 : + M.D. الثاقوفة هي الربع من السنة ; BnF1 : الثاقوفة ; BnF3 : الثافوقة
12. BnF3 : وأعوانه
13. BnF2 : الذي
14. BnF2, BnF3 : حسب ما
15. BnF3 : om.
16. BnF3 : يعلّق
17. BnF2, BnF3 : الكتاب
18. BnF2, BnF3 : فإن
19. BnF2 : يكون
20. BnF2, BnF3 : جاري
21. BnF1 : om. (cf. note n°10, p. 134)

a. BnF2, BnF3 : om. (cette anecdote apparaît quelques folios avant)

b. BnF3 : [37a]

c. BnF2 : [33a]

d. BnF2, BnF3 : om. (cette anecdote apparaît quelques folios avant)

α. ʿAṭāʾ b. Abī Muslim Maysara al-Ḫurāsānī (n. 50/670, m. 135/757), traditionniste et auteur d'un commentaire coranique. Cf. Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, *Tahḏīb al-tahḏīb*, VII, p. 212-215 et *GAS*, I, p. 33-34.

β. L'eau de rose est produite par distillation de pétales de rose. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 136 ; *Traité des simples*, III, p. 284, n°2069 ; al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 57-58 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 73-74.

< وقيل[1] إنّ « بهذه الأسماء »[2] >[3] كان عيسى ـ عليه السلام ـ يحيي[4] الموتى ويبرئ[5](a)[6] الأكمه والأبرص[α] بإذن الله تعالى[7]. < وقد أجمع[8] [كذا] المأمون[β] >[9] الفقهاء والعلماء والحكماء حتّى تحقّق[10] تفسيرها[11]، < واتّفقوا عليها >[12]. فمن[13] < كانت عنده >[14] < واتّقى ربّه >[15]، < فإنّه يرى عجبًا من خرق >[16] العوائد، < وإعطاء المطالب >[17]. وإيّاك[18] الإهانة < بهذه الأسماء العظام >[19]. [٢٦أ] < فاجعلها[20] من أكبر همّك[21]، وتمسك بها[22] دهرك >[23]. واجعلها[24] وردك في يومك[25] وليلتك[26] تفز[27] بمقام الأولياء[28] وتحز[29] مراتب الأتقياء.

1. BnF3 : وقيل
2. BnF2, BnF3 : بهما
3. BnF1 : و
4. BnF1 : mot s.d. ; ad. به
5. BnF1 : orth. ويبرئ
6. BnF1 : ad. به
7. BnF1, BnF3 : om.
8. BnF2, BnF3 : جمع (bonne leçon)
9. Esc1 : + M.D. وقل إنّها كانت مكتوبة في سماء الدنيا يكتب يوم الجمعة (90°, صح, r°) ; BnF1 : وهي مكتوبة في سماء الدنيا يكتب يوم الجمعة وقد اتّفق أهل العلم على تفسيره وهو الذي جمع عليه أمير المؤمنين
10. BnF1 : ad. عنده ; BnF2, BnF3 : ad. عندهم (bonne leçon)
11. BnF1 : تفسيره
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : ومن
14. BnF1 : ادمن ذكره
15. BnF2 : واتقًا به
16. BnF1 : أخرق الله به
17. BnF1 : وأدرك به المطالب والفوائد
18. BnF1 : فإياك
19. BnF1 : به ; BnF2, BnF3 : بهذا الاسم الأعظم
20. BnF2, BnF3 : فاجعله
21. BnF2 : همسك
22. BnF2, BnF3 : به
23. BnF1 : om.
24. BnF1, BnF2, BnF3 : واجعله
25. BnF1, BnF3 : ي s.d.
26. BnF2 : وليلك
27. BnF1 : تفوز
28. BnF1 : الولاية
29. BnF1 : تجوز ; BnF2, BnF3 : وتجوز

a. BnF1 : [38b]

α. Allusion au Coran, V, 110.

β. Al-Maʾmūn (r. 198/813 à 218/833) est le septième calife abbasside. Il accéda au pouvoir à la suite d'une lutte fratricide contre al-Amīn, successeur de Hārūn al-Rašīd, qui désigna son fils comme successeur légitime en violation des accords qui voulaient que son frère al-Maʾmūn soit son successeur légitime. Son règne est marqué par la fondation de la « maison de la sagesse » et, à la fin de son règne en 218/833, par l'instauration du muʿtazilisme comme doctrine théologique officielle désormais imposée à l'ensemble des savants (*ʿulamāʾ*) de l'empire musulman. Cf. Michael Cooperson, *Al-Maʾmun*, Oxford, Oneworld (« Makers of the muslim world »), 2005 ; *id.*, *Classical Arabic Biography. The Heirs of the Prophets in the Age of al-Maʾmūn*, Cambridge, Cambridge University Press (« Cambridge Studies in Islamic Civilization »), 2000, p. 24-69 ; Mohamed Rekaya, « al-Maʾmūn », *EI*².

<<(a) ⌈ وعن أبي الهذيل[α] قال كان عيسى - عليه السلام - إذا أراد أن يحيي[1] الموتي صلّى ركعتين يقرأ في الأولى[2] بعد أمّ القرآن بـ{آلم }[β] السجدة وفي الثانية بـ{تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[γ] بعد الفاتحة[δ]. فإذا فرغ[3] حمد الله تعالى[4] وأثنى عليه < بما هو أهله واستغفر الله تعالى ثمّ قال >[5] "يا قديم يا حيّ يا دائم يا فرد يا أحد يا واحد يا صمد". [ε]⌉ < قال مقاتل بن سليمان[ς] : "كنت أطلب الأسماء الذي كان >[6] عيسى - عليه السلام - يحيى[7] به الموتي نحو من أربعين سنة حتّى [وجدتها عند][8] رجل من أهل العلم والدين وهو[9] [كذا] هذه الأسماء المتقدّمة[10]". >>(b)

<<(c) وإن أردت[11] كتابتها[12]، فاصنع[13] دائرة، واكتبها[14] فيها[15] حسبما[16] أصفه[17] لك. ثمّ ادع بهذا الدعاء :

"اللهمّ إنّي أسألك[18] بما سألك به جبريل[19] حين سجوده[20] عند[21] العرش[22] العظيم، بعزّة أسمائك، يا الله يا الله[23]، أن تسخّر لي ملائكتك وخدمة عرشك وحضرة ملكك، كسفيائيل ودرديائيل وسمخيائيل وسمخيل وروقيائيل[24] ونورياثيل وشمعيائيل وطلهكفيائيل[25](d) وجبريائيل ودرعيائيل[26]

1. BnF1 : s.d.
2. Esc1 : orth. الأولة
3. Esc1 : orth. فرع
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : ثمّ يدعوا [كذا] بسبعة أسماء وهي
6. BnF1 : illisible
7. BnF1 : s.d.
8. Esc1 : peu lisible
9. BnF1 : وهي (bonne leçon)
10. BnF1 : ad. قال مقاتل بن سليمان من دعى [كذا] بها بعد صلاة الصبح مائة مرّة في حاجة أراده، فإن لم يستجب له فليلعن مقاتلاً حيّاً وميّتًا، وقد يدعا بها على الظالم وغير ذلك، وروي عن مقاتل
11. BnF3 : أردته
12. BnF2, BnF3 : كتابة هذه الأسماء العظام
13. Esc1 : فاضع (fautif)
14. BnF2, BnF3 : واكتب
15. BnF2, BnF3 : عليها الأسماء
16. BnF2, BnF3 : حسب ما
17. BnF3 : أصف
18. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
19. BnF2 : جبرئل - عليه السلام ; BnF3 : جبرائل - عليه السلام
20. BnF2, BnF3 : سجد
21. Esc1 : © + M.G.
22. BnF2, BnF3 : عرشك
23. BnF3 : ad. يا الله
24. BnF2, BnF3 : ورقيائيل
25. BnF2 : وطهكفائيل ; BnF3 : وطلهكفائيل
26. BnF2, BnF3 : ودرعيائيل

a. Esc1 : M.sup. ; BnF2, BnF3 : om.

b. Esc1 : M.sup. ; BnF2, BnF3 : om.

c. BnF1 : le passage qui suit n'apparaît pas dans le manuscrit, le texte reprend quelques pages plus loin.

d. BnF3 : [38a]

α. Abū l-Hudayl al-ʿAllāf (m. 135/752-3, 134/751-2 ou 131/748-9), premier théologien muʿtazilite. Cf. Henrik Samuel Nyberg, « Abū 'l-Hudhayl al-ʿAllāf », *EI*².

β. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.

γ. Coran, LXVII, 1.

δ. Coran, I.

ε. Récit rapporté dans l'exégèse du verset de la résurrection du mort par Jésus (V, 110) d'Ibn Abī Ḥātim al-Rāzī, *Tafsīr al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, éd. Asʿad Muḥammad al-Ṭayyib, La Mecque et Riyad, Maktabat Nazār Muṣṭafā l-Bāz, 1997, p. 1241.

ς. Muqātil b. Sulaymān (m. 150/767), cf. *supra* p. 52.

وسمسمائل[1] وطاطائل وحرميائل[2] وطنيائل[3] وإسرافيل < وعزرائل / وميكائل[4] >[5] وحرماية[6] وكرساية[7] وسرفيائيل[8] وعرقيائيل[9] ونيطيائيل[10] وعينائيل[11]. أعينوني، معشر[12] الملائكة الكرام والأرواح الطيّبين، على ما أريد[13]. اللهمّ، إنّي أسألك[14] بعلمك وقدرتك[15] على الخلائق وباسمك[(a)] < المعظّم[16] العزيز >[17] المقدّس الذي فَضَّلْتَهُ على جميع الأسماء كلّها، عزيزها[18] < ورفيعها / وشريفها >[19] وجليلها وكبيرها، أن تسخّر لي هؤلاء الملائكة[20]، < إلى قضاء >[21] حاجتي، وهي[22] كذا وكذا. وتذكرها[23]، وهي ما لله < - عزّ وجلّ - >[24] فيها رضىً[25]. وإيّاك[26] وما لا يحلّ < لك فعله >[27]".

فقد كان بلعام[28] بن[29] باعوراء[30][α] يحسن الاسم الأعظم. فلمّا دعا به على قوم موسى < - صلّى الله عليهم - >[31] انعكس عليه الدعاء وسلبه الله - عزّ وجلّ - < من [كذا] الاسم >[32]. والعياذ بالله[33] وفيه[34]. قال الله تعالى : { وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الذِي أَتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الغَاوِينَ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلكِنَّه أَخْلَدَ إِلَى الأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث < ذلِكَ مِثْلَ القَوْمِ الذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ القَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ >[35] }[β] فالله الله في < صيانته والوصية به وحفظه ولا تعلمه لأحد من السفهاء واتّق الله

1. BnF2, BnF3 : وشمشمائيل
2. BnF2 : وحرمائل ; BnF3 : حرمائيل
3. Esc1 : + M.G. وطغيائل
4. BnF3 : وميكائيل
5. BnF2, BnF3 : inv.
6. BnF2, BnF3 : وحرفائه
7. BnF2 : وكرسائل ; BnF3 : وكرسابه
8. BnF2 : وسرفيائل
9. BnF2 : وعرقيائل
10. BnF2 : ونيطيائل ; BnF3 : ونيطائيل
11. BnF2 : وعنيائل ; BnF3 : وعسائل
12. BnF2 : معاشر
13. BnF2, BnF3 : أريده
14. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
15. BnF2, BnF3 : وبقدرتك
16. BnF2 : العظيم
17. BnF3 : العزيز العظيم
18. BnF2, BnF3 : ad. ومنيعها
19. BnF2, BnF3 : inv.
20. BnF2, BnF3 : ad. الكرام
21. BnF2 : أن تفيضوا (fautif) ; BnF3 : أن يقضوا
22. BnF2, BnF3 : وهو
23. BnF2, BnF3 : تذكرها
24. BnF3 : تعالى
25. BnF2 : رضا ; BnF3 : رضيّ
26. Esc1 : ad. إيّاك (ditt.)
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2 : بلغام
29. BnF3 : ابن
30. BnF2 : باغوراء
31. BnF2 : عليه السلام ; BnF3 : om.
32. BnF2, BnF3 : هذا الاسم الأعظم (bonne leçon)
33. BnF3 : ad. تعالى
34. BnF2, BnF3 : من ذلك
35. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF2 : [34a]

α. Balʿām b. Bāʿūrāʾ, cf. *supra* p. 55.

β. Coran, VII, 174/175-175/176.

- عزّ وجلّ - >[1]، < فإنّه ينقلب[2] على من يصرفه في معاصي الله تعالى[3]، بسلب[4] الإيمان « وخلود النيران »[5]. عافانا الله[(a)] بفضله[6] من[7] نقمه وعذابه >[8] < فإنّه اسم الله الأعظم الشريف المكرّم فاحفظه تسعد به إن شاء الله تعالى وهذه صورة الدائرة المكتوب فيها الأسماء العظام [٢٦ب] >[(b)9]

[Figure 8][10(c)]

1. BnF2, BnF3 : هذا الاسم ! وإياك والتشفي
2. BnF2 : تنقلب
3. BnF2 : om. ; BnF3 : عزّ وجلّ
4. BnF2 : السلب
5. BnF2, BnF3 : والخلود في النيران
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : ad. ذلك، وأجارنا من
8. Esc1 : M.G. (حـ)
9. BnF2 : .أجمعين بمنّه وكرمه آمين. وهذه صورة الدائرة الشريفة المكتوب فيها الأسماء الأشراف العظام الكرام نفع الله تعالى بها آمين ; BnF3 : .أجمعين بمنّه وكرمه. وهي هذه الدائرة الشريفة المكتوب فيها الأسماء العظام الكرام نفع الله بهما أمين
10. BnF2 : ad. ورُوي عن مقاتل ابن سليمن أنه قال : إذا صلّيت الصبح فقل، وأنت جالس، "بسم الله الرحمن الرحيم" و"لا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم، يا قديم، يا دائم، يا فرد، يا وتر، يا أحد، يا صمد، يا حيّ، يا قيّوم، يا ذا الجلال والإكرام، .وتسأل حاجتك. فإن لم يستجب لك فالعن مقاتلاً، حيّاً كان أو ميّتًا ; BnF3 : ad. رُوي عن مقاتل ابن سليمان أنّه قال : إذا صلّيت الصبح فقل، وأنت جالس، مائة مرّة "بسم الله الرحمن الرحيم لا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ [٣٩أ] العظيم، يا قديم، يا دائم، يا فرد، .يا وتر، يا أحد، يا صمد، يا حيّ، يا قيّوم، يا ذا الجلال والإكرام، وتسأل حاجتك. فإن لم يستجب لك فالعن مقاتلاً، حيّاً كان أو ميّتًا

a. BnF3 : [38b]
b. BnF2 : [34b]
c. BnF2 : [35a] ; BnF3 : [39a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

﴿14﴾ فصل في ذكر الثواقيف[1] الأربعة[2] [كذا] < وأسماء الملائكة الذين[3] يدبّرون[4] الزمان >[5] وأسماء الرياح والكواكب.

اعلم أنّ السنة < اثنا[6] عشر >[7] شهرًا تنقسم على أربعة أقسام. كلّ قسم من[8] ثلاثة[9] أشهر. والفصول أربعة[10] : الصيف والخريف والشتاء والربيع. لكلّ فصل ثلاثة[11] أشهر وكلّ فصل من هذه الفصول الأربعة[12] يسمّى ثاقوفة.

الثاقوفة الأولى لفصل الربيع. أوّلها[13] الرابع والعشرين[14] من مارس[15] إلى أربعة وعشرين < من يليه >[α][16]. الثاقوفة الثانية[17] من[18] أربعة وعشرين من[19] < يوليه[β] إلى >[20] [٢٧أ] أربعة وعشرين من شتنبر[γ][21]. الثاقوفة الثالثة[22] من أربعة وعشرين من شتنبر[23] إلى أربعة وعشرين من دجنبر[24]. الثاقوفة الرابعة[25] من أربعة وعشرين من دجنبر[26] إلى أربعة وعشرين من مارس[27].

1. Esc1 : التواقيف
2. BnF2, BnF3 : الأربع (bonne leçon)
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : يدبيرون
5. Esc1 : M.G. (90°)
6. Esc1, BnF3 : orth. اثنى
7. BnF2 : ١٢
8. BnF2 : ad. ذلك ; BnF3 : منها
9. BnF2 : ٣
10. BnF2 : ٤
11. BnF2 : ٣
12. BnF2 : الأربع
13. BnF2 : وأوّلها ; BnF3 : أوّل شهورها (شهورها dans l'interligne inférieur)
14. BnF3 : والعشرون
15. BnF3 : مارتس
16. Esc1 : rayé, + M.D. يوْنية (حـ) (fautif) ; BnF2 : + M.G. يوليه له من الروميّ حزيران ومن القبطيّ يوْنة (20°, écriture orientale, صح); BnF3 : بسين
17. Esc1 : + M.inf. لفصل الصيف (315°) ; BnF3 : + M.G. من فصل الصيف (r°)
18. BnF2 : om.
19. BnF2 : om.
20. Esc1 : rayé, + M.inf. يوْنية (315°) et أربعة (حـ) ; BnF3 : من بنيه إلى (+ int.sup. قوت)
21. BnF2 : اشتنيره ; BnF3 : تشترين (+ int.sup. توت) ; + M.D. تشرين
22. Esc1 : + M.sup. لفصل الخريف (صح) ; BnF3 : + M.G. لفصل الخريف و[...] (r°)
23. BnF2 : اشتثيره ; BnF3 : شتنبر
24. BnF2, BnF3 : دجنبر
25. Esc1 : + M.G. لفصل الشتاء (صح, r°) ; BnF3 : + M.G. لفصل الشتاء وهي (r°)
26. BnF2, BnF3 : دجنبر
27. BnF3 : مارتس

α. Baʾūneh (orthographe correcte : بـــؤونـــه), signalé en marge dans Esc1, BnF2 et BnF3, est le dixième mois de l'année copte. Cf. Charles Pellat, *Cinq calendriers égyptiens*, Le Caire, Institut Français d'Archéologie orientale du Caire (« Textes arabes et études islamiques », 26), 1986, p. 74-81, 98-99, 124-127 et 186-191.

β. En tant que nom d'origine grecque translittéré, les variantes orthographiques au sein d'un même manuscrit peuvent s'expliquer par la part d'oralité dans la transmission écrite d'un texte (dictée, lecture à voix haute...).

γ. Tūt, signalé dans BnF3, est le premier mois de l'année copte, commençant le 4 septembre (aylūl) de l'année byzantine. Cf. Charles Pellat, *Cinq calendriers égyptiens*, p. 4-11, 94-95, 102-105 et 130-135.

وأسماء[1] الملائكة الذين يديرون الزمان فصاحب المشرق[2] اسمه دنيائل، < وصاحب الجنوب اسمه صرفيائيل >[3]، وصاحب المغرب[4] اسمه دردیائیل، وصاحب القبلة اسمه أنيائيل[5]. فصاحب[6] القبلة لفصل الربيع، وصاحب المشرق[7] لفصل الصيف[8]، وصاحب الجنوب[9] لفصل الخريف[(a)10]، < وصاحب المغرب[11] لفصل الشتاء >[12].

وأمّا قسمة الأعوان على الأقطار الأربعة. فأعوان صاحب المشرق[13] درخميائيل[14] وجرتيائيل[15] وسمعميائيل[16]، < أعوان[17] صاحب الغرب جبريقيل[18] وقضميائيل[19] وشوغيائيل[20]، أعوان[21] صاحب القبلة فرغوثيل[22] وطاخيل واللول >[23]، وأعوان[(b)] صاحب الجنوب[24] قمياتيل[25] ومرحيائيل[26] وحرمكيائيل[27].[α]

1. BnF2, BnF3 : وأمّا أسماء
2. BnF2, BnF3 : الشرق
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF2, BnF3 : الغرب
5. BnF2, BnF3 : أنيائل ; BnF2 : ad. وصاحب الجنوب اسمه صرفيائل ; BnF3 : ad. وصاحب الجوف اسمه صرفيائيل
6. BnF2, BnF3 : وصاحب
7. BnF2, BnF3 : الشرق
8. BnF2 : الخريف
9. BnF2 : الغرب ; BnF3 : الجوف (fautif), + M.inf. أي الشمال
10. BnF2 : الشتاء
11. BnF3 : الغرب
12. BnF2 : om.
13. BnF2, BnF3 : الشرق
14. BnF2 : درحميائل ; BnF3 : درحميائيل
15. BnF2 : وحربيائل ; BnF3 : وجرثيائل
16. BnF2 : وسمعمائل ; BnF3 : M.G., © وشمعيائل
17. BnF2, BnF3 : وأعوان
18. BnF2 : جبريقل ; BnF3 : M.D.
19. BnF2 : وقصميائل
20. BnF2, BnF3 : وشرغيائل (BnF3 : la ر porte une ر au-dessous)
21. BnF2, BnF3 : وأعوان
22. BnF2 : فرغوتيل
23. Esc1 : M.G. (45°, صح)
24. BnF3 : © الجوف, + M.D. الجنوب (صح, r°)
25. BnF2, BnF3 : قميائل
26. BnF2, BnF3 : ومرغيائل (BnF3 : غ écrite au-dessous)
27. BnF2 : وحرمكيائل ; BnF3 : وجرمكيائل (ى ajoutée dans l'interligne inférieur)

a. BnF3 : [39b]

b. BnF2 : [35b]

α. Comparer l'angélologie des saisons avec le *Sefer Raziel*. Voir Nicolas Sed, *La mystique cosmologique juive*, Paris, Éditions de l'école des hautes études en sciences sociales (« Études juives », 16), 1981 , p. 114-115 et *Sefer Rezial Hemelach. The Book of the Angel Rezial*, éd. et tr. Steve Savedow, York Beach, Samuel Weiser Inc., 2000, p. 11-13.

﴿15﴾ فصل.

وقد نجمع[1] لك الآن الدعوات الأربعة [كذا] بأسمائها وملائكتها وأعوانها واسم الشمس والقمر والرياح الأربعة[2] واسم السماء والأرض < وكلّ ما >[3] تحتاج[4] إليه. فالعق العسل ولا تسأل[5] الشهد على[6] نحله. فقد أتتك بيضاء نقية.

﴿15bis﴾ فصل إذا كنت في فصل الربيع وأردت حاجة فادع صاحب القبلة تقول :

"بسم الله الرحمن الرحيم[7]، أقسم عليك يا أنيائيل[8]، وعلى أعوانك فرغوتيل[9] وطاخيل[10] واللوا[11] وعلى الرياح عقددون وماسورا ومنعا[12] وطبعنين[13]، وعلى الشمس والقمر ياخوت[14] وسببفيال[15] وسيقسال[16] وبرنار[17] وميارج[18] ونحرحلفة[19] ويصا[20] وأجوتها[21] وسيلنون[22]، بسم[23] الله باسمه[24] المبتدأ[25] ربّ الآخرة والأولى، لا غاية له ولا منتهى[26] له ما في السموات وما في الأرض وما بينهما وما تحت الثرى، الله[27] عظيم، دائم النعماء، قاهر الأعداء، رحيم الرحماء، قادر غير مقدور عليه، قاهر[28] غير مقهور، وعادل[29] يوم النشور[(a)]، لا إله إلا هو الرحمن الرحيم الحليم[30]، { هُوَ اللهُ الَّذِي لاَ إِلهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ، سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ، هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }[α]. [٢٧ب] أسألك[31] يا الله يا عزيز أن ترزقني في مقامي[32] رحمة من

1. BnF2, BnF3 : تجمع
2. BnF2, BnF3 : الأربع
3. BnF2, BnF3 : وكلّما
4. BnF3 : يحتاج
5. BnF2 : تسل ; BnF3 : يسيل
6. BnF2 : عن ; BnF3 : + int.inf. عن
7. Esc1 : M.G. (45°)
8. BnF2, BnF3 : أنيائل
9. BnF2 : فرغوثيل ; BnF3 : la غ porte une ع au-dessous, la ت porte une ف au-dessus
10. BnF3 : la خ porte une ح au-dessous
11. BnF2 : واللول ; BnF3 : والملوك
12. BnF3 : منقا (ع au-dessus de la ق)
13. BnF2 : وطبغين ; BnF3 : وطيعتين (ب au-dessus de la première ي)
14. BnF3 : + M.G. ماجون
15. BnF2, BnF3 : om.
16. Esc1 : +M.G. سيقسال (pour corriger وسببفيال) ; BnF2, BnF3 : وسقسال (BnF3 : + M.D. ووسفيائل + M.G. وسيقيال)
17. BnF2, BnF3 : وبونار
18. BnF3 : + M.G. ومبارج
19. BnF2 : وجرجلفة ; BnF3 : وحيرجلفة (la ر porte une و au-dessous)
20. BnF2 : وبصا
21. BnF2 : وأخوتها
22. BnF3 : وسيلينون
23. BnF2, BnF3 : باسم
24. Esc1, BnF2 : orth. بسمه
25. BnF3 : المتدارك (avec une ب écrite au-dessous de la ك)
26. Esc1 : orth. منتها
27. BnF3 : والله
28. BnF2 : وقاهر
29. BnF2 : وعلول (fautif)
30. Esc1 : M.G. ; BnF2, BnF3 : om.
31. BnF2 : orth. أسئلك
32. BnF2, BnF3 : ad. هذا

a. BnF3 : [40a]

α. Coran, LIX, 23-24.

عندك وأن تقضي[(a)] حاجتي وهي كذا وكذا. { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[α]، ولا حول ولا قوّة إلا بالله العليّ العظيم. أسألك[1] يا ربّ باسمك[2] التامّ يا حيّ يا قيّوم. أشهد أنّ[3] كلّ شيء دونك باطل يا الله يا الله يا الله ! آمنت بك، لا إله إلا أنت يا ربّ لا ربّ سواك[4]. أسألك[5] باسمك العظيم الذي فضّلتَه على جميع أسمائك[6] كلّها أن تسخّر لي < صاحب اليوم[7] >[8] وصاحب الساعة والثاقوفة[9] والنواحي[10] الأربعة [كذا] ويكونوا[11] في قضاء حاجتي بإذنك يا إلهي[12]. إنّك تقضى[13] بالحقّ ولا يقضى عليك. وأنا أقسم عليكم يا < معاشر الملائكة الروحانين >[14] أن تقضوا حاجتي بحقّ من له العزّة والجبروت وبحقّ الحيّ القيّوم الدائم[15]، الذي لا يموت، الذي { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ }[β]، الذي له اسم لا يُنْسَى ونور لا يُطْفَى وعرش لا يَزُول وكرسيّ لا يتحرّك، مُنْزِل الكتاب على نبيّه محمّد - صلّى الله عليه[(b)] وسلّم. أسألك[16] يا الله يا الله يا الله ! أنت الله الذي لا إله إلّا أنت ملك الدنيا والآخرة. أسألك[17] أن تقضى حاجتي وأن تسخّر لي الروحانيّة { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٍ }[γ]. < عجّل يا أبيض >[18]."

وإذا كنت في[19] الصيف فادع صاحب الثاقوفة الشرقيّة تقول :

1. BnF2, BnF3 : أسئلك ; BnF3 : ad. يا الله (ajouté en petits caractères)
2. BnF3 : + int.inf. الدائم
3. BnF3 : © وأن + M.G. [عزيز] إنّ الله ع
4. BnF2, BnF3 : ad. لا إله إلّا أنت
5. BnF2, BnF3 : أسئلك
6. BnF3 : الأسماء
7. BnF2 : الفضل
8. BnF2 : ad. هذا ; BnF3 : هذا
9. Esc1 : التاقوفة
10. BnF3 : والنواح (fautif)
11. BnF2, BnF3 : ad. عوني
12. BnF3 : orth. إلاهي
13. BnF3 : + int.sup. حاجتي
14. BnF2, BnF3 : معشر الملوك الروحانيّة (BnF3 : + int.sup. الملوك)
15. BnF2, BnF3 : ad. الباقي
16. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
17. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
18. Esc1 : M.D. (صح, r°)
19. BnF2, BnF3 : ad. فصل

a. BnF2 : [36a]
b. BnF3 : [40b]
α. Coran, III, 25/26 et LXVI, 8.
β. Coran, XLII, 9/11.
γ. Coran, III, 25/26 et LXVI, 8.

"بسم الله الرحمن الرحيم، أقسم عليك يا دنيائيل[1]، وعلى أعوانك درخميائيل[2] وجرتيائيل[3] وسمعيائيل[4]، وعلى الأرياح[5] كيدح[6] ومسميمون[7] ومرمون[8] وعادود[9](a)، وعلى الشمس والقمر اباجون[10] وباجون وعجرميس وبرخيلاس[11] وسيلسون[12] وبهوان[13] وبلجان[14] وبلتادروج[15]. بسم الله وبالله، ولا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم. اللهمّ إنّي أسألك[16] يا ربّ بأنّك حيّ لا تموت، وغالب لا تغلب، وخالق لم[17] تخلق[18]، وبصير لا يرتاب[19]، وسميع لا يشكّ[20]، وقهّار لا يقهر[21]، وأبديّ لا تنفد[22]، وقريب لا تبعد[23]، وشاهد لا يغيب[24]، وإله لا يضارّ[25]، وقهّار[26] لا تظلم[27]، وصمد لا تطعم[28]، وقيّوم لا تنام[29]، ومحتجب[30] لا ترى[31]، وجبّار لا تضام[32]، < وعظيم لا ترام[33]، وعالم لا تُعلّم[34] >[35]، وقويّ لا تَضعُف[36]، ووفيّ لا تخلف[37]، وعدل لا

1. BnF2, BnF3 : دنيائل
2. BnF2, BnF3 : درحميائيل
3. BnF2 : وحرشيائيل ; BnF3 : ووجرثيائل, + M.G. وحرمائل
4. BnF2 : وسعميائيل ; BnF3 : وشمعميائل (علئل ajouté au-dessus)
5. Esc1 : confusion possible entre الأرياح et الأرواح
6. BnF3 : © كيدح, + int.sup. ليدرح
7. BnF2 : ومسميون ; BnF3 : © + M.D. ومسيميمون
8. BnF3 : ومرمورن (ر ajouté dans l'interligne inférieur)
9. BnF2 : وعادون
10. BnF3 : اياجون
11. BnF2, BnF3 : وبرخلاس (petit ه écrit au-dessus de la خ)
12. BnF2, BnF3 : وسليلسون (BnF3 : première ل légèrement effacée)
13. BnF2, BnF3 : وبهوان (BnF3 : la ي porte trois points au-dessous)
14. BnF2 : وبلجان ; BnF3 : la ج porte une ح au-dessous
15. BnF2 : وبلتادروج ; BnF3 : ت ajouté sous la ت et ح écrite sous la ج
16. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
17. BnF3 : لا et لم superposés
18. Esc1 : orth. محلق
19. BnF2, BnF3 : تَرْتاب
20. BnF2, BnF3 : تشك
21. BnF2 : تقهر ; BnF3 : orth. يتقهر
22. BnF3 : orth. يتنفد
23. BnF3 : orth. يتبعد
24. BnF2 : تغيب
25. BnF2 : تضارّ ; BnF3 : orth. يتضارّ
26. BnF2, BnF3 : وقاهر
27. BnF3 : orth. يتظلم
28. BnF3 : orth. يتطعم
29. BnF3 : orth. يتنام
30. BnF2 : ومختب (fautif)
31. Esc1 : orth. ترا ; BnF3 : orth. يترى
32. BnF2 : تظام ; BnF3 : orth. يتضام
33. BnF3 : orth. يترام
34. BnF3 : orth. يتعلّم
35. Esc1 : M.D. (صح, r°)
36. BnF3 : orth. يتضعف
37. BnF3 : orth. يتخلف

a. BnF2 : [36b]

تحيف[1]، وغنيّ لا تفتقر[2]، وكنز لا ينفذ[3]، وحاكم[4] لا تجور[5]، ومنيع لا تقهر[6]، ومعروف لا تنكر[7]، ووكيل لا تخفي[8]، ووتر[9] لا تشفع[10]، وفرد لا تثنى[11]، ووهّاب [٢٨أ] [لا][12] ترد[13]، وسريع لا تذهل[14](a)، وجواد لا تبخل[15]، وعزيز لا تذلّ[16]، < وجبّار لا يضام، >[17] وعالم لا[18] يجهل[19]، وحافظ لا يغفل[20]، ودائم لا يفنى[21]، < ومعروف لا ينسى[22]، >[23] ومجيب[24] لا تسأم[25]، وباق لا يبلى[26]، وواحد لا يشبّه[27]، ومقتدر لا ينازع[28]."

هكذا ثبت في[29] [كذا] الدعاء في رواية. < وفي رواية >[30] أخرى :

"اللهمّ إنّي أسألك[31] يا ربّ فإنّك[32] حيّ لا تموت، وخالق لم تُخْلَق، وقيّوم لم[33] [كذا] تنام، وصادق لا تُخْلِف، وعدل[34] لا تَظْلِم، ومحتجب لا ترى[35]، ومنيع لا تقهر، ومعروف لا تنكر[36]، ووكيل لا تمل، وسريع لا تذهل، وجواد لا تبخل، وعزيز(b) لا تذلّ، وحافظ لا تغفل، ودائم لا تفنى[37]،

1. Esc1 : orth. نحيف ; BnF3 : orth. يتحيف
2. BnF3 : orth. يتفتقر
3. Esc1, BnF3 : orth. سفد ; BnF2, BnF3 : orth. يتنفذ
4. BnF2, BnF3 : وحكم
5. BnF2 : يجوز (la première lettre porte les deux points sur le coté) ; BnF3 : orth. يتجور
6. BnF3 : orth. يتقهر
7. BnF3 : orth. يتنكر
8. BnF2 : تحقر ; BnF3 : orth. يتحقر (ق écrite au-dessous de la قـ)
9. Esc1 : orth. ووثر
10. BnF3 : orth. يتشفع
11. BnF3 : orth. يتثنى
12. Esc1 : n'apparaît pas dans le texte, mais dans la réclame de la page précédente
13. BnF3 : orth. يترد
14. BnF3 : يتذهل
15. BnF3 : orth. يتبخل
16. Esc1 : orth. تذلّ ; BnF3 : orth. يتذلّ
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2 : ad. لا
19. BnF2 : تجهل ; BnF3 : orth. يتجهل
20. BnF2 : تغفل ; BnF3 : orth. يتغفل
21. BnF2 : تفنى ; BnF3 : orth. يتفنى
22. Esc1, BnF3 : orth. ينسا ; BnF2 : تنكر
23. BnF3 : M.G. (r°)
24. BnF2, BnF3 : ومحبّ
25. BnF3 : orth. لا ينام ; يتسأم écrit au-dessous
26. BnF2 : تبلى ; BnF3 : orth. يتبلى
27. BnF2 : تشبّه ; BnF3 : orth. يتشتبه, ad. يشبه rajouté au-dessus
28. BnF2 : تنازع ; BnF3 : orth. يتنازع
29. BnF2, BnF3 : هذا (bonne leçon)
30. BnF3 : om.
31. BnF2 : orth. أسخلك
32. BnF2, BnF3 : بأنك
33. BnF2, BnF3 : لا (bonne leçon)
34. BnF3 : ad. وقهّار
35. Esc1 : orth. ترا ; BnF3 : يُرى
36. BnF3 : + int.inf. لا ينسى (صح)
37. Esc1 : orth. تفنا

a. BnF3 : [41a]
b. BnF2 : [37a]

< ومعروف لا تنسى[1]، >[2] وواحد لا يُشْبِهك شيء[3]، لا إله إلا أنت يا ربّ العالمين، أسألك[4] بعزّتك أن تقضي حاجتي وأن تسخّر لي جميع الروحانيّة < بجلالك ونور[5] وجهك الكريم إنّ ذلك عليك يسير. أقسمت عليكم يا معاشر[6] الروحانيّة >[7] بالله العظيم وباسمه المخزون المكنون[8] < أن تكونوا >[9] عوني في قضاء حاجتي بحقّ صاحب البنية العليا إلّا ما أجبتم فيما أدعوكم إليه. فاسمعوا[10] وأجيبوا دعائي[11] عجّل يا مذهب."

وإذا كنت في فصل الخريف فادع صاحب < ثاقوفة الجنوب >[12] تقول :

"بسم الله الرحمن الرحيم، أقسمت عليك يا إسرافيل[13]، وعلى أعوانك قميائيل[14] وفرخيائيل[15] وحرمكيائيل[16]، وعلى الرياح عنديد[17] ويعفون[18] وميسور[19] وكافون، وعلى الشمس والقمر[(a)] سمياس[20] وتعلك[21] وهويقيم[22] ومهولاج[23] والتوخ[24] ومثال سبا[25] ويدروخ. أسألكم[26] أن تنزلوا في سراتي وتمثلوا[27] جميع ما أريد. أسألك[28] يا نور النور ونور الأنوار وعالم الأسرار، أنت الله الملك القهّار، لا إله إلّا أنت ولا معبود سواك يا الله، بحقّ هذه الأسماء العظام، الله الله العليّ العظيم الله الله الحليم الكريم الله الله الحيّ القيّوم الله الله الله الفرد الصمد[(b)] الذي { لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ }[α]. أسألك[29] بعزّتك[30] واستوائك[31] على عرشك أن تقضى حاجتي وأن تسخّر لي صاحب هذا اليوم >>[(c)] والساعة

1. Esc1 : orth. تنسا
2. BnF2 : om. ; BnF3 : M.G.
3. BnF2, BnF3 : أحد ; BnF3 : + int.inf. شيء
4. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
5. BnF2, BnF3 : وبنور
6. BnF3 : معشر
7. Esc1 : + M.G. (صح, r°)
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF3 : إلّا ما كنتم
10. BnF2, BnF3 : ad. وأطيعوا
11. Esc1, BnF2, BnF3 : دعاءي
12. BnF2, BnF3 : الثاقوفة التي للجوف ; BnF3 : ad. للشمال dans l'interligne inférieur
13. BnF2 : صرفيائل ; BnF3 : © وصرفيائيل, + M.G. يا إسرافيل
14. BnF2, BnF3 : قميائل
15. BnF2 : ووحيائل
16. BnF3 : وحرمكيائل
17. BnF3 : © وعتنيد, + M.G. عنديل (صح)
18. BnF2 : ويفعون ; BnF3 : © ونيعون, + M.inf. ويعفون (صح)
19. BnF2 : وميسون (BnF3 : ب écrite au-dessous de la ي)
20. BnF2, BnF3 : شمياس
21. BnF3 : + M.sup. ويعلل (صح)
22. BnF2 : وهونقيم ; BnF3 : © وهونقيم, + M.sup. وهوتيم (صح)
23. BnF3 : + M.sup. ومولاج (صح)
24. BnF2 : والنوخ ; BnF3 : © والنخوخ, + M.sup. والنوج (صح)
25. BnF2 : وسبا ; BnF3 : + M.sup. وسال سيرا
26. BnF2, BnF3 : orth. أسئلكم
27. BnF2, BnF3 : وأن تمثلوا ; BnF3 : ad. لي
28. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
29. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
30. BnF2, BnF3 : بعزّك
31. BnF2, BnF3 : وباستوائك

a. BnF3 : [41b]
b. BnF2 : [37b]
c. BnF1 : [39a] (ici reprend le manuscrit)
α. Coran, CXII, 3-4.

والثاقوفة[1] والنواحي الأربعة. { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[α]. وإنّك[2] تقضي[3] بالحقّ ولا يقضى عليك وأن[4] تكونوا[5] في[6] عوني في كذا وكذا، يا الله يا الله[7]، أنت[8] الذي لا إله إلّا [٢٨ب] أنت، آمنت بك وتوكّلتُ عليك أنت الله[9] الذي < منّتك على جميع خلقك >[10]، أنت نور النور[11] وأنت[12] الذي احتجبت فلا ترى[13] ولا يدرك [كذا] < نورك / نور [كذا] >[14]، يا الله يا الله يا الله، أنت[15] القاهر الرفيع فوق عرشك، ولا[16] يصف[17] عظمتك أحد من خلقك، يا نور النور. قد استنار من نورك أهل سمواتك[18] وأهل أرضك[19]، يا الله يا الله < يا الله >[20]، تعاليتَ أن يكون لك شريك وتعاظمتَ أن يكون[21] لك ند[22]، يا نور النور[23] كلّ نور يخمد[24] لنورك،[(a)] يا < مالك الملك >[25] وكلّ مالك[26] يفنى وأنت الباقي الدائم الذي لا تموت[27] ولا تزول[28]، يا الله يا الله يا الله، أنت الرحمن الرحيم أرحمني رحمة[29] تُطْفِئ بها عني[30] غضبك وسخطك وترزقني بها سعادة من عندك، وتُدْخِلني بها جنّتك

1. BnF1 : والثاقوفة
2. BnF1 : إنّك ; BnF2, BnF3 : وأنت
3. Esc1 : orth. نقضي
4. BnF1 : و
5. BnF1, BnF2 : يكونوا
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1, BnF3 : ad. يا الله
8. BnF1 : ad. الله
9. BnF2, BnF3 : om.
10. Esc1(+ M.sup.صح و حـ), BnF1 : منك جميع خلقك
11. BnF1 : السموات
12. BnF1 : أنت ; BnF2, BnF3 : om.
13. Esc1 : orth. ترا ; BnF1 : orth. ترى ; BnF3 : + M.D. ولا تزل (r°)
14. BnF1 : نورك ; BnF2, BnF3 : inv. (bonne leçon)
15. BnF3 : + M.D. [...]ي احتجبت
16. BnF1, BnF2, BnF3 : فلا
17. BnF2 : يوصف (fautif)
18. BnF1 : السموات
19. BnF1 : int.sup. (ض s.d.), © الأرض
20. BnF1 : om.
21. BnF1 : orth. تكون
22. BnF2 : ضدّ
23. BnF3 : ad. على
24. BnF1, BnF2 : orth. تخمد
25. BnF1 : ملك
26. BnF1 : ملك ; BnF3 : + M.sup. مليك (صح)
27. BnF1 : تحول ; BnF2, BnF3 : يحول
28. BnF2, BnF3 : يزول
29. BnF1 : برحمة
30. BnF3 : عن

a. BnF3 : [42a]

α. Coran, III, 25/26 et LXVI, 8.

< التي[1] أسكنتَها خيرتك من خلقك، >[2] < يا الله >[3] يا أرحم الراحمين. < اللهمّ إنّي >[4] أسألك[5] أن تقضي حاجتي[6] وأن تسخّر[7] لي الروحانيّة يكونوا[8] في[9] عوني في كذا وكذا. يا الله يا الله يا الله، يا ربّ العالمين عجل يا شمهورش[10][α]."

وإذ[11] كنت في فصل الشتاء[(a)] فادع صاحب < ثاقوفة[12] الغرب >[13] تقول :

1. BnF1 : الذي
2. BnF3 : M.G. (r°)
3. BnF2 : om.
4. BnF1 : فإني ; BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
6. BnF2 : حاجتي et حاجتك superposés
7. BnF1 : orth. سخر
8. BnF1 : orth. يكونوا
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2 : شهورش
11. BnF1, BnF2, BnF3 : وإذا
12. BnF1 : om.
13. BnF2 : الثاقوفة الغريبة

a. BnF2 : [38a]

α. On trouve les deux orthographes شمهورش et شمهروش mais c'est cette dernière qui est la plus usitée de nos jours. Šamhūraš serait selon Edgar Blochet « l'aspect musulman du saint Georges des Actes Apocryphes ». Il estimait qu'il pouvait aussi s'agir d'une déformation de Tahmūras (ou Ṭahmūras ou Ṭahmūraṯ), un mythique roi iranien. Anna Caiozzo a également proposé un rapprochement avec la démone Lamaštū. Cf. Edgard Blochet, « Études sur le gnosticisme musulman », *Rivista degli Studi Orientali*, 2 (1908-1909), p. 719-727 ; Anna Caiozzo, « Anges gardiens et démons familiers dans les manuscrits enluminés de l'Orient médiéval », dans *De Socrate à Tintin : anges gardiens et démons familiers de l'Antiquité à nos jours*, dir. Jean-Patrice Boudet, Philippe Faure et Christian Renoux, Rennes, Presses universitaires de Rennes, 2011, p. 115.

Šamharūš (m. v. 1898) est un des sept rois des djinns, converti depuis l'époque du prophète et devenu *qāḍī* parmi les djinns. Il aurait été un disciple du traditionniste al-Buḫārī (n. 194/810, m. 256/870) et un compagnon du mystique ʿAbd al-Qādir al-Ǧīlānī (m. 561/1167). Il est aujourd'hui l'objet d'un culte au Maroc. Cf. Mohammed Maarouf, « Saints and Social Justice in Morocco : An Ethnographic Case of the Mythic Court of Sidi Šamharūš », *Arabica*, 57 (2010), p. 589-670 et Émile Dermenghem, *Le culte des saints dans l'islam maghrébin*, Paris, Éditions Gallimard, 1954, p. 105-106.

"بسم الله الرحمن الرحيم، أقسم[1] عليك يا دردیائیل[2] وعلى أعوانك خيريقيل[3] وقضحيائل[4] وصرفيائيل[5](a)، وعلى الرياح[6] من أرض مجرد[7] ودرعادوم[8] ومعمور[9] وجريدوم[10]، وعلى < الشمس والقمر >[11] جادوخيازيم[12] وجاليتك[13] ويدين[14] ولاتون[15] ويلتيارج[16] ومدهائيل[17] وسميدريس[18]. أسألكم[19] أن تقضوا حاجتي بحقّ من به أتكلّم عليكم. اللهمّ إنّي أسألك[20] بعزّتك، يا نور الأنوار يا عالم الأسرار، أنت الملك الجبّار العزيز[21] القهّار، لك المجد والثناء والفخر والنعماء، آمنتُ بك، لا إله إلّا أنت. أسألك[22] < يا الله >[23] يا ربّ يا رحمن يا رحيم يا ملك يا محيط يا عليم يا قدير يا حكيم[24] يا توّاب[25][α] يا بصير[26] يا واسع يا بديع يا سميع يا كافي [كذا] يا رؤف < يا شاكر[27] / يا إله[28] >[29] يا واحد(b) يا غفور يا حليم يا قابض يا باسط يا حيّ يا قيّوم يا عليّ[30] يا عظيم يا ولي يا غنيّ يا حميد يا وهّاب يا قائم يا سريع يا رقيب < يا حسيب >[31] يا شهيد يا عفو يا مغيث يا وكيل يا فاطر يا

1. BnF1, BnF2, BnF3 : أقسمت
2. BnF1 : دردیائل
3. BnF1 : خيرنعيل ; BnF2 : جيريقل ; BnF3 : خيرثقيل corrigé dans la marge gauche en جيريقيل
4. BnF1 : mot s.d. ; BnF2 : وقصميائل ; BnF3 : وقصمائل corrigé dans la marge droite en وفصحيائل (صح)
5. BnF1 : وصرفنائل ; BnF2, BnF3 : وسوغيائيل
6. BnF1 : om.
7. BnF2 : محرد
8. BnF3 : la ر porte une ر au-dessous
9. BnF3 : la ر porte une د au-dessous
10. BnF3 : la ج porte une ح au-dessous
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : جادوخيارم ; BnF2 : جادوخيانيم ; BnF3 : جادوخيازيتم (la ر porte une ر au-dessous)
13. BnF1 : وجاليتد ; BnF2 : وحاليتك ; BnF3 : © وحاليتد, + M.G. وجاتليد (270°, صح)
14. BnF1 : ودمن ; BnF2, BnF3 : ويبين (BnF3 : + M.D. ويون (صح))
15. BnF3 : ثوم écrit au-dessous du تون
16. BnF1 : وبلتياح ; BnF2 : ويليتارج
17. BnF1 : وبدهامل ; BnF2, BnF3 : ومدهائل
18. BnF1, BnF2 : وسميدرس ; BnF3 : وسمنيدريس
19. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أسئلكم
20. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
21. BnF2 : om.
22. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
23. BnF2 : om.
24. BnF2 : حليم
25. BnF2 : ثوّاب
26. BnF2 : نصير
27. Esc1 : ad. يا (ditt.)
28. Esc1 : orth. إلاه ; BnF2 : orth. آله
29. BnF2, BnF3 : inv.
30. BnF1 : علي et عليم (s.d.) superposés
31. BnF2 : om.

a. BnF1 : [39b]

b. BnF3 : [42b]

α. Bien que l'orthographe *tawwāb* soit la plus logique eu égard à la racine du terme, l'orthographe *ṯawwāb* est abondamment relayée dans les manuscrits, usage consacré dans le *Lisān al-ʿarab* d'Ibn Manẓūr :

ورجل توّاب أوّاب ثوّاب منيب بمعنى واحد.

Cf. Ibn Manẓūr, *Lisān al-ʿarab*, I, p. 518.

قاهر[1] يا لطيف يا قادر[2] يا خبير يا محيي [كذا] < يا مميت >[3] يا نعم المولى يا[4] نعم النصير يا حفيظ[5] يا قريب[6] يا مجيب يا قويّ < يا مجيد يا ودود يا فعّال [٢٩أ] لما يريد يا كبير[7] متعال[8] يا منّان يا خلّاق >[9] يا صادق يا وارث يا باعث يا كريم يا حقّ يا مبين[(a)10] يا نور يا هادي [كذا] يا فتّاح يا شكور < يا غفور >[11] يا غافر يا قابل يا شديد يا ذا الطول يا رزّاق[12] يا ذا[13] القوّة يا[14] متين[15] < يا مليك / يا برّ >[16] يا مقتدر يا باقي [كذا] يا ذا الجلال والإكرام يا أوّل يا آخر يا ظاهر يا باطن يا قدّوس يا سلام يا مؤمن يا مهيمن يا عزيز يا جبّار يا متكبّر يا خالق يا بارئ يا مصوّر يا مبدئ يا معيد يا أحد يا صمد[(b)] يا من { لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا[17] أَحَدٌ }[α] ! يا الله يا الله يا الله، لا إله إلّا أنت < يا ربّ[18] >[19]. أسألك[20] بحقّ هذه الأسماء عندك وبعزّتها لديك أن تسخّر[21] لي الروحانيّة وصاحب اليوم والساعة[22] والثاقوفة[23] والنواحي الأربعة[24] [كذا] { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[β][(c)]. أقسم[25] عليكم أيّها الروحانيّة أن تكونوا عوني في[26] قضاء[27] حاجتي. أجب يا خيلهوب[28] وأخرق الحجاب الذي بيني وبينك بالذي قال للسموات والأرض { < ائتِيَا[29] طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ >[30] }[γ]."

1. BnF2, BnF3 : قهّار
2. BnF2 : ad. يا قاهر
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : ويا ; BnF3 : و
5. BnF1 : حافظ
6. Esc1 : confusion entre رقيب et قريب
7. BnF2, BnF3 : ad. يا
8. BnF2 : متعالي
9. BnF1 : om.
10. BnF2 : متين
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2 : رازق
13. BnF1 : ذو (fautif)
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2, BnF3 : المتين
16. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
17. Esc1 : كفا (fautif)
18. BnF2, BnF3 : الله
19. BnF1 : om.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : أسئلك يا ربّ (graphie fautive)
21. BnF1 : orth. سخر
22. BnF2 : om. ; BnF3 : M.inf. (صح)
23. BnF1, BnF3 : والتاقوفة ; BnF3 : + int.inf. الناقوفة (صح)
24. BnF1 : الأربعة (fautif)
25. BnF2, BnF3 : وأقسم
26. BnF3 : على, + int.inf. في
27. BnF1 : قضى
28. BnF1 : خيلهون ; BnF2, BnF3 : خيلهوب (BnF3 : + M.sup. يا خيلهوت)
29. Esc1 : اتيا
30. BnF2 : اتيا الآية ; BnF3 : M.G. (r°), © الآية

a. BnF2 : [38b]
b. BnF1 : [40a]
c. BnF3 : [43a]
α. Coran, CXII, 3-4.
β. Coran, III, 25/26 et LXVI, 8.
γ. Coran, XLI, 10/11.

كملت الثاقوفة[1] [كذا] الأربعة بأسمائها كلّها[2] < وما تحتاج إليه والله أعلم >[3].

⌈ وأمّا اسمه[4] تعالى[5] الرحمن الرحيم فهما اسمان جليلان عظيمان، والذكر بهما شفاء[6] للمضطرّين[7] وآمان < للخائفين والملهوفين[8] >[9]. ومن[10] نقشهما < في آخر ساعة من يوم الجمعة >[11] < في خاتم >[12] وتختّم[13] به فإنّه لا يرى مكروهًا[14] أبدًا. ومن أكثر من ذكرهما كان ملطوفًا به في جميع أموره[15]. والرحمن[16] مشتقّ[17] من الرحمة والرحيم كذلك.[(a)] ⌉ [α]

< ورُوِيَ أنّ[18] الله تعالى >[19] يقول[20] في الرحم[21] : "أنا الرحمن وهي الرحم[22]، من[23] وصلها وَصَلْتُه ومن قطعها قطعتُهُ"[β]. وإذا < تحقّقت النظر >[24] تجد < هذين الاسمين الكريمين[25] مؤلّفان من >[26] { آلم }[γ] و{ آلر }[δ] والحواميم[27] السبع[ε] < والله أعلم >[28].

1. BnF1 : الثاقوفة ; BnF3 : التواقيف
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1, BnF2 : وبالله التوفيق ; BnF3 : om.
4. BnF2 : أسماءه
5. BnF2 : ad. فهما
6. BnF1 : شريف
7. BnF1 : للمضرّين ; BnF2 : المضطرّين
8. BnF1 : om.
9. BnF2, BnF3 : للملهوفين والخائفين
10. BnF1 : من
11. BnF1 : يوم الجمعة آخر ساعة من النهار
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1 : وبختم
14. BnF1 : ما يكرهه
15. BnF1 : الأمور
16. BnF2, BnF3 : ad. الرحيم أنا الرحمن
17. BnF3 : فمشتقّ
18. BnF2, BnF3 : بأنّ
19. BnF1 : و
20. BnF1 : orth. نقول
21. BnF1 : الرحيم
22. BnF1 : الرحيم
23. BnF2 : ومن ; BnF3 : فمن
24. BnF1 : نظرت وتحقّقت
25. BnF3 : ad. العظيمين
26. BnF1 : الرحمن الرحيم يجتمع في
27. BnF1 : ومن الحواميم ; BnF3 : +M.G. والنون
28. Esc1 : M.G. (r°) ; BnF2, BnF3 : om.

a. BnF2 : [39a]

α. Extrait d'al-Būnī, *al-Lumʿa al-nūrāniyya*, BnAa, fol. 16b et (pseudo-)al-Būnī, *al-Muntaḫab al-rafīʿ al-asnā*, BnAβ, fol. 12a.

β. Hadith rapporté par Abū Dāwūd (*Kitāb al-Zakāt*, 45). Dans sa forme complète, il donne :

أنا الرحمن وهي الرحم، شققت لها من اسمي، من وصلها وصلته ومن قطعها قطعته.

γ. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.

δ. Coran, X, 1 ; XI, 1 ; XII, 1 ; XIV, 1 ; XV, 1.

ε. Allusion à Coran, XL, 1 ; XLI, 1 ; XLII, 1 ; XLIII, 1 ; XLIV, 1 ; XLV, 1 ; XLVI, 1.

〖16〗 فصل أذكر فيه[1] بعض < « خواصّ / حروف »[2] التهجّي >[3] التي في أوائل السور والحروف المعجمة بأسرها وما يتعلّق بها[4] من[(a)] < حال التصرّف[5] >[6].

قال[7] بعض العلماء في قوله تعالى { آلمص }[α] : "معناه[8] أنا الله أفضل[9]"[β]. ⌉ وقال الحسن[γ] : "الألف من[10] [٢٩ب] < الم ص >[11] < الألف الأوّل >[12] < ألف الأزل >[13]، واللام منه[14] لام الأبد، والميم[15] والصاد اتّصال من اتّصل به وانفصال من انفصل[16] عنه، < وفي الحقيقة لا اتّصال ولا انفصال[17] >[18]". وهذه العبارة[19] تَجْرِي على حسب العبارات[(b)20] ومعادن الحقّ مصونة عن الألفاظ والعبارات. ⌉ [δ] وكلّ اسم من أسماء[21] الله تعالى يبلغك[22] مرتبة من المراتب.

1. BnF2 : om.
2. BnF3 : inv.
3. BnF1 : أسرار خواصّ الحروف المعجمة
4. BnF2 : بهما
5. BnF2, BnF3 : التصريف
6. BnF1 : آثارها من أمور التصريف
7. BnF2 : وقال
8. BnF3 : ad. معناه (ditt.)
9. BnF3 : أفضل (meilleure leçon)
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : { آلمص } (Coran, VII, 1)
12. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
13. Esc1 : M.sup. (صح, r°)
14. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : فيه
15. BnF2 : om.
16. Esc1 : orth. انفضل
17. Esc1, BnF3 : orth. انفضال
18. BnF3 : om.
19. BnF1 : العبارات
20. BnF1 : الحالات ; BnF3 : ad. فصل
21. BnF1 : اسم
22. BnF1 : orth. سلغك

a. BnF1 : [40b]
b. BnF3 : [43b]
α. Coran, VII, 1.
β. Al-Ṭabarī, *Ǧāmiʿ al-bayān ʿan taʾwīl āyi l-Qurʾān*, éd. Maḥmūd et Aḥmad Muḥammad Šākir, Le Caire, Maktabat Ibn Taymiyya, 1954-1968, XII, p. 293. La tradition est attribuée à Ibn ʿAbbās avec la leçon أفضل.
γ. Al-Ḥasan al-Baṣrī, cf. *supra* p. 71.
δ. Anecdote relatée dans l'exégèse d'al-Sulamī sous l'autorité d'al-Ḥusayn.

وأمّا[1] اسمه[2] الله[3] فإنّه[4] يبلّغك إلى جميع المراتب[5] كلّها[6] لأنّه[7] اسم الذات[8] الموصوفة بالصفات[9] المقدّسة وجميع الأسماء إليه راجعة. ومن < أطلعه الله >[10] تعالى[11] < على معناه فقد أطلع >[12] على معاني الأسماء الباطنة وهي الحروف المفردة. فافهم الإشارات ولا تقف مع العبارات[13]. وأوّل الأسماء الباطنة[14] هو، وهو اسم مركّب من حرفين وهو[15] موضوع[16] الإشارة[17] < إلى هويّته[18] >[19] التي ترجع[20] إليها الأسماء الباطنة والظاهرة كلّها[21].

⌈ فائدة. لمّا خلق[22] الله تعالى الحروف[a][23] جعل[24] لها < سرّاً وبثّ >[25] السرّ[26] في آدم - عليه السلام - ولم يبثّه[27] في الملائكة. فجرت الحروف[28] على لسان آدم بفنون الجريان وأنواع اللغات وجعل[29] الله تعالى صورة بالحروف[30] كلّها ⌉ [α] في القلب روحانيّة وهي التي تظهر في[31] النطق النفسانيّ[b] وفي الخطّ[32] الجسمانيّ. فحروف[33] في الصدر وحروف في اللسان وحروف في البدنيّة[34] على[35] ذلك بقوله[36] { ص وَالْقُرْآنِ

1. BnF1 : ذ
2. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
3. BnF1 : ad. تعالى
4. BnF1 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : المراتب
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : فإنّه من ; BnF2, BnF3 : إلّا أنّه
8. BnF2, BnF3 : للذات
9. BnF2 : بصفات
10. BnF1 : أطلع
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. BnF1 : om.
13. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF1 : ad. تكن من الموقنين
14. BnF1 : ad. والظاهرة rayé
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : موضع
17. BnF2, BnF3 : للإشارة
18. BnF2 : الألوهيّة
19. BnF1 : اللاهوتيّة
20. BnF2 : يرجع (fautif)
21. Esc1 : int.sup.
22. BnF1 : جعل
23. BnF1 : الأحرف
24. BnF1 : وجعل
25. BnF2 : المراتب (ال rayé) ; BnF3 : مراتب
26. BnF2 : للسرّ (fautif)
27. BnF1 : بيته (fautif) ; BnF3 : يثّبته
28. BnF1 : الأحرف
29. BnF1 : فجعل
30. BnF1, BnF2, BnF3 : الحروف
31. BnF1 : بـ
32. BnF1 : الحفظ
33. BnF1 : بحروف
34. BnF2, BnF3 : اليد نبّه ; BnF3 : + M.G. في الفهم (avec ظ au-dessous de ف, r°)
35. BnF1 : وعلى
36. BnF1, BnF2, BnF3 : قوله تعالى

a. BnF2 : [39b]
b. BnF1 : [41a]
α. Anecdote relaté dans l'exégèse d'al-Sulamī sous l'autorité d'al-Ḥusayn.

ذِي الذِكْرِ }[α] { ق وَالقُرْآنِ < ذي الذكر >[1] [كذا] }[β] { ن وَالقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ }[γ] والحروف دالّة[2] على < آيات الكتاب >[3] < وآيات الكتاب >[4] تذكرة { لِأُولِي الأَلْبَابِ }[δ].

وكلّ حرف له[5] ثلاث[6] مقامات بحسب الحركات الثلاث : < الضمّ والفتح والخفض. وحروف المدّ والليّن منها[7] على[(a)] شبه العناصر >[8]. كلّ[9] حرف نظير عنصر، والعوالم[10] ثلاثة[11] : ملكيّ وملكوتيّ وجبروتيّ. وكلّ واحد من هذه[12] الثلاثة جسمانيّ ونفسانيّ وروحانيّ. فهذه[13] تسعة[14] والأعداد تسعة[15] والأفلاك تسعة[16] والطبائع[17] والحواسّ تسعة[18]. فظهرت[19] المناسبة فأصبحه[20] [كذا] على أسرار[21] < الأعداد[22] والحروف >[23] تقع[24] منها على معارف سنّيّة[25] في الاجتماعات والافتراقات بمقتضى الرحمانيّة والرحيميّة من بسم الله الرحمن الرحيم. فإنّ من بسم الله < الرحمن الرحيم >[26] يتغذّى[27] الكون ويأكل ويشرب وتأمل [٣٠أ] سور[28] القرآن تجدها من ضرب[29] ستّة[30] في < تسعة عشر >[31] يلزم[32] الخارج < ستّون

1. BnF1, BnF2, BnF3 : التجيد (conforme à l'édition du Caire)
2. BnF1 : الدالّة
3. BnF1 : الآيات
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. Esc1 : ad. حرف rayé
6. BnF2 : ثلث
7. BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : om.
9. BnF2, BnF3 : وكلّ
10. BnF2, BnF3 : والعالم
11. BnF2 : ثلثة
12. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1 : فهي
14. BnF2 : ٩
15. BnF2 : ٩
16. BnF2 : ٩
17. BnF2, BnF3 : والطباع
18. BnF2 : ٩
19. BnF2, BnF3 : وظهرت
20. BnF1, BnF2, BnF3 : فأبحث (bonne leçon)
21. Esc1 : M.D. (صح, r°)
22. BnF2, BnF3 : العدد
23. BnF1 : الحروف
24. BnF1 : orth. مقع
25. BnF2 : مبيّنة ; BnF3 : مننية
26. BnF3 : om.
27. Esc1 : orth. يتغذا
28. BnF3 : سورة
29. BnF2 : ضروب (meilleure leçon)
30. BnF2 : ٦
31. BnF2 : ١٩
32. BnF1, BnF2 : يكون ; BnF3 : يكن

a. BnF3 : [44a]
α. Coran, XXXVIII, 1.
β. Coran, L, 1.
γ. Coran, LXVIII, 1.
δ. Coran, XXXVIII, 42/43 ; XXXIX, 22/21 ; XL, 56/54.

وأربعة وخمسون >[1]. فالستّون إلى < خمسين[2] مائة >[3] وعشرة والأربعة كان الجميع مائة وأربعة[(a)] عشر عدد سور القرآن والستّة هي العدد[4] التامّ على عدد الأيّام التي[5] خلق الله[6] فيها السموات والأرض وما بينهما. فهذه الثلاثة مفصّلة إلى تسعة عشر[7] [كذا] السموات < تسعة بالعرش والكرسيّ >[(b)8] والأرضين[9] مع[10] العناصر عشرة[11] والكون[12] منها المعدن والنبات والحيوان[13] والجنّ والملائكة والحروف التي في أوائل السور مرتبة على خمس مراتب مفرد وثنايّ[14] وثلاثيّ ورباعيّ وخماسيّ. جملتها ثمانية وسبعون يحصرها[15] عدد أربعة عشر حرفًا بعد إزالة المتكرّر[16] منها[17].

1. BnF2 : ٦٠ و٥٠٣
2. BnF1 : الخمسين
3. BnF3 : خمسمائة
4. BnF1 : العام (fautif)
5. BnF2, BnF3 : الذي
6. BnF1 : ad. تعالى
7. BnF2 : ad. عشر (ditt.)
8. BnF2 : M.G. (45°, صح, r°)
9. BnF1, BnF2, BnF3 : والأرض
10. BnF1 : فهذه هي
11. BnF1 : om.
12. BnF2, BnF3 : والمكوّن
13. Esc1 : M.G. (صح, r°)
14. BnF3 : وثنائي
15. BnF1 : orth. يحصرها
16. BnF1 : التكرار
17. BnF1 : om.

a. BnF2 : [40a]
b. BnF1 : [41b]

〖17〗 فصل.

⌈ والحروف[a][1] على قسمين : منقوط[2] وغير منقوط[3]. فالمنقوط[4] ملكيّ وغير[5] المنقوط[6] ملكوتيّ[7].

ثمّ الملكيّ على قسمين[8] : منقوط[9] اثنين ومنقوط ثلاثة. فالمنقوط ثلاثة[10] : الشين والثاء. فالشين تدلّ على < جميع المفترق، والثاء تدلّ >[11] على الجمع. والمنقوط اثنين[12] : < التاء والياء >[13]. فالتاء[14] ظهور[15] في ملك[16]، < والنون والقاف ظهور في قدرة القاف « ظَهَرَ بمنّه أوكل ذي منّة »[17] >[18] < والياء[19] ظهور[20] في الملكوت. والمنقوط واحد[21] : الفاء[22] والنون. فالفاء[23] >[24] ظهور[25] في[26] كلّ ذي[27] منّة مظهرة كالقادر

1. BnF1 : الحروف
2. BnF3 : منطوق به (fautif)
3. BnF3 : منطوق به (fautif)
4. BnF3 : فالمنطوق به (fautif)
5. BnF1, BnF2, BnF3 : والغير
6. BnF1 : منقوط ; BnF3 : منطوق به (fautif)
7. BnF2 : وملكوتيّ (fautif)
8. BnF3 : ad. منقوط وغير منقوط
9. BnF2, BnF3 : فمنقوط
10. BnF3 : الثلاثة
11. BnF1 : الجمع المفرق والثاني
12. BnF2 : اثنان
13. BnF3 : الياء والتاء
14. BnF2 : فالياء
15. BnF3 : ظَهَرَ
16. BnF2 : ad. يمنه
17. BnF1 : om.
18. Esc1 : M.G. (r°) ; BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2 : والتاء
20. BnF2, BnF3 : ظَهَرَ
21. BnF2 : واحدة
22. BnF2, BnF3 : القاف (fautif)
23. BnF2, BnF3 : فالقاف (fautif)
24. BnF1 : والنون والقاف ظهور في قدرة القاف
25. BnF1 : ad. منه ; BnF2, BnF3 : ظَهَرَ
26. BnF1 : om.
27. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [44b]

والقلم، والنون ظهور[1] < في كلّ مبين[2] >[3] وكلّ مبين[4] محيط بما تبيّن[5] به[6] كضوء الشمس والأدوات < ونور[7] القلم ومداد الكتاب الذي يظهر « سرّه وأمره »[8] >[9]، والتاء أيضًا[10] ثمرة ما بين النسبتين لكلّ[11] مولود تامّ[12] كالثمر والتراب. ⌉ [α]

والشين ظهور تامّ[13] تفصيل[14] [كذا] في حسن ظاهر أو[15] كلّ جمع[16] يحصل به[17] قوام كالشيء. فإنّه كلّ < ما به >[18] قوام[19] ما[20].
والشين[a] < معناه أنبأ بسوء خوف لوجوهه[21] الثلاثة >[22] كما هو[23] في الشرّ. والشين[24] والشنان والشتات[b] والشباب الذي هو شعبة[25] من الجنون < والأشغال[β] أو يتضاعف[26] بما يناسبه من الحروف >[27] كالغش[28] والشغف[29] والغشاوة والشغار[30] والغشم ونحو ذلك.[γ]

---

1. BnF1 : مظهر مبين ; BnF2, BnF3 : ظَهَرَ
2. BnF3 : مبين (fautif)
3. BnF1 : om.
4. BnF3 : مبين (fautif)
5. BnF1 : يتبيّن ; BnF3 : يتين (fautif)
6. BnF1 : om.
7. BnF2 : ونون
8. BnF2, BnF3 : سرّ أمره
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : أو كلّ
12. BnF2 : نام (fautif)
13. BnF2, BnF3 : تمام
14. BnF1 : تفصّل (mot s.d.) (bonne leçon)
15. BnF2, BnF3 : و
16. BnF1 : جميع ما
17. BnF1 : om.
18. BnF3 : مائة (fautif)
19. BnF1 : قوامًا (fautif)
20. BnF1, BnF2 : om.
21. BnF1 : لوجوبه
22. BnF2 : أيضًا أبنأ سؤ ; BnF3 : أيضًا أنبأ سؤا
23. Esc1 : M.G. (صح, r°)
24. BnF3 : om.
25. BnF1 : يبلغه (orth. ىبلغه)
26. BnF1 : orth. ىضاعف
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF1 : كالعشق ; BnF2, BnF3 : والغش
29. BnF2, BnF3 : والشغب
30. BnF1 : om.

---

a. BnF2 : [40b]
b. BnF1 : [42a]
α. On trouve le même thème développé dans *Laṭāʾif al-išārāt*. Cf. al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 17a-17b.
β. Nous proposons d'amender en الإشـــــــعـــــــال. Ce terme serait plus logique eu égard au contexte et expliquerait pourquoi il n'est pas mentionné dans la liste suivante de mots contenant à la fois une *šīn* et une *ġayn*.
γ. Cet aspect négatif attribué à la lettre *šīn* semble avoir été développé très tôt, on le trouve chez al-Ǧāḥiẓ, qu'il prétend rapporter d'un cheikh idāḍite :

قال الشَّيخُ الإباضي وقد ذهب عني اسمُه وكنيتُه وهو خَتن أبي بكر بن برَيرة وجرى يوماً شيءٌ من ذِكرِ التشيُّع والشِّيعة فأنكر ذلك واشتدَّ غضبُه عليهم فتوهَّمْتُ أنَّ ذلك إنَّما اعتراه للإباضيّة التي فيه وقلت : وما عليَّ إن سألته فإنَّه يُقال : إنَّ السائل لا يعْدمُه أنْ يسمَعَ في الجواب حُجَّةً أو حِيلةً أو مُلحة فقلتُ : وما أنكَرت من التشيُّع ومن ذكر الشِّيعة قال : أنكرتُ منه مكان الشِّين التي في أوّل الكلمة لأني لم أجد الشِّين في أوّل كلمةٍ قطُّ إلاّ وهي مسخوطة مثل : شؤم وشرٍّ وشيطان وشغب وشحّ وشمال وشجَن وشيب وشين وشراسة وشَنَج وشَكّ وشوكة وَشَبث وشرك وشارب وشطير وشطور وشِعرة وشاني
وشتْم وشتيم وشِيطَرْج وشنعة وشَناعة وشأمة وشوصة وشتر وشجوب وشَجَّة وشطون وشاطن وشنّ وشلَل وشِيص وشاطر وشاطرة وشاحب.
قلت له : ما سمعتُ متكلِّماً قطُّ يقول هذا ولا يبلُغه ولا يقومُ لهؤلاء القَوم قائمةٌ بعد هذا.

< والنون معناه مظهر مبين كنور[1] الحسّ ونور الشمس ونور القلم[2] ومداد الكتاب[3] الذي يظهر[4] « سرّ أمره »[5] وماء المزن الذي يظهر صدر خلقي ليحفظ موقع النون في كلمة اشتملت[6] عليه [٣٠ب] الذوات ظاهرها وباطنها وما بينهما. وكل[7] كذلك خصّ في صورته بثلاث سنات[8] كما هو في الاسم المنبي[9] عن مسمّاه والسفر[10] المنبّي[11] عن أخلاق الرجال ونحو ذلك >[12].

⌈ قال[13] الحسن[α] < - رضي الله عنه - >[14] : "في القرآن علم كلّ شيء[15] وعلم القرآن في الحروف التي[16] في أوائل السور وعلم الحروف في لام ألف < وعلم لام ألف في الألف[17] >[18] وعلم الألف في النقطة وعلم النقطة في المعرفة الأصليّة وعلم المعرفة الأصليّة في الأزل وعلم الأزل في[19(a)] المشيئة[20] < وعلم المشيئة[21] >[22] في غيب الهواء[23] < وعلم غيب الهواء[24] >[25] في { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ }[β]". ⌉ [γ]

1. BnF1 : كنوز
2. BnF1 : العلم
3. BnF1 : الكتب
4. BnF1 : تظهر
5. BnF1 : سرائره
6. BnF1 : أسلمت
7. BnF1 : و
8. BnF1 : سيات
9. BnF1 : المبني
10. Esc1 : ad. المنبي عن مسمّاه والسفر (ditt.)
11. BnF1 : المبني
12. BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1, BnF3 : وقال
14. BnF1 : رحمه الله تعالى ; BnF2, BnF3 : رحمه الله
15. BnF1 : om.
16. BnF3 : الذي
17. BnF2, BnF3 : ألف
18. BnF1 : في الألف
19. BnF3 : ad. في (ditt.)
20. BnF1 : المشئات
21. BnF1 : المشئات
22. BnF2 : om.
23. BnF1, BnF3 : orth. الهوى ; BnF2 : orth. الهو
24. BnF1, BnF3 : orth. الهوى ; BnF2 : orth. الهو
25. Esc1 : M.D. (صح, r° après شيء)

a. BnF3 : [45a]

Al-Ǧāḥiẓ, *al-Ḥayawān*, éd. ʿAbd al-Salām Muḥammad Hārūn, Le Caire, al-Dār al-Ḥalabī, 1965-1969, III, p. 22-23.

α. Al-Ḥasan b. Abī Ṭālib (m. 49/669-70), petit fils du Prophète et deuxième imam chiite. Il est peu probable qu'il s'agisse d'al-Ḥasan al-Baṣrī (n. 21/642, m. 110/728), prédicateur de Bassorah et grande autorité du hadith et de la théologie. Sur les deux Ḥasan, cf. *supra* p. 71.

β. Coran, XLII, 9/11.

γ. Anecdote relaté dans l'exégèse d'al-Sulamī sous l'autorité d'al-Ḥusayn.

﴿18﴾ < فصل. أضع لك هنا الحروف غير[1] المكرّرة من >[2] حروف التهجّي الواقعة[3] في أوائل السور وهي أربعة[4] عشر حرفًا < كما ذكرنا أوّلًا >[5] وهي هذه : ا ح ر ط ك[6] ل م ن ص ع ق س ه ي[(a)].

< وأمّا أبو[7] العالية[α] فقد[8] وضعها على غير هذا الوضع لأنّه جعل في الوسط حرفي[9] إشارة وهما الهاء والياء. وقدّم الألف واللام من { آلم }[β] و{ آلمص }[γ][10] ومن صاد[11]، ثمّ الراء من « { آلر }[δ] و{ آلمر }[ε] »[12]، كالكاف[13] من { كهيعص }[ς]، ثمّ الهاء منه ومن { طه }[ζ]، ثمّ

1. BnF2, BnF3 : الغير
2. BnF1 : وقيل في { يس } إنّه اسم من أسماء الله تعالى كسائر (Coran : cf notes de bas de page)
3. BnF1 : الكائنة
4. BnF1 : الحروف النورانيّة الأربعة
5. BnF1 : الغير مكرّرة
6. BnF3 : ك
7. BnF3 : أبوا (fautif)
8. BnF2 : فإنّه
9. BnF2 : حرف
10. BnF2 : ad. { آلمص } والحواميم وربع بالصاد { طسم } و{ آلمر } { آلم } وثلث الميم { آلمر } و{ آلمر } والر وثلث الميم { آلر } و{ آلمر } ; BnF3 : ad. { آلمص } وطسم والحواميم وربع بالصاد من { آلمر } و{ آلم } وثلث الميم من { آلر } و{ آلمر } و{ آلمر } (Coran : cf. notes de bas de page)
11. BnF2 : ص
12. BnF2, BnF3 : { آلمر } { آلر } ومن (Coran : cf notes de bas de page)
13. BnF2, BnF3 : ثمّ الكاف

a. BnF1 : [42b]

α. Abū l-ʿĀliya Rufayʿ b. Mihrān al-Riyāḥī (m. v. 93/712), successeur (*tabiʿ*) établi à Bassorah éminent juriste et connaisseur du Coran. Il est le garant de nombreuses traditions, qui sont réputées plutot fiables (*mustaqīm* et *ṣāliḥ*). Cf. Gautier H.A. Juynboll, « Abū l-ʿĀliya al-Riyāḥī », *EI*[3].

β. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.

γ. Coran, VII, 1.

δ. Coran, X, 1 ; XI, 1 ; XII, 1 ; XIV, 1 ; XV, 1.

ε. Coran, XIII, 1.

ς. Coran, XIX, 1.

ζ. Coran, XX, 1.

الياء منه ومن { يس }[α]، ثمّ العين منه ومن { عسق }[β]، ثمّ الطاء من { طس[1] }[γ] و{ طسم[2] }[δ]، ثمّ السين منهما[3] أيضًا ومن { يس }[ε]، ثمّ الحاء من { حم عسق }[ς]، ثمّ القاف منه ومن { ق[4] }[ζ]، ثمّ النون من نون[5][η] والقلم على هذه[(a)] الصورة : ا ل م ص ر ك ه ي ع[6] ط س ح ق ن >[7].

وروي عن [ا]بن[8] عبّاس[θ] - رضى الله عنهما - أنّه قال[9] أوائل السور مأخوذة[10] من أسماء الله تعالى. < وقال أيضًا في { آلم }[ι] : معناه "أنا الله أعلم"، وفي { آلر }[ια] : ومعناه[11] "أنا الله أرى". فالألف تؤدي عن أنا، واللام تؤدي عن اسم الله، والميم تؤدي[12] عن أعلم، والراء تؤدي عن أرى[13][ιβ]. وقال[14] أيضًا : "أوائل السور اسم[15] الله العظيم الأعظم" >[16]. وقال أبو العالية[ιγ] : "ليس منها حرف إلّا وهو مفتاح اسم من أسماء[17] الله تعالى. فالألف من إله[(b)18]، واللام[19] من لطيف، والميم من ملك، والصاد من صادق، والراء من ربّ، والكاف من كافي [كذا]، والهاء[20] من

1. BnF2n BnF3 : { طه } (Coran : cf notes de bas de page)
2. BnF2 : { طسم } ومن ; BnF3 : { طس } ومن { طسم } ومن (Coran : cf notes de bas de page)
3. BnF3 : مهمّا
4. BnF2 : قاف
5. BnF2 : { ن } (Coran : cf notes de bas de page)
6. Esc1 : ad. ص rayé
7. BnF1 : om.
8. Esc1, BnF2 : orth. بن
9. BnF1, BnF2 : كان يقول ; BnF3 : قال يقول (fautif)
10. BnF3 : مأخوذ
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2 : om.
13. BnF3 : أرا (fautif)
14. BnF2 : وقيل
15. BnF3 : بسم
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : اسم
18. Esc1 : orth. إلاه
19. BnF2 : والسلام (fautif)
20. Esc1 : الهادي (دي rayé)

a. BnF2 : [41a]
b. BnF3 : [45b]
α. Coran, XXXVI, 1.
β. Coran, XLII, 2.
γ. Coran, XXVII, 1.
δ. Coran, XXVI, 1 et XXVIII, 1.
ε. Coran, XXXVI, 1.
ς. Coran, XLII, 1-2.
ζ. Coran, L, 1.
η. Coran, LXVIII, 1. (Graphie coranique : ن.)
θ. Ibn ʿAbbās (m. v. 68/687–688), cousin paternel et compagnon du Prophète, considéré comme une des plus hautes autorité en matière d'exégèse et de hadith dans la tradition musulmane. Cf. Claude Gilliot, « ʿAbd Allāh b. ʿAbbās », *EI*[3]. Sur les aspects légendaires du personnage, cf. Claude Gilliot, « Portrait "mythique" d'Ibn ʿAbbās », *Arabica*, 32, 1985, p. 127–183. Sur le personnage historique, cf. Viviane Comerro, « La figure historique d'Ibn ʿAbbâs », *Revue des mondes musulmans et de la Méditerrannée*, 129 (juillet 2011), p. 125-137.
ι. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.
ια. Coran, X, 1 ; XI, 1 ; XII, 1 ; XIV, 1 ; XV, 1.
ιβ. Ce passage reprend des anecdotes abondamment relayées dans l'exégèse classique. On les retrouve par exemple dans l'exégèse d'al-Qurṭubī :

وروى أبو الضحى عن ابن عبّاس في قوله { آلم } قال : أنا الله أعلم، { آلر } : أنا الله أرى، { المص } : أنا الله أفصل، فالألف تؤدّي عن معنى أنا واللام تؤدّي عن اسم الله، والميم تؤدّي عن معنى أعلم،

Al-Qurṭubī, *al-Ǧāmiʿ li-aḥkām al-Qurʾān*, éd. ʿAbd Allāh b. ʿAbd al-Muḥsin al-Turkī, Beyrouth, Muʾassasat al-risāla, 2006, I, p. 239.
ιγ. Abū l-ʿĀliya Rufayʿ b. Mihrān al-Riyāḥī, cf. *supra* p. 158.

هادي [كذا]، والياء من عليم، والعين من عالم، والطاء من طيّب[1]، والسين من سميع < ومن سلام >[2] < ومن سريع >[3]، والحاء من حميد، والقاف من قدير، والنون من نور". < وقيل[4] في { يس }[α] إنّه[5] [٣١أ] اسم من أسماء الله تعالى، وهذا >[6] ترتيبها { آلم }[β] { آلمص }[γ] { آلر }[δ] { آلمر }[ε] { كهيعص }[ς] { طه }[ζ] { طس }[η] { طسم[7] }[θ] { يس }[ι] { حم[8] عسق }[ια] { ق[9] }[ιβ] { ن }[ιγ]. فبسط[10] منها[11] المكرّر وهي[12] أربعة عشر < حرفًا غير مكرّرة >[a][13].

1. BnF2 : طيب
2. BnF1 : om.
3. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
4. BnF2, BnF3 : وليس
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1 : { وهذه صفتها على ما رتّبها أبو العالية : ا ل م ص ر ك ه ى ع ط س ح ق ن، فجعل حرفي الوسط حرفي الإشارة وهي ه ى وقدم حروف { آلم } و{ آلمص } و{ آلر } وكهيع [كذا] و{ طس } والحاء من { حم } وق من { ق والقرآن المجيد } ونون من { نون والقلم }. وقال ابن عبّاس – رضي الله عنهما – في معنى { آلم } معناه أنا الله و{ آلر } أنا الله أرى فالألف يؤدي إلى أنا واللام يؤدي عن الله والميم يؤدي عن أعلم والراء يؤدي عن أري (orth. مؤدي aux deux premières occurrences)
7. BnF2, BnF3 : ad. طس
8. Esc1 : ad. حم (ditt.)
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1 : وسقط ; BnF2, BnF3 : فسقط
11. BnF1 : من
12. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : فبقي
13. BnF1 : - منها { الم } والحواميم فإنّ [٤٣أ] فإنّ [كذا] حروفها تثبت في هذه الأربعة عشر سورة والأربعة عشر [كذا] حرفًا التورانيّة خرجت من هذه الأربعة عشر [كذا] سورة وهي المتقدّمة الذكر وإليها أشار أبو العالية قال ابن عبّاس – رضي الله عنهما – : فواتح السور هي اسم الله الأعظم

a. BnF1 : [43a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
α. Coran, XXXVI, 1.
β. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.
γ. Coran, VII, 1.
δ. Coran, X, 1 ; XI, 1 ; XII, 1 ; XIV, 1 ; XV, 1.
ε. Coran, XIII, 1.
ς. Coran, XIX, 1.
ζ. Coran, XX, 1.
η. Coran, XXVII, 1.
θ. Coran, XXVI, 1 et XXVIII, 1.
ι. Coran, XXXVI, 1.
ια. Coran, XLII, 1-2.
ιβ. Coran, L, 1.
ιγ. Coran, LXVIII, 1.

﴿19﴾ فصل[1].

فائدة الأسماء كلّها عدد درج الجنّة عنها انفصل العلم[2] وإليها[3] يرجع وعنها ظهرت الموجودات. فالموجودات آية دالّة على الأسماء الحسنى. وقد سرت[4] الأسماء فيها[5] سلوك الأرواح في الأجسام وحلّت[6] منها محلّ الأمر من الخلق فما من[7] موجود[8] دقّ أو جلّ علا أو سفل[9] < إلّا وأسماء الله تعالى[(a)] محيطة به عينًا ومعنًى[10] ومقتضى اسم[11] الألوهيّة جامع لمعاني سائر الأسماء[12] والأسماء[13] >[14] كلّها شارحة لمعناه معبّرة عنه، فهو[15] الأعظم من الأسماء الظاهرة[16] بهذا[17] الاعتبار.

فالألف حرف قائم منه نشأت[18] الحروف ومنه تستمدّ وهو[19] [كذا] مادّتها، فهو نظير العقل والعلم[20] والعرش والروح[21]. ويليه اللام وهو الحرف الواصل بين الأعلى والأدنى، ونظيره اللوح والكرسيّ والنفس، ويليه[22] الميم وهو الحرف الدال على التمام ونظيره الجسم. فالعقل أوّل[23] مخلوق، < والجسم انتهاء المخلوقات >[24][(b)]. وسائر[25] معاني الحروف داخلة في الألف، وفي الألف معنى الجمع والإجمال كما أنّ الحروف[26] مجملة[27] في القلم[28][(c)]، فافهم < معنى الإجمال والتداخل تلمح[29] [كذا] لك أسرار روحانيّة عزيزة[30] يقلّ وجدان عارفها >[31].

1. BnF1, BnF2 : om.
2. BnF3 : العالم
3. BnF1 : وإليه
4. BnF2, BnF3 : شرحت
5. BnF2, BnF3 : ad. في
6. Esc1 : orth. وخلّت
7. BnF3 : في
8. BnF3 : موجوده
9. BnF2 : أسفل
10. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. ومعنا
11. BnF2, BnF3 : الاسم
12. BnF3 : ad. كلّها
13. BnF2 : om.
14. Esc1 : M.G. (90°, صح)
15. BnF1 : ad. الاسم
16. BnF2 : الظاهرة
17. BnF1 : بهذه (fautif)
18. Esc1 : orth. نشأة
19. Lire : ومنه تستمدّ مادّتها ; BnF2, BnF3 : وهي (fautif)
20. BnF2, BnF3 : والقلم
21. BnF1, BnF2 : واللوح
22. Esc1 : + M.G. ويلي اللام الميم (حـ, r°) ; BnF1 : ويلى اللام
23. BnF1 : أو (fautif)
24. Esc1 : M.G. (صح, r°)
25. BnF1 : وسائره
26. BnF1 : حروفه
27. BnF2, BnF3 : بجملة (BnF3 : lecture incertaine entre بجملة et مجتلة)
28. BnF1 : العلم
29. BnF2, BnF3 : تلح (bonne leçon)
30. BnF2, BnF3 : عزيزيّة
31. BnF1 : om.

a. BnF2 : [41b]
b. BnF1 : [43b]
c. BnF3 : [46a]

〖20〗 فصل.

اعلم أنّ الأولياء - رضي الله عنهم - تكلّموا في علم الحروف والأسماء عن[1] أنوار زاهرة أفيضت عليهم من منبع الاختصاص عند حصول اليقين في قلوبهم والإخلاص[2]. فاختصّوا من علم الأسماء على[3] من سواهم بثلاثة أشياء :

- أحدها أنّهم أفهموا من معاني الأسماء[4] التسعة والتسعين بالتأييد[5] والإلهام ما لم يعلمه غيرهم بالنظر والبرهان[6]،

- والثاني أنّهم < علموا الأسماء[7] [كذا] باطنة وراء هذه التسعة والتسعون[8]،

- والثالث أنّهم >[9] اختصّوا بالاطّلاع على اسم الله[10] الأعظم.

وأما الأنبياء - عليهم السلام - فإنّهم علموا من معاني الأسماء[11] التسعة والتسعين[(a)12] بنور[13] الوحي ما لم يعلمه الأولياء بالإلهام وكذلك علموا من علوم[14] الأسماء الباطنة[15] ومن[16] علم < اسم الله >[17] الأعظم < ما لم يعلمه غيرهم >[18]. وكلّ اسم من هذه الأسماء لا يعلمه[19] ما هو عليه إلّا الذي تسمّى[20] به واتّصف بمعناه وهو الله < - جلّ جلاله - >[21]. ووراء هذه الأسماء كلّها[22] التي[23] علّمها الله تعالى[24] < أنبياءه وأولياءه >[25] ما[26]

1. Esc1 : ad. أرواح ظاهرة rayé ; BnF2 : على
2. BnF2, BnF3 : والاختصاص
3. BnF1 : عن
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1 : بالتأييد
6. BnF2, BnF3 : والبراهين
7. BnF1, BnF2 : أسماء (bonne leçon)
8. BnF1, BnF2 : والتسعين
9. BnF3 : om.
10. BnF2 : om.
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2 : ad. اسمًا من ; BnF3 : وتسعين اسمًا من
13. BnF2, BnF3 : نور
14. BnF1 : معاني ; BnF3 : om.
15. BnF3 : الظاهرة
16. BnF3 : من
17. BnF2 : اسمه
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. على
20. BnF1 : orth. سمّى
21. BnF1 : وحده
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF1 : الذي
24. BnF1, BnF2 : om.
25. BnF2, BnF3 : أنبياؤه وأولياؤه
26. BnF3 : وما

a. BnF2 : [42a]

استأثر[1] الله تعالى به في علم غيبه[2] [٣١ب] لم يطلع[3] عليه < ملك مقرّب ولا >[4] رسول[5] مرسل[6](a). قالوا : "أوّل[7] ما يخصّ[8] الله تعالى[9] به العبد إذا أراد أن يتولّاه وأن[10] يعلّمه العلم اللدنيّ فيكون وليًا عالمًا أن يخصّه[11] من علم[12] التسعة والتسعين اسمًا[13] بخصائص. فيفتح[14] له منها من العلم ما لا ينفتح للعالم بطريق النظر. ثمّ يُرقّيه[15] إلى معرفة الأسماء الباطنة[16] أوّلها(b) هو" وهو اسم مركّب من حرفين موضوع < للإشارة إلى هويّته >[17] التي ترجع إليها الأسماء الباطنة < والظاهرة كلّها كما رجعت[18] الظاهرة إلى اسم الله وبعد معرفة[19] ذلك تعلم[20] الأسماء الباطنة >[21] إلى[22] < الحروف المفردة >[23] وهي الأربعة عشر حرفًا الواردة في القرآن[24] في فواتح السور النورانيّة المتقدّمة وبعد معرفته[25] ذلك[26] بهبة[27] الله تعالى[28] الاسم الأعظم الذي إذا دُعِي به أجاب وإذا سئل به أعطى[29].

1. Esc1, BnF2 : orth. : استأثر
2. BnF1 : الغيب عنده
3. BnF1 : orth. يطلع
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : نبيّاً ; BnF2, BnF3 : نبيّ
6. BnF1 : مرسلاً ولا ملك [٤٤أ] ملكًا مقرّبًا
7. BnF1 : فأوّل
8. BnF2 : orth. يخص
9. BnF1, BnF3 : om.
10. BnF1 : و
11. Esc1, BnF1 : orth. يخصه ; BnF3 : ad. الله
12. BnF1 : العلم بالأسماء
13. BnF1 : om.
14. BnF1 : فينفتح
15. BnF2 : ترقيه
16. BnF3 : الظاهرة والباطنة
17. BnF1 : الإشارة اللاهوتيّة
18. BnF2, BnF3 : رجع
19. BnF2, BnF3 : معرفته
20. BnF3 : بعلم
21. BnF1 : om.
22. BnF1, BnF2, BnF3 : التي هي
23. BnF1 : حروف مفردة
24. BnF3 : ad. العظيم
25. Esc1(M.D.), BnF1 : فهمها (Esc1 : M.D. (حـ, r°) ; © معرفته) ; BnF2, BnF3 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2 : يهبه (BnF1 : orth. يهبه); BnF3 : بوهبه
28. BnF1, BnF3 : om.
29. BnF1 : أعطا

a. BnF1 : [44a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
b. BnF3 : [46b]

< أمّا أن >[1] يأخذه[2] من < أبي العبّاس >[3] الخَضِر[α] < - عليه السلام - >[4]. < وأمّا أن يقذفه[5] الله تعالى[6] في إلهامه >[7] عند هبوب الرحمة عليه[8] وطريق أخذه[9] مختلف يطول[10] الكتاب بوصفه. فعند[11] ذلك تطوى[12] له الأرض ويمشي[13] على الماء ويعرج[(a)] به[14] في الهواء[15] < وتقلب له الأعيان >[16] إلى[17] غير ذلك من الكرامات التي تكرم[18] < الله تعالى[19] >[20] بها أولياءه[21]. وهذا[22] كلّه ليس بعلم[23] صحف. وإنّما هو[24] خصوص[25] < من الله >[26] لمن[(b)27] < أراده. فسبحان من يختصّ[28] برحمته من يشاء[29] >[30].

1. BnF1 : وإنّما
2. BnF1 : يأخذ ذلك الاسم الأعظم
3. BnF1 : om.
4. BnF3 : om.
5. Esc1, BnF2 : orth. يقدفه ; BnF2 : orth. مقذفه
6. BnF2 : om.
7. Esc1 : + M.D. في أغلب الأحوال الانبياء وقد يتلقّاه الولي من إلهام يقذف في الروع عند هبوب الرحمة على العبد ; BnF1 : في أغلب أحوال الأنبياء، وقد يتلقّاه الولي في إلهام يقذف في الروع
8. BnF1 : على العبد
9. BnF1 : ad. من الأولياء
10. Esc1, BnF2 : orth. بطول
11. BnF1 : وعند
12. BnF2 : orth. بطوى
13. Esc1 : la première lettre porte deux points sur le côté (ت/ي)
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1, BnF3 : orth. الهوى
16. BnF2 : ويقلب له الهواء ويقلب له الأعيان ; BnF3 : om.
17. BnF1 : وإلى
18. BnF1 : اختصّت ; BnF2, BnF3 : يكرم (bonne leçon)
19. Esc1 : ت s.d.
20. BnF1 : om.
21. BnF1 : الأولياء ; BnF2 : أولياؤه
22. Esc1 : ذ s.d. ; BnF1 : هذا
23. BnF1 : orth. معلم
24. BnF1 : om.
25. BnF2 : خوص (fautif)
26. BnF1 : بين الإنسان وربّه ; BnF2, BnF3 : ad. تعالى
27. BnF1 : فمن
28. Esc1, BnF3 : مختص
29. BnF3 : orth. شاء
30. BnF1 : أطلعه الله عليه علمه

a. BnF2 : [42b]

b. BnF1 : [44b]

α. Al-Ḫaḍir ou al-Ḫiḍr, prophète réputé apparaitre à certains mystiques comme ce fut le cas d'Ibn ʿArabī. Cf. Henri Corbin, *L'imagination créatrice dans le soufisme d'Ibn 'Arabi*, Paris, Éditions Médicis-Entrelacs, 2006, p. 74-88. Sur les différents aspects d'al-Ḫiḍr, son identification à Saint-Georges, ses attributs et ses apparitions, cf. Françoise Aubaille-Sallenave, « Al-Khiḍr, "l'homme au manteau vert" en pays musulmans : ses fonctions, sas caractères, sa diffusion », *Res Orientales XIV : Charmes et sortilèges. Magie et magiciens*, Bures-sur-Yvette, 2002, p. 11-35 ; Hassan Elboudrari, « Entre le symbolique et l'historique : Khadir im-mémorial », *Studia Islamica*, 76 (1992), p. 25-39 ; Arent Jan Wensinck, « al-Khaḍir », *EI*[2].

وقد[1] قال < - صلّى الله عليه وسلّم - >[2] إنّما قام[3] الوجود كلّه بأسماء الله < تعالى الباطنة >[4] الظاهرة[5] المقدّسة[6] الباطنة[7] وأسماء الله تعالى[8] المعجمة الباطنة[9] أصل لكلّ شيء من أمور الدنيا والآخرة وهي خزانة سرّه ومكنون علمه ومنها تتفرّغ[10] [كذا] أسماء الله[11] كلّها وهي التي[12] قضى[13] بها الأمور وأودعها أمّ الكتاب. وقد سئل < ابن الحنفية[14] >[15][α] < - رحمه الله - >[16] عن { كهيعص }[β]، فقال للسائل : "لو أخبرتك

1. BnF1 : و
2. BnF1 : عليه السلام
3. BnF3 : أقام
4. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : ad. المقدّسة
5. BnF1 : والظاهرة ; BnF3 : الظاهرة
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : orth. سفرع ; BnF2 : ينفرع ; BnF3 : تتفرّع (bonne leçon)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
12. BnF1 : الذي
13. Esc1 : orth. قضنا
14. BnF3 : الحنيفة
15. Esc1 : + M.D. بن الحنفيّة (حـ), © أبي حنيفة
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

α. Muḥammad b. al-Ḥanafiyya (n. 16/638, m. 81/700-701), fils de ʿAlī b. Abī Ṭālib et d'une autre épouse que Fāṭima, Ḫawla issue de la tribu des Banū Ḥanīfa. Bien qu'en retrait de la vie politique, des partisans de son imamat dont le plus célèbre est Muḫtār se révoltèrent contre le pouvoir omeyyade. Cf. Frantz Buhl, « Muḥammad Ibn al-Ḥanafiyya », *EI²*. Cf. également pour une synthèse sur sa vie et les dévotions particulières qui lui sont dévolues jusqu'à nos jours Jean Calmard, « Mohammad b. al-Hanafiyya dans la religion populaire, le folklore et les légendes dans le monde turco-persan et indo-persan », *Cahiers d'Asie centrale*, 5-6 (1998), p. 201-220.

Esc1 a la leçon erronée dans le corps du texte Abū Ḥanīfa (n. v. 80/699, m. 150/767), juriste et théologien fondateur de l'école juridique ḥanafite. Cf. Joseph Schacht, « Abū Ḥanīfa al-Nuʿmān », *EI²*.

β. Coran, XIX, 1.

بتفسيرها لمشيت على الماء[1]". وقال سهل بن[2] عبد الله التستريّ[α][3] : "أتى[4] رجل إلى[5] إبراهيم[6] بن[7] ادهم[β](a)، فقال له[8] : 'ما تقول في { يس }[γ] ؟' فقال[9] : 'إنّ في { يس }[δ] اسم[10] من عَلِمَه ودعا[11] الله[12] تعالى[13] به < فإنّه يجيب له >[14] < بارّاً[15] كان >[16] أو فاجرًا[17]'".[ε]

1. Esc1(M.D.), BnF1 : ad. لا يؤاري قد منك (Esc1 : M.D. (صح, r°))
2. BnF3 : ابن
3. BnF1 : om. ; BnF3 : التستوري ; BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
4. Esc1 : orth. أتا
5. BnF2, BnF3 : ل
6. BnF1 : إبرهيم
7. BnF3 : ابن
8. BnF1 : om.
9. BnF2, BnF3 : ad. له
10. BnF1, BnF2 : اسمًا
11. BnF2 : دعاء (fautif)
12. BnF1 : om.
13. BnF1, BnF3 : om.
14. BnF1 : أجيب
15. BnF2, BnF3 : برّاً
16. BnF1 : كان برّاً
17. Esc1(M.D.), BnF1 : ad. إذا دعي به في الشيء هو له خاص وسيأتي بعد إن شاء الله تعالى (Esc1 : M.D. (صح, r°))

a. BnF3 : [47a]

α. Sahl b. ʿAbd Allāh al-Tustarī (n. 203/818, m. 283/896), soufi qui aurait eu la révélation du plus sublime nom de Dieu et auquel est attribuée la *Risālat al-ḥurūf*, épître fondamentale de la science des lettres. Sur la biographie de Sahl al-Tustarī, cf. Ahmet T. Karamustafa, *Sufism. The formative period*, Edimbourg, Edinburgh University Press, 2007, p. 38-43 ; Georges Chehata Anawati et Louis Gardet, *Mystique musulmane. Aspects et tendances - Expériences et techniques*, Paris, J. Vrin (« Études musulmanes »), 1976, p. 34 ; Louis Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*, Paris, Les Éditions du Cerf (« Patrimoines »), 1999, p. 294-300 ; Gerhard Böwering, « Sahl al-Tustarī », *EI*².

β. Ibrāhīm b. Adham (m. 161/777-778), mystique réputé avoir été gouverneur de Balḫ avant d'abdiquer pour mener une vie d'ascèse. Il est une autorité très importante dans la science des lettres. Cf. Russell Jones, « Ibrāhīm b. Adham », *EI*² et Émile Dermenghem, *Vies des saints musulmans*, p. 17-49.

γ. Coran, XXXVI, 1.

δ. Coran, XXXVI, 1.

ε. Cf. Pilar Garrido, « Estudio y edición de la *Risālat al-Ḥurūf* del sufí Sahl al-Tustarī », *Anaquel de Estudios Árabes*, 19 (2008), p. 79 et Pilar Garrido Clemente, *El inicio de la Ciencia de las Letras en el Islam : la Risālat al-ḥurūf del sufí Sahl al-Tustarī*, Madrid, Mandala Ediciones, 2010, p. 63.

《20bis》 < واعلم أنّ لكلّ >[1] حرف من هذه الحروف الأربعة عشر المتقدّمة[2] معنى وسرّاً. إذا أطلع[3] الله تعالى[4] [٣٢أ] عليها[5] العبد نال كرامة من لدنه[6]. < وقد جاء[7] في الحديث >[8] أنّ[9] النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم[10] - قال لأصحابه[11] : "إذ[12] ألقيتم [كذا][13] العدو[14] غدًا[15] فشعاركم { حم[16] }[α] { حم[17] }[β]، فإنّهم[18] لا يبصرون[19]"[γ]، فحم من الأسماء الباطنة المخزونة[(a)]. ومن < فهم سرّه >[20] خرق الله تعالى[21] له العوائد ونال من أسراره[22] فوائد. قال[23] < سهل بن[24] عبد الله[25][(b)][δ] : "أشرف الحروف >[26] كلّها الحروف[27] التسعة"، < وهي هذه : ا ل ر[28] ح ق م

1. BnF1, BnF2, BnF3 : فصل ولكلّ
2. BnF1 : التي في أوائل السور
3. BnF2 : طلع
4. BnF1, BnF3 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : عليه
6. BnF1 : ad. جزء أو إلى لقاء الخضر - عليه السلام
7. BnF1, BnF3 : صحّ
8. Esc1 : illisible
9. BnF1, BnF2, BnF3 : عن
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. أنّه
11. BnF1 : ad. رضي الله عنهم
12. BnF1, BnF2, BnF3 : إذا
13. Lire : لقيتم
14. BnF2 : العد
15. BnF1 : وغدًا ; BnF2 : واغشاكم
16. Esc1 : illisible
17. BnF1 : om.
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF2 : ينصرون (bonne leçon)
20. Esc1 : illisible ; BnF1 : اتّصل بنوره
21. BnF1 : om. ; BnF2 : ad. له ; BnF3 : int.sup.
22. BnF2 : la ه porte une petite ه au-dessus
23. BnF2, BnF3 : وقال
24. BnF3 : ابن
25. BnF1 : ad. الدستري رحمه الله (fautif)
26. Esc1 : illisible. Le dernier mot semblerait être الحرف plus que الحروف
27. BnF3 : om.
28. BnF2 : om.

a. BnF1 : [45a]
b. BnF2 : [43a]
α. Coran, XL, 1 ; XLI, 1 ; XLII, 1 ; XLIII, 1 ; XLIV, 1 ; XLV, 1 ; XLVI, 1.
β. Coran, XL, 1 ; XLI, 1 ; XLII, 1 ; XLIII, 1 ; XLIV, 1 ; XLV, 1 ; XLVI, 1.
γ. Hadith rapporté par Ibn Ḥanbal (IV, 65 et V, 377) :

إنّكم ستلقّون العدوّ غدًا وإنّ شعاركم حم لا ينصرون.

On en trouve une version légèrement différente dans Abū Dāwūd (*Kitāb al-Ǧihād*, 71) :

إن بيّتّم فليكن شعاركم حم لا ينصرون.

δ. Sahl b. ʿAbd Allāh al-Tustarī, cf. *supra* p. 166.

كـ ن ص[1]. قال >[2] : "ومن نورها اكتسبت[3] الحروف بها[4] [كذا] جمالاً[5] والآحاد[6] الظاهرة[7] < دالّة عليها >[8] وعلى شرفها، وهي[9] السبع سموات < والعرش / والكرسيّ >[10]، وهو[11] [كذا] التسع المجسّمات التي كنى[12] الله تعالى[13] عنها[14] في القرآن بقوله[15] { آلم }[α] { آلمص }[β] { آلر }[γ] { ق }[δ] { ن[16] }[ε] { حم }[ς] { < حم عسق[17] >[18] }[ζ] { كهيعص }[η] { طس }[θ]، وهي الأربعة عشر حرفًا[19]"[ι].

1. BnF2 : ad. ه
2. BnF1 : om.
3. BnF2 : اكتست (fautif)
4. BnF1 : om. (bonne leçon) ; BnF3 : بها
5. Esc1 : + M.G. ومن نورها اكتسبت الحروف جمالاً بها (صح, حـ) ; BnF1 : ad. وبهاء وهي الر ح ق م ك ن ص ; BnF2 : وخيالاً ; BnF3 : وجمالاً
6. BnF1, BnF2, BnF3 : والأجسام (bonne leçon, conforme à la *Risālat al-ḥurūf*)
7. BnF1, BnF3 : الظاهرة
8. BnF1 : دلّت عليه
9. BnF2, BnF3 : وعلى
10. BnF1 : inv.
11. BnF1, BnF2 : وهي (bonne leçon) ; BnF3 : هي
12. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. كنا
13. BnF1 : om.
14. BnF2, BnF3 : عليها
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
16. BnF2 : om.
17. Esc1 : M.D. (270°, صح, r°)
18. BnF1 : om.
19. Esc1 : + M.G. فالاسم الأعظم الظاهر والباطن (صح, r°)

α. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.
β. Coran, VII, 1.
γ. Coran, X, 1 ; XI, 1 ; XII, 1 ; XIV, 1 ; XV, 1.
δ. Coran, L, 1.
ε. Coran, LXVIII, 1.
ς. Coran, XL, 1 ; XLI, 1 ; XLII, 1 ; XLIII, 1 ; XLIV, 1 ; XLV, 1 ; XLVI, 1.
ζ. Coran, XLII, 1-2.
η. Coran, XIX, 1.
θ. Coran, XXVII, 1.
ι. Cf. Pilar Garrido, « Estudio y edición de la *Risālat al-Ḥurūf* del sufí Sahl al-Tustarī », p. 77 et Pilar Garrido Clemente, *El inicio de la Ciencia de las Letras en el Islam*, p. 60. La liste des sigles coraniques n'est pas la même entre la *Risālat al-ḥurūf* et le *Šams al-maʿārif*.

< واعلم بأنّ [كذا] >[1] الذي أومأت[2] إليه مشائخ أهل التحقيق وأئمّة[3] العلماء من أهل[4] < الشريعة والتصديق[5] >[6] أنّ الاسم[7] الأعظم[8] في الأسماء الظاهرة < هو الله >[9]. وكاد الإجماع[10] أن[11] ينعقد عليه[12] < وتفسير[13] هذا الاسم الأعظم أنّه[14] الذي يخرج الأشياء من العدم إلى الوجود[15] >[16]. فالألف منه إشارة إلى الذات الكريمة. والهاء حرف إحاطيّ لقبول السرّ وهي سرّ الصدر. إذ[17] الصدر[18] سرّ العلم جملة وتفصيلاً وبه المنّة على رسول[(a)] الله - صلّى الله عليه وسلّم - < بقوله تعالى >[19] { آلم }[α] نشرح لك صدرك.

فالهاء[20] سرّ شرح[21] الصدر[22]. ولمّا كانت الألف جلّت بأن[23] تُوصَف بالحركة والسكون لانفصالها[24] في الأوّليّات[(b)] وإليه[25] [كذا] انتهاء الغايات إذ[26] [كذا] < فهي في الآخرة بالحركة[27] منوطة بالجهات الأربع والنصب والخفض >[28] لضرب[29] من التعريف، وليست مفتقرة[30] إلى التعريف. وأبرزت اللام الأولى ساكنة من نسبتها، فتحرّكت من نسبة ما اتّصل بها من اللام الثانية[(c)31]، وتلقيه[32] [كذا] اللام الثالثة[33] < بسرّ إعلانها.

1. BnF1 : فالاسم الأعظم الظاهر والباطن ذ
2. BnF2 : أومت (fautif)
3. BnF1 : الأئمّة
4. BnF3 : أئمة
5. BnF1 : والحقيقة
6. BnF2, BnF3 : الحقيقة
7. BnF1 : اسم الله
8. Esc1 : + M.D. سرّ الحركة إذ هي حقيقتهما لتلقّي بين سرّ منها من سرّ سكون الألف في قراءها ويلقى نظر ولك السرّ الأم الثانية قبره بسرّ الحركة (90°, صح, r°) ; BnF1 : ad. الله
9. BnF1 : om.
10. BnF1, BnF3 : om.
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : ad. الإجماع ; BnF2, BnF3 : om.
13. BnF2, BnF3 : ويفسّر
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2 : وجود
16. BnF1 : om.
17. BnF1, BnF2, BnF3 : إذا
18. BnF2 : العلم ; BnF3 : السرّ
19. BnF1 : بقوله الحقّ ; BnF2 : om.
20. BnF2 : فإنّها
21. BnF1 : الشرح
22. BnF1, BnF2 : الصدريّ
23. BnF1, BnF2, BnF3 : أن
24. BnF1 : لانقضاء لها
25. BnF2, BnF3 : وإليها (bonne leçon)
26. BnF1 : om. (bonne leçon)
27. BnF1 : ad. فالحركة
28. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : الحركات
29. Esc1 : © (raturé) + M.D.
30. BnF3 : بمفتقرة
31. BnF1 : ad. بسرّ الحركة إذ هي حقيقتها للام الثالثة ; BnF2 : ad. لتلقّي سرّ كونها من [٤٣ب] بسرّ الحركة إذ هي حقيقتها اللام الثانية فتبرزه ; BnF3 : ad. لتلقّي سرّ كونها من سرّ سكونها من سرّ سكون الألف ما في قواها وتلقّى ذلك السرّ اللام الثانية فتبرزه (صح) اللام الثانية فتحرّكت من نسبة ما اتّصل بها من اللام الثانية ; BnF2 : + M.G. سرّ سكون الألف ما في قواها وتلقّى ذلك السرّ اللام الثانية فتبرز اللام الثانية فتحرّكت من نسبة ما اتّصل بها من اللام الثانية بسرّ الحركة إذ هي حقيقتها اللام الثانية
32. BnF1 : وتلقته (bonne leçon)
33. BnF2, BnF3 : الثانية

a. BnF3 : [47b]
b. BnF1 : [45b]
c. BnF2 : [43b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
α. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.

فتتلقّاه[1] الهاء بسرّ[2] إحاطتها. فتجتمع[3] فيها الهاء[4] بسرّ[5] « إحاطتها فتجتمع فيها سرّ »[6] الحركة « وسرّ السكون »[7] <[8]. ولهذا كانت < باطنًا لباطن >[9] كما قال[10] تعالى { هُوَ اللهُ }[α] { هُوَ[11] الحَيُّ }[β]. فالهاء سرّ الشرح[12] الصدريّ، والألف إشارة إلى[13] الذات، واللام الأولى للعهد الميثاقيّ[14] الإيمانيّ[15] في يوم[16] الدنيا لقبول التكليف[17] الشرعيّ لما[18] فيه[19] من سرّ واسطة الألف، ثمّ الهاء لتمام الأمر يوم النشأة الأخيرة[20] مجمع[21] الأوّلين والآخرين[22]. فدارت بهذه الحكمة الربّانيّة دائرة من أربعة عشر [٣٢ب] حرفًا < أوّلها كآخرها « وآخرها كأوّلها »[23] >[24] < « تضربها تجد في أوّلها وآخرها الألف سرّ »[25] « ذلك أنّ الألفات »[26] واللامات أربعة تضربها في ثلاثة « تكون اثنى[27] [كذا] »[28] عشر وهاء[29] [كذا] باثنين حصّة المجتمع أربعة عشر >[30]. < « وبيان ذلك »[31] على هذه الصورة >[32] : ا ل ف ل ا[33] م ل ا م[34] ا ل ف < ه ا >[35]. كما قال[36] < - صلّى الله عليه

1. BnF1 : فتلقّاه ; BnF2, BnF3 : فيتلقّاه
2. Esc1 : ad. إعلانها rayé
3. BnF2, BnF3 : فيجتمع
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1 : سرّ
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF3 : om.
8. Esc1 : M.G. (صح)
9. BnF1 : باطن الباطن
10. BnF1 : ad. الله
11. BnF1 : om.
12. BnF2 : شرح
13. BnF1 : om.
14. BnF2 : ad. بما فيه من سرّ واسطة الألف ثمّ اللام الثاني للميثاق ; BnF3 : ad. بما فيه من سرّ الألف ثمّ اللام الثانية للميثاق
15. BnF1 : للإيمان
16. Esc1 : M.D. (صح, r°)
17. BnF1 : التكليفيّ
18. BnF1 : بما
19. BnF2, BnF3 : فيها
20. BnF2 : الأخرى ; BnF1, BnF3 : الآخرة
21. BnF2, BnF3 : بجمع
22. BnF1 : والآخرة
23. Esc1 : M.sup. (30°, صح)
24. BnF1 : om.
25. BnF2, BnF3 : لأنّ الألف متقدّم لها ومتأخّر عنها
26. BnF1 : سرّ الألف, + M.D. ذلك أنّ (270°, صح)
27. Esc1, BnF1 : orth. اثنى
28. BnF2, BnF3 : باثنى (bonne leçon)
29. BnF2, BnF3 : والهاء (bonne leçon)
30. Esc1 : M.sup. (90°)
31. BnF2 : وهي ; BnF3 : وهي هذه
32. BnF1 : إلّا أنّ أوّلها كآخرها وآخرها كأوّلها هكذا
33. BnF2 : om.
34. BnF2 : ad. ل ا م
35. BnF3 : ها
36. BnF3 : ad. رسول الله

α. Coran, XVIII, 36/38 ; XXXIV, 26/27 ; XXXIX, 6/4 ; LIX, 22 ; LIX, 23 ; LIX, 24 ; CXII, 1.

β. Coran, II, 256/255 ; III, 1/2 ; XL, 67/65.

وسلّم - >[1] : "هو الظاهر[(a)] ليس فوقه أحد[2] وهو الباطن ليس دونه أحد". فلمّا كانت[3] مجموعة من[4] < أربعة عشر >[5] حرفًا كانت السموات السبع والأرضون[6] السبع وما فيهما وما بينهما من ملك وملكوت قائمًا بسرّ من أسرار[7] الله تعالى[8]. وفي[9] كلّ ذرّة[10] من ذرّات[11] العالم وما دونه[(b)12] سرّ من أسرار[13] الله تعالى[14]. فبذلك السرّ فهم عنه وشهد[15] له بالتوحيد. قال[16] تعالى < لنبيّه - عليه السلام - >[17] { هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيّاً ؟ }[α] وقال < - جلّ ذكره - >[18] { قُلْ اللهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ }[β].

وقد[(c)] قال الإمام العارف[19] فخر الدين الخوارزميّ[γ][20] < في حرم >[21] مكّة سنة < سبعين وستّمائة >[22] : "من عرف الله[23] باسمه الوتر[24] في حاله ومقاله[25] [كذا] فقد عرف الاسم الأعظم المخصوص به" كما كان[26] أرحم الراحمين لأيّوب - عليه السلام[27] - حيث قال[28] : { مَسَّنِي الضُرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَاحِمِينَ }[δ]، < وكان الوهّاب >[29] لسليمان[30] - عليه السلام - حيث قال[31] : { هَبْ[ε] لِي مُلْكًا < لاَ يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي « إِنَّكَ أَنْتَ

1. Esc1 : M.D. (حـ) ; BnF1 : عيسى - عليه السلام
2. BnF2 : ماجد
3. BnF2, BnF3 : كان
4. Esc1 : lecture incertaine entre من et في
5. BnF2 : ١٤
6. BnF2 : والأرضين (fautif)
7. BnF1, BnF3 : ad. اسم
8. BnF1, BnF2, BnF3 : جلّ ذكره
9. BnF1 : ففي
10. BnF3 : دوّة
11. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. دوّات
12. BnF1 : دوونها (fautif)
13. Esc1 : + M.D. اسم (صح, r°) ; BnF1, BnF2 : ad. اسم ; BnF3 : + M.G. اسم
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2 : وشهيد (fautif)
16. BnF1 : ad. الله
17. Esc1 : M.G. ; BnF2, BnF3 : om.
18. BnF1 : عزّ وجلّ
19. BnF1 : ad. العلّامة
20. BnF1 : ad. قدّس الله روحه
21. BnF1 : بحرم (orth. بحرم)
22. BnF2 : ٦٧٠
23. BnF2, BnF3 ad. تعالى
24. Esc1 : الوتر ; BnF1 : الموتر ; BnF2, BnF3 : الموتّر
25. BnF1, BnF2, BnF3 : ومقامه (bonne leçon)
26. BnF2, BnF3 : قال
27. BnF1 : orth. السلم
28. BnF1 : ad. ربّ
29. BnF1 : ولمّا كان الواهب
30. BnF2 : orth. لسليمن
31. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. ربّ

a. BnF1 : [46a]
b. BnF2 : [44a]
c. Esc1 : + M.D. انظر من هنا (écriture africaine)
α. Coran, XIX, 66/65.
β. Coran, VI, 91.
γ. Faḫr al-dīn al-Ḫwārizmī, non identifié.
δ. Coran, XXI, 83.
ε. وهب dans l'édition du Caire.

الوَهَّابُ »[1] <[2] }[α]، وكان[3] خير الواهبين[4] لزكريا < - عليه السلام - >[5] حيث قال[6] : { لاَ تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الوَارِثِينَ }[β]. فأعطاه الله تعالى[7] يحيى وأعطى[8] سليمان[9] ملكًا عظيمًا وعافى[10] أيّوب من بلائه. فمن[(a)] عرف الاسم المطابق للحاجة[11] وسأل الله تعالى[12] أجابه وبلّغه مراده. وكان[13] بعض المشايخ[(b)] إذا دخل عليه[14] تلميذه[15] يريد السلوك[16] أجلسه بين يديه وتلى[17] عليه التسعة والتسعين[18] اسمًا وهو ينظر إلى[19] وجهه عند ذكر[20] الأسماء فيتبيّن للشيخ الاسم[21] اللائق بالتلميذ[22] فيأمره بملازمته حتّى ينفتح عليه منه[23] باب رحمة[24].

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : الآية
3. BnF1 : وكما كان ; BnF2, BnF3 : وكما قال
4. BnF1, BnF2, BnF3 : الوارثين
5. BnF2 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. ربّ
7. BnF1 : om.
8. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وأعطا
9. BnF2 : orth. سليمن
10. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. وعافا
11. BnF1 : لحاجته
12. BnF1 : به ; BnF2, BnF3 : ad. به
13. BnF1, BnF2, BnF3 : وقد وكان (fautif)
14. BnF2 : om.
15. Esc1 : ذ s.d. ; BnF1 : تلميذ (ذ s.d.) ; BnF2, BnF3 : تلميذًا (ذ s.d.)
16. BnF1 : الملكوت
17. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وتلا
18. BnF3 : وتسعين
19. BnF1 : إليه و إلى
20. BnF1 : ذكره
21. Esc1 : M.D. (صح, r°)
22. Esc1, BnF1 : ذ s.d. ; BnF2, BnF3 : به
23. BnF3 : om.
24. BnF1 : om. ; BnF2 : الرحمة

a. BnF1 : [46b]
b. BnF3 : [48b]
α. Coran, XXXVIII, 34/35.
β. Coran, XXI, 89.

《20ter》 < واعلم بأنّ >[1] < العلم بالاسم >[2] الأعظم[3] من أشرف العلوم لأنّه[4] لؤلؤ مكنون وعلى[5] غير أهله مصون. فهو[6] في نفائس الضمائر[7] مُخَبَّأ[8] ومخزون[9] ضربت[10] عليه[(a)] سرادقات العزّة، وأرسل دونه حجاب الهيبة ومدحوله[11] حمى[12] الملكوت وأدير[13] بجنابه[14] حريم[15] الجبروت. < فاضرب[16] له مثلاً مشكلات مسائل « الدين التي[17] »[18] لا تحصل[19] عليها إلّا[20] فحول العلماء المؤيّدين [كذا] >[21]. < ومن عَظَّمَ هذا الاسم العظيم[22] وشَرَّفَه >[23] وكَرَّمَه < ما ينفس[24] [كذا] به من >[25] الأوصاف المنيفة والنعوت الشريفة < وما يقترن >[26] به < من أذكار >[27] حميدة وأمداح مجيدة. وإن اختلفت[28] [٣٣أ] أنواعها ففي[29] التنزية والتقديس اجتماعها وحسبك من < الخير الحاصل لسامعها[30] >[31] ما جاءت به[32] الآثار

1. Esc1 : + M.D. فصل (حـ, r°) ; BnF1 : فصل و
2. BnF1 : العلم باسم الله ; BnF2, BnF3 : الاسم
3. BnF2, BnF3 : ad. العلم به
4. BnF1 : والاسم الأعظم
5. BnF1, BnF3 : وعن
6. BnF1 : وهو
7. Esc1 : une و a été rajoutée juste avant le الضمائر, +M.D. الكنائز مخبا (حـ) ; BnF1 : الكنائز
8. BnF1 : ad. وللدخائر ; BnF2 : مجنا (fautif)
9. BnF1 : مخزون ; BnF2, BnF3 : ومصون
10. BnF1 : ضرب
11. Esc1, BnF2 : orth. ومدخوله
12. Esc1, Bn1, BnF2, BnF3 : orth. حما
13. BnF2 : وأدبر
14. Esc1 : + M.D. حوله (حـ, r°) ; BnF1 : حوله ; BnF2 : بحنا به
15. BnF1 : جرتم (fautif)
16. BnF1 : واضرب
17. BnF1 : الذي
18. BnF2 : الدين ; BnF3 : الذين
19. BnF1, BnF2 : orth. نحصل ; BnF3 : يحصل
20. BnF3 : om.
21. Esc1 : M.D. (صح, r°)
22. BnF2 : الأعظم
23. BnF1 : وأن من عظمه الذي ينفسر به من أنواع شرفه
24. BnF2 : يتفسّر (fautif) ; BnF3 : يتّصل (bonne leçon)
25. BnF1 : أن تنعت تلك
26. BnF1 : وتقترن
27. BnF1 : إذ كان (fautif)
28. Esc1 : ت ajouté après coup ; BnF1 : اختلف
29. BnF1 : نفي
30. BnF2, BnF3 : لسماعها
31. BnF1 : خير سماعها حسب
32. BnF1 : بذلك

a. BnF2 : [44b]

< ووردت به الأخبار >[1] ليكون أفخم بذاكره[2] وأعظم لمن يسمعه[3](a) أو يقرأه[4] وأعزّ على من < يصمد إليه >[5] أو يتحرّاه[6] وهو[7] مخبأ[8] في نظم مبهم[9] أو معين لم يدع إلى الدعاء به مفردًا[10] بل منوطًا[11] مع أسماء كرام < وأدعية جسام متردّيًا >[12] لمحامد[13] < جلّت بها >[14] المصنّفات < متزرًا بتقديسات >[15] طرزت بها[16] الأماهات[17] ومن أعجب[18] العجاب[19] [كذا] أن يدعو[20] الداعي به فلا يجاب[21] وهذا[22] الاسم الأعظم < لا يخلو[23] >[24] من عبادة[25] أي عبادة[26](b) كانت لأنه[27] أصلها وخاتمها[28] ولا[29] يثنى ولا يجمع[30] < والأسماء كلّها تُثَنَّى وتجمع >[31]، وذلك دليل على أنّه[32] استنارت[33] في لفظة[34] هذا الاسم الأعظم سائر الأسماء. فدلّ على أنّه أعظم الأسماء[35]. قال الله تعالى { وَلِلهِ الأَسْمَاءُ الحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا }[α]. فأضاف كافّة[36] الأسماء إليه[37] ورتّبها منوطة[38] في الذكر عليه. فدلّ على أنّه أعظمها.

1. Esc1 : illisible (complété d'après Esc2) ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
2. BnF1 : بذكره ; BnF2, BnF3 : بذكراه
3. BnF1 : orth. سمعه
4. Esc1 : orth. يقرأوه
5. BnF1 : يعتمد عليه (orth. معتمد)
6. Esc1, BnF3 : orth. يتجرّاه ; BnF1 : orth. سحراه
7. BnF2 : و ; BnF3 : أو
8. BnF1 : مختبأ ; BnF2 : orth. محيا
9. BnF2, BnF3 : منهم
10. Esc1 : + M.G. (حـ) ولا وعدنا الإجابة مفردًا بأنّ مع أسماء كرام وصفات مواجد وتزود أمداح واردية محامد جليت به المصنّفات [...] المسائل استأثر حديث أنس بالصدر أن شاركه غيره في الموارد ; BnF1 : ad. ولا وعدنا بالإجابة مفردًا
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : وصفات مواجد وتزود أمداح واردية
13. BnF1 : محامد
14. BnF1 : جليت به
15. BnF1 : ذ
16. BnF1 : به
17. BnF1 : المسائل استأثر حديث أنس بالصدر وأن شاركه غيره الموارد ; BnF2, BnF3 : الأمّهات
18. BnF1 : الأمور
19. BnF2, BnF3 : العجائب (bonne leçon)
20. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. يدعوا ; BnF3 : يدع
21. BnF1 : orth. يجاب ; BnF2, BnF3 : ad. له
22. BnF1 : ولا يخلو هذا
23. Esc1, BnF3 : orth. يخلوا
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : ad. من
26. BnF1 : العبادات
27. BnF1 : إلا وهو
28. BnF3 : أو خاتمها
29. BnF1 : وهو لا
30. BnF1 : تجمع
31. BnF1 : om.
32. BnF2 : أنّها
33. BnF1 : شرف
34. BnF1, BnF2, BnF3 : لفظ
35. BnF1 : أسمائه
36. Esc1 : © + M.G. (surmonté d'une ـ)
37. BnF3 : om.
38. Esc1 : M.G., © منعوطة (fautif) ; BnF2, BnF3 : منظومة

a. BnF1 : [47a] ; دون ajouté dans la marge gauche
b. BnF3 : [49a]
α. Coran, VII, 179/180.

وجه آخر.

واعلم[1] أنّ سائر الأسماء صفة على هذا[(a)] الاسم وهو[2] لا يجزي[3] صفة على شيء منها. فدلّ ذلك[4] على أنّه اسم الذات[5] وما عداه اسم < للصفات، واسم >[6] الذات أعظم من اسم[7] الصفات. وهذا ظاهر بيّن والدليل على صحة[8] هذا < الاسم الأعظم >[9] أنّه[10] هو[11] علم[12] الإيمان إذ[13] لا يتم الإيمان إلّا به لقوله - عليه السلام[14] - : "أُمِرْتُ أن أقاتل الناس حتّى يقولوا لا إله إلا الله" الحديث[15][α] ولا[16] يجزي[17] سواها. فدلّ على أنّه أعظم أسماء الله تعالى وأنّها المُنْجِيَة[(b)] من النار لقوله[18] - عليه السلام[19] - : "من مات وهو يشهد أنّ لا إله إلّا الله مخلصًا[20] من قلبه حرّمه الله[21] على النار"[β]، وهو مفتاح الجنّة لقوله[22] < - عليه السلام[23] - >[24] : "من مات وهو يعلم أنّ لا إله إلّا الله دخل الجنّة"[γ]. فهذا الاسم الكريم به[25] تدخل الجنّة وبه تُحَرَّمُ على النار وبه الإيمان والإسلام وبه حقن الدماء < من القتل في[26] الحديث المنقدم[27] >[28]، وهو مفتاح الصلاة وفاتح الأذان

1. BnF1, BnF2 : اعلم
2. BnF2 : وهي
3. Esc1 : orth. نجزي ; BnF1, BnF3 : يجري (BnF1 : orth. نحري) ; BnF2 : يتحرّي (fautif)
4. BnF1 : om.
5. BnF3 : للذات
6. BnF1 : الصفات وأسماء
7. BnF1 : أسماء
8. BnF2 : صحته هذا أنّ
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : أنّ ; BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1 : هذا الاسم
12. BnF2 : عالم
13. BnF1 : و
14. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
15. Esc1 : + M.G. (حـ) لقوله - عليه السلام - أُمِرْتُ أن أقاتل الناس حتّى يقولوا لا إله إلا الله فإذا قالوا عصموا منّي دماءهم وأموالهم إلا بحقّهم وحسابهم على الله - عزّ وجلّ ; BnF1 : om.
16. BnF2, BnF3 : فلا
17. BnF1 : orth. نجزي ; BnF2 : يجري (fautif)
18. BnF2, BnF3 : بقوله
19. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
20. Esc1 : © om., +M.G. مخلصًا من قلبه
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
22. BnF2, BnF3 : بقوله
23. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : om.
26. BnF3 : وفي
27. BnF2, BnF3 : المتقدّم
28. BnF1 : لقوله - عليه السلام - : "أمرت أن أقاتل الناس حتّى يقولوا لا إله إلّا الله". فإذا قالوها عصموا منّي دمائهم وأموالهم إلّا بحقّها وحسابهم على الله تعالى

a. BnF2 : [45a]

b. BnF1 : [47b]

α. Le hadith est attesté dans al-Buḫārī (*Kitāb al-Īmān*, 17 et 28 ; *Kitāb al-Ṣalāt*, 28 ; *Kitāb al-Zakāt*, 1 ; *Kitāb al-Iʿtiṣām*, 2 et 28), Muslim (*Kitāb al-Īmān*, 32 à 36), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Ǧihād*, 95), al-Tirmiḏī (*Kitāb Tafsīr sūra*, 88), al-Nasāʾī (*Kitāb al-Zakāt*, 3), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Fitan*, 1 à 3), al-Dārimī (*Kitāb al-Siyar*, 10) et Ibn Ḥanbal (IV, 8). Sous sa forme complète, le propos du hadith, d'après al-Buḫārī, est :

قال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم أُمرت أن أقاتل الناس حتّى يقولوا لا إله إلا الله فإذا قالوها وصلّوا صلاتنا واستقبلوا قبلتنا وذبحوا ذبيحتنا فقد حرمت علينا دماؤهم وأموالهم إلّا بحقّها وحسابهم على الله.

β. Hadith que l'on trouve sous une forme plus développée dans al-Buḫārī (*Kitāb al-ʿIlm*, 49) :

قال حدّثنا أنس بن مالك أنّ النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - ومعاذ رديفه على الرحل قال يا معاذ بن جبل قال لبّيك يا رسول الله وسعديك قال يا معاذ قال لبّيك يا رسول الله وسعديك ثلاثًا قال ما من أحد يشهد أن لا إله إلّا الله وأنّ محمّدًا رسول الله صدقًا من قلبه إلّا حرّمه الله على النار قال يا رسول الله أفلا أخبر به الناس فيستبشروا قال إذا يتّكلوا وأخبر بها معاذ عند موته تأثّمًا.

γ. Hadith rapporté dans Muslim (*Kitāb al-Īmān*, 43).

وخاتمه، ولا[1] يُجْزِي[2] غيره < لأنّ الصلاة لا يصحّ[3] فتحها إلّا به[(a)] باتّفاق علماء الأمصار >[4] [و]كلّما[5] ورد[6] من[7] الأذكار والأدعية والرقى[8] الشافية. فإنّها مبنية < عليه لأنّ >[9] كلّ دعاء على اختلاف أنواعه وتنوّعات[10] أسمائه. [٣٣ب] فإنّه[11] ينفتح[12] بهذا[13] الاسم العظيم[14].

《20[quater]》 وهذا الاسم العظيم[15] يقتضى[16] اسمًا ومسمّى[17] وذلك[18] ممّا استأثر[(b)] الله تعالى[19] به[20]، وأنا أضرب لك مثلاً تدرك[21] به < ما قسم >[22] لك، وذلك إنّ الإنسان[(c)] قد يَعْلَمُ اسم الدواء ويُدْرِك معناه ودرجته[23] وقواه[24] ومنافعه، فبعد[25] هذا الإدراك يستعمله. فهذه رتبة إدراك اللفظ وتحقيق المعنى واستعماله في مقتضاه. فإذا أدرك الإنسان اللفظ وتحقّق كماله[26] < فهذه الحقيقة >[27] < ويبقي[28] وجه الاستعمال >[29]. فيعلم < بعد[30] ذلك >[31] وجه استعماله، فيستعمله[32] فيه، فلا[33] جرم أنّ هذا < يحصل له >[34] الثمرة وتكمل[35] له[36] المنفعة.

1. BnF1 : فلا
2. Esc1 : + int.sup. عنه ; BnF1 : orth. يجزي ; ad. عنه ; BnF2 : يجري (fautif)
3. BnF2 : تصحّ
4. BnF1 : om.
5. Esc1 : orth. كلّما (fautif) ; BnF1, BnF2, BnF3 : وكلّما
6. BnF1 : جاء
7. BnF3 : في
8. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الرقا
9. BnF1 : على الاسم الأعظم و
10. BnF1 : وخصائص ; BnF2 : وتنوعات (fautif)
11. BnF1 : فإنّما
12. BnF1 : يفتتح ; BnF2, BnF3 : يفتح
13. BnF1 : بـ
14. BnF1 : الأعظم ; BnF1 : ad. وهو الاسم زيد فيه الميم لأنّه جمع الأسماء كلّها بإحاطته ثمّ لا تجد في الأعمال المفرضة عملاً إلّا وهو داخل تحت نطاقه مثل الصلاة وهي عماد الدين ووجهه بأنّه لا يجز في تكبيرة الإحرام وغيرها من التكبير إلّا هو ولا تصحّ الصلاة إلّا به اتّفاقًا من علماء الأمصار والصدر الصالح من السلف وكذلك الاذان به يستفتح وبه يختم فصل (orth. بجز) ; BnF2, BnF3 : الكريم
15. BnF1, BnF2, BnF3 : الأعظم
16. BnF1 : orth. مقتضى
17. Esc1 : orth. ومسمّا
18. BnF1 : وهذا الاسم
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : بعلمه
21. BnF1 : لتدرك
22. BnF2 : فاقسم
23. BnF1 : ودرجة ; BnF2, BnF3 : ودرجُهُ
24. BnF1 : قواه
25. BnF1 : وبعد
26. BnF2 : إكماله
27. BnF2, BnF3 : وحقيقته
28. BnF1 : orth. وسقي
29. Esc1 : M.D. ; BnF2, BnF3 : om.
30. BnF2, BnF3 : من
31. BnF1 : om.
32. BnF1 : ويستعمله
33. BnF2, BnF3 : ولا
34. BnF1 : تحصيل
35. Esc1 : orth. وبكمل, on pourrait lire ولكمل (fautif) ; BnF2 : ويكمل (fautif)
36. BnF1 : om.

a. BnF3 : [49b]
b. BnF1 : [48a]
c. BnF2 : [45b]

< « واعلم بأنّ التلفّظ »[1] بالاسم الأعظم « لا يخلوا[2] »[3] إمّا >[4] أن يجريه[5] الله تعالى[6] على < لسان عبده >[7] < ويلفظ به وهو لا يشعر أنّه الاسم الأعظم وإمّا أن يعلم[8] به. فقيل[9] : "لا بدّ من العلم به". وقيل : "لا يشترط العلم به بل يكفي التلفّظ به، ولو لم يشعر أنّه[10] هو >[11]". وقد قيل[12] : "بأيّ وجه حصل الاطّلاع على الاسم[13] الأعظم كذا[14] [كذا]، وأقلّ ذلك جريانه على لسانه[15]"، ولو[16] لم يشعر < به وهذا >[17] أخفض[18] الدرجات < عند الأشياخ >[19] وهو مبني على الاتّساع والإطماع في رحمة الله تعالى قلت[20] : "والذي يحصل[21] به للعبد الكمال هو إدراكه على الحقيقة وما عدا ذلك". ففيه بركة وخير ونفع[22] التفاوت في ذلك[(a)] بحسب درجات[23] الإدراك. < ودليله[(b)] هل يستوي من خصّه الله تعالى بأن أجرى هذا الاسم على لسانه مع من لا يخصّه[24] الله تعالى[25] بذلك[26] ولا أجراه على لسانه أو لا يستويان لا يصحّ أن يقال يستويان[27] بل لمن جَرَى على لسانه مزيّة. فدلّ على تركيبه كيف كان. وقس على هذا [كذا] الرتبة ما بعدها[28] من الرتب >[29]. وإدراك هذا الاسم إمّا أن يكون[30] نقلاً بأن يعلم به [كذا]،

1. BnF2, BnF3 : واللفظ
2. Esc1 : orth. حلوا
3. BnF2, BnF3 : om.
4. Esc1 : + M.D. وهذا وجه لا يمتازو , + M.G. له حالتان إحداهما (90°, صح, r°) ; BnF1 : وهذا وجه لا يمتاز واللفظ له حالتان إحداهما
5. BnF1, BnF2 : orth. نجريه
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1 : لسانه
8. BnF2, BnF3 : يُعلمه
9. BnF3 : ad. له
10. BnF2, BnF3 : بأنّه
11. Esc1 : + M.D. واعلم بأن اللفظ له حالتان إحداهما أن يجزيه الله تعالى على لسانه من غير أن يعلم أنّه الاسم الأعظم والأخرى أن يجريه الله تعالى على لسانه ويعلم أنّه اسم الله الأعظم فهل يكفي أي هذين كان أوّلًا يكفى وأخذ منهما أو يكفى الثاني دون الأوّل في هذا كلّه نظر (orth. مجزيه aux deux occurrences) (حـ) ; BnF1 : من غير أن يعلم أنّه الاسم الأعظم والأخرى أن يجريه الله تعالى على لسانه ويعلم أنّه اسم الله الأعظم، فهل يكفي أي هذين أولاً يكفي واحد منهما أو يكفي الثاني دون الأوّل هذا كلّه فيه نظر (orth. مجزيه)
12. BnF1 : يقال
13. BnF1 : اسم الله
14. Esc1 : + M.G. أفاد المقصد (90°, صح); BnF1 : أفاد المقصد ; BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : اللسان ; BnF2 : le copiste a écrit une ن finale qu'il a corrigée en نه
16. BnF1 : وإن
17. BnF1 : أنّه هو هذا وهذا هو
18. BnF2 : احفظ
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : om. ; BnF3 : espace important entre les deux mots
21. BnF1 : orth. نحصل
22. BnF1 : ويقع به ; BnF2 : ويقع ; BnF3 : om.
23. BnF1, BnF2, BnF3 : دركات
24. BnF1 : orth. نخصه
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : به
27. BnF1 : orth. سنتويان
28. BnF1 : بعد
29. Esc1 : M.D. ; BnF2, BnF3 : om.
30. BnF1 : orth. نكون

a. BnF3 : [50a]
b. BnF1 : [48b]

ويقال له هذا[1] هو < اسم الله >[2] الأعظم. ويكون ذلك[3] على سبيل التقليد إمّا من نبيّ < أو ولي / أو ملك >[4] أو في[5] منام أو < غير ذلك >[6] وإمّا أن تكون[7] معرفته باستعمال العبادة[8] والاجتهاد فيها حتّى يفيض[9] عليه نور من أنوار[10] الله تعالى يكون[11] هو[12] الاسم[(a)] الأعظم ولا يبعد أن يكون تحصيله بالنظر والبحث مع توفيق الله تعالى. وإنّما سمّوا[13] هذا الاسم الأعظم لدلالته على هويّته المخصوصة. وقيل[14] لكثرة معانيه وعموم إحاطته إذ هو الاسم[15] الجامع والمحيط[16] بأسماء الله تعالى. وقيل : "إنّما سُمّي أعظم[17] لأنّ إدراكه يتوقّف[18] على عرفانه الحقيقيّ". فعلى[19] هذا القول لا يمكن إدراكه إلّا لنبيّ[20] < أو وليّ >[21]. < وأصل التوقّف[22] >[23] إدراكه على شرط عظيم[24]. وقيل[25] : "إنّما سُمّي أعظم لحصول المنفعة العظيمة[26] للداعي[27] به وهي [٣٤أ] الإجابة". وقيل : "غير هذا يطول[28] الكتاب بذكره[(b)29] واسم الله العظيم[30] أعظم[31] من هذا كلّه وأجلّ منه[32]".

1. BnF1 : om.
2. BnF1, BnF2, BnF3 : الاسم
3. BnF1 : هذا
4. BnF2, BnF3 : inv.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF3 : غيره
7. BnF2, BnF3 : يكون
8. BnF2 : لعباده
9. BnF1 : orth. مفيض
10. BnF1 : أكوان
11. BnF1 : orth. بكون
12. BnF1 : هذا
13. BnF1, BnF2, BnF3 : سُمّي
14. BnF3 : om.
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : المحيط
17. BnF2, BnF3 : الأعظم
18. BnF2, BnF3 : بتوفيق
19. BnF3 : فعلا
20. BnF1 : لنبيي (fautif)
21. BnF3 : om.
22. BnF2 : لتوقّف
23. BnF1 : وقد يتوقّف (orth. سوقّف)
24. Esc1, BnF1 : ad. والوقوف على العظم أعظم منه (Esc1 : M.D., صح, r°)
25. BnF2 : واعلم
26. BnF3 : om.
27. BnF3 : الداعية
28. BnF1 : ولا نطول
29. BnF2 : به
30. BnF1 : الأعظم
31. BnF2 : الأعظم
32. BnF1 : om.

a. BnF2 : [46a]
b. BnF1 : [49a]

وأمّا الرحمن الرحيم فاعلم أنّ الرحمن أبلغ من الرحيم في اللسان، فتكون[1] الإشارة[2] إلى الاسم المشتقّ من الصفة الفعليّة ويكون[3] في تكرارهما[4] فائدة عظيمة ورحمة الله[5] أظهر من أن تُدرَك لأنّ الوجود كلّه[6] من قبّة[7] العرش إلى منتهى قرار < الأرض رحمة ونعمة منه والذي ادخر في الآخرة أعظم وأعلى[8]. وقد قال - جلّ وعلا[9] - { كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ >[10] الرَحْمَةَ }[α]. وقال تعالى { وَرَحْمَتِي[11] وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ }[β]. وقال[12] : "إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي"[γ].

وقال[(a)] - عليه السلام[13] - في صحيح مسلم[δ] من حديث سلمان[ε] وأبي[14] هريرة[ς] - رضي الله عنهما - ففي حديث سلمان : "إنّ الله[(b)] تعالى خلق يوم خلق السموات والأرض مائة رحمة، < كلّ رحمة >[15] طباق ما بين السماء[16] والأرض. فجعل منها في الأرض رحمة. فبها[17] تعطف الوالدة على ولدها والوحش والطير بعضها على بعض. فإذا كان يوم القيامة[18] أكملها بهذه الرحمة"[ζ]. وفي حديث أبي[19] هريرة - رضي الله عنه - : "إنّ لله تعالى[20] مائة رحمة أنزل منها[21] واحدة بين الجنّ والإنس والبهائم. فبها[22] < يتعاطفون ويتراحمون >[23] وبها تعطف[24] الوحش على ولدها وأخّر

1. BnF2 : فيكون
2. Esc1(M.G.), BnF1 : ad. بالرحمن (Esc1 : M.G., صح)
3. BnF1 : orth. ويكون
4. BnF2, BnF3 : تكرارها
5. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
6. BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : قنة
8. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. أعلا
9. BnF1 : وعلى
10. BnF3 : M.G. par une autre main
11. BnF2, BnF3 : إنّ رحمتي
12. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
13. BnF1 : orth. السلم ; BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
14. BnF1 : وأبو
15. Esc1 : M.G. (صح, r°)
16. BnF2, BnF3 : السموات
17. BnF2 : فيها
18. BnF2, BnF3 : القيمة
19. BnF3 : int.sup.
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. رحمة
22. BnF1 : فيها
23. BnF3 : يتراحمون ويتعاطفون
24. BnF3 : يُعطف

a. BnF3 : [50b]
b. BnF2 : [46b]
α. Coran, VI, 54.
β. Coran, VII, 155/156.
γ. Le hadith existe sous deux formes : غلبت رحمتي غضبي et سبقت رحمتي غضبي. Il est rapporté dans al-Buḫārī (*Kitāb al-Tawḥīd*, 15, 55, 22 et 28 ; *Kitāb Badʾ al-ḫalq*, 1), Muslim (*Kitāb al-Tawba*, 14-16), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Zuhd*, 35), Ibn Ḥanbal (II, 242, 258, 260, 313, 358, 381, 397, 433 et 466).
δ. Muslim b. al-Ḥaǧǧāǧ (n. 202/817 ou 206/821, m. 261/875), auteur du *Ṣaḥīḥ* (*L'authentique*), une des plus importantes collections de hadiths. Cf. Gautier H.A. Juynboll, « Muslim b. al-Ḥadjdjādj », *EI²*.
ε. Salmān al-Fārisī (m. 35/655-656 ou 36/656-657), compagnon du Prophète réputé être le premier Persan converti. Cf. Giorgio Levi Della, « Salmān al-Fārisī », *EI²*.
ς. Abū Hurayra (m. v. 58/678), célèbre compagnon du Prophète, transmetteur de nombreux hadiths. Cf. James Robson, « Abū Hurayra », *EI²*.
ζ. Hadith rapporté dans Muslim (*Kitāb al-Tawba*, 18, 21), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Zuhd*, 35) et Ibn Ḥanbal (V, 439).

< الله تعالى >[1] تسعًا[2] وتسعين[3] رحمة يرحم[4] بها عباده في[(a)5] القيامة[6]"[α]. فرحمة الله[7] الذاتية[8] واحدة ورحمته المتعدّدة[9] [كذا] متعدّدة[10] وهي كما قال < - عليه السلام[11] - >[12] : "مائة[13] رحمة[14]". ففي الأرض منها واحدة يقع بها الارتباط بين الأنواع وبها يكون حسن[15] الطبائع[16] والميل بين الجنّ[17] والإنس والبهائم كلّ شكل إلى شكله. والتسع[18] والتسعون حظّ[19] الإنسان يوم القيامة[20]. < ففضل [كذا] الله >[21] بهذه الرحمة، فتكمل[22] مائة[23]، فيصعد بها في درج الجنّة حتّى يرى[24] ذات الرحيم ويشاهد رحمته[25] الذاتيّة. فإذا نال[26] ابن[27] آدم من[28] رحمة الله تعالى أخذ من كلّ رحمة بنصيب[29] حتّى ينظر إلى وجه < الرحيم / القريب >[30].

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF1, BnF2, BnF3 : تسعة
3. BnF3 : وتسعون
4. BnF1 : ad. الله
5. BnF1, BnF2, BnF3 : يوم
6. BnF2 : القيمة
7. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
8. BnF2 : الدنياوية
9. BnF2, BnF3 : المبتدعة (bonne leçon)
10. BnF1 : M.sup.
11. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
12. BnF1 : النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم
13. BnF2 : ١٠٠
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : أحسن
16. BnF1, BnF2, BnF3 : الطباع
17. BnF1 : orth. الحنّ
18. BnF1 : والتسعة
19. BnF2 : خطّ (fautif)
20. BnF2, BnF3 : orth. القيمة
21. BnF1, BnF2, BnF3 : تتصل (BnF1 : orth. تتصل)
22. BnF2 : فيكمل
23. BnF1 : ad. رحمة
24. BnF1, BnF3 : orth. يرا
25. BnF2, BnF3 : رحمة
26. Esc1 : قال (fautif)
27. Esc1 : orth. بن
28. BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2, BnF3 : نصيب
30. BnF2, BnF3 : inv.

a. BnF1 : [49b]

α. Hadith rapporté dans Muslim (*Kitāb al-Tawba*, 19). On le trouve sous une forme très proche dans Ibn Ḥanbal.

< واعلم يا أخي أنّه إذا[1] >[2] كان لك[3] تشوّق[4] إلى نيل[5] تلك الدرجات العظيمة[6]، تكون[7] رحيمًا[8] لنفسك ولغيرك ولا يستبدّ[9] [كذا] بخيرك < بل ترحم >[10] الجاهل بعلمك والذليل[a][11] بجاهك والفقير[b] بمالك والكبير [٣٤ب] والصغير بشفقتك ورأفتك والعصاة بدعوتك والبهائم بعطفك ورفع عنفك[12]. فأقرب الناس من رحمة الله[13] أرحمهم بخلقه[14]. < فكلّ ما >[15] تفعله[16] < من خير >[17] < جلّ أو دقّ >[18]، فهو صادر عن صفة الرحمة. وقال - عليه السلام[19] - : "الراحمون يرحمهم الرحمن"[α]. ولذلك[20] قال[21] تعالى { الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ < الرَحْمنِ الرَحِيمِ >[22] }[β]. فالرحمن[23] باطن الرحيم، < وهي تستدعى [كذا] >[24] مرحومًا وكلّ مرحوم فهو محتاج[c] إلى راحم، < ولا[25] راحم >[26] إلّا الرحمن. ⌉ والرحيم[27] ظاهر الرحمن. والرحمن ظاهر الألوهيّة والألوهيّة باطن الرحمن. ولذلك[28] قال الله[29] تعالى { قُلْ ادْعُوا اللهَ أَوْ ادْعُوا الرَحْمَنَ }[γ]. فلم يجعل[30] من

1. BnF3 : om., + int.sup. إن
2. BnF1 : فإنّ
3. BnF3 : int.sup.
4. BnF1, BnF2, BnF3 : شوق
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : العليّة
7. BnF1, BnF2, BnF3 : فكن
8. BnF3 : om.
9. BnF1 : تستبدل (fautif) ; BnF2, BnF3 : تستبد (bonne leçon)
10. BnF1 : وأرحم ; BnF2, BnF3 : فارحم
11. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. والدليل
12. Esc1 : + M.D. غضبك (حـ) ; BnF1 : عضبك ; BnF3 : عنقك
13. BnF1, BnF2 : ad. تعالى
14. BnF1 : لخلقه
15. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وكلّما
16. BnF2, BnF3 : تفعل
17. BnF1 : om.
18. BnF1, BnF2, BnF3 : دقّ أو جلّ
19. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
20. BnF1 : وكذلك (ذ s.d.)
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الله
22. BnF2 : om.
23. BnF1, BnF3 : والرحمن
24. BnF1 : وهو يستدعي (bonne leçon)
25. BnF2 : فلا
26. BnF1 : om.
27. BnF2, BnF3 : فالرحيم
28. BnF1 : وكذلك
29. BnF1 : om.
30. BnF1 : orth. يجعل, ad. له

a. BnF3 : [51a]
b. BnF2 : [47a]
c. BnF1 : [50a]
α. Hadith rapporté dans Abū Dāwūd (*Kitāb al-Adab*, 58) et al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Birr*, 16).
β. Coran, I, 2-3.
γ. Coran, XVII, 110.

الأسماء الحسنى[1] الخصوصيّة[2] [كذا] أوّلاً[3] إلّا الرحمن. ولذلك[4] لا[5] يسمّى به غيره. وقد يطلق اسم الرحيم على غيره لأنّ الله تعالى أطلقه في حقّ نبيّنا محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - في قوله تعالى { بِالمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ }[α] والنبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - مخلوق. وسرّ هذين الاسمين < الكريمين / الجليلين >[6] لطيف جدّاً.

وذلك أنّ بسم < الله الرحمن الرحيم >[7] محتوية على أنواع منها الباء التي هي متعلّقات القدرة بسرّ الجواد[8] هي[9] تجر الأسماء باتّصالها بأوائلها وهي أوّل مراتب القدرة وهي أصل قيام العالم الحسّيّ بالقدرة[10] الجاذبة[11]. فكأنّ القائل يقول بلسان الحقّ على لسانه بي[12] نطقت[13] وبي علمت[a] وبي أدركت وبي تمكّنتَ[b] < لقبول أسمائي[14] كما قال تعالى[15] فبي يسمع[16] [كذا].

والسين أصل الأسماء، والأسماء ظاهرة لباطن القدرة >[17] كما أنّ الباء باطنة السين كبطون القدرة في الآثار.

والميم عبارة عن المكان الحامل للأسماء والمسمّيات[18]. فالمكان ظاهر الأسماء والأسماء باطن المكان.

1. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : المخصوصة
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF1 : فلك
5. BnF2 : لم (fautif)
6. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
7. BnF2 : om.
8. Esc1 : الجر écrit dans l'interligne supérieur ; BnF1 : الجداد (mais le premier د semble bizarrement formé) ; BnF3 : الحزا
9. BnF3 : وهي
10. BnF2, BnF3 : فبالقدرة
11. BnF1 : الجارية ; BnF2 : اتّحاده ; BnF3 : الحادة
12. BnF1 : في ; BnF3 : وبي
13. BnF1 : نطقه
14. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. أسماءي ; BnF2 : أسماء
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : orth. سمع ; BnF3 : تسمع (bonne leçon)
17. Esc1 : M.D. (صح)
18. BnF2 : والاسميّات (fautif)

a. BnF2 : [47b]
b. BnF3 : [51b]
α. Coran, IX, 129/128.

فكانت[1] الباء هي[2] [كذا] التي هي[3] نعمة القدرة باطن[4] الأسماء[5]، والسين باطن المكان الذي[6] هو عالم الملك[7] والملكوت، < وعالم الملك عالم[8](a) الخلق >[9]، وهو[10] عالم الشهادة والملكوت[11]، < وهو[12] عالم الأمر[13] >[14]، وهو عالم الغيب[15] ألا له الخلق والأمر تبارك الله ربّ العالمين لأنّ هذين[16] العالمين[17] عالم الغيب وعالم الشهادة هما ظرف[18] [كذا] لمعاني الأسماء.

فالباء[19] سرّ القدرة[20] والقدرة من أسماء[21] [كذا] القادر، والأسماء من السُمُوّ وهو العلوّ مشتقّ من اسمه[22] العليّ، والميم من الظروف الكونيّة والظرف هو المحيط < بالشيء مشتقّ من اسمه المحيط >[23]. فتقدّمت آثار القدرة ببسط المحلّ[24] وبأنوار [٣٥أ](b) العليّ وتقدّم وانبسط اسمه العليّ ليظهر[25] اسمه المحيط وانبسطت < هذه الأسماء >[26] الثلاثة القادر والعليّ والمحيط في سرّ بسم الله ليثبت < المحلّ للاسم >[27] الأعظم الذي هو الله[28]. فذكرك[29] لاسم[30] الجلالة بسرّ[31] اسمه المحيط واسمه العليّ واسمه القادر.

1. BnF1 : وكانت
2. BnF1, BnF2 : om. (bonne leçon)
3. BnF3 : om.
4. Esc1 : M.D. (rajouté après coup)
5. BnF2, BnF3 : ad. والأسماء
6. BnF1 : om.
7. BnF2 : الملكوت
8. BnF1 : وعالم
9. Esc1 : M.G. (90°, صح, r°) ; BnF2 : عالم الخلق وعالم الخلق ; BnF3 : وعالم الملك والملكوت عالم الخلق
10. BnF2 : om.
11. BnF1, BnF2, BnF3 : وعالم الملكوت
12. BnF1, BnF2, BnF3 : هو
13. BnF3 : الملك
14. Esc1 : M.D. (صح)
15. Esc1 : ad. والشهادة وعالم الملكوت وهو عالم الغيب (saut du même au même)
16. BnF1, BnF2 : هذان ; BnF3 : هذا
17. Esc1 : العالمان et العالمين superposés (ا corrigé en ي) ; BnF1, BnF2, BnF3 : العالمان
18. BnF2 : طرق
19. BnF1 : والباء
20. BnF1 : le copiste a écrit une ا qu'il a corrigée en ة
21. BnF1, BnF2, BnF3 : اسمه (bonne leçon)
22. BnF2 : اسم
23. BnF1 : om.
24. BnF2 : المحلي (fautif)
25. BnF2 : orth. لظهر
26. BnF2 : om.
27. BnF1 : الاسم
28. BnF1 : ad. تعالى
29. Esc1 : M.G. (صح, r°)
30. BnF1 : اسم ; BnF3 : باسم
31. BnF3 : في سرّ

a. BnF1 : [50b]
b. Esc1 : motif pictural dans la marge gauche

ولمّا كانت القدرة صفة القادر[1] الواحد[2] وكانت الألف < إشارة إلى الذات كانت الباء >[3] إشارة إلى القدرة. فقابلت[(a)] الألف[(b)] الباء[4]، فالباء[5] سرّ الألف. ولمّا كانت اللامات الثلاثة هي[6] < اللامات[7] القائمات >[8] واللام المبسوطة[9] من اللام الأخرى[10] إلى حرف الهاء لظهور التعريف كانت السين سرّ[11] الأسماء لظهور العليّ والتوحيد[12]. فقابلت اللامات الثلاثة السين < لأنّ السين >[13] ثلاثة[(c)14] أحرف مهملات. ولمّا كانت الهاء هي الحاوية[15] لأسرار التوحيد كقولك[16] لا إله إلّا[17] هو. والميم حاوية[18] لأسرار الأكوان قابلت الهاء الميم. فإذا قلت بسم الله، فقد اتّصلت الدائرة من عشرة أركان خمسة ظاهرة. فقدّمت[19] [كذا] وخمسة[20] باطنة لأنّ الباء واحدة[21] والسين ثلاثة والميم واحدة. فهذه خمسة أحرف والألف[22] من الله واحدة[23] < واللامان اثنان >[24] هذه ثلاثة[25]. واللام المبسوطة والهاء هذه خمسة[26]، إلى الخمسة المتقدّمة المجتمع عشرة. فهذه الدائرة العشريّة اجتمع فيها اسم الذات[27] < والقدرة والعلى والإحاطة >[28]. ثمّ انبسطت هذه الأسماء الأربعة وهي الله والقادر والعليّ والمحيط لظهور المنّة وشهود الرحمة حتّى اتّصلت باسمه[29] الرحمن وهو الخامس. وليس ذلك إلّا في عالم الأزل[30] لا في عالم الأبد قبل تكوّن الموجودات وظهور آثار المقدورات. فلمّا

1. BnF1 : للقادر
2. BnF1 : la ح porte une petite ح au-dessous
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : والباء
6. BnF1, BnF2, BnF3 : وهي
7. BnF3 : اللام (fautif)
8. BnF1 : اللامان القائمان
9. BnF2, BnF3 : المبسوط (fautif)
10. BnF1, BnF2, BnF3 : الآخر (fautif)
11. BnF2, BnF3 : بسرّ
12. Esc1 : و dans l'interligne inférieur
13. BnF1 : om.
14. BnF3 : ثلاث (fautif)
15. BnF1 : الجارية (fautif)
16. BnF1 : لقولك ; BnF2, BnF3 : بقولك
17. BnF1 : ad. الله
18. BnF1, BnF2, BnF3 : جارية
19. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF1 : تقدّمت و ; BnF2, BnF3 : فتقدّمت (bonne leçon)
20. BnF1, BnF2, BnF3 : خمسة
21. BnF2 : واحد (fautif)
22. BnF1 : وألف
23. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : واحد
24. BnF2, BnF3 : واللامات اثنين
25. BnF2 : om.
26. BnF2 : ه
27. Esc1 : + M.G. (صح, r°) فهذا صفة اللام المبسوطة هكذا الله اجتمع فيها اسم الذات
28. BnF1 : فهذا صفة الذات المبسوطة هكذا الله اجتمع فيها اسم الذات والقدرة والعلى والإحاطة
29. BnF1 : باسم
30. BnF1 : الأزليّ

a. BnF3 : [52a]
b. BnF2 : [48a]
c. BnF1 : [51a]

كملت الرحمة[1] شهودًا وصل[2] الخامس بالسادس وهو الرحيم < ليظهر الاختصاص[3] الأزليّ على الاختراع الأبديّ >[4]. فقولك[5] بسم الله الرحمن الرحيم أوّلاً[6] مطلق غير مقيّد. وإنّما[7] ذلك[(a)] تسمية[8][(b)] المبتدأ الأوّل لأنّه تعالى سبقت رحمته[(c)] < في الكتاب >[9] الذي كتبه[10]، وهو على عرشه < حيث[11] يعلمه تعالى >[12]. فبسم الله الرحمن الرحيم أشرف القواعد وأتمّ العوالم وأعظم الأسماء. ⌈ [α] فمن أجل ما يتقرّب[13] به المتقرّب[14] إلى الله تعالى[15] لزوم الرحمة لجميع خلقه ويستولي[16] [كذا] عليه أنوار الرحمة بكثرة الأوراد وزيارة الموتى. ⌉ وبهذا الاسم رفع الله < تعالى درجة >[17] < نبيّنا محمّد >[18] - صلّى الله عليه وسلّم - [٣٥ب] على سائر الأنبياء بقوله[19] تعالى[20] { بِالمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ }[β] ⌉ [γ] وبقوله تعالى[21] { كَتَبَ رَبُّكُمْ[22] عَلَى نَفْسِهِ الرَحْمَةَ }[δ]. فكان[23] نبيّنا[24] - صلّى الله عليه وسلّم - هو الرحمة المكنونة الشاملة بقوله[25] تعالى { وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ }[ε]، ⌉ وفي الرحيم سرّ اختصاصيّ ⌉ [ς] < إذ في >[26] الرحمة الخاصّة النبويّة[27] وبسرّه وهب[28] للنبيّ[29] < - صلّى الله عليه و سلّم - >[30] الاسم الأعظم

1. BnF1 : للرحمة
2. BnF1 : ووصل
3. BnF1 : ad. من
4. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : om.
5. Esc1 : la ف porte un point au-dessus et un au-dessous (hésitation du copiste entre فقوله et بقوله ?) ; BnF3 : كقولك أوّلاً
6. BnF1 : أوّل ; BnF3 : om.
7. BnF1 : وأمّا
8. BnF2 : باسمه
9. BnF2 : om.
10. BnF2, BnF3 : كتب
11. BnF2 : om.
12. Esc1 : M.D. (90°, صح, r°) ; BnF2, BnF3 : ad. شأنه
13. BnF1 : orth. سقرب
14. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : المتقرّبون
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF1 : وتستولي (bonne leçon)
17. BnF2 : om.
18. BnF1 : رسول الله
19. BnF3 : يقوله
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
22. BnF1, BnF3 : om.
23. BnF1, BnF2 : وكان
24. BnF1, BnF2 : ad. محمّد
25. BnF1 : لقوله
26. BnF2 : أدنى
27. BnF1 : النبوة
28. BnF2, BnF3 : ad. الله
29. BnF1 : النبي
30. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [51b]
b. BnF3 : [52b]
c. BnF2 : [48b]
α. Extrait d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260, fol. 49a-50b (notice sur *al-Raḥmān*).
β. Coran, IX, 129/128.
γ. Extrait d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260, fol. 53a.
δ. Coran, VI, 54.
ε. Coran, XXI, 107.
ς. Extrait d'al-Būnī, *ʿIlm al-hudā*, Istanbul, Hamidiye, 260, fol. 53b.

وبه قام في باطنه كما قام في ظاهره بصفة [الرحمة][1]. فهو - صلّى الله عليه وسلّم - كامل الرحمتين تامّ الصفتين[2]. ولو شرحنا ذلك لطال الكتاب[3]. والآن نقبض العنان ونكفّ عن الخوض في هذا الشأن < قال الله تعالى لنبيّه - عليه السلام - { قُلْ اللهَ ثُمَّ ذَرْهُمْ « فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ »[4] }[α] >[5]، ولنرجع[6] إلى ما[(a)] كنّا بصدده[7].

1. Esc1 : om.
2. Esc1 : M.D. (حـ) ; dans le corps du texte : الوصفين
3. BnF1 : كتبه وعجز الناظر عن فهمه ; BnF2, BnF3 : كتابنا
4. BnF1 : om.
5. Esc1 : M.D. (30-45°) ; BnF2, BnF3 : om.
6. BnF3 : فنرجع
7. BnF1, BnF3 : بسبيله ; BnF2 : نستبيله

a. BnF1 : [52a] (marge coupée)

α. Coran, VI, 91.

〖21〗 فصل.

ولمّا كان اسم[1] الرحمن مشتقّ من الرحمة وجب أن تطلب[2] الرحمة[3] والحنان[4] والعطف والميلان.

فاعلم واسمع واصغ[5] وذلك أنّ الله[6] - جلّت[7] قدرته < وتقدّست أسماؤه >[8] - خلق العرش المجيد[9] لا غاية لتناهيه[10] < لا[11] نهاية >[12] لتعاليه. والعرش لؤلؤة يتلألأ منه[13] ملء[14] الكون فلا يكون العبد على حالة[15] من أي[16] [كذا][(a)] الأحوال < إلّا انطبع مثاله في العرش على « الحالة التي »[17] يكون[18] عليها. فإذا[19] كان يوم القيامة[(b)][20] وقف للمحاسبة[21] >[22] كشف[23] له عن[24] صورته. فرأى[25] نفسه على الهيئة[26] التي[27] كان عليها في الدنيا. فذكر[28] فعله[29] بمشاهدة نفسه. فيأخذه من الحياء والخوف ما يجلّ[30] وصفه ولهذا العرش الكريم[31] ثمانية أعوان يحملونه[32] < بعون[33] الله

1. BnF1 : الاسم الأكبر
2. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : يطلب
3. BnF2, BnF3 : om.
4. Esc1 : orth. والجنان ; BnF3 : الحنان
5. BnF1, BnF2, BnF3 : وافهم
6. BnF3 : ad. تعالى
7. BnF1 : illisible (tache)
8. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1 : العظيم الذي ; BnF2, BnF3 : ad. الذي
10. BnF1 : لبنايه و
11. BnF3 : ولا
12. BnF2 : om.
13. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
14. Esc1, BnF2 : orth. ملأ ; BnF1 : من ; BnF3 : إلى
15. BnF1 : حال
16. BnF1 : om. (bonne leçon)
17. BnF1, BnF2, BnF3 : الحال الذي
18. BnF1 : orth. نكون
19. BnF2 : وإذا
20. BnF2, BnF3 : القيمة
21. BnF2 : للحامية ; BnF3 : للحلية
22. Esc1 : M.D. (30°, صح, r°)
23. BnF1 : ad. الله
24. BnF2 : om.
25. BnF1 : فيري
26. Esc1, BnF2 : الهيئة
27. BnF2 : الذي
28. BnF1 : فيذكر
29. BnF1 : نفسه
30. BnF1 : orth. مجل
31. BnF1, BnF3 : om.
32. Esc1, BnF1 : orth. نحملونه
33. BnF3 : بإذن

a. BnF3 : [53a]
b. BnF2 : [49a]

تعالى[1] >[2]. وهذه أسماؤهم : < ابجد[3] هَوْزَحْ طَيْكَلْ منصع[4] فضقر[5] شتثخ ذظغش[6] >[7]. فهذه أسماء الأملاك الحاملين[8] العرش < بقوّة الله تعالى[9] وعونه[10] >[11].

1. BnF3 : om.
2. BnF1 : om.
3. Esc1 : © ألف بجد (ألف rayé) ; BnF3 : ألف بجدْ
4. BnF3 : مَنْسَعْ
5. BnF2, BnF3 : فَصْقَرْ
6. Esc1 : ذطغس ; BnF3 : ذَضْظَغْ
7. Esc1 : M.D. (30-45°, حـ) :

ابجد	هوزح	طيكل	منصع	فضقر	ستثخ	دطغش
الأحد	الاثنين	الثلاثاء	الأربعاء	الخميس	الجمعة	السبت

BnF1 : le passage se présente comme un tableau de deux lignes (les lignes du tableau ne sont pas tracées) :

الأحد	الاثنين	الثلثاء	الأربعاء	الخميس	الجمعة	السبت
		(premier ث s.d.)			(ج s.d.)	
ابجد	هوزح	طيكل	منصع	فصقر	شتثخ	ذظغش

8. BnF1 : ad. لقوائم
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2 : ومعونه
11. BnF1 : om.

〖22〗 فصل[1].

واعلم بأنّ أمّ القرآن[2] لم ينزل[3] في التوراة ولا في الإنجيل ولا في الفرقان[4] مثلها[5] كما قال[6] - عليه السلام[7] - لأبي[(a)] [ا]بن[8] كعب[α][9] : "ألا[10] أخبرك بسورة ما < أنزل الله >[11] في التوراة ولا في الإنجيل مثلها ؟" قلت : "بلى[12] < يا رسول >[13] الله !" قال : "كيف تقرأ إذا افتتحت[14] الصلاة ؟" قلت : "بـ{ـالحَمْدُ[15] لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ }[β]". قال : "هي السبع المثاني[16] الذي أعطيت[17] وهي[18] الشافية الراقية[19]"[γ]. وفي الصحيح[δ] عن النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم[20] - فيما يحكيه عن الربّ[21] < - جلّ وعزّ - >[22] أنّه قال : "قسمت الصلاة[23] بيني[24] وبين عبدي نصفين. فنصفها

1. BnF2 : om.
2. BnF1 : ad. هي الشافية والراقية
3. BnF2, BnF3 : تنزل
4. BnF1 : القرآن
5. BnF3 : om.
6. BnF1 : ad. النبيّ
7. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
8. Esc1, BnF2 : orth. بن
9. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
10. Esc1 : orth. ألى
11. BnF1, BnF2, BnF3 : أُنزلت
12. BnF1 : يلى
13. BnF1 : يَرسول
14. BnF3 : أفتحت
15. BnF1, BnF2, BnF3 : الحمد
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. والقرآن العظيم
17. BnF1, BnF2, BnF3 : أعطيته
18. BnF1, BnF2 : فهي ; BnF3 : فهو
19. BnF1, BnF3 : والراقية
20. BnF3 : ad. أنّه
21. BnF2, BnF3 : ربّه
22. BnF1, BnF2, BnF3 : عزّ وجلّ
23. BnF2 : orth. الصلوة
24. BnF2 : بين (fautif)

a. BnF1 : [52b]

α. Ubayy b. Kaʿb (m. entre 19/640 et 35/656), compagnon du Prophète et un des premiers collecteurs du Coran. En tant que scribe, il est réputé avoir été le premier à avoir écrit le Coran, dont la version aurait été jugée défectueuse par le calife ʿUmar. De nombreux hadiths mettent en scène le Prophète lui demandant de lui rappeler des éléments du Coran. Cf. Andrew Lawrence Rippin, « Ubayy b. Kaʿb », *EI²*.

β. Coran, I, 2.

γ. Hadith rapporté dans le *Muwaṭṭaʾ* (*Kitāb al-Ṣalāt*, 8) :

حدّثني يحيى عن مالك عن العلاء بن عبد الرحمن بن يعقوب أنّ أبا سعيد مولى عامر بن كريز أخبره أنّ رسول الله صلّى الله عليه وسلّم نادى أبيّ بن كعب وهو يصلّي فلمّا فرغ من صلاته لحقه فوضع رسول الله صلّى الله عليه وسلّم يده على يده وهو يريد أن يخرج من باب المسجد فقال إنّي لأرجو أن لا تخرج من المسجد حتّى تعلم سورة ما أنزل الله في التوراة ولا في الإنجيل ولا في القرآن مثلها قال أبيّ فجعلت أبطئ في المشي رجاء ذلك ثمّ قلت يا رسول الله السورة التي وعدتني قال كيف تقرأ إذا افتتحت الصلاة قال فقرأت الحمد لله ربّ العالمين حتّى أتيت على آخرها فقال رسول الله صلّى الله عليه وسلّم هي هذه السورة وهي السبع المثاني والقرآن العظيم الذي أعطيت.

δ. *Ṣaḥīḥ* (*L'authentique*), collection de hadiths réputés authentiques, les deux principaux *Ṣaḥīḥ* étant d'al-Buḫārī et de Muslim.

لي ونصفها لعبدي. ولعبدي ما سأل"[α]. فـ{الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ }[β] آية، و{ الرَحْمَنِ[1] الرَحِيمِ }[γ] [٣٦أ] آية ثانية، و{ مَلِكِ[2] يَوْمِ الدِينِ }[δ] آية ثالثة[3]، و{ إِيَّاكَ[4] نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ }[ε] آية رابعة[5]، { اِهْدِنَا الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ }[ς] آية خامسة[6]، { صِرَاطَ الذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ }[ζ](a) > آية سادسة[7]، { غَيْرِ المَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَالِّينَ }[η] >[8] آية سابعة[9]. فثلاث آيات لله تعالى[10] وثلاث[11] للعبد وواحدة(b) بين العبد ومولاه. فالتي لله تعالى هي الثلاثة[12] الأول[13]. فإذا قال العبد { الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ }[θ] قال الله تعالى : "حمدني[14] عبدي". وإذا قال[15] { الرَحْمَنِ الرَحِيمِ }[ι] قال[16] تعالى : "مجدني[17] عبدي". وإذا قال[18] { مَلِكِ يَوْمِ الدِينِ }[ια] قال[19] تعالى : "أثنى علي عبدي". < والتي[20] بين العبد ومولاه « هي التي [كذا] »[21] الآية الرابعة >[22] < وهي { إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ }[ιβ]. فإذا(c)[23] قالها العبد يقول الله تعالى : "وهذه[24] >[25] < بيني وبين عبدي، ولعبدي ما سأل"،

1. BnF1, BnF2, BnF3 : الرحمن
2. BnF1, BnF2, BnF3 : ملك
3. BnF2 : ٣
4. BnF1, BnF2, BnF3 : إياك
5. BnF2 : ٤
6. BnF2 : ٥
7. BnF2 : ٦
8. BnF2 : M.G. (45°, صح)
9. BnF2 : سبع
10. BnF1 : عزّ وجلّ ; BnF3 : om.
11. BnF2 : ٣و
12. BnF1 : الثلاث
13. BnF1, BnF2, BnF3 : الأولى (bonne leçon)
14. Esc1 : © مجدني, M.G. حمدني (حـ)
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. العبد
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الله
17. Esc1 : M.G., © حدني
18. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. العبد
19. BnF2, BnF3 : ad. الله
20. BnF2 : والذي
21. BnF1, BnF2 : om. (bonne leçon)
22. BnF3 : "هذه بيني وبين عبدي ولعبدي ما سأل والتي للعبد الثلاثة الباقية" : قال الله تعالى { إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ } وإذا قال العبد (Coran, cf. notes de bas de page)
23. Esc1 : ذ s.d. ; BnF1 : وإذا
24. BnF1 : هذه
25. BnF2 : قال الله تعالى هذه { اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ } وإذا قال العبد ; BnF3 : { اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ } فإذا قال العبد (Coran, cf. notes de bas de page)

a. BnF3 : [53b]
b. BnF2 : [49b]
c. BnF1 : [53a]
α. Hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Ṣalāt*, 38 et 40), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Ṣalāt*, 132), a-Tirmiḏī (*Tafsīr Sūrat 1*, 1), al-Nasāʾī (*Kitāb al-Iftitāḥ*, 23), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Adab*, 52) et Ibn Ḥanbal (II, 241, 285 et 460).
β. Coran, I, 2.
γ. Coran, I, 3.
δ. Coran, I, 4.
ε. Coran, I, 5.
ς. Coran, I, 6.
ζ. Coran, I, 7.
η. Coran, I, 7.
θ. Coran, I, 2.
ι. Coran, I, 3.
ια. Coran, I, 4.
ιβ. Coran, I, 5.

والتي[1] للعبد « الثلاثة الباقية. فإذا قال >[2] { < اِهْدِنَا الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ >[3] صِرَاطَ الذِينَ < أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ المَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَالِّينَ >[4] }[α] يقول[5] الله تعالى : "فهؤلاء[6] لعبدي ولعبدي ما سأل »[7]". وإذا < تحقّقت النظر >[8] وجدت الآيات كلّها لله < - عزّ وجلّ - >[9] فإنّك[10] إنّما عبدته بإرادته ومعونته. إذا العبد ليس له حول < ولا قوّة >[11] ولا إرادة ولا عبادة إلّا بحول[12] الله[13] وقوّته وإرادته[14].

واعلم بأنّ الدراري هي[15] سبع[16] على عدد آياتها[17]، وكذلك الأيّام سبعة[18]، وكذلك[19] الأفلاك سبعة[20]، وكذلك[21] الخدام سبعة[22]. فأوّل[(a)] الأيّام[23] الأحد وله من القرآن[24] { الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ }[β] ومن الأملاك[25] العرشيّة ابجد[26][γ] ومن < أسماء الله >[27] الحسنى الحيّ القيّوم. فالحيّ به حياة كلّ شيء < والقيّوم به[28] قيام كلّ شيء >[29] وقوامه. وله من الدراري الشمس التي[(b)] هي سلطان الفلك كما أنّ[30] الحيّ[(c)] القيّوم سلطان

1. BnF1 : والذي
2. BnF3 : om. ; BnF2 : ad. { الْحَمْدُ لِلهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ مَلِكِ يَوْمِ الدِّينِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ } العبد (Coran, cf. notes de bas de page)
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : إلى آخرها
5. BnF3 : orth. نقول
6. BnF2, BnF3 : هؤلاء
7. BnF1 : { وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ } والذي لله تعالى { إِيَّاكَ نَعْبُدُ } منها (Coran, cf. notes de bas de page)
8. BnF1, BnF2, BnF3 : نظرت وتحقّقت
9. BnF1, BnF2, BnF3 : تعالى
10. BnF3 : فإياك
11. BnF1 : om.
12. Esc1 : orth. بحول
13. BnF1, BnF2 : ad. تعالى
14. BnF1 : ad. { اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ } والتي للعبد الثلاثة الباقية وإذا قال العبد (Coran, cf. notes de bas de page)
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2 : ٧
17. BnF3 : أيّامها (fautif)
18. BnF1 : ad. وكذلك الليالي سبعة ; BnF2 : ٧
19. BnF2 : و
20. BnF2 : ٧
21. BnF2 : و
22. BnF2 : ٧
23. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. يوم
24. Esc1 : الالقرآن (le لا est rayé)
25. BnF1 : الأفلاك
26. BnF2, BnF3 : ألف بجد
27. BnF2, BnF3 : الأسماء
28. BnF2 : om.
29. Esc1 : M.G. (10°, صح, r°)
30. BnF1, BnF2, BnF3 : هو ; BnF1 : ad. اسم

a. Esc1 : + M.G. قف (s.d.)
b. BnF2 : [50a]
c. BnF3 : [54a]
α. Coran, I, 6-7.
β. Coran, I, 2.
γ. Abǧad, nom donné à un des anges porteurs du Trone divin. Ce nom est ici en contradiction avec le « noyau historique » des œuvres d'al-Būnī où les anges porteurs du Trône sont huit et non sept, et dont les deux premiers sont A et Bǧd, alors qu'ici ces deux ne font qu'un. Cf. al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 6b.

الأسماء إذ في الشمس سرّ[1] الحياة وبها[2] يحيي[3] الله الأرض بعد موتها. ولو انعدم وجودها لانعدم العالم العلويّ[4] بأسره[5] وهي أيضًا[(a)] زيادة الخير[6] [كذا] في الدين من[7] معرفة أوقات الصلاة في الليل والنهار ومعرفة أجزاء الليل وأجزاء[8] النهار ومعرفة الفصول الأربعة. وبها تهتدي[9] إلى معرفة الجهات الأربع واستخراج القبلة إلى غير ذلك من المنافع < وبها قيام الليلة في الصوم والحجّ وله[10] منافع دنياويّ وأخراويّ [كذا] يطول شرحها >[11]. وكفى بشرفها[12] < قوله تعالى >[13] { وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا }[α] ولها ملك[14] عظيم موكّل بها[15] يجرها[16] بأعوانه من المشرق إلى المغرب على عجلتها < بعون الله >[17] وقوّته يسمع[18] نداء السائلين في ساعتها. فيستأذن[19] [٣٦ب] ربّ العزّة في إجابة < السائلين فيّ [كذا] >[20]. فإذا أذن له قضى حاجته. واسم هذا الملك روقيائيل[21][β]. وتحت يده خدّام يخدمونه[22] ويمتثلون[23] أمره ويُنفّذون[24] حكمه < في الأرض. وكلّ >[25] ذلك بإرادة[26] الله

1. Esc1 : M.D. (صح, r°)
2. BnF1 : فيها
3. BnF1 : orth. يحى
4. BnF1, BnF2 : الأرضيّ ; BnF3 : om.
5. BnF1 : وما فيه
6. BnF1 : خير (bonne leçon)
7. BnF3 : و
8. BnF3 : ومعرفة أجزاء
9. Esc1 : © et M.G. ; BnF1 : orth. يهتدي ; BnF2, BnF3 : يهتدي
10. BnF1 : ولها
11. Esc1 : M.G. (حـ, r°) ; BnF2, BnF3 : om.
12. BnF1, BnF2, BnF3 : شرفها
13. BnF3 : om.
14. BnF3 : ملك/ملوك : la و semble avoir été rectifiée en ل
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : orth. يجرها
17. BnF1 : بإذن الله تعالى وعونه
18. BnF1 : orth. سمع
19. BnF1 : فتستأذن
20. BnF1, BnF2, BnF3 : السائل (bonne leçon)
21. BnF1, BnF2 : روقيائل
22. BnF1 : orth. يخدمونه ; BnF2 : la غ porte une petite ح au-dessous
23. BnF3 : orth. ويمتثلون
24. Esc1, BnF1, BnF3 : ذ s.d. ; BnF1 : orth. وينفذون
25. BnF2, BnF3 : كلّ
26. BnF2, BnF3 : بحكم

a. BnF1 : [53b]

α. Coran, LXXI, 15/16.

β. Rūqiyāʾīl, ange que l'on peut sans doute rapprocher de Rūfiyāʾīl, ange en charge de Jupiter dans le *Ġāyat al-ḥakīm*. Cf. Al-Maǧrīṭī, *Picatrix, Das Ziel des Weisen [or Ghayat al-Hakim]*, éd. Helmutt Ritter, Berlin, 1933, p. 205.

تعالى[1] < ومشيئته / وحكمه[2] >[3]. ولهؤلاء الأعوان الأرضيّة سلطان يملكهم ويتصرّفون بين يديه يقال له المذهّب[α] يحكم[4] يوم الأحد وهو أحد العفاريت الأربعة[5] الذين كانوا وزراء سليمان[6] < - عليه السلام - >[7] أعني أكبر[8] وزرائه الذين يحملون عرشه. ويقال له أيضًا طمرياط[β](a)[9]. وذلك أنّ سليمان[10] < - عليه السلام - >[11] لمّا سجن < صخر الجنّيّ >[γ][12] وهو سيّدهم[13](b) استهانت الجنّ وذلّت[14]. فأراد سليمان[15] - عليه السلام - ائتلافهم وجبر[16] قلوبهم. فقسم < عليهم / الأرض >[17] وملّكهم الأيّام. فأعطى[18] المذهّب الربع الواحد من الأرض. وأعطى[19] الربع الثاني لصاحب يوم(c)

1. BnF2, BnF3 : om.
2. Esc1 : M.D. (صح) ; BnF2, BnF3 : وإرادته
3. BnF1 : inv.
4. BnF1 : orth. بحكم
5. BnF1 : الأربع (fautif)
6. BnF2 : orth. سليمن
7. BnF3 : om.
8. BnF1, BnF2 : كبراء
9. BnF1 : الدمرياط ; BnF3 : الطمرياط
10. BnF2 : orth. سليمن
11. BnF2 : om.
12. BnF2 : مسخر الجنّ (fautif)
13. BnF1 : le هم est illisible (en marge)
14. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. ودلّت
15. BnF2 : orth. سليمن
16. BnF2 : وخير
17. BnF2, BnF3 : inv.
18. Esc1 : orth. فأعطا
19. Esc1 : orth. وأعطا

a. Esc1 : + M.D. قف
b. BnF1 : [54a]
c. BnF3 : [54b]
α. Al-Muḏahhab ou al-Muḏhib, nom d'un des rois des djinns.
Il est attesté dans le *Lisān al-ʿarab* où il est ainsi décrit :

والمُذْهِبُ اسمُ شيطانٍ؛ يقالُ هو من وَلد ابليسَ، يَتَصَوَّر للقُرَّاءِ، فيَلْبَسُهم عند الوضوءِ وغيرِه؛ قال ابن دُرَيْد: لا أحسِبُه عَرَبيّاً.

Muḏahhab est considéré comme une espèce particulière de djinn par al-Qazwīnī et al-Ibšīhī.
Cf. Ibn Manẓūr, *Lisān al-ʿarab*, III, p. 1523 ; al-Qazwīnī, *ʿAǧāʾib al-maḫlūqāt*, éd. Ferdinand Wüstenfeld, Göttingen, Verlag der Dieterichschen Buchhandlung, 1849, p. 371 ; al-Ibšīhī, *al-Mustaṭraf*, Le Caire, Maktabat al-ǧumhūriyya l-ʿarabiyya, s.d., II, p. 132-133 ; tr. Gaston Rat, Paris/Toulon, Isnard/Brun, 1899-1902, II, p. 329 et *Démons et merveilles*, tr. Gaston Rat, Beyrouth, Les éditions de la Méditerranée/Les éditions kitaba, 1981, p. 142 ; Abou-Bekr Abdeslam, « Notes sur les Amulettes chez les Indigènes Algériens », *Revue africaine*, 81 (1938), p. 314.
β. Il semble qu'al-Damryāṭ soit la meilleure leçon. On retrouve ce nom dans les *Mille et une nuits*, où il est le père de la djinn Maymūna et présenté comme « un des rois des djinns célèbres » (*aḥad mulūk al-ǧānn al-mašhūrīn*). Cf. *Alf layla wa-layla*, Hyderabad, al-Maṭbaʿ al-Ḥayḍarī, 1884, I, p. 569-585.
γ. Ṣaḫr, djinn qui aurait dérobé l'anneau de Salomon. C'est lui qui présente les tribus des djinns dans les versions arabes du *Testament de Salomon*. Cf. Anne Regourd, « Images de djinns et exorcisme dans le Mandal al-sulaymānī », dans *Images et magie. Picatrix entre Orient et Occident*, dir. Jean-Patrice Boudet, Anna Caiozzo et Nicolas Weill-Parot, Paris, Honoré Champion, 2011, p. 253-294, notamment p. 265-268 (texte arabe) et 276-279 (traduction) pour l'histoire de Ṣaḫr.

< الثلاثاء، وهو الأحمر[(a)][α] واسمه[(b)] شوغال[1][β] وهو أحد العفاريت والوزراء الأربعة. وأعطى[2] الربع الثالث لصاحب يوم >[3] الخميس، واسمه[4] شمهورش[5][γ]. وأعطى[6] الربع الرابع[7] لصاحب يوم السبت واسمه ميمون[8][δ].

ويوم الاثنين له من الدراري القمر، وله[9] من الروحانيّات[10] جبريل[11] < - عليه السلام - >[12]، ومن[13] القرآن { < اِهْدِنَا[14] الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ >[15] }[ε]، ومن أسماء الله الحسنى[16] السريع القريب، ومن < أسماء ملائكة العرش >[17] منصع[18].

ويوم الثلاثاء[19] له من الدراري المريخ[20]، ومن الروحانيّة[21] شمشميائيل[22] الملك، ومن أمّ القرآن { غَيْرِ المَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَالِّينَ }[ς]، ومن أسماء الله الحسنى[23] القاهر العزيز، ومن < « أسماء ملائكة [كذا] »[24] العرشيّة >[25] ذظغش[26].

1. BnF1 : شوعال ; BnF2 : سوغال
2. Esc1 : orth. وأعطا
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : وهو اسمه
5. BnF2 : شهمورش
6. Esc1 : orth. وأعطا
7. BnF3 : الواحد
8. BnF2 : int.sup., © جبرائل
9. BnF3 : و
10. BnF1 : الروحانيّة
11. BnF2 : int.sup. السريع القريب,© جبرائيل ; BnF3 : جبرائل
12. BnF1 : om.
13. BnF1, BnF3 : ad. أمّ
14. Esc1 : orth. اهدن
15. BnF1 : { إيّاكَ نَعْبُدُ وَإيّاكَ نَسْتَعِينَ } ; BnF3 : +M.D. { إيّاكَ نَعْبُدُ وَإيّاكَ نَسْتَعِينَ } (Coran, cf. notes de bas de page)
16. BnF1, BnF2, BnF3 : تعالى
17. BnF1 : أسماء الملائكة العرشيّة ; BnF2, BnF3 : اسم ملائكته العرشيّة
18. BnF3 : منسع
19. BnF1 : الثلثاء
20. Esc1 : + M.D. وهو برهام (حـ) ; BnF1 : ي s.d. ; ad. وهو بهرام
21. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
22. BnF1, BnF2, BnF3 : سمسمائل
23. BnF2, BnF3 : تعالى
24. BnF2, BnF3 : اسم ملائكته
25. BnF1 : حملة العرش المجيد (bonne leçon)
26. Esc1 : ذ s.d. ; BnF2 : دطغش ; BnF3 : ذضطغ

a. Esc1 : + M.D. قف
b. BnF2 : [50b]
α. Al-Aḥmar, nom d'un des rois des djinns.
β. Šūġāl, nom d'un des rois des djinns. Il est curieux qu'ici al-Aḥmar et Šūġāl soient identifiés comme deux noms d'un même esprit alors qu'ils sont généralement clairement différenciés.
γ. Šamhūraš, variante orthographique de Šamharūš, nom d'un des rois des djinns, cf. *supra* p. 147.
δ. Maymūn, nom d'un des rois des djinns.
ε. Coran, I, 6.
ς. Coran, I, 7.

ويوم الأربعاء له من الدراري عطارد ويقال له أيضًا[1] الكاتب، ومن[2] الروحانيّة[3] ميكائيل[4]، ومن أمّ القرآن { مَلِكِ يَوْمِ الدِينِ }[α]، ومن أسماء الله الحسنى[5] مقلّب القلوب، ومن < أسماء ملائكة[6] [كذا] >[7](a) العرشيّة طيكل.

ويوم الخميس له من الدراري المشتري، ومن الروحانيّة[8] صرفيائيل، < ومن أسماء الله الحسنى الحكيم العليم >[9]، ومن أمّ القرآن { صِرَاطَ الذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ[10] }[β]، ومن < أسماء ملائكة العرش >[11] شتنخ[12].

ويوم الجمعة له من الدراري الزهرة، ومن الروحانيّة[13] عنيائل[14] الملك، ومن أمّ القرآن { الرَحْمَنِ الرَحِيمِ }[γ]، ومن أسماء الله الحسنى[15] رؤف [٣٧أ] عطوف[16]، ومن أسماء ملائكة[17] [كذا] العرشيّة هوزح[18].

1. BnF1, BnF3 : om.
2. BnF1, BnF2, BnF3 : وله من
3. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
4. BnF2, BnF3 : ميكائل
5. BnF2, BnF3 : تعالى
6. BnF1 : الملائكة (bonne leçon) ; BnF3 : ملائكته (bonne leçon)
7. BnF2 : اسم ملائكته
8. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1 : ad. ومن أسماء الله تعالى الحسنى الحكيم العليم ; BnF2, BnF3 : ad. ومن أسماء الله تعالى الحكيم العليم
11. BnF1 : أسماء الملائكة العرشيّة ; BnF2 : اسم ملائكته العرشيّة ; BnF3 : أسماء ملائكته العرشيّة
12. BnF2 : ستنخ
13. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
14. BnF1 : illisible ; BnF2, BnF3 : عنيائيل
15. BnF1, BnF2, BnF3 : تعالى مع هذه
16. BnF1 : رحيم
17. BnF1 : الملائكة (bonne leçon) ; BnF2, BnF3 : ملائكته (bonne leçon)
18. Esc1 : orth. هوزج

a. BnF1 : [54b]
α. Coran, I, 4.
β. Coran, I, 7.
γ. Coran, I, 3.

ويوم السبت[1] له من الدراري زحل[(a)] ويقال له أيضًا[2] المقاتل[3] والكيوان[4]، ومن[5] الروحانيّة[6] عزرائل[7]، ومن[8] القرآن { < اِهْدِنَا[9] الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ >[10] }[α]، < ومن أسماء الله الحسنى قدير مقتدر >[11] ومن < أسماء ملائكة[12] [كذا] >[13] العرشيّة فضقر[14].

1. BnF1 : illisible (encre claire)
2. BnF3 : om.
3. BnF1 : مقاتل
4. BnF1 : ويقال له كيوان
5. BnF2 : om.
6. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
7. BnF1 : illisible (encre claire) ; BnF2 : عزريائل
8. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. أم
9. Esc1 : orth. اهدن
10. BnF3 : M.D. (r°)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. BnF1 : الملائكة (bonne leçon) ; BnF3 : ملائكته (bonne leçon)
13. BnF2 : اسم ملائكته
14. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. ومن أسماء الله تعالى القادر والمقتدر

a. BnF2 : [51a]

α. Coran, I, 6.

⟦23⟧ فصل[1](a)

واعلم[2](b) بأنّ[3] أوّل يوم خلقه الله[4] < هو يوم >[5] الأحد، وخلق < الله تعالى >[6] فيه الشمس، وهي[7] سلطان الفلك، وهي < حارّة يابسة سعيدة >[8]. ولها في تأليف القلوب[9] والهيبة[10] وعقد ألسنة[11] الملوك وغيرهم من أشراف الناس < أعمالًا[12] لا تكاد[13] تزول. ولها من البروج الخاصّ بها الأسد، وهي تقيم في كلّ برج شهرًا كاملًا. ولها من وجوه[14] البروج خمسة أوجه : الثاني من الكبش، والثالث من الجوزاء، والأوّل من العذراء، والثاني من العقرب، والثالث من الجدي >[15][α].

1. BnF3 : ad. اعلم
2. BnF3 : اعلم [ه٥أ] اعلم (ditt.)
3. BnF1 : أنّ
4. BnF1, BnF2 : ad. تعالى
5. BnF1 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. Esc1 : + M.G. فلها فيه قوّة وحكم بإرادة المدبّر الحكيم والشمس هي : BnF1 ; (r°, صح) فلها فيه قوّة باردة الحكيم المدبّر والشمس
8. BnF1 : خاصّة بالملوك والسلاطين
9. BnF1 : ad. أعمال لا تكاد تزول ولا سغير وهي حارّة يابسة سعيدة، ولها أعمال في الهيبة في القلوب (orth. يكاد et سغير)
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : الألسنة من
12. BnF2, BnF3 : أعمال
13. BnF3 : يكاد
14. BnF2 : الوجوه
15. BnF1 : om.

a. BnF3 : [55a]

b. BnF3 : [55a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

α. Le terme de *waǧh* désigne les décans. Al-Qabīṣī définit ainsi les décans :

فأمّا الوجوه فإنّه قسم كلّ برج بثلثة أقسام متساوية كلّ قسم عشر درج يسمّى كلّ قسم وجهًا وابتدأ من أوّل وجه من الحمل وهو من أوّله إلى عشر درج فجعل للمرّيخ ومن عشر درج إلى عشرين درجة للكوكب الذي يتلوه وهو الشمس ومن عشرين درجة إلى آخر البرج للكوكب الذي يتلوها وهو الزهرة ثمّ جعل الوجه الأوّل من الثور إلى عشر درج للكوكب الذي يتلوها وهو عطارد وكذلك إلى آخر البروج.

جدول الوجوه			
الحمل	المرّيخ	الشمس	الزهرة
الثور	عطارد	القمر	زحل
الجوزاء	المشتري	المرّيخ	الشمس
السرطان	الزهرة	عطارد	القمر
الأسد	زحل	المشتري	المرّيخ
السنبلة	الشمس	الزهرة	عطارد
الميزان	القمر	زحل	المشتري
العقرب	المرّيخ	الشمس	الزهرة
القوس	عطارد	القمر	زحل
الجدي	المشتري	المرّيخ	الشمس
الدلو	الزهرة	عطارد	القمر
الحوت	زحل	المشتري	المرّيخ

Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, p. 28-31.

La *Ġāyat al-ḥakīm* consacre un chapitre entier (II, 11) à décrire les figures qui leur sont associés. Le terme de *waǧh* y est ainsi défini :

إنّ لكلّ برج ثلاثة وجوه وفي كلّ وجه منها ما وصفت الحكماء من الصور والتماثيل والأشباه وهذا جزء من كلّ وهي مع هذا منقسمة بين الكواكب على قدر تواليه في أفلاكها فإذا بلغت القسمة إلى الكوكب الأسفل عادت ورجعت إلى الكوكب الأعلى الأرفع منها، ولهاطبائع وأشكال موافقة مع ذلك لطبائع أربابها وأشكالها وهو من أجلّ ذلك توافقها في الدلالة على ما دلّت بجواهرها في الاتّفاق والاختلاف من الأعمال.

Al-Maǧrīṭī, *Picatrix, Das Ziel des Weisen*, p. 126.

〖24〗 فصل.

وخلق الله تعالى[1] يوم الاثنين، < وله من الدراري >[(a)2] القمر، وهو[3] وزير السلطان، < وهو بارد رطب سعيد >[4]، وله قوّة تامّة في < تأليف القلوب وإحضار >[5] الخصم من ساعته، < وهو خاصّ « بالكبراء والوزراء »[6] والصبيان >[7]، وهو يحلّ[8] أمراض الشمس حلّاً سريعًا[9]، < وله من البروج الخاصّ به السرطان، وهو يقيم في كلّ برج ليلتين[10] وثلث، وله من وجوه البروج خمسة[(b)] : الثاني من الثور، والثالث من السرطان، والأوّل من الميزان، والثاني من القوس، والثالث من الدلو >[11].

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : وخلق فيه
3. BnF1 : ad. بارد رطب سعيد
4. BnF1 : وهو خاصّ بالوزراء والكبراء والصبيان
5. BnF1 : أحضار
6. BnF1, BnF2, BnF3 : بالوزراء والكبراء
7. BnF1 : والتأليف الكثير من غير زوال
8. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF2 : orth. محل
9. BnF1 : ad. قويّاً
10. BnF2, BnF3 : ليلتان (fautif)
11. BnF1 : om.

a. BnF1 : [55a]
b. Esc1 : + M.D. [...] الروم أنّ صاحب الثلث الأوّل الحمل [...] وأربابها باتّفاق [كذا] ثلاث البروج وهو منسوبة

〖25〗 فصل[1].

وخلق الله تعالى[2] يوم الثلاثاء[3]، < وله[4] من الدراري >[5] المرّيخ < ويقال له أيضًا الأحمر >[6]، وهو سيّاف الملك[7]، < وهو حارّ يابس نحس[8] >[9]، < وله قوّة تامّة >[10] في المغالبة وطلب النصرة[11] وإلغاء[12](a) العداوة بسرعة < والأمراض[13] الحارّة والأرماد وللنزف[14] [كذا] والمهابة والعزّ، وتكاد >[15] < قوّته في الأعمال أن >[16] تزيد على قوّة زحل وأكثرها[17] في[18] الفساد. < وفي صحيح مسلم[α] : "إنّ الله تعالى بحكمته خلق في هذا اليوم(b) المكروه[19]"[β]. وله من البروج الخاصّة[20] به العقرب والحمل[21]، وهو يقيم[22] في كلّ برج « خمسة وأربعين »[23] يومًا، وله من وجوه البروج ستّة : الأوّل من الكبش، والثاني من الجوزاء، [٣٧ب] والثالث من الأسد، والأوّل من العقرب، والثاني من الجدي، والثالث من الحوت >[24].

1. BnF1 : om.
2. BnF1, BnF3 : om.
3. BnF1 : orth. الثلثاء
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : وخلق فيه دري
6. BnF1 : وهو حارّ يابس نحس
7. BnF1 : الفلك
8. BnF2 : نحيس
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : والمريخ قويّ : "إنّ الله تعالى بحكمته خلق فيه المكروه": له من الأيّام يوم الثلثاء، وهذا اليوم في صحيح مسلم : ي de يوم et de والمريخ s.d.)
11. BnF1 : النصر
12. BnF1, BnF2 : وإلقاء ; BnF3 : ولقاء
13. BnF3 : والأرماد
14. BnF2, BnF3 : والنزف (bonne leçon)
15. BnF1 : حتّى تكاد (orth. بكاد)
16. BnF1 : أعماله
17. BnF1 : وأعماله أكثرها
18. BnF2 : om.
19. Esc1, BnF1 : ad. بحكمته (saut du même au même)
20. BnF3 : الخاصّ
21. BnF3 : والعمل
22. BnF2 : تقيم (fautif)
23. BnF2 : ٣٥ ; BnF3 : خمسة وأربعون (fautif)
24. BnF1 : وله قوّة في الأمراض الحارّة والأرماد والنزف وله في المهابة والعزّ أمور عجيبة وفي ذكره - أعني الذكر اللائق به - ما تقدّم من اسمه العزيز والكبير وغيره

a. BnF2 : [51b]
b. BnF3 : [55b]
α. Muslim b. al-Ḥaǧǧāǧ, cf. supra p. 179.
β. Hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Munāfiqīn*, 27) et Ibn Ḥanbal (II, 327). Sous sa forme complète, le contenu du hadith concerne les sept jours :

خلق الله عزّ وجلّ التربة يوم السبت وخلق فيها الجبال يوم الأحد، وخلق الشجر يوم الاثنين وخلق المكروه يوم الثلاثاء وخلق النور يوم الأربعاء وبثّ فيها الدواب يوم الخميس وخلق آدم عليه السلام بعد العصر من يوم الجمعة في آخر الخلق في آخر ساعة من ساعات الجمعة فيما بين العصر إلى الليل.

〖26〗 فصل[1].

وخلق الله تعالى يوم الأربعاء، < وله[2] من الدراري >[3] عطارد < ويقال له أيضًا الكاتب لأنّه >[4] كاتب الملك[5] < الذي هو الشمس >[6] ولا يزال تحت شعاعها، وهو[7] منقلب سعد مع السعود ونحس مع[8] النحوس، وله في[9] التقليبات[10] للقلوب[11] ووضع المحبّة فيها أمور غريبة وأسرار عجيبة، < وله من البروج الخاصّة[12] الجوزاء والعذراء، « وهو يقيم »[13] في كلّ برج شهرًا كاملًا، وله من وجوه البروج خمسة : الأوّل من الثور[14]، والثاني من السرطان، والثالث من العذراء، والأوّل من القوس، والثاني من الدلو >[15].

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : وخلق فيه
4. BnF1 : وهو
5. BnF1 : الشمس ; BnF2, BnF3 : الملوك
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : ad. كوكب
8. BnF3 : من
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : التقلّبات ; BnF2 : التقليب (fautif)
11. BnF1 : في القلوب ; BnF3 : من القلوب
12. BnF3 : الخاص ; BnF2, BnF3 : ad. به
13. BnF2 : وهي تقيم
14. Esc1, BnF3 : orth. التور
15. BnF1 : om.

﴿27﴾ فصل[1].

وخلق الله تعالى يوم الخميس، < وله[2] من الدراري >[3] المشتري وهو قاضي الملك[4]، وهو حارّ رطب سعيد، وله < قوّة تامّة في >[5] تذكر المنسي من العلوم[(a)] وحفظه[6] [كذا] سائرها وأذكار المودّة القديمة والبحث[7] على حفظها ورعايتها والتودّد إلى الحكماء وأهل الخير والصلاح بين[8] الناس وجمعهم على الخير، وله فتح باب القرب[(b)] والمعارف والمخاطبة[9] [كذا] في < النفس بالثات[10] [كذا] >[11] من وحي الإلهام وفهم المشكلات، < وله من البروج الخاصّة[12] به القوس والحوت، وهو يقيم في كلّ برج سنة كاملة، وله من وجوه البروج خمسة[(c)13] : الأوّل من الجوزاء، والثاني من الأسد، والثالث من الميزان، والأوّل من الجدي، والثاني من الحوت >[14].

1. BnF1 : om.
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1 : وخلق فيه دري
4. BnF1 : الفلك
5. BnF1 : من القوى
6. BnF1, BnF2, BnF3 : وحفظ (bonne leçon)
7. BnF1, BnF2, BnF3 : والحث
8. BnF1, BnF2, BnF3 : من
9. BnF3 : والمخاطبات (bonne leçon)
10. BnF1 : بالغائبات (bonne leçon)
11. BnF2, BnF3 : الغايات
12. BnF2 : الخاصّيّة
13. BnF2 : ه
14. BnF1 : om.

a. BnF1 : [55b]
b. BnF2 : [52a]
c. BnF3 : [56a]

〖28〗 فصل[1].

وخلق الله تعالى[2] يوم الجمعة، < وله[3] من الدراري >[4] الزهرة < وهي جارية الملك >[5]، < وهي كوكب >[6] سعيد[7]، وهي لسرعة[8] [كذا] الإجابة في أعمالها < من العطف وقضاء >[9] الحوائج < وجلب الأفراح والسرور >[10]، وهي تحلّ[11] أمراض المرّيخ وأرماده < ونزيفه، ولها من البروج الخاصّة بها الثور[12] والميزان، وهي تقيم في كلّ برج « خمسة وعشرين يومًا »[13]، ولها من وجوه البروج خمسة[14] : الثالث من الكبش، والأوّل من السرطان، والثاني من العذراء، والثالث من العقرب، والأوّل من الدلو >[15].

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : int.sup. (s.d.)
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF1 : وخلق فيه دري
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : وهو نجم
7. BnF1 : ad. وأكثر قوّاها الذي تفرّدت بها العطف
8. BnF1, BnF2, BnF3 : سريعة (bonne leçon)
9. BnF1 : ولها قوى تامّ في قضى [كذا]
10. BnF1 : om.
11. BnF2 : يحلّ
12. BnF3 : التور
13. BnF2 : ٢٥
14. BnF2 : ٥
15. BnF1 : ويرتعه وتجلب الأفراح والسرور وغير ذلك ممّا يأتي بيانه

〖29〗 فصل[1].

وخلق الله تعالى يوم السبت، < وله[2] من الدراري >[3] المقاتل < ويقال له أيضًا >[4] زحل [٣٨أ] < والكيوان[5] وهو شرطيّ الملك >[6]، وهو[7] نحس[8] مفسد، < وله[9] في أعمال الفساد >[10] < أمور عجيبة وأفعال[11] غريبة، وله من البروج الخاصّة به الجدي والدلو، وهو يقيم في كلّ برج ثلاثين[12] شهرًا، وله من وجوه البروج خمسة[13] : الثالث من الثور، والأوّل من الأسد، والثاني من الميزان، والثالث من القوس، والأوّل من الجدي >[14].

1. BnF1 : om.
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1 : وخلق فيه كوكب
4. BnF1 : وهو
5. BnF2, BnF3 : orth. والكيون
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : ad. كوكب بارد
8. BnF2, BnF3 : نحيس
9. BnF2, BnF3 : ad. من القوّة
10. BnF1 : يدلّ على الخراب والفساد وهو شرطي الفلك
11. BnF2, BnF3 : وأحوال
12. BnF2 : ٣٠
13. BnF3 : om.
14. Esc1 : + M.G. [الثور ؟] والصحّ أنّه الأوّل من [...] للمشتري الأوّل من الجدي (جـ) ; BnF1 : om.

〖30〗 فصل.

< فإذا أردت عملًا من الأعمال في >[1] سائر أيّام الجمعة[(a)] فابدأ بسرّ ذلك[2] اليوم[3] < ثمّ بأسماء الله تعالى[4] العظام، ثمّ بالروحانيّة، ثمّ « بملائكة العرش »[5] >[6]. فتقول[7] في[8] يوم الأحد :

"{ الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ }[α] < يا حيّ يا قيّوم >[9] ! أجب[(b)] يا روفيائيل[10] سامعًا مطيعًا بحقّ[11] ربّ العالمين < الحيّ القيّوم >[12] وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش أبجد !"

وفي يوم الجمعة[(c)] تقول[13] :[(d)]

"{ الرَحْمَنِ الرَحِيمِ }[β] يا رحمن يا رحيم يا رؤف يا عطوف ! أجب يا عنسيائيل[14] [كذا] سامعًا مطيعًا بحقّ الرحمن الرحيم الرؤف العطوف وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش هوزح !"

وفي[15] يوم الأربعاء تقول :

"< يا { مَالِك >[16] يَوْمِ الدِينِ }[γ] يا مقلّب القلوب ! أجب يا ميكائيل[17] < سامعًا مطيعًا >[18] بحقّ { مَلِكِ[19] يَوْمِ الدِّينِ }[δ] مقلّب القلوب[20] وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش طيكل !"

وفي يوم الاثنين تقول :

1. BnF1 : وصفة العمل بما تقدّم من ذكر أمّ القرآن والأسماء الكرام يوم الأحد إذا ابتدأت فيه بالعمل الكافيّ الشافيّ وإن أردت الابتداء في غيره من
2. BnF1 : om.
3. BnF3 : om.
4. BnF3 : om.
5. BnF2 : وبملائكته العرشيّة, le copiste a écrit initialement العرش, corrigé en العرشيّة ; BnF3 : بملائكة العرشيّة
6. BnF1 : وتمّ يتمادى على قوالي الأيّام وأسرارها (deux première lettres de يتمادى s.d.)
7. BnF1 : تقول ; BnF2 : فيقول
8. BnF1 : om.
9. Esc1 : M.G.
10. BnF1 : روفسايل ; BnF2 : روفيائل
11. BnF2, BnF3 : ad. الحمد لله
12. BnF2 : om.
13. Esc1 : M.G.
14. BnF1, BnF3 : عنيائيل (bonne leçon) ; BnF2 : عنيائل
15. BnF1 : و
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ملك
17. BnF2 : ميكائل
18. BnF2 : om. ; BnF3 : M.D. (صح, ح, r°)
19. BnF2, BnF3 : مالك
20. BnF2, BnF3 : ad. سامعًا مطيعًا

a. BnF2 : [52b]
b. BnF3 : [56b]
c. BnF1 : [56a]
d. Esc1 : + M.G. قف
α. Coran, I, 2.
β. Coran, I, 3.
γ. Coran, I, 4.
δ. Coran, I, 4.

"{ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ }[α] يا سريع يا قريب ! أجب يا جبرائل[1] سامعًا مطيعًا بحقّ[2] المعبود المستعان < السريع القريب >[3] وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش منصع[4] !"

وفي يوم السبت تقول[5] :

"{ اِهْدِنَا[6] الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ }[β] يا قدير[7] يا مقتدر ! أجب يا عزرائيل[8] بحقّ الهادي إلى[9] الصراط المستقيم القادر المقتدر وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش فضقر !"

وفي يوم الخميس تقول[10] :

"{ صِرَاطَ الذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ[11] }[γ] يا حكيم < يا عليم >[12] ! أجب يا صرفيائيل[13] < سامعًا مطيعًا >[14] بحقّ < الحكيم / العليم >[15] وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش ستتخ[16] !"

وفي يوم الثلاثاء[17] تقول :

"{ غَيْرِ المَغْضُوبِ[a] عَلَيْهِمْ وَلَا الضَالِّينَ }[δ] القاهر العزيز ! أجب يا سمسمائيل[18] بحقّ القاهر العزيز وبحقّ الملك الموكّل بقائمة العرش ذظغش[b][19] !"

1. BnF1 : جبريل ; BnF2 : جبرائيل
2. BnF1 : ad. السريع القريب
3. BnF1 : om.
4. BnF3 : منسع (fautif)
5. BnF1 : ad. إيّاك نعبد rayé
6. Esc1 : orth. اهدن
7. BnF1 : قادر
8. BnF2 : عزريائيل ; BnF3 : عزرائل
9. BnF1 : om.
10. BnF2 : om.
11. BnF3 : ad. ويا عليّ avec une rature (hésitation entre علي et عليم)
12. BnF3 : om.
13. BnF1, BnF2 : صرفيائل
14. BnF3 : M.D. (r°)
15. BnF1 : inv.
16. Esc1 : le manuscrit comporte une tache, mais le mot demeure à peu près lisible ; BnF1, BnF3 : شتخ (fautif)
17. BnF1 : الثلثاء
18. BnF1 : dernier ي s.d. ; BnF2 : شمشمائل ; BnF3 : شمسمائيل
19. Esc1 : ذ s.d. ; BnF3 : ذظظشغ (fautif)

a. BnF2 : [53a]
b. BnF3 : [57a]
α. Coran, I, 5.
β. Coran, I, 6.
γ. Coran, I, 7.
δ. Coran, I, 7.

﴾31﴿ ⌉ فصل في بيان الأشكال السبعة التي قيل[a] فيها [٣٨ب] إنّها < اسم الله >[1] الأعظم[2].

وهذه صفتها :

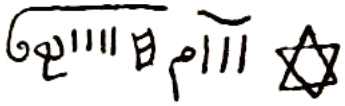

[b][Figure 9]

< وقد نظمها بعضهم >[3] فقال[4] :

[من الطويل][α]

ثلاث عصّي صفّفت بعد خاتم / على رأسها مثل السهام[5] المقوّم[c]

وميم طميس أبتر[6] ثمّ سُلَّم / < يشير[7] إلى الخيرات « ليس بسلّم »[8] >[9]

وأربعة مثل الأنامل صفّفت / < توقّا بها[10] كلّ المكاره فافهم >[11]

وهاء شقيق ثمّ واو منكّس[12] / كأنبوب حجام وليس[13] بمحجم

[...][14]

فيا حامل الاسم < الذي ليس[15] مثله[16] >[17] / < تجنّب بها الافات كلا [كذا] لتسلم >[18] ⌉ [β]

1. BnF2, BnF3 : الاسم
2. Esc1 : + M.sup. قاله [ا]بن عبّاس رضي الله عنه (90°), + M.D. قال ذو النون بن أدهم المصريّ إنّ هذا هو الاسم الأعظم وهو الاسم السريع الذي إذا دعي به أجاب ; BnF1 : ad. قال ابن عباس رضي الله عنه
3. Esc1 : illisible ; BnF1 : نظم ; BnF3 : وفيها قال أمير المؤمنين
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : السنان
6. BnF1 : ابتر
7. BnF2 : تشير
8. BnF2 : من غير معصم
9. BnF1 : إلى كلّ مأمول وليس بسُلَم ; BnF3 : إلى كلّ ما إلى الخيرات وليس بسلّم
10. BnF2, BnF3 : به
11. BnF1 : تشير إلى الخيرات من غير معصم
12. Esc1 : orth. منكّش ; BnF3 : مسكّن
13. BnF2 : وليست
14. BnF1 : ad. فهذا هو الاسم المعظم قدرة فإن كنت لم تعلمه قبل فاعلم
15. BnF3 : int.sup.
16. BnF2, BnF3 : كمثله
17. BnF1 : العظيم به اكتفي
18. BnF1 : فتحفظ من الافات أيضا وتسلم, ad. فذلك اسم الله جلّ جلاله إلى كلّ خلق من فصيح واعجم ; BnF2 : اجتنب كلّ المكاره تسلم ; BnF3 : تجنّب به كلّ المكاره تسلم

a. BnF1 : [56b]

b. BnF1 : ici est intercalé un passage présent dans les autres manuscrits après les vers de poésie, il sera signalé dans les pages suivantes

c. BnF1 : [57a]

α. Les nombreuses variantes existant pour ces vers imposent la prudence dans l'identification du mètre (que ce soit dans le *Šams al-maʿārif* ou en prenant en compte les autres ouvrages qui les mentionnent). Le premier vers comportant néanmoins un nombre plus restraint de leçons divergentes (et souvent sans aucune conséquence sur la prosodie). Pour l'identification des mètres, nous avons mis à profit l'ouvrage de Georges Bohas et Bruno Paoli, *Aspects formels de la poésie arabe*, Toulouse, Amam, 1997 (voir particulièrement le tableau récapitulatif p. 19).

β. À comparer avec al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm fī ḫawāṣṣ al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, al-Maktaba al-ʿalāmiyya, n.d., p. 40. Al-Yāfiʿī attribue le

<<[1] < وروي عن >[2] أبي[3] الدرداء[α] - رضي الله عنه - < أنّه[4] قال : "جرّبتها في ثلاثة[5] [كذا] >[6] فوجدتها أقطع من السيف ما دخلت بها[7] في[8] سفينة وغرقت[9]، ولا في ضيعة[10] [كذا] وسُرِقَت < ولا في دار واحترقت >[11]". وقال ابن[12] الوراق[β] : "ينبغي[13] أن يكتب معها على البضائع[14] : "يا حافظًا لا ينسي ويا[15] من نعمه لا تحصى[16] ويا من له[17] الأسماء الحسنى ! احفظ هذا الشيء < من الآفات >[18] بما حفظت به الذكر ! إنّك[19] قلت في كتابك المنزّل[20] < على نبيّك المرسل >[21] { إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ }[γ]". < فيكون هذا حفظًا >[22] < لها من جميع الآفات >[23].

1. BnF1 : le passage qui suit a été intercalé avant les vers de poésie (cf. ce qui précède, fol. 56b) ; BnF1 : ad. قال ذا النون المصريّ - رضي الله عنه - إنّ هذا الاسم هو اسم الله الأعظم وهو الاسم السريع الذي إذا دعي به أجاب
2. BnF1 : قال ; BnF3 : وقال
3. BnF1 : أبو
4. BnF3 : om.
5. BnF2 : ٣ ; BnF3 : ثلاث (bonne leçon)
6. BnF1 : جرّبتها لثلاث
7. BnF3 : om.
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : فغرقت
10. BnF1 : دار فحرقت ولا في بضاعة ; BnF2 : دار واحترقت ولا بضاعة ; BnF3 : دار واحترقت ولا في بضاعة
11. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
12. Esc1 : orth. بن
13. BnF1 : orth. سغي
14. BnF1 : ad. يكون حرزًا لها
15. BnF1 : يا
16. BnF1 : orth. نحصى ; BnF3 : orth. تحصا
17. BnF1 : ad. له (ditt.)
18. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2, BnF3 : فإنّك
20. BnF1 : المرسل
21. Esc1 : M.D. (30°, صح) ; BnF1 : om.
22. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : فهذا يكون حرزًا
23. BnF1 : om.

commentaire des sept figures à al-Šāḏilī.

Voir aussi *Dīwān ʿAlī*, Londres, British Museum, 577. Cf. Hans Alexander Winkler, *Siegel und charaktere in der muhammedanischen zauberei*, Berlin et Leipzig, W. de Gruyter & co., 1930, p. 89-90 ; Lloyd D. Graham a également proposé une traduction des vers en anglais, mais en se basant sur la traduction allemande, cf. Lloyd D. Graham, « In Islamic Talismans, Repeat-Letter Ciphers Representing the "Greatest Name" Relate to an Early Prototype of the Seven Seals and may Link the Seals with the Pleiades », *Epigraphy Society Occasional Papers*, 29 (2011), p. e3.

α. Abū l-Dardāʾ (m. 32/652), compagnon du Prophète considéré par les soufis comme faisant partie de ces *ahl al-ṣuffa* dont ils se réclament. Cf. Arthur Jeffery, « Abu 'l-Dardāʾ », *EI²*.

β. Georges-Chehata Anawati l'identifie au grammairien Abū l-Ḥasan Muḥammad b. ʿAbd Allāh b. al-ʿAbbās (m. 381/999). Cf. Georges-Chehata Anawati, « Le nom suprême de Dieu (ism Allah al-a'zam) », *Atti del III Congresso di Studi Arabi e Islamici*, Ravello, 1967, p. 26. Il pourrait aussi bien s'agir d'Abū ʿĪsā Muḥammad b. Hārūn al-Warrāq (m. 247/861 d'après al-Masʿūdī), muʿtazilite qui serait devenu hérétique, accusé de manichéisme. Il est l'auteur d'un ouvrage important sur les sectes dans lequel puisèrent de nombreux hérésiographes. Cf. Samuel Miklos Stern, « Abū ʿĪsā Muḥammad b. Hārūn al-Warrāq », *EI²*.

γ. Coran, XV, 9.

وشرح[1] هذه السبعة[2] المباركة النافعة[3] الشافية[4] الجليلة < ما ذكره >[5] أهل العلم بأنّ[6] الله تعالى[7] يقول[8(a)] : "أنا الله لكلّ شيء ! أنا الله[9] الواحد الملك الحيّ ! أنا الله سبّح[10] لي الظلال[11] والفيء[12] ! أنا الله صانع لا يدركني الغيّ[13(b)] ! أنا الله ليس كمثلي[14] شيء ! < أنا الله >[15] السميع[16] البصير[17] !"

< وقيل إنّ هذه الأشكال السبعة هي[18] السبعة أحرف[19] الساقطة من أمّ الكتاب[20] >[21]، < وهي هذه : ف خ[22] ش ث ظ[23] ج[24] ز[25]. « وهي دالّة على سبعة أسماء من أسماء الله تعالى »[26] >[27]. وهي[28] : فرد خبير[29] شهيد زكي[30] ظاهر[31] توّاب[32] جبّار[33].

1. BnF1 : ونشرح
2. BnF1 : الحروف السبع والخواتم ; BnF2 : ad. خواتيم ; BnF3 : ad. الخواتيم
3. BnF3 : int.inf., © الوافية
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : على ما شرحه
6. BnF1 : فإنّ
7. BnF1, BnF2 : om.
8. BnF2 : orth. نقول
9. BnF1 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : يسبّح
11. BnF2 : الظلام
12. BnF2 : والعزّ
13. BnF3 : الفئ
14. BnF2, BnF3 : كمثله
15. BnF1 : أنا ; BnF2, BnF3 : وهو
16. BnF2 : ad. العليم
17. BnF1 : ad. وفي هذا الخواتم تقول أمير المؤمنين وساقيهم من الحوض المعين
18. BnF2 : فهي
19. BnF2 : الأحرف
20. BnF2, BnF3 : القرآن
21. BnF1 : ولها سبعة أسماء من أسماء الله العظام سبعة أحرف، قد سقطت من أمّ القرآن واجتمعت في آية من سورة الأنعام، وقيل إنّه اسم الله الأعظم، وهذه الآية والحروف مخرجة على رأسها أو من كان ميّتًا فأحييناه وجعلنا له نورًا يمشى به في الناس كمثله في الظلمات ليس بخارج منها كذلك زين (le كمثله semble avoir d'abord été un كمن dont la ن a été corrigée en م après coup ; la ف de فاحييناه est surmonté d'une ف, la ج de وجعلنا d'une ج, la ش de يمشى d'une ش, la ث de كمثله d'une ث, la ظ de الظلمات d'une ظ, la خ de بخارج d'une خ et la ز de زين d'une ز)
22. BnF1, BnF3 : ج
23. Esc1 : + int.sup. ت (r°)
24. BnF1, BnF3 : خ
25. Esc1 : + M.G. ف خ س ز ظ ث ج (270°)
26. BnF1 : om.
27. BnF2 : om.
28. BnF1 : وهذه السبعة الأسماء ; BnF2, BnF3 : ad. هذه
29. BnF1 : جبّار
30. BnF1 : ثابت
31. BnF1 : ظهير ; BnF3 : طاهر (fautif)
32. BnF1 : خبير ; BnF2 : ثوّاب (graphie plus cohérente dans ce contexte ; sur cette graphie, voir p. 148)
33. BnF1 : زكيّ

a. BnF2 : [53b]
b. BnF3 : [57b]

< وقد اجتمعت هذه « الحروف السبعة »[1] في آية من سورة الأنعام، وهي قوله تعالى[2] { أَوْ مَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ[3] }[α] « إلى قوله تعالى[4] »[5] { كَذٰلِكَ زُيِّنَ[6] }[β] >[7]. < قال[8] بعضهم إنّ الاسم الأعظم الذي [٣٩أ] يعرف عند أرباب هذا الشأن بذي السبعة أحرف هو >[9] < هذا[10]. وقيل إنّ[11] الاسم الأعظم ذا[12] السبعة[13] أحرف[a][14] هو >[15] الرحمن، < وحرف السبعة الكائنة في هذا الاسم الأعظم[16] >[17] < متفرّقة في[18] >[19] أوائل السور مثل < { آلم }[γ] و{ حم }[δ] ونون[20][ε] >[21]. وقيل إنّ[22] < الاسم الأعظم ذا السبعة أحرف شرطه أن يقرأ من الطرفين، وهو قوله تعالى[23] >[24] في سورة يس[25] { كُلٌّ فِي فَلَكٍ[26] }[ς] وفي سورة المدّثّر[27] { رَبَّكَ[28] فَكَبِّرْ }[ζ] < يقرأ من آخره كما يقرأ من أوّله >[29]. في[30] السبعة المتقدّمة أوّلاً هو

1. BnF3 : السبعة أحرف
2. BnF3 : om.
3. Esc1 : surmonté d'une ف ; BnF3 : surmonté d'une ذ
4. BnF2 : om.
5. BnF3 : وجعلنا به نورًا يمشي به في الناس كمن مثله في الظلمات ليس بخارج منها (le وجعلنا est surmonté d'une ج, le يمشي d'une ش, le مثله d'une ث, le الظلمات d'une ظ, le بخارج d'une خ)
6. BnF3 : surmonté d'une ز
7. BnF1 : om. (déjà écrit précédemment)
8. BnF2, BnF3 : وقال
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : إنّه
12. BnF1 : ذوات
13. BnF1 : السبع
14. BnF1 : ad. وقيل إنّ الاسم [٥٧ب] ذات السبع أحرف
15. BnF3 : om.
16. BnF2 : ad. كائنة
17. BnF1 : وهو
18. BnF3 : من
19. BnF1 : مفرّق على
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : { الر } { حم } { ن } { ق }
22. BnF1 : إنّه
23. BnF3 : om.
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : ad. وهو ذوا السبعة أيضًا يقرأ من الطرفين وهو
26. BnF1 : ad. يقرأ من آخره كما يقرأ من أوّله
27. BnF1 : ad. وهو
28. BnF1, BnF3 : وربّك
29. BnF1 : om.
30. BnF1 : و ; BnF2, BnF3 : وفي

a. BnF1 : [57b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
α. Coran, VI, 122.
β. Coran, VI, 122.
γ. Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 ; XXXI, 1 ; XXXII, 1.
δ. Coran, XL, 1 ; XLI, 1 ; XLII, 1 ; XLIII, 1 ; XLIV, 1 ; XLV, 1 ; XLVI, 1.
ε. Coran, LXVIII, 1.
ς. Coran, XXXVI, 40. On retrouve la même expression au verset XXI, 34/33.
ζ. Coran, LXXIV, 3.

المشهور أنّه هو[1] الاسم الأعظم ذو[2] السبعة أحرف لأنّها تشعر بالخير[3]. وقيل[4] تشعر بالعذاب حسبما[5] نبيّنه[6]. < ولها دعاء عظيم وخدمة شريفة من اتّصل بها فإنّه تتقلّب[7] له الأعيان ويسخّر[8] له الأهوال[9] [كذا] وتطوي له الأرض[(a)]. وستقف على جميع ذلك إن شاء الله[(b)] تعالى[10] >[11].

وقد وضعناها[12] هنا[13] مرتّبة بحروفها < وأسمائها / وأشكالها >[14] وأيّامها[15] وخدامها وطبائعها[16] في جدول مسبّع. < فاعلمه وصفه تسعد به، وهو هذا الجدول المبارك : >[17]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
2. Esc1, BnF3 : orth. ذا ; BnF1 : orth. ذوا
3. BnF1 : بالخزي حيث ما نبيّنه ; BnF2 : ad. حسب ما نبيّنه ; BnF3 : بالخيرات حسب ما نبيّنه
4. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. إنّها
5. BnF1, BnF2, BnF3 : على ما
6. BnF1 : ad. أيضًا إنشاء [كذا] الله تعالى ; BnF2, BnF3 : ad. أيضًا إن شاء الله تعالى والله أعلم بذلك
7. BnF2, BnF3 : ينقلب
8. Esc1 : orth. ويتسخر
9. BnF2, BnF3 : الهوى
10. BnF3 : rayé
11. BnF1 : om.
12. BnF3 : ad. ها
13. BnF1 : om.
14. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. وملائكتها
16. BnF3 : في طبائعها
17. BnF1 : وهذا صورته ; BnF2 : وهذا صورته فاعلمه وبالله التوفيق ; BnF3 : وهذه صورته, ad. sur le côté gauche du tableau : حارّ سعيد رطب جيّد حارّ نحس ممتزج حارّ رطب سعيد سعيد بارد نحس (90°)

a. BnF2 : [54a]
b. BnF3 : [58a]

ج	ث	ظ	ز	ش	خ	ف
جبّار	توّاب[α]	ظاهر	زكي	شهيد	خبير	فرد
السبت	الجمعة	الخميس	الأربعاء	الثلاثاء	الاثنين	الأحد
عزريائيل	عنيائيل	صرفيائيل	ميكائيل	شمشمائل	جبريائيل	روفيائيل
ميمون	أبيض	شمهورش	برقان	الأحمر	مرّة	مذهّب
بارد نحس	سعيد	حارّ رطب سعيد	ممتزج	بارد يابس نحس	رطب سعيد	حارّ سعيد

[Figure 10]

α. L'association de ce nom avec la lettre *ṯāʾ* n'est cohérente qu'avec la graphie *ṯawwāb* (sur cette graphie, voir p. 148).

﴾32﴿ [٣٩ب][a] فصل[b] < أذكر فيه >[1] أسماء[2] أمّ القرآن وما فيها من المنافع والمدافع[3].

ثمّ أذكر سرّ[4] السبعة أحرف الساقطة منها وشرحها ودعاءها[5] وخدمتها.

⌈ وأمّا[6] أسماؤها[7] فهي اثنا[8] عشر اسمًا، أوّلها الفاتحة لأنّ بها[c] تفتح[9] القراءة في الصلاة وبها[10] تفتح[11] في المصاحف. وقيل لأنّ[12] الحمد فاتحة كلّ كلام. وقيل لأنّها[13] أوّل سورة نزلت من السماء.

والاسم[14] الثانيّ سورة الحمد لأنّه افتتح[15] بالحمد لله.

والاسم[16] الثالث أمّ القرآن وأمّ < كلّ شيء >[17]، أصله لأنّ المقصود من[18] القرآن تقرير أمور أربعة[19] : إقرار بإلهيّة[20] < البارئ[21] تعالى >[22]، والمعاد، والنبوات، وإثبات القضاء[23]، والقدرة[24] لله تعالى. < فهذه[25] الأمور الأربعة موجودة في هذه[26] السورة العظيمة[27] >[28] : < يقول

1. BnF1 : ها هنا ; BnF2 : إذا ذكرها هنا ; BnF3 : أذكرها هنا
2. Esc1 : M.sup. (صح)
3. BnF2, BnF3 : والدافع
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : orth. ودعائها
6. BnF1, BnF2, BnF3 : فأما
7. BnF2 : اسمها
8. BnF2, BnF3 : اثنى
9. BnF1 : orth. مفتح ; BnF2 : يفتتح ; BnF3 : تفتتح
10. BnF3 : وفي (fautif)
11. BnF1 : مفتتح ; BnF2 : يفتح
12. BnF1 : إن (bonne leçon)
13. BnF2, BnF3 : إنها
14. BnF1 : و ; BnF3 : وقيل
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. فيها
16. BnF1 : و
17. BnF1 : الشيء
18. BnF3 : ad. كلّ
19. BnF2 : ٤
20. Esc1 : orth. بالإلاهيّة
21. BnF2 : للبارئ
22. BnF1 : om.
23. BnF2 : orth. المقضا (fautif)
24. BnF1, BnF2, BnF3 : والقدر (bonne leçon)
25. Esc1 : ا et ه superposés à la fin de فهذه
26. Esc1 : ا et ه superposés à la fin de هذه
27. BnF2 : om. ; BnF3 : المعظّمة
28. BnF1 : om.

a. BnF1 : [58a]
b. Esc1 : + M.D. قف
c. BnF1 : [58a]

العبد >[1] { الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ < الرَحْمَنِ الرَحِيمِ >[2] }[α] يدلّ[3] على إلهيّة[4]، وقوله[(a)] { مَلِكِ[5] يَوْمِ الدِينِ }[β] يدلّ[6] على المعاد، وقوله { إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ }[γ] يدلّ[7] على نفي[8] الخبر[9] والقدر، وعلى إثبات أنّ الكلّ بقضاء الله تعالى وعلى النبوات.

والاسم[10] الرابع السبع المثاني لأنّها تثنى في كلّ صلاة[11].

الاسم[12] الخامس الواقية لأنّها تقي وتحفظ صاحبها وتاليها[13].

والاسم[14] السادس الكافية < لأنّ قراءتها وحدها[15] في الصلاة تكفي ولا يكفي غيرها وحده[16] حتّى[17] تكون[18] معه. وقيل غير هذا >[19].

والاسم[20] السابع الآساس لأنّها أوّل سورة[21] القرآن. وقيل لأنّها[22] مشتملة على أشرف المطالب. وقيل[23] < سمّيت بذلك لأنّها >[24] مشتملة[(b)] على[25] ما لا بدّ منه في الإيمان والصلاة[26] < التي هي أشرف العبادات >[27] لا تصحّ[28] إلّا بها.

1. BnF1 : فقوله ; BnF2 : فنقول ; BnF3 : فقول العبد
2. BnF1, BnF3 : om.
3. BnF3 : تدلّ
4. Esc1 : orth. إلاهيّة
5. BnF3 : مالك
6. BnF3 : تدلّ
7. BnF1 : orth. ىدل ; BnF3 : تدلّ
8. BnF2 : نقل
9. BnF2, BnF3 : الخير
10. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الاسم
11. BnF2 : orth. صلوة
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : يليها (s.d.) (fautif)
14. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الاسم
15. BnF3 : om.
16. BnF3 : وحدها
17. BnF2, BnF3 : إلّا أن
18. Esc1 : orth. يتكون
19. BnF1 : لأنّها تقي وتحفظ صاحبها
20. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الاسم
21. BnF1, BnF2, BnF3 : سور
22. BnF1, BnF2 : إنّها
23. BnF1 : ad. إنّ أشرف العبادات ; BnF2 : ad. إنّها
24. BnF1 : بعد الإيمان الصلاة وهي
25. BnF1 : ad. كلّ
26. BnF2 : orth. والصلوة
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : يتم (orth. تتم)

a. BnF3 : [58b]
b. BnF1 : [58b]
α. Coran, I, 2-3.
β. Coran, I, 4.
γ. Coran, I, 5.

< والاسم الثامن >[1] الشافية، < كما قد >[2] روي[3] عن[4] بعض الصحابة[5] < أنّه قرأها >[6] في أذن مصروع[7] فبرئ[8]، فذكر ذلك < لرسول الله >[9] - صلّى الله[(a)] عليه وسلّم - فقال له[10] : "هي أمّ القرآن الشافية من كلّ داء"[α]. ورقى[11] بها أبو[12] سعيد الخدريّ[β] - رضي الله عنه - ملدوغًا[13] من[14] العقرب، فبرئ[15] وأخذ[16] في شرطه الذي اشترط[17] عليه إن برئ قطيعًا[18] من الغنم[19] وثمرًا[20] ودقيقًا[21] وغير ذلك، وكان مع جماعة من الصحابة فمنهم من أكل ومنهم من توقّف عن[22] الأكل حتّى قَدِموا [٤٠أ] على رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - فسألوه عن ذلك، فقال لهم : "هل بقي معكم شيء < من ذلك >[23] ؟" فقالوا : "نعم". فقال[24] : "اضربوا لي معكم بسهم وأعاب على[25] الممتنعين من الأكل". ثمّ قال لأبي سعيد[26] : "بم رقيته ؟" فقال : "بأم القرآن". فقال[27] له[(b)28] : "وما يدريك أنّها[29] الراقية". < قلت : "علمته >[30] منك". واعلم بأنّ هذه[31] السورة العظيمة

1. BnF2 : الاسم, وقيل ; BnF1, BnF3 : الثامن
2. BnF1 : من كلّ سقم ; BnF2 : وقد ; BnF3 : و
3. BnF1 : وقرأها
4. BnF1 : om.
5. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنهم
6. BnF1 : om.
7. BnF3 : المصروع
8. BnF2 : فبرا
9. BnF1 : للنبي
10. BnF1 : om.
11. Esc1 : orth. ورقا
12. BnF3 : int.inf.
13. BnF1, BnF2 : ملدوغ (BnF1 : orth. ملدوغ ; BnF2 : orth. ملدوع) ; BnF3 : ملذوع
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF2 : فبرأ
16. BnF1 : ad. أبو سعيد
17. BnF1 : اشترطه
18. BnF1, BnF2, BnF3 : قطيع
19. BnF1, BnF2, BnF3 : غنم
20. BnF1, BnF2 : وشمر ; BnF3 : وتمر
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ودقيق
22. BnF2, BnF3 : على
23. BnF2 : شيء (ditt.)
24. BnF3 : قال
25. BnF1 : عن
26. BnF3 : ad. الخدريّ
27. BnF1, BnF2, BnF3 : قال
28. BnF1 : om.
29. BnF1 : بأنّها
30. BnF1 : قال علمت
31. Esc1 : ه final et ا superposés

a. BnF2 : [55a]

b. BnF3 : [59a]

α. Hadith à rapprocher de celui rapporté par al-Dārimī (*Kitāb Faḍā'il al-qur'ān, bāb Fātiḥat al-Kitāb*, 12) :

في فاتحة الكتاب شفاء من كلّ داء.

β. Abū Saʿīd Saʿd b. Mālik al-Ḫudrī (n. -12/609-610, m. 74/693-694), compagnon du Prophète qui a participé au pacte de l'arbre (*bayʿat al-šağara*). Cf. al-Ḏahabī, *Taḏkirat al-ḥuffāẓ*, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1998, p. 44.

هي[1] نافعة لأمراض [كذا][2] الروحانيّة وأمراض[3] [كذا] الجسمانيّة التي هي الكفر والعياذ[4] بالله تعالى[5] لأنّ الكفر يسمّى مرضًا بدليل قوله تعالى { فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ < فَزَادَهُمُ اللهُ مَرَضًا >[6] }[α] و{ يَطْمَعَ الذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ }[β].

والاسم[7] التاسع الصلاة لقوله تعالى "قسمت[8] الصلاة بيني وبين عبدي نصفين" الحديث[9][γ]. والمراد بالصلاة هذه السورة.

والاسم[10] العاشر السؤال[(a)] لقوله تعالى[11] فيما يحكيه عن[12] رسوله[13] الصادق[14] : "من شغله ذكري عن سؤالي" الحديث[δ].

الاسم[15] الحاديّ عشر[16] الشكر لأنّها [كذا] ثناء[17] على الله < - عزّ وجلّ - >[18].

والاسم[19] الثاني عشر سورة الدعاء لاشتمالها[20] على قوله تعالى[21] { اِهْدِنَا[22] الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ }[ε]. ⌉ [ς]

1. BnF1 : om.
2. Lire للأمراض
3. BnF2, BnF3 : والأمراض (bonne leçon)
4. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d.
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الاسم
8. BnF3 : vocalisé قُسِمَتْ
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الاسم
11. Esc1 : int.sup., ad. عليه السلام rayé dans le corps du texte (erreur du copiste ?)
12. BnF1 : عنه
13. Esc1 : le copiste semble avoir écrit رسوله (confusion entre رب et رسول ?)
14. BnF2, BnF3 : ad. عليه الصلاة والسلام
15. BnF1 : om.
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. سورة
17. BnF2 : اثني ; BnF3 : اثنا
18. BnF1, BnF2, BnF3 : تعالى
19. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الاسم
20. BnF1 : لا سيما لها
21. BnF1, BnF2 : om.
22. Esc1 : orth. اهدن

a. BnF1 : [67a] (les folios entre le [59a] et le [67a] correspondent à un passage de la fin des autres manuscrits, cela est clairement dû à une erreur dans la reliure)

α. Coran, II, 9/10.

β. Coran, XXXIII, 32. Le verset a فَيَطْمَعَ.

γ. Hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Ṣalāt*, 38, 40), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Ṣalāt*, 132), al-Nasāʾī (*Kitāb al-Iftitāḥ*, 23), Ibn Māǧa (*Kitāb al-Adab*, 52), al-Tirmiḏī (*Kitāb Tafsīr al-Qurʾān*, 1), Ibn Ḥanbal (II, 241, 285, 460), *Muwaṭṭaʾ* (*Kitāb al-Ṣalāt*). Cf. *supra* p. 189.

δ. Hadith rapporté par al-Tirmiḏī (*Kitāb Ṯawāb al-Qurʾān*, 25) et al-Dārimī (*Kitāb Faḍāʾil al-Qurʾān*, 6). Ce dernier le rapporte sous la forme suivante :

من شغله قراءة القرآن عن مسألتي وذكري أعطيته أفضل ثواب السائلين، وفضل كلام الله على سائر الكلام كفضل الله على خلقه.

ε. Coran, I, 6.

ς. Comparer avec Faḫr al-Dīn al-Rāzī, *Tafsīr Faḫr al-dīn al-Rāzī*, Beyrouth, Dār al-fikr, 1981, I, p. 179-183 et al-Qurṭubī, *al-Ǧāmiʿ li-aḥkām al-Qurʾān*, éd. ʿAbd Allāh b. ʿAbd al-Muḥsin al-Turkī, Beyrouth, Muʾassasat al-risāla, 2006, I, p. 172-175.

⌉ < وعلى القول[1] بأنّ الحروف السبعة المتقدّمة >[2]، وهي[3] < ث ج خ ز ش ظ ف >[(a)4]، تشعر[5] بالعذاب < لأنّها[6] تعد[7] من فضائل هذه السورة، أيضًا لأنّها[8] لم تكن[9] فيها >[10].

فالثاء[11] تدلّ على الويل والثبور. قال الله تعالى { لاَ تَدْعُوا اليَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا }[α]. والجيم < افتتح بها[12] اسم جهنّم >[13] : < قال الله >[14] تعالى { وَلَقَدْ < ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ >[15] }[β]. والخاء مشعرة بالخزي : قال الله تعالى[16] { إِنَّ الخِزْيَ اليَوْمَ وَالسُوءَ عَلَى الكَافِرِينَ }[γ]. والزاي دالّة على الزفير والزقوم[17] : قال الله[18] تعالى[19] { إِنَّ شَجَرَةَ الزَقُومِ طَعَامُ الأَثِيمِ }[δ] < وقال أيضًا لهم { فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ }[ε] >[20]. والشين دالّة على الشقاوة[(b)] : قال الله[21] تعالى { فَأَمَّا الذِينَ شَقُوا فَفِي النَارِ[22] }[ς]. والظاء دالّة على لظى[23] : قال الله تعالى { كَلَّا

1. BnF2, BnF3 : ad. الثاني
2. BnF1 : قالوا من فضائل هذه السورة لم تجعل فيها سبعة من الحروف (orth. بجعل)
3. BnF2, BnF3 : ad. هذه
4. BnF2 : ف خ ش ز ظ ث ج ; Esc1 : + M.G. والسبب فيه ان هذه الحروف السبعة (صح, r°)
5. BnF1 : ad. والسبب فيه أن هذه الحروف السبعة مشعرة
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : يعد
8. BnF3 : om.
9. BnF3 : يكن
10. BnF1 : om.
11. BnF2 : فالثاء (fautif)
12. BnF3 : به (fautif)
13. BnF1 : { أوّل حروف جهنّم. قال الله تعالى { إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ } (Coran, XV, 43)
14. BnF1 : وقال
15. Esc1 : + M.G. { وقال { إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ } (صح) (Coran, XV, 43) ; BnF1 : ad. { كَثِيرًا مِنَ الجِنِّ وَالإِنْسِ }
16. BnF1 : ad. يوم لا يخزي الله النبيّ والذين آمنوا معه قال تعالى
17. BnF1 : والشهيق والزقوم ; BnF2, BnF3 : والشهيق وعلى الزقوم
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. لهم فيها زفير وشهيق وقال تعالى
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : om.
22. BnF2, BnF3 : ad. لهم
23. Esc1, BnF2 : orth. لظا

a. BnF2 : [55b]
b. BnF3 : [59b]
α. Coran, XXV, 15/14.
β. Coran, VII, 178/179.
γ. Coran, XVI, 29/27.
δ. Coran, XLIV, 43-44.
ε. Coran, XI, 108/106.
ς. Coran, XI, 108/106.

إِنَّهَا لَظَى < وَنَزَّاعَةً لِلشَّوَى }[α]، قال <[1] تعالى[2] { انْطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ[3] ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَهَبِ }[β]. والفاء دالّة على[(a)] الافتراق : قال الله تعالى { يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ }[γ][4]. [δ]

ولهذه الحروف السبعة دعاء قائم < بها / يسمّى >[5] خلخلة[6] الهوى[7] وفتق[8] الجوى[9] والنظر إلى [٤٠ب] الروحانيّة[10] الأعلى[11] [كذا]. وهو دعاء عظيم اجتمعت[12] فيه < الحروف / السبعة >[13] وهو هذا[(b)] :

"بسم الله المتعالي في دنوه، المتدانى في علوه، المتجبّر[14] بجبروته، المنفرد بالعزّة والكبرياء، العالم الذي أحاط علمه بالآخرة والأولى، لا[15] إله إلا هو الصمد القائم، والسلطان الدائم الذي خضعت له الملوك وصار الملك[16] لعظمته مملوكًا[17]، { فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ }[ε] ! أقسمت عليكم بالاسم[(c)] السريع المطلوب المنيع المحجوب الرفيع[18]، وهو اسم الله[19] ذو[20] السبعة أحرف [ς] { أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ < وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي[21] بِهِ فِي النَاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ >[22] زُيِّنَ[23] }[ζ][24]. أقسمت

1. BnF1, BnF2, BnF3 : وقال
2. BnF2 : أيضًا
3. BnF2 : ظلال
4. BnF1 : ad. فلا حرف فيها إلّا وهو مذكور في اسم شيء من القرآن، فاعلم ذلك
5. BnF1 : inv.
6. BnF1 : وبخلخلة ; BnF2, BnF3 : بخلخلة
7. Esc1 : orth. الهوا
8. BnF1 : وفتوي
9. Esc1 : orth. الجوا
10. BnF2 : الروحانيّات corrigé en الروحانيّة
11. BnF1, BnF2, BnF3 : العلي (bonne leçon)
12. BnF2 : om.
13. BnF2, BnF3 : inv.
14. Esc1, BnF3 : ج s.d. ; BnF2 : المتجيّز
15. BnF1 : ولا ; BnF3 : فلا (ف ajouté après coup)
16. BnF2 : المالك
17. BnF1, BnF2, BnF3 : مملوك
18. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. BnF1, BnF2 : ad. تعالى ; BnF3 : ad. تعالى الأعظم
20. BnF2 : و ; BnF1, BnF3 : ذوا
21. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF3 : orth. سمشي
22. BnF2 : إلى قوله
23. BnF3 : + M.G. الخ
24. BnF3 : les mots du versets sont surmontés de lettres : ح au-dessus de فأحييناه, ج au-dessus de وجعلنا, ش au-dessus de يمشي, ث au-dessus de مثله, ظ au-dessus de الظلمات, خ au-dessus وبخارج, ز au-dessus de زين ; + M.D. السماوات [...] فرين ما كانو[ا] [...] (?) (r°)

a. BnF1 : [67b]
b. Esc1 : + M.D. قف
c. BnF2 : [56a]
α. Coran, LXX, 15-16.
β. Coran, LXXVII, 30-31.
γ. Coran, XXX, 13/14.
δ. Voir Faḫr al-Dīn al-Rāzī, *Tafsīr Faḫr al-dīn al-Rāzī*, I, p. 184-185.
ε. Coran, XXXV, 1/2.
ς. Cf. al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm fī ḫawāṣṣ al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, al-Maktaba al-ʿalāmiyya, n.d., p. 39.
ζ. Coran, VI, 122.

عليكم[1] يا روقيائيل[2] ويا جبريائيل[3] ويا سمسميائيل[4] ويا ميكائيل[5] ويا صرفيائيل[6] ويا عنيائيل[7] ويا عزريائيل[8] إلا ما أمرتم[9] خديمًا من الجنّ يمتثل[10] أمري ويراعي حقّي، ولله عليّ عهده وميثاقه ألا[11] أصرّفه[12] في معصية، { وَكَانَ عَهْدُ اللهِ مَسْؤُلاً }[α](a). "

فإذا[13] فعلت < هذا(b)، فإنّك >[14] ترى من أمره عجبًا. فصنه عن الخلق ما قدرت. وإن شئت أن يظهر لك سرّ من الأسرار، فإذا صلّيت الصبح فاقعد على قدميك واقرأ سورة { يس }[β] و{ طه }[γ] و{ الم }[δ] السجدة و{ تَبَارَكَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكِ[15] }[ε] ثمّ تصلّي[16] على[17] محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - فإذا فرغت فادع بهذا الدعاء. فإنّه[18] مستجاب، < وهو[19] القسم الأعظم، وهو حيث عند الحاجة. وإيّاك أن تتكلّم[20] به في غير الحاجة. فإنّه مهلك والله يعيد[21] لا رشد [كذا] الأمور، لا ربّ غيره، ولا معبود سواه >[22]. < وإيّاك أن تتعدّا به فاتّق الله تعالى في الدعاء به >[23]، < وهو هذا >[24] تقول :

1. BnF1, BnF2 : ad. به
2. BnF2 : روقيائل
3. Esc1 : premier ي s.d. ; BnF1 : جبريل
4. BnF1 : سمسمائيل ; BnF2 : شمشمائل ; BnF3 : شمشمائيل
5. BnF2 : ميكائل
6. BnF1 : dernier ي s.d. ; BnF2 : صرفيائل
7. Esc1 : orth. عنيائيل ; BnF2 : عنيائل ; BnF1, BnF3 : عنياتيل
8. BnF1 : عزرائيل ; BnF3 : عزرائل
9. BnF2, BnF3 : ad. به
10. BnF1 : orth. ستتل ; BnF2 : تمثيل
11. Esc1, BnF1 : orth. أن لا
12. BnF1 : أصرّ (fautif)
13. BnF1 : فإنّك إذا
14. BnF1 : ذلك
15. BnF1 : ad. { وهو على كلّ شيء قدير }
16. BnF2 : صلّ (bonne leçon) ; BnF3 : تصل
17. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. نبيّنا
18. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. دعاء
19. BnF1 : ad. اسم
20. BnF1 : orth. نتكلم
21. BnF1 : يعينك
22. Esc1 : M.D. (حـ) ; BnF2, BnF3 : om.
23. BnF1 : om.
24. BnF1, BnF2 : om. ; BnF3 : فإنّه مهلك

a. BnF1 : [68a]
b. BnF3 : [60a]
α. Coran, XXXIII, 15.
β. Coran, XXXVI, 1.
γ. Coran, XX, 1.
δ. Coran, XXXII, 1. On trouve le même sigle dans Coran, II, 1 ; III, 1 ; XXIX, 1 ; XXX, 1 et XXXI, 1.
ε. Coran, LXVII, 1.

"اللهمّ إنّي أسألك[1] بالاسم الذي علا[2] فتجلّى[3] لموسى[4] بن[5] عمران فوق طورسينا[6]، وبالنور والمقام[7] المستور[8]، وبما[9] انصدع من رأس الجبل. وأسألك[10] اللهمّ[11] بكرامة هذه الإمارة < التي[12] نفذت بكلمة تعظيم[13] أسمائك التي[14] تنشؤ[15] الأشياء من كونك. اللهمّ إنّي أسألك[16] بأمرك[17] >[18] الذي هو نافذ من سماء إلى سماء إلى الشرف[19] الأعلى ثمّ ينحدر[20] بأمرك[21] وهو عال[22] رفيع المهبط[23]، فيشقّ[24] الأرض شقّاً إلى الماء الموضوع[25] على الهواء[26] الذي كان عليه عرشك < العظيم / الكريم >[27] والماء منزّل لك من هيبتك مستمسك بقدرتك من خيفتك في غمام فوقه وتحته هواء[28] موضوع على[(a)] القدرة، [٤١أ] والقدرة[29] على العظمة، والعظمة[30] دائرة[(b)] بالجبروت، والجبروت مستجيبة[31] بالحمد، والحمد بالشكر، والشكر بالسكينة، والسكينة[32] بالوقار، والوقار بالملكوت، < والملكوت بيد الحيّ >[33]، الدائم الذي لا يموت الذي له ملك السموات والأرض، وهو السميع العليم ! أجيبوا[(c)] معاشر الروحانيّة، فإنّي أقسم عليكم بالاسم الذي < خلق الله >[34] به السموات السبع والأرضون[35] [كذا]

1. BnF1, BnF2, BnF3 : أسئلك
2. Esc1, BnF1 : orth. على
3. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. به
4. BnF2 : موسى ; BnF3 : على موسى (le على a été rajouté dans la marge droite)
5. BnF3 : ابن
6. BnF3 : + M.G. وهو القس[...] وهو مفيث الحاجة
7. BnF1 : التامّ ; BnF2 : المقام ; BnF3 : بالمقام
8. BnF2, BnF3 : المسطور (BnF3 : la ط a une ت au-dessus)
9. BnF1 : ad. وبما (ditt.)
10. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. وأسئلك
11. BnF1 : om.
12. BnF3 : الذي
13. BnF1 : بعظيم
14. BnF1 : الذي
15. Esc1 : orth. تنشوا ; BnF1 : orth. تنشى ; BnF3 : تنشأ (bonne leçon)
16. BnF1 : orth. أسلك ; BnF3 : أسئلك باسمك
17. BnF3 : int.inf.
18. BnF2 : om.
19. BnF2 : المشرف
20. BnF1 : orth. ىنحدر ; BnF2 : يجدّد
21. BnF1, BnF2, BnF3 : أمرك
22. BnF2 : orth. عالي
23. BnF1 : المرتبط
24. BnF1 : فشقّ
25. BnF2 : المصنوع
26. BnF1, BnF2, BnF3 : الهوي
27. BnF2, BnF3 : inv.
28. BnF2 : هذا ; BnF3 : la و porte un point au-dessus (tentative de correction du هواء en هذا ?)
29. BnF1 : om.
30. BnF1 : om.
31. BnF2 : orth. مستحبه
32. BnF3 : om.
33. BnF2 : الحيّ الذي لا إله إلا هو ; BnF3 : ad. الحيّ الذي لا إله إلا هو
34. BnF2 : قامت ; BnF3 : ad. تعالى
35. BnF1, BnF2, BnF3 : والأرضين (bonne leçon)

a. BnF1 : [68b]
b. BnF2 : [56b]
c. BnF3 : [60b]

السبع وما بينهما من الأجناد الملائكة المسبّحين. فاحتجب بنوره في نوره، فلم[1] تعلم السموات السبع والأرضون[2] [كذا] السبع أين[3] الربّ - جلّ جلاله - فاضطربت من[4] أجل[5] خوفها حتّى نادا[6] فوق الفوق[7] [كذا]، الرحمن على العرش استوى. أجيبوا بالله الذي بيده النواصي والجبال الرواسي، < فتعلّقات[8] [كذا] صم >[9] الصخور الصلاب من هيبته وتدكدكت[10] نواصي الجبال الشوامخ المتطاولات البروج من خشيته[11]، واقشعرت[12] جلود الخلائق لعظمته الذي له اسم[13] لا ينسى، ونور لا يطفى[14]، وعرش لا يزول، وكرسيّ لا يتحرّك[15]. { خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ }[α] ذلّكم الله ربّكم وربّ أبائكم[16] الأوّلين. فاسمعوا[17] لما يوحى إليكم، فإنّي أقسم عليكم بالأسماء المحيطة بالسموات السبع، وبالأسماء المكتوبة[18] في السموات السبع[19]. باهيا[20] شراهيا قيّوم < ادوناي[(a)] اصباوت >[21] هصباوت[22] آل شداي[β] ! يا عليّ في النور تعاليت ! يا إلهي[23] علوًّا كبيرًا تعاليت يا عظيم وتباركت يا كريم وتقدّست[24] من ربّ ماجد معظّم مجيد ! يا هوه[25][γ] اهيا[(b)] أنت الربّ المتعالي[26] < محيي[27] الموتي >[28] بكونك يا قدّوس يا من هو المرتفع في أعلى[29] علو[30] مكانة ! أنت الله تباركت وتعاليت علوًّا كبيرًا بعزّتك[31] يا عظيم الطول يا شديد

1. BnF1 : ولم
2. BnF1, BnF3 : والأرضين
3. Esc1 : int.sup., ad. إلا rayé
4. Esc1 : + M.G. تحته من شدة (حـ) ; BnF1 : ad. تحته من شدة
5. BnF1 : om.
6. Esc1 : peu lisible (tache) ; BnF1 : ad. من ; BnF2, BnF3 : دنا
7. BnF1 : العرش (bonne leçon)
8. BnF1 : فتعلّقت (fautif) ; BnF3 : فتقلّعت (bonne leçon)
9. BnF2 : فتقلّعتهم
10. BnF2 : وتدكدت (fautif)
11. BnF3 : خيفته
12. BnF1 : وافشعرت (fautif)
13. BnF2 : int.sup.
14. Esc1 : orth. يطفا
15. BnF1 : orth. متحرك
16. BnF1 : أباؤكم
17. BnF1, BnF3 : فاستمعوا
18. BnF2 : المكتونة
19. BnF2 : om. ; BnF3 : int.inf.
20. BnF1 : orth. بياهيا
21. BnF2 : ادوناوي اصباوث ; BnF3 : أدونای اصباوث
22. BnF1 : صهباوث ; BnF2 : هصباوث ; BnF3 : مهباوث هصباوث
23. BnF3 : orth. إلاهي
24. BnF3 : M.G. (r°)
25. BnF1 : هو هو
26. BnF2 : ad. تباركت وتعاليت rayé
27. Esc1 : un terme difficile à déchiffrer a été rajouté dans l'interligne supérieur
28. BnF1 : يحيى ويمنت (orth. محى et ومنت)
29. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. أعلا ; BnF2 : أعلاه
30. BnF2 : علوا
31. Esc1 : + M.G. بعزّتك يا انجا هبورا (ـــ) ; BnF1 : ad. بعزتك با انجا هبورا ; BnF3 : + M.inf. يا انجا هبوط

a. BnF1 : [69a]
b. BnF2 : [57a]
α. Coran, LV, 13/14-14/15.
β. Noms divins hébreux d'un usage fréquent en magie. Voir notre analyse.
γ. Il s'agit probablement d'une déformation du tétragrammaton Y.H.W.H.

الحول[1](a) يا ذا الجلال والإكرام ! أجيبوا[2] يا[3] معاشر الروحانيّة واصعقوا بخدّام هذا الاسم الأعظم بحقّ صاحب البنية العليا والكلمة الأولى، وبديجور[4] البهاء[5] والمنهاج الأوفى[6]، والرفيع الأعلى المحجوب < في السماء[7] >[8] يرى[9] ولا يُرى[10] لا[11] يزول ولا يحول[12] في عزّه ! أجيبوا < يا معاشر >[13] الأرواح المستمعين[14] مطالب أهل الدنيا بتهليل الروحانيّين وتسبيح الملائكة الكروبيّين عال[15] [٤١ب] متعال[16] سبّوح سبّوح، خضعت لك[17] الأملاك وطاعت[18] لك[19] الرقاب، وتسمّيت بالواحد[20] القهّار خالق الليل والنهار بتقديس < تحميد كبريائك وتهليل تسبيح >[21] تحميد[22] [كذا] تمجيد ملائكتك، وبحقّ طولك، وبحقّ[23] جودك، < وبحقّ وجودك [كذا] >[24] وتمليك تمليكك[25]، خضع لك كلّ شيء، وسبّح لك الظلال والفيء[26] صانع لا يدركك الفيء[27] هيد هود[28] قيد قيود قيدتكم معاشر الأرواح[29] ! أجيبوا لله مسرعين بحقّ الاسم[30] الذي تدعو[31] به الأرواح الفانية[32] ويعيدها[33] إلى الأجساد(b)

1. BnF2 : بحولك
2. BnF1 : orth. أحسوا
3. BnF1 : om.
4. BnF2 : وبجور
5. BnF1 : الهوا
6. Esc1 : orth. الأوفا ; BnF3 : le copiste a hésité entre الأولى et الأوفى (la boucle de la ف se trouve au sommet d'une longue hampe, haute comme une ل)
7. BnF1 : الأسماء
8. Esc1, BnF3 : M.G. (r° ; BnF3 : صح) ; BnF2 : om.
9. Esc1, BnF2 : orth. يرا ; BnF1 : orth. نرى
10. Esc1 : orth. يرا
11. BnF1, BnF3 : ولا
12. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. نحول
13. BnF1 : معاشر ; BnF2 : معشر
14. BnF1 : ad. من rayé
15. BnF2, BnF3 : عالي
16. BnF3 : متعالي
17. BnF2, BnF3 : له ; BnF3 : il semble y avoir un caractère après ce mot, sans avoir pu l'identifier
18. BnF1 : قطاعت ; BnF3 : واطاعت
19. BnF2, BnF3 : له (BnF3 : il semble y avoir un caractère après ce mot, sans avoir pu l'identifier)
20. Esc1 : int.sup.
21. BnF1 : om.
22. BnF2 : om. (bonne leçon) ; BnF3 : تمحيد ; il s'agit sans doute à l'origine d'une faute de copie reproduite ensuite dans les manuscrits
23. BnF1, BnF2 : وبجود
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. Esc1 : تملكيك (fautif)
26. BnF2 : والغى
27. BnF2 : الغيء
28. BnF1 : confusion possible entre هيد et هيل (les deux semblent superposés, mais la hampe du ل est rayée) ; BnF3 : هَيْد
29. BnF3 : + int.inf. العالية s.d.
30. BnF3 : + M.G. الأعظم
31. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. تدعوا ; BnF1 : يدعوا
32. BnF3 : © et M.G. الغائبة
33. BnF3 : وتعيدها

a. BnF3 : [61a]
b. BnF1 : [69b]

البالية ويعيد[1] العروق المنقطعة[2] إلى اللحوم المتعفّنة والشعور المتمزّقة[3] إلى الجماجم النخرة ! الوحى[4] الوحى[5] ! العجل العجل[6] ! { إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً < وَاحِدَةً، فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا[7] مُحْضَرُونَ >[8] }[α] الله أغلب وأطلب، والحقّ أعلى[9] وأرهب، والباطل يزهق ويذهب[10] رميتكم[11] بشهاب لامع ونور ساطع حيث[(a)] ما ذهب منكم ذاهب لا يرجع منكم راجع. إنّما توعدون لواقع استنصرت عليكم بالله الغفور وبـ{ـالطُّورِ[(b)12] وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ }[β]، واستنصرت عليكم بالملائكة الطلبة[13] وباسم الله[14] الملك الجبّار الذي لا تدركه الأبصار، وهو يدرك الأبصار، وهو اللطيف الخبير، بسم الله وبالله ومن الله وإلى الله، ولا غالب يغلب[15] إلّا الله، باسم[16] الملك الأعظم الذي استوى على عرشه، فخضعت الرقاب لعزّته، وذلّت[17] الخلائق لعظمته، وقهر عباده بعلوم سرّه الذي كوّن الأشياء بلطفه عالم ما[18] يكون ومتوفّي خلقه بربوبيّته اقذفوا[19] [كذا] معاشر الملائكة المقرّبين[20] الأرواح[21] الخادمين بما فضّلكم الله تعالى[22] من كلماته وأيدكم عليهم[23] من حمل[24] أسمائه يا شرخيائل[25] قَرِّب الخدام < لاسم الله >[26] الأعظم وأنت يا هدسيائيل[27] وأنت يا سنيائيل[28] ازعجوهم انزعاجًا[29] حثيثًا، والزموهم الخدمة والوقار بحقّ ربّكم الأعظم[30] وبحقّ ما تعرفون من حقّ اسم الله العظيم[31] ! أجيبوا لله طائعين

1. BnF3 : وتعيد
2. BnF1 : om.
3. BnF3 : السمرّقة
4. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الوحا
5. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. الوحا (BnF3 : int.inf.) ; BnF2 : ٢
6. BnF2 : ٢ ; BnF3 : int.inf.
7. Esc1 : اللدنيا
8. BnF3 : والآية, + M.G. واحدة فإذا هم خاه, + int.inf. الراحر, + M.G. (صح) { إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مَعْ ضَرُونَ } الله أغلب واطيل والحقّ وأعلى وارهب والباطل يذهق ويذهب
9. Esc1, BnF2 : orth. أعلا ; BnF1 : om. ; BnF3 : وأعلا
10. BnF2 : ad. وإلا
11. BnF1 : ارميتكم
12. Esc1 : و dans int.sup. ; BnF3 : والطور
13. BnF2 : المطلبة
14. Esc1 : M.D. (r°) ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
16. BnF1, BnF2, BnF3 : بسم الله
17. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d.
18. BnF1 : بما
19. Esc1 : ذ s.d. ; BnF1 : اقدموا ; BnF2 : اقربوا (bonne leçon)
20. Esc1 : ad. بين rayé
21. BnF1 : والأرواح
22. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
23. BnF3 : عليه
24. BnF2 : M.D. (r°)
25. BnF3 : شرحيائيل
26. BnF2 : اسم
27. BnF1 : هدسائل ; BnF2 : هرسائل ; BnF3 : هرسائيل (une د est écrite au-dessous de la ر)
28. BnF2, BnF3 : سنيائل
29. BnF1 : إزعاجا
30. BnF1, BnF2, BnF3 : العظيم
31. BnF3 : الأعظم

a. BnF2 : [57b]
b. BnF3 : [61b]
α. Coran, XXXVI, 53.
β. Coran, LII, 1-2.

بسم الله المتعالي في دنوة المتداني في علوه المتجبّر[1] بجبروته الذي[(a)] انفرد بالعزّة والكبرياء، وأحاط علمه بالآخرة والأولى لا إله إلا هو الصمد القائم السلطان الدائم[2] الذي خضعت له الملوك < وصارت [٤٢أ] الملوك >[3] لعظمته مملوكة[4]، { فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً أُولِي أَجْنِحَةٍ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ }[α] ! أقسمت عليكم أيّها الأرواح[5] الروحانيّة الطاهرة[6] الملكوتيّة والأشخاص الجوهريّة[7] السنّيّة من الأنوار المشرقة الساطعة[(b)] البهية ! أقسم عليكم بالاسم السريع[(c)] المطلوب[8] المحجوب[9] اسم الآية[10] ذات السبع[11] { أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا < لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ[12] لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا >[13] كَذَلِكَ زُيِّنَ }[β][14] { اللهُ < لاَ إِلَهَ إِلَّا هُوَ >[15] الحَيُّ القَيُّومُ }[γ] { آلم[16] اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الحَيُّ القَيُّومُ[17] }[δ] { وَعَنَتِ الوُجُوهُ لِلْحَيِّ القَيُّومِ }[ε] فخبش[18] تظخز[19] فظجث[20] شخز[21] يا فرد < يا جبّار >[22] يا شكور < يا ثابت[23] >[24] < يا توّاب >[25] يا ظهير يا خبير يا زكي ! ⌉ أقسمت عليكم يا روقيائيل[26] [كذا] إلّا ما أمرتم[27] خديمًا من الجنّ[28] يمتثل[29] أمري ويراعي حقّي و[ا]لله[30]

1. BnF2 : المتحيز
2. BnF2 : M.D. (r°)
3. BnF1 : وصار المالك
4. BnF1 : مملوك
5. BnF2 : om.
6. BnF2 : الظاهرة
7. BnF1 : الجوهرة (fautif)
8. BnF3 : + M.sup. المنيع
9. BnF2 : + M.G. المنيع (r°) ; BnF3 : + int.sup. وهو
10. BnF3 : الله الأعظم (الأعظم dans la M.sup.)
11. BnF2 : ad. أحرف ; BnF3 : ad. الأحرف (لا au-dessus du ح)
12. BnF3 : الظلمت
13. BnF2 : إلى قوله
14. BnF3 : + M.G. للكافرين ما كانوا يعملون (r°)
15. BnF2 : om.
16. BnF3 : والم
17. BnF2 : om.
18. Esc1 : illisible ; BnF1, BnF3 : فجش
19. Esc1 : peu lisible ; BnF1 : تطجزج ; BnF3 : ثظخز
20. Esc1 : + M.G. فحظث ; BnF1 : فجظث ; BnF2 : فظجث ; BnF3 : فظخث
21. BnF2 : شجز ; BnF3 : شخزي
22. BnF1 : om.
23. BnF2 : orth. ثوّاب
24. Esc1 : M.G. (r°)
25. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
26. Esc1 : و rajouté après coup
27. BnF1, BnF2 : أمرت
28. BnF3 : + int.inf. كسل (lecture incertaine)
29. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. سمتثل ; BnF3 : يتمثّل
30. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : ولله (fautif)

a. BnF1 : [70a]
b. BnF2 : [58a]
c. BnF3 : [62a]
α. Coran, XXXV, 1.
β. Coran, VI, 122.
γ. Coran, II, 256/255 et III, 1/2.
δ. Coran, III, 1-1/2.
ε. Coran, XX, 110/111.

على عهده[1] وميثاقه[2] ألا[3] أصرّفه في معصية[4] { وَكَانَ عَهْدُ اللهِ مَسْؤُلاً[5] }[α] ⌉ [β] يا الله يا رحمن < يا الله يا رحمن >[6] سبع مرّات ! أسألك[7] باسمك الكبير، < وأسألك[8] بأسمائك >[9] العزيزة المنيعة[10] < يا الله >[11] ! وأسألك[12] بأسمائك التامّات[13] الكاملات يا الله ! < وأسألك « باسمك الذي »[14] [كذا] لا تفنى ولا تزول >[15] يا الله ! وأسألك[16] باسمك < السريع[a] / الرفيع >[17] يا الله ! وأسألك[18] باسمك الحيّ القيّوم والرحمن الرحيم يا الله ! وفقني للخير واهدني وأعطيني[19] سؤالي[20] يا من تعالى فلا يراه شيء في الدنيا يا الله ! أجب < سؤالي ودعائي[21] >[22] يا أرحم الراحمين < يا الله >[23] يا مليك يا مقتدر < يا مقدر >[24] يا فعّال لما يريد[25] يا من { لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ }[γ] ويا[26] { مَنْ يُدَبِّرُ الأَمْرَ }[δ] و{ يُفَصِّلُ الآيَاتِ }[ε] يا من تقدّس فغفر وعلم بالجرائم < فسترتم [كذا][27] والحمد لله وحده.

1. BnF2, BnF3 : عهد الله
2. BnF2 : om. ; BnF3 : ميثاقه
3. Esc1, BnF1 : orth. أن لا
4. BnF2 : معصيته
5. BnF1 : le début du mot est coupé
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
8. BnF2 : orth. وأسئلك
9. BnF3 : وأسمائك
10. BnF2 : المنيفة (fautif) ; BnF3 : المنيفة
11. BnF2 : بالله
12. BnF2, BnF3 : orth. وأسئلك
13. BnF2, BnF3 : ad. كلّها
14. BnF1 : بأسمائك التي (bonne leçon)
15. Esc1 : تفنى et تزول portent deux points rayés au-dessous ; BnF2, BnF3 : وأسئلك بأسمائك التي لا تزول ولا تفنى (bonne leçon)
16. BnF2, BnF3 : orth. وأسئلك
17. BnF2, BnF3 : inv.
18. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. وأسئلك
19. BnF1, BnF2, BnF3 : وأعطني
20. BnF1 : orth. سولى
21. Esc1 : orth. ودعاءي
22. BnF1, BnF2, BnF3 : دعائي (orth. دعاءي)
23. BnF1 : ياالله
24. Esc1, BnF3 : int.sup. ; BnF1, BnF2 : om.
25. BnF1 : تريد (fautif)
26. BnF1 : يا
27. On devrait avoir وسترتمها.

a. BnF1 : [70b]
α. Coran, XXXIII, 15.
β. Cf. al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm*, p. 39.
γ. Coran, II, 256/255.
δ. Coran, X, 32/31. On retrouve l'expression sans من dans Coran, X, 3 ; XIII, 2 ; XXXII, 4/5.
ε. Coran, X, 5 et XIII, 2.

〖33〗 فصل.

اعلم >[1] أنّ[2] هذا الاسم[3] الذي أعطاه الله تعالى[4] لآدم[5] ونوح وإبراهيم[6] وداود وموسى وعيسى ولنبيّنا[7] محمّد < - عليهم أفضل الصلاة والسلام[8] - >[9](a)، وكان[10] عند الإمام[11] علي بن أبي طالب[α] < - كرّم الله وجهه - >[12]، وكان أبدًا غالبـ[ـًا][13] غير مغلوب(b). فصنه جهدك تسعد به[14]. وإذا خدمته والتزمت ذكره ترى بركته. فاحتفظ[15] به[16] جهدك ولا تدع به على أحد. وإن ظلمك لأنّه[17] مهلك[18]. { فَمَنْ عَفَا[19] وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللهِ }[β]. < وقال أيضًا - جلّ ثناؤه - { وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ [٤٢ب] إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ }[γ] >[20]. وقال رسوله[21] المصدق[22] : "إذا[23] قدرت

1. BnF1 : فستر ; BnF2 : فستر قيل ; BnF3 : فستر وقيل
2. BnF1 : و
3. BnF2, BnF3 : ad. هو
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. BnF1 : ad. عليه السلام
6. BnF1 : orth. إبرهيم
7. BnF2, BnF3 : ونبيّنا
8. BnF2 : وأزكى السلام
9. BnF1, BnF3 : صلّى الله عليه وسلّم (BnF3 : ي de عليه s.d.) ; BnF1 : ad. وبه غلب
10. BnF2, BnF3 : ad. هذا الاسم
11. BnF1, BnF2, BnF3 : مولانا
12. BnF1 : رضي الله عنه
13. Esc1 : orth. غالب
14. BnF3 : om.
15. BnF2 : فاحفظ
16. BnF1, BnF2, BnF3 : بهذا الاسم السريع
17. BnF2 : أحد فإنّه (bonne leçon) ; BnF3 : فإنّه
18. BnF2, BnF3 : يهلك ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. لقوله تعالى
19. Esc1 : graphie coranique ; BnF1, BnF2, BnF3 : عفى
20. BnF1 : om.
21. BnF1, BnF2, BnF3 : رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم
22. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : الصدق (BnF3 : rayé)
23. BnF1 : وإذا

a. BnF2 : [58b]
b. BnF3 : [62b]
α. ʿAlī b. Abī Ṭālib, cf. *supra* p. 117.
β. Coran, XLII, 38/40.
γ. Coran, XLII, 41/43.

فاسمح[1] أي فاغفر[2][α]". وقال أيضًا[3] : "وإن تعفو[4] عمّن[5] ظلمك"[β]. < واعلم بأنّك[6] إن[7] >[8] خدمت[9] < هذا[10] الاسم العظيم >[11]، تنحج[12] من ليلتك وتأكل من الكون وتتقلّب[13] لك الأعيان، فيرجع[14] الكاغد[15] ذهبًا أو[16] فضّة من غير تعب ولا نصب وتمشي على الماء وعلى متن الهواء[17] وتخترق[18] لك[(a)] العادات[19] من المكاشفات وسرّ[20] الإلهام ولا يزال معك[21] من يؤيّدك[22] ويسرع[23] في < قضاء حوائجك ويبلّغك مقصدك >[24]. فاعرف قدر هذه النعمة، والزم السكون والطاعة[25].

《33[bis]》 وهذا كلّه على[26] < القول بأنّ >[27] الحروف السبعة الساقطة من أمّ الكتاب[28] مشعرة بالخير، وهو الراجح لأنّ الثاء تدلّ على الثبات في الأمور : قال الله[29] تعالى { أَصْلُهَا ثَابِتٌ[30] وَفَرْعُهَا فِي السَمَاءِ }[γ] الآية، وقال[31] تعالى[32] { يُثَبِّتُ[33] اللهُ الذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَابِتِ فِي

1. BnF2, BnF3 : فاسجح
2. BnF1, BnF2, BnF3 : فاعف
3. BnF1 : ad. عليه السلام ; BnF2, BnF3 : ad. عليه الصلاة والسلام (BnF3 : le عليه est ajouté dans l'interligne supérieur)
4. Esc1, BnF2 : orth. تعفوا ; BnF3 : تعف (fautif)
5. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. عن من
6. BnF2 : أنك
7. BnF3 : إذا
8. BnF1 : وإن أنت
9. BnF1 : خدمته
10. BnF3 : om.
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : mot s.d. ; BnF2, BnF3 : تحج (fautif)
13. BnF1, BnF2, BnF3 : وتتقلب
14. BnF2, BnF3 : فترجع
15. BnF2 : الكاغذ
16. BnF1, BnF2, BnF3 : و
17. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الهوى
18. BnF1, BnF2 : وتتخرّق (BnF1 : les deux premières lettres ne portent pas de point) ; BnF3 : وتتخرق
19. BnF1 : العوائد
20. BnF1 : و
21. BnF3 : M.D. (r°)
22. BnF3 : orth. نويدك
23. BnF1, BnF2, BnF3 : ويسارع
24. BnF1, BnF2, BnF3 : مرضاتك
25. BnF1 : ad. وصفة الخدمة لهذا الاسم السريع أن تدخل الخلوة على شرط الخلوة حسب ما يأتي إن شاء الله تعالى ; BnF3 : + M.D. صفة الخدمة لهذا الاسم السريع إن تدخل الخلوة حسبما يأتي إن شاء الله تعالى على شرط الخلوة (r°)
26. BnF2, BnF3 : ad. الحروف
27. BnF3 : M.G., © واعلم بأن
28. BnF1 : القرآن
29. BnF2, BnF3 : om.
30. Esc1 : orth. تابث
31. BnF1 : ad. الله ; BnF2, BnF3 : ad. أيضًا
32. BnF2 : جل ثناؤه ; BnF3 : جلّ ذكره
33. Esc1, BnF1 : orth. نثبت

a. BnF1 : [71a]

α. À rapprocher d'un hadith rapporté par al-Buḫārī (*Kitāb al-Ǧihād wa-siyar*, 166), Muslim (*Kitāb al-Ǧihād wa-l-siyar*) et Ibn Ḥanbal (IV, 48) :

يا ابن الأكوع ملكت فأسجح.

β. À rapprocher d'un hadith rapporté par Abū Dāwūd et Ibn Ḥanbal :

صلّ من قطعك وأعط من حرمك واعف عمّن ظلمك.

γ. Coran, XIV, 29/24.

الحَيَاةِ[1] الدُنْيَا وَفِي الآخِرَةِ }[α]، وقال تعالى[2] لنبيّه[3] وخير[4](a) خلقه { وَلَوْلَا أَنْ ثَبَّتْنَاكَ }[β] إلى غير ذلك من الآيات[5]. وأمّا الجيم فتدلّ على النعم[6] [كذا] والسرّ[7] الجميل لأنّ[8] هذا الحرف سابق في اسم الجنان[9] : قال[10] تعالى { جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الأَبْوَابُ }[γ]. < وقد افتتح به[11] أيضًا جملة من أسماء الله تعالى(b)، وهو[12] الجبّار والجميل والجليل[13] والجواد >[14]. وأمّا الخاء فتدلّ على الخير والخبر[15] : قال الله تعالى { فِيهِنَّ[16] خَيْرَاتٌ حِسَانٌ }[δ]، < وتدلّ أيضًا على الخير[17] >[18] : قال[19] الله[20] تعالى { وَاللهُ(c) خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ }[ε] < وهو اسم[21] من >[22] < أسماء الله >[23] تعالى[24]. وأمّا الزين[25] فتدلّ[26] على الزهو والزينة < إلى[27] [كذا] دلالتها على[28] الزينة، فمثاله[29] قوله تعالى { زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ }[ς] الآية[30] >[31]،

1. BnF2 : orth. الحيوة
2. BnF1 : الله ; BnF2, BnF3 : أيضًا - جلّ وعلا
3. BnF1 : ad. صلّى الله عليه وسلّم
4. BnF1 : وخيرته من ; BnF2, BnF3 : وخيرة
5. BnF1, BnF2, BnF3 : الآتي
6. BnF1, BnF2, BnF3 : النعيم (bonne leçon)
7. BnF1, BnF2 : والستر ; BnF3 : السير (fautif)
8. Esc1 : le copiste a d'abord écrit لأنها puis rayé le ها et rajouté une ن à la suite
9. BnF2 : الجنّات (fautif)
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الله
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2, BnF3 : وهي
13. Esc1 : M.D. (r° après الجبّار) ; BnF3 : om.
14. Esc1 : + M.D. (صح) والمجيد ثانيّ مرتبة ; BnF1 : والجنان على الإطلاق كثير وعميم وهو من حروف الجبر وكذلك وقع في اسمه الجبّار والجليل والحميد والجواد والمجيد في ثاني مرتبه ; BnF3 : + M.inf. والجنان على الإطلاق كثير عميم وهو من حروف الخير وكذلك (صح)
15. Esc1 : int.sup. ; BnF2, BnF3 : om.
16. BnF1 : om.
17. Esc1 : © الخير, + M.G. الخير
18. BnF1 : وأمّا الخير { إنّ ترك خيرًا } وقال الله تعالى (Coran, II, 180)
19. BnF1 : فقوله ; BnF2 : وقال
20. BnF1, BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF1 : ومن
23. BnF2, BnF3 : أسمائه
24. BnF1 : ad. الخير
25. BnF1, BnF2, BnF3 : الزاي
26. BnF1 : orth. فمدل
27. BnF2 : أمّا (bonne leçon) ; BnF3 : فأمّا
28. BnF3 : في
29. BnF2 : فما لها من ; BnF3 : فلها من
30. BnF2 : om. ; BnF3 : من النساء والبنين
31. BnF1 : om.

a. BnF2 : [59a]
b. BnF3 : [63a]
c. BnF1 : [71b]
α. Coran, XIV, 32/27.
β. Coran, XVII, 76/74.
γ. Coran, XXXVIII, 50.
δ. Coran, LV, 70.
ε. Coran, III, 147/153 ; IX, 16 ; LVIII, 14/13 ; LXIII, 11.
ς. Coran, III, 12/14.

وقال[1] تعالى { وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَمَاءَ الدُنْيَا بِمَصَابِيحَ }[α]، < وأمّا دلالتها « على الزهر »[2] فكقولهم[3] >[4] زهت الأشجار < وهو إذا بدأ صلاح[5] ثمارها >[6]. وأمّا الشين فتدلّ على الشهادة[7] : قال[8] تعالى { شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ }[β] < وتدلّ أيضًا[9] على الشهيد، « قال تعالى »[10] { وَالشُهَدَاءُ[11] عِنْدَ رَبِّهِمْ }[γ] يرزقون، وتقال[12] أيضًا[13] على الشفاء قال[14] تعالى { « وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ »[15] مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ }[δ] وقال - عليه السلام[16] - : "شفاء أمّتي في ثلاث[17] آية من كتاب الله[18] أو لعقة من عسل أو شرطة[19] حجّام"[ε]، وتدلّ[20] أيضًا على الشرب >[21] : قال[22] تعالى[23] { يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ }[ς] < الآية [٤٣أ] وتدلّ أيضًا[24] على الشهد، وهو العسل في شمعه >[25]. وأمّا الظاء فتدلّ على الظلّ الممدود[26] : قال[27] تعالى { وَظِلٍّ

1. BnF1 : قال ; BnF2, BnF3 : وقوله
2. BnF2 : om.
3. BnF2, BnF3 : فلقولهم
4. BnF1 : وقال تعالى { زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ } الآية والزهو بد وصلاح الثمار يقال (Coran, III, 14)
5. BnF2, BnF3 : صلاحها
6. BnF1 : بالثمر
7. BnF1 : الشهد والشهادة والمشاهدة والشهيد والشرب والشفاء والسهد والعسل في شمعه والشهادة ; BnF3 : + M.G. السهد
8. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الله
9. Esc1 : int.sup.
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF2, BnF3 : ad. أحياء
12. Esc1 : orth. ومقال ; BnF2, BnF3 : وتدلّ
13. BnF3 : om.
14. BnF2, BnF3 : ad. الله
15. BnF2 : om.
16. BnF2, BnF3 : الصلاة والسلام
17. BnF2 : ثلث
18. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
19. Esc1 : ad. كأس rayé dans le corps du texte
20. BnF3 : ويدلّ
21. BnF1 : والملائكة وأولوا العلم قائمًا بالقسط والمشاهدة في المعاينة والشهداء أحيا عند ربهم يرزقون والشرب
22. BnF1, BnF3 : ad. الله
23. BnF3 : om.
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : "شفاء أمّتي في ثلاث آية من كتاب الله أو لعقة من عسل أو شرطة من حجام". قال - عليه السلام - : { وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ } كان مزاجها كافورًا وسلسبيلاً والشفاء لقوله تعالى (Coran, XVII, 82)
26. BnF1 : والظهور ad.
27. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الله

α. Coran, LVII, 5.
β. Coran, III, 16/18.
γ. Coran, LVII, 18/19.
δ. Coran, XVII, 84/82.
ε. Cf. al-Maǧlisī, *Biḥār al-anwār*, Beyrouth, Dār iḥyāʾ al-turāṯ al-ʿarabī 1983³, XCII, p. 176.
ς. Coran, LXXVI, 5.

مَمْدُودٍ }[α]، < « وتدلّ أيضًا على »[1] النصرة والغلبة[2] وعلى[3](a) >[4] < الظفور بالمرغوب >[5] : < قال[6] تعالى { فَأَصْبَحُوا[7] ظَاهِرِينَ }[β] « وهي في اسم »[8] الله تعالى الظاهر >[9]. وأمّا الفاء فتدلّ على الفطور[10] والفطرة[11] والفاكهة[12] : قال الله[13] تعالى < { فَاطِرِ السَمَوَاتِ وَالأَرْضِ }[γ] وقال تعالى[14] >[15] { فِطْرَةَ اللهِ التِي فَطَرَ النَاسَ عَلَيْهَا }[δ]، وقال[16] تعالى(b)[17] { وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ }[ε] فهذه أعمّ من ذلك[18]. فالثاء[19] << لم تظهر في اسم من أسمائه إلّا(c) < في اسم[20] >[21] الوارث والباعث في آخر مرتبة لسرّ العالم المغني، < فهي تشير إلى >[22] الجمع في اسمه الباعث، وتشير < إلى الفناء >[23] في اسمه الوارث. وليس لهذين الاسمين سلوك، وليس في حروف المعجم من[24] ينقط ثلاث[25] نقط[26] إلّا هي مع حرف الشين لإحاطة الشين فيما سواه وسريان الثاء فيما دونه وليس لها خاصّة إلّا في عالم الأجسام[27] السفليّة، وهي حرف يابس. وكانت الأرض[28] كالأوتاد[29] < التي هي

1. BnF2, BnF3 : وعلى
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF2 : لقوله تعالى { فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ } ولقوله تعالى { ظَاهِرِينَ } وهي أيضًا في [٥٩ب] اسم الله تعالى الظاهر وتدلّ على ; BnF3 : لقوله تعالى { ظَاهِرِينَ } (Coran, XLIII, 33) اسم الله تعالى الظاهر وتدلّ على (Coran, XLIII, 33)
4. BnF1 : وقال تعالى { عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ } فهي تدلّ على
5. BnF1 : الظفر المرغوب
6. BnF1 : وقال
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : ومن أسماء
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2 : الفطر ; BnF1, BnF3 : الفطرة
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : ad. والفطور
13. BnF3 : om.
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : om.
16. BnF1, BnF3 : ad. الله
17. BnF1 : ad. { فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ } وقال تعالى { هَلْ [ترى] مِنْ فُطُورٍ } وقال الله تعالى { فَاكِهُونَ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ } وقال تعالى (Coran, VI, 14 ; XII, 102/101 ; XIV, 11/10 ; XXXV, 1 ; XXXIX, 47/46 ; XLII, 9/11 ; puis LXVII, 3 ; puis XXXVI, 55-56)
18. BnF1, BnF2, BnF3 : والزاي والجيم حروف باردة رطبة طبع الماء والقمر وهذا طبع الظلّ الممدود وجنّة الخلد، والخاء والشين باردتان يابستان طبع التراب، وطبع المقاتل هو الظاء حارّ رطب، والفاء حارّة يابسة طبع تلك ; Esc1 : + M.G. النار ولها من الدرراي [كذا] الأحمر والشمس واجتمعت في سبعة أسماء الأوّل الثابت الذي يتبت العباد والجبّار والخبير والزكيّ والظاهر والفرد والشهيد (صح) (خ de الخلد s.d.)
19. Esc1 : + M.G. فالتاء (صح) ; BnF1 : والتاء
20. BnF2, BnF3 : اسمه
21. BnF3 : M.D.
22. BnF2 : وهو يشير الحلي ; BnF3 : وهي تشير إلى
23. BnF2 : للفناء
24. BnF3 : لن
25. BnF2 : ثلث
26. BnF2, BnF3 : om.
27. BnF2 : الأجساد
28. BnF2, BnF3 : الجبال التي هي
29. BnF2 : orth. كالأوثاد

a. BnF2 : [59b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
b. BnF1 : [72a]
c. BnF3 : [63b]
α. Coran, LVI, 29/30.
β. Coran, LXI, 14.
γ. Coran, VI, 14 ; XII, 102/101 ; XIV, 11/10 ; XXXV, 1 ; XXXIX, 47/46 ; XLII, 9/11.
δ. Coran, XXX, 29/30.
ε. Coran, LVI, 20.

الجبال >[1]، وهي مع الزين[2] والجيم >>[3] باردة رطبة طبع الماء والقمر، وطبع[4] الظلّ الممدود وجنّة الخلد[5]. والفاء[6] حرف حارّ[7] يتصرّف[8] < فيما تتصرّف[9] >[10] فيه < الحروف الحارّة >[11]، < وهو في >[12] الدرجة الخامسة من الحرارة[(a)]، وشكله مشغر[13] [كذا] في حرف الياء[14]، وجدول[15] عدده ثمانون في ثمانين[16]. ولم[17] أعلم من أسماء الله تعالى من قام < بسرّ الفاء >[18] إلّا في[19] اسمه الفاطر < والفالق / والفاعل >[20]. وأمّا[21] الشين[22]، فعدده[23] ألف < وسرّه سرّ السين وتصريفه >[24]، وليس في < حروف المعجم >[25] من[26] هو[27] ثلاث علامات وثلاثة[28] أشكال < إلّا هو >[29]. وقد[30] جمع

1. BnF2 : للأرض ; BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : الزاي (bonne leçon)
3. BnF1 : والزاي والميم حروف
4. BnF1 : وهذا طبع ; BnF2, BnF3 : وهو طبع
5. BnF1 : ad. والخاء والشين باردتان يابستان طبع التراب وطبع المقاتل والظاء حار رطب والفاء حارّة يابسة طبع النار ولها من الدراري الأحمر والشمس واجتمعت في سبعة أسماء الأول الثابت الذي يثبت العباد والجبار والخبير والزكي والظاهر والفرد والشهيد والثاء لم تظهر في اسم من أسمائه إلا في اسمه الوارث والباعث في آخر مرتبة كسرّ العالم المغنى فهو يشير للجمع في اسمه الباعث ويشير للفناء في اسمه الوارث وليس لهذه الاسمين سلوك وليس في حروف المعجم ما ينقط ثلاث نقط إلا الثاء والشين لإحاطة الشين عن من سواه وسريان الثاء فيما دونه وليس لها خاصية إلا في عالم الأجسام المنقلبة وهو حرف يابس يتصرف فيما يتصرّف فيه وهي الأرض كالأوتاد أعنى الجبال
6. BnF1 : وحرف الفاء
7. BnF2 : حارّة
8. BnF2 : ينصرف
9. BnF1, BnF2 . يتصرّف
10. BnF3 : om.
11. BnF1 : أحرف الحرارة ; BnF2, BnF3 : حروف الحرارة
12. BnF1 : وهي
13. BnF1 : مستقر ; BnF2 : معتبر ; BnF3 : معتير (fautif)
14. BnF1 : التاء
15. BnF1 : وجدر
16. BnF2, BnF3 : ثمانون (fautif)
17. BnF1 : وليس
18. BnF3 : om.
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : inv.
21. BnF1, BnF3 : و
22. BnF1, BnF3 : ad. بارد
23. BnF1 : وعدده
24. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : om.
25. BnF1 : الحروف المعجمة
26. BnF1 : ما
27. BnF1 : ad. ذوا ; BnF2 : ad. ذو
28. BnF1, BnF2, BnF3 : وثلاث
29. Esc1 : int.sup.
30. BnF1 : والشين

a. BnF1 : [72b]

في[1] ذاته ثلاث[2] رتب[3] رتبة[4] الآحاد[5](a) ورتبة[6] العشرات ورتبة[7] المئين. ووقعت[8] في شهد الله فتفرّع[9] منها ثلاث شهادات : شهادة الملائكة، وشهادة[10] أولو[11] العلم، وشهادة من سواهم[12]. ولذلك[13] خلقت[14] [كذا] آخر رتبة[15] العرش إلى[16] التوحيد الأعلى من الحقّ إلينا والتوحيد الذي كان[17] < منّا إليه[18] ظهر >[19] بالآثار[20]. فاجتمع التوحيد كلّه[21] في العرش - أعني أنوار التوحيد. وقد[22] نبّه[23] رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - < على هذا، فقال >[24] فيمن يذكر[25] لا إله إلا الله بأنّها[26] تصعد إلى العرش، فيهتزّ[27]. فيقال لها[28] اسكني[29]. فتقول[30](b) حتّى تغفر[31] لقائلي[32] وذلك [٤٣ب] بأنّ[33] الله[34] - جلّت قدرته وعلت حكمته - لما[35] علم أنّ العباد لا يتصوّر في أوهامهم ولا يتكيّف في عقولهم نصب لهم مخلوقًا مثلهم، فجعله أعلى[36]

1. BnF1 : من
2. BnF2 : ٣
3. BnF1 : le copiste semble avoir écrit d'abord un رتبـه corrigé en رتب (la ـه est encore visible dans la ب, mais le point de la ب est au centre et non sous la hampe)
4. BnF2 : om.
5. BnF3 : للآحاد (fautif)
6. BnF1, BnF2, BnF3 : و
7. BnF1, BnF2, BnF3 : و
8. BnF1 : ad. الشين
9. BnF1 : orth. ومعرع
10. BnF2 : وشهده
11. Esc1, BnF2, bnF3 : orth. أولوا ; BnF1 : le copiste semble avoir écrit d'abord أولي
12. BnF1 : سوى أولي العلم
13. BnF1, BnF2 : وكذلك
14. BnF1 : جعلت (bonne leçon)
15. BnF1, BnF2 : مرتبه
16. BnF1, BnF2, BnF3 : إذ
17. BnF1 : om.
18. BnF2 : om.
19. BnF1 : ظهر ; BnF3 : مناظر
20. BnF1 : ad. منا إلى الله تعالى
21. BnF2 : كلمة
22. BnF1 : وذلك ما
23. BnF1 : ad. عليه
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : orth. مدكر ; BnF3 : orth. مدكر
26. BnF1 : إنّها ; BnF2, BnF3 : فإنّها
27. BnF1 : فيهزّ العرش ; BnF2, BnF3 : ad. العرش لها
28. BnF1, BnF2, BnF3 : له
29. BnF1, BnF2, BnF3 : اسكن
30. BnF1, BnF2 : orth. فتقول ; BnF3 : فيقول لا اسكن
31. BnF1 : يغفر ; BnF2 : تعفر
32. BnF1 : لقائلها
33. BnF1 : إن
34. BnF2 : ad. تعالى
35. Esc1 : int.sup. ; BnF3 : ad. أن
36. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أعلا

a. BnF2 : [60a]
b. BnF3 : [64a]

المقامات < وشرفه بأن أضافه >[1] إلى نفسه. فقال تعالى[2] { ذُو[3] العَرْشِ المَجِيدُ }[α] وهو كالحاجب للملك < الذي لا يصل إلى مشاهدته أحد، فنصب[4] حاجبًا يبلّغه حوائج السائلين ويبرم حكمه في رعيّته، ويدلّ على وجود الملك >[5] وثبوته وعزّة سلطانه : ألا[6] ترى إلى[7] ما[(a)] نبّه عليه[8] رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - يقول[9] : "إنّ الله تعالى كتب كتابًا < أنّ رحمته سبقت غضبه >[10] وجعله فوق[11] عرشه[12]"[β]. وقال[13] أيضًا[14] < - صلّى الله عليه وسلّم - >[15] في سعد بن[16] معاذ[17] الأنصاريّ[γ] إنّه لمّا[18] مات اهتزّ العرش[19] لموته دليلاً[20] على رضى[21] الله[22] عنه. فهذا يدلّ على ما يظهر من أحكام الملك[(b)] الفرد في[23] عرشه، لتعلم[24] أنّ العرش تظهر[25] فيه آثار القدرة من القدير. ⌉ فلذلك كانت الشين آخر جزء[26] من[27] العرش، فهي[28]

1. BnF1 : وأشرف المخلوقات وإضافة
2. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
3. Esc1 : orth. ذوا
4. BnF3 : فينصب
5. BnF1 : om.
6. Esc1 : orth. إلى
7. BnF2, BnF3 : orth. إلا
8. BnF1 : le copiste a d'abord écrit un على corrigé à la fin du ى en عليه
9. BnF1, BnF2, BnF3 : بقوله
10. BnF1 : om.
11. BnF2 : في
12. Esc1 : + M.D. وجعله فوق عرشه (صح) ; BnF1 : ad. بأن رحمتي سبقت غضبي
13. BnF1 : قوله
14. BnF1 : om.
15. BnF1 : عليه السلام ; BnF2, BnF3 : عليه الصلاة والسلام
16. BnF2, BnF3 : ابن
17. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : ذ s.d.
18. BnF2 : om.
19. BnF2, BnF3 : عرش الرحمن
20. BnF1, BnF2, BnF3 : دليل
21. BnF2 : orth. رضا
22. BnF2 : ad. تعالى
23. Esc1 : int.sup.
24. BnF1 : لتعلم ; BnF2, BnF3 : ليعلم
25. BnF1, BnF2, BnF3 : يظهر
26. BnF1 : حروف ; BnF2, BnF3 : حرف
27. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : في
28. BnF2 : فهو

a. BnF1 : [73a]

b. BnF2 : [60b] ; + M.G. ومنّا وجد بخطّ مولانا العلامة الشيخ شمس الد[ين] بن حامد ما نصّه هذه الطريقة الشيخ شمس الد[ين] بن حامد صفة ا ل س ي ر ا ل د ه يؤخذ على بركة الله وعونه من ا ل ذ ه ب ا ل ل س بال ز ي ب ق جزو ومن ا ل ح ا ل ا ح م ر جزؤ وتشمعهما بين قدحين اجعلهما بين قدحين في الزبل الرطب فإنّه[ـا] يخلان في ثلاثة أسابيع ونهاية ستّة [...] ثمّ خرجه واعقده في ا ل ق ر ع ه ا ل ع [...] ينعقد في ثلاثة أيّام واكثره سبعة أيّام ا ل ق م ن ه د ر ه ما ع ل ي س ن ي د ق م ر ا (حـ) يقوم شمسًا بقدرة الله تعالى كتـ[ـب] وجدر الله أعلم

α. Coran, LXXXV, 15.

β. Cf. al-Buḫārī (*Kitāb al-Tawḥīd*) et Ibn Ḥanbal. À rapprocher également d'un hadith transmis par al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 99), Ibn Māǧa (*Muqaddima*, 13, *Kitāb al-Zuhd*, 35) et Ibn Ḥanbal (II, 381, 433 et 466) :

إنّ الله حين خلق الخلق كتب بيده على نفسه إنّ رحمتي تغلب، سبقت غضبي.

γ. Saʿd b. Muʿāḏ al-Anṣārī. Al-Ḏahabī signale un Abū ʿIṣma Saʿ b. Muʿāḏ al-Marwazī, inconnu et dont le hadith est vain (*maǧhūl wa-ḥadīṯu-hu bāṭil*), il est donc peu probable qu'il s'agisse du traditionniste mentionné ici. Cf. al-Ḏahabī, *Mīzān al-iʿtidāl fī naqd al-riǧāl*, éd. ʿAlī Muḥammad Muʿawwaḍ et ʿĀdil Aḥmad ʿAbd al-Mawǧūd, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1995, III, p. 185.

من توحيد العوالم[1] المتعدّدة. ولمّا كان[2] الترتيب القدريّ بأنّ[3] رتب لكلّ عرش كرسيّاً، كانت الشين[α] عرش الحروف، وذلك[4] لعظم منصبها وعظم[5] مرتبتها. ولم[6] يوجد[7] في الحروف ما يكمل عرشها إلّا حرف الألف، لأنّه[8] أصل شجرة الحروف، والشين إليها انتهاء الحروف وعروجها < ولا يكون >[9] بعدها فرع[10] إلّا من باطنها. وكذلك الألف لا يكون[11] قبلها إلّا ما هو منها. ولمّا كان شكل الشين[12] كشكل الألف[(a)]، كانت المناسبة التشكيليّة[13] مشتركة بينهما لأنّ < كلّ واحد[14] منهما إذا « انبسط يبسط »[15] إلى >[16] ثلاثة[17] أحرف هكذا : < ألف[18] شين >[19]. وإن كان[20] غير الشين[21] مركّبًا[22] من ثلاثة[23] أحرف، فإنّه لا يكون عرشًا للشين[24] لأنّه لا ينتهي[(b)25] إلى غاية المناسبة والرسوخ. ولذلك تقدّم في قوله تعالى[26] { شَهِدَ اللهُ < أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ >[27] }[β] إشارة إلى رسوخ التوحيد < وعدم الشريك[28] في الدين[29] [كذا] >[30] والعالمين والثائبين[31] [كذا]. والشين كرسيّ لعرش الألف لأنّ[32]

1. BnF2, BnF3 : العالم (fautif)
2. BnF2 : كانت
3. BnF3 : فإن
4. BnF3 : ولذلك
5. BnF1, BnF2, BnF3 : وعلو
6. BnF2 : فلو
7. BnF1 : orth. موجد
8. BnF1 : لأنّ ; BnF2 : لأنّها
9. BnF3 : لا يكن
10. BnF2, BnF3 : orth. فرغ
11. BnF3 : تكون
12. BnF3 : السين (fautif)
13. BnF1 : الشكليّة
14. BnF3 : حرف
15. BnF2, BnF3 : بسطته انبسط
16. BnF1 : الألف منبط من
17. BnF2 : ٣
18. Esc1 : + M.D. والشين منبسطة من ثلاثة أحرف هكذا (صح, r°) ; BnF1 : ad. والسين منبسط من ثلاثة أحرف هكذا (منبسط s.d.)
19. Esc1(int.sup.), BnF1 : ad. فكانت نسبته كنسبته ; BnF2 : ألف وشين ; BnF3 : ش ي ن
20. BnF1 : om.
21. BnF1 : ad. من الحروف
22. BnF1, BnF2, BnF3 : مركّب
23. BnF2 : ٣
24. BnF2 : للسين (fautif)
25. BnF2, BnF3 : يثنى
26. BnF2 : om.
27. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2, BnF3 : المناسبة
29. BnF2, BnF3 : الدارين (bonne leçon)
30. Esc1 : + M.D. وعدم تبديله في الدارين (حـــ) ; BnF1 : وعدم تبديله في الدارين
31. BnF1, BnF2, BnF3 : والنشاتين (bonne leçon)
32. BnF1 : لا ; BnF3 : لأنّه

a. BnF3 : [64b]
b. BnF1 : [73b]
α. الألف dans *Laṭāʾif al-išārāt*.
β. Coran, III, 15/17.

كلّ لطيف عرش وكلّ كثيف كرسيّ. ولا يبعد[1] أن يكون الكرسيّ < هو الحامل « له العرش [كذا] »[2] لأنّك ترى[3] أنّ[4] الجسم كرسيّ >[5] لعرش النفس. وفي الحقيقة إنّ كلّ لطيف قائم بكلّ كثيف. فلذلك كانت[6] الألف أخفّ الحروف وألطفها لعدم الشبيه[7]، وإقامتها قطرًا[8] قائمًا [٤٤أ][9] ولا تعريف[10] عليها[11] من غيرها[(a)] ولا يتقدّمها غيرها ويتأخّر[12] عنها[13] غيرها في آخر[14] الكلمة. فهي تشير إلى الأوّليّة والأخرويّة إلّا أنّ عالم الكرسيّ اكتفّ بالإضافة إلى عالم العرش. ألا[15] ترى أنّ الكرسيّ محلّ الصور والعرش محلّ الأنوار المفاضة[16] على آخر[17] العالم العلويّ كلّه ؟ والألف له جهة الآحاد والعشرات والمئين والآلاف[18] < والشين إنّما[19] له جهتان : جهة في المئين[20] إذا تعرّى[21] عن[22] النقط كان سينًا >[23]. والشين[24] < ثلاث مائة >[25] وجهة في[26] الألوف، وذلك بأنّ[27] من تأمّل حرف[28] الشين وعلم حقائقها[29] رأى عجائب مصنوعات الله تعالى وشاهد[30] أسرار تصاريف الحروف[(b)]. وكما كان[31] الشين[32] آخر مرتبة العرش على الجملة كان آخره < على التفصيل >[33] النون[(c)] هكذا شين[34]، والنون هو الحامل للأكوان - أعني الحوت

1. BnF1 : orth. سعد
2. BnF2, BnF3 : للعرش (bonne leçon)
3. Esc1 : orth. ترا
4. BnF2, BnF3 : ad. كلّ (bonne leçon)
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : كان
7. BnF1 : النسبة
8. BnF1 : وترًا
9. Esc1 : + M.sup. لا شبه لها في الآحاد الحرفيّة (45°, صح) ; BnF1 : ad. ولا شبيه لها في الآحاد الحرفيّة
10. BnF3 : يعرف
11. BnF3 : علّتها
12. BnF1 : ولا يتأخّر
13. BnF2 : om.
14. BnF1 : om.
15. Esc1 : orth. ألى
16. BnF3 : المضافة
17. BnF1 : جزء ; BnF2, BnF3 : أجزاء
18. BnF1 : والألف ; BnF2, BnF3 : والألوف
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF1 : السين
21. BnF2 : orth. تعرّا
22. BnF2, BnF3 : من (bonne leçon)
23. Esc1 : M.G. (30°, صح)
24. BnF1, BnF2 : والسين
25. BnF1 : ثلاثمائة
26. BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2, BnF3 : أنّ
28. BnF1 : حروف
29. BnF1, BnF2, BnF3 : حقائقه
30. BnF3 : ونشاهد
31. BnF3 : أنّ
32. BnF1 : ad. جزءا
33. BnF1 : om.
34. BnF3 : ش ي ن

a. BnF2 : [61a]
b. BnF3 : [65a]
c. BnF1 : [74a]

الذي حمل الدنيا على ظهره. فالنون[1] مستمدّ[2] < من الشين[3]، والأكوان[4] مستمدّة[5] >[6] من النون، < وكذلك[7] القلم الرفيع مستمدّ[8] من النون[9] >[10]. قال[11] تعالى { نون[12] وَالقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ }[α]. فالقلم[13] مستمدّ من باطن النون التي[14] هو ظاهر الأمر الذي[15] الكاف باطنه الدالّة على السرّ المكتوم وأسرار[16] الشين[17] في العالم الجسمانيّ أكثر من أن تحصى[18] إلّا أنّه[19] < يحمل حمله [كذا] >[20] من به وجع في أحد أعضائه < لأنّ[21] ذلك الألم لا >[22] يقوى عليه لخاصّة[23] فيه[24] إلّا النفساء. فإنّها إذا علّقت على نفسها شكله[25]، < فإنّه يهوّن >[26] عليها الولادة[27] بانزعاج[28] [كذا] < بإذن الله تعالى >[29]. ومن[30] علم رتبة الشين[31] وأين نسبته[32] من الطبيعة جملة وهو [كذا] الشين[33] وتفصيلاً[34] ⌈[β] وهو الياء والنون وما لهما من الطبائع[(a)].

1. BnF1 : والنون
2. BnF3 : يستمدّ
3. BnF1 : orth. السين
4. BnF1 : والكون
5. BnF1, BnF2 : مستمدّ
6. BnF3 : om.
7. BnF3 : orth. وكذالك
8. BnF3 : يستمدّ
9. BnF3 : النور
10. BnF1, BnF2 : om.
11. BnF1, BnF3 : ad. الله
12. BnF1, BnF2, BnF3 : ن
13. BnF1 : والقلم
14. BnF1, BnF2, BnF3 : الذي
15. BnF2, BnF3 : ad. هو
16. BnF1 : وهذا سرّ
17. BnF1 : السين ; Esc1 : + M.G. وهذا سرّ الشين لا تجعل مسطورًا كتب فيه حرف السين ألف مرة في أوّل ساعة من كلّ يوم يلين فيه عمله لأن الأيّام منها ما يطلب منه الخير وفيها ما يطلب فيه الشرّ مثل يوم السبت وساعته ويوم الثلاثاء وساعته. فمن حمل مسطورًا كتب فيه الشين ألف مرّة في أوّل ساعة من كلّ يوم يليق به عمله لأنّ الأيّام منها ما يطلب من الخير ومنها ما ; BnF1 : ad. فلكلّ يوم يليق به لمن علمه وفهمه، فمن علم هذا وعمله يسّر الله تعالى عليه ما طلب وما قصد من خير أو شرّ (صح) يطلب من الشرّ مثل يوم السبت وساعته ويوم الثلثاء وساعته، فكلّ يوم يليق به لمن عمله وفهمه، فمن علم هذا وعلمه يسّر الله عليه ما طلب وما قصد من خير أوش وأسرار الشين
18. BnF1 : orth. نحصى ; BnF3 : يحصى
19. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. لا
20. BnF1, BnF2 : يحمله (bonne leçon) (BnF1 : orth. نحمله) ; BnF3 : يحمله إلّا
21. BnF1 : فـ
22. BnF2, BnF3 : إلّا
23. BnF1 : لخاصّيّة
24. BnF3 : به
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : حرف الشين هوّنت ; BnF2 : فيهوّن ; BnF3 : فهوّن (la ن porte deux points au-dessus) (fautif)
27. Esc1 : ad. لا rayé
28. Esc1 : + M.D. وفيه من الضرر ما لا يحلّ كشفه وقد وقع هذا الحرف في اسمه الشديد فانظر ما فيه من الخواص ; BnF1 : ad. وفيه من الضرر ما لا يحلّ كشفه وقد وقع هذا الحرف في اسمه الشديد فانظر هنا لك ما فيه من (صح ,90°) الخواص
29. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
30. BnF1 : من
31. BnF2 : السين (fautif)
32. BnF2 : نسبه
33. BnF2, BnF3 : اليس (bonne leçon avec l'accord au masculin)
34. Esc1 : la ر a été rajouté dans l'interligne supérieur

a. BnF1 : [74b]

α. Coran, LXVIII, 1.

β. Al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 56a-57a.

والنسبة[1] العدديّة شهد[2] أسراره وعلم أخباره وما[3] له من الانفعالات والتصريفات[(a)]. ⌈ فالعين[4] مستمدّة[5] من العلاء[6] الذي لا شيء فوقه ولا علو. والراء مستمدّة[7] من[8] الرحمة التي لا رحمة فوقها ولا مرحوم < دون نورها >[9]. والشين مستمدّة[10] من الشهادة التي لا شهادة فوقها ولا مشهود دونها. فانظر كيف تجد الشهادة[11] مشهودًا ومشاهدًا[12] وللرحمة[13] مرحومًا. ولم تجد للعليّ[14] أعلى[15] ولا[16] مستعلى[17] لقهر الربوبيّة للعبوديّة بشرط لزوم الطاعة، ولله العزّة ولرسوله وللمؤمنين. فالعزّة[18] الإلهيّة[19] دوام البقاء ⌉ [α]، والعزّة للأنبياء وجود الرسالة، والعزّة للمؤمنين وجود الإيمان. فهذه مراتب الشين الثلاثة في شهد[(b)].

1. BnF1, BnF2 : والنسب (fautif) ; BnF3 : والكسب (fautif)
2. BnF3 : يشهد
3. BnF1, BnF2, BnF3 : وعلم ما
4. BnF1, BnF2, BnF3 : والعين
5. BnF2 : مستمدّ ; BnF3 : يستمدّ
6. Esc1, BnF1 : orth. العلى
7. BnF2, BnF3 : مستمدّ
8. BnF1 : ad. الشهادة التي لا شهادة rayé
9. BnF2, BnF3 : دونها
10. BnF2, BnF3 : مستمدّ
11. BnF2, BnF3 : للشهادة
12. BnF1, BnF3 : ومشاهد
13. BnF1 : والرحمة
14. BnF1 : لعلاء ; BnF3 : للعلاء
15. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أعلا
16. BnF2 : om.
17. Esc1 : confusion du copiste entre مستعلى et مستعليًا ; BnF1, BnF2, BnF3 : orth. مستعلا
18. BnF1 : والعزّة
19. Esc1 : الإلاهيّة et الأنوهيّة superposés ; BnF2, BnF3 : للإلهيّة

a. BnF2 : [61b]
b. BnF3 : [65b]
α. Al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 57a-57b.

《33ter》 < وإذا أردت >[1] [٤٤ب] < أن تقلّد قول من يقول >[2] إنّ[3] الحروف السبعة[4] < الساقطة من أمّ الكتاب[5] >[6] مشعرة بالعذاب والانتقام[7]، < فاكتبها كذلك وتبدأ بحرف الشين[8] على توالي الأيّام وحروفها على ما تقدّم >[9]، وقل[10] في < دعائها المتقدّم >[11] ألا ما فعلتم بفلان[12] أو بفلانة[13] كذا وكذا، وتسمّي ما شئت من أنواع البلاء[14] والأسقام[15]، وتقول[16] :[(a)]

"اللهمّ[17] يا شديد يا < عزيز يا جبّار يا وارث يا ظاهر[18] يا باطن[19] يا أحد « يا باقي »[20] >[22(b)21] بعد فناء خلقه على الأمر الذي أراده والقدر الذي قدر[23] [كذا] ! يا من لا اتّصال لوجوده[24] ولا انتهاء له ! يا من لا بداية لأزليّته ولا انقطاع لأبديّته { يَوْمَ لَا يُخْزِي اللهُ النَبِيَّ وَالذِينَ آمَنُوا مَعَهُ }[α] { إِنَّ الخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ }[β] يا شديد العذاب والعقاب[25] ! { فَأَمَّا الذِينَ شَقُوا فَفِي النَارِ < لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ >[26] }[γ] { إِنَّ شَجَرَةَ الزَقُومِ < طَعَامُ الأَثِيمِ >[(c)27] < كَالْمُهْلِ تَغْلِي [كذا] فِي الْبُطُونِ كَغَلْيِ >[28] الْحَمِيمِ }[δ] يا عزيز يا غالب ! يا من لا مثل[29] له والحوائج كلّها

1. BnF1 : والله أعلم ; BnF3 : فصل على
2. BnF1 : فصل وعلى القول الأوّل
3. BnF1 : ad. هذه
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF3 : القرآن ; BnF2, BnF3 : ad. السبعة
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : om.
8. BnF2, BnF3 : ad. ثم
9. BnF1 : فلتكتبها للعذاب والانتقام تكتب السبعة أحرف تبدأ بحرف الشين على توالي الأعداد الأيّام وحروفها وتعكس المطالب (الأعداد et الأيّام وحروفها sont rayés)
10. BnF1 : تقول
11. BnF1 : دعائك عليها
12. BnF1 : ad. بن فلان
13. BnF1, BnF2, BnF3 : فلانة ; BnF1 : ad. أمر
14. BnF3 : العذاب
15. Esc1 : الإسقام ; BnF1, BnF2, BnF3 : الانتقام ; BnF1 : ad. بعد كتب الحروف على تماثلته وعلى كون اليوم المطلب
16. BnF1 : تقول ; BnF3 : فتقول
17. BnF1 : ad. بحقّ هذه الأسماء ; BnF2 : om.
18. BnF2 : طاهر
19. BnF2, BnF3 : فاطر
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : آخر
22. BnF1 : ad. آخر (ditt.)
23. BnF1, BnF2, BnF3 : قدره (bonne leçon)
24. BnF2 : الوجودة (fautif)
25. Esc1 : + M.D. { إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ } إنّه لشديد العقاب (صح, r°) ; BnF1 : ad. { إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ } أنه لشديد العقاب (Coran, LXXXV, 12)
26. BnF1 : إلى شهيق
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : إلى ; BnF2 : إلى قوله
29. BnF2 : مثيل

a. Esc1 : + M.D. قف
b. BnF1 : [75a]
c. BnF2 : [62a]
α. Coran, LXVI, 8.
β. Coran, XVI, 29/27.
γ. Coran, XI, 108/106.
δ. Coran, XLIV, 43-46.

بيده[1] أنت العزيز[2] المطلق الأزليّ[3] لا يوازيك[4] في عزّتك[5] غيرك يا ظاهر القدرة ! يا من قال[6] وهو أصدق القائلين { كَلَّاَ إِنَّهَا لَظَى < نَزَّاعَةً لِلشَّوَى >[7] }[α] لا ظليل ولا يغني[8] من اللهب ! يا وارث أنت الذي يرجع[9] إليك < الأمر والوجود وإليك[10] >[11] يرجع الأمر كلّه ! يا من يفني[12] الأكوان ومن فيها وينادي لمن الملك اليوم لله الواحد القهّار. فكلّ من له دعوة من[13] أمر < ظاهر أو باطن >[14] قل أو كثر[15] يرجع[16] إليك قهرًا محضًا. < أسألك أن تنزل >[17] بفلان < بن[18] فلان >[19] < الثبور والويل >[20] والعذاب. { لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا[(a)] وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا }[β] يا جبّار أنت الذي حكمك ماضٍ على طريق الإجبار[21] وعلى[22] كلّ أحد[23] لا يدفعه < حذر حاذر >[24] أنت[25] الذي[(b)] ربطت قوى النفسانيّة والقوى القلبيّة[26] في كثائف[27] الأجسام بجبروتك الأعلى[28] < وبقهرك وبقدرتك >[29]. < فإنّك ذو[30] القوّة[31] والجبروت والعزّة « والملكوت وبحولك وقدرتك

1. BnF1 : لديه
2. BnF2 : ad. الأولى ; BnF3 : ad. الأزليّ
3. BnF2, BnF3 : om.
4. Esc1, BnF3 : orth. يواريك
5. BnF3 : ad. أحد
6. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
7. BnF3 : M.D. (r°)
8. BnF1 : orth. يعني
9. BnF1 : ترجع
10. BnF2, BnF3 : وإليه
11. BnF1 : الأمور وإليه
12. BnF1 : orth. نفني ; BnF2 : تفنى
13. BnF1, BnF3 : في
14. BnF1 : من باطن أو ظاهر
15. BnF2 : جلّ كثر أو قليل
16. BnF1 : orth. نرجع
17. BnF1, BnF2, BnF3 : اللهمّ أنزل
18. BnF3 : ابن
19. BnF1 : om.
20. BnF3 : الويل والثبور
21. BnF2, BnF3 : الأخيار
22. Esc1 : و légèrement effacé ; BnF1, BnF2 : على
23. BnF1 : واحد
24. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. حذر حادر
25. BnF1 : وأنت
26. BnF2 : الفلكيّة
27. Esc1 : © et M.D.
28. Esc1 : + M.D. بجبروته لأعلى الذي قهرت به خلقك وجعلته صفة لهويّتك وظهور لقهريّتك وصفة لأزليّتك، فإنّك ذوا القوّة والجبروت والعزّة والرهبة [وبحول] ملكوتك الذي أجبرته بعون [تقديراتك] وأحكام إلاهيّتك وأنوار مخرقاتك ممّا لا يعلم ذلك (r°) الذي ينزّه في حقّك وجعل صفة لهويّتك وظهورًا لقهريّتك وصفة الأزليّتك، فإنّك ذو القدرة والجبر[وت] والعزّة والرهبة وبحو[ل] ملكوتك الذي أجبر[ته] تعون تقديراتك ; BnF3 : + M.G. (صح، حـ) غيرك
29. BnF1 : الذي تنزه في حقّك وجعلته صفة لهويّتك وظهور لقهريّتك وصفة لارايك
30. Esc1 : orth. ذوا
31. BnF1 : القدرة

a. BnF3 : [66a]
b. BnF1 : [75b]
α. Coran, LXX, 15-16.
β. Coran, XXV, 15/14.

وتقديرك »[1] <[2] < وأحكام إلاهيّة[3] [كذا] >[4] وأنوار محرقاتك[5] ممّا لا يعلم ذلك غيرك تعالى شأنك وعظم سلطانك. فكلّ حركة من[6] عالم الملك والملكوت والجبروت قد أحاط بها معنى[7] اسمك الجبّار وبحقّ ما أجبرت بجبر التدبير الأزليّ الجليل المتعالي يا من جبر العالم الإنسانيّ بحركته بما فيه من سرّ الحياة [٤٥أ] المنوطة[8] بالروح بأزمنة[9] المقادير والإذن إلاهيّ[10] [كذا] حتّى انجبر العالم بعضه بقهر[11] بعض[ـه][12] بثبوت[13] القهر وظهور الحكمة أظهر في فلان بن[14] فلان[15] شدّة جبرك وقهرك ما تسكن به حواسّه عند مصادمتي[(a)16] وتخمد[17] روحانيّته عند وجوده { إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ }[α] { وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ }[β] يا[18] { فَاطِرَ السَمَوَاتِ وَالْأَرْضِ }[γ] ! أسألك[19] بقدرتك التي فطرت بها الأكوان العلويّة والسفليّة وبحقّ الكلمة الأولى التي[20] فطرت بها السموات والأرض بقولك الحقّ { ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ < فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ « ائْتِيَا طَوْعًا »[(b)21] أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا[22] >[23] طَائِعِينَ }[δ] أن تفعل بفلان[24] كذا وكذا[(c)]، وتذكر ما أردت[25] < من أنواع البلايا[26]، وعليك بصيانته ولا تدع به إلّا على[27] جبّار عنيد وإن عفوت فهو أفضل[(d)] >[28]. < والله أعلم >[(e)29].

1. BnF1 : الرهبة وبحول ملكوتك الذي أجبرته بعون تقديراتك
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF2 : إلهيّتك ; BnF3 : إلاهيّتك
4. BnF1 : وأحكامًا لهيبتك
5. Esc1 : orth. مخرقاتك
6. BnF1, BnF2, BnF3 : في
7. Esc1 : orth. معنا
8. BnF1 : المخلوطة ; BnF3 : المنلوطة (le copiste a dû vouloir écrire une ا après la ن avant d'essayer de la corriger)
9. Esc1 : lecture incertaine entre بأزمنة et بأزمّة ; BnF1, BnF3 : بأزمّة
10. BnF1, BnF2, BnF3 : الإلهيّ (bonne leçon)
11. Esc1 : int.sup. ; BnF2 : يقهر
12. Esc1, BnF1 : بعض ; BnF2 : بعضًا ; BnF3 : بعضًا et بعضٍ superposés (la ا de بعضًا semble néanmoins avoir été effacée)
13. BnF1, BnF2, BnF3 : لثبوت
14. BnF3 : ابن
15. BnF3 : فلانة (le copiste semble avoir d'abord écrit une ن finale avant de rajouter la ة) ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. من
16. BnF2, BnF3 : مصادمته
17. Esc1 : orth. وتحمد ; BnF1 : وتجمد ; BnF2 : ويخمد
18. BnF1 : om.
19. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
20. BnF3 : الذي
21. BnF1 : ابتياطوعا
22. BnF1 : اتينا
23. BnF2 : إلى قوله
24. BnF1 : om. ; BnF2 : ad. بن فلان
25. BnF1, BnF2, BnF3 : تريد
26. BnF2, BnF3 : البلاء
27. BnF3 : ad. كلّ
28. BnF1 : om.
29. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF2 : [62b]
b. BnF1 : [76a]
c. Esc1 : + M.G. { يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ } فرق بين كذا وكذا (écriture magribine, ـهـ) (Coran, XXX, 14)
d. BnF3 : [66b]
e. BnF1 : ad. d'un passage présenté quelques pages plus loin ([76a] à [77b])
α. Coran, XV, 43.
β. Coran, VII, 178/179.
γ. Coran, VI, 14 ; XII, 102/101 ; XIV, 11/10 ; XXXV, 1 ; XXXIX, 47/46 ; XLII, 9/11.
δ. Coran, XLI, 10/11.

﴿34﴾ فصل < أذكر فيه >[1] أسماء الله الحسنى[2] < المقطوع بصحّتها ثمّ بعض الأدعية المستجابة.

وعليك بخلوص نيّتك وأعمالك ترى العجب في سرعة الإجابة، وإن وقع لك الإبطاء « في الإجابة »[3]. فمن تقصيرك وضعف يقينك وقد قال رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - في الصحيح[α] : "لا يدعون أحدكم إلّا وهو موقن بالإجابة"[β]. وقال أيضًا فيمن يدعو[4] : "والمطعم حرام والمسكن حرام والملبس حرام[5] أنّى[6] يستجاب له >"[7][γ]. قال أبو زيد[8] بن[9] عمارة بن[10] زيد[δ] حدّثني < [ا]بن[11] عتبة[12] >[13][ε] عن أبي الزناد[14][ς] عن الأعرج[ζ] عن أبي هريرة[η] - رضي الله عنه - إنّ رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - قال : "إنّ لله تسعة[15] وتسعون[16] اسمًا، مائة إلّا واحد[17]. من أحصاها دخل الجنّة"[θ]. قال عمارة : "فكنت أطلبها فلم أجد من يخبرني[18] بها[19] على حقيقتها حتّى لقيت[20] رجلًا[21] ذا همّة في استنباط[22] العلم من

1. BnF1, BnF3 : في
2. BnF1 : orth. الحيسنى ; BnF3 : تعالى
3. Esc1 : M.G. (صح و حـ, r°)
4. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. يدعوا
5. BnF3 : int.inf.
6. BnF2 : أنا
7. BnF1 : om.
8. BnF3 : يزيد
9. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
10. BnF3 : ابن
11. Esc1, BnF2 : orth. بن
12. BnF2 : عتيبة ; BnF3 : عيّينة
13. BnF1 : سفيان الثوري عن ابن عيينة (bonne leçon)
14. BnF2 : الزياد
15. BnF1 : تسعا
16. BnF1, BnF2, BnF3 : وتسعين
17. BnF1 : واحدا
18. BnF1 : orth. مخبرني
19. BnF1 : عنها
20. Esc1 : M.G. (حـ) ; © رايت (جـ)
21. BnF2 : رجل
22. BnF1 : انبساط

α. *Ṣaḥīḥ* (*L'authentique*), collection de hadiths réputés authentiques, les deux principaux *Ṣaḥīḥ* étant d'al-Buḫārī et de Muslim.

β. À rapprocher du hadith rapporté par al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 65) et Ibn Ḥanbal (II, 177) :

ادعوا الله وأنتم موقنون بالإجابة، واعلموا أنّ الله لا يستجيب دعاء من قلب غافل لاه.

γ. À rapprocher d'un hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Zakāt*, 65), al-Tirmiḏī (*Kitāb Tafsīr sūra* 6, 39), al-Dārimī (*Kitāb al-Riqāq*, 9) et Ibn Ḥanbal (II, 328) sur le commentaire des versets XXIII, 51 et II, 172 :

ثمّ ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر يمدّ يديه إلى السماء يا ربّ يا ربّ ومطعمه حرام ومشربه حرام وملبسه حرام وغذي بالحرام فأنّى يستجاب لذلك.

δ. Abū Zayd ʿUmāra b. Zayd. Al-Ḏahabī mentionne un ʿUmāra b. Ziyād qui rapportait des traditions de son père, sans doute s'agit-il de ce personnage. Cf. al-Ḏahabī, *Mīzān al-iʿtidāl fī naqd al-riǧāl*, V, p. 213 et Ibn Ḥaǧar al-ʿAsqalānī, *Lisān al-mīzān*, éd. ʿAbd al-Fattāḥ Abū Ġadda et Salmān ʿAbd al-Fattāḥ Abū Ġadda, Beyrouth, Maktabat al-maṭbūʿāt al-islāmiyya, 2002, VI, p. 57.

ε. Sufyān al-Ṯawrī (n. 97/716, m. 161/778), grand exégète, juriste et traditionniste des débuts de l'islam. Cf. Hans-Peter Raddatz, « Sufyān al-Ṯhawrī », *EI²*.

Sufyān b. ʿUyayna (n. 107/725, m. 196/811), exégète, juriste et traditionniste né à Koufa mais ayant vécu au Ḥiǧāz. Cf. Susan A. Spectorsky, « Sufyān b. ʿUyayna », *EI²*.

ς. Abū l-Zinād, ʿAlī b. Ḏakwān al-Qurašī (n. 65/684, m. 131/748), épigone (*tābiʿ*) de Médine et juriste. Cf. *GAS*, I, p. 405.

ζ. ʿAbd al-Raḥmān b. Hurmuz al-Aʿraǧ (m. 117/735), considéré par al-Ḏahabī comme digne de confiance (*ṯiqa ṯabitan*). Cf. al-Ḏahabī, *Taḏkirat al-ḥuffāẓ*, p. 97.

η. Abū Hurayra, voir *supra* p. 179.

θ. Cf. Muslim (*Kitāb al-Ḏikr wa-l-duʿāʾ wa-l-tawba wa-l-istiġfār*, 5, 6) et Ibn Ḥanbal. La première partie du hadith se retrouve chez al-Buḫārī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 69) et Ibn Māǧa (*Kitāb al-Duʿāʾ*, 10).

آل[1] رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم[(a)] - وكان < عالمًا / ورعًا >[2] مجاب الدعوة < يخبر عنه >[3] إنّه يخرج[4] [كذا] من المدينة[5] يوم عرفة، يشهد[6] الموقف مع الناس، ثمّ يرجع[7] إلى المدينة في اليوم الرابع من الحجّ وأخباره مشهورة إلّا أنّه سألني < أن لا >[8] أشهر اسمه". قال[9] عمارة : "وأنا[10] سألته عن < أسماء الله تعالى[11] >[12] العظام الذي[13] يجـ[ـيـ]ـب[14] بها[15] من دعاه[16]، فقال لي[17] بعد تلوم[18] وامتناع : "يا عمارة لولا ثقتي بك ما أخبرتك وهي أمانة عندك[19] لا تعلّمها إلّا لمن ترضى[20] دينه يا عمارة. ⌉ هي [٤٥ب] في كتاب الله تعالى : منها في فاتحة الكتاب خمسة أسماء[21]، وفي البقرة خمسة < وعشرون اسمًا >[(b)][22]، وفي آل عمران ثلاثة[23]، وفي النساء ستّة، وفي الأنعام خمسة[(c)][24]، وفي الأعراف اسمان[25]، وفي الأنفال اسمان[26]، وفي هود سبعة[27]، وفي الرعد اسمان[28] وفي إبراهيم[29] اسم واحد[30]، < وفي الحجرات[31] اسم واحد[32] >[33]، وفي مريم اسمان،

1. BnF2 : أهل ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. بيت
2. BnF1 : inv.
3. BnF1 : يقال
4. BnF1 : كان يخرج (orth. يخرج) (bonne leçon)
5. BnF1 : ad. إلى مكّة
6. BnF1, BnF2, BnF3 : فيشهد
7. BnF1 : orth. مرجع
8. BnF1, BnF2, BnF3 : ألا
9. BnF2 : وقال
10. BnF1 : إني ; BnF2, BnF3 : وإني
11. BnF1 : om.
12. BnF2, BnF3 : أسمائه
13. BnF2, BnF3 : التي
14. Esc1 : orth. يجب ; BnF1 : لا يخيب (orth. يخيب)
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : ad. دعاها
17. BnF1 : om.
18. BnF3 : تلون
19. BnF1 : om.
20. BnF3 : ترتضي
21. BnF2 : om.
22. BnF2, BnF3 : وعشرين
23. BnF1 : ad. أسماء
24. BnF1 : ad. أسماء
25. BnF2 : اثنين
26. BnF2 : اثنين
27. BnF1 : ad. أسماء
28. BnF2 : اثنين
29. BnF1 : orth. إبرهيم
30. BnF1 : om.
31. Esc1 : surmonté d'un حـ ; BnF1, BnF2 : الحجر
32. BnF1 : om.
33. BnF3 : om.

a. BnF2 : [63a]
b. BnF3 : [67a]
c. BnF1 : [78a]

وفي الحجّ اسم واحد[1]، وفي[2] المؤمنين اسم[3] واحد[4]، وفي النور ثلاثة[5]، وفي الفرقان واحد[6]، وفي سبأ واحد[7]، وفي فاطر اسم[8] واحد[9]، وفي الزمر[10] أربعة[11]، وفي الذاريات ثلاثة[12]، وفي[13] الطور اسم[14] واحد[15]، وفي القمر[16] اثنان[17]، وفي الرحمن اسمان، وفي الحديد أربعة[18]، وفي الحشر عشرة[19]، وفي البروج اسمان، وفي الإخلاص اسمان. فأمّا[20] الذي[21] في < فاتحة الكتاب >[22] : يا[23] الله < يا ربّ >[24] يا رحمن يا رحيم يا ملك. والذي[25] في البقرة[26] : يا[27] محيط يا قدير يا عليم يا حكيم يا توّاب[28] يا بصير < يا واسع / يا بديع >[29] يا سميع يا كافي يا رؤف[(a)] يا شاكر يا إله[30] يا واحد يا غفور يا حليم يا قابض يا باسط يا حيّ يا قيّوم يا عليّ يا عظيم يا وليّ يا غنيّ يا[31] حميد. والذي[32] في آل[33] عمران : يا[34] وهّاب يا قيّوم يا سريع.

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : والتي في سورة
3. BnF2 : om.
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : ad. أسماء
6. BnF1 : اسم
7. BnF1 : اسم
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1 : om.
10. Esc1 : M.G. (صح، خـ) ; © المؤمنين (حـــ) ; BnF1 : المؤمن
11. BnF1 : ad. أسماء
12. BnF1 : ad. أسماء
13. BnF1 : ad. الحديد rayé
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : om.
16. BnF2 : اقترب ; BnF1, BnF3 : اقتربت
17. BnF1, BnF2, BnF3 : اسمان
18. BnF1 : ad. أسماء
19. BnF1 : ad. أسماء ; BnF2 : أربعة عشرة
20. BnF1, BnF2, BnF3 : أمّا
21. BnF2 : التي
22. BnF2, BnF3 : سورة الفاتحة فهي
23. BnF1 : فيا
24. BnF2 : om. ; BnF1, BnF3 : M.G. (r°, BnF1 : صح, écrit par une autre main)
25. BnF1 : وأمّا الذي ; BnF2 : والتي ; BnF3 : وأمّا التي
26. BnF2, BnF3 : سورة البقرة
27. BnF1 : فيا
28. BnF2 : ثوّاب (sur cette graphie, voir p. 148)
29. BnF2, BnF3 : inv.
30. BnF3 : orth. إلاه
31. BnF1 : ي s.d.
32. BnF1 : وأمّا الذي ; BnF2 : والتي ; BnF3 : وأمّا التي
33. BnF2, BnF3 : سورة آل
34. BnF1 : فيا

a. BnF2 : [63b]

والذي[1] في النساء[2] : يا[3] رقيب يا حسيب يا شهيد يا عفو[4] يا مغيث[5] يا وكيل. والذي[6] في الأنعام[7] : يا[8] فاطر يا قاهر يا لطيف يا قادر يا خبير. والذي[9] في الأعراف : يا[10] محيي يا مميت. والذي[11] في الأنفال : يا[12] نعم المولى ويا نعم النصير. والذي[13] في هود : يا حفيظ[(a)] < يا قريب[14] يا مجيب >[15] يا قويّ يا مجيد[16] يا ودود يا فعّال لما يريد[17]. والذي[18(b)] في الرعد : يا[19] كبير يا متعال[20]. والذي[21] في إبراهيم[22] : يا منّان. والذي[23] في الحجر : يا خلّاق. والذي[24] في مريم : يا صادق يا وارث. والذي[25] في الحجّ : يا[26] باعث. والذي[27] في المؤمنين[28] : يا[29] كريم. والذي[30] في النور[31] : يا[32] حقّ يا مبين يا نور. والذي[33] في الفرقان : يا [٤٦أ] هادي [كذا]. والذي[34] في سبأ : يا فتّاح. والذي[35] في فاطر : يا شكور. والذي[36] في الزمر[37] : يا غافر

1. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
2. BnF2, BnF3 : سورة النساء
3. BnF1 : فيا
4. BnF2, BnF3 : غفور
5. BnF1 : مقيث (fautif)
6. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
7. BnF3 : سورة الأنعام
8. BnF1 : فيا
9. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
10. BnF1 : فيا
11. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
12. BnF1 : فيا
13. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
14. Esc1 : © ورقيب, + M.G. قريب (حـ)
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : ad. يا مجيب
17. BnF1 : orth. مريد
18. BnF1 : التي [٧٨ب] وأمّا ; BnF2 : والتي ; BnF3 : وأمّا التي
19. BnF1 : فيا
20. BnF3 : orth. متعالي
21. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
22. BnF1 : إبرهيم
23. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
24. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
25. BnF1, BnF3 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
26. Esc1 : يسيا (hésitation du copiste)
27. BnF1 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
28. BnF2 : سورة المؤمنين ; BnF3 : المؤمنون
29. BnF1 : فيا
30. BnF1 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
31. BnF2 : سورة النور
32. BnF1 : فيا
33. BnF1 : وأمّا التي ; BnF2 : والتي
34. BnF1 : وأمّا الذي (ذ s.d.) ; BnF2 : والتي
35. BnF1 : وأمّا التي
36. BnF1 : وأمّا التي ; BnF2 : واللذان
37. Esc1 : M.D. (صح. حـ) ; © المؤمن (حـ) ; BnF1 : المؤمن

a. BnF3 : [67b]
b. BnF1 : [78b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

< يا قابل >[1] يا شديد يا ذا الطول. والذي[2] في الذاريات : يا رزّاق[3] يا ذا القوّة المتين[4]. وفي[5] الطور : يا[6] برّ. < والذي[7] في القمر[8] : يا[9] مليك يا مقتدر >[10]. والذي[11] في الرحمن : يا باقي [كذا] يا ذا الجلال والإكرام. والذي[12] في الحديد : يا أوّل يا آخر يا ظاهر يا باطن. والذي[13] في الحشر[(a)] : يا قدّوس يا سلام يا مؤمن يا مهيمن يا عزيز يا جبّار يا متكبّر يا[14] خالق يا بارئ يا مصوّر. والذي[15] في البروج : يا مبدئ يا معيد. والذي[16] في الإخلاص : [يا][17] أحد يا صمد". قال : "فدعوت[18] بهذه الأسماء غير[19] ما مرّة، فرأيت الإجابة وكتبها عنّي جماعة كلّهم أخبروني بأنّهم[20] رأوها[21] [كذا] عند < ملمّات[22] ومهمّات >[23]، فخلصهم[24] الله تعالى[25] < بمنّه وكرمه >[26]. < وقال لي >[27] : "يا عمارة إن[28] أنتَ[(b)] عَلِمْتَ < هذا الاسم >[29] فقد علمت اسم الله الأعظم. فإذا هممت بالدعاء بها[30] فليكن بعد صيام وأحب[31] إليّ أن تصوم[32] يوم الخميس وتدعو[33] بها في الثلث الأخير من ليلة[34]

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : وأنا التي ; BnF2 : والتي
3. BnF1 : رازق
4. BnF1 : يا متين
5. BnF1 : وأنا التي في ; BnF2 : والتي في ; BnF3 : والذي في
6. BnF1 : فيا
7. BnF1 : وأنا التي ; BnF2 : واللذان
8. BnF3 : اقترب (s.d.)
9. BnF1 : فيا
10. BnF3 : int.sup.
11. BnF1 : وأنا التي ; BnF2, BnF3 : واللذان
12. BnF1 : وأنا التي
13. BnF1 : وأنا التي
14. BnF1 : يا يا
15. BnF1 : وأنا التي ; BnF2, BnF3 : واللذان
16. BnF1 : وأنا التي ; BnF2 : واللذان
17. Esc1 : om.
18. BnF3 : ad. الله تعالى
19. BnF2 : int.inf.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : أنهم
21. BnF1 : قرأوها (bonne leçon)
22. BnF2 : مهمات
23. BnF1 : المهمات والملمات
24. BnF2, BnF3 : فخلص
25. BnF3 : om.
26. Esc1 : M.G. (حـ), © منها (حـ) ; BnF1 : ad. منها
27. BnF1 : وقال ; BnF2, BnF3 : قال
28. BnF1, BnF2, BnF3 : إذا
29. BnF2 : هذه الأسماء
30. BnF1 : om.
31. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. وأجب ; BnF2 : أجب (orth. أحب)
32. BnF2, BnF3 : يصوم
33. Esc1, BnF1 : orth. وتدعوا ; BnF2, BnF3 : ويدعوا
34. BnF3 : M.G. (r°), © يوم

a. BnF2 : [64a]
b. BnF1 : [79a]

الجمعة في وجه السحر. < والله[1] الذي >[2] لا إله إلا هو لا يدعو[3] بهذه[4] الأسماء[5] عبد مؤمن إلّا أجاب[6] الله تعالى[7] دعاءه[8](a) حتّى لو سأله أن يمشي[9] على الماء[10] أو على متن الهواء[11] لأجيب له[12] < وهي هذه >[13] < الأسماء مُخَلَّصةً [كذا] >[14] : يا الله يا ربّ < يا رحمن >[15] يا رحيم يا ملك يا محيط يا قدير يا عليم يا حكيم يا توّاب[16] يا بصير يا واسع يا بديع < يا سميع >[17] يا كافي [كذا] يا رؤف[18] يا شكور[19] يا إله يا واحد يا غفور يا حليم يا قابض يا باسط يا حيّ يا قيّوم يا عليّ يا عظيم يا وليّ يا غَنِيّ يا جميل[20] يا وهّاب يا قائم يا سريع يا رقيب يا حسيب يا شهيد يا عفو يا مغيث[21] يا وكيل يا فاطر يا قاهر يا لطيف يا قادر يا خبير يا محيي [كذا] يا مميت يا نعم المولى(b) يا[22] نعم النصير يا حفيظ يا قريب يا مجيب يا قويّ يا مجيد يا ودود يا فعّال لما يريد يا كبير يا متعال[23] يا منّان يا خلّاق يا صادق يا وارث يا باعث يا كريم يا حقّ يا متين[24] يا نور يا هادي [كذا] يا فتّاح يا شكور يا غافر يا قابل يا شديد يا ذا الطول يا رزّاق يا ذا القوّة(c) < يا متين >[25] يا برّ يا مليك يا مقتدر < يا باقي [كذا] >[26] يا ذا الجلال والإكرام يا أوّل يا آخر يا ظاهر يا باطن يا قدّوس يا سلام يا مؤمن يا مهيمن يا عزيز [٤٦ب] يا جبّار يا متكبّر يا خالق يا بارئ يا مصوّر يا مبدئ يا معيد يا أحد يا صمد. ⌉ [α] كملت[27].

1. Esc1 : surmonté d'un حـ
2. BnF2 : والذي ; BnF3 : والذي قال
3. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. يدعوا ; BnF1 : orth. بدعوا
4. BnF3 : بهذه et بهذا superposés
5. BnF3 : الدعاء
6. Esc1 : confusion possible entre أجاب et أجابه
7. BnF1, BnF3 : om.
8. Esc1 : M.G. (حـ) ; © واستجاب له (حـ)
9. Esc1, BnF1 : orth. سمشي
10. BnF2 : وجه الماء
11. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الهوى
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : وهذه
14. Esc1 : M.G. (صح) ; BnF1 : ملخّصة (bonne leçon)
15. BnF3 : om.
16. BnF2 : ثوّاب (sur cette graphie, voir p. 148)
17. Esc1 : M.G. (صح, r°)
18. BnF3 : وارث
19. BnF1, BnF2, BnF3 : شاكر
20. BnF1, BnF2, BnF3 : حميد
21. Esc1 : la غ porte deux points au-dessus (hésitation du copiste entre مغيث et مقيت ?) ; BnF1 : مقيت
22. BnF2 : ويا
23. BnF1, BnF2 : متعالي ; BnF1 : ad. يا حنّان
24. Esc1 : orth. مبين ; BnF1, BnF3 : مبين
25. BnF2 : المتين
26. Esc1 : M.G. (صح, r°)
27. BnF2 : تمّت ; BnF1 : ad. بحمد الله تعالى ; BnF2, BnF3 : ad. بعون الله

a. BnF3 : [68a]
b. BnF2 : [64b]
c. BnF1 : [79b]
α. Cf. al-Yāfiʿī, *al-Durr al-naẓīm*, p. 57-58. Cette liste de noms divins a été identifiée par Daniel Gimaret comme la « liste de Sufyān », rapportée d'après Sufyān b. ʿUyayna par al-Zaǧǧāǧī (m. 337/946) dans *Ištiqāq asmāʾ Allāh*. Cf. Daniel Gimaret, *Les noms divins en Islam : exègèse lexicographique et théologique*, Paris, Les éditions du Cerf (« Patrimoines. Islam »), 1988, p. 69 et ʿAbd al-Qādir al-Ǧīlānī, *Kitāb al-Ġunya li-ṭālibī ṭarīq al-ḥaqq*, éd. Ḥassān ʿAbd al-Mannān, Beyrouth, Dār al-ǧīl, 1999, I, p. 166-168.

<<[a] قال[1] بعض الأولياء من أراد أن تظهر[2] له العجائب وتسخّر[3] له[4] قلوب[5] الطغاة[6] وتخضع[7] له رقاب الجبابرة فليكتب[8] هذا الدعاء[9] مائة مرّة < ويعلّقه على نفسه « وهو هذا »[10] >[11] :

"اللهمّ إنّه ليس[b][12] في السماء[13] دورات، ولا في الأرض عمرات، ولا في البحار[14] قطرات، ولا في الجبال[15] مدرات، ولا في الشجر ورقات، ولا في الأجسام حركات، < ولا في العيون لحظات، ولا في النفوس خطرات >[16] إلّا وهي بك عارفات[17] ولك شاهدات[18] وعليك دالّات[19] وفي ملكك مسخّرات[20]. فبالقدرة التي سخّرت بها أهل الأرض[21] والسموات سخّر لحامله[22] قلوب جميع[23] المخلوقات[24]. << { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[α]".

1. BnF2, BnF3 : وقال
2. BnF2, BnF3 : يظهر
3. BnF1, BnF2 : ويسخر
4. BnF2 : om.
5. BnF1 : القلوب
6. BnF2 : ad. له
7. BnF2 : ويخضع
8. Esc1 : + M.G. (ويكتب et .كتب orth.) يكتب ما تقدم من الأسماء والحروف والأشكال والروحانيّة السبعة ويكتب ; BnF1 : (صح ,90°/180°) ما تقدّم من الأسماء والحروف / والأشكال والروحانيّة السبعة ويكتب هذا الدعاء ; BnF2, BnF3 : فيكتب
9. BnF1 : ad. في بطاقة
10. BnF2, BnF3 : om.
11. Esc1 : + M.D. (حـ) وذلك بعد صيام سبعة أيّام تواليه ويقرأه في ليلة ونهارة ولا يكلّم أحدًا ولا ينام إلّا عن غلبة ويجعل لبطاقة تحت رأسه ويجعل عليها شيء من الطيب، فإنّه ما يطلب بعد ذلك حاجة إلّا قضيت له ولا وأنّه غير إلّا أجبته ; BnF1 : (يجعل et ويجعل .orth) وليكن ذلك بعد صيام سبعة أيّام متوالية ويقرأه في ليلة ونهارة ولا يكلّم أحدًا ولا ينام إلا عن غلبة ويجعل البطاقة تحت رأسه بعد أن يجعل معها شيء من الطيب فإنّه لا يقيل بعد ذلك في حاجة إلا قضيت له ولا تراه عين إلا أحبته وتقول
12. BnF1 : ad. لي
13. BnF1, BnF2, BnF3 : السموات
14. BnF1, BnF2, BnF3 : البحر
15. BnF2 : الجبل
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF1, BnF2, BnF3 : عارفة
18. BnF1, BnF2, BnF3 : شاهدة
19. BnF1, BnF2, BnF3 : دالّة
20. BnF2 : متحيّرة (fautif) ; BnF3 : مسخّرة (مستخرة corrigé en مسخّرة)
21. BnF1 : الأرضين
22. BnF1, BnF2, BnF3 : لي
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
24. BnF1 : ad. والله أعلم

a. BnF1 : le passage suivant se trouve quelques pages auparavant sur ce manuscrit, en [76a]

b. BnF3 : [68b]

α. Coran, III, 25/26 et LXVI, 8.

قلت : وإن زاد إلى هذا[1] الدعاء الحروف السبعة المتقدّمة وأشكالها وأسماءها[2] وروحانيّتها ويكون ذلك بعد صيام سبعة أيّام متواليّات[3] ولا يفتر[4] عن قراءة جميع ذلك في ليله ونهاره ولا[(a)] يكلّم أحدًا[5] ولا ينام < إلّا عن >[6] غلبة ثمّ يكتب[7] الجميع في بطاقة ويجعلها[8] معه فإنّه يرى عجبًا >>[(b)].

< وقد خرّج >[9] الإمام أبو عبد الله محمّد بن[10] إدريس الرازيّ[α] < من الكتاب الكبير الجامع في الأذكار وفي[11] الأدعية >[12] < التي كانت في >[13] خزانة هرون[14] الرشيد[β] < بما[15] [كذا] نصّه >[16] : قال حدّثنا أسد[(c)] بن[17] عاصم الأصبهانيّ[γ][18] قال حدّثنا عاصم[19] [كذا] بن[20]

1. BnF2, BnF3 : om.
2. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. وأسمائها
3. BnF2, BnF3 : متوالية
4. BnF2 : orth. مفتر
5. BnF2, BnF3 : أحد (fautif)
6. BnF2 : إلى على (lire إلّا على)
7. BnF3 : تكتب
8. BnF3 : وتجعلها
9. BnF1 : فصل وممّا خرّجه
10. BnF3 : ابن
11. BnF2, BnF3 : و
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : ممّا استحسنه من ; BnF2, BnF3 : الذي كان في
14. BnF1 : هارون
15. BnF2, BnF3 : ما (bonne leçon)
16. BnF1 : من الكتاب الكبير الجامع في الأذكار والأدعية
17. BnF1, BnF3 : orth. ابن
18. Esc1 : le copiste a d'abord écrit الأنصاري, a rayé le نصاري puis a ajouté صفهانيّ à la suite ; BnF1 : الأصفهانيّ
19. BnF1 : صالح (bonne leçon)
20. BnF3 : orth. ابن

a. BnF2 : [65a]

b. BnF1 : om. (passage présent auparavant dans le manuscrit)

c. BnF1 : [76b]

α. Abū Ḥātim Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī (n. 195/810-811, m. 277/890), un traditionniste iranien considéré comme un des trois meilleurs de son temps par Abū Ǧāʿfar al-Ṭaḥāwī (m. 321/933). Cf. Claude Gilliot, « Abū Ḥātim al-Rāzī », *EI*[3].

β. La *Ḫizānat Hārūn al-Rašīd* désigne la bibliothèque et centre de traduction du calife Hārūn al-Rašīd, précurseur de la « maison de la sagesse » (*bayt al-ḥikma*) fondée par al-Maʾmūn. Hārūn al-Rašīd était un calife abbasside (r. 170/786 à 193/809), figure littéraire incontournable dans la littérature d'*adab*. Cf. Farouk Omar, « Hārūn al-Rashīd », *EI*[2]. Sur ces bibliothèques califales, voir Dimitri Gutas, *Pensée grecque, culture arabe*, tr. Abdesselam Cheddadi, Paris, Aubier, 2005 (*Greek Thought, Arabic Culture*, Londres/New York, Routledge, 1998[1]), p. 99-101.

γ. Il s'agit en réalité d'Asīd b. ʿĀṣim al-Aṣbahānī al-Ṯaqafī (m. 270/883-884), un traditionniste d'Ispahan. Cf. al-Ḏahabī, *Taḏkirat al-ḥuffāẓ*, II, p. 573 et *Siyar aʿlām al-nubalāʾ*, I, p. 1138, n°1077.

مهران[α] عن النعمان[1] بن[2] عبد السلام[β] عن ابن[3] يونس[γ][4] عن محمّد بن[5] النضر[6] الحارثيّ[δ] قال : كان رجل من عبّاد الكوفة[7] إذا كان يوم[8] عرفة أو يوم التروية اغتسل ولبس ثوبين أبيضين ثمّ يخرج[9] إلى الظهر، < وهو موضع[10] مرتفع من الأرض >[11]، فيدعو[12] بهذا الدعاء. فيرى[13] بمكّة أو بعرفة[14]، وهو[15] هذا :

"اهيا[16] شراهيا[17] اهي نور هي[18] فرد[19] قدّوس قدّوس قدّوس[20] ربّ جبريل[21] وميكائيل[22] وإسرافيل[23] ! أسألك[24] باسمك وأنت لا تخيّب[25] من [٤٧أ][(a)] دعاك."[26]

1. BnF3 : orth. النعمن
2. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. ابن
3. Esc1 : orth. بن ; BnF1 : أبي
4. BnF1 : ad. يعني مفضل بن يونس
5. BnF1 : om. ; BnF3 : orth. ابن
6. BnF2, BnF3 : النظر
7. BnF1 : أهل الكوفة
8. BnF3 : أوّل يوم
9. BnF1 : orth. نخرج
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1 : om.
12. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. فيدعوا
13. BnF1 : فيخرج ويري (orth. فنخرج)
14. BnF1, BnF2, BnF3 : عرفة
15. BnF2 : وهي
16. BnF1, BnF2, BnF3 : هي
17. BnF1, BnF2, BnF3 : شراهي ها (BnF1, BnF2 : شرا et هي semblent détachés)
18. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. واحد هي
19. BnF1 : قرد (fautif)
20. BnF1 : om.
21. BnF3 : جبرائل
22. BnF3 : وميكائل
23. Esc1 : + M.D. اهي شراهي ها اهي نور هي واحد هي فرد قدّوس قدّوس ربّ جبريل (حـ)
24. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
25. BnF1 : orth. نخيب
26. Esc1 : + M.G. [...] لك جبر[يل] الملائكة والأ (خـ)

a. Esc1 : une tache d'humidité rend l'écriture par moments illisible sur cette page. Nous avons souligné les passages illisibles et avons pris pour manuscrit de base BnF2 sur ces quelques passages.

α. Abū Sufyān Ṣāliḥ b. Mihrān al-Šaybānī al-Aṣbahānī al-Zāhid, aussi surnommé al-Ḥakīm (« le sage »). Jurisconsulte (*faqīh*) et *muftī*, il était considéré comme digne de foi (*ṯiqa*) par al-Nasāʾī. Cf. Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, *Tahḏīb al-tahḏīb*, IV, p. 403-404.

β. Al-Nuʿmān b. ʿAbd al-Salām b. Ḥabīb b. Ḥaṭīṭ b. ʿUqba (m. 183/799-800 ou 173/789-790) est un traditionniste originaire de Nichapour qui voyagea à Bassorah et se forma en droit (*fiqh*) selon l'école de Sufyān al-Ṯawrī, dont il est un important rapporteur. Abū Ḥātim le considère sincère (*maḥallu-hu l-ṣidq*). Cf. Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, *Tahḏīb al-tahḏīb*, X, p. 454-455.

γ. Abū Yūnus al-Mufaḍḍal b. Yūnus al-Ǧuʿfī al-Kūfī (m. 178/794-795) était un traditionniste de Koufa réputé fiable (*ṯiqa*), notamment par Abū Ḥātim. Cf. Ibn Ḥağar al-ʿAsqalānī, *Tahḏīb al-tahḏīb*, X, p. 276-277.

δ. Abū ʿAbd al-Raḥmān Muḥammad b. al-Naḍr al-Ḥāriṯī (m. 174/790-791) était un mystique de Koufa considéré comme un des plus grands dévots de la ville et un modèle pour les soufis. Cf. al-Munāwī, *al-Kawākib al-durriyya fī tarāǧim al-sāda al-ṣūfiyya*, I, p. 292-293 ; al-Ḏahabī, *Siyar aʿlām al-nubalāʾ*, III, p. 3738, n°5914.

وتسأل حاجتك < من تطوية الأرض[a] أو إحضار ما أردت[1] من طعام[2] >[3] والشراب، < فيقضى لك >[4] بإذن الله تعالى < بعد أن >[5] تصوم[6] خمسة أيّام في خلوة صالحة وتتصدّق[7] < بصدقة ونيّة المؤمن أبلغ من عمله >[8]. وبسنده[b][9] أيضًا أنّ رجلًا[10] من عبّاد الكوفة فإذا كان[11] يوم التروية < أو يوم [كذا] >[12] اغتسل ولبس ثوبًا أبيض[13] ورداء أبيض[14] ثمّ[15] يخرج[16] إلى الظهر[17]، فيدعو[18] بدعاء[19] فيرى بمكّة[20]. وهذا[21] الدعاء :

"[22] أسألك[23] باسمك وأنت لا تخيّب[24] من دعاك[25] باسمك الرحمن الرحيم[26] المستعان[c] المهيمن الكبير[27] المتعالي الظاهر الباطن < المعبود / المحمود >[28] المبارك[d] المقتدر[29] الفضفاض[30] أن تقضى حاجتي. اللهمّ هوّن عليّ السفر وأطوي [كذا][31] لي الأرض".

وتذكر ما شئت من حوائجك، فإنك تعطي سؤّالك[32] بإذن الله تعالى. < ولا حول ولا قوة إلا بالله العليّ العظيم >[33].

1. BnF3 : أردته
2. BnF2, BnF3 : الطعام
3. BnF1 : فيطوي الله لك الأرض وتدعوا بالطعام
4. BnF1 : فيدنوا إليك ; BnF3 : ad. ذلك
5. BnF1 : و
6. BnF2, BnF3 : تقوم له
7. BnF1 : orth. وسصدق
8. BnF1 : بثلاثة دراهم ثم تدعوا بهذا فتري الإجابة بالذي تدعوا أي شيء تطلب بإذن الله تعالى
9. BnF2 : وتشييده (fautif)
10. BnF1, BnF3 : ad. كان
11. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. يوم عرفة أو
12. BnF1, BnF2, BnF3 : om. (bonne leçon)
13. BnF2, BnF3 : أبيضًا (fautif)
14. BnF3 : أبيضًا (fautif)
15. BnF3 : om.
16. BnF1, BnF3 : orth. نخرج
17. BnF1 : ad. وهو الموضع المرتفع من جبل أوربوة يعني كديه عاليه
18. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. فيدعوا
19. BnF1 : بهذا الدعاء
20. BnF1 : بمكّة أو عرفة
21. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو هذا
22. Esc1 : + M.G. (حـ) اللهمّ أتى الله
23. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
24. BnF1 : orth. نخيب
25. BnF1 : سألك
26. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2, BnF3 : المتكبّر
28. BnF2, BnF3 : inv.
29. Esc1 : + M.G. خرج القوّة
30. BnF1 : orth. الفصفاص ; BnF3 : القصقاص (fautif) ; BnF1 : ad. أسئلك
31. Lire أَطْوِ
32. BnF1 : la ا semble avoir été rajoutée après coup
33. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [69a]
b. Esc1 : + M.G. قف
c. BnF2 : [65b]
d. BnF1 : [77a]

فاعلم[1] < يا أخي >[2] < قدر ما وصل >[3] إليك < وعليك بإخلاص النيّة >[4]. فإنّك[5] ترى[6] من[7] العجب من خرق العادات[8] < وقضاء الحاجات >[9] وسرعة الإجابات[10] بهذا الاسم الأعظم العظيم[11] الكبير[12] السريع[13]، وهي < اثنا عشر >[14] أسماء كلّها سباعيّة إلا اليسير.

[زيادة في BnF1][a]

فإن وقع الأبطأ في الإجابة فمن تقصيرك وضعف يقينك. فإنّ هذا دعاء لا يخيب[15] من دعا به موقنًا بالإجابة مخلصًا في الدعاء كلّا للحلال صوّامًا قوّامًا صاحب خلوة ورياضة وصدق. قال رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - في الصحيح : "لا يدعون أحدكم إلّا وهو موقن بالإجابة"[α]. وقال - عليه السلام - في من يدعو[16] : "والمطعم حرام والمسكن حرام والملبس حرام أني يستجاب[17] له"[β]. وإياك أن تقرّب هذا الدعاء إلا على التجرد والانسلاخ من أوساخ الدنيا وحرامها ولو مده خدمتك وقضى حاجتك لئلا تتعب[18] نفسك وتخيب[19] سعيك لأنه دعا الأولياء والأصفياء. فاعلم وصيّتي إليك تظفر بمقصودك وتنال مرغوبك والله المستعان. واعلم أنّ مناجاة[20] الأسرار قريبة ومناجاة الأيسر بعيدة. فمن ناجا الحقّ[b] بلسانه جاءته الإجابة أولئك ينادون من مكان بعيد. ومن ناداه بسرّه إجابة في سرّه... >>[c]

1. BnF2, BnF3 : واعلم
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : ما قد صار
4. BnF1 : وأخلص نيّتك وأعمالك تجد الإجابة معك ; BnF2 : وعليك بالخلاص وإخلاص نيّتك ; BnF3 : وعليك بالخلاص والإخلاص النيّة
5. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
6. BnF1 : وترى
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : العوائد
9. BnF1 : وقضى الحوائج
10. BnF1 : الإجابة
11. Esc1 : © om., + M.G. (حـ, r°) ; BnF1 : om.
12. BnF1, BnF2, BnF3 : الأكبر
13. BnF1 : ad. الأرفع
14. BnF2 : ١٢ ; BnF3 : اثنى عشر
15. BnF1 : orth. نخيب
16. BnF1 : orth. ندعوا
17. BnF1 : orth. سنتجاب
18. BnF1 : orth. نتعب
19. BnF1 : orth. ونخيب
20. BnF1 : orth. مناجات

a. Passage en partie similaire au début de §34 (voir p. 240).

b. BnF1 : [77b]

c. BnF1 : le passage précédent se trouve quelques pages auparavant sur ce manuscrit en [76a] ; à partir de là, le manuscrit revient à [79b]

α. À rapprocher du hadith rapporté par al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 65) et Ibn Ḥanbal (II, 177) :

ادعوا الله وأنتم موقنون بالإجابة، واعلموا أنّ الله لا يستجيب دعاء من قلب غافل لاه.

β. À rapprocher d'un hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Zakāt*, 65), al-Tirmiḏī (*Kitāb Tafsīr sūra* 6, 39), al-Dārimī (*Kitāb al-Riqāq*, 9) et Ibn Ḥanbal (II, 328) sur le commentaire des versets XXIII, 51 et II, 172 :

ثمّ ذكر الرجل يطيل السفر أشعث أغبر يمدّ يديه إلى السماء يا ربّ يا ربّ ومطعمه حرام ومشربه حرام وملبسه حرام وغذي بالحرام فأنّى يستجاب لذلك.

《34bis》 < واعلم بأنّ >[1] الدعاء مفتاح العبادة[2] < ومتروّح لأصحاب >[3] الفاقة وملجأ المضطرّين[4] ومتنفّس[5] ذوي[6] المآرب[α].

قال[7] سهل بن[8] عبد الله التستريّ[β][9] : "أقرب الدعاء إلى[10] الإجابة دعاء الحال، وهو أن يكون[11] صاحبه مضطرّاً"[γ][12]. < قال الله تعالى { « أَمْ مَنْ »[13] يُجِيبُ[14] الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ }[δ] >[15].

واعلم أنّ كلّ نفس إن[16] كان الغالب عليها نور الإلهيّة < وشراقة[17] [كذا] الخصوصيّة، كانت نسبتها من نسبة الأذكار الإلهيّة >[18](a) المعلومة. وإن كان الغالب عليها ظلمة وكانت بدلة خسيسة قاسية[19]، كانت نسبتها في الأذكار كذلك وكذلك. إذا[20] كانت[21] محبّة للرياسة[22] والاستعلاء فلها نسبتها أيضًا كذلك[23]. فكلّ من راعى[24] < نسبة[25] نفسه علم أنّ له منهاجًا >[26] معينًا وطريقًا منيعًا[27] في الإرادة والرغبة < والكراهة

1. BnF1 : فصل اعلم أنّ
2. BnF1 : الإجابة
3. BnF1, BnF2, BnF3 : ومستروح أصحاب (bonne leçon)
4. BnF2 : المضطرّين (fautif)
5. BnF1 : ومنفس
6. Esc1, BnF1, BnF2, bnF3 : orth. ذرا
7. BnF1 : وقد قال
8. BnF3 : ابن
9. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
10. BnF3 : ad. الله تعالى
11. BnF1 : orth. نكون
12. BnF1, BnF3 : مضطرّ ; Esc1 : + M.G. بلغ مقابل حسب الطاقة على [...؟] معتمدة
13. BnF2, BnF3 : أمن
14. Esc1 : orth. نجيب
15. BnF1 : om.
16. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
17. BnF3 : وشراقيّة
18. Esc1 : M.G. (90°, صح, r°)
19. Esc1 : + M.G. قاصرة (r°) ; BnF1 : ad. قاصرة
20. BnF1 : إن
21. BnF2, BnF3 : كان
22. BnF2, BnF3 : للريّانيّة
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
24. BnF2 : orth. راعا
25. BnF1 : أحوال
26. BnF2 : أحوال نفسه علم أن له منها جماجم (جم rayé à la fin) ; BnF3 : أحوال نفسه علم أنّ له منها جمّا
27. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : معيّنا

a. BnF3 : [69b]

α. À comparer avec un passage du chapitre sur les *duʿāʾ* d'*al-Risāla l-Qušayriyya* :

والدعاء : مفتاح الحاجة، وهو مستروح أصحاب الفاقات، وملجأ المضطرين، ومتنفّس ذوى المآرب، وقد ذمّ الله سبحانه وتعالى قومًا تركوا الدعاء فقال : { وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ } قيل : لا يمدونها إلينا في السؤال.

Al-Qušayrī, *al-Risāla l-Qušayriyya*, éd. ʿAbd al-Ḥalīm Maḥmūd et Maḥmūd b. al-Šarīf, Le Caire, Dār al-šaʿb, 1989, p. 442 ; *Al-Qushayri's Epistle on Sufism*, tr. Alexander D. Knysh, Doha, Garnet publishing, 2007, p. 273. Verset coranique IX, 68/67.

β. Sahl b. ʿAbd Allāh al-Tustarī, voir *supra* p. 166.

γ. Propos rapporté dans *al-Risāla l-Qušayriyya* :

سمعت الأستاذ أبا علي الدقاق، رحمه الله، يقول : قال سهل بن عبد الله : أقرب الدعاء إلى الإجابة دعاء الحال.

ودعاء الحال : أن يكون صاحبه مضطرّاً لا بدّ له ممّا يدعو لأجله.

Al-Qušayrī, *al-Risāla l-Qušayriyya*, p. 442 ; *Al-Qushayri's Epistle on Sufism*, p. 273.

δ. Coran, XXVII, 63/62.

والرهبة >[1]. وإنّ الرياضة والمجاهدة < لا تقلب[2] النفوس عن أحوالها الإلهيّة[(a)3] ومنهاجها [كذا][4] الطبيعيّة. وإنّما تأثير الرياضة والمجاهدة >[5] في[6] أن تضعف[7] تلك الأخلاق[(b)] بحيث[8] لا[9] يستولي[10] [كذا] على الإنسان. وأمّا[11] أن ينقلب[12] من صفة إلى صفة أخرى. فذلك[13] محال وإليه أشار[14] بقوله - عليه السلام[15] - [٤٧ب][(c)] : < "الأرواح أجناد مجنّدة" الحديث[α]، وبقوله >[16] : "الناس معادن كمعادن الذهب والفضّة[17]"[β]. فإذا < تقرّر عندك هذا فتعلم[18] >[19] فتقول[20] : "إنّ[21] الجنسيّة هي[22] علّة الضمّ"[γ]، < لأنّ كلّ >[23] اسم من أسماء الله تعالى د[ا]لّ[24] على معنى معيّن. فكلّ نفس إذا[25] كان الغالب عليها ذلك المعنى كانت[26] تلك النسبة شديدة المناسبة إلى ذلك الاسم انتفع به سريعًا. وقد كان[27] بعض الشيوخ وهو أبو نجيب[28]

1. BnF1 : في الكراهة
2. BnF1, BnF3 : تغلب
3. BnF1 : om.
4. On devrait avoir مناهجها
5. Esc1 : M.G. (صح, r°)
6. BnF1 : om.
7. BnF2 : يضعف
8. BnF1 : om.
9. Esc1 : ad. تنقله rayé ; BnF1 : ولا
10. BnF1 : تستولي (bonne leçon)
11. BnF1 : فأما
12. BnF2, BnF3 : تنقلب
13. BnF2, BnF3 : فذاك
14. BnF1, BnF2, BnF3 : الإشارة
15. BnF2 : الصلاة والسلم [كذا]
16. BnF1 : om.
17. BnF1 : ad. وبقوله : "الأرواح أجناد مجنّدة"
18. Esc1 : M.D. (صح, r°)
19. BnF1 : عرفت هذا
20. BnF3 : orth. فنقول
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : فكلّ
24. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. دلّ
25. BnF1, BnF3 : om.
26. BnF3 : كان
27. BnF1 : قال
28. BnF1 : النجيب ; BnF2 : تجيب (fautif)

a. BnF2 : [66a]

b. BnF1 : [80a]

c. Esc1 : une tache d'humidité rend l'écriture par moments illisible sur cette page. Nous avons souligné les passages illisibles et avons pris pour manuscrit de base BnF2 sur ces quelques passages.

α. Hadith rapporté par al-Buḫārī (*Kitāb al-Anbiyāʾ*, 2), Muslim (*Kitāb al-Birr*, 159, 160), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Adab*, 16) et Ibn Ḥanbal (II, 295, 527, 537). Al-Buḫārī le rapporte sous la forme suivante :

الأرواح جنود مجنّدة فما تعارف منها ائتلف وما تناكر منها اختلف وقال يحيى بن أيّوب حدّثني يحيى بن سعيد بهذا.

β. Cf. Muslim (*Kitāb al-Birr*) et Ibn Ḥanbal (II, 539).

γ. Aphorisme utilisé par exemple par Faḫr al-dīn al-Rāzī dans son exégèse du verset VI,129 (الجنسية علية الضم). Faḫr al-dīn al-Rāzī, *Tafsīr Faḫr al-dīn al-Rāzī*, Beyrouth, Dār al-fikr, 1981, XIII, p. 204.

البغداديّ[α] يأمر المريد أن يجلس[1] بين يديه ويقرأ عليه[2] الأسماء الحسنى < يكرّرها[3] عليه >[4] بقدر ما يراه مصلحة له، والشيخ[5] < في ذلك كلّه >[6] ينظر إلى[7] وجهه، فإن رآه عديم التأثير عند قراءته[8] إيّاها[9] عليه قال له : "اخرج إلى السوق واشتغل بمهمات[10] الدنيا فإنّك ما خرجت لهذا[11] الطريق". فإن[12] رآه متأثّرًا عند سماع اسم خاصّ منها أو أسماء[13] معيّنة. فإنّه يأمره[(a)] بالمواظبة لذلك الاسم أو[14] الأسماء إذ بالمواظبة يزداد التأثير. وهذا هو المعقول[15] لأنّه لمّا كانت النفس[16] [كذا] مختلفة كان كلّ واحد منها مناسبًا[17] لحاله[18]. فإذا شغلت[19] تلك[20] النفوس[21] < بما[22] يناسبها من الأذكار >[23] كان خروجها من القوّة[(b)] سهلاً[24]. وقد ترى[25] في الكتاب أذكارًا[26] غير معلومة[(c)]. وقد[27] تكون[28] الكتابة غير معلومة ولا شكّ أنّ الكتابة دالّة على الألفاظ كما[29] لا شكّ أنّ الألفاظ دالّة على الصور الذهنيّة. فتلك الرقى[30] لمّا لم تكن دالّة على شيء آخر والثاني فإنّه لا يفيد لأنّ ذكر غير

1. BnF1 : orth. مجلس
2. BnF2 : عليها
3. BnF2, BnF3 : ويكررها
4. BnF1 : مرّة أو مرّتين
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : وكان ; BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1 : في
8. BnF1 : قراءتها
9. BnF1 : om.
10. BnF2 : بمهما أردت من مهمات ; BnF3 : بمهما أردت من أمور
11. BnF2, BnF3 : لهذه
12. BnF1, BnF2, BnF3 : وإن
13. BnF1 : le copiste semble avoir écrit un اسم puis avoir corrigé en اسما (la hampe basse du م est encore visible)
14. BnF2 : و
15. BnF1 : المعول
16. BnF1 : النفوس (bonne leçon)
17. BnF2, BnF3 : مناسب
18. BnF1 : ad. خاصّة ; BnF2, BnF3 : الحالة
19. BnF1, BnF3 : اشتغلت
20. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : النفس
22. Esc1 : © rayé et M.D.
23. Esc1 : + M.D. (صح) تلك الحال ; BnF1 : بتلك الحالة التي تناسبها
24. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. هينا
25. BnF1 : يروي ; BnF2, BnF3 : نري
26. BnF1, BnF2 : أذكار ; BnF3 : إذْ كانَ (fautif)
27. BnF1 : فقد
28. BnF2 : يكون
29. BnF1 : و
30. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الرقا

a. BnF3 : [70a]
b. BnF1 : [80b]
c. BnF2 : [66b]
α. Il s'agit probablement d'Abū l-Nağīb ʿAbd al-Qāhir al-Suhrawardī (n. v. 490/1097, m. après 557/1161-1162), maître et oncle du célèbre mystique Abū Ḥafṣ ʿUmar al-Suhrawardī. Abū l-Nağīb passa une grande partie de sa vie à Bagdad où il étudia d'abord les belles-lettres, la grammaire arabe, la jurisprudence šāfiʿite. Après un voyage à Ispahan où il étudia le hadith, il se fit le disciple du mystique Ḥammād al-Dabbās (m. 525/1130-1131) à Bagdad. Cf. Florian Sobieroj, « al-Suhrawardī », *EI²*. Il est sans doute ici appelé Abū l-Nağīb al-Baġdādī afin qu'il ne soit pas confondu avec les autres mystiques couramment appelés al-Suhrawardī.

الله تعالى[1] لا يفيد لا[2] الترغيب ولا الترهيب. فبقي أن يقال إنّها دالّة على[3] ذكر الله تعالى وصفات المدح والثناء. وذلك أنّه[4] لمّا كانت أقسام ذكر الله تعالى[5] مضبوطة ولا يمكن الزيادة عليها كان أكمل أحوال تلك الكلمات أن تكون[6] من أجناس هذه الأدعية. وأمّا اختلاف[7] [كذا] الحاصل بسبب اختلاف اللغات، فقليل الأثر يوجب[8] أن تكون[9] هذه الأذكار المعلومة ادخل في التأثير في[10] قراءة[11] تلك المجهولة لكنّ لقائل[12] أن يقول نفوس أكثر الخلق ناقصة[13] قاصرة. فإذا قرأو[ا][14] هذه الأذكار المعلومة فهموا[15] ظواهره[16]، وليست لهم نفوس قويّة مشرقة < لم يقو[17] تأثيرهم >[18] على[19] الإلهيّات ولم تتجرّد[20] نفوسهم عن هذه[21] الجسمانيّات. فلا يحصل[22] لنفوسهم قوّة وقدرة على التأثير أمّا [٤٨أ] إذا قرأو[ا][23] تلك الألفاظ المجهولة ولم يفهموا معانيها وحصلت لهم أوهام أنّها[(a)] كلمة عالية[(b)] استولى الفزع < والرعب / والخوف >[24] على نفوسهم. فحصل[25] لهم بهذا السبب نوع من التجرّد عن[26] عالم الجسم وتوجّه إلى عالم القدس ويحصل[27] بهذا[28] النوع من السبب[29] [كذا] مزيد قوّة وقدرة على التأثير. فهذا ما عندي < في هذه >[30] الرقى[31] المجهولة.

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2 : إلّا
3. BnF2, BnF3 : ad. غير
4. BnF2, BnF3 : أنّ
5. BnF1 : om.
6. BnF2 : يكون
7. BnF1 : الاختلاف (bonne leçon)
8. BnF1, BnF2, BnF3 : فوجب
9. BnF2, BnF3 : يكون
10. BnF1, BnF2, BnF3 : من
11. BnF2 : قواه ; BnF3 : قرأت
12. BnF2, BnF3 : للقائل
13. BnF2 : ناقصة
14. BnF1 : orth. قروا ; BnF2 : orth. قرأو ; BnF3 : قرأوا
15. BnF1, BnF2, BnF3 : وفهموا
16. BnF1, BnF2, BnF3 : ظواهرها
17. BnF1 : تقو
18. BnF2, BnF3 : على فهم التأثيرات
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF1 : تتجرد ; BnF2 : يتجرّد (fautif)
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF1 : orth. يحصل ; BnF2 : تحصل
23. Esc1 : orth. قرأو
24. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
25. BnF1 : تحصل
26. BnF1 : على
27. BnF1 : orth. ويحصل
28. BnF2, BnF3 : لهذا
29. BnF1 : النسب (bonne leçon)
30. BnF1 : من
31. Esc1, BnF1 : orth. الرقا

a. BnF1 : [81a]
b. BnF3 : [70b]

﴿35﴾ فصل أذكر فيه الطريق الحاليّ[1].

وهو[(a)] تجرّد النفس وتعلّقها وطريق[2] الخاصّة التي عليها سلوك العارفين أهل العلم[3] إلى تجريد[4] النفس عن عالم[5] الحسّ وتصفيتها عن[6] درن[7] الأمور الطبيعيّة[8]، وهي خاصّة ببعضهم دون بعض يغارون عليها ويكتمون أمرها ويرمزون[9] الكلام عليها ولهم في ذلك مآخذ غريبة ونزعات[10] عجيبة منها علم أسرار الحروف والاستعانة بها على تجريد نفوسهم وبينهم < تفاوت وتفاضل >[11] في حقيقة السلوك وفي التجرّد[12] الذي يستعمله[13] كلّ واحد منهم فيه[14] وثمرة[15] ذلك تقريب مدّة المجاهدة[16] وسرعة الوصول إلى المقصود[17] وتجريد النفس دفعة واحدة بلا مشقّة ولا كلفة إلى[18] ما يتّبع[19] ذلك من اللذّة العظيمة < والإدراك التامّ >[20] وسبب كتمهم لذلك[21] وغيرتهم عليه. هو أنّه لمّا كان تجريد النفس بهذه الطريقة يتأتّى[22] بسرعة من غير كلفة ولا كبير[23] مشقّة لاستعمالهم فيها أنواعًا من الحيل[24] والأشياء[(b)] المعيّنة لمستعملها على تجريد النفس وإن لم تكن[25] لهم عناية[26] بتطهير[27] النفس وتزكيتها[28]، خافوا اطّلاع الأشرار[29] عليها فيتوصّلون بها[30] إلى علم[31] السيمياء والفساد في الأرض إذ تجريد النفس أصل لذلك.

1. BnF2 : الخاليّ (fautif)
2. BnF1 : والطريقة (meilleure leçon)
3. BnF2 : العالم
4. BnF3 : تجديد
5. BnF2 : العالم
6. BnF2, BnF3 : من
7. BnF2 : دون
8. BnF2 : الطبيعة (fautif)
9. BnF2 : ويرموزون (fautif)
10. BnF1 : ويرعات ; BnF2, BnF3 : ويراعة
11. BnF3 : تفاضل وتفاوت
12. Esc1 : M.G. (حـ) ; © النحو (حـ) ; BnF1 : النحو
13. BnF1 : orth. سسعمله
14. BnF1 : om.
15. BnF2, BnF3 : وعن (BnF3 : peu lisible)
16. BnF1, BnF2 : المجاهد (BnF1 : pas sûr, peut-être المجاهدة)
17. BnF2, BnF3 : المقصد
18. BnF1 : إلا
19. BnF1 : orth. سع
20. BnF2 : والأذكار التامة
21. BnF1 : ذلك
22. Esc1 : orth. يتأتا ; BnF1 : تتأتا ; BnF2 : تباتا ; BnF3 : يتأتي
23. BnF2, BnF3 : كثير
24. BnF2 : الجبل (fautif)
25. BnF2, BnF3 : يكن
26. BnF2 : غاية
27. BnF1 : يتطهّر
28. BnF1 : وتركتها
29. Esc1 : orth. الأسرار
30. BnF2 : om.
31. BnF2, BnF3 : عالم

a. BnF2 : [67a]
b. BnF1 : [81b]

فكتموا هذا[1] الطريق بجهدهم وتركوا الكلام عليه جملة. < ومن[(a)] قصد >[2] الكلام < على « هذا الطريق »[3]. فإنّما[4] يكون ذلك >[5] رمزًا[6] < أو[7] إشارة. وها [أ]نا[8] أصف[9] لك >[10] على جهة[11] الإشارة والتلويح[12] دون < الإيضاح[13] والتصريح >[14]. < وذلك أن >[15] السالك[(b)] يعمد[16] إلى التجريد[17] < قوى[18] عزة >[19] أو قوى[20] محبّة[21] أيّهما شاء ومالت إليه نفسه لأنّ[22] نفس الإنسان عندهم لها قوّتان : قوّة قهر وعزّ[ة][23]، وقوّة < محبّة وشوق[24] >[25]. وأصل هاتين القوّتين هو أنّ الجواهر العالية[26] المفارقة للموادّ[27] التي هي[28] مبادئ الموجودات. [٤٨ب] وأصل[29] المكوّنات - يعني الد[ر]اري[30] السبع - مع أفلاكها لكلّ واحد منها[31] حالتان : حالة بالنسبة إلى ما فوقه[32]، وحالة بالنسبة إلى ما تحته.

1. BnF1 : هذه
2. BnF1 : والذي أومأوا
3. BnF2 : هذه الطريقة ; BnF3 : هذه الطريق (fautif)
4. BnF2, BnF3 : إنّما
5. BnF1 : فيها والإشارة إليها
6. BnF1 : رمزوا
7. BnF3 : و
8. Esc1, BnF1, BnF3 : [وها]نا
9. BnF2, BnF3 : أصفها
10. BnF1 : ذلك وأخفوا فصنّفتها
11. BnF3 : وجه
12. BnF1 : والايما (fautif)
13. BnF1 : الإفصاح
14. BnF2 : الافتضاح ; BnF3 : الإفضاح والتطويح
15. BnF1 : أن يعمد
16. BnF1 : om. ; BnF2 : يعد
17. BnF1, BnF2, BnF3 : تجريد
18. Esc1 : orth. قوا
19. BnF2, BnF3 : قواعده
20. Esc1 : orth. قوا
21. BnF1 : محبّته ; BnF3 : مجنة
22. BnF1 : وذلك أنّ
23. Esc1, BnF1 : orth. وعزّ
24. BnF2, BnF3 : وتشوّق
25. BnF1 : تشوّق ومحبّة
26. BnF1 : العلية ; BnF3 : الغالية
27. BnF1 : الموادّ
28. BnF1 : ad. في
29. Esc1 : أهل
30. Esc1 : orth. الداري
31. BnF1 : منهما
32. BnF1 : ad. فهو الشوق والمحبّة rayé

a. Esc1 : + M.G. قف ; BnF3 : [71a]
b. BnF2 : [67b]

فأمّا[1] التي بالنسبة إلى ما فوقه، فهي[2] الشوق والمحبّة والعشق لأجل ما يشرف[3] على السافل[4] من نور العالي. ولكون العالي أصلاً[5] للسافل[6] ومبتدأ[7] له هو[8] أبدًا مقابل[9] له مقبل[10] به[11] [كذا] عليه مشتاق إليه مستكمل به وأصل إليه به [كذا].

وأمّا الذي[12] [كذا] بالنسبة إلى ما تحت[13] [كذا]، فهي[14] القهر والغلبة والاستيلاء[(a)] < لأنّ ما >[15] تحته محتاج[16] إليه مستمدّ[17] منه فقير [إلى][18] أن يفيض[19] عليه من تلقائه. فصارت < لأجل ذلك >[20] معاني هاتين[21] الحالتين في جميع الموجودات علوها وسفلها. وانتظم العالم كلّه عن قوّتين < من درجتين >[22] ولا[23] يوجد شيء من الأشياء إلّا وله مقابل يقابله كالخير والشرّ والحقّ والباطل والنور والظلمات[24] والذكر والأنثى والليل والنهار وجميع الأشياء. إذا اعتبرتها وجدتها < من درجة >[25] ومحسوسها[26] ومعقولها. وإن[27] خَفِيَ[28] عليك[(b)29] جزء[30] ما من الأشياء الممدودة[31] في العالم. فإنّما[32] ذلك لقصورك[33] < في العالم وعدم >[34] اطّلاعك على بواطن الأشياء[35]. وأمّا الموجودات في أنفسها، فلا تخلو[36] من نفاد[37] الازدواج

1. BnF3 : وأمّا
2. BnF1 : فهو
3. BnF1 : يشرق ; BnF2 : يشرف
4. BnF2 : orth. الساقل ; BnF3 : التناقل
5. BnF2, BnF3 : أعلاً (fautif)
6. BnF2 : orth. للساقل ; BnF3 : للتناقل
7. BnF1, BnF2, BnF3 : ومبدأ
8. BnF1, BnF2, BnF3 : فهو
9. BnF2, BnF3 : متأمل
10. BnF2 : مقبل
11. BnF2, BnF3 : om. (bonne leçon)
12. BnF1, BnF2 : om. (bonne leçon) ; BnF3 : التي (bonne leçon)
13. BnF1, BnF2, BnF3 : تحته (bonne leçon)
14. BnF2 : فهو
15. BnF2, BnF3 : لازمًا (fautif)
16. BnF2, BnF3 : محتاجًا (fautif)
17. BnF2, BnF3 : مستمدًا (fautif)
18. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2, BnF3 : يقبض
20. Esc1 : M.D. (حـــو صح)
21. BnF1 : هذه
22. BnF1, BnF3 : مزدوجتين ; BnF2 : من دوجتين (fautif)
23. BnF1, BnF2, BnF3 : فلا
24. BnF2 : الظلم et الظلمات superposés
25. BnF1, BnF2, BnF3 : مزدوجة ; Esc1 : + M.G. كلّها وجزءها (90°, صح) ; BnF1 : ad. كلّها وجزءها و
26. BnF2 : محسوسها
27. BnF2, BnF3 : فإن
28. BnF2 : حقى
29. BnF1 : ad. بالنظر
30. BnF2, BnF3 : orth. جزؤ
31. BnF1, BnF2, BnF3 : الموجودة
32. BnF1 : فإن ما
33. BnF3 : مقصودك
34. BnF2, BnF3 : ولعدم
35. BnF3 : الأمور
36. Esc1, BnF3 : orth. تخلوا ; BnF1 : orth. نخلو ; BnF2 : يخلوا
37. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [82a]
b. BnF3 : [71b]

البتّة[1]، وهي[2] معنى قوله تعالى { وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ[(a)] خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ }[α]. فنفس الإنسان لها من < القوى المزدوجة >[3] : الغضب والشهوة[4]. وهما بحقيقتهما[5] في الباطن القهر والمحبّة. وقد تسمّي[6] الصوفيّة إحدى هاتين القوّتين < سرّ الجلال «والثانية سرّ الجمال »[7]. فإذا قصد العارف تحريك إحدى [8]هاتين[9] القوّتين >[10] اللتين[11] لنفسه أشعر نفسه المعنى الثابت[12] المناسب[13] لتلك القوّة من قبض أو بسط أو[14] أخذ في تلاوة الأذكار التي تليق[15] بذلك المعنى[16] وتقويه[17]. وأجرى[18] جميع هويّته[19] على حسب مشاكلته[(b)] لذلك السرّ. فيستعمل عند < تلاوته للذكر >[20] التطريف[21] [كذا] لأحد[22] المعنيين والتحرير[23] للمعنى[24] الثاني ولا يزال كذلك حتّى يتمكّن[25] ذلك المعنى من[26] نفسه وتظهر إشارته وتغلب قوّته عليه[27]. وذلك هو الحال المشار إليه عند العارفين وحقيقتها قوّة عظيمة يجدها[28] الشخص في نفسه عند ذلك بحسب المعنى المستقرّ[29]. فإن كان للقهر وجد من نفسه قوّة[30] على مصادمة جميع الكائنات وقهرها بحيث [٤٩أ] لو عرضت له في تلك الحالة الأسود والجيوش العظيمة لأقدم عليها[31] ولم يخلّ[32] عنها وإن

1. BnF3 : البتة
2. BnF1, BnF2, BnF3 : وهو
3. BnF2 : قوى الازدواج ; BnF3 : قوة الازدواج
4. Esc1 : M.D. (صح, r°)
5. BnF1 : orth. بحقيقتهما ; BnF2 : تحقيقهما ; BnF3 : تحقيقتهما
6. BnF1 : orth. سمّي
7. BnF2 : om.
8. BnF1 : om.
9. BnF3 : هذين
10. Esc1 : M.D. (صح, r°)
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
13. BnF3 : المناسبة
14. BnF1, BnF2, BnF3 : و
15. BnF1 : orth. ملبق
16. BnF3 : om.
17. BnF2 : وتقويته
18. BnF1, BnF2, BnF3 : وأجزاء
19. BnF1 : هياته ; BnF2 : هيته ; BnF3 : هيبته
20. BnF1 : تلاوة الذكر
21. Esc1 : M.D. (حـ), © الظريف ; BnF1, BnF2, BnF3 : التطريق (fautif)
22. BnF1, BnF2, BnF3 : لإحدى
23. BnF2, BnF3 : والتجريد
24. BnF1 : المعنى
25. BnF1 : orth. نتمكن
26. BnF2, BnF3 : في
27. BnF1 : ad. أو ذلك
28. BnF1 : orth. نجدها
29. BnF1 : المستعر (fautif) ; BnF2, BnF3 : المستشعر
30. BnF1 : قدرة
31. Esc1 : int.sup. (صح, r°)
32. Esc1, BnF3 : orth. يحلّ ; BnF1 : يجد (orth. نجد) ; BnF2 : orth. نحل

a. BnF2 : [68a]
b. BnF1 : [82b]
α. Coran, LI, 49.

كانت[1] تلك القوّة للمحبّة[2] والشوق وجد من نفسه قدرة[3] عظيمة على الجذب[4] والاتّصال بالأشياء النازحة عنه[5] وتمتكن[6] [كذا] هاتين القوّتين ومواظبتهم[7] على تحريك أيتهما أرادوا حتّى تصير[8] ملكه لهم يتوصّلون إلى التصريف[9] بهما[10] في[11] عالم الكون ممّا[12] يشاؤن[13]. فإذا تمكّنت تلك الحالة في[14] نفس العارف فإن كانت[15] للقهر سلطها على مدافعة القوى[16] الجسمانيّة واستعان بذلك[17](a) بالدوران على مركز[18] نفسه والنفس في خلل[19] [كذا] ذلك متطلّعة على[20] [كذا] عالمها[21] متألّمة[22] لما يرد عليها من تلقائه فتتجرّد[23] عنه[24] [كذا] عند[25] ذلك النفس عن[26] الجسم بعض التجرّد[27] وتنسلخ[28] عنه انسلاخًا[29] ويحدث لها[30](b) استغراق[31] في الأمر[32] الموجّه[33] إليه[34] [كذا]. فيرد عليها من[35] الأنوار العالية وارد شبه البرق

1. BnF2, BnF3 : كان
2. BnF1 : المحبّة
3. BnF1 : قوّة
4. BnF1 : الحرب
5. Esc1 : int.sup.
6. BnF1, BnF2 : وتتمكّن (bonne leçon) ; BnF3 : تتمكّن
7. BnF2 : ومواطيتهم ; BnF3 : ومواطيتهم
8. BnF2, BnF3 : يصير
9. BnF2, BnF3 : التصرّف
10. BnF1, BnF3 : بها
11. BnF1 : إلى
12. BnF1 : بما
13. BnF3 : يشاء
14. BnF1 : من
15. BnF3 : كان
16. Esc1 : ©, M.G. (حـ)
17. BnF1, BnF3 : على ذلك ; BnF2 : على [٦٨ب] ذلك
18. BnF3 : om.
19. BnF1 : خلال (bonne leçon)
20. BnF2, BnF3 : إلى (bonne leçon)
21. BnF1 : عاملها
22. BnF1, BnF2, BnF3 : متألمة
23. Esc1, BnF1 : orth. فتجرد
24. BnF1 : om. (bonne leçon)
25. Esc1 : M.G. (صح, r°)
26. BnF1 : على
27. BnF1 : تجرّد
28. BnF1, BnF2, BnF3 : وينسلخ
29. BnF1, BnF2 : ad. ما
30. BnF3 : له
31. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. يسري
32. BnF2, BnF3 : الأمور
33. BnF1 : المتوجّه
34. BnF2 : إليها (bonne leçon)
35. BnF3 : int.sup.

a. BnF2 : [68b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour avoir l'endroit exact du changement de page)
b. BnF1 : [83a]

لذيذ جدّاً يلمع وينطوي[1] بقدر تمكّن تلك الحال[2] من النفس. وإن كانت تلك الحال[3] للمحبّة[4] صرف[5] شوقه < وقوّة / جذبه[6] >[7] إلى العالم العلويّ. وقلّ التفاته إلى ما وراءه من القوى الجسمانيّة وعالمها وانخنست عنه وصعد[8] هو بذاته لتجرّدها[9] وانسلاخها عن[10] الجسم وورد عليه الوارد النوريّ بلذّة عظيمة تناسب[11] حاله ولا يزال يستدعي تلك الحال التي سلكها واعتمد عليها في توجّهه حتّى تصير[12] ملكه له[13] [كذا] بحيث لا يحتاج[14] إلى استدعائها ويستغرق[15] فكره في ذلك الوارد[16] ويصير[17] مستقرّاً معه لا يخط[18] [كذا] ذهنه[19] ويعدم الالتفات إلى < العالم الحسّيّ >[20] جملة ويصير في هذا المقام عقله[21] المستفاد عقلًا فعّالًا[22] ويرى[23] ذاته كأنّها كلّيّة بالنسبة إلى ما تحتها ويكون[24] شبيهًا[25] بالأجسام السماويّة في عدمها للحواسّ[26] وإقبالها[27] على تأمّل نور الله تعالى.

1. Esc1 : M.G. (وصح, r°)
2. BnF2, BnF3 : الحالة
3. BnF2, BnF3 : الحالة
4. BnF1 : المحبّة
5. BnF2 : صرّفت
6. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : ذ s.d.
7. BnF3 : inv.
8. BnF1 : وصد (fautif)
9. BnF1 : لتجرّدتها
10. BnF1 : على
11. BnF2, BnF3 : يناسب
12. BnF1, BnF2, BnF3 : يصير
13. BnF1, BnF3 : om. (bonne leçon)
14. BnF1 : orth. محتاج
15. BnF1 : orth. ومستغرق
16. BnF1 : الواد (fautif)
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF1 : orth. نخط ; lire يخطأ
19. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : ذ s.d.
20. BnF1, BnF2, BnF3 : عالم الحسّ
21. BnF2 : الزائد ; BnF3 : om.
22. Esc1 : ad. فعالاً rayé (ditt.)
23. BnF1 : orth. ىرى ; BnF3 : orth. ويرا
24. BnF1 : orth. ونكون
25. BnF1 : شبهًا
26. BnF2, BnF3 : الحواسّ
27. BnF1, BnF2, BnF3 : وانقبالها

< واعلم يا أخي >[1] هذا الفصل[2](a) وتأمّله بعقلك وذهنك[3] وتدبّر معانيه[4] تصل إلى مغاليه[5] [كذا] لأنّه أصل هذا الكتاب وأسّه. فالحروف[6] قاعدة[7] التصريف في عالم الكون، ولها في تجريد[8] النفس آثار عظيمة لا يقوم فيها[9] غيرها مقامها[10]. والعارف(b) بأسرارها إذا توجّه [٤٩ب] بكلّ حرف منها في الشيء الذي يناسبه حتّى يمتحي[11] عن فكره شكل الحرف وصورته[12] الجسمانيّة ويبدو[13] [كذا] له صورة[14] [كذا] الروحانيّة فحينئذ تظهر[15] له خاصّيّة ذلك[16] الحرف. فإذا ردّدها[17] المتردّد بقلبه ولسانه المرّات الكثيرة أحدث[18] في[19] النفس قوّة عزّ وقهر وبسط[20] وجذب[21]، والله < تعالى هو >[22] المستعان.

1. BnF1 : فاعلم
2. BnF3 : الفضل
3. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : ذ s.d.
4. BnF2 : مباينه
5. BnF1 : مغانيه (bonne leçon) ; BnF2, BnF3 : معانيه
6. BnF1 : والحروف ; BnF2 : فللحروف
7. Esc1 : surmonté d'un ـــ ; BnF2, BnF3 : om.
8. BnF3 : تأثير
9. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. مقامها
10. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
11. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. سنحي
12. BnF2 : و ; + int.sup. صورته (r°)
13. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. : ويبدوا ; BnF1 : وتبدوا ; lire وتبدو
14. BnF1, BnF2 : صورته (bonne leçon)
15. BnF2, BnF3 : يظهر
16. BnF3 : orth. ذالك
17. BnF1 : ردّها
18. BnF2, BnF3 : أحدثت
19. BnF1 : om.
20. BnF2, BnF3 : أو بسط
21. BnF2 : وجرب
22. BnF2 : om.

a. BnF3 : [72b]
b. BnF1 : [83b] ; BnF2 : [69a]

〖36〗 فصل[1].

واعلم[2] أنّ مراتب الأولياء أن يكشف[3] لهم عن حقيقة الآخرة وما أعدّ الله تعالى[4] فيها[5] لأهلها ويشاهدون[6] من[7] النعيم الدائم. فأوّل[8] ما منّ الله < تعالى به[9] >[10] عليهم[11] التوحيد، وهي كلمة[12] لا إله إلا الله[13]، وهي < اثنا[14] عشر >[15] حرفًا. فلذلك[16] الأمر المطلق. وأمّا تصريف نسبتها في الأكوان بظهور[17] محمّد رسول الله، وهي[18] < اثنا عشر >[19] حرفًا. وبها قام التصريف في الأكوان. فتلك للإيجاد[20] < وهذا[21] التصريف [كذا] >[22] وأنت الجامع < بين الحقيقتين >[23]، والحاوي[24] للكونين[25] والشاهد[26] للدارين. فعليك بالثبوت على سرّ ذلك.

واعلم[27] أنّ الروح خلقها الله تعالى من ضعف[28] يوم[29] أسكنها الأجسام فضعفت[30] من ظلمات[31] القوالب[32] الطينيّة[33] المركّبة الذاتيّة فمنّ الله تعالى[34] عليها بالأسماء[35] وأنوارها وأمرها أن ترتقي في معراجها وتصعد إلى درجاتها. فإن هي وفقت[36] حتّى تموت عن[37] ملاحظتها[38] الأجسام[(a)]

1. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2, BnF3 : om.
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : orth. يكشف
4. BnF1 : om.
5. BnF3 : om.
6. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2 : om. ; BnF3 : فيها
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : وأوّل
9. BnF1 : om.
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. بكلمة
12. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
13. BnF1 : ad. سبحانه
14. Esc1 : orth. اثنى
15. BnF2 : ١٢
16. BnF1, BnF2, BnF3 : فذلك
17. Esc1 : surmonté d'un حـــ
18. BnF1, BnF2 : ad. أيضا
19. Esc1 : illisible ; BnF2 : ١٢
20. BnF1 : الاتّحاد ; BnF2 : الإيجاد (fautif)
21. BnF1 : فهذه (ذ s.d.)
22. BnF2, BnF3 : وهذه للتصريف (bonne leçon)
23. BnF1, BnF2, BnF3 : للحقيقتين
24. BnF1 : la ح porte une petite ح au-dessous
25. BnF1 : للكوكنين (fautif)
26. BnF1 : والمشاهد
27. BnF3 : ثمّ اعلم
28. BnF2 : أضعف
29. BnF2 : شيء
30. BnF1 : فضعف ; BnF2, BnF3 : om.
31. BnF1 : ظلمه
32. BnF2 : القبور
33. BnF1 : om.
34. BnF1, BnF2 : om.
35. BnF3 : بالأجسام
36. BnF1, BnF2, BnF3 : وقفت
37. BnF1 : على
38. BnF1 : ملاحضتها (fautif)

a. BnF3 : [73a]

ولا بالمجاورة[a] لها[1] وخرجت عن رقّ العبادة أحياها الله تعالى بروح[2] من أرواح قدسه فتظهر[3] له[4] [كذا] المكاشفة عن عجائب الملكوت ولطائف الجبروت. فتلك نشأة[5] أخرى في[6] حقّ الروح. قال[7] أبو سعيد الخراز[b][α][8] : "أجمع السلف - رضي الله عنهم - على أنّ حدّ[9] الفتح الربّانيّ والكشف الموهبيّ[10] لا يصحّ لمن في معدته مثقال ذرّة[11] من الطعام"، وهو حدّ الصمدانيّة الجسمانيّة. ومن أكثر من اسمه[12] العظيم يرزق الهيبة في العالم وقبول الكلام. إذا كانت له همّة صادقة وإنّ[13] الله تعالى يسخّر[14] له أنواع العالم بسرّ التسخير[15] لأنّ أنوار العظمة تعود[16] عليه، فتعود[17] على من سواه فيها به كلّ من يراه[18] ويجد[19] الزيادة[20] كلّ من جالسه[21] كما إذا أكثر[22] من اسمه النور وهب الله تعالى[23] له حقائق هذا الاسم حتّى يشاهد نور الله تعالى وما[24] أوجده[25] الله[26] تعالى[27] من[28] العوالم[29] النورانيّة كالملائكة المقرّبين وكأرواح المقرّبين ونور القرآن [٥٠أ][30]. إذا نطق به خرج نورًا،

1. BnF3 : om.
2. BnF1 : ad. القدس
3. BnF2, BnF3 : فيظهر
4. BnF2, BnF3 : لها (bonne leçon)
5. BnF2 : نشاء (fautif)
6. BnF1 : عن
7. BnF3 : وقال
8. BnF1 : الخدريّ - رضى الله عنه ; BnF3 : الجزار
9. BnF2 : om.
10. BnF2, BnF3 : الموهوبيّ
11. BnF1 : om.
12. BnF2 : ad. من ذكر اسمه
13. BnF2, BnF3 : فإنّ
14. BnF1 : orth. سخر
15. BnF2 : om.
16. Esc1, BnF3 : orth. تعوذ
17. BnF1 : orth. فعود
18. BnF1 : orth. براه
19. BnF1 : orth. وجد
20. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. من
21. Esc1 : M.D. (حـ), © لجا اليه
22. BnF3 : كثّر
23. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
24. Esc1 : suivi d'un long espace ; BnF2, BnF3 : أو ما
25. BnF3 : أوجد
26. BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2 : om.
28. BnF1 : في
29. BnF2, BnF3 : العالم
30. BnF1 : ad. كلّه نور

a. BnF1 : [84a]
b. BnF2 : [69b]
α. Abū Saʿīd al-Ḫarrāz (m. 286/899), mystique de l'école de Bagdad. Cf. Wilferd Madelung, « al-Ḫharrāz », *EI*².

وإذا تلاه سرّاً[1] رأى[2] النور يتتخلّل[3] أجزاء الجسم. ثمّ يخرق[4] الأجواء[5][α] ثمّ يخرق[6] السموات ثمّ يخرق[7] الكرسيّ ثم يخرق[8] العرش ثمّ يغيب في غيبته[9] [كذا] ذلك النور. فلا يدري حيث انتهى[10]. فهذه حالة تردّ[11] على القرّاء[12] أهل النور فلا يزالون بين صحو وسكر. فإن سلكوا بالظاهر[(a)] شاهدوا أنوار الأكوان < فهم[13] أهل صحو >[14] < أو إن >[15] سلكوا[16] بالباطن[17] شاهدوا أنوار[18] الجمال فهم أهل صحو وسكر. وبهذا الاسم النورانيّ اخترق عمر[β] - رضي الله عنه - < حين رأى ما >[19] زوي[20] [كذاً] إليه من سارية في قطع المسافة بقوّة نور الإيمان وبه[21] شاهد < رسول[(b)] الله >[22] - صلّى الله عليه و سلّم - كلّ[23] اختراق[24] مثل الجنّة[25] في حائط بني النجار وكالأرض < التي تبلغ >[26] ملك أمّته ما زوي[27] [كذا][(c)] إليه منها وليجدّد[28] الوضوء

1. BnF2 : نشر ; BnF3 : شرّاً
2. BnF1 : orth. رءا
3. BnF1 : كيف يخلّل ; BnF2 : وتحلّل ; BnF3 : تخلّل
4. BnF1 : orth. بخرق ; BnF3 : تخرق
5. BnF1, BnF2, BnF3 : العجز
6. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté ; BnF1 : orth. بخرق ; BnF3 : تخرّق
7. BnF1 : orth. بخرس ; BnF3 : تخرّق
8. BnF1 : orth. بخرق ; BnF3 : تخرّق
9. BnF1, BnF3 : غيبة (bonne leçon)
10. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. انتها
11. BnF1 : ترد
12. BnF1 : القرّاء
13. BnF1 : فهو
14. Esc1 : M.G. (صح)
15. BnF1, BnF2, BnF3 : وإن
16. BnF3 : شهدوا سلكوا
17. BnF1 : الباطن
18. BnF3 : ad. الأكوان وأنوار
19. BnF1 : حتى
20. BnF2 : روي
21. BnF1 : ومنه
22. BnF1 : المصطفى
23. Esc1 : illisible
24. BnF1 : orth. احترق
25. BnF2 : الخشبة ; BnF3 : الحسنة
26. BnF1, BnF2, BnF3 : الذي يبلغ (BnF1 : orth. يلع)
27. BnF2 : روى
28. Esc1, BnF1 : orth. ولمجدد

a. BnF1 : [84b]
b. BnF3 : [73b]
c. BnF2 : [70a]
α. Bien que rare, la forme أجواء comme pluriel de جوّ est attestée dans un hadith que l'on retrouve dans le *Lisān al-ʿarab* :

وفي حديث علي، رضوان الله عليه: ثم فتقَ الأَجْواءَ وشَقَّ الأَرْجاءَ؛ جمع جَوٍّ وهو ما بين السماء والأَرض.

Ibn Manẓūr, *Lisān al-ʿarab*, I, p. 734.

β. ʿUmar b. al-Ḫaṭṭāb, cf. *supra* p. 79.

لكلّ صلاة[1] ولا يركن إلى[2] ما يزيد[3] على محلّه من أنواع الأنوار[4] إلّا ما شاهد فيه[5] من حقائق الإيمان. وقد كان من دعاء رسول الله - صلّى الله عليه و سلّم - :

"اللهمّ اجعل لي نورًا في قلبي ونورًا في فكري < ونورًا في سمعي >[6] ونورًا في بصري ونورًا في شعري ونورًا في لحمي ونورًا في عظمي ونورًا[7] بين يدي ونورًا من خلفي ونورًا عن يميني ونورًا عن شمالي ونورًا من فوقي ونورًا من تحتي ! اللهمّ زدني نورًا وأعطيني[8] [كذا] نورًا واجعل لي نورًا."

ومن وهب[9] الله تعالى[10] له[11] هذا النور كشف[12] < له به >[13] أسرار الآخرة، وهو الذي يؤنسه الله تعالى[14] في قبره ويحشر[15] معه. قال الله تعالى { يَوْمَ لَا يُخْزِي اللهُ النَبِيَّ وَالذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَى[16] بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَإِيْمَانِهِمْ[17] يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا[18] }[α] بنور وجهك[(a)] الكريم { وَاغْفِرْ لَنَا }[β] فما[19] طلبناه إلّا برحمة منك. إذ حجاب[20] المؤمن[21] نور[22] بينه[23] وبين[24] الله تعالى. ولذلك[25] وصف لنا[26] رسول[27] الله - صلّى الله

1. BnF2 : orth. صلوة
2. BnF1 : إلى et إلا superposés
3. BnF3 : يريد
4. Esc1 : + int.sup. الإيمان (s.d.)
5. BnF1 : منه
6. BnF1 : om.
7. BnF2 : ad. من
8. BnF1, BnF2, BnF3 : وأعطني (bonne leçon)
9. BnF1 : وهبه
10. BnF2 : om.
11. BnF1 : كشف ; BnF2, BnF3 : ad. كشف
12. BnF1 : ad. الله تعالى ; BnF2, BnF3 : ad. الله
13. BnF1 : om.
14. BnF2, BnF3 : ad. به
15. BnF1 : ويحشره
16. BnF1 : orth. سعى
17. BnF3 : وبإيمانهم
18. BnF1 : نورها ; BnF3 : ad. واغفر لنا
19. BnF1 : ما
20. BnF1, BnF2, BnF3 : نور
21. BnF1 : المؤمنين
22. BnF1, BnF2, BnF3 : حجاب
23. BnF1 : بينهم
24. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. نور
25. BnF1, BnF2, BnF3 : وبذلك
26. BnF1 : om.
27. BnF1 : int.sup.

a. BnF1 : [85a]

α. Coran, LXVI, 8.

β. Coran, II, 286 ; LX, 4/5 ; LXVI, 8.

عليه وسلّم[1] - ربّنا. قال[2] : "حجابه[3] النور"[α] ولولا[4] ذلك النور لاحترقت[5] [كذا] سبحات وجهه[6] ما انتهى إليه بصره[7] < من خلقه >[8]. فالعرش من[9] نور الله[10]، والكرسيّ من نور العرش، والملائكة الصافّون[11] من نور القلم، والملائكة المسبّحون من نور اللوح، وملائكة التصريف من نور الكرسيّ، والجبروت من نور السموات[(a)] والأرض، وهو البرزخ الذي بين السماء [٥٠ب] والأرض، وهو[(b)] الجبروت الأدنى، < وفوقه الجبروت الأعلى >[12] والأرض من الجبروت، والحيوان[13] من نور الملك، والنبات من نور الحيوان، والجمال[14] من نور[15] النبات[16]، والنبات من نور الإنسان، والإنسان من نور العرش. فرجع[17] الأمر عودًا[18] على يديه[19] [كذا] - أعني أنّ[20] المؤمن إذا[21] كشف له عن[22] حقيقة هذا الاسم < وعن نوره فإنّه[23] >[24] يفهم[25] ما نبّه عليه رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - في حديثه "قد[26] استدار كهيئته[27] يوم[28] خلق الله[29] السموات والأرض" الحديث[β] بطوله - يعني

1. BnF1 : ad. لنا
2. BnF1, BnF2 : فقال
3. Esc1 : حجاب (fautif)
4. BnF2 : فلولا
5. BnF2 : لأحرقت (bonne leçon) ; BnF1, BnF3 : لأخرقت
6. Esc1 : M.G. (صح, r°)
7. BnF1 : ببصره
8. Esc1 : © om., + M.G. بصره من خلقه (r°)
9. BnF1 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
11. BnF1 : الكروبيّون من نور العرش والملائكة الصافون ; BnF2, BnF3 : الكروبيّين من نور الكرسيّ والملائكة الصافين
12. BnF3 : om.
13. BnF2, BnF3 : والجبروت
14. BnF1, BnF2, BnF3 : والجماد
15. Esc1 : int.sup.
16. BnF2, BnF3 : الحيوان
17. BnF1 : رجع
18. BnF2, BnF3 : عوادًا
19. BnF2 : نبيه (fautif) ; lire : بدئه
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : الذي
22. BnF2, BnF3 : om.
23. Esc1 : ad. فإنّه (ditt.)
24. BnF1, BnF2, BnF3 : فمن كشف له نوره
25. BnF1 : orth. نفهم
26. BnF3 : وقد
27. BnF1 : كهيئاته ; BnF2 : هيئته
28. BnF1 : ي s.d.
29. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [74a]

b. BnF2 : [70b]

α. Hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Īmān*, 293, 294), Ibn Māǧa (*Muqaddima*, 13) et Ibn Ḥanbal (IV, 401, 405).

β. Hadith rapporté par al-Buḫārī (*Kitāb Tafsīr sūrat IX*, 8, *Kitāb Badʾ al-ḫalq*, 6, *Kitāb al-Maġāzī*, 77, *Kitāb al-Aḍāḥī*, 5, *Kitāb al-Tawḥīd*, 24), Muslim (*Kitāb al-Qāma*, 29), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Manāsik*, 67) et Ibn Ḥanbal (V, 37, 73). Al-Buḫārī le rapporte sous la forme suivante :

الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والأرض السنة اثنا عشر شهرًا منها أربعة حرم ثلاثة متواليات ذو القعدة وذو الحجّة والمحرّم ورجب مضر الذي بين جمادى وشعبان.

السنّة. فإنّهم كانوا يجعلون[1] صفر الشهر[2] المحرّم [في][3] الجاهليّة[(a)] لقوله[4] تعالى { يُحِلُّونَهُ[5] عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ[6] عَامًا }[α]. فلمّا جاء نبيّنا[7] محمّد[8] - صلّى الله عليه وسلّم - نسخ[9] < ذلك ورد شهر >[10] الله المحرّم في محلّه ومقرّه. فرجع[11] الأمر على[12] ما قدره الله تعالى وسمّاه وجعله[13] أوّل شهور السنة { يَوْمَ خَلَقَ السَمَوَاتِ وَالأَرْضَ }[β]. فهذا معنى استدار. وكذلك الإنسان خلق من نور العرش وإليه عاد، فافهم.

وليس مرادنا بالتنبيه[14] على درج التدريج إلّا لتشاهد[15] ذلك فيك[16]. إذ فيك من نور العرش العقل، ومن نور الكرسيّ العطف[17]، ومن نور القلم الروح، ومن نور اللوح النفس.

واعلم بأنّ[18] الله تعالى[19] خلق الملائكة الحاملين < للعرش والمحيطون بالكرسيّ >[20] والمتصرّفين عن القلم والمتصفّحين اللوح. وجعل لهم أنواع أذكار واختلاف تعبّدات، وكذلك أهل السموات[21] إلّا أنّ أهل الملأ الأعلى، وهم أهل العرش، ذكرهم "قدّوس قدّوس". وأمّا[(b)] أهل الكرسيّ فذكرهم[22] "قدّوس سبّوح[23] ربّ الملائكة والروح".

1. BnF1 : orth. مجعلون
2. Esc1 : + M.D. هو (صح) ; BnF1 : هو شهر
3. Esc1 : om.
4. BnF3 : قوله
5. BnF1 : orth. محلونه
6. BnF1 : orth. وُمحرمونه
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1 : ad. رسول الله
9. BnF1 : ad. الله
10. Esc1 : illisible
11. BnF1 : فيرجع
12. BnF1, BnF3 : إلى
13. BnF1, BnF2, BnF3 : وجعل
14. BnF1 : التنبيه
15. BnF1 : لمشاهد
16. BnF1 : فيكون
17. BnF3 : القلب
18. BnF1, BnF2, BnF3 : أنّ
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : للعرش والمحيطين للكرسي ; BnF2 : العرش والمحيطين الكرسيّ ; BnF3 : العرش والمحيطين للكرسيّ
21. BnF1 : السموّ
22. Esc1 : ad. سبّوح rayé
23. BnF1 : om.

a. BnF1 : [85b]
b. BnF2 : [71a] ; BnF3 : [74b]
α. Coran, IX, 37.
β. Coran, IX, 36.

واعلم أنّ[1] معاني اسمه القدّوس أن يظهر[2] الله تعالى للناطق[3] به في سلوكه لطائف الجبروت الأعلى. وفي هذه[4] الجبروت السدرة [كذا][5] المنتهى والحضرة القدسيّة[6] للمناجاة[7] والحجب النورانيّة وبحار الأنوار والرفرف الأعلى والسرادقات [كذا][8] النهى[9] وعدم[(a)10] الحروف التركيبيّة وانتهاء الحقائق. فهذه الثمانية في الجبروت الأعلى. < فالجبروت الأعلى >[11] جلّت أنواره عن الإدراكات العلميّات. فمن خواصّ اسمه القدّوس أنّه[12] يضاف إليه[13] السبّوح، فتقول[14] "< سبّوح / قدّوس >[15]" فإنّه ينكشف له[16] [كذا] الملكوت الأعلى[17]. [٥١أ] < وفي الملكوت الأعلى >[18] ثمانية العرش والكرسيّ والقلم واللوح والملأ الأعلى[19]، والمستوى والألواح والأقلام لقوله[20] - عليه السلام[21] - : "بلغت إلى المستوى[22] حتّى سمعت صرير[23] الأقلام"[α]. ومن خواصّ اسمه "القدّوس السبّوح ربّ الملائكة والروح" أن[24] يظهر له الملكوت والجبروت والملك. < فالملكوت الأعلى[25] >[26] فيه ثمانية : الكرسيّ والسموات السبع. والجبروت[27] الأدنى فيه < ثمانية أشياء[28] >[29].

1. BnF2, BnF3 : ad. من
2. BnF3 : تظهر
3. BnF2 : الناطق
4. BnF1 : هذا
5. Lire : سدرة
6. BnF1, BnF2, BnF3 : المقدّسة
7. Esc1 : orth. للمناجات ; BnF1 : المناجاة
8. Lire : سرادقات
9. Esc1 : orth. النها
10. BnF2, BnF3 : وعلم
11. BnF1 : om. ; BnF3 : فالجبروت الأعلا [كذا]
12. BnF2, BnF3 : لأنّه
13. BnF2 : ad. اسمه
14. BnF2, BnF3 : فيقول
15. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
16. BnF2, BnF3 : لك (bonne leçon)
17. BnF3 : orth. الأعلا
18. BnF1 : om.
19. BnF3 : orth. الأعلا
20. BnF3 : قال
21. BnF2 : الصلوة والسلام ; BnF3 : الصلاة و السلام
22. Esc1 : orth. المستوا
23. BnF3 : صريف
24. BnF2, BnF3 : أنّه
25. BnF3 : orth. الأعلا
26. BnF1 : والملكوت الأدنى
27. BnF2, BnF3 : والملكوت
28. BnF3 : om.
29. BnF2 : السبع أرضين

a. BnF1 : [86a]

α. Hadith non identifié.

[1] < والملك فيه ثمانية[2] >[3] : الحرارة والرطوبة والبرودة واليبوسة والجماد والحيوان والنبات[4] والمعدن. وهذا الذكر هو ذكر حملة العرش، وهو ذكر روح القدس وروح القدس - عليه السلام - هو ملك عظيم لم يخلق[5] الله تعالى[6] بعد العرش أعظم[(a)] منه وهو صاحب الإلهام. وقيل إنّ روح القدس هو[7] جبريل[(b)] < - عليه السلام - >[8] الذي[9] هو حقيقة < التنزيل الوحي [كذا] >[10] لقوله تعالى { نَزَلَ[11] بِهِ[12] < الرُوحُ الأَمِينُ >[13] < عَلَى قَلْبِكَ >[14] }[α]. وهذا الذكر أيضًا هو ذكر رؤساء الملائكة أهل الملأ الأعلى. فجمع التقديس أنوار التقديس وروح[(c)] القدس في حضرة القدس، وهو يتجلّى[15] لحقائق[16] الإيمان في القلوب الظاهرة[17]، وهو[18] وحي[19] الإلهام، وهذه الحضرة القدسيّة عند سدرة المنتهى. والقدس هو المنزّه عن العيوب[20]، بل أقول القدس هو المنزّه عن كلّ وصف الكمال الذي يعتقده[21] الخلق كمالاً لصفاتهم. وإنّ الجاهل والأعمى[22] والأصمّ[23] نافد[24] [كذا] في ذاته، فنزّه[25] الله تعالى[26] ما[27] يعلمون[28] من أوصافهم[29].

1. Esc1 : grand espace avec des ع ع ع ; BnF2 : ad. فصل
2. BnF2 : ٨
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : النبات
5. BnF1 : orth. نخلق
6. BnF1 : om.
7. Esc1 : int.sup.
8. Esc1 : M.G. (signe de correction)
9. BnF3 : om.
10. BnF3 : الوحي التنزيليّ (bonne leçon)
11. BnF1 : قل نزله
12. BnF1 : om.
13. BnF1 : روح القدس ; BnF2 : روح الأمين (non conforme à l'édition du Caire)
14. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
15. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF1 : mot s.d. ; BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2 : بحقائق ; BnF3 : حقائق
17. BnF1 : الطاهرة
18. BnF1 : la و porte deux points au dessous (hésitation du copiste entre وهو et وهي ?) ; BnF2, BnF3 : وهي
19. BnF2 : روحي (fautif)
20. BnF2, BnF3 : العيون (fautif)
21. BnF1 : تظنّه
22. BnF2 : والأعم
23. BnF1 : وغيره
24. BnF1, BnF2 : ناقص (bonne leçon) ; BnF3 : om.
25. BnF2, BnF3 : ينزّه
26. BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2, BnF3 : بما
28. Esc1, BnF2 : orth. يعلموا ; BnF1 : يعملوا
29. BnF3 : صفاتهم أوصافهم

a. BnF2 : [71b]
b. BnF3 : [75a]
c. BnF1 : [86b]
α. Coran, XXVI, 193-194. BnF1 : Coran, XVI, 104/102.

﴿37﴾ فصل[1].

واعلم[2] أنّ كنز[3] التوحيد الشافي ومشربه الصافي إنما هو في سورة الإخلاص وما يناسبها. فذلك[4] تعدل ثلث القرآن[α] لأنّ القرآن كلّه[5] يحتوي[6] على قصص وأحكام وتوحيد. فنأخذ[7] < الآن[8] في >[9] شرحها وفهم[10] سرّها[11] من حيث[12] النطق[13] [كذا] العقليّ. ونحن نختصر من[14] معانيها وعيون جواهرها أسناها[15] الأبصار[16] [كذا] وأعلاها[17] في < المنظر والمخبر >[18]. ⌈ فنقول - وبالله العون[19] - قوله الحقّ { قُلْ هُوَ اللهُ[20] }[β]، وهو الذي تكون[21] هويّته[22] لذاته، وهو واجب الوجود ووجود[23] عين ماهيّته[24]. فواجب الوجوب[25] [كذا] هو[26] الذي [٥١ب] لا إله إلا هو، وهو الذي هويّته لذاته هو[27] بل ذاته أنّه هو لا غير. فتلك الهويّة[28] والخصوصيّة[29] معنى عديم[30] الاسم[γ](a). وذلك هو كون تلك الهويّة[31] الهاء[32]. فإنّ الإله هو الذي

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : om.
3. BnF3 : كنز
4. BnF1, BnF2, BnF3 : فلذلك
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : orth. محتوي
7. BnF2 : فيأخذ ; BnF3 : فنتوحّد
8. BnF1 : om.
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ومفهوم
11. Esc1 : شرّها ه (fautif)
12. BnF3 : lecture incertaine entre حديث et حيث
13. BnF1, BnF2, BnF3 : النظر (bonne leçon)
14. BnF1 : في
15. BnF2 : أشناها ; BnF3 : أشياه
16. BnF1 : للأبصار (bonne leçon)
17. BnF2 : وأعلى ; BnF3 : وأعلا
18. BnF3 : المخبر والمنظر
19. BnF1 : التوفيق
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1, BnF2, BnF3 : يكون
22. BnF1 : هوية
23. BnF1, BnF3 : وجود
24. BnF3 : ماهيّة (fautif)
25. BnF1, BnF2, BnF3 : الوجود (bonne leçon)
26. BnF1 : ad. الله
27. BnF2, BnF3 : ad. هو
28. BnF2, BnF3 : ألوهيّة
29. BnF1 : الخصوصيّة
30. BnF2, BnF3 : قديم
31. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : ألوهيّة
32. BnF1, BnF3 : إلهًا

a. BnF2 : [72a]

α. Allusion claire à un hadith rapporté par Ibn Māǧa (*Kitāb al-Adab*, 52), Abū Dāwūd (*Kitāb al-Witr*, 18), al-Tirmiḏī (*Kitāb Ṯawāb al-Qurʾān*, 10, 11), al-Nasāʾī (*Kitāb al-Iftitāḥ*, 69) et *al-Muwaṭṭaʾ* (*Kitāb al-Qurʾān*, 17, 19) :

{ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ } تعدل ثلث القرآن.

β. Coran, CXII, 1.

γ. Le commentaire d'Ibn Sīnā ajoute ici :

لا يمكن شرحه إلّا بلوازمه واللوازم منها إضافيّة ومنها سلبيّة واللوازم الإضافيّة أشدّ تعريفًا من الأمور السلبيّة والأكمل من التعريف هو اللازم لنوعي الإضافة والسلب

ينسب[1] إليه غيره ولا ينسب هو إلى غيره[2]. والإله المطلق هو الذي[(a)] يكون[3] كذلك[4] مع جميع الموجودات، وانتساب[5] غيره[(b)] إليه إضافيّ < وكونه غير منتسب[6] إلى غيره سلبيّ. ولمّا كانت الهويّة[7] الإلهيّة ممّا لا يمكن أن يعبّر عنها >[8] لجلالها[9] وعظمتها[10] إلّا بأنّه هو. فقال قل هو.

ثمّ نشرح[11] تلك الهويّة[12]. إنّما يكون[13] < هو اللازم الجامع لنوعي الإضافة والسلب >[14]. وذلك كون تلك[15] الهويّة[16] < إلّا بها >[17]. فلا جرم عقب قوله هو[18] { بِذِكْرِ[19] اللهِ }[α] تعالى، ليكون الله[20] كالكاشف لما دلّ عليه لفظ هو كالشرح لذلك ومنها[21] أنّه لما شرح تلك الهويّة بلوازمها الإلهيّة عقّب ذلك بأنّه الأحد[22]، وهو الغاية في الوحدانيّة. فالإلهيّة[23] هي الغاية في الوحدة وكمال بسطها التي تتقاصر العقول على[24] أقسامها[25] والوقوف دون مبادئ إشراق[26] أنوارها. فسبحانه ما أعظم شأنه وما[27] أقهر سلطانه، فهو الذي هو[28] منتهى الحاجات، ومن[29] عنده نيل الطلبات ولا يبلغ[30] أدنى[31] ما استئثار[32] به من الجلال والعظمة والغبطة[33] أقصى < نعوت الناعتين >[34] وأعظم وصف الواصفين بل القدر الممكن ذكره الممتنع[35]

1. BnF1 : orth. منسب
2. BnF1 : غير
3. BnF3 : orth. نكون
4. BnF2 : ذلك
5. Esc1 : ad. بالغيره به rayé
6. BnF2, BnF3 : منسبًا
7. BnF2 : ألوهيّة
8. Esc1 : M.D. (صح)
9. BnF1 : لجلالتها
10. Esc1 : M.G. (fin du mot coupée)
11. BnF1 : شرح
12. BnF2 : ألوهيّة
13. BnF1 : تكون
14. Esc1 : + M.D. بلوازمها منها إضافيّة ومنها سلبيّة والإضافة أشدّ تفريعًا من السلبيّة والأكمل في التعريف هو اللازم الجامع ; BnF1 : (r°) بلوازمها أمّا فيه ومنها سلبيّة والإضافيّة أشدّ تفريعًا من السلبيّة والأكمل في التعريف هو الجامع لنوعي للنوعين الإضافيّ والسلبيّ ; ce passage diffère de la version d'Ibn Sīnā dans tous les cas
15. BnF3 : ad. إلّا
16. BnF2 : ألوهيّة (fautif, on devrait avoir الألوهيّة)
17. BnF2, BnF3 : إلهًا
18. Esc1 : int.sup.
19. BnF3 : يذكر
20. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
21. BnF3 : منها
22. BnF1 : أحد
23. BnF1 : والإلهيّة
24. BnF1 : عن
25. BnF2 : افتنائها ; BnF3 : اقتنائها
26. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. إشراف
27. BnF3 : ما ajouté dans l'int.sup.
28. Esc1 : int.sup.
29. Esc1 : la و a été rajoutée dans l'interligne supérieur
30. BnF1 : orth. سلغ
31. BnF1 : أذي
32. BnF1 : استتر ; BnF2, BnF3 : استأثر
33. BnF3 : om.
34. BnF2 : بعوث الباعثين ; BnF3 : نعوت الباعثين
35. BnF2 : للممتنع

a. BnF1 : [87a]
b. BnF3 : [75b]
α. Coran, XIII, 28.

أزيد[1] منه هو[2] الذي ذكره[3] في كتابه العزيز[4](a)، وهي[5] أنّ ماهيّته < - تبارك وتعالى - >[6] وإن كان لا يمكن[7] لغيره معرفتها إلّا بواسطة الإضافة إلّا أنّه - عزّ وجلّ - عالم بها. فلهذا لم يذكر[8] تلك الماهيّة(b) واقتصر على تلك[9] اللوازم. فنقول ليس للمبدأ[10] الأوّل شيء[11] من المقدّمات أصلاً. فإنّه وحدة محضة ولا كثرة فيه ولا أينيّته[12] هنالك[13] أصلًا[14]. فلا < يعلم من >[15] ذاته المقدّمات بل لا يعلم من ذاته الألوهيّة[16] محضة < صرفة منزّهة >[17] عن الكثرة من جميع(c) الوجود[18] [كذا]. ولتلك[19] الوجود[20] [كذا] لوازم. فإذا ذكرت الهويّة[21] وشرحها [كذا][22] باللوازم القريبة[23] دون البعيدة تشعر[24] بعدم[25] المقدّمات[26] إذ لو كان له مقدّمات لم يكن[27] واجبًا لذاته < ولكان وجوده موقوف >[28] عليها، وقوله أحد مبالغة في الوحدة لا تتحقّق[29] إلّا إذا كانت الوحدة بحيث لا يكون < أشدّ ولا أكمل >[30] منها. فإنّ الواحد مقول[31] على ما تحته بالتشكيك[α][32]. فالذي لا ينقسم[33] < أصلاً أولى >[34]

1. BnF1 : أريد
2. BnF1 : وهو
3. BnF1 : ذكر
4. Esc1 : + M.D. افي الله شك (صح, r°) ; BnF1 : ad. افي الله شك
5. BnF1 : وهو
6. BnF1 : تعالى
7. Esc1 : orth. سكن
8. BnF2, BnF3 : نذكر
9. BnF2 : ملك (fautif)
10. BnF1 : المبتدأ
11. BnF1 : om.
12. Esc1 : © mal écrit, M.D. ; BnF1 : ابنيته (fautif) ; BnF2 : أنيته ; BnF3 : أثبته
13. BnF1, BnF2, BnF3 : هناك
14. Esc1 : int.sup. ; BnF2, BnF3 : om.
15. BnF1 : تعلم
16. BnF1 : الاهوية (fautif) ; BnF2 : اللاهوية ; BnF3 : اللاهوتية
17. BnF1 : صفة منزه
18. BnF1, BnF2, BnF3 : الوجوه (bonne leçon)
19. BnF1 : وتلك
20. BnF1, BnF2, BnF3 : الوجوه (bonne leçon)
21. BnF2 : ألوهيّة
22. Lire : وشرحتها
23. BnF2 : القريبة
24. BnF2 : يشعر ; BnF3 : نشعر
25. BnF1 : تقدّم ; BnF2 : بعده
26. BnF1 : المتقدّمات
27. BnF2, BnF3 : ad. له
28. BnF2, BnF3 : وكان وجوبه موقوفًا
29. BnF1 : orth. سحقق ; BnF2, BnF3 : يتحقّق
30. BnF2, BnF3 : أكمل ولا أشد
31. BnF2, BnF3 : مقبول (fautif, le texte d'Ibn Sīnā a bien مقول, cf. p. 31)
32. BnF1 : بالتشكيل (fautif, le texte d'Ibn Sīnā a bien بالتشكيك, cf. p. 31)
33. BnF3 : يتقسّم
34. BnF1 : بوجه أصلاً أولي ; BnF2 : بوجه إصلاً ولا ; BnF3 : توجّه أصلاً ولا

a. BnF1 : [87b]
b. BnF2 : [72b]
c. BnF3 : [76a]
α. L'idée énoncée ici par Ibn Sīnā est que tout ce qui est au-dessous de Dieu (l'Unique : *al-Wāḥid*) peut être mis en doute (*bi-l-taškīk*), mais non Dieu en Son unicité.

بالوحدانيّة من الذي ينقسم من بعض الوجوه وبرهانه أنّ < كلّ ما >[1] [٥٢أ] تحت هويّته إنّما يحصل من اجتماع أجزاء[2] كانت[3] هويّته موقوفة على حضور تلك الأجزاء. < فلا يكون هو هو لذاته كما دلّ عليه قوله تعالى { هُوَ اللهُ }[α]. فإذا ليس له شيء من الأجزاء >[4]. فلهذا عدل عن اللوازم.

وقوله { الصَّمَدُ }[β] والصمد[5] له[6] تفسيران في اللغة : إحداهما[7] [كذا] الذي لا جوف له[8]، والثانيّ السيّد. فالأوّل[9] سلبيّ[10] إشارة إلى[(a)] < النفس الإلهيّة >[11]. فإنّ كلّ ما له ماهيّة كان له جوف وباطن وهو تلك الماهيّة وما لا باطن[12] له، وهو موجود. فالإله[13] ولا اعتبار في ذاته إلّا < الوجود[14] العاري >[15] < عن القيود. والتفسير >[16] الثاني معناه إضافيّ، وهو كونه < سيّد الكلّ >[17] المبتدأ الكلّ[(b)]، ويحتمل أن[18] يكون ذلك[19] [كذا] مفتقرًا[20] إليه ولا يفتقر إلى غيره.

وقوله[21] { لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ }[γ]. لما بيّن سبحانه أنّ الكلّ مستند[22] إليه وأنّه المعطي وجوده جميع الموجودات [وهو الفيّاض على جميع الموجودات][23] بيّن سبحانه أن يمتنع[24] أن يتولّد عنه[25] < مثله. فإنّ كلّ من يتولّد عنه >[26] مثله كانت[(c)] ماهيّته مشتركة بينه وبين غيره. فإنّه لا

1. Esc1 : orth. كلّما
2. BnF1 : آخر
3. BnF1 : le copiste semble avoir hésité entre لكان et لكانت (la boucle d'un ن final est toujours lisible)
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : لها
7. BnF1, BnF2, BnF3 : أحدهما (bonne leçon)
8. Esc1(M.G.), BnF1 : ad. وهو بسكون الميم (Esc1 : صح)
9. BnF1 : والأول
10. Esc1 : © om., + M.D. سلبي (صح)
11. Le texte d'Ibn Sīnā a نفي الماهيّة (p. 41)
12. BnF3 : ناظر
13. BnF2, BnF3 : فلا له
14. BnF2, BnF3 : لوجود
15. BnF1 : الوجود العريّ (ب de العريي s.d.)
16. BnF1 : عن العبود وعلى التفسير
17. BnF3 : سيّدًا لكلّ
18. BnF1 : ألا
19. BnF1, BnF2, BnF3 : كذلك (bonne leçon)
20. BnF2, BnF3 : مفتقر (fautif)
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
22. BnF2, BnF3 : مفتقر
23. Esc1 : om. ; le texte d'Ibn Sīnā a وهو الفيّاض للوجود على كلّ المهيّات
24. Esc1 : orth. ستنع
25. BnF2, BnF3 : منه
26. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF1 : [88a]
b. BnF2 : [73a]
c. BnF3 : [76b]
α. Coran, CXII, 1.
β. Coran, CXII, 2.
γ. Coran, CXII, 3.

يتشخّص[1] إلّا بواسطة المادّة وعلاقتها[2] < أو التعيين >[3] والتقليد لأنّ[4] كلّ ما كان ماديّاً أو كانت[5] له علاقة بالمادّة كان متولّدًا عن غيره. فيصير تقدير الكلام هكذا { لَمْ يَلِدْ }[α] لأنّه لم يتولّد[6]. فلمّا لم تكن[7] له ماهيّة واعتبار تبيّن[8] أنّه هو وهو الذي ابتدأ في أوّل السورة بذكره وكانت هويّته لذاته وفيه ولا[9] [كذا] يكون متولّدًا عن غيره. ولو كانت هويّته[10] مستفادة من غيره لم يكن هو هو لذاته. وفي هذا تنبيه على سرّ[11] عظيم، وهو التهديد الوارد في القرآن على القائل بالولد والزوجة يعود[12] إلى هذا السرّ وهو أنّ[(a)] الولد ينفصل[13] أن [لو][14] تكثر[15] ماهيّته[16] النوعيّة، وذلك بسبب[17] المادّة كما بيّنا[18] وكلّما[19] كان ماديّاً لا تكون[20] ماهيّته هويّة[21]. فإذا[22] لا يتولّد منه[23] غيره، وهو [كذا][24] غير متولّد عن غيره. وقوله[25] { وَلَمْ يَكُنْ[26] لَهُ كُفُوًا[27] أَحَدٌ }[β]

1. BnF1 : يشخص
2. BnF3 : وعلا فيها
3. Esc1 : il semble que le copiste a écrit اليقين avant de le corriger en التعيين ; BnF1, BnF2, BnF3 : والتعيين
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : كان
6. BnF1 : orth. نتولد
7. BnF1, BnF2, BnF3 : يكن
8. BnF1 : يبيّن
9. BnF2 : أن ; BnF3 : أن لا (bonne leçon)
10. BnF1 : ad. لذاته
11. BnF3 : أمر
12. BnF3 : تعود
13. BnF1 : orth. سمصل
14. Esc1 : om. ; BnF1 : ad. لم ; le commentaire d'Ibn Sīnā a bien لو
15. Esc1 : orth. تكتر ; BnF1 : orth. نكثر ; BnF2 : تكثر (fautif) ; BnF3 : تكبر ; le commentaire d'Ibn Sīnā a وتكثّرت
16. BnF1 : ماهيّة
17. BnF3 : سبب
18. BnF1 : نفي
19. BnF1, BnF3 : وكلّ ما
20. BnF1 : orth. نكون ; BnF2 : يكون
21. BnF1 : هوتيّة
22. BnF1 : إذ
23. BnF1, BnF2, BnF3 : عنه
24. Lire : فهو
25. BnF3 : قوله ; BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
26. BnF1 : orth. يكى, écrit en couleur
27. Esc1 : orth. كفا

a. BnF1 : [88b]

α. Coran, CXII, 3.

β. Coran, CXII, 4.

أي ليس له[1] ما يساويه في قوّة الوجود. فأمّا أن يكون[2] له ما يساويه في ماهيّته[3] النوعيّة. فذلك يبطله[4] قوله[5] { لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ[6] }[α]. فإنّ كلّ < من كانت >[7] ماهيّته[8] مشتركة بينه وبين غيره ⌉ [β] كان وجوده[9] [٥٢ب] مادّيّاً[(a)]، فكان[10] متولّد[اً][11] عن غيره.

1. BnF2, BnF3 : om.
2. Esc1 : la première lettre comporte deux points rayés au-dessus et deux points au-dessous
3. BnF1 : ماهيّة ; BnF3 : هيئته
4. Esc1 : orth. يّبطله
5. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. تعالى
6. BnF1 : orth. مولد
7. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
8. BnF1, BnF3 : ماهيّة
9. BnF2, BnF3 : موجودًا
10. BnF1, BnF2 : وكان
11. Esc1 : متولّد (fautif)

a. BnF2 : [73b]

α. Coran, CXII, 3.

β. Passage largement inspiré (la plupart du temps mot pour mot) de l'exégèse d'Ibn Sīnā (Avicenne) sur la sourate CXII (al-Iḫlāṣ). Cf. Ibn Sīnā, *Tafsīr sūratay al-Iḫlāṣ wa-l-falaq*, Delhi, 1893-1894, p. 2-45 ; Muḥyī l-Dīn Ṣabrī l-Kurdī, *Ǧāmiʿ al-badāʾiʿ*, Le Caire, Maṭbaʿat al-saʿāda, 1917[1], p. 16-22 ; Ḥasan ʿĀṣī, *al-Tafsīr al-qurʾānī wa-l-luġa l-ṣūfiyya fī falsafat Ibn Sīnā*, Beyrouth, al-Muʾassasa l-ǧāmiʿiyya li-l-dirāsāt wa-l-našr wa-l-tawzīʿ, 1983[1], p. 106-112. Cf. également Daniel De Smet et Meryem Sebti, « Avicenna's Philosophical Approach to the Qurʾan in the Light of His *Tafsīr Sūrat al-Ikhlāṣ* », *Journal of Qurʾanic Studies*, 11/2 (2009), p. 134-148.

〖38〗 < فصل أتكلّم فيه من أين >[1] ترجح كلمة[2] لا إله إلا الله سائر الكلمات.

وأبيّن مزيّة { قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ }[α] وآية الكرسيّ[β] على سائر السور والآيات، وأبيّن حقيقة الوحدانيّة[3] فيها. وسأبيّن لك[4] < في هذا الفصل >[5] < - إن شاء الله تعالى - >[6] أسرار ما تهوى، فتنشر[7] بها ألويتك على[8] الرفيق الأعلى وارتياحك[(a)] إلى الخيام المضروبة على خواش[9] [كذا] العقيق[10] وإلى القباب[11] القريبة من جناب[12] قاب قوسين أو أدنى[13] حيث تقرّرت جلالة.

[14] لا إله إلا الله[15]، وهو باب لا يفتح[16] إلّا للمشتاقين القادمين إليه وبحجب[17] دررًا[18] غاليه[19] على[20] أعين الناظرين وأفهام الخلائق أجمعين. فليس كلّ سرّ جاز أن يفشى ولا كلّ وصل جاز أن ينمي[21] وينشأ[22] لكنّ صدور[(b)] الأحرار قبور[23] الأسرار وإفشاء سرّ الربوبيّة كفر ومعلوم[24] عند العلماء بالله تعالى. إنّه[25] إذا كان < وأفشا[26] سرّ الربوبيّة[27] كفر >[28]. فإفشاء[29] سرّ المعيّة والهويّة والاتّحاد[30] أبلغ في[31] إيجاب[32] الكفر وآكد ولا

1. BnF2, BnF3 : فصل نتكلّم من أن
2. BnF3 : كلمته
3. Esc1 : + M.D. الوحدانيّة
4. BnF2, BnF3 : ad. إن شاء الله تعالى
5. BnF1 : om.
6. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
7. BnF1 : وانشر
8. BnF1, BnF2, BnF3 : إلى
9. BnF2 : حواش (fautif) ; BnF1, BnF3 : حواشي
10. BnF1 : والحما ; BnF2, BnF3 : ad. والحمي
11. BnF2 : البان ; BnF3 : الباب
12. BnF1 : جانب
13. BnF1 : ad. من
14. BnF2 : ad. فصل بل ; BnF1, BnF3 : ad. لا إله إلا الله بل
15. BnF1, BnF2, BnF3 : هو
16. BnF2, BnF3 : ينفتح
17. BnF3 : وبحتجب
18. BnF1 : om.
19. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. عاليه
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : première lettre s.d. ; BnF2, BnF3 : ينموا
22. BnF1 : وينشيء
23. BnF3 : قيوم
24. BnF1 : فمعلوم
25. BnF2, BnF3 : وإنّه
26. BnF2, BnF3 : om.
27. BnF2 : ad. إفشائها ; BnF3 : ad. كفر شابها
28. Saut du même au même. La formule est néanmoins reprise plus ou moins identiquement dans les manuscrits.
29. BnF1 : وأنشا
30. BnF2, BnF3 : والإيجاد
31. BnF1 : من
32. BnF1 : انجاب ; BnF3 : إيجاد

a. BnF3 : [77a]
b. BnF1 : [89a]
α. Coran, CXII, 1.
β. Coran, II, 256/255.

يخفى[1] عند[2] العلماء أنّ منشأ الكفر هو إيداع الأسرار[3] عند من لا أهليّة لها[4]. وقد[5] أشار إلى هذا رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - بقوله[6] : "إنّ من العلم كهيئة المكنون لا يعرفه إلّا العلماء بالله تعالى[7][α]". فاسمع[8] يا عاشق[9] ! فإنّك[10] لو محوت[11] وجودك ومحقته وذهبت[12] عنك وعن رؤيتك < وذهبت رؤيتك >[13] عنك وعن من[14] سواه وسواك لانكشف[15] لك[16] سرّ الأنفاس المشار إليها لأنّ في قولك لا مع بقاء وجودك تناقض[(a)17] عقليّ وكفر عشقيّ[18]، فافهم < سرّ / تُصِبْ [كذا] >[19] الإشارة القريبة[20]. وأمّا الثاني وهو[21] إلّا الذي فيه[22] وفيه[23] طلوع فجر[24] الألفة[25] الكاشفة[26] آثار القدم والوجوب[27] [كذا] من شعب أسرار[28] إلّا[29] المقيد[30] حكم الفردانيّة لذوي التوحيد والإشارات[31] والأسرار[32]. أمّا[33] مبادئ الواد[ي][34] الأوّل

1. BnF1 : orth. محفى
2. BnF1, BnF2 : على ; BnF3 : أنّه على
3. Esc1 : le copiste a écrit un premier الأسرار rayé suivi d'un autre non-rayé
4. BnF1 : له ; BnF2 : له لها ; BnF3 : له بها
5. BnF1, BnF2, BnF3 : و
6. BnF1, BnF2, BnF3 : فقال
7. BnF2, BnF3 : والعاشق له
8. BnF1 : فاستمع
9. BnF1 : شائق
10. BnF1 : بأنّك
11. BnF1 : محيت
12. BnF1 : وذهب
13. Esc1 : M.D. (r°)
14. BnF1, BnF2, BnF3 : ما
15. BnF2 : تنكشف ; BnF3 : orth. لاينكشف
16. BnF2, BnF3 : إليك
17. Esc1 : orth. تناقص
18. BnF1, BnF2 : عسفى
19. BnF1 : تصب إن شاء الله تعالى سرّ (bonne leçon) ; BnF2, BnF3 : inv. (bonne leçon)
20. Esc1 : le copiste semble avoir hésité entre القريبة et القرية ; BnF1 : الغريبة
21. BnF2 : فهو
22. BnF1, BnF2, BnF3 : به
23. BnF1 : وقتيه
24. BnF2, BnF3 : الفجر
25. BnF2 : om.
26. BnF2, BnF3 : المكاشفة
27. Lire : والوجود ; BnF2 : الوجوب ; BnF3 : om.
28. BnF1 : الأسرار
29. BnF2 : om.
30. Esc1, BnF1 : orth. المفيد
31. BnF1 : ad. والإشارات (ditt.)
32. BnF3 : om.
33. BnF1 : وأمّا
34. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. الواد ; BnF1 : الوادي

a. BnF2 : [74a]

α. Hadith retrouvé dans le *Miškāt al-anwār* d'al-Ġazālī sous la forme (le compilateur du *Šams al-maʿārif* reproduit l'intégralité du passage plus loin) :

ولقد قال بعض العارفين إفشاء سر الربوبية كفر بل قال سيد الأولين والآخرين صلى الله عليه وسلم : "إن من العلم كهيئة المكنون لا يعلمه الا العلماء بالله".

Cf. al-Ġazālī, *Miškāt al-anwār*, éd. Abū l-ʿAlāʾ ʿAfīfī, Le Caire, al-Dār al-qawmiyya li-l-ṭibāʿa wa-l-našr, 1964, p. 39-40.

On le trouve aussi dans la *Risāla fī ʿilm al-bāṭin wa-l-ẓāhir* d'Ibn Taymiyya, qui le commente ainsi :

وأمّا الحديث المأثور : "إنّ من العلم كهيئة المكنون لا يعلمه إلا أهل العلم بالله فإذا ذكروه لم ينكره إلا أهل الغرة بالله". فهذا قد رواه أبو إسماعيل الأنصاري شيخ الإسلام في كتابه الذي سمّاه الفاروق بين المثبتة والمعطلة وذكر فيه أحاديث الصفات صحيحها وغريبها ومسندها ومرسلها وموقوفها، وذكره أيضًا أبو حامد الغزاليّ في كتبه : ثم هذا يفسره بما يناسب أقواله التي يميل فيها إلى ما يشبه أقوال نفاة الصفات من الفلاسفة ونحوهم.

Cf. Ibn Taymiyya, *Maǧmūʿ al-rasāʾil al-munīra*, Riyad, Idārat al-ṭibāʿa l-munīra, 1343 (1924-1925), I, p. 246.

< فهي لا >[1]. وأمّا[2] مبادئ الواد[ي][3] الثاني فهو[4] إلّا فالأوّل < فيه[5] سبيل[6] >[7](a) التحقيق، والثاني ينمو[8] منه عين التنقيح[9]. فالشارب[10](b) من العين[11] < الأوّل « وهو >[12] الواد[ي] الأوّل »[13] كذي[14] القرنين[15]، والشارب من الوادي[16] الثاني < وهو الخضر[α] >[17]. فالأوّل أعدّ للفناء، والثاني أعدّ للبقاء. فالإشارة إلى الأوّل إشارة إلى الملك [٥٣أ][18]، والثاني[19] إلى[20] المالك[21]. فالأوّل بيت القدس[22]، والثاني بيت الوحدانيّة والأنس[23]. { إِنَّنِي أَنَا اللهُ لاَ إِلهَ إِلَّا < أَنَا }[β] { « اللهِ لاَ إِلهَ إِلَّا >[24] هُوَ »[25] الْحَيُّ الْقَيُّومُ }[γ]، { اللهُ لاَ إِلهَ إِلَّا هُوَ، لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى }[δ]، وهو يخبر[26] عن أوجه[27] < أقواله تعالى >[28] { هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى }[ε] { إِذْ رَأَى نَارًا[29] }[ς] ثبت[30] له الرؤية ثمّ أسبل عليه سترًا لإخفاء أسرار للعاشقين[31] [كذا] بقوله

1. BnF1, BnF2, BnF3 : فلا
2. BnF1 : و
3. Esc1, BnF2 : orth. الواد ; BnF1 : المبادئ (fautif) ; BnF3 : om.
4. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
5. Esc1 : int.sup. ; BnF1 : om.
6. Esc1 : ad. فيه rayé
7. BnF2 : يسيل فيه سيل ; BnF3 : فيه سيل [٧٧ب] يسيل
8. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. ينموا
9. BnF1 : السفيح
10. BnF1 : والشارب
11. BnF1 : الوادي ; BnF2, BnF3 : الواد (fautif)
12. Esc1 : rayé
13. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
14. BnF3 : كذا (fautif)
15. BnF2, BnF3 : للقرنين (fautif)
16. BnF2, BnF3 : orth. الواد
17. BnF1 : كالخضر ; BnF2, BnF3 : كالخضر - عليه السلام
18. Esc1 : + M.sup. الله لا إله إلا هو (صح)
19. BnF3 : ث s.d.
20. BnF1 : om.
21. BnF1, BnF2, BnF3 : الملكوت
22. BnF2 : المقدّس
23. BnF3 : والا
24. BnF1 : om.
25. Esc1 : M.sup. (صح)
26. BnF1 : orth. بحر
27. BnF1 : ad. إلّا الله
28. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
29. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
30. BnF1 : أثبث (fautif)
31. Lire : العاشقين ; BnF1 : المتعاشقين

a. BnF3 : [77b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
b. BnF1 : [89b]
α. Al-Ḫiḍr (ou al-Ḫaḍir), cf. *supra* p. 164.
β. Coran, XX, 14.
γ. Coran, II, 256/255.
δ. Coran, XX, 7/8.
ε. Coran, XX, 8/9 et LXXIX, 15.
ς. Coran, XX, 9/10.

نارًا[1]. وقال : { يَا مُوسَى إِنَّنِي أَنَا اللهُ }[α] ثمّ ستر الستر. وقال ربّك وسرّ[2] هذا الانبساط والدلائل ينكشف[3] بالإشارة إلى سرّ قوله تعالى[4] { إِنَّنِي أَنَا اللهُ لَا إِلهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي[5] }[β] جعل[6] مبادئ عقد الوصلة التوحيد ونهاية الختم بالطاعة. وسأتيك[7] بإشارة إلى معرفته أوّلاً ومعرفة ما سواه ثانيًا[8] وسرّ القول في الإشارة إليك بالتبرّي عن من[9] سواه حتّى تنال لذّة الأسرار من قوله { إِنَّنِي[10] أَنَا اللهُ }[γ] لأنّك إذا[11] لم < تكن[(a)] كموسى >[12] بن[13] عمران[14] في[15] الوقت والصفة لم تنل[16] < نداء / لذّة >[17] المحبوب ولم تذق[18] < طعم وصاله[19] >[20] ألا[21] تعتبر[22] من قول[23] موسى[24] حين سئل كيف عرفت نداء الحقّ منه[25] قال لأنّ[26] أفتنتني[27] < لذّة النداء >[28] واشغلتني[29]. فضاق[30] كلّ جزء[31] وشعرة[32] منّي[33] لأنّي[(b)34] مخاطب بنداء[35] واصل إليّ من

1. BnF1 : نار
2. Esc1 : M.G. (صح, r°) ; BnF3 : om.
3. BnF1 : orth. ىتكسف
4. BnF1 : om.
5. BnF2 : orth. فاعبدن
6. BnF1 : وجعل
7. BnF1 : وسأنبيك
8. BnF3 : om.
9. BnF1 : ما
10. BnF2 : لأنني
11. BnF1, BnF2, BnF3 : إن
12. Esc1 : illisible
13. BnF3 : orth. ابن
14. BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
15. BnF1 : om.
16. BnF2 : نتل
17. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
18. Esc1, BnF1 : ذ s.d.
19. BnF3 : الوصل
20. Esc1 : illisible
21. BnF2 : لا
22. BnF1 : يتغيّر
23. BnF1 : قوله corrigé en قول
24. BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
25. BnF2, BnF3 : om.
26. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. لذّة النداء
27. BnF1 : فتنتني
28. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
29. Esc1 : orth. واشغلتني
30. BnF3 : فصار
31. BnF2, BnF3 : جزؤ
32. BnF1 : orth. سعرة
33. Esc1 : M.G. (صح, r°)
34. BnF1 : ad. مخاطب ; BnF3 : om.
35. BnF2, BnF3 : تبدأ (fautif)

a. BnF2 : [74b]
b. BnF1 : [90a] le passage suivant n'apparait pas dans ce manuscrit (excepté quelques passages). Voir fol. 90a à la p. 373.
α. Coran, XXVIII, 30.
β. Coran, XX, 14.
γ. Coran, XX, 14.

جميع الجهات. فأحاطت بي سرادقات العزّة[1] وملكتني الهيبة الإلهيّة[2]. فعرفت[3(a)] أنّ الخطاب[4] من قبل الله تعالى، وقلت[5] : "أنت أنت[6] الذي لم تزل ولا تزال، أنت الذي ليس لموسى معك مقام ولا له حركة القول بالكلام إلّا أن تبقيه ببقائك وتنعته[7] بنعوتك[8]. فتكون[9] أنت المخاطب والمخاطب جميعًا.[α]

وعلى هذا الوجه وردت أخبار رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - عن الله[10] بقوله : "عبدي مرضت[11]، فلم تعدني[12]"[β] { إِنَّنِي[13] أَنَا اللهُ }[γ] في الحالين عبدي[14] أحبّ من إذا مرضت عادك وإذا أذنبت تاب[15] عليك[16][δ] وعصارة الإشارة أن تقطع[17] نفسك عنك بترك كما[18] يقطعك عن حبيبك، واجعل قلبك بيته، واجعل وجودك مكّة[19] وشهودك الحرم ودم[20] طوافك حول البيت طوافًا سرّيًا تجد[21] الله تعالى[22] كوجود البيت < وسربه حيًا

1. BnF2, BnF3 : العزّ
2. BnF3 : om.
3. BnF3 : ad. نعرفت (ditt.)
4. BnF2 : ad. الذي هو الواصل ; BnF3 : ad. الذي
5. BnF2, BnF3 : فقلت
6. BnF2 : om.
7. BnF2 : وتبعثه
8. BnF2 : ببعوثك
9. BnF3 : فيكون
10. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
11. BnF3 : om.
12. Esc1 : orth. تعدني
13. BnF2, BnF3 : إنّي
14. BnF2, BnF3 : om.
15. BnF3 : ناب
16. BnF3 : عنك
17. Esc1 : orth. نقطع
18. BnF2, BnF3 : كلّما
19. BnF2, BnF3 : مكّته
20. BnF2, BnF3 : ودوام
21. BnF2, BnF3 : يجد (bonne leçon)
22. BnF2 : om.

a. BnF3 : [78a]

α. À comparer avec l'exégèse d'al-Sulamī pour le verset XX, 11 :

قال جعفر: قيل لموسى عليه السلام: كيف عرفت أن النداء هو نداء الحق؟ فقال: لأنه أتيانى وشملنى فكأن كل شعرة منى كانت مخاطبة بالنداء من جميع الجهات وكأنها تعبر من نفسها بجواب فلما شملتنى أنوار الهيبة وأحاطت بى أنوار العزة والجبروت علمت أنى مخاطب من جهة الحق، فلما كان أول الخطاب إنى تم بعده، أنا علمت أنه ليس لأحد أن يخبر عن نفسه باللفظتين جميعًا متتابعًا إلا الحق فأدهشت وهو كان محل الفناء فقلت: أنت الذى لم تزل، ولا تزال ليس لموسى معك مقام ولا له جرأة الكلام إلا أن تبقيه ببقائك، وتنعيه بنعوتك، فتكون أنت المخاطب، والمخاطب جميعًا.

β. Hadith rapporté par Muslim (*Kitāb al-Birr*, 43).

γ. Coran, XX, 14.

δ. Aphrorisme attribué à Abū Yazīd al-Bisṭāmī dans la notice qui lui est consacré dans *Ḥilyat al-awliyāʾ* (X, p. 38) :

حدثنا عمر بن أحمد، ثنا عبد الله بن أحمد، ثنا أحمد بن محمد، ثنا عمر، عن أبي موسى، قال: سمعت أبا يزيد يقول يوماً: ما ذكروه إلّا بالغفلة، ولا خدموه إلّا بالفترة، قال: وسمعوه يوماً وهو يقول: لا تقطعني بك عنك، وسمعوه يوماً وهو يقول: أكثر الناس إشارة أبعدهم منه، وسأله رجل من أصحب ؟ فقال : من لا يحتاج أن تكتمه شيئاً ممّا يعلمه الله منك، وسمعوه يوماً يقول : أقربهم من الله أوسعهم على خلقه، وسمعوه يوماً وهو يقول : لا يحمل عطاياه إلّا مطاياه المذللة المروضة، وسأله رجل : من أصاحب ؟ فقال : من إذا مرضت عادك وإذا أذنبت تاب عليك.

Il est attribué à Ḏū l-Nūn dans la *Risāla* d'al-Qušayrī (*al-Risāla l-Qušayriyya*, p. 489) :

وقال رجل لذي النون : مع من أصحب ؟ فقال : مع من إذا مرضت عادك، وإذا أذنبت تاب عليك.

C'est toutefois l'attribution à Abū Yazīd al-Bisṭāmī qui semble la plus courante. Elle est notamment relayée par Ibn al-Ǧawzī :

أبو موسى الديبلي قال : قلت لأبي يزيد : من أصحب ؟ قال : من إذا مرضت عادك، وإذا أذنبت تاب عليك، ومن يعلم منك ما يعلمه الله منك.

Ibn al-Ǧawzī, *Ṣifat al-ṣafwa*, éd. Ṭāriq Muḥammad ʿAbd al-Munʿim, Alexandrie, Dār Ibn Ḫaldūn, s.d., I, p. 764.

في مشاهدة الحيّ[1] القيّوم وآية ذلك تبديل الوجود بالوجود وتلوين[2] الصفات >[3]، وستر[4] الحالات وهذه الإشارات تدلّ على إثبات[5] فردانيّة الإله المنزّه عن المبادئ والغايات وخلاصة الإشارات.

1. BnF2 : للحيّ
2. BnF3 : وتأبين
3. Esc1 : M.G. (20-30°, صح)
4. BnF3 : وتستر ; BnF2 : la première ت porte quatre points (وتستر ?)
5. BnF2 : إمارات ; BnF3 : امات (fautif)

〖39〗 فصل.

اعلم أنّ[1] من خواصّ القرآن[2] { شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لَا إِلهَ إِلَّا هُوَ < وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلهَ إِلَّا هُوَ >[3] الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }[α].

[٥٣ب] وفي الآية ثلاث[4] معان :

- الأوّل[(a)] النظر[5] إلى[6] ما بدأ الله تعالى[7] به نفسه لنفسه، وهو[8] تصديق واجب الوجود بوجوب[9] الوجود، < فواجب الوجود >[10] في الأزل لاستحالة تقدير معيّة من سواه معه ذاتًا وصفاتًا [كذا]، وجواز معيّته[11] مع من[(b)] عداه صفاتًا[12] [كذا] لا ذاتًا لعظمته وكبرياء ذاته وصفاته[13] المايعين[14] من[15] معيّة من سواه معه،

- والثانيّ[16] النظر إلى ما ثنى[17] الله تعالى به من ملائكته لتصديقهم حالة الوجود له، وذلك شهادة[18] حالة[19] وجوديّة ومعرفة عياتيّة[20] [كذا] يستحيل تصوير الريب[21] فيها لتقديس[22] الملائكة عن غشاوة[23] النفسانيّة والظلمات الصوريّة[24] وخواتم[25] الطينيّة

- والثالث < النظر إلى >[26] ما[27] ثبت[28] الله < تعالى / به >[29] من عباده ووصفهم بالعلم والقائمين بالقسط أو بالتصديق له لأنّ التصديق الصحيح إنّما يصحّ في[30] العالم.

1. BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : ad. العظيم
3. BnF2 : إلى قوله
4. BnF2 : ٣
5. BnF3 : بالنظر
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF2 : om.
8. Esc1 : ad. واجب mais rayé
9. BnF2 : فواجب
10. Esc1 : M.D. (صح, r° après الأزل) ; BnF2 : om.
11. BnF2 : معيّنة
12. BnF3 : صفة (bonne leçon)
13. BnF3 : om.
14. BnF3 : المانعين
15. BnF2, BnF3 : عن
16. BnF2, BnF3 : الثاني
17. BnF2 : بمى (fautif)
18. Esc1 : M.D. (صح)
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF2, BnF3 : عيانيّة (bonne leçon)
21. BnF2 : المرتب ; BnF3 : العريب
22. BnF2 : لتقدس
23. BnF3 : عشاوة
24. Esc1 : M.D. ; © الصويه (fautif)
25. BnF2, BnF3 : وختام
26. BnF2, BnF3 : om.
27. BnF3 : om.
28. BnF2, BnF3 : ثلث
29. BnF2, BnF3 : inv.
30. BnF2, BnF3 : من

a. BnF2 : [75a]
b. BnF3 : [78b]
α. Coran, III, 16/18.

وقال [ا]بن[1] عبّاس[α] - رضي الله عنهما - : "تقدير الكلام { شَهِدَ اللهُ }[β] تعالى[2] بنفسه[3] وإن لم يكن شهد[4] له أحد غيره بأنّه { لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ }[γ] يشهدون له بذلك. وقوله تعالى[5] { وَأُولُوا الْعِلْمِ }[δ] يعني النبيّين والمؤمنين يشهدون له بذلك[6] { قَائِمًا بِالْقِسْطِ }[ε] أي بالعدل لأنّهم أهل العدل، < ولأنّ معنى العدل >[7] وضع الشيء في موضعه ولا يكون ذلك كذلك إلّا بالعلم { لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }[ς]، العزيز[8] بالنعمة عن من لا يؤمن به، الحكيم بما شهدوا من لا إله إلا هو، ولا[9] نعبد[10] إلّا إياه، وإنّ الدين المرضي عند الله الإسلام[ζ].

1. Esc1 : orth. بن
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF2, BnF3 : لنفسه
4. BnF2, BnF3 : يشهد
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF3 : ad. { قوله { وَأُولُوا الْعِلْمِ
7. BnF3 : om.
8. Esc1 : M.D. (صح, r°)
9. Esc1 : إن rajouté au dessus du و de ولا
10. BnF2, BnF3 : يعبد

α. Ibn ʿAbbās, cf. *supra* p. 159.
β. Coran, III, 16/18.
γ. Coran, III, 16/18.
δ. Coran, III, 16/18.
ε. Coran, III, 16/18.
ς. Coran, III, 16/18.
ζ. Allusion au Coran, III, 17/19 ({ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللهِ الإِسْلَامُ }).

〖40〗 فصل[1].

واعلم أنّ حقيقة الشهادة بالتوحيد بما[2] شهد الحقّ < بنفسه / لنفسه >[3]، لأنّه هو[4] شاهد ذاته، واستشهد بمن استشهد من خلقه[5] [كذا] إيّاهم تنبيهًا لهم، لأنّه[6] عالم بما سيكون[7]. فشهادته[(a)] لنفسه بما شهد به[8] شهادة صدق.

وأعلم[9] الخلق بأنّ الشهادة لا تقبل إلّا من الصادقين الموحّدين الذين سيأتون وسيعرفونه[10] وسيوحّدونه[11] وسيشهدون إلهيّته[12] وربوبيّته بقوله { شَهِدَ اللهُ < أَنَّهُ لَا إِلهَ إِلاَّ هُوَ >[13] وَالْمَلَائِكَةُ وَأُوْلوا الْعِلْمِ }[α]. فشهادة الملائكة بذلك شهادة اضطرار لما يشهدون من كبرياء ملكه [وآثار عظمته][14]، لأنّهم جُبِلَوا على ذلك. ثمّ قال { وَأُولُوا الْعِلْمِ }[β] أي العلماء الذين هم أرباب الحقائق المجرّدون في حقائق التوحيد المسيرون[15] إلى [٥٤أ] التفريد المعبّرون على معاني الأحوال الذين يتفرّدون[16] عن الكلّ بالفرد ويوحّدون[17] الأحد الصمد ويعلمون معاني أسماء الحقّ وحقائق صفاتها، < ويعلمون ذلك >[18]، ويعاينون الغيوب، وهم حجّة الله[19] في البلاد وإليهم مفزع[20] العباد حطوار [كذا] حالهم[21] وعلت مراتبهم { فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ }[γ]. وقال [ا]بن[22] عبّاس[δ][23] : "شهد الله[24] بهذه الشهادة قبل أن يخلق[25] الخلق بألفي عام"[ε]. وفي < رواية أخرى >[26] عنه باثني[27]

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : ما
3. BnF2 : لنفسه ; BnF3 : inv.
4. BnF3 : om.
5. BnF2, BnF3 : ad. قبل خلقه (bonne leçon)
6. BnF2, BnF3 : بأنّه
7. Esc1 : ajouté après coup ; BnF2 : يكون
8. BnF3 : له
9. Esc1 : ad. بأن rayé
10. Esc1 : la س a été rajoutée après coup
11. BnF3 : om.
12. Esc1 : orth. الهيبة
13. BnF3 : om.
14. Esc1 : om., © + M.G. وآثار رغبته ظاهرًا (صح, r°) (fautif) ; BnF2, BnF3 : وآثار عظمته (bonne leçon)
15. BnF2, BnF3 : المشيرون
16. BnF2 : ينفردون
17. BnF2, BnF3 : ويوحّد
18. BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
20. BnF2 : مقرع (fautif)
21. BnF2, BnF3 : ad. في الحضرة
22. Esc1, BnF2 : orth. بن
23. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنهما
24. BnF3 : ad. تعالى
25. Esc1 : première lettre s.d. ; BnF3 : بخلق
26. BnF2 : روايته
27. Esc1 : orth. باثنا

a. BnF2 : [75b] ; BnF3 : [79a]
α. Coran, III, 16/18.
β. Coran, III, 16/18.
γ. Coran, LIV, 55.
δ. Ibn ʿAbbās, cf. *supra* p. 159.
ε. À rapprocher d'un hadith rapporté par al-Tirmiḏī (*Kitāb Faḍāʾil al-qurʾān*), al-Dārimī (*Kitāb Faḍāʾil al-qurʾān*) et Ibn Ḥanbal :
إنّ الله كتب كتابًا قبل أن يخلق السموات والأرض بألفي عام أنزل منه آيتين ختم بهما سورة البقرة ولا يقول في دار ثلاث ليال فيقربها شيطان.

عشر ألف سنة كلّ سنة منها ثلاث مائة < وستّون يومًا >[1] كلّ يوم منها بألف[2] سنة ممّا تعدون والمأثور عن إخوان الصفاء[α] في[3] أبحر الدلالة لأنّه[4] موجب التفرقة[5] بل عليهم الخوض[6] في أبحر الفهم والمعاني عند سماعهم قول الله - عزّ وجلّ - { شَهِدَ اللهُ }[β] فإنّه موضع السجود لفناء الوجود. ويرون عالم الشهود لتحقيق الوجود بالوجود[7](a) الذي هو[8] أمر الأسرار في هويّته هو الأوّل(b) في الأوّل والآخر في الآخر. ثمّ بعد ذلك الخوض[9] < في بحر >[10] أسرار لا إله إلا هو[11] فإنّها ذوقته[12][γ].

واعلم أنّ القرآن على ثلاثة[13] أثلاث :

- ثلث يدلّ على معرفة[14] الله < تعالى ومعرفة ذاته >[15] وصفاته وتوحيده وتقديسه،

- وثلث يدلّ على الأمور الشرعيّة،

- والثلث[16] الثالث[17] يدلّ على معرفة[18] الأمور الأخرويّة.

1. Esc1 : ©, M.G. (les deux termes sont superposés dans le corps du texte ce qui les rend peu lisibles)
2. BnF2, BnF3 : ألف
3. BnF2 : ترك الخوض ; BnF3 : ترك الخوض في
4. Esc1 : M.G. (صح, r°)
5. BnF2, BnF3 : المتفرّقة
6. Esc1, BnF1, BnF2 : ض s.d.
7. Esc1 : M.G. (صح, r°)
8. Esc1 : int.sup. ; BnF2, BnF3 : om.
9. Esc1, BnF2 : ض s.d.
10. BnF2 : ابحر
11. BnF3 : الله
12. BnF2, BnF3 : دوقيه
13. BnF2 : ثلاث
14. BnF2, BnF3 : ad. ذات
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2 : وثلث
17. BnF2, BnF3 : الآخر
18. BnF3 : om.

a. BnF2 : [76a]

b. BnF3 : [79b]

α. Iḫwān al-Ṣafāʾ, groupe de pensée de Bassorah du IVe/Xe siècle auquel est attribué une encyclopédie rédigée sous forme d'épitres (cf. notre analyse). Il est ici fait référence à la trente-sixième épître sur les révolutions et les cycles (*fī l-adwār wa-l-akwār*) où il est expliqué :

وأمّا أدوار الألوف فأربعة أنواع : فمنها سبعة آلاف سنة، ومنها اثنا عشر ألف سنة، ومنها واحد وخمسون ألف سنة، ومنها ثلاثمائة ألف وستّون سنة.

Quant aux révolutions millénaires, elles sont de quatre espèces : 1) sept mille ans ; 2) douze mille ans ; 3) cinquante et un mille ans ; 4) trois cent soixante mille ans.

Cf. Iḫwān al-Ṣafāʾ, *Rasāʾil Iḫwān al-ṣafāʾ*, Beyrouth, Dār Ṣādir, 2008, III, p. 250. L'épître en question a été traduite en français. Cf. Iḫwān al-Ṣafāʾ, *Les révolutions et les cycles : épîtres des Frères de la Pureté, XXXVI*, tr. Godefroid de Callataÿ, Beyrouth/Louvain-la-neuve, Al-Bouraq/Academia-Bruylant, 1996, p. 202 (texte arabe) et p. 55-56 (traduction).

β. Coran, III, 16/18.

γ. Il s'agit ici de gustation mystique, ainsi définie dans la *Risāla* d'al-Qušayrī (*al-Risāla l-Qušayriyya*, p. 155) :

ومن جملة ما يجري في كلامهم : الزوق، والشرب، ويعبّرون بذلك عمّا يجدونه من تمرات التجلّي، ونتائج الكشوفات، ويواده الواردات. وأوّل ذلك : الذوق، ثمّ الشرب، ثمّ الريّ.

Pour un récapitulatif des différentes définitions que donnèrent les mystiques musulmans à ce terme, cf. Rafīq al-ʿAǧam, *Mawsūʿat muṣṭalaḥāt al-taṣawwuf al-islāmī*, Beyrouth, Maktabat Lubnān nāširūn, 1999, p. 372-374.

ولا خفاء[1] أنّ دلالة إثبات ذات الله تعالى[2] وصفاته بنعت[3] الوجوب[4] والوحدانيّة[5] والتقديس يساوي[6] ثلثي القرآن الدالّات[7] على الأمر والنهي والوعد والوعيد.

1. BnF2 : حقا
2. BnF2 : عزّ وجلّ
3. BnF2, BnF3 : يبعث الموجودات
4. BnF3 : لوجوب
5. BnF3 : الوحدانيّة
6. BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : الدالان

﴿41﴾ فصل[a].

واعلم أنّ الآيات التي هي آي الكرسيّ[α] تتضمّن[1] ستّ صفات من صفات الألوهيّة.

فأوّلها[2] نفى الشريك بقوله { اللهُ لَا إِلهَ إِلَّا هُوَ }[β].

والثانية[3] إثبات الحياة[4] التي هي شرط قيام سائر الصفات[5] بقوله { الْحَيُّ }[γ].

والثالثة[6] { الْقَيُّومُ }[δ] الذي قال فيه [ا]بن[7] عبّاس[8][ε] : "القائم بنفسه الذي لا بداية له" أي القائم بنفسه المستغني عن المحلّ المخصّص.

والرابعة[9] نفي الآفاته[10] [كذا] عنه بقوله { لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ }[ς].

والخامسة[11] إشارة[12] [٥٤ب] إلى كمال الألوهيّة بقوله[13] { لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ }[ζ] أي[14] من الخلق والأمر.

والسادسة[15] إشارة إلى سياسته[16] بقوله { مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ }[η] وتقتضي[17] الإشارات الردّ على سبعة[18] أصناف من الكفرة[19] الدهريّة الثنويّة[20] وعبدة الأوثان والنيران والمشركين واليهود والنصارى والصابئين.

1. BnF2 : يتضمّن
2. BnF2, BnF3 : أوّلها
3. BnF2 : وقيل ; BnF3 : والثانيّ
4. BnF3 : orth. الحيوة
5. Esc1 : + int.sup. لله ; BnF2 : ad. بها
6. BnF2 : فقيل
7. Esc1 : orth. بن
8. BnF3 : ad. رضي الله عنهما
9. BnF2 : وقوله
10. BnF2 : الآفات (bonne leçon) ; BnF3 : الافايت (fautif)
11. BnF2 : وقوله
12. BnF3 : الإشارة
13. BnF3 : ad. تعالى
14. Esc1 : M.sup. (صح, r°)
15. BnF2 : وقوله
16. BnF2, BnF3 : سيادته
17. Esc1 : orth. ومقتضي ; BnF3 : ومقتضى
18. BnF2 : ٧
19. BnF2, BnF3 : المشركين
20. BnF2 : om. ; BnF3 : الثيوتة (fautif)

a. Esc1 : + M.G. قف
α. Coran, II, 256/255.
β. Coran, II, 256/255.
γ. Coran, II, 256/255.
δ. Coran, II, 256/255.
ε. Ibn ʿAbbās, cf. *supra* p. 159.
ς. Coran, II, 256/255.
ζ. Coran, II, 256/255.
η. Coran, II, 256/255.

أمّا بقول[1] الله < - عزّ وجلّ - >[2] { الله[3] } فردّ على[4(a)] الدهريّة. وبقوله[5] { لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ }[α] فردّ على الثنويّة[6(b)] وعلى القائلين بالزوجة والولد واليهود والنصارى. وبقوله { الْحَيُّ }[β] ردّ[7] على عبدة الأوثان والنيران. وبقوله { الْقَيُّومُ }[γ] ردّ على كلّ مشرك وقائل بالمحلّ والمكان والعدم[8] والتعطيل. وبقوله { لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ }[δ] ردّ على اليهود والنصارى القائلين بالافكيّة[9] [كذا] عيسى بن[10] مريم وعزير[11][ε] وحاجتهما النوم[12] [كذا] والأكل والشرب وسائر الأمور الجائزة. وبقوله { لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ }[ς] ردّ على الصابئين[13] وعبدة النجوم[14] لأنّ السموات والأرض[15] مخلوقات[16]. وبقوله { مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ < إِلَّا بِإِذْنِهِ >[17] }[ζ] ردّ على من قال { مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللهِ زُلْفَى }[η] وهؤلاء شفعاؤنا[18] عند الله. وروى سلمان الفارسيّ[θ] عن النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - أنّه قال : "من قرأ آية الكرسيّ[ι] هوّن الله[19] عليه سكرات

1. BnF2 : بقوله
2. BnF2 : om. ; BnF3 : تعالى
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF2 : ad. على (ditt.)
5. BnF3 : ad. الله
6. BnF2 : النبوية (fautif) ; BnF3 : orth. التنويّة
7. BnF2, BnF3 : فرد
8. BnF3 : بالعدم
9. BnF2, BnF3 : بإلهيّة (bonne leçon)
10. BnF3 : ابن
11. BnF3 : om.
12. Lire : للنوم ; BnF2 : om.
13. BnF2 : الصائبين (fautif)
14. BnF2, BnF3 : الأوثان والنجوم
15. BnF2, BnF3 : ad. وما بينهما
16. BnF2, BnF3 : مخلوقان
17. BnF3 : om.
18. BnF2, BnF3 : شفعاءنا
19. BnF3 : ad. تعالى

a. BnF2 : [76b]
b. BnF3 : [80a]
α. Coran, II, 256/255.
β. Coran, II, 256/255.
γ. Coran, II, 256/255.
δ. Coran, II, 256/255.
ε. Esdras (ʿUzayr) est un prêtre et scribe juif mentionné dans Coran, IX, 30. Le verset accuse les juifs d'avoir considéré Esdras comme le fils de Dieu, à l'instar de Jésus pour les chrétiens. Certains exégètes du Coran voient aussi Esdras en l'individu que Dieu ressuscite au verset II, 261/259. Viviane Comerro a également émis l'hypothèse que les traditionnistes ont pu assimiler le ʿUzayr coranique aussi bien à Esdras qu'à Azarias, un personnage du livre de Daniel faisant partie des jeunes gens élevés à la cour des Chaldéens. Esdras est celui qui restaura la communauté juive de Jérusalem après l'exil à Babylone en 458 avant Jésus Christ. Un pseudépigraphe grec lui attribue un calendrier lunaire avec des indications à caractère magique. Cf. Viviane Comerro, « Esdras est-il le fils de Dieu ? », *Arabica*, 52/2 (2005), p. 165-181 (particulièrement p. 172-173 pour l'hypothèse de l'identification à Azarias) ; Hava Lazarus-Yafeh, « ʿUzayr », *EI²* ; Abraham Ben-Yaacob, Haim Z'ew Hirschberg et David Marcus, « Ezra », *Encyclopædia Judaica*, 2ᵉ édition, VI, p. 652-654. Sur le calendrier lunaire attribué à Esdras, cf. François Nau, « Analyse de deux opuscules astrologiques attribués au prophète Esdras et d'un calendrier lunaire de l'Ancien Testament attribué à Esdras, aux égyptiens et même à Aristote », *Revue de l'Orient Chrétien*, 12 (1907), p. 14-21. Cf. également *GAS*, VII, p. 317-318.
ς. Coran, II, 256/255.
ζ. Coran, II, 256/255.
η. Coran, XXXIX, 4/3.
θ. Salmān al-Fārisī, cf. *supra* p. 179.
ι. Coran, II, 256/255.

الموت وما مرّت الملائكة ببيت فيه آية الكرسيّ إلّا صعقوا ولا مرّوا بـ{قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ }[α] < إلّا { خَرُّوا سُجَّدًا }[β] >[1] ولا مرّوا بآخر[2] الحشر إلّا جثوا[3] على ركبهم"[γ].

1. BnF2, BnF3 : إلّا سجدوا
2. BnF3 : على آخر
3. BnF2, BnF3 : حثوا

α. Coran, CXII, 1.
β. Coran, XIX, 59/58 et XXXII, 15.
γ. Hadith non identifié.

〖42〗 فصل.

علامة من عرف الله تعالى حقّ معرفته أن يطلع على سرّه فلا يجد[1] < علمًا به >[2]. فتلك[3] المعرفة التي لا معرفة وراءها[4] وفضّل الله تعالى[5] الرجال بعضهم على بعض في استصحاب هذا الحال وعدم استصحابه.

1. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
2. BnF2 : علمائه
3. BnF2 : قبل
4. BnF2 : ورائها
5. BnF2 : om.

〖43〗 فصل.

إن أردت أن تظهر[1] لك لوائح معالمك فإنّه الجوارح عن الكسل، والنفس عن الملل[2]، والعقل عن الجدل، والقلب عن الزلل، والروح عن الأمل، والسرّ عن رؤية العمل، ونسبة الحال[a] والمحلّ.

1. BnF2, BnF3 : يظهر
2. BnF3 : الملك

a. BnF2 : [77a] ; BnF3 : [80b]

﴿44﴾ فصل.

قاعدة التحقيق [٥٥أ] ليس الأسافة والتوفيق[1]. فمن يردّ الله أنّ يهديه يشرح < صدره[2] للإسلام >[3] وييسّر[4] أمره ومع هذا. فقد جعل الله تعالى للعبد أربع قواعد هي مواحيد للعبد بالضرورة وعمدة القصد للبصيرة[5]، وهي : الإحاطة والخير والإرادة والإدراك. فهذه[6] [ا]لأربع[7] قواعد هي أصل الأصول ومسلك العقول والإحاطة عليها بناء[8] التحقيق والرجوع إليها بالتعليم والتنبيه. ومن صعد بها إلى ذروة التحقيق. فقد حصل له[9] الكمال الإنسانيّ والخلاص الروحانيّ والخلق[10] الرحمانيّ وبها يتصرّف[11] إلى ما يجده من نفسه.

1. BnF3 : التوفيق (fautif)
2. Esc1 : ad. إلى rayé
3. Esc1 : + M.sup. للإيمان (حـ) ; BnF3 : للإيمان
4. BnF2, BnF3 : وتيسّر
5. BnF3 : البصيرة (fautif)
6. BnF2, BnF3 : وهذه
7. Esc1 : لأربع
8. BnF2 : ابنا ; BnF3 : انبا
9. BnF3 : لك
10. BnF2, BnF3 : والخلو
11. BnF3 : تتصرف

﴾45﴿ فصل.

أخلو[1] بنفسك كثيرًا وأخلع بدنك خاليًا[2] وسر كأنّك مجـ[ـر]دًا[3] بلا بدن معرّىً[4] من الملابس الطبيعيّة برئ[5] من لواحق الجسم بالكلّيّة. فيكون[6] [كذا] حينئذ داخلاً في ذاتك خارجًا عن جميع الأشياء مجموع عليك مصروف البال إليك. فترى في ذاتك من < النور والحسن >[7] والبهاء ما لا تطيق[8] على شهوده[9] ولا تستطيع[10] التجوهر بوجوده. فترجع[11] عاجزًا والذهن[12] كليلاً إلى عالم الفكر والرؤية. فتحجب[13] عن ذلك ثمّ تسـ[ـتـ]ـعد[14] لمثل ذلك حتّى تألف المقام ولا يقع بحمد الله تعالى[15] الانفصام وترتفع[16] المنازعة عند معقول المراجعة.

1. BnF2, BnF3 : orth. أخلوا
2. BnF2 : حاليًا
3. Esc1 : orth. مجدًا
4. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. معرًا
5. BnF2 : يري (fautif)
6. BnF3 : فتكون (bonne leçon)
7. BnF2, BnF3 : الحسن ; BnF2 : ad. والبهاء والرفعة والسنا ما يبقى متعجّبًا متحيّرًا باهتًا ونفوس المركّب والبسط ; BnF3 : ad. والبهاء والرفعة والسنا ما تبقا له متعجّبًا متحيّرًا باهتًا وتفرش المركب والبسط. فتري في ذاتك من النور فتري في ذاتك من النور
8. BnF2 : يطيق
9. BnF2 : شهواه
10. BnF2 : يستطيع
11. BnF2, BnF3 : فيرجع
12. Esc1, BnF3 : ذ s.d.
13. BnF3 : فيحجب
14. Esc1 : orth. تسعد ; BnF3 : يستعد
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF3 : ويرتفع

〖46〗 فصل.

فنرجع[1] إلى < بعض / ذكر >[2] الأدعية المستجابة[(a)] إن شاء الله تعالى. روي عن مقاتل بن [3]سليمان[4][α] أنّه قال[(b)] : "من دهمه[5] أمر فليسبغ الوضوء في الليل وليدخل أقصى بيت في منزله وليصلّي[6] [كذا] ركعتين يتمّ ركوعهما وسجودهما ثمّ يخرّ[7] ساجدًا ويصلّي[8] على النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - ثمّ يقول[(c)] :

"اللهمّ إنّك ملك مقتدر وما تشاء من الأمور[9] يكون، وأنت[10] { عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[β]. اللهمّ إن كانت ذنوبي سلفت وأخلقت وجهي وعظم جرمي وكثرت خطاياي وحالت بيني وبين قضاء حوائجي[11]. فإنّي أسألك[12] بجلال وجهك وعظيم عفوك، وأتوجّه إليك بنبيك محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - أن تغفر لي وترحمني. ثمّ تنادي بأعلى[13] صوتك يا سيّدي يا[14] محمّد يا سيّدي يا[15] أحمد يا سيّدي يا[16] أبا القاسم، إنّي أتوسّل بك وأتوجّه بك إلى الله - عزّ وجلّ - ليغفر[17] لي ويرحمني[18] ويقضي[19] حوائجي[20] ويفرج[21] عنّي."

فإن حضر لك البكاء[22] فإنّه علامة الإجابة وإلّا [٥٥ب] فعاود[23] في الليلة الثانية والثالثة. فإنه مجرّب صحيح. وبالله التوفيق.

1. BnF2, BnF3 : نرجع
2. BnF2 : inv.
3. BnF3 : ابن
4. BnF2 : ad. رضي الله عنه
5. BnF2 : ذهمه (fautif)
6. BnF2, BnF3 : وليصلَ
7. BnF2 : orth. حرّ
8. BnF2 : ثمّ يصل ; BnF3 : ثمّ يصلّي
9. BnF2, BnF3 : الأمر
10. BnF2, BnF3 : إنك
11. BnF2, BnF3 : حاجتي
12. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
13. Esc1 : ad. من rayé ; BnF2, BnF3 : orth. بأعلا
14. BnF3 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF3 : لتغفر
18. BnF2, BnF3 : وترحمني
19. BnF3 : وتقضي
20. BnF3 : حاجتي
21. BnF3 : وتفرج
22. BnF2 : التكا (fautif)
23. BnF3 : فعاوذ (fautif)

a. BnF2 : [77b]
b. BnF3 : [81a]
c. Esc1 : + M.G. انظر الدعاء المروي عن مقاتل ابن سليمن
α. Muqātil b. Sulaymān, cf. *supra* p. 52.
β. Coran, II, 9/10, 100/106, 103/109, 143/148, 261/259, 284 ; III, 25/26, 27/29, 159/165, 186/189 ; V, 19/17, 22/19, 44/40, 120 ; VI, 17 ; VIII, 42/41 ; IX, 39 ; XI, 4 ; XVI, 79/77 ; XXI, 6 ; XXIV, 44/45 ; XXIX, 19/20 ; XXX, 49/50 ; XXXIII, 27 ; XXXV, 1 ; XLI, 39 ; XLII, 7/9 ; XLV, 11/12 ; XLVI, 32/33 ; XLVIII, 21 ; LVII, 2 ; LIX, 6 ; LXIV, 1 ; LXVI, 8 ; LXVII, 1.

[[(a) وقال أيضًا[1] - رضي الله عنه - كنت أطلب[2] الذي كان عيسى بن[3] مريم يحيي به الموتى بإذن الله تعالى[4] حتّى وجدته عند رجل من أهل الدين والصلاح وهو أن تقول بعد صلاة الصبح وأنت جالس ١٠٠[5] مرّة "بسم الله الرحمن الرحيم ولا حول ولا قوة إلّا بالله العليّ العظيم يا قديم يا دائم يا فرد يا وتر يا أحد يا صمد يا حيّ يا قيّوم يا ذا الجلال والإكرام" ثمّ تسأل حاجتك التي(b) لا معصية فيها فتستجاب[6](c) إن شاء الله تعالى[7]. وقد تقدّم لنا هذا الدعاء.

وقال بعضهم : من دهمه أمر ونزل به كربة في دينه أو دنياه ممّا لا بدّ له منه فليتطهّر عند المغرب من ليلة الجمعة ثمّ يعكف نفسه لله - عزّ وجلّ - لا يكلّم أحدًا حتّى يصلّي العشاء الآخرة[8]. فإذا أوتر[9] قال في آخر سجدة من وتره "يا الله يا ربّ يا حيّ يا قيّوم بك أستغيث يا الله" مائة مرّة ثمّ سأل[10] حاجته فتقضى بإذن الله تعالى.]](d)

《46bis》 وخرّج الإمام أبو عيسى[11] الترمذيّ[α][12] عن رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - أنّه قال : "إذا كانت لك حاجة عند الله أو عند أحد من الناس تصلّي ركعتين وتدعو[13] بهذا الدعاء[14] : "لا إله إلا الله الحليم الكريم، سبحان الله ربّ العرش العظيم، الحمد لله ربّ العالمين، أسألك[15] موجبات رحمتك وعزائم[16] مغفرتك والغنيمة من كلّ خير[17] والسلامة من كلّ شرّ لا تدع لي ذنبًا إلّا غفرته ولا همّاً إلّا فرّجته ولا حاجة[18] لك فيها[19] رضى[20] إلّا قضيتها يا أرحم الراحمين !"[β].

1. BnF3 : مقاتل
2. BnF3 : ad. الاسم
3. BnF3 : ابن
4. BnF3 : om.
5. BnF3 : مائة
6. BnF3 : فيستجاب
7. BnF3 : لك
8. BnF3 : الأخيرة
9. BnF2 : orth. أوتر
10. BnF2 : orth. سئل
11. BnF3 : عبد الله
12. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
13. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وتدعوا
14. BnF3 : ad. هذا
15. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
16. BnF2, BnF3 : وغنائم
17. BnF2 : حين
18. BnF2, BnF3 : ad. هي
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF2, BnF3 : orth. رضا

a. Esc1 : le passage suivant est absent du manuscrit. Nous l'avons rétabli en prenant BnF2 pour base et ajouté dans le corps du texte en raison de sa longueur.

b. BnF2 : [78a]

c. BnF3 : [81b]

d. Esc1 : le passage précédent est absent du manuscrit. Nous l'avons rétabli en prenant BnF2 pour base et ajouté dans le corps du texte en raison de sa longueur.

α. Abū ʿĪsā al-Tirmiḏī (n. 210/825, m. 279/892), auteur de l'une des six collections de hadiths canoniques. À ne pas confondre avec son contemporain le mystique Abū ʿAbd Allāh Muḥammad al-Tirmiḏī. Cf. Gautier H.A. Juynboll, « al-Tirmiḏhī », *EI²*.

β. Al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Witr*, 17) et Ibn Māǧa (*Kitāb al-Iqāma*, 189).

〖46ter〗 وقال[(a)1] بعضهم[2] : من أراد أن يقضى[3] حاجته[4] فليصلّ[5] ركعتين بإخلاص ونيّة ثمّ يسجد[6]، ويقول في سجوده بعد حمد الله تعالى والاستغفار له والصلاة على النبيّ[7] - صلّى الله عليه وسلّم - :

"اللهمّ يا جامع الشتات يا[8] مخرج النبات يا[9] محيي العظام الرفات[10] يا[11] قاضي الحاجات يا[12] مفرّج الكربات من فوق سبع[13] سموات يا[14] فاتح خزائن الكرامات[(b)] ويا مالك حوائج[(c)] السائلين < وسع سمعك >[15] الأصوات وأحاط علمك بكلّ شيء ! أسألك[16] اللهمّ بقدرتك على كلّ شيء وباستغنائك عن جميع خلقك وبحمدك ومجدك[17] أن تجود عليّ بحاجتي[18] وهي كذا وكذا."

وتكرّر الدعاء ثلاثًا[19] أو سبعًا[20] فإنّه[21] يستجاب لك إن شاء الله تعالى[22].

< وقال[(d)] بعضهم : من دهمه أمر أو نزل به كرب في دينه أو دنياه فيما لا بدّ منه فليتطهّر عند المغرب من ليلة الجمعة ثمّ يعكف نفسه لله - عزّ وجلّ - ولا يكلّم أحدًا حتّى يصلّي العشاء الآخرة. فإذا أوتر قال في آخر سجدة من وتره : "يا الله يا ربّ يا حيّ يا قيّوم بك استعنت يا الله" يكرّره مائة مرّة ثمّ يسأل حاجته فتقضى بإذن الله تعالى >[23].

1. BnF2, BnF3 : قال
2. BnF2 : أيضًا ; BnF3 : ad. أيضًا
3. Esc1 : orth. تقضى ; BnF3 : تقضى
4. BnF3 : om.
5. BnF3 : فليصلي (fautif)
6. Esc1 : orth. سجد
7. Esc1 : النبي (fautif)
8. BnF2, BnF3 : ويا
9. BnF2, BnF3 : ويا
10. BnF2, BnF3 : ad. ويا مجيب الدعوات
11. BnF2, BnF3 : ويا
12. BnF2, BnF3 : ويا
13. BnF2 : ٧
14. BnF2, BnF3 : ويا
15. BnF2 : وسامع ; BnF3 : وسامع صوت
16. BnF2 : orth. أسئلك
17. BnF2, BnF3 : وبمجدك
18. BnF2, BnF3 : حاجتي (fautif)
19. BnF2 : ٣
20. BnF2 : ٧
21. BnF2, BnF3 : ذ
22. BnF3 : om.
23. BnF2, BnF3 : om.

a. Esc1 : + M.D. قف
b. BnF2 : [78b]
c. BnF3 : [82a]
d. Esc1 : + M.D. انظر

⟪46quater⟫ وقد سئل[1] < باب مدينة علم رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - >[2] عليّ < بن[3] أبي طالب >[α][4] < - رضي الله عنه - >[5] عن اخطى[6] [كذا] ما خَصَّهُ به رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - فقال[7] للسائل[8] : "ما ظننت أنّ أحدًا يسألني[9] هذا". ثمّ[10] قال له[11] : "إذا أردت أن تسأل الله حاجة فاقرأ ستّ[12] آيات من أوّل[13] الحديد[β] إلى قوله تعالى [٥٦أ] { وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ }[γ] وآخر سورة الحشر[δ] من[14] قوله[15] { لَوْ أَنْزَلْنَا < هذَا الْقُرْآنَ >[16] < عَلَى جَبَلٍ >[17] }[ε] إلى آخر السورة ثمّ تقول[18] : "يا[19] من هو كذا[20] افعل لي من أمري كذا وكذا" وتذكر حاجتك. فإنّه يجاب[21] إن شاء الله تعالى.

1. BnF2 : قال
2. BnF2, BnF3 : مولانا
3. Esc1 : orth. ابن
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2 : ad. وكرّم وجهه ; BnF3 : كرّم الله وجهه
6. BnF2, BnF3 : أخصّ (bonne leçon)
7. BnF3 : فقالت
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF2, BnF3 : ad. عن
10. BnF2, BnF3 : ذ
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2 : ٦
13. BnF2, BnF3 : ad. سورة
14. BnF3 : ad. أول
15. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
16. BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2 : يقول
19. BnF3 : ايا (fautif)
20. BnF3 : هكذا
21. BnF2, BnF3 : يستجاب لك (BnF3 : orth. يستجاب)

α. ʿAlī b. Abī Ṭālib, cf. *supra* p. 117.
β. Coran, LVII.
γ. Coran, LVII, 7/6.
δ. Coran, LIX.
ε. Coran, LIX, 21.

وأخبر[1](a) أبو الحسن < بن سالم[α] قال كان >[2] لجدّتي مولاة عمياء[3] فأتاها آت. وقال[4] لها[5] : "إن علّمتك اسمًا من أسماء الله تعالى[6] فتدعين[7] به[8] فيردّ الله عليك بصرك أتكتمي[9] ذلك ولا تخبري به[10] أحدًا[11] ؟". قالت : "نعم". فعلّمها، وقال لها : "ابسطي يديك وارفعيهما إلى السماء وادع[12] [كذا] الله تعالى[13] به ثمّ امسح[14] [كذا] بهما[15] على وجهك". ففعلت فردّ الله < عليها يصرها >[16]، فرأت بين يديها شيخًا قائمًا، فذهب[17] عنها وعُرض عليها مال جزيل على أن تعلّمه له[18] [كذا]، فامتنعت[19]. قال وأخبرت به[20] أبي < عند موتها >[21]. فقالت له : "اقرأ أوّل[22] سورة الحديد[β]". فقرأ أوّلها. فقالت له[23] : "قد[24] مضى بعض الاسم". فقالت[25] له : "اقرأ آخر سورة الحشر[γ]" فقرأ. فلمّا فرغ(b) من آخرها قالت له[26] : "مضى[27] بقية الاسم < ثمّ(c) أخبرته >[28] به[29]".

1. BnF3 : وأخبرنا
2. BnF3 : om.
3. BnF2 : عمياة (fautif)
4. BnF2 : om.
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2 : عزّ وجلّ
7. BnF2 : فتدعيين (fautif)
8. BnF2, BnF3 : بها (fautif)
9. BnF2 : أتكتيمي (fautif) ; BnF3 : أتكتمين
10. BnF2 : بي
11. BnF2 : أحد
12. Lire : وادعي ; BnF3 : وادعوا
13. BnF2, BnF3 : عزّ وجلّ
14. BnF2, BnF3 : امسحي (bonne leçon)
15. BnF2, BnF3 : بها
16. BnF2 : عينها ; BnF3 : عينيها
17. BnF2, BnF3 : ثمّ ذهب
18. BnF2, BnF3 : om. (bonne leçon)
19. BnF2, BnF3 : نأبت (bonne leçon)
20. BnF2 : عند موتها
21. BnF2 : به
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF2 : om.
24. BnF3 : om.
25. BnF2, BnF3 : ثمّ قالت
26. BnF2 : om.
27. BnF2 : يمضي
28. BnF3 : وأخبر به
29. BnF3 : وبه (و ajouté dans l'int.sup.)

a. Esc1 : + M.G. قف
b. BnF3 : [82b]
c. BnF2 : [79a]
α. Abū l-Ḥasan Muḥammad b. Aḥmad b. Sālim (m. 297/909), disciple de Sahl al-Tustarī et fondateur d'une école mystico-théologique à Bassorah basée sur les enseignements de son maître. Cf. Louis Massignon et Bernd Radtke, « Sālimiyya », *EI²*.
β. Coran, LVII.
γ. Coran, LIX.

⟪46quinques⟫ ⌈ وقال[1] الإمام[2] أبو الحسن الشاذليّ[α] < - رضي الله عنه - >[3] : "بتّ[4] ذات[5] ليلة في فزع[6] عظيم فألهمت أن أقول إلهي مننت عليّ بالتوحيد والطاعة وأحاطت بي الشهوة والغفلة والمعصية، وطرحتني النفس في بحر الخطايا، فهي مظلمة وعبدك محزون مهموم مغموم[7]. قد التقمه الهوى وهو يناديك نداء المحبوس[8] المعصوم نبيّك وعبدك يونس بن[9] متّى. وأقول[10] { لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ }[β] فاستجب لي كما استجبت له[11] ووفقني لمرضاتك وأنبت[12] عليّ أشجار[13] اللطف[14] والجنان[15]. فإنّك[16] أنت الملك المنّان، وليس لي إلّا أنت وحدك لا شريك لك. ولست[17] بمخلف وعدك لمن آمن بك. فإنّك قلت وقولك الحقّ وأنت أصدق القائلين { فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ }[γ] الآية[18]. ⌉ [δ]

1. BnF3 : فصل. قال
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF3 : om.
4. BnF3 : يتّ
5. BnF3 : om.
6. BnF2, BnF3 : غم
7. BnF3 : ومغموم
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF3 : ابن
10. BnF2, BnF3 : ويقول
11. Esc1 : + M.G. واحدني بعري المحبّة في محلّ التفريد والوحدة (وصح, r°)
12. BnF3 : وأثبت (fautif)
13. BnF3 : أسخار
14. BnF2, BnF3 : العطف
15. BnF2, BnF3 : والحنان
16. BnF3 : إنّك
17. BnF3 : وليس
18. BnF2, BnF3 : وكذلك ننجي المؤمنين

α. Abū l-Ḥasan al-Šāḏilī (n. v. 593/1196, m. 656/1258) est un soufi d'origine marocaine devenu disciple de ʿAbd al-Salām b. Mašīš après un voyage à Bagdad à la recherche du pôle (*quṭb*). Il fonda son ordre en Ifrīqiya et enseigna à Tunis, qu'il dût quitter sous la pression des savants (*ʿulamāʾ*) locaux pour gagner l'Égypte où il mourrut. Il est le fondateur de la šāḏiliyya, un des ordres soufis les plus répandus et célèbres aujourd'hui dans le monde musulman. Sur al-Šāḏilī et sa voie, voir Éric Geoffroy (dir.), *Une voie soufie dans le monde. La Shâdhiliyya*, Paris, Espace du temps présent/Maisonneuve et Larose, 2005. Pour une présentation succinte d'al-Šāḏilī, cf. Pierre Lory, « al-Shādhilī », *EI*².

β. Coran, XXI, 87.

γ. Coran, XXI, 88.

δ. Invocation que l'on retrouve dans l'hagiographie d'al-Šāḏilī *Durrat al-asrār wa-tuḥfat al-abrār* d'Ibn al-Ṣabbāġ. Cf. Ibn al-Ṣabbāġ, *Durrat al-asrār wa-tuḥfat al-abrār*, Tunis, 1887, p. 60-61.

< قال الإمام >[1](a) محمّد بن[2] إدريس[α] في كتابه الكبير وكذلك[3] الإمام أبو[4] القاسم[5] القشيريّ[β] في رسالته إنّ تاجرًا لم يسمّه[6] الإمام[7] أبو[8] القاسم وسمّاه الإمام[9] محمّد بن[10] إدريس بأنّه زيد بن[11] حارثة[γ] أراد اللصّ قتله. فقال له : "تهيّأ للموت". فقال[12] : "أمهلني حتّى أصلّي ركعتين". فقال له اللصّ [٥٦ب] : "هيهات قد صلّاها[13] غيرك فلم تنفعه[14] فتوضّأ[15] وصلّى[16] ركعتين ودعا[17] < بهذا الدعاء >[18] : "يا ودود يا ودود يا ذا العرش المجيد يا فعّال لما يريد أسألك[19] بنور وجهك الذي ملأ أركان عرشك وبعزّتك[20] التي قدرت بها على[21] خلقك(b) وبرحمتك التي وسعت كلّ شيء(c) لا إله إلا أنت يا مغيث[22] أغثني يا مغيث أغثني[23]". دعا به ثلاث[24] مرّات ثمّ أقبل اللصّ إليه[25]، فرفع حربته ليضربه. وإذا بفارس قد أقبل يركض الأرض، وهو ينادي لا تقتله فالتفت، فرأى[26] الفارس[27] وبيده[28] حربة فضربه بها فاصرعه[29] [كذا] من أعلى[30] دابته وأسقطه[31] بالأرض[32] [كذا]

1. BnF2 : وقال ; BnF3 : وهذا يوف
2. BnF3 : orth. ابن
3. BnF2, BnF3 : وذلك أنّ
4. BnF3 : orth. أبوا
5. BnF2 : ad. بن هرون ; BnF3 : ad. وسمّاه محمّد ابن هارون هوازن
6. BnF2, BnF3 : يسمّيه (fautif)
7. BnF2 : om.
8. BnF3 : orth. أبوا
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF3 : orth. ابن
11. BnF3 : orth. ابن
12. BnF2, BnF3 : ad. له
13. BnF2, BnF3 : صلّاهما
14. BnF2 : ينفعه صلاته ; BnF3 : ad. صلاتك
15. BnF2, BnF3 : ad. زيد
16. BnF3 : orth. وصلّا
17. BnF3 : وهو
18. BnF3 : هذا
19. BnF2 : نسألك ; BnF3 : orth. أسئلك
20. BnF2, BnF3 : وبقدرتك
21. BnF2 : ad. جميع
22. BnF2, BnF3 : ad. اغثني يا مغيث
23. BnF2 : ad. ٣ ; Esc1 : +M.D.sup. (حـ) يا ودود يا ودود يا ذا العرش المجيد يا فعّال لما يريد يا ذا العزّة التي لا ترام يا ذا الملك الذي لا يضام يا من ملأ نور وجهه أركان عرشك يا مغيث اغثني ثلاث مرّات
24. BnF2 : ٣
25. BnF2, BnF3 : عليه
26. BnF2 : فرا (fautif)
27. BnF2, BnF3 : ad. قد أقبل
28. BnF3 : بيده
29. Lire فصرعه ; BnF2 : ad. من إذنه
30. BnF3 : orth. أعلا
31. BnF2, BnF3 : حتّى سقط
32. BnF3 : على الأرض (bonne leçon)

a. Esc1 : + M.D. قصّة التاجر
b. BnF2 : [79b]
c. BnF3 : [83a]
α. Abū Ḥātim Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī, voir *supra* p. 247.
β. Abū l-Qāsim al-Qušayrī (n. 376/986, m. 465/1072), célèbre mystique et théologien auteur du commentaire coranique *Laṭāʾif al-išārāt* et d'une introduction au soufisme appelée *al-Risāla l-Qušayriyya* (ou *Risālat al-Qušayrī*) dont il est question ici. Cf. Heinz Halm, « al-Ḳushayrī », *EI²*.
γ. Zayd b. Ḥāriṯa (m. 8/629), fils adoptif du Prophète tué à la bataille de Muʾta. Cf. Michael Lecker, « Zayd b. Ḥāriṯha », *EI²*.

ثمّ أقبل على زيد، فقال[1] له[2] : "يا زيد تقدّم إليه فاقتله". فقال له زيد : "إنّي لا أقتل أحدًا". فرجع إليه الفارس فقتله. ثمّ قال لزيد[3] : "لمّا دعوت في[4] المرّة الأولى نادى[5] جبريل[6] "من لهذا الملهوف" قلت "أنا وكنت في السماء السابعة"، فلمّا دعوت في المرّة الثانيّة كنت في سماء الدنيا، فلمّا دعوت[7] في[8] المرّة الثالثة جئتك، واعلم يا زيد أنّه لا يدعو[9] أحد[10] بمثل ما دعوت به إلّا استجيب له مثل ما استجيب لك". فلمّا رجع زيد إلى المدينة أخبر[11] رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - بذلك[12]، فقال له < رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - >[13] : "يا زيد لقد لقّنك الله[14] اسمه الأعظم الذي إذا دعي به أجاب وإذا سئل به أعطى" وبوّب عليه محمد بن[15] إدريس[16][α] الأسماء التي[17] تزعزع الملائكة[18].[β]

1. BnF3 : ثمّ قال
2. BnF3 : om.
3. BnF2, BnF3 : يا زيد
4. BnF2 : om.
5. BnF2, BnF3 : فأذا
6. BnF2, BnF3 : ad. يقول
7. BnF2 : orth. دعوة
8. BnF2, BnF3 : om.
9. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. يدعو
10. BnF3 : om.
11. BnF2 : وأخبر
12. BnF2 : الخبر ; BnF3 : بالخبر
13. BnF2, BnF3 : om.
14. BnF3 : ad. تعالى
15. BnF3 : ابن
16. Esc1 : + M.D. في كتابه الكبير (صح, r°)
17. BnF2, BnF3 : الذي (fautif)
18. BnF3 : om.

α. Abū Ḥātim Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī, cf. *supra* p. 247.

β. L'anecdote est ainsi relatée par al-Qušayrī dans le chapitre sur les prières (*al-duʿāʾ*) d'*al-Risāla l-Qušayriyya* :

أخبرنا أبو الحسين علي بن محمّد بن عبد الله بن بشران ببغداد قال : حدّثنا أبو عمرو عثمان بن أحمد المعروف بابن السماك قال : أخبرنا محمّد بن عبد ربّه الخضرميّ قال : أخبرنا بشر بن عبد الملك قال : حدّثنا موسى بن الحجّاج قال : قال مالك بن دينار : حدّثنا الحسن عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال : « كان رجل على عهد رسول الله صلّى الله عليه وسلّم يتجر من بلاد الشام إلى المدينة، ومن المدينة إلى بلاد الشام، ولا يصحب القوافل توكلا منه على الله، عزّ وجلّ، قال :

بينما هو جاء من الشام يريد المدينة إذ عرض له لصّ على فرس.. فصاح بالتاجر : قف.. قف.. فوقف له التاجر، وقال له : شأنك بمالي وخل سبيلي. فقال له اللصّ : المال مالي، وإنّما أريد نفسك، فقال له التاجر : ما تريد بنفسي ؟. شأنك والمال وخل سبيلي. قال : فرد عليه اللصّ مثل المقالة الأولى، قال له التاجر : أنظرني حتّى أتوضّأ وأصلّي وأدعو ربّي عزّ وجلّ.

قال افعل ما بدالك. قال فقام التاجر، وتوضّأ، وصلّى أربع ركعات، ثم رفع يديه إلى السماء، فكان من دعائه أن قال : يا ودود.. يا ودود.. يا ذا العرش المجيد، يا مبدئ يا معيد، يا فعال لما يريد أسألك بنور وجهك الذي ملأ أركان عرشك، وأسألك بقدرتك التي قدرت بها على خلقك، وبرحمتك التي وسعت كلّ شيء، لا إله إلا أنت، يا مغيث أغثني (ثلاث مرّات). فلمّا فرغ من دعائه إذا بفارس على فرس أشهب.. عليه ثياب خضر، بيده حربة من نور، فلمّا نظر اللصّ إلى الفارس ترك التاجر ومرّ نحو الفارس، فلمّا دنا منه شدّ الفارس على اللصّ، فطعنه طعنة أذراه عن فرسه.. ثمّ جاء إلى التاجر فقال له : قم فاقتله، فقال له التاجر : من أنت ؟ فما قتلت أحدًا قطّ ولا تطيب نفسي بقتله.. قال، فرجع الفارس إلى اللصّ وقتله، ثمّ جاء إلى التاجر، وقال : اعلم أنّي ملك من السماء الثالثة، حين دعوت الأولى سمعنا لأبواب السماء قعقعة، فقلنا أمر حدث.. ثمّ دعوت الثانية ففتحت أبواب السماء ولها شرر كشرر النار، ثمّ دعوت الثالثة فهبط جبريل عليه السلام علينا من قبل السماء وهو ينادي : من لهذا المكروب ؟ فدعوت ربّي أن يوليني قتله، واعلم - يا عبد الله - أنّه من دعا بدعائك هذا في كلّ كربة، وكلّ شدّة، وكلّ نازلة فرج الله تعالى عنه، وأعانه. قال وجاء التاجر سالمًا غانمًا حتّى دخل المدينة وجاء إلى النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - فأخبره بالقصّة وأخبره بالدعاء فقال له النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - : « لقد لقنك الله عزّ وجلّ، أسماءه الحسنى التي إذا دعي بها أجاب، وإذا سئل بها أعطى ».

Cf. al-Qušayrī, *al-Risāla l-Qušayriyya*, p. 444-445. On trouve aussi cette anecdote en substance dans le *Kitāb Muǧābī l-daʿwa* d'Ibn Abī l-Dunyā, reprise par Ibn Ḥaǧar al-ʿAsqalānī dans son *Kitāb al-Iṣāba*. Cf. Ibn Abī l-Dunyā, *Mawsūʿat rasāʾil Ibn Abī l-Dunyā*, Beyrouth, Muʾassasat al-kutub al-ṯaqāfiyya, 1993[1], IV, p. 27-29, n°23 et Ibn Ḥaǧar al-ʿAsqalānī, *al-Iṣāba fī tamyīz al-ṣaḥāba*, éd. al-Turkī, Le Caire, 2008, XII, p. 615-617, n°10667 (notice consacrée à Abū Muʿlaq al-Anṣārī).

وقال[1] < الشيخ الإمام >[2] أبو < عبد الله >[3] محمّد بن[4] أبي[5] زيد القيروانيّ[α][6] < ممّا روي عنه >[7] أنّه قال : "جرّبت كثيرًا من الأدعية، فما رأيت أسرع إجابة ولا أعظم بركة من هذا الدعاء وهو الذي كان الشيخ الفقيه أبو < إسحاق[8] التونسيّ[β] >[9] يدعو[10] به على كلّ سلطان جاير[(a)] < أو على [كذا] >[11] لصّ[12] ولكلّ مصائب وشدائد ونوازل. فمن وقف عليه فليصنه. فإنّه[13] دعاء الخواصّ. ولا < ينبغي أن >[14] يدعو[15] به غير المتّقي لأنّه[16][(b)] مجرّب[17]، < وهو هذا >[18] :

"اللهمّ[19] يا موضع كلّ شكوى ويا شاهد كلّ نجوى ويا[20] عالم كلّ خفيّة ويا كاشف < ما يشاء من بليّة[21] >[22] يا[23] نجيّ[24] موسى ومصطفى[25] محمّد - صلّى الله عليه[26] وسلّم - وخليل إبرهيم[27] < - عليه السلام - >[28] أدعوك يا إلهي [٥٧أ] دعاء من اشتدّت فاقته وضعفت قوّته وقلت حيلته دعاء القريب[29] [كذا] الغريق[30] الملهوف المكروب المضطرّ الذي لا يجد لكشف ما به إلّا أنت يا أرحم الراحمين اكشف ما نزل بنا من كذا

1. Esc1 : + M.D. دعاء الشيخ ابن أبي زيد ; BnF3 : قال
2. BnF2, BnF3 : الفقيه
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF3 : ابن
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنه
7. BnF3 : om.
8. Esc1 : orth. إسحق
9. BnF3 : عبد الله
10. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. يدعوا
11. BnF2, BnF3 : وعلى كلّ (bonne leçon)
12. BnF2 : ad. عادي ; BnF3 : ad. غادي
13. BnF2, BnF3 : لأنّه
14. BnF3 : om.
15. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. يدعوا
16. BnF3 : فإنّه
17. BnF2, BnF3 : ad. صحيح
18. BnF2 : وهذا هو
19. BnF3 : om.
20. BnF2 : يا
21. BnF3 : البلية
22. BnF2 : كلّ بلية
23. BnF2, BnF3 : ويا
24. BnF2, BnF3 : منجى (fautif)
25. BnF2, BnF3 : ويا مصطفى
26. BnF2 : om.
27. BnF3 : orth. إبراهيم
28. BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2, BnF3 : om. (bonne leçon)
30. BnF2, BnF3 : ad. الغريب

a. BnF2 : [80a]

b. BnF3 : [83b]

α. Abū ʿAbd Allāh Muḥammad b. Abī Zayd al-Qayrawānī (n. 310/922, m. 386/996) est le plus important représentant du pôle cairouanais de l'école juridique malékite. Cf. Hady Roger Idris, « Ibn Abī Zayd al-Ḳayrawānī », *EI²*.

β. Abū Isḥāq al-Tūnisī, non identifié.

وكذا. { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[α]. واغوثاه يا الله واغوثاه يا الله[1]. اللهمّ يا نادي[2] لا[3] بدؤ[4] لك يا دائم لانفاد لك يا حيّ يا محيي الموتي يا قائم على[5] كلّ نفس بما كسبت أنت[6] الله الذي لا إله إلا أنت إلهًا واحدًا. أسألك[7] بكلماتك التامّات الأمن والعفو والعافية[8] الدائمة في الدين والدنيا والآخرة وفي الأهل والجسد والمال والولد[9] والمسلمين أجمعين يا ربّ العالمين { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[β]. فارحمني برحمتك يا أرحم الراحمين واكشف ما نزل بي من كذا وكذا. وخلّصني خلاصًا جميلاً وتحسّن نيّتك لله تعالى. والفوائد[10] في العقائد وصلّى الله على سيّدنا محمّد < وآله وصحبه وسلّم تسليمًا[11] >[12]."

1. BnF2, BnF3 : ad. واغوثاه يا الله
2. BnF2, BnF3 : بارئ
3. BnF3 : فلا
4. Esc1, BnF3 : orth. بدأ
5. BnF3 : int.sup.
6. BnF2, BnF3 : om.
7. Esc1, BnF2, BnF3 : أسئلك
8. BnF2, BnF3 : ad. والمعافاة
9. BnF3 : om.
10. BnF2, BnF3 : فالفوائد
11. BnF2 : om.
12. BnF3 : om.

α. Coran, III, 25/26 ; XLI, 39 et LXVI, 8.
β. Coran, III, 25/26 ; XLI, 39 et LXVI, 8.

﴾47﴿ فصل أذكر فيه حالومات[α] واستخارات[β] صحيحة[(a)] < إن شاء الله تعالى >[1].

إذا أردت أن تعلم عاقبة أمر[2] وكيف المخرج[3] منه تصلّي بعد عشاء[4] [كذا] الآخرة < ستّ ركعات >[5] بثلاث[6] تسليمات :

- الأولى بأمّ الكتاب وسورة الضحى[γ]،
- والثانية بسورة[7] { وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ }[δ]،
- والثالثة بـ{أَلَمْ[8] نَشْرَحْ }[ε]،
- والرابعة بسورة[9] القدر[ς][(b)10]،
- والخامسة بـ{إِذَا[11] زُلْزِلَتْ }[ζ]،
- والسادسة < بالإخلاص[η] بعد أمّ القرآن[θ] >[12].

1. BnF3 : om.
2. BnF2 : ad. والخروج
3. BnF2, BnF3 : الخروج
4. BnF2, BnF3 : العشاء (bonne leçon)
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF2 : ٣ ; BnF3 : ثلاث
7. BnF2, BnF3 : سورة
8. BnF2 : ألَمْ
9. BnF2 : سورة
10. BnF2, BnF3 : ad. بعد أمّ الكتاب
11. BnF2, BnF3 : بالحمد وإذا
12. BnF2, BnF3 : { قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ } و بالحمد (Coran, CXII, 1)

a. BnF2 : [80b] ; Esc1 : + M.G. مجرّبة عجيبة (حـ) et قف

b. BnF3 : [84a]

α. Le terme de *ḥālūma*, si l'on en croit Ibn Ḫaldūn, désigne des « mots barbares que l'on prononce avant de s'endormir, et qui amènent une vision par laquelle on apprend ce qu'on désire savoir » (Dozy, I, p. 318). Le terme serait une transcription de l'araméen *ḥālōmā* (rêve). Ibn Ḫaldūn utilise ce terme dans une citation qu'il fait de la *Ġāyat al-ḥakīm* mais le mot manque dans l'édition d'Helmutt Ritter. Cf. al-Maǧrīṭī, *Ġāyat al-ḥakīm*, p. 187-194 ; Ibn Ḫaldūn, *Muqaddimat Ibn Ḫaldūn*, éd. Étienne Marc Quatremère, Paris, B. Duprat, 1858, I, p. 190-191 ; *Les prolégomènes*, tr. William Mac Guckin de Slane, Paris, Imprimerie impériale, 1863, I, p. 216-218 ; *The Muqaddimah*, tr. Franz Rosenthal, New York, Bollingen Foundation, 1958, I, p. 212-213. Il semble donc qu'il ne s'agissait pas d'une leçon courante, mais sans doute le *Šams al-maʿārif* fait-il ici allusion à ce passage, bien qu'il présente une pratique tout à fait islamique contrairement à la *Ġāyat al-ḥakīm* qui se réfère à des noms barbares et à un ouvrage attribué à Aristote. Voir Toufic Fahd, *La divination arabe : études religieuses, sociologiques et folkloriques sur le milieu natif d'Islam*, Paris, Sindbad, 1987 (Leyde, Brill, 1966[1]), p. 364.

β. Le terme d'*istiḫāra* quant à lui désigne « un ensemble de pratiques religieuses par lesquelles on consulte Dieu sur les choses qu'on veut entreprendre, ou au sujet de l'issue d'une entreprise » (Dozy, I, p. 415). Selon ce dernier, il peut s'agir d'une prière (*ṣalāt al-istiḫāra*) accompagnée de la mention de noms divins (*ḏikr*) avant de se coucher pour avoir la réponse durant son sommeil. La technique ici décrite dans le *Šams al-maʿārif* est plus complexe. Une autre technique relevant de l'*istiḫāra* serait une forme de bibliomancie où l'on consulte le Coran après la récitation d'une sélection de versets (sourates I et CXII puis le verset VI, 59). Voir aussi Toufic Fahd, *La divination arabe*, p. 364.

γ. Coran, XCIII.

δ. Coran, XCV, 1.

ε. Coran, XCIV, 1.

ς. Coran, XCVII.

ζ. Coran, XCIX, 1.

η. Coran, CXII.

θ. Coran, I.

فإذا فرغت من صلاتك فاكتب[1] في < ورقة كاغد >[2] : إلى الربّ[3] العظيم[4] الجليل الودود الكريم العزيز الجبّار المتكبّر من عبده[5] فلان بن[6] فلان العبد الفقير الذليل[7] المحتاج البائس الفقير[8] المضطرّ الذي لم يجد[9] لحاجته سواك < يرغب ويطلب >[10] منك حاجة[11] كذا وكذا وتسمّيها[12]. اللهمّ < إن[13] أسألك[14] >[15] يا ربّ[16] يا حيّ[17] يا غنيّ يا كريم يا قويّ يا قديم[18] عبدك الضعيف الفقير المسكين يطلب ويرغب منك كذا وكذا. اللهمّ إنّي أسألك[19] بكلّ اسم[20] سمّيت به نفسك أو أنزلته في شيء من كتبك أو علمته أحدًا من خلقك أو استأثرت به في علم الغيب عندك أن تجعل لي من أمري بيانًا شافيًا وأن تقضي حاجتي [٥٧ب] وتذكر ما شئت من بيان[21] ما صعب عليك فهمه، وأردت[22] الوقوف على عاقبة أمره وبيان وقته[23] أو إقبال القلوب بعطف ومحبّة[24] أو غير ذلك. ثمّ[25] يبخّر[26] كتابك بحصى[27] لبان ذكر[α] طيّب وتطويه ويشمع[28] عليه بشمع أبيض وتضعه في إناء ماء وتجعله[29] عند رأسك وتنام على طهارة وتجعل بالك[(a)] في حاجتك إلى أن يغلب[30] عليك النوم. فإنّه يمتثل[31] لك ما طلبته بإذن الله تعالى[32]. وإن أردت أن

1. BnF2, BnF3 : تكتب
2. BnF2, BnF3 : برآة
3. BnF2 : ربّ (fautif)
4. BnF3 : العلم
5. BnF2 : عند
6. BnF3 : ابن
7. Esc1, BnF3 : orth. الدليل
8. BnF2, BnF3 : السائل
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2, BnF3 : يطلب ويرغب
11. BnF2, BnF3 : حاجته
12. Esc1 : orth. وسمّيها ; BnF2, BnF3 : ويسمّيها
13. BnF2, BnF3 : إنّي
14. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
15. Esc1 : M.G. (صح, r°)
16. BnF2, BnF3 : ad. يا الله
17. BnF3 : ad. أغنى
18. BnF2, BnF3 : قدير
19. BnF3 : orth. أسئلك
20. BnF2 : ad. هو : BnF3 : ad. هو لك
21. Esc1 : + M.sup. من إقبال قلب عليك أو عطف بمحبّة ورحمة إليك (صح)
22. BnF2, BnF3 : وإن أردت
23. BnF3 : ما فيه
24. BnF3 : أو محبّة
25. BnF2, BnF3 : om.
26. BnF2, BnF3 : بخّر
27. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. بحصا
28. BnF3 : وتشمع
29. BnF3 : وتضعه
30. BnF2, BnF3 : يسلك
31. BnF2, BnF3 : يتمثّل
32. BnF2 : om.

a. BnF2 : [81a]

α. Il s'agit d'oliban ou d'encens. Ibn al-Bayṭār, Mūsā b. Maymūn et l'auteur de la *Tuḥfat al-aḥbāb* en traitent dans leur article *kundur*, son équivalent persan. Il est clairement indiqué que l'oliban mâle est préférable. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 83-86 ; *Traité des simples*, III, p. 200-204, n°1974 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 22 (texte arabe) et 93-94 (traduction), n°188 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 23 (texte arabe) et 96 (traduction), n°214. Pour la notice *lubān* revoyant à *kundur*, cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 102 ; *Traité des simples*, III, p. 228.

تصيرها[1] للمحبّة. فاجعل[2] < ما كتبته >[3] في جعبة قصب فارسيّ[α] واطمس على فم الجعبة بشمع أبيض بعد أن تبخّره واربط الجعبة بخيط في ماء جاري [كذا] وسيّب القصبة مع الماء < وهي مربوطة عندك بخيط >[4] وقل[a] : "أجريت قلبك يا فلان بن[5] فلانة[6] إلى محبّة فلان < بن فلان >[7] بجريان هذا الماء"[8] فلا يقرّ له[9] قرار حتّى يتّصل[10] بك[11].

1. BnF2 : orth. يتصيرها
2. BnF3 : فاكتبه
3. BnF3 : om.
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2, BnF3 : ابن
6. BnF2, BnF3 : فلان
7. BnF3 : ابن فلانة
8. Esc1 : + M.D. ثمّ ترمي البرآة في ماء جاري [كذا] وتكون الجعبة منقوبة في قاعها مربوطة بخيط فتيق وتربطها إلى شجرة أو وتد وترنيّة الجعبة مع الماء الجاري قل أجريت (صح وحـ) (orth. بحيط)
9. BnF3 : لك
10. BnF2 : يصل ; BnF3 : تصل
11. BnF2 : إليك ; BnF3 : إليه

a. BnF3 : [84b]

α. Il s'agit de la canne de Provence ou roseau à quenouille (*arundo donax*) d'après Dozy (II, p. 352). Mūsā b. Maymūn en fait un synonyme de *qaṣb al-ḏarīra* et Max Meyerhof le comprend comme du faux acore. Henri Paul Joseph Renaud et Georges Séraphin Colin indiquent à *qaṣb al-ḏarīra* qu'il s'agit de ce que Dioscoride appelle « roseau à parfum » (Κάλαμος ἀρωματικός). Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 22 ; *Traité des simples*, III, p. 90, n°1799 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 36 (texte arabe) et 164-165 (traduction), n°329 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 36 (texte arabe) et 152 (traduction), n°349.

﴿48﴾ ⌉ فصل منه آخر فيه عطف وتأليف القلوب.

تكتب سبع[1] مرّات < اسم الجلال >[2] وهو الله، ثمّ تكتب[3] اسمه الرحمن كذلك[4]، ثمّ اسمه الرحيم سبع[5] مرّات كذلك[6]، ثمّ تكتب : "اللهمّ ليّن قلب فلان إلى فلان واجعل عنده < الرأفة والرحمة >[7] والحنان[8] والعطف والقبول، { فَإِنْ تَوَلَّوا فَقُلْ حَسْبِيَ اللهُ لَا إِلهَ إِلاَّ هُوَ < عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ >[9] الْعَظِيمِ }[α] { وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ[10] رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى < قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى >[11] }[β] إلى قوله { < وَاعْلَمْ أَنَّ اللهَ >[12] عَزِيزٌ حَكِيمٌ }[γ] كذلك يأتي فلان إلى فلان خاضعًا ذليلاً[13] { فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ }[δ] تكتبها بالزعفران والرصاص والفلفل[ε] وتدور به[14] [كذا] على رأس من شئت سبع مرّات كيف ما تيسّر عليك في[15] نومه أو يقظته[16]. فإن كان ممّن[17] لا تصل إليه فدوره تدور[18] [كذا] على بعد[19] بحيث[20] تراه ولا يراك وأنت تكبّر مع كلّ دورة مرّة[21] [كذا] تقول[22] < "الله أكبر الله أكبر" سبع[23] مرّات >[24]، وتكون[25] الكتابة في ساعة المشتري وتجعل الكتاب معك، فإنّك ترى عجبًا.

1. BnF2 : ٧
2. BnF2, BnF3 : الاسم الجلالة (fautif)
3. BnF2, BnF3 : om.
4. BnF2 : ٧ مرّات ; BnF3 : سبع مرّات
5. BnF2 : ٧
6. BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : الرحمة والرافة
8. BnF2 : والجنان
9. BnF2 : إلى قوله
10. BnF2 : إبرهيم
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2, BnF3 : om.
13. Esc1, BnF3 : orth. دليلًا
14. BnF2, BnF3 : بها
15. BnF2 : ad. حال ; BnF3 : ad. خالته
16. Esc1 : + M.D. كالزوج والزوجة وما أشبهها (r°) ; BnF2 : يقضته
17. BnF3 : ممّا
18. BnF2, BnF3 : om. (bonne leçon)
19. BnF2, BnF3 : ad. منه
20. BnF2, BnF3 : حيث (bonne leçon)
21. BnF3 : om. (bonne leçon)
22. BnF3 : om.
23. BnF2 : ٧
24. Esc1 : M.G. (90°, autre main)
25. BnF2 : ويكون

α. Coran, IX, 130/129.

β. Coran, II, 262/260.

γ. Coran, II, 262/260.

δ. Coran, L, 21/22.

ε. Il s'agit du poivre. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 166-167 ; *Traité des simples*, III, p. 41-43, n°1696.

《49》 فصل[(a)] أذكر[1] هنا الأسماء الشريفة فافهمها وأوعها أذن واعية وللحيطان آذان[2] "أهل أهله[3] الذات[4] للروح والقلم واللوح[5] < يا برّ يا وصول >[6] أصل[7] [كذا] فلان إلى فلان وأوصل المودّة بينهما [٥٨أ][8] بهلطيف[9] شاطيع[10] اشماطون[11] اطون يهكش[12] يوقش بهلهليوه الاركياط[13] هيبورش يا رؤف علشق[14] علشقوم[15(b)] مهراقش < بشلحطط بشليوش[16] يعرفقوش[17] فلشاقوم علشاقش مهراقش >[18][α]. أجيبوا أيّتها الأعوان[19] [كذا] بالاسم المخزون المكنون < أجب يا سالم >[20] أجب يا ميمون" يكتب[21] يوم الأربعاء بماء الحبق[β] والقرنفل[γ] والزعفران وماء الورد الطيّب في أوراق القصب[22] مع[23] اسم من أردت وتبخّرها باللبان الذكر[24] الطيّب وتعلّقها للريح. < وإن أردت أن[25] >[26] < تتّخذ الخديم في خلوة، فاقرأ هذه

1. BnF3 : ad. ها
2. Esc1 : +int.sup. أهل ; BnF2, BnF3 : ad. وهي هذه : "أهل أهل
3. BnF3 : أهيلة
4. BnF2 : لذّات
5. BnF2 : للوح ; BnF3 : اللوح
6. Esc1 : rayé
7. Lire : صل ; BnF2 : om. ; BnF3 : أهل
8. Esc1 : + M.D. وتكون الكتابة يوم الخميس عند طلوع الشمس في حرز (حـ وصح), + M.D. بارد حول أهل فلان ابن فلان (خـ), + M.D.inf. هذا هو الاسم السريع (حـ)
9. BnF3 : بهلطف
10. BnF2, BnF3 : سلطيع
11. BnF2, BnF3 : اسماطون
12. Esc1 : lecture de la première lettre incertaine (ب/ي ?) ; BnF3 : بهكش ; BnF2 : ad. يهكش ; BnF3 : ad. بهكش
13. BnF3 : الاركياظ
14. BnF3 : علقش
15. BnF2 : ad. علشاقش
16. BnF3 : سليوش
17. BnF3 : بعرققوش
18. BnF2 : om.
19. BnF3 : الأرواح (bonne leçon)
20. BnF2 : M.D. (صح, r°)
21. BnF2, BnF3 : تكتبها
22. Esc1 : © et M.G.
23. BnF2, BnF3 : من
24. BnF3 : om.
25. BnF2 : om.
26. BnF3 : وصفتها

a. BnF2 : [81b]

b. BnF3 : [85a]

α. Comparer avec liste de noms magiques d'une conjuration attribuée à Ḏū l-Nūn al-Miṣrī. (Pseudo-)Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, *Muǧarrabāt Ḏī l-nūn al-Iḫmīmī*, Paris, BnF, ARABE 2608, fol. 39b-40b.

β. Le *ḥabaq* est un équivalent du persan *fūtanǧ* et ressemblerait au *nimām* (menthe) d'après Ibn al-Bayṭār. Lucien Leclerc pense que le terme s'applique à des plantes odoriférantes plus particulièrement des labiées. Il signale qu'en Algérie le terme désigne le basilic. Le *ḥabaq al-māʾ* désigne quant à lui la menthe aquatique. Mūsā b. Maymūn signale une grande quantité d'espèces différentes, et Max Meyerhof signale une grande confusion dans l'identification des menthes dans les textes grecs et arabes. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, II, p. 6 ; *Traité des simples*, I, p. 402, n°584 et 585 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 33 (texte arabe) et 152-153 (traduction), n°309.

γ. Il s'agit de la girofle. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 7-8 ; Traité des simples, III, p. 64-65, n°1748 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 25-27 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 36 (texte arabe) et 153 (traduction), n°351. Sur la production d'eau de girofle par distillation, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 55-56 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 72.

الأسماء >[1] في خلوة صالحة[2] سبعة أيّام وأنت صائم على طهارة وتفطر على شيء من الخبز مع الزيت أو الزبيب[3] < مع عدم[4] الزيت >[5] من غير شبع[(a)]. وتذكر[ها][6] عقب[7] كلّ صلاة[8]. واعلم بأنّ[9] هذه المسألة[10] تنصرف[11] [كذا] فيما شئت من صرع قرين[12] أو جلب غائب أو إقلاب الكاغد[13] ذهبًا أو فضّة < أو فيما >[14] أردت. فكن به[15] غبيطًا ولا تطلع على[16] سرّك أحدًا[17] تبلغ الأمال[18] ويكون[19] مع الكتابة المذكورة. إذا أردت بها[20] اتّخاذ[21] الخديم هذا الخاتم[22] < والطابع [كذا] والطابع المنيع وهو هذا >[23] :

باهليهليود الاركياط
هيبورش يا روف علشق
علشقوم علشاقش
مهراقش افشامقش

[α] ⌈[(b)][Figure 11]

1. BnF2 : أن تخلوا بخديم هذه الأسماء فتنفرد ; BnF3 : أن تخلوا بخديم هذه الأسماء
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF2, BnF3 : الزيت
4. Esc1 : orth. عذم
5. BnF2, BnF3 : في عدمه
6. Esc1 : orth. وتذكر
7. BnF2, BnF3 : عقيب
8. BnF2 : orth. صلوة
9. BnF3 : أنّ
10. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. المسئلة
11. BnF3 : تتصرّف (bonne leçon)
12. BnF2 : وقرين
13. BnF2 : الكاغذ ; BnF3 : الكاغدة
14. BnF2 : وفي كلّ ما ; BnF3 : أو في كلّ ما
15. BnF2 : بها
16. BnF2 : om.
17. BnF2, BnF3 : أحد ; BnF2 : ad. على
18. BnF2, BnF3 : الأمل
19. BnF2 : ويلون
20. BnF2 : om.
21. BnF2 : اتّحاد
22. BnF2 : الخادم
23. BnF2 : الرفيع والطابع المنيع (bonne leçon) ; BnF3 : الرفيع ; Esc1 : + M.G. هذا خاتم الطاعة وفيه الاسم السريع والطابع الرفيع تكتبه ألف ومائة وثمانين اسم ذلك الذي تكتب فيه الطابع وهذا العدد اجتمع في ثلاثة أحرف ويكون (حـ) فيها خطبوا فيه تقديم وتأجر فاجمع وللحيطان أذان ولتعيها أذن واعية, + M.G. تكتبه (غـ)

a. Esc1 : + M.G. قف على الخديم
b. BnF2 : [82a]
α. Reproduit dans la marge du manuscrit (pseudo-)Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, *Muǧarrabāt Ḏī l-nūn al-Iḫmīmī*, fol. 3b-5a.

﴾50﴿ فصل أذكر[1] فيه أسماء أمّ موسى < - عليه الصلاة والسلام - >[2] وما فيها من المنافع.

قال بعضهم[3] يكتب[4] < في ورقة >[5] يوم الجمعة عند جلوس الإمام على المنبر وشرع[6] [كذا] المؤذّنون[7] في الأذان بالزعفران وماء الورد والقرنفل مفرّكًا واللبان الطيّب مسحوقًا في ماء الورد الطيّب[8]، ثمّ تطوي الكتابة[9] [كذا] وتضمخه[10] بالغالية[α] الطيّبة. وتجعل في وسادة[11] المتباغضين التي[(a)12] يناموا[13] عليها. فإنّهما يتحابان[14] [كذا] بإذن الله[15] < حبّاً شديدًا >[(b)16]. < وهذا ما تكتب >[17] :

"طسوم طسوم[18] < سيوم سيوم >[19] علوم علوم[20] كلوم كلوم[21] حيوم حيوم[22] قيوم قيوم[23] ديوم ديوم[24] سبحان من بذكره تطمئنّ القلوب اطمئنّ[25] يا[26] فلان [٥٨ب] < بن فلان >[27] لمحبّة[28] فلان < بن فلان >[29]. اللهمّ أصلح بين فلان وفلان كما أصلحت بين محمّد < - صلّى الله عليه

1. BnF3 : ad. هنا
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF3 : ad. ثمّ
4. BnF2, BnF3 : تكتب
5. BnF2, BnF3 : أسماء أمّ موسى في
6. BnF2, BnF3 : وقد شرع (bonne leçon)
7. BnF2, BnF3 : المؤذّن
8. BnF3 : والطيّب
9. BnF2, BnF3 : الكتاب (bonne leçon)
10. BnF2, BnF3 : وتلطخه (fautif)
11. Esc1 : surmonté d'un ـــ
12. BnF2, BnF3 : الذين
13. BnF2, BnF3 : ينامون
14. BnF2 : يتحابّا (fautif) ; BnF3 : يتحابّان (bonne leçon)
15. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF3 : وهي هذه الأسماء
18. BnF2 : ٢
19. BnF2 : ٢ سسوم ; BnF3 : سسوم
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF2 : ٢
22. BnF2 : ٢
23. BnF2 : ٢
24. BnF2 : ٢
25. Esc1 : orth. اطمأنّ ; BnF2, BnF3 : اطمأنّين (fautif)
26. BnF2, BnF3 : ad. قلب
27. BnF3 : ابن فلانة
28. BnF3 : بمحبّة
29. BnF3 : ابن فلانة

a. BnF3 : [85b]

b. Esc1 : + M.G. محبّة بين متباغضين (ض s.d.)

α. La *ġāliya* est appelée également galia en français. Ibn al-Bayṭār s'appuie dans sa notice sur Avicenne et ne donne que des propriétés spécifiques sans indiquer la composition de la galia, la recette d'Avicenne dénombrant une trentaine de substances. À l'inverse, al-Nuwayrī en propose cinq recettes différentes. La *Tuḥfat al-aḥbāb* lui donne aussi le nom de *zabād*, sans doute d'agit-il d'une composition spécifique qui était alors la forme de *ġāliya* la plus commune dans la région de Marrakech à l'époque de l'auteur. Henri Paul Joseph Renaud et Georges Séraphin Colin rendent *zabād* par « civette » et dans ce cas particulier « confection ». Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 148 ; *Traité des simples*, III, p. 6-7, n°1624 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 29-35 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 18 (texte arabe) et 72 (traduction), n°157. Sur la fabrication de galia en parfumerie, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 16-21 et 25-32.

وسلّم - >[1] وأنصاره. اللهمّ < يا من >[2] أدخل محبّة يوسف في قلب زليخا ويا من أدخل محبّة موسى في قلب[3] اسية بنت مزاحم، ويا من أدخل محبّة محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - في قلب خديجة بنت خويلد وعائشة بنت أبي بكر الصدّيق[4]، أدخل محبّة فلان في قلب فلان كما أدخلت الليل في النهار والنهار في الليل والذكر في الأنثى { لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا[5] < مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ. وَلكِنَّ اللهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ >[6] عَزِيزٌ[7] حَكِيمٌ }[α] ولا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم".

وإن شئت فاكتبها[8] عند طلوع الشمس من يوم الجمعة.

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF3 : om.
3. BnF3 : قلبه (fautif)
4. BnF2, BnF3 : ad. رضي الله عنهم
5. BnF3 : om.
6. BnF2, BnF3 : إلى قوله
7. BnF2 : om.
8. BnF3 : اكتبها

α. Coran, VIII, 64/63.

﴾51﴿ فصل منه آخر.

سئل ذوا[1] النون بن[2] إبراهيم المصريّ[α] < - رحمه الله عليه - >[3] عن أسماء أمّ موسى - عليه[4] [كذا] السلام -، فقال الروايات عندنا[(a)] كثيرة. والذي صحّ[5] تجرّبته أنّك إذا أردت استعمالها تصوم لها[6] سبعة أيّام من غير أن تكلّم أحدًا وتتصدّق[7] كلّ يوم على ثلاثة[8] مساكين وأنت في خلوة صالحة وتبخّرها كلّ يوم بكرة وعشيّاً باللبان والعود وتتلو[9] الأسماء بإثر[10] كلّ صلاة سبع مرّات. فإذا تمّ[11] ذلك تصل بمنافعها من فتح الأقفال < والأغلال / والسلاسل >[12] < عند قراءتها، وهي هذه >[(b)13] :

"بسم الله الرحمن الرحيم، اللهمّ ربّ هلبا بنت رعبا[14] المؤمنة الصديقة أمّ موسى[15] يا الله العزيز < الكبير / المتكبّر >[16] المهيمن العظيم الذي تفتح به الأطباق، واستنارت به الآفاق[17]، افتح هذا القفل أو هذا الغلّ[18]"، وإن شئت قلت < افتح قلب >[19] فلان بن[20] فلان[21].

وقيل[22] في رواية أخرى[23] إنّ أسماء أمّ موسى التي تفتح[24] الأقفال والقيود وغير[25] [كذا] ذلك وهي[26] هذه :

1. BnF3 : ذا
2. BnF2, BnF3 : orth. ابن
3. BnF2, BnF3 : رضي الله عنه
4. BnF3 : عليهما (bonne leçon)
5. BnF2, BnF3 : ad. عندنا
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF3 : وتصدق
8. Esc1 : orth. ثلاث ; BnF2 : ٣
9. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وتتلوا
10. BnF2 : بعدد يأثر (orth. بامر) ; BnF3 : بعد دبر
11. BnF2, BnF3 : ad. لك
12. BnF2 : inv. ; BnF3 : والسلاسل
13. BnF3 : وهي هذه الأسماء
14. BnF2 : رغبًا ; BnF3 : رَغْبًا
15. BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
16. BnF3 : inv.
17. BnF2, BnF3 : ad. وفتحت به الأقاسي
18. BnF2, BnF3 : القيد
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF3 : ابن
21. BnF2 : + M.D. بمحبّة فلان بن فلان (صح, r°) ; BnF3 : ad. لمحبة فلان ابن فلان
22. BnF2, BnF3 : و
23. BnF3 : om.
24. BnF2, BnF3 : تحلّ
25. BnF3 : غير (bonne leçon)
26. BnF2, BnF3 : هي

a. BnF2 : [82b]

b. BnF3 : [86a]

α. Ḏū l-Nūn al-Miṣrī (n. 180/796, m. 246/861), grand mystique réputé avoir déchiffré les hiéroglyphes des temples égyptiens de sa ville d'origine Iḫmīm. Il devint donc aussi bien une autorité pour les soufisme que pour les ésotéristes, qui en font un des transmetteurs de l'hermétisme antique à l'Islam. La connaissance de ces noms de la mère de Moïse s'inscrit dans ce cadre de transmission des savoirs perdus. Sur la vie de Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, cf. Alexander Knysh, *Islamic Mysticism. A Short History*, Leyde/Boston/Cologne, Brill, 2000, p. 39-42 ; Georges Chehata Anawati et Louis Gardet, *Mystique musulmane*, p. 27 ; Émile Dermenghem, *Vies des saints musulmans*, p. 79-113 ; Louis Massignon, *Essai sur les origines du lexique technique de la mystique musulmane*, p. 206-213 ; Margaret Smith, « Ḏhu 'l-Nūn, Abu 'l-Fayḍ », *EI²*. Sur la bibliographie alchimique de Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, cf. *GAS*, IV, p. 273 ; Manfred Ullmann, *Die Natur-*, p. 196-197.

"طسوم طسوم[1] أيوم أيوم[2] حيوم حيوم[3] قيوم قيوم[4] دائم دائم[5] ديموم ديموم[6] ديمومة[7] ! اللهمّ يا من فتح السماء[8] بالماء العزيز، افتح[9] كذا وكذا - تذكر[10] ما أردت - من فتح[11] الأقفال والأغلال < والقيود والقلوب >[12] ! اللهمّ اشيبه[13] وشيتة[14] وزيذوح[15] ويديج[16] وطاخول[17] ومخبديلة[18] وتكابد[19] وسلام ومايوحا والخيلومه[20] أمّ موسى والخيارة[21] أمّ موسى اجراره[22] جيبورة تابونة[23] مخايد [٥٩أ] تخايد[24] وخامت[25] خوبة[26] مربورة[27] قال قح[28] مقح[29] طفف كفقة[30] كهف شهف. فقيل يا لطابطا[31] بالكريرة إلّا توكّلتم[32] وأجبتم[33] وأطعتم[34] الله[(a)] < وقدرته / ورسوله [كذا] >[35] وسلطانه افتحوا هذا القفل، وإن[36] كان من الحديد طيروه، وإن كان من صفرة[37] [كذا] أو نحاس أو عود فاكسروه، بحقّ هذه الأسماء عليكم. وإن شئت قلت[38] افتحوا قلب فلان بمحبّة[39] فلان".

1. BnF2 : ٢
2. BnF2 : ٢
3. BnF2 : ٢
4. BnF2 : ٢
5. BnF2 : ٢ ; BnF3 : © om., + M.G. ديوم (r°)
6. BnF2 : ٢ ; BnF3 : om.
7. BnF3 : om.
8. BnF2 : الأسماء
9. BnF3 : ad. لي
10. BnF2, BnF3 : وتذكر
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2, BnF3 : أو القلوب
13. BnF3 : اشيبه
14. BnF2 : وشيبيه ; BnF3 : وشيبية
15. Esc1 : la boucle de la ح contient une petite ح ; BnF2, BnF3 : ويدوج
16. BnF3 : ويدمج
17. Esc1 : وطاحول
18. BnF2 : ومخيدله ; BnF3 : ومحيدِ لَهُ
19. BnF3 : وتكايد
20. Esc1 : والحيلومه
21. BnF2, BnF3 : والخيارة
22. BnF3 : احوارة
23. BnF2 : يابونه ; BnF3 : ياتونة
24. BnF2 : مخايد ; Esc1 : وتخابد
25. BnF2, BnF3 : وخايبت
26. BnF2 : خبويه ; BnF3 : خبويه
27. BnF2, BnF3 : مربوده
28. BnF2 : فح ; BnF3 : قَحِ
29. BnF2 : مفح ; BnF3 : قَحِ
30. BnF2 : لفف ; BnF3 : لهفف
31. BnF2 : لقايطا ; BnF3 : لفايطا
32. BnF2, BnF3 : ما أجبتم وتوكّلتم
33. BnF2, BnF3 : وأطعتم
34. BnF2, BnF3 : om.
35. BnF2, BnF3 : inv. (bonne leçon)
36. BnF2, BnF3 : إن
37. BnF2, BnF3 : صفر (bonne leçon)
38. BnF2, BnF3 : om.
39. BnF2 : لمحبّة

a. BnF2 : [83a]

﴿52﴾ فصل أذكر فيه صفة خاتم سليمان[1] < بن[2] داود >[3] - عليه السلام - <<>[4] والأسماء المرسومة فيه وما جاء في ذكره[5] من الروايات والمنافع.

فعليك بحفظ ذلك وصيانته إذ لا يتختّم[6] بذلك[7] إلّا من كان < صائنًا لنفسه >[8] من المعاصي صموت اللسان « متّق في »[9] الله - عزّ وجلّ - ظاهرًا[10] [كذا] لأنّه[11] خاتم الطاعة ولا يمسّه إلّا العزيز. قال وهب بن منبّه[α] « - رضي الله عنه - »[12] كان خاتم سليمان[13] - عليه السلام - <<>[(a)14] على أربعة أطباق[15] مكتوب فوق[16] كلّ طبقة[17] على الجانب الأيمن "< أنا الله لم أزل >[18]" وعلى الجانب الأيسر[19(b)] "أنا الله الحيّ القيّوم" وعلى الجانب الثالث "أنا الله العزيز لا عزيز غيري وعزيز من ألبسته خاتمي" وعلى الجانب < الآخر وهو >[20] الرابع[21] آية الكرسيّ[β]،

1. BnF2 : orth. سليمن
2. BnF2 : orth. ابن
3. BnF3 : om.
4. BnF3 : le passage suivant est absent du manuscrit
5. BnF2 : ذلك
6. BnF2 : يختم
7. BnF2 : به
8. BnF2 : حافظًا نفسه
9. BnF2 : يتّقي
10. BnF2 : طاهر (bonne leçon)
11. BnF2 : إلّا أنّه
12. BnF2 : om.
13. BnF2 : orth. سليمن
14. BnF3 : om.
15. BnF3 : أطواق
16. BnF3 : في
17. BnF2 : ad. أنا الله لم أزل ; BnF3 : ad. أنا الله
18. BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2, BnF3 : ad. منها
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF3 : om. ; BnF2, BnF3 : ad. محيط بها

a. Esc1 : + M.G. قف عن خاتم سليمن - عليه السلام

b. BnF3 : [86b]

α. Wahb b. Munabbih (n. 34/654-655, m. après 110/728 ou 114/732) est un important rapporteur de traditions yéménites, et plus généralement il est souvent convoqué dans la littérature d'*abab* afin de garantir la validité d'un récit concernant l'antéislam. C'est pourquoi il apparaît souvent comme garant des Isrāʾīliyyāt (récits sur les juifs d'avant l'islam, composés en partie de récits midrashiques et de récits apocryphes). Cf. Alfred-Louis de Prémare, « Wahb b. Munabbih, une figure singulière du premier Islam », *Annales. Histoire, Sciences Sociales*, 60/3 (2005), p. 531-549 ; Nabia Abbott, « Wahb b. Munabbih: A Review Article », *Journal of Near Eastern Studies*, 36/2 (1977), p. 103-112 ; Raïf Georges Khoury, *Wahb b. Munabbih*, Wiesbaden, O. Harrassowitz (« Codices Arabica antiqui », 1), 1972 ; *id.*, « Un fragment astrologique inédit attribué à Wahb b. Munabbih († 110 ou 114/728 ou 732) », *Arabica*, 19/2 (1972), p. 139-144 ; *id.*, « Wahb b. Munabbih », *EI²*. Plus particulièrement sur le rôle de Wahb b. Munabbih dans les récits d'origine juive ou pseudo-juive, voir Michael Pregill, « Isrāʾīliyyāt, myth and pseudepigraphy: Wahb b. Munabbih and the early Islamic versions of the fall of Adam an Eve », *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, 34 (2008), p. 215-284 ; Georges Vajda, « Isrāʾīliyyāt », *EI²*.

β. Coran, II, 256/255.

< ومحيط بها >[1] محمّد رسول الله[α]. وقيل في رواية أخرى إنّ الأسماء التي كانت في خاتم سليمان[2] - عليه السلام - < هي هذه >[3] : "لا إله إلا الله[4] وحده لا شريك له أنا الله تفرّدت بالملك والسلطان ايل ايل ايل[5] أنا الله تعزّزت بالعزّة والإمكان ياه ياه ياه أنا الله حيّ قيّوم لا أنام[6] ايه ايه ايه أنا الله خير[7] قادر أطاعني كلّ شيء انوخ انوخ >>[(a)] انوخ أنا الله الرحمن الرحيم داعوج فيعوج[8] ماعوج[9] لا إله إلّا الله حصني من[10] دخله أمن من[11] عذابي تحصّنت[12] بأسماء هذا الخاتم، وبذي[13] العزّة والجبروت واعتصمت من أعدائي[14] بذي الحول والقدرة[15] والملكوت[(b)] وفوضت أمري إلى[16] الحيّ الدائم[17] الذي لا يموت[18]. ورميت من أرادني بضرّ[19] بلا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم، وحسبي الله العظيم[20] ونعم الوكيل". { قُلِ[21] اللهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ < تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ [٥٩ب] تَشَاءُ فَتَنْزِعُ[22] الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ >[23] < وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ[24] }[β] { إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[γ] { تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ، وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ، وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ >[25] بِغَيْرِ[26] حِسَابٍ }[δ].

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2 : orth. سليمن
3. BnF3 : هذه وهي
4. BnF3 : هو
5. Esc1 : + M.G. أنا الله العزيز لا عزيز غيري تعزّزت عن الشبيه والنظير (حـ, r°)
6. BnF2, BnF3 : ينام
7. BnF3 : خبير
8. BnF2, BnF3 : معوج (BnF2 : terme précédé d'un ما rayé)
9. BnF1 : هاعوج
10. BnF2, BnF3 : فمن
11. BnF2 : om.
12. Esc1 : orth. محصنت ; BnF1 : محيط
13. BnF1 : ذي
14. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أعدائي
15. BnF1, BnF2, BnF3 : والقوّة
16. BnF1 : ad. الله
17. BnF1 : om.
18. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
19. Esc1 : + M.G. أو سوء أو مكر أو خديعة أو دعوة باطل (وصح, r°)
20. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1, BnF2, BnF3 : وقل
22. BnF1, BnF2, BnF3 : وتنزع
23. BnF2, BnF3 : om.
24. Esc1 : + M.sup. { بِيَدِكَ الْخَيْرُ } (30°, صح)
25. BnF1, BnF2, BnF3 : إلى قوله
26. BnF2 : om.

a. BnF1 : le passage suivant se trouve en [59a]

b. BnF2 : [83b]

α. Ibn al-Ǧawzī donne une description similaire, en partie identique, du sceau de Salomon dans le *Bustān al-wāʿiẓīn wa-riyāḍ al-sāmiʿīn* :

وقال له السلام عليك يا سليمان هذه هدية الله إليك، خذ هذا الخاتم فتختّم به، فسجد سليمان لله ربّ العالمين شكرًا وسجد من خلفه من أوّل النهار إلى آخره تعظيمًا لله عزّ وجلّ وتحميدًا له حتّى إذا رفع رأسه صعد كرسيه واستقبل الناس بوجهه ورفع إليهم الخاتم فلمع في يده كالبرق الخاطف فقال لهم : هذا خاتم جمع الله لي فيه سلطاني وعزّتي وفضلني به على العالمين، وهو خاتم الطاعة لا يمسّه إلّا عزيز تقي نقي قالوا له : قد أدينا لك طاعتنا وأنت العزيز التقي النقي الأمين، وكان على تربيع الخاتم مكتوب على الجانب الأوّل أنا الله لم أزل وعلى الثاني أنا الله الحيّ القيّوم وعلى الثالث أنا الله العزيز لا عزيز غيري وعزيز من ألبسته إيّاك وعلى الرابع آية الكرسي محيط به لا إله إلّا الله محمّد رسول الله خاتم الأنبياء، فهذه صفة خاتم سليمان عليه السلام.

Ibn al-Ǧawzī, *Bustān al-wāʿiẓīn wa-riyāḍ al-sāmiʿīn*, éd. al-Sayyid al-Ǧumaylī, Le Caire, Dār al-riyān li-l-turāṯ, 1983, p. 362.

β. Coran, III, 25/26.

γ. Coran, III, 25/26 ; XLI, 39 ; LXVI, 8.

δ. Coran, III, 26/27.

﴿53﴾ < فصل منه آخر >[1].

< قيل[2] إنّ >[3] الأسماء التي[4] كانت في طوق حلّة سليمان[5] < - عليه السلام - >[6] < المخصوصة بالعظمة >[7] والبركة والملك[8] والسلطان < هي هذه >[9] :

"ايل ايل ايل[10] أنا الله تفرّدت بالعزّة والقوّة والإمكان ياه ياه ياه[11] أنا الله الحيّ القيّوم[12] لا ينام آه آه آه أنا الله الواحد القهّار حيّ قيّوم[13] لا يضيع لي شيء أنوخ[14] < أنوخ أنوخ >[15]، أنا الله العزيز لا عزيز غيري[(a)] تعزّزت[16] عن الشبيه والنظير، داعوج[17] فيعوج[18] ديعوج[19]، لا إله إلا الله حصني من دخله[20] أمن من[21] عذابي".

﴿53bis﴾ < وقيل[22] في رواية أخرى >[23]:

"تحصّنت بذي العزّة < والجبروت والقدرة[24] >[25] والملكوت، < واعتصمت بذي العزّة والجبروت >[26]، وتوكلّت على الحيّ الذي لا يموت، ورميت من رماني أو[27] أرادني[(b)] بسوء أو مكر أو خديعة أو دعوة باطلة[28]، بلا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم واعتصمت بالله تعالى[29]

1. BnF1 : فصل ; BnF2 : وقد
2. BnF3 : la ي porte trois points au dessous (hésitation entre قبل et قيل ?)
3. BnF1 : وذكر أنّ هذه
4. BnF1 : om. ; BnF2 : الذي (fautif)
5. BnF2 : يوسف وخاتم سليمن (bonne leçon)
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : وهي عظيمة
8. BnF1 : خاصّة بالملك
9. BnF1 : وهو
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : ad. ياه
12. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. قيّوم
13. BnF1, BnF2, BnF3 : قادر
14. BnF2 : خ s.d.
15. BnF1 : أنوخ ; BnF2 : ٣
16. BnF1 : غني
17. BnF2 : + M.D. ماعوج
18. Esc1 : ad. داعوج rayé
19. BnF1 : دهوج
20. BnF1 : دخلها
21. BnF2 : om.
22. BnF3 : وقال
23. BnF1 : om.
24. BnF3 : والملك
25. BnF1, BnF2 : om.
26. BnF3 : om.
27. BnF1 : و
28. BnF2, BnF3 : باطل
29. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [87a]
b. BnF1 : [59b]

وبأسمائه[1] المخزونة المكنونة[2] الكريمة[3] الجليلة آه آه آه لوعاليه[4] دالوم[5] طاسوم قيّوم ديّوم، وبحقّ { حمعسق[6] }[α] { كهيعص }[β] وبحقّ[7] الحواميم[γ] وما فيها من الآيات الكريمة[8]، احتجبت بها وبعزّة الله التي[9] خلق بها محمّد[10] بن[11] عبد الله - صلّى الله عليه وسلّم.

《53ter》 < وقيل[12] في رواية أخرى >[13] :

"لا إله إلا الله الأمر كلّه لله < ولا غالب إلّا الله >[14] نور نور نور سبحان من غلب نوره[15] كلّ نور ولا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم { كهيعص }[δ] جهللي[16] سور[17] واحسصلى[18](a) محسطسطى[19] < مطط حفطط >[20] اهط[21] هف[22]. أجب[23] لا إله إلا الله[24] نارت فاستنارت < طرب طرب >[25] سبّوح سبّوح هيطوب هيطوب قدّوس قدّوس، ربّ الملائكة والروح، على العرش استوى، وعلى الملك احتوى، وله الأسماء الحسنى، لا دافع لما قضى، ولا مانع لما أعطى، يفعل في [٦٠أ][26] < ملكه ما يريد >[27] ويحكم[28] في خلقه < ما يشاء >[29](b)، { وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[ε]".

1. BnF1 : وأسمائه
2. BnF1 : المكتومة
3. BnF2 : om.
4. BnF1 : لوعالمه
5. BnF2, BnF3 : دا الدم
6. BnF1, BnF2, BnF3 : حم عسق
7. BnF1 : بحقّ
8. BnF3 : ad. آو آو آو
9. BnF1 : الذي
10. BnF1 : ad. نبينا
11. BnF3 : ابن
12. BnF3 : وقال
13. BnF1 : فصل. وفي أنّها هذه وهي من النور المصنتي الذي غلب نوره كلّ نور وكان سليمان - عليه السلام - إذا جلس في مجلسه كانت الجن ترعد بين يديه مخافة ومهابة لهذه الأسماء
14. BnF1 : om.
15. BnF3 : ad. على
16. BnF1 : جهلامس ; BnF2 : جهلاس (à l'origine semble avoir été écrit un جهلى corrigé en جهلاس) ; BnF3 : جهلاس (à l'origine semble avoir été écrit un جهلى corrigé en جهلاس)
17. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
18. BnF1 : واحسملي ; BnF2 : وحسصلى ; BnF3 : واحيصلى
19. BnF1 : كسطسطسى ; BnF2 : لسطسطى (on pourrait lire كسطسطى : la première lettre est exécutée comme un د, mais très penché) ; BnF3 : كسطلطلنى
20. BnF1, BnF2, BnF3 : مططهطط
21. BnF1 : ad. اهط
22. BnF1, BnF3 : هيف
23. Esc1 : + M.D. جهلاس حسصلي بسطينطلنى مططهطط اهط اهط هيف أجب { كهيعص } (حـــ)
24. BnF1 : أنت
25. BnF1 : طوب طوب
26. BnF2 : ad. خلقه ما يشاء ويفعل في ; BnF3 : ad. خلقه ما يشاء
27. BnF3 : om.
28. Esc1 : la première lettre basse porte les deux points sur le coté ; BnF1 : orth. وبحكم
29. BnF3 : بما يريد

a. BnF2 : [84a]
b. BnF1 : [60a]
α. Coran, XLII, 1-2.
β. Coran, XIX, 1.
γ. Coran, XL, 1 ; XLI, 1 ; XLII, 1 ; XLIII, 1 ; XLIV, 1 ; XLV, 1 ; XLVI, 1.
δ. Coran, XIX, 1.
ε. Coran, V, 120 ; XI, 4 ; XXX, 49/50 ; LVII, 2 ; LXIV, 1 ; LXVII, 1.

< وكانت هذه الأسماء مكتوبة بالنور، والجنّ ترعد[1] وتخاف سليمان[2] مهابة[(a)] هذه[3] الأسماء[4]، وبها كان يعذبهم. ومن أجلها[5] كانت الجنّ والشياطين تابعة[6] له >[7].

< واعلم بأنّ هذه الأسماء العظيمة >[8] تتصرّف[9] في أحد[10] وسبعين < وجهًا. فمنها >[11] الدخول[12] على السلاطين والوقوف < عند الحكّام >[13]، والمسجونين والمصحوبين[14] [كذا] < وللطرقات الخائفات[15] [كذا] >[16]، ولعسر النفاس[17]، والمحبّة < بين الزوجين[18] أو بين الأقارب من[19] الإخوان >[20] < والأولاد والوالدين >[21]، وللبيع[22] والشراء[23] < ولرفع الحمى وللظلمة >[24]، < وغير[25] ذلك. وإياك والمعصية بها. فإنّ[26] فيها اسم الله الأعظم[27] والخاتم المبارك وهو الذي كان في طوق الجلّة[28] [كذا] « حسب ما »[29] تقدّم بيانه >[30] < تكتبها[31] في رقّ غزال[32] بمسك وزعفران، وتبخّرها[33] بأطيب البخور >[(b)].

1. BnF2, BnF3 : ترتعد
2. BnF2 : سليمن
3. BnF1, BnF2, BnF3 : عظيمة بهذه
4. BnF2, BnF3 : ad. الجليلة
5. BnF2 : إجلالها
6. BnF2, BnF3 : طائعة
7. BnF1 : passage présent plus loin dans le manuscrit (البخور -> يكتب), ad. يكتب في رقّ غزال أو ورق عبور بمسك وزعفران وتبخّرها بأطيب البخور (orth. وسخّرها)
8. BnF1 : وهذا الباب
9. BnF1 : يتصرّف
10. BnF2, BnF3 : إحدى
11. BnF1 : بابًا
12. BnF1, BnF2 : للدخول
13. BnF1 : للحكّام
14. BnF1, BnF2, BnF3 : والمسحورين (bonne leçon)
15. BnF2, BnF3 : المخيفة (bonne leçon)
16. BnF1 : والطرقات الخالية
17. BnF1 : ad. وللحمى واللطمة ; BnF2, BnF3 : ad. وللحما واللطمة
18. BnF2, BnF3 : الأزواج
19. BnF3 : و
20. BnF1 : من الرجل وأمراته والإخوان والأخوات
21. BnF1, BnF2, BnF3 : والأمّهات
22. BnF1 : والبيع
23. BnF2 : وللشراء
24. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2 : أو غير
26. BnF3 : أنّ
27. BnF2 : العظيم
28. BnF2 : الخلّة ; BnF3 : الحلّة (bonne leçon)
29. BnF2, BnF3 : حسبما
30. BnF1 : وتصريفها كثير، فاعرف قدرها وصنها جهدك وإيّاك والمعصية، فإنّ فيها اسم الله الأعظم وهي الأسماء المتقدّمة المباركة التي كانت في طوق سليمان - عليه السلام
31. BnF1 : يكتب
32. BnF1 : ad. أو ورق عبور
33. BnF1 : orth. وسخرها

a. BnF3 : [87b]

b. BnF1 : ce passage est présent auparavant dans le manuscrit

﴿54﴾ فصل < آخر / منه >[1].

روي[2] عن كعب الأحبار[α][3] أنّه[4] قال : "كان[5] في بساط سليمان[6] أربعة[7] أسماء عبرانيّة مقفولة[8]، كانت[9] الجنّ والشياطين < من أجلها طائعة >[10]، لا يعصونه طرفة عين. وكانوا [كذا] أعوان البساط الموكّلين[11] [كذا] على تقليعه أربعة[12] < عفاريت، وهم >[13] أكبر[14] وزراء سليمان[15] < - عليه السلام - >[(a)16] من الجنّ < لأنّ « لسليمان - عليه السلام - »[17] من الوزراء ثلثمائة[18] من الإنس[19] وثلثمائة[20] من الجنّ[21]. وأكبر[22] وزراء الإنس[23] آصف[24] بن[25] برخيا[β]، وأكبر وزراء الجنّ الأربعة[26] الموكّلون بقلع البساط، وأسمائهم[27] طمرياط >[28] وصنعيق[(b)29] وهدلياج[30] وشوغال.

1. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : inv.
2. BnF1 : ad. عن الحجريّ
3. Esc1 : orth. الأخبار
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : om.
6. Esc1 : + M.G. أسماء يصعق منها الجنّ وتفرّ منها ويطيعوه بها ويعد بهم بها وكان في وسط البساط ; BnF1 : (صح ,45°) تصعق منها الجنّ وتفرق منها وتطيعه بها ويعذبهم بها وكان في وسط البساط أربعة أسماء ; BnF2 : orth. سليمن ; BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
7. BnF2 : ۴
8. BnF1 : مقفلة
9. BnF2, BnF3 : وكانت
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : الموكّلون به (bonne leçon)
12. BnF2 : ۴
13. BnF1 : من العفاريت كانوا
14. BnF2 : أكابر
15. BnF2 : orth. سليمن
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : orth. سليمن
18. BnF2 : ۳ ; BnF3 : ثلاثمائة
19. BnF2, BnF3 : الجنّ
20. BnF2 : و۳ ; BnF3 : وثلاثمائة
21. BnF2, BnF3 : الإنس
22. BnF2 : فأكبر
23. BnF2 : الجنّ
24. BnF2 : الصف (fautif)
25. BnF3 : orth. ابن
26. BnF2, BnF3 : om.
27. BnF2, BnF3 : وأسماؤهم
28. BnF1 : وكان وزراء سليمان ثلثمائة من الإنس أكبرهم آصف بن برخيا وثلثمائة من الجنّ أكبرهم ها ولا الأربعة الدمرياط
29. Esc1 : © (mal exécuté) et M.G.
30. BnF1 : وهدلياح

a. BnF2 : [84b]

b. BnF1 : [60b]

α. Kaʿb al-Aḥbār (m. 32/652-3, 34/654-655 ou 35/655-656), juif yéménite converti vers 17/638 et important rapporteur de traditions juives et pseudo-juives (*isrāʾīliyyāt*). Cf. Michael Lecker, « Kaʿb al-Aḥbār », *Encyclopædia Judaica*, 2e édition, XI, p. 584-585 ; M. Schmitz, « Kaʿb al-Aḥbār », *EI*[2] et Georges Vajda, « Isrāʾīliyyāt », *EI*[2].

β. Āṣaf b. Baraḫiyā, vizir de Salomon dont se réclament nombre de traités magiques, particulièrement dans le domaine de la conjuration des djinns et des démons. Cf. Robert Tottoli, « Āṣaf b. Barāḫyā », *EI*[3].

< واعلم أنّ[1] لهذه [كذا] الوزراء الأربعة خدمة شريفة. وإياك أن تبوح[2] بها لأحد >[3]. فاعرف حقّها وفضلها. < وهي[4] أن[5] تصوم[(a)] سبعة[6] أيّام تبدأها بيوم[7] الأحد في خلوة صالحة وتتلو[8] العزيمة التي يأتي ذكرها[9] عقب[10] كلّ صلاة. ثمّ تكتب في الساعة الأولى من يوم الأحد هشطشلهكوش تسعة أحرف وتكتب معه عونه وهو أحد الوزراء الأربعة، وهو[11] طمرياط[12] العفريت[13] >[14]، < وتكتب معه صاحب الساعة مذهّب[15] [كذا]، ثمّ تبخّر الكتابة[16] >[17] بأطيب البخور، وتنجمها[18] تحت النجوم بسورة { يس }[α] وسورة[19] [٦٠ب][20] الملك[β]. < فإذا كان يوم الثلاثاء[21] فاكتب في الساعة الأولى[22] منه مع الكتابة الأولى[23] : « كشكشليعوش، تسعة أحرف، وتكتب معه عونه وهو أحد الوزراء الأربعة وهو >[24] شوغال العفريت، < واكتب معه >[25] صاحب الساعة الأحمر أبا[26] التوابع، < ونجّم الكتابة أيضًا بما ذكرنا. فإذا كان يوم الأربعاء فاكتب في الساعة الأولى منه مع الكتابة الأولى »[27] : بحشهشلطوش[28] >[(b)29]، تسعة أحرف، < واكتب معه عونه وهو أحد الوزراء الأربعة >[30] < وهو[31] صنعيق العفريت، « وتكتب

1. BnF2, BnF3 : بأنّ
2. BnF3 : يبوح (fautif)
3. BnF1 : ولهذه الأسماء طاعة عظيمة على الجنّ والشياطين
4. BnF2, BnF3 : وذلك
5. BnF2, BnF3 : أنك
6. BnF2 : ٧
7. BnF3 : من يوم
8. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وتتلوا
9. BnF2 : بذكرها
10. BnF3 : عقيب
11. BnF3 : om.
12. BnF2, BnF3 : ظمرياط
13. BnF2, BnF3 : om.
14. BnF1 : ولا يضيعها ولا تبح بها لأحد من الناس وإياك أن تأمر الأربعة أن يتسخّروا بل تقول لهم يا معشر الأعوان الأربع والوزراء المكرّمة (orth. لِتضيعها) ; puis passage présent plus loin dans le manuscrit
15. BnF2 : المذهّب (bonne leçon)
16. BnF2 : الكتاب
17. BnF1 : وتكتب كلّ اسم في يومه وأنت طاهر الجسد والثياب والمكان وفي ساعة دِرّيّة ويبخر لهم (orth. سخر)
18. BnF1 : وتنجمه ليلة
19. BnF1 : وتبارك
20. Esc1 : ad. وسورة (ditt.)
21. BnF2 : orth. الثلثاء
22. BnF3 : ad. كشكشليعوش تسعة أحرف وتكتب معه عونه وهو أحد الوزراء الأربعة وهو شوغال العفريت وتكتب معه صاحب الساعة الأحمر ابني التوابع ونجّم الكتابة أيضًا بما ذكرت فإذا كان يوم الأربعاء فاكتب في الساعة الأولى
23. BnF3 : om.
24. BnF1 : وهذه الأسماء الأربعة الأوّل منها طيوم الأحد وساعته الأولى عند طلوع الشمس وعونه دمرياط العفريت وصاحب الساعة المذهب الكبريت وهو مهلاكيل هشطش لهكوش تسعة أحرف والثانيّ ليوم الثلثاء وساعته الأولى منه وعونه
25. BnF1 : و
26. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : orth. أبو
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2, BnF3 : لجشهشلطوش
29. BnF1 : وهذا اسمه كشكس [٦١أ] ليعوش
30. BnF1 : الثالث ليوم الأربعاء وساعته الأولى منه وخديمه ديباج العفريت وصاحب الساعة برقان ودريه عطارد وهذا اسمه بحشهشلطوش تسعة أحرف والرابع وهو ليوم السبت وساعته الأولى منه ; BnF2, BnF3 : om.
31. BnF1 : وعونه

a. BnF3 : [88a]
b. BnF1 : [61a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
α. Coran, XXXVI, 1.
β. Coran, LXVII.

معه »[1] صاحب الساعة ميمون >[2]. < فإذا كان يوم الأحد فاكتب في الساعة الأولى منه مع الكتابة الأولى >[3] : < شططلاكوش[4]، تسعة أحرف >[5]، < وتكتب[6] معه عونه وهو >[7] < أحد الوزراء الأربعة وهو >[8] هدلياخ[9].

وإنما[10] كانت[11] هذه الأسماء الأربعة[12] < من تسعة >[13] تسعة[14] < لأنّها كانت أقصى العدد ونهايته >[15]، < وهذه صفة الكتابة[(a)] والخاتم[16] >[17] :

[(b)][18][Figure 12]

1. BnF1 : و
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF1 : أبا نوخ وهذا اسمه ; BnF2, BnF3 : om.
4. BnF1 : شطلططلكوش
5. BnF2, BnF3 : om.
6. BnF3 : واكتب
7. BnF1 : om. ; BnF2 : + M.D. أحد الوزراء الأربعة وهو شوغال العفريت وتكتب معه صاحب الساعة الأحمر بن التوابع ونجم الكتابة بما ذكرناه فإذا كان يوم [ا]لأربعة [كذا] اكتب في الساعة الأولى منه مع الكتابة الأولى لجشهشلطوش تسعة (r°, صح) أحرف وتكتب معه عونه وهو أحمد الوزراء الأربعة وهو
8. BnF1, BnF2 : om.
9. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : هدلياج العفريت ; BnF2 : ad. واكتب معه صاحب الساعة برقان ونجم الكتابة بما ذكرنا فإذا كان يوم السبت فاكتب في الساعة الأولى منه مع الكتابة الأولى شطلططكوش تسعة أحرف واكتب معه عونه وهو أحد الوزراء الأربعة وهو صنعيق العفريت وتكتب صاحب الساعة ميمون ; BnF3 : ad. واكتب معه صاحب الساعة برقان ونجم الكتابة أيضا بما ذكرنا فإذا كان يوم السبت فاكتب في الساعة الأولى منه مع الكتابة الأولى شطْلَطْكَكُوشٍ تسعة أحرف واكتب معه عونه وهو أحد الوزراء الأربعة وهو صنعيق العفريت وتكتب معه صاحب الساعة ميمون
10. BnF2, BnF3 : فإنّما
11. BnF2, BnF3 : كتبت
12. BnF1, BnF3 : om.
13. BnF1 : om.
14. BnF1 : ad. أحرف لكلّ اسم ; BnF2 : أحرف
15. BnF1 : لأنّ التسعة هي انتهي العدد وأقواه وإليه انتهاء الأعداد (lecture de انتهي peu claire, lire انتهاء) ; BnF2, BnF3 : لأنّها أقوى العدد ونهايته
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF1 : وهذا صفة الخاتم
18. BnF3 : dans le côté droit du texte

a. BnF3 : [88b]
b. BnF1 : [61b] puis [Figure 13] [62a] ; BnF2 : [85a]

<<[a] < وهذه[1] العزيمة >[2] :

"اللهمّ يا قويّ لا قويّ غيرك يا الله يا الله يا الله يا خالق الليل والنهار ومرسل < السحاب والرياح >[3] ربّ الأرباب ومعتق الرقاب القادر[4] على ما يشاء ويريد، لا يخفى[5] عليه شيء من الأشياء، ولا يخاف عقابًا، ولا يرجو[6] ثوابًا، القاهر[7] بقدرته الرحيم برحمته، قد سألتكم، أيّها[8] الأرواح، باسمه الرحمن الرحيم، وبالروح الأمين جبريل[9] والملك العظيم الرفيع ميكائيل[10] والملك الموكّل بالنفخ[11] إسرافيل والملك المهاب المرتعدة[12] منه القلوب عزرائل وحملة العرش[13] أجمعين >>[b]، <<[c] إلّا ما أمرتم من يقضي حاجتي [٦١أ] ويتصرّف في مرضاتي بحقّ نبيّ الله سليمان[14] < - عليه السلام - >[15] وبحقّ من قال[16] { قَالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ < أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ. وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ >[17] أَمِينٌ }[α] { إِنَّهُ[18] مِنْ سُلَيْمَانَ[19] < وَإِنَّهُ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ أَلَّا[20] تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي >[21] مُسْلِمِينَ }[β] مسرعين[22] >>[d] <<[e] اللهمّ إنّي أسألك[23] بهؤلاء[24] الأرواح الروحانيّة

1. BnF3 : ad. صفة
2. BnF2 : om.
3. BnF2, BnF3 : الرياح والسحاب
4. BnF2 : قادر
5. Esc1 : orth. مخفى
6. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. يرجوا
7. BnF2, BnF3 : القادر
8. BnF2 : أيتها
9. BnF2 : جبرئل
10. BnF2 : ميكائل
11. BnF2 : orth. بالنفخ
12. BnF3 : المرتعد
13. Esc1 : ad. ॥ rayés
14. BnF2 : سليمن
15. BnF1 : om.
16. BnF2 : ad. أيكم يأتني لعرشها قبل أن يأتوني مسلمين
17. BnF2 : إلى قوله
18. BnF2 : om.
19. BnF2 : سليمن
20. BnF3 : أن لا
21. BnF2 : إلى قوله
22. Esc1 : M.G. ; BnF1 : ad. بالسكينة والوقار ; BnF2 : om.
23. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
24. BnF3 : بهذه

a. BnF1 : le passage suivant n'est pas présent
b. BnF1 : om.
c. BnF1 : le passage suivant était présent en [60b]
d. BnF1 : ce passage était présent en [60b]
e. BnF1 : le passage suivant n'est pas présent dans le manuscrit
α. Coran, XXVII, 39.
β. Coran, XXVII, 30-31.

الكرام عليك أن تسخّر لي العفاريت الأربع بقدرتك وجلالك بهشهش قظوش[1] ليهوش كشكش[2] ليوش[α] شحشطوط[3] شحشط < حجج حجج >[4] ! أجيبوا وتوكّلوا وافعلوا ما تؤمرون !" تمّت[5].

وإيّاك أن تأمر الأعوان الأربعة[6] أن يسخّروا[7] لك بل تقول لهم[8] يا معاشر[9] الأعوان الأربع والوزراء[10] الكرام تأمروا[11] خديمًا يقضى حاجتي، فكن به[(a)12] غبيطًا مسرورًا[13]، ولا تدع منها قليلاً ولا كثيرًا، تصل إلى مرغوبك وتظفر[14] بمرادك < إن شاء الله تعالى >[(b)15].

1. BnF2, BnF3 : فطوش
2. Esc1 : كتهوش ou كنهوش, + M.G. كشلش (صح)
3. BnF2, BnF3 : شحشلوط
4. BnF2 : خجج خجج
5. BnF2 : ad. بحمد الله تعالى ; BnF3 : om.
6. BnF2 : الأربع (fautif)
7. BnF2 : يسخّر
8. Esc1 : int.sup.
9. BnF3 : معشر
10. BnF3 : والوزر (fautif)
11. BnF3 : أمروا
12. BnF2 : بها
13. BnF2, BnF3 : om.
14. BnF2, BnF3 : وتتّصل
15. BnF2, BnF3 : om.

a. BnF3 : [89a]

b. Esc1 : + M.G. وفظر إيّاك أن تأمر الأعوان الأربعة أن يسخّرو لك

α. Lywš, un des noms associés à Saturne dans le *Sirr al-asrār* attribué à Aristote. Cf. ʿAbd al-Raḥmān Badawī, *al-Uṣūl al-yūnāniyya li-l-naẓariyyāt al-siyāsiyya fī l-islām*, Le Caire, Dār al-kutub al-miṣriyya, 1954, p. 160.

﴿55﴾ فصل منه آخر.

قيل[1] إنّ صورة خاتم سليمان[(a)2] - عليه السلام - الذي كان في يده وفيه كان ملكه وفيه اسم الله العظيم[3] الأعظم الذي كان مكتوبًا على قلب آدم - عليه السلام - على هذه الصورة < كما ترى >[4]. فسبحان من يعلم[5] حقيقة[6] ذلك[7].

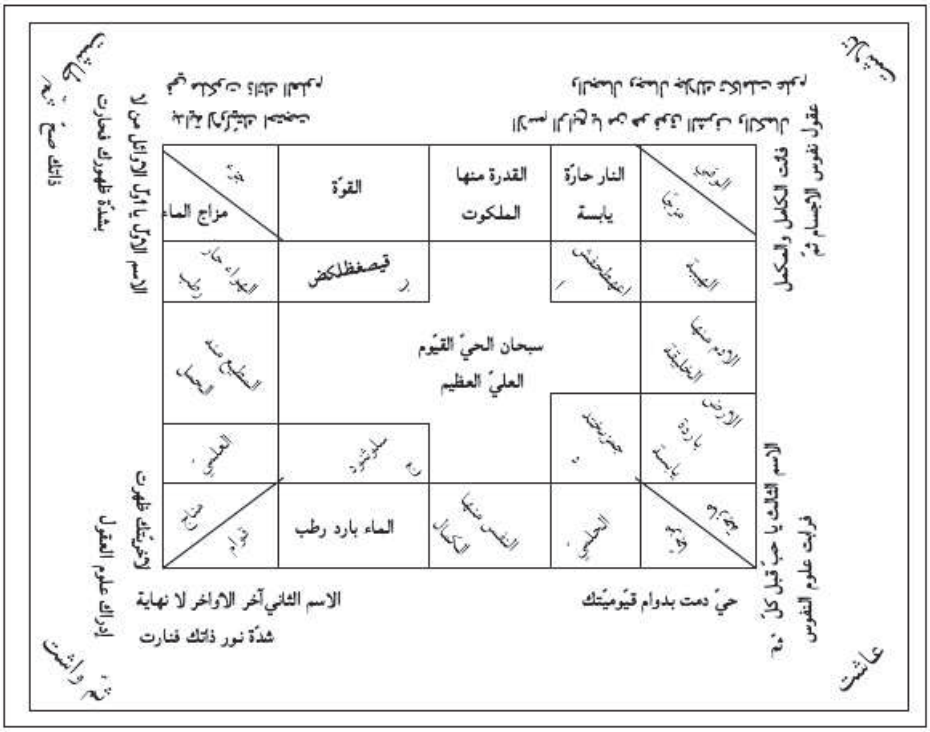

[Figure 13] [٦١ب][(b)] <<[(c)]

1. BnF3 : اعلم
2. BnF2 : orth. سليمن
3. BnF3 : om.
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2, BnF3 : علم
6. BnF2 : le copiste semble avoir écrit حقيقته puis avoir effacé la ت pour mettre les deux points sur la ـه
7. BnF3 : ad. وهذه صفته في هذه الصفحة كما ترى والله أعلم

a. BnF2 : [85b]
b. Esc1 : [61b] ; BnF3 : [89b]
c. BnF1 : om. ; [62a]

﴿56﴾ فصل[1] ها[2] هنا أذكر[3] كرامة[4] فيها تقسيم[5] الحروف على الروحانيّة وما لكلّ حرف من أسماء تلك[6] الروحانيّة وعلى[7] طبائع مثلّثات[8] البروج الاثني[9](a) عشر لتظفر[10] بالمسك الأذفر[11] والعنبر الأشهب[12] والحجر المكرّم والاسم المعظّم[13].

فأقول - وبالله[14] الاستعانة[15] - اعلم أنّ البروج المشيدة[16] في السماء اثني[17] عشر برجًا تقسّمت[18] على الأربع طبائع. فمنها الحارّة[19] < الناريّة / اليابسة >[20] ثلاثة[21] : الحمل والأسد والقوس. والترابيّة ثلاثة[22] : الثور والسنبلة والجدي، وهي اليابسة الباردة. والريحيّة ثلاثة[23] : الجوزاء والميزان والدلو، < وهي الحارّة الرطبة >[24]. والمائيّة ثلاثة[25] : السرطان والعقرب والحوت، وهي الباردة[26] الرطبة.

1. BnF1, BnF3 : ad. أضع ; BnF2 : أضع
2. BnF1 : om.
3. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
4. BnF1 : كرمه
5. BnF2 : تقسّم ; BnF3 : تنقسم
6. BnF2, BnF3 : ملك
7. BnF1 : على
8. BnF1 : مبلغات
9. BnF1, BnF3 : orth. الاثنا
10. BnF2 : لتظفر (fautif)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. الأذفر
12. BnF3 : الأشهر (fautif)
13. BnF1, BnF2, BnF3 : الأعظم
14. BnF1 : والله الهادي
15. BnF1, BnF3 : المستعان
16. Esc1 : hésitation possible entre د et ر
17. BnF1 : اثنا
18. BnF1 : انقسمت ; BnF3 : فقسمت
19. BnF2 : للحرارة ; BnF3 : المرارة (fautif)
20. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.
21. BnF1 : om. ; BnF2 : ٣
22. BnF2 : ٣
23. BnF2 : ٣ وهي
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF2 : ٣ وهي
26. BnF1 : البارد (fautif)

a. BnF2 : [86a]

فالترابيّة لها من حروف[1] المعجم[2] < ج م ز ب خ ت د >[3]، ومن المنازل : الثريّا والدبران والعوا والسماك والذابح[4] وبلع وسعد السعود، ومن الروحانيّة[5] كلكيائيل[6] وروفيائيل[7][α] وسهيائيل[8] وجبريائيل[9] ومهيائيل[10] وعزريائيل[11](a).

والناريّة لها من حروف المعجم < ا ع ه ط ح ف ش >[12]، ومن[13] المنازل : النطح والبطين[14] والجبهة[15] والصرفة(b) والنعائم والبلدة، ومن الروحانيّة[16] إسرافيل ولوما وزوريائيل[17] واسماكيل[18] وينكفيل[19] وسركماكيل[20] وهمراكيل[21].

والهوائيّة[22] لها من حر[و]ف[23] المعجم < ق ي ض غ ظ ک ص >[24]، ومن المنازل : هقعة وهنعة وذراع وغفر[25] وزبانا[26] وجبهة[27] واكليل(c)[28]، ومن الروحانيّة[29] فراسكيل[30] واهجمليائيل[31] ولوخا < ولوذا وخدود >[32] وسحطائل[33].

1. BnF1 : الحروف
2. BnF3 : ad. والبرج
3. BnF2 : ح م ن ف ح ت ذ ; BnF3 : ج م ر ب خ ث ذ (ت écrit en rouge, troisième point ajouté en noir ; و écrit en rouge, corrigé en ذ avec de l'encre noire)
4. Esc1, BnF1, BnF2, BnF3 : ذ s.d.
5. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
6. BnF2 : كالكيائل
7. BnF1 : وروماسل ; BnF2 : وروبيائيل ; BnF3 : وزوبيابيل
8. BnF1 : وصرفياسل ; BnF2 : وسهيائل
9. BnF1 : وحرماسل ; BnF2, BnF3 : وجبريل
10. BnF1 : وسهماسل ; BnF2 : ومهيائل
11. BnF1 : وعزراسل واهراطيل ; BnF2 : وعزريائل وعزرائل ; BnF3 : وعزرائل
12. BnF1 : ا ع ه ط ح ف س ; BnF3 : ا ع هـ ط ح ف س
13. BnF1, BnF2, BnF3 : ولها من
14. BnF1 : orth. النطين
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. والزبرة
16. BnF2, BnF3 : الروحانيّات
17. BnF1 : وروسامل ; BnF2 : وروزيائل ; BnF3 : وروزيائيل
18. BnF1 : واسماعيل
19. BnF1 : وسكمل ; BnF2, BnF3 : وتنكفيل
20. BnF1 : وسرحماكيل
21. BnF1 : وهمزاكيل
22. BnF3 : orth. والهوابة
23. Esc1 : orth. حرف ; BnF3 : العروف (fautif)
24. BnF2 : ن ي ص ع ظ ک ض ; BnF3 : ف ي ص ع ط ک ص
25. BnF1 : غفر
26. BnF1 : زبانا (ز s.d.) ; BnF3 : وزبابان
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : اكليل اخيه
29. BnF3 : الروحانيّات
30. BnF1 : قطراسل وشراكيطامل ; BnF2 : فراسيل سركيائيل ; BnF3 : فراسيل وسركبائيل
31. BnF1 : واهجلماسل ; BnF2 : واهحليائيل ; BnF3 : واهجليائل
32. BnF1, BnF2 : ولودا وحدود ; BnF3 : ولودا ولودا وحدود
33. BnF1, BnF3 : وعطائل ; BnF2 : وعطائيل

a. BnF3 : + M.G. وللمنازل سماك عوى [كذا] دبران ثريّا وريح بلع سعود به مرتب آخر نثرة رتّب هذا منازل ترابيّة وبروج الترابيّة (270°, taʿlīq) (première lettre de ت ترتيب, et ي de ترابيّة s.d.)

b. BnF1 : [62b]

c. BnF3 : [90a]

α. Rūfiyāʾīl, voir *supra* p. 192.

والمائيّة لها من حروف[1] المعجم < س ذ ل ت ز و د >[2]، ومن[3] المنازل النثرة[4](a) والطرف[5] والقلب والشولة[6] والنعائم[7] والمؤخّر والرشا، ومن الروحانيّة[8] هراكيل[9] وطاطائيل[10] واهرائيل[11] وميكائيل وحولالا[12] وروفيائيل[13] ودرديائيل[14].

وسأضع لك جدولاً مرتّبًا فيه ذكر الحروف وطبائعها ومنازلها وروحانيّتها[15]، وذكر رؤس[16] [كذا] الروحانيّة [٦٢أ] الأربع. فرأس[17] الناريّة قلماميم[18]، < ورأس الهوائيّة >[19] تاقميم[20]، < ورأس المائيّة >[21] الغاي[22]، < ورأس الأرضيّة >[23] < بيسا[24].

1. BnF3 : الحروف
2. BnF1 : ش ل ر ث ن و د ; BnF2 : س ل ر ث ن و د ; BnF3 : س ل ر ب ن و د
3. BnF2 : و
4. BnF2 : النتزه (fautif) ; BnF3 : النترة (fautif)
5. BnF2 : والطرفة
6. BnF2 : والشوكة (fautif)
7. BnF1 : والمقدم
8. BnF3 : الروحانيّات
9. BnF1 : همراكيل ; BnF2, BnF3 : همزاكيل
10. BnF1 : فطاطامل ; BnF3 : وطاطيل
11. BnF1 : واهوكيل
12. BnF1 : وجولالا
13. BnF1 : ورقمائل ; BnF2, BnF3 : ورقميائيل
14. BnF1 : دردماسل ; BnF2 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF1 : رؤساء
17. BnF1 : فرئيس ; BnF2 : فوارس (fautif)
18. Esc1 : illisible ; BnF1 : ملماسم
19. BnF1, BnF2, BnF3 : والهوائيّة
20. Esc1 : illisible ; BnF1 : رئيسها قاقميم
21. BnF1 : والمائيّة رئيسها ; BnF2, BnF3 : والمائيّة رأسها
22. Esc1 : illisible ; BnF1 : الفاى ; BnF3 : الفاي
23. Esc1 : illisible ; BnF1, BnF2 : والأرضيّة رئيسها ; BnF3 : والأرضيّة رأسها
24. BnF1 : بنيافا

a. BnF2 : [86b]

فأوّل >[1](a) ولكلّ[2] ثلاثة[3] أبراج[4] من الثلاثة[5] حصة[6] من حروفه. فللحمل من السبعة أحرف حرفان وثلث وهي اعه، وللأسد هطح، وللقوس خفش[7]. والثور[8] من الترابيّة جمز، وللسنبلة ربخ[9]، وللجدي < خشد[10]. « وللجوزاء من الريحيّة »[11] قبص >[12]، وللميزان[13] صقط[14]، وللدلو ضكظ[15]. وللسرطان[16](b) من المائيّة سكر، وللعقرب رثن[17]، وللحوت ندو[18].

وللحمل من الروحانيّة[19] رئس[20] [كذا] يقال له اسكا[21]، وللأسد اسمون، وللقوس ارقيائيل[22] إلى آخر [الـ]ـمثلّثات[23] الأربع على ما رسمته لك في[24] هذا الجدول < العظيم. فانظره وتأمّله، وهذا وضع الجدول المبارك :

1. Esc1 : illisible ; BnF1 : ad. وهذا صفة الجدول المبارك
2. BnF2, BnF3 : كلّ
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : برج ; BnF3 : أبرج
5. BnF1, BnF2, BnF3 : المثلّثة
6. BnF2 : حص
7. Esc1 : peu lisible ; BnF1 : s.d.
8. BnF1 : وللثور ; BnF3 : وللثور
9. BnF1 : ربح
10. Esc1 : peu lisible (حثل ?) ; BnF1 : خقد ; BnF3 : ختد
11. BnF3 : وللسرطان من المائية
12. Esc1 : illisible
13. BnF1 : والميزان
14. BnF1 : صفط
15. BnF1 : طكض ; BnF3 : طكظ
16. Esc1 : illisible
17. BnF3 : رتن
18. BnF1 : نود
19. BnF3 : الروحانيّات
20. BnF1, BnF3 : رئيس
21. BnF1 : اسكى ; BnF2 : أشكا
22. BnF1 : ارقيامل ; BnF2, BnF3 : ارقيال
23. Esc1 : orth. مثلّثات
24. BnF1 : و

a. BnF1 : [63a] puis [Figure 14]
b. BnF1 : [63b]

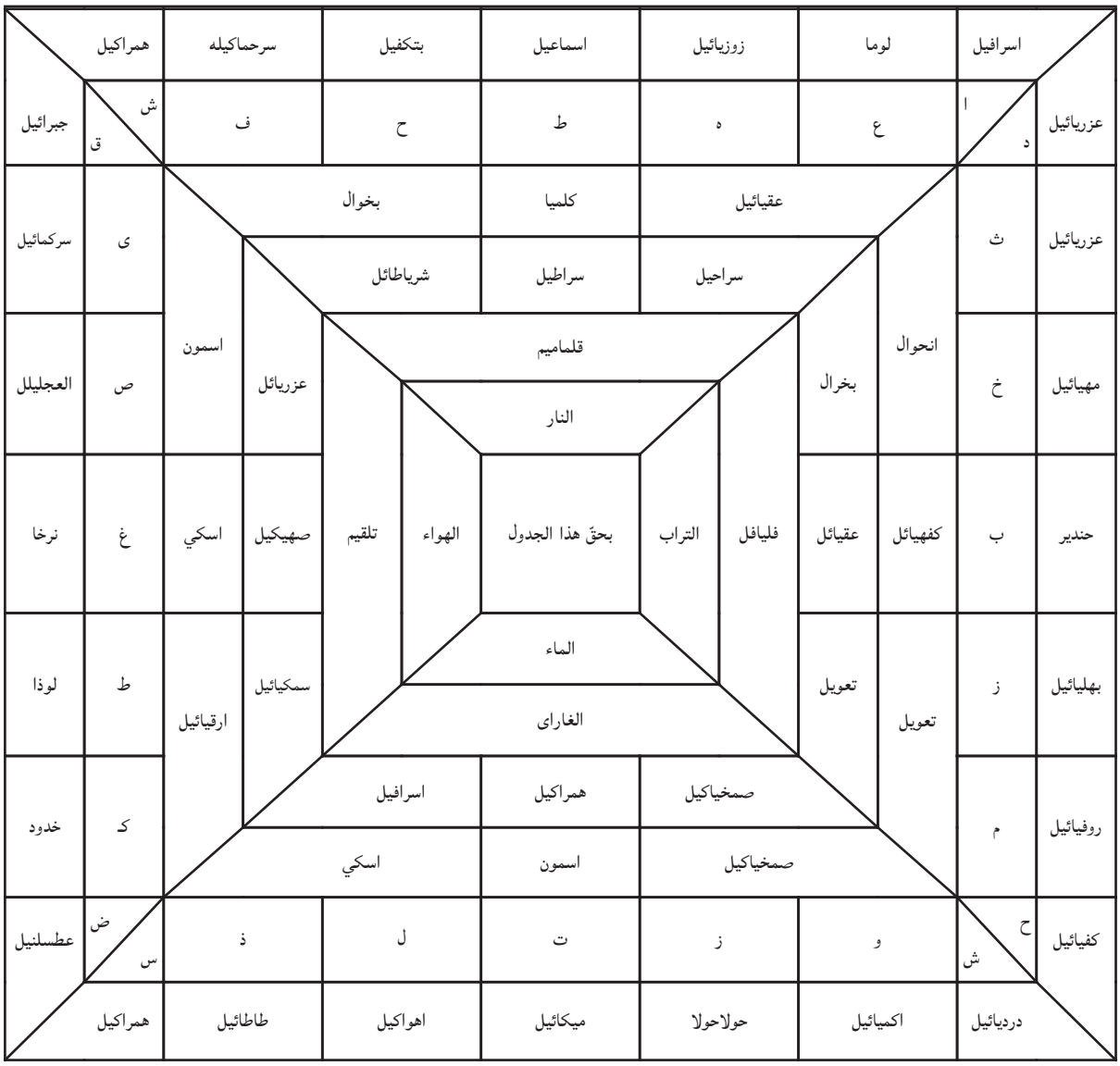

[Figure 14] <[٦٢ب] [1]

[Variantes des noms d'anges] زوزيائيل - BnF1 : روماسل, BnF2 : روزيايل || اسماعيل - BnF2 : اسماكل || بتكفيل - BnF2 : بتكفيل || سرحسكيله - BnF1 : سرحماكيل, BnF2 : سركماكيل || همراكيل - BnF1 : همراسل || جبرائيل - Esc1(M.D.,حـ) : قطريائيل, BnF1 : قطراسل, BnF2 : جبرايل || سركمائيل - Esc1(M.G.) : سراطكائيل, BnF1 : سراكيطائل, BnF2 : سركمايل || العجليلل - Esc1(M.G.) : اهحمليائل, BnF1 : اهحمليال, BnF2 : اهجمليلد || نرخا - BnF1, BnF2 : جولاّل, BnF1 : حولاحولا || ميكايل - BnF2 : ميكائيل || اهوايل - BnF2 : اهواكيل || طاطائل - BnF1, BnF2 : طاطائيل || عطايل - BnF2 : عطايل, شطايل || عطسلنيل - BnF1 : خدود || جدود - BnF1 : لوزا || لوذا - BnF1 : لوغا (bonne leçon) || حولاحولا - BnF2 : اكميائيل - Esc1(M.inf.,حـ) : روقيائيل, BnF1 : روماسل, BnF2 : اكميايل || دردياتيل - BnF1 : دردراسل, BnF2 : دوديايل || كفيائيل - Esc1(M.D.,حـ) : كلكيائيل, BnF1 : كلكاسل, BnF2 : كلبايل || روفيائيل - BnF1 : روماسل, || عزريائيل || مهيايل - BnF2 : صهمايل, BnF1 : صهمياتيل - Esc1(M.D.,حـ) : مهيائيل || حمدير - BnF2 : جبرمل, BnF1 : جبريل - Esc1(M.D.,حـ) : حنديير || مهيايل - BnF2 : صرفياسل, BnF1 : صرفياتيل - Esc1(M.D.) : بهليائيل || روفيائيل - BnF2 : اسكي - BnF1 : اسمون || الحوال - BnF2 : الحوال, بحاراد - BnF1 : بخوال || كلمسنا - BnF2 : كلمسا, كلميا - BnF1 : كهفيايل || عقائيل - BnF2 : عقائل, عقيائيل - BnF1 : اهراطيل || هراطيل - BnF1 : هراطيل, (حـ) - Esc1(M.D.) (2) عزريائيل || عزراسل - BnF1 (1) - BnF2 : اسكي - BnF1 : اسمون || اس - BnF2 : لغويل, اسكي - BnF1 || محكماكيل - BnF2 : ارقيائيل, ارقيائيل - BnF1 || اسكر - BnF2 : اسمون, اسكي - BnF1 || تقويل || كهفيائيل - BnF1 : اسلى, كهفيايل - BnF2 || انحوال - BnF1 : ارقياسل, BnF2 : الحول || سراحيل - BnF2 : اسراقيل || سراطيل - BnF1 : اسواطل || شرياطائل - BnF1 : سرفضاسل, BnF2 : شرياطيل || عمساسل - BnF1 : اسمون || ارقيايل - BnF2 : ارقيايل || عزريائل - BnF2 : اسراقيل || صمخياكيل - Bn2 : ارقيايل || تعويل - Esc1(int.sup.,حـ) : فهيائيل, BnF1 : فهيامل, || صهيكيل - BnF1 : صهكيل, BnF2 : هنكوليل || سمكيائيل - BnF1 : سكامل, BnF2 : ارقيايل || اسراقيل - BnF2 : نهيايل || همراكيل - BnF2 : صرصيامل || بخرال - Esc1(int.sup.,حـ) : ففيائيل, BnF1 : فصامل, BnF2 : سمكيايل || تلقيم - BnF1 : قالميم, BnF2 : تلقميم || الغاراى - BnF1 : عزريايل || عقيائل - Esc1(int.sup.,حـ) : صرصريائيل, BnF1 : صرصيامل, BnF2 : غهكيل || فليافل - BnF1 : illisible, BnF2 : فليانيا || الفاى : illisible, BnF2 || [Variantes des séries de lettres] Lettres de feu : BnF1 a س au lieu de ش || Lettres d'air : BnF1 a ع au lieu de غ, BnF2 a ح au lieu de غ et ق s.d. || Lettres d'eau : BnF1 : س ل ر ث ز و د, BnF2 : س ل ر ت ن و د || Lettres de terre : BnF1 a ح au lieu de خ, BnF2 a ج au lieu de ح. || [Remarques] BnF1 et BnF2 n'ont pas بحقّ هذا الجدول au centre du cercle. Nous ne donnons pas ici les variantes de BnF3 dans la mesure où le tableau présente trop de différences sur ce manuscrit.
Pour le sens d'écriture des mots, voir les reproductions en annexe (*infra*, p. 564).

1. BnF1, BnF2, BnF3 : om.

< تقسم[1] الحروف على المنازل والبروج. وذلك أنّ لكلّ برج[2] سبعة أحرف، ولكلّ سبعة[3] منازل على ما يثبت[4] في[5] الجدول « الذي قرأه، وهذا هو الجدول الذي قرأه على هذه »[6] :

1. BnF1 : تقسيم
2. BnF1 : ثلاثة بروج
3. BnF1 : ad. أحرف
4. Esc1 : peu lisible (rétabli d'après Esc2) ; BnF1 : om.
5. BnF1 : ad. هذا
6. BnF1 : om. ; Esc1 : + M.D.sup. لكلّ ثلاثة أبراج من المثلّثة حصّة من حروف ملك [...] أحرف حرفان وثلث وهي اعه وللأسد هطج وللقوس [...] الترابيّة جمز وللسنبلة زنج وللجدي ختد وللجوزاء من الريحيّة [...] صغظ وللدلو طكضن وللسرطان من المائيّة [...] وللعقرب رتن [...] ارفياتيل إلى آخر المثلّثات الأربع على ما رسمته لك في هذا الجدول

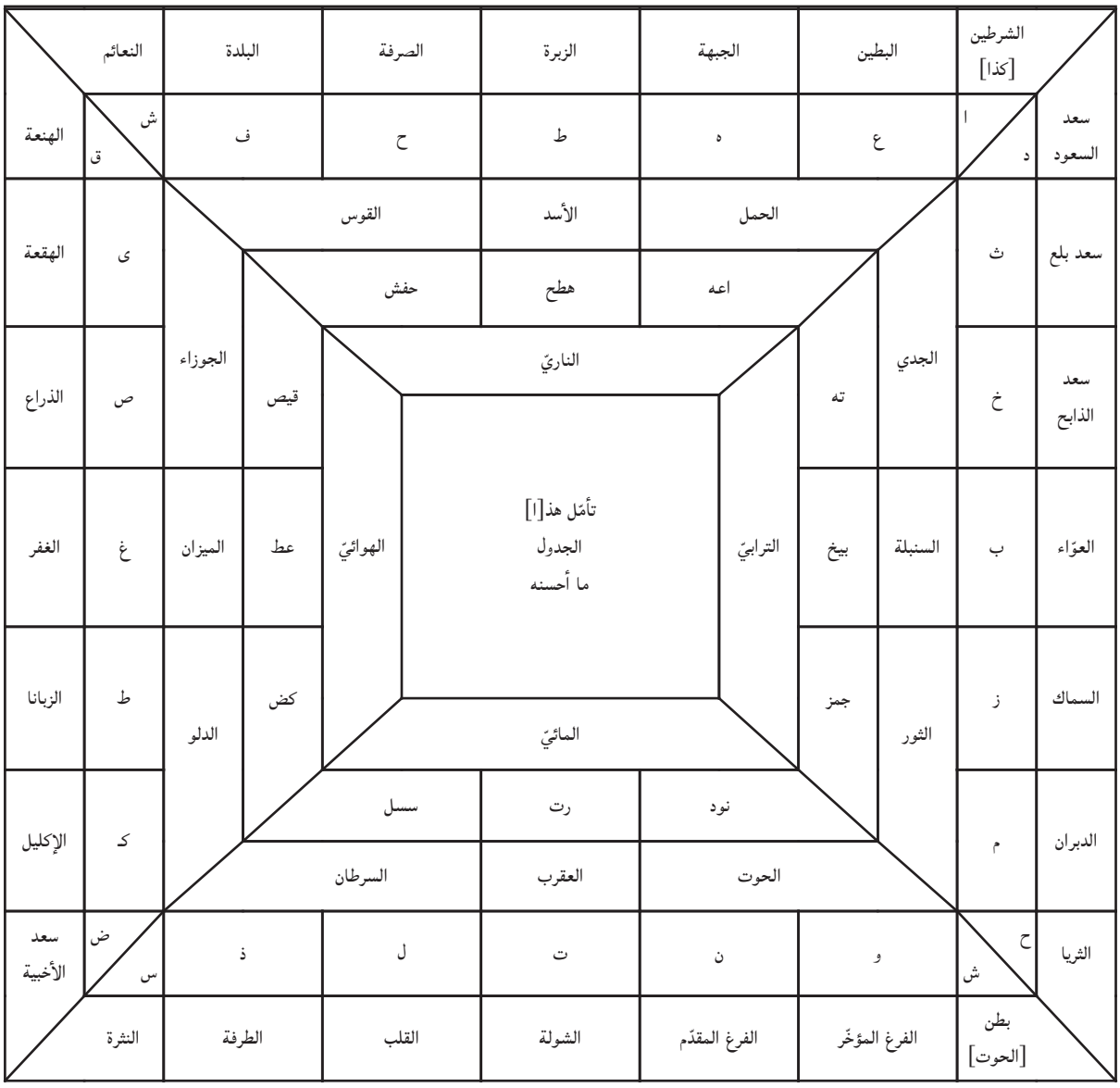

[Figure 15][1] <[2].

[Variantes] BnF1 : les noms des mansions lunaires n'ont pas l'article à l'exception de النثرة, الطرف, القلب et الشولة. Le terme سعد tombe quand il commence le nom d'une mansion (سعود, أخبية, الذابح, بلع). [ء]رشا au lieu de بطن et الطرف au lieu de الطرفة. Les séries de lettres sont pour le feu ا ع ه ط ح ف س, pour l'air كـ ض د ى ص غ ظ, pour l'eau ش ل ر ت ن و د et pour la terre ج م ز ب خ ن د ذ. Les noms des signes de feu n'ont pas d'article (حمل, أسد et قوس). Quelques groupes de lettres sont différents : حس au lieu de لقص, حفش au lieu de صنعط, قيص au lieu de طلكص, عط au lieu de سكر, كض au lieu de سسل, رس au lieu de حمز, رت au lieu de رح, حمز au lieu de بيخ et ختد au lieu de ته. La base centrale contient تبارك الله أحسن الخالقين. | | BnF2 : peu de variantes sont à signaler hormis l'absence de points diacritiques pour certains noms de mansions lunaires. On trouve اليـرطيـن (fautif) au lieu de البطين. Parmi les lettres des mansions, il y a des différents avec les lettres d'eau س ل ر ت ن و د et les lettres de terre ح م ن ب ح ث د. Les séries de lettres sont identiques hormis خفش au lieu de حفش. | | BnF3 : le tableau ne suit absolument pas le même schéma.
Pour le sens d'écriture des mots, voir les reproductions en annexe (*infra*, p. 566).

1. BnF1 : om.
2. BnF2, BnF3 : بعون الله تعالى فاعلمه

فالحمل < والأسد / والقوس >[1] مثلّثة ناريّة، ومنازلها[2] سبعة ناريّة : النطح والبطين[3] والجبهة والزبرة والصرفة[4] والنعائم والبلدة[(a)].
فلكلّ[5] برج من هذه المثلّثة[6] منزلتان وثلث، ولها من الحروف الناريّة سبعة[7] وهي[8] < ا ع ه ط ح ف ش >[9]. وكذلك لكلّ منزلة حرف من هذه الحروف.
ولكلّ برج حرفان[10]. وكذلك كلّ مثلّثة[11] من هذه[12] البروج وهذا[(b)][13] الجدول < هو[14] أصل الأعمال >[15] [٦٣أ] وعليه الاعتماد[(c)][16].

فإذا أردت عملاً في إنسان فخذ اسمه واسم أمّه[17] واطرح كلّ حرف تسعة تسعة وما[18] كان تسعة أو أقلّ منه[19]. فأثبت[20] عدده وما[21] اجتمع لك من عدد[22] اسمه واسم أمّه[(d)][23] < اثني[24] عشر >[25]، فاثني[26] عشر[27] أو أقلّ[28]، فعد[29] من أوّل بيوت الفلك وهو الحمل، فحيث وقف[30] عددك[31]،

1. BnF3 : inv.
2. BnF1 : منازلها
3. BnF2 : والسبطين (fautif)
4. BnF3 : om.
5. BnF1 : ولكل
6. BnF1 : الثلاثة
7. BnF2 : ٧
8. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
9. BnF1, BnF2 : ا ع ه ط ح ف س ; BnF3 : ا ع هـ ط ح و س
10. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. وثلث
11. BnF1 : مثله
12. BnF1 : ذ s.d.
13. BnF1 : ad. صفة ; BnF3 : ad. أصل
14. BnF1 : وهو
15. BnF3 : om.
16. BnF3 : ad. والله الموفق بمنه
17. BnF1 : ad. واسم الطالب واسم أمّه ; BnF2, BnF3 : ad. واسم الطالب له واسم أمّه
18. BnF3 : ما
19. BnF1 : من تسعة
20. BnF3 : أثبت
21. BnF3 : وأنا (fautif)
22. BnF1, BnF3 : om.
23. BnF1 : ad. اطرحه ; BnF2, BnF3 : ad. اطرح ذلك
24. BnF3 : اثنا
25. BnF2 : ١٢
26. BnF1 : اثنا ; BnF2 : اثنى
27. BnF1 : ad. فإن بقى لك اثنا عشر ; BnF2 : ad. وإن بقى لك ١٢ ; BnF3 : ad. وإن بقي لك اثنا عشر
28. BnF1 : ad. من ذلك
29. BnF2 : orth. قعد
30. BnF3 : انتهى
31. BnF2, BnF3 : عدد ذلك

a. BnF3 : [90b]
b. BnF2 : [87a]
c. BnF1 : [64a] [Figure 15] ; BnF2 : ad. [Figure 14] [87b] [Figure 15] ; BnF3 : ad. [Figure 14] [91a], ad. passage reproduit en annexe, [91b] [Figure 15]
d. BnF1 : [64b]

فذلك البرج هو[1] المطلوب. ثمّ افعل كذلك[2] باسم[3] الطالب[(a)] واسم أمّه. فإذا خرج[4] برج[5] الطالب وبرج[6] المطلوب، فاعزل كلّ برج على حدة، وانظر ما لكلّ برج من الحروف، فاعزلها مع برجها ثمّ خذ اسم الطالب وضع[7] حروفه يمنة[8] مقطّعة < ثمّ خذ[9] حروف[(b)] البروج[10] وضعها يسرة مقطّعة أيضًا >[11] ثمّ خذ أوّل حرف من الاسم وضعه في سطر، وحرف[12] من حروف البروج[13] وضعه بحياله[14] حتّى تتمّ[15] حروف الاسم وحروف البروج[16]، ويجتمعان[17] في سطر واحد ممتزجان[18] ثمّ افعل كذلك[19] باسم المطلوب وحروف بروجه[20] < حتّى يمتزجان[21] في سطر واحد ثمّ ضع السطر الأوّل باسم الطالب وحروف برجه يمنة[22] واسم المطلوب وحروف برجه >[23] يسرة وابدأ بأوّل حرف < من سطره، فضعه[24] تحتهما[25] وأوّل حرف >[26] من سطر[27] المطلوب بإزائه هكذا حتّى يتمّ[28] السطر بالامتزاج. وقد اجتمع جميع[29] ذلك في سطر واحد.

1. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. برج
2. BnF3 : ذلك
3. BnF3 : om.
4. BnF1 : أخرج الكسر ; BnF2, BnF3 : ad. لك
5. BnF1 : برجي
6. BnF1 : و
7. BnF3 : وخذ
8. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
9. BnF2 : تأخذ
10. BnF2 : البرج
11. BnF1 : om.
12. BnF2 : وحروف
13. BnF1 : البرج
14. BnF2, BnF3 : بحاله
15. BnF1, BnF2, BnF3 : يتم
16. BnF1 : البرج ; BnF2 : البرجان
17. BnF1 : orth. ويجتمعان
18. BnF2, BnF3 : ممتزجًا
19. BnF3 : ذلك
20. BnF1, BnF2 : برجه
21. BnF1 : orth. ممتزجان
22. BnF1 : ad. أيضًا
23. BnF3 : om.
24. BnF1 : وضعه
25. BnF1 : يحتبهما ; BnF2 : orth. تحتيهما
26. BnF3 : om.
27. BnF1 : اسم ; BnF3 : om.
28. BnF1 : orth. نتم
29. BnF1 : om.

a. BnF2 : [88a]
b. BnF3 : [92a]

< واعلم بأنّ هذا[1] السطر >[2] قد[3](a) اجتمع فيه[4] أسرار الائتلاف والاختلاف في جميع العالم الإنسانيّ، ثمّ يخرج[5] روحانيّ[6] البرجين[7] وروحانيّ[8] الدريات[9]. وروحانيّة الطبائع من كلّ حرف روحانيّ، ثمّ تنظم[10] من حروف الاسمين والبرجين أسماء من أسماء الله تعالى[11] التي قد اجتمعت في تلك الحروف وتقسمها[12] على تلك الروحانيّة وما لها من الأرضيّة وتستخرج بخوره من حروف درّيّة[13]. فإن[14] أردت[15] خيرًا فاكتب[16] السطر في رقعة من ثوب[17] المطلوب، واجعل معها[18] شيئًا[19] من الدهن[20] وقدها[21] في ساعته < وطالع به >[22] واستقبل به جهة المعمول له [[(b)] واقسم به[23] على الروحانيّة وخدامها من[24] الأرضيّة بما(c) خرج لك من أسماء الله تعالى. فإنّ المعمول له لا يتمالك من نفسه شيئًا ويشرع[25] به[26] القلق والاشتياق إلى[27] طالبه[28] حتّى يوقفه[29] بين يديه[30] ذليلاً[31] حيرانًا[32]. وإن أردت بعد ما[33] بينهما، فاقلب الحروف والأسماء عند الامتزاج، وقد < الفتل(d)

1. BnF2 : om.
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : فقد
4. BnF1 : في هذا السطر جميع
5. Esc1, BnF1 : orth. مخرج
6. BnF2 : روحان (fautif)
7. BnF2, BnF3 : البرجان
8. BnF2 : وروحان
9. BnF1 : الدرّيين ; BnF2 : الذريان (fautif) ; BnF3 : الدريان (fautif)
10. BnF2 : تنظر ; BnF3 : تنظم (fautif)
11. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الكرام
12. BnF1, BnF2 : وتقسم بها ; BnF3 : وتقسم بها
13. BnF2 : ذرّيّة (fautif)
14. BnF1 : فإذا ; BnF3 : وإن
15. BnF1 : ad. مثلاً
16. BnF1 : كتبت
17. BnF1 : ad. المذكور
18. BnF1 : معه
19. BnF1 : شيء
20. Esc1 : + M.G. وسمن وعسل (حـ) ; BnF1 : سمن وعسل ودهن ; BnF3 : دهن
21. BnF1 : وقده
22. BnF1, BnF2, BnF3 : وطالعه
23. BnF1 : om.
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : ويسرع
26. BnF3 : ad. الشوق
27. BnF1 : وإلى
28. BnF1 : صاحبه
29. BnF1 : orth. موقفه
30. BnF1 : يدي
31. BnF1, BnF2, BnF3 : orth. دليلاً
32. BnF3 : orth. خيرانًا
33. BnF1 : om.

a. BnF1 : [65a]
b. Esc1 : le passage suivant n'apparaît pas, nous le rétablissons en prenant BnF2 pour base
c. BnF2 : [88b]
d. BnF3 : [92b]

بقطران[α] <[1] واستدبر به جهة المعمول له]][a]. فإنّه يسرع[2] في اختلافهما[3] < مثال ذلك >[4] علي يطلب داوود[5][b] [كذا] واسم أمّ علي زينب اطرحه تسعة[6] < يبقى[7] من العين >[8] سبعة[9]، < ومن اللام >[10] ثلاثة[11]، < ومن الياء >[12] واحد[13]، والزاي سبعة[14]، ومن[15] الياء واحد[16]، ومن[17] النون[18] خمسة[19]، والباء [٦٣ب] اثنان[20]. فكان[21] الجميع ستّة وعشرين. اطرحها[22] اثني < عشر، اثني[23] عشر >[24] على عدد البروج[25] الاثني[26] عشر كان الباقي اثنان[27] عد من أوّل البروج[28] وهو الحمل تقف على برج الثور، وهو الخاصّ باسم الطالب وهو علي. ثمّ[29] خذ[30] اسم المطلوب[31]، وهو داوود[32]

1. BnF1 : القنديل بيان وقطران
2. BnF3 : يشرع
3. BnF1 : خلافهما ; BnF2 : اختلافها
4. BnF2 : ومثال ذلك ; BnF3 : مثاله
5. BnF2 : داود
6. Esc1 : ad. تسعة (ditt.)
7. Esc1 : orth. يبقا
8. BnF1 : فالعين يبقا منها (orth. سقا)
9. BnF2 : ٧ ; BnF3 : om.
10. BnF1 : واللام يبقى منها (orth. سقى s.d.) ; BnF3 : واللام
11. BnF2 : ٣
12. BnF1 : والياء يبقى منها (orth. سقى)
13. BnF2 : ١
14. BnF2 : ٧
15. BnF1, BnF2, BnF3 : و
16. BnF2 : ١
17. BnF1, BnF3 : و
18. BnF1 : ad. يبقى (orth. سقى)
19. BnF2 : ٥
20. BnF2 : ٢
21. BnF1 : كان
22. BnF1 : حطهما
23. BnF1 : orth. اثنا
24. BnF2 : ١٢
25. BnF1, BnF2, BnF3 : البيوت
26. BnF1, BnF3 : الاثنا
27. BnF1 : اثنين
28. BnF1, BnF2, BnF3 : البيوت
29. BnF1 : و
30. BnF2, BnF3 : تأخذ
31. BnF3 : الطالب
32. BnF3 : orth. داود

a. Esc1 : om., passage rétabli en prenant BnF2 pour base ; BnF2 : [88b]

b. BnF1 : [65b]

α. Il s'agit de goudron, une huile (*duhn*) tirée du cèdre (*šarbīn* ou *qādrs*). Cette substance est réputée avoir une odeur forte. Mūsā b. Maymūn indique que la substance est appelée « sapin » (*šabīn*) au Maroc. Le *šarbīn* est toutefois compris comme étant le genévrier et non le cèdre par H.P.J. Renaud et Georges S. Colin en s'appuyant sur l'équivalent berbère *tīqqi* donné par la *Tuḥfat al-aḥbāb* (il est néanmoins bien identifié comme étant « l'arbre à goudron » dans la même œuvre). Ici, il s'agit de fabriquer une mèche, qui pourrait être utilisée dans une lampe par exemple. Des recettes de mèches parfumées pur des lampes magiques se trouvent par exemple dans le *Kitāb Šarāsīm al-Hindiyya*. Sur le goudron, cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 25 ; *Traité des simples*, III, p. 96, n°1812 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 37 (texte arabe) et 171 (traduction), n°341 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 36 (texte arabe) et 153-154 (traduction), n°352. Sur le cèdre (*šarbīn*), cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 60-62 ; *Traité des simples*, II, p. 330-331, n°1317 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 48 (texte arabe) et 194-195 (traduction), n°458.

بن[1] زينب أيضًا[2]، < فاطرحه تسعة أيضًا تجد >[3] الدال أربعة، والألف واحد[4]، والواو ستّة[5]، والدال أربعة[6]، والزاي سبعة[7]، < ويبقى[8] من الياء[9] >[10] والياء واحد[11]، ومن[12] النون خمسة[13]، والباء[14] اثنان[15]. المجتمع[16] ثلاثون. اطرحها[17] باثني[18] عشر[19] تبقى[20] ستّة[21]، عد من[22] الحمل تقف على السنبلة. < فالثور والسنبلة >[23] برجان أرضيّان يابسان. فحروف الثور ثلاثة[24] < ج م ز >[25]، وحروف السنبلة ثلاثة[26] أيضًا[27] < ن ب ح >[28]. < يمتزج[29] الأيمن[30] هكذا ع د ل أي ودّ، وتمتزج[31] حروف البرجين هكذا « ج ن[32] م ب ز ج »[33] ثمّ تمتزج[34] [كذا] « هذين السطرين »[35] - أعني

1. BnF1, BnF3 : orth. ابن
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : om.
4. BnF2 : ١
5. BnF2 : ٦
6. BnF2 : ٤
7. BnF2 : ٧
8. Esc1 : orth. وسقا
9. Esc1 : orth. الباء
10. BnF1, BnF2 : والياء
11. BnF2 : ١
12. BnF1 : و
13. BnF2 : ٥
14. BnF3 : والياء
15. BnF1 : اثنين ; BnF2 : الاثنان
16. BnF1 : الجملة
17. BnF1, BnF2, BnF3 : اسقطها
18. BnF1 : اثنا ; BnF2, BnF3 : اثنى
19. BnF1 : ad. اثنا عشر ; BnF2 : ad. ١٢ ; BnF3 : ad. اثنى عشر
20. Esc1 : orth. تبقا ; BnF1 : الباقي ; BnF2 : يبقى
21. BnF2 : ٦
22. BnF3 : ad. أوّل
23. BnF1 : om.
24. BnF1 : ad. أحرف ; BnF2 : ٦
25. BnF1 : ح م ز ; BnF2, BnF3 : جمز
26. BnF1 : om. ; BnF2 : ٣
27. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
28. BnF1 : ز ب ج ; BnF2 : ر ب خ ; BnF3 : ربخ
29. BnF2, BnF3 : ثمّ تمزج
30. BnF2, BnF3 : الاسمين
31. Esc1 : orth. وستزج ; BnF2, BnF3 : وتمزج
32. Esc1 : symbole ressemblant à un ٧
33. BnF2 : ج ز م ب ز خ ; BnF3 : ح ز م ح ز م ب د ج
34. BnF2, BnF3 : تمزج (bonne leçon)
35. BnF2, BnF3 : هذان السطران

سطر الاسمين - مع[1] سطر حرف[2] >[3] البرجين < يخرج[4] لك >[5] < هكذا : ع ج[6] د ز ل ب[7] ا م[8] ي[9] ن[10] و ح[11] د[12]. « ثلاثة عشر »[13] حرفًا يخرج[14] >[15] منها[16] من أسماء الله تعالى[17] : العليّ العزيز[18] العلّام الجواد الدائم[(a)] البديع الأوّل الودود الواسع الولي المبدئ المعيد الخبير الخلّاق. فهذه < ثلاثة عشر >[19] اسمًا[(b)20] على عدد الحروف[(c)]، واسمان < ظاهران في >[21] أوّلهما وهما[22] الخبير والخلّاق. < ففي هذه الأسماء >[23] < من الصفات[24] العلية[25] العالم، ومن أسماء الأوصاف العليم علّام الغيوب الخبير الأوّل المولى العدل[26] العزيز >[27]، ومن[28] أسماء الأخلاق[29] الودود < الوليّ / المجيب[30] >[31]، ومن أسماء الأفعال < مع أسماء[32] [كذا] >[33] الفعّال البديع المبدع الخلّاق الخالق المبدئ < المعزّ / المعيد >[34]

1. Esc1 : ad. اسم rayé
2. BnF2, BnF3 : حروف
3. Esc1 : + M.D. وصفة العمل هكذا على داود ع ل ى داود وامتزاج حروف البرجين هكذا ; BnF1 : (حـ) وصفة العمل هكذا على داوود ع د ل ا ى و ده، وامتزاج حروف البرجين هكذا : ج م ن ب ز خ، ثم امزج سطر الاسمين مع حروف البرجين هكذا
4. Esc1, BnF2 : orth. يخرج
5. BnF1 : om.
6. BnF2 : خ
7. BnF1 : م
8. BnF1 : ب
9. BnF2 : ى
10. BnF1, BnF2 : ز
11. BnF1 : ج
12. BnF2 : om.
13. BnF2 : ١٣
14. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. يخرج
15. BnF3 : om.
16. BnF3 : ad. اسمًا
17. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. هذه
18. BnF1 : ad. العليم
19. BnF2 : ١٣
20. BnF3 : ad. من أسماء الله [٩٣أ] تعالى
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ظهر الخافيّ
22. BnF3 : om.
23. BnF1 : ففيهما
24. BnF1 : الصافات
25. BnF1 : om. (bonne leçon)
26. BnF1 : ad. العليّ
27. BnF2, BnF3 : om.
28. BnF2, BnF3 : من
29. BnF1 : الاختلاف
30. BnF1, BnF2, BnF3 : المجيد
31. BnF1 : inv.
32. BnF2 : اسم
33. BnF1 : om.
34. BnF1, BnF2, BnF3 : inv.

a. BnF1 : [66a]
b. BnF3 : [93a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
c. BnF2 : [89a]

الجامع. فهذه[1] عشرون[2] اسمًا اجتمعت من الحروف الثلاثة[3] عشر. فالذي اختاره أئمة الهدى[4] أن[5] يرتّب الداعي أسماء الله تعالى[6]. فيبدأ باسم[7] الذات ثمّ بأسماء الصفات[8]، ثمّ بأسماء الأخلاق، ثمّ بأسماء الأفعال هكذا[9] : "اللهمّ إنّي أسألك[10] يا عالم يا عليم يا علّام الغيوب[11] يا أوّل[12] يا مولاي[13] يا عدل يا عليّ يا عزيز يا ودود يا مجيب يا وليّ يا بديع يا مبدع[14] < يا خالق / يا خلّاق >[15] < يا مبدئ >[16] يا معيد يا معزّ يا جامع[17](a)". ولها من [٦٤أ] الروحانيّة كلكيائيل[18] وروفيائيل[19] وسميائيل[20] ورئيسهم[21] سقياياوزنح[22]، ولها[23] من الروحانيّة شميائيل[24] وجبريل ومهيائيل[25] والرئيس واحد[26]، وصفة[27] قلبها هكذا ز م ج[28] خ ب ن[29]. فاعرف[30] سرّ[31] ما[32] أشرت به[33] إليك[34] < تظفر بمرادك وتتّصل بمرغوبك إن شاء الله تعالى. وهذا صفة الخاتم. فاعرفه وتأمّله إن شاء الله تعالى. >[35]

1. BnF1 : ذ s.d. ; + M.G. أربعة (حـ)
2. BnF1 : وعشرون, + M.G. أربعة (حـ, espace dans ©) ; BnF2 : ٢٠
3. BnF1 : الاثنى
4. Esc1 : orth. الهدا
5. BnF1 : om.
6. BnF2 : عزّ وجلّ
7. BnF2, BnF3 : بأسماء
8. BnF1 : ad. ثمّ بأسماء الأوصاف
9. BnF1 : ad. تقول
10. BnF2, BnF3 : orth. أسئلك
11. BnF1 : ad. يا خبير
12. BnF3 : ولي
13. BnF1 : مولى
14. BnF2, BnF3 : مبدئ
15. BnF2, BnF3 : inv.
16. BnF2 : om. ; BnF3 : يا باريئ
17. BnF1 : ad. لعله ما ذكر روحانيّ برج الثور فهقائيل وروحانيّ السنبلة [٦٦ب] صرفيائيل ودري الثور له من الروحانيّة اسمون وروحانيّ دزي السنبلة اسكى وروحانيّة حروف حمز
18. BnF1 : كلكيائل
19. BnF1 : روبائل ; BnF2, BnF3 : وروبيائيل
20. BnF1 : وصرفائل ; BnF2, BnF3 : وشميائيل
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : وزنج ; BnF2 : نينافاوزنح ; BnF3 : ينسيان
23. BnF1 : لها
24. BnF1 : صرفبائل ; BnF2 : شميائل
25. BnF1 : وصهمسائل ; BnF2 : ومهيائل
26. BnF1 : ad. وهو مافا
27. BnF3 : om.
28. BnF3 : ح
29. Esc1 : peu lisible
30. BnF2, BnF3 : واعرف
31. BnF2 : om. ; BnF3 : قدر
32. BnF2 : ad. به
33. BnF2 : om.
34. BnF2 : لك ; BnF3 : om.
35. BnF1 : وهذا صفة الخاتم فافهم سره تظفر ; BnF2 : < وهذه صفة الخاتم فافهم سره تظفر به إن < شاء الله تعالى (passage entre crochets écrit à 270°) ; BnF3 : [٩٣ب] وهو هذا الخاتم المبارك فافهمه ترشد puis [٩٤أ] تم الجدول المبارك [Figure 16]

a. BnF1 : [66b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

أسماء	الرو	النا	الرؤساء	الهوا	الرؤساء	الما	الرؤساء	الترا	الرؤساء
الدراري	حانيّة	ريّة	قليم	ئيّة	ثاقميم	ئيّة	الماي	بيّة	يتقياب
زحل	ارقيائل	ا	سرافيل	ق	لكزيائل	س	همراكيل	ج	كلماكيل
مشتري [كذا]	انحوال	ع	لوما	ي	كفيائل	ل	طاطائل	م	روييائيل
مرّيخ	عقيائل	ه	دررنائيل	ص	اهجميائيل	ز	اهواكيل	ر	سهيائيل
الشمس	طفينا	ط	اسماعيل	غ	لوخا	ث	ميكائيل	ب	جريائيل
زهرة [كذا]	اسمون	ح	نيكفيل	ظ	لوذا	ن	حولالا	خ	صهيائيل
عطارد	الهكع	ف	سرحماكيل	ک	خذوذ	و	المعيائل	ت	عزريائل
قمر [كذا]	نكويل	ش	همراكيل	ض	عضيائل	ذ	ذرذيائيل	د	اهراطيل
أعوان	ملائكة	حروف	مرفوع	حروف	منصوب	حروف	مخفوض	حروف	مجزوم

[Figure 16][a]

[Variantes des noms d'anges] ارقيائل - BnF1 : ارضائل, BnF2 : اروقيايل || سرافيل - BnF1, BnF2 : اسرافيل || لكزيائل - BnF1 : فطرائل, BnF2 : نطرايل || همراكيل - BnF2 : هطرايل || كلماكيل - BnF1 : كلكمائل, BnF2 : كلكاييل || انحوال : BnF1 : الخراد, BnF2 الحوال || كفيائل - BnF1 : سراكيطائل || طاطائل - BnF2 : طاطاييل || اهجميائيل - BnF1 : العملمائل, BnF2 : اهجمليايل || روبائيل - BnF1 : روبائل || عقيائل - BnF1 : عفنائل, BnF2 : محفيايل || دررنائيل - BnF1 : روبائل, BnF2 : زوزيايل || اهجميائيل - BnF1 : هيكايل || جريائيل - BnF1 : حربائل, BnF2 : سهيائيل - BnF1 : illisible, BnF2 : شمشمياييل || طفينا - BnF1 : كلميا || اسماعيل - BnF2 : اسماكيل || ميكائيل - BnF2 : هيكايل || جريائيل - BnF1 : حربائل, BnF2 : جبريايل || اسمون - BnF2 : اسمونا || نيكفيل - BnF1 : بتكفيل || حولالا - BnF2 : خولالا || صهيائيل - BnF1 : صهمائل, BnF2 : صميايل || الهكع - BnF1 : اسكى, BnF2 : الهكى || سرحماكيل - BnF2 : سركماكيل || خذوذ - BnF1, BnF2 : حدود || المعيائل - BnF1 : روضائل || عزريائل - BnF2 : عزريايل || نكويل - BnF1 : لعوبل, BnF2 : تطويل || همراكيل - BnF1 : قمراكيل, BnF2 : همزاكيل || عضيائل - BnF1 : عطايل || ذرذيائيل - BnF1 : دروائل || [Autres variantes] Dans BnF1, la ligne de Mars apparaît à la fin du tableau et مريخ est remplacé par شمس, à l'intérieur du tableau الشمس est remplacé par مريخ. Il semble que le copiste ait sauté une ligne en commençant la ligne consacrée à Mars. [Variantes des lettres] BnF1 : ش au lieu de س, خ au lieu de ج, ش au lieu de ص, ر et ز intervertis, ش, ض et ذ s.d., BnF2 : ع au lieu de غ, ج au lieu de ح et ط au lieu de ظ.
Pour le sens d'écriture des mots, voir les reproductions en annexe (*infra*, p. 568).

a. BnF1 : [Figure 16] [67a] ; BnF2 : [89b] [Figure 16] ; BnF3 : [93b] [94a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

﴾57﴿ [[(a)] فصل أذكر[1] فيه الأسماء العظيمة[2] ومنافعها وأسرارها.[α]

وهذه الأسماء قيل فيها[3] بأنّها[4] مكتوبة حول العرش. وفيها اسم [٦٤ب] الله الأعظم الذي < إذا دعى به أجاب >[5] وإذا[6] سئل به أعطى[7]، وهي أسماء عبرانيّة نذكر معانيها بالعربيّة وخدامها وخواصّها[8] ومنافعها[9]. فإذا[10] أردت أن تدعو[11] بها فصم[12] لله < - عزّ وجلّ - >[13] ثلاثة[14] أيّام شكرًا له بعد أن تطهر < ثيابك وبدنك >[15]، لأنّها[(b)] أسماء عظيمة، وهي هنا مقابلة صحيحة[16]، لأنّ يعقوب بن[17] إسحق[β][18] نقلها من كتاب بخطّ[19] < أبيّ بن كعب[γ] - رضي الله عنه - كاتب رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - >[20] ثمّ نقلت بخطّ[21] نائب الملك الأشرف[δ] إلى هيكل الملك

1. BnF3 : ad. هنا
2. BnF2, BnF3 : المعظّمة
3. BnF3 : om.
4. BnF2, BnF3 : إنّها
5. BnF3 : om.
6. BnF3 : إذا
7. BnF3 : ad. وإذا دعي به أجاب
8. BnF2, BnF3 : وخصوصها (fautif)
9. BnF3 : om.
10. BnF3 : إذا
11. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. تدعوا
12. BnF2 : أن تصوم (fautif) ; BnF3 : تصوم
13. BnF3 : تعالى
14. BnF2 : ٣
15. BnF2, BnF3 : بدنك وثيابك
16. BnF2, BnF3 : مصحّحة
17. BnF3 : orth. ابن
18. BnF3 : orth. اسحاق
19. BnF2 : orth. بخط
20. BnF2, BnF3 : رجل كبير من أهل العلم
21. BnF2, BnF3 : من خطّ

a. BnF1 : le passage suivant est absent du manuscrit

b. BnF2 : [90a]

α. Section reprise comme une épître indépendante dans le manuscrit d'Istanbul, Aya Sofia, 1872 (ASγ). À comparer avec le manuscrit Paris, BnF, ARABE 2562, fol. 83a-92a qui contient une liste de quarante noms dont certains sont communs à cette liste (mais il n'y a pas de correspondance dans le détail). Ils y sont attribués à ʿAlī b. Abī Ṭālib qui les aurait transmis à Wahb b. Munabbih.

β. Abū Yūsuf Yaʿqūb b. Isḥāq al-Kindī (n. v. 185/801, m. v. 252/866), surnommé « le philosophe des Arabes ». Cf. Peter Adamson, *al-Kindī*, Oxford, Oxford University Press (« Great Medieval Thinkers »), 2007 et Jean Jolivet et Roshdi Rashed, « al-Kindī », *EI*².

γ. Ubayy b. Kaʿb, cf. *supra* p. 189.

δ. Al-Malik al-Ašraf Muẓaffar al-Dīn Mūsā, dernier sultan ayyoubide d'Égypte officiellement de 648/1250 à 652/1254, bien qu'il n'avait réellement aucun pouvoir. Cf. Claude Cahen, « Ayyūbids », *EI*² et Peter Malcolm Holt, « Mamlūks », *EI*².

الصالح نجم الدين بن[1] [كذا] أيّوب بن[2] هيكة[α] إلى هيكل[3] إلى هذه الكراسة التي نقلناها[4] منها إلى كتابنا هذا. فعليك بحفظها[5] وكتمها[6] وهي هذه[(a)] :

يا شمخيثا[7] وتمشيثا[8] وشمخوتيا[9] أجب يا كسفيائيل[10]. تفسيرها بالعربيّة : "أنا الحيّ الباقيّ[11] { لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ < وَمَا فِي >[12] الْأَرْضِ }[β]، غافر الذنب[13] يفعل ما يشاء". وهذا الاسم مكتوب على كفّ روقيائيل[14].

يا دهموتا[15] أجب يا موريائل[16] معناه[17] "أنا الذي أحيي وأميت وأرحم[18] المؤمنين". فمن[(b)] دعا به أمن من الفزع[19]، وهو شفاء من كلّ داء. وإذا تلي على سهم[20] لم يخط[21] أبدًا.

1. BnF2, BnF3 : om. (bonne leçon)
2. BnF3 : orth. ابن
3. BnF2 : هيكه ; BnF3 : هيكله
4. BnF2 : نقلتها
5. BnF2 : بحفظهما (fautif)
6. BnF3 : om.
7. BnF2, BnF3 : شمخيثا
8. BnF3 : يا تميشيثا
9. BnF2 : وسمخويثا ; BnF3 : ويا شمخوثيثا (la première ث porte deux points au-dessous et trois au-dessus)
10. BnF3 : كشفيائيل
11. BnF2, BnF3 : ad. الذي
12. BnF3 : و
13. BnF2, BnF3 : الذنوب
14. BnF2 : رقيائل ; BnF3 : la ر a été écrite au-dessus du ر
15. BnF2 : دمهوثا ; BnF3 : ودمهرثا + M.G. يا رمهوثا يا دهموثا يا رهموثا
16. BnF2 : موديائيل ; BnF3 : موريائيل
17. BnF2, BnF3 : ad. بالعربيّة
18. BnF2 : أرحم ; BnF3 : وأنا أرحم
19. BnF2, BnF3 : ad. الأكبر
20. BnF2, BnF3 : ad. ورمي به
21. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF2 : orth. بخط

a. BnF3 : + M.G. .....وكشانها والله الموفّق للصواب وهذا بدؤا الأسماء كما ترى وهي أسماء عبرانيّة ومعانيها بالعربيّة وخصوصها ومنافعها

b. Esc1 : + M.D. للفزع والشفاء (45°)

α. Naǧm al-dīn Ayyūb, sultan ayyoubide qui régna en Égypte de 637/1240 à 647/1249 et à Damas en 636/1239 et de 643/1245 et 647/1249. On lui attribue de nombreuses constructions de palais, notamment sur l'île de Rawḍa et sur les bords du Nil, ainsi qu'une *madrasa* assurant l'enseignement des quatre rites juridiques. Cf. Donald Sydney Richard, « al-Malik al-Ṣāliḥ Naǧm al-dīn Ayyūb », *EI²*.

β. Coran, II, 256/255.

يا شلخيوتا[1] يا شميوشيتا[2] أجب يا مدعيائيل[3] معناه[4](a) "أنا الذي رفعت السماء[5] بغير عمد"(b)، وهذا الاسم إذا تلوته وشدّدته على ركبتيك تمشي[6]، ولا تعيا[7] أبدًا[8]، وتسهل[9] عليك[10] الأمور كلّها[11] بإذن الله تعالى.

< يا رموظتف[12] يا نورشيت >[13] أجب يا ميكائل[14] معناه[15] "أنا الذي لا شيء أرفع منّي أحيي الأنفس بعد موتها". فمن(c) تلاها عند وقوعه في الشدائد نجاه الله تعالى منها < بإذن الله تعالى >[16].

يا كروحجطب[17] أجب يا مهيائيل معناه "أنا الذي أخرج العباد من الضيق إلى السعة وأفرج عنهم". فمن < تلا هذا >[18] الاسم فرّج الله عليه[19] همومه، وبه تقوّي ملائكة العرش(d) على حمله، وبه يفرّج الله تعالى[20] على[21] العباد سكرات الموت.

يا ججهتي[22] أجب يا هميائيل[23]، وفي نسخة[24] أخرى يا ججهتا[25] سفشهيوت[26]، معناه [٦٥أ][27] "أنا الذي أحيى وأميت". وبهذا الاسم كان عيسى - عليه السلام - يحيي[28] الموتى بإذن الله - < عزّ وجلّ >[29] -. فمن تلاه[30] [كذا] في شدّة فرّج الله تعالى[31] عليه[32] شدّته.

1. BnF2 : شلخوتا ; BnF3 : شليخوتا
2. BnF2, BnF3 : شيموشيتا
3. BnF2 : مبدعائل ; BnF3 : مبدعائيل
4. BnF2, BnF3 : ad. بالعربيّة
5. BnF2, BnF3 : السموات
6. BnF3 : ad. على الأرض
7. BnF2 : تعيى
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF2 : ويسهل (fautif)
10. BnF2 : لك ; BnF3 : om.
11. BnF2, BnF3 : om.
12. BnF2 : مورطيف
13. BnF3 : M.D. (début coupé), © سليخوتا سموشيا
14. BnF2, BnF3 : ميكائيل
15. BnF2, BnF3 : ad. بالعربيّة
16. BnF2 : بمنّه ; BnF3 : بمنّه وكرمه
17. BnF2 : كروخجطب ; BnF3 : كروححطب
18. BnF2 : تلاها
19. BnF2, BnF3 : عنه
20. BnF2 : om.
21. BnF2, BnF3 : عن
22. Esc1 : la ت a été ajoutée après coup ; BnF3 : © ججهتا écrit à l'encre rouge devenant ججهتي avec les ajouts à l'encre noire, + M.D. (صح) يا ججهتي
23. Esc1 : + M.inf. معيائيل (حـ) ; BnF2 : معيائل ; BnF3 : معميائيل
24. BnF2, BnF3 : om.
25. BnF3 : حجهتا (le copiste a écrit une ي à la fin du mot qui reste visible mais qu'il a corrigée en ا)
26. BnF2 : شمشهيوب ; BnF3 : corrigé dans la marge gauche mais coupé : شمشيهوت (la ت se trouve au-dessus d'un signe qui ressemble à un M)
27. Esc1 : ad. معناه (ditt.)
28. BnF3 : ad. به
29. BnF2 : تعالى
30. BnF2, BnF3 : تلاها (bonne leçon)
31. BnF2 : om.
32. BnF2 : عنه

a. BnF3 : [94b]
b. Esc1 : + M.D. للتعب (245°)
c. Esc1 : + M.D. وللنجاة, + M.D. وتفريج الهمّ (270°)
d. BnF2 : [90b]

< ياطف عاتف >[1] أجب يا كسفيائيل[2] معناه "أنا الذي أربّي[3] الأطفال في بطون أمهاتهم[4]". وبهذا الاسم يسهل الله تعالى[5] كلّ خير[6] بقدرته. ومن[7] حمله[8] سهلت عليه أموره[9] بإذن الله تعالى[10].

يا شتيطيثع[11] النوار < قطع النور >[12] أجب يا رهيائيل معناه "أنا الذي لا يخفى[13] على ما في المشرق ولا ما في المغرب". ومن سأل[14] به[15] عمّا[16] يريد فإنه[17] يناله بإذن الله تعالى.

ياسغهما[18] يفتح أجب[(a)] يا شرفطيائيل[19] محزون[20] معناه "أنا[21] مالك الممالك المنجى من الضرّ والمهالك[22]". فمن كتبه على قبضة قوس < ورمى به >[23] لم[24] يكلّ ساعده ويقهر أعداءه[25] بإذن الله تعالى[26].

يا طيعوعتج[27] أجب يا كرفيائيل[28] معناه "أنا[29] الذي أغفر للخاطئين ذنوبهم"[(b)]. وبهذا الاسم نجا الله تعالى[30] نوحًا[31] من الطوفان، ومن[32] كانت معه نجاه الله تعالى من الغرق.

1. BnF3 : © ويا طفطائا + M.D. ياطف عليف
2. BnF2, BnF3 : كرميائيل
3. BnF2 : أرني (fautif)
4. BnF2, BnF3 : الأمهات
5. BnF2 : om.
6. BnF2 : عسر ; BnF3 : عسير (fautif)
7. BnF2, BnF3 : فمن
8. BnF2, BnF3 : كتبه وحصله
9. BnF3 : الأمور
10. BnF3 : عزّ وجلّ
11. BnF2 : ستيطغ ; BnF3 : شتيطيثع (mot écrit à l'encre rouge, ـة et ـيـ ajoutés à l'encre noire), + M.D. شيطغ
12. BnF3 : M.D.
13. BnF2 : les deux points de la première lettre sont sur le côté
14. Esc1 : orth. سئل ; BnF2 : يسئل ; BnF3 : يسأل
15. BnF3 : om.
16. Ec1 : orth. عن ما
17. BnF3 : om.
18. BnF2 : سفها (lecture incertaine : mot en bout de ligne et légèrement effacé) ; BnF3 : شفهسا (mot écrit à l'encre rouge, points de la ش ajoutés à l'encre noire)
19. BnF3 : شرقطيائيلو, + M.sup. قطائل
20. BnF2 : محرور ; BnF3 : محزور
21. BnF2, BnF3 : ad. الله
22. BnF2 : ومن المهالك
23. BnF2 : om. ; BnF3 : int.sup.
24. BnF2, BnF3 : ثم
25. BnF2, BnF3 : orth. أعداؤه
26. BnF3 : عزّ وجلّ
27. Esc1 : + M.G. طعفوغنج (حـ) ; BnF2 : طفعوعتج ; BnF3 : طفوعنج, + M.G. يا طيعوعتج (صح)
28. BnF2 : كرفيائل ; BnF3 : كرقيائيل
29. BnF3 : ad. الله
30. BnF3 : om.
31. BnF2 : نوح ; BnF3 : نوح et نوحًا superposés
32. BnF2, BnF3 : فمن

a. BnF3 : [95a]
b. Esc1 : + M.G. النجاة من الجهدات (350°)

يا شوستكفيال[1] أجب يا اليايل[2]، وفي أخرى < يا اليال >[3]، < معناه "أنا >[4] المطّلع على الأسرار ولا[5] أكشفها إلّا لمن أحببته من خلقي". ومن[6] كانت معه نجاه الله تعالى من المهلكات[7]، وهي تطفئ النار < على المحروق >[8] إذا تلوتها ومسحت < على الموضع المحروق >[9]. < وكذلك إذا مسحت بها >[10] على صدر[11] الغضبان أو ظهره[12] سكن غضبه. وإذا[(a)] عملت في أثر من تريد أحضاره حضر بإذن[13] الله تعالى.

يا باقي يا الله يا ادوناي[14] اصباوث[(b)] آل[15] شدّاي[16] أجب يا طوطيال[17]، وفي أخرى يا طوطيائل[18]، معناه "أنا الله الحيّ[19] القادر على فرج العباد". وبهذا الاسم نجا[20] الله تعالى يوسف[21] من[22] الجبّ وأخرجه من السجن وأعطاه ملك مصر. ومن حمله كان له القبول والهيبة عند جميع[23] الناس.

يا طيهوج يا ذكحط[24] فتكا[25] أجب يا هسفيائيل[26] معناه "أنا الذي أشفى المريض[27]". وبه[28] دعا[29] أيّوب - عليه السلام - فشفاه الله تعالى. فمن دعا به في < أشدّ ما >[30] يكون < من المرض >[31] شفاه[32] الله تعالى[(c)][33].

1. Esc1 : + M.G. يا شوقتكيفيال ; BnF2 : شوشكتفال ; BnF3 : شرتكفيال, + M.D. يا شومتكفيال
2. BnF2 : لليايل ; BnF3 : لليائيل, + int.sup. اليال
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : om.
5. BnF2, BnF3 : فلا
6. BnF2, BnF3 : فمن
7. BnF3 : الهلكات
8. BnF2, BnF3 : om.
9. BnF2, BnF3 : بها
10. BnF3 : om.
11. BnF3 : ظهر
12. BnF3 : صدره
13. BnF2 : بقدرة
14. BnF2 : دوناي ; BnF3 : ذوناءي
15. BnF2 : ايل ; BnF3 : آل
16. BnF3 : شدّاءي
17. BnF2, BnF3 : طوطيائيل
18. BnF2, BnF3 : طوطيال
19. BnF2, BnF3 : ad. الباقي
20. BnF3 : orth. نجى
21. BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
22. Esc1 : ad. السجن rayé
23. BnF3 : تجميع (première lettre s.d.) (fautif)
24. Esc1 : + M.G. يا دكجحط (حـ) ; BnF2 : دكحط
25. Esc1 : début du terme peu lisible
26. BnF2 : هسفيال ; BnF3 : هسفيائل
27. BnF2, BnF3 : المرضى
28. BnF3 : int.sup.
29. BnF2 : orth. دعي
30. BnF3 : شدّته
31. BnF3 : om.
32. BnF3 : orth. شفى
33. BnF2 : om. ; BnF3 : مرضه

a. Esc1 : + M.G. للقبول والمحبّة
b. BnF2 : [91a]
c. BnF3 : [95b]

يا مهليتج[1] معناه "أنا الله[2] القويّ المتين[3]". فمن حفظه وتلاه أعطاه الله تعالى[4] [٦٥ب] من القدرة ما[5] يقهر به أعداؤه[6] في الحرب.

يا غياث من لا غياث له يا ايل شداي يا من < لا شيء >[7] كمثله يا بارئ يا واحد يا أحد < يا صمد / « يا الله »[8] >[9] يا حيّ < يا قيّوم يا دائم يا أبد الأبد >[10]، معناه "أنا[11] آمن[12] الخائفين". وبهذا الاسم نجا الله تعالى[13] إبراهيم[14] - عليه السلام - من النار وجعلها عليه بردًا وسلامًا[(a)]. فمن تلاه[15] [كذا] على محموم سكن[16] عنه بإذن الله تعالى.

وهذه أسماء الملائكة[17]، وهم اثنا[18] عشر اسمًا، لكلّ اسم ملك : أجب يا فرطيائيل[19] ويا عشقرسيال[20] ويا عصفريال[21] ويا دجبائل[22] ويا بديائيل[23] ويا فضفيائيل[24] ويا خليائيل[25] ويا معديائيل[26] ويا عزريائيل[27] ويا قلديائيل[28] ويا درديائيل[29] ويا منقريائيل[30] ويا طعموته[31] يا عليططنيتا[32]،

1. BnF3 : مهليتلخ, + M.sup. يا مهليتج
2. BnF2 : om.
3. BnF3 : الأمين ; + M.sup. المتين (صح)
4. BnF3 : om.
5. BnF3 : بما
6. Esc1 : orth. أعداءه
7. BnF3 : int.inf. ; © ليس
8. BnF3 : int.sup.
9. BnF2 : inv.
10. BnF3 : M.D. (240°)
11. BnF3 : ad. الله أ (fautif)
12. BnF2 : ad. من
13. BnF3 : om.
14. BnF2 : orth. إبرهيم ; BnF2, BnF3 : ad. الخليل
15. BnF2, BnF3 : تلاها (bonne leçon)
16. BnF2, BnF3 : سكنت
17. BnF3 : + M.D. على عدد هذه الأسماء (صح)
18. BnF2 : orth. اثنى
19. BnF2 : قرطيائل
20. BnF3 : عشقرميايل
21. BnF3 : عصفريائل
22. BnF2 : دجيال ; BnF3 : درخيائيل
23. BnF2, BnF3 : بديائل ; BnF2 : ad. ويا يديائل
24. BnF2 : قصفيائل ; BnF3 : فصفيائيل
25. BnF2 : خليائل
26. BnF2 : معديائل
27. BnF2 : عزريائل
28. BnF2 : قلديائيل
29. BnF2 : دريائل
30. BnF2 : منقريائيل
31. BnF3 : طعموته ; BnF2 : ad. يه يا ; BnF3 : ad. به
32. BnF2 : عليططشيا ; BnF3 : غليططيئا

a. Esc1 : + M.G. للقبول والمحبّة

أجب يا درفيائيل[1]، وهي[2] للدخول على الملوك[3] وتقرأ < في الطرق والمخاوف >[4] ودفع[5] اللصوص. ومن سافر في البحر تدفع عنه الإداء[6] بقدرة الله تعالى، وهي[7] < لكلّ هول وخوف >[8(a)] نافعة < بإذن الله تعالى >[9]، لأنّها أسماء[10] عظيمة.

يا طعموتت[11]، وفي أخرى < يا عطموتت[12] >[13]، يا عليططنيتا[14] أجب يا درفيائيل[15]، وفي أخرى يا درميائل[16]، معناه "< أنا الله[17] >[18] الذي تطمع الملوك في رحمتي". وبهذا الاسم تاب الله على آدم - عليه السلام - وغفر له. وإن كتب[19] على ورق الاس وهو[(b)] الريحان فاشممته[20] لمن أحببت، فإنه يحبّك[21] حبّاً شديدًا.

يا مشطيتا[22] ومشطيتا[23] أجب يا هوفيائل[24] معناه "أنا[25] الذي أبسط الرحمة على العباد". وهذا الاسم مكتوب على جناح جبريل - عليه السلام - وبه يذهب[26] إلى ما يريد[27] من المشارق والمغارب في أقلّ من طرفة عين. وإذا[28] كتب في بطاقة من رقّ ظبي وعلّق على جناح نسر واستدعى[29] بملائكته[30] اقذفوه[31] حيث أراد[32]. وإن[33] قرئت[34] على المصروع[(c)] فإنّه يبرأ[35] بإذن الله تعالى.

1. BnF2 : درفيائل
2. BnF3 : ad. هذه
3. BnF2, BnF3 : ad. والحكّام
4. BnF2, BnF3 : على الطرقات الخائفة
5. BnF2, BnF3 : وتدفع
6. BnF2, BnF3 : الأعداء
7. BnF2 : وهو (fautif)
8. Esc1 : + M.D. وللخوف ودفع, + M.D. الإداء ولكلّ شدّة ; BnF2 : والخوف [كذا] للهلول ; BnF3 : للهول والخوف
9. BnF2, BnF3 : om.
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF2 : طعموئت ; BnF3 : طعموتت (la ت a un ته au-dessous)
12. BnF2 : طعموئت (la ت porte un point au-dessous et trois au-dessus)
13. BnF3 : om. ; + M.D. يا عطموئت (r°)
14. BnF2, BnF3 : عليططنيتا
15. BnF2 : درفيائل
16. BnF3 : درميائيل
17. BnF2, BnF3 : om.
18. Esc1 : M.G.
19. BnF2 : كتبت
20. BnF2, BnF3 : واشممته
21. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
22. BnF2, BnF3 : مشطيتا ; BnF3 : + M.sup. شعيتا
23. BnF2 : ومسطيتا ; BnF3 : ومشطيتا
24. BnF2 : هوفائل ; BnF3 : هوفاقيل, + int.sup. مرقيائل
25. Esc1 : M.D. (صح, r°)
26. Esc1 : © ويهبط + int.sup. يذهب
27. BnF2 : يشاء
28. BnF2 : وإن
29. Esc1 : orth. واستدعا
30. BnF2 : orth. بملئكة ; BnF3 : بملائكة
31. BnF2 : اقذفه ; BnF3 : قذفه, + int.inf. فعه
32. BnF3 : شاء
33. BnF3 : وإذا
34. BnF2, BnF3 : قُرِئَ
35. BnF2, BnF3 : ad. ويقوم

a. BnF2 : [91b]
b. BnF3 : [96a]
c. Esc1 : + M.D. قف على المصروع (قف s.d.)

يا طينهوج[1] وطيرهوج[2] أجب يا درفيائل[3] معناه "أنا الظاهر الباطن في كلّ شيء". وهذا الاسم مكتوب في كفّ إسرافيل - عليه السلام - وبه < يسهل الله تعالى[4] « كلّ صعب / على الإنسان »[5] >[6] وبه[7] يطوي[8] الأرض إذا سأل [٦٦أ] لروحانيّة[9] العون في ذلك[10]. وإذا[11] سأل الروحانيّة[12] العلويّة < أن يخبروه بما أراد >[13] فلتكتب[14] اسم العون على الإبهام وينام.

يا عيهتج[15] يا عهيتج[16]، وفي أخرى يا عيتج[17]، أجب يا سمسمائل[18] معناه[19] "أنا الذي أبصر العميق[20]". < وهذا الاسم مكتوب في كفّ كسفيائل >[21]. فمن[22] قرأه < على زرعه >[23] لم يفسد[24] زرعه[25] وبه يأمن الإنسان من الغرق.

يا مليطنهيا<ياد هموتا[26] >[27] أجب يا هوويائيل[28]. وبهذا الاسم ردّ الله تعالى على سليمان[29] ملكه وخاتمه[(a)].

1. BnF2 : طيتهوج
2. BnF2, BnF3 : وطيهروج ; BnF3 : + M.G. يا طهيوج
3. BnF3 : درفيائيل
4. BnF2 : om.
5. BnF2 : inv.
6. BnF3 : om.
7. BnF2 : و ; BnF3 : om.
8. BnF2 : ad. له ; BnF3 : تطوي
9. BnF2, BnF3 : روحانيّة
10. BnF2, BnF3 : ad. فإنّه يأتيه من يخبره بما سأله وفي أخرى (bonne leçon)
11. BnF2, BnF3 : إذا
12. BnF2, BnF3 : روحانيّة (fautif)
13. BnF2, BnF3 : في ذلك
14. BnF2 : وكتب ; BnF3 : ويكتب
15. BnF2, BnF3 : عيثيحج
16. BnF2 : عهيتج ; BnF3 : هيتج ; BnF3 : + M.G. يا عينتج يا عهنيج
17. BnF2 : عيتج ; BnF3 : هيتج
18. BnF2, BnF3 : شمشمائل ; BnF2 : ad. وهو مكتوب في كف الملك كسفيائل ; BnF3 : ad. وهو مكتوب على كف الملك كسفيائيل
19. BnF2, BnF3 : ومعناه
20. BnF2 : الغميق
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : ومن
23. BnF2 : om. ; BnF3 : int.inf.
24. BnF2, BnF3 : ad. له
25. BnF2, BnF3 : زرع
26. BnF2 : هموثا
27. BnF3 : + M.G. مليطهيثا ياد قعموثا
28. BnF2 : صورياثل ; BnF3 : صورياثيل, + int.sup. هرو
29. BnF2 : orth. سليمن ; BnF2, BnF3 : عليه السلام

a. BnF2 : [92a]

يا ىتمعتوقي[1] يا مرقيلا[2] مرقودادهورا أجب يا طرطيال[3] معناه "أنا < الذي أحيي >[4] العظام وهي رميم". < وهذا الاسم يبرئ >[5] كلّ ألم[(a)] بإذن الله تعالى. وإذا كتب[6] حروفًا مقطّعة[7] فإنّها تذهب الرياح وتذهب ألم الضرس. إذا جعل في كلّ حرف مسمار من حديد وإذا كتبها[8] < من به ألم / على لقمة ومضغها >[9] فإنّه يسكن < عنه ألمه >[10] بإذن الله تعالى.

يا شطتخي[11] يا ظهرطيتا[12] يا معبرتونا[13] أجب يا علهيال أجب يا عحليخبال[14] يا هو يا هويه[15] وهه[16] يا من لا يعلم ما هو إلّا هو لا إله إلّا هو، هذا شرح الاسم الأوّل والثانيّ الذي أوّله يا هو معناه "أنا الله الملك الجبّار الواحد القهّار". وبهذا الاسم نصر الله تعالى[17] المؤمنين على الكفّار والمنافقين.

يا شمغيثا[18] يا نوريتا[19] يا علميتا[20] معناه "أنا الله السميع البصير[21] العليم[22] الذي أقلب الشمس من المشرق إلى المغرب". من تلاها على كفّ تراب ورما[23] بها[24] في وجوه الكفّار ويقول شاهت الوجوه خذ لهم الله تعالى.

< يا الله >[25] يا من يفنى[26] الملوك ويبقى[27] هو يا من لا إله إلّا هو[28] الأوّل والآخر والظاهر والباطن. من[29] تلاها نجاه الله تعالى[30] من كلّ شدّة.

1. BnF2 : متمعتوقى ; BnF3 : شمعيتوتى ; + int.inf. ميمعثوقى
2. BnF2 : ad. يا
3. BnF3 : طرطيائل
4. BnF2, BnF3 : محيي
5. BnF2, BnF3 : وهي تبرئ
6. BnF2 : كتبت
7. BnF2 : مفرّقة ; BnF3 : مفردة
8. BnF2 : كتبت ; BnF3 : كُتب
9. BnF2, BnF3 : inv.
10. BnF3 : om.
11. BnF2 : شطتخى ; BnF3 : + M.D. يا شنطحى
12. BnF2 : ظهرطيشا ; BnF3 : ظهرطيتا
13. BnF2 : معبرتوتا ; BnF3 : معبرئوتا
14. BnF2 : عجلنحيال ; BnF3 : عجلنجيال
15. BnF2 : هو به
16. BnF3 : وه
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF3 : la ع porte un point au-dessous, pas au-dessus
19. BnF3 : نوريتا, + M.D. يا نويتا
20. Esc1 : علميتا ; BnF3 : علميتا
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : ad. أنا
23. BnF2, BnF3 : ورمي
24. BnF2, BnF3 : به
25. BnF2 : om. ; BnF3 : M.G. (r°)
26. BnF3 : orth. يتفنى
27. Esc1 : orth. ويقا
28. BnF2, BnF3 : ad. هو
29. BnF2, BnF3 : فمن
30. BnF2 : om.

a. BnF3 : [96b]

يا ستيطع[1] يا لكوشتنا[2] أجب يا هرقيائيل[3] معناه "أنا المستطيع لكلّ[4] شدّة ومنزّل الصحف والأسرار على قلوب الأولياء[5] والصالحين والأخيار[6]". من دعا < بهذا الدعاء >[7] أعطاه الله تعالى الحفظ لكلّ شيء سمعه. ومن حملها[8] معه كان له قبول عظيم عند كلّ أحد.

يا ابلوهم[9] ياه واه، وفي أخرى ايه[10] وه، والتفسير[11] متّفق.

سمود[12] وشامالخ[13](a) ملخي[14] [٦٦ب] هملوخيم[15](b) < يدوره توه >[16] أجب يا سقفيال[17]. وفي أخرى يا سعفيال[18] بفتح[19] العين وجزمها[20]، ومعناه[21] "أنا الله ربّ العالمين الملك الجبّار المتعالي". وبهذا الاسم خلق الله تعالى[22] العرش والكرسيّ. ومن كانت[23] معه هذه الأسماء حفظته الملائكة من الجنّ والشياطين. وكان فيما توجّه آمنًا منهم.

يا سيخيا[24] يا دمسج[25] خيبتا[26] < والوتازي لو يا اهيتا >[27] معناه "أنا الذي أقول للشيء كن فيكون ولا قوّة ولا قدرة < لأحد من >[28] المخلوقين". فمن كانت معه كان في حرز الله < تعالى[29] إلى يوم تقوم[30] الساعة[31]. ومن كانت معه في حرب[32] نجاه الله >[33] تعالى من القتل. ومن تلاها على ماء وسقاها لخائف سكن الله تعالى[34] خوفه.

1. BnF2 : شطيغ ; BnF3 : سطيع, + M.G. شطيغ
2. BnF3 : لكوشيتا
3. BnF2 : هرقيائل
4. BnF3 : + M.G. شيء
5. BnF2, BnF3 : الأنبياء
6. BnF3 : الأخيار
7. BnF2, BnF3 : بهذه الأسماء
8. BnF2, BnF3 : حمله
9. Esc1 : + M.G. ابلوهير (ـــ) ; BnF3 : وايلوهم, + M.G. يايلهم
10. BnF2, BnF3 : يه
11. BnF2 : والتغيير ; BnF3 : والتعبير
12. Esc1 : int.inf. (صح) ; BnF2, BnF3 : ثمود
13. BnF2, BnF3 : وشامالخ (BnF3 : le mot a une س au-dessous)
14. BnF3 : + M.inf. منخى
15. BnF2 : هملوخين ; BnF3 : هملوخين (la ن a une م au-dessous)
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF2 : سعفيال ; BnF3 : وسفيال, + M.sup. شعيال
18. BnF2 : شفيائل ; BnF3 : سعفيائيل
19. BnF2, BnF3 : بجزم
20. BnF2, BnF3 : وفتحها
21. BnF3 : معناه
22. BnF3 : om.
23. BnF3 : كان
24. BnF2, BnF3 : شيخيا
25. BnF2 : دمشج نا ; BnF3 : © ودمشنج, + int.inf. دميتج
26. BnF2 : حثيا ; BnF3 : خنيثا
27. BnF2 : يالوترالويا اهنيتا ; BnF3 : وبالوترالويا اهنيثا + M.G. يا لوكاديلو يا اهيثا (صح)
28. Esc1 : M.D. (صح, r°)
29. BnF3 : om.
30. BnF3 : يقوم
31. BnF3 : int.sup.
32. BnF3 : حرز (fautif)
33. BnF2 : om.
34. BnF3 : om.

a. BnF2 : [92b]
b. BnF3 : [97a]

يا هيططليوتا[1] يا دريوتاطلمتالهثا[2] متوتا[3] معناه "أنا داهر[4] الداهرين"[(a)]. من[5] كانت معه كان[6] له < أمر على >[7] الجبّارين. وإذا تليت على ماء وشربه[8] الخائف أو[9] الموجوع سكن خوفه وبرئ[10] وجعه. وإن كتبت[11] في ورقة[12] باسم < من يحبّك وحملتها معك. فإنّ المعمول له >[13] < يحصل له >[14] قلق عظيم وتهيجه[15] روحانيّة المحبّة.

يا ححها[16] يا[17] شفشفهيوب[18] معناه "أنا القاهر للعباد ومجزيهم بما يعملونه[19]"[(b)]. إذا[20] كتبت[21] على[22] حديد وأُلقي في النار أبطل السحر. وإن كتبت على حجر أخرج من نار فرن[23] ورُمي به كلب هدّار[α] ثمّ رسمت عليه تلك الأسماء بطرف مسمار حديد ويرما[24] بين قوم وقع بينهم[25] الشرّ والفتنة، وتفرّقوا بإذن الله تعالى. وتقول[26] عند رَمِيه وأَلْقَيْنا[(c)] بينهم العداوة والبغضاء إلى يوم القيامة[27] كلّما أوقدوا نارًا للحرب أشعلها بينهم[28] الشيطان[29][(d)] يومئذ يتفرّقون.

1. BnF3 : هيططليوثا
2. BnF2 : دريوتاطلمثالها ; BnF3 : دريوثاطلمثاكهثا (la ث porte un point au-dessous)
3. BnF2 : متوبا ; BnF3 : متوثا (la dernière ث porte trois points au-dessus et deux au-dessous)
4. BnF2, BnF3 : دهر
5. BnF2, BnF3 : فمن
6. BnF2, BnF3 : كانت
7. BnF2, BnF3 : أمن من
8. BnF2, BnF3 : وشرب منه
9. BnF2, BnF3 : و
10. BnF2, BnF3 : و
11. BnF2 : كتبها ; BnF3 : كتبتها
12. BnF2 : روقة (fautif) ; BnF3 : ورق
13. BnF2, BnF3 : من شئت
14. BnF2, BnF3 : حصل عنده
15. BnF2, BnF3 : وهيجته
16. BnF2 : ججها ; BnF3 : خجها
17. BnF3 : om.
18. BnF2 : شفسهوب ; BnF3 : شفمشهيوت, + M.G. شفشهوث
19. BnF2, BnF3 : يعملوه (fautif)
20. BnF3 : وإذا
21. BnF3 : كُتب
22. BnF2, BnF3 : في
23. BnF3 : om.
24. BnF2 : ويرّمى ; BnF3 : ويُرمي
25. BnF2, BnF3 : عليهم
26. Esc1 : orth. ونقول ; BnF3 : ويقول
27. BnF2, BnF3 : orth. القيمة
28. BnF2, BnF3 : om.
29. BnF2, BnF3 : ad. بينهم

a. BnF2 : + M.D. للمحبّة مجرّبة
b. Esc1 : + M.D. قف وإن كتبت على حجر أخرج من نار فرن
c. BnF3 : [97b]
d. BnF2 : [93a]
α. Le terme de *haddār* est d'un emploi rare mais attesté dans le sens de « rugissant », s'appliquant toutefois aux lions (nous n'avons pas trouvé d'attestation de ce terme mis en relation avec des chiens). Cf. Dozy, II, p. 750.

يا فرسا[1] < يا يا >[2] شرسيا[3] يا نشريوتا[4] سهريوتا[5] معناه "أنا الله[6] أخفى المظلومين عن أعين الناظرين[7]". إذا كتبت على الرمل وقعد الإنسان على الأرض وقرأ { وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدّاً < وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدّاً[8] >[9]. < فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ >[10] }[α] شاهت الوجوه شاهت الوجوه خذوا أعينهم وأبصارهم واجعلوهم يا ملائكة السماء في بحر الظلمات حتّى < لا يروني. فإنّهم لا يرونه ويخفى >[11] عن أعينهم ويذهب[12] حيث شاء[13] [٦٧أ] بإذن الله تعالى.

يا شمخاد < يلخاد يلوحاح[14] نيتا[15] >[16] معناه "أنا الله[17] الذي يطيعني[18] كلّ شيء وكلّ من في الأرض والسماء". وهذه الأسماء عظيمة تطيعها الأرواح من جميع الأجناس في كلّ أمر[19] أردت بإذن الله تعالى.

الوهيخا ويا شنا[20] خالدين[21] ويا منطيثا عيناتا[22] < اسمياياخاكالموثا[23] هو سيتا[24] >[25] معناه "أنا الذي ألقى الهيبة والوقار على وجه من أحببته[26] من عبادي". وهذه[27] الأسماء كانت[28] مع[29] هارون[30] - عليه السلام - وبها نصر الله[31] موسى[32] على فرعون. فمن كانت عنده[33] كان له قبول[34] عند كلّ أحد.

1. BnF2, BnF3 : فرشا
2. BnF2 : om. ; BnF3 : om., + int.inf. يا
3. BnF2, BnF3 : شراشيا
4. BnF2, BnF3 : نشريوثا
5. BnF2 : سهريوثا ; BnF3 : شهريوثا
6. BnF2, BnF3 : الذي
7. BnF2, BnF3 : الظالمين
8. BnF3 : ad. { إلى يُبْصِرُونَ }
9. BnF2 : الآية
10. BnF2, BnF3 : om.
11. BnF2, BnF3 : أنّهم لا يبصرون فإنّه يخفى
12. BnF2, BnF3 : ad. إلى
13. BnF2, BnF3 : ad. ولا يرونه
14. BnF2 : يلوخائح
15. BnF2 : نيثا
16. BnF3 : وبلخا ديلوخامح ننشا + M.D. كخ لمنيثا
17. BnF2, BnF3 : om.
18. BnF2 : يطعني
19. BnF3 : يوم وأمر (وأمر rajouté dans l'interligne inférieur)
20. BnF3 : شينا
21. BnF3 : خالدمن
22. BnF2, BnF3 : عيناثا
23. BnF2 : اشميياخاكالموثا
24. BnF2 : شيتا
25. BnF3 : أشميتيايا خاكلموثا (écrit à l'encre rouge, troisième point du ث à l'encre noire, le ى a un ى au-dessous à l'encre noire)
26. BnF2 : أحسته
27. BnF3 : وكانت هذه
28. BnF3 : om.
29. BnF2 : om.
30. Esc1, BnF2 : orth. هرون
31. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
32. BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
33. BnF2, BnF3 : معه
34. BnF2, BnF3 : القبول

α. Coran, XXXVI, 8/9.

بسكرتيا[1] مروامرمر[2] وشيا[3] معناه "أنا الذي أغيث العباد وأرحمهم[4]". إذا وقعوا في الشدّة والأهوال. فمن[5] كتبها في برآة[(a)] ووضعها عند رأسه وسأل الروحانيّة أن يخبّروه[6] < بأمر من يريد سرقة >[7] أو[8] غيرها فإنّه يرى ذلك كلّه[9] بقدرة الله تعالى.

سمخيه[10] لوريا[11] ايديه[12] وه معناه "أنا[13] الذي انفردت بوحدانيّتي على كلّ شيء وأنا أبد الأبدين والرحمن[14] وغياث[(b)] المستغيثين[15]". فمن تلاها قضى الله[16] حاجته ويسّر أموره. وإن[17] أضاف إليها[18] الأوّل ونقشها على خاتم كان له قبول عظيم عند كلّ أحد وعند[19] كلّ من يتوجّه إليه من الملوك والسلاطين < حتّى أنّه إذا[20] أراد أن يخطب[21] إليه أولاده لأجابه[22] « إلى ذلك »[23] >[24]. < تمّت بحمد الله وعونه >[25][(c)].

1. BnF2 : يشكرتنا ; BnF3 : ويشكرتنا + M.G. بشكريتا
2. BnF2 : مرومرمر
3. BnF2 : وشيتا ; BnF3 : وشيتا
4. BnF2 : + M.G. من أراد الخير في المنام
5. BnF3 : ad. كانت معه أو
6. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF3 : orth. بخبروه
7. BnF2, BnF3 : بما يريد من سرقة
8. BnF2 : و
9. BnF3 : om.
10. BnF3 : شمخيه
11. BnF3 : كوريا
12. BnF3 : ايه ايه
13. BnF2, BnF3 : ad. الله
14. BnF2, BnF3 : وأرحم الراحمين
15. BnF2 : المستغثين
16. BnF2, BnF3 : ad. تعالى
17. BnF2, BnF3 : ومن
18. BnF2, BnF3 : إليه (fautif)
19. BnF2 : ومن ; BnF3 : و
20. BnF2 : لو
21. Esc1 : orth. بخطب
22. BnF3 : لأجاب
23. BnF3 : إليه
24. BnF3 : M.G. (r°)
25. BnF3 : om.

a. BnF3 : [98a]
b. BnF2 : [93b]
c. Esc1 : + M.G. بلغ مقابلة على حبّ الطاعة

ومن تصريف هذه الأسماء كلّها جميعًا[1] إذا أردت أن تملكها وينفعل[2] [كذا] لك بها الانفعالات فصم ثلاثة أيّام شكرًا لله تعالى بعد أن تطهر ثيابك وبدنك. وإن[3] أردت أن تهلك بها أحدًا[4] فاكتب[5] صخوه يوم الاثنين على ورق الأترجّ[6][α] وبخّرها[7] بميعة[8][β] وصندل وألقها[9] في النار على اسم المعمول له. فإنّك ترى عجبًا في سرعة هلاكه[10]. وإن كتبتها[11] في صحيفة[12] فضّة وحملتها معك قضيت[13] جميع حوائجك. وإن كتبتها[14] في رقّ غزال وشدّدتها تحت[15] جناح نسر وتعلّقت به وسألته[16] أن يوصلك إلى موضع تريد فإنّه يوصلك[17]. وإن كتبتها[18] في ورق الزيتون < وألقها في النار >[19] مع هذه الأسماء[20] [٦٧ب] : هصصب[21] ههصلي[22] ||||—||| هي[23]، وألقيتها في النار < على اسم من تريد فإنّه يهلك[24] >[25]. وإن كتبتها في إناء ومحيتها[26] [كذا] بماء زيبق وتدهن به ما بين عينيك أو جميع وجهك، < فما تمضى في حاجة إلّا قضيت >[27]. وإن كتبتها[(a)] في جلد ثعلب

1. BnF3 : جميعها
2. BnF2, BnF3 : وتنفعل (bonne leçon)
3. BnF3 : فإذا
4. BnF2 : أحد
5. BnF2 : فاكتبها
6. Esc1 : la fin du mot semble être ج (mais lettre basse peu marquée)
7. BnF2, BnF3 : وبخره
8. BnF2 : orth. بميعا
9. BnF2, BnF3 : وألقه
10. BnF3 : + M.G. أهلاك عجيب (315°)
11. BnF2 : كتبها
12. BnF2, BnF3 : صفيحة
13. BnF2 : قضت (fautif) ; BnF3 : تصيب
14. BnF2 : كتبها (fautif)
15. BnF3 : على
16. BnF2, BnF3 : وسألت
17. BnF2, BnF3 : يخدمه
18. BnF2 : كتبها
19. Esc1 : int.inf. (315°, صح) ; BnF2, BnF3 : om.
20. Esc1 : ad. ترى عجبًا (fautif)
21. BnF3 : هصصب (écrit à l'encre rouge, هصصيف avec les ajouts à l'encre noire), + M.G. [...]هصص ههص
22. BnF2 : ههصل ; BnF3 : ههصيل
23. Esc1 : les trois premières barres verticales descendent un peu en dessous de la ligne de base ; BnF2 : ـــــــــــــهى (les barres verticales descendent un peu en dessous de la ligne de base) ; BnF3 : om.
24. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
25. BnF2, BnF3 : قضت جميع حوائجك
26. BnF2 : ونحيتها (fautif) ; BnF3 : ومحوتها (bonne leçon)
27. BnF3 : om.

a. BnF3 : [98b]

α. Il s'agit du cédrat ou du poncier (gros citron). Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 10-11 ; *Traité des simples*, I, p. 21-25, n°16 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 4 (texte arabe) et 5 (traduction), n°1 ; Ibn al-ʿIbrī, *Muntaḫab* Kitāb Ǧāmiʿ al-mufradāt, p. 18 (texte arabe) et 78-79 (traduction), n°11 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 6 (texte arabe) et 13 (traduction), n°21 ; Dozy, I, p. 8 ; Alfred Siggel, *Arabisch-deutches wörterbuch der stoffe*, p. 11.

β. Il s'agit de styrax (ou stactè, ce dernier étant le styrax liquide). Cette substance est réputée détruire les émanations putrides et fut donc utilisée contre les épidémies. Mūsā b. Maymūn indique que le terme de *mayʿa* peut désigner le styrax solide ou liquide, ce dernier pouvant aussi être appelé *iṣṭurk*. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 171-172 ; *Traité des simples*, III, p. 350-352, n°2196 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 26 (texte arabe) et 113 (traduction), n°228.

وحملتها معك فإنّك تختفي[1] من[2] أعدائك[3]. وإن كتبتها على قلب تيس أسود[α] وتخرقه[4] ويكتحل[5] [كذا] به < فإنّك ترى >[6] الجنّ وتسمع[7] كلامهم ويكون لك[8] عليهم طاعة بعد أن تتكلّم[9] بالأسماء من أوّلها إلى آخرها ثمّ تقول : "بحقّ هذه[(a)] الأسماء إلّا ما أجبتم لطاعتي[10]" فإنّك[11] ترى[12] نفرًا من علمائهم بين يديك وتسألهم[13] < عن ما >[14] شئت، فإنّهم[15] يجيبونك ويخبرونك ولا يخفون[16] عنك[17] شيئًا. وإن أردت إحضار الروجانيّة العلويّة فانفرد بنفسك في خلوة طاهرة ثلاثة[18] أيّام وأنت صائم وتتلوا الأسماء جميعًا[19] سبع مرّات عقب[20] كلّ صلاة[21] مفروضة، ثمّ تسجد وتقول في سجودك : "يا مغيث < اغثني يا مغيث >[22] اغثني[23] < يا مغيث اغثني >[24]" ثمّ ترفع رأسك وأنت قائل : "حسبي الله لا إله إلّا هو عليه توكلّت، وهو ربّ العرش العظيم". تفعل ذلك ثلاثة أيّام فإنّك ترى عند تمامها جماعة من الروحانيّة[25] من كبريائهم[26] حاضرين بين يديك ممثّلين[27] لأمرك. <<[(b)] كملت[28] بحمد الله وعونه[29].

1. BnF3 : تخفى
2. BnF3 : عن
3. BnF3 : ad. وإن كتبتها في إناء ومحوتها بماء زبيق وتدهن به وجهك
4. Esc1 : orth. ومخرقه ; BnF3 : orth. وتحرقه
5. BnF2, BnF3 : وتكتحل (bonne leçon)
6. BnF3 : فإنّه يري
7. BnF3 : ويسمع
8. BnF3 : ذلك
9. BnF3 : يتكلّم
10. BnF2, BnF3 : طاعتي
11. BnF3 : وإنّك
12. BnF3 : orth. ترا
13. BnF2, BnF3 : orth. فاسئلهم
14. BnF2, BnF3 : عمّا
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2 : la première lettre porte deux points sur le côté
17. BnF2, BnF3 : عليك
18. BnF2 : ٣
19. BnF3 : جميعها
20. BnF3 : عقيب
21. BnF2 : orth. صلوة
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF2, BnF3 : اغثني
24. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2 : ٣ مرات ; BnF3 : ثلاث مرات
25. BnF2, BnF3 : ad. العلويّة
26. BnF2, BnF3 : كبرائهم
27. BnF2 : ممتثلين ; BnF3 : + M.D. بيان ممتثلين
28. BnF2 : تمت
29. BnF2 : تعالى

a. BnF2 : [94a]

b. BnF3 : la suite de ce passage est absente du manuscrit BnF3

α. Auguste Bouché-Leclercq signalait l'usage de béliers noirs par les nécromants grecs. Peut-être faut-il voir dans ce cœur de bélier sur lequel écrire la perpétuation d'une pratique antique. Cf. Auguste Bouché-Leclercq, *Histoire de la divination dans l'Antiquité*, Paris, Ernest Leroux, 1879, I, p. 150.

وهذه أسماء الروحانيّة المسمّون في هذا الدعاء مجرّدة عن الدعاء[1] [كذا] : "أجب يا كسفيائيل[2] ويا رفيائيل[3] ويا مروقيائيل[4] ويا مبدعيل[5] ويا ميكائيل[6] ويا مهيائيل[7] ويا مهميائيل[8] وكرميائيل[9] ويا هريائيل[10] ويا شرفطيائل ويا كرفيائيل[11] ويا اليائل ويا طوطيائيل[12] ويا هسفيائل ويا فرطيال[13] ويا عشقرسيال[14] ويا عصفريائل[15] ويا دخيائل[16] ويا بديائل ويا فضفيائيل[17] ويا خليائل[18] ويا معديائل ويا عزريائل[19] ويا قلديائيل[20] < ويا دردياييل >[21] ويا منقريائيل[22] ويا درفيائيل[23] ويا درميائيل[24] ويا هرفيائيل[25] ويا جبريائيل[26] ويا سمسمائل[27] ويا صوريائل ويا طرطيال[28] ويا عجليخيال[29] ويا علهيال ويا هرقيال[30] ويا سعفيال[31]، [٦٨أ] بفتح[32] العين وجزمه[33].

1. BnF2 : الدنيا (bonne leçon)
2. BnF2 : كشفيائل
3. BnF2 : رقيائل
4. Esc1 : la ق semble avoir été rajoutée après coup ; BnF2 : مرويائل
5. BnF2 : مبدعائل
6. BnF2 : ميكائل
7. BnF2 : مهيائل
8. BnF2 : مهميائل
9. BnF2 : وكرميائل
10. BnF2 : هريائل
11. BnF2 : كرفيائل
12. BnF2 : طوطيائل
13. Esc1 : M.D. (حـــ), © طرفيال ; BnF2 : فرطيائل
14. BnF2 : عشقرسال
15. Esc1 : عصفرمائل
16. BnF2 : دحيائل
17. BnF2 : فصفيائل
18. BnF2 : حليائل
19. Esc1 : عزرمائل ; BnF2 : عزرائل
20. BnF2 : قلديائل
21. BnF2 : om.
22. BnF2 : منفريائل
23. BnF2 : درفيائل
24. BnF2 : درميائل
25. BnF2 : هرفيائل
26. Esc1 : جبرمائيل ; BnF2 : جبريائل
27. BnF2 : شمشميائل
28. Esc1 : ذردنال ; BnF2 : طرطيائل
29. BnF2 : عجلتحيائل
30. BnF2 : هرقيائل
31. BnF2 : سعفيائل ; Esc1 : + int.inf وقيل يا سعفال (315°) ; BnF2 : ad. ويا سعفيال
32. BnF2 : بجزم
33. BnF2 : وفتحه

وهذه[a] الأسماء مجردة وجملتها مائة اسم وأربعة أكثرها سريانيّ، وهي هذه : يا شمخيتا[1] وتمسيتا[2] واشمخيتا[3] < ويا شمخوتيا >[4] ويا دمهوتا[5] ويا سليخوتا[6] ويا شموشيتا[7] ويا رموطتف[8] ويا[9] نورشيت[10] ويا[11] كروخجطب[12] يا حجهتي[13] ويلطف[14] يا[15] عاتف يا شطيطيتع[16] النوار قطع النور سفهما[17] يفتح[18] يا طعفوعتج[19] يا شومشكيفال[20] يا باقي يا الله يا ادوناى[21] ياصباوت[22] يال[23] شداي يا طيهوج[24] يا دكجط[25] فتكا[26] يا مهليتج[27] القويّ المثين[28] [كذا] يا غياث من لا غياث له < يا آل >[29] شداى يا من < لا شيء >[30] كمثله يا بارئ يا واحد يا أحد يا صمد يا الله يا حيّ يا قيّوم يا دائم يا أبد الأبد يا طعموته[31] يا عليططينتا[32] يا عطموته[33] يا عليططيتتا[34] يا مشطيتا[35] ومشطيثا يا طيهوج[36] وطيهروج[37] يا غبنجج[38] يا عهيتج[39] يا

1. BnF2 : شمخيثا
2. BnF2 : وتمسا
3. BnF2 : وشمخيثا
4. BnF2 : وشمخوثيا
5. BnF2 : دهموثا
6. BnF2 : سليخوثا
7. BnF2 : شيموسا
8. BnF2 : رموطيف
9. BnF2 : يا
10. BnF2 : نورست
11. BnF2 : يا
12. BnF2 : كروحطب
13. BnF2 : ججهتى
14. BnF2 : ياطف
15. BnF2 : om.
16. BnF2 : شيتطيغ
17. BnF2 : بنفهما
18. BnF2 : يلطف
19. BnF2 : طفعوعتج
20. BnF2 : سو ميكيفال
21. BnF2 : دوناي
22. BnF2 : اصباوث
23. BnF2 : ال
24. BnF2 : طهوج
25. BnF2 : دعحط
26. BnF2 : صكا
27. BnF2 : مهليتلج
28. BnF2 : المتين
29. BnF2 : نامل
30. BnF2 : ليس
31. BnF2 : طعموت
32. BnF2 : علططنيثا
33. BnF2 : طعمويه
34. BnF2 : علططنيثا
35. BnF2 : مشطيثا
36. BnF2 : طسهوج
37. BnF2 : وطهروج
38. BnF2 : عسج
39. BnF2 : عهسج

a. BnF2 : [94b]

عهيتخ[1] يا مليطنهيا[2] يا دهموتا يا ممعتوفي[3] ويا مرقيلا[4] مرقودا دهورا[5] سطتخي[6] يا طهرطبتا[7] مفرتوتا[8] يا هويه وهه يا شمعيتا[9] يا نوريثا[10] يا علميتا[11] < يا الله >[12] يا من[13] يفنى الملوك ويبقى هو ويا[14] من لا إله إلا هو يا من هو الأوّل والآخر والظاهر والباطن يا سطتيع يا لكوشتنا[15] يا ابلوهير[16] ياه واه ثمود[17] وشامالخ[18] ملخي[19] هملوخيم[20] يدوه[21] تود[22] سايا < شتخيا يا دمسخ >[23] خييتا[24] يا لوتاري[25] لويا < اهنيتا يا >[26] هيططليوتا[27] < يا دريوتا طلمتا لهتا >[28] متوتا[29] يا حجها يا شفشعهيوب[30] يا فرسايا[31] يا < شرشيا يا نشريوتا >[32] < يا شهريوتا >[33] يا سمخاد[34] < ملخا

1. BnF2 : عهيح
2. BnF2 : مليطيهيا
3. BnF2 : معمتوفى
4. BnF2 : مرقوبلا
5. BnF2 : ad. يا
6. BnF2 : سطيحى
7. BnF2 : طهرطيثا ; BnF2 : ad. يا
8. BnF2 : مفرثوثا
9. BnF2 : سمعثا
10. Esc1 : نورثا
11. BnF2 : علميثا
12. BnF2 : om.
13. BnF2 : ad. هو
14. BnF2 : يا
15. BnF2 : لكوشيتا
16. BnF2 : ابلوهيى
17. BnF2 : يمود
18. BnF2 : وسامايح
19. Esc1 : ل rayé ; BnF2 : صحى
20. BnF2 : هملوحم
21. BnF2 : به وه
22. BnF2 : نود
23. BnF2 : سيخيا يا دمشج
24. BnF2 : خييثا
25. BnF2 : لوتري
26. BnF2 : اهسانا
27. BnF2 : هططليوثا
28. BnF2 : يادريوتاطلمثالهثا
29. BnF2 : متوما
30. BnF2 : سفشقهيور
31. BnF2 : فرسا
32. BnF2 : سرساالسربوما
33. BnF2 : سهر يوتا
34. BnF2 : سمحاد

ديلواخالخ <[1] لنيتا[2] الوهيجا ويسما[3] خالدين[4] ويا منطثتا[5] عيناتا[6] اشمياتا[7] خاكلموتا[8] إلا هو[(a)] شيتا[9] بشكرتيا[10] مروامرمر وشا[11] شمخية[12] لوريا أيديه[13] وه[14] >>[(b)].

1. BnF2 : ىلحاد ىلوحاىح
2. BnF2 : لىسا
3. BnF2 : ويسمي
4. Esc1 : خالدين
5. BnF2 : مىطىا
6. BnF2 : عنياىا
7. BnF2 : اسميىا, ad. يا
8. Esc1 : خا initial ajouté dans l'int.sup. ; BnF2 : حاكلموىا
9. BnF2 : سيىا
10. BnF2 : يشكرىا
11. Esc1 : و ajouté dans l'int.sup.
12. BnF2 : سمحيه
13. BnF2 : أىديه
14. BnF2 : ad. كملت بحمد الله تعالى وحسن عونه مجموعه ومنفرده وبالله الموفق

a. BnF2 : [95a]
b. BnF3 : om. le manuscrit reprend ici

﴾58﴿ فصل[(a)] نذكر الآن بعون الله[1] وقوّته خواصّ أسماء الله[2] الحسنى بجملتها وتأثيرها وما يجمع[3] منها < مع غيره >[4] وما يفرد وما يعمل به وحده وما يتعلّق بكلّ[5] اسم من معانيه وشرحه.

فالأسماء [٦٨ب] تنقسم إلى خمسة أقسام : أسماء الذات وأسماء الصفات وأسماء[(b)] الأوصاف[6] وأسماء الأخلاق وأسماء الأفعال[α]. فمن هذه الأسماء - جلّت وتقدّست - أسماء مخصوصة بخواصّ معلومة وأسماء مشتركة يدخل[7] بعضها في بعض وفيهما ما يكون خاصّيّتها[8] وحدها لما فيها من قوّة الإجابة والسرّ العظيم وما يختصّ بكلّ[9] ذكر منها من الأيّام والساعات. فإنّ الرسول - صلّى الله عليه وسلّم - قال : "إنّ لله[10] في أيّام دهركم نفحات إلّا[11] تعرضوا[12] < لها تعينكم >[13][β]"، والنفحات هي مصادفة الوقت[14] للاسم والحاجة. فهذا سرّ لا يكاد أن يخطئ ولا يبطئ.

فاسم الذات هو الله الذي لا إله إلا هو. فأوّله هو ومعناه "كاشف الأسرار بهويّته وكاشف القلوب بما عداه من أسمائه". وقيل كاشف خاصّة الخاصّة بهويّته، وهو حقيقة الإله[15] والله تعالى جميع ذلك، وكاشف الموحّدين بوحدانيّته، وهو حقيقة الواحد الفرد، وكاشف العلماء بأحديّته[16]، وهو حقيقة أحد وتر[17]، وكاشف العقلاء بصمديّته[18] وهو حقيقة صمد، وكاشف العوامّ بربوبيّته[(c)] الحاملة الأفعال بالقدرة وهو حقيقة الربّ.

1. BnF2, BnF3 : ad. تعالى وحوله
2. BnF2 : ad. تعالى
3. BnF3 : orth. بجمع
4. BnF2, BnF3 : om.
5. BnF2, BnF3 : لكلّ
6. BnF3 : om., mais présent dans la réclame à la page précédente
7. BnF2 : تدخل (fautif)
8. BnF2 : خاصّتها
9. Esc1 : int.sup.
10. BnF2 : الله
11. Esc1 : افلا (la ف est au bout d'une longue hampe, le copiste a sans doute hésité entre إلا et فلا)
12. BnF2, BnF3 : فتعرضوا
13. BnF2 : نفسكم
14. BnF2, BnF3 : ad. المطابق
15. BnF2 : الإلهة (fautif) ; BnF3 : الإلهيّة
16. BnF2 : بأحديّته (fautif)
17. Esc1 : orth. وتر
18. BnF2 : orth. بصمديّته ; BnF3 : بصمدانيّته

a. Esc1 : + M.G. (°45) [...؟] بلغ مقابلة على
b. BnF3 : [99a]
c. BnF2 : [95b]
α. Sur ces cinq catégories de noms divins, cf. (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 146a. Ibn ʿArabī traite de trois catégories de noms dans son *Kitāb Inšāʾ al-dawāʾir* (*Livre de la production des cercles*) : les noms d'essence (*asmāʾ al-ḏāt*), les noms d'attributs (*asmāʾ al-ṣifāt*) et les noms d'actions (*asmāʾ al-afʿāl*). Il les présente sous forme de tableau, et précise qu'il n'en présente qu'une partie et qu'il ne les limite pas à ce seul tableau (veut-il dire qu'il y a davantage de noms divins ou bien également de catégories de noms ?). Cf. Ibn ʿArabī, *La production des cercles*, éd. et tr. Paul Fenton, Maurice Gloton et Henrik Samuel Nyberg, Paris, Édition de l'Éclat, 1996, p. 32-33 (édition bilingue).
β. Hadith rapporté dans *al-Muwaṭṭaʾ* (*Kitāb al-Ǧumʿa*, 7) (absent dans Wensinck).

ومن هنا ينفصل لكلّ قوم ما[1] يصلح لهم من الأسرار. وقد بيّن لنا رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - ذلك[2] < بقوله الحقّ >[3] : "أفضل ما قلت أنا والنبيّون من قبلي[4] لا إله إلا الله"[α]. فلذلك كان أوّل ذكر[(a)] يأمرون[5] به الأشياخ أصحابهم[6] من أهل التوجّه[7] حتّى يظهر لهم ما هم مختصّون به من الأسماء فتعرف المشائخ حقائق[8] أصحابهم من أيّ بابهم[9]، فيأمرونهم بذلك الاسم اللائق بهم[10] حتّى ينفتح عليهم منه باب معرفة[11].

وهذه الأسماء الإحدى[12] عشر : هو الله الذي لا إله إلا هو الواحد الأحد الفرد الوتر[13] الصمد الربّ أنت أنت هى[14] ذكر الخواصّ والسالكين والعوامّ. فإنّها منبع الأسرار ومنتهى الأشياء ومبدؤها[15] [كذا] وتظهر[16] أسرار كشف[17] بحسب قوم وما كشف[18] لهم[19] في الأزل وما خصّوا[20] به. فإن لكلّ وجهة وشرعة[21] ومنهاج، وقس على هذا ما بقى من الأسماء بحسب ما يظهر لكلّ أحد من الناس من الأذكار الدالّة على مطلوبه، مثاله التوّاب[22] للتائبين[23]، والشاكر للشاكرين، [٦٩أ] والحسيب لأهل الكفاية، والوكيل للمتوكّلين، وأمثال ذلك في جميع الأسماء. وللرجال في هذا مجال بحسب[24] المتوجّهين واشتراك المقامات وتوحيدها. وبهذا عرفوا أهل الترتيب من غيرهم. ⌉ [β]

فاسمه الله ذكر الأكابر[25] السالكين المتعلّقين[26] بأسرار التوحيد.

1. BnF2 : وما
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF3 : om.
4. BnF2 : قبل (fautif)
5. BnF3 : orth. يؤمرون
6. BnF3 : وأصحابهم (fautif)
7. BnF2, BnF3 : التوحيد
8. Esc1 : M.D. (صح, r°)
9. BnF3 : بَابِ هُمْ
10. BnF2n BnF3 : لهم
11. Esc1 : + M.G. رحمة (340 حـ°)
12. BnF2 : orth. الإحدا
13. Esc1 : orth. الوتر
14. BnF2 : هـ
15. BnF2 : ومبدئها (fautif) ; BnF3 : ومبدأها
16. BnF2 : ويظهر
17. Esc1 : M.D. (صح, r°), © ad. قوم rayé
18. Esc1 : ظهر لهم rayé avant كشف ; BnF2, BnF3 : قسم
19. BnF3 : om.
20. BnF2 : حصّوا
21. Esc1 : la و a été rajoutée dans l'interligne supérieur
22. BnF2 : التوّاب (sur cette graphie, voir p. 148)
23. BnF2 : للتوّابين
24. Esc1 : peu lisible
25. Esc1 : M.G. (صح, r°)
26. BnF2 : المتعلّق

a. BnF3 : [99b]

α. Hadith rapporté dans *al-Muwaṭṭaʾ* (*Kitāb al-Qurʾān*, 32 et *Kitāb al-Ḥaǧǧ*, 246) :

أفضل الدعاء دعاء يوم عرفة وأفضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي لا إله إلّا الله وحده لا شريك له.

β. Extrait du pseudo-al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 150a-151a (*ǧumla* 1).

واسمه[1] الصمد فذكر[2] صلح[3] للمرتاضين بالجوع خصوصًا[4] ذاكره لا يحسن[5] بالجوع[6] ما لم يدخل عليه ذكر غيره، فافهم.

وأمّا[7(a)] العليم العلّام علّام[(b)] الغيوب المتكلّم الحكيم الخبير الحافظ الرقيب المبين[8] الهادي، فهذه[9] العشرة أسماء ينبغى أن تكون[10] من أذكار جبريل - عليه السلام - ونسبته، وهي منبع العلوم ألجمه من سائر العلوم وأمور المعلومات عنها[11] ظهرت، ومنها تظهر < وانبساط أسماء >[12] وأصل المناجاة ولحفظ العلوم والذكا فيها[13]. من عمل بها واتّخذها[14] ذكرًا[15] فتح عليه[16] وسخّر له العلم والفضل[17] وأهله وجعل الله[18] له بها كشف العلوم والأسرار ويعذب نطقه[19] ويحسن كلامه ويصيب في النطق[20] بالحكمة ويرى ذاكرها[21] عند النوم ما[22] يسأل عنه ويخطر بباله من الأشياء التي[23] يريد فعلها من خير أو غيره[(c)]. فيظهر له علم ذلك ويسلم من < سائر الأداء والألم >[24] ويحصل له بالذكر[25] الاستيلاء على القصد[26] والمراقبة. فإن[27] أراد كشف سرّ من أسرار الحقّ - عزّ وجلّ - من العلوم الكشفيّة وأجناسها يسّر الله[28] عليه ذلك بملازمة الذكر لها[29] ويحملها[30] معه[31] بعد أن يعملها[32] على الوجه الذي نذكره إن شاء الله تعالى[33]. من نقش وكتابة < مع ملازمة >[34] الذكر لها فإنّ أصول جميع الأذكار كلّها التكرار والحضور[35]

1. BnF2 : om. ; BnF3 : وأمّا اسمه
2. BnF3 : فاسم
3. BnF2, BnF3 : يصلح
4. BnF2 : om. ; BnF3 : و
5. BnF3 : يحسّ
6. BnF2, BnF3 : بألم الجوع
7. BnF2, BnF3 : ad. اسمه
8. BnF3 : المتين
9. BnF2, BnF3 : هذه
10. BnF3 : يكون (fautif)
11. BnF2, BnF3 : منها
12. BnF2 : ولانبساط الأسماء
13. BnF2 : om. ; BnF2, BnF3 : ad. وحفظه فيها
14. BnF2 : وخدمها
15. BnF2, BnF3 : وذكرها
16. BnF2, BnF3 : له
17. Esc1 : + M.G. والعقل (حـ, r°)
18. BnF2, BnF3 : om.
19. BnF2, BnF3 : منطقة
20. BnF3 : المنطق
21. BnF2, BnF3 : ذلك
22. BnF3 : بما
23. BnF2, BnF3 : الذي (fautif)
24. BnF2 : الأداء وسائر الألم ; BnF3 : الأذاء [كذا] وسائر الألم
25. BnF2 : بذكرها ; BnF3 : بها
26. BnF2 : المقصد
27. BnF2, BnF3 : فإذا
28. BnF2 : ad. تعالى
29. BnF2 : بها
30. BnF2, BnF3 : وتحملها
31. BnF2, BnF3 : معك
32. BnF2, BnF3 : تعملها ; BnF2 : ad. معك
33. BnF2 : om.
34. BnF3 : و
35. BnF3 : والعلوم

a. BnF2 : [96a]
b. BnF3 : [100a]
c. Esc1 : + M.G. انظر هذا الفطر واعقل عليه

حتّى نذكر[1] معه عوالم تلك الأذكار التي يذكرها[2]. وليس يظهر ذلك في المرّة والمرّتين بل بالملازمة[3]. وإن كان ولا بدّ من الأثر[4] والتكرار[(a)5] هو الأصل الذي[6] يعوّل[7] عليه. فقد اجتمع في هذه الأشياء[8] جميع خواصّها وتأثيرها وحروفها.

فأمّا[9] اسمه الهادي [٦٩ب] على الانفراد من اتّخذه ذكرًا وأراد التحكّم في أهل[(b)] البلاد والطاعة له < فليلزم ذكره >[10] دائمًا[11] وهذا الاسم والذي قبله[12]. وربّما كان من ذكر[13] إسرافيل[14] وعزرائل - عليهما[15] السلام -.]][(c)]

[[[(d)] وأمّا اسمه الخبير من[16] ذكره سبعة[17] أيّام[18] تأتيه الروحانيّة بكلّ خبر[19] تريده[20] من أخبار[21] السنّة وأخبار الملوك وأخبار الغائب.

1. Esc1 : orth. يذكر ; BnF2 : تذكر
2. BnF2, BnF3 : نذكرها
3. BnF3 : الملازمة
4. BnF2, BnF3 : أثر
5. BnF2 : ولكن التكرار الذي ; BnF3 : ولكن [١٠٠ب] التكرار الذي
6. BnF2, BnF3 : om.
7. BnF2 : نعول (fautif)
8. BnF2, BnF3 : الأسماء
9. BnF3 : وأمّا
10. BnF2, BnF3 : فليذكره
11. Esc1 : M.D. (صح, r°)
12. BnF2, BnF3 : بعده
13. BnF2, BnF3 : أذكار
14. BnF2, BnF3 : ad. عليه السلام
15. BnF2 : عليه
16. BnF1 : فمن
17. BnF2 : ٧
18. BnF1 : ad. متوالية
19. BnF2 : خبر (fautif)
20. BnF1 : orth. مريده ; BnF2, BnF3 : يريده
21. BnF3 : om.

a. BnF3 : [100b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
b. BnF2 : [96b]
c. BnF1 : passage absent
d. BnF1 : début de la section II

وأمّا[a] اسمه المبين[1] من ذكره كلّ يوم ألف مرّة في خلوة على خلو معدة[2] من الطعام ويكون معه بخور[3] من دخنة طيّبة. فإنّ الأرواح تنقاد[4] إليه فيألف[5] منها ما أراد ويفارق منها ما أراد وذلك عند طلوع الشمس ويستقيم[6] بدنه وتعتدل[7] طبائعه وتسمّوا[8] روحه ويتكلّم[9] بأنواع الحكمة[10] التي[11] لا يدركها غيره.]][b]

[[[c] وأمّا اسمه علّام الغيوب تقول : "يا علّام الغيوب" بيا[12] النداء من أدمن من ذكره حتّى[13] يغلب عليه < حال / منه >[14]. فإنّه يتكلّم بالمغيّبات ويكشف ما في الضمائر وترقي[15] روحه إلى أن تدور في العالم العلويّ كلّه ويتحدّث بأمور الملائكة وبالكائنات والحوادث ونيّة المؤمن أبلغ[16] من عمله.

وأمّا[d] اسمه العليم < من ابنهم[17] [كذا] عليه أمر[18] >[19] فليدمن عليه. ومن استدام عليه يسّر الله[e] تعالى[20] عليه ما سأله[21] وعرفه الحكمة فيما سأل.

1. BnF2, BnF3 : المتين
2. BnF1 : معدته
3. BnF1, BnF2, BnF3 : طيّب
4. BnF2 : ينقاد (fautif)
5. BnF1 : فيؤلف (fautif) ; BnF3 : ويألف
6. BnF1 : استقام
7. BnF1 : واعتدلت
8. BnF1 : وسمّت
9. BnF1 : وتكلّم
10. BnF1 : الحكم
11. BnF3 : الذي
12. BnF3 : يأيّا (fautif)
13. BnF2, BnF3 : إلى أن
14. BnF2, BnF3 : inv.
15. Esc1 : orth. وترقا
16. BnF2, BnF3 : خير
17. BnF2 : آيتهم
18. BnF2 : om.
19. BnF3 : om.
20. BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : سأل

a. Esc1 : + M.D. لاستخدام الأرواح (20°)
b. BnF1 : fin de la section II
c. BnF1 : passage absent
d. Esc1 : + M.D. علم الصنعة الشريفة
e. BnF3 : [101a]

﴿59﴾ وإن أراد فتح باب الصنعة الإلهيّة فتح الله[1] له < بابًا من ذلك من >[2] العلم والعمل كما روي عن بعض الأكابر أنّه أدمن من[3] ذكره بعد أن قدم مقصده وطلب الإصالة من الحكمة فقيّض الله < تعالى / له >[4] فيلسوف[5] الحكيم[6]، فعلمه هذه المرقة[7] العظيمة الرفيعة المقدار الصحيحة[8] في النظر[9] والمخبر التي تغوض[10] [كذا] وتنفذ[11] في حجر الزهرة[α][12] وتنقيه[13] وتثبته[(a)] في السبك والحمي[14]. ولو سُبك ألف مرّة ما لم يدخل عليه العظم والرصاص، وكذلك يفعل بكلّ[15] صبغ محلول ينعقد وينحلّ وينعقد، فعند ذلك يثبت للخلاص بلا شكّ إن شاء الله تعالى.

1. BnF2, BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : باب
3. BnF2, BnF3 : على
4. BnF3 : inv.
5. Esc1 : orth. فيلفوس
6. BnF2 : الحكمة
7. Esc1 : orth. المزقة ; BnF2 : orth. المرفة ; BnF3 : الصناعة
8. BnF2 : التي هي صحيحة ; BnF3 : التي صحيحة (fautif)
9. BnF2, BnF3 : المنظر
10. BnF2 : تغوص ; BnF3 : تعوض
11. Esc1, BnF2 : ذ s.d.
12. Esc1 : + M.D. الذي فيه أربعمائة وأربعون عالمًا من العوالم للروحانية (45°, وصح r°)
13. BnF3 : om.
14. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. الحما
15. BnF2, BnF3 : كلّ

a. BnF2 : [97a]

α. La mise en rapport de Vénus avec une matière alchimique se retrouve par exemple dans le *Livre de Cratès* où est expliqué que le « Soleil » et « Vénus » sont à interpréter :

واعلم علمًا يقينًا مع علمك ويقينك أنّ الأوّلين لم يسمّوا شمسًا وقد دخلت في تركيبهم ولأنّ هذه وإن كانت الزهرة لا تصبغ حتّى تصبغ فإذا صبغت ولا شمس خلا الأخذ دخل في مركّبهم وهو الذي ينشدّ أصحابه ويمسكهم وإنّ لونه يظهر على ألوانه ولا يسمّوا الكاتب هو أن قبض كلّ شيء وهو الذي يحيّ الأجساد ويظهر الألوان وأنا أمر من أحبّ من ثقاتي وإخواني وأهل خاصّتي أن يقنعوا بهذا الكاتب أنّه لم تجترئ على ما لخّص لك واحد من الأوّلين فبينا

Sache d'une manière positive, toi qui a déjà la science et la certitude, que les Anciens n'ont pas employé la dénomination de soleil (or), et cependant ils l'ont fait entrer dans leurs combinaisons. En effet, la substance essentielle (pour les teintures), c'est-à-dire Vénus (cuivre), ne teint pas avant d'avoir été teinte. Lorsqu'elle est teinte sans avoir produit directement de l'or, elle entre dans les autres combinaisons : ceux qui la possèdent, la serrent et la gardent, car l'influence de sa couler se manifeste sur les autres teintures. Ils l'appellent *l'écrivain*, lorsqu'elle est entrée dans les combinaisons. L'écrivain est ce qui retient toute chose ; il fait vivre les corps et apparaître leurs couleurs. Pour moi, j'ordonne à tous ceux que j'aime, parmi mes fidèles, mes frères et mes disciples particuliers, de se contenter de cet écrivain ; car aucun des Anciens, comme tu le sais, ne s'est contenté de ce qui vous a été expliqué.

Marcellin Berthelot, *La chimie au Moyen-Âge*, Paris, Imprimerie Nationale, 1893, III (*L'alchimie arabe*), p. 17-18 (texte arabe) et p. 61 (traduction).

On trouve en outre une description de la signification de Vénus en alchimie dans le manuscrit Cod. Sprenger 1908 :

القول في الزهرة وطبعه الحرارة واليبس دون يبس المرّيخ وقوّته في الذوب والصلابة مثل قوّة القمر غير أنّه أحمر، من قلع حمرته عاد قمرًا وهو في الظاهر زهرة والباطن قمر نفيس وهي أخت القمر وتمتزج مع الشمس وتقبل الصبغ ويكون منها إكسير البياض والحمرة ولا يثبت صبغه إلّا بماء الزاج وبماء الشبّ وماء الزهرة يذيب الأجساد وكلّ شيء من الحجارة وتدبيره كتدبير المرّيخ سواء.

Cf. Julius Ruska, *Das Buch der Alaune und Salze. Ein Grundwerk der spatlateinischen Alchemie, herausgegeben, übersetzt und erläutert*, Berlin, Verlag Chemie, G.M.B.H., 1935, p. 46.

وهذه المرقة[1] تصبغ أحمر[2]. إذا عُمِلَتْ مع الأحجار الحمر < وأرواح حمر >[3] < وأنفاس حمز >[4][α] فمن أحسن[5] تدبيرها < فإنّه يعمل >[6] بها محلولة[7] عملاً عجيبًا يصبغ كلّ جزء[8] منها جزءًا[9] بلا شكّ. وهذا[10] باب يستعان عليه بلا إله [٧٠أ] إلّا الله وحده لا شريك له. وذلك[11] أن تأخذ على بركة الله تعالى[12] رأس الصابون الطيب القويّ. وإن صبغته[13] أنت على هذه المرقة[14] فهو أفضل وأبلغ تأخذ[15] منه وزن[16] رطلين أو ما شئت وتضف[17]

1. Esc1 : orth. المزقة
2. BnF2, BnF3 : أحمرًا (fautif)
3. BnF2, BnF3 : والأرواح الحمر
4. BnF2 : والإنقاش الحمر (fautif) ; BnF3 : والأنفاس الحمر
5. BnF3 : أحسَن (fautif)
6. BnF2, BnF3 : عمل
7. BnF2 : المحلولة
8. BnF2, BnF3 : واحد
9. BnF2, BnF3 : مائتين
10. BnF2 : وهو
11. BnF3 : وصفته
12. Esc1 : + M.sup. من (صح, r°) ; BnF3 : وعونه
13. Esc1 : orth. صعمه
14. Esc1 : orth. المزقة ; BnF3 : om.
15. BnF2, BnF3 : فتأخذ
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : وتضيف (bonne leçon)

α. Le discours alchimique du *Šams al-maʿārif* est tributaire de la terminologie et du vocabulaire spagyrique. Afin de pouvoir resituer chacun des termes techniques, nous reproduisons ici le début du *Kitāb al-Asrār* d'Abū Bakr al-Rāzī, qui délimite chacune des catégories que nous allons rencontrer :

الباب الأوّل في معرفة العقاقير، وهي ثلثة أنواع : برّانيّة [أو ترابيّة] ونباتيّة وحيوانيّة.

فالبرانيّة ستّة أنواع : أرواح وأجساد وأحجار وزاجات وبوارق وأملاح.

فالأرواح أربعة : زيبق ونوشادر وكبريت وزرنيخ.

والأجساد سبعة : الفضّة والذهب والنحاس والحديد والقلعيّ والأسرب والخار صينيّ.

والأحجار ثلثة عشر : المرقشيشا والمغيسا والدوص والتوطيا واللازورد والدهنج والفيروزج والشادنج والشك والكحل والطلق والجبسين والزجاج.

والزاجات سبعة : الأسود والأصفر والشبّ والقلقديس والقلقطار والقلقند والسوريّ.

والبوارق سبعة : أحمر والنطرون وبورق الصناعة والتنكار وبورق زراوندي وبورق الغرب والبورق الخبزي.

والأملاح إحدى عشر : الملح الطيب والحلو والملح المرّ وملح الطبرزد والملح الأندرانيّ وملح نفطيّ وملح هنديّ وملح بيضيّ وملح القليّ وملح البول وملح البورة وملح الرماد.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, éd. Muḥammad Taqī Dāniš Pajūh, Téhéran, Commission nationale iranienne pour l'Unesco, 1964, p. 2-3 ; à comparer avec Abū Bakr al-Rāzī, *Kitāb al-Asrār*, Saint-Laurent-de-l'Escurial, Real Biblioteca del Monasterio, 700, fol. 3a-3b.

[كذا] إليه نصفه[1] من الملح القلي المبيض[α] وملح[2] الطعام والنطرون[β] والشب اليمانيّ[γ] والزرنيخ الأصفر[δ] والزاج[ε] والطلق[ς]، إن[3] أمكن بعد

1. BnF2, BnF3 : نصف ; BnF2 : ad. رطل
2. BnF3 : ومن ملح
3. BnF3 : وأن

α. Abū Bakr al-Rāzī consacre un paragraphe à la préparation du sel alcalin :

ملح القليّ، خذ من قلي قطاع بيض مثًّا تسحق وتصبّ عليه سبعة أمثاله ماء ويترك سبعة أيّام واطبخه في طنجير حتّى يصير النصف ودعه يسكن وروّقه عشرة مرّات واجعله في كيزان رقاق وعلّقه على جامات، فما رشح منه أوّل مرّة على الكيزان فامسحه وارفعه ورده إليه، وما قطر منه على الجامات فامسحه ورده إليها، وما قطر منه فكبّسه من الغبار، وما رشح على الكيزان ثانيًا وثالثًا فامسحه وارفعه حتّى تأخذه كلّه.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 6-7.

β. *Naṭrūn* désigne la nitre. Ibn al-Bayṭār en traite dans sa notice sur le *bawraq*, bien qu'il y affirme que les deux substances ont des propriétés différentes. Abū Bakr al-Rāzī consacre un paragraphe à la définition des *bawraq* :

البوارق خمسة ألوان : منها بورق الخبز كبار قطاع أبيض صلبة، ونطرون وهو أحمر من البورق الخبز، وبورق الصناعة أبيض شبيه بالسبخة [التي] تكون في أصول الحيطان، والبورق الزراونديّ الذي لونه ترابيّ يضرب إلى الحمرة وهو أجودها كلّها، ومنها تنكار وهو متّخذ من دسم دوابّ.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 6 ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 125-127 et IV, p. 181 ; *Traité des simples*, I, p. 288-291, n°381 et III, p. 372, n°2226. Voir aussi le terme *bawraq* dans Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 9 (texte arabe) et 27-28 (traduction), n°51 ; Ibn al-ʿIbrī, *Muntaḫab* Kitāb Ǧāmiʿ al-mufradāt, p. 84-85 (texte arabe) et 372-376 (traduction), n°183 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 11 (texte arabe) et 42 (traduction), n°92.

γ. Il s'agit de l'alun. Dans un contexte alchimique, le terme pourrait servir à désigner le sel ammoniac ou le vinaigre (d'après le manuscrit Berlin 4191). Mūsā b. Maymūn indique que l'expression *al-šabb al-raṭb al-yamānī* est synonyme d'*al-šabb*, aussi appelé *al-zāǧ al-abyaḍ*. L'Égypte produisait aussi un type d'alun surnommé *al-šabb al-dawr*, moins réputé que son équivalent yéménite. Abū Bakr al-Rāzī consacre un paragraphe aux différentes catégories de *šabb* :

والشبّ أنواع : منه يمانيّ أبيض الخطوط، وطبرزديّ، وشاميّ أبيض مختلط بالطين والحجارة، ومنجانيّ رازيّ يشوبه خضرة، ومنها مصريّ أصفر دسم ولونه أبيض ثابت.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 4 ; Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 25 et 42 ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 53 ; *Traité des simples*, II, p. 321, n°1279 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 39 (texte arabe) et 184 (traduction), n°368.

δ. Il s'agit de réalgar-orpiment (monosulfure d'arsenic), mais pourrait désigner aussi en contexte alchimique le vif-argent (d'après l'*Alchemistische Decknamen* de Julius Ruska et Eilhard Wiedemann). L'arsenic est réputé exister de plusieurs couleurs : jaune, rouge, vert, blanc et gris. Le jaune serait de meilleure qualité. Des propriétés contre les ecchymoses lui sont attribuées. Abū Bakr al-Rāzī consacre un paragraphe aux différentes catégories de *zirnīḫ* :

والزرنيخ ستّة أنواع : نوع منها أخضر مختلط بحجارة وهوادرؤها، والآخر أصفر غير صاف مختلط بأرضيّة يصلح للحمامات، ونوع آخر أصفر مشبع صفائح مذهّب جيّد لعملنا، ونوع آخر فيه عيون كدر لا يصلح لعملنا، ونوع آخر زرنيخ أحمر صافي الحمرة صفائح جيّد في عملنا، ونوع آخر أصفر مشوب بحمرة جيّد لعملنا.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 3 ; Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 41 ; Julius Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*, p. 113 (texte arabe) et 162 (traduction) ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, II, p. 160-161 ; *Traité des simples*, II, p. 205-207, n°1100 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 16 (texte arabe) et 65-66 (traduction), n°145.

ε. *Al-zāǧ* désigne les vitriols. Abū Bakr al-Rāzī consacre un paragraphe aux différentes catégories de vitriols :

والزاجات أنواع ثلثة : أصفر مصمت صلب وأصفر فيه عيون ذهبية يصلح للصياغة، وأخضر مختلط بتراب يصلح للاساكفة والصبّاغين.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 4 ; Julius Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*, p. 119 (texte arabe) et 173-174 (traduction) ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 17 (texte arabe) et 68 (traduction), n°140 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 16 (texte arabe) et 65 (traduction), n°144.

ς. D'un point de vue minéralogique, *al-ṭalq* désigne le talc et le mica. Dans un contexte alchimique, *ṭalq* peut faire référence au sulfure d'arsenic (*zirnīḫ*). Abū Bakr al-Rāzī consacre un paragraphe aux différentes catégories de *ṭalq*, dont la meilleure serait la yéménite :

الطلق أنواع : منها يمانيّ برّيّ، نوع آخر شلونديّ، وبحريّ وجبليّ، وهو يتصفّح إذا دقّت وله صفاء وبصيص وأجودها اليمانيّ.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 4 ; Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 44 ; Julius Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*, p. 119 (texte arabe) et 173-174 (traduction) ; al-Tīfāšī, *Kitāb Azhār al-afkār fī ǧawāhir al-aḥǧār*, p. 54-55 (texte arabe) et 115-118 (traduction), n°25 ; Jean-Jacques Clément-Mullet, « Essai sur la minéralogie arabe », p. 237-250 ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 103 ; *Traité des simples*, II, p. 414-415, n°1472 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 21 (texte arabe) et 87 (traduction), n°177 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 21 (texte arabe) et 91 (traduction), n°203.

سحق كلّ واحد منهما على حدّته[1](a) وبياض البيض[α] المسلوق < وربع وزن >[2] الماء الأوّل[β] من الشعر الأسود المغسول[γ] وتجعل هذا كلّه في الماء المذكور وتتركه عند الشمس أو عند نار ليّنة < يومًا وليلة >[3] حتّى ينحلّ[4] ماء رجراجًا ثمّ تقطّره بعد ذلك بالقرعة والإنبيق[δ] بنار فاترة[5] وسطى[6] حتّى يقطّر كلّه وترفعه ناحيّة، ثمّ تأخذ بعد ذلك من الفضّة ما شئت وتذيبها وتلقى[7] عليها مثل ثلثها من القصدير وتلقمها[8] بثلاثة أمثالها[9] زيبقًا[ε] وتكون[10]

1. BnF2, BnF3 : حدّه
2. BnF2, BnF3 : ووزن ربع
3. Esc1 : © et M.G. (وتتركه, r° après صح)
4. BnF2 : orth. سحل
5. BnF2, BnF3 : لينة
6. Esc1, BnF3 : orth. وسطا
7. BnF2, BnF3 : ثمّ تلقى
8. BnF2, BnF3 : وتلغمها
9. BnF3 : أمثال أمثالها
10. BnF2 : ويكون (fautif)

a. BnF3 : [101b]

α. *Bayāḍ al-bayḍ* servirait à désigner le vif-argent (d'après le manuscrit Gotha 1295). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 36.

β. *Al-māʾ al-awwal* sert à désigner une eau tiède passée à travers une couche de cendres de bois. Ses propriétés alcalines étaient utilisées pour la lessive, d'où son nom de *raʾs al-ṣābūn*. Cf. Dozy, II, p. 625.

γ. Abū Bakr al-Rāzī consacre deux chapitres de son *Kitāb al-Asrār* à la préparation des cheveux noirs :

باب في الشعر. تأخذ من شعور الناس شعرًا أسود طريًا من شعر البالغين فيغسل بطين خوزيّ غسلًا نظيفًا ثمّ تصفّي بماء صابون أشنان ثمّ تجفّفه وتجزّزه أدقّ ما تقدر عليه وتحشوبه القرع ألى نصفه وتركب عليه الإنبيق وتقطّره حتّى يقطّر الماء كلّه. ثمّ شدّد النار حتّى يخرج منه جميع الدهن وتعزل كلّ واحد على حدّة، ثمّ اقطع النار واخرج الثفل بعد ما تبرد القرعة واسحق سحقًا ناعمًا وصاعده في آثال وخذ ما صعد منه أبيض. فإن لم يصعّد أوّل مرّة أبيض فاعد عليه التصعيد أبدًا حتّى يخرج ذرورًا أبيض وما يبقي في أسفل الآثال فدعه واعزله ثمّ اجعل الزرور على صلاية وسقّه من مائه واسحقه حتّى يشرب مثله. واشوه في قارورة مطينة بنارز بل ليلة ثمّ اسحقه واسقه من الماء مثله واسحقه به حتّى يجفّ ثمّ اشوه، افعل به ذلك حتّى يصير نقرة بيضاء.

باب في الشعر. خذ الشعر الأسود المنظّف المغسول وقطّر مائه ودهنه وكلّس ثفله على ما تقدّم واعزل كلّ واحد على حدّة، ثمّ ردّد الماء حتّى يصفر وعقّد الدهن في عصياء على رماد حارّ وصرّه في خرقة كتّان وعلّقه في قرعة مطيّنة من عروة العصياء في بول مقطّر وانصبه على مستوقد لطيف تحته نار نفّاطة واتركه يومًا وليلة حتّى يحمرّ البول فصفّه عنه وجدّد البول له واعد عليه التدبير حتّى يحصل جميع صبغه. ثمّ اجمع الجميع وقطّره يقطّر البول أبيض وتحصل الحمرة على حدّة. ثمّ تبيّض ما بقي من الدهن في صرّة بحماض الأترنج المقطّر ودبّره بتدبير الحمرة بالبول حتّى يخرج منه جميع سواده ويبقى الشمعة بيضاء صفراء واعزله. ثمّ خذ الكلس فاقسمه نصفين وصبّ عليه الماء الأبيض مثله واسحقه ناعمًا في هاون زجاج وادفنه حتّى ينحلّ ويرق ويصفو. ثمّ عقّده في عصياء ينعقد نقرة بيضاء مثل المها يقيم درهمه ألفًا وثلاثمائة من أيّ جسد شئت فضّة بيضاء يرجع في الخلاص.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, respectivement p. 96 et 113-114.

δ. *Qarʿa* (cucurbite) et *inbīq* (alambic) désignent deux instruments de laboratoire servant à l'opération appelée *taqṭīr* ainsi décrite dans *al-Madḫal al-taʿlīmī* d'al-Rāzī :

والقرع والإنبيق لكلّ شيء تريد تقطيره ومعنى التقطير أن تجعله فيه وتسدّ الإنبيق عليه وتأخذ الوصل بخرق ملطخة بالخطمي والأشراس وتدعه حتّى يجفّ ثمّ تركبه على مستوقد وتجعل له قابلة ومعنى ذلك أن تجعل ميزاب الإنبيق في رطل كي يجتمع ما يقطر منه فيه ثمّ توقد ليه على قدر فإن كان شيئًا رطبًا فبنار ليّنة بفحم أو بغيره وإن كان غير ذلك فعلى قدره وهذا يعرف بالتجربة فإنّ الكلام يطول به فإن طال ذلك عليه قطر ماء صار ماء في القابلة وذلك يسمّى مقطّرًا من أي شيء عملته.

Cf. R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », *Memoirs of the Royal Asiatic Society of Bengal*, 8 (1929), p. 415 (texte arabe) et 357 (traduction anglaise).

On trouve une autre description de ces deux instruments, plus complète, dans le *Kitāb al-Asrār* du même auteur :

فالقرع والإنبيق ذات الخطم والقابلة لتقطير المياه. والسرّ فيها أن يكون القرع كبيرًا غليظًا لا تنوّ في أسفله ولا نفاخة في أجمعها. والإنبيق مهندم عليه وأن يكون القدر التي تنصب عليها ذلك القرع على هيئة المرجل، والقرع مغرقة في الماء إلى أعلى الدواء ويكون عند الموقد قمقم فيه ماء مغلي يزاد في القدر منه متى نقص. واحذر أن يصبّ بالقرع ماء بارد واستوثق القرعة كي لا تتحرّك ولا يصيب أسفلها أسفل القدر فينكسر. وقد تصعّد بقرعة مطيّنة معلّقة في المستوقد على شيال من طين ويوقد تحتها نار ليّنة. ومتى ما حمى المستوقد وبدأ بتقطير شديد أمسك عنه النار حتّى تهتدء القطر وينقطع. وقد يجعل القرع في قدر فيها رماد ويوقد تحته وهو أخصّ، هذه يستقيم [بها] التدابير للمتعلّم. وقد يجعل أسفل المستوقد حيث يقع أسفل القدر آجرًا مدقوقًا كثيرًا ويجعل عليه رماد أو ينصب عليه القروع ويجعل جوانب القرع وخلالها الرماد المنخول، ثمّ يوقد. ويجب أن يستوثق من طرف الإناء ورأس القابلة كي لا يدخلها الدخان ولا يفسدها الرياح.

باب نعت الأنابيق. الأنابيق أربعة أجناس : إنبيق واسعة الزنابة جدّاً يصلح لتنقيه السواد عن الأكلاس وأصفاء النوشادر. وإنبيق غير واسعة الذنابة جدّاً يصلح لتقطير الأنفاس والأصباغ. والآخر فيه أدنى سعة يصلح لتقطير الحجر في ابتداء العمل. والآخر ضيّق الذنابة جدّاً يصلح لترداد الماء وتصفيته.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 9.

ε. Il s'agit du mercure ou du vif-argent. Cf. al-Bīrūnī, *Kitāb al-Ǧamāhir fī maʿrifat al-ǧawāhir*, éd. Fritz Krenkow, Hyderabad, Maṭbaʿat ǧamʿiyyat dāʾirat al-maʿārif al-ʿuṯmāniyya, 1936[1], p. 229-232 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 17 (texte arabe) et 68 (traduction), n°139 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 17 (texte arabe) et 67-68 (traduction), n°149.

الفضّة والقصدير[1] جزءًا[2] بجزء[3] وتذيب الفضّة وتلقى عليها مثلها من القصدير. فإذا[(a)] امتزجا فرغهما على الثلاثة الأجزاء المذكورة من الراو[و]ق[4] بعد أن يكون[5] مسخّنًا[6] في شقف[7] على شيء من[8] زيت وتحركه[9] بعود - أعني الراووق[α][10] - ثمّ تأخذه وتصعّده[β][11] وتردّ الأعلى[12] الأسفل[13] تصعّده مرارًا حتّى يتكلّس[γ] ويتهيّأ[14] ويصعّد كلّه. فإذا صار الكلّ شيئًا واحدًا ترابًا[15] هبّاً بالزيبق الأبيض فقد اجتمعت روحًا وجسدًا[δ]، ثمّ تضيف[16] إليها[17] من النفس المصعّدة المبيّضة النقيّة مثل نصف الجسد والروح مجموعًا حتّى يتساوي الروح والنفس والجسد، ثمّ تسحق[18] الجميع سحقًا ناعمًا حتّى يمتزج[19]، ثمّ تسقى[20] هذه الأخلاط المذكورة من الماء[21] الحاد الأبيض[ε] المستعمل لها[22] قبل هذا ثلاثة[23] أيّام سقاية[24] < وتشوّ[يه] للشمس >[25] أو

1. BnF2 : orth. والقزدير
2. BnF2, BnF3 : جزء (fautif)
3. Esc1 : orth. بجزؤ ; BnF3 : وبجير
4. Esc1, BnF2 : orth. الراوق ; BnF3 : الزاوق (fautif)
5. Esc1 : + M.G. الراووق (صح, r°)
6. BnF2 : مشحنا (fautif)
7. BnF2 : orth. سقف
8. BnF3 : om.
9. BnF2 : وتحرك ; BnF3 : ويحرك
10. BnF2, BnF3 : orth. الراوق
11. BnF3 : وتسعّطه (fautif)
12. Esc1 : M.G. (صح), © أعلى ; BnF3 : orth. الأعلا
13. BnF2, BnF3 : أسفل
14. BnF2 : ويتهبّا (fautif)
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2 : يضيف
17. BnF2, BnF3 : ad. شيئًا
18. BnF3 : يسحق
19. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
20. Esc1 : orth. سقى ; BnF3 : يسقي
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : بها
23. BnF2 : ٣
24. BnF2, BnF3 : سقيًا
25. BnF2 : وتشويه وشوى في الشمس + M.D. الشمس (r°) ; BnF3 : به وسَوّي [كذا] الشمس

a. BnF2 : [97b]

α. En contexte alchimique, le terme *rāwūq* (litt. « filtre », Alfred Siggel ajoute qu'il s'agit des métaux) peut désigner le vif-argent (d'après Gotha 1295). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 40.

β. *Ṭaṣʿīd* désigne l'opération de sublimation ainsi décrite dans *al-Madḫal al-taʿlīmī* d'al-Rāzī :

والتصعيد بالأثال ضروب والذي يصعّد فيه علماء الصنعة فهو الزيبق والزرنيخ والكبريت والنوشادر [كذا] تجعل بعد معالجتها فيه ويكبّ فيه المكبّة ويوقد عليها ويصعّد فيصير على الرف [...]

Cf. R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », p. 416 (texte arabe) et 359 (traduction anglaise).

γ. *Taklīs* désigne l'opération de calcination ainsi décrite dans *al-Madḫal al-taʿlīmī* d'al-Rāzī :

ومعنى التكليس أن أهل هذه الصناعة يجعلون الثوابت وكلّ شيء يريدون تكليسه مثل التراب منها بعلاج ومنها بغير علاج في كيزان مطيّنة ويجعلونه في النار حتّى يتكلّس ومعنى ذلك أنّه يصير مثل الدقيق فيسمّونه تكليسًا [...]

Cf. R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », p. 416 (texte arabe) et 359 (traduction anglaise).

δ. En contexte alchimique, le terme de *ǧasad* désigne les « corps [métalliques] », mais peut métaphoriquement servir à désigner le plomb (d'après le manuscrit Dresden 210) et *rūḥ al-aǧsād* (litt. « l'esprit des corps [métalliques] ») le vif-argent (d'après le même manuscrit). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 37 et 41.

ε. *Al-māʾ al-ḥādd* (litt. « l'eau tranchante ») sert à désigner le vif-argent. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen Literatur*, p. 25 et 49.

بنار ليّنة وتكرّر[1] عليها السحق[2] والسقي والتشوية[(a)3] كما تقدّم حتّى تراها لا تقبل الماء ثمّ اغمرها. فعند ذلك يتمّ سحقها وهو المزاج الثانيّ[4] الذي يجرى على الصحيفة[5] [كذا] المحميّة. فإذا تمّت هذه الملغمة[6] على هذه الصفة من التدبير، فأدخلها عند ذلك الحلّ[7] في [٧٠ب] زجاجة مسدودة[8] الرأس بجلد رقيق، < واجعل الزجاجة >[9] في زبل حارّ مستعمل كذلك[10]. وإن جدّدت الزبل في[11] كلّ أسبوع[12] ثلاثة أسباع[13] أو أربعة[14] فهو أفضل. فينحلّ[15] في هذه المدّة < ماء أيضًا صافيًا >[16]. < وقد ينحلّ في >[17] أقلّ من < هذه المدّة >[18] أو في[19] أكثر منها[20] على قدر الحرارة الكائنة[21] في الزبل[22]. فإن عدم الزبل فألقه في حمام الحكماء المعروف من القدر والماء. فإذا انحلّت هذه الملغمة فقد تمّت وصحّت. فعند ذلك تبيّض بها[(b)] ما شئت من صفائح النحاس شخوصًا مكتوبة أو غير مكتوبة تغمسها في هذه المرقة[23]. فإنّها تخرج كالفضّة الخالصة لا تتغيّر أبدًا. ولو سُبِكَت ألف مرّة فإن زدت لهذه[24] المرقة حلّاً وعقدًا ثانيّة على[25] الصفة المتقدّمة ثبتت[26] للخلاص. وإن كرّرت عليها الحلّ والعقد كانت إكسيرًا تامّاً يصبغ جزؤه[27] مائتين إلى ثلثمائة[28] من النحاس الأحمر، وبعقد[29] الزيبق قمرًا[(α)] خالصًا ويقلب القصدير < فضّة خالصة >[30]، ويوقفه للحماء والخلاص < فضّة

1. BnF2, BnF3 : ويكرّر
2. BnF2 : العمل ; BnF3 : om.
3. BnF3 : والسويه (fautif)
4. Esc1 : M.G. (صح, r°)
5. BnF2, BnF3 : الصفيحة (bonne leçon)
6. BnF3 : التلغمة
7. BnF3 : الخلّ
8. BnF2, BnF3 : مشدودة (fautif)
9. BnF2, BnF3 : واجعله
10. BnF2, BnF3 : لذلك
11. BnF2 : om.
12. BnF2 : أسبع
13. BnF2 : أسابع ; BnF3 : أسابيع
14. BnF2 : ۴
15. BnF2, BnF3 : ad. ماء صافيًا
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : أو
18. BnF2, BnF3 : ذلك
19. BnF2, BnF3 : om.
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF2, BnF3 : om.
22. BnF2, BnF3 : ad. المذكور
23. Esc1 : orth. المرقة
24. Esc1 : lecture de la première lettre incertaine : hésitation entre ر et ب
25. Esc1 : + M.D. فإن عقدت هذه المرقة وحلّلتها ثانية واستعملتها مرقة (حـ, r°)
26. BnF2 : تثبت ; BnF3 : يثبت
27. BnF2 : جزء ; BnF3 : orth. جزؤ ; BnF2, BnF3 : ad. منه
28. BnF2 : ثلاثمائة
29. Esc1 : و peu lisible ; BnF2 : ويعقد (bonne leçon) ; BnF3 : بعقد
30. Esc1 : M.D. (صح, r°)

a. BnF3 : [102a]
b. BnF2 : [98a]
α. On trouve une description de la signification de la Lune en alchimie dans le manuscrit Cod. Sprenger 1908 :

القول في القمر اعلم أنّ القمر جسد نقيّ لكنّه أنقص من الشمس وهي من قسمة القمر وضيائه دون ضياء الشمس ورتبة كذلك وليس له كماله في ضيائها وقوّتها وكذلك منزلة القمر عند الشمس لكنّ القمر يفسَد في الأرض وفي النداء وطبعه إلى الحموضة فلذلك يتزنجر كالنحاس وتلحقها الآفات وتحرقها الكباريت وتنقص في النار وليس بعد الشمس جسد أكرم منها وهي أقرب الأجساد إلى الشمس لأنّ باطن الشمس ظاهر القمر وظاهر الشمس باطن القمر وطبعها باردة رطبة وقيل باردة يابسة وتخلط مع الشمس والزهرة وتقبل الصبغ وقد وصفنا منها إكسير البياض والحمرة وميّزناهما والآفات إليها سريعة لأنّها رفيعة وليس لها صبر على ما يؤذيها والكباريت لها عدوّة تؤذيها ولا توافقها والكباريت نفورة في تدبير الزهرة والقمر والأسرب والعلم للذهب والمرّيخ والانك فاعلم.

Cf. Julius Ruska, *Das Buch der Alaune und Salze*, p. 42.

خالصة >[1]. فهذا فعل هذه المرقة[2] الشريفة[3]، وهي إكسير البياض[α] خاصّة ليس فيها شكّ عند عالم الصناعة[4]. وإن أدخلت[(a)5] مكان الفضّة ذهبًا < أو نحاسًا >[6] < أو رصاصًا >[7] مُنَقّا[8] [كذا]، وسلكت[9] هذا[10] التدبير < الذي ذكرنا >[11] سرّاً [من][12] التكسير والتصعيد وجعل في الماء المصنوع[13] مكان الزرنيخ كبريتًا أحمر[β] أو[14] مكان[15] المرقيتة[16] [كذا] < البيضاء مرقشيته[γ] [كذا] صفراء أو مكان بياض البيض صفرته >[17] والروح للجميع

1. BnF2, BnF3 : om.
2. Esc1 : orth. المزقة
3. Esc1 : orth. الشريقة
4. BnF2 : الصنعة
5. BnF2, BnF3 : أدخل
6. Esc1 : M.D. (صح)
7. BnF3 : om.
8. Esc1 : M.D. (صح)
9. BnF2, BnF3 : وسلك
10. BnF3 : ad. التكسير
11. BnF2, BnF3 : om.
12. Esc1 : om.
13. BnF2, BnF3 : المعمول
14. BnF3 : و
15. BnF2, BnF3 : om.
16. BnF2, BnF3 : المرقشية
17. BnF2 : صفراء ومكان بياض البيض حمر (le texte comporte un سض rayé avant بياض) ; BnF3 : صفراء ومكان بياض البيضة حمره

a. BnF3 : [102b]

α. La préparation qui précède décrit donc un « élixir blanc » (*iksīr abyaḍ*). On trouve dans le *Kitāb al-Raḥma* du corpus ǧābirien une explication des termes d'élixirs rouge et blanc :

فصل والتمس أن يكون تأليفك للطبائع من الأرواح والأجساد خاصّة واجعلها بالتدبير الحقّ المحكم طبيعة واحدة لا يفارق الروحانيّ منها الجسمانيّ ولا الجسمانيّ منها الروحانيّ حتّى يكون الإكسير الأحمر على طبيعة الذهب والأبيض على طبيعة الفضّة وذلك قولهم لا يكون ذهب إلّا من ذهب ولا فضّة إلّا من فضّة ولا ولد إلّا من والد والإكسير الأحمر حارّ يابس على طبيعة الذهب وهو الذهب عندهم والأبيض بارد يابس على طبيعة الفضّة وهو الفضّة عندهم وهو معنى قولهم ذهبنا لا ذهب العامّة وفضّتنا لا فضّتهم وفضّتهم المصبوغة بإكسيرهم وذهبهم وفضّتهم فوق فضّة العامّة وذهبها.

Faites en sorte que votre combinaison des natures soit obtenue à l'aide des esprits et de leurs corps spéciaux, et commencez ensuite l'opération vraie et sure, pour faire un tout homogène ; en sorte que l'élément spirituel de la préparation ne se sépare pas de l'élément corporel, et *vice versa*. L'élixir devra devenir rouge, pour la nature de l'or, et blanc, pour la nature de l'argent. C'est ce que les philosophes veulent dire par ces mots : « L'or ne peut provenir que de l'or, l'argent de l'argent, et un enfant d'un père. » L'élixir rouge est chaud et sec, de la même nature que l'or ; c'est pour cela qu'ils le considèrent comme de l'or. L'élixir blanc est froid et sec, de la même nature que l'argent, et pour eux c'est de l'argent. Voilà pourquoi ils disent : « Notre or n'est pas l'or du vulgaire, ni notre argent l'argent du vulgaire. » Leur or et leur argent sont teints avec l'élixir et supérieurs à l'or et à l'argent du vulgaire.

Marcellin Berthelot, *La chimie au Moyen-Âge*, III (*L'alchimie arabe*), p. 150-151 (texte arabe) et p. 180-181 (traduction).

β. *Kibrīt aḥmar* (litt. « le soufre rouge ») peut métaphoriquement désigner le fer dans un contexte alchimique. Littéralement, le « soufre rouge » n'existe pas d'après Abū Bakr al-Rāzī, d'où l'utilisation de cette expression pour désigner le but ultime de la quête alchimique :

والكبريت الأحمر معدوم ونوع آخر أصفر الكباريت، وهو ستّة : أصفر مصمت مثل السندروس صاف، وأصفر صاف محبب مشبع الصفرة، وأبيض عاجي، وأبيض مخلوط بالذات لا يصلح لعملنا، والآخر أسود مخلوط بالحجارة يصلح للقصّارين.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 3 ; Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 48.

γ. *Marqašītā* désigne les pyrites de Dioscorides. D'après le *Kitāb al-Aḥǧār* du pseudo-Aristote, la pyrite est réputée avoir « de nombreuses couleurs, parmi lesquelles le doré, l'argenté et le cuivré » (*alwān kaṯīra min-hā l-ḏahabiyya wa-l-fiḍḍiyya wa-l-nuḥāsiyya*). Il s'agit donc probablement ici de l'argentée (blanche) et de la cuivrée (jaune). La définition d'Abū Bakr al-Rāzī va dans le même sens :

فمنها المرقشيشا [كذا] ألوان : أبيض فضّي [رخامي] ومنها [أحمر] نحاسيّ والآخر أسود حديديّ والآخر أصفر ذهبيّ.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 3 ; Julius Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*, p. 112 (texte arabe) et 160 (traduction) ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 152-153 ; *Traité des simples*, III, p. 312-313, n°2116 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 27 (texte arabe) et 117 (traduction), n°262.

الراووق[1]. فأخذت[2] النشادر[α] والمغنيسيا[β][3] في الماء المصبوغ[4] المنقى[5] به الأرض المحمّرة وتزيد[6] مع الشعر دم[7] وترك[8] الأملاح بحالها، < وهي النورة[γ] والشبّ >[9] في البول المذكور بحسبه، < ثمّ تسلك >[10] بها من التدبير والتشميع[11] < والحلّ[12] / والعقد >[13] على حسب ما تقدّم. فإنّها[14] تثبت[15] < للخلاص والحماء >[16] وتقلب[17] الزيبق شمسًا إبريزًا[18]، فافهم معانيها[19] تدرك مباينها[20]، < والله تعالى هو الموفّق >[21](a).

1. BnF2 : الراوق (fautif) ; BnF3 : والزاوق (fautif)
2. BnF2, BnF3 : وأخذ
3. BnF2 : والمغنيسا (fautif)
4. BnF2, BnF3 : المصنوع
5. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. السنقا
6. BnF2, BnF3 : ويزاد
7. BnF2 : الدم
8. BnF2 : ويترك ; BnF3 : ويتزل
9. BnF2, BnF3 : الشب والنورة
10. BnF2, BnF3 : وسلك
11. BnF2 : والتسميع (fautif) ; BnF3 : والسميع (fautif)
12. BnF2 : orth. والخلّ
13. BnF3 : inv.
14. BnF2 : فإنّه
15. BnF2 : يثبت ; BnF3 : ad. فالها
16. BnF2, BnF3 : للحماء والخلاص
17. BnF2 : ويقلب
18. BnF2, BnF3 : ad. والله الموفّق
19. BnF2 : معايها (fautif)
20. BnF3 : مبانيها (fautif)
21. BnF2 : كملت بحمد الله تعالى ; BnF3 : om.

a. Esc1 : + M.D. وهذه ملغمة أخرى وجدت في رحل رجل شريف ذي منصب في الدين بخطّ مكتوب في قلب تهليل وإن أبته منحها من أهل الخير والحاجة وهي صحيحة [...]ته تأخذ من الدهج + M.inf. ; ويبلغ بها من الشميع والحلّ والعقد الأبيض والاهليلج [...]كمل والراووق الملغوم بشيء من القلعى [...]راوند الصينيّ والزنحفر من كلّ [...]حد جزء ويسحقوانا عمّا ويلك [...] ويحضن بحضان وسط غير قويّة [...] ما منه يسير على الرصاص وهو [...]اسب حتّى يحمر ويضاف بالثمن [...] هذه لناظر في كتابنا هذا [...]ندر ما أهديت لك فيها أيّها [...] (صح) قريبة سهلة فاعلم (ذ de ذي و ب de بخطّ et ن de من s.d.)

α. Il s'agit d'ammoniac, mais le terme peut métaphoriquement désigner le vif-argent dans un contexte alchimique (d'après le manuscrit Berlin 4191). Selon Abū Bakr al-Rāzī, il en existe deux sortes, une minérale (mentionnée ici) et une autre d'originale animale associée aux cheveux :

النوشادر نوعان : أحدهما معدني قطاع أبيض طبرزد مثل الملح حريق حادّ يجلب من خراسان من جانب السمرقند والآخر أصفر لا يدخل في أعمال الصنعة. والنوع الآخر نوشادر الشعر ونذكره في الحيوانيّة.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 3 ; Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen Literatur*, p. 25 et 53 ; Julius Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*, p. 118 (texte arabe) et 173 (traduction) ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 185 ; *Traité des simples*, III, p. 380-381, n°2241.

β. *Maġnīsiyā* désigne un minerai de manganèse d'après Lucien Leclerc. Elle est utilisée pour les processus de vitrification ainsi que dans l'élaboration des collyres. Métaphoriquement elle peut désigner le cuivre dans un contexte alchimique. Abū Bakr al-Rāzī lui consacre un paragraphe :

المغنيسا ثلثة أنواع : منها برية سود فيها عيون لصاحبه. ومنها قطّاع صلب حديديّ وهو الذكر. ومنها لون آخر نحاسيّ أنثى فيها عيون يبرق وهو أجودها.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 3 ; Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 51 ; Julius Ruska, *Das Steinbuch des Aristoteles*, p. 112 (texte arabe) et 160-161 (traduction) ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 161 ; *Traité des simples*, III, p. 329, n°2149.

γ. *Nūra* est la chaux vive. Ibn Bayṭār en fait un synonyme de *kils*, Mūsā b. Maymūn indique quand à lui que c'est de la chaux (*kils*) « avant que l'eau touche les pierres calcinées » (*wa-huwa l-kils wa-qabla anna-hu yamassa-hu l-māʾ al-ḥaǧāra l-mušwiya*). Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 185 ; *Traité des simples*, III, p. 382, n°2242 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 28 (texte arabe) et 127 (traduction), n°260 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 30 (texte arabe) et 129 (traduction), n°290.

وأمّا[1] الصنعة الإلهيّة ومعرفتها فإنّي أبثّ[2] إليك ما يمكنني[3] من أسرار الحكمة التي[4] ذكرها الفلاسفة[(a)] القدماء. وقد[5] أخبرتك [٧١أ] أيّها الأخ الصفيّ عن أمور كتمتها[6] الحكماء ⌉ وارتقيت في < إبدائها مرتقًّا[7] >[8] صعبًا يخفض[9] دون أعالية أعين الناظرين وقرعت بابًا مغلّقًا لا يفتح[10] إلّا للعلماء الراسخين، ثمّ ليس كلّ سرّ يكشف ويغشى[11]، ولا كلّ حقيقة تعرض وتجلّى[12]. ولذلك قال بعض العلماء[13] : "إفشاء سرّ الربوبيّة كفر"، بل قال سيّد الأوّلين والآخرين محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - : "إنّ من العلم كهيئة المكنون لا يعلمه[(b)] إلّا العلماء بالله تعالى. فإذا نطقوا[14] به لم ينكره عليهم إلّا أهل الغرّة بالله، ومهما كثر[15] أهل الاغترار وجب حفظ الأسرار عن الأشرار"[α] ولكنّني[16] لا أناجي[17] إلّا مشروح الصدر بالنور ومنزّه[18] السرّ عن ظلمات الغرور. فأنا أفتح عليه في هذا الفنّ بالإشارة[19] إلى لوامع ولوائح من الألفاظ المشكّلات لدفع الشكوك وإزالة الشبهات برمز دقيق وإيماء إلى تحقيق. فليس إيضاح[20] العلم إلى أهله كبثّه[21] إلى غير أهله < ولله درّ القائل >[22].

[من الطويل]

ومن[23] منح الجهّال علمًا أضاعه / < ومن منع المستوجبين فقد ظلم[β] >.

1. BnF3 : فصل
2. BnF2 : أنب
3. BnF2, BnF3 : ad. فيها
4. BnF3 : الذي (fautif)
5. BnF2, BnF3 : ولقد
6. BnF3 : كتمها
7. Esc1 : orth. مرتقا
8. BnF2 : أبدالها مرتقًا ; BnF3 : ابتدائها مرتقيًا
9. Esc1 : ف s.d. ; BnF3 : تخفض
10. BnF2, BnF3 : ينفتح
11. Esc1 : orth. ويغشا
12. Esc1, BnF2, BnF3 : orth. وتجلّا
13. BnF2, BnF3 : الحكماء
14. Esc1 : M.G., © نطقوا
15. Esc1 : illisible
16. BnF2 : ولا كنى (fautif) ; BnF3 : ولكنّي
17. BnF2, BnF3 : ad. به
18. BnF2 : ومتره (fautif)
19. BnF2, BnF3 : بالإشارات
20. BnF2 : اتّصال ; BnF3 : إيصال
21. Esc1, BnF3 : orth. كبثّه ; BnF2 : كنهيه (fautif)
22. BnF2, BnF3 : om.
23. BnF2, BnF3 : فمن

a. BnF2 : [98b]
b. BnF3 : [103a]
α. Sur ce hadith, cf. *supra*.
β. Ce vers semble issu d'un poème mentionné par al-Ġazālī dans son *Iḥyāʾ ʿulūm al-dīn* :

ألثر درّاً بين سارحة النعم / فأصبح مخزونًا براعية الغنم
لأنّهم أمسوا بجهل لقدره / فلا أنا أضحى أن أطوقه البهم
فإن لطف الله اللطيف بلطفه / وصادفت أهلاً للعلوم وللحكم
نشرت مفيدًا واستفدت مواة / وإلا فمخزون لدي ومكتتم
فمن منح الجهال علمًا أضاعه / ومن منع المستوجبين فقد ظلم

Cf. al-Ġazālī, *Iḥyāʾ ʿulūm al-dīn*, I, p. 85.

فاقنع في هذه المقالة بإشارة مختصرة >[1] < ولوائح مفيدة >[2]. فإنّ تحقيق[3] القول فيها[4] يستدعى < تمهيد أصول >[5] وشرح فصول ليس يتّسع لها[6] الآن زماني ولا يتفرّغ[7] إليها[8] ذهني[9] ومفاتيح القلوب بيد < الله - عزّ وجلّ - >[10] يفتحها لمن يشاء < إذا شاء كيف شاء بما يشاء >[11]. [α]

[12] اعلم - وفّقك الله[13] - أنّ الحجر الذي أكثر الأوّلون والآخرون فيه والقول[14] [كذا] فيه تأثير موجود بالفعل[(a)15] أي يظهر[16] فيه الأثر قبل التدبير. وقد أشار إليه الكثير[17] < فهم - أعني >[18] من الفلاسفة لا سيّما رؤساءهم[19] - وهو حجر مثلّث،]][(b)] وفيه[20] ثلاثة ألوان[21] هي النفس الصابغة[22] والروح الواصلة والجسد الضابط[23]. وإنّ هذا الحجر متميّز بتفصيلها منه بما ذكرنا لمّا ظهرت منه هذه الألوان واحد[24] بعد واحد بألوان مختلفة وزمان طويل. وقد زعم من قال[(c)] إنّ هذه الألوان هي التي[25] سمّتها القوم أجساد أو[26] إنّما < أراد الأوّلون >[27] وما شاكلها، كلّهم يعبّرون[28] بما شاهدوا[29]. وإنّ الأوائل [٧١ب] أجمعوا على أنّ حجرهم وتدبيرهم تفصيل وتركيب، وحلّ[30] وعقد، ونقض وردّ، وموت وحياة. وكل[31] ذلك كلمتان[32] :

1. BnF3 : om.
2. BnF2, BnF3 : om.
3. BnF3 : تحقق
4. BnF2, BnF3 : فيه
5. BnF3 : om. (fautif)
6. BnF2, BnF3 : إليها
7. BnF2, BnF3 : ينصرف
8. BnF3 : ad. الآن
9. Esc1, BnF2, BnF3 : ذ s.d.
10. BnF2, BnF3 : علّام الغيوب
11. BnF2 : om. ; BnF3 : إذا يشاء كيف يشاء ما يشاء
12. BnF2 : ad. فصل
13. BnF2 : ad. عزّ وجلّ
14. BnF2, BnF3 : القول (bonne leçon)
15. BnF3 : الفعل
16. BnF2, BnF3 : om.
17. BnF2, BnF3 : الكبير
18. BnF2, BnF3 : om.
19. BnF3 : orth. رؤساؤهم
20. BnF1 : خطاب فيه
21. BnF2, BnF3 : ad. وهذه الألوان
22. BnF1, BnF3 : السابقة ; BnF2 : السائقة
23. BnF1 : الضابط (fautif) ; BnF2 : القابض ; BnF3 : القايط (fautif)
24. BnF1 : واحدًا
25. BnF3 : ad. قد
26. BnF1, BnF3 : و
27. BnF2, BnF3 : أرادوا الألوان
28. BnF1 : ad. حملة واحدة rayé ; BnF1, BnF2, BnF3 : om.
29. BnF1, BnF2, BnF3 : شهدوا
30. BnF2 : وحد (fautif)
31. BnF3 : و
32. BnF1 : كلمات

a. BnF2 : [99a]
b. BnF1 : passage absent, [90a]
c. BnF3 : [103b]
α. Extrait très proche d'un passage du *Miškāt al-anwār* d'al-Ġazālī, dont il est très probablement issu. Cf. al-Ġazālī, *Miškāt al-anwār*, éd. Abū l-ʿAlāʾ ʿAfīfī, Le Caire, al-Dār al-qawmiyya li-l-ṭabāʿa wa-l-našr, 1964, p. 39-40.

إحداهما ضدّ[1] الأخرى تجمع[2] العمل[3] كلّه. وإذا ذكرت[4] كلمة واحدة < من هذه الكلمات >[5] فإنّك[6] تحتوي على نصف العمل كقولهم تفصيل وتركيب، بل تكليس وتطهير، وتبييض وتصعيد. فكلّ هذا الخير[7] نصف العمل وإنّما التفصيل[8] < في التفريق >[9] بين لطيف وكثيف، ونقض[10] واجتماع[11]، لتميّز[12] كلّ[13] منهما عن[14] صاحبه حتّى يبقى[15] الكثيف يابسًا لا لطافة فيه البتّة < واللطيف روحانيّاً لا كثافة فيه البتّة[16] >[17] والتركيب هو جمع بين لطيف وكثيف[18] < جمعًا[19] ملتزمًا، والجمع الملتزم هو[20] مشاكلة اللطيف والكثيف >[21] حتّى يكونا في شكل واحد ويتكافأ[22] في الكون[23] الطبيعيّ حتّى لا يزيد أحدهما[24](a) على[25] الآخر شيئًا، وبالله التوفيق.

[26] واعلم أنّ كلّ جسد من الأجساد الحيّة كلّسته النار وحدها فروحه[27] غير ممازجة[28] لجسده. ولو كانت روحه ممازجة لجسده(b) لم[29] يتكلّس ولافرت عنه رطوبة[30]، لأنّها هي التي تقابل[31] منها[32] النار، ولئلّا[33] يفسد[34] شكله وليس في الأجساد من يمتنع[35] من النار هذا الاقتناع[36]

1. BnF2 : صندل (fautif)
2. BnF1 : première lettre s.d. ; BnF2, BnF3 : يجمع
3. BnF1 : العلم
4. BnF1, BnF2, BnF3 : دبّرت أنت
5. BnF1 : تلك مفردة ; BnF2, BnF3 : بل مفردة
6. BnF1, BnF2, BnF3 : فإنّها
7. BnF1, BnF3 : الخير ; BnF2 : om.
8. BnF2 : التفضيل (fautif)
9. BnF1, BnF2, BnF3 : تفريق
10. BnF1, BnF3 : ونقص
11. BnF1 : وإجماع
12. BnF2, BnF3 : ليميّز
13. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. واحد
14. BnF1, BnF2, BnF3 : من
15. Esc1 : orth. يبقا ; BnF1 : orth. ببقى
16. BnF3 : orth. البتة
17. BnF2 : om.
18. Esc1, BnF3 : la ث ne porte que deux points au-dessus
19. BnF2 : جمعها
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : ويتكامل ; BnF3 : orth. ويتكافي
23. BnF1, BnF2, BnF3 : اللون
24. BnF3 : إحداهما
25. BnF2 : عن
26. BnF2 : ad. فصل
27. BnF2 : بروحه ; BnF3 : بروحها
28. BnF2, BnF3 : مصازج
29. BnF3 : ولم
30. BnF1 : رطوبته ; BnF3 : رطوبها
31. BnF1 : orth. نقابل
32. Esc1 : عنها corrigé en منها
33. BnF2, BnF3 : لئلّا
34. BnF2 : ينفسد
35. BnF1 : orth. سمتنع
36. BnF1 : الامتناع ; BnF2, BnF3 : الأشباع

a. BnF1 : [90b]
b. BnF2 : [99b]

المقابل[(a)1] للنار غير الذهب والفضّة. وأمّا[2] غيرهما[3] من الأجساد فإنّ لطيفها[4] مفارق لكثيفها[5] <<[(b)] عند النار فإذا كلّست الأجساد[6] على ما زعم القوم وردّ إليها من الرطوبة مثل ما خرج عنها صارت[7] تكليس[8]. وإنّما احتيج إلى ردّ الرطوبة على التكليس[9] لأنّ الطبيعة جمعته < في أوّل >[10] الأمر على غير اعتدال < ولا ائتلاف >[11]. ولو جمعته[12] الطبيعة على اعتدال وائتلاف تامّ[13] لكان الجسد[14] إكسيرًا تامّاً لفعل[15] ساعة وجوده. فلمّا لم يفعل[16] كذلك احتيج إلى تفصيله وتركيبه لتدع[17] رطوبته منه، ثمّ < لتردّها[18] عليه >[19] ردّاً لازمًا باعتدال، ولا يكون ذلك إلّا بالنار، لأنّ جسد الحرارة هو الذي يجمع[20] آخر[21] الجسد بعضها إلى بعض، ويفرق أيضًا بين الأجناس المفترقة[22]. ومن[23] ها[24] هنا صارت < تجمع بين المتشابهات وتفرّق بين >[25] [٧٢أ] المختلفات. ومن[(c)26] لم يعرف < سرّ هذه >[27] النار وسرّها[28] ولم[29] يحكم[30] يدر علم الطبخ ولا كيفيّة الوقد. < فإن لا >[31] يعرف من هذه الصناعة شيئًا وإن[32] ضررها عليه أكثر من نفعها، وقد[33] كشف < في هذ >[34] كثير من < رؤساء أهل هذه >[35] الصناعة. فينبغي[36] لمن أراد < أن

1. Esc1 : ad. من rayé
2. BnF2, BnF3 : فأمّا
3. BnF3 : غيرها
4. BnF2, BnF3 : لطيفهما (bonne leçon)
5. BnF2, BnF3 : لكثيفهما
6. BnF1 : ad. فإنّ لطيفها مفارق كثيفها rayé
7. BnF1 : صار
8. BnF1, BnF2 : تكليسين
9. BnF1 : الكلس (fautif)
10. BnF1 : في أوّل et فأوّل superposés ; BnF2, BnF3 : فأوّل
11. BnF2 : والائتلاف (fautif)
12. BnF2 : جمعت
13. BnF1, BnF2 : om.
14. Esc1 : ج s.d.
15. BnF1, BnF2 : بالفعل
16. BnF1, BnF2 : يوجد (BnF1 : orth. موجد)
17. BnF2 : ليدع
18. BnF1 : لتردّها (fautif)
19. BnF2 : ليرد عليها
20. BnF1, Esc1 : orth. مجمع
21. BnF1 : أجزاء
22. BnF1, BnF2 : المختلفة
23. BnF1 : فمن ; BnF2 : من
24. BnF1, BnF2 : om.
25. BnF1 : جمع المتشابهات وتفريق ; BnF2 : تجميع المشابهات وتفريق
26. BnF1 : وهم من [٩١أ] وكذلك رؤساءهم ; BnF2 : وكذلك رؤساءهم وهم من
27. BnF1 : هذه ; BnF2 : هذا
28. Esc1 : M.sup. (45°, صح)
29. BnF1 : لم
30. BnF1, BnF2 : om.
31. BnF1, BnF2 : ولا
32. BnF1, BnF2 : فإن
33. BnF1 : فهذا ; BnF2 : فهذا ما
34. BnF1, BnF2 : فيه رؤسهم عن
35. BnF1, BnF2 : om.
36. Esc1 : s.d.

a. BnF3 : [104a]
b. BnF3 : le passage suivant n'apparaît pas dans le manuscrit
c. BnF1 : [91a] (se référer à la note de bas de page pour l'endroit exact du changement de page)

يطلب >[1] حجر القوم أن يجعل[2] النار أحيانًا عليه[3] أدمن[4] طبعها[5] كما ذكرنا[6] جمع المتشابهات[7] وتفريق المختلفات، فيطلب الطالب في جنس جواهر النار شيئًا يفتك[8] [كذا] الأجساد ويعينها[9] ويسبكها[10] ويقهرها[(a)]. فإن[11] وجده[12] فليعلم أنّه[13] الحجر وأن لم تجده[14] انحرف عنه إلى غيره. فإنّ النار تجعل[15] الكائنات المركّبات وتردّها إلى ما منه[16] تركيب[17] ضرورة إما بسرعة وإما بإبطاء. فاعلم ذلك لأنّ كلّ مركّب لا تستطيع[18] النار أن تفسد[19] جوهره ولا تبطل[20] ادابته منه، فهو حيّ في الحقيقة كالأجساد الذابيّة[21] [كذا]. فكلّ متكلّس فقد[22] رجع إلى ما منه تركّب[23] >>[(b)].

واعلم[24] أنّ كلّ شيء[25] زالت عنه رطوبته وبقى[26] جسده جامدًا. فقد فرق[27] بين < كثيفه ولطيفه >[28]، وهذا نصف تدبيرهم الذي يسمّونه النقض[29]، <<[(c)] ويسمّونه الموت، لأنّهم شرطوا الموت[30] ولا يكون[31] كالموت، لأنّه لو صار في حدّ الأتربة الميّتة لم ينتفع به < البتّة. ولذلك[32]

1. BnF1 : om.
2. Esc1, BnF1 : orth. مجعل
3. BnF1 : ad. فقد توكّد ; BnF2 : ad. فقد تولّد عليه
4. Esc1, BnF1 : orth. أذمن ; Esc1 : + M.G. فهذا كشف من رؤسهم عن كثر من الصناعة فينبغي لمن أراد حجر القوم أن يجعل النار أحيانًا عليه فقد تولّد (حـ, r°) (orth. مجعل)
5. BnF1, BnF2 : طبيعتها
6. BnF1, BnF2 : قلنا
7. BnF2 : المشبّهات
8. BnF1 : ينهك ; BnF2, BnF3 : يهتك
9. BnF1 : ويفتنها ; BnF2, BnF3 : ويفنيها
10. BnF2 : ويسبيكها (fautif)
11. BnF2 : om.
12. BnF2 : وجوده
13. BnF2 : أنّ
14. BnF1 : orth. نجده
15. BnF1, BnF2 : تحل
16. BnF2 : منها
17. BnF1 : تركّبت (fautif)
18. BnF2 : يستطيع (fautif)
19. BnF2 : يفسد (fautif)
20. BnF2 : يبطل (fautif)
21. BnF1, BnF2, BnF3 : الذائبة (bonne leçon)
22. BnF2 : قد
23. BnF2 : تركيب (fautif)
24. BnF3 : فصل و
25. BnF2, BnF3 : جسد
26. BnF3 : وقد بقي
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : لطيفه وكثيفه
29. BnF3 : orth. النقص
30. BnF1, BnF2 : بالموت
31. BnF2 : يكونوا
32. BnF2 : وبذلك

a. BnF2 : [100a]
b. BnF3 : om., le manuscrit reprend ici
c. BnF3 : le passage qui suit n'apparaît pas dans le manuscrit

أشاروا إلى الميّت الحيّ المنظر وأن يكون[1] للناظرين حيّاً. وإنّما دعاهم الحال[2] إلى ذلك، لأنّهم[3] احتاجوا إلى ردّ الرطوبة إلى[4] [كذا] هذا الكلس[α]. ولو بلغ بالكلس إلى حدّ[5] التراب الميّت لم ينتفع به >[6] ولم يقبل الرطوبة[7](a) ولا مازجته البتّة، لأنّه[8] قد علم من هنا[9] شيئًا من المعاني أنّ رطوبة[10] الكلس هو[11] غير[12] الزيبق والزيبق[13] لا يتعلّق بالأتربة ولا بالأملاح. وإنّما يتعلّق[14] بالأجساد التي فيها رطوبة، فاعلم ذلك.

1. BnF2 : يكونوا
2. BnF2 : om.
3. BnF2 : أنّهم
4. BnF2 : على (bonne leçon)
5. BnF2 : هذا
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : على هذا الكلس ولو بلغ [٩١ب] بالكلس إلى حدّ التراب الميّت لم ينتفع به ولم يقبل الرطوبة (orth. سمغع)
8. BnF2 : لأنّهم (le نهم porte un نه au-dessus : erreur du copiste corrigée) (fautif)
9. BnF1, BnF2 : عانا (fautif)
10. BnF2 : رطوبته
11. BnF2 : om.
12. Esc1 : M.G. (صح, r°)
13. Esc1 : M.G. (صح, r°)
14. BnF1 : orth. سعلق

a. BnF1 : [91b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

α. Il s'agit de la chaux. Ibn al-Bayṭār rapporte d'après Dioscoride qu'elle se prépare avec des coquillages de buccin de mer (*qīrūqs*) ou du marbre. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 76-77 ; *Traité des simples*, III, p. 188, n°1960.

﴿60﴾ فصل < في ذكر >[1] النصف الثانيّ من العمل، وهو[2] الذي يسمّونه تركيبًا[3] ومقدار ردّ[4] الرطوبة على هذا الكلس حتّى يقبلها[5] ويمتزج معها امتزاجًا كلّيّاً وتصير[6] تلك الرطوبة مع هذا الكلس شيئًا واحدًا لأنّ الكلس < يشرب تلك >[7] الرطوبة بالتدبير، ثمّ تيبس[8] فتظهر[9] كلسًا ترابيّاً إلى شكلها. فإن رجع ذلك الكلس في النار [٧٢ب] < الحاميّة[10](a) لم تفارقه تلك الرطوبة لجودة[11] المزاج بل يظهر[12] عليه وتقطر[13] النفس[14]، ثمّ تفعل[15] في الأجساد[16] ولا تفرّ تلك الرطوبة لاسماك[17] النفس لها « في النار »[18]، لأنّها لو كانت وحدها نفرت >[19]. فإذا أبرزت[20] الرطوبة قابلت[21] على تلك النفس، لئلّا تصل[22] النار إلى[23] أجزاء تلك النفس فتفرّ[24]، فلتفسد[25] التشاكل. وإنّما تكون[26] هذه الجودة المزاج. فإذا برز من هذا التكلّس[27] في حما[28] النار ولم يفر[29] منه وأردت أن تمزج[30] وتتعشّق[31] بالجسد الذائب < « لأنّه محلّ »[32](b) منها ظاهر[33] الرطوبة كلس النفس. فيمتزج حينئذ هذا الكلس الرطب بالجسد الذائب >[34]، فيصير[35] إن < شاء الله >[36] واحدًا، ويقع التأثير للغلبة، فيتولّد[37] اللون اللطيف بالطبع بين الكلس

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : وهذا
3. BnF1, BnF2 : التركيب
4. Esc1 : M.G. (صح, r°)
5. BnF1 : orth. مثلها
6. BnF2 : ويصير (fautif)
7. BnF1 : يبرز (orth. سرز)
8. BnF1 : ييس (fautif) ; BnF2 : orth. بيبس
9. BnF1, BnF2 : فيظهر
10. BnF1 : الحميّة (fautif)
11. BnF2 : بجودة
12. BnF1 : تظهر
13. BnF2 : ويقطر
14. Esc1 : ad. ولم تعر تلك السر rayé
15. BnF2 : يفعل
16. BnF1, BnF2 : ad. الذائبة
17. BnF1 : لامساك
18. BnF1 : بالنار
19. Esc1 : M.D. (45°, صح), © لأنها لو كانت وحدها نفرت (وحدها M.sup. : صح, r°)
20. BnF1, BnF2 : برزت
21. Esc1 : lecture peu certaine
22. Esc1 : ad. إلى rayé ; BnF2 : يصل (fautif)
23. Esc1 : int.sup.
24. BnF2 : فيفرّ (fautif)
25. BnF1 : لسسه ; BnF2 : ليفسد (fautif)
26. BnF1 : orth. نكون ; BnF2 : يكون
27. BnF1, BnF2 : الكلس
28. BnF1 : جمار (fautif)
29. BnF1 : تفر
30. BnF1, BnF2 : تمتزج
31. BnF1 : orth. وتعشق ; BnF2 : وتنغشق (fautif)
32. BnF2 : فإنّه يحلّ
33. BnF1 : طاهر
34. Esc1 : M.D. (20°, صح, r°)
35. BnF1 : ويصير (BnF1 : orth. وبصير)
36. BnF1, BnF2 : شيا
37. BnF2 : فيولّد

a. BnF2 : [100b]
b. BnF1 : [92a]

< والرطوبة / لا محاله >[1]، لأنّها كالماء الذي يوصل[2] الصبغ بين العفص[α] وغيره إلى الثياب، ثمّ يذهب ويبقى[3] الصبغ في الثوب[4][β]. وفي هذا تنبيه على التشاكل، لأنّ الصبغ للحجر المشاكل للجسم[5][γ] المصبوغ والرطوبة هي المواصلة[6]. وفي هذا الموضع تنبيه لمّا قالوا وافرغ[7] همّتك لما رمزو[ا][8] على هذه الصناعة تنبيه[9] عليها[10]، فاعلمه. وإنّما[11] أنبّهك من[12] ردّ الرطوبة على الكلس بمقدار درّاته[13]، وأشار[14] القوم إليه.

يؤخذ[15] من هذا الكلس الذي أشاروا إليه وكثرت أسماؤه عندهم. فقالوا كلسًا ورمادًا وتفلاً وجسدًا مقتولاً لا روح فيه وأرضًا عطشانة ووالده تكلا وترابًا وعكرًا وزبلاً هو[16] محتمل[17] لهذه الأشياء كلّها بالطبع لا بالنظر[18]. فإذا أوخذ[19] فليوضع على صلاية[20] زجاج ويسقى من الزيبق المحلول ما يشرب حتّى يشرب منه مثل وزنه، وهذا[21] عندهم النار[(a)] الأولى، وهذا يخرج[22] أسود[23] كأشدّ ما يكون سواده[24]، وهذا يسمّونه مغنيسيا[(b)]

1. BnF1 : inv.
2. BnF1 : orth. يوصل
3. BnF1 : orth. ويسقى
4. BnF1 : orth. التوب
5. BnF2 : للجسد
6. BnF1, BnF2 : الموصّلة
7. BnF2 : فافرغ
8. Esc1 : peu lisible ; BnF1, BnF2 : رمزنا
9. BnF2 : تنبه (fautif)
10. BnF1, BnF2 : عليه
11. BnF1, BnF2 : وأنا
12. BnF1 : كيف
13. BnF1, BnF2 : درايته
14. BnF2 : وإشارة
15. BnF2 : فصل
16. BnF1 : وهو
17. BnF1 : محلّ
18. BnF1, BnF2 : بالمنظر
19. BnF1 : أوجد ; BnF2 : أخذ
20. Esc1 : orth. صلابة ; BnF2 : orth. صلاته (fautif)
21. BnF1, BnF2 : وهذه
22. Esc1, BnF1 : orth. مخرج
23. BnF1 : أسودًا (fautif)
24. BnF1 : من السواد ; BnF2 : سوادًا

a. BnF2 : [101a]

b. BnF1 : [92b]

α. Il s'agit de la noix de galle. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 127-128 ; *Traité des simples*, II, p. 457, n°1564 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 32 (texte arabe) et 144 (traduction), n°295 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 32 (texte arabe) et 137 (traduction), n°309.

β. *Ṯawb* pourrait servir à désigner l'argent en contexte alchimique (d'après le manuscrit Berlin 4191). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 37.

γ. En contexte alchimique, le terme de *ǧism* (litt. « le corps ») peut métaphoriquement désigner l'argent (d'après *al-Kanz al-afḫar* d'Abū l-Qāsim al-ʿIrāqī). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 37 et Eric John Holmyard, « Abu' l=Qāsim al=ʿIrāqī », *Isis*, 8 (1926), p. 421, n°XVI.

وما يشاكله[1] من الأسماء التي لا أقدر[2] على ذكرها. فاسم[3] المغنيسيا[4] لازم[5] له الآن[6]، ثمّ يوضع[7] أيضًا[8] على صلاية[α] ويسقى من الزيبق المحلول حتّى < يشرب مثله، « ثمّ يشوى، وهذه[9] النار الثانيّة، وهذا يخرج أسودًا إلّا أنّه أقلّ سوادًا من[10] الأوّل، ثمّ يؤخذ ويوضع على صلاية ويسقى من الزيبق المحلول حتّى يشرب مثله »[11] وييبس ويدخل[12] به إلى التشوية. وهذا يخرج[13] أغبرًا[14] >[15] < يصير الى التشوية، وهذا يخرج أغبر >[16] بزريطا[17] [كذا] معناه ابن الناريّ[18][β] [كذا] أي صابر[19] على النار. وذلك أنّه يذوب على النار وتبرز[20] الرطوبة عليه لقيال[21] [كذا] النار، وكان[22] قبل ذلك لا يذوب من[23] أقلّ من هذا المقدار البتّة، وزعموا أنّ قول ذي[24] النون المصريّ - رضي الله عنه - حتّى إذا أتممتها ثلاثًا[25] لم تخش من أفعالها البثاثًا أنّه[26] هو هذا[27] لا محالة والذي[28] لا اختلاف بينهم فيه إذا دبّر كذلك بالتسقية والتيبّس[29] والتشوية إلى أربع مرّات صار ذائبًا[γ]. وحينئذ[30] < أخذ

1. BnF1 : شاكلها
2. BnF1, BnF2 : أقوى
3. BnF1 : واسم ; BnF2 : فاسمه
4. BnF2 : المغنيسا
5. BnF2 : اللازم
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : يؤخذ ويوضع (orth. موضع)
8. BnF1 : om.
9. BnF2 : ad. عندهم
10. BnF2 : منه
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : فتدخل
13. Esc1, BnF1 : orth. نخرج
14. BnF1, BnF2 : أغبر
15. Esc1 : M.D. (صح, r°)
16. BnF1, BnF2 : om.
17. Esc1 : + M.inf. ريطيسا (315°, حـ, r°) ; BnF1 : ابن ريطنيا ; BnF2 : بن بطيسا
18. BnF1, BnF2 : النار (bonne leçon)
19. BnF2 : صار
20. BnF1 : ويبرز (fautif)
21. BnF1, BnF2 : لقتال (bonne leçon)
22. BnF1 : ad. من
23. BnF1 : في ; BnF2 : om.
24. BnF1 : ذا (fautif)
25. BnF2 : orth. ثلثا
26. BnF2 : بأنّه
27. Esc1 : int.sup.
28. BnF2 : و
29. BnF2 : واليبس
30. BnF1 : om.

α. Il s'agit d'un élément à part entière de la panoplie d'alchimiste, servant à piler les différentes substances, comme le soulignait Abū Bakr al-Rāzī :

باب نعت الصلاية والفهر، يحتاج إليها لسحق العقاقير.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 12.

β. *Ibn al-nār* est un des noms donnés à l'Elixir dans un contexte alchimique, d'après *al-Kanz al-afḫar* d'Abū l-Qāsim al-ʿIrāqī. Cf. Eric John Holmyard, « Abu' l=Qāsim al=ʿIrāqī », p. 422, n°XV.

γ. *Ḏāʾib* (litt. « [métal] en fusion ») peut métaphoriquement désigner le plomb dans un contexte alchimique (d'après l'*Alchemistische Decknamen* de Julius Ruska et Eilhard Wiedemann). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 40.

بزريطا >[1]، فيصير أبيض[2] لا غير[3]، وهو [٧٣أ] الصواب. فكأنّه[4] لا اختلاف فيه[5] يؤخذ بعد الثلاثة إلى أربع[6] مرّات، فيؤخذ ويوضع على صلاية[7] ويسقى[8](a) بكبريت محلول حتّى يشرب وزنه وييبس[9] ويشوى[10] بالنار حتّى يجفّف[11]، ثمّ يترك[12] على الصلاية[13] ويسحق ويعاذ[14] [كذا] عليه التسقية بالكبريت أيضًا والتيبّس[15] والتشوية حتّى يشرب ثلاثة أمثاله كبريتًا ويشوى[16]، وهو في كلّ التشوية يتلوّن لونًا من الحمرة حتّى يتمّ له ثلاث تسقيات وثلاث تشويات وثلاث[17] تصعيدات متصاعدات[18] [كذا]، فيصير أحمر[19] قنبارًا[α][20]، وهو عند ذلك يسمّي(b) قنبارًا[21]، ولم يصل لنا[22] أكثر من هذا، < ومن الله تعالى >[23] أسأل[24] الهداية لا ربّ غيره[25].

1. BnF1 : وجسد ابن ريطيسا ; BnF2 : أخذين بطيسا
2. BnF1 : أبيضًا (fautif)
3. BnF1, BnF2 : اغبر
4. BnF2 : الذي
5. BnF1 : ad. ثمّ
6. BnF2 : ۴
7. BnF1 : ضلّا (fautif)
8. Esc1 : orth. ويسقا
9. BnF1 : orth. وسس ; BnF2 : فيس
10. Esc1 : orth. ويشوا
11. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 BnF2 : يجف (BnF1 : orth. لجف)
12. BnF1 : orth. نترك
13. Esc1 : orth. صلابة
14. BnF1, BnF2 : ويعاد (bonne leçon)
15. BnF2 : والتسقية
16. Esc1 : orth. وتشوا
17. BnF2 : و۳
18. BnF1, BnF2 : متتابعات (bonne leçon)
19. BnF1 : أحمرًا (fautif)
20. BnF1 : قانيًا (bonne leçon)
21. BnF1 : قبيارًا
22. BnF1 : إلينا
23. BnF1 : والله سبحانه
24. BnF1 : orth. أسئله ; BnF2 : orth. أسئل
25. BnF1 : ad. ولا معبود سواه ; BnF2 : ad. كمل هذا الباب بحمد الله تعالى وعونه وحسن تأييده

a. BnF1 : [93a]

b. BnF2 : [101b]

α. Les termes قنبار et قشدار serviraient à désigner le cinabre (sulfure de mercure) ou l'oxyde de mercure. Il peut s'agir d'une désignation métaphorique pour le vif-argent. En dehors d'un contexte alchimique, pourrait être lu *qinbār* (les fibres de la noix de coco) ou *qunbār* (l'écrevisse de mer, ou le homard). Ce dernier pourrait s'associer à la couleur rouge mais demeure moins convaincant que *qānī*, mot ici tout à fait adéquat pour qualifier la couleur rouge. Cf. Dozy, II, p. 408 et Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen Literatur*, p. 25 et 47.

《61》 فصل يؤيّد ما قبله ويزيده[1] بيانًا وكمالًا، وهو[2] رسالة كتب بها فيلسوف[3] الحكيم[4] إلى تلميذه[α][5] حين سأله عن هذا[6] الحجر وتصريفه[7]. فكتب له[8] :

بسم الله الرحمن الرحيم.

اعلم أنّ هذا[9] الحجر هو جوهر واحد، ولكنّه ينقسم قسمين وشكلين مختلفين : أحدهما روحانيّ، والثانيّ[10] جسمانيّ. فالجزء المحلول فيه القمر وعطارد والزهرة، والثانيّ المقعود[11] [كذا] فيه الشمس والمريخ وزحل. ولذلك[12] سمّوا[13] الحكماء هذا الحجر العالم الصغير، لأنّ فيه ما في العالم الكبير من الأفلاك وما فيها من النجوم.

وأنا أصف لك التدبير وصفًا يغني عن الرؤية، ولا تمل العمل. فأعمد إلى ما يخرج من مشاعب[(a)] حسان الوجوه. فاجعله[14] في قرعة وإنبيق، وليكن واسعًا. واحمل[15] [كذا] على جوانبها نارًا[16] ليّنة حتّى يصعّد الماء، ثمّ شدّ[17] النار قليلاً قليلاً حتّى يصعّد الدهن، وينقطع القطر، ويبدو[18] الدخان اليابس يخرج[19]. فارفع كلّ واحد في إنائه وكنّه عن الغبار، وابدل الرأس برأس أعمى[β]، وليكن فيه ثقبة[20] في قاعة وأخرى في جانبه. فاغلق

1. BnF2 : ويزيد
2. BnF1, BnF2 : وهي
3. Esc1 : une ا a été ajoutée après coup à la fin de فيلسوف
4. BnF1, BnF2 : om.
5. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d.
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : om.
8. BnF2 : إليه
9. BnF2 : om.
10. BnF2 : والآخر
11. BnF2 : المعقود (bonne leçon)
12. BnF2 : فلذلك
13. BnF1, BnF2 : سمّت
14. BnF1 : واجعله
15. BnF2 : واجعل (bonne leçon)
16. BnF1 : بنار
17. BnF1 : عد (fautif)
18. Esc1 : orth. ويبدوا ; BnF1 : ويبدأ (bonne leçon) ; BnF2 : ويبدوا (fautif)
19. Esc1 : orth. مخرج
20. BnF2 : تقيه

a. BnF1 : [93b]

α. Peut-être s'agit-il des pseudo-Aristote et Alexandre.

β. L'emploi d'instruments « aveugles » (*aʿmā*) est dévolu à des usages particuliers en alchimie. Le terme est ainsi commenté dans *al-Madḫal al-taʿlīmī* d'al-Rāzī :

وأمّا الإنبيق الأعمى فإنّه يحتاج إليه في أعمال طويلة تعرفها أن أنت ترقيت إليها والأعمى يحتاج إليه في عقد الأشياء المنحلة ومعنى ذلك أنّ أهل هذه الصنعة يحلّون بعض عقاقيرهم حتّى يجعلوها ماء فإذا إرادوا عقده صيّروه في قرعة وجعلوا عليها قدحًا وشدّوا وصله بما ذكرت ويجعلون تحته نارًا ليّنة وفحمًا حتّى يجمد ذلك الماء ويعود حجرًا ولعقد الأدهان أيضًا ولكلّ شيء يطبخ.

Cf. R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », p. 415 (texte arabe) et 358 (traduction anglaise).

ثقبة[1] الجانب، وافتح ثقبة[2] الرأس، فطول[3] ما يخرج[4] منها البخار تعاهدها[5] بسكين حتّى تعرق[6]، ثمّ تسدّ[7] الثقبة[8]، وتلق[9] عليها لبدأ مبلولاً، وافتح ثقبة[10] الجانب، وأدخل فيها عودًا صغيرًا وأنت تشدّ النار، فطول[11] ما يخرج[12] منها[(a)] السواد - أعني[13] البخار - أسود[14] امسحه حتّى ينقطع السواد عنه[15]، وانزع القرعة، وبرّدها يومًا [٧٣ب] وليلة، ثمّ < خذ النشادر >[16] الذي[17] صعّد به[18] الإنبيق في أعلاه، وأخرج الأرض التي[19] بقيت[20] في القرعة، واجعل النشادر في آنية وكنّه عن الغبار، ثمّ[21] تأخذ المغنيسيا[22] وهي الأرض[23] التي بقيت[24] في القرعة[25]، فصيرها[26] [كذا] في كوز جديد

1. BnF2 : تقية
2. BnF2 : تقية
3. BnF1 : وطول
4. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. بخرج
5. BnF2 : يعاهدها
6. BnF1 : تغرق ; BnF2 : يعرق
7. BnF2 : تشدّ
8. BnF2 : التقية
9. BnF1, BnF2 : وألقى
10. BnF2 : تقية
11. BnF1 : بطول
12. BnF1 : orth. بخرج
13. BnF1, BnF2 : يعني
14. BnF1 : أسودًا (fautif)
15. BnF1 : يعني البخار الأسود
16. BnF1 : تأخذ النوشادر ; BnF2 : تأخذ لنشادر (fautif)
17. Esc1 : التى دي (la د est au-dessus de la ى, le copiste a voulu corriger التي en الذي)
18. BnF1 : في
19. BnF1, BnF2 : الذي
20. BnF2 : بقي (fautif)
21. BnF2 : حتى
22. BnF1 : غ s.d.
23. BnF2 : om.
24. BnF1 : orth. بقيت
25. Esc1 : ad. واجعل النشادر في آنية وكنّه عن الغبار، ثمّ (ditt.)
26. BnF1, BnF2 : فتصيرها (bonne leçon)

a. BnF2 : [102a]

< من فخّار صابر >[1] على النار وتطين عليها بطين الحكمة[2][α] في فرن الزجاج أو في نافخ نفسه[β]، واجعله على النار الشديدة سبعة[3] أيّام، فإنّه يتكلّس أحمر مثل الزعفران[(a)]. فارفعه في آنية مزجّجة < وكنّه عن الغبار >[4]، ثمّ تأخذ الماء الأبيض وهو الروح، واجعله في قرعة على حدّ ربعها وعليها إنبيق بميزاب، واجعله في قدر نحاس ملأ بماء[5] في الإناء[6] مسدود[7] الرأس ونشفها[8] على نار ليّنة، ثمّ اطرح عليها جميع الماء[9] الأبيض[10] في قرعة[11] وصعّده[12] عنها[13] سبع مرّات كلّما صعّدتها، أخرجتها ونشفتها[14] في إناء، وردّدتها[15] إلى القرعة وطرحت[16] عليها الماء، ثمّ تأخذها وتسحقها

1. BnF1 : أو في محائر صابرة
2. BnF1 : وأدخله
3. BnF2 : ٧
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : ad. وصعده ٧ مرات كلما صعد رددته إلى القرعة وخذ ما في القرعة من الثفل فتلك السرقشيا واجعلها ; BnF2 : ad. وصعده سبع مرّات كلّما صعد رده إلى القرعة وخذ ما في القرعة من الثفل فتلك السرقشيشا واجعلها (la seconde القرعة est ajoutée dans la marge gauche)
6. BnF1, BnF2 : إناء
7. BnF1, BnF2 : مشدود (fautif)
8. BnF2 : وتشفها
9. BnF2 : om.
10. BnF2 : ad. الذي
11. BnF1 : om. ; BnF2 : القرعة
12. BnF1 : وصعد
13. BnF2 : عليها
14. BnF1 : ونشفها
15. BnF1 : وردّدها
16. BnF1 : فطرحت

a. BnF1 : [94a]

α. *Ṭīn al-ḥikma* est une matière servant à la fabrication d'un aludel. Son processus de fabrication est ainsi décrit dans *al-Madḫal al-taʿlīmī* d'al-Rāzī :

ومعنى طين الحكمة أن يبلّ الطين من الحرّ الخالص يومًا حتّى يختمر ثمّ تجعل فيه مثله دقاق السرقين المنخول بالغربال وشيئًا من شعر الدواب المقطّع وملحًا في كلّ رطل طين حفنة وإن أردته أصلب فخذفا مسحوقًا كالكحل والأوّل يجزي وجوّد عجنه حتّى يصير مثل الموم.

Cf. R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », p. 414 (texte arabe) et 356 (traduction anglaise).

Le même auteur consacre un paragraphe plus développé sur le *ṭīn al-ḥikma* dans le *Kitāb al-Asrār* :

باب اتّخاذ طين الحكماء أن تأخذ طينًا جزمًا أحمر أو أبيض علكًا وينقي من الحصاة وتبسطه في مواضع لطيف ويرشّ عليه مرارًا ماء حتّى يبلّ ويندا أجزاؤه من غير أن تمسه بيدك، ثمّ تتركه حتّى يجفّ ثمّ تدقّه بالخشب على ما يعمل الكوازون ثمّ تنخله بغربال دقيق أو بمنخل شعر وتدقّه تارة بالمهراس وتنخله بحريرة أو منخل شعر دقيق ثمّ تبلّه بماء قد يقع فيه نخالة الارز المخرج من الدقيق يومًا وليلة، واعجنه بماء جيّد وخمّر يومًا وليلة، ثمّ تأخذ زبلًا نقيًا فتنخله بالسردة، ثمّ بمنخل الشعر الضيق حتّى ينزل منه كلّ التراب، ثمّ بغربال دقيق، ثمّ تدقّه بالمهراس ناعمًا ويخلط من الطين المخمّر مثله، ولكلّ رطل طين عشرة ملح طعام وثلث رطل خزف مدقوق منخول بحرير وكفّ من شعر الدواب مقطوعًا أدقّ ما تقدر عليه وتتركه ثلاثًا، فهو أجود ما عندنا من طين الحكمة.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 10.

β. *Nāfiḫ nafsi-hi* désigne un instrument de laboratoire ainsi décrit dans *al-Madḫal al-taʿlīmī* d'al-Rāzī :

ونافخ نفسه فتنور له أسفل على ثلث قوائم مثقّب الحيطان والقرار يصب فيه الفحم وتجعل فيه ما تريد وله دكان من الطين يقرّ عليه الكرّة ويغلى بالفحم وله طبق يوضع عليه ويشعل النار فيه ويوضع في موضع تصفقه الرياح فهي النار صلبة في تكليس الأشياء وفي جمعها ومداخلتها بالذوب.

Cf. R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », p. 416 (texte arabe) et 359 (traduction anglaise).

Le même auteur consacre un paragraphe plus développé sur cet instrument dans le *Kitāb al-Asrār* :

باب نافخ نفسه، تنور أسفله أضيق من رأسه يعني أعلاه منصوب على ثلث قوائم مركب على دكان له مثقب الحيطان والأسفل، وفي وسط أسفله كور فحم يخرج فيه الرماد، وتنصب في أسفله فحم وتصبّب فوقه ما يراد تكليسه، ويغلى بالفحم ويطبّق عليه ويوضع حيث تصفقه الرياح، وناره صلبة جيّد التكليس للأجساد وتحصيها وتذويبها.

Cf. Abū Bakr al-Rāzī, *al-Asrār wa-Sirr al-asrār*, p. 12.

على صلاية[1] ملأها[2] وكلّسها في إناء مسدود[3] الرأس حتّى تكون[4] كالكافور[α]. فاجعلها مع الجسد الزعفران[5][β]، ثمّ اجعل هذه الأجساد على[6] صلاية[7] وملئها[8]، واطرح عليها النشادر واسحقها جيّدًا، واجعلها في قرعة عليها رأس أعمى وتشدّ[9] الوصل، < وتقد عليها >[10] بنار ليّنة مثل نار السراج، ثمّ برّد القرعة وافتحها واجعل الأرض في زجاجة، وكذلك[a] النشادر النقي تجعله في زجاجة وتسدّ[11] رأسها وتجعلها[12] في قرعة عليها رأس أعمى مسدود[13] الرأس وكبّ القرعة في قرعة أخرى أو في جوف قدر نحاس ملأ[14] بماء[15] وقد[16] تحتها بنار ليّنة. فإذا جفّت[b] الأرض فاسقها من الزيبق الغربيّ[17] المنقى[18]، ودم عليها بالسحق والتجفيف بالأصابع[19] على صلاية[20] من زجاج[21]. فهذا هو الغسل حتّى يذهب الدهن ويتمّ[22] السواد، وهو معنى قولنا حتّى إذا ما قد[23] بدأ[24] انسلاخها أبدت[25] ضيّاء[26] وانجلت أوساخها كرّرت بالسحق عليها ثانيّة. فتمّ تبدوا[27] سرّها علانيه، فلا [٧٤أ] تزال تسحقها حتّى ترجع الأرض كلّها[28] < بصيصًا وبياضًا ساطعًا >[29]. فانزع[30] منها[31] < البياض فألق[32] منها >[33] على أيّ جسد شئت يصير قمرًا، ثمّ[34]

1. Esc1 : orth. صلابة
2. BnF1 : ملسا (fautif) ; BnF2 : ملئها (fautif)
3. BnF1, BnF2 : مشدوده (fautif)
4. BnF1 : يكون (bonne leçon)
5. BnF1 : الزعفرانيّ
6. Esc1 : على et علا superposés (hésitation du copiste)
7. Esc1 : orth. صلابة
8. BnF1 : ملسا (fautif)
9. BnF1 : وشدّ
10. BnF1 : وقد تحتها
11. BnF1 : وتشدّ (fautif) ; BnF2 : ويشدّ (fautif)
12. BnF1, BnF2 : واجعلها
13. BnF1 : مشدودة (fautif) ; BnF2 : مشدوده (fautif)
14. BnF1 : orth. ملئ
15. BnF1, BnF2 : بالماء
16. BnF2 : وأوقد (bonne leçon)
17. BnF2 : المغربيّ
18. Esc1 : orth. المنقا
19. BnF1, BnF2 : بالإصبع
20. Esc1 : orth. صلابة
21. BnF2 : زجاجة
22. BnF1 : orth. وسم
23. BnF1 : om.
24. BnF2 : بد
25. BnF1 : بدت
26. BnF2 : صبيا
27. BnF2 : يبدوا
28. BnF1 : لها (fautif)
29. BnF1, BnF2 : بصيص وبياض ساطع (fautif)
30. BnF1 : فاعزل (fautif)
31. BnF2 : عنها
32. BnF2 : وألق
33. BnF1 : om.
34. BnF2 : om.

a. BnF2 : [102b]

b. BnF1 : [94b]

α. En contexte alchimique, *kāfūr* peut métaphoriquement désigner le sel ammoniac ou l'Élixir. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 48.

β. Dans un contexte alchimique, le *zaʿfarān* peut désigner le soufre (d'après le manuscrit Gotha 1295) ou le fer (d'après l'*Alchemistische Decknamen* de Julius Ruska et Eilhard Wiedemann). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 41.

تأخذ باقي[1] الأرض وتسقيها بالأحمر وتأخذ كذلك بالإصبع في السحق والتجفيف حتّى يرجع أصفر[2]. فهذا عندهم هو النحاس، فإنّه ينحلّ[3] ماء، فبرّد[4] ذلك، وافتح القرعة. فتأخذ[5] الماء وترفعه في زجاجة وكنّه عن الغبار، ثمّ تأخذ الجسد الزعفران[6]. فاعرف[7] قدره من[8] الروح المصفّى[9] اثنا[10] عشر وزنًا مثله، وأدخله في جوف قدر نحاس ملأ[11] بالماء وصعّد الماء[12] عن الجسد[13] سبع[14] مرّات كلّما صعّد خرجت[15] الأرض وتسحقها[16] على صلاية، ثمّ تردّها إلى القرعة وتردّ[17] الماء عليها. فذلك ماء الحياة[α][18]. ثمّ ارفع كلّ واحد في إناء بعد سبع تصعيدات، ثمّ تأخذ الدهن وتضف[19] [كذا] إليه من ماء الحياة[20]، وهو الماء المصفّى قدر ثلاثة[(a)] أمثاله[(b)] وصيّرها في قرعة، وركّب عليها رأس[21] أعمى، واجعلها في قدر نحاس ملأ بالماء، وقد تحتها[22] نار[23] ليّنة مثل نار السراج قدر نصف النهار، ثمّ برّد القرعة وافتحها. فإنّك تجد[24] الماء أحمر مثل النار، فارفعه في زجاجة، وردّ[25] عليها[26] من الماء مثل وزن الأرض افعل به[27] ذلك ثلاث[28] مرّات. وقد قبضت[29] جميع الصبغ من النفس، فاجعله[30] في كأس من زجاج مفتوح[31] الفم، واجعله[32] في قرعة

1. BnF2 : ما في
2. BnF2 : أصفرًا (fautif)
3. BnF1 : orth. ىنحل
4. BnF2 : فترة
5. BnF1 : orth. فىاخذ
6. BnF1 : الزعفرانيّ
7. BnF1 : واعرف
8. BnF1, BnF2 : ومن
9. Esc1 : M.G., © المصطفي (ط rayé)
10. BnF2 : orth. اثنى
11. BnF1 : orth. ملىن
12. BnF2 : بالماء
13. BnF1 : ج s.d.
14. BnF2 : ٧
15. BnF1, BnF2 : أخرجت
16. BnF1 : وسخها (fautif) ; BnF2 : وسحقتها
17. BnF1, BnF2 : وطرحت
18. BnF2 : orth. الحيوة
19. BnF1 : وأضف ; BnF2 : وتضيف
20. BnF2 : orth. الحيوة
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : تحته
23. BnF1 : بنار ; BnF2 : نارًا
24. BnF1 : نجد (fautif)
25. BnF1 : وزد
26. BnF1 : عليه
27. BnF1 : om.
28. BnF2 : ٣
29. BnF1 : قضت
30. BnF1 : واجعله
31. BnF2 : مقبوض (fautif)
32. BnF1, BnF2 : وأودعه

a. BnF2 : [103a]

b. BnF1 : [95a]

α. En contexte alchimique, *māʾ al-ḥayāt* (litt. « eau de vie ») peut servir à désigner l'eau de sel ammoniac ou le vif-argent. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen Literatur*, p. 25 et 50.

عليها إنبيق بميزاب، واجعل القرعة في قدر نحاس ملئ[1] بالماء[2] وقد[3] تحتها بنار ليّنة حتّى يصعّد < ما في >[4] الصبغ < من الماء >[5] ويبقى[6] الصبغ في أسفل الكأس كالنار إذا زال لهيبها[7]. فحينئذ يقع التزويج، فتأخذ من الأرض جزءًا[8] ومن الصبغ جزءًا[9] ومن ماء الحياة[10] جزءًا[11] ومن النشادر جزءًا[12]، واجعلها[13] في زجاجة، وركّب عليها[14] زجاجة أخرى كالعفاص، وشدّ[15] الوصل بينهما، واجعلها في شمس حارّة حتّى تجفّ الأرض، وتشرب الماء كلّه، وافتح الزجاجة، وزد عليها مثل وزن < الأوّل الذي >[16] جعلت منه، ثمّ جفّفها للشمس[17] حتّى تشربه[18]، ثمّ اسحقها بالماء، وجفّفها < حتّى تجفّ. إن كنت في زمان الصيف، [٧٤ب] فعالجها[19] بالشمس. وإن كنت في زمان[20] الشتاء فعالجها[21] بالنار الليّنة مثل حرارة الشمس >[22] حتّى تجفّ الثانيّة. فقد[23] بلغت من الإكسير[24] غاية[25]، < فاسحقها وارفعها >[26] في زجاجة وسدّ رأسها من الغبار، واحمد الله تعالى واطرح[(a)] < جزءًا[27] / منها >[28] على مائة وعشرين[29].

1. Esc1, BnF2 : orth. ملأ
2. BnF1 : orth. بالمأ
3. BnF1 : وأوقد ; BnF2 : واقد
4. BnF1 : باقي
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : orth. وسقى
7. BnF1 : لهبا
8. BnF1 : جزء (fautif)
9. BnF1, BnF2 : جزء (fautif)
10. BnF2 : orth. الحيوة
11. BnF1, BnF2 : جزء (fautif)
12. BnF1 : جزء (fautif)
13. BnF1 : واجعلهم
14. BnF1 : عليهم
15. BnF2 : وسد (fautif)
16. BnF1 : الأصل التي
17. BnF1 : في الشمس
18. BnF2 : يشربه (fautif)
19. BnF2 : فعلاجها
20. BnF2 : om.
21. BnF2 : فعلاجها
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : وقد
24. Esc1 : ي s.d. ; BnF2 : الأكبر (fautif)
25. BnF1 : الغاية
26. BnF1 : فاسحقه وارفعه (fautif)
27. BnF1 : جزء (fautif)
28. BnF1 : inv. ; BnF2 : جزء
29. BnF1 : ad. جزء قمر يقوم شمسًا إبريزًا إن شاء الله تعالى (bonne leçon)

a. BnF1 : [95b]

﴿62﴾ فصل منه[1] آخر[2] < في زيادة >[3] بيان تفسير[4].

اعلم أنّ اسم[5] الحجر عندهم مفرد على حسب اختلافهم[(a)] فيه[6]. فمنهم من قال إنّه الشعر، < وهو الأكثر >[7] من الحكماء وإليه الإشارة بقول الفيلسوف الحكيم[8] في رسالته إلى تلميذه[9] فيما تقدّم : "فاعمد إلى ما يخرج من مشاعب حسان الوجوه"، يعني شعر الصبيان[α]. وقال آخرون[10] البيضة. وقال آخرون الرصاص. < وقال آخرون الدم. / « وقال آخرون الراووق[11] »[12] >[13] إلى[14] غير ذلك من الأقوال. وعلى كلّ حال ينطلق على كلّ واحد منهما[15] اسم مفرد، وكلّهم يوصلون إلى البغية < إذا دبّر >[16]، فافهم.

ثمّ أقول في حال التدبير لم يكد يختلف[17] فيه قولان ولا أكثر < إلّا أنّ >[18] تدبيرهم واحد يوصّل إلى البغية الشاملة. فمنهم من بسط القول، ومنهم من ترجمه[19] ورمزه، < ومنهم من >[20] خلط في كلامه. ونحن نبيّن إشارة القوم ونظم[21] كلّ قول إلى صاحبه حتّى يقع الفهم لذي[22] لبّ سليم وقلب منيب. قالوا[23] إنّ < حجرهم المبارك >[24] واحد فرد، < يعني[25] ليس بمركّب كما أنّ[26] الله تعالى واحد فرد، ويدخله[27] التكثير[28] [كذا] من أنّهم

1. BnF2 : om.
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : بزيادة
4. BnF1, BnF2 : وتفسير (bonne leçon)
5. BnF1, BnF2 : om.
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : وهم الأكثرون
8. BnF1, BnF2 : om.
9. BnF1, Esc1, BnF2 : ذ s.d.
10. BnF2 : الآخرون
11. BnF1, BnF2 : orth. الراوق
12. Esc1 : M.D. (صح, r°)
13. BnF2 : inv.
14. BnF1 : وإلى
15. BnF1, BnF2 : om.
16. Esc1 : M.D. (صح)
17. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. مختلف
18. BnF1 : لأنّ
19. BnF1, BnF2 : غمّه
20. BnF1, BnF2 : وآخر
21. BnF1 : وتضم ; BnF2 : ونضم
22. BnF1 : على ذي
23. BnF1, BnF2 : فقالوا
24. BnF1 : الحجر هو
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF1 : ويدخل في هذه الصناعة ; BnF2 : وهذا الرجل يدخله
28. BnF2 : الكثير (bonne leçon)

a. BnF2 : [103b]

α. Des propriétés spécifiques sont attribuées aux cheveux d'enfants, comme de soulager la goutte ou les piqûres de scorpion quand ils sont portés. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 63-64 ; *Traité des simples*, II, p. 334-335, n°1323.

لمّا أرادوا تظهيره[1] قسموه[(a)2] إلى >[3] أجزاء أنا أذكرها لك[4]. فكثرت[5] الأجزاء، ثمّ أشبه[6] كلّ جزء منها[7] أشياء كثيرة واتّسعت الأسماء حينئذ فهم لمّا قطّروه جزءًا منه أوّلًا ماء < أبيض رقيق >[8] على وجهه غيره[9] كلّها[10] دهنيّة[11] [كذا]، فسمّوه ماء المطر[α] وبول الكلب[β][12]، لأنّ الحكماء سمّوا ما سأل من حجرهم بحرًا ونهرًا وعينًا وماء[13] السحاب[γ] ومطرًا ولبنًا ودهنًا وخلّاً[14] وبقلاً[15] وبولاً[16] < وكلّ مسال >[17] في العالم وكلّ رطبة[18]، ثمّ شدّوا النار، فقطر[19] ماء < أبيض سقيل[20] براق >[21] وله[22] تلون[23] يخطف[24] الأبصار[25]. إذا جعل في الزجاج خيّل[26] لك أنّه يشقّ الزجاج لنفود نوره. وإن[(b)27] حرك لمع كلمع[28] ماء[29] البحر في الظلام، فسمّوه[30] هذا وخصّوه باسم الزيبق الغربيّ[δ][31]، وهو روح وهو الأنثى وهو بارد رطب، ثمّ شدّوا النار، [٧٥أ]

1. BnF2 : تظهيره
2. BnF2 : فسمّوه (fautif) ; Esc1 : ad. إلى
3. Esc1 : M.D. (صح, r°)
4. BnF1 : هنالك
5. BnF2 : فكثرت
6. BnF1 : اشتبه
7. BnF2 : ومنها
8. BnF1 : أبيضًا رقيقًا (fautif)
9. BnF1 : غيره (fautif)
10. BnF1, BnF2 : كأنّها
11. BnF1 : ذهبيّة (ذ s.d.) ; BnF2 : دهنة
12. BnF1 : الكلبة
13. BnF2 : ماء
14. Esc1 : وحلّاً ; BnF2 : om.
15. BnF1, BnF2 : om.
16. BnF2 : ad. وخلّاً
17. BnF1, BnF2 : وبكل سيال
18. BnF1, BnF2 : رطب
19. BnF2 : فقطروا
20. BnF2 : صقيل
21. BnF1 : أبيضًا صقيلًا براقًا
22. BnF1, BnF2 : له
23. BnF1 : تلألأ ; BnF2 : تلؤلو (orth. تلؤلؤ) (fautif)
24. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
25. BnF1 : بالأبصار
26. BnF1 : يخيّل
27. BnF2 : ad. وأن
28. BnF1 : لمعان ; BnF2 : لمع
29. BnF1 : om.
30. BnF1, BnF2 : فسمّوا
31. BnF2 : المغربيّ

a. BnF1 : [96a]

b. BnF2 : [104a]

α. En contexte alchimique, *māʾ al-maṭar* (litt. « l'eau de pluie ») sert à désigner le vif-argent. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 50.

β. L' « urine de chien » peut servir à désigner l'Élixir (d'après *al-Kanz al-afḫar* d'Abū l-Qāsim al-ʿIrāqī). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen Literatur*, p. 36 et Eric John Holmyard, « Abu' l=Qāsim al=ʿIrāqī », p. 422, n°XIX.

γ. Le terme de *saḥāb* (litt. « le nuage ») peut métaphoriquement désigner le vif-argent. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 41.

δ. Sur le « mercure occidental » (*al-zaybaq al-ġarbī*) le corpus ǧābirien contient un traité sur le sujet intitulé *Kitāb al-Zaybaq al-šarqī*. Cf. Marcellin Berthelot, *La chimie au Moyen-Âge*, III (*L'alchimie arabe*), p. 187-193 (texte arabe) et p. 212-216 (traduction). Il peut aussi désigner plus simplement le soufre (Sf) ou Z, ou être synonyme de *rūḥ*. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 41.

فقطر دهنًا غليظًا إلى السواد والزيبق[1] الشرقيّ[α] حارّ يابس والصبغ في الطبيعيّة[2] الناريّة ولا تتحلّل[3] إلّا بمائيّة الزيبق الغربيّ[4]. فإذا انحلّت صارت روحانيّة فاعلة صبّاغة لغيرها، وهي الأرض التي لها شربان : شرب للتبييض[5] وشرب للتحمير. فالأرض < والهواء والنار >[6] هذه الثلاثة تنحلّ[7] في ماء الزيبق وبخاره حتّى يصير الكلّ بحريّاً فرفريّاً[8] شعاعيّاً يخطف[9] بالأبصار[10] ويذوب ذواب[11] القير إذا[12] أخرجت[13] عنه[14] الرطوبة[15](a) الزيبق بالنار اللطيفة، وهي[16] الحكمة[17] التي يراد[18] منه أن يصير[19] ماءً واحدًا لا يقدر أن يفصّل بعضه من[20] بعض كما قالت مارية[β] : "إذا رأيت في كتابنا

1. BnF2 : وسمّوه بالزيبق
2. BnF1, BnF2 : الطبيعة
3. Esc1 : orth. نتحلّل ; BnF1 : يتحلّل
4. BnF2 : المغربيّ
5. BnF1 : للتبيض (fautif)
6. BnF1 : والماء والهوى [كذا]
7. BnF2 : تتحل (fautif)
8. BnF1 : فرفيريّاً (fautif)
9. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
10. BnF2 : الأبصار
11. BnF1 : ذوبان
12. BnF1 : فكلّما (ف s.d.)
13. BnF1, BnF2 : خرجت
14. BnF1, BnF2 : منه
15. BnF1, BnF2 : رطوبة
16. BnF2 : ad. زيبق
17. BnF1 : om.
18. BnF1 : orth. براد
19. BnF1 : تصير (fautif)
20. BnF2 : عن

a. BnF1 : [96b]

α. Sur le « mercure oriental » (*al-zaybaq al-šarqī*) le corpus ǧābirien contient un traité sur le sujet intitulé *Kitāb al-Zaybaq al-šarqī*. Il y est notamment affirmé qu'il y a trois opinions à propos du mercure oriental : soit il est considéré comme chaud et sec (ce qui est le cas de notre auteur), soit qu'il est chaud et humide, soit qu'il n'est ni l'un ni l'autre. Cf. Marcellin Berthelot, *La chimie au Moyen-Âge*, III (*L'alchimie arabe*), p. 180-186 (texte arabe) et p. 207-212 (traduction). On y trouve notamment expliqué :

ولمّا كان الزيبق فيه زيبقان عند جميع الفلاسفة وهما أعظم أركانه أحدهما روح والآخر نفس وأحد هذين الزيبقين قد سمّوه شرقيّاً والآخر غربيّاً وكان الزيبق الآخر هو الصبغ وهو في واحد سمّ إلّا أن يدبّر وينقل عنه إلى الآخر ويبرد وكان ذلك له تدبير وفيه علم وله عرض مخالف لأمر التدبير الآخر.

Pour tous les philosophes, il y a deux sortes de mercure, qui constituent les principes essentiels, l'un étant un esprit, l'autre une ame : ils ont donné à l'un d'eux le nom de *mercure oriental* et à l'autre celui de *mercure occidental*. Ce dernier mercure est la teinture, et il est à lui seul un poison, à moins qu'il n'ait subi une préparation, qu'il ne soit transformé en l'autre mercure et refroidit : car ces choses constituent une opération. Autrement il ne peut convenir au but, qui est de traiter l'autre mercure.

Cf. Marcellin Berthelot, *La chimie au Moyen-Âge*, III (*L'alchimie arabe*), p. 181 (texte arabe) et p. 208 (traduction).

Il peut aussi désigner plus simplement le sel ammoniac (d'après le manuscrit Dresden 210), l'Elixir (d'après *al-Kanz al-afḫar* d'Abū l-Qāsim al-ʿIrāqī) ou être synonyme de *nafs*. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 41 et Eric John Holmyard, « Abu' l=Qāsim al=ʿIrāqī », p. 421-422, n°XIV.

β. Maria la Copte, autorité fréquemment convoquée en alchimie, à ne pas confondre avec l'épouse du Prophète du même nom. Holmyard souligne qu'il doit s'agir d'une juive d'Égypte qui vivait au IIIe-IVe siècle dans la mesure où elle est citée par Zosime. Des anecdotes tardives en font la sœur de Moïse et la disciple d'Ostanes. Cf. *GAS*, IV, p. 70-73 ; Mandred Ullmann, *Die Natur- und Geheimwissenschaften im Islam*, Leyde, E.J. Brill, 1972, p. 181-183 ; Georges Chehata Anawati, « L'alchimie arabe », dans *Histoire des sciences arabes*, dir. Roshdi Rashed, Paris, Éditions du Seuil, 1997, III (*Technologie, alchimie et sciences de la vie*), p. 119 ; Eric John Holmyard, « An alchemical tract ascribed to Mary the Copt », *Archeion*, 8 (1927), p. 161-167.

تعفيفًا[1] أو تمشية أو تهيبة[2] أو تصدية أو هدمًا أو ضربًا أو تحليلاً أو تصعيدًا أو قطرًا[3]. فإنّما هي شيء واحد، وهي[4] نقع[5] الطبائع في الماء الخالد[α] المقيم والصائغ[6] [كذا] الزيبق الشرقيّ"، وهو النفس. فالنفس[7] تصبغ الروح، والروح تصبغ الجسد، وهو ينقل الصبغ إليه[8] حتّى يرى[9] ذهبًا لا يتغيّر[β] لأنّ الأرواح الصاعدة إذا رجعت إلى[10] أجسادها الأرضيّة بعد مفارقتها لها وتصير شكلاً[11] واحدًا < أو تميّل[12] >[13] كلّ واحد منهما إلى شكله بالاتّفاق والاشتياق. فإذا اجتمعوا فرح[14] بعضهم ببعض، وسمّوا الصبغ كما[15] أخرجوه من معدنه نارًا أو[16] كبريتًا أحمر[17] < وبكلّ[18] أحمر >[19] وبكلّ حارّ، وسمّوا[20] الثفل بكلّ أرض وبكلّ جسد من ذهب أو[21] فضّة ونحاس[(a)] رمل[22] [كذا] ورماد وغيره من الأسماء. فلا يشتبهنّ[23] عليك هذه الأسماء، لأنّها بهذه[24] المعاني. وربّما سمّوا بالزيبق الماء الأوّل، وهو لتدبير[25] الأرض خاصّة يؤخذ[26] أرضهم. فتحرق[27] بالنار، وهو الصبغ المذكور. فإذا خافوا أن

1. Esc1 : fin du terme peu lisible ; BnF1 : تعفين (fautif)
2. BnF1 : تهدية (bonne leçon)
3. BnF1, BnF2 : تقطيرًا
4. BnF2 : وهو
5. BnF1 : ينقع (orth. منقع) (fautif)
6. BnF1, BnF2 : والصابغ (bonne leçon)
7. BnF1 : بالنفس
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : orth. ىرى
10. BnF2 : int.sup.
11. BnF1, BnF2 : شيئًا
12. BnF1 : orth. ىميل
13. BnF2 : ويميّل
14. BnF2 : فروج (fautif)
15. BnF1, BnF2 : لنا
16. BnF1 : و
17. BnF1 : أحمرًا (fautif)
18. BnF1 : وبكحل
19. BnF2 : om.
20. BnF2 : ويسمّوا
21. BnF1, BnF2 : و
22. BnF1, BnF2 : ورمل (bonne leçon)
23. Esc1 : orth. ىشتبهن ; BnF1 : تشتبهنّ
24. BnF1 : لهذه
25. BnF1 : كتدبير
26. BnF1 : orth. ىوخذ
27. BnF1 : فتخرق (fautif)

a. BnF2 : [104b]

α. *Al-māʾ al-ḫālid* (litt. « l'eau éternelle ») est une expression attestée dans la littérature alchimique pour désigner le vif-argent. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 50.

β. Propos attribué à Maria la Copte que l'on retrouve dans un traité d'al-Ǧildakī. Cf. Manfred Ullmann, *Die Natur- und Geheimwissenschaften im Islam*, p. 261-262. Manfred Ullmann signale la présence de cette sentence dans le manuscrit de Dublin, Chester Library, 4501. La première occurrence est dans un traité de controverse alchimique au sujet de la « pierre sublime » (*al-ḥağar al-ʿaẓīm*) qui en occupe le fol. 6b à 31b (la sentence se trouve au fol. 27a). On y trouve aussi une variante (fol. 21a) :

قالت مارية ألغازه تعفين تمسية تهبية تصعيد هدم تمايل تصدئة تقطير كلّها شيء واحد وهو نقع الطبائع في الماء الخالد المقيم فيصير ذهبًا لا يتغيّر أبدًا.

Cf. Manfred Ullmann, *Katalog der arabischen alchemistischen Handschriften der Chester Beatty Library*, Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1974, I, p. 106-107.

Cependant, le même manuscrit contient un traité d'al-Ǧildakī (fol. 35a-74b), où l'on trouve la même sentence attribuée à un « maître » (*al-ustāḏ*) :

وقال الأستاذ إذا رأيت في كتبنا تعفينًا أو تمسيةً أو تهبية أو تصدئة أو هدْمًا أو ضربًا أو تحليلًا أو تصعيدًا أو تقطيرًا فإنّما هو شدئ واحد نقع الطبائع في الماء الخالد المقيم [...].

Cf. Manfred Ullmann, *Katalog der arabischen alchemistischen Handschriften der Chester Beatty Library*, I, p. 108-109.

تأكلها[1] النار سقوها[2] بالماء المذكور مرّة بعد مرّة[3] حتّى[(a)] تبييض[4] [كذا] وتصلّب. فحينئذ[5] يقولون أخلص[6] الزيبق بالرماد، وفي كبريت القوم ثلاث < قوّى[7] : قوّة >[8] مولّدة < وقوّة مغدية >[9] وقوّة هاظمة [كذا]. فالنار[10] سبعة[11] :

- نار تكليس الجسد[12]،
- ونار عقد الماء وهو الزيبق،
- ونار العنصريّة التي توقد في البيوت،
- ونار[13] الطبيعة وهي[14] الكبريت،
- ونار العقد في آخر الأمر بعد تحليل الكلّ.

1. BnF2 : يأكلها
2. BnF1 : سقاها (fautif)
3. BnF1 : أخرى ; BnF2 : ad. أخرى
4. BnF1, BnF2 : تبيّض (BnF1 : s.d.) (bonne leçon)
5. BnF1 : حينئذ
6. BnF1 : خلص
7. Esc1 : orth. قوّا
8. BnF2 : قوى مغدية
9. BnF2 : om.
10. BnF1 : فالنيران
11. BnF2 : ٧
12. BnF1 : om.
13. BnF2 : ونور (fautif)
14. BnF1 : وهو

a. BnF1 : [97a]

وقال ذوا[1] [كذا] النون [٧٥ب] المصريّ[α][2] : "إنّ النار[3] لها رتب سبع تهتاج[4] وتلتهب وثلاث[5] فاترة[6] فارقب[7] لتمام[8] العشرة[9] كما رقبوا[10]". وقيل أيضًا[11] إنّما[12] هي القوّة الطبيعيّة[13] التي في مركّبهم يشبهها[14] بالقوّة الطبيعيّة[15] التي في الكبريت[16]. فإنّ لها في ذلك ثلاث قوى[17] : قوّة مولّدة وقوّة مغدية وقوّة هاضمة[18].

فأمّا[19] القوّة المولّدة فإنّما[20] تولّد النطفة في البطن[21] أن يولّد فقط. وكذلك المولود[22] الأحمر يخرج[23] من[24] أوّل الأمر كالطفل لا يقوّي على صلاية[25] النار كما لا يقوي الطفل على[26] الغليظة[27] من الأغدية[28] إنّما يتغذّى[29] باللبن أوّلًا، ثمّ بما هو أشدّ منه كذلك[30] حتّى[31] يتدرّج حتّى

1. BnF1 : ذا (fautif) ; BnF2 : ذو (bonne leçon)
2. BnF1 : ad. رحمة الله عليه ; BnF2 : ad. رحمه الله تعالى
3. BnF1, BnF2 : النيران
4. BnF1 : تحتاج (orth. تحاج)
5. BnF1 : ثلاثة
6. BnF1 : فاثرة
7. BnF2 : فرقت
8. BnF2 : لشمار
9. BnF1, BnF2 : العشر
10. BnF2 : رقب
11. Esc1 : M.D. (صح) ; BnF1 : om.
12. BnF1 : إنّها أيضًا
13. BnF2 : الطبيعة (fautif)
14. BnF1 : تشبهها
15. BnF2 : الطبيعة (fautif)
16. BnF1 : orth. الكبريث
17. Esc1 : orth. قوا
18. BnF1, BnF2 : هاظمة (fautif)
19. BnF2 : فـ
20. BnF1 : إنّما
21. BnF1 : ad. إلى
22. BnF2 : المولّد
23. BnF1 : orth. نخرج
24. BnF1, BnF2 : في
25. Esc1, BnF1 : orth. صلابة
26. BnF2 : ad. الأغدية
27. BnF1 : الغليظ
28. BnF2 : om.
29. Esc1, BnF1 : orth. يتغذى ; BnF2 : orth. يتعدّا
30. BnF1 : لذلك
31. BnF1, BnF2 : om.

α. Ḏū l-Nūn al-Miṣrī, cf. *supra* p. 312. Sur Ḏū l-nūn l'alchimiste, voir aussi Ibn al-Qifṭī, *Taʾrīḫ al-ḥukamāʾ*, éd. par Julius Lippert, Leipzig, Dieterich'sche Verlagbuchhandlung, 1903, p. 185.

يأكل[1] كلّ غداء[2]. وكذلك يلطف[3] أوّلاً ثمّ ينشدّ[4] [كذا] قليلاً حتّى يأنس[5] بها[6] ويصير[(a)] لها[7] طبعًا. والقوّة المربّية[8] تدبّره[9] وتزيد[10] في جسمه إلى أن يبلغ[11] أشدّه ومنتهاه ويأخذ بعد ذلك في الانحطاط والنقض[12]. وكذلك هذا[13] المولود[(b)] الذي في المركّب الذي في النفس. إذا بدأ ينحلّ[14] من أبويّة فإنّه ينحلّ[15] منه في الأوّل عرق يسير، ثمّ يعرق قليلاً قليلاً. وربّما سمّوه لبن الكلبة في أوّل خروجه ولبن الكلبة قليل، ومع[16] ذلك يربّي أجزاء[17] كثيرة[18]. وكذلك هذا اللبن الذي في المركّب[19] أوّل العمل ولكنّه يعمل في هدم[20] الأجساد[21]. إذا ردّدته عليها عملاً عظيمًا ويزيد[22] في هدمها وتحليلها قليلاً[23] حتّى يكثر[24] ويبلغ[25] منتهاه في الغاية من[26] صعوده، ثمّ يقصر[27] قليلاً قليلاً[28] في تصعيده[29] الأرضيّة ويرجع في[30] عنصره الكائن منه[31] في الجسد. إنّما مثله مثل[32] الأرض التي[33] لا يقوم نبات منها[34]. وكذلك الأرواح لا تقوم[35] إلّا بالأجساد، لأنّ الأرواح تطلب مراكزها وهو النار، والأرض مركزها في الأسفل، والأعلى متّصل بالأسفل، والغداء لا ينهضم إلّا بالحرارة والرطوبة، لأنّ الهضم ضرب من التعفين، والتعفين خرق[36] غليظ

1. BnF1 : أكل
2. BnF2 : غذاؤه (fautif)
3. Esc1 : illisible (humidité) ; BnF1 : البيران تلطف
4. BnF1 : تشدّ ; BnF2 : أشد
5. BnF1, BnF2 : يتأنس
6. BnF1 : هذا
7. BnF1 : له
8. BnF2 : المرتبة
9. BnF1 : تديره (fautif)
10. BnF1 : ويزيد ; BnF2 : وتزيده
11. BnF1 : orth. سلغ
12. BnF1, BnF2 : والنقص
13. BnF2 : هو
14. BnF1 : orth. سحلّ
15. BnF1 : orth. سحل
16. BnF1 : وهو مع
17. BnF1 : جزاء (fautif)
18. BnF1 : كثير (fautif)
19. BnF1, BnF2 : ad. في
20. BnF1 : هذه
21. BnF1 : الأجسام
22. BnF1 : orth. وتزيد
23. BnF1 : ad. قليلًا (ditt.)
24. BnF2 : يكبر
25. BnF1 : orth. وسلغ ; BnF2 : وايبلغ (la ا est rayée)
26. BnF1 : في
27. BnF1 : يصير (orth. مصير) ; BnF2 : ينصر (fautif)
28. BnF1 : om.
29. BnF2 : تعقيده
30. BnF1, BnF2 : إلى
31. BnF1 : معه
32. BnF1 : كمثل
33. BnF2 : الذي
34. BnF1 : إلّا بالماء
35. Esc1, BnF1 : orth. نقوم
36. BnF1 : حرف ; BnF2 : حرق

a. BnF1 : [97b]
b. BnF2 : [105a]

< الجسد حتّى يصيره[1] روحًا غوّاصًا[(a)] بعد أن كان جسدًا غليظًا >[2] خشنًا[3] والتعفين هو المستعمل في حجرهم وعليه معوّلهم، وبالتعفين يتبيّن[4] ضعف[5] الغداء < من كدرة >[6] في المعدة. فيأخذ[7] >>[(b)] الكبد ضعف[8] الغداء وينحدر إلى الأمعاء[9] ثقلاً[10]. وكذلك[11] الحكماء إذا أخذوا الصفو[12] الذي يصفون[13] من الحجر يسمّونه[14] نفسًا، وماء الكبريت[15] النقي، وبأسماء [٧٦أ] كثيرة، ويسمّون الثفل[16] الباقيّ الزبل. ولذلك[17] أكثروا[18] في كتبهم التعفين، وقالوا[19] : "بعض[20] [كذا] الحجر بالزبل الرطب. وإنّما هو هذا، وليس لهم زبل غير[21] الذي < يعفّنون فيه >[22]". ولذلك قال خالد[23][α] : "جُمِعَ[24] الطبائع في واحد هو الأصل لا غيره يطلب[25] كريم ومنشأه < في الزبول >[26]" وبالزبل يغدا[27]، فلا ترهب[28][(c)]". وقيل[29] إنّ معنى قولهم سبع

1. BnF1 : orth. نصيره
2. BnF2 : om.
3. BnF2 : خشن
4. BnF1, BnF2 : يتميّز (BnF1 : orth. تميّز)
5. BnF1 : صفو ; BnF2 : orth. صفوا
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : فتأخذ
8. BnF1, BnF3 : صفو ; BnF2 : orth. صفوا
9. BnF3 : اليمعا (fautif)
10. BnF1, BnF2, BnF3 : سفلا
11. BnF3 : ولذلك
12. BnF2 : orth. الصفوا
13. BnF2 : يصفونه ; BnF3 : orth. نصفون
14. Esc1 : orth. سمّونه ; BnF1, BnF2, BnF3 : سمّوه
15. BnF1 : orth. الكبريث
16. BnF1 : om.
17. BnF3 : وكذلك
18. BnF2 : أكثروا
19. BnF3 : وذكر
20. BnF1 : يعفن ; BnF2 : تعفن
21. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. الثفل
22. BnF3 : يعفون
23. BnF1, BnF2, BnF3 : ad. رحمه الله
24. BnF1, BnF3 : جميع
25. BnF3 : ad. به
26. BnF3 : بالبول (fautif)
27. BnF1 : يتغدّا (orth. تغدا) ; BnF3 : يغدوا
28. BnF1 : orth. رهب ; BnF2 : يرهب ; BnF3 : يذهب
29. BnF3 : ثمّ

a. BnF1 : [98a]

b. BnF3 : le manuscrit reprend ici

c. BnF2 : [105b]

α. Ḫālid b. Yazīd (n. v. 48/668, m. 85/704 ou 90/709), prince omeyyade devenu autorité en alchimie. Cette légende de la pratique de l'alchimie par ce prince omeyyade était basée sur des récits très tardifs, que Julius Ruska mit en cause, suivit de Manfred Ullmann. Pierre Lory tempère ce propos affirmant : « que les données textuelles disponibles soient douteuses ne gomme pas pour autant la vraisemblance d'une pratique ancienne de l'alchimie chez les Arabes, dont les récits concernant Khâlid ou Jâbir donneraient une forme mythifiée. Plusieurs arguments convergent en effet en faveur de cette ancienneté ». Cf. Pierre Lory, *Alchimie et mystique en terre d'Islam*, Paris, Gallimard (« Folio Essais »), 2003, p. 17. Cf. également *GAS*, IV, p. 120-126 ; Manfred Ullmann, « Khālid b. Yazīd b. Muʿāwiya », *EI*[2] et Georges Chehata Anawati, « L'alchimie arabe », p. 122.

نيران أنّ حجرهم مثلّث الكتان[1]، وهو[2] الروح والنفس والجسد مربّع[3] الكيفيّة، وهي الطبائع الأربعة[4] : النار والهواء[5] والماء والتراب. فذلك[6] سبعة[7] على تركيب[8] الإنسان[9] وكون[10] < الجسم يكون >[11] أوّلاً أسود مثل القار، وهو الزفت[α]، هذا قبل < أن تعفّن[12] الطبائع >[13] في أوّل الأمر. فإنّ الجسم يبقى[14] بعد[15] خروج الروح <<[a] يسود[16]، وهو الزبل المذكور، ويسمّى[17] رمادًا وغير ذلك كما تقدّم،[b] وهو إن كان أسود ظاهرًا[18]. ففيه جوهر صافيّ. وكذلك قال الحكيم : "لا يهولنّك[19] من قبح[20] هذه الطبائع وغلظها وكثره [كذا] وسخها وسوادها". فإنّ ذلك الوسخ[β] والسواد تردّه[21] النار[22] صفاء[23] وصلاح ونقاء، ويعود كلّه نورًا واحدًا، وليس تتنقّى[24] عند الحكماء من سوادها ولا تبييض[25] إلّا بالماء والنار - أعني[26] بالزيبق[27] الغربيّ[28] والشرقيّ - كما تقدّم. فالماء يحلّه[29] وهو الغربيّ، والنار تعقده وهو الشرقيّ. فإن[30] اجتمع بعضها لبعض تولّد منهما[31] هواء[32] حارّ رطب[33]، وصارت قويّة[34]

1. BnF1, BnF2 : الكيان
2. BnF3 : om.
3. BnF3 : ربع
4. BnF1 : الأربع
5. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. والهوى
6. BnF1 : فلذلك
7. BnF2 : ٧
8. BnF1, BnF3 : تركيبهم
9. BnF1 : الإنسانيّ
10. BnF3 : ولون
11. BnF2 : الجسيم تلون
12. BnF2 : يعفن ; BnF3 : تتعفن
13. BnF1 : التعفين للطبائع
14. Esc1 : orth. يبقا
15. BnF3 : بعده
16. BnF1, BnF2, BnF3 : أسود (bonne leçon)
17. BnF1 : وسمّى
18. BnF1, BnF2 : ظاهر
19. BnF1 : يهولنكم
20. BnF1 : قبح ; BnF2 : قبيح
21. BnF1 : يرده
22. BnF2 : ad. إلى
23. BnF2 : orth. صفى
24. Esc1 : orth. تتنقا ; BnF1 : orth. ننقى ; BnF2 : يبقا (fautif)
25. BnF1 : تتبيّض ; BnF2 : تبيض
26. BnF1, BnF2 : يعنى
27. BnF1 : بالزيبقين
28. BnF2 : المغربي
29. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : تحلّه (fautif)
30. BnF1 : وإذا ; BnF2 : فإذا
31. BnF1 : منها
32. BnF2 : om.
33. BnF1 : om.
34. BnF1, BnF2 : قوّته (fautif)

a. BnF3 : le passage qui suit manque dans le manuscrit

b. BnF1 : [98b]

α. Le terme de *zift* désigne la poix. Le terme peut désigner la poix liquide (*al-qīr*) ou la poix sèche (*al-qār*). Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, II, p. 164-165 ; *Traité des simples*, II, p. 212-213, n°1114 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 17 (texte arabe) et 67-68 (traduction), n°138 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 17 (texte arabe) et 68-69 (traduction), n°150.

β. Dans un contexte alchimique, le terme de *wasaḥ* (litt. « la saleté », « la crasse ») peut métaphoriquement désigner le plomb ou le fer. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 54.

قوّتهما تفعل في الأرض الباقيّة بعد خروجها[1] [كذا]. فالنار العنصريّة هي التي تخدمه، والنار الطبيعيّة >>[(a)] هي التي تهدمه، وهي النفس. وقيل النار التي[2] < « لم تصبه »[3] النفس والأخرى هي الروح >[(b)4] التي[5] تأخذ الصبغ من[6] النفس. وأمّا مزاج الأرواح بالأدهان فالروح[7] هو[8] الزيبق، وليس غير الزيبق[9] والأدهان هي الكباريت[10] المضادّة للزيبق[11]، < ولا يقوم[12] الزيبق >[13] إلّا بها، ولا تقوم هي إلّا بعد التعلّق[14] بالأجساد[15]، ولا تقدر[16] على ذلك[17] إلّا بمزاجه[18]، ولا يكون[19] مزاوجة إلّا بعد[20] التحليل، ولا يكون التحليل[(c)] إلّا بالمياه الحارّة التي تحلّه في حال الكون[21] لا في حال الفساد.

واعلم أنّهما صمغتان[(d)22] : أحدهما[23] [كذا] يقال له[24] [كذا] الصمغة[25] الحمراء والأخرى[26] الصمغة[27] البيضاء[α]. < الواحدة الذهب[28] والأخرى الفضّة[29] >[30]. < وخلط مغنيسياهم[31] من ثلاثة أحجار روح جسمانيّ[32] [كذا] أنثى يتحلّل[33] بعلاء[34]. فالزيبق الغربيّ هو الأنثى، وطبعه[35] بارد

1. BnF1, BnF2 : خروجهما (bonne leçon)
2. BnF3 : om.
3. BnF1 : تهبته
4. BnF2 : تهبيه النفس والأجزاء هي الروح ; BnF3 : تهبّة النفس والأخرى هي الروح
5. BnF3 : الذي
6. BnF3 : عن
7. BnF3 : والروح
8. BnF3 : و
9. BnF2 : زيبق
10. BnF1 : orth. الكياريث ; BnF2 : الكياريت (fautif)
11. BnF3 : ad. إلّا بها
12. BnF3 : تقوم (fautif)
13. BnF3 : om.
14. BnF1, BnF3 : التعليق
15. BnF2 : بالأجاد
16. BnF2 : يقدر ; BnF3 : يقدروا
17. BnF3 : ad. الأمر
18. BnF1, BnF2, BnF3 : بمزاوجة
19. BnF1, BnF3 : تكون
20. BnF1, BnF3 : بهذا
21. BnF2 : الألوان
22. BnF3 : صبغان
23. BnF2, BnF3 : إحداهما (bonne leçon)
24. BnF1, BnF2, BnF3 : لها (bonne leçon)
25. Esc1 : ad. الأخرى rayé ; BnF3 : الصبغة
26. BnF3 : ad. يقال لها
27. BnF3 : الصبغة
28. BnF2, BnF3 : للذهب
29. BnF2, BnF3 : للفضّة
30. BnF1 : om.
31. Esc1 : le هم a été rajouté dans la marge gauche (صح, r°)
32. BnF1, BnF2 : وجسمان (bonne leçon)
33. BnF1, BnF2 : تحلّل (BnF1 : orth. تحلل)
34. BnF2 : om.
35. BnF1, BnF2 : وطبعها

a. BnF3 : om : le manuscrit reprend ici
b. BnF3 : [104b]
c. BnF2 : [106a]
d. BnF1 : [99a]
α. *Ṣamġa ḥamrāʾ* (litt. « la gomme rouge ») peut désigner le cuivre et *ṣamġa bayḍāʾ* (litt. « la gomme blanche ») l'argent. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 44.

[٧٦ب] رطب كما تقدّم، « وهو يحلّ »[1] نار الزيبق الشرقيّ الحارّ، وهو يصبغها لأنّه[2] تقدّم أنّه[3] إذا دخل الزيبق الغربيّ على الشرقيّ أصبغه[4]، ومعنى المغناطيسا[α][5] [كذا] كما تقدّم اسم المركّب. إذا اجتمع الجسد والروح والنفس >[6] وهو الزيبق الذي يغرق[7]، وعنوا[8] به الخلط كلّه. وقيل هو الرصاص. وإنّ السرّ كلّه فيها، وهي المرآة[9] الرخصاء[10] ثلاثة أشياء : < السواد والبياض والحمرة. وفيها[11] أربعة[12] أشياء : الرطوبة >[13] وسرعة[14] الإدابة واليبس لأنّها كبريت < وهي تحرق. وفيها الرطوبة لأنّها[15] تطفئ حرارة الذكر، وهكذا سرّها. < ويقولون : "اعزل >[16] الرطوبة التي في الأرض" >[17]، وهي التي تركّب فيها[18] بقية[19] الدهن الخارج عنها[20]، < وهي الكبريت المحرقة >[21] التي[22] عرض[23] الحكماء إزالتها[24]. فإذا انعزلت عنها وذهبت فقد تنقّت، < فأبهموا بهذا >[25] الكلام < على كثير من الأغمار الذين[26] يتلقّون[27] الأمر بالشهوات >[28] ومبادئ[(a)] الأمر[29] من غير نظر صحيح، < فأوقعهم

1. BnF1, BnF2 : وهي تحلّ
2. BnF1, BnF2 : om.
3. BnF1, BnF2 : om.
4. BnF1 : orth. صبغه
5. BnF, BnF2 : المغنيسيا (bonne leçon)
6. BnF3 : om.
7. BnF1, BnF2 : يعرف (fautif)
8. Esc1 : © raturé, M.D. (___ au-dessus)
9. BnF1, BnF3 : ad. الرخصة وقيل إن في هذه المرآة ; BnF2 : ad. الرخصة وقيل إنّ هذه المرأة
10. BnF3 : الرخصة
11. BnF1, BnF2 : ad. أيضًا
12. BnF2 : ۴
13. BnF3 : om.
14. BnF3 : سرعة
15. BnF2 : لا
16. BnF1 : ونقول
17. BnF3 : om.
18. BnF2 : منها
19. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF1 : om. ; BnF3 : فبقية
20. BnF1 : عنهم (fautif)
21. BnF1 : فهو الكباريث المحرقة ; BnF3 : وهو الكباريت المحرقة [كذا]
22. BnF2 : الذي
23. BnF1 : غرض (fautif)
24. BnF3 : بإزالتها
25. BnF3 : فافهموا هذا
26. BnF2 : الذي
27. BnF1 : يبلغون
28. BnF3 : om.
29. BnF1, BnF2, BnF3 : الرأي

a. BnF1 : [99b]

α. *Maġnāṭīs* désigne l'aimant. Cf. al-Bīrūnī, *Kitāb al-Ǧamāhir fī maʿrifat al-ǧawāhir*, p. 212-215 ; al-Tīfāšī, *Kitāb Azhār al-afkār fī ǧawāhir al-aḥǧār*, p. 37-39 (texte arabe) et 49-52 (traduction), n°14 ; Jean-Jacques Clément-Mullet, « Essai sur la minéralogie arabe », p. 170-178 ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 161 ; *Traité des simples*, III, p. 329-330, n°2150 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 28 (texte arabe) et 119 (traduction), n°266.

ذلك >[1] في تدبير الزيابيق[2] والكباريت[3] بالأجساد حتّى أفنوا[4] < أموالهم وأعمارهم >[5] ولم يقفوا على منفعة. وإنّما أرادت[6] الحكماء ما شرحت[7] لك أنّ المعادن[8] كلّها على اختلاف أجناسها إذا[9] دبّرت بالنار عادت سمومًا[10]. < لا بدّ >[11] أنّ[(a)] الحيوان قتاله[12][(b)] < لا شفاء >[13] لها وحجرنا المبارك إذا دبّرت أجزاؤه[14] بالنار كانت شفاء لأدواء مختلفة، كلّ جزء[15] منها بما يخصّه[16]. ثمّ إذا اجتمعت الأجزاء المباركة وتمّ الإكسير[17] منها[18] كان ترياقًا شافيًا من كلّ داء عضال وتصرّفه[19] في معان[20] كثيرة في[21] الطبّ حتّى قال جابر بن[22] حيّان[α] في بعض كتبه : "إنّي[23] سقيت[24] منها امرأة أصابها الدبول،

1. BnF2 : فارفعهم بذلك ; BnF3 : فافهم ذلك
2. BnF2 : الزيابيق ; BnF3 : الزيابق
3. BnF1 : orth. والكباريث
4. BnF1, BnF2, BnF3 : فنوا
5. BnF1, BnF2, BnF3 : أعمارهم وأموالهم
6. BnF3 : أراد
7. BnF1 : شرحته
8. Esc1 : orth. المعاذن
9. BnF3 : إذ
10. BnF2 : سمويًا (fautif)
11. BnF3 : om.
12. BnF2 : فياله (fautif) ; BnF3 : قتالة
13. BnF2 : لأنقاص (fautif)
14. Esc1 : orth. أجزاه
15. BnF3 : orth. جزؤ
16. BnF3 : خصّه
17. BnF3 : التكسير (fautif)
18. BnF3 : om.
19. BnF1, BnF3 : ويصرّف
20. BnF1 : orth. معاني
21. BnF3 : من
22. BnF3 : ابن
23. BnF3 : أنّه
24. BnF2 : شفيت

a. BnF2 : [106b]

b. BnF3 : [105a]

α. Ǧābir b. Ḥayyān, alchimiste qui aurait vécu au milieu du IIe/VIIIe siècle et auquel est attribué un immense corpus d'ouvrages alchimiques et magiques. Cf. Pierre Lory, *Dix traités d'alchimie de Jâbir ibn Hayyan*, Paris, Sindbad (« Actes Sud »), 1983 ; *Alchimie et mystique en terre d'Islam*, Paris, Gallimard (« Folio Essais »), 2003 (Éditions Verdier, 1989[1]) ; Paul Kraus, *Jābir ibn Ḥayyān. Contribution à l'histoire des idées scientifiques dans l'islam. Volume I. Le corpus des écrits jābiriens* et *Volume II. Jābir et la science grecque*, Le Caire, Imprimerie de l'Institut Français d'Archéologie Orientale (« Mémoires présentés à l'Institut d'Égypte », 44-45), 1942 ; Paul Kraus et Martin Plessner, « Ḏjābir b. Ḥayyān », *EI*[2]. Pour les œuvres éditées de son corpus, voir Syed Nomanul Haq, *Names, Natures and Things*, Boston/Dordrecht/Londres, Kluwer academic publishers (« Boston studies in the philosophy of science », 158), 1994 ; Ǧābir b. Ḥayyān, *Maǧmūʿat muṣannafāt fī l-ḫīmiyāʾ wa-l-iksīr al-aʿẓam*, éd. Marcellin Berthelot, Octave Victor Houdas et Eric Holmyard, présentation et introduction de Pierre Lory, Byblos, Dār wa-maktabat Bībliyūn, 2006 ; *Tadbīr al-iksīr al-aʿẓam : arbaʿa ʿašara risāla fī ṣanʿat al-kīmiyāʾ*, éd. Pierre Lory, Damas, Institut Français d'Études Arabes de Damas, 1988 ; *Muḫtār rasāʾil Ǧābir b. Ḥayyān*, éd. Paul Kraus, Le Caire et Paris, 1936 ; *The Arabic Works of Jâbir ibn Hayyân*, éd. et tr. Eric John Holmyard, Paris, Librairie Orientaliste Paul Geuthner, 1928, 2 vol. ; Marcellin Berthelot, *La chimie au Moyen-Âge*, Paris, Imprimerie Nationale, 1893, vol. 3 (*L'alchimie arabe*).

وهو[1] حما[2] الدقّ[3] حتّى تعدّى[4] اليبس والحرارة[5] رطوبة[6] قلبها واعيّة[7] الأطبّاء[8]، وأسلموها للموت[9] وكان الذي سقاها منه[10] وزن حبّة < أو نحوها[11] هذا[12] >[13]". قال : "فحفظ عليها رطوبة قلبها[14] ويردّ[15] حرارتها وردّها إلى الاعتدال. فأقبلت عليها[16] شهوتها[17] للغداء[18] وقبلت الأعضاء رطوبة الغداء الواصل إليها. فلم يمرّ[19] بالجارية الأزمان يسير حتّى عوفيت[20]، وسمنت[21] سمنًا قطّ[22] لم تكن عليه[23](a) في زمان[24] صحّتها[25] وكانت لا تتمالك أن تفصد[26] في كلّ عام لغلبة الدم على بدنها، [٧٧أ] < هو الزيبق >[27] زيبق المعدن لو كفن[28] [كذا] بالنار تدبير الإكسير لكان وزن القيراط منه[29] يفسخ الجمال النحاتي[30]". وأمّا قولهم "اسقوا المركّب الخمر[31] حتّى يسكر[32]" فإنّما[33] يعنون إدخال الصبغ على الأرض البيضاء، وربّما قالوا[34] : "أدخلوا عليها النار والكبريت < وماء[35] الكبريت >[36] ومرق الدهن[37] وعود الذهب < والديك والفروج >[38] < والذهب والشمس"، وهم يعنون إدخال

1. BnF1, BnF3 : وهي
2. BnF1, BnF2 : orth. حمى
3. BnF1 : الرقّ
4. Esc1 : orth. تعدّا ; BnF1 : orth. معدى ; BnF2 : بعد
5. BnF2 : ad. عاد
6. BnF1 : ورطوبة
7. BnF1 : وهي قد أعيت ; BnF2, BnF3 : واعيت
8. BnF2 : ad. فيها
9. BnF1 : الموت ; BnF2 : om.
10. BnF1 : ad. قدر
11. Esc1 : le ها est rajouté dans l'interligne supérieur
12. BnF1, BnF3 : om.
13. BnF2 : ونحو هذا
14. BnF1 : قبلها
15. BnF1, BnF2, BnF3 : ويرّد (BnF3 : ويرّدّ)
16. BnF2 : om.
17. Esc1 : une tache rend illisible la fin du mot et le début du mot suivant
18. BnF1 : orth. للغدى
19. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
20. BnF1 : om. ; BnF2, BnF3 : عفت
21. BnF1 : سمنت
22. BnF1, BnF2, BnF3 : om.
23. BnF2, BnF3 : ad. قط
24. BnF1, BnF3 : حال
25. BnF1 : الصحّة
26. BnF3 : تقصد
27. BnF1, BnF2 : فما ظنك الآن والزيبق ; BnF3 : فما ظل الآن والزيبق
28. Esc1 : + M.sup. دبر (ـــــ) ; BnF1, BnF3 : ثبر (bonne leçon)
29. BnF1 : om.
30. BnF1, BnF3 : البخاتي ; BnF2 : النجاتي
31. Esc1 : orth. الحصر
32. BnF3 : تسكر
33. BnF1, BnF3 : فإنّهم
34. BnF3 : orth. قاالوا
35. BnF1, BnF3 : وأمّا
36. BnF2 : om.
37. BnF1, BnF2, BnF3 : الذهب
38. BnF3 : والزبل والقروح

a. BnF1 : [100a]

الصبغ على الأرض >[1]. فإذا[2](a) اجتمع هذا الماء بالأرض[3] والصبغ. فقد اجتمعت[4] الكباريت[5] والزيابق[6]، وهو الوجه الثانيّ من معانيهم[7]. وقد(b) يسمّون < هذه[8] الأجزاء فيه[9] الكبريت الأحمر، ويعنون به الإكسير، ويسمّونه >[10] أيضًا ذهبًا، ويعنون به أنّه[11] لفعل[12] الذهب بالقوّة الكثيرة[13] ويسمّونه أسماء كثيرة[14]. < وربّما خلفوا[15] عليه أسماء كثيرة >[16] من أسماء أجزائه تشبيهًا[17] له بمعاني[18] غير تلك المعاني، فيحيّرون الطالب بذلك، ولكنّ لا[19] تدهش أنت والذي يدهش < فيه الطالب[20] أمران >[21] : < أمر لطالب[22] >[23] وهو مدّة التدبير، وأمر < إلقاء الإكسير >[24] على الجسد.

1. BnF1 : om.
2. BnF1, BnF3 : وإذا
3. BnF2 : بالأبيض (fautif)
4. BnF1, BnF3 : ad. فيه
5. BnF1 : orth. الكباريث
6. BnF1 : الزيابيق ; BnF2 : orth. والزيابيق
7. BnF2 : معاينهم (fautif)
8. BnF3 : هذا (fautif)
9. Esc1 : peu lisible ; BnF3 : قيّة
10. BnF1 : om.
11. BnF3 : أن
12. BnF1, BnF2, BnF3 : يفعل
13. BnF1, BnF3 : العربيّة ; BnF2 : القريبة
14. BnF3 : كثيرًا (fautif)
15. BnF1 : خلقوا (fautif)
16. BnF3 : om.
17. BnF1, BnF3 : نسبتها
18. BnF1, BnF2, BnF3 : بمعان (bonne leçon)
19. BnF3 : ad. بدّ أن
20. BnF2, BnF3 : om.
21. BnF1 : om.
22. BnF2 : المدّة
23. BnF1 : أمرار المدّة ; BnF3 : om.
24. BnF1, BnF3 : الإلقاء للإكسير

a. BnF3 : [105b]
b. BnF2 : [107a]

فأمّا[1] المدّة < فالأكثر والاختلاف >[2] فيها وليست[3] بما[4] تعلم[5]، وهي[6] ثلاثة[7] أشهر تنقص[8] منها[9] أيّام المطالبة[10] التي[11] لا بدّ منها < فيبقى ما في >[12] عملك هذا التوفير والتقصير[13]. وقد والله عملناه[14] في أقلّ من تلك المدّة[(a)] كما قال جابر[α] : "إنّ الطالب المجرّب إذا فهم المقصود اختصر[15] العمل من غير فساد". وإنّما قلت لك هذا التعلّم أنّه يختصر[16] ويقرّب. فأنت[17] إذا أخذت لحمًا وقطعته قطعًا < كبارًا[18] وطبخته >[19] بنار ليّنة لم يطبخ[20] إلّا في مدّة طويلة، وإذا أخذت[21] مثل ذلك[22] اللحم من[23] مثل[24] ذلك الحيوان ودقّقته دقّاً شافيّاً وأرسلت عليه الماء الحارّ[25]، وطبخته < وتعدّد لك [كذا] >[26]. فلا يشكّ أحد[27] أنّه يطبخ[28] بأقرب[29] مدّة من تلك المدّة. ولذلك[30] يقول أبو عثمان[β] : "ما عجز عن[31]

1. BnF1, BnF3 : وأنا
2. BnF1, BnF3 : فأكثروا الاختلاف ; BnF2 : فأكثروا الخلاف
3. BnF2 : ولست (fautif)
4. BnF1, BnF2, BnF3 : ممّا
5. BnF1, BnF3 : يعلم
6. BnF1, BnF3 : وهو
7. BnF2 : ٣
8. BnF1 : orth. يبقا ; BnF2 : ينقص ; BnF3 : يبقى
9. BnF2 : فيها
10. Esc1 : la ب a été rajoutée après coup ; BnF1, BnF2 : البطالة (fautif) ; BnF3 : الطاهية (fautif)
11. BnF1 : الذي (fautif)
12. BnF3 : فتسقي باقي
13. BnF2 : والنقصى
14. BnF2 : علمناه
15. BnF3 : احتضر
16. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. ختصر ; BnF3 : يحتضر
17. BnF2 : وأنت
18. Esc1 : ب s.d. ; BnF1 : كثيرًا
19. BnF3 : وكبيرًا [كذا] وطحنته
20. BnF1 : ينضج
21. BnF1 : ذ s.d.
22. Esc1 : ذ s.d.
23. BnF2 : وهو
24. BnF3 : om.
25. BnF2 : الخد
26. BnF1, BnF2, BnF3 : بعد ذلك (bonne leçon)
27. BnF2 : أحدًا (fautif)
28. BnF1 : ينضج
29. BnF2 : بأقلّ
30. Esc1 : ل effacé ; BnF1, BnF3 : وكذلك
31. BnF2 : من

a. BnF1 : [100b]

α. Ǧābir b. Ḥayyān, cf. *supra* p. 399.

β. Peut-être Abū ʿUṯmān al-Dimašqī (m. après 302/914), médecin et grand traducteur de traités philosophiques et scientifiques grecs en arabe. Cf. Gerhard Endress, « Abū ʿUthmān al-Dimashqī », *EI*³.

تحليله الماء يحلّه[1] السّحق[2]". وهذا أيضًا بذلك[(a)] على قصر المدّة وعلى[3] أنّ ليس الأمر في المعادن لأنّها خشنة صلبةٌ لزجةٌ عسيرة[4] الأفعال[5] إلّا[6] للخاصّة[7] التي جعلها الله تعالى فردة[8] في واحد فرد[9] يؤتيه الله من يشاء[10] من عباده.

وأمّا الإلقاء[11] فقد اختلفوا < أيضًا / فيه >[12] ورمزوه كما[13] عاداتهم[14] < في [٧٧ب] كلّ[(b)][15] جزء[16] >[17]. < وهانا أذكر >[18] عبارة تميّز[19] بها، وهو أنّ مطبوخك إذا صبرت عليه وإن[20] طالت حدّته[21] [كذا] كمل فيه السرّ ونضج[22] طبعه وجاء كالمولود الذي استكمل أبوه[23] إلقاء منيته[24] في رحم أمّه، ووافق[25] < من أمّه اعتدال[26] الطبع[27]، واستكمل[28] >[29] مدّة حمله حتّى أكملت[30] أعضاؤه[31] وقواه، وأكملت[(c)][32] له[33] الرضاعة،

1. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1, BnF2, BnF3 : حلّه
2. BnF1, BnF3 : بالسحق
3. BnF1, BnF2, BnF3 : على
4. BnF2, BnF3 : عَسِرةٌ
5. BnF1, BnF2, BnF3 : الانفعال
6. BnF2 : لا
7. BnF1 : للخاصّيّة
8. BnF2 : فرد ; BnF3 : واحدة فردة
9. BnF3 : om.
10. BnF3 : orth. شاء
11. BnF2 : إلقاء (fautif)
12. BnF1 : فيه ; BnF3 : inv.
13. BnF1 : ad. هي
14. BnF1, BnF2, BnF3 : عادتهم
15. BnF2 : ad. في كلّ (ditt.)
16. BnF3 : orth. جزوه
17. BnF1 : om.
18. BnF1, BnF2, BnF3 : وأنا أقول لك
19. BnF1, BnF2 : تميّزه
20. BnF1, BnF2, BnF3 : ولو
21. BnF1, BnF2, BnF3 : مدّته (bonne leçon)
22. BnF1, BnF3 : ويضج
23. BnF2 : به
24. BnF1, BnF2, BnF3 : منيّة
25. BnF2 : وافق ; BnF3 : وأوفق (fautif)
26. BnF2 : الاعتدال (fautif)
27. BnF1 : طبع
28. BnF2 : واستكملت
29. BnF3 : om.
30. BnF1, BnF2, BnF3 : كملت
31. BnF1 : orth. أعضاءه
32. BnF1, BnF3 : وكملت
33. BnF2 : om.

a. BnF3 : [106a]
b. BnF2 : [107b]
c. BnF1 : [101a]

فانبسطت[1] أعضاؤه وكمل[2] قواه < وكمل خلقه >[3]. فكان[4] فعله على أتمّ ما هو ويسمّى إنسانًا. وقد تنقص[5] منه[6] خلّة[7] من هذه الخلل التي[8] ذكرنا[9]. فينقص[10] قوّته ويسوء مزاجه ويضعف عمله ويسمّي مع ذلك إنسانًا. وكذلك[11] الإكسير إذا وفى حقّه من جميع تدبيره جاء أكمل ما يكون، فيكون < جزء منه >[12] على ألف الألف[13] من الفضّة خالصة[14] [كذا]، فيقلّبها[15] ذهبًا إبريزًا خالصًا. وإذا < زوّج دخله >[16] النقص < بسبب نقصان >[17] ما ينقص منه[18] وتزويجه، والله أصعب < من كثير >[19] من تدبيره. وكذلك[20] الخطأ والغلط[21] مرارًا[22] كثيرة[23] في[24] الاختصار والتزويج ولا يقع في التدبير الطويل. ولذلك[25] جدّدته[26] الحكماء، وهو طريقهم < مع ما >[27] فيه من كثرة الطرح[28]، وجزء[29] في الطرح[(a)] إذا كان مزوّجًا يختلف جدّاً[30]، وهو غير

1. BnF1, BnF3 : وانبسطت
2. Esc1 : une sorte d'appendice apparaît après la boucle du ل (tentative pour rajouter une ت) ; BnF1, BnF2 : وكملت (bonne leçon)
3. BnF3 : om.
4. BnF1, BnF3 : وكان
5. BnF1, BnF3 : تنقصه ; BnF2 : ينقص
6. BnF1, BnF3 : om.
7. BnF3 : خلل
8. BnF1 : الذي
9. Esc1 : fin du mot illisible ; BnF3 : ذكرناه
10. Esc1 : peu lisible ; BnF1 : om. ; BnF3 : orth. فتنقص
11. Esc1 : illisible
12. BnF1, BnF2, BnF3 : جزؤه (fautif)
13. BnF1, BnF3 : ألف ; BnF2 : آلاف
14. BnF1, BnF3 : الخالصة (bonne leçon) ; BnF2 : خالصًا (fautif)
15. BnF1, BnF3 : فتنقلب
16. BnF2 : زوّجه ودخله
17. BnF1 : بنسبة
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF3 : om.
20. BnF1 : ولذلك ; BnF1, BnF2 : ad. يقع ; BnF3 : ad. يقطع
21. BnF1, BnF3 : om.
22. BnF3 : مرار
23. BnF1 : كثيرًا
24. BnF3 : وفي
25. BnF1, BnF3 : وكذلك
26. BnF1 : حدّته ; BnF2 : حدث ; BnF3 : حدّثه
27. BnF2 : عمّا
28. BnF2 : المطروح
29. Esc1, BnF3 : orth. وجزؤ
30. BnF3 : جدّ (fautif)

a. BnF3 : [106b]

محدود، ولن[1] يخفّ[2] عليك إذا أردت غير ذلك، والله الموفّق للصواب[3] بمنّه[4] ومكرمه[5]، فوقت[6] جميع هذه[7] الأجزاء المباركة الأربعة. فإن جمعها صعب جدّاً[8]، وليس في الصنعة أصعب منه، ولا يكون إلّا بمجموع[9] خلّتين :

- أحدهما[10] بأوزان[11] الحكماء. وقد رمزوا عليها[12] رموزًا، والله[13] ما يحلّها[14] إلّا حكيم مثلهم أو من شاهدها[(a)] بعينه،

- والخلّة[15] الثانيّة كيف تدخل الأوزان، لأنّه لا[16] ينبغي أن[17(b)] يتقدّم[18] جزء[19] < على « جزء >[20]، ولا يتأخّر[21] »[22] عنه.

فإذا[23] كان وقت[24] إدخال[25] الزيبق الذي هو ما < وهم فلا[26] >[27] يستقيم[28] إدخال النار < التي هي >[29] كبريتهم، وهو الصمغ. وإذا كان وقت[30] إدخال النار فلا[31] يستقيم إدخال الكبريت[32]، وهم[33] أيضًا قد خلطوُا في هذا الموضع. < وذلك أنّهم يحتاجون[34] من الماء ما يحتاجون[35] « من

1. BnF1, BnF3 : وإن (fautif)
2. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : سنه
5. BnF1 : وكرمه وهدايته ; BnF2, BnF3 : وكرمه
6. BnF1, BnF3 : فرقت ; BnF2 : فوفت
7. BnF1 : om.
8. BnF1, BnF3 : om.
9. BnF3 : مجموع
10. BnF2 : إحداهما
11. Esc1 : ©, + M.D. الأوزان (صح) ; BnF1 : الأوزان أوزان ; BnF3 : أوزان
12. BnF1 : عليه
13. BnF3 : ad. أعلم
14. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
15. BnF1 : الخلّة ; BnF3 : والحلّة (fautif)
16. BnF1 : om.
17. BnF1 : ad. لا
18. BnF1 : ad. عليه
19. Esc1, BnF1 : orth. جزؤ ; BnF3 : جزؤا (fautif)
20. BnF1 : om.
21. BnF1 : يؤخر (fautif)
22. BnF2 : جزء ولا يؤخر ; BnF3 : جزؤا ويتأخر (fautif)
23. BnF1, BnF2, BnF3 : إذا ; BnF2 : ad. ا rayé
24. BnF2 : om.
25. BnF1 : ad. الجزء
26. BnF1 : لا ; BnF2 : ولا
27. BnF3 : هم لا
28. BnF1 : orth. سنتقم ; BnF3 : orth. سنتقم
29. BnF1, BnF3 : الذي هو (fautif)
30. BnF2 : om.
31. BnF1, BnF2, BnF3 : لا
32. BnF1 : orth. الكبريث
33. BnF1, BnF3 : وهو
34. BnF1 : يحتاجوا (orth. لحتاجوا) (fautif)
35. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. نحتاجون

a. BnF2 : [108a]
b. BnF1 : [101b]

الماء ما يحتاجون[1] »[2] من النار في هذا الموضع >[3] خاصّة، فيجعلون[4] ما انحلّ < الصبغ فيه >[5] [٧٨أ] من الماء كلّه صبغًا، ويستأنفون[6] ماء[7] آخر[8] مثل ذلك في الوزن أبيض لا وزن[9] فيه فهم[10] يعايرونها[11] على أرضهم البيضاء بتدبير دقيق[12].

1. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
2. BnF1, BnF3 : om.
3. BnF2 : om.
4. BnF1 : فجعلون
5. BnF3 : فيه الصبغ (fautif)
6. BnF2 : ولنا نقول
7. BnF1 : orth. ماءًا
8. BnF3 : om.
9. BnF1 : درن
10. Esc1 : M.G. (صح, r°)
11. BnF2 : يعانونها ; BnF3 : يعاودونه أجزاء
12. BnF1 : ad. بما نشرحه

⟪62α⟫ <<[a] يقول الناسخ - رضي الله عنه - : رأيت من النظر أن نأتي هنا بنصّ ما ذكره الحكيم أبو محمّد أبو بكر بن محمّد بن زكريا الرازيّ[α] في بعض تأليفه :

من يريد[1] الجحر لأنّ كلامه فيه يشفي العليل لمن معه فهم سيما إذا كان هنا منوطًا بكلام المؤلّف فتكمل الفائدة وتظهر الاستعانة، ثمّ نرجع إلى كلام وهو كان هذا ممنوع أو مكروه، أعني إدخال كلام المؤلّف[2] جنبي على التوالية لأنّ ذلك يؤدي إلى تخليط التواليف لكنّ تنبيهًا عليه بأنّه أجبني يرفع سبب المنع الذي هو التخليط. قال الحكيم أبو بكر - رحمه الله - إنّ الحكماء أقذفوا حجرهم في القرعة والإنبيق بعد أنّه حضر الحجر بأدلّة قاطعة وبراهين واضحة في الذي يخرج من مشاعب حسان الوجوه كما ذكر المؤلّف أوّلًا. ثمّ جعلوا تحتها نار ليّنة فخرجت المائيّة نافرة فحصلوها ونموها روحًا. ثمّ زادوا في النار بعد ذلك، لأنّه الدهنيّة لا تنفر عن النار فرار المائيّة لمها فيها من مشاكلة النار وغلظ الأرضيّة حتّى طلع أيضًا من الدهن ما طلع بمثل ما تحمله الآلة فسمّوه جسدًا ثمّ جا[ؤ]وا إلى الروح وعلموا أنّه لطيف. فقالوا أمّا ما فيه من الاحتراق فمن النفس لأنّ الماء لا تحرق وما كان فيه من الكدر، فمن الجسد لأنّ الماء رائق صافيّ. فأعادوا تقطيره حتّى بلغ مكانه من الصفاء والرقّة والخلوص. ثمّ جا[ؤ]وا إلى الجسد، فقالوا نحن.

اعلم أنّ ذلك هو جوهرًا رضى. ولولا ذلك لم تلزم الآلة. ويعلم أنّ الأرض لا تحترق بالنار لأنّه لا دهن فيها ولا تطير لأنّها غليظة بادرة فما كان فيها من الطيران فمن الروح وما كان فيها من الاحتراق فمن النفس. وعلموا أنّ ذلك الباقي إذا لم يفارقها بتلك النار احتاجت إلى ما هو فسلطوها عليه بلا رحمة فطيرت ما حصل له من الروح واحترقت ما حصل له من النفس، فصار الجسد حينئذ هبّاً بلا جزء وأسرع التحليل بوصول الرطوبة [٧٨ب] إلى قعرة وبقوا على ضبط الجميع ما أفاد من قوّة النشف واليبس من النار. ثمّ جا[ؤ]و[ا] إلى الدهن فقالوا نحن علم [كذا] أنّ الناريّة معه ببرهان وذلك أنّه لا يجوز أن يكون الماء مع النار لمضادتها [كذا] ولا مع الأرضيّة لأنّه جوهر غليظ لا نفس فيه فهي في الهوائيّة وكذلك تجدها[3] في العالم الكريم بالنار في الدهن وهو الصبغ الأحمر فعقد والدهن حتّى اجتمعت فيه الناريّة، وبرهان[4] ذلك أنّ الدهن يزداد بالنار حمرة أبدًا ثمّ سوادًا، فإن كان الدهن[5] لم تلدغه النار لم يخرج منه صبغ أحمر. وإنّما صار كذلك لأنّ الصبغ في الدهن مستغرق والدهن عليه غالبة فاد ألدغ بالنار نفى[6] عنه فضل الرطوبات. فاجتمع لذلك وقوى وقهر لأنّه شكل النار وكلّ شكل يقوي بشكله ويميّز بضدّه، ثمّ عمدوا إلى الدهن المعقود بطبوخة بروحه المصفّى حتّى إذا[7] صار صنعه كلّه في الماء واحمرّ الماء كما يفعل الصباغون بأصباغهم. وهنا افترقوا فرقتين :

1. Esc1 : orth. ىريد
2. Esc1 : rayé.
3. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté
4. Esc1 : illisible
5. Esc1 : illisible
6. Esc1 : orth. ىفا
7. Esc1 : int.sup.

a. BnF1, BnF2, BnF3 : le passage suivant est absent de ces manuscrits.

α. Abū Bakr Muḥammad b. Zakariyā al-Rāzī (n. v. 250/854, m. 313/925 ou 323/935), médecin, philosophe et alchimiste. L'extrait ici a probablement été ajouté car il comprend plusieurs expressions communes avec l'épître qu'a reproduit le compilateur et le sens peut s'en trouver éclairé. Cf. Gerard Heym, « Al-Rāzī and alchemy », *Ambix*, 1 (1937-1938), p. 184-191 ; Julius Ruska, « Die Alchemie ar-Rāzī's », *Der Islam*, 22 (1935), p. 281-319 ; *id.*, « Übersetzung und Bearbeitungen von al-Rāzī's Buch Geheimnis der Geheimnisse », *Quellen und Studien zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Medizin*, 4 (1935), p. 153-239 ; *id.*, *Das Buch der Alaune und Salze. Ein Grundwerk der spatlateinischen Alchemie, herausgegeben, übersetzt und erläutert*, Berlin, Verlag Chemie, 1935 ; *id.*, *Al-Rāzī's Buch Geheimnis der Geheimnisse. Mit Einleitung und Erläuterungen in deutscher Übersetzung*, Berlin, Verlag von Julius Springer, 1937 ; R.F. Azo, M. Hidāyat Ḥusain et Henry E. Stapleton, « Chemistry in ʿIrāq and Persia in the tenth century A.D. », *Memoirs of the Royal Asiatic Society of Bengal*, 8 (1929), p. 317-418 ; *GAS*, IV, p. 275-282 et VII, p. 160 ; Georges Chehata Anawati, « L'alchimie arabe », p. 125-127 ; Lenn E. Goodman, « al-Rāzī », *EI*².

- فرقه فرقت بين الروح والصبغ بأن قطروا ذلك الماء الأحمر، فقطر الماء وحصل الصبغ، فرأوا عيانًا أربع طبائع مفصّلة : نار وماء وأرض وهواء،

- وفرقة أقرّته معه لأنّه لا بدّ من الرجوع إليه ولم يكن للفرقة التي فصلت ذلك أكثر من أن ينظروا إلى الناريّة مفردة وإلى كلّ طبيعة بنفسها قائمة.

ثمّ جا[ؤ]و[ا] إلى ما حصل من الدهن بعد خروج الصبغ منه، فوجدوه يتعلّق تغليقًا [كذا] أسود. فعلمنا أنّ الصبغ قد فارقه وأنّ التعلّق الذي هو عماد الصغة [كذا] قائم فيه. فقالوا نحتاج أن ندفع الاحتراق عن هذا الحاصل كي لا[1] يتعلّق ولا يسود فقالوا هذه الهوائيّة وهي أعظم الطبائع في الضائع خطرًا وأكثرها عملًا، لأنّه بمنزلة الكلاب يتعلّق بالجسد بأحد طرفيه وبالدفع بأحدهما فلا يفترقان ويتعلّق بالأجساد الذاتيّة وهو كبريت العمل وبه قوامه ومنه شيء لا يكون ببرهان لأنّه لا عمل إلّا بتعلّق وممازجة ولا ممازج غير الدهن فنظروه لم يحترق[2] نعلموا أيضًا أنّه يحترق[3] كعلّة الهوائيّة. ولذلك ردّوا الطبائع الأربع فالماء والأرض غير محترقين. والنار غير محترقة بغير شكّ أنّ [٧٩أ] الهوائيّة غير محترقة.

قالوا : ننظر الآن بما تحترق الهوائيّة حتّى تداوتها فلا تحترق فنظروا. فإذا هي تحترق بحرها ورطوبتها، وذلك أنّ رطوبتها فيها حرارة تشاكل النار، فتشتغل بها كذلك وليست رطوبتها باردة كرطوبة الماء فتلقّى[4] النار بأحد طرفيها ولا يكون له فيها تعلّق مشاكل. فنظروا في ذلك.

فقالوا تحتاج أن تبرّد بعض البرد كي لا تسرع النار إليها بالمشاكلة. فنظروا ما الوجه في ذلك.

فقالوا : قد علمنا أنّ الدهن ماء، فإنّ النار لا تحرق، وإنّ الماء استحال بدوام الطبخ حتّى صار رطوبة حارّة بعد أن كان باردًا. فالوجه في هذا العلّة وهو أن يديم طبخه بالمياه الباردة الرطبة نحو ماء الخمر والشعير[α] وبالمياه المنشفة الحارّة نحو ماء القلي والمياه الحامضة المنشفة نحو ماء الخلّ وكما الأترنج وماء الحصرم وماء الملح المقطر وماء الزاج وماء أشبه ذلك. فإنّ ذلك يخرج عنها دهانتها ويقضي أشغالها ويسكن توقّدها حتّى لا تشتغل فيه النار ويبقى[5] له الدرب والتعلّق. فلمّا حصلت لهم هذه القوى الأربع كالماء والصبغ والدهن القائم على النار والجسد المكلّس.

قالوا : كيف الآن وجه اللزوم، فنظروا فرأوا عسر افتراق الممتزجات وسهول اقتراب المختلطات.

فقالوا : ينبغي أن يخلي التفل المكلّس والدهن القائم حتّى يكون ماء رائقًا ثمّ تركّب فيه الماء والصبغ منحلين حتّى يمتزج[6] الجميع ويصير شيئًا واحدًا لا جزء واحد منهما مفردًا عن صاحبه، فنظروا حينئذ كيف ينحلّ الجسد والدهن القائم.

فقالوا : قد علمنا أنّ الماء يدّعى الترطيب الكلّيّ كما أنّ النار تدعوا إلى اليبس الكلّيّ وكما أنّه كان هذا الماء أحرق[7] كان أغوص وكان الجسد أضعف وأنهك وكان أبلغ وأسرع بترطيب هذا الجسد وسيلانه كما أنّه النار من كانت أفرط وأقلب كان الجسد المحرق فيها أضعف وأدهن، ولها أقبل، وكان باحتراقه وكمال يبسه إلى التحليل أقرب.

1. Esc1 : rayé
2. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté
3. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté
4. Esc1 : orth. فتلقا
5. Esc1 : orth. ويبقى
6. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté
7. Esc1 : ad. أحرق (ditt.)

α. Il s'agit d'orge. La farine d'orge délayée ou malaxée dans de l'eau est réputée contre toutes sortes d'affectations. Hippocrate aurait attribué dix propriétés spécifiques à la ptisane d'orge. Sur l'orge, cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 62-63 ; *Traité des simples*, II, p. 333, n°1321. Sur l'eau d'orge, cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 134-136 ; *Traité des simples*, III, p. 280-283, n°2068.

وقالوا : ينبغي أن يحلّ بالمياه الحارّة الخريفيّة، وهو أن تأخذ الجسد وتجعله في أنية زجاج وتصب [٧٩ب] عليه من مائة، وتعفّنه حتّى يعقد بعد أن تجود الهيبة وهيبته لتقوى الرطوبة[1] على البلوغ إلى قعرة والغوض [كذا] في جميع أجزائه. فلمّا حلّوا القفل المكلّس والدهن المبيّض ضربوا أحدهما بصاحبه على ما يوجب استواء ذلك. فلمّا تداخلا وتمازجا ألقوا عليهما الماء والصبغ الذي منهما[2] خرج. فصار الجميع جوهرًا لا تحرق فيه النار لأنّه لا يحترق فيه يتعلّق[3] بالأجساد لأنّ فيه دهينة ذائبة تتعلّق وصابغًا[α] لأنّ فيه صبغ أحمر[4][β] ممازجًا للمتعلّق والماء يجري معه أين جوا قائم على النار لأنّه عروج بجسد هو صائر على النار لا يقدر أن يخلا عنه ولا يفارقه لازمًا بعضه لبعض لشدّة مشاكلته وامتزاجه واعتدال وزنه كالشمس في كلّ حالاته إلّا في حدّ لطافته وكثره صبغه ودقته ونفوده وهو إكسير صابغ تامّ. فهذه جملة تدابير الحكماء لحجارتها الحيوانيّة. فما انفصل فصولًا فعلى هذا بعينه لا يخالف شيئًا وما لم ينفصل ضمّ إليها ما يحتاج[5] إليها من غيرها ودبّروها هذا التدبير بعينه انتهى كلام الحكيم أبي بكر الرازيّ[γ]، ولنرجع إلى كلام المؤلّف قال - رحمه الله - : >>[(a)]

1. Esc1 : int.sup.
2. Esc1 : illisible
3. Esc1 : illisible
4. Esc1 : illisible
5. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le coté

a. BnF1, BnF2, BnF3 : le passage précédent est absent de ces manuscrits.

α. Dans un contexte alchimique, *al-ṣābiġ* (litt. « la teinture ») peut métaphoriquement désigner l'or (d'après *al-Kanz al-afḫar* d'Abū l-Qāsim al-ʿIrāqī). Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 43 et Eric John Holmyard, « Abu' l=Qāsim al=ʿIrāqī », p. 420, n°XIX.

β. Dans un contexte alchimique, *ṣabġ aḥmar* (litt. « la teinture rouge ») peut désigner le soufre. Cf. Alfred Siggel, *Decknamen in der arabischen alchemistischen literatur*, p. 44.

γ. Abū Bakr Muḥammad b. Zakariyā al-Rāzī, cf. *supra* p. 407.

﴿62bis﴾ [1] < وهانا[2] أصف لك مسألة[3] فيمن[4] قال إنّ الحجر[(a)] هو البيضة[5]، وذكرها من هو[6] متّقن[7] العمل، وزعم بصحّتها[8] >[(b)9].
وأمّا أنا فلم أخذ[10] < في تجربتها >[11] مع أنّ قائلها صادق اللهجة وظاهر < علمها وعملها >[12] يدلّ على صحّتها. وذلك أن تأخذ قشور البيض وتغسلها < « بالماء المسخن[13] تغلي[14] فيه »[15] حتّى تنتقي[16] من الوسخ وتنزع[17] منه القشرة[18] الداخلة « في قلبها »[19] حتّى لا يبقى[20] فيها شيء منها، ثمّ >[21] تجفّفها[22] وتدرسها[23] حتّى تصير[24] دقيقًا، ثمّ تضعها في < قدرة جديدة >[25]، وتجعل على فمها غطاء توصله بطين الحكمة وصلاً محكمًا، وتجعلها[26] في فرن الزجاج سبعة[27] أيّام حتّى < يتكلّس[28]، ويصير >[29] في قوام[30] الدرمكة[31]. فهذا هو[32] كلس البيض وصفة عمله، ثمّ تأخذ < مائة

1. BnF1 : ad. واعلم أنّ التدبير السلوكيّ ألا يصحّ إلّا للسلوك لسهولته وقوته وسرعة عمله وجودة صنعته فلا تحصله سهولته على أن تقيسه أو تبديه لا هلك او ولدك البار فضلاً عن من سواهم وبالله العظيم لين خالفتني لندمت حيث لا يندفعك الندم وما من احد وجد هذا الأمر العظيم السهل المأخذ القريب المطالب الا بدّ له حتّى لا يبغى في يده ما لا ولا من مال الميرات الا مع العقلاء الفضلاء المجرسنا وإذا كان الأمر هكذا قماطنك منّا لا يبغى ولا يبلى أبدًا (orth. يبغى aux deux premières occurrences) ; BnF3 : ad. واعلم أنّ التدبير السلوكيّ لا يصلح إلّا للسلوك لسهولته وقوته وسرعة عمله وجودة صنعته فلا يحمدك سهولته على ان تفشيه او تبديه لا هكك أو ولدك البار فضلاً عن سواهم وبالله العظيم لين خالفتني لتند من حيث لا ينفعك الندم وما من احد وجد هذا الاسم [١٠٧أ] العظيم السهل المأخذ القريب
2. BnF1 : وهاانا
3. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. مسئلة
4. BnF1 : فمن
5. BnF2 : البيضاء (fautif)
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : متيقّن ; BnF2 : orth. مثقن
8. BnF2 : تصحيحها
9. BnF3 : om.
10. BnF3 : أجد
11. BnF2 : بجريتها (fautif)
12. BnF2 : عملها وعلمها
13. Esc1 : ad. حتّى rayé ; BnF3 : السخن
14. BnF1 : يغلي
15. BnF2 : بماء السخون بقلي
16. BnF1 : ينقي (première lettre s.d.) ; BnF2 : ينتقي ; BnF3 : ينسقي (fautif)
17. BnF2 : وتنتزع
18. BnF1 : القشيرة (fautif)
19. BnF3 : om.
20. Esc1 : orth. يبقا
21. Esc1 : M.D. (صح, r°)
22. BnF1 : orth. مجففها
23. BnF2 : وتدوسها
24. BnF3 : تُصَيّره (fautif)
25. BnF3 : قدر (fautif)
26. BnF2 : وتجعل (fautif)
27. BnF2 : ٧ ; BnF3 : سبع
28. BnF1 : بتكلّس (fautif)
29. BnF2 : تتكلس وتصير ; BnF3 : تتكلّس وتصير
30. BnF3 : مقام
31. BnF1, BnF3 : الدرمك ; BnF2 : الرمكة (fautif)
32. BnF2 : om.

a. BnF1 : [102a]
b. BnF3 : [107a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

بيضة أو « ما شئت منها »[1]، وتأخذ >[2] صفحة[3] حنتم[4] [كذا] مرجرجة[5] أو مخفية مرجرجة[6]، وتأخذ ذلك البيض وتغسله غسلاً جيّدًا وتجفّفها[7] وتجعلها[8] في تلك المخفية[9] موقوفة على أطرافها الحارّة واحدة[10] إلى جنب[11] الأخرى حتى تعمل[12] فرشة[13](a) منها، ثمّ أخرى عليها كذلك حتّى يتمّ البيض وأطرافها كلّها[14] معكوسة[15] إلى أسفل < ويكون[16] الوعاء المذكور [٨٠أ] مثقوبًا[17] إلى أسفل ثقبًا[18] صغيرًا ليقطر منه عرق ذلك البيض « بعد أن تحفر في الأرض حفرة وتضع فيها قابلة تلقف[19] ما ينزل من ماء البيض »[20] وعرقه، ثمّ تضع عليها إناء البيض المذكور، وتضع على الإناء مقلاة[21] فخّار، وتجعل على المقلاة[22] شيئًا من التراب يردّ النار عنها[23] وتضع على التراب بعد[24] البقر أو زبل الغنم وتشتغل[25] فيه النار يومًا كاملاً. فإنّك تسمع للبيض تفرقعًا ودويّاً ويعرق >[26] ويقطر ماء[27] في القابلة. فإذا علمت أن البيض تفرقع كلّه[28] فتنظر[29] إلى القابلة[30] <<(b) وقد نزل بها الماء أقطع[31] النار عن البيض وتتركه[32] حتّى يبرد[33] وتحترزه[34] - أعني الماء - من أن يخرج[35] بخاره. فإنّ البخار هو الروح. فإذا خرج فسد ذلك وفات[36]،

1. BnF2 : أقلّ أو أكثر على حسبما أردت ; BnF2 : أقلّ أو أكثر على حسب ما أردت
2. BnF3 : om.
3. BnF3 : صحفه
4. BnF2 : جسم ; BnF3 : حيتم (fautif)
5. BnF1, BnF2, BnF3 : مزججة (bonne leçon)
6. BnF1, BnF2, BnF3 : مزججة (bonne leçon)
7. BnF2 : وتجفّفهما
8. BnF1, BnF3 : وتضعها ; BnF2 : وتضعهما
9. BnF3 : الحقبة (fautif)
10. Esc1 : ad. واحدة (ditt.)
11. BnF3 : جانب
12. Esc1, BnF1 : orth. نعمل
13. BnF2 : ad. أخرى
14. BnF3 : om.
15. BnF3 : ad. كلّها
16. BnF1 : orth. وبكون ; BnF2 : وتكون
17. BnF1, BnF2 : orth. متقوبًا
18. BnF1, BnF2 : orth. تقبًا
19. Esc1 : orth. تلقف ; BnF1 : يلقف
20. Esc1 : M.sup. (45°, صح, r°)
21. Esc1, BnF3 : orth. مقلات ; BnF1 : مقلا (fautif)
22. Esc1, BnF3 : orth. مقلات ; BnF1 : المقلا (fautif)
23. BnF2 : عليها
24. BnF2 : بعر (fautif)
25. BnF1, BnF2 : وتشعل
26. BnF3 : om.
27. BnF1, BnF3 : om.
28. Esc1(M.G.), BnF1 : على عدد البيض (Esc1 : M.G., صح) ; BnF3 : على عهده
29. BnF2 : فنقطر
30. Esc1 : + M.G. على القابلة rayé
31. BnF1 : قطعت ; BnF2 : قطفيت (fautif)
32. BnF2 : وتركه
33. BnF1 : orth. ببرد
34. BnF1 : ويحصره (orth. وبحصره) ; BnF2 : ويحقره (fautif)
35. BnF1, BnF2 : orth. نخرج
36. BnF2 : ومات

a. BnF2 : [108b]
b. BnF3 : le passage qui suit manque dans le manuscrit

فإذا علمت < أنّه برد >[1] بطول المدّة ساعة أو أكثر تأخذ ذلك الماء، وتضعه في زجاجة، وتغطيه، وتصونه من الريح والشمس[2] والغبار وغير ذلك ممّا[3] يجفّفه[4]، ثمّ تأخذ من الكلس الأوّل أوقية < أو أقلّ / أو أكثر >[5] على حسب ما أردت أن[6] يكون الربع من الكلس، وتضعه في زجاجة، وتصب عليه من[7] المقطر ثلاثة أرباع مثله - أعني الكلس - وتتركها سبعة أيّام حتّى تختمر[8]. فإذا تمّ ذلك تأخذ خرقة كتان[α] جديدة صفيقة[9]، وتصب فيها[10] ما في الزجاجة من الماء والكلس تصبه برفق لئلّا ينزل معه طين الكلس. وإنّما مرادنا منه ما يصفوا من الماء الخالص، ثمّ تعصر الخرقة كذلك برفق لئلا[11] يخرج[(a)12] منها[13] شيء[(b)] من طين الثفل، ثمّ تأخذ أيضًا أوقية[14] من ذلك الماء. وإن احتمل أكثر فزده منه[15] ويكون ذلك في زجاجة قد استعملتها[16] عند الزجاج يكون[17] عرضها شبرًا غير ثلث وطولها < شبر[18] وثلث >[19] وارتفاع[20] عنقها شبر[21] غير[22] ثلث، ويكون[23] لهذه الزجاجة غِطاءً[24] < من زجاج ينكح في فم الزجاجة على صفة[25] غطاء[26] >[27] المخفية، ثمّ تأخذ طين الحكمة، وهو[28] شعر مقروض بالمقراض[29] وفحم مسحوق وزبد[30] الحديد -

1. BnF2 : om.
2. BnF1 : ومن الشمس
3. BnF1 : ad. لا
4. Esc1, BnF1 : orth. مجفقه
5. BnF1 : inv.
6. BnF1, BnF2 : إنّما
7. BnF1 : ad. الماء
8. BnF1 : تخمر ; BnF2 : يختمر (fautif)
9. BnF2 : خفيفة
10. BnF2 : عليها
11. BnF1, BnF2 : ولا
12. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. نخرج
13. BnF1, BnF2 : معه
14. BnF1, BnF2 : ad. من الكلس الأوّل وتجعل عليه نصف أوقية
15. Esc1 : int.sup.
16. BnF2 : استعملها
17. BnF1, BnF2 : om.
18. BnF1 : شبرًا
19. BnF2 : شبرًا غير ثلث
20. BnF1 : في ارتفاع
21. BnF1, BnF2 : شبرًا
22. BnF1 : و
23. BnF1 : orth. ونكون
24. BnF2 : مغطأ (fautif)
25. BnF2 : صفية (ي ajouté après coup) (fautif)
26. BnF2 : om.
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : و
29. BnF1 : بمقراط
30. BnF2 : ad. المسحوق rayé

a. BnF2 : [109a]

b. BnF1 : [103a]

α. Le lin est une matière réputée froide, et les vêtements en lin garder un parfait équilibre entre les quatre humeurs, d'où un usage médical. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 51 ; *Traité des simples*, III, p. 143-144, n°1885.

أعني خبثه مدروسًا - مثل الكحل، وتضف[1] [كذا] ذلك كلّه[2] إلى الطين والشعر، وتضربه[3] بمرزبة أو مهراس[4] أو حجر أو[5] ماء يبس[6] حتّى يختلط[7] ويعود طينًا لازبًا بعد أن ترشه بالماء قدر ما يحتاج[8] إليه، ثمّ اصنع منه صفة حربل[9] >>[(a)] ودَوِّرَهُ مع فم الغطاء < دورًا[10] محكمًا وألصقه لصقًا[11] بالغًا >[12]، ثمّ ضعه على فم الزجاجة، واطبعه[13] [كذا] عليها - أعني الغطاء - بالطين المذكور[14] ورد[15] عليه < من خارج الطين أيضًا >[16] حتّى يتحكّم[17] لصقه <<[(b)] لئلّا يخرج[18] [٨٠ب] منه < بخاره يبطل >[19] عملك ولا تزال تلاحظ ذلك اللصق. فمهما[20] رأيت بخارًا يخرج[21] طمسته[22] بالطين حتّى ينعقد[23] وينضبط[24] بخاره. وإنّك[25] ترى البخار يصعد إلى رأس الزجاجة يدور[26] ويرجع إلى أرضه ولا تزال تلصق بلعابك[27]. فإنّه بخار ينسل من[28] بين الأصابع واليد والسرّ إنّما[29] هو في بخاره. فاحفظه من أن يخرج[30] منه شيء، ثمّ تأخذ[31] الزجاجة[(c)] هذه[32] وتضعها في قدر أو وعاء

1. BnF1 : أنحف (fautif) ; BnF2 : وتضيف كلّ (bonne leçon)
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : ويضرب
4. BnF1, BnF2 : فهر
5. BnF2 : om.
6. BnF1, BnF2 : تيسّر عليك
7. Esc1 : orth. يختلط ; BnF1 : تختلط (fautif)
8. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : تحتاج (fautif)
9. BnF1 : حرطل (fautif)
10. BnF1 : دورانًا
11. BnF1 : la ص porte un point au-dessus
12. BnF3 : om.
13. BnF1, BnF3 : واطبقه ; BnF2 : واطبغه (bonne leçon)
14. BnF1, BnF3 : om.
15. BnF1, BnF2 : وزد
16. BnF3 : om.
17. BnF1 : ينحكم (orth. تحكم)
18. Esc1, BnF2 : orth. نخرج
19. BnF1, BnF2 : بخار فيبطل
20. BnF2 : فهما (fautif)
21. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
22. Esc1 : int.sup.
23. BnF1 : orth. ننعقد
24. BnF1 : orth. وننضبط
25. BnF1 : فإنّك
26. BnF2 : ويدور
27. BnF2 : بأصابعك
28. BnF2 : om.
29. BnF2 : أنّهما
30. BnF1 : orth. نخرج
31. BnF2 : ad. هذه
32. BnF1, BnF2 : om.

a. BnF3 : om., le manuscrit reprend ici ; ad. ويكون ذلك في زجاج (la première lettre basse de ويكون ne porte pas de point)
b. BnF3 : le passage qui suit n'apparaît pas dans le manuscrit
c. BnF1 : [103b]

معلّقة[1] من فيها - أعني[(a)] فم القدر[2] - والقدر على < الإناء في[3] حديد >[4] أو حجر مثل الكافور[5] [كذا]، ويكون في القدر ماء وتترك[6] الزجاجة المعلّقة في ذلك الماء معلّقة[7] كما تقدّم يغرق منها في الماء شبر[8]، وتترك[9] الثلث من الطول مع العنق ظاهرًا خارجًا عن الماء، وتجعل تحت القدر نار الحضان من الزبل أيضًا. وقد شعلتها[10] بالنار، واحفظ قوّة النار لئلّا تفسد[11] [كذا] وتيبسه[12] >>[(b)]، ولا تزال ترقب[13] خارج الزجاجة، وترى البخار يدور[14] في الزجاجة[15]. فإذا رأيت ما في الزجاجة يبس وأسود فابشر بالبياض، وانزع[16] النار من تحتها، واتركه[(c)] حتّى يبرد[17] الماء الذي في القدر، فافتح الزجاجة وصب عليها من الماء المذكور قدر < الثلث من >[18] الكلس[19]، وعاوده بالعمل[20] حتّى تراه يرجع[21] في[22] مثل قوس المطر يتلوّن والا أعد[23] عليه العمل مرّة أخرى أو اثنين[24] أو ثلاثة[25] أو أكثر حتّى يصير يتلوّن بألوان مختلفة ولا تزال في كلّ مرّة تزيد[26] عليه من ذلك الماء قدر الثلث. فإذا تمّ عملك خذ منه وزن الدرهم[27] وارمه[28] على ما[29] شئت من الفضّة إن أردت < البياض[30] أو على الذهب >[31] إن أردت الذهب. فإنّه يكلّسه[32] خذ

1. BnF2 : وتعلّقه
2. BnF1 : القدرة
3. BnF2 : من
4. BnF1 : كائون جديد
5. BnF1, BnF2 : الكائون (bonne leçon)
6. BnF1 : وتنزل
7. BnF1 : om.
8. BnF2 : شبرًا
9. BnF1 : أو يترك
10. BnF2 : شغلها
11. BnF1, BnF2 : تفسده (bonne leçon)
12. BnF1 : وتبسه (fautif) ; BnF2 : ويبسه (fautif)
13. BnF2, BnF3 : ترفت
14. BnF1 : orth. مدور
15. BnF3 : الزجاج
16. BnF2 : فانزع
17. BnF1 : orth. سرد ; BnF2 : ad. ويبرد
18. BnF1, BnF2, BnF3 : ثلث
19. BnF1 : الكأس (fautif)
20. BnF1, BnF3 : في العمل
21. BnF1 : يعود
22. BnF1, BnF3 : om.
23. BnF1 : عاود ; BnF3 : عدّ
24. BnF2 : ٢ ; BnF3 : مرّتين
25. BnF2 : ٣ ; BnF3 : ثلاثًا (fautif)
26. BnF3 : ترد (fautif)
27. BnF1, BnF3 : درهم
28. BnF3 : وارميه (fautif)
29. BnF3 : من (fautif)
30. BnF1 : الفضّة
31. BnF3 : الفضّة أو الذهب
32. BnF1, BnF2, BnF3 : يتكلّس

a. BnF2 : [109b]
b. BnF3 : om., le manuscrit reprend ici
c. BnF3 : [107b]

من هذا[1] الكلس ما شئت وارم منه على أيّ معدن شاء[2] [كذا] بياضًا[3] أو حمرة[4] والمعادن[(a)] مثل الرصاص والنحاس[5] والقصدير[6] والحديد < « كمل ذلك »[7]، وتمّ[8] عمل ثان[9] دون الحجر يقال له الجوانيّ الذي[10] كانت الحكماء « تعمله للمملوك »[11] [كذا]، ولا يصلح إلّا[12] لهم لسهولته[13] وسرعة عمله « وَجَوْدَة صبغه[14] »[15] >[16]. فهذا[17] آخر < الكلام في هذا الفصل الشريف >[18] الذي[19] استفتح[20] بأسماء الله تعالى وبركتها[21].

واسمه[22] العليم[(b)] الحكيم من أدمن من[23] ذكرهما يسّر الله تعالى[24] عليه الحكمة[25] وعرّفه < حكمة الصنعة[26] >[27] الإلهيّة.

واسمه القريب لمن أراد فتح باب [٨١أ] المكاشفة والأسرار، وكذلك اسمه المبين، وكذلك[28] الاسم الكريم هو[29] من نسبة إسرافيل - عليه السلام -.

واسمه الخبير يناسب جبريل[30] - عليه السلام - وكذلك[31] اسمه[32] علّام الغيوب يناسبه[33] أيضًا[34].

1. BnF1, BnF2, BnF3 : ذلك
2. BnF1, BnF2, BnF3 : شئت (bonne leçon)
3. BnF3 : بيضًا
4. BnF1 : ad. يكون بإذن الله تعالى
5. BnF3 : والبخار (fautif)
6. BnF2 : والقزدير
7. BnF2 : كلّ هذا الباب ; BnF3 : om.
8. Esc1 : ثم (fautif)
9. BnF2, BnF3 : يأتي
10. BnF2 : التي
11. BnF2, BnF3 : يعملونه للملوك (bonne leçon)
12. Esc1 : int.sup.
13. BnF3 : ad. وقربه
14. BnF3 : صبغته
15. BnF2 : om.
16. BnF1 : om.
17. BnF1, BnF2, BnF3 : وهذا
18. BnF1 : المرقة بحمد الله تعالى فصل ; BnF3 : الفصل والكلام فيه وهو
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : نستفتح ; BnF3 : استفتحناه
21. BnF1, BnF3 : وتركيبها
22. BnF1 : وباسمه ; BnF3 : وأمّا اسمه
23. BnF1, BnF3 : om. ; BnF2 : على
24. BnF1, BnF3 : om.
25. BnF1, BnF2, BnF3 : ما سأله
26. Esc1 : ad. والصنعة rayé ; BnF3 : والصنعة
27. BnF1, BnF2 : الحكمة والصنعة
28. BnF1, BnF3 : وهذا ; BnF2 : وهو + M.G. هو الاسم
29. BnF1 : ثمّ ; BnF2 : وهو
30. BnF2 : جبرئل ; BnF3 : جبرايل
31. Esc1 : début du terme illisible
32. BnF1, BnF3 : om.
33. BnF1, BnF2 : يناسب
34. BnF1 : جبريل - عليه السلام

a. BnF1 : [104a]
b. BnF2 : [110a]

وأمّا[1] اسمه الهادي[(a)] يناسب إسرافيل - عليه السلام[2][(b)] -، فمن أراد كشف عاقبة من عواقب الأمور < يجوع[3] ويسهر[4]، ويذكر >[5] هذه الأسماء < وهي الهادي الخبير المبين علّام الغيوب[6]، ويدمن عليها >[7] وعلى رأس كلّ مائة تقول[8] : "اهدني يا هادي، خبّرني[9] يا خبير، بيّن[10] لي يا[11] مبين، علّمني[12] يا علّام الغيوب"، ويسمّي[13] ما يريد[14]. وذلك في جوف الليل < حتّى يغلب عليه النوم، فإنّه يتمثّل >[15] له في نومه[16] كشف ما أراد[17] من أيّ نوع شاء. < ومن هذا الذكر تتلقّى[18] النبوّة أسرارها والعارفون[19] معارفها >[(c)][20]. ومن أراد التحكّم[21] في أهل[(d)] البلاد والطاعة له[22] فليكثر[23] من[24] اسمه الهادي. < وإن بسط هذا الاسم ومزجه وكسّره مع[25] اسم >[26] من أراد أن يتحكّم[27] فيه ويكون أطوع[28] من[29] يمينه < وينقاد[30] له في

1. BnF1, BnF2, BnF3 : و
2. BnF1 : ad. فمن ذكر اسمه الهادي [١٠٨أ] الخبير المبين علّام الغيوب فمن أكثر هذا الذكر يتلقى النبوّة أسرارها والعارفون معارفها ; BnF3 : ad. فمن ذكر اسمه الهادي الخبير المبين علّام الغيوب من أدمن هذا الذكر يتلقى النبوّة أسرارها والعارفون معارفها (orth. تلقّى)
3. BnF1, Esc1 : orth. جوع
4. Esc1 : orth. وسهر
5. BnF2 : تجمع وتسهر وتذكر
6. Esc1 : illisible
7. BnF1, BnF3 : ويعيد الذكر بها
8. BnF1, BnF3 : يقول
9. BnF1 : وأخبرني ; BnF3 : واجرني (fautif)
10. BnF1, BnF3 : وبيّن
11. BnF3 : ما (fautif)
12. BnF3 : وعلّمني
13. BnF1 : orth. وسمّي
14. BnF3 : يريده
15. BnF1, BnF3 : فإذا أدركه النوم مثل
16. BnF1, BnF3 : منامه
17. BnF3 : يريد
18. BnF2 : يتلقى
19. BnF2 : والعارفين
20. BnF1, BnF3 : om.
21. BnF3 : التحكيم
22. BnF1, BnF3 : om.
23. BnF1 : فليذكر ; BnF1, BnF2 : ad. دائمًا
24. BnF1 : om.
25. BnF2 : من (fautif)
26. BnF1 : وليجد [كذا] ذكره ويبسطه ويكسّره مع ; BnF3 : وليتّخذه ذكره وليبسطه وليكسره مع
27. BnF1, BnF3 : ينقاد له ويتحكّم (BnF1 : orth. ويتحكّم)
28. BnF1, BnF3 : طوع
29. BnF3 : om.
30. BnF2 : وينقاد

a. Esc1 : + M.G. انظر من هوّن
b. BnF3 : [108a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
c. Esc1 : + M.G. انظر اسمه الهادي لمن أراد التحكّم في أهل البلاد
d. BnF1 : [104b]

جميع[1] ما أراد[2] فإنّه يرى عجبًا >[3] مثال[4] بسطه[5] ا ل ه[6] ا د ي، وتبسط[7] اسم[8] من شئت < مثل يعقوب >[9] ي ع ق و ب، ثمّ < تمتزجهما[10] هكذا >[11] : < ا ي ل ع ه ق ا[12] و د ب ى >[(a)13]، < ثمّ تكسرهما حتّى >[14] يعود السطر[15] الأوّل آخرًا[(b)16]، <>[(c)] وتترك السطر الآخر وهو المتكرّر حسبما[17] يأتي بيان ذلك إن شاء الله تعالى، ثمّ تكتب[18] في رقّ أو في[19] كاغد[20] أو فضّة أو آنك[α][21]، وتضع[22] مربّعًا[23] على الصفة التي[(d)] تقدّم لنا في أوّل الكتاب في الوجه الثانيّ ويكون هذا في ساعة المشتري، وهي السادسة من يوم الأحد والأولى[24] من ليلة[25] الاثنين والثامنة منها[26] والثالثة من يوم الاثنين[27] والعاشرة منه كذلك، يتبع ساعات[28] المشتري في اليوم والليلة إلى يوم الأحد، فتقع[29] في الساعة السادسة منه < وهو الذي >[30] بدأت عملك فيه لأنّه لمّا تقرّرت[31] ساعات الليل والنهار < إلى أربع >[32] وعشرين ساعة تكرّرت[33] الدرارئ السبعة بتكرّر الساعات، لأنّك إذا عددت مثلاً من يوم الأحد قلت الأولى للشمس والثانيّة للزهرة والثالثة لعطارد والرابعة للقمر والخامسة للمقاتل والسادسة للمشتري [٨١ب] والسابعة للمريخ والثامنة للشمس.

1. BnF2 : جمع
2. BnF2 : ad. منه
3. BnF1, BnF3 : om.
4. BnF1, BnF3 : ومثال
5. BnF1 : ad. وكسّره هكذا ; BnF2 : ذلك بسط ; BnF3 : كسّره وبسطه
6. BnF2, BnF3 : هـ
7. BnF1 : ثمّ يبسط ; BnF2, BnF3 : ثمّ تبسط
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : ad. هكذا ; BnF3 : هكذا
10. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF2 : تمزجه
11. Esc1 : + M.G. ثمّ تمزجه هكذا مزجًا وتكسيرًا (20°, حـ) ; BnF1 : مزجًا وتكسيرًا ; BnF3 : تكسّرها هكذا مزجًا وتكسيرًا
12. BnF3 : om.
13. BnF1 : ي ا ل ع ل ق ه و ا ب ي ا ب ى د ل و ع ا ه ق
14. BnF1, BnF3 : إلى أن
15. BnF1 : om.
16. BnF2, BnF3 : آخر
17. BnF2 : وقد
18. BnF2 : ad. ذلك
19. BnF1, BnF2 : om.
20. BnF2 : كاغذ
21. Esc1, BnF1 : آنك (fautif)
22. Esc1 : orth. وتضغ
23. Esc1 : illisible (tache)
24. BnF2 : أو الأولى
25. BnF2 : يوم
26. BnF2 : ad. أيضًا
27. BnF2 : الأحد
28. BnF2 : الساعات (fautif)
29. BnF2 : فيقع منه
30. BnF2 : وهي التي
31. BnF2 : تكرّرت
32. BnF2 : أربعة
33. BnF2 : بتكرّر

a. Esc1 : + M.G. علم تكـ[ـير] (315°)
b. Esc1 : + M.D. انظر بعد هذا في فصل بين حيّ قيّوم ومن هنالك تعرف صناعة لتكسير أو كيفية الحكم أصلا (270°)
c. BnF1, BnF3 : le passage qui suit n'apparaît pas dans le manuscrit
d. BnF2 : [110b]
α. *Ānuk*, aussi orthographiqué *anūk*, désigne le plomb ou l'étain. Cf. Dozy, I, p. 42.

فعاد الأمر عودًا كأوّله كذلك إلى آخر الساعات وحمل[1] المكتوب المذكور معه[2] بعد أن تجعل[3] معه شيئًا[4] من الطيب[5] وأنت تذكر الاسم[6] الهادي >>[7(a)]، < وأنت على >[8] رأس كلّ مائة تقول : "يا هادي من استهدى[9] < بما هدي >[10] [كذا] لي فلان < بن[11] فلان >[12]"، واجعله طوع يدي ومكّن[13] لي[14] ناصيّته وقلبه، <<[(b)] فإنّك ترى عجبًا.

1. BnF2 : وتحمل
2. BnF2 : معك
3. Esc1 : orth. مجعل
4. BnF2 : شيء (fautif)
5. BnF2 : طيب (fautif)
6. BnF2 : اسم
7. BnF3 : ad. فتكتبه في رقّ أو كاغد وتترك السطر الذي ظهر فيه السطر الأوّل وتبخره بعود طيّب وتحمله معك ولا تزال تكثر من اسمه الهادي في قعودك وتصرّفك (orth. وبسخره et وبترك) ; BnF3 : ad. فتكتبه في رقّ أو كاغد وتترك السطر الذي ظهر فيه السطر الأوّل وتبخره بخور طيب وتحمله معك ولا تزال تكثر من اسمه الهادي في قعودك وقيامك وتصرفك
8. BnF1, BnF2 : وعلى ; BnF3 : وفي
9. Esc1 : orth. استهدا ; BnF2 : استهداه
10. BnF1, BnF2, BnF3 : اهد (bonne leçon)
11. BnF1 : ابن
12. BnF3 : om.
13. BnF1, BnF3 : ومكّني ; BnF2 : مكّن
14. BnF1, BnF3 : من

a. BnF1, BnF3 : le passage précédent n'apparaît pas dans le manuscrit
b. BnF1, BnF3 : le passage qui suit n'apparaît pas dans le manuscrit

《63》 واعلم بأنّ لهذه الساعة - أعني ساعة المشتري - دعاء عظيم، وهو الكبريت الأحمر، واسم[1] من أسماء الله العظيم[2] لما فيه من سرعة الإجابة يدعا[3] به بعد صلاة ركعتين < خمسًا وعشرين >[4] مرّة. فمن فعل ذلك ألهم رشده في عواقب أموره[5]، [[(a)] وهو ذكر يصلح للذين فتح[6] عليهم باب من القرب في الهواتف والعوارف[7]. فإنّهم مهما[8] استداموا[9] عليه[10] ألهمت[11] قلوبهم[12] علوم جليلة ويخاطب[13] من نفسهم[(b)14] بألقات[15] من وحي الإلهام ويخاطبونهم[16] بمعنى يفهمونه[17] ويستفيدون[18] علومًا عظيمة رفيعة[19] ويعرفون[20] ذلك أرباب المنازلات[21]، وفيه تأثير عظيم في فهم المشكّلات، لأنّ المشتري له من القوى يذكر[22] المنسّى[23] من العلوم وحفظ سائرها < إن كان >[24] المودّة القديمة والبحث[25] على حفظها ورعايتها والتردّد إلى الحكماء وأهل الخير والصلاح من الناس وجمعهم على الخير. < وقد تقدّم لنا هذا >[26] < في فصله >[27] وتحفظ حين[28] فعلك

1. BnF2 : وهو اسم
2. BnF2 : العظيمة
3. BnF2 : يدعوا
4. BnF2 : ٢٥
5. BnF2 : الأمور
6. BnF1 : ad. الله
7. BnF1, BnF2 : والمعارف
8. BnF2 : ما
9. BnF1 : استدام
10. BnF1 : على ذكره
11. BnF2 : ألهم
12. BnF1 : قلبه ; BnF1, BnF2 : ad. إلى
13. Esc1 : la première lettre basse porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. وبخاطب
14. BnF1 : نفسه
15. BnF1 : باللغات ; BnF2 : بالغايات
16. BnF1 : ويخاطبوه (orth. وبخاطبوه)
17. BnF1 : يفهمه
18. BnF1 : ويستفيد علومًا ويخاطبه الحيوان بمعنى يفهمه ويستفيد
19. BnF1, BnF2 : دقيقة
20. BnF1, BnF2 : يعرف
21. BnF2 : المناولات
22. BnF1 : تذكره ; BnF2 : يذكره
23. BnF1 : المنسّيّات
24. BnF1, BnF2 : وأذكار
25. BnF1, BnF2 : والحث
26. BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2 : om.
28. BnF2 : حتى

a. BnF1 : début de la section IV ([106a])
b. BnF2 : [111a]

< لهذا الدعاء أن >[1] تكون خالي السير[2]، ولا[3] تكون[4] تنظر[5] إلى نحس ولا يتّصل[6] [كذا] به[7] وهما زحل والمرّيخ، < وهو يحلّ[8] >[9] أمراض زحل]][(a)]
< كما تقدّم أيضًا وهذا - أعني دعاء المشتري - >[10] الدعاء المبارك >>[(b)][11] :

["ربّ صفّني من كدورات[12] الأغيار صفاء[13] من صفته[14] يد[15] عنايتك وقربته[16] إليك واحفظني[(c)] من نقص التلوين حتّى يتجلّى[17] في مرآة قلبي ومشكاة[18] نفسي[19] كلّ اسم[20] انطبع في قوّة إسرافيل[21] فتقوا[22] به[23] على كشف ما في اللوح المحفوظ من أسرار أسمائك ومجامع رسائلك[24]. فكلّ نفس منفوسة[25] امتدّت لها من رقائقها رقيقة[26] طرفها[27] منه وطرفها[28] الثانيّ لمن هو[29] به ويجمع[30] هذه الرقائق[31] < في رقيقة >[32] الاسم الجبريليّ العالم[33] العلّام يا ذا[34] الكرم الذي علّم بالقلم < في مداد >[35] الوحي والإلهام [٨٢أ] والتحدّث[36] والفهم < بصرتي متّى بنفجة

1. BnF1 : له له (fautif)
2. BnF1 : ad. والقمر خالي السير ; BnF2 : السرّ
3. BnF2 : وأن لا (orthographe correcte : وألا)
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : ينظر
6. BnF2 : تتصل (bonne leçon)
7. BnF2 : om.
8. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. محل
9. BnF2 : وهي تحل
10. BnF2 : وهو هذا
11. BnF1 : وليكن هذا العمل يوم الخميس وليكن هذا المربع في الوجه الثاني من الرق او في صحيفة من آنك منقّى وهذه [Carré magique supplémentaire de BnF3] وتتكلّم عليه بهذا الكلام [Figure β1] وليكن هذا العمل يوم الخميس وليكن هذا المربع في الوجه الثاني من الرق او في صحيفة من ايك [كذا] منقّا وهذه صفته في الصفحة التي تليه والله أعلم [١٠٨ب] ; BnF3 : وتتكلّم عليه بهذا الكلام
12. BnF1 : كدرات
13. BnF3 : وصفا
14. BnF1 : صفيته
15. BnF1 : بيد ; BnF2 : يدع
16. BnF2 : وقريبه (fautif)
17. BnF1 : orth. نتجلى ; BnF2 : ينجلى
18. BnF1, BnF3 : ومستوى (conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*)
19. BnF1 : ad. من
20. BnF2 : نفس
21. Esc1 : + M.D. جبريل (ـــــ) ; BnF2 : جبريل - عليه السلام ; BnF3 : جبرائل
22. BnF1 : فأقوّي ; BnF3 : فيقوّي
23. BnF1 : بها
24. BnF1 : رسالاتك
25. BnF1 : منقوسة (fautif)
26. BnF1 : om.
27. BnF1 : طرقها
28. BnF1, BnF2, BnF3 : و
29. BnF1, BnF3 : هي
30. BnF1, BnF2, BnF3 : ومجامع
31. BnF3 : الرقائقة (fautif)
32. BnF1 : من ريقة (fautif)
33. BnF1, BnF3 : ad. العليم
34. BnF1 : ad. الجلال rayé
35. BnF3 : فمداد (conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*)
36. BnF2, BnF3 : والتحديث

a. BnF1 : fin de la section IV ([106a])
b. BnF3 : [108b] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
c. BnF1 : [104a]

منه >[1] في هذه الساعة[2]. اللهمّ[3] < منطقني بالريقة[4] [كذا] >[5] العظمى[6] حتّى أتلقّى[7] عنك صفاء[8] تملأ به وجودي. < فلا ميل لغيبة [كذا] >[9] حتّى أتلذّذ بمصافاتك[(a)] تلذّذ[10] جبريل[11] برسالتك[12] إنّك علّام الغيوب { قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ }[α] يا هادي يا رشيد يا عالم[13] الغيوب[(b)] يا عالم الخفيّات. ⌉ [β]

[[[(c)] واعلم أنّ للمشتري من[14] الساعات الساعة الأولى في[15] الثلث الأخير[16] من ليلة السبت، وهي التاسعة. ولهذه الساعة أيضًا دعاء قائم بها، وهو :

⌈ "سبحانك يا[17] إلهي من قاهر ما أقهرك ملأت عظمتك خزائن ما أحاط به علمك وتطاول[18] لكبريائك كلّ من سبق عليه تقديرك ونفذ قهرك في كلّ من تقدّمت فيه إرادتك[19] أظهرت شدّة بطشك للجبال فسكنت وللبحار فاضطربت، فالذي[20] سكنت به تحركّت[21] ما أعظم شأنك وأعزّ سلطانك وأبدع خفيّات أسرارك. إلهي < هب لي >[22] من قوّة اسمك القويّ هبّة[23] أرزق فيها التمكين حتّى لا يتعلّق[24] في وجهة[25] وجهي[26] إليك من عالم فعل أو قول منك سرّ إلّا وعندي علم مفتاحه وكشف عن وقت انفتاحه حتّى لا تمنع[27] منّي إجابة ولا[28] دعوة، ولا تنفذ[29] في مراد عزم، فأنال[30]

1. BnF1 : يسري متّى بنفحة منه (orth. لسري) ; BnF2 : يصير في مني منفحه منه ; BnF3 : يسّر لي بنفحة منك
2. BnF1, BnF3 : ad. إلى مثلها
3. BnF1, BnF2, BnF3 : إلهي
4. BnF1 : بالرقيقة (bonne leçon)
5. BnF3 : انطقني بالرقيقة
6. Esc1, BnF3 : orth. العظما
7. Esc1, BnF1, BnF3 : orth. أتلقا ; BnF1 : ad. منه ; BnF3 : ad. به
8. BnF1 : بما به تلقي جبريل منك وهبّني فهمًا ; BnF2 : orth. صفى ; BnF3 : بما به تلقي جبريل عنك وهبّني [كذا] فهمًا
9. BnF1, BnF3 : ممّا لا مثل لغيبته (bonne, leçon, conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*)
10. BnF1 : كتلذّذ
11. BnF2 : جبرئل
12. BnF1, BnF2 : برسائلك
13. BnF1, BnF2 : علّام
14. BnF2 : ad. هذه
15. BnF2 : من
16. BnF2 : الآخر
17. BnF2 : om.
18. *Al-Lumʿa l-nūrāniyya* : وتضاءل
19. *Al-Lumʿa l-nūrāniyya* : ad. فسرت [كذا] كلّ مكوّن على القصور بما شددت به عراة من أسمائك. فالكلّ مكترف [كذا] [أ]لقي في البحر < المكفوف [كذا] أذهلته > نفخة الروح يوم تركيبه ذهولاً [و]حيّرت سماعه مدّة أيّام إقامته. فهو حائر يوم [كذا] العوالم لولا أنس رحمتك يأخذه عن حسّه في تفرقته لأدركته الحيرة من كثرة الكروبيّين
20. BnF2 : ad. به
21. BnF2 : حركت
22. BnF2 : orth. هبلي
23. BnF2 : هيبة
24. BnF2 : ينغلق (fautif)
25. BnF2 : وجه
26. BnF2 : وجهتي
27. BnF2 : يمنع (fautif)
28. BnF2 : om.
29. BnF2 : ينفذ
30. BnF2 : فإنك

a. BnF3 : le texte continue différemment sur cette page, dernière rédigée du manuscrit (cf. annexes pour le texte restant)
b. BnF2 : [111b]
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Coran, VI, 73.
β. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 5a.

مقصدي[1] بنيل الفضل[2] منك كما تفعل[3] ذلك بعبادك الصالحين سبحان ربّي[4] الأعلى سبحان من أدار الأفلاك لأذكار الأملاك كما سكن الأرض بأذكار الذاكرين. فالأذكار حاملة للمحمولين[5]، ومسكنة للمسكنين، ومحركة للمتحرّكين سبحان[6] من هو[7] كلّ يوم[8] في شأن أغثني يا غياث المستغيثين[9]."
[α]

من استدام[10] هذا الذكر إلى طلوع الفجر، ويقول[11] آخره اغثني[12] يا غياث المستغيثين[13] إلّا أغاثه الله تعالى[14] بلطائف من اللطف يدهل[15] منها العقول.]][a] [[[b] < ومن علّقه على نفسه أمن من كلّ ما يخافه[16] >[17] < بلاتك لأنّ هذه >[18] الأسماء العشرة < - أعني المذكورة >[19] < أوّلاً -، وهي العليم العلّام علّام الغيوب المتكلّم الحكيم الخبير الحافظ الرقيب[20] الهادي [٨٢ب][c] المبين[21] >[22]، هي[23] مناسبة لما ذكرناه[24].

فلها[25] منبع العلوم[d] ألجمه من سائر العلوم وأصول < العلوم عنها >[26] ظهرت، ومنها تظهر وانبساط أسرار[27] الغيوب وأصل[28] المناجاة من عملها[29] واتّخذها ذكرًا فتح عليه وله[30]، وسخّر له < العالم والعلم >[31] والفضل وأهله وحصل له بها كشف العلوم والأسرار ويعذب نطقه

1. BnF2 : مقاصدي
2. BnF2 : القصد
3. BnF2 : يفعل
4. BnF2 : ربّ
5. BnF2 : للمجهولين
6. BnF2 : فسبحان
7. BnF2 : om.
8. BnF2 : ad. هو
9. BnF2 : المستغثين (fautif)
10. BnF2 : ad. على
11. BnF2 : ad. في (bonne leçon)
12. BnF2 : om.
13. BnF2 : المستغثين (fautif)
14. BnF2 : om.
15. Esc1 : orth. ىدهل
16. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
17. BnF1 : om.
18. BnF1 : و ; BnF2 : فلا شكّ أنّ هذا
19. BnF1 : om. ; BnF2 : المذكورين (fautif)
20. BnF2 : ad. المبين
21. BnF2 : om.
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : جملة مباركة
24. BnF1 : ذكرنا
25. BnF1, BnF2 : فإنّها
26. BnF1 : المعلومات عنها ; BnF2 : المعلومة منها
27. BnF1, BnF2 : أسماء
28. BnF1 : وأهل
29. BnF1 : عمل بها
30. BnF1 : om.
31. BnF1 : العلم

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. BnF1 : début de la section V ([106a])
c. BnF2 : [112a]
d. BnF1 : [106b]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 13a-13b.

ويحسن كلامه ويصب[1] [كذا] في النطق بالحكمة[2]، ويرى[3] ذاكرها عند النوم ما يسأل[4] عنه ويخطر بباله من الأشياء التي يريد[5] فعلها وهل هي خيرًا أو غيره، فيظهر له علم ذلك ويسلم من الإداء[6] وسائر الآلام[7] والأشياء[8] على المفاصل[9] والمراقبة ولعلوم[10] التوحيد الخاصّة[11]. < فإن أراد >[12] كشف سرّ من أسرار[13] الحقّ من العلوم الكشفيّة وأجناسها يسّر الله تعالى[14] له ذلك[15] بملازمتها[16] ويحملها على الوجه الذي ذكرناه من نقش[17] أو كتابة مع ملازمة الذكر لها. فإنّ أصول جميع الأذكار بالحضور والتكرار حتّى تذكر[18] معه عوالم ذلك الذكر ما هو يذكره[19](a)، وأقلّ[20] ذلك ساعة زمانيّة، وليس[21] يظهر[22] ذلك[23] في < المرّة والمرّتين >[24] بل بالملازمة. وإن كان لا[25] بدّ من اثنين[26]، ولكنّ التكرار < والحضور هما >[27] الأصل < الذان يعوّلان عليهما >[28]. ⌉ [α]]](b)

1. BnF1, BnF2 : ويصيب (bonne leçon)
2. BnF1 : والحكمة
3. Esc1 : orth. ويرا
4. BnF1 : orth. يسئل
5. BnF1 : orth. يريد ; BnF2 : يرى
6. BnF1 : orth. الإدى
7. BnF1 : الألم (fautif)
8. BnF1, BnF2 : والاستيلاء
9. BnF1, BnF2 : المقاصد
10. BnF1 : وعلوم ; BnF2 : والعلوم (fautif)
11. BnF1 : الخاص ; BnF2 : الخلاص (meilleure leçon)
12. BnF1 : فإذا أريد
13. BnF1 : الأسرار (fautif)
14. BnF1 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF1 : بملازمة الذكر لها ويعملها
17. BnF2 : نفس (fautif)
18. BnF2 : يذكر
19. BnF2 : يذكره
20. Esc1 : surmonté d'un ـــ
21. BnF2 : وليس (fautif)
22. BnF2 : orth. نظهر
23. BnF2 : ad. إلاّ
24. BnF2 : المرّتين
25. BnF1, BnF2 : ولا (fautif)
26. BnF1, BnF2 : أثر (fautif)
27. BnF1, BnF2 : هو
28. BnF1, BnF2 : الذي يقول عليه

a. Esc1 : + M.D. انظر هذه الوصيّة واتّخذها أصلًا
b. BnF1 : fin de la section V ([106b])
α. Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 151a-151b (*ǧumla* 2).

﴾64﴿ [[(a) فصل.

وأمّا الساعة السابعة من يوم الأحد فصاحبها المرّيخ، وله خاتم المخمّس. من نقشه في ساعته في نحاس أحمر < ومقدّم قصده >[1] في أيّ شيء أراد بلغه في أسرع وقت وأقرب مدّة، لأنّ المرّيخ له مدّة[2] عظيمة في الأعمال وأكثرها في[3] الفساد. وقد تقدّم لنا الكلام على أعماله < في فصله >[4]. فانظر[5](b) هنالك وله[6] دعاء عظيم[7] :]](c)

[[(d) ⌈ "ربّ أوقفني[8] موقف العزّ والكمال والبهجة والجلال حتّى لا أجد(e) في درّة[9] ولا رفيعة[10] [كذا] ولا رقيقة إلّا وقد غشّاها من عزّ عزّتك ما < ينمقهما[11] [كذا] من الذلّ لغيرك >[12] حتّى أشاهد ذلّ[13] من سوائي[14] لعزّتي[15] بك مؤيّدًا مؤثرًا[16] بدقيقة[17] من الرعب يخضع[18] لها { كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ }[α] و{ جَبَّارٍ عَنِيدٍ }[β]، وأبق[19] على ذلّ[20] العبوديّة في[21] العزّ[22] بقاء يبسط لسان الاعتراف، ويقبض لسان الدعوى إنّك أنت العزيز الجبّار المتكبّر القهّار". ⌉ [γ]

1. BnF2 : وقدّم مقصده
2. BnF2 : قوّة (meilleure leçon)
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : om.
5. BnF2 : فانظرها
6. BnF2 : ولها
7. BnF2 : ad. وهو
8. BnF2 : أوقفني (fautif)
9. BnF1 : ردّه
10. BnF1, BnF2 : دقيقة (bonne leçon, conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*)
11. Esc1 : surmonté d'un حـ ; BnF2 : يمنعها (bonne leçon)
12. Esc1 : + M.G. منعها من الذلّ لغيرك (orth. الدلّ) ; BnF1 : يمنعها من الذلّ لغيرك (orth. الدلّ)
13. Esc1, BnF1 : orth. دلّ ; BnF2 : ذلك
14. Esc1, BnF1 : orth. سواي ; BnF2 : سوا
15. BnF1 : لعزّي ; BnF2 : العزتي (fautif)
16. BnF1 : om. ; BnF2 : مؤاثرا (fautif)
17. BnF1 : برقيقة
18. BnF1 : orth. نخضع
19. BnF1 : وائق
20. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. دلّ
21. BnF2 : من
22. BnF1 : العزّة

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. Esc1 : + M.D. انظرها
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF21 : début de la section X ([108b])
e. BnF2 : [112b]
α. Coran, XXII, 3.
β. Coran, XI, 62/59 et XIV, 18/15.
γ. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 5b-6a.

ويناسبه من القرآن[1] { وَقُلْ الْحَمْدُ لِلهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا }[α] الآية. من دعا [٨٣أ] بهذا الدعاء < في هذه الساعة ستّة عشر مرّة بعد صلاة وحضور قلب وخلو معدة >[2] نصر[3] به على أيّ عدو قصده ظاهرًا وباطنًا، ولمثل < هذه الدعوات يلهم[4] >[5] الأولياء لانتصارهم على الأعداء < في مقام التصريف لا في مقام التوحيد، وهو ذكر يصلح لأرباب الملك. فمن[6] دام[7] عليه انبسط ملكه ودامت سطوته، وهو ⌈ لقهر >[8] الأعداء والنصر في الحروب[9] وإلقاء الرعب في القلوب[10] وهزم الأضداد وتعظيم القائل[11] لها في الصدور ومخافة[12] كلّ ظالم منه[13](a) وتوجب[14] لقائلها وحاملها التواضع[15] في نفسه، < وفي غيره >[16]. ولها أثر تامّ في تفريق[17] المجتمع من جيوش الأعداء والظلمة < أهل[18] الإداية >[19] ودفع المولم، وتقيّد[20] أهل البغى[21] < ويدفع الله تعالى عن قائلها >[22] وحاملها شرّ[23] الحيوانات الشديدة[24] السبعيّة[25] وتلين[26] له القلوب القاسيّة ويصلح[27] لأهل الحرف الثقيلة. ولمن[28] لبس العدّة[29] الثقيلة في الحرب[30] لأنّ حاملها[31] لا يحسن بثقل[32]. ولو < كان عليه جبال وذلك >[33] < كلّه بحسب >[34] خضور قلب < ذاكرها

1. BnF2 : ad. العظيم
2. BnF1 : om.
3. BnF2 : فيبصر
4. BnF1 : تلهم
5. BnF2 : هذا الدعاء دعو [كذا] به ثلث ليلهم
6. BnF2 : من
7. BnF2 : داوم
8. BnF1 : وهذه الجملة من الأسماء هي نسبة ما تقدّم من الدعاء وهو يناسب الساعة المذكورة وهي للعظمة والرهبة وقهر
9. BnF1, BnF2 : الحرب
10. BnF1 : قلوبهم
11. BnF2 : ad. لا rayé
12. BnF1 : مخافة
13. BnF1 : ad. ولها أفعال [١٠٩أ] في سائر الخلق
14. Esc1 : peu lisible ; BnF1 : ad. التواضع
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : والتواضع من غيره ; BnF2 : ولغيره
17. BnF1 : جمع المفترق وتفريق
18. BnF1 : وأهل
19. BnF2 : وأصل الإذابة
20. BnF1 : وتقييد ; BnF2 : ويفسد
21. BnF1 : الظلم والبغى
22. BnF1 : يسخّر لقائلها
23. BnF1 : ويدفع الله عنه
24. BnF2 : ad. من
25. BnF1 : المفاجية والأسديّة والسبعيّة (fautif) ; BnF2 : ad. وغيرها
26. BnF2 : ويلين (fautif)
27. BnF1 : وتصلح (fautif)
28. BnF1, BnF2 : و
29. BnF1 : العدد
30. BnF1 : الحروب
31. BnF1 : ذاكرها وحاملها ; BnF2 : ذاكرها
32. BnF1 : ad. شيء
33. BnF1 : حمل حملًا خفّ بإذن الله تعالى
34. BnF1 : بحسب (orth. بحسب) ; BnF2 : بسبب

a. BnF1 : [109a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

α. Coran, XVII, 111.

وحاملها[1] >[2] وذاكرها وحاملها[3] من الملوك يهابه[4] سائر أجناده[5] وأعوانه وسائر[(a)] الملوك ممّن[6] يذكرها ويخافه[7] كلّ شيء من المخلوقات الأرضيّة ووجد[8] في نفسه تواضعًا لله < - عزّ وجلّ - >[9] وما[10] ذكرها حقير إلّا ارتفع ولا ذليل[11] < إلّا عزّ >[12] ولا ضعيف إلّا قوى[13] ولا < نازل همّة >[14] إلّا ارتفعت همّته[15]. ولا يدعى[16] بها[17] على ظالم[18] في احتراق الشهر[α] إلّا هلك واحتراق الشهر[19] الثامن والعشرين[20] والتاسع والعشرين[21] منه، لأنّ القمر < اذ داك >[22] يكون تحت شعاع[23] الشمس، فيقال له محترق. < وينبغي للداعي به أن يكون >[24] في بيت[25] مظلم لئلّا[26] يرى[27] ما يشغله أو[28] يسمع[29] ما يشوّشه[(b)30] ويكون عاري[31] الرأس[32] ليس بينه وبين الأرض حائل[33]. فهذه[34] حالة العبد الدليل بين يدي < المولى الجليل >[35] لكنّ[36] من

1. BnF2 : أو حاملها
2. BnF1 : الذاكر والحامل
3. BnF1, BnF2 : om.
4. BnF1 : تهابه
5. BnF1 : ad. وجيوشه
6. BnF1 : لمن ; BnF2 : ad. لم
7. Esc1 : la première lettre basse porte les deux points sur le côté
8. BnF1, BnF2 : ويرى
9. BnF1, BnF2 : تعالى
10. BnF1 : ما
11. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d.
12. BnF2 : om.
13. BnF2 : عزّ وقوى
14. BnF1 : نازله لهمّة ; BnF2 : تارك الهمّة
15. BnF1 : om.
16. Esc1 : orth. يدعا
17. BnF2 : به
18. BnF1 : ad. وطاغ
19. BnF2 : الشمس
20. BnF1, BnF2 : والعشرون
21. BnF2 : والعشرون
22. BnF1, BnF2 : om.
23. BnF2 : الشعاع
24. Esc1 : + M.G. ف ; BnF1 : ويدعوا [كذا] به في الساعة التاسعة من يوم الخميس وله الاثنين إذا الساعة للمرّيخ لأنّها حارّة يابسة
25. BnF2 : موضع
26. BnF1 : لتجمع حواسّك فلا
27. BnF1 : تري
28. BnF1 : ولا
29. BnF1 : orth. سمع
30. BnF1 : يشوّشك
31. BnF1 : الداعي حاسر
32. BnF1 : ad. أيّ مكشف
33. BnF1 : ad. ولا حاجز
34. BnF1 : فإنّ بهذه الحالة
35. BnF1 : مولاه
36. BnF1, BnF2 : لأنّ

a. BnF2 : [113a]
b. BnF1 : [109b]
α. *Al-šahr* désigne ici la Lune. Sur l'*iḥtirāq*, cf. *supra* p. 58.

حقّ الداعي[1] إظهار عمّ[2] [كذا] الربوبيّة ودلّ العبوديّة. فهناك تنجح[3] سعدك[4] وتدرك أمرك[5]، < وإن أنت دعوت به على ظالم >[6]، فضف[7] إلى < الأربعة الأسماء المذكورة في آخر >[8] هذه الأسماء الأربعة، وهي[9] الضارّ المؤخّر المذلّ المنتقم، ثمّ[10] تقول[11] :

"يا شديد خذ لي[12] ممّن ظلمني < أوعدا عليّ أو كفّ >[13] شرّه عن الخلق إن كان يضرّ[14] الخلق وأدركتك[15] غيره الإسلام[16]. فتوجّه < إلى الله >[17] تعالى فيه[18]. فإنّ الله تعالى يأخذه لوقته" ⌉ [α]. [٨٣ب]

وإن شئت[19] قلت : "< يا شديد / اللهمّ >[20] إن كنت تعلم أنّه يصلح حاله فاصلح حاله. وإن كنت تعلم[21] أنّه لا يرجع عن ظلمه وعنفه[22]، فاقصم[23] ظهره، واقطع أثره، واكفني مونته آمين".]][a]

[[[b] واعلم أنّ للمرّيخ من الساعات الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة الخميس وهي التاسعة. ولهذه الساعة[24] أيضًا دعاء قائم بها وهو :

1. BnF1, BnF2 : الدعاء
2. BnF1, BnF2 : عزّ
3. BnF1 : orth. سنجح ; BnF2 : ينجح
4. BnF1, BnF2 : سعيك
5. BnF1, BnF2 : أملك
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : وتضف ; BnF2 : فتضف الدعاء
8. BnF1 : جملتك
9. BnF1 : om.
10. Esc1 : int.sup. ; BnF1 : و
11. Esc1 : orth. نقول ; BnF1 : ad. في آخر دعائك
12. BnF1, BnF2 : حقّي
13. BnF1 : أو عدي عليّ وكفّ ; BnF2 : أو بغا عليّ أوعد او كفّ
14. BnF2 : بغير (fautif)
15. BnF2 : وأدركك
16. BnF1 : في ذلك
17. BnF2 : لله
18. BnF1 : ad. واقصد النصر عليه
19. BnF1, BnF2 : om.
20. BnF1, BnF2 : inv.
21. BnF1 : تعرف
22. BnF1, BnF2 : وغيّه
23. BnF1 : فاقسم (fautif)
24. BnF2 : التاسعة

a. BnF1 : fin de la section X ([109b])
b. BnF1 : passage absent dans le manuscrit
α. Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 152b-153a (*ǧumla* 5).

⌈ "سيّدي ما أجمل من تجمل بك[1] وأعزّ جناب[(a)] من < تعزّز بك >[2] الفرح والسرور والغبطة[3] والحبور والعطاء والإفضال[4] والإنعام والبسط، ابسط على خزائن[5] أسمائك اللطيفة مفتاحها اسمك الفتّاح وما تولّد[6] من خواصّ أسمائك. أسألك[7] بما حوته هذه الخزائن من لذّات لا مقائس لها ونعمات لا مماثل لها وانبسطات لا مناسبة لها وأسماء مكنونات سريعة[8] الإجابة لسرعة تجلّياتك[9] أن تملأ وجودي لذّة تصرّفني في الوجود تصرّفًا تفنى[10] به قصور الاعتراض[11] في الحركات والسكنات. فإنّه لا مانع لما < أعطاه عنك >[12] ولا معطي لما منعه منك، < آمر لي >[13] من عالم أسمائك من يشكر كمالك عن تقصيري، فيستديم [كذا][14] نعمتك عليّ بذلك الشكر الوفي[15]، ومن العالم[16] الوفي ممدود[17] بكمالك إلى ما لا[18] نهاية له. فكلّ[19] شيء بك ابتداؤه وإليك انتهاؤه[20] ولا[21] بداية إلّا التفهيم[22] ولا نهاية إلّا التعليم[23] ما ألذّ سماع الفهم بك عنك يا روح الأرواح وراحة الارتياح وريحانة قلب المرتاح ومفتاح كلّ اسم لا يوجد له من جنسه مفتاح." ⌉ [α]

[24] من استدام على هذا الذكر إلى طلوع الفجر رزقه الله تعالى من الفرح والسرور ما نخرج[25] به إلى خرق العادة[(b)]. ومن كتبه وعلّقه على نفسه ظهر عليه من عجائب الحفظ والكمال[26] ما يرغبه في الدرس والتعليم وربّك الفتّاح العليم.

1. BnF2 : لك
2. Esc1 : peu lisible
3. BnF2 : om.
4. Esc1 : orth. الافضال
5. BnF2 : ad. من خزائن
6. BnF2 : ad. عنه
7. BnF2 : orth. أسئلك
8. BnF2 : شريعة (fautif)
9. BnF2 : تجلّياتها
10. BnF2 : يفنى
11. BnF2 : الأغراض
12. BnF2 : أعطا منك
13. BnF2 : وأمرني
14. Lire فتستديم
15. BnF2 : الخفيّ
16. BnF2 : عالم
17. BnF2 : ممدودًا
18. BnF2 : om. (fautif)
19. BnF2 : وكلّ
20. BnF2 : ابتهاؤه (fautif)
21. BnF2 : فلا
22. BnF2 : التفقّه
23. BnF2 : التعلّم
24. BnF2 : ad. فصل
25. BnF2 : يخرج
26. BnF2 : والكلام

a. BnF2 : [113b]
b. Esc1 : + M.D. قف
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 12a-12b.

واعلم أنّ أسماء الله تعالى المذكورة[1] في هذا الدعاء - أعني دعاء المرّيخ - لها تأثيرات عظيمة وتصريفات[2] عجيبة ستقف عليها إن شاء الله تعالى.]][a] [[[b] < وهذه هي[3] الأسماء المذكورة فيه >[4] هو الله الذي لا إله إلا هو القدير القادر المقتدر[c] العزيز الجبّار المتكبّر ذو الجلال القويّ ذو[5] القوّة المتين الشديد القاهر[d] القهّار.

فأمّا[6] اسمه القادر والمقتدر[7] فمن[8] نقشهما في فضّة وحملهما[9] وأكثر من ذكرهما[10]. فإنّه[11] يغلب[12] بهما[13] سائر الموجودات وقهر [٨٤أ] الخلق، وكان أمره[14] يخاف[15] في سائر الأفعال وخاتمها[16] [كذا] من ذوات الأفراد. < ومن[17] أحكم وصفه[18] غلب الخلق أجمع >[19].

1. BnF2 : om.
2. BnF2 : وتصرّفات
3. BnF2 : om.
4. BnF1 : وهي
5. BnF2 : ذوا (la ا est rayée)
6. BnF1, BnF2 : وأمّا
7. BnF1, BnF2 : المقتدر
8. BnF1 : من
9. BnF1 : وحملها (fautif)
10. BnF1 : ذكرها (fautif)
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : غلب
13. BnF2 : بها (fautif)
14. BnF2 : ad. ليس
15. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : مجاب
16. BnF1 : وخاتمه (fautif) ; BnF2 : وخاتمهما (bonne leçon)
17. BnF2 : من
18. BnF2 : وضعه
19. BnF1 : ومن طبع به على موم أسود وألقى في النار فإنّ ذلك الموضع لا يعمر ما دام الفلك دوّارًا وقد شاهدنا ذلك مرارًا

a. BnF1 : passage absent dans le manuscrit
b. BnF1 : début de la section XII ([109b])
c. BnF2 : [114a]
d. BnF1 : [110a]

وأمّا اسمه المقتدر والقويّ والقائم من رسم تكسيرهما[1] [كذا] في بطن[2] خاتم من[3] فضّة ويدور على[4] دائرة فيها { إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ }[α] وتبخّره[5] [كذا] باصطرك إفريقيّ[β] وأصول الإدخر[γ]، فإن[6] لابسه إذا دخل[7] على أحد رهبه وأخافه وإن ألقى هذا الخاتم في دار ملك جبّار[8] خربت وذهب ملكه من حينه[9] وأبغضه[10] رعيته. وهذا تكسيرهما[(a)11] : ا ل ا ل ا ل[12] ق ق ق و ا ب[13] ذ[14] ي ي[15] ي[16] م ر، ثمانية عشر حرفًا.

فأمّا[17] اسمه العزيز الجبّار المتكبّر هذه الأسماء للملوك[18] موافقة لهم إذا أرادوا النصر على أعدائهم، فليرسموها[19] مكسّرة بعددها[20] < على هذا المثال >[21] : ع ا ل ز ز[22] ا ل[23] كـ[24] م ت ي[25] ج[26] ا ر ب ر ب، وتكتب[27] على دائرتها[28] { إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا }[δ] إلى قوله

1. BnF1 : تكسيرهم ; BnF2 : تكسيرها
2. BnF1, BnF2 : باطن فضّ
3. BnF1 : om.
4. BnF1, BnF2 : عليه
5. BnF1 : orth. وسخره ; BnF2 : وبيخره (bonne leçon)
6. BnF1 : om.
7. BnF1, BnF2 : ad. به
8. BnF2 : جاير
9. BnF2 : حيه (fautif)
10. BnF1, BnF2 : وابغضته
11. BnF1 : تكسيره ; BnF2 : تكسيرها
12. BnF1 : ad. م
13. BnF1, BnF2 : ت
14. BnF1 : om. ; BnF2 : د
15. BnF2 : م
16. BnF1 : د
17. BnF2 : وأمّا
18. BnF1 : الملوك (fautif)
19. BnF2 : فليرسمها (fautif)
20. BnF2 : بعدده (fautif)
21. BnF1 : وصفة تكسيرها
22. BnF1, BnF2 : ر
23. BnF1 : ad. ا ل
24. BnF2 : om.
25. BnF2 : ى
26. BnF2 : ح
27. BnF1, BnF2 : واكتب
28. BnF1 : دائرة ; BnF2 : دائرته (fautif)

a. Esc1 : + M.G. كيفية التكسير

α. Coran, LXXXV, 12.

β. L'*iṣṭurak* désigne le storax. Ibn Bayṭār affirme qu'il s'agit de storax sec et renvoie à sa notice sur le storax (*al-mayʿa*), Mūsā b. Maymūn de storax solide (*ǧāmida*). Le terme vient directement du grec στύραξ (*styrax*). Il est orthographié avec une *sīn* et non une *ṣād* dans le *Tuḥfat al-aḥbāb*. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 39 ; *Traité des simples*, I, p. 93, n°97 (notice *iṣṭurak*) ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 9 (texte arabe) et 27-28 (traduction), n°58. Voir aussi Alfred Siggel, *Arabisch-deutches wörterbuch der stoffe*, p. 13. Sur le storax, cf. *supra*.

γ. *Idḫir* désigne la schoenanthe. La racine a la réputation d'être particulièrement astreingente et pour cela est utilisée contre l'hémoptysie. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 15-16 ; *Traité des simples*, I, p. 34-37, n°29 ; ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 5 (texte arabe) et 8-9 (traduction), n°8 ; ; Ibn al-ʿIbrī, *Muntaḫab* Kitāb Ǧāmiʿ al-mufradāt, p. 14 (texte arabe) et 62-64 (traduction), n°2 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 7 (texte arabe) et 18 (traduction), n°34. Voir aussi Alfred Siggel, *Arabisch-deutches wörterbuch der stoffe*, p. 12.

δ. Coran, XLVIII, 1.

{ نَصْرًا[1] عَزِيزًا }[α] < في ساعة المرّيخ والأفضل الأولى من >[2] يوم الثلاثاء[3]. وإن كان[(a)] الطالع برج[4] الحمل فحسن، أو يكون الطالع المرّيخ فحسن أيضًا[5] وألا فالساعة[6] كافيّة وبخّره بالبهرامج[β][7]، وهو[8] عشب[9] النار. فإذا حمله الملك معه فأي[10] من رآه من الجيوش قد أقبل عليهم[11] انهزموا، وقد اتّخذه صابور[γ] وكان يكسّر به جيوش[12] البرامكة[δ] في أيّامهم. فلمّا مات وجد عنده[(b)] وأوصا[13] من بعده لولده < بهذه الأسماء >[14].

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : ad. عند بزوغ الشمس
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : om.
6. BnF1 : الساعة
7. Esc1 : orth. بالهرامج ; BnF1 : orth. بالبهرانج ; BnF2 : orth. بالمنهرامج
8. BnF1, BnF2 : وهي
9. BnF1 : عشبة (fautif) ; BnF2 : عسب (fautif)
10. BnF2 : فإن
11. BnF1, BnF2 : إليهم
12. BnF1, BnF2 : om.
13. BnF1, BnF2 : وأوصى ; BnF1 : ad. به
14. BnF1, BnF2 : om.

a. BnF1 : [110b]

b. BnF2 : [114b]

α. Coran, XLVIII, 3.

β. Nous proposons de lire بَهْـرَامَـج, terme qui désignerait « une espèce de saule de Balkh et du Khorassan » (Kazimirski, I, p. 172). Ce terme peut aussi désigner la planète Mars. L'association des deux sens dans ce contexte ne peut que confirmer cette lecture. Le saule de Balḫ fait l'objet d'une notice d'Ibn al-Bayṭār :

بهرامج : أبو حنيفة هو الرتف وهو الخلاف البلخيّ وهو ضربان ضرب مشرف بزره أحمر ومنه أحمر هادي البزر وكلاهما طيّب الرائحة. التميميّ : هو زهرة الشجرة المسمّاة البلخيّة. لي : وقد ذكرت البلخية في هذا الحرف فيما تقدّم.

Abou Hanifa. C'est le *ratef* رتف, le *khilâf* خلاف de Balkh. Il en est deux espèces : l'une est haute et rouge à l'intérieur ; l'autre est verte et a la fleur ciliée. Toutes deux sont odorantes. - Et-Temimy. C'est la fleur du *balkhya*. - L'auteur. Voir le *balkhya*, dont nous avons parlé précédemment.

Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 122 ; *Traité des simples*, I, p. 282, n°369. Pour *balḫiyya*, cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, I, p. 112 ; *Traité des simples*, I, p. 263-264, n°344.

Cependant, dans ce contexte, nous proposerions plutôt de l'identifier à la clématite. En effet, al-Ġāfiqī et Mūsā b. Maymūn décrivent pour *bahrāmağ* une plante identifiée par Max Meyerhof comme étant la clématite, tout en indiquant qu'il s'agit d'une erreur d'al-Ġāfiqī par comparaison avec d'autres descriptions du *bahrāmağ*. Al-Ġāfiqī la surnomme le « jasmin sauvage » (*yāsmīn barrī*). Mūsā b. Maymūn indique que la plante est appelée en al-Andalus *yirbat dufuwāqa* (*yerba do fuego*, litt. « l'herbe du feu », en arabe *ʿušbat al-nār*), ce qui concorde tout à fait ici. Cf. Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 10 (texte arabe) et 35 (traduction), n°64 ; Ibn al-ʿIbrī, *Muntaḫab* Kitāb Ǧāmiʿ al-mufradāt, p. 73 (texte arabe) et 325-329 (traduction), n°154 ; notice *yāsmīn barrī* : *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 22 (texte arabe) et 92-93 (traduction), n°206.

γ. Ṣābūr (ou Shapur), souverain sassanide qui régna de 240 à 272, devenu figure importante des traités éthico-politiques islamiques. Toute une légende se forma également autour de la prise de Hatra où la ville du souverain de la ville, tombée amoureuse de Ṣābūr, l'aurait aidé à prendre la ville et lui aurait indiqué à cette occasion la composition d'un talisman. Cf. Shapur Shahbazi, « Shapur I », *Encyclopædia Iranica* et Clifford Edmund Bosworth, « Shāpūr », *EI²*. Sur la prise de Hatra, voir Abū l-Faraǧ al-Aṣfahānī, *Kitāb al-Aġānī*, Le Caire, Dār al-kutub al-miṣriyya puis al-Hayʾa l-miṣriyya l-ʿāmma li-l-kitāb, 1952-1994, II, p. 141-144. Cf. également al-Ibšīhī, *al-Mustaṭraf*, I, p. 210 ; tr. Gaston Rat, I, p. 643-644.

δ. Al-Barāmika (les Barmécides), famille dont sont issus plusieurs vizirs de la dynastie abbasside, mais certains auteurs arabes indiquent que le nom *al-barāmika* désigne l'office héréditaire de la grande prêtrise du temple de Nawbahār. Ici, c'est probablement dans ce sens qu'il faut le comprendre. Cf. W. Barthold et Dominique Sourdel, « al-Barāmika », *EI²*.

وأمّا اسمه ذوا[1] [كذا] الجلال ويزاد عليه[2] هنا معه[3] والإكرام من داوم[4] عليه إلى أن يغلب عليه معه[5] حال[6] عظيم[7] في أعين الناس، < ويلقوه بالإكرام. ولقد >[8] رأيت مهراس[9] بن برهز[10][α] قال[11] : "لقد[12] اتّخذه ذكرًا". فإذا خرج من موضعه تلقته الناس بالبشاشة والقبول والبرّ وهابه كلّ من رآه[13]، وكان < لهذا الاسم العظيم >[14] تصريفًا[15] في الأرواح ينسب[16] إليه، وهو[17] من بديع الأسماء ألا[18] تسمع إلى قول النبيّ[19] - صلّى الله عليه[20] - : "ألظّوا[21] بيا ذوا[22] الجلال والإكرام"[β]. وقد ذكر محمّد بن إدريس الرازيّ[γ] في كتابه الكبير الذي < ذكره واستنسخه >[23] من خزانة هرون الرشيد[δ] الاسم الذي دعا به آصف بن برخيا[ε]، وهو { الَّذِي كَانَ[24] [كذا] [٨٤ب] عِنْدَهُ عِلْمٌ [مِنْ][25] الْكِتَابِ }[ς] حين[26] قال سليمان[27] - عليه السلام

1. BnF2 : ذو
2. BnF1, BnF2 : معه
3. BnF2 : om.
4. Esc1 : orth. دواوم (la première و est rayée)
5. BnF1, BnF2 : om.
6. BnF2 : ad. كان له قبول
7. BnF1 : عظم (fautif)
8. BnF1, BnF2 : وتلقوه بالكرامة. ولقد
9. BnF1 : بهرارس ; BnF2 : مهرارس
10. BnF1, BnF2 : هر
11. BnF1 : orth. قل
12. BnF1, BnF2 : قد
13. BnF2 : orth. راء
14. BnF1, BnF2 : له
15. BnF1 : تصريف عظيم (fautif) ; BnF2 : ad. عظيمًا
16. BnF1 : تنسب
17. BnF2 : وهذين
18. Esc1 : orth. ألى
19. BnF1, BnF2 : رسول الله
20. BnF1, BnF2 : ad. وسلّم
21. BnF1 : الصوا (fautif) ; BnF2 : الظوا (fautif)
22. BnF1, BnF2 : ذا
23. BnF1 : استحسنه (fautif) ; BnF2 : استنسخه
24. BnF1, BnF2 : om. (conforme à l'édition du Caire)
25. Esc1, BnF1, BnF2 : om.
26. BnF2 : حتى
27. BnF1 : ad. بن داود ; BnF2 : orth. سليمن

α. Mahrāris b. Harqal. Auteur de *Nūr al-abṣār* [*risāla*] *fī muǧāwiya* d'après Ḥāǧǧī Ḫalīfa. Peut-être s'agit-il de Mahrāris, autorité importante et récurrente de la littérature magique et alchimique. Fuat Sezgin proposait d'identifier le personnage à Mithridate VI Eupator, identification à laquelle n'adhérait pas Manfred Ullmann. Cf. *GAS*, IV, p. 105-106 et Manfred Ullmann, *Die Natur- und Geheimwissenschaften im Islam*, p. 177-178. Lucien Leclerc rejetait l'identification de Mahrārīs à Hermès. Cf. Lucien Leclerc, *Histoire de la médecine arabe*, Paris, Ernest Leroux, 1876, I, p. 269.

β. Hadith rapporté dans al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 91) et Ibn Ḥanbal (IV, 177).

γ. Abū Ḥātim Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī, cf. *supra* p. 247.

δ. Sur la *Ḫizānat Hārūn al-Rašīd*, voir *supra* p. 247.

ε. Āṣaf b. Baraḫiyā, cf. *supra* p. 319.

ς. Coran, XXVII, 40.

- { أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا ؟ }[α] يعني بعرش[1] بلقيس[2]. فقال { أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ }[β]. فحرك شفتيه فغاص[(a)] عرش بلقيس في بطن[3] الأرض، وابتلعته[4] ونبع[5] < تحت قائمة >[6] عرش[7] سليمان[8] قبل أن يرتدّ إليه طرفه، وكان[9] الذي تكلّم[10] به يا ذا الجلال والإكرام[γ]. وقيل غيره، فانظر[11] إلى قول الصادق المصدّق < محمّد[12] - صلّى الله عليه وسلّم - في الحديث المتقدّم >[13] "ألظّوا[14] بياء ذا الجلال والإكرام"[δ] أي الجوا[15] وأكثروا من ذكر هذا الاسم. فإنّه[16] اسم[17] جليل البركة سريع الإجابة لما خصّه[18] الله تعالى[19] به[20] - عليه السلام - من جوامع الكلم[21] < وعميم

1. BnF2 : عرش
2. BnF1 : ad. الملكة
3. Esc1 : M.D. (صح, r°)
4. Esc1 : une tache empêche de lire le point du ب
5. BnF1 : وتبع
6. BnF2 : قائم
7. BnF1 : كرسيّ
8. BnF1 : ad. عليه السلام ; BnF2 : orth. سليمن
9. BnF1 : فكان
10. BnF1 : orth. بكلم ; BnF2 : يتكلّم
11. BnF1 : ولكن ألا تسمع
12. BnF2 : om.
13. BnF1 : om.
14. BnF1 : الصوا (fautif) ; BnF2 : الظو (fautif)
15. BnF2 : الحوا (fautif)
16. BnF1, BnF2 : لأنّه
17. BnF1, BnF2 : om.
18. BnF1 : خصّن
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : ad. نبيه
21. BnF2 : الكليم (fautif)

a. BnF1 : [111a]

α. Coran, XXVII, 38.

β. Coran, XXVII, 40.

γ. L'essentiel des éléments de ce passage (identification d'Āṣaf, connaissance du plus sublime nom) correspond à l'exégèse d'Abū Ḥātim al-Rāzī rédigée par son fils. Un passage synthétise notamment ces éléments et indique même un *modus operandi* :

حدّثنا علي بن الحسين، ثنا محمّد بن عيسى، ثنا سلمة، عن ابن إسحاق يعني قوله { قَالَ الَّذِي عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ } يقال له آصف وكان صديقًا يعلم الاسم الأعظم الذي إذا دعي الله عزّ وجلّ به أجاب وإذا سئل به أعطى، قل : يا نبي الله { أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَنْ يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ } فمد عينيك فلا ينتهي طرفك إلى مداه حتّى أمثله بين يديك، قال ذلك أريد، فذكروا أنّ آصف توضّأ ثمّ ركع ركعتين ثمّ قال : انظر يا نبي الله أمدد عينيك حتّى ينتهي طرفك فمد سليمان عينيه نحو اليمن، ودعا آصف فانخرق بالعرش مكانه الذي هو فيه ثمّ نبع بين يدي سليمان.

Ibn Abī Ḥātim al-Rāzī, *Tafsīr al-Qurʾān al-ʿaẓīm*, p. 2887.

δ. Hadith rapporté dans al-Tirmiḏī (*Kitāb al-Daʿawāt*, 91) et Ibn Ḥanbal (IV, 177).

المعرفة >[1] بالله تعالى[2] وبأسمائه[3]. وقد[4] قيل إنّه < اسم الله >[5] الأعظم لعموم[6] بركته وسرعة إجابته. فخصّ - < عليه السلام >[7] - أمّته بنصحه[8] وشفقته ورحمته[(a)] لهم[9] ومنفعتهم[10] بذكره والأنجاح[11] [كذا] فيه[12] لقوله - عليه السلام - : "إنّ الله يحبّ[13] الملحّين[14] في الدعاء"[α].][(b)]

1. BnF1 : وعمهم الرفعة (fautif)
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : وباسمه
4. BnF2 : و
5. BnF1, BnF2 : الاسم
6. BnF1 : لعميم (fautif) ; BnF2 : الغموم (fautif)
7. BnF1 : صلّى الله عليه وسلّم
8. BnF1 : بنصيحته ; BnF2 : بنصحته
9. BnF1 : om.
10. BnF1 : ومنفعته
11. BnF1, BnF2 : والألحاح (bonne leçon)
12. BnF1 : به ; BnF2 : om.
13. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. نحب ; BnF2 : يعطى
14. BnF1 : الملجين (fautif)

a. BnF2 : [115a]

b. BnF1 : fin de la section XII ([111a])

α. Hadith rapporté par al-Ḥakīm al-Tirmiḏī, *Nawādir al-uṣūl fī maʿrifat aḥādīṯ al-rasūl*, éd. Ismāʿīl Ibrāhīm Mutawallā ʿAwaḍ, Le Caire, Maktabat al-imām al-Buḫārī, 2008, II, p. 691, n°949.

﴿65﴾ [[(a) فصل(b).

وأمّا الساعة الثامنة من يوم الأحد والأولى منه، فصاحبهما الشمس، ولهما خاتم مسدّس. وللشمس[1] أيضًا[2] من الساعات[3] الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة[4] الثلاثاء، وهي التاسعة. ولكلّ ساعة من هذه الساعات[5] المذكورة[6] دعاء قائم بها. فأمّا دعاء هذه الساعة - أعني التاسعة من ليلة الثلاثاء - فهو[7] :]](c)

[[(d) "إلهي ما أسرع التكوين بكلمتك وأقرب الانفعالات بأمرك. أسألك[8] بما أظهرت[9] في العرش من نور[10] اسمك الكريم[11] العظيم[12] العليّ[13] < بانتشاءة[14] ملائكتك >[15] انتشاءً[16] مناسبًا لتلك الحضرة. فكلّ ملك < من أملاكهم >[17] روح، وكلّ[18] ذكر من أذكارهم روح، وكلّ منهم هالته[19] عظمة[20] تجلّيك في أسمائك. فانفعلت ذواتهم بتلك الأذكار فهم ذاكرون من الذهول، وذاهلون من الذكر. فذكرهم من حيث الاسم أنت أنت، ومن حيث الذهول هو هو، ومن حيث العظمة آه آه، ومن حيث التجلّي < ها ها >[21]، ومن حيث الستر[22] سبحانك سبحانك ما أعظم شأنك(e)[23] وأعزّ مكانك[24] أحاط علمك < وسبق تقدرك[25] [كذا] >[26] ونفدت إرادتك وجّهني وجهة مرضية من < تصريف قدرك >[27] في كلّ فعل [٨٥أ][28] بعزم أو

1. BnF2 : والشمس
2. BnF2 : om.
3. BnF2 : ad. أيضًا
4. BnF1 : الليل (fautif)
5. BnF2 : ad. الثلاثة
6. BnF2 : المذكور (fautif)
7. BnF2 : فهي
8. BnF1, BnF2 : orth. أسئلك
9. BnF1 : ظ s.d.
10. BnF2 : أنوار
11. BnF1, BnF2 : om.
12. BnF2 : ad. المجيد
13. BnF2 : ad. الرفيع
14. BnF1 : orth. بانتشات
15. BnF2 : فأنشأت ملائكته
16. BnF1 : orth. انتشاءا
17. BnF1, BnF2 : منهم
18. BnF1 : ad. روح rayé
19. BnF2 : أذْهَلَتْهُ
20. BnF2 : ad. من
21. BnF2 : هاء هاء
22. BnF1 : التسبيح ; BnF2 : الشكر
23. BnF1 : سلطانك
24. BnF2 : سلطانك
25. BnF1 : تقديرك (bonne leçon)
26. BnF2 : وسبقت قدرتك
27. BnF1 : تعريف قدرتك
28. BnF2 : ad. معرفة أو يلوه (orth. ملوه)

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. Esc1 : + M.D. قف
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : début de la section XVIII ([113b])
e. BnF1 : [114a]

فكر[1] ظاهر أو[2] باطن. فإن حضرتك لا تقبل[3] الغير ولا غير حتّى < أحذر إلى >[4] أفعال الأكوان ومن فيها < وأخذ[5] الظهور >[6] من غير ستر فالمقبِل والمدبِر مأخوذ من[7] وصف اسمه[8](a) وإرادته مخطوم[9] [كذا] عن عزم شهواته[10] مقهور بباهر[11] ما ظهر من لطفك يا لطيف[12] اللطفاء وأرحم الرحماء[13]". [α]][(b)

[[(c) فمن[14] دعا بهذا الدعاء إلى طلوع الفجر رأى أنوارًا[15] تخرج[16] من فيه لها شعاع يضيء منها[17] ما حوله. فإذا[18] غلبته رغبة[19] ترك الدعاء وسأل[20] من حوائج دنياه وأخراه ما يليق[21] بوقته من[22] تفريج هم ودفع مسلمة[23] [كذا] وقهر عدو وطيب عيش وفهم سرّ < إلّا عجل >[24] الله تعالى[25] له ذلك. ثمّ إذا ارتفع[26] ذلك عاد إلى الذكر لأنّ باب الإجابة إذا انفتح[27] نودي على أحد الأملاك فيأذن[28] بحضرة الداعي والذاكر من يناسب وجوده وتركيبه[29] ذلك الذاكر[30] [كذا]، فيشاهده[31] روحانيّة[32] المتوكّلين[33] بوجوده الجزئيّ[34] والكلّيّ، فتهتف[35] [كذا] العوالم بعضها لبعض

1. BnF2 : فكرة (fautif)
2. BnF2 : و
3. BnF1 : orth. نقبل
4. BnF1 : يصدر لي ; BnF2 : تصدر لي
5. BnF1 : واحدة
6. BnF2 : وأجده للظهور
7. BnF1, BnF2 : عن
8. BnF2 : نفسه
9. BnF1 : orth. محطوم ; BnF2 : مخطوف (bonne leçon)
10. BnF2 : شهوته
11. BnF1 : بتباهر (fautif)
12. BnF1, BnF2 : ألطف ; BnF1 : ad. يا ألطف
13. BnF2 : ad. برحمتك
14. BnF2 : ومن
15. BnF2 : أنوار (fautif)
16. BnF2 : orth. نخرج
17. BnF1 : om.
18. BnF1, BnF2 : فمتى
19. BnF1, BnF2 : رعدة
20. BnF2 : ad. أمورًا
21. BnF1 : orth. ملتق
22. BnF1 : مع
23. BnF1 : ملمّة (bonne leçon)
24. BnF2 : له عجل (fautif)
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : ad. عنه
27. BnF1, BnF2 : فتح
28. BnF1 : فيتبادر (fautif)
29. BnF1 : وتركيب (fautif)
30. BnF1, BnF2 : الذكر (bonne leçon) ; BnF1 : ad. لا غير
31. BnF1 : فيشاهد
32. BnF1 : روحانيّته (fautif)
33. BnF1, BnF2 : الموكلين
34. Esc1, BnF1 : orth. الجزءيّ
35. BnF2 : فيهتف (bonne lecture)

a. BnF2 : [115b]
b. BnF1 : fin de la section XVIII ([114a])
c. BnF1 : début de la section XIV ([111b])
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 10a-10b.

< كالمجالب[1] والمجلوب >[2]، فيتحرّك من الأعضاء ما هو ساكن مناسب لذلك الاسم، < وكذلك ملك[3] الرعدة >[4] < وملك الزهرة >[5] التي تجري[6] على المضطرّين[7] من عباده، فتعرج[8] تلك[9] الملائكة < بمعاني سور >[10] كاملة في قوالب الملائكة[11] بذكر[12] ذلك الذكر. وذلك الاسم بلغات تليق[13] بتركيب وجودها وتصعد[14] [كذا] إلى ذلك[15] الباب الذي هبطت منه فتمثّل[16] الذكر معنى ينادي في حضرة[17] ذلك الاسم بسرعة[(a)] الإذن[18] للداعيّ به، فيخرج[19] الأذن العليّ[20] بما شاء[21] من إجابة[22]، < فتلقّاه ملائكة >[23] التصريف وتلقيه إلى ملائكة التسخير وتأمر[24] به ملائكة الأفعال[25] إلى ملائكة الانفعال، فيخرج[26] مفصّلاً في[27] عالم التكوين بملائكة[28] التصريف أمامهم إسرافيل - عليه السلام -[29]، وملائكة الأفعال أمامهم ميكائيل[30] - عليه السلام -. ولكلّ[(b)] واحد[31] سلطان على عوالمه[32] في اختلاف < المذكور والذاكر >[33]. فكلّ[34] اسم له نسبة < وباب ومعراج >[35] وقلم وعوالم. فسبحان من لا[36] يعلم وجوده[37] غيره.

1. BnF1 : كالجالب
2. BnF2 : كما طالب والمجاوب
3. BnF2 : om.
4. BnF1 : ولتلك الروحانيّة فتلك الدعوة
5. BnF1, BnF2 : وتلك الهزّة
6. BnF1 : orth. محري
7. BnF1 : المصطفين (fautif)
8. BnF2 : فيعرج (fautif)
9. BnF2 : ad. المعاني
10. BnF1 : صورًا الذكر [كذا] بمعان ; BnF2 : صورًا
11. BnF1 : ملائكة
12. BnF1 : تذكر ; BnF2 : يذكر (fautif)
13. BnF1 : orth. مليق
14. BnF2 : ويصعد (bonne lecture)
15. BnF2 : تلك (fautif)
16. BnF1, BnF2 : فيتمثّل
17. BnF2 : M.D. (صح, r°)
18. BnF1, BnF2 : الإجابة
19. BnF1 : orth. فمخرج ; BnF2 : فيعرج
20. BnF2 : الأعلا
21. BnF2 : يشاء من يشاء
22. BnF1 : إجابته
23. BnF1 : فتتلقّاه ملائكة ; BnF2 : متلقّاه بملائكة
24. BnF2 : ويأمر (fautif)
25. BnF1 : ad. فتلقيه
26. BnF1 : orth. صخرج ; BnF2 : فيعرج
27. BnF2 : إلى
28. BnF1, BnF2 : فملائكة
29. BnF1 : ad. وملائكة التسخير أمامهم جبريل
30. BnF2 : ميكائل
31. BnF1 : ad. منهم
32. BnF2 : أعوانه (meilleure leçon)
33. BnF1 : الذاكر والذاكرين
34. BnF2 : ولكلّ
35. BnF1 : ولكلّ اسم باب ومعارج
36. BnF2 : om.
37. BnF1 : جنوده ; BnF2 : وجود

a. BnF1 : [111b]
b. BnF2 : [116a]

< فإذا أقسمت بما >[1] في الصحيحين[α] من حديث الأعرابيّ[2][β] الذي قال : "ربّنا ولك الحمد حمدًا[3] طيّبًا[4] مباركًا[5] فيه ملأ[6] سمواتك وأرضك[7] < وعدد ما شئت >[8]". فقال رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - : "من القائل كلمة كذا". فقال الأعرابيّ : [٨٥ب] "أنا يا رسول الله". فقال : "لقد رأيت سبعين ألف ملك يكتبونها"[γ]. وكذلك[9] حديث زيد بن حارثة[10][δ] < المتقدّم ذكره >[11] حين أراد < اللصّ أن يقتله >[12] < وكيف نزل عليه الملك حسبما[13] تقدّم >[14][ε]][(a)]. [[(b)] فإذا تأنّست[15] بمعنى < هذين الحديثين >[16] انفتح لك أنموذج[17] لطيف من كشف ما ألقيته لك إذ لا يمكن التصريح بأكثر من ذلك. ومن[18] كتبه في وقته[19] المذكور في كاغد أحمر وعلّقه < على نفسه >[20] سارعت[21] إليه الخيرات من حيث لا يشعر وتكتب[22] الأسماء المذكورة فيه < كلّ اسم منها >[23] < ثلاثًا وستّين >[24] مرّة[25] كقولك أنت أنت، وما عداه[26] من الأسماء المذكورة فيه، ولا يطيق[27]

1. BnF1 : وإذا أنست بما ورد ; BnF2 : وإذا أنست ما
2. BnF1 : الأعرابيّ (fautif)
3. BnF2 : ad. كثيرًا
4. BnF1 : كثيرًا
5. BnF1 : ad. طيّبًا ; BnF2 : om.
6. Esc1 : orth. ملء ; BnF1 : om.
7. BnF2 : وملأ أرضك
8. BnF2 : وملأ ما نسب من شيء بعد
9. BnF1 : ad. جاء من
10. BnF1 : orth. حارثة
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : الكبرى قتله
13. BnF2 : orth. حسب ما
14. BnF1 : om.
15. BnF1 : أنست ; BnF2 : تلبّست
16. BnF1 : هذا الحديث ووالذي قبله
17. BnF2 : orth. أنسودج
18. BnF1 : فمن
19. BnF1, BnF2 : الوقت
20. BnF1 : عليه
21. BnF2 : تسارعت
22. BnF1, BnF2 : ويكتب
23. BnF1, BnF2 : om.
24. BnF2 : ٦٣
25. BnF1 : ad. من كلّ اسم منها ; BnF2 : ad. كلّ اسم منها
26. BnF1 : عده (fautif)
27. BnF1 : يضيق (orth. يضيق)

a. BnF1 : fin de la section XIV ([112a])

b. BnF1 : début de la section XVI ([113a])

α. *Al-Ṣaḥīḥān* (*Les deux authentiques*), voir *supra* 189.

β. Al-Aʿrābī, non identifié.

γ. Hadith non identifié, mais ressemblant à un hadith attribué à Ibn ʿUmar et rapporté par al-Nasāʾī (*Kitāb al-Iftitāḥ*, 8) et Muslim (*Kitāb al-Masāǧid wa-mawāḍiʿ al-ṣalāt*) :

بينما نصلّي مع رسول الله – صلّى الله عليه وسلّم – فقال رجل من القوم الله أكبر كبيرًا والحمد لله كثيرًا وسبحان الله بكرة وأصيلًا فقال رسول الله – صلّى الله عليه وسلّم – من القائل كلمة كذا وكذا فقال رجل من القوم أنا يا رسول الله قال عجبت لها وذكر كلمة معناها فتحت لها أبواب السماء، قال ابن عمر ما تركته منذ سمعت رسول الله – صلّى الله عليه وسلّم – يقوله.

δ. Zayd b. Ḥāriṯa, voir *supra* p. 300.

ε. Voir *supra*.

وصف هذا الذكر جرى قلم بل كلّ حرف منه قاربت[1] شكله المنتظم[2] من كلمته < إلى أن >[3] انتظم بديع التركيب[4] من كشف علّام[5] الغيوب جليلة القدر وفك رموز بعيدة الغور وتجلّيّات من الفهم النورانيّ وكشف لخواصّ[6] ارتباطات[7] في طرفي[8] عالم الملك والملكوت وفهم أسرار فوقانيّات يتوصّل بها إلى الحضرة الربّانيّة. فلا يعدّ[9] في سلوك ولا تعب في طريق. فاعلم[(a)] ذلك، وتحقّقه ذلك[10] فضل الله يؤتيه من يشاء من عباده[11]. فإن ساعدك[12] التوفيق ووافقك[13] الوقت من ساعة[14] عمرك خلّدت[15] فيه < من عزّ اسمك >[(b)16] عن سرّ مفهوم[17] بشكر[18] الاجتماع على[19] الافتراق حيث قال ولا صديق حميم. وإن ضاق الوقت عن ذلك ومنع المانع فقد أتتك[20] بيضاء نقيّة[21] تلقتها[22] أئمّة تقية[23] عربًا أترابًا لم يطمثهن[24] فكر ولا غشيهن لهو[25] ولا مسّهنّ[26] فهم، فاذكر واشكر[27] < ولا تسأل[28] عن المبقلة >[29]، { وَاللهُ[30] يَقُولُ[31] الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ }[α]. ولا يمسّ هذا الدعاء جنب إلّا < نزّلت

1. BnF1 : ما ركّب ; BnF2 : فارقت
2. BnF2 : المنظّم
3. BnF1 : إلّا (fautif)
4. BnF2 : الكبريت
5. BnF1 : أعلام (fautif)
6. BnF1 : خواصّ ; BnF2 : حراص (fautif)
7. BnF2 : ارتباطات (fautif)
8. BnF1 : طريق
9. BnF1, BnF2 : بعد
10. BnF1 : وذلك
11. BnF1, BnF2 : أوليائه
12. BnF1 : ساعد ; BnF2 : ساعة (fautif)
13. BnF1, BnF2 : ووافق
14. BnF1 : ساعته (fautif)
15. BnF1 : حلوت (fautif) ; BnF2 : خلوت (fautif)
16. BnF1 : عن عدي فهمك (fautif) ; BnF2 : عن عراهمك (fautif)
17. BnF1 : مفهم (fautif) ; BnF2 : مفهومي
18. BnF1 : فشكر
19. BnF1 : عند
20. BnF1, BnF2 : أتيتك بها
21. BnF1, BnF2 : ad. فقد
22. BnF1 : نقلتها
23. BnF1 : ad. صحفًا مكرمة أبكارًا
24. BnF2 : يطمسهن
25. BnF1 : لغو
26. BnF1 : يمسّهنّ
27. BnF1 : ad. وكلّ البقل
28. Esc1, BnF1 : orth. تسئل
29. BnF2 : om.
30. BnF1 : وهو
31. BnF1 : orth. نقول

a. BnF2 : [116b]
b. BnF1 : [113b]
α. Coran, XXXIII, 4.

عليه >[1] غمّه[2] في قلبه ورجف حتّى يزول عنه[3]. < ومن داوم عليه دفع الله تعالى عنه كلّ مؤلمة[4]، ومن بغى[5] عليه بغى[6] الله عليه >[7]، والله تعالى[8] ولي التوفيق.]][(a)]

[[[(b)] < وتناسبه[9] هذه >[10] اللطيفة، < وهي « اثنا عشر »[11] اسمًا : العزيز القادر المقتدر القويّ القائم ذو القوّة المتين القيّوم الجبّار المتكبّر الشديد القاهر >[12]، وهي < للهيبة وللحروب[13] >[14] والعظمة. وهي شطر[15] من < اسم الله[16] >[17] الأعظم المخزون. وبها تنفعل[18] الخلائق أجمعين خصوصًا تفريق المجتمع وجمع المفترق. ومن داوم[19] [٨٦أ] عليهما[20] رفع[21] الله تعالى[22] عنه كلّ < ما يضرّه، ويكون مكرومًا عند عظماء >[23] الخلائق < من الملوك والجبابرة >[24] < وتظهر[25] عليه مكارم >[26] الأخلاق ونور[27] الهيبة وتسخّر[28] له[29] الحيوان[30] الثمانية[31] القاسية، < لأنّ هذه لطيفة عجيبة لما احتوت عليه من الأسماء[32] العظام. وقد ذكر فيها القائم والقيّوم[(c)] هل معناهما واحد[33] أو لا. فنقول إنّ >[34] القائم[35]

1. BnF1 : أدركه ; BnF2 : أدركته
2. BnF1 : الغمّ
3. BnF1 : ad. الجنابة
4. BnF2 : مؤلم
5. Esc1, BnF1 : orth. بغا ; BnF2 : نعي (fautif)
6. Esc1, BnF1 : orth. بغا
7. BnF1 : om.
8. BnF2 : om.
9. BnF1 : ويناسبه (fautif)
10. BnF2 : ويناسبه هذا
11. BnF2 : ١٢
12. BnF1 : om.
13. BnF2 : والحروب
14. BnF1 : الهيبة [كذا] والجبروت
15. BnF1, BnF2 : سطر
16. BnF2 : om.
17. BnF1 : الاسم
18. BnF1 : orth. سفعل ; BnF2 : ينفعل (fautif)
19. BnF1 : داومها
20. BnF1 : om. ; BnF2 : عليها
21. BnF1, BnF2 : دفع
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : مؤلم ومن بغى عليه بغى الله تعالى عليه ويصلح أن يذكر للرجل الجبّار وعضماء [كذا] (orth. ويصلح)
24. BnF1 : وجبابرة الملوك
25. BnF2 : ويظهر
26. BnF1 : فلا يزال مكرمًا عند الجبابرة بمكارم
27. BnF1, BnF2 : ad. من
28. BnF1 : وتسخير ; BnF2 : ويسخّر
29. BnF1 : om.
30. BnF1 : الحيوانات ; BnF2 : للحيوانات
31. BnF1 : ad. والقلوب
32. BnF2 : أسماء (fautif)
33. BnF2 : وحد (fautif)
34. BnF1 : وهي اثنا عشر اسمًا العزيز القادر المقتدر القويّ القائم ذو القوّة المتين القيّوم الجبّار المتكبّر الشديد القاهر فالقاهر
35. BnF1 : فالقائم

a. BnF1 : fin de la section XVI ([113b])
b. BnF1 : début de la section XVIII ([114a])
c. BnF2 : [117a]

والقيّوم يحتمل أن يكونا فعلين، < ويحتمل أن >[1] يكونا[2] ذاتين، أمّا إذا كان معناهما المدبّر من قول العرب < فلان قائم >[3] بالأمر[4]، وقيّوم إذا دبّره بقيامه عليه[5] < ويؤخذ من قوله تعالى { مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا }[α] >[6]. وإذا كان معناهما القائم بنفسه المستغنى عن غيره، فهما من[7] أوصاف الذات[8]. < وقيل الفرق بينهما إنّ القائم >[9] هو القائم على غيره برعايته وحفظه له[10] بدليل قوله تعالى[11] { أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ }[β] وقوله تعالى[12] { قَائِمًا بِالْقِسْطِ }[γ] - أعني[13] قائمًا على خلقه -. وأمّا[14] القيّوم فهو[15] الذي يقوم بنفسه ويحتاج[16] إليه كلّ شيء، < والله تعالى[17] يحتاج إليه جميع مخلوقاته[18] ويفتقرون[19] [كذا] إليه >[20]. والقيّوم وزنه فيعول مشتقّ[21]، والقائم وزنه فاعل من قام يقوم، لأنّ الله تعالى قائم بنفسه. وإذا لم يكن في[22] الوجود[23] قائم بنفسه سواه وجب أن يكون[24] غيره قائمًا[25] بقدرته[26] لاحتياجه[27] إليه في إيجاده[28]. فإذا ثبتت[29] له الصفات الذاتيّات من العلم والإرادة والقدرة[30] والسمع والبصر ثبت أنّه مدبّر الخلق وخالقهم]][a]. [[[b] ولنرجع[31] إلى ما كنّا < بسببه من الأدعية >[32].

وأمّا دعاء الساعة الأولى من يوم الأحد، وهي ساعة الشمس كما تقدّم لنا، فهو :]][c]

1. BnF2 : وإن
2. BnF1 : orth. يكونا
3. BnF1, BnF2 : قام
4. BnF1, BnF2 : ad. فهو قائم
5. BnF1 : عليك
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : om.
8. BnF1 : ad. وقيل معنى القيّوم والقائم الذي لا يزال وهو الدائم وهذا كلّه من أوصاف الذات ; BnF2 : ad. وقيل القيّوم الذي لا يزال وقيل القائم الدائم هذا كلّه في أوصاف الذات
9. BnF1 : والتفرقة بين القائم والقيّوم والقائم
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : om. ; BnF2 : أيضًا
13. BnF1, BnF2 : أي
14. BnF1 : و
15. BnF1 : هو
16. BnF1 : orth. وحتاج
17. BnF2 : سبحانه وتعالى
18. BnF2 : الخلق
19. BnF2 : ويفتقر
20. BnF1 : كافتقار المخلوقات إلى الخالق فهذه التفرقة بين القيّوم والقائم
21. BnF1, BnF2 : ad. منه
22. BnF1 : om.
23. BnF2 : الموجودات
24. BnF1 : orth. نكون
25. BnF2 : قائم (fautif)
26. BnF2 : بقدرة
27. BnF1 : وهو محتاج
28. BnF1 : ad. وفي دوامه
29. BnF1, BnF2 : ثبت
30. BnF2 : om.
31. BnF2 : ونرجع الآن
32. BnF2 : نستبله (fautif)

a. BnF1 : fin de la section XIX ([114b])
b. BnF1 : passage absent du mansucrit
c. BnF1 : passage absent du mansucrit
α. Coran, III, 68/75.
β. Coran, XIII, 33.
γ. Coran, III, 16/18.

[[(a)] "ربّ اغمسني في بحر[1] نور[2] هيبتك حتّى تمتزج[3] [كذا] جميع[4] كلّيّتي ظاهرًا وباطنًا. فأخرج[5] منه وفي وجهي شعاع(b) من هيبتك تخطف[6] أبصار الحاسدين من الجنّ والإنس. فترميم[7] [كذا] عن رمي سهام الحسد في قرطاس نعمتي، واحجبني عنهم بحجاب النور[8] الذي أضاء به كلّ نور يا نور النور [أسألك][9] أن تحجبني < في نور >[10] أسمائك[11] حجابًا يمنعني[12] من كلّ ظالم غاشم و{ جَبَّارٍ عَنِيدٍ }[α]، وتحرسني[13] من كلّ نقص يمازج منّي جوهرًا أو عرضًا[14] أنّك أنت نور الكلّ ومنوّر[15] الكلّ بنورك. إلهي[16] يا حقّ يا مبين يا نور { الله نُور السَّمَوَاتِ < وَالْأَرْضِ مَثَل نُورِهِ }[β] « الآية >[17]، إلى قوله { وَاللهُ[18] »[19] بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ }[γ]."

من دعا[20] < في هذه الساعة / « ثمانية وأربعين »[21] [٨٦ب] مرّة >[22] < بعد[23] طهارة >[24] وصلاة[25] ركعتين رزقه الله تعالى[26] هيبة في قلوب الخلق. ويدعو[27] بما < يناسب هذا النمط ويجانسه[28] من سؤال >[29] الهيبة وإقامة الكلمة وقهر العدوّ[30]. ومن قرأ هذه الأذكار والآية العدد[31]

1. BnF1 : ad. من
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : امتزج ; BnF2 : يمتزج
4. BnF1 : بجميع
5. BnF1 : حتّى أخرج
6. BnF1 : orth. بخطف
7. BnF1 : فيمنعهم (fautif) ; BnF2 : فتعميهم (bonne leçon)
8. BnF1, BnF2 : ad. الذي باطنه النور وظاهره النور وأسألك باسمك النور ; BnF1 : ad. وبوجهك النور
9. Esc1, BnF1 : om. ; BnF2 : orth. أسئلك
10. BnF1 : بنور
11. BnF1 : اسمك ; BnF2 : اسمك بنور اسمك
12. BnF1 : orth. ممنعني
13. BnF2 : وتحجبني
14. BnF2 : عارضًا (bonne leçon)
15. BnF2 : منوّر
16. BnF2 : يا إلهي يا نور
17. BnF2 : om.
18. BnF2 : om.
19. BnF1 : إلى قوله
20. BnF1, BnF2 : ad. به (bonne leçon)
21. BnF2 : ٤٨
22. BnF1 : inv.
23. BnF2 : على
24. BnF1 : على وضوء
25. BnF1, BnF2 : بعد صلاة
26. BnF1 : om.
27. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. ويدعوا
28. Esc1 : la première lettre basse porte les deux points sur le côté
29. BnF1 : شاء من ما يتعلّق بسؤال
30. BnF1 : ad. ومنّا يناسب هذا النمط ويجانسه (orth. وبجانسه)
31. BnF1 : ad. الكثير

a. BnF1 : début de la section XX ([115a])
b. BnF2 : [117b]
α. Coran, XI, 62/59 et XIV, 18/15.
β. Coran, XXIV, 35.
γ. Coran, XXIV, 35.

المذكور في تلك[1] الساعة في بيت مظلم وعيناه مغلوقتان < شاهد أنوارًا >[2](a) عجيبة تملأ قلبه. وإن استدام ذلك تشكّلت[3] له في[4] عالم الحسّ، وهو(b) ذكر يصلح لأهل الفهم وأرباب[5] القلوب وكاتبه وحامله تظهر[6] له زيادة في[7] قوى نفسه وقهر عدوه وخصمه ⌈ [α]، لأنّ من خاصّيّة الشمس وقهر[8] الخصم وعقد الألسنة[9]، ولها في تأليف القلوب عملاً لا يكاد تزول[10] ولا يتغيّر. فمن أمكنه أن يداوي به العلل الكائنة في[11] الرأس خصوصًا من[12] البرودة وجد تأثير ذلك لوقته[13] متى علّق عليه يبرأ[14] بإذن الله تعالى. وهذا[15] تنبيه يغني[16] ذوي[17] البصائر عن كشف < ما بقي من الأسرار >[18]. ومن(c) كتب اسمه تعالى { الله نُور السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ }[β] الآية في الساعة المذكورة وأمسكه عنده انشرح صدره لما يريده ووسّع الله تعالى[19] رزقه وظهرت عليه < قوّة وهيبة >[20] < وقهر كلّ >[21] من يقابله.

1. BnF1 : هذه
2. BnF2 : شاهدًا نورًا
3. BnF1 : شكّلت
4. BnF1 : من
5. BnF1 : وأصحاب
6. BnF2 : يظهر (fautif)
7. BnF2 : int.inf.
8. BnF1, BnF2 : قهر
9. BnF1 : ad. والأمراض الحارّة كالصفراء
10. BnF1, BnF2 : يزول
11. BnF1 : من
12. BnF1 : om.
13. BnF2 : في وقته
14. BnF1 : orth. يبرئ
15. BnF1 : وإنّما هذا
16. BnF1 : om. ; BnF2 : يعني
17. BnF1 : لذوي
18. BnF1 : أسراره
19. BnF1, BnF2 : ad. عليه
20. BnF1 : هيبة وقوّة
21. BnF1 : لكلّ

a. BnF1 : [115b]
b. Esc1 : + M.D. قف
c. Esc1 : ajouté dans la marge droite par une écriture maghribine : قف ; BnF2 : [118a]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 2b.
β. Coran, XXIV, 35.

《65bis》 [1] وأمّا دعاء[2] الساعة الثامنة < منه فهو >[3] :

"إلهي[4] أطلع على وجودي شمس شهودي[5] [كذا] منك في الأكوان والألوان حتّى أمشي[6] بما أشهدتني به < في مشهود[7] >[8] آفاق الملكوت[9]. فاكشف[10] منه معنى كلمة التكوين، فينفعل[11] لي[12] كلّ مكوّن وانفعاله للكلمة بإذنك الذي[13] سخّرت به[(a)14] ما في الوجودين[15]. فلا[16] ظلمة وضع ولا وظلمة[17] [كذا] طبع إنّك منوّر الكلّ بكلّك ومنوّر[18] الأنوار بنورك الذي صدوره عن اسمك النور والظاهر والحيّ القيّوم[19] { كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ }[α]." ⌉ [β]

من[(b)20] دعا بهذا الدعاء في هذه الساعة < تسعًا وأربعين >[21] مرّة < فإنّ الله تعالى >[22] يكسي له[23] نورًا يجد[24] ذلك من[25] نفسه وييسّر[26] عليه المقسوم من الرزق وتسرى كلمته في الأسباب سريانًا عجيبًا. وذلك على وضوء وصلاة وحضور قلب، وهو ذكر يصلح لأرباب المكاشفة، فيثبت لهم ما يكشفون[27] به. ويناسبه من القرآن العظيم { أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا خَلَقَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ[28] ظِلَالُهُ }[γ] إلى قوله { دَاخِرُونَ }[δ]. ومن الأسماء

1. BnF2 : ad. فصل
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : om. ; BnF2 : فهي
4. BnF1 : orth. اللهي
5. BnF1, BnF2 : مشهودي (bonne leçon)
6. BnF1 : orth. أمسى
7. BnF2 : om.
8. BnF1 : من
9. BnF1 : ad. فرحًا مسرورًا
10. BnF1 : واكشف لي
11. BnF1 : فيفعل
12. BnF1 : ad. في ; BnF2 : في
13. BnF2 : التي
14. BnF1, BnF2 : بها
15. BnF1 : الوجود ; BnF2 : الموجودين (fautif)
16. BnF2 : ولا
17. BnF1 : ظلم ; BnF2 : ظلمة (bonne leçon)
18. BnF2 : ومنير
19. BnF1, BnF2 : والقيّوم
20. BnF1, BnF2 : ومن
21. BnF2 : ٣٩
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : الله تعالى ذاكره
24. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. يجد
25. BnF1 : في
26. BnF1 : ويسّر ; BnF1, BnF2 : ad. الله
27. BnF1 : يكاشفون
28. BnF1 : orth. يَتَفَيَّرا

a. BnF1 : [116a]
b. Esc1 : ajouté dans la marge droite avec une écriture maghribine : قف
α. Coran, XXVIII, 88.
β. Al-Būnī, *al-Lumʿa al-nūrāniyya*, BnAa, fol. 6a.
γ. Coran, XVI, 50/48.
δ. Coran, XVI, 50/48 et XXXVII, 18.

الحسنى العليّ العظيم[1]، وقس على هذا النمط. [٨٧أ] < إذ لا تمكن >[2] التصريح بهذا النوع[3] بكلّيّته فإنّه[4] أفشا سرّ من أسرار < الله تعالى. « إذ لا يصل »[5] >[6] إلى هذه الحضرة العليّة العظيمة القد[ر][7] وفكر[8] متفكّر[9]، < ولا ذكر ذاكر[10] >[11]، ولا كشف[(a)] مكاشف، ولا خاطر مجرّب[12]. وإنّما اقتحمت لهذا[13] البحر الزاخر بعد استخارتي وما تسمح[14] لي[15] في كشف < ما في >[16] أقاصيه[17] بل أذن لي[(b)] أن أعظم[18] من جواهر < خزائنه وذوا خلّة >[19] ما يليق بإفهام الكافّة في[20] هذا الفصل[21] الذي نحن فيه، ومع ذلك إنّي[22] في قلق منه، لأنّ[23] من تقدّم لإفشاء سرّ لم يؤذّن له فيه أدب[24] بما يليق به[25]. فنسأل[26] الله تعالى[27] العظيم ستره وعفوه ورحمته.

1. BnF1, BnF2 : ad. الكبير
2. BnF1, BnF2 : ولا يمكن
3. BnF2 : ad. أبدًا
4. BnF1 : وإنّه
5. BnF2 : om.
6. BnF1 : القدرة وتصريف الربوبيّة إذا لم يتقدّم (orth. متقدّم)
7. Esc1 : القد (fautif)
8. BnF1 : فكر ; BnF2 : فكن
9. BnF2 : متفكّرًا (la ا est rayée)
10. BnF1 : متذكّر
11. BnF2 : وللذكر متذكّر
12. BnF1 : محدّث (fautif)
13. BnF1, BnF2 : هذا
14. BnF1, BnF2 : سمح
15. Esc1 : ad. من rayé
16. BnF2 : om.
17. BnF1 : إفاضته
18. BnF1 : أنظم
19. BnF1 : جزائره وسواحله
20. BnF2 : وفي
21. BnF1 : العصر
22. BnF1, BnF2 : فإنّي
23. BnF2 : لأنّه
24. BnF2 : om.
25. BnF1 : om.
26. BnF1, BnF2 : orth. فنسل
27. BnF1, BnF2 : om.

a. BnF2 : [118b]
b. BnF1 : [116b]

وأمّا اسمه العليّ والعظيم والكبير < فمن كسّرهما ونقشهما [كذا] على >[1] خاتم من شمس وكتب على دائرته[2]، ولا يؤده حفظهما، وهو العليّ العظيم. فحامله[3] يكون أمينًا[4] مكينًا كلّ من رآه أحبّه وطلب[5] أن يصاحبه وكلّ[6] من طلبه بكيد لم يستطع < عليه. وإن نظرته >[7] عين سوء رجعت عنه على[8] صاحبها وقد عاينت ذلك في < زمن[9] من الأوقات والأشخاص >[10]، فاعلمه.]][a]

[[[b] ويناسب هذا الدعاء هذه اللطيفة العجيبة، وهي < اثنان وعشرون >[11] اسمًا غير أسماء الذات وما فيها مكرّر وهي[12] : هو الله الذي لا إله إلا هو الملك القدّوس السلام المؤمن المهيمن الكبير المتعال العليّ العظيم الجليل ذو الجلال الحقّ المجيد الرفيع الغنيّ المليء الواحد الوليّ الحفيظ المقدّم المعزّ]][c]، [[[d] وهي ⌈ للهيبة[13] < ودفع الوساوس >[14] وغلب[15] الشهوة ودفع المؤلم ودفع[16] الأمور العظام المهوّلة[17] وتصلح[18] للملوك وأرباب الدول. إذا داوموا[19] ذكرها ثبت[20] الله ملكهم[21] ودولتهم وانبسطت قدرتهم وتشرق[22] طبائعهم ويملكون[23] شهواتهم وغضبهم وتصلح[24] [كذا] لأهل السلوك الذين[25] علموا بالشهوة[26] يؤيّدهم[27] الله[e] تعالى بقوّة منه في وجودهم على سائر عوالمهم، فيسلم[28] بإذن الله تعالى من أن

1. BnF1, BnF2 : من كسّرهم ونقشهم في (bonne leçon)
2. BnF1 : دائرة
3. BnF1 : حامله
4. BnF2 : آمنًا
5. BnF1, BnF2 : ويطلب
6. BnF1, BnF2 : و
7. BnF1 : وإن نظرته ; BnF2 : أن ينظر إليه وإن نظره
8. BnF1 : إلى
9. BnF2 : كثير
10. BnF1 : مبين ألوف وأشخاص (orth. مس)
11. BnF2 : ٢٢
12. BnF2 : ad. هذه
13. BnF1 : الهيبة (fautif)
14. BnF1 : ورفع [كذا] الوساوس
15. BnF1, BnF2 : وغلبة
16. BnF1, BnF2 : وردّ
17. BnF1 : الموهلة
18. BnF1 : ويصلح (fautif)
19. BnF1, BnF2 : لازموا
20. BnF2 : يثبت
21. BnF1 : عليهم ملكهم ; BnF2 : عليهم تمكّنهم
22. BnF2 : وتشرف
23. BnF1, BnF2 : ويملكون
24. BnF1, BnF2 : ويصلح (bonne leçon)
25. BnF2 : الذي
26. BnF1 : بالشهود
27. BnF1, BnF2 : فيؤيّدهم
28. BnF1 : ويسلم

a. BnF1 : fin de la section XX ([116b])
b. BnF1 : passage absent du manuscrit
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : début de la section XXII ([116b])
e. BnF2 : [119a]

يعدي[1] عليه بشر[2]. وذلك[3] بحسب[4] حضور قلبه في[(a)] الذكر والملازمة له[5]، وتذكر[6] في < مجالس العظماء >[7] والمتكبّرين. فيعطفون < على قائلها ويخضعون له >[8] من حيث لا يعلمون[9] من أين لهم ذلك. وفيها الحفظ[10] من الأداء[11] وسائر المخاوف < في سفر أو حضر أو >[12] < فيها سرّ الجلال >[13]]][(b)] [[(c)] والهيبة وغناء[14] النفس [٨٧ب] وطهارتها عن[15] الرذائل وعلو الهمّة. وفيها[16] امتزاج من ذكر الملائكة الأكابر وكشف أسرار الولاية للأولياء ومعاني حقائقها وتأييد كلّ وليّ ووالي < وحفظ وتوفيق >[17] في أحكامهم وأوامرهم وتظهر[18] عليهم[19] أسرار السياسة[(d)][20] ويوفّقون[21] لمعرفتها. ⌉ [α]]][(e)]

1. BnF2 : orth. تعدا
2. BnF1 : بشيء ; BnF2 : شيء
3. BnF2 : من ذلك
4. BnF1 : بسبب
5. BnF1 : om.
6. BnF1, BnF2 : ويذكر
7. BnF1 : مجلس العلماء والعظماء
8. BnF1 : وينصتون لقائلها
9. BnF1 : يعلم ; BnF2 : يعلمه
10. BnF2 : للحفظ
11. BnF1 : orth. الأدى ; BnF2 : الأذى (orth. الأذاء)
12. BnF1 : سفرًا وحضرًا ; BnF2 : في سفر أو حضر و
13. BnF1 : BnF1 : om.
14. BnF1 : orth. وغنى
15. BnF1 : من
16. BnF1 : وفيه (fautif)
17. BnF1 : وحفظه ويوقفوا
18. BnF2 : ويظهر
19. BnF1 : om.
20. BnF2 : الرياسة
21. BnF1 : ويوقفون

a. BnF1 : [117a]
b. BnF1 : fin de la section XXI ([117a])
c. BnF1 : début de la section XXIV ([117a])
d. BnF1 : [117b]
e. BnF1 : fin de la section XXIV ([117b])
α. Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 152a-152b (*ǧumla* 4).

[[(a) وأمّا اسمه[1] القدّوس والقائم من أدمن من[2] ذكرهما[3] بعد نقشهما < في جدول >[4] فإنّه يسبق[5] الخيل في مشيه[6] وجد، وله مفرد، < لأنّ الاسم مفرد[7] >[8] لا جدوله[9] [كذا]، لأنّه < جزاصم[10] ويبخّر[11] بمقل >[12] أزرق[α] وقسط[β] ومرّ[γ][13] < وينفع هذا الجدول لوجع الرأس يعلّق[14] عليه فإنّه يبرأ في الوقت >[15].

وأمّا(b) اسمه[16] < الملك القدّوس فمن ذكرهما >[17] عند ذي < ملك وقدرة >[18] < فإنّه يذلّ[19] له[20] ويخضع[21] وينقاد >(c)[22] لأمره وتصلح[23] [كذا] < ملازمة ذكرهما >[24] للملوك. < فإنّ ذلك يثبت ملكهم ويبسط >[25] < قدرتهم ورعيتهم >[26]، وكذلك يصلح للسالك[27] الذي تغلبه[28] نفسه.

1. BnF1 : om.
2. BnF1, BnF2 : om.
3. BnF2 : ذكرها (fautif)
4. BnF1 : وأدمن ذكرهما في الطريق
5. BnF1 : يسابق
6. Esc1 : + M.D. وقد عوين ذلك (صح, r°) ; BnF1, BnF2 : المشي ; BnF1 : ad. وقد عوين ذلك
7. BnF1 : المفرد
8. Esc1 : M.D. (صح, r°)
9. BnF1 : جدول له (bonne leçon)
10. Esc1 : + M.G. فإن رسماهما (45°) ; BnF2 : جر واصم
11. Esc1 : orth. وسخر
12. BnF1 : جزاصم فإن رسما كما بينا أوّلًا والبخور مقل
13. BnF1, BnF2 : مرّ ; Esc1 : + M.D. وجعلا ذكرا كان ما ذكر ومن طبع له به وألقى على رأسه ذهبت أوجاعه من حيث هي وقد جربت ذلك في آحاد الأشخاص فكان وإن طبع على شمع أبيض وسقى في ما لصاحب القروح أذهبها (صح, r°)
14. BnF2 : يلقي
15. BnF1 : كان ما ذكر ومن طبع له به وألقى على رأسه ذهبت أوجاعه من حيث هي وقد جرّبت ذلك في آحاد الأشخاص فكان وإن طبع على موم أبيض وسقي في ماء لصاحب القروح أذهبها
16. BnF2 : om.
17. BnF1 : القدّوس والملك لا يذكر أن
18. BnF2 : قدرة وملك
19. Esc1, BnF2 : orth. يدل
20. BnF2 : om.
21. Esc1 : la première lettre basse porte les deux points sur le côté
22. BnF1 : إلّا دلّ له وانقاد
23. BnF1, BnF2 : ويصلح (bonne leçon)
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : إذا داوموا عليه ثبت [كذا] الله تعالى ملكهم وانبسطت
26. BnF1 : قدرتهم ; BnF2 : رعيتهم وقدرتهم
27. BnF2 : للمسالك (fautif)
28. BnF1 : orth. معلمه ; BnF2 : يغلبه

a. BnF1 : début de la section XXVI ([117b])

b. Esc1 : + M.G.&M.sup. فقد اجتمع في هذه الحلّة سائر // سائر أسمائها وتأثيرها مختصرًا وخواصّ حروفها والاسم الأعظم (90°&180°)

c. BnF1 : [118a]

α. Le terme de *muql* désigne le bdellium. Il s'agit d'une gomme utilisée comme fumigation et qui dégagerait un odeur proche de celle des blattes de Byzance. Dioscorides, d'après Ibn al-Bayṭār, fait venir cette substance d'Arabie. Mūsā b. Maymūn précise que cette résine s'appelle *al-muql al-azraq* ou *muql al-yahūd*. La *Tuḥfat al-aḥbāb* a la leçon *muqīl azraq*. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 162-163 ; *Traité des simples*, III, p. 331-333, n°2157 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 26 (texte arabe) et 114 (traduction), n°230 ; (article *dawm*) Ibn al-ʿIbrī, *Muntaḫab* Kitāb Ǧāmiʿ al-mufradāt, p. 112 (texte arabe) et 493-496 (traduction), n°237 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 27 (texte arabe) et 114-115 (traduction), n°257.

β. *Qusṭ* désigne le costus. Sa fumigation est réputée emménagogue. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 18-19 ; *Traité des simples*, III, p. 85-86, n°1785 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 27-29 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 37 (texte arabe) et 169 (traduction), n°338 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 36 (texte arabe) et 153 (traduction), n°350.

γ. *Murr* désigne la myrrhe. Il s'agit d'une gomme, que Dioscorides, d'après Ibn al-Bayṭār, fait venir d'Arabie. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, IV, p. 145-147 ; *Traité des simples*, III, p. 300-303, n°2102 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 28 (texte arabe) et 118-119 (traduction), n°265.

< فإنّه إن >[1] استدام ذكره بعث الله تعالى[2] إليه[3] ملائكة < تؤيّده وتنصره >[4] على من يخالفه[5] من عوالمه ومعنى القدّوس بضمّ القاف الطاهر[6]، لأنّه[7] مأخوذ من القدس[8](a)، وهو الطهارة، ويجوز أيضًا[9] بفتح القاف وسمّى[10] جبريل[11] - عليه السلام - روح القدس لأنّه[12] متقدّس في ذاته بتقديس الله تعالى. والقدّوس[13] في < وصف الله >[14] تعالى من صفات التنزيه لبرآة[15] ذاته وصفاته عن < شائبة تشيب[16] [كذا] >[17] مخلوقاته بل كلّ وصف لمخلوق. وإن كان كاملاً لذلك الموصوف[18] به، < لأنّ الله >[19] تعالى متقدّس عن مشابهة المخلوقين في شيء من الأشياء.

1. BnF2 : فإن
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : om.
4. BnF2 : يؤيّده وينصره
5. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. يخالفه
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : فعول
8. BnF1 : القدّوس
9. BnF1 : ad. قدّوس
10. BnF1 : ويسمّى (orth. وسمّى)
11. BnF2 : جبرئل
12. BnF1 : لا
13. BnF1 : ad. على هذا هو الله تعالى بظاهر ذاته والقدّوس
14. BnF1 : وصفه
15. BnF2 : ليسراة (fautif)
16. BnF1 : تشوب (bonne leçon)
17. BnF2 : سامية ليشوب (bonne leçon)
18. BnF2 : الوصف
19. BnF1 : فالله

a. BnF2 : [119b]

وأمّا اسمه[1] العليّ العظيم من[2] وفّقهما في خاتم من ذهب وبخّره بعود وعنبر[α] وحمله معه، فكلّ[3] من رآه دلّ له[4] وخضع[5]. وقد كانت الملوك تتّخذه[6] من بعد السفّاح[β] إلى زماننا هذا، فيثبت ملكهم وانبسطت[7] دولتهم وقدرهم[8]. وقد قيل للمأمون[γ] : "كيف[9] بك إذا < نزل بك >[10] ملوك فارس ؟"، فأخرج يده بخاتم فيه الاسمان موفّقان. فقال : "لا يقدر علينا أحد ما دام[(a)] هذا الخاتم منقوشًا".][(b)]

[[(c)] وأمّا اسمه[11] الحفيظ فإذا جمعت حروفه وكسّرتها[12] كما أرسمه لك فإنّ حامله وذاكره لا يخاف من شيء ولا يعدو[13] عليه مخوّف ويحفظ من جميع المخاوف. ولو وقع في بحبوحة الخوف لسلم[14] وحفظ [٨٨أ] <<[(d)] وأمن[15] وسكن قلبه. إذا كان فيه حضور ترى من مشاهدة الحفظ عجبًا ولي من ذلك عجائب.

وأمّا ذوا [كذا] الجلال فهو اسم من أسماء التنزيه وزيادة في التوحيد، وقد تقدّم لنا تصريفه.

1. BnF2 : om.
2. BnF2 : فمن
3. BnF1 : فإنّه
4. BnF1 : om.
5. BnF2 : والخضع
6. BnF2 : تتجده (fautif)
7. BnF1 : وتنبسط (bonne leçon) ; BnF2 : ويبسط
8. BnF1, BnF2 : وقدرتهم
9. BnF1, BnF2 : فكيف
10. BnF1, BnF2 : أتتك
11. BnF2 : om.
12. BnF2 : وكسّرتهما
13. Esc1, BnF2 : orth. يعدوا
14. BnF2 : اسلم (fautif)
15. Esc1 : om. (mot absent de la réclame : la réclame de la page précédente ne porte que وسكن)

a. BnF1 : [118b]

b. BnF1 : fin de la section XXVI ([118b])

c. BnF1 : passage absent du manuscrit

d. Esc1 : le passage suivant n'apparaît pas dans le manuscrit (lacune). Nous reproduisons donc le passage en question d'après BnF2.

α. Il s'agit d'ambre gris, matériau cher et précieux à l'époque médiévale et pour cela appelé « roi des parfums » (*sayyid al-ṭīb*) d'après Ibn Ḥassān dans l'ouvrage d'Ibn al-Bayṭār. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 134-135 ; *Traité des simples*, II, p. 469-471, n°1587 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 10-13 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 32 (texte arabe), et 136 (traduction), n°307. Sur la fabrication d'ambre gris en parfumerie, cf. al-Kindī, *Kīmiyāʾ al-ʿiṭr wa-l-taṣʿīdāt*, p. 6-7 et 42 (texte arabe). Voir aussi Martin Plessner et Julius Ruska, « ʿAnbar », *EI²*.

β. Al-Saffāḥ, premier calife abbasside qui régna de 132/750 à 136/754 après avoir consacré la chute de la dynastie omeyyade. Cf. Sabatino Moscati, « Abu 'l-ʿAbbās al-Saffāḥ », *EI²*.

γ. Al-Maʾmūn, cf. *supra* p. 135. Ce calife abbasside qui régna de 198/813 à 218/833 dut son pouvoir à son succès dans la guerre contre son frère al-Amīn qui régna de 193/809 à 198/813. L'anecdote ici mentionnée fait donc de lui l'héritier légitime de Hārūn al-Rašīd et explique comment il put vaincre son frère.

﴿66﴾ فصل.

وأمّا الساعة التاسعة من يوم الأحد والثانيّة منه، فصاحبها الزهرة، ولها خاتم مسبّع. وللزهرة من الساعات أيضًا[a] الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة الأحد، وهو التاسعة. ولكلّ ساعة من هذه الساعات الثلاثاء دعاء قائم بها. فأمّا دعاء هذه الساعة - أعني التاسعة من ليلة الأحد - فهو :

⌈ "يا ربّ الأرباب مربّي الكلّ بلطيف ربوبيّته أسرع لي بسريان لطفك الخفيّ بلا محنة، وقلّبني بين إصبعين من أصابع لطفك حتّى أشاهد لطيف اللطف من كلّ جهة وقعت الإشارة إليها أو عجزت حتّى أغرق في بحر لطفك مبتهجًا بحلاوة ذلك البحر حلاوة تغدي أرواح المرتاحين لفهم أسرارك، وامنحني اسمًا من أسماء نورك الذي من تدرّع به وقي شرّ ما يلجّ أفي الأرض وما يخرج منها وما ينزل من السماء وما يعرج فيها إنّك لطيف خبير." ⌉ [α]

فمن دعا بهذا الدعاء إلى طلوع الفجر مع حضور قلب وصدق نيّة رأى من العجائب ولطائف الله تعالى ما لا يطاق وصفه. وإن كتبته في هذه الساعة وعلّقته على نفسك كان لك حصنًا مغيفًا. وإن محاه وشربه دامت صحّته وذهب سقمه.

وأمّا دعاء الساعة الثانيّة - أعني من يوم الأحد - فهي :]][b]

[[[c] ⌈ "ربّ فرّحني بما ترضي به عنّي[1] فرحًا يبهجني بجميع[2] المسارّ حتّى لا ينبسط شيء من وجودي إلّا بما بسطه جودك[3] العليّ ربّ فرّحني بنيل المراد منك بفناء إرادتي منّي حتّى لا يكون[4] في كوني إرادة إلّا إرادتك محفوظة[5] من عوارض[6] التلوين، < وانـ[ـبـ]ـهج[7] لي بذلك في >[8] سريان الأفراح في الوجودين برزق الباطن والظاهر، إنّك باسط[d] الرزق والرحمة < يا ذا[9] الجود الباسط >[10] يا ذا[11] البسط والجود يا باسط يا جواد يا فتّاح وممّا تزيده إن شئت، أسألك[12] أن تبلغني ما أملته من قضاء حاجتي وبلوغ إرادتي، إنّك أنت الحميد المجيد المنعم التوّاب[13] الوهّاب الرحمن الرحيم الحليم الكريم."]][e]

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : بجميل (fautif) ; BnF2 : orth. بجميع
3. BnF1 : وجودك
4. BnF1 : orth. يكون
5. BnF1 : حفوظ
6. BnF1 : علامة
7. BnF2 : orth. وانهج
8. BnF1 : وابهجني بإدراك
9. BnF2 : ذ
10. BnF1 : om.
11. BnF2 : orth. ذ
12. BnF2 : orth. أسئلك
13. BnF2 : التوّاب (sur cette graphie, voir p. 148)

a. BnF2 : [120a]
b. BnF1 : passage absent du manuscrit
c. BnF1 : début de la section XXXI ([119b])
d. BnF2 : [120b]
e. BnF1 : fin de la section XXXI ([119b]) ; [120a]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 9a.

[[(a) والآيات المناسبة لهذا قوله تعالى { فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ }[α] إلى { يَحْزَنُونَ }[β] { قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ }[γ] إلى قوله { يَجْمَعُونَ[1] }[δ]. فمن دعا في هذه الساعة ٤٦ مرّة أذهب الله تعالى عن قلب الحزن وعن صدره الحرج والضيق ونفى[2] عنه كلّهم وغمّ وبه يدعو للمسجونين والمأسورين والمخزونين فيفرج الله تعالى[3] عنهم وذلك بعد صلاة تسليمتين ⌈ [ε]]](b). [[(c) ومن كتب اسمه سبحانه[4] الباسط والجواد والفتّاح العدد المذكور في هذه الساعة وحمله معه لا يقع عليه بصر إلّا أحبّه وعظمه وانبسط له[5] ويصلح هذا الذكر[6] لأرباب[7] القبض وأهل الخلوات. فإنّهم يستروحون منه أنسًا في خلواتهم ومخاطبات بألطاف[8] مختلفة بقدر المقام[9] يعرف ذلك من كانت له إحاطة بكشف أسرار الدعوات والأسماء، فافهم وقس عليه ترى عجبًا.]](d)

[[(e) وأمّا دعاء الساعة التاسعة، فهي :

⌈ "سيّدي[10] أدخلني في رياض بواطن[11] أسمائك من الباب الخاصّ الذي لا يحتجب[12] بنور ولا بظلمة[13] [كذا] ولا بشيء منه ولا بشيء[14] خارج عنه وأطلق يد[15] قواي في نيل < أنعمه وأذقني >[16] ذوق كلّ مذوق منه حتّى أكون بك فيه وأكون(f) < بك / فيه >[17] مبتهجًا بجلاوة[18] [كذا] ذلك منك وبك إنّك لطيف عطوف رحيم رحمن[19] رؤفٌ كريمٌ." ⌉ [ς]]](g)

1. BnF2 : première lettre s.d.
2. BnF2 : orth. ونفا
3. BnF2 : int.sup. (صح, r°)
4. BnF1 : تعالى
5. BnF1 : ad. قلبه بخاصّيّة الدعاء والاسم والآيّة
6. BnF1 : المذكور
7. BnF1 : لأصحاب
8. BnF1 : بألفاظ
9. BnF1 : القبض والمقام
10. BnF1 : إلهي وسيّدي
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : يحجب (orth. حجب)
13. BnF1 : ظلمة (bonne leçon)
14. BnF1 : ad. من
15. BnF1 : يدي (bonne leçon)
16. BnF1 : النعمة وألهمني تحقيق
17. BnF1 : inv.
18. BnF1 : بحلاوة
19. BnF1 : om.

a. BnF1 : passage similaire à la section XXIX
b. BnF1 : passage similaire à la section XXIX
c. BnF1 : début de la section XXX ([119b])
d. BnF1 : fin de la section XXX ([119b])
e. BnF1 : début de la section XXXIII ([120a])
f. BnF2 : [121a]
g. BnF1 : fin de la section XXXIII ([120a])
α. Coran, III, 164/170.
β. Coran, III, 164/170.
γ. Coran, X, 59/58.
δ. Coran, X, 59/58.
ε. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 3a.
ς. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 6b.

[[(a) والآيات المناسبة قوله تعالى { مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا }[α]. ويناسبه من الأسماء أيضًا الظاهر[1] الباطن اللطيف الخبير. من دعا به في هذه الساعة على طهارة مستقبل القبلة بعد صلاة ركعتين ٤٠ مرّة فرّج الله تعالى كربه وانجلى[2] همّه وغمّه، وهو من أذكار المتصرّفين في العالم بالقوّة الأزليّة]](b). [[(c) < ويناسبه هذه اللطيفة العجيبة وهي ١٨ غير أسماء الذات >[3] وهي : هو الله الذي لا إله إلّا هو الجميل(d) الرحمن الرحيم اللطيف العليم الرؤف[4] العفوّ الغفور المؤمن البصير[5] المجيب المغيث القريب السريع الكريم ذو[6] الإكرام ذو[7] الطول المنّان.]](e)

[[(f) أمّا اسمه السريع فمن أدمن ذكره وسأل الإجابة فإنّه ينالها في كلّ ما أراد من رؤية الأرواح وغير ذلك. ومن كتبه وعلّقه عليه عصمة الله تعالى في تقلّباته في أمور دنياه وأخراه. ومن كتبه مع اسمه المقلّب وأمسكه عنده داعت له الأمور المغيثات [كذا] عن >>(g) شواهد الحسّ، < وهو ذكر >[8] يصلح لأهل التلوين من تكرير الخواطر والوساوس[9]. ومن رسمه في كفّيه ورفعها[10] للسماء ويذكر الاسم أربعة آلاف ومائتين وسبعة وسبعين مرّة فإنّه ينال الإجابة بإذن الله تعالى. وإنّما(h) يذكر الاسم هذا العدد لأنّ عدد حروف الاسم ستّمائة وأحد عشر(i) < اضرب ذلك >[11] في سبعة أيّام تخرج[12] ٤٢٧٧[13] وهو العدد المذكور، وتقول]](j) : [[(k) "اللهمّ إنّي أسألك[14] باسمك السريع < القريب / المجيب >[15] الذي خزنت[16] به فواتح رحمتك وخواتم إرادتك وسرعة إجابتك يا سريع لمن قصده يا قريب[17] لمن سأله يا[18] مجيب لمن دعاه اسرع لي[19] < في قضاء >[20] حاجتي وبلوغ إرادتي

1. BnF2 : الظاهر
2. BnF2 : orth. وانجلا
3. BnF1 : ويناسبها من أسماء الله تعالى هذه الأسماء وعددها ثمانية عشر اسمًا غير أسماء الذات
4. BnF1 : ad. الرحيم
5. BnF1 : النصير
6. BnF2 : orth. ذوا
7. BnF2 : orth. ذوا
8. BnF2 : وذكره
9. BnF2 : والوسواس
10. BnF1, BnF2 : ويرفعهما
11. BnF2 : اضربه
12. BnF2 : يخرج
13. BnF2 : ٤٢٧٧ le nombre est surmonté d'un trait
14. BnF2 : orth. أسئلك
15. BnF1 : inv.
16. BnF1 : جريت ; BnF2 : فتحت
17. BnF2 : مجيب
18. BnF1 : ad. من هو
19. BnF1 : om.
20. BnF1 : بقضاء

a. BnF1 : passage similaire à la section XXXII
b. BnF1 : passage similaire à la section XXXII
c. BnF1 : début de la section XXXIV ([120a])
d. BnF1 : [120b]
e. BnF1 : fin de la section XXXIV ([120b])
f. BnF1 : passage similaire à la section XXXV
g. Esc1 : le manuscrit reprend ici
h. Esc1 : + M.G. قف على الحكمة في تكرار الاسم عند العدد (écriture africaine)
i. BnF2 : [121b]
j. BnF1 : passage similaire à la section XXXV
k. BnF1 : début de la section XXXVI
α. Coran, XXXV, 2.

يا سميع يا مجيب يا سريع يا قريب آمين"]][a].[[b] < وأمّا اسمه المغيث فمن >[1] كسّره مع اسمه المتعالي[2] المهيمن"[c]، ورسمه في فصّ من العقيان[3] الأحمر < يدور معه قوله تعالى >[4] { بَدِيعِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنَّي يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ }[5][α] إلى قوله تعالى[6] { اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ }[β]، وحمله[7] على نسك وتعبد[8] إناه[9] [كذا] الله تعالى[10] مناه في دينه ودنياه وتتلقّاه الملائكة بالبشرى والسرور من الله تعالى في كلّ يوم. ومن اتّخذه وردًا أناله[11] الله تعالى به مطالب الدين والدنيا جميعًا وأتاه الله تعالى[12] برزق لم يعلمه، وأتاه[13] العزّ من جميع الخلق[14] حتّى أنّ الأرواح الروحانيّة تنزل عليه[15] مرّتين < كلّ يوم مرّة[16] >[17] بالغداة < ومرّة بالعشي >[18]، وهو خاتم الإجابة[19].

وأمّا اسمه الرحمن الرحيم < فذكر شريف >[20] يصلح[21] للمضطرّين وأمان للخائفين[22]. < ومن[23] أكثر من ذكره كان ملطوفًا به في « جميع أموره »[24]. / « ومن نقشه »[25] على[26] خاتم آخر يوم الجمعة فإنّه[27] لا يرى ما يكره[28] ما دام « الخاتم معه »[29] >[30].]][d]

1. BnF1 : واسمه القريب من
2. Esc1 : orth. المتعال ; BnF2 : تعالى
3. BnF1 : العقيق
4. BnF1 : وفي دائرة
5. BnF1 : ad. ولم تكن له صاحبه
6. BnF1, BnF2 : om.
7. BnF1 : وحمل
8. BnF1 : وتعبّد (fautif)
9. BnF1, BnF2 : إنالة (bonne leçon)
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : ناله (fautif)
12. BnF2 : om.
13. BnF1 : ونال ; BnF2 : وأناله
14. BnF2 : الخلائق
15. BnF1 : إليه كلّ يوم
16. BnF2 : om.
17. BnF1 : om.
18. BnF1, BnF2 : والعشيّ
19. BnF1 : ad. والذكر
20. BnF1 : فأذكار شريفة
21. BnF1, BnF2 : om.
22. BnF1 : الخائفين
23. BnF1, BnF2 : من
24. BnF1 : كلّ الأمور
25. BnF1 : لا ينقشه أحد
26. BnF1, BnF2 : في
27. BnF1 : آخر النهار كان
28. BnF1 : يكرهه
29. BnF1 : عليه
30. BnF1 : inv.

a. BnF1 : fin de la section XXXVI
b. BnF1 : début de la section XXXVIII
c. BnF1 : [121a]
d. BnF1 : fin de la section XXXVIII
α. Coran, VI, 101.
β. Coran, VI, 103.

[[[(a)] وأمّا[(b)] اسمه اللطيف فما أسرعه[1] في تفريج الكرب في أوقات الشدائد ولا يذكره من كان في نفسه أمر عظيم هاله[2] ومثل[(c)] ذلك في تخيّله وأقبل على الذكر، وهو يلاحظ تلك الكيفيّة إلّا شاهد العجب منها كيف تنحلّ[3] وتضمحل[4] فلا يقوم من مقامه وبقي عليه شيء يرهبه]][(d)].

[[[(e)] < وإن انضاف >[5] إليه اسمه تعالى الواسع والشهيد فيكون نمطًا جليلاً يصلح لأرباب التجرّعات[6] في الخلوات. < ولمن ذاق >[7] شطرًا من المحبّة واتّصف بشيء من آثارها فإنّه [٨٨ب] تنمّى[8] أحواله بهذا النمط.]][(f)]

[[[(g)] وأمّا اسمه الرؤف والحليم والمنّان فلا[9] يذكرهم[10] [كذا] من خاف شيئًا إلّا وجد برد الطمأنينة < وسكن روعه >[11] وذكر من له اطّلاع إنّه من استدام على هذا الذكر إلى أن يغلب عليه حال منه على[12] خلو معدة من الطعام وأمسك[13] النار لم تعدوا[14] [كذا] عليه. ولو تنفّس حينئذ على < قدر يغلى >[15] لسكن[16] غليانها[17] ولا يكتبها[18] أحد ويقابل بها من يخاف[19] إلّا أطفأ الله تعالى[20] شرّه عند رؤيته ولا يستديم[21] هذا الذكر من غلبته شهوته[22] إلّا نزع الله تعالى ذلك منه النزوع[23] الكلّيّ.

1. BnF2 : ad. في الإجابة
2. BnF2 : أهاله (fautif)
3. Esc1 : orth. تحل ; BnF2 : ينحلّ
4. BnF2 : ويضمحل
5. BnF2 : ومن أضاف
6. BnF2 : التجرّعات (bonne leçon)
7. BnF2 : ومن دقّ (fautif)
8. BnF2 : ينمي
9. BnF1 : لا
10. BnF1 : (fautif) ; يذكرهاBnF2 : يذكرها (bonne leçon)
11. BnF1 : وتسكين الروع
12. BnF2 : M.D. (صح, r°)
13. BnF2 : ثمّ أمسك
14. BnF1, BnF2 : تعد (bonne leçon)
15. BnF1 : قدرة تغلى
16. BnF1, BnF2 : سكن
17. BnF2 : غليانه
18. BnF1 : orth. يكتبها
19. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : يخافه
20. BnF1 : om.
21. Esc1 : orth. ستديم
22. BnF2 : شهوة
23. BnF1 : النزع

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. Esc1 : + M.G. قف على اسمه اللطيف تكر (écriture africaine)
c. BnF2 : [122a]
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
e. BnF1 : passage similaire à la section XXXIX
f. BnF1 : passage similaire à la section XXXIX
g. BnF1 : début de la section XL

وأمّا اسمه العفو[1] الغفور الغفّار فذكر يصلح[2] < لأهل النسيان >[3]. < ومن كسّرهما مثلّثًا >[4] وفائدة التثليث[5] لتخرج[6] زاوية < الثلاثة الأضلاع >[7] < ويرسمهما[8] في ذهب عند أذان الأوّل من يوم الجمعة ويكون[9] معه قوله تعالى { هُوَ[10] الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ }[α] إلى قوله { وَهُوَ[11] الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ }[β] ويحمله[12] معه فإنّه تظهر[13] له عجائب وتكسّرها[14] هكذا[(a)] : ا ل ا ل ا ل ر و م[15] ک ر ف ا ن ي م[16] >[17]. وإن أردت[18] ذلك فانظر[19] في صورة تكسير[20] الصور.]][(b)]

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : ad. لدفع المولم من الم الدين والدنيا فسبحان من اودع أسراره أسماؤه، وأمّا اسمه الرؤف المنّان الكريم ; BnF2 : ad. لدفع المولم من الم الدين والدنيا سبحان من اودع أسراره أسماءه، وأمّا اسمه الرؤف المنّان الكريم فذكر يصلح
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : من كسّرهم مثلّث
5. BnF1 : التليث (fautif) ; BnF2 : التكسير
6. BnF1 : أن تخرج (orth. بخرج) (fautif) ; BnF2 : ليخرج
7. BnF2 : الثلث الأظلاع (fautif)
8. BnF2 : وترسمها
9. BnF2 : ويدور
10. BnF2 : وهو
11. BnF2 : om.
12. BnF2 : orth. وبحمله
13. BnF2 : يظهر (fautif)
14. BnF2 : ويكسرها
15. BnF2 : ad. ن
16. BnF2 : ن
17. BnF1 : om.
18. BnF2 : om.
19. BnF1 : فانظره
20. Esc1 : le mot est précédé d'une ا rayé

a. BnF2 : [122b]
b. BnF1 : fin de la section XL
α. Coran, VI, 73.
β. Coran, VI, 73.

﴾67﴿ [[(a) فصل.

وأمّا[1] الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة الجمعة وهي التاسعة[2] فهي :]](b)

[[(c) "إلهي تعالى مجدك تعالى مجدك[3] [كذا] تعالى قدسك < تعالى قدسك تعالت قدرتك >[4] تعالت قدرتك تعالى اسمك < تعالى اسمك >[5] تعالت صفاتك[6] تعالت حضرة جلالك < تعالت حضرة جلالك تعالت >[7] حضرة كمالك كملت حضرة جمالك يا جميل الأسماء يا جليل الأفعال يا < متعال عن >[8] < كلّ متعال [كذا] >[9] كلّ معراج(d). فإلى بابك[10] العليّ[11] انتهاؤه وكلّ سلّم للصعود. فباسمك[12] عروجه وابتداؤه[13] تجلّيت في أسمائك فظهر التجلّي في أفعالك حتّى أشرف[14] كلّ مكوّن بإشراف[15] تجلّيك. فكلّ موحّد[16] إنّما يوحّدك بما < ظهر له >[17] من تجلّيك ويتصرّف بسرّ[18] ما أسررت فيه من معرفة أسمائك ويعرفك[19] به من تعليم[20] علمك[21]. فأنت الرفيع[22] [كذا] الدرجات[23]. فالكلّ منك[24] ترتيبه ومنك تقريبه. أسألك[25] بما حواه هذا الذكر من أسرار اسمك[26] وخصائص علمك أن ترفع[27] وجودي إلى سماء عزّتي(e) بك على معراج[28] عنايتك باسمك[29] الرفيع فوقي واسمك القويّ تحتي واسمك العليّ أمامي [٨٩أ] واسمك الهادي خلفي واسمك الحفيظ عن يميني واسمك المنيع عن شمالي. فلا أزال في حضرة[30] جمالك[31]

1. BnF2 : ad. دعاء الساعة العاشرة من يوم الأحد والثالثة منه فصاحبها عطارد وله خاتم مثمّن، وله من الساعات أيضًا
2. BnF2 : ad. ولكلّ ساعة من هذه الثلاث ساعات دعاء قائم بها، فأمّا دعاء هذه الساعة أعني التاسعة من ليلة الجمعة
3. BnF1, BnF2 : جدّك (bonne leçon)
4. BnF1 : تعالى سرّك تعالى قدرك ; BnF2 : ٢ تعالى سرّك تعالى قدرك
5. BnF1, BnF2 : تعالت أسماؤك
6. BnF1, BnF2 : ad. تعالت أفعالك
7. BnF1, BnF2 : جلّت
8. BnF1, BnF2 : متعالي [كذا] على
9. BnF1 : العلويّات (bonne leçon, conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*)
10. BnF1 : باب
11. BnF2 : العلّ (fautif)
12. BnF2 : ad. قوامه وكلّ صاعد إلى حضرة السؤال فباسمك
13. BnF2 : وانتهاؤه
14. BnF1 : أشرق
15. BnF1, BnF2 : بإشراق
16. BnF2 : يوحّد (fautif)
17. BnF2 : أظهرت فيه
18. BnF2 : عفك بما أبطنت فيه من سرّ
19. BnF1, BnF2 : ad. بما تعلّق
20. BnF1 : تعلم
21. BnF1 : ad. في أوّليّته من اتّخاذه بك
22. BnF1 : رفيع (bonne leçon)
23. BnF1 : ad. ورافع الدرجات
24. BnF1, BnF2 : بك
25. BnF1, BnF2 : orth. اسئلك
26. BnF2 : عُلُوّك وأسماء عزّتك
27. Esc1 : orth. برفع
28. BnF2 : ad. من معارج
29. BnF1 : فاسمك ; BnF2 : واسمك
30. Esc1 : dernière lettre peu lisible ; BnF1, BnF2 : حصن
31. BnF1, BnF2 : أسمائك

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. BnF1 : passage absent du manuscrit
c. BnF1 : début de la section L ([125a])
d. BnF1 : [125b]
e. BnF2 : [123a]

مستشرفًا على من سواي استشراف الغيبة[1] [كذا] على الشهادة. فلا تصل[2] إلى خواصّ[3] النفوس بتأثير غير ما بهجني[4] به ولا تنال[5] الانفعالات < منالًا منّي >[6] إلّا ما[7] يبسطني[8] [كذا] وشهب حمايتك[9] ترمي من رماني[10] [بسوء][11] ربّ إسرافيل وعزرائل[12] وجبرئل[13] لا قوّة إلّا بك." ⌉ [α]

من استدام على هذا الذكر إلى طلوع الفجر ظهر[14] له < من علوم >[15] الله تعالى ما يدهشه[16] عن[17] حسّه[18] وعلامة ذلك أن < يبدوا في صفة إيجاس >[19][(a)] وارتجاف ولا سيّما في الليلة المظلمة. ومن[20] علّقه على نفسه لا يمرّ على من يريد ضرّه إلّا ابتهرت[21] عيناه عند رؤيته.]][(b)]

[[(c)] وأمّا دعاء الساعة[22] الثالثة هو[23] :][(d)]

1. BnF1, BnF2 : الغيب (bonne leçon)
2. BnF1 : يصل (fautif)
3. BnF2 : قوى
4. BnF1 : تبهجني (fautif) ; BnF2 : يبهجني
5. BnF1 : ينال (fautif)
6. BnF2 : منّي منالاً
7. BnF1, BnF2 : بما
8. BnF1 : تبسطني (bonne leçon) ; BnF2 : تبسطني به
9. BnF1, BnF2 : عنايتك
10. BnF2 : رامني (fautif)
11. Esc1, BnF2 : om. ; rétabli d'après BnF1, conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*
12. BnF2 : وعزرائيل وميكائيل
13. BnF2 : وجبرئيل
14. BnF2 : ظهرت
15. BnF1 : من عظمة ; BnF2 : عظمة من
16. BnF1, BnF2 : يذهله
17. BnF2 : ad. علوم
18. BnF1 : علوم حسّيّة
19. BnF1 : يبدأه صفة إيجاش (fautif) ; BnF2 : يبدوه الجأش
20. BnF1 : فمن
21. BnF1, BnF2 : انبهرت
22. BnF2 : السالثة (fautif)
23. Esc1 : int.sup. ; BnF2 : فهو

a. BnF1 : [126a]
b. BnF1 : fin de la section L ([126a])
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 12b-13a.

[[(a) "ربّ قلّبني[1] في أطوار معارف[2] أسمائك تقليبًا يشهد[3] لي به[4] ذوات[5] وجودي ما أودعته ذوات[6] وجودي من[7] الملك والملكوت حتّى أعاين سريان سرّ قدرتك في عالم[8] المعلومات. فلا يبقى[9] معلوم إلّا وبيدي[10] دقيقة منه مجذوبة[11] بيد كمال نور طوع[12] حتّى تذهب ظلمات[13] الإكراه < ما تصرّف >[14] في المبهج[15] بمبهجات[16] المحبّة، إنّك أنت المحبّ والمحبوب، يا مقلّب(b) القلوب قلّب قلبي إلى[17] طاعتك وابتغاء[18] مرضاتك أو قلّب لي < قلب فلان >[19]." [α]]](c)

[[(d) والآيات[20] المناسبة < له قوله >[21] تعالى { وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ }[β] إلى قوله(e) { وَآتَاكُمْ[22] مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ }(f)[γ] وقوله تعالى[23] { يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ < وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ >[24] }[δ] إلى قوله { فَإِنِّي تُصْرَفُونَ }[ε] وقوله تعالى { فَإِنَّ

1. BnF1, BnF2 : ad. لقضاء الحاجات
2. BnF2 : مقارب
3. BnF1 : تشهد
4. BnF2 : int.sup., ad. في
5. Esc1 : ذ s.d. ; BnF1 : في دارت (fautif)
6. Esc1, BnF2 : ذ s.d. ; BnF1 : دوّات (fautif)
7. BnF1 : om.
8. BnF1, BnF2 : معالم
9. BnF1 : orth. سقى
10. BnF1 : وبيدي (fautif)
11. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d.
12. BnF1, BnF2 : الطلوع
13. BnF1, BnF2 : ظلمة
14. BnF1 : فأتصرّف ; BnF2 : فانصرف
15. BnF1 : المهج (fautif)
16. BnF1 : بمبتهجات (fautif) ; BnF2 : بمنهجات (fautif)
17. BnF2 : om.
18. BnF1, BnF2 : واتّباع
19. BnF1 : كذا وكذا
20. BnF2 : والآية
21. BnF1 : لقوله
22. BnF2 : تعلمون (fautif)
23. BnF1 : om.
24. BnF2 : om.

a. BnF1 : début de la section XLIV ([122b])
b. BnF1 : [123a]
c. BnF1 : fin de la section XLIV ([123a])
d. BnF1 : début de la section XLII ([122a])
e. BnF2 : [123b]
f. BnF1 : [122b]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 3b.
β. Coran, XIV, 37/32.
γ. Coran, XIV, 37/34.
δ. Coran, XXXIX, 7/5.
ε. Coran, XXXIX, 8/6.

مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا < إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ >[1] }[α]، وما انتظم في هذا النمط[2] من القرآن العظيم]][a]. [[[b] من دعا بهذا الدعاء على طهارة بعد < أن صلّى ستّ ركعات بثلاث >[3] تسليمات في هذه[4] الساعة قلّب الله[5] كلّ قلب فيه نقص إلى كلّ خاطر فيه كمال، وهو دعاء يصلح لأرباب الاستخارات لما فيه من سرعة قضاء الحاجات.

وأمّا دعاء الساعة العاشرة فهو :]][c]

[[[d] ⌈ "يا من نسبة العلوم إلى علمه نسبة لا شيء إلى شيء لا تتناهى[6] أظهرت الحروف بالقلم، فكان لها[7] تصريف في ألواح الملكوت قام لها[8] مقام مخارج[9] الحروف من الحلق والصدر واللهات واللسان كلّ جنس[10] صدر عن[11] اسم لا يعلم تركيبه سوى ملك[12] قلمك. فكلّ[13] نوع[14] صدر عنه مركّبًا فلوح إسرافيل [٨٩ب] أظهره بقوّة[15] بما[16] في آحاد كلّيّاته من جزءييّات[17] تراكيبه. أسألك[18] بهذا السرّ الخفيّ الذي وقف أهل العقل دونه ونفذ[19] إليك سرّه بسرّ أودعته فيه يوم إمكان وجوده. أسألك[20] كشف حجاب الغيب حتّى أعاين الغيب بما فيه من الروح الباقيّ يا حيّ < يا هو يا هو >[21] ياه ياه أنت أنت[22] يا مهيمن[23] يا خلّاق يا باقيّ أنت هو أنت هو." ⌉ [β]]][e]

1. BnF1 : إلى آخر الصورة ; BnF2 : إلى آخرها
2. BnF2 : اعظ (fautif)
3. BnF2 : صلاة ثلث
4. BnF2 : هذا (fautif)
5. BnF2 : ad. تعالى
6. Esc1, BnF1 : orth. تتناها ; BnF2 : يتياها (fautif)
7. BnF2 : له
8. BnF2 : بها
9. BnF1, BnF2 : فخارج (bonne leçon)
10. BnF2 : جلس (fautif)
11. BnF2 : عنه
12. BnF2 : ملكك (fautif)
13. BnF2 : وكلّ
14. BnF2 : اسم
15. Esc1 : M.sup. (صح)
16. BnF2 : ما
17. BnF2 : خروبيّات
18. BnF2 : orth. أسئلك
19. BnF2 : ونفد
20. BnF2 : orth. أسئلك
21. BnF2 : om.
22. BnF2 : om.
23. BnF2 : ad. يا قيّوم

a. BnF1 : fin de la section XLII ([122b])
b. BnF1 : passage absent du manuscrit
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : début de la section XLVII ([123b])
e. BnF1 : fin de la section XLVII ([123b])
α. Coran, XCIV, 5-8.
β. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 6b-7a.

[[(a) < الآيات المناسبة له >[1] < قوله تعالى >[2] { رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ }[α] الآية[3] .< ويناسبه من >[4] الأسماء العالم الشهيد المحصي الحكيم. < من دعا بهذا الدعاء في هذه الساعة على طهارة مائة مرّة(b) بعد صلاة ثمان ركعات وسأل الله - « عزّ وجلّ »[5] - أيّ حاجة قصدها يسّر[6] الله تعالى[7] قضاءها بغير مشقة >[8] ويفتح[9] الله تعالى عليه فهم ما لا يستطيع فهمه < من العلوم >[10] وعلم ما لم يكن[11] يعلم[12] ، < وهو ذكر يصلح لأهل البلادة والبهم[13] ، فإنّهم يرزقون به فهم[14] المعاني من العلوم المشكّلات >[15] ، وهو من أذكار أهل العزلة والوحشة، فإنّهم يجدون[16] به أنسًا في خلواتهم وقوّة في الباطن تغنيهم[17] عن ملاحظة[18] أهل العلم، فقس على هذا ما[19] يناسبه[20]. فإنّه لا يليق الكشف عن غير هذا، وهو المسؤل في ستر سرّه عن غير < أهله ومستحقّه >[21]]](c). [[(d) وقد فعل ذلك ويناسبه هذه اللطيفة العجيبة. ولها أثر عظيم لكلّ مشتغل بها. فإنّها توقظ[22] أهل الغفلات وتنفس أهل العنايات[23] ، وتقرّب أهل البدايات وتكشف لأهل المكاشفات وتوضح لأهل المشاهدات، وتقبل[24] لكلّ أحد[25] بحسب[26] توجّهه والملازمة لها والخصوص[27] ، لأنّ هذه اللطيفة مخصوصة بالمعارف وأجناسها لما احتوت عليه من أسرار الإلهيّة الباطنة، وهي منبع سائر

1. BnF1 : ويناسبه من القرآن ; BnF2 : ويناسبه من آي القرآن
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : وعلمتني من تأويل الأحاديث
4. BnF1, BnF2 : ومن
5. BnF2 : تعالى
6. BnF2 : يسّرها
7. BnF2 : ad. عليه
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : من قرأه فتح
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : om.
12. BnF2 : يعلمه
13. BnF2 : om.
14. BnF2 : فتح
15. BnF1 : om.
16. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. بجدون ; BnF2 : يجدونه
17. BnF1 : ما يغنيهم ; BnF2 : يعينهم (fautif)
18. BnF1 : orth. ملاحضة
19. BnF2 : اما (fautif)
20. BnF1 : يناسب
21. BnF2 : مستحقّه
22. BnF2 : توقض (fautif)
23. BnF2 : المعاملات
24. BnF2 : وتفيد
25. BnF2 : امرء
26. BnF2 : orth. بحسب
27. BnF2 : والحضور

a. BnF1 : début de la section XLVI ([123a])
b. BnF2 : [124a]
c. BnF1 : fin de la section XLVI ([123a])
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Coran, XII, 102/101.

المعارف والعلوم. ففضلها[1] عظيم، وقدرها جسيم]][a]، [[[b] وعددها أحد[2] عشر اسمًا[3]، < وتضف إليها >[4] أنت أنت، لأنّ لها[5] أثر وهو[6] دالّ على الحضور[7] هو الله الذي لا إله إلا هو الواحد الأحد الفرد الوتر[8] الصمد الربّ[9]. فمعنى هو كاشف الأسرار بربوبيّته[10] وكاشف القلوب بما عداه من الأسماء، وهو حقيقة الإله، والله تعالى هو[11] جميع ذلك[c]، وكاشف الموحّدين[12] بوحدانيّته وهو حقيقة الواحد الفرد[13]، < وكاشف الظلماء[14] بأحديّته[15] وهو حقيقة أحد[16] وتر[17] >[18]، وكاشف العقلاء بصمديّته وهو حقيقة الصمد[19]، وكاشف العوامّ[20] بربوبيّته الحاملة < للأفعال بقدرته >[21] وهو حقيقة الربّ. وقد بيّن لنا ذلك[22] بقول[23] الصادق[24] < - صلّى الله عليه وسلّم - >[25] : "أفضل [٩٠أ] ما قلت أنا[26] والنبيّون من قبلي لا إله إلا الله"[α]. فلذلك هي أوّل ذكر تأمر[27] به الأشياخ[28] أصحابهم من أهل التوحيد[29] من أيّ < باب هم فيأمروهم به >[30] حتّى يفتح[31] عليهم منه، وهي[32] ذكر الخواصّ

1. BnF2 : فضلها
2. BnF2 : إحدى (fautif)
3. BnF1 : ad. غير مكرّر فيها
4. BnF1 : وأضفت إليه
5. BnF1, BnF2 : له
6. BnF1 : om.
7. BnF1 : ad. وهي ; BnF2 : ad. وهي هذه
8. Esc1 : orth. الوثر
9. BnF1, BnF2 : ad. أنت أنت
10. BnF1 : بهويّته ; BnF2 : بهويّته
11. BnF1 : om.
12. BnF1 : الوحدين (fautif) ; BnF2 : الموجودين
13. BnF1 : أحد وتر (fautif) ; BnF2 : للفرد (fautif)
14. BnF2 : العلماء
15. BnF2 : بأحديّته (fautif)
16. BnF2 : آحاد (fautif)
17. Esc1 : orth. وثر
18. BnF1 : om.
19. BnF1 : صمد (fautif)
20. BnF1, BnF2 : العلوم (fautif)
21. BnF1, BnF2 : الأفعال بالقدرة
22. BnF1, BnF2 : ad. رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم (bonne leçon)
23. BnF1, BnF2 : بقوله
24. BnF1 : om.
25. BnF1, BnF2 : om.
26. BnF1 : om.
27. BnF1 : يأمرون
28. BnF1 : المشائخ
29. BnF1 : التوجّه حتّى يظهر لهم ما هم مخصوصون به من الأسماء فتعرّف المشائخ حقائق أصحابهم ; BnF2 : ad. حتّى يظهر لهم من ذلك ما هم مخصوصون به من الأسماء فتعرّف المشائخ حقائق أصحابهم
30. BnF1 : باب هم فيأمرونهم بالذكر ; BnF2 : بابهم [كذا] فتأمرهم بذلك
31. BnF2 : ينفتح
32. BnF1, BnF2 : وهو

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. BnF1 : début de la section XLIX ([123b])
c. BnF2 : [124b]
α. Hadith rapporté dans *Muwaṭṭaʾ* (*Kitāb al-Qurʾān*, 32 et *Kitāb al-Ḥaǧǧ*, 246). Cf. *supra*.

والمسالكين[1] والعوامّ[2]. فإنّها منبع الأسرار ومنتهى[3](a) الأشياء ومبدأها[4] وتظهر أسرار الكشف < لكلّ قوم >[5] ولكلّ[6] ما قسم له[7] في الأزل وما خصّ[8] به. فإنّ لكلّ وجهة < شرعة[9] ومنهاج >[10]، وقس على هذا ما بقي من الأسماء إذ[11] لكلّ < واحد ذكر يدلّ >[12] على مطلوبه كالتائب[13] للتوّابين[14]، والحسيب لأهل الكفاية[15]، وأمثال ذلك كثير[16]. < وقد تقدّم لنا هذا >[17] وللرجال في هذا مجال بحسب المتوجّهين واشتراك المقامات وتوحيدها. وبهذا عرفوا أهل الترتيب[18] من غيرهم.

< وأمّا[19] اسمه >[20] < الإله فالإله هو >[21] ذكر < المولهين والأكابر >[22] في الغالب.

< وأمّا اسمه >[23] الواحد الأحد < « فذكر السائلين »[24] المتعلّقين بأسرار التوحيد.

« وأمّا اسمه »[25] الصمد >[26] فذكر[27] يصلح للمرتاضين[28] بالجوع[29] خصوصًا، لأنّ[30] ذاكره لا يجد[31] ألم الجوع[32] ما لم يدخل عليه[33] غيره. < وقد تقدّم لنا هذا >[34].]](b)

1. BnF1 : والسالكين
2. BnF1 : om.
3. Esc1, BnF1 : orth. ومنتها
4. Esc1, BnF2 : orth. ومبدؤها
5. BnF1 : محبّ كلّ قوم ; BnF2 : لقوم
6. BnF1 : و
7. BnF1, BnF2 : لهم
8. BnF1 : خصّوا
9. BnF1 : وشرعة
10. BnF2 : وشرعة منهاج
11. BnF1 : ما يظهر
12. BnF1 : أحد من الناس من الأذكار الدالّة
13. BnF1 : مثاله التوّاب
14. BnF1, BnF2 : للتائبين ; BnF1 : ad. والشاكر للشاكرين
15. BnF1 : ad. والوكيل للمتوكّلين
16. BnF1 : في جميع الأسماء
17. BnF1 : om.
18. BnF1 : الرتبة
19. BnF2 : فأمّا
20. BnF1 : فاسمه
21. BnF1 : الله ولا إله إلّا الله ; BnF2 : الله والإلهة فهو
22. BnF1, BnF2 : الأكابر والمولهين
23. BnF1 : و
24. BnF1 : ذكر السالكين
25. BnF1 : و
26. BnF2 : om.
27. BnF1 : ذكر
28. BnF1 : المرتاضين
29. BnF1 : om.
30. BnF1 : om.
31. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : orth. جد
32. BnF2 : ad. البتة
33. BnF1 : ad. ذكر
34. BnF1 : فافهم

a. BnF1 : [125a]
b. BnF1 : fin de la section XLIX ([124a])

[[[a][1] وأمّا دعاء[2] الساعة الحادية عشر من يوم الأحد والرابعة منه، فصاحبها[3] القمر، وله خاتم متسّع. وله من الساعات أيضًا[4] الأوّل[5] [كذا] من الثلث الآخر من ليلة الأربعاء، وهي التاسعة[6] من ليلة الأربعاء، فهو[7] :]][b]

[[[c] "إلهي [أسألك][8] باسمك المكنون الذي فضّلت به فواضل[9] التفضيل في الوجودين، فتفصّل[10] كلّ شيء تفصيلاً[11] ظهر في تبيانه ببيانيّة[12] حكمة العدل. فاختلفت[13] اللغات[d] وظهرت الأسماء وتقابلت الأفعال، وتنوّعت الأنواع، وتجنّست الأجناس، < وتقرّبت الأملاك، وترتّبت[14] الأفلاك >[15]. فكلّ في فلك[16] يسبّحون وبقهر[17] عدلك[18] معتدلين[19] أفض[20] على[21] ظلّ جسمي[22] إليك فيضًا[23] يسيرًا وابسط[24] على نور عنايتك بسطًا يسيرًا، فأنت المصرّف المطلق وأنا المصرّف المقيّد حتّى أتلقّى[25] عنك بما في سرّ الأكوان معنى من معاني علمك. فأتأنّس[26] به في غرفة[27] الدنيا أنسًا يغنيني[28] عن كلّ مؤنس، ويبقيني[29] مع كلّ مأنوس به[30] من العوالم أجمعين حتّى < تتقرّب[31] إلى >[32] < قرب الموجودات >[33]

1. BnF2 : ad. فصل
2. BnF2 : om.
3. BnF2 : فصاحبهما (bonne leçon)
4. BnF2 : ad. الساعة
5. BnF2 : الأولي (bonne leçon)
6. BnF2 : ad. ولكلّ ساعة من هذه الثلاث ساعات دعا قائم بها، فأمّا دعاء هذه الساعة أعني التاسعة
7. BnF2 : فهي
8. Esc1 : om. ; BnF1, BnF2 : orth. اسئلك
9. Esc1 : orth. فواصل
10. BnF2 : فتفضّل
11. BnF1 : تفضيلًا
12. BnF1 : تباينه (fautif) ; BnF2 : om.
13. BnF2 : فاختلف (fautif)
14. BnF2 : وترتيب
15. BnF1 : om.
16. BnF1 : ad. علمك
17. BnF2 : orth. ويقهر
18. BnF2 : عدله
19. BnF1 : يعتدلون
20. BnF1, BnF2 : اقبض
21. BnF1 : عنّي
22. BnF2 : حسّيّ
23. BnF1, BnF2 : قبضًا
24. BnF2 : والبسط (fautif)
25. Esc1 : orth. أتلقّا
26. BnF1 : فأنس
27. BnF2 : عزّته
28. BnF2 : يبقيني (fautif)
29. BnF1, BnF2 : وتبقيني
30. BnF2 : om.
31. BnF1 : يتقرّب (bonne leçon)
32. BnF2 : ينصرف فإلى
33. BnF1 : قلبي قوالب الموجدات

a. BnF1 : passage absent du manuscrit ; BnF2 : [125a]
b. BnF1 : passage absent du manuscrit
c. BnF1 : début de la section VII ([107a]))
d. BnF1 : [107b]

خاشعة أبصارها وبصائرها مضطرّة إلى ذلك بسرّ القهر[1] وكلّ موجود [٩٠ب] بسرّ[2] الشهوة[3] سرّ معناه [كذا] محكمًا فيه بحكمك الذي لا يردّ ولا يدفع إنّك تقضي بالحقّ ولا يقضى عليك، فاقض[4] بالحقّ أنت الحقّ واسمك[5] الحقّ وفعلك[6] الحقّ[7] حقّق[8] لي[9] الحقّ من نسبة < ما أفهم حتّى أعلم ما لم أكن أعلم >[10]. < إنّك أنت علّام[(a)] الغيوب >[11]." ⌉ [α]]][(b)]

[[[(c)] < والآيات المناسبة له قوله تعالى >[12] { رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي[13] مِنَ الْمُلْكِ }[β] الآية < وقوله تعالى >[14] { يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ }[γ]، وصف < إلى هذا >[15] من آي القرآن[16] < ما فيه نفخ >[17] الروح وذكر القدس. < ومناسبه من >[18] أسماء الله تعالى العالم الشهيد المحصي الحكيم. من دعا بهذا الدعاء إلى طلوع الفجر بعد الصلاة والاستغفار، ولذكر "الله أكبر" ألهمه الله تعالى أسباب الخير كلّها بأجمعها. ومن كتبه وعلّقه على نفسه ظهرت[19] عليه من جميل الصفات وحسن الحال ما لم يعهده من نفسه قبل ذلك[20] ويسأل[21] الله - < عزّ وجلّ >[22] - ما يناسب < هذا الدعاء >[23] ويليق < بدعائه >[24] من صلاح حاله وصلاح الأرواح والنفوس وفهم العلوم وما ينشر[25] عليه من ألويّة الولاية والاشتغال[26] بالدين إلى غير ذلك ممّا يناسب هذا النمط. فإنّ الله تعالى يعجل ظهور[27] ذلك عليه.

وأمّا دعاء الساعة الرابعة فهو :]][(d)]

1. BnF2 : المفهوم
2. BnF1 : بيدي
3. BnF1 : لشهودي ; BnF2 : الشهود
4. BnF1 : يا قاضيًا
5. BnF1 : وأسماؤك
6. BnF1 : وأفعالك
7. BnF1 : ad. وعليك الحقّ وارتباط الكلّ بعلمك الحقّ وليس إلّا الحقّ
8. BnF1 : فحقق
9. BnF2 : إلى
10. BnF1 : المقدور
11. BnF1 : om.
12. BnF2 : om.
13. BnF2 : orth. أتيني
14. BnF2 : { قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ } (Coran, VI, 73)
15. BnF2 : إليه
16. BnF2 : ad. العظيم
17. BnF2 : ما يسفح (fautif)
18. BnF2 : ومن
19. BnF2 : ظهر
20. Esc1 : ذ s.d.
21. BnF2 : ونسأل (fautif)
22. BnF2 : تعالى
23. BnF2 : حاله
24. BnF2 : دعا به
25. BnF2 : تيسّر
26. BnF2 : والاستشهار (fautif)
27. BnF2 : om.

a. BnF2 : [125b]
b. BnF1 : fin de la section VII ([107b]))
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 11b-12a.
β. Coran, XII, 102/101.
γ. Coran, VI, 73.

[[(a) ⌉ "ربّ قابلني بنور أنسك[1] مقابلة تملأ[2] وجودي ظاهرًا وباطنًا حتّى تمحوا منّي(b) حظوظ[3] الأشكال كلّها. فيبدو[4] لي وجودي ومن[5] وجودي سرّ ما كتبه قلم قدرتك[6] من كلّ مودع في مستقرّ وكلّ[7] مستقرّ في مستودع[8]. فلا يخفى على ما[9] غاب[10] وانظر من سواي بنور اسمك حتّى أرى الكمال المطلق والسرّ المحقّق يا ذا[11] الكمال يا مودع الأنوار قلوب عباده[12] الأبرار يا سريع يا قريب يا مجيب يا وهّاب." ⌈ [α]

< ويناسبه من القرآن « العظيم قوله تعالى »[13] { وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ < لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ >[14] }[β] إلى قوله تعالى[15] { « إِلَّا فِي »[16] كِتَابٍ مُبِينٍ }[γ]. ومن الأسماء اللطيف الخبير >[17]. من دعا(c) < بهذا الدعاء >[18] في هذه الساعة[19] < ستّة عشر >[20] مرّة بعد صلاة ركعتين ثمّ قصد أيّ حاجة أراد أسرع الله تعالى قضاءها[21] وناله[22] < في ملكه >[23] من مال أو جاه[24] أو مقام. ومن خاصّيّته[25] هذا[26] وضع البركة في أيّ شيء وضع عليه]](d). [[(e) ومن علّقه على نفسه بعد أن يقرأه[27] العدد المذكور لم يعسر عليه شيء ممّا[28] يؤمله ويرجوه[29]. وإن أضاف[30] إليه اسمه "يا سريع يا

1. BnF1, BnF2 : اسمك ; BnF1 : ad. المكنون
2. BnF1, BnF2 : ad. بها
3. BnF1, BnF2 : خطوط
4. Esc1, BnF1 : orth. فيبدوا ; BnF2 : فتبدوا (fautif)
5. BnF1 : من
6. BnF1, BnF2 : تقديرك
7. BnF1 : و ; BnF2 : أو
8. BnF2 : مودع
9. BnF1 : شيء منّا
10. BnF2 : ad. عنّي
11. BnF2 : ذ
12. BnF1 : عبادك
13. BnF2 : om.
14. BnF2 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF2 : om.
17. BnF1 : om.
18. BnF1 : om.
19. BnF1 : ad. به
20. BnF2 : ١٦
21. BnF1 : قضاؤها (fautif)
22. BnF1, BnF2 : ونماله (fautif)
23. BnF1 : ما يملكه
24. BnF1, BnF2 : ad. أو حال
25. BnF1 : خاصّيّة
26. BnF1, BnF2 : ad. الدعاء
27. BnF2 : يقر (fautif)
28. BnF2 : ما
29. BnF2 : يرجوه
30. BnF2 : أضيف

a. BnF1 : début de la section LII ([126b])
b. BnF1 : [126b]
c. BnF2 : [126a]
d. BnF1 : fin de la section LII ([126b])
e. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa al-nūrāniyya*, BnAa, fol. 4a.
β. Coran, VI, 59.
γ. Coran, VI, 59.

قريب يا مبين[1]" ظهر له ما يريد[2] [كذا] من كشف العواقب [٩١أ] في الأشغال المرتبطة في عالم الملك والشهادة - أعني في عالم النوم - وهو ذكر يصلح لأهل المكاشفات من أرباب الخلوات، فافهم[3]. إذا داموا على هذا الذكر ألقى عليهم الخاطر الصحيح.

《67bis》 وأمّا دعاء الساعة الحاديّة عشر[ة][4] فهو :][(a)

[[(b) "يا من لوجوده[5] العليّ < باعتبار حكمته >[6] إلى كلّ موجود حصل[7] من وجوده اسم < يليق به >[8] هو[9] مفتاحه الخاصّ، < ومعناه المغيب >[10]، < وحقيقته الوجوديّة >[11] < وسرّه القابل[12] >[13]. فما[14] في الأكوان جوهر الفرد[15] من جواهر[16] آحاد[17] العالم العلويّ والسفليّ إلّا [و]مقاليد[18] أحكامه متعلّقة بأسرار من أسمائه واجتماعها بدقائقها[19] في سرّ اسمك الذي استأثرت به عن جميع خلقك. فلم يظهر لهم إلّا ما تناسبه[20] الأفعال. فأسماؤك يا[21] < مولاي[22] لا تحصى >[23] ومعلومانك[24] [كذا] لا نهاية لها. أسألك[25] غمسة في بحر هذا[26] النور حتّى أعود[27] إلى الكمال الأوّل، فأنصرف[28] به في الكون باسم الكمال تصرّفًا ينفي النقص عنّي بالوقوف على عبوديّة النقص. إنّك أنت المعزّ المذلّ[29] اللطيف الخبير الحكيم[30] العدل المميت[31].(c)" [α]

1. BnF2 : متين
2. BnF2 : يريده (bonne leçon)
3. BnF2 : فإنّهم
4. Esc1, BnF2 : orth. عشر
5. BnF1 : لوجود (fautif)
6. BnF2 : باعثًا حكمه
7. BnF1 : وحصل
8. BnF2 : مكتوبة (fautif)
9. BnF1 : وهو
10. BnF1 : ومفتاحه المغيث
11. BnF1 : وحقيقة الوجود ; BnF2 : وحقيقة الوجود به
12. BnF2 : القائل
13. BnF1 : وسرّ المقابل
14. BnF2 : في ما
15. BnF1 : فرد
16. BnF2 : جوهر (fautif)
17. BnF1 : أجزاء
18. Esc1 : orth. مقاليد
19. BnF1, BnF2 : برقائقها
20. BnF1 : ناسب (fautif) ; BnF2 : يناسبه (fautif)
21. BnF1 : om.
22. BnF1 : إلهي
23. BnF2 : إلهي
24. BnF1 : معلوماتك (bonne leçon)
25. BnF2 : orth. أسئلك
26. BnF1 : om.
27. Esc1, BnF1 : orth. أعوذ
28. BnF1 : فأتصرّف
29. Esc1, BnF1 : orth. المدلّ
30. BnF1 : الحكم
31. BnF1, BnF2 : المجيب

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. BnF1 : début de la section LIV ([127a])
c. BnF1 : [127b]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 7a-7b.

< « ويناسبه من القرآن قوله[1] تعالى[2] { نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ }[α]. ومن الأسماء[3] المغيث والقويّ[4] والحسيب[5] »[6]. / من « دعا بهذا الدعاء »[7] في هذه الساعة[(a)] « ستّة عشر »[8] مرّة عصمه الله تعالى من طريان[9] [كذا] الوسواس[10] >[11] وثبت[12] الله[13] عقله وشرح[14] صدره، ولا يسأل الله تعالى[15] رزقًا < إلا يسّر أسبابه >[16] وسكون جور[17] سلطان غاصب ونفس متعوّذة[18] من شياطين < الجنّ والإنس >[19]. وما يناسب ذلك إلّا أجيب لوقته وذلك على طهارة < وصلاة وجمع همّة >[20]، < وهو ذكر يصلح لأهل التلوين في الأحوال والأفعال[21]، فافهم >[22].][(b)]

[[(c)] < ويناسبه[23] هذه اللطيفة[24] التي هي >[25] أعظم الأذكار[(d)] لشرفها < وعددها عشرة أسماء وهي : العالم المحيط الربّ الشهيد الحسيب الفعّال الخلّاق الخالق البارئ المصوّر >[26]. من[27] استدام[28] ذكرها[29] كشف له ويسّر له المطلوب ورزق المرغوب في الأمور[30] العاجلة. ومن

1. BnF1 : العظيم
2. Esc1 : ad. وكذلك rayé ; BnF1 : وكلا
3. BnF1 : ad. الحسنى
4. BnF1 : القويّ
5. BnF1 : الحسيب
6. BnF2 : om.
7. BnF1 : ذكر هذا الذكر ; BnF2 : ذكر هذا
8. BnF2 : ١٦
9. BnF1 : حنريان (bonne leçon)
10. BnF2 : الوسائس (fautif)
11. BnF1 : inv. ; BnF1 : ad. من قرأ هذه الأذكار في هذه الساعة العدد المذكور ; BnF2 : ad. بذكره مع مناسبته من القرآن العظيم وهو قوله تعالى كذلك { نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاء [الرسل] مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ } ومع ما يناسبه من الأسماء وهي المغيث والقوي والحسيب ومن قرأ هذا الأذكار في هذه الساعة العدد المذكور (Coran, XI, 121/120, الرسل rétabli d'après l'édition du Caire)
12. BnF1, BnF2 : ثبت
13. BnF1 : ad. عليه ; BnF2 : ad. تعالى
14. BnF2 : ويشرح (fautif)
15. BnF1 : حاجة أو
16. BnF1 : وتيسّر أسباب ; BnF2 : وتيسير أسباب
17. BnF1 : بحر هائج و
18. BnF1 : متمرّدة (fautif) ; BnF2 : ذ s.d.
19. BnF1, BnF2 : الإنس والجنّ
20. BnF2 : وصلاح وهمّة جمع
21. BnF2 : والأقوال في الخلوة
22. BnF1 : في موضع خالي بعيد عن الأصوات
23. BnF2 : ويناسب
24. BnF2 : ad. العجيبة
25. BnF1 : ويناسبها من لطائف الأسماء هذه اللطيفة التي فيها اسم الله الأعظم الذي إذا دعي به أجاب، وإذا سئل به أعطى ولأهل المكاشفة بها إلهام وهي
26. BnF1, BnF2 : om.
27. BnF1, BnF2 : وما
28. BnF1, BnF2 : ad. أحد
29. Esc1 : ذ s.d. ; BnF1, BnF2 : ad. إلّا
30. BnF2 : om.

a. BnF2 : [126b]
b. BnF1 : fin de la section LIV ([127b])
c. BnF1 : début de la section LX ([130a])
d. BnF1 : [130b]
α. Coran, XI, 121/120.

ذكرها في نصف الليل شاهد[1] العجائب. < ومن دام على ذكرها >[2] تفتح[3] له[4] الأسرار[5] المكنونة[6] ويرى من أمور العالم العلويّ نسيم أسرار من المكنون[7] ويسخّر له كلّ[8] العالم[9]، وهي[10] التامّات[11]. وذكر من عاين الشيخ الوليّ[12] عبد القادر الكيلانيّ[13][α] - رضي الله عنه - أنّه[14] < ذكرها في نصف الليل، فصار[15] يتضالّ >[16] مرّة ويعظم[17] أخرى[18] ومرّة[19] [٩١ب] يرتفع في الهواء[20] حتّى يغيب[21] عن الأبصار ومرّة[22] يدور في الهواء[23] إلى[24] < غير ذلك >[25](a) من نسيم أسرارها[26] < المشاهدة لهذا الوليّ >[27]. وإنّما[28] أعانه على ذلك[29] خالص[30] يقينه < وصدق نيّته >[31] وشدّة همّته وصلاح حاله. وقد رأى < رسول الله >[32] - صلّى الله عليه وسلّم - إسرافيل[33] على الصفة التي وضعه[34] بها[35] - صلّى الله عليه وسلّم - من عظمه. وإنّ

1. BnF1 : شهد
2. BnF1 : ومداومتها
3. BnF2 : يفتح
4. BnF1 : om.
5. BnF2 : أسرار (fautif)
6. BnF1 : ad. ولا يستديم أحد ذكرها إلّا
7. BnF1 : الكون ; BnF2 : التلوين
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : عالم وأهل التصوير ; BnF2 : عالم
10. BnF1, BnF2 : ad. الكلمات
11. BnF2 : ad. وهي عشر أسماء وهي المحيط العالم الربّ الشهيد الحسيب الفعّال الخلّاق الخالق البارئ المصوّر ; BnF2 : ad. وعددها ١٠ أسماء وهي المحيط العالم الربّ الشهيد الحسيب الفعّال الخلّاق الخالق البارئ المصوّر
12. BnF1 : ولي الله تعالى
13. BnF1, BnF2 : الجيلانيّ
14. BnF1, BnF2 : om.
15. BnF2 : فصال
16. BnF1 : يذكرها في الثلث الأوسط من الليل وهو النصف وكيف شاهد أسرارها ورأى آثارها حتّى كان تتاصل
17. BnF1 : orth. وبعظم ; BnF2 : ويتعاظم
18. BnF2 : مرّة
19. BnF1 : و
20. BnF1, BnF2 : orth. الهوى ; BnF1 : ad. مرّة
21. Esc1, BnF1 : orth. بغيب
22. BnF1 : و
23. BnF1, BnF2 : orth. الهوى ; BnF1 : ad. مرّة
24. BnF1 : وإلى ; BnF2 : و
25. BnF1 : حسب ما شاهد
26. BnF1 : الأسرار
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : و
29. BnF1 : ad. رحمه الله تعالى ورضي عنه
30. BnF1 : ad. صدقة وقوّة ; BnF2 : إخلاص
31. BnF1 : om.
32. BnF2 : النبيّ
33. BnF1 : ad. عليه السلام
34. BnF1, BnF2 : وصفه
35. BnF1, BnF2 : ad. رسول الله (bonne leçon)

a. BnF2 : [127a]

α. ʿAbd al-Qādir al-Ǧīlānī (ou al-Kīlānī ou al-Ǧīlī ; n. 470/1077-1078, m. 561/1166), théologien, prédicateur et soufi hanbalite fondateur de la voie éponyme qādiriyya. Voir la thèse de Jacqueline Chabbi, *Abd al Qadir Al Gilani : idées sociales et politiques dans le contexte du Ve/XIe siècle et du VIe/XIIe siècle*, thèse rédigée sous la dir. de M. le professeur Claude Cahen, Université de Paris III ; voir aussi pour un résumé sur le personnage Jacqueline Chabbi, « ʿAbd al-Qādir al-Jīlānī », *EI*[3] et l'article plus vieilli de Walther Braune, « ʿAbd al-Ḳādir al-Ḏjīlānī », *EI*[2].

قائمة[1] من قوائم العرش على كاهله وإنّ رجلاه[(a)] قد اخترقت الأرضين السبع واللوح المحفوظ بين عينيه والصور الذي[2] في سعته[3] خمس مائة عام في فيه]][(b)] [[(c)] ومع ذلك يتضاءل لعظمة الله[4] إلى أن يصير قدر الوضع، وهو العصفور، ومرّة يتعاظم حتّى يملأ الأكوان. وكذلك الشيخ[5] عبد القادر إذا[6] ذكر الأسماء وبطش قلبه < بمعانيها، فتارة[7] يتضاءل >[8] لعظمتها، < وتارة[9] يرتفع لعلو شرفها ومباينها >[10]، وهي[11] في كلا الوجهين عارجًا وصاعدًا ومرتقيًا. وقد روي عن النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - أنّه سأل[12] جبريل[13] بالله تعالى[14] أن يريه صورته التي خلقه الله تعالى فيها. فأراها له < بعد أن قال له لا تستطيع >[15]]][(d)] [[(e)] فغشى[16] < على النبيّ >[17] - < صلّى الله عليه وسلّم >[18] -، فسقط[19] على وجهه مع قوّة قلبه وشدّة حاسّه، فعاد جبريل[20] إلى[21] صورة دحية[22] بن خلف[23] الكلبيّ[α] التي[24] كان يتصوّر له عليها[25]، وجعل يمسح[26] التراب عن وجهه < ويجري[27] يده >[28]

1. BnF2 : قائم
2. BnF1 : التي (fautif)
3. BnF2 : سعة
4. BnF2 : ad. تعالى
5. BnF2 : om.
6. BnF2 : وإذا (fautif)
7. Esc1 : orth. فتارة
8. BnF2 : معانيها ومعانيها يتصال تارة
9. Esc1 : orth. وثارة
10. BnF2 : ويرتفع تارة لشرفها وعلو مبانيها
11. BnF2 : وهو
12. BnF2 : orth. سئل
13. BnF2 : جبرئل - عليه السلام
14. BnF2 : om.
15. BnF2 : om.
16. BnF1 : فلمّا رآه غشي
17. BnF1 : عليه
18. BnF1 : om.
19. BnF1, BnF2 : وسقط
20. BnF1 : ad. عليه السلام ; BnF2 : جبرئل - عليه السلام
21. BnF1 : على
22. BnF1 : دحيا (fautif)
23. BnF1, BnF2 : خليفة (fautif)
24. BnF1 : الذي
25. BnF1, BnF2 : على صورته
26. BnF1 : orth. سسح
27. BnF1 : ويجر (fautif)
28. BnF2 : وتجريده

a. BnF1 : [131a]
b. BnF1 : fin de la section LX ([131a])
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
e. BnF1 : début de la section LXII ([131a])
α. Diḥya b. Ḫalīfa al-Kalbī (m. 50/670 à Damas), mystérieux compagnon du Prophète qui participa au moins à la bataille de Ḫandaq (bataille du fossé, 5/627) et la bataille du Yarmouk (13/636). Cf. Henri Lammens et Charles Pellat, « Diḥyā », *EI²*.

Le hadith de Gabriel sous l'apprence de Diḥya al-Kalbī est relaté par Ibn Ḥanbal (II, 107), et par al-Suyūṭī sous la forme suivante :

(وأخرج) أبو الشيخ عن شريح بن عبد الله أنّ النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - لمّا صعد إلى السماء رأى جبريل في خلقته منظوم أجنحته بالزبرجد واللؤلؤ والياقوت قال فخيل لي أن ما بين عينيه قد سدّ الأفق وكنت أراه قبل ذلك على صور مختلفة وأكثر ما كنت أراه على صورة دحية الكلبي وكنت أحيانًا أراه كما يرى الرجل صاحبه من وراء الغربال.

Cf. al-Suyūṭī, *al-Ḥabāʾik fī aḫbār al-malāʾik*, Beyrouth, Dār al-kutub al-ʿilmiyya, 1988², p. 21 et Stephen R. Burge, *Angels in Islam. Jalāl al-Dīn al-Suyūṭī's* al-Ḥabāʾik fī akhbār al-malāʿik, New York, Routledge (« Culture and civilization in the Middle East »), 2012, p. 121.

على عنقه وصدره حتّى رجع لوهمه. فقال له جبريل[1] : "ألم أخبرك يا محمّد بأنّك[2] لا تستطيع على[3] [ذلك][4]". فقال له : "يا أخي يا جبريل[5] ما ظننت أنّ أحدًا من الملائكة يكون في تلك الصورة". فقال له[6] : "يا محمّد لو رأيت إسرافيل(a)، وله سبعمائة[7] < جناح كلّ >[8] جناح منها[9] كلّ جناح قدر أجنحتي كلّها"[α].]](b)

1. BnF1 : ad. عليه السلام ; BnF2 : جبرئل
2. BnF1, BnF2 : أنك
3. BnF1 : om.
4. Esc1 : om.
5. BnF2 : جبرئل
6. BnF1 : om.
7. BnF2 : orth. سبع مائة
8. BnF1, BnF2 : om.
9. BnF2 : om.

a. BnF2 : [127b]
b. BnF1 : fin de la section LXII ([131a])
α. Référence à un hadith rapporté dans Ibn Ḥanbal (II, 107).

﴿68﴾ [[(a) فصل.

وأمّا دعاء[1] الساعة الثانيّة عشر من يوم الأحد والخامسة منه، فصاحبها زحل، وله خاتم مثلّث. وله من الساعات أيضًا الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة الاثنين، وهي التاسعة. ولكلّ ساعة من هذه < الثلاث ساعات >[2] دعاء قائم بها. فأمّا دعاء هذه[3] الساعة - أعني التاسعة[4] ليلة الاثنين(b) - فهو[5] :]](c)

[[(d) "إلهي بما واراته[6] سرادقات الجلال من مصون أسمائك وبديع صفاتك. أسألك[7] بتقديس الكروبيّين وبهينمة[8] مناجاة[9] الصافّين وبتسبيح[10] المقرّبين يا سبّوح سبع[11] مرّات يا قدّوس[12] كذلك ربّ الملائكة والروح يا من هو[13] أنس الأرواح في البرازخ ومركّب[14] أجزاء[15] المركّبات بنور التخصيص وروح الأسماء حتّى أشرقت [٩٢أ] أنواره في كلّ مكون[16] إشراقًا. فظهر[17] منه سرّ وجوده بشهوده. فاعترف[18] < لك بك >[19] اعتراف عبوديّة وقهر يا منوّر الأنوار سبع[20] مرّات نوّرني بنور يبهر[21] أعين[22] الحاسدين من الجنّ والإنس حتّى تنقبض[23] قواهم عنّي[24] انقباض عين الخفّاش

1. BnF2 : om.
2. BnF2 : الساعات الثلاث
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : ad. من
5. BnF2 : فهي
6. BnF1, BnF2 : وارثه
7. BnF1 : orth. أسئلك
8. BnF2 : بهينهة (fautif)
9. Esc1, BnF2 : orth. مناجات
10. BnF1 : وتسبيح
11. BnF2 : يا سبّوح ٧
12. BnF2 : ad. يا قدّوس
13. BnF1, BnF2 : om.
14. BnF1 : ومنوّر
15. BnF2 : الأجزاء
16. BnF1 : ad. مكنون ; BnF2 : مكنون
17. BnF2 : ظهر
18. BnF1 : واعترف
19. BnF1 : بذلك ; BnF2 : بربّك
20. BnF2 : يا منوّر الأنوار ٧
21. Esc1 : orth. سهر
22. BnF2 : يبهر أعني
23. BnF1 : ينقبض
24. BnF1, BnF2 : منّي

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. Esc1 : + M.D. وهي أيضا الأولى من الثلث الآخر من ليلة الاثنين
c. BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : début de la section LVII ([129a])

من نور الشمس < حتّى لا >[1] يستطيعون مقابلتي بتأييدك[2]. فأنت النور ووصفك[3] النور < وكلامك النور وعرشك النور >[4]. فاجعل شعري وبشري وباطني وظاهري نورًا[5]. وكلّ[6] نعمة[7] منك < على نور >[8]. إنّك أنت العليّ الكبير[9] وأنت { عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[α]." ⌉ [β]

< من[(a)] استدام على هذا الدعاء إلى طلوع[10] الفجر فإنّ الله تعالى ييسّر له في[11] جميع حوائجه لأنّ >[12] له تأثير عظيم، وهو من النفحات[13] التي من تعرض[14] [كذا] لها[15] فتح له[16] باب من أبواب[17] القرب، فيفهم فيه عن الله تعالى مخاطبة[18] الخواطر وإشارات[19] الهواتف وأسرار الحكمة الربّانيّة، والله { يَخْتَصُّ[20] بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ }[γ].]][(b)]

[[(c)] وأمّا دعاء الساعة الخامسة فهي :]][(d)]

1. BnF1 : فلا
2. BnF1, BnF2 : بتأييد منك
3. Esc1 : ف s.d. ; BnF1 : وصفك (fautif) ; BnF2 : وصفتك
4. BnF1 : واسمك النور وفعلك النور وروحك النور وملائكة حضرتك أجمعون نور وسريان وجهك الباقي نور معلّق بالعلم [١٢٩ب] في ظهوره نور وكتابك نور وكلّ قائم بك ولك وبكلّ اسم من أسمائك منغمس في النور
5. BnF1 : om.
6. BnF2 : فكلّ
7. BnF1 : أمري ; BnF2 : ad. على
8. BnF1 : نور وكلّ نعمة منك نور عليّ وكلّ نورانيّ بك من نور على نور وأسماؤك نور على نور ; BnF2 : نورًا
9. BnF1 : ad. المتعال (fautif)
10. BnF2 : انصداع
11. BnF2 : om.
12. BnF1 : وهذا دعاء
13. BnF2 : orth. النفخات
14. BnF2 : يعرض (bonne leçon)
15. BnF2 : بها
16. BnF2 : عليه
17. BnF1 : أوراب (fautif)
18. BnF1, BnF2 : بمخاطبات
19. BnF2 : وإشارة
20. BnF1 : orth. مختص

a. BnF2 : [128a]
b. BnF1 : fin de la section LVII ([129b])
c. Esc1 : + M.G. انظر في ساعة زحل وهو الخامسة في يوم الأحد ; BnF1 : passage absent du manuscrit
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Coran, II, 9/10, 100/106, 103/109, 143/148, 261/259, 284 ; III, 25/26, 27/29, 159/165, 186/189 ; V, 19/17, 22/19, 44/40, 120 ; VI, 17 ; VIII, 42/41 ; IX, 39 ; XI, 4 ; XVI, 79/77 ; XXI, 6 ; XXIV, 44/45 ; XXIX, 19/20 ; XXX, 49/50 ; XXXIII, 27 ; XXXV, 1 ; XLI, 39 ; XLII, 7/9 ; XLV, 11/12 ; XLVI, 32/33 ; XLVIII, 21 ; LVII, 2 ; LIX, 6 ; LXIV, 1 ; LXVI, 8 ; LXVII, 1.
β. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 9b-10a.
γ. Coran, II, 99/105 et III, 67/74.

[[(a)] ⌈ "ربّ أسألك[1] مددًا[2] روحانيّاً تقوي[3] به قواي الكلّيّة والجزئيّة حتّى أقهر < بقوّة نفسي >[4] كلّ نفس قاهرة، فتقبض[5] رقابها[6] [كذا] انقباضًا يسقط به قواها. فلا يبقى في الكون ذوا[7] [كذا] روح إلّا ونار القهر أخمدت[8] ظهوره يا شديد يا ذا البطش(b) يا قهّار. أسألك[9] بما أودعته عزرائل من قوى أسمائك القهريّة. فانقهرت[10] له النفوس بالقهر اكسني ذلك السرّ في[11] هذه الساعة حتّى أليّن به كلّ صعب وأذلّ[12] به كلّ منيع بقوّتك[13] يا ذا القوّة المتين < يا قاهر يا قادر >[14]." ⌉ [α]

من دعا بهذا الدعاء في هذه الساعة < تسعًا وثلاثين[15] >[16] مرّة ثمّ دعا على[17] ظالم أخذه الله[18] تعالى لوقته، وذلك بعد صلاة خمس[19] تسليمات بالفاتحة < خاصّة ويقرأ معه[20] قوله تعالى >[21] { وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى < وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ >[22] شَدِيدٌ }[β][23]. ومن كتب[24] أسماءه[25] المنظومة من[26] شكله وكتب الدعاء معها[27] وعلّقها[28] على رأسه دلّ له كلّ جبّار، وفيه تسكين لما يهيج[29] من الشهوات. < وإن ذكره >[30]

1. BnF1, BnF2 : orth. أسئلك
2. BnF2 : مداد (fautif)
3. BnF2 : يقوى (fautif)
4. BnF2 : بنفسي
5. BnF2 : فتنقبض
6. BnF1, BnF2 : رقائقها (bonne leçon, conforme à *al-Lumʿa l-nūrāniyya*)
7. BnF1, BnF2 : ذو
8. BnF2 : أخذت
9. BnF1, BnF2 : orth. أسئلك
10. BnF1 : فانفعلت
11. BnF2 : int.sup.
12. BnF2 : وادلل (fautif)
13. BnF1, BnF2 : بقولك
14. BnF1 : om.
15. BnF1 : وثمانين
16. BnF2 : ٣٧
17. BnF1 : ad. كلّ
18. BnF2 : لله
19. BnF2 : ه
20. BnF2 : بعد
21. BnF1 : لا غير ويناسب هذا الدعاء من آي القرآن
22. BnF2 : إلى قوله
23. BnF1 : ad. ومن الأسماء الحسنى القاهر القادر
24. BnF1 : كسّر
25. BnF1, BnF2 : orth. أسماؤه
26. BnF1 : في
27. BnF1 : معه
28. BnF1 : وعلّقه
29. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
30. BnF1 : ولا يذكره (ذ s.d.)

a. Esc1 : + M.G. قف ; BnF1 : début de la section LVI ([127b])
b. BnF1 : [128a]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 4b.
β. Coran, XI, 104/102.

من غلبته الشيخوخة[1] فإنّه[2] يجد[3] في نفسه خفّة. < وإن ذكره >[a][4] محموم برئ[5]. وإن نقش في هذه الساعة القادر المقتدر[6] في خاتم وتختم به ألبسه الله تعالى مهابة في خلقه، وقس على هذا ما يناسبه.

< وأمّا دعاء >[7] الساعة الثانيّة عشر[8] :

⌈ "تعاليت[b] يا من تقاصر[9] كلّ فكر عن حصر[10] معنى[11] من معاني أسمائه[12]، وكلّ[13] رفعة وعلو. فمن ذلك الرفعة والعلو صدورة < ظاهرًا [٩٢ب] وباطنًا >[14]، وتقدّس[15] مجدك يا من استنار[16] عرشه. فقد[17] أظهر فيها كبرياءه[18] ومجده أسألك[19] بالصفات التي لا تعلّق[20] لها[21] بموجود سواك يا من له العظمة والكبرياء يا ذا[22] الجلال والجمال والبهاء[23]. أسألك[24] الإنس بمقابلة سرّ القدر أنسًا يمحو[25] آثار وحشة الذكر حتّى يطيب[26] وقتي[27] بك[28]. فلا يتحرّك ذوا[29] [كذا] طبع لمخالفتي إلّا صغر لعظمك[30] وخضع لكبريائك إنّك[31] جبّار الأرض والسماء[32] وقهّار[33] الكلّ بقهرك يا مجيب[34]." ⌉ [α]

1. BnF2 : المسخوخة (fautif)
2. BnF1 : إلّا
3. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté ; BnF1 : وجد
4. BnF1 : ولا
5. BnF1 : إلّا برئ لوقته وإن كتبه وعلّقه عليه استدامت صحّة
6. BnF1 : والمقتدر
7. BnF1 : وله دعوة أخرى وهذه
8. BnF1 : ad. من يوم الأحد وهي قائمة بهذه الساعة وهي ; BnF2 : ad. فهو
9. BnF2 : تقاصّ (fautif)
10. BnF1 : حضرة
11. Esc1 : orth. معنى
12. BnF1 : اسمه
13. BnF1 : فكلّ
14. BnF1, BnF2 : باطنًا وظاهرًا
15. BnF1, BnF2 : تقدّس
16. BnF1 : أستار (fautif)
17. BnF1, BnF2 : قد
18. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. كبرياؤه
19. BnF2 : orth. أسئلك
20. BnF2 : يعلّق
21. BnF2 : بها
22. BnF1 : ذ s.d.
23. BnF1, BnF2 : ad. والكمال
24. BnF1, BnF2 : orth. أسئلك
25. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. يمحوا ; Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
26. BnF2 : أطيب
27. BnF2 : ad. بك فأطيب بوقتي لك
28. BnF1, BnF2 : om.
29. BnF1, BnF2 : ذو
30. BnF1 : لعظمتك
31. BnF2 : أنت
32. BnF1 : والسموات
33. BnF1, BnF2 : وقاهر
34. Esc1 : peu lisible (humidité)

a. BnF2 : [128b]
b. BnF1 : [128b]
α. Al-Būnī, *al-Lumʿa l-nūrāniyya*, BnAa, fol. 7b.

< ويناسبه من[1] القرآن[2] قوله تعالى { حتّى إِذَا اسْتَيْأَسَ[3] الرُّسُلُ }[α] الآية. ومن الأسماء الحسنى[4] الحافظ المانع. / من دعا بهذا الدعاء في هذه الساعة « سبع[5] وعشرين »[6] مرّة أحيا[7] الله[8] ذكره. ولو[9] كان خاملاً[10] >[11] < وإن دعا >[12] على< من قصد >[13] هلاكه أخذ لوقته. وإن[14] نقش اسمه تعالى الحيّ القيّوم عند طلوع الشمس من يوم الجمعة في خاتم فضّة، < وهو على طهارة >[15] وتختم[16] به أحيا[17] الله تعالى اسمه[18] في الآنام. وإن[19] نقش اسمه[(a)] تعالى الحفيظ والمحيط < في هذه الساعة / في خاتم فضّة >[20] وحمله معه لم يناله[21] [كذا][(b)] مكروه[22] [كذا] في[23] جميع ما يخافه[24]، والله تعالى وليّ[25] الحفظ[26]]][(c)]. [[(d)] ويناسبه[27] < هذه اللطيفة التي فيها اسم الله الأعظم الذي إذا دعي به أجاب وإذا سئل به أعطى. ولأهل المكاشفة به[28] إلهام >[29] وهي ⌉ لحفظ القلوب وأصحاب البلوي، < ولأهل المعرفة بها مناجاة وأذكار ويظهر من الزهّاد[30] القلوب[31] >[32]

1. BnF1 : ad. آي
2. BnF2 : ad. العظيم
3. BnF2 : orth. استيئس
4. BnF1, BnF2 : الحيّ القيّوم
5. BnF1 : سبعًا
6. BnF2 : ٢٧
7. BnF2 : أحيي (fautif)
8. BnF1, BnF2 : ad. تعالى
9. BnF1 : إن
10. BnF1 : خامدًا
11. BnF1 : inv.
12. BnF1 : من قرأ هذه الأذكار في هذه الساعة العدد المذكور ثمّ دعا به
13. BnF1 : قصدها
14. BnF1, BnF2 : ومن
15. BnF1 : om.
16. BnF2 : ويختم
17. BnF2 : orth. أحيي
18. BnF1, BnF2 : ذكره
19. BnF1, BnF2 : ومن
20. BnF1, BnF2 : inv.
21. BnF1, BnF2 : ينله (bonne leçon)
22. BnF2 : مكروهًا (bonne leçon)
23. BnF1 : من
24. BnF1 : ad. في ظعنه وأسفاره
25. BnF2 : om.
26. BnF1 : التوفيق
27. BnF1 : ويناسبها
28. BnF2 : بها
29. BnF1 : من جملة الأسماء ثلاثة عشر اسمًا
30. BnF2 : الزها (fautif)
31. BnF2 : والقلوب
32. BnF1 : om.

a. BnF1 : [129a]
b. BnF2 : [129a]
c. BnF1 : fin de la section LVI ([129a])
d. BnF1 : début de la section LIX ([129b])
α. Coran, XII, 110.

وتوجب[1] غناء[2] النفس، وفيها انشراح الصدر المحضر[3] [كذا]، وفيها < سرّك والحوائج >[4][(a)] على طهارة في نفسه عند النوم على[5] الفراش. فإنّ ذلك أكثر آثارًا. فإذا فعل ذلك ظهر له[6] ما يكون في حاجته بعينها < ومثل له ما >[7] يدلّ < عليها، وهي تفرج >[8] الكروب[9] وتسرع[10] إزالته < وتطهر اللسان من الكذب[11] >[12] وتحسن[13] باطن ذاكرها وحاملها وتستعطف[14] له القلوب ويطالع[15] منها على عجائب أسرار البدو[16] والعدو[17] في كلّ شيء[18]، وتجلوا[19] ظلمة العين والقلب وجملة سائر الأعضاء الآدميّة بالاعتبار لمبدأها[20] ومنتهاها[21] وحكم القلب على سائر عوالمه وأسرارهم له وتسهل[22] عليهم الموبقات[23] للطاعات[24] وعددها < ثلاثة عشر >[25] اسمًا[26] وهي : هو الله الذي لا إله إلّا هو المحيط الكامل المجيد الواسع البرّ الصادق النور البديع المبدع الفاطر المبدئ المعيد المغيث[27]. ⌉ [α] ⌋[(b)]

1. BnF1 : وتجبه (s.d.) ; BnF2 : فتوجب
2. Esc1 : غ s.d. ; BnF1 : orth. غنى
3. BnF1, BnF2 : المنحصر (bonne leçon)
4. BnF1 : سرّ الحوائج لمن يريد أن يطلع على [١٣٠أ] مقصدة ومن ذكرها في فراشه وذكر حاجته ; BnF2 : سرّ كشف الحوائج
5. BnF1, BnF2 : في
6. BnF1, BnF2 : ad. صورة
7. BnF1 : وما مثله
8. BnF1 : على ذلك في كلّ شيء يقصده أو لمّا يتجنّب عنه ويفرج (orth. مقصده)
9. BnF1, BnF2 : الكرب
10. Esc1 : ad. إجابته rayé ; BnF1 : ويسرع
11. BnF2 : ad. وتسرع إزالته وتطهر آثار الصدق
12. BnF1 : ويظهر آثار الصدق
13. BnF1 : ويحسن
14. BnF1 : orth. وستعطف
15. BnF1 : ويطلع ; BnF2 : وتطالع
16. BnF1 : النداء
17. BnF1, BnF2 : والعود
18. BnF1 : ad. وسرّهما
19. BnF2 : وتجعلوا
20. BnF2 : لمبتدأها
21. BnF1 : ومنشاها (fautif)
22. BnF1 : ويسهل (fautif)
23. BnF1 : المرقبات
24. BnF1 : ad. فقد اجتمع خواصّ أسمائها المذكورة وتأثيرها مختصرًا وخواصّ الحروف منها والاسم الأعظم ; BnF2 : الطاعات
25. BnF2 : ١٣
26. BnF1 : ad. كما تقدّم غير جملة الذات
27. Esc1 : غ s.d.

a. BnF1 : [130a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)
b. BnF1 : fin de la section LIX ([130a])
α. Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 153b-154a (*ǧumla* 7).

《68bis》 [[(a) تنبيه[1](b) : [٩٣أ] ⌉ اعلم[2] أنّ الأدب في ابتداء[3] الأدعية كلّها ذكر[4] محامد الله - < عزّ وجلّ >[5] - بما هو أهله والتشفّع بالنبيّ - صلّى الله عليه وسلّم < والصلاة عليه >[6] - والتبرّي من الحول[7] والقوّة وترك الالتجاء لغير الله تعالى(c) وحسن الظنّ به والتوبة من كلّ معصية وأكل الحلال وحضور القلب وجمع الهمّة وإظهار ذلّ[8] العبوديّة وعن الربوبيّة. فإن كانت المقادير جاريّة في الأزل بالأمر الواقع المسؤل زواله حصلت بركة الدعاء الرضا[9] [كذا] بالمقضي والصبر والسكون معه، ولا[10] يجد[11] ألمه البتّة ويهوّن[12] عليه شديدة ويخلص[13] الداعيّ منه كأنّه لم يصبه شيء < بإذن الله تعالى >[14] ⌈[α] .]](d)

1. BnF2 : om.
2. BnF2 : واعلم
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : ابتداء
5. BnF2 : تعالى والثناء عليه
6. BnF2 : om.
7. BnF2 : الحيل (fautif)
8. Esc1 : orth. دلّ
9. BnF2 : المرضي (bonne leçon)
10. BnF2 : فلا
11. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
12. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
13. BnF2 : ad. من (fautif)
14. BnF2 : om.

a. BnF1 : passage absent du manuscrit
b. Esc1 : + M.G.sup. الأدب في ابتداء الأدعية انظر عصفرًا لا أدب
c. BnF2 : [129b]
d. BnF1 : passage absent du manuscrit
α. Extrait du pseudo-al-Būnī, *Qabs al-ihtidāʾ*, BnAγ, fol. 149b (*ǧumla* 1).

﴾69﴿ [[(a) فصل[1].

والذي يختار[2] فيه[3] النقش[4] هو[5] الذهب والفضّة مخلوطين[6] خمس من ذهب[7] وأربعة أخماس من فضّة[8] وفي[9] الأحجار مثل[10] البلّور[α] والعقيق[β][11]. وأمّا[12] النيرات السبع فلها تسبيح لائق بها، وهو[13] ذكرها الذي[14] تسبّح[15] الله تعالى[16] والمتصرّف[17] تذكره[18] [كذا] < بعد أن تنقش >[19] كلّ كوكب في حجره أو[20] معدنه[21]. فإنّ[22] أفعال < تلك[23] الكواكب >[24] تسخّر[25] له[26] في ذلك[27] المتكلّم[28] أو الحامل جدّاً.

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : orth. يختار
3. BnF2 : om.
4. Esc1 : int.sup., + M.G. فإنّه يظهر لها تأثير عظيم بشرط حفظه وملازمته الطهارة والتعظيم لحرمة الله تعالى (90°, صح, r°) ; BnF2 : ad. فيه
5. BnF1 : من المعادن والأحجار
6. BnF1 : مخلوطًا (fautif)
7. BnF1 : الذهب
8. BnF1, BnF2 : الفضّة
9. BnF1 : ومن ; BnF2 : أو في (fautif)
10. BnF1 : om. ; BnF2 : من
11. BnF1 : ad. فإنّه يظهر له تأثير عظيم بشرط حفظه وملازمة الطهارة والتعظيم لحرمة الله تعالى
12. BnF2 : فأمّا
13. BnF1 : هو
14. BnF1 : التي (fautif)
15. BnF2 : يسبّح
16. BnF2 : ad. به
17. BnF1 : فالمتصرّف
18. BnF1 : يذكره (bonne leçon) ; BnF2 : بذكره (fautif)
19. BnF1 : وينقش
20. BnF1 : و
21. Esc1 : + M.G. (صح) من المعادن والأحجار
22. BnF1 : يسخر ; BnF2 : ad. ذلك
23. BnF2 : om.
24. BnF1 : ذلك الكوكب
25. BnF2 : يسخر (fautif)
26. BnF1 : om.
27. BnF1, BnF2 : ذات
28. BnF2 : التكلّم (fautif)

a. BnF1 : début de la section LXIV ([131b])

α. Il s'agit du cristal de roche ou du quartz hyalin. Diverses vocalisations sont attestées : *ballawr*, *billawr*, *bulūr*, *bullūr*, etc. Il semble cependant que les deux premières soient les plus courantes. Cf. al-Bīrūnī, *Kitāb al-Ǧamāhir fī maʿrifat al-ǧawāhir*, p. 181-189 ; al-Tīfāšī, *Kitāb Azhār al-afkār fī ǧawāhir al-aḥǧār*, p. 53 (texte arabe) et 114 (traduction), n°24 ; Jean-Jacques Clément-Mullet, « Essai sur la minéralogie arabe », p. 320-237.

β. Il s'agit de la cornaline. Cf. al-Bīrūnī, *Kitāb al-Ǧamāhir fī maʿrifat al-ǧawāhir*, p. 172-174 ; al-Tīfāšī, *Kitāb Azhār al-afkār fī ǧawāhir al-aḥǧār*, p. 34 (texte arabe) et 44-45 (traduction), n°12 ; Jean-Jacques Clément-Mullet, « Essai sur la minéralogie arabe », p. 157-162 ; Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 128 ; *Traité des simples*, II, p. 457-458, n°1565 et 1566 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 33 (texte arabe) et 140 (traduction), n°316.

〖70〗 فصل[1].

⌈ وإن أردت نقش الأوفاق المستخرجة من هذه الأسماء الشريفة العزيزة فخذ < أيّ اسم[2] شئت >[3] من الأسماء[4] الحسنى < ما يليق >[5] < أو اسمين >[6] بالمعنى[7] الذي تريده وتوفّقك[8] حاجتك[9] التي تقصدها[10]، < فتبسطه وتكسّره >[11] وتضعه في أعداده[12] التي تكمل[13] [كذا] فيها التكسير، وهو أن يظهر لك[14] أوّله كآخره[15]. فتمتزج[16] الحروف وتتألّف فتجد سرّ ذلك لا ينخرم[17] [كذا] أبدًا، < وكن محسن الظنّ ومحقّق[18] الاعتقاد[19] مجموع الهمّة[(a)] فيما[20] يفعل[21]. فإنّك تصيب[22] « ولا تخطئ »[23] >[24] ⌉ [α] < مثال ذلك[25] في اسمه تعالى >[26] حيّ قيّوم[27] تكرّر[28] السطر الأوّل في السابع[(b)]، اسقط المتكرّر[29] تبقى[30] ستّة أسطر تكتبها[31] على[32] مسدّس وتذكرها عليه مائة وأربعة وسبعين مرّة < يخرج[33]، وهو عدد

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : ad. أي rayé
3. Esc1 : ajouté en fin de ligne ; BnF2 : om.
4. BnF1 : أسماء الله
5. BnF1 : om.
6. Esc1 : int.sup. ; BnF2 : om.
7. BnF1 : في المعنى
8. BnF1 : om. ; BnF2 : ويوافق (fautif)
9. BnF1 : والحاجة
10. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté
11. BnF2 : فابسطه واكسره
12. BnF2 : أعداد
13. Esc1 : © raturé, M.G. ; BnF1 : orth. سحتل (fautif) ; BnF2 : يكمل (bonne leçon)
14. BnF1, BnF2 : om.
15. BnF1, BnF2 : آخره
16. BnF1 : orth. فستزج ; BnF2 : فيمزج (fautif)
17. BnF2 : يتحرّم (bonne leçon)
18. BnF2 : محقق
19. BnF2 : الإجابة
20. BnF1 : orth. في ما
21. BnF1, BnF2 : تفعل
22. BnF1, BnF2 : تصب (fautif)
23. BnF2 : om.
24. Esc1 : M.G. (صح)
25. BnF2 : البسط
26. BnF1 : أبدًا وكن محسن الظنّ ومحقّق الاعتقاد وصفة البسط والتكسير على هذه الصورة مثاله
27. BnF1 : ad. مسدّس ; BnF2 : ad. مثلًا ح ي ق d و م ومثال تكسيره
28. BnF2 : تكرار
29. BnF1 : المكرّر
30. Esc1 : orth. تبقا ; BnF1, BnF2 : يبقى (fautif)
31. BnF1 : om.
32. BnF1 : في
33. Esc1 : orth. مخرج ; BnF2 : om.

a. BnF1 : [132a]
b. BnF2 : [130a]
α. (Pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol. 145a-145b.

الاسم >[1]. فإنّك[2] تنال < بركة من إحياء القلب والرزق والعلم والهيبة[3] والهمّة والعزم ويقوم شوقك[4] وغير ذلك من منافعه >[5]. وإن[6] < أضفت هذا التكسير >[7] إلى وفقه[8] ظهر < آثره في الوقت >[9]، وهو أن تضع مكان كلّ حرف عددًا < على هذه الصفة[10] >[11]، < فافهم ترشد وقس على هذا الاسم ما وافق >[12][(a)].][(b)]

[[(c)] عملك من الأسماء تجد الإجابة لأنّه تجمّع[13] لك من[14] خواصّ الحروف وتداخل بعضها في [٩٣ب] بعض وتداخل[15] الأعداد في طبائعها التي أودعه[16] الله تعالى فيها، وهو فعلها الخاصّ بها، ثمّ من الذكر العربيّ الدالّ على الحياة[17] في كلّ شيء. < وهذا تكسيره

م	و	ي	ق	ي	ح
ق	ي	ي	و	ح	م
و	ي	ح	ي	م	ق
ي	ح	م	ي	ق	و
ي	م	ق	ح	و	ي
ح	ق	و	م	ي	ي

[Figure 17]

هذا صفة تكسير اسمه تعالى الحيّ القيّوم.

1. BnF1 : om.
2. BnF1 : و
3. BnF2 : om.
4. BnF2 : سوقك (fautif)
5. BnF1 : بركته وتقوم همّتك ويحيي عملك ويقوم عزمك (orth. ويحي) ; Esc1 : ad. ركن محسن الظنون محقّق الاعتقاد مجموع الهمّة فيما تفعل (nous avons rétabli ce passage avant d'après une note marginale)
6. BnF1, BnF2 : فإن
7. BnF1, BnF2 : أضفته
8. BnF1 : الوفق العدديّ ; BnF2 : وفق العدد
9. BnF1 : الفعل على أثره ; BnF2 : الفعل على ثرB
10. BnF2 : الصورة
11. BnF1 : هكذا
12. BnF1 : om. ; BnF2 : فقس على هذا الاسم ما وافق ; BnF1, BnF2 : [Figure 17] [Figure 18]
13. BnF2 : مجتمع
14. BnF2 : في
15. BnF2 : وخواصّ
16. BnF2 : أودع (fautif)
17. BnF2 : orth. الحيوة

a. Esc1 : ajouté dans la marge gauche par une écriture africaine : قف على الحكمة في عدد التكرار
b. BnF1 : fin de la section LXIV ([132a])
c. BnF1 : passage absent du manuscrit

وأمّا صفة أعداده - أعني هذا التكسير - في الاسم المذكور فهكذا على هذه الصفة إن شاء الله تعالى، نفع الله به وببركته المسلمين :

٤٠	٦	١٠	١٠٠	١٠	٨
١٠٠	١٠	١٠	٦	٨	٤٠
٦	١٠	٨	١٠	٤٠	١٠٠
١٠	٨	٤٠	١٠	١٠٠	٦
٠١	٤٠	١٠٠	٥[α]	٦	١٠
٨	١٠٠	٦	٤٠	١٠	١٠
م	و	ي	ق	ي	ح

[Figure 18][β] >[1].][[(a)

وذلك[2] أنّ الأوفاق العدديّة لها خواصّ ومنافع(b) اتّفق أكثر[3] العلماء على وجودها، < وهو امتزاج المنفعة الوفقيّة(c) بالمنفعة الحرفيّة بالمنفعة[4] [كذا] الاسميّة >[5]. فمن ركّب وفقًا[6] [كذا] وهو < خمسة وثلاثون >[7] في مثلّثها[8] [كذا] لأنّ اسم[9] الحيّ[10] خمسة في اللفظ. وإن كان[11] أربعة في الخطّ واسم[12] القيّوم سبعة[13] في الخطّ[14]، وإن كان ستّة في اللفظ[15] لأنّ < الحروف المشدّدة >[16] < من[17] حرفين >[18] والياء مشدّدة في

1. BnF2 : om.
2. BnF1 : وهو
3. Esc1 : la ث porte trois points au-dessus et un au-dessous (hésitation du copiste entre أكثر et أكبر ?)
4. BnF1 : والمنفعة (bonne leçon)
5. Esc1 : M.D. (صح, r°)
6. BnF1, BnF2 : وفقها (bonne leçon)
7. BnF2 : ٣٥
8. BnF1 : مثلها ; BnF2 : مثله
9. BnF2 : om.
10. BnF1 : orth. الحيّي
11. BnF1 : كانت
12. BnF2 : و
13. BnF2 : ٧
14. BnF1, BnF2 : اللفظ
15. BnF1, BnF2 : الخطّ
16. BnF1 : الحرف المشدّد
17. BnF2 : عن
18. BnF1 : بحرفين

a. BnF1 : passage absent du manuscrit, reprise du texte de manière cohérente avec les autres manuscrits

b. BnF1 : [132b]

c. BnF2 : [130b]

α. Il devrait y avoir un ٨ plutôt qu'un ٥. Cependant, l'erreur peut s'expliquer : le manuscrit Esc2 écrit les huit de cette façon : 8. Or, cette figure ressemble au cinq tel qu'on le trouve écrit dans les manuscrits. Sans doute le copiste n'a-t-il pas pensé à convertir le 8 en ٨.

β. La dernière ligne du tableau dans Esc1 est une erreur, qui aurait dû se trouver au-dessous du tableau précédent.

الاسمين معًا[1]. فإذا ضربت خمسة في سبعة كان الخارج خمسة[2] وثلاثين. فهذا[3] هو الوفق من المركّبات، وله تأثير قويّ فيما يراد تحصيله وجمعه من الأشياء حسبما[4] ذكره[5] أهل[6] هذا الفنّ < ويكون[7] تكسير الاسمين المذكورين على أوجه[8] آخر أيضًا. وذلك أنّهما ينتهيان[9] إلى >[10] < اثنين وأربعين >[11] لأنّا إذا قلنا ألف لام [٩٤أ] حاء ياء، وهي[12] الحيّ مبسوط[13] هكذا : ا ل ف[14] ل ا م ح ا ى ا. كانت عشرة أحرف حصل منها ستّة[15] أحرف غير مكرّرة[16]، وهي[17] : ا ل ف[18] م[19] ح ي. وكذلك[20] القيّوم إذا بسط[21] خرج < سبعة عشر >[22] حرفًا هكذا : ا ل ق[23] < ل ا >[24] م ق ا ف ى ا و ا و م ي م. فحصل[25] منها[26] غير مكرّرة بعد التداخل سبعة أحرف، وهي[27] : ا ل ف < م / ق >[28] ي و. اضرب[29] الستّة في سبعة[30] كان الخارج < اثنان وأربعون >[31]، وهو[32] جملة الاسمين مكسّرين[33] [كذا] إلى سبعة[34] أسطر. وبعد[(a)] تداخل التكسّر[35] تبقى[36] < تسعة عشر >[37] حرفًا، وهي : ا ت ح خ

1. BnF2 : int.sup. (fin de ligne)
2. BnF1 : خمسًا
3. BnF1 : وهذا
4. BnF1 : كما ; BnF2 : orth. حسب ما
5. BnF2 : ذكر
6. BnF1 : ad. الآداب من
7. BnF2 : orth. ويكون
8. BnF2 : وجه
9. BnF2 : ينتهيا (fautif)
10. BnF1 : فمن حصّل التكسير وهو
11. BnF1 : اثنان وأربعون حرفًا ; BnF2 : ٤٢
12. BnF1, BnF2 : وهو اسم
13. BnF1 : مبسوطة ; BnF2 : مبسوطًا
14. BnF2 : و
15. BnF2 : ٦
16. BnF1 : ad. بعد التداخل
17. BnF2 : om.
18. Esc1 : int.sup. ; BnF2 : ad. ل ا
19. BnF2 : ad. ق ا ف م
20. BnF2 : ولذلك
21. BnF1 : بسطته (fautif)
22. BnF2 : ١٧
23. BnF2 : ق
24. BnF2 : لا
25. BnF1 : تحصل ; BnF2 : يحصل
26. BnF1 : ad. عشرة
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : inv.
29. BnF1 : فاضرب
30. BnF1, BnF2 : السبعة
31. BnF2 : ٤٢
32. BnF1 : وهي
33. BnF1 : المكسّرين (bonne leçon)
34. BnF2 : ٧
35. BnF1 : الاسمين التكسير ; BnF2 : التكسيرين (bonne leçon)
36. Esc1 : orth. تبقا ; BnF1, BnF2 : يبقى (bonne lecture)
37. BnF2 : ١٧

a. BnF1 : [133a]

د[1] س ش ص ض غ[2] ف ق ک < ل م و ي >[3]. وينتظم[4] من هذه الحروف أسماء يستعان بها على ما أردت، وهي[5] : يا حيّ[6] يا حليم يا حقّ يا خالق يا خلّاق يا خفيّ < يا خافض[7] >[8] يا رؤف يا رحيم < يا سلام >[9] يا شافي يا شكور يا مصوّر[10] يا ضارّ يا غافر يا غفور يا فتّاح يا قويّ < يا قيّوم يا كافل[11] >[12] يا مولاي < يا مليك[13] / يا مالك >[14] < يا وافيّ >[15](a) يا وكيل يا وليّ يا واليّ، وهي تعدّد[16] < حروف المعجم >[17]. فإذا أضفت هذه الأسماء أو اسم منها إلى الوفق العدديّ < بشرط أن تبيّن[18] المضاف والمضاف إليه موافقة ظهر أثر ذلك في الوقت على حسب >[19] ما يراد به من الأفعال، وقس على هذا[20] من خواصّ الأسماء وضروب التكسير وامتزاج طبائع الحروف بعضها ببعض وتداخلها وخواصّ الأعداد التي أودع[21] الله تعالى فيها وفي طبائعها < ترى عجبًا وسرّاً[22] من أسرار الهوى[23] [كذا]، فسبحان الحليم[24] العليم >[25].

واعلم أنّه من ذكر اسمه الحيّ مع[26] الأسماء التي في[27] أوّلها[28] الحاء، وهي الحيّ الحكيم الحليم الحميد الحنّان الحفيظ الحقّ الحسيب، عند طلوع الشمس في زمن[29] الحرّ[30] لم يحسّ[31] ذلك اليوم بألم الحرّ. واعتبر[32] في مراتب الأعداد(b) من[33] هذه الأسماء فإنّك تجد بعد حرف الحاء

1. BnF1 : ر
2. Esc1 : + M.G. د ذ (صح) ; BnF1 : ط ظ ع غ د ذ ; BnF2 : ع
3. BnF1 : ن
4. BnF1 : ينتظم ; BnF2 : وينظم
5. BnF2 : om.
6. BnF1 : ad. يا حكيم
7. BnF2 : خافض
8. BnF1 : om.
9. BnF1 : يا سليم يا حافظ
10. BnF1 : ad. يا مضلّ
11. BnF2 : ad. يا كافي
12. BnF1 : يا كافي
13. BnF1 : ملك
14. BnF1, BnF2 : inv.
15. BnF1 : يا قويّ يا كفيل
16. Esc1 : orth. معدد ; BnF1 : بعدّة ; BnF2 : بعد (fautif)
17. BnF1 : الحروف
18. BnF2 : يكون بين
19. Esc1 : + M.G. على ما تصنعة أهل الأوفاق بنية أمر من الأمور ; BnF1 : (حـ) على ما تضعه أهل الأوفاق بنية أمر من الأمور الموافقة لاسم الحيّ القيّوم والاسم الذي أضيف إلى الوفق ظهر على أثر ذلك ما يراد به من الأفعال وقس على هذا الموفّقة لاسم الحيّ القيّوم والاسم الذي أضيف إلى الوفق ظهر على أثر ذلك
20. BnF1 : ad. الجمع
21. BnF1 : أودعها ; BnF2 : أوقعها
22. BnF2 : وسرّ (fautif)
23. BnF2 : الله تعالى (bonne leçon)
24. BnF2 : الحكيم
25. BnF1 : om.
26. BnF1 : و
27. BnF1 : om.
28. BnF1, BnF2 : أوائلها
29. BnF1, BnF2 : زمان
30. BnF1 : القيظ
31. BnF1 : orth. نحس
32. BnF2 : فاعتبر
33. BnF2 : ومن

a. BnF2 : [131a]
b. BnF1 : [133b]

حرفًا، وانظر العدد[1] الواقع عليه تجده أوّل مراتب[2] العشرات، < ثمّ الحرف الثانيّ بعد الحاء من الاسم الثانيّ ثانيّ مرتبة في[3] أعداد العشرات >[4]، < ثمّ كذلك >[5] مثل الاسم الأوّل، < وهو[6] حيّ. فانظر[7] كيف[8] برزت الياء، وهي العشرة[9] بعد الحاء، ثمّ[10] بعده حكيم كيف[11] برز[12] [كذا] حرف[13] الكاف >[14] بعدها بعشرين[15]، ثمّ[16] حليم اللام بعدها بثلاثين[17]، ثمّ حميد الميم أربعون، ثمّ حنّان[18] النون[19] خمسون[20] هكذا[21] إلى حسيب، وهو حرف السين، وعدده ثلثمائة[22]. ومن نقش[23] الحاء[24] < من هذه [٩٤ب] الأسماء الثمانية >[25] ثماني[26] مرّات هكذا : ح ح ح ح ح ح ح ح، على فصّ خاتم في ثامن الشهر في الساعة الثامنة من يوم الأربعاء، لأنّ صاحبها عطارد مع اسمه الحيّ الحكيم < الحنّان / الحليم[27] >[28]، وحمله معه أمن من الحميّات[29] ويقطع ألم العطش وينمي خير البساتين والزروع[30]. إذا[31](a) علّق على شجرة وكذلك يعطل حركات النكاح لمن حمله وفيه لتليين القلوب وتسكين غضبها[32] < لمن حمله >[33] سرّ عجيب[34] ولإجلاب[35] مودّة القلوب وجذب[36] نفوسها عجب[37] عجيب[38]. إذا كتبت الأسماء الثمانية[39] مكسّرة

1. BnF1 : عدد
2. Esc1 : M.G. (صح, r°)
3. BnF1 : من
4. BnF2 : om.
5. Esc1 : rayé ; BnF1 : om.
6. BnF2 : om.
7. BnF1 : om.
8. Esc1 : illisible
9. Esc1 : fin du mot illisible
10. BnF2 : و
11. Esc1 : illisible
12. BnF2 : برزت (bonne leçon)
13. BnF2 : om.
14. Esc1 : M.G. (en bout de page : certains mots sont coupés), © حيّ. فانظر كيف برزت الكاف
15. BnF1 : وهو عشرون
16. BnF1 : ad. بعده
17. BnF1 : ثلاثون
18. BnF1 : بعده
19. BnF1 : ad. في حنّان وأعداده
20. BnF2 : ٥٠
21. BnF1 : ad. حتّى
22. BnF2 : orth. ثلاث مائة
23. BnF2 : ad. حرف
24. BnF1 : حرف (fautif)
25. BnF2 : om.
26. BnF1, BnF2 : ثمان (fautif)
27. BnF2 : om.
28. BnF1 : inv.
29. BnF1 : الجهات (fautif) ; BnF2 : الحيّات
30. BnF1, BnF2 : والزرع
31. Esc1 : ad. وقع rayé
32. BnF1 : الغضب
33. BnF1, BnF2 : om.
34. BnF1 : غريب
35. BnF1 : وإجلاب
36. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d.
37. BnF2 : عجيب (fautif)
38. BnF1 : ad. وسرّ غريب
39. BnF2 : ad. المذكورة

a. BnF2 : [131b]

في جدول من ضرب ثمانية < في[a] ثمانية >[1] بعد أن تؤخذ[2] أوّل الحروف[3] من اسم من شئت ثمّ[4] تضع حرف الحاء ثمّ حرف من أردت[5] ثمّ[6] الحاء ثمّ[7] حرف من أردت هكذا[8] إلى تمام < ثماني حآت [كذا] >[9] < ممزوجًا[10] باسم المذكور >[11] إلى آخره[12]، وتضع < على كلّ جهة[13] من الجهات[14] الأربع من الجدول أسماء >[15] الروحانيّة[16] [كذا] وهي[17] حيائل[18] حكميائل حلميائل[19] حمديائل حنيائل[20] < حفظيائل حقيائل حسبيائل >[21]، وتبخّره[22] < باللبان الذكر الطيّب وتعلّقه إلى جهة المذكور >[23] وتمسكه[24] < في موضع مرتفع >[25] حيث[26] لا تطلع[27] عليه[28] شمس[29] < ولا تراه >[30] وأنت تذكر الأسماء الثمانية مع أسماء الروحانيّة، وتقول[31] : "يا < معاشر[32] الروحانيّة >[33] الكرام الطيّبين[34] - عليهم السلام - بحقّ ما في أسمائكم من

1. BnF2 : om
2. BnF1, BnF2 : تأخذ
3. BnF1 : حرف ; BnF2 : الحرف
4. BnF1 : و
5. BnF1 : شئت
6. BnF2 : ad. حرف
7. BnF1, BnF2 : وبعده
8. BnF1, BnF2 : om.
9. BnF1 : ثمان حآت (fautif) ; BnF2 : ثمان حاءات (fautif)
10. BnF2 : ممزوجات
11. BnF1 : وحرف المذكور ثمان [كذا] مرّات
12. Esc1 : + M.D. (حـ, r°) وحرف المذكور ثمان مرّات إلى آخرها مثل أن يكون اسم المطلوب زيد فتضعه هكذا ح ز ح ز ح ز ح ز ح ز ح ز ح ز وتضع على رأس الخاتم مع هذه الأسماء أسماء الروحانيّة وهي خيائيل ; BnF1 : ad. هكذا ح ز ح ز ح ز ح زح ز ح ز
13. BnF2 : جهات (fautif)
14. BnF2 : جهات
15. BnF1 : على رأس الخاتم مع هذه الأسماء
16. BnF2 : الروحانيّات (bonne leçon)
17. BnF2 : om.
18. BnF2 : حيائيل
19. BnF2 : om.
20. BnF2 : حنيائيل
21. BnF1 : ad. وتكتب دائر الخاتم عن يمينه كذلك وعن يساره كذلك ومن تحته كذلك ; BnF2 : حسنيائل
22. BnF1 : orth. وسخره
23. BnF1 : بحصا لبان ذكر أبيض طيّب وعلّقه على مكان عالي إلى جهة المطلوب (ب de بحصا et ج de جهة s.d.)
24. BnF1, BnF2 : ومسكنه (fautif)
25. BnF1 : om.
26. BnF1, BnF2 : بحيث
27. BnF1 : تراه ; BnF2 : يطلع
28. BnF1, BnF2 : om.
29. BnF1 : الشمس
30. BnF1, BnF2 : om.
31. Esc1 : orth. ويقول
32. BnF1 : معشر
33. BnF2 : معشر الروحانيّات
34. BnF2 : الطيّب (fautif)

a. BnF1 : [134a]

أسماء الحكيم[1] الحنّان[2] المنّان[3] إلّا ما عجلتم[4] لفلان بن فلان القبول[5] والرحمة والحلم والحنان في قلب فلان بن فلانة[6] حتّى لا يهنأ[7] له عيش ولا يقرّ بمكان ولا يزال هيمانًا[8] < حيرانًا جيعانًا >[9] عطشانًا[10] يقتفي[11] آثار فلان[12] ويطلب عليه[13] كما يطلب العطشان الماء بسورة الرحمن[α] وقوارع القرآن < والجنّة والرضوان >[14] والبحر للحيتان وبمقلّب[15] قلب اللهفان بمحبّة دائمة[(a)] سرمديّة على دوام الأحيان والأزمان والدهور والأعوام لأسماء تظلّه ولا أرض تقلّه، أجيبوا طائعين بأسماء ربّ العالمين".

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : om.
3. BnF1 : om.
4. BnF1, BnF2 : جعلتم
5. BnF2 : للقبول
6. BnF1, BnF2 : فلان
7. BnF1 : orth. يهنئ
8. BnF2 : هيمان (fautif)
9. BnF2 : om.
10. BnF2 : عطشان (fautif)
11. BnF2 : يقفي
12. BnF2 : ad. بن فلان
13. BnF1 : نحوه
14. BnF1 : وجنّة الرضوان
15. BnF1 : وعلّقت

a. BnF1 : [134b]

α. Coran, LV.

﴿71﴾ فصل[1] أذكر فيه تصريفات[2] الحروف[(a)] العلويّات في الأجساد[3] < البشريّات والأعداد الروحانيّات في الأرواح البشريّات >[4].

واعلم أنّ جميع الموجودات تأثيرها[5] [٩٥أ] على أخلاف[6] أصنافها من حيوان ونبات ومعدن، وناطق وصامت، وجوهر وعرض، مركّب في[7] الطبائع الأربعة[8] وهي الحرارة والرطوبة < والبرودة / واليبوسة >[9]. والوجود[10] كلّه قائم بهذه الطبائع الأربعة التي ركّبها الله تعالى وجعلها < أصل التدبير ومرتبته >[11]، وجعل < هذا القوى[12] سائرة >[13] في العالم الأسفل بالمادّة الإلهيّة والتدبير الربّانيّ. وهذا موجود في كلام الحكماء الذين[14] صدرت منهم[15] غوامض الأشياء وبسطوا القول فيه. وهانا أملئ[16] إليك نتيجة[17] ذلك[18] في هذه الحروف الموضوعة التي حضرت[19] الكلام العربيّ والهنديّ وغيره من سائر الألسن على اختلاف اللغات، وهي ثمانية وعشرون[(b)20] حرفًا غير[21] لام ألف لأنّه دخلت فيه الألف واللام. < والثمانية وعشرون[22] >[23] على عدد المنازل لكلّ منزلة حرف، < ولكلّ حرف خاصّيّة >[24] < وهي مركّبة في الطبائع الأربعة[25] >[26] أوّلها الألف إذ هي مبدأ كلّ لفظة[27]، وهي[28] حرف حارّ[29] يناسب العقل من الذات الإنسانيّة[30]. فالعقل[31] له حرف الألف، وهو أوّل الحروف وما بعده من الحروف كالطآت[32]

1. BnF2 : om.
2. Esc1 : M.D. (ـــــــ), © تصرّف ; BnF1 : تصرّفات
3. Esc1 : ©, + M.D. الأجسام (ـــــ) ; BnF1 : الأجسام
4. Esc1 : M.inf. البشريّة ; BnF2 : حرف الألف وهو أوّل المخترعات وله في الأجسام المبتدعات آثار متلائمات منطبعات ; BnF1 : ad. (صح) حرف الألف وهو أوّل المخترعات وله في الأجسام المبتدعان آثار متلائمات أن منطبعات
5. BnF1 : بأسرها
6. BnF1, BnF2 : اختلاف
7. BnF1 : من
8. BnF1 : الأربع
9. BnF2 : inv.
10. BnF2 : والموجود
11. BnF1 : أصلًا لتدبير مرتبته
12. Esc1 : orth. القوا
13. BnF1 : هذه القوى سائرة ; BnF2 : هذه [كذا] للقوى سارية
14. BnF2 : الذي (fautif)
15. BnF1, BnF2 : عنهم
16. BnF1, BnF2 : ملق
17. BnF1 : زبدة القول وصحّته ; BnF2 : بنسخة
18. BnF1 : om.
19. Esc1 : orth. حضرت
20. BnF2 : وعشرين (fautif)
21. BnF1, BnF2 : دون
22. BnF1, BnF2 : والعشرون
23. Esc1 : M.G. (صح), ad. وهي rayé
24. BnF2 : om.
25. BnF2 : ad. ولكلّ حرف خاصّيّة
26. BnF1 : om.
27. BnF2 : نقطة
28. BnF2 : وهو (fautif)
29. BnF1 : om.
30. BnF1 : لايناسه (fautif)
31. BnF1 : والعقل
32. BnF1 : كالطآت ; BnF2 : orth. كالطاءات

a. BnF2 : [132a]
b. BnF1 : [135a]

والتعريقات[1] [كذا]، والرآت[2] من جوانب الألف. فالألف[3] في الحروف هو[4] الواحد في العدد، والأعداد من أسرار الأقوال[5] كما أنّ الحروف من أسرار الأعمال والأفعال.

واعلم[(a)] أنّ الحروف لا وقت يحصرها[6]. وإنّما[7] تفعل بالخاصّيّة لمن شاء والأعداد تفعل بالطبيعيّة[8] فهي[9] مرتبطة بالخيارات[10] العلويّات[11]، ولكلّ حرف خدام من الملوك العلويّة[(b)] والسفليّة ورقى[12] وعزائم وبخور. فإذا أردت[13] استجلاب منفعة إنسيّة اكتب < شكل الألف >[14] < يوم الزهرة وساعتها >[15] بماء ورد وزعفران ومسك[16] في < خلوة طاهرة >[17] وتبخّره[18] باللبان والميعة السائلة[α] والعود الرطب، واكتب في[19] داخل الشكل الألفات اااا[20] واسم < من شئت، واذكر اسم[21] >[22] الملك الموكّل بالألف[23] وأعوانه وخليفته[(c)]، ثم[24] اصنع تمثال الشخص الذي أردت استجلابه من

1. BnF2 : والتعريفات (bonne leçon)
2. BnF1 : orth. والرآت هي ; BnF2 : ad. هي
3. BnF1 : الألف والألف ; BnF2 : وللألف
4. BnF1 : هي
5. BnF1 : الأفعال
6. BnF1 : orth. يحصرها
7. BnF1, BnF2 : ad. هي
8. BnF1, BnF2 : بالطبعية
9. BnF1, BnF2 : وهي
10. BnF1, BnF2 : بالاختيارات
11. BnF1 : العلوية
12. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. ورقا
13. BnF2 : أردنا
14. BnF1, BnF2 : شكلًا مربّع الاستطالة في رقّ ظبي
15. BnF1, BnF2 : om.
16. BnF1, BnF2 : ad. في يوم الزهرة وساعتها
17. BnF1 : مكان نظيف خالي ; BnF2 : مكان تضيف خالي
18. BnF1 : orth. وسخره
19. BnF1, BnF2 : om.
20. BnF1, BnF2 : om.
21. BnF1 : om.
22. BnF2 : om.
23. BnF2 : بألف
24. BnF2 : ثم

a. Esc1 : + M.G. قف على هذه الفائدة في الفرق بين الحروف والأعداد (ب et ي de بين et ن de الحروف s.d.)

b. BnF2 : [132b], + M.D. شمس المعارف [...]ي [...]كون في الخاتم وقيل في خاتم هذا الألفات اااا وفي رواية أخرى هذا وقيل هذا [i] وهو هذ[ه] الشكل (ذ du premier et du quatrième ف de أخرى, ن des deux في, خ du premier الخاتم, ت du second الخاتم s.d.)

c. BnF1 : [135b]

α. Sur le styrax liquide ou stactè, cf. *supra* p. 353.

شمع أبيض، وانقش فيه[1] اسمه[2] واسم الملك والأعوان والخليفة، واجعل التمثال بين يديك وأنت تعزم عليه بالعزيمة[3] < والبخور يصعد. « فلا تزال »[4] كذلك سبع مرّات متواليّة. « فإنّك [٩٥ب][5] ترى سرعة الإجابة، وهذه هي العزيمة »[6] >[7] تقول :

"أقسمت عليكم أيّتها[8] الملائكة[9] المباركة المائيّة < والهوائيّة / والناريّة >[10] والأرضيّة، العلويّة والسفليّة، ممّن[11] يطلع[12] منكم مشترق[13] السمع من الأرض إلى السماء، ومن يوافق[14] الكواكب في الأمور < الخفيّات والمختلفات >[15]، ومن يسير سير النجوم، ومن يستضيء بنور[16] الشمس[17]، < ومن هو مخلوق تحت الأرض[18]، ومن يطير مع طيران[19] الهواء[20]، ومن يأوي في السحاب والبراريّ والقفار >[21] والقفار والصحارى[22] والمروج والجبال والآكام والمغارات والسهل والوعر والأماكن المنقطعة والطرق[23] الصعبة والمواضع المظلمة[24] والمضيئة، وعلى[25] من خلقه الله تعالى من نار السموم، وعلى[26] من هو سامع مطيع لأسماء الله تعالى وبكلماته[27] التامّة[28] وبالبعث والنشور وبالملائكة الذين لا يأكلون ولا يشربون الذين[29] طعامهم التسبيح[a] وشرابهم التقديس، باهيا شراهيا ادوناي[30] اصباوت[31] آل شدّاي. أقسمت عليكم بالحيّ القيّوم خالق الأرض والسماء

1. BnF1 : عليه
2. BnF1, BnF2 : اسم المذكور
3. BnF1 : بهذه العزيمة
4. BnF2 : لا يزال
5. Esc1 : + M.sup. قف
6. BnF2 : وهذه
7. BnF1 : om.
8. BnF1, BnF2 : أيها
9. BnF1, BnF2 : ad. الطيّبة
10. BnF1, BnF2 : inv.
11. BnF1 : ومن ; BnF2 : بمن
12. BnF1 : يطع (fautif)
13. BnF1, BnF2 : يشترق
14. BnF1 : توافق
15. BnF1 : الخفيّة والمختلفة ; BnF2 : الخيّفة المختلفة (fautif)
16. BnF2 : بنوره
17. BnF1, BnF2 : ad. والقمر
18. BnF2 : العرش
19. BnF1, BnF2 : طير
20. BnF1, BnF2 : orth. الهوي
21. Esc1 : M.D. (45°, صح), © والقفار
22. BnF2 : والصخاري
23. BnF1 : والطريقة
24. BnF2 : الظلمة
25. BnF1, BnF2 : و
26. BnF1, BnF2 : و
27. BnF1, BnF2 : وكلماته
28. BnF1, BnF2 : التامّات
29. BnF1, BnF2 : om.
30. BnF2 : اذونناي
31. BnF2 : اصباوث

a. BnF2 : [133a]

بالذي قال للسموات والأرض { ائْتِيَا[1] طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ }[(a)][α]. أقسمت عليكم بميكائيل[2] وإسرافيل وجبرائل وعزرائل[3] والملائكة[4] أجمعين إلّا ما أجبتم وحضرتم إلى مجلسي هذا وجلبتم من سمّيت لكم وكنتم عونًا على قضاء[5] حاجتي في أسرع وقت وأبلغ ساعة. فإن فعلتم ذلك فلكم < الكرامة والسلامة >[6]. وإن أبيتم[7] فعليكم غضب من الله وملائكته وإلّا[8] { يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا[9] شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ }[β] العجل العجل الوحا الوحا."

وهذا اسم الملك[10] الموكّل بحروف[11] [كذا] الألف بروس[12]، وخليفته فروس[13]، وأعوانه[14] هرس هاروس مدرس[15][γ]. فإذا كتبت الألفات كما تقدّم وتعزّم < بهذه العزيمة >[16] ثلاث[17] مرّات، وتعتمد[18] إلى تمثال من[19] الشمع، وتغرز[20] في رأسه إبرة من نحاس أحمر، واربط على الإبرة خيط[21] نير، واضرب مسمار[22] في الجدار[23] يوم السبت، وعلّق حرف الألف إليه[24]، وبخّره[25] بالبخور المذكور[26]، واذكر[27] من[28] تريد. فإنّه[29] يأتي

1. Esc1, BnF1 : orth. اتيا
2. BnF1 : بميكائل
3. BnF2 : وعزرائيل
4. BnF2 : وبالملائكة
5. BnF1 : orth. قضى
6. BnF2 : السلامة والكرامة
7. BnF2 : ad. ذلك
8. BnF1, BnF2 : و
9. BnF2 : عَلَيْكُمَا (conforme à l'édition du Caire)
10. Esc1 : M.D. (صح, r°) ; BnF2 : om.
11. BnF1, BnF2 : بحرف (bonne leçon)
12. BnF1 : بدرش ; BnF2 : بدوس
13. BnF2 : فروش
14. BnF1 : أعوانه
15. BnF2 : مدوس
16. BnF1, BnF2 : بالعزيمة
17. BnF2 : ٣
18. BnF2 : وتعمد
19. BnF1, BnF2 : om.
20. BnF2 : وتعزز (fautif)
21. BnF2 : بخيط
22. BnF1, BnF2 : مسمارًا
23. BnF1, BnF2 : الحائط
24. BnF1 : فيه ; BnF2 : منه
25. BnF1 : وبخّر
26. BnF1, BnF2 : om.
27. BnF1 : وإذا ذكرت
28. BnF1, BnF2 : ما
29. BnF2 : om.

a. BnF1 : [136a]

α. Coran, XLI, 10/11.

β. Coran, LV, 35.

γ. Charles Burnett signale un Mdūs (مـــدوس) parmi les soixante-douze esprits de Saturne dans le *Kitāb al-Ustuwwaṭās*. Cf. Charles Burnett, « Remarques paléographiques et philologiques sur les noms d'anges et d'esprits dans les traités de magie traduits de l'arabe en latin », dans *Les anges et la magie au Moyen Âge. Actes de la table ronde de Nanterre (8-9 décembre 2000)*, dir. Henri Brest et Benoît Grévin, Mélanges de l'École française de Rome. Moyen Âge, 114/2 (2002), p. 667.

مسرعًا[1]. وإن كتبته[2] باسم غائب فاكتبه[3] في رقّ غزال[4] وعلّقه[5] للريح يأتي مسرعًا[6]. وإن أردت [٩٦أ] < به إصلاح [كذا] >[7] بين اثنين فاكتبه[8] < بنيل / في قرطاس >[9] عند طلوع الشمس < من يوم الخميس >[10] وبخّر وعزّم[11] سبع[12] مرّات، وارم القرطاس في نار حامية، وأنت تقول : "أحرقت[13] < قلب فلان إلى محبّة فلان >[14]". وإن أردت الظفر ممّن[15] تريد ويأتي[16] سامعًا[17] مطيعًا[a]، فخذ من أثره، واكتب فيه[b] الألفات واسمه واسم أمّه ليلاً. فإذا أصبحت قف قبالة الشمس عند طلوعها، وأنت تتلوا العزيمة سبع[18] مرّات وأنت[19] تقول في آخرها : "أيّتها الشمس المنيرة المشرقة بحقّ الذي قيّدك في قبضته اجعلي محبّتي في قلب من سمّيت[20] حتّى يكون طوع يدي ولا يكون له قرار دوني الساعة، وإيّاك أن تفرط في البخور". وإن أردت أن يأتي ليلاً[21] فاكتبها نهارًا، وقف[22] عند غروب الشمس إلى[23] صلاة المغرب.

1. BnF1 : بإذن الله وحوله ; BnF2 : بحول الله وقوّته
2. BnF1 : كتبت ; BnF2 : كتب
3. BnF1 : om. ; BnF2 : اكتبه
4. BnF1 : ad. وبخّرته وعزّمت عليه ; BnF2 : ad. وبخّره وعزم عليه
5. BnF1 : وعلّقته
6. BnF1 : سريعًا
7. BnF1, BnF2 : إصلاحًا (bonne leçon)
8. BnF1, BnF2 : فاكتبها
9. BnF1, BnF2 : inv. ; BnF1, BnF2 : ad. يوم الخميس
10. BnF1, BnF2 : om.
11. BnF2 : واعزم (fautif)
12. BnF2 : ٣
13. BnF1 : أحرق
14. BnF1, BnF2 : قلبك يا كذا إلى كذا
15. BnF1, BnF2 : بمن
16. BnF1, BnF2 : يأتي
17. BnF1 : سريعًا
18. BnF2 : ٧
19. BnF1, BnF2 : و
20. BnF1, BnF2 : سمّيته
21. BnF2 : om.
22. BnF1 : و
23. BnF1, BnF2 : ad. آخر

a. BnF1 : [136b]
b. BnF2 : [133b]

〖72〗 فصل.

⌈ ومن[1] أقام شكلاً ضرب أربعة في أربعة وضع[2] فيه < نسبته العدديّة >[3] < كما تقدّم لنا في[4] أوّل الكتاب >[5] يوم الاثنين < يوم مولد النبيّ - « صلّى الله عليه وسلّم »[6] - ويوم مبعثه ويوم وفاته >[7]، < ويكون القمر >[8] على ثلاثة[9] أدراج من الثور سالمًا من النحوس وتكون[10] الساعة للقمر وتكتبه[11] على[12] طهارة < بعد صلاة >[13] ركعتين < بأمّ القرآن وآية >[14] الكرسيّ[α] و{ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ }[β] مائة مرّة في رقّ طاهر. فمن حمل هذا الرقّ[15] معه < فإنّ الله تعالى ييسّر عليه >[16] < الفهم والحفظ >[17] والحكمة ويعظم قدره عند العالم العلويّ، وهم الملائكة والعالم[18] السفليّ، وهم الإنس والجنّ أجمعين[19]. وإن علّق[20] على[21] مسجون انطلق من سجنه من فوره. وإن حمل[22] على راية[23] < انهزم به >[24] الأعداء[(a)] من الكفرة والباغين، < وكذلك من حمله معه وخاصم غلب خصمه، وهذا صفة الشكل المذكور، وهو بالعدد الهنديّ[25].

1. BnF1 : من
2. BnF1, BnF2 : ووضع
3. BnF1, BnF2 : نسبة عدديّة
4. Esc1 : int.sup. ; BnF1, BnF2 : om.
5. BnF1, BnF2 : وذلك
6. BnF2 : عليه السلام
7. Esc1 : M.G. (صح, r°)
8. BnF1, BnF2 : وليكن ذلك والقمر في شرفه
9. BnF2 : ٣
10. BnF2 : ويكون
11. BnF1 : يكتب ; BnF2 : تكتبه
12. BnF1, BnF2 : بعد
13. BnF1 : ووضوء وصلاة ; BnF2 : وضوء وصلاة
14. BnF1, BnF2 : بآية
15. BnF1, BnF2 : ad. المكتوب
16. BnF1, BnF2 : يسّر الله عليه
17. BnF1, BnF2 : الحفظ والفهم
18. BnF1 : وعند العالم
19. BnF1, BnF2 : أجمعه
20. BnF1, BnF2 : علّقه
21. BnF1, BnF2 : عليه
22. BnF1, BnF2 : ad. هذا الرقّ
23. BnF1 : رأسه
24. BnF1, BnF2 : هزم
25. BnF1, BnF2 : ad. [Figure 19]

a. BnF1 : [137a]
α. Coran, II, 256/255.
β. Coran, CXII, 1.

وأمّا سرّ ذلك في الحروف أيضًا فعجيب[1]. وذلك أن تضع مكان هذه[2] الأعداد حروفًا[(a)] :

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

[Figure 19] <[3].

والقمر[4] في بيت السرطان وجعلته[5] في جوف خاتم[6] في[7] ذلك الوقت وألبسته[8] على طهارة < ونسك من صفاء الباطن وصيام فإنّ الله تعالى يديم >[9] عليه النعمة التي هو فيها وأقامه إلى كلّ حركة ظاهرة[10] ووسّع عليه رزقه، < ويكون هذا أيضًا لمن >[11] أكثر من اسمه الدائم[12]. وقد شرحنا ذلك جملة في الاسم[13] الدائم في كتابنا علم الهدى[14] وأسرار[15] الاهتداء[α]. ⌉ [β]

1. BnF1 : om.
2. BnF2 : om.
3. Esc1 : M.G. و © ad. وإن تقدم أيضًا rayé
4. BnF1, BnF2 : ويكون القمر
5. BnF1, BnF2 : واجعله
6. BnF1 : خاتم et خاتمه s.d. ; BnF2 : خاتمه
7. Esc1 : int.sup.
8. BnF1 : لبسه ; BnF2 : وألبسه
9. BnF2 : وصوم وصفاء باطن أدام الله ; BnF2 : وصوم وصفاء بطن أدام الله
10. Esc1 : orth. ظاهرة ; BnF1 : om.
11. BnF1, BnF2 : ومن
12. BnF1, BnF2 : ad. كان له ذلك
13. BnF1 : اسم
14. Esc1 : orth. الهدا
15. BnF2 : والأسرار

a. BnF2 : [134a]

α. Œuvre d'al-Būnī, voir notre analyse.

β. Passage à comparer avec un extrait de §6bis du *Šams al-maʿārif* (voir *supra* p. 24 et suivantes) et al-Būnī, *Laṭāʾif al-išārāt*, BnFα, fol. 53a-53b.

〖73〗 فصل[1] أتكلّم فيه على < مربّعات ومسدّسات[2] >[3] مخصوصات بمنافع وغيرها منها[4].

< إنّك تقيم[5] سطحًا مربّعًا وتضع فيه >[6] هذه الحروف[7] ب د و ح < موفّقة [٩٦ب] مكسّرة على هذه الصورة، وهذا صفته : >[8]

ح	و	د	ب
د	ب	ح	و
ب	د	و	ح
و	ح	ب	د

[Figure 20]

1. BnF2 : espace vide
2. BnF1 : om.
3. BnF2 : سريعات
4. BnF2 : ومنها
5. Esc1 : orth. نقيم
6. BnF1, BnF2 : om.
7. BnF1, BnF2 : ad. الأربعة
8. BnF1, BnF2 : وصفته هكذا [Figure 20] وهو وفق مكسر

يكتب[1] في[2] تمثالين من[3] رقّ غزال بزنجفر[4][α] يوم الجمعة عند طلوع الشمس وتبخّرها[5] باللبان[(a)] والعنبر والعود والند[β] وتلقيهما[6] في خرقة حرير أبيض وتشدّ عليها[7] بخيط حرير أبيض[8] إلى[9] قضيب رمان[γ] حامض[10] < إذا[11] طلبت الزواج وأرسلت رسولاً فإن لم يمكنك[12] الحال منها وكانت بعيدة أو قريبة، فتكتب بدوح موفّقًا مكسّرًا في سطح[13] مربّع نحو ما تقدّم[14] تكتبه[15] مع العزيمة التي[16] فيها بدوح حسبما[17] يأتي بيانه إن شاء الله تعالى. وتربطه تحت جناح حمامة بيضاء[18]. فإذا وقف بالباب فليدع أهل الدار. فإذا استجاب له أحد فليسيّب تلك الحمامة. فكلّما[(b)] طارت الحمامة يهيج[19] عقل المفعول له[20] >[21] ذلك[22]. وإن < أطلقت الحمامة >[23] في بيت مغلوق[24] < فهو أقرب للنجاح >[25].

1. BnF1, BnF2 : تكتبه
2. BnF1, BnF2 : على
3. BnF1 : في
4. Esc1 : orth. بزنجفر
5. BnF1, BnF2 : وتبخره
6. BnF1 : وتلف السورتين ; BnF2 : وتلف الصورتين
7. BnF2 : عليهما
8. BnF2 : ad. وتعلّقها بخيط حرير أبيض ; BnF2 : ad. وتعلّقهما بخيط حرير أبيض
9. BnF1 : على
10. BnF2 : ad. بعد أن تكتب اسم الطالب والمطلوب
11. BnF1, BnF2 : وإذا
12. BnF1 : تمكنك
13. BnF2 : مسطح
14. Esc1 : orth. نقدم
15. BnF2 : om.
16. BnF1 : ad. هي
17. BnF1 : orth. حسب ما
18. BnF1, BnF2 : ad. أنثى لأنثى وذكر للذكر وابعث رسولك الخطبة
19. BnF1 : orth. بهج ; BnF2 : تهج
20. BnF2 : ad. ذلك
21. Esc1 : passage précédent M.D. (45°, حـــ), © وتتلوا العزيمة التي فيها بدوح حسبما يأتي بيانها إن شاء الله تعالى، فإنّك ترى عجبًا. وإن أردت الزواج فاكتب الجدول مع العزيمة وعلّق الكتابة بجناح حمامة بيضاء أنثى للأنثى وذكر للذكر، ثم ابعث رسولك للخطبة، فإذا علمت أنّ الرسول يتحدّث معهم فأطلق الحمامة، فكلّما طارت طار عقل المعمول له
22. BnF1 : om.
23. BnF1 : سيبتها ; BnF2 : سيّبها
24. BnF1, BnF2 : مغلّق كان أحسن
25. BnF1 : وأقرب للنجاح ; BnF2 : وأقرب إلى النجاح

a. BnF1 : [137b]

b. BnF2 : [134b]

α. Il s'agit du cinabre. Toutefois quelques réserves s'imposent sur son identification : Ibn al-Bayṭār se réfère dans sa notice à Dioscorides et Galien, mais Lucien Leclerc mettait en garde contre une identification abusive des substances décrites par ces trois auteurs, qui lui semblent différentes. La *Tuḥfat al-aḥbāb* l'orthographie *zanǧafūr*. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, II, p. 170-171 ; *Traité des simples*, II, p. 221-222, n°1132 ; Mūsā b. Maymūn, *Šarḥ asmāʾ al-ʿuqqār*, p. 17 (texte arabe) et 66 (traduction), n°134 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 17 (texte arabe) et 66-67 (traduction), n°147.

β. Ibn al-Bayṭār considère le *nadd* comme « une espèce noire et peu estimée » d'ambre gris et l'évoque à l'article *ʿanbar* (Lucien Leclerc précise cependant que l'on trouve aussi les leçons *mand, manda* et *mandalī*). Al-Nuwayrī fait du *nadd* une composition complexe et en mentionne plusieurs recettes différentes, certaines associées au nom du calife pour lequel elles furent élaborées (al-Wāṯiq, al-Mutawakkil, al-Muqtadir). Tous ne comportent pas d'ambre gris. Quant à la *Tuḥfat al-aḥbāb*, elle comporte un article sur le *nadd al-aswad* qui est fabriqué et importé de Médine et qui se compose d'ambre, de musc et d'un aloès appelé *al-ʿūd al-qumārī*. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 134-135 ; *Traité des simples*, II, p. 469-471, n°1587 ; al-Nuwayrī, *Nihāyat al-arab fī funūn al-adab*, XII, p. 35-40 ; *Tuḥfat al-aḥbāb*, p. 29 (texte arabe) et 125 (traduction), n°280.

γ. Il s'agit de la grenade. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, II, p. 142-144 ; *Traité des simples*, II, p. 180-184, n°1058.

〖74〗 < فصل.

والمفردات تقطع الدم من الإنزاف وغيره إذا[1] تمادى بالمرأة[2] الاستحاضة تأخذ خفّاشًا وتذبحه، وتكتب بدمه في خرقة من ثوبها >[3]. < وإن وفّقت هذه الستّة >[4] ب ط د و ا ح[5] في جدول[6] مسدّس[7] وتكتب < العزيمة دائرة به مع قوله تعالى >[8] { لِكُلِّ نَبَاءٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ }[α]، < تفعل ذلك كلّه بدم خفّاش في ثوب المرأة التي عاد الدم بها >[9]، فإنّها تبرأ بإذن الله[(a)] تعالى. < وهذا صفة الجدول المبارك >[10]، وينفع[11] < هذا الجدول أيضًا >[12] لحلّ المعقود[13] :

ح	ا	و	د	ط	ب
ط	د	ح	ب	و	ا
و	ب	ا	ط	ح	د
ب	ط	د	و	ا	ح
د	ح	ط	ا	ب	و
ا	و	ب	ح	د	ط

[14][Figure 21]

1. BnF1, BnF2 : وإذا
2. BnF1, BnF2 : ad. دم
3. Esc1 : M.D. (45°)
4. BnF1, BnF2 : om.
5. BnF1, BnF2 : ad. تجعلها (orth. بحملها)
6. BnF1, BnF2 : شكل
7. BnF1 : ad. موفّق مكسّر على حسب ما [كذا] تراه وتتكلّم عليه بكلامه ; BnF2 : ad. مكسّر موفّق على حسب ما [كذا] تراه وتتكلّم عليه بكلامه
8. BnF1 : الكلام دائر الخاتم وهذه الآية ; BnF2 : الكلام دائرا بالخاتم وهذه الآية
9. BnF1, BnF2 : om.
10. BnF1, BnF2 : وكذلك
11. BnF1, BnF2 : ينفع
12. BnF1, BnF2 : om.
13. BnF1, BnF2 : المربوط
14. BnF1, BnF2 : om.

a. BnF1 : [138a]

α. Coran, VI, 66/67.

< وذلك أنّك تكتبه على بيضة >[1] ولدت في اليوم الذي سئلت فيه < عن حلّه >[2] وتشويها[3] وأتت[4] [كذا] تتلو[5] عليها < العزيمة إلى أن تشوى[6] >[7] فيأكل[8] المعقود < نصفها وزوجته >[9] < النصف الآخر >[10]، فإنّه < يفترس كافتراس >[11] الأسد إلّا أن يكون عنينًا[12].

《74bis》 [13] ومن كان له < عدو وحاسد >[14] فليأخذ رصاص[15] [كذا] من شبكة الصيّاد ويضع[16] منه طابعًا[17] < وينقش « فيه في ساعة المقاتل من يوم السبت »[18] هذه الحروف[19] ز ه ج و ا ح >[20] [٩٧أ] <<[(a)] موفّقًا مكسّرًا على ما تراه[21] في ساعة المقاتل يوم السبت عند طلوع الشمس وتكتب الكلام[(b)] دائرًا[22] بالخاتم ويعزّم[23] عليه فإنّه حامله[24] يأمن من جميع الفتن[25] والآفات بإذن الله تعالى. وصفة[26] وضعه[27] < مكسّرًا / موفّقًا >[28] هكذا :

1. BnF2 : أيضًا تأخذ بيضة ; BnF2 : أيضا تأخذ بيضا
2. BnF1, BnF2 : عنه واكتب عليها الخاتم
3. BnF1, BnF2 : وأشوها
4. BnF1, BnF2 : وأنت (bonne leçon)
5. Esc1 : orth. تتلوا ; BnF1, BnF2 : تتكلّم
6. Esc1 : orth. تشوا
7. BnF1 : حتّى تشوي ; BnF2 : حتّى تنشوي
8. BnF1, BnF2 : ويأكلها (BnF1 : orth. وباكلها)
9. BnF1, BnF2 : وقيل يأكلها مع زوجته (BnF1 : orth. يأكلها)
10. BnF1, BnF2 : om.
11. BnF2 : يفترشها كافتراش (fautif)
12. BnF2 : غنيا (fautif) ; BnF1 : ad. [Figure 21] وهذا صفة الخاتم لقطع النزيف ودم الاستحاضة ; BnF2 : ad. [Figure 21] وهذا صفة الخاتم لقطع النزف ودم الاستحاضة وغيرها وحلّ المعقود على هذه الصفة
13. BnF1 : ad. فصل
14. BnF1 : أو حسّود وأراد طفئ نارّة (fautif) ; BnF2 : عدوًا وحسّودًا وأراد أطفأ ناره
15. BnF2 : رصاصًا (bonne leçon)
16. BnF1, BnF2 : ويعمل
17. BnF1 : int.sup. ; BnF2 : طابعًا (fautif)
18. BnF2 : عليه
19. BnF2 : الأحرف
20. BnF1 : om.
21. BnF1 : ad. وينقش فيه ز ه ح و ا ح
22. BnF1 : دائر (fautif)
23. BnF1 : وتعزّم (ز s.d.)
24. BnF1 : om.
25. BnF1 : العين (fautif)
26. BnF1 : وصفته
27. BnF1 : om.
28. BnF1 : inv.

a. Esc1 : tout le passage suivant est absent du manuscrit : nous nous basons donc sur le manuscrit BnF2 pour les pages suivantes. La réclame indique ويكـــــرها et non الأمـداد comme à la page suivante, le passage est donc omis par extraction des pages du manuscrit et non par faute du copiste.

b. BnF2 : [135a]

ح	ا	و	ج	ه	ز
ه	ح	ح	ز	و	ا
و	ر	ا	ه	ح	ح
ز	ه	ح	و	ا	ح
ح	ح	ه	ا	ر	و
ا	و	ز	ح	ح	ه

[Figure 22]

《74ter》 [1] ومن أراد حجب الأبصار فليعمد إلى واد[2] في شهر يوليه أو أغشت[(a)] [كذا] فليأخذ[3] منه[4] ٩[5] ضفادع أو ثمانية عشر فتذبحها[6] وتسلخها[7] وتأخذ[8] جلودها وتدبغها[9] < بملح وطين. فإذا دبغت >[10] فليصنع[11] منها قلنسوة لرأسه ويكتب على كلّ جلده بطد بكمالها موفّقًا مكسّرًا، وهذه التسع آيات وهي قوله تعالى { صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا }[α] { وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا }[β] { يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا }[γ] { يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا }[δ] { هذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ }[ε] < إلى قوله { يَعْلَمُونَ [كذا] }[ς] <[12] { هذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ وَلَا }[ζ] وما في النحل[η] والكهف[θ] والجاثية[ι] ويخيطها[13] بخيط حرير[14] أسود، وتكتب العزيمة دائرة بالخاتم. فإذا أردت الاختفاء عن الأبصار فضعها على رأسك واقرأ الآيات المذكورة والعزيمة تقول : "احجبوني يا

1. BnF1 : ad. فصل
2. BnF1 : وادي (fautif)
3. BnF1 : فيأخذ
4. BnF1 : om.
5. BnF1 : تسع
6. BnF1 : فيذبحها
7. BnF1 : ويسلخها
8. BnF1 : ويأخذ
9. BnF1 : ويدبغها
10. BnF1 : om.
11. BnF1 : ويصنع
12. BnF1 : إنّا كنّا نستنسخ ما
13. BnF1 : وتخيطها
14. BnF2 : ad. أبيض rayé

a. BnF1 : [138b]
α. Coran, II, 17/18 et 166/171.
β. Coran, XXXVI, 8/9.
γ. Coran, LV, 35.
δ. Coran, LV, 33.
ε. Coran, XLV, 28/29.
ς. Coran, XLV, 28/29 : تعلمون dans l'édition du Caire.
ζ. Coran, LXXVII, 35-36.
η. Coran, XVI.
θ. Coran, XVIII.
ι. Coran, XLV.

خدّام هذه الأسماء ! اللهمّ حط على سرادقات سترك واجعلني في مكنون غيبك، واحجبني من[1] أبصار خلقك يا من يرى ولا يرى { إِنَّكَ عَلَى[a] كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }[α]".

1. BnF1 : عن

a. BnF2 : [135b]

α. Coran, III, 25/26 ; XLI, 39 et LXVI, 8.

﴾75﴿ فصل.

وإن أردت تهييج[1] من شئت، فخذ عظمًا رميمًا[2]، واجعله في كفّك مع أثر من شئت، واعجنه بريقك، واصنع منه سطحًا مربّعًا مكسّرًا[(a)3] حسبما[4] تقدّم وتصره في خرقة من ثوبه، واصنع تمثالاً من كاغذ[5]، واكتب فيه مربّع بدوح[α]. والعزيمة دائرة به واسم الطالب واسم المطلوب واسم أمّ كلّ واحد منهما[6]. وإن أردت هزم الجيوش، فخذ قبضة من تراب، واقرأ عليه[7]، { سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ[8] }[β] إلى قوله { أَدْهَى[9] وَأَمَرُّ }[γ] مع العزيمة، وام[10] [كذا] بالتراب[11] في وجه العدوّ، ولا سيّما إن كان الريح إليهم. فإنّهم ينهزمون بإذن الله تعالى، < وهذه هي الأسماء >[12] المنظومة من[13] شكل الخاتم[14] : "برهتيه كرير بطيه يعلبه[15] طوران مزجل[16] ترقب[17] برهش علمش[18] خوطير خوطفيل فلنهود برشان كظهير[19] نمو شلخ برهيدلا[20] يشكيلخ[21] فرمزان[22] فليط نيرات[23] غياهاكيد هولا شمخاهر شمهاهر بدوح[δ]، بحقّ العهد المأخوذ عليكم سبحان من { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ، وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ }[ε]

1. BnF1 : تهيج (fautif)
2. BnF1 : وأسحقه
3. BnF1 : واكتب عليه شجرة الزيت وهي الكريمة بدوح [١٣٩أ] موفقًا
4. BnF1, BnF2 : orth. حسب ما
5. BnF1 : كاغد
6. BnF1 : ad. فإنّه أقطع من السيف
7. BnF1 : عليها
8. BnF1 : ad. وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ
9. BnF1 : ad. أدهى (ditt.)
10. BnF1 : وارم (bonne leçon)
11. BnF1 : التراب (bonne leçon)
12. BnF1 : وهي هذه العزيمة
13. BnF1 : في
14. BnF1 : ad. وهي
15. BnF1 : تغليه ; BnF2 : orth. معلبه
16. BnF1 : ad. بزجل
17. BnF2 : ad. ترقب (ditt.)
18. BnF1 : غلمش
19. BnF1 : orth. كطهير
20. BnF1 : برهدلا
21. BnF1 : بسكليخ
22. BnF1 : قزمزان
23. BnF1 : بيرات

a. BnF1 : [139a] (se référer à la note de bas de page correspondante pour l'endroit exact du changement de page)

α. Budūḥ, nom du carré magique de base trois, mais servant aussi à désigner un carré latin de base quatre formé des lettres B D W Ḥ.

β. Coran, LIV, 45.

γ. Coran, LIV, 46.

δ. Ces noms, excepté Budūḥ, se retrouvent dans le poème appelé Birhatiyya et censé contenir des noms divins en langue *sūriyānī* (langue céleste). Cf. (pseudo-)al-Būnī, *Manbaʿ Uṣūl al-ḥikma*, Beyrouth, al-Maktaba al-ṯaqāfiyya, s.d., p. 67-90 et l'anonyme *Maǧmūʿ laṭīf yaštamilu ʿalā daʿwat al-ǧalǧalūtiyya wa-šarḥi-hā wa-daʿwat al-Dimyāṭiyya wa-šarḥi-hā wa-daʿwat al-Birhatiyya wa-šarḥi-hā bi-l-tamām*, s.l., s.d.

ε. Coran, XLII, 9/11.

إلّا ما فعلتم كذا وكذا". وتذكر حاجتك التي تريد من خير أو شرّ، "بحقّ هذه العزيمة عليكم اسرعوا فيما[1] أمرتكم به، بحقّ العهد[2] العزيز المعتزّ في عزّ عزّه { وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللهِ، إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا[3] الأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا[4] }[α]"[(a)].

1. BnF1 : orth. في ما
2. BnF1 : om.
3. BnF1 : orth. ىنقضوا
4. BnF1 : ad. تمّت وكملت

a. BnF1 : [147b] (le passage entre [139b] et [147a] est un autre chapitre)

α. Coran, XVI, 93/91.

﴾76﴿ [1] والآن أختم[2] هذا[3] الكتاب بأدعية مستجابة ثابتة عن[4] الراسخين في العلم وأئمّة الأولياء والصديقين والصالحين، وبها ختم بن[5] سلام[α] كتابه المسمّى بالدخائر والأعلاق[β][6]، وهو دعاء مجرّب[7] إن شاء الله تعالى[8] :

"اللهمّ يا من هو الأوّل قبل كلّ موجود، ويا[9] من هو الآخر[(a)] بعد[10] كلّ مفقود، ويا من كان ولم يكن في السماء قطرة ولا في البحار قطرة ولا في الأرضين صخرة ولا للرياح هبوب ولا نفخ ولا للسحاب سكوب لا سبح[11] [كذا] ولا للمشارق والمغارب جوانب ولا صفح، يا من رفع السماء على عمد[12] القوّة وعلم ما فوقها ودحا[13] الأرض على مهاد القدرة وعلم ما تحتها وأجري البحار في < آحاد بددى[14] >[15] العظمة وعلم ما وراءها وأرسل الرياح في آفاق الهواء[16] وعلم قرار هبوبها وأرسل السحاب في جوّ السماء وعلم مكان حنينها[17] وخلق الليل والنهار وجعل الظلمات والنور وفجر العيون والأنهار وأنبت الأشجار والثمار وأرسى الجبال على متن الأرض وقدر >>[(b)] [١٩٧أ] الأمداد وجمع الأضداد[18] وحكم[19] على جميع المخلوقات[20] بالفناء[21]. فسبحان من أبدع المخلوقات وأتقن[22] المصنوعات من غير محاولة[23] ولا[24] آلات { إِنَّمَا أَمْرُهُ[(c)] إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ

1. BnF1 : ad. فصل
2. BnF1 : نختم
3. BnF1 : om.
4. BnF1 : عند
5. BnF1 : ابن
6. BnF1 : والأعلان
7. BnF1 : مجاب
8. BnF1 : ad. وهو هذا
9. BnF1 : يا
10. BnF1 : ad. عدم (conforme à *al-Ḏaḫāʾir*)
11. BnF1 : سبح (bonne leçon ; dans *al-Ḏaḫāʾir* : سفح)
12. BnF1 : عمدة
13. BnF1, BnF2 : orth. ودحى
14. BnF1 : بذوي (bonne leçon)
15. *Al-Ḏaḫāʾir* : أغاديد
16. BnF1 : orth. الهوى
17. BnF1 : صبيبها (bonne leçon ; conforme à *al-Ḏaḫāʾir*)
18. BnF2 : الأعداد (fautif)
19. BnF2 : وجمع
20. BnF2 : الخلق
21. BnF1, BnF2 : بالنفاد
22. Esc1 : orth. وأتقن
23. BnF1 : محاولات ; BnF2 : ومحلولات (fautif)
24. BnF2 : والا (fautif)

a. BnF2 : [136a]

b. Esc1 : le manuscrit reprend ici. Nous nous basons donc jusqu'à la fin sur le manuscrit Esc1.

c. BnF1 : [148a]

α. Abū l-Ḥasan Salām b. ʿAbd Allāh b. Sallām al-Bāhilī al-Išbīlī auteur à l'identité controversée. L'éditeur du *al-Ḏaḫāʾir wa-l-aʿlāq* indique qu'Ibn ʿAbd al-Malik al-Marākušī (m. 703/1303-1304) considère qu'il est mort à la mi-rağab 544 / mi-novembre 1149 à l'âge de quatre-vingt ans (ce qui indique qu'il serait né vers 464/1071-1072). Mais selon lui, la plupart des auteurs s'accordent sur la date de mort de 839/1435-1436 sur la base d'un colophon d'*al-Ḏaḫāʾir wa-l-aḫlāq*. Il signale en outre la mention de ce texte par al-Nuwayrī (n. 677/1279, m. 733/1333), qui ne plaide pas en faveur d'une rédaction au IXᵉ/XVᵉ siècle. Cf. Sallām al-Bāhilī al-Išbilī, *al-Ḏaḫāʾir wa-l-aʿlāq fī ādāb al-nufūs wa-makārim al-aḫlāq*, éd. Iḥsān Ḏannūn al-Šāmirī, Beyrouth, Dār Ṣādir, 2011, p. 9-11 (dans l'introduction).

β. Cf. Sallām al-Bāhilī al-Išbilī, *al-Ḏaḫāʾir wa-l-aʿlāq fī ādāb al-nufūs wa-makārim al-aḫlāq*, éd. Iḥsān Ḏannūn al-Šāmirī, Beyrouth, Dār Ṣādir, 2011, p. 487-490.

فَيَكُونُ < فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ >[1] }[α]، يا من استنارت بنوره[2] الأحلاك واستدارت[3] بمقدور صنائعه الأفلاك، وخضعت لعزّة[4] سلطانه رقاب الجبابرة والأملاك[5] بجميع[6] ما أحاط به علمك، ووسعه حلمك[7] وبأسمائك الحسنى وأوصافك العلى وآلائك التي لا تحصى وبعلمك[8] الذي استوى < فيه الغائب والحاضر >[9] وبكلماتك التامّات التي لا يجاوزها[10] برّ ولا فاجر، وبنور وجهك الكريم[11]، وبما أقلّ به[12] من جلال عرشك[13] العظيم. وأسألك[14] اللهمّ ختمًا[15] [كذا] ليس وراءه مرمى[16] ولا بعده[17] مسمّى[18] أن تصلّي[19] على سيّدنا محمّد عبدك الأمين ورسولك المبين وخاتم النبين[20] [كذا] والمرسلين[21(a)] وعلى أهل طاعتك أجمعين. وإن تقنا[22] [كذا] شرّ ما خلقت وبرأت وذرأت[23] وشرّ ما يلج في الأرض وما يخرج منها وما ينزل من السماءِ وما يعرج فيها وشرّ[24] كلّ دابة أنت أخذ بناصيّتها إنّك على < صراط مستقيم >[25]. اللهمّ أرزقنا من العلم أنفعه ومن العمل أرفعه، ومن القول أصدقه، ومن اليقين أوثقه[26]، ومن الخير أكمله، ومن الصبر أجمله، ومن الحكم أعدله، ومن النقا[27] [كذا] أدومه، ومن الهدى[28] أعظمه، ومن العيش أنعمه، ومن النظر أحزمه، ومن الرجا أعظمه، ومن الحقّ[29] أكرمه، ومن[(b)] الرحمة أكرمها[30]، ومن النعمة أشملها، ومن العافية[31]

1. BnF1, BnF2 : إلى آخر السورة
2. BnF1 : بنور بهائه (conforme à *al-Ḏaḥāʾir*) ; BnF2 : بنور نهاية (fautif)
3. BnF1 : واستدار (fautif)
4. BnF1 : لعزّ
5. BnF1 : فلا أملاك
6. BnF1 : تجمع
7. BnF2 : علمك
8. BnF1 : orth. وبعلمك
9. BnF1 : به الغائب والحاضر ; BnF2 : به العامّ والخاصّ
10. BnF1, BnF2 : يجاوزهنّ (BnF1 : orth. بجاوزهنّ) (bonne leçon ; conforme à *al-Ḏaḥāʾir*)
11. BnF2 : om.
12. BnF1, BnF2 : om.
13. Esc1 : ad. الكريم rayé
14. BnF1 : orth. أسئلك ; BnF2 : orth. وأسئلك
15. BnF2 : حتمًا (bonne leçon)
16. Esc1 : orth. مرما
17. BnF1 : بعد
18. *Al-Ḏaḥāʾir* : منتهى
19. BnF1 : تصلّ
20. BnF1, BnF2 : أنبيائك (bonne leçon)
21. BnF2 : ad. وعلى أزواجه وعترته الأكرمين وعلى جميع النبيّين والمرسلين (bonne leçon ; conforme à *al-Ḏaḥāʾir*)
22. BnF2 : نقينا (bonne leçon ; conforme à *al-Ḏaḥāʾir*)
23. Esc1, BnF1, BnF2 : ذ s.d. ; BnF1 : ad. ودرات
24. BnF1 : و
25. BnF2 : كلّ شيء قدير
26. BnF1 : أوقفه (fautif)
27. BnF1 : التقى (bonne leçon) ; BnF2 : orth. النقا
28. Esc1, BnF2 : orth. الهداء
29. BnF1, BnF2 : الخلق (conforme à *al-Ḏaḥāʾir*)
30. BnF1, BnF2 : أكملها (conforme à *al-Ḏaḥāʾir*)
31. BnF1 : العاقبة

a. BnF2 : [136b]
b. BnF1 : [148b]
α. Coran, XXXVI, 82-83.

أجملها، ومن العبادة أفضلها. اللهمّ قنا شرّ المضجع[1]، < ولقّنا حسن >[2] المرتجع، وآمنّا عند الفزع[3]، وثبّتنا عند معاينة هول المضجع[4]، ولا تفضحنا[5] على رؤ[و]س[6] الأشهاد في ذلك المجتمع[7]. اللهمّ إنّا قد سبقتنا[8] إليك الذنوب وما قدّمنا وما أخّرنا في اللوح مكتوب، < فهي تنتظرنا[9] >[10] < ونحن ننتظر >[11] رحمتك[12] التي وسعت كلّ شيء وعمّت كلّ حيّ. اللهمّ حقّق رجاءنا بما ننتظره[13] وآمنا ممّا نحذره[14] ولا تؤاخذنا بما قدّمنا واغفر لنا ما اجترمنا. اللهمّ هب لنا من حسن اليقين ما تسهّل[15] < علينا / به[16] >[17] انتظار المنية، [٩٧ب] وارزقنا من جميل الظنّ بك ما تتيقّن[18] به بلوغ الأمنيّة، وادفع عنّا ظلم الظالمين، وحقد الضالّين. اللهمّ أعطنا ثواب[19] الأوّابين[20]، وأجزنا جزاء المحسنين[(a)]، واحشرنا مع المتّقين، وأدخلنا برحمتك في عبادك الصالحين. اللهمّ لا تتسل[21] [كذا] بنا في حال من أحوالنا واستعملنا فيما[22] ترض[23] [كذا] به عنا، واجعل لنا من لدنك < سلطانًا نصيرًا >[24]. < اللهمّ تمّم >[25] علينا[26] نقمتك وصل علينا[27] دوام عصمتك[28] وقنا من حلول نعمتك[29] إنّك ذوا[30] وفاء وذمّة[31]. اللهمّ ما آتيتنا من حسن، فاجعله في زيادة وما بقى من أعمارنا، فاجعله في عباده، وأرزقنا الخير والبرّ حتّى نبلغ من جزيل ثوابك أفضل الجزاء[(b)] واقطع عنّا ما < يقصر بنا >[32] عنك من كلّ العوائق، إنّك أنت الخلّاق الرزّاق. < اللهمّ كما رضيت وقدرت حتّى لا نجب[33] تعجيل ما أخّرت ولا تأخير ما عجّلت >[34] < والعفو

1. BnF2 : المضطجع
2. BnF1, BnF2 : وبلغنا حسن ; Esc1 : conforme à *al-Ḍaḥāʾir*
3. BnF1, BnF2 : الجزع ; Esc1 : conforme à *al-Ḍaḥāʾir*
4. BnF1, BnF2 : المطلع (bonne leçon) (conforme à *al-Ḍaḥāʾir*)
5. BnF1 : orth. نفضحنا
6. Esc1, BnF1, BnF2 : orth. رؤس
7. BnF1 : المجمع (fautif)
8. BnF1 : سبقنا (fautif) (conforme à *al-Ḍaḥāʾir*)
9. Esc1 : orth. تنظرنا
10. BnF1 : فهو ينظر (orth. ننظر) ; BnF2 : فهو ينتظرنا
11. BnF1 : om.
12. BnF1, BnF2 : الرحمة (conforme à *al-Ḍaḥāʾir*)
13. BnF1 : orth. ننتظره
14. BnF1 : ذ s.d. ; BnF2 : تحذره (fautif)
15. BnF1, BnF2 : يسهّل (fautif)
16. BnF1 : om.
17. BnF2 : inv. (conforme à *al-Ḍaḥāʾir*)
18. BnF1 : تتيفن ; BnF2 : يتيقّن
19. BnF1 : تواب (fautif)
20. BnF2 : الأولين (fautif)
21. BnF1, BnF2 : تضلّ
22. BnF1 : في ما
23. BnF1 : ترضى ; BnF2 : يرضي (bonne leçon) (conforme à *al-Ḍaḥāʾir*)
24. BnF1 : ولياً واجعل لنا من لدنك نصيرًا
25. BnF1, BnF2 : وأتمم
26. BnF1, BnF2 : ad. تمام
27. BnF1, BnF2 : om.
28. BnF1, BnF2 : العصمة
29. BnF1, BnF2 : النقمة
30. BnF1, BnF2 : ذو
31. BnF1 : ذ s.d.
32. BnF2 : نقصر به
33. Esc1 : orth. نحب
34. Esc1 : M.D. (30°, حـــ)

a. BnF2 : [137a]

b. BnF1 : ad. والحمد لله ربّ العالمين كمل بحمد الله وعونه تمّت (ب de بحمد et deux ت de تمّت s.d.), ici se termine le manuscrit

الغفور. اللهمّ صلّى على أفضل مخلوقاتك >[1] سيّدنا محمّد وعلى[2] آله وصحبه < وأزواجه ودرياته صلاة دائمة بدوام ملكك، وانفعنا بصلاتنا وسلامنا عليه يا ربّ العالمين >[3].

1. BnF2 : وصلّى الله على
2. BnF2 : و
3. BnF2 : وسلّم تسليمًا كثيرًا

Fin des manuscrits

• Fin de Esc1

كمل الكتاب المبارك العظيم القدر الشريف الذكر الحاوي للخيرات الدنيويّة والأخرويّة والمشتمل على المعادة الأبديّة والنعمة السرمديّة لمن وفّقه الله تعالى بمقتضاه. فنسأل الله - جلّ جلاله - أن يوفّقنا لما يحبّه[1] ويرضاه منا إذ لا حول لنا عن معصيته إلّا بعصمته ولا قوّة لنا على طاعته إلّا باعانته فسبحان من لا يسأل عمّا يفعل ما أعظمه من إله جلّ جلاله وتقدّست أسماؤه والحمد لله ربّ العالمين وصلّى الله على سيّدنا محمّد وآله وصحبه أجمعين.

وهذا وفق عظيم

٩٥	١٢٢	٧٢
٧٣	٩٦	١٣٠
١٢١	٧١	٩٧

وفق ثاني أيضًا مبارك

٣٤	٦٦	١١
١٤	٢٧	٧٠
٦٣	٨	٤٠

على يد الفقير إلى عفو ربّه القدير المعترف بالذنب والتقصير الراجي عفو مولاه اللطيف الخير محمّد بن محمّد بن محمّد الخطيب إلى مولى الرفاعيّ عفّر الله.

[٩٨أ] قاعدة في [...]ل وفق كان تخرج من كلّ وفق من الأوفاق ٥ أسماء علويّة و٥ أسماء سفليّة. فالأوّل من القطب إذا كان فردًا والا فمن تصف عدد العدل وهو جمع الأقلّ مع الأكثر والرابع من ضلع الوفق والخامس وهو الحاكم عليهم من جملة ما يحويه الوفق وذلك أن تنظر إلى ما ذكرنا فإن كان أكثر من واحد وخمسين ولو بواحد في العلويّ وفي السفليّ من ثلثمائة وتسعة عشر فأسقط منه واحد وخمسين في العلويّ وفي السفليّ ثلثمائة وتسعة عشرة انطق الباقي وضف إليه ما أسقط فإن لم يكن أكثر وضف إليه الدور وهو ذور الفلك وهو ثلثمائة وستّين وأسقط ما يجب إسقاطه وانطق بالباقي وضف إليه ما أسقط فهم الأعوان والله أعلم.

قاعدة في معرفة مساحة الوفق وهو أن تضرب الطول في العرض فما خرج كان المساحة وأيضًا في معرفة كلّ ما يقع في ضلع من أضلاع الوفق [...] المساحة واحدًا أبدًا وأضربه في نصف ضلع الوفق فما اجتمعا كان ما [...] في الوفق وأيضًا في معرفة اش الوفق وهو أن تسقط من مساحة الوفق واحدًا أبدًا وتضرب ما بقي في نصف الضلع فما خرج كان اش الوفق المطلوب فإذا أدرت أن تنزل عددًا في مربّع ما فأسقط اش الوفق الذي أنت طالبه [...] نطر أن كان له جزء صحيح على الضلع فابتدي به وكمل وإن فضّل أقلّ منه واحد فأجبره في أوّل دور الثاني وإن كان باثنين فأجبره في أوّل دور الثالث وإن كان بثلاثة فأجبره في أوّل دور الرابع وهكذا إلى آخر ذلك الوفق ثمّ [كذا] ذلك بحمد الله وعونه.

الحمد لله وحده وصلّى الله وسلّم وبارك على سيّدنا ونبيّنا وحبيبنا وشفيعنا محمّد وعلى آل سيّدنا محمّد وعلى أصحاب سيّدنا محمّد وسلّم تسليمًا أبدًا ووقع الفراغ من هذه النسخة المباركة في اليوم الخامس و العشرين من شهر الله المحرّم الحرام سنة ثلاث وسبعمائة بالمدينة المشرّفة بالحرم النبويّ.

نفع الله بها كاتبها وحاملها وقارئها وجعلنا في حرزها آمين.

1. Esc1 : la première lettre porte les deux points sur le côté

• Fin de BnF2

تمّ كتاب شمس المعارف ولطائف العوارف للشيخ الإمام العلّامة محيي الدين أبو العبّاس البونيّ قدّس الله روحه ونفعنا ببركته في يوم الأربعاء في غرّة محرّم المكرّم تأريخ سنة سبع وأربعين وثمانمائة وصلّى الله على سيّدنا محمّد وآله وصحبه وسلّم والحمد لله ربّ العالمين.

BnF1 : tableau (fol. 104a à 132a)

Section	Folios	Texte ou référence
I.	fol. 104a, l. 13 - fol. 105b, l. 3	من دعا به خمسًا وعشرين مرّة في هذه الساعة بعد صلاة ركعتين وطلب من الله تعالى مهما[1] طلب أجيب له وألهم رشده في عواقب أموره وهو الكبريت[2] الأحمر وبعضه من الترياق الأكبر فقس عليه وتدبّره تجده محكم اللفظ والنظم في معناه وهو اسم[(a)] من أسماء الله تعالى العظيم لأنّ محصول السرّ سرعة الإجابة وممّا يشاكل هذا الدعاء من القرآن { وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ }[α] إلى قوله { فِي كِتَابٍ مُبِينٍ }[β].
II.	fol. 105b, l. 3 - fol. 105b, l. 10	[خواصّ أسماء الله الخبير والمبين] (ص 362)
III.	fol. 105b, l. 11 - fol. 106a, l. 5	وقد تقدّمت هذه الأسماء وممّا نذكره جملة أسماء لها خواصّ وجوامع هو الله الذي لا إله إلّا هو العليم العلّام علّام الغيوب المتكلّم الحكيم الخبير الحافظ الرقيب المبين الهادي عشرة أسماء من غير جملة أسماء الذات. أمّا الدعاء الأوّل من دعا به خمسًا وعشرين مرّة < في الساعة السادسة من يوم الأحد أو في الأولى من ليلة الاثنين أو في الثامنة منه [كذا] أو في الثالثة من يوم الاثنين أو العاشرة منه كذلك تتّبع[(b)] ساعات المشتري في اليوم والليلة إلى يوم الأحد فيقع[3] في الساعة السادسة الذي ابتدأت عملك فيها >[γ] بعد صلاة ركعتين ومهما طلب من الله تعالى استجيب له في الوقت ألهم رشده في عواقب أموره وله تأثير عظيم في حفظ ما عسر عليك حفظه وتزيد فيه { قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ[4] فِي الصُّورِ }[δ] الآية.
IV.	fol. 106a, l. 6 - fol. 106a, l. 16	[خواصّ ذكر] (ص 419)
V.	fol. 106a, l. 17 - fol. 106b, l. 15	[الأسماء العشرة] (ص 422-423)

1. BnF1 : orth. مهمى
2. BnF1 : orth. الكبريث
3. BnF1 : orth. مقع
4. BnF1 : orth. ينفخ

a. BnF1 : [104b]
b. BnF1 : [106a]
α. Coran, VI, 59.
β. Coran, VI, 59.
γ. Similaire à un court passage, cf. p. 417.
δ. Coran, VI, 73.

VI.	fol. 106b, l. 15 - fol. 107a, l. 15	هذه اللطيفة الشريفة هي منبع العلوم الجليلة وهو أصل الأسماء من عمل بها واتّخذها ذكرًا فتح له وعليه وبورك له أهل[(a)] العلم والفضل وحصل له كشف أسرارها وهي ستّة أسماء العليم الحكيم الخبير المبين الهادي علّام الغيوب وممّا يناسب هذا النمط أوقات السحر الذي ينزل فيه أمر ربّنا إلى سماء الدنيا، فيقول هل من داع فاستجيب له هل من مستغفر، فاغفر له هل من سائل فأعطيه أوّل الثلث الأخير من كلّ ليلة وهي الساعة التاسعة منها منسوبة للقمر، ولها دعاء خاصّ بصلاح الأرواح وفهم العلوم. < من دعا بها في هذا الثلث الأخير وتمادي عليه إلى طلوع الفجر بعد الصلاة والاستغفار ولذكر الله أكبر ألهمه الله أسباب الخير كلّها بأجمعها ومن كتبه وعلّقه على نفسه طهر عليه من جميل الصفات وحسن الحمال ما لم يعهده من نفسه قبل ذلك لا يسأل[1] الله - عزّ وجلّ - بها ما يليق من صلاح حاله وصلاح الأرواح والنفوس ومناسبة الدين وفهم العلوم وما تيسّر عليه من ألوية الولاية والاشتهار بالدين وإلى ما يناسب هذا الوتر إلّا عجل الله له ذلك وطهر عليه من جميل الصفات ما شهد أثره والله يقضي بالحقّ، وهذا هو الدعاء المذكور :
VII.	fol. 107a, l. 15 - fol. 107b, l. 12	[دعاء الساعة الأولى من الثلث الأخير من ليلة الأربعاء] (ص 464)
VIII.	fol. 107b, l. 12 - fol. 108b, l. 3	< { رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ }[α] إلى قوله { قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ }[β] وما فيه نفخ الروح من آيات القرآن يضيفها إليه وذكر القدّوس. ومن أسماء الله تعالى القائم الشهيد المحصي الحكيم >[γ]. فمن جمع الذكر إلى الآيات لا يسأل[2] الله تعالى حاجة إلّا قضاها له. وأمّا[(b)] المخمّس فله أسرار عجيبة وأمور غريبة. من نقشه في الساعة السابعة من يوم الأحد في نحاس أحمر ويقدّم مقصده في أيّ شيء أراده بلغه في أسرع وقت وأقرب مدّة. واعلم أنّ المرّيخ له قوى في المغالبة وطلب النصر وإلقاء العداوة بسرعة حتّى تكاد أعماله تزيد على قوى زحل وأعماله كثيرة في الفساد، وله في قوى في الأمراض الحارّة والأرماد والنزف وهذا الدعاء له تأثير عظيم في العزّ والمهابة. فمن دعا في هذه الساعة ستّة عشر مرّة بعد صلاة وحضور قلب وخلو معدة من الطعام كساه الله تعالى ثوب العزّ وردّاه ردّاً المهابة وبه ينصر من لا ناصر له على أيّ عدوّ قصده ظاهرًا وباطنًا ولمثل هذه الدعوات تلهم الأولياء لا تنصارهم على الأعداء في مقام التصريف لا مقام التوحيد وهو ذكر يصلح لأرباب الملك. من داوم على هذه الأذكار انبسط أمله ودامت سطوته ويناسبه من آي القرآن { وَقُلْ الْحَمْدُ لِلهِ الذِي لَمْ يَتَّخِذْ[3] وَلَدًا }[δ] الآية. ومن الأسماء الحسنى العزيز الجبّار القهّار.

1. BnF1 : orth. يسئل
2. BnF1 : orth. يسئل
3. BnF1 : orth. سخد

a. BnF1 : [107a]
b. BnF1 : [108a]
α. Coran, XII, 102/101.
β. Coran, VI, 73.
γ. Similaire à un court passage, cf. p. 465.
δ. Coran, XVII, 111.

IX.	fol. 108a, l. 15 - fol. 108b, l. 3	وهذا هو دعاء الساعة السابعة من يوم الأحد والرابعة من يوم الاثنين والحادية عشر[ة] من يوم الاثنين والأولى[a] من يوم الثلاثاء ومن ليلة السبت والعاشرة من يوم السبت والثانية عشر[ة] من ليلة الأحد والسابعة من يوم الأحد رجع الأمر بدأ على عقبه. وهذه الدعوة المباركة للمرّيخ :
X.	fol. 108b, l. 3 - fol. 109b, l. 11	[دعاء الساعة السابعة من يوم الأحد] (ص 424-427)
XI.	fol. 109b, l. 11 - fol. 109b, l. 15	وحامل الكتاب التي هي الجملة يكسب المهابة حتّى يتبيّن[1] له المهابة والجلال من نفسه على كاهله. فقد اجتمع في هذه الدعوة سائر خواصّها وتأثيرها مختصرًا وخواصّ حروفها والاسم الأعظم وبركته وعدد هذه الجملة غير جملة أسماء الذات العلية ثلاث عشر.
XII.	fol. 109b, l. 15 - fol. 111a, l. 10	[الأسماء المذكورة في دعاء المرّيخ] (ص 429-434)
XIII.	fol. 111a, l. 10 - fol. 111b, l. 2	وممّا يناسب هذا النمط من الدعاء والأذكار دعاء أوّل الثلث الأخير من ليلة الثلاثاء وهو دعاء له تأثير عظيم وهو من النفحات التي من تعرّض لها فتح له باب من القرب فيفهم فيه عن الله تعالى مخاطبات الخواطر وإشارات المواقف وأسرار الحكمة الربّانيّة، والله يختصّ[2] برحمته من يشاء لا يدعو[3] أحد في هذا الثلث بهذا الدعاء في هذه الليلة إلى انصداع الفجر وسأل الله حاجة تقضي رفع درجة وخيرًا باطنًا يسري لكلّ ذات إلّا يسّر الله تعالى عليه ذلك وابتداؤه من صبيحة ذلك اليوم[b] إلى مثله يفهم ذلك من مادّته الفهم عن الله تعالى في الزيادات التقلّبات[4] عن الله تعالى في كلّ زمان والظفر منه.
XIV.	fol. 111b, l. 2 - fol. 112a, l. 14	[خواصّ دعاء الساعة الثامنة من يوم الأحد] (ص 436-438)

1. BnF1 : orth. سن
2. BnF1 : orth. ختص
3. BnF1 : orth. يدعو
4. BnF1 : s.d.

a. BnF1 : [108b]
b. BnF1 : [111b]

XV.	fol. 112a, l. 14 - fol. 113a, l. 3	فقال له : "يا زيد تهيّأ للموت". فقال له زيد : "امهلني حتّى أصلّي ركعتين" فقال له : "هيهات". قد صلّاها غيرك فلم تنفعه صلاته فتوضّى وصلّى ركعتين ودعا بهذا الدعاء الذي يهزّ الملائكة - عليهم السلام - وهو[a] هذا :" يا ودود يا ودود يا ذا العرش المجيد يا فعّال لما يريد أسألك[1] بنور عرشك الذي ملأ أركان عرشك وبقدرتك التي قدرت بها على خلقك وبرحمتك التي وسعت كلّ شيء لا إله إلّا أنت يا مغيث اغثني" ثلاثًا دعا به ثلاث مرّات ثمّ أقبل الكبرى ورفع حربته ليضربه. وإذا بفارس ركض الأرض وهو ينادي لا تقتله فالتفت فرأى الفارس قد أقبل عليه وبيده حربة، فضربه بها فصرعه من على دابته وأسقطه بالأرض، ثمّ أقبل على زيد. وقال له : "يا زيد تقدّم إليه وأقتله". فقال زيد : "لا أقتل أحدًا". فرجع إليه الفارس فقتله. ثمّ قال لزيد : "لمّا دعوت الأولى نادي جبريل من لهذا الملهوف قلت أنا وكنت في السماء السابعة فلمّا دعوت الثانية كنت في سماء الدنيا. فلمّا دعوت الثالثة جئتك. واعلم يا زيد لا يدعو[2] أحدًا [كذا] بمثل ما دعوت إلا أستجيب له مثل ما أستجيب لك. فلمّا رجع زيد إلى المدينة وأخبر رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - بالخبر قال له : "يا زيد لقد لقّنك الله الاسم الأعظم الذي إذا دعي به أجاب وإذا سئل به أعطى". وبوّب عليه محمّد بن إدريس الرازيّ[α] في كتابه. قال الأسماء التي تزعزع[b] الملائكة وخرّجه الإمام أبو القاسم بن هارون[β] في رسالته ولم يذكر زيدًا إلّا تاجرًا.
XVI	fol. 113a, l. 3 - fol.113b, l. 8	(ص 438-440)
XVII.	fol. 113b, l. 8 - fol. 114a, l. 8	وهو هذا الدعاء المبارك : [دعاء الساعة الثامنة من يوم الأحد] (ص 435-436)
XVIII.	fol. 114a, l. 8 - fol. 114b, l. 16	[لطائف اثني عشر اسمًا] (ص 440-441)
XIX.	fol. 114b, l. 16 - fol. 115a, l. 1	وأمّا المسدّس فهو للشمس وله دعوتان شريفتان في ساعتين من يوم الأحد[c] ,هما الأولى والثامنة. وأمّا الأولى من يوم الأحد فدعاؤها :
XX.	fol. 115a, l. 2 - fol. 116b, l. 9	[دعاء الساعة الأولى من يوم الأحد] (ص 442-446)
XXI.	fol. 116b, l. 10	ويناسب هذه الأدعية والأذكار هذه الجملة من الأسماء،

1. BnF1 : orth. أسئلك
2. BnF1 : orth. يدعوا

a. BnF1 : [112b]
b. BnF1 : [113a]
c. BnF1 : [115a]
α. Abū Ḥātim Muḥammad b. Idrīs al-Rāzī, cf. *supra* p. 247.
β. Abū l-Qāsim b. Hārūn al-Qušayrī, cf. *supra* p. 300.

XXII.	fol. 116b, l. 11 - fol. 117a, l. 3	[خواصّ اثني وعشرين اسمًا] (ص 446-447)
XXIII.	fol. 117a, l. 3 - fol. 117a, l. 10	وهذا من خواصّ اسمه العظيم الأعظم الحفيظ. إذا نقش الحفيظ وحده وجمعت حروفه وكسّرتها كما أرسمه لك. فإنّ لابسه وحامله ⌈ وذاكره لا يخاف من شيء ولا يعدو[1] عليه مخوّف ⌉ [α] ويحفظنه من جميع المخاوف. ولو وقع في بحبوحة الخوف سلّم وحفظ وأمن وسكن قلبه. إذا كان فيه حضور ومشاهدة الحفظ ترى عجبًا، وأي ذلك من عجائب هذه الجملة وفيها سرّ الجلال وهذا وفق حفيظ. ح ظ ي ف ي ف ح ظ ف ي ظ ح ظ ح ف ي [Figure β2]
XXIV.	fol. 117a, l. 10 - fol. 117b, l. 1	(ص 447-447)
XXV.	fol. 117b, l. 1 - fol. 117b, l. 8	فقد اجتمع في هذه الجملة سائر أسمائها وتأثيرها مختصرًا وخواصّ حروفها والاسم الأعظم وعددها اثنان وعشرون اسمًا غير جملة حروفها. وخواصّ أسماء الذات ,ما فيها مكرّر وهي هو الله الذي لا إله إلّا هو عالم الغيب والشهادة هو الرحمن الرحيم هو الله الذي لا إله إلّا هو[2] الملك القدّوس السلام المؤمن المهيمن الكبير المتعالي[3] العليّ العظيم الجليل ذو الجلال الحقّ المجيد الرفيع الغنيّ المليء الواحد الوالي الولي الحفيظ المقدّم المعزّ
XXVI.	fol. 117b, l. 9 - fol. 118b, l. 1	(ص 448-450)

1. BnF1 : orth. يعدوا
2. BnF1 : ad. عالم rayé
3. BnF1 : orth. المتعال

α. Extrait de (pseudo-)al-Būnī, *Qabs al-iqtidāʾ*, BnAγ, fol.151b (*ǧumla* 3).

XXVII.	fol. 118b, l. 1 - fol. 118b, l. 9	وأمّا اسمه الكبير المتعالي[1] إذا رسما في رقّ بمسك وزعفران وماء ورد وحملهما إنسان تهيّأ له ما يريده من أحواله ويناسبه من اللطائف وهي الهيبة والعظمة وهي شطر الاسم الأعظم المخزون وفيه دفع الوسواس وغلبة الشهوة ودفع المؤلم من الأمور العظاء ولها وقت السحر من كلّ يوم ولها نفع عظيم وهي ثمانية أسماء : الملك العليّ العظيم الغنيّ المتعالي[2] ذو الجلال المهيمن الكبير. < فاسمه ذو الجلال من أسماء التنزيه وزيادة في التوحيد وقد تقدّم تصريفه >[(a)].
XXVIII.	fol. 118b, l. 9 - fol. 119a, l. 6	ودعاء الساعة الثامنة من يوم الأحد للزهرة لأنّ الله تعالى خلق سبع سموات وسبع دراري تجري في فلكها وسبع أرضين وسبع أيّام وكلّ يوم فيه اثنا[3] عشر ساعة زمانيّة ولمّا كانت الأيّام سبعة والدراري سبعة كذلك كان لكلّ يوم درّيّ يختصّ[4] به فيوم الأحد درّيّة الشمس ويوم الاثنين درّيّة القمر ويوم الثلاثاء درّيّة المرّيخ ويوم الأربعاء درّيّة عطارد ويوم الخميس درّيّة المشتري ويوم الجمعة درّيّة الزهرة ويوم السبت درّيّة زحل المقاتل ولمّا تكرّرت ساعات النهار والليل إلى[(b)] ربع وعشرين ساعة تكرّرت الدراري بتكرار الساعات لأنّك إذا عددت مثلًا يوم الأحد قلت الأولى للشمس والثانية للزهرة والثالثة لعطارد والرابعة للقمر والخامسة للمقاتل والسادسة للمشتري والسابعة للمرّيخ والثامنة للشمس عاد الأمر عودًا على أوّله والتاسعة للزهرة كذلك إلى آخر الساعات الأربعة والعشرين اللنهار والليل.
XXIX.	fol. 119a, l. 7 - fol. 119b, l. 8	فدعاء الساعة الثانية للزهرة على مسبّعها وهذه الساعة من كتب فيها المسبّع ودعا عليه تسعًا وأربعين مرّة بعد صلاة ركعتين أذهب الله عن قلّيّة الحزن وعن صدره الحرج والضيق ونفى عنه كلّ همّ وغمّ وبه يدعو[5] للمسجونين والمأسورين والمكروبين فيفرّج الله عنهم، وذلك بعد صلاة تسليمتين والآيات المناسبة لهذا الفصل { فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ }[α] الآية { قُلْ بِفَضْلِ اللهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذلِكَ فَلْيَفْرَحُوا }[β] الآية ويقدّم على هذه الآيات : "اللهمّ اجعلني من الفرحين { بِمَا آتَاهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ }[γ]" يضاف بعد الذكر الأوّل مثل العدد المذكور يرى به المهموم من الفرج ما له عجب ويزداد به ذو السرور سرورًا[(c)] ما يعرف ما سببه.
XXX.	fol. 119b, l. 1 - fol. 119b, l. 8	[خواصّ أسماء الله الباسط والجواد والفتّاح] (ص 452-452)
XXXI.	fol. 119b, l. 8 - fol. 119b, l. 17	وهي هذه الدعوة : [دعاء الساعة الثانية من يوم الأحد] (ص 451-451)

1. BnF1 : orth. المتعال
2. BnF1 : orth. المتعال
3. BnF1 : orth. اثنى
4. BnF1 : orth. مختص
5. BnF1 : orth. يدعوا

a. Similaire à un court passage, cf. p. 450.
b. BnF1 : [119a]
c. BnF1 : [119b]
α. Coran, III, 164/170.
β. Coran, X, 59/58.
γ. Coran, III, 164/170 et 176/180.

XXXII.	fol. 120a, l. 1 - fol. 120a, l. 10	ولهذا دعوة أخرى وهي التاسعة من يوم الأحد وهو دعاء لجلب الأفراح وبخاصّيّته ويطيب الوقت ويجلي[1] الكرب. من دعا به أربعين مرّة على طهارة واستقبال القبلة وبعد صلاة فرج الله تعالى عنه كربه وانجلى[2] همّه وغمّه. ويناسبه من القرآن { مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ }[α] الآية. ومن الأسماء الحسنى الظاهر الباطن اللطيف الخبير وهو من أذكار النتصرّفين في العالم بالقوّة الأزليّة، ولكلّ دعاء خاصّيّة لا يتعدّاها ولا يتعدّى[3] بها الذاكر إلى غيرها والذكر مشتمل على الاسم اللائق بالساعة منظوم محكم فيها، وهو :
XXXIII.	fol. 120a, l. 10 - fol. 120a, l. 15	[دعاء الساعة التاسعة] (ص 452-452)
XXXIV.	fol. 120a, l. 15 - fol. 120b, l. 3	[غير أسماء الذات] (ص 453-453)
XXXV.	fol. 120b, l. 3 - fol. 120b, l. 10	فاسمه السريع من ذكره دائمًا وسأل الله أيّ حاجة شاء أجابه ونالها فليرسمه في كفّيه ويرفعهما ويرغب بالاسم مضروبًا في الأيّام، فما بلّغ عدده فإنّ الإجابة تخصّه من الله تعالى بعد العدد المذكور. ومن أراد رؤية الأرواح فيرغب به إلى الله تعالى أن يكشف[4] له عين اليقين فيتكلّم معهم ويسألهم[5] عمّا أراد يخبرونه. وصفة الدعاء بها بعد ذكر لها بإخلاص ونيّة وصحّة قصد :
XXXVI.	fol. 120b, l. 10 - fol. 120b, l. 14	(ص 453-454)
XXXVII.	fol. 120b, l. 15-16	والعدد المضروب في الأيّام جملته ستّمائة وإحدى عشر أضربها في سبعة أيّام الخارج أربعة آلاف ومائتين وسبعة وسبعين.
XXXVIII.	fol. 120b, l. 17 - fol. 121a, l. 12	(ص 454-454)

1. BnF1 : orth. وجلي
2. BnF1 : orth. انجلا
3. BnF1 : orth. يتعدّا
4. BnF1 : orth. بكشف
5. BnF1 : orth. ويسئلهم

α. Coran, XXXV, 2.

XXXIX.	fol. 121a, l. 12 - fol. 121b, l. 4	< وأمّا اسمه اللطيف الواسع الشهيد فنمط جليل النظم وهو ذكر لأرباب التجوّعات في الخلوات ولمن ذاق سطرًا من المحبّة واتّصف بشيء من آثارها. فذلك ذكر ينمي له أحواله وخصوصًا اسمه اللطيف ما أسرعه لتفريج الكرب في أوقات الشدائد ولا يضاف إليه غيره ويظهر من آثاره العجب العجيب لا يذكره من[(a)] يؤلمه شيء في نفسه أو بدنه إلّا أزاله الله تعالى عنه في إثناء الذكر ولا يذكره أحد في نفسه لأمر عظيم هاله أو تخيّله، ثمّ أقبل على الذكر وهو يلاحظ تلك الكيفيّة إلّا شاهد العجب منها كيف تضمحلّ وتنحلّ، فلا يقوم من مقامه ويبقى[1] عليه شيء يرهبه >[α].
XL.	fol. 121b, l. 5 - fol. 121b, l. 17	[خواصّ أسمائه الرؤف والحليم والمنّان، والغفور والغفّار] (ص 455-456)
XLI.	fol. 121b, l. 17 - fol. 122a, l. 15	فيظهر لك برهان ذلك[(b)] وهو ذكر يصلح لأهل الأسرار وتكسيره هكذا ا ل ا ل ا ل ر و م ك ر ف ا ن ى م ا رسمه في ذهب يوم الجمعة عند الآذان الأوّل منها وأنت طاهر وأرسم في دائرة { وَهُوَ الذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِالْحَقِّ }[β] إلى قوله { الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ }[γ]. ويناسبها في منهاجها هذه اللطيفة الربّانيّة وهي لطلب الرغائب الدنيويّة والأخرويّة وهي تسعة أسماء أمان الخائفين وأنس المستوحشين الرحمن الرحيم الرؤف الغفور المنّان الكريم ذو الطول ذو الجلال والإكرام، والمثمّن لعطارد، ودعوته الخاصّة به وهي دعوة الساعة الثالثة من يوم الأحد. فمن كتب هذا الخاتم المثمّن في كاغد أصفر في هذه الساعة الثالثة وبخّر ببخور وسمّى فيه حاجته بعد صلاة ثلاث تسليمات ويدعو[2] بهذا الاسم والذكر في هذه الساعة ستّة عشر مرّة قلب الله قلبه عن كلّ خاطر فيه نقص إلى كلّ خاطر فيه كمال ويصلح لأرباب الاستخارات وفيه سرعة قضى الحاجات.
XLII.	fol. 122a, l. 16 - fol. 122b, l. 3	[الآيات المناسبة] (ص 459-460)
XLIII.	fol. 122b, l. 3 - fol. 122b, l. 11	والأسماء المناسبة له السريع والمقلّب، ومن كتب اسمه السريع والمقلّب وأمسكه عنده أسرعت إليه الأمور مهما طلبها. ومن بعد عليه علم شيء فأحبّ كشفه ذكر هذا لأنّ خاصيّة كشف الأمور المغيبات عن شواهد الحسّ وهو ذكر يصلح لأصحاب التلوين من تكدير الخواطر والوسواس وله في تقلّب الأحوال أمور عظيمة لمن فهم ذلك وكذلك من كتبه وعلّقه عليه عصمه الله تعالى في تقلّباته من الآفات في أمور دنياه وأخراه.

1. BnF1 : orth. ويبقى
2. BnF1 : orth. ويدعوا

a. BnF1 : [121b]
b. BnF1 : [122a]
α. Similaire à un passage, cf. p. 455-455.
β. Coran, VI, 73.
γ. Coran, VI, 73.

XLIV.	fol. 122b, l. 11 - fol. 123a, l. 2	وهذا هو الدعاء الموصوف : [دعاء الساعة الثالثة] (ص 459-459)
XLV.	fol. 123a, l. 2 - fol. 123a, l. 10	وأمّا الساعة العاشرة من يوم الأحد وهي ساعة تنسب لعطارد أيضًا ولهذه الساعة دعا له تأثير عظيم في نفوس البشر والروحانيّة العلويّة والسفليّة. من دعا به في هذه الساعة مائة مرّة على طهر بعد صلاة ثمان تسليمات ويسأل[1] الله حاجته يسّر الله قضاءها بغير مشقّة. ويناسب هذا الذكر من الآيات العزيزة ما فيها نفخ الروح وذكر القدس ومن جمع الذكر إلى الآيات لا يسأل[2] الله تعالى حاجة إلّا قضيت وهو ذكر يصلح لأهل البلاد والبلّة. فإنّهم يرزقون به فتح المعاني والعلوم المشكّلات.
XLVI.	fol. 123a, l. 10 - fol. 123a, l. 17	[الآيات المناسبة] (ص 461-461)
XLVII.	fol. 123b, l. 1 - fol. 123b, l. 11	وهذا هو الدعاء : [دعاء الساعة العاشرة] (ص 460-460)

1. BnF1 : orth. ويسل
2. BnF1 : orth. يسئل

XLVIII.	fol. 123b, l. 12 - fol. 124b, l. 3	والذي يناسب هذه الدعوة من جملة الأسماء هذه الجملة وهي تحتوي على خمسة من الأذكار لأهل الطريق على اختلافهم. ولها أثر لكلّ مشتغل بها يوقض [كذا] أهل الغفلات وتنفّس أهل المعاملات وتوضح لأهل المشاهدات وتفيد كلّ أحد بحسب توجّهه مكتوب محمول أو منقوش في معدته أو يكتب ويشرب مع ملازمة الذكر لها والحضور[a] وفي الأسرار الإلهيّة الباطنة انحلاله على الوجود والبشائر وتعظيم حرمات الله تعالى والكشف عن سائر المعارف كلّها ومنبع علومها وهي الملازمة أظهر علامة التوفيق وسرّ التحقيق وأصول التوحيد وإجابة الدعاء والأذن فيها وفي ابتداء كلّ دعاء كالتوبة وذكر محامد الله تعالى - عزّ وجلّ - والثناء عليه والتشفّع بالنبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - وأكل الحلال وجمع الهمّة وحضور القلب والتبرّئ من الحول والقوّة وترك الالتجاء لغير الله تعالى وحسن الظنّ بالله تعالى وإظهار العبوديّة وعزّ الربوبيّة وإن كانت المقادير جارية في الأزل بالأمر الواقع المسؤل زواله حصلت بركة الدعاء وعظم الرضى بالمقتضى والصبر والسكوت معه فلا تجد ألمه البته ويهوّن عليك ويسهل شديدة ويخلص[1] الداعي منه وكأنّه لم يصب. والدعاء بهذه الجملة وغيرها مجاب بإذن الله تعالى على أيّ حال كان فيه الداعيّ ولكنّ هو لإذن كالسيف القاطع. فاعلم ذلك وينبغي أن يكون المتصرّف في هذه الجملة متصرّف في طلب المعارف واليقين وقوّة الإيمان وزيادته ومصالح الآخرة[b] وهذه الجملة معروفة بالمعارف وطلبها وأجناسها ففضلها عظيم مجموعها ومفرّدها. فقد اجتمع فيها سائر خواصّ أسمائها وتأثيرها البركة العظيمة.
XLIX.	fol. 124b, l. 3 - fol. 125a, l. 12	[خواصّ بعض الأسماء] (ص 462-463)
L.	fol. 125a, l. 12 - fol. 126a, l. 2	وممّا يناسب هذا دعوة ليلة الجمعة أوّل الثلث الأخير منها تقول : [دعاء الساعة الأولى من الثلث الآخر] (ص 457-458)

1. BnF1 : orth. ويخلص

a. BnF1 : [124a]
b. BnF1 : [124b]

LI.	fol. 126a, l. 2 - fol. 126a, l. 16	واعلم أنّ هذه الدعوات المأثورة والأذكار المنشورة. وإن كانت غير مرتّبة في اللفظ سعيدة الحفظ. فإنّها في الأعداد مركّبة من حروف وأعداد على حدّ وميقاتها وأسمائها لا يستعملها[1] عبد طائع له بطن جائع وطرف دامع وقلب خاشع على طهارة عقيب صلاة في بيت مظلم على حصير لا شيء عليه جالس على ركبتيه جلوس العبد الدليل مطرق الرأس بعيد عن الأصوات والأنفاس وقلبه طيّب فائق وفؤاده ثائق الأعاين من أسرار الملك والملكوت ما لا يستطاع نشره ولا يحلّ أنه يباح سرّه والله هو المسؤل في ستره عن غير أهله بمنّه وكرمه وفضله. وأمّا جدول المتسّع فدعوته دعاء الساعة الرابعة من يوم الأحد وهي منسوبة للقمر والقمر طبعه بارد رطب وله قوّة تامّة في إحضار الخصم من ساعته والتأليف الكثير من غير زوال وهو يحلّ أمراض الشمس حلّاً قويّاً سريعًا.
LII.	fol. 126a, l. 16 - fol. 126b, l. 10	وهذه هي الدعوة : [دعاء الساعة الرابعة] (ص 466-466)
LIII.	fol. 126b, l. 10 - fol. 127a, l. 5	وقس على هذا اللفظ ما يناسبه واعمل به ويناسبه من الأسماء السريع والقريب واللطيف والخبير. فمن كسّر اسمه السريع والقريب وأمسكه عنده لم يعسر عليه شيء أراده وسخّر له جميع أفعاله تسخيرًا مسرعًا وهو يطلح لطلب المكاشفات من أرباب الخلوات. فإنّهم إذا داوموا على الذكر ألقى الله عليهم الخاطر الصحيح. وإن أضيف إلى اسمه يا سريع يا قريب يا مبين ظهر له ما يريد من كشف العواقب في الأفعال المرتبطة في عالم الملك الشهادة، أعني[a] في عالم النوم. < ويناسبه من القرآن العظيم { وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ }[α] إلى قوله { إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ }[β] >[b]. ومن الأسماء الحسنى اللطيف الخبير من قرأ هذا الذكر العدد المذكور وعلّقه على نفسه لم يعسر عليه شيء ممّا يؤمّله ويرجوه وهو ذكر يصلح لأهل المكاشفات والحضور والمراقبة.
LIV.	fol. 127a, l. 5 - fol. 127b, l. 10	وله دعوة أخرى وهي دعوة الساعة الحادية عشر[ة] من يوم الأحد للقمر وهي قائمة بهذه الساعة وهي : [دعاء الساعة الحادية عشر من يوم الأحد] (ص 467-468)
LV.	fol. 127b, l. 11 - fol. 127b, l. 15	وكذلك في كلّ دعوة أو ذكر فإنّ من شرطه الهمّة وهو ذكر من أذكار ترشد. وأمّا جدول المثلّث لزحل فدعوته دعاء الساعة الخامسة من يوم الأحد وهي منسوبة للمقاتل وهو كوكب بارد نحس مفسد يدلّ على الخراب.

1. BnF1 : orth. ستعملها

a. BnF1 : [127a]
b. Similaire à un passage absent de la section précédente.
α. Coran, VII, 59.
β. Coran, VII, 59.

LVI.	fol. 127b, l. 16 - fol. 129a, l. 3	وهذه دعوتها : [دعاء الساعة الخامسة وما يليه] (ص 474-476)
LVII.	fol. 129a, l. 3 - fol. 129b, l. 9	وممّا يناسب هذا الذكر أوّل الثلث الأخير من ليلة الاثنين وهو : [دعاء الساعة الثانيّة عشر] (ص 472-473)
LVIII.	fol. 129b, l. 9 - fol. 129b, l. 14	لا يدعو[1] أحد في هذا الثلث بهذا الدعاء في هذه الليلة إلى انصداع الفجر وسأل الله حاجته من رفع درجة ودفع ملمّة وطلب خير إلّا يسّر الله تعالى عليه ذلك وابتداؤه من صبيحة ذلك اليوم إلى مثله يفهم ذلك من عادته الفهم عن الله تعالى في الزيادات والتقلّبات في كلّ زمان واللطف منه.
LIX.	fol. 129b, l. 15 - fol. 130a, l. 15	(ص 476-477)
LX.	fol. 130a, l. 15 - fol. 131a, l. 2	(ص 468-470)
LXI.	fol. 131a, l. 2 - fol. 131a, l. 7	وقد وصف جبريل حين ظهر له - صلّى الله عليه وسلّم - في صورته التي خلقه الله تعالى فيها وكيف مدّ سبعمائة جناح لكلّ جناح سدّما [كذا] من المشرق والمغرب. فلمّا رآه رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - على تلك الصورة وكان رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - هو الذي سأله بالله أن يريه تلك الصورة.
LXII.	fol. 131a, l. 7 - fol. 131a, l. 15	(ص 470-471)
LXIII.	fol. 131a, l. 15 - fol. 131b, l. 4	ولقد رآه رسول الله - صلّى الله عليه وسلّم - على الوصف الأوّل ليلة الإسراء وأنّه لباصل حتّى بصير على قدر العصفور. إذا ذكر عظمه الله تعالى ويعظم[a] حتّى يملأ الأكوان بقدرة الله تعالى وكذلك عبد القادر[α] إذا ذكر الأسماء ويطيس قلبه معانيها ومعانيها يتأصّل تارة لعظمها ويرتفع تارة لشرفها وعلو شأنها، وهو في كلّا الوجهين عارجًا وصاعدًا ومرتقبًا وبالله التوفيق.
LXIV.	fol. 131b, l. 4 - fol. 132a, l. 13	(ص 479-481)
LXV.	fol. 132a, l. 14 - fol. 132a, l. 17	فقس على هذه الأسماء ما تجد من الأسماء فتجتمع فيه خواصّ الحروف وخواصّ الأعداد في طبائعها التي أودعها الله فيها وهو فعلها الخاصّ بها ثمّ من الذكر العربيّ الدال على الحياة في كلّ شيء.

1. BnF1 : orth. يدعرا

a. BnF1 : [131b]

α. ʿAbd al-Qādir al-Ǧīlānī, cf. *supra* p. 469.

Annexe : passage de BnF1 fol. 139a - 147a

⟪βa⟫ باب أذكر فيه الآية الكريمة[(a)] العظيمة التي في سورة يس[α] الذي تقدّم الكلام عليها في أوّل الكتاب والخواتم المباركة الميمونة الذي ذكرناها في أوّل هذا الكتاب[1] وطال الكلام ثمّ عدنا إليها. فالآية العظيمة هي قوله تعالى سلام قولًا من ربّ رحيم. وأمّا الخواتم فالمسبّع[2] لجبريل، والمسدّس لميكائل، والمربّع لإسرافيل، والمثلّث لعزرائل - عليهم السلام.

⟪βb⟫ طريقة أصحاب النواميس العظماء في التوصّل إلى مكاشفات الأرواح العلويّة والسفليّة.

قال البونيّ - رحمه الله تعالى - : إذا أردت ذلك والتوصّل إليه فصم عشرة أيّام ولا تأكل فيهم شيء [كذا] فيه روح ولا ما خرج من روح ويكون أكلًا يسيرًا ثمّ تصلّي طول ليلتك في ثلاث أوقات من الليل على قدر ما تستطيع[3] ولا يعلم بك أحد وهي ستّة عشر ركعة وإن قدرت على الانقطاع عن الناس فهو أجود. فإذا فرغت من الركعات المذكورة فتسبّح بالتسبيح الذي أذكره لك تفعل ذلك كلّ ليلة وأنت جالس في محرابك وهذا هو التسبيح المبارك تقول :

"اللهمّ إنّي أسألك[4] يا ربّ مزيل العذاب يلوميش[5] سيقدم بل بغتم أبش أليم فنطش كويم نعج مخاب تمش ياكوش دهش ابهاني تيلش ليوش دهش ابهاني[6] يا { مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينَ }[β] لا تدرني فردًا وأنت خير الوارثين وارني الأزل قبل الأزمان الغابرة والدهور الداهرة والقدس الظاهرة القاهرة الذي لا يحوزه[7] مكان ولا يحويه[8] مكان مكوّن[9] الأزمنة والأمكنة والأوقات تباركت في عزّتك النورانيّة العنصريّة الأزليّة اللاهوتيّة والعلوم الأزليّة الغائبة عن البشريّة الثابتة في الأدهان[(b)] الزكية تباركت يا ربّ الذي منك ينبوع حياة الأرواح الروحانيّة المتّصلة بالقوى العلويّة. أسألك[10] يا ربّ بأزليّتك في ديموميّة وحدانيّتك بسطوة الإلهيّة أن تنقدني من أمواج بحر هذا العالم الردّي التألّف ومن الظلمات خلصني وأوجب لي رحمتك بالأسرار السماويّة من الطبائع الناروتيّة في دار البقاء آه على ما يسنح في الوهم آه على تقدير العقل. اللهمّ اجعل عقلي متّصل منك سابقًا وفكري نائقًا إلى معدن المعدن في ملكوت الأزلي يا أوّل بلا أوّل أصرف همّتي عن الأغراض الفانيّة في تيسّره لطلب الباقية وتجاوز عن خفي جنايتي سألتك بك فتقبلني واجعلني فردًا مع الأفراد وخلّصني من مقارنة الأنداد ومشاركة الأضداد ولا تقتلني[11] بصور مختلفة وبأحرف مشتبهة يا من { لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ }[γ] إنّك بكلّ شيء عليم وأنت[12] بكلّ شيء[13] عليم وأنت على كلّ شيء قدير.

1. BnF1 : ad. والخواتم المباركة الميمونة الذي rayé
2. BnF1 : une ت a été ajoutée a posteriori entre la , et la س pour corriger فالمسبّع en فالمتشع
3. BnF1 : orth. تستطيع
4. BnF1 : orth. أسئلك
5. BnF1 : ي s.d.
6. BnF1 : آبهاني
7. BnF1 : orth. بحوزه
8. BnF1 : orth. بحويه
9. BnF1 : ad. الاكون rayé
10. BnF1 : orth. أسئلك
11. BnF1 : orth. بقتلني
12. BnF1 : ad. على rayé
13. BnF1 : ad. قدير rayé

a. BnF1 : [139b]
b. BnF1 : [140b]
α. Coran, XXXVI.
β. Coran, I, 4-5.
γ. Coran, XLII, 11.

فإذا كان تمام العشرين تتكلّم في الليلة الثامنة بعد فراغك من التسبيح المذكور واتل الأسماء واحدًا من الأسماء الشيموتيّة[α] [كذا] الناموسيّة العظيمة بعد أن تقرأ تسبيحه الذي أذكره لك أيضًا.

واعلم أنّ لكلّ اسم من الأسماء الشيموتيّة [كذا] تسبيحًا تقوله قبل أن تتكلّم[a] بالاسم الأوّل وتسبيحه فإنّك ترى من الليلة الثامنة إلى الليلة العاشرة نورًا بين عينيك مثل دورانه الدينار ثمّ يتّسع النور بعد ذلك حتّى يصير مثل القمر وكيف ما التفت رايته. فاعلم حينئذ أنّك من القوم الذين رضي الله عنهم ثمّ اقرأ اسمين وهما الثاني والثالث من ليلة العشرين إلى الثلاثين ليلة فإنّ النور يتّسع عليك حتّى تصير في دنيا أخرى خارجًا عن العالم ثمّ اقرأ من ليلة الثلاثين إلى الأربعين ليلة ثلاثة أسماء وهي الرابع والخامس والسادس فإنّك ترى عند تمام الأربعين ليلة تمام زي شخصك وهيئاتك[1] بين يديك ناظر إليك فعند ذلك فابشر ببلوغ الطبقة وترى الأفلاك والملائكة - عليهم السلام - فإذا أردت مخاطبة فاتمم خمسين ليلة.

فإذا كان في عشر الستّين ليلة فاقرأ الأسماء كلّها كلّ ليلة مرّة وتسبيحاتها واسأل[2] الله تعالى أن يكشف أسرارهم فإنّهم جميعهم يخاطبوك فتبلغ الدرجة العليا وتأمر في جميع الأرواح وتنها.

واعلم أنّ هذه الأسماء هي اسم الله الأعظم الذي حفظه موسى - عليه السلام - فعليك بالصيام والطهارة والدين والورع والأمانة وبخّر من ليلة خمسين إلى الستّين كلّ ليلة بالعود والعنبر لا غير فعند تمام السنن ليلة ما يبقى لك علّة[b].

واعلم أنّ عمود هذه الأسماء كلّها وخدامها جميع ملائكة السماء والأفلاك وأهون ما عندك أخسا الجنّ بين يديك وإن أردت أحدًا منهم فادعه باسمه فإنّه يصير مثل الكلب وأدلّ فأنت مسؤل أيّها الطالب عن إفادتها لغير أهلها.

واعلم أنّها إذا ذكرت على الجبال إزالتها من أماكنها. ولو أخذت أذكر فضلها لمّا وسعه كتاب فاحفظ ما صار إليك ترشد إن شاء الله تعالى. وهذه الأسماء المباركة : شليوثا اسيزونا هللوالحا اشراهيا شيموشيتا هطمهيل سَلسْيتا شوتا عيجسعا شليموت. وهذه تسبيحات الأسماء التي تقولها[3] قبل الأسماء المذكورة.

التسبيح الأوّل : سبحان خالق النور المشرق من نور جلال هيبته لا إله إلّا الله أصلها ثابت لا إله إلّا الله فرعها في السماء لا إله إلّا الله الأشجار أقلامها لا إله إلّا الله البحار مدادها لا إله إلّا الله ملأ[4] السموات وعدد سكّانها لا إله إلّا الله ملأ[5] الأرض وقفارها لا إله إلّا الله وزن الجبال وصخورها لا إله إلّا الله عدد الرمل وحسبانها.

1. BnF1 : orth. هيأتك
2. BnF1 : orth. واستل
3. BnF1 : orth. نقولها
4. BnF1 : orth. ملئ
5. BnF1 : orth. ملئ

a. BnF1 : [141a]
b. BnF1 : [141b]
α. Ce nom n'est attesté dans aucun dictionnaire à notre connaissance. Nous proposons de le rapprocher de l'hébreu שְׁמוֹת (*šemot*, transcription en arabe : شيموت), terme désignant l'Exode (*ḫurūǧ*) de Moïse. Cette interprétation s'accorde avec le fait que le ces noms sont décrits un peu plus loin comme le nom suprême révélé à Moise.

التسبيح الثاني : سبحان خالق الخلق البرّ الفلك المنير سبحان خالق ميططرون[α] عظيم الملائكة بسم الله سبحان[a] من تكلّم موسى بن عمران بآياته العظما احتجبت بالله واحترزت بالله من شرّ ما { يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ }[β]. بسم الله الكبير العظيم ولا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم { فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ }[γ] ولا حول ولا قوّة إلّا بالله العليّ العظيم { كهيعص }[δ] { حمعسق }[ε].

التسبيح الثالث للاسم الثالث : سبحان خالق جبريل عظيم الملائكة سبحان خالق طحيطمغيليال ملك الأملاك مسبّحًا بجلال جبروتيّته هو الواحد المهلّل فلا مهلّل غيره وهو المعزّ ولا عزيز غيره وهو المقدّس ولا مقدّس غيره بسم الله كليم موسى الحمد لله خالق السموات والأرض وجاعل الظلمات والنور مسبّحات لأمره.

التسبيح الرابع للاسم الرابع : سبحان خالق حهتكفيائيل عظيم الملائكة الملك الموكّل بالفلك الأثير سبحان الله تسبيحًا يليق بجلال عزّته تسبيح أهل السموات العلى وملائكة الأرضين السفلى بتسابيحه المقدّسات وتنها[1] ليلة السابحات وبأسمائه المعانات تسبيحًا لعظيم جبروته وعظيم جلاله ومعجزاته ومعجزاته اللامعات على يد نبيه وصفوته من خلفه موسى كليم ربّ العالمين.

التسبيح الخامس للاسم الخامس : سبحان خالق النور سبحانه بعد فناء خلقه سبحان من ألجم الجنّ[2] بكلماته بانفادات له[b] بقدرته مخافة سطوة نقمته وقهرهم بعزّته فانفد فيهم حمكه لله الأمر من قبل ومن بعد ويومئذ يفرح المؤمنون بنصر الله.

التسبيح السادس للاسم السادس : سبحان الله ربّ العرش العظيم سبحان الله الخالق خالق الليل والنهار والفلك الدوّار. سبحان الله قدّوس قدّوس قدّوس وهو الاسم المكتوب في انتهاء الملائكة حزوا سجدًا فتقطّعت الصواعق من النار فزعًا وسكن أهل السموات والأرض السابعة.

الاسم السابع للاسم السابع تقول : احط خطير سبحانه في المنظر الأعلى تعالى اسمه ابتدع السموات والأرض خالق الإنس والجنّ سبحان من سبّح الرعد بحمده مدعورًا وخطف البرق وبنوره مسرعًا وطارت الشياطين هاربه فرقًا وعنت خاضعة للربوبيّة دهشًا وتضعضعت الأركان دون حجابه تحيّرا لا تدركه الأبصار وهو يدرك الأبصار وهو اللطيف الخبير.

التسبيح الثامن للاسم الثامن : سبحان ربّ الأرباب ومعتق الرقاب ومنسى السحاب خالق الملائكة العظام المسبّحون بحمده دهر الدهارير وأبد الأبدين بجلال هيبتك في سمائك يا من سبّحت له ملائكة العظمة لعظمته وسبّحت له الخلق بقدرته اجعل[c] من نور اسمك نورًا استضيء به على سيّئاتي واجعلني من الراغبين في عبادتك الزاهدين في عصيانك الداخلين في طاعتك ودار راحتك واهدني صراطًا مستقيمًا بحمدك وجلالك وعزّتك وسلطانك ونور قدرتك يا أرحم الراحمين.

1. BnF1 : orth. وسها
2. BnF1 : ad. بكلامه rayé

a. BnF1 : [142a]
b. BnF1 : [142b]
c. BnF1 : [143a]
α. Sur Hénoch/Métatron, voir les nombreux travaux d'Andrei A. Orlov, et notamment « "The learned savant who guards the secrets of the great gods": evolution of the roles and titles of the seventh antediluvian hero in mesopotamian and enochic traditions (Part II: Enochic Traditions) », dans *Universum Hagiographicum*, Saint-Pétersbourg, Byzantinorossica, *Scrinium*, 2 (2006), p. 134-182 ; *The Enoch-Metatron Tradition*, Tübingen, Mohr Siebeck (« Texts and Studies in Ancient Judaism », 107), 2005 ; « The Origin of the Name 'Metatron' and the Text of 2 (Slavonic Apocalypse of) Enoch », *Journal for the Study of the Pseudepigrapha*, 21 (2000), p. 19-26 ; « Titles of Enoch-Metatron in 2 Enoch », *Journal for the Study of the Pseudepigrapha*, 8 (1998), p. 71-86.
β. Coran, CXIV, 5.
γ. Coran, II, 131/137.
δ. Coran, XIX, 1.
ε. Coran, XLII, 1-2.

التسبيح التاسع للاسم التاسع : سبحان من أنار الكواكب بقدرته وأجراها على بديع حكمته وجعل الملائكة مسبّحات بحمده ما أعزّ عزّه وانفد أمره له ملكوت السموات والأرض. اللهمّ سخّر لي ملائكتك لاستدلّ بهم على عظيم ربوبيّتك واكشف لي عن غوامض أنوار حكمتك واجعلني مسبّحًا لتسبيح قدرتك يا إله موسى بن عمران.

التسبيح العاشر للاسم العاشر : باهيا شراهيا باهيا شراهيا باهيا شراهيا يا إله موسى بن عمران يا هللوليا يا منزل الغيث على بني أسرائل يا مفرّق البحر لموسى بن عمران يا مغرّق فرعون يا خالق ملائكة الفلك اكشف عن بصري ونوّر عن قلبي حتّى اطّلع على ألطاف حكمتك. اللهمّ اجعلني مستحقّاً لهذه النعمة المنزلة العليا في خلقك وسخّر لي خلقك من الجنّ والإنس آمين يا ربّ العالمين.

قال الشيخ - رحمه الله - في معنى الاسم الذي يسميه[1] أهل المعرفة المجرّب أخذت هذا الاسم من يدك[(a)] وطال ما مشيت به فانزوت لي الأرض قلنا كيف الأدب. قال : تصوم عشرة أيّام وتحفظ ظاهرك وباطنك وتمحو[2] الشكوك من قلبك بقوّة اليقين والزم الصمت واهجر الخلق واشتغل بالخالق عن كلّ مخلوق فإذا عزّمت فصلّ ركعتين الأولى بالفاتحة وآية الكرسيّ[α] والثانية بالفاتحة و{ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ }[β] ثلاث مرّات ثمّ قل "يا من يطوي الأرض طيّاً يخرج[3] منها كلّ ميّت حيّ سبحانك ليس يعجزك[4] ما أريد وليس ما أريده منك بالبعيد ارزقني ما أريد يا من هو أقرب إليّ من حبل الوريد ثمّ تصلّي على النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - ثلاث مرّات والزم الثبات والتثبّت فإنّ الأرض تهتزّ مثل الأكره. وإن أردت أن لا يراك أحد". فقل "اللهمّ اجبني عن من يؤديني فلا أريد لقاءه".

وقال الشيخ - رحمه الله - في من سأله عن الاسم المهيب فقال : تقول اللهمّ إنّي أسألك[5] يا كبير يا متكبّر يا رحمن[6] يا رحيم يا حيّ يا قيّوم يا دائم أعني على أعدائي[7] وهذه الأسماء يقف بها الماء ويطفئ بها النيران.

قال الشيخ - رحمه الله - فيمن سأله عن الاسم الذي تمشي به الأولياء على الماء. فقال تصلّي ركعتين الأولى بالحمد ويس والثاني بالحمد و{ تَبَارَكَ الذِي بِيَدِهِ المُلْكِ }[γ] وتقول[(b)] يا الله يا رحمن يا رحيم يا أحد يا صمد يا حيّ يا قيّوم يا نور يا أوّل يا آخر يا ظاهر يا باطن يا غفور يا شكور يا ذا الجلال والإكرام يا ذا الفضل العظيم الباعث الوارث الملك القدّوس السلام المؤمن المهيمن العزيز الجبّار المتكبّر الخالق البارئ المصوّر أسألك[8] بحقّ هذه الأسماء عليك الا سخّرت لي البحر والماء ثمّ تصلّي على النبيّ - صلّى الله عليه وسلّم - سبع مرّات.

1. BnF1 : orth. سميه
2. BnF1 : orth. وتمحوا (orth. وسحوا)
3. BnF1 : orth. يخرج
4. BnF1 : orth. معجزك
5. BnF1 : orth. أسئلك
6. BnF1 : orth. رحمان
7. BnF1 : orth. أعداءي
8. BnF1 : orth. أسئلك

a. BnF1 : [143b]
b. BnF1 : [144a]
α. Coran, II, 256/255.
β. Coran, CXII, 1.
γ. Coran, LXVII, 1.

⟪βc⟫ فصل في خواصّ الحروف الكتابيّة المنزّلة على قلب سيّدنا محمّد - صلّى الله عليه وسلّم - في أوائل السور في كتاب الله تعالى وهي { كهيعص }[α] { حم عسق }[β] { المص }[γ] خواصّ { كهيعص }[δ] إذا وضعت هذه الحروف على صفة الشكل الذي اسميه لك ونقشت حروفه بالحروف الطبيعيّة وكان الطالع برج الثور والزهرة في درجة شرفها في البيت الحادي عشر[ε] من الطالع وهي مقبولة مسعودة سالمة من النحوس والرجوع والاحتراق ويبخّر[1] بالعود والعنبر وتلفه في خرقة حرير بيضاء وتكون إقامته في فضّه خالصة أو نحاس أصفر فمن مسكه عند نقشه فإنّه يري العجائب لكلّ شيء يريده ولا يحلّ[2] لأحد من خلق الله تعالى أن يمسكه[3] إلّا على طهارة وإلّا فسد عليه حاله. ومن خواصّه أنّه إذا جعله الإنسان تحت رأسه ونام وهو[(a)] على طهارة فإنّه يرى في منامه ما يريد أن يسأل[4] عنه وكلّ ما يكون في خاطره وقبل أن ينام يقول[5] يا ملائكة ربّ العزّة الموكّلين بهذا الخاتم أنبيوني عن أمر كذا وكذا وأن أشكل عليك أمر غائب ولم تعرف له حاله اجعل الخاتم تحت رأسك قبل أن تنام وأنت على وضوء وطهارة فإنّك تراه في منامك ويخبرك[6] بحاله وبكلّ ما تسأل عنه وإن شككت في كنز أودفين هل صحيح هو أم لا ؟ فاجعل الخاتم عند رأسك قبل أن تنام فإنّك تخبر في منامك بالشيء وموضعه وهل تظفر به أم لا. وهذا هو الخاتم المبارك العظيم المقدار فاعرف حقّه.

ص	ع	ي	ه	ک
ک	ص	ع	ي	ه
ه	ک	ص	ع	ي
ي	ه	ک	ص	ع
ع	ي	ه	ک	ص

[Figure β8]

{ حم عسق }[ς] إذا نقشته في خاتم على صفة الشكل الذي اسميه لك بالحروف الطبيعيّة وكان الطالع برج الحوت والمشتري أو برج القوس والمشتري في عاشر الطالع أوفي برج الحوت في الطالع نفسه أو يكون الطالع برج السرطان في درجة الشرف منه وهو مسعود قويّ سالم من الرجوع والاحتراق[(b)] وتبخّر الخاتم بالعود والعنبر والطيب وتلفه في خرقة حرير أبيض ويمسكه[7] معك ويكون إقامته في فضّة خالصة أو قصدير مصفّى

1. BnF1 : orth. وسخر
2. BnF1 : orth. نحل
3. BnF1 : orth. سسكه
4. BnF1 : orth. يسئل
5. BnF1 : orth. نقول
6. BnF1 : orth. وبخبرك
7. BnF1 : orth. وسسكه

a. BnF1 : [144b]
b. BnF1 : [145a]
α. Coran, XIX, 1.
β. Coran, XLII, 1-2.
γ. Coran, VII, 1.
δ. Coran, XIX, 1.
ε. Selon al-Qabīṣī, les propriétés de la onzième maison sont les suivantes :
الحادي عشر بيت الرجاء والسعادة والحمد والأصدقاء والثناء والأعوان واللباس والكسوة والطيّب والرتبة والألفة والعشق والسرور ويدلّ من العمر على آخر سني وسط العمر وبعد نصف العمر قال الأندرزغر صاحب مفلّقة بيت الرجاء الأوّل يدلّ على الرجاء والثاني على الأصدقاء والثالث على الانتفاع بهم.
Cf. al-Qabīṣī, *The Introduction to Astrology*, p. 54-55.
ς. Coran, XLII, 1-2.

منقّى من أوساخه ولا يمسكه[1] إلّا وأنت على طهارة ولا تقرب به موضع نجاسه فإنّه من أسماء الله العظيمة المخزونة المكنونة. ومن خواصّه أنّه يختصّ[2] تسعة الرزق وكثرة الأرباح والتجارات وقضاء[3] الحوائج والمحبّة والنصر على الأعداء في القتال والسلامة من جميع الآفات واستقامة الأحوال، وهذا صفته :

ق	س	ع	م	ح
ح	ق	س	ع	م
م	ح	ق	س	ع
ع	م	ح	ق	س
س	ع	م	ح	ق

[Figure β9]

1. BnF1 : orth. يمسكه
2. BnF1 : orth. يختص
3. BnF1 : orth. وقضى

قال الشيخ : من جمع بين هذين الشكلين شكل { حم عسق }[α] وشكل { كهيعص }[β] في شكل واحد معشر ونقشه في خاتم فضّة أو ذهب ويكون وزنه عشرة دراهم من دراهم الكيل ويكون[1] الطالع التور والزهرة والمشتري في برج الحوت في الحادي عشر من الطالع وهو موضع بيته وموضع فرحه وهما مسعودين مقبولين سالمين من الرجوع والاحتراق ويبخّر[2] بالعود والعنبر والند وتلفه في خرقة حرير أبيض. فإنّ له منافع عظيمة لكلّ[(a)] شيء تريده في الدنيا وهذا صفة الشكل المعشّر وهو الكتابيّة من خواصّ الخواصّ أوّله ک وآخره س وهو مائة حرف من الحروف :

ک	ه	ي	ع	ص	ح	م	ع	س	ق
ه	ي	ع	ص	ح	م	ع	س	ق	ک
ي	ع	ص	ح	م	ع	س	ق	ک	ه
ع	ص	ح	م	ع	س	ق	ک	ه	ي
ص	ح	م	ع	س	ق	ک	ه	ي	ع
ح	م	ع	س	ق	ک	ه	ي	ع	ص
م	ع	س	ق	ک	ه	ي	ع	ص	ح
ع	س	ق	ک	ه	ي	ع	ص	ح	م
س	ق	ک	ه	ي	ع	ص	ح	م	ع
ق	ک	ه	ي	ع	ص	ح	م	ع	س

[Figure β10]

1. BnF1 : orth. ويكون
2. BnF1 : orth. وسخر

a. BnF1 : [145b]
α. Coran, XLII, 1-2.
β. Coran, XIX, 1.

⟪βd⟫ فصل

في { المص }[α]، إذا نقشت هذه الأحرف في خاتم فضّة مربّع ينقش بالحروف الطبيعيّة وتكون إقامته من فضّة أو ذهب زنته أربع دراهم أو نحاس أحمر أن لم تقدر على الذهب وإن كانا مخلوطين كان أبلغ ويكون الطالع برج الحمل وفيه الشمس في(a) درجة شرفها والمرّيخ في العاشر من الطالع وهو برج الجدي في درجة شرفه وهما سالمين من النحوس ويبخّره[1] بالصندووس[β] والزعفران ومقل أزرق وتلفه في خرقة حرير أصفر نظيف[2] وتمسكه معك فإنّك تنال العزّ والشرف والرفعة ولا يزال أحد إلّا عظم قدرك وقضى حاجتك بإذن الله تعالى. وهذا شكل حروف ا ل م ص بالحروف الطبيعيّة فاحفظها فإن بركتها عظيمة قوله تعالى { قُلْ مِنْ يُنَجِّيكُمْ[3] مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ }[γ] إلى قوله { تشكرون [كذا] }[δ]. إذا كتبت عند هيجات البحر واضطراب أمواجه في قرطاس وترمي في البحر فإنّه يسكن بإذن الله تعالى قوله تعالى { يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ }[ε] ويا باالله [كذا] إلّا أن يتمّ نوره ولو كره المشركون وهي للقبول والمحبّة من كتبها في جام وبخّرها بعود وعنبر ومحاه بزيبق خالص ورفعة في قارورة. فإذا احتاج إليه دهن منه بين حاجبيه يكون له قبولًا وعزّاً. ومن كتبه في رقّ غزال بزعفران وماء ورد وبخّره بعود فمن شدّه على عضده الأيمن من رجل أو امرأة فإنّ الناس تحبّه حبّاً شديدًا(b) قوله تعالى { إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى بْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ }[ς] إلى قوله تعالى { وَزَنْتَ خَيْرُ الرَازِقِينَ }[ζ] هذه الآية تجلب الرزق ويمنع[4] الجوع والشهوة فمن به ذلك يكتبها ويشربها ثلاث جمع متواليات فإنّه لا يخيب[5] ويزول عنه كلّما يشكوه بإذن الله تعالى. قوله تعالى { وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا }[η] إلى قوله { نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ }[θ] لزوال الهمّ والغمّ وهي خمس آيات متفرّقات أوّلها { كهيعص }[ι] وآخرها { حم عسق }[ια] لجميع ما تختاره من أمور الدنيا إذا كتبت وحملت ترى من بركتها أشياء عجيبة غير مشكوك فيها وهي :

ح	{ كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ }[ιβ]	ک
م	{ هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ }[ιγ]	ه

1. BnF1 : orth. وبخره
2. BnF1 : orth. نضيف
3. BnF1 : orth. ننجيكم
4. BnF1 : orth. ومنع
5. BnF1 : orth. نخيب

a. BnF1 : [146a]
b. BnF1 : [146b]
α. Coran, VII, 1.
β. Il s'agit de la sandaraque. L'orthographe courante est سندروس. Ibn al-Bayṭār lui consacre une notice. Dozy identifie le *šaǧar al-sandarūs* au grand genévrier. Cf. Ibn al-Bayṭār, *Kitāb al-Ǧāmiʿ li-mufradāt al-adwiya wa-l-aġḏiya*, III, p. 38-39 ; *Traité des simples*, II, p. 297-298, n°1238 ; Dozy, I, p. 693.
γ. Coran, VI, 63.
δ. Coran, VI, 64. Il faut en réalité lire تُشْرِكُونَ.
ε. Coran, LXI, 8.
ς. Coran, V, 112.
ζ. Coran, V, 114.
η. Coran, XXI, 87.
θ. Coran, XXI, 88.
ι. Coran, XIX, 1.
ια. Coran, XLII, 1-2.
ιβ. Coran, XVIII, 43/45.
ιγ. Coran, LIX, 23.

ي	{ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ[1] }[α]	ع
ع	{ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا احْتَضَرَتْ[2] فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ }[β]	س
ص	{ ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ }[γ]	ق

1. BnF1 : orth. بطاع
2. أَحْضَرَتْ dans l'édition du Caire.

α. Coran, XL, 18-19/18.
β. Coran, LXXXI, 14-16.
γ. Coran, XXXVIII, 1-1/2.

⟦βe⟧ خواتم الأيّام السبعة وتوفيقهم

وتكسيرهم مرتبين على الكواكب

السبعة وبالله المستعان والحمد لله وحده[a].

خاتم يوم الأحد					
ا	ه	ط	م	ف	ش
ش	ا	ف	ه	م	ط
ط	ش	م	ا	ه	ف
ف	ط	ه	ش[1]	ا	م
م	ف	ا	ط	ش[2]	ه
ه	م	ش[3]	ف	ط	ا

[Figure β12]

خاتم يوم[4] الاثنين				
ب[5]	د	و	ح	ه
ه	ب[6]	ح	د	و
و	ه	د	ب	ح
ح	و	ب	ه	د
د	ح	ه	و	ب

[Figure β13]

1. BnF1 : ش s.d.
2. BnF1 : ش s.d.
3. BnF1 : ش s.d.
4. BnF1 : ي s.d.
5. BnF1 : ب s.d.
6. BnF1 : ب s.d.

a. BnF1 : [147a]

خاتم يوم الثلاثاء[1]					
خ	ذ	ط	ه	م	ا
ا	خ	م	ذ	ه	ط
ط	ا	ه	خ	ذ	م
م	ط	ذ	ا	خ	ه
ه	م	خ	ط	ا	ذ
ذ	ه	ا	م	ط	خ

[Figure β14]

خاتم يوم الأربعاء					
ا	ل	ک	ط	م	ر
ر	ا	م	ل	ط	ک
ک	ر	ط	ا	ل	م
م	ک	ل	ر	ا	ط
ط	م	ا	ک	ر	ل
ل	ط	ر	م	ک	ا

[Figure β15]

1. BnF1 : orth. الثلثاء

خاتم يوم[1] الخميس				
ا	ح	ه	ز	ط
ط	ا	ز	ح	ه
ه	ط	ح	ا	ز
ز[2]	ه	ا	ط	ح
ح	ز	ط	ه	ا

[Figure β16]

خاتم يوم الجمعة						
د	ح	ل	ع	ر	خ	غ
ع	د	خ	ح	ر	ل	ع
ع	غ	ل	د	ر	خ	ح
ح	ع	خ	غ	ر	ل	ذ
د	ح	ل	ع	ر	خ	غ
ع	د	خ	ح	ر	ل	ع
ع	غ	ل	د	ر	ح	ح

[Figure β17]

1. BnF1 : ي s.d.
2. BnF1 : ز s.d.

خاتم يوم السبت						
ظ	ت	ص	ن	ي	و	ب
ن	ي	ص	و	ت	ب	ظ
و	ت	ص	ب	ي	ط	ن
ب	ي	ص	ظ	ت	ن	و
ظ	ت	ص	ن	ي	و	ب
ن	ع	ص	و	ت	ب[1]	ظ
و	ت	ص	ب	ي	ط	ن

[Figure β18]

دائرة بسم الله الرحمن الرحيم

[Figure β19]

1. BnF1 : ب s.d.

تصوير الصور والجداول والأشكال

Figure 1

Esc1 (fol. 6a)

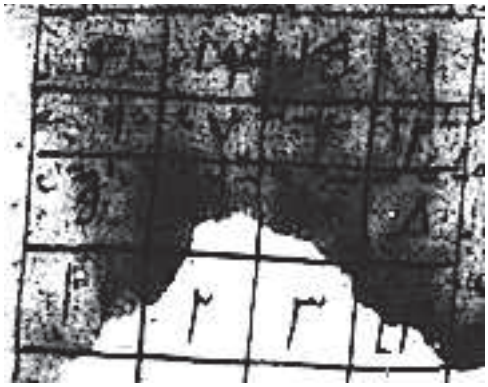

BnF1 (fol. 10a)

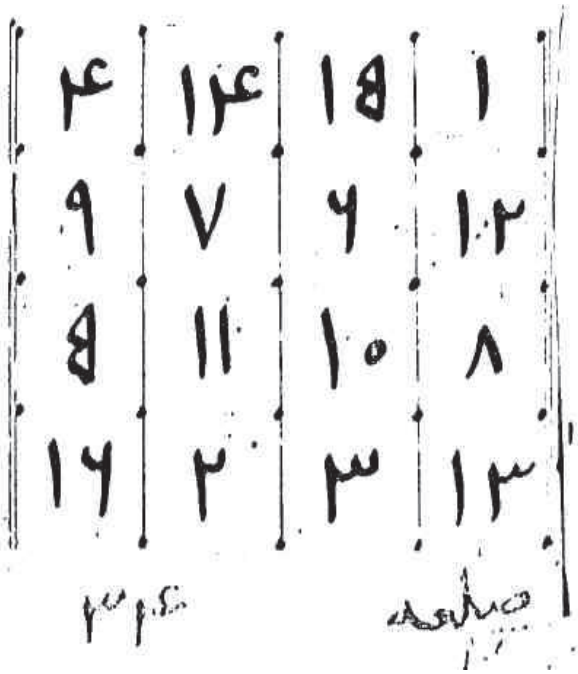

Esc2 (fol. 7a, p. 10)

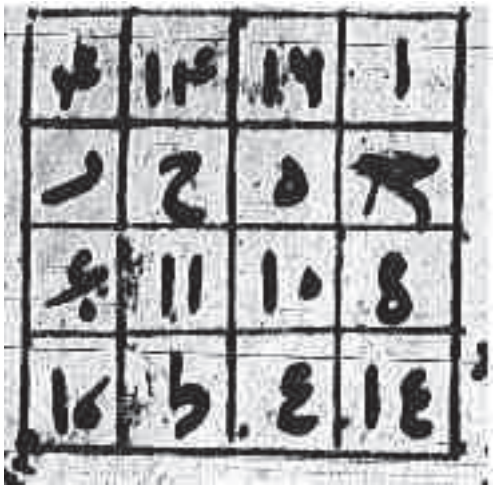

BnF2 (fol. 6b)

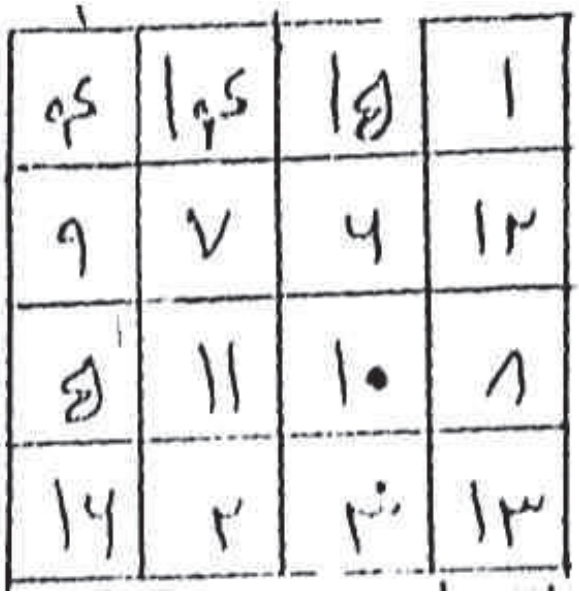

Esc3 (fol. 6b)

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

BnF3 (fol. 9b)

ع	١٤	١٥	١
و	د	٨	١٢
ع	١١	١٠	٥
١	٦	٧	١٣

Lei (fol. 7a)

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

BnA (fol. 7a)

ملغه ٣٤

٤	١٤	١٥	١
٩	٧	٦	١٢
٥	١١	١٠	٨
١٦	٢	٣	١٣

Esc2 : carré repris dans la marge (fol. 7a, p. 10) 	

Figure 1b : variante additionnelle

Esc3 (fol. 7b)	Lei (fol. 7a)
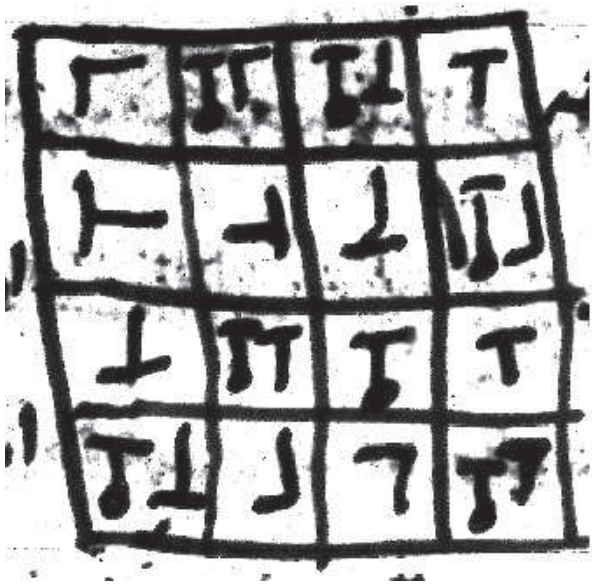	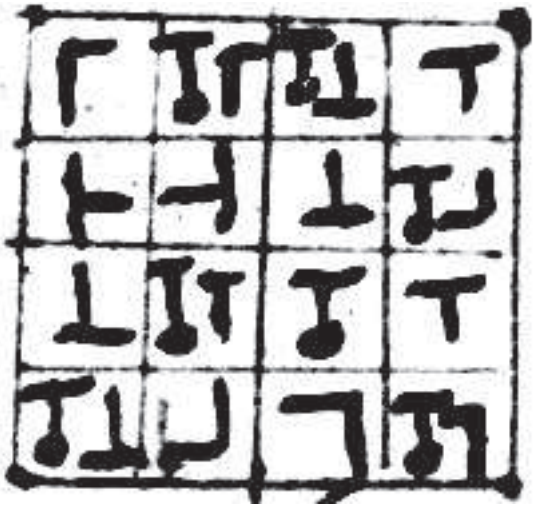

Figure 2

Esc1 (fol. 6b)	BnF1 (fol. 11b)
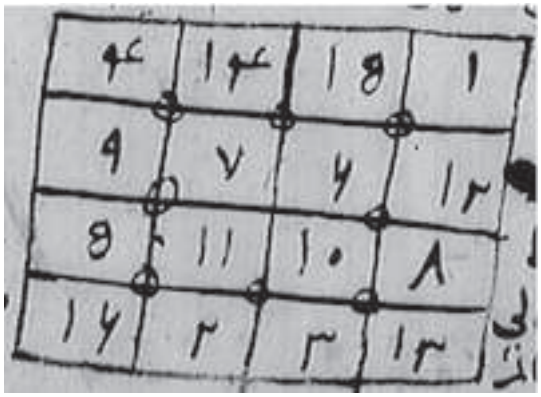	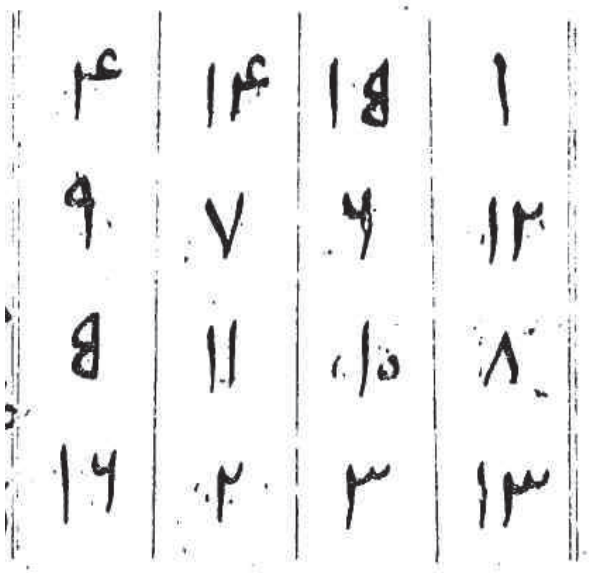
Esc2 (fol. 7b, p. 11)	BnF2
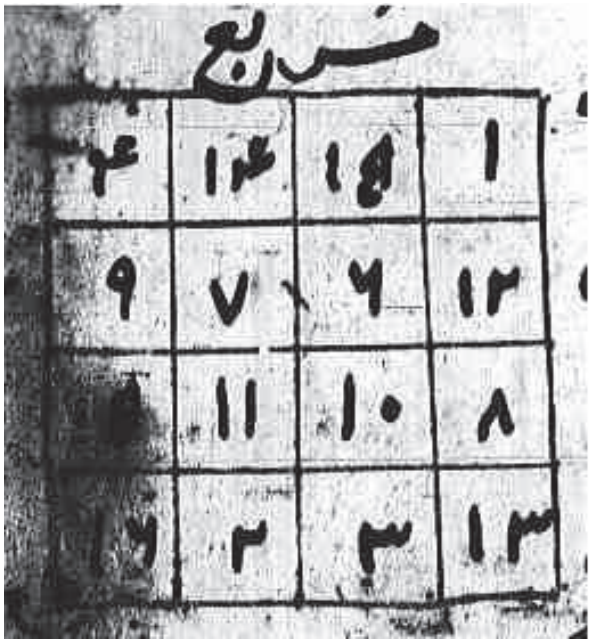	

Esc3 (fol. 7b)

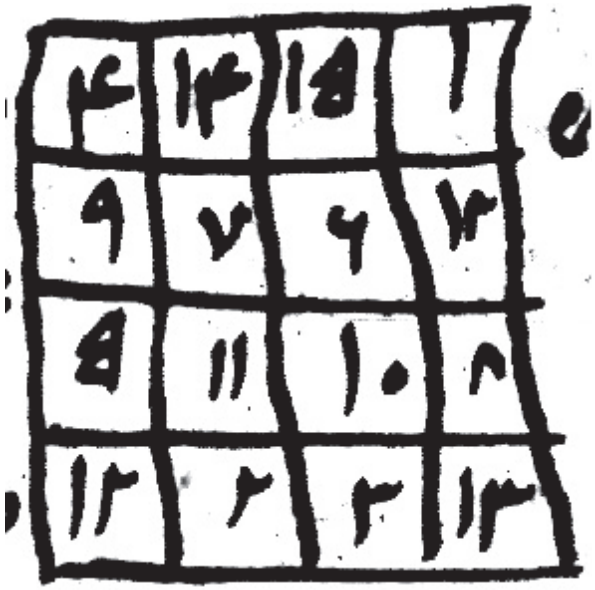

BnF3 (fol. 10b)

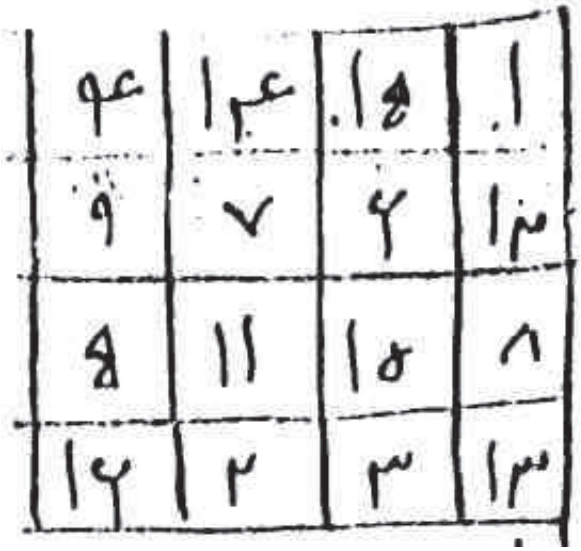

Lei (fol. 7a)

BnA (fol. 8a)

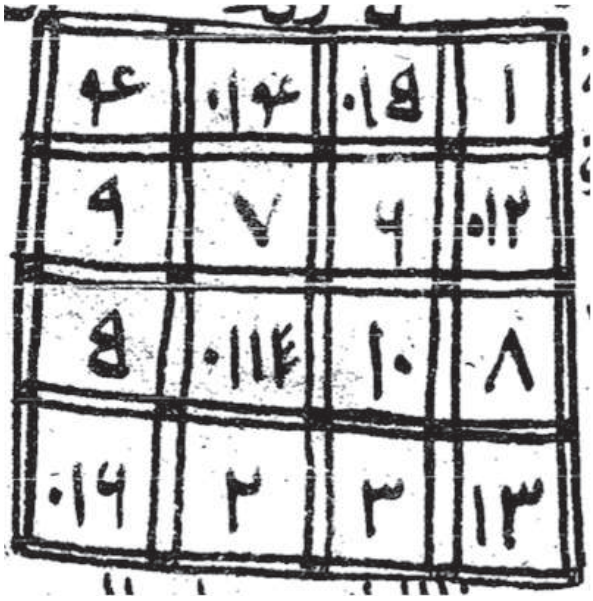

Figure 3

Esc1 (fol. 7b)

BnF1 (fol. 13a)

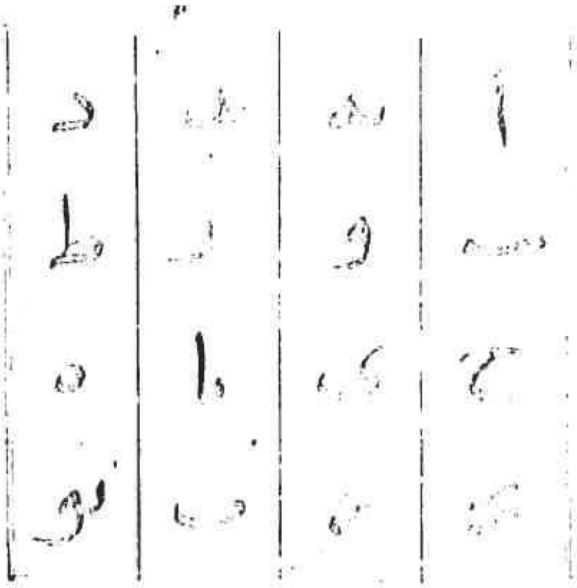

Esc2 (fol. 8a, p. 12)

BnF2 (fol. 7b)

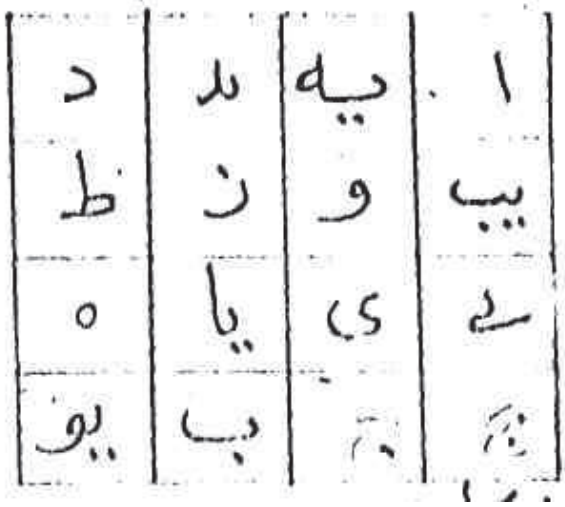

Esc3 (fol. 8a)

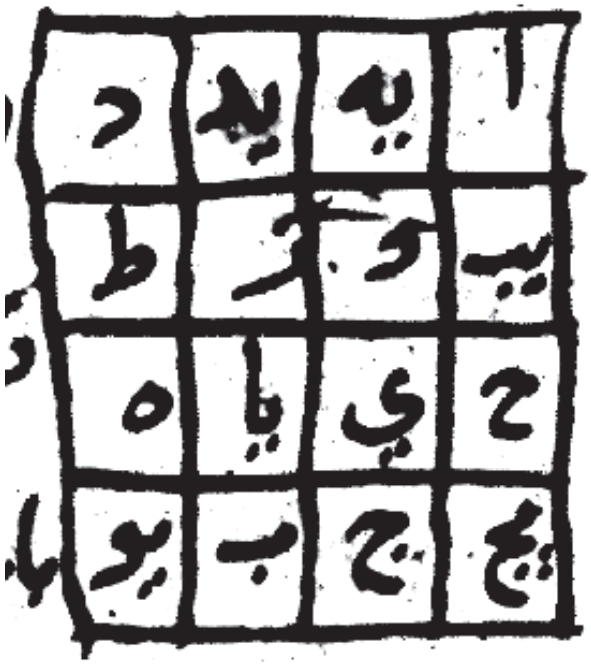

BnF3 (fol. 11a)

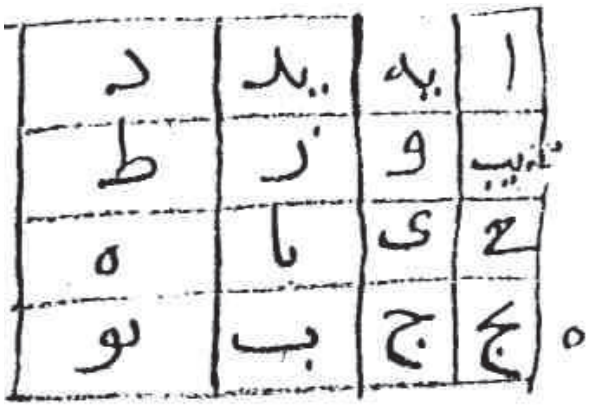

Lei (fol. 7b)

BnA (fol. 8b)

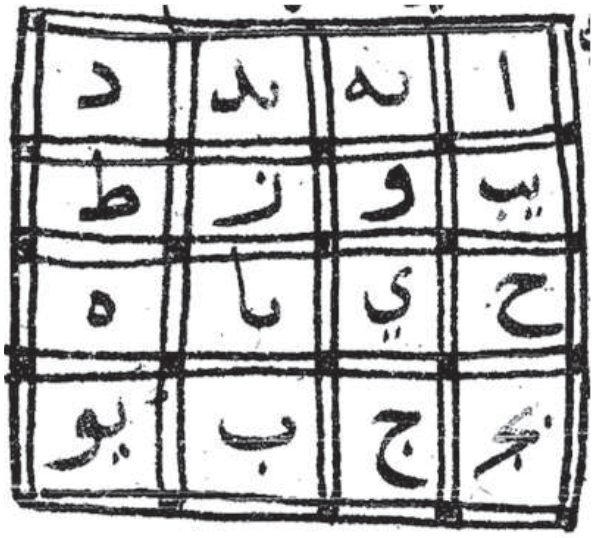

Figures 3b

BnF2 (fol. 9b, marge droite)	Esc3 (fol. 9b)
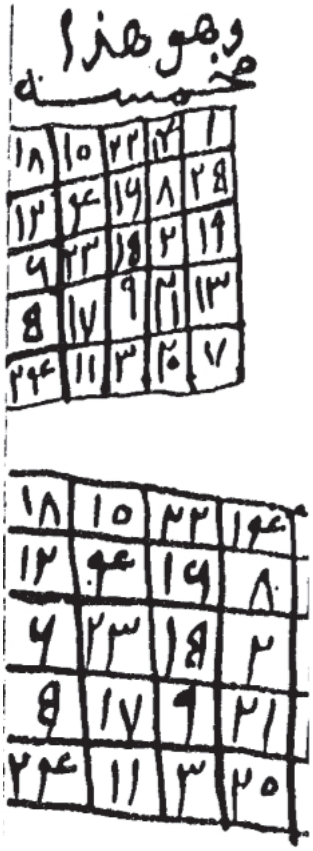	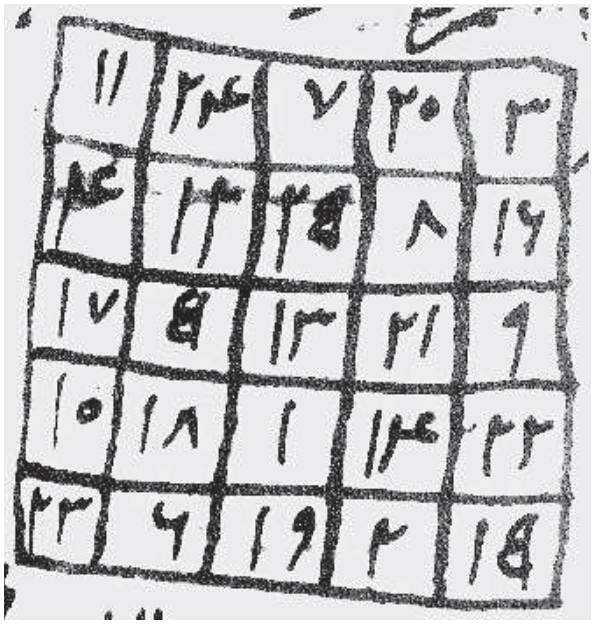

Figure 3c

BnF2 (fol. 12a)

د	ج	ب	ا
ح	ز	و	ه
ل	ك	ى	ط
ع	ص	ن	م
ر	ق	ض	ف
خ	ث	ت	س
ش	غ	ظ	ذ

BnF3 (fol. 16a)

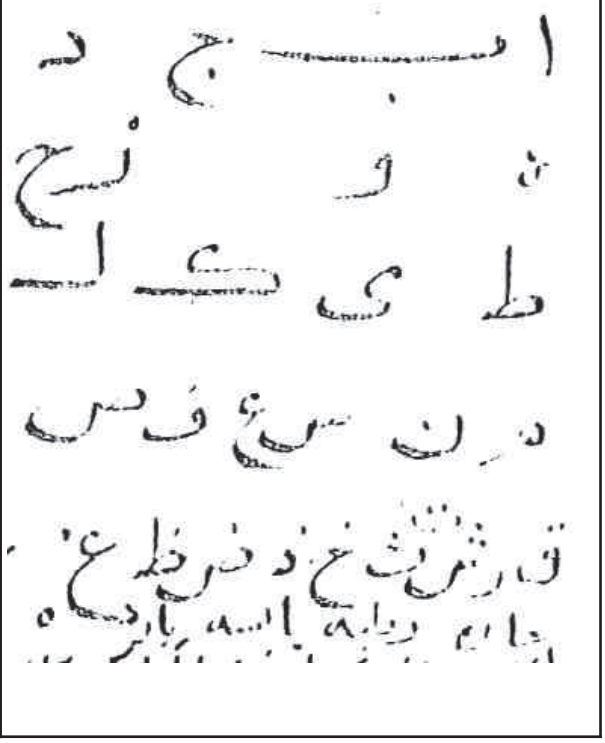

Figure 4

Esc1 (fol. 10b)

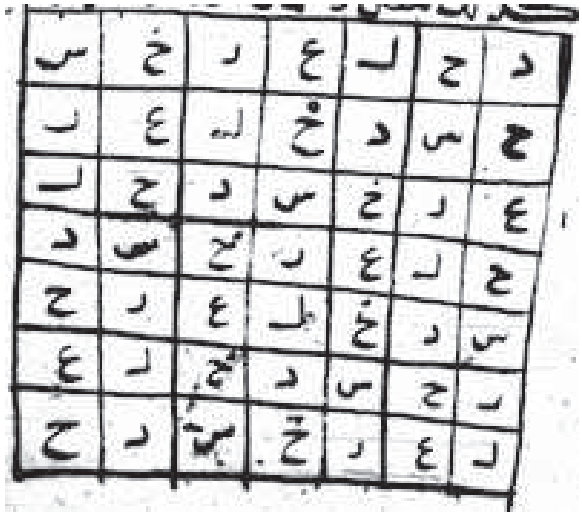

BnF1 (fol. 18a)

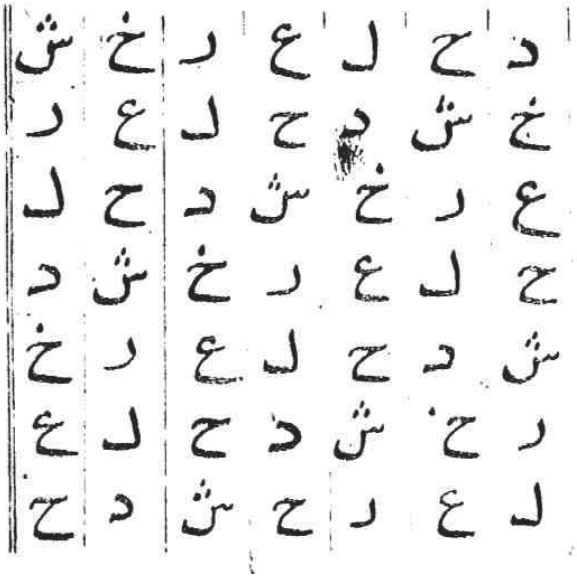

Esc2 (fol. 11a, p. 18)

BnF2 (fol. 12b)

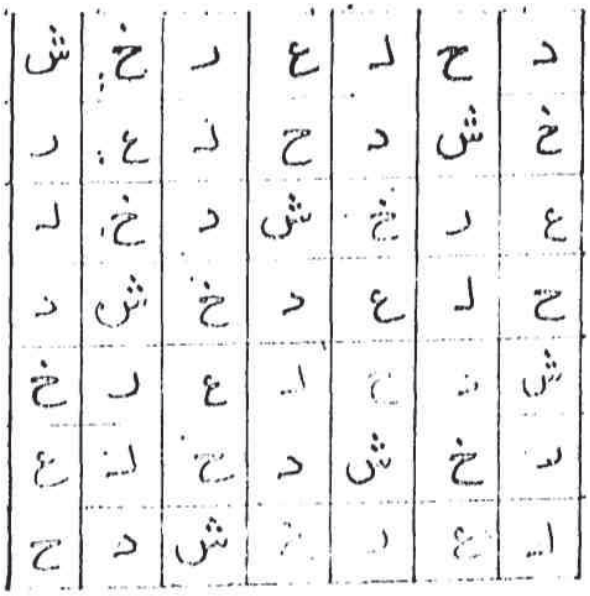

Esc3 (fol. 11b)

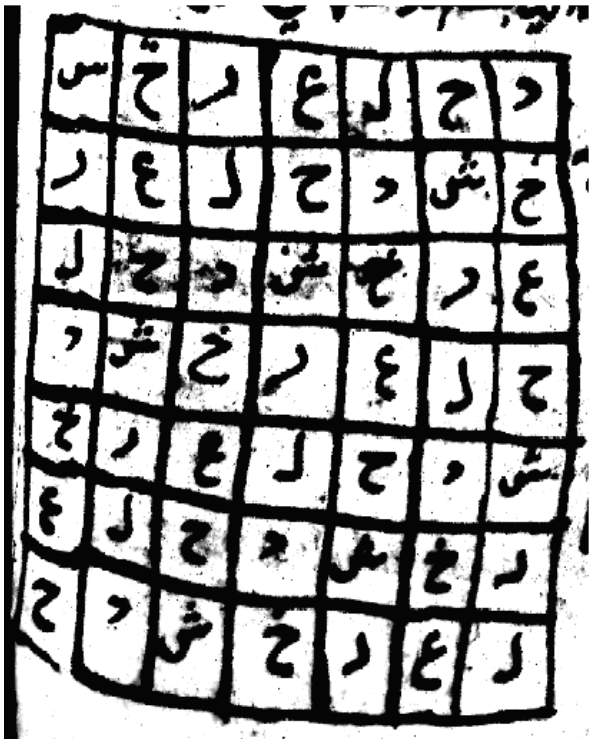

BnF3 (fol. 16b)

Lei (fol. 11b)

BnA (fol. 12b)

Figure 5

Esc1 (fol. 17b)

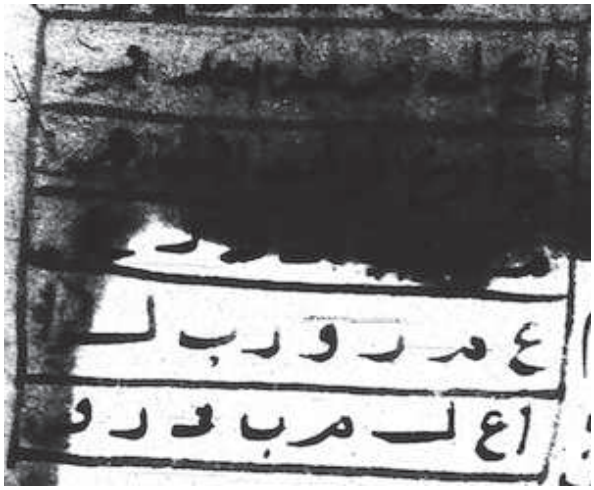

BnF1 (fol. 25a)

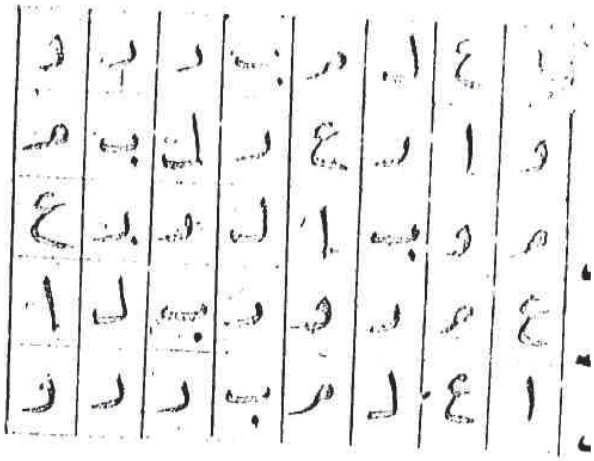

Esc2 (fol. 16a, p. 28)

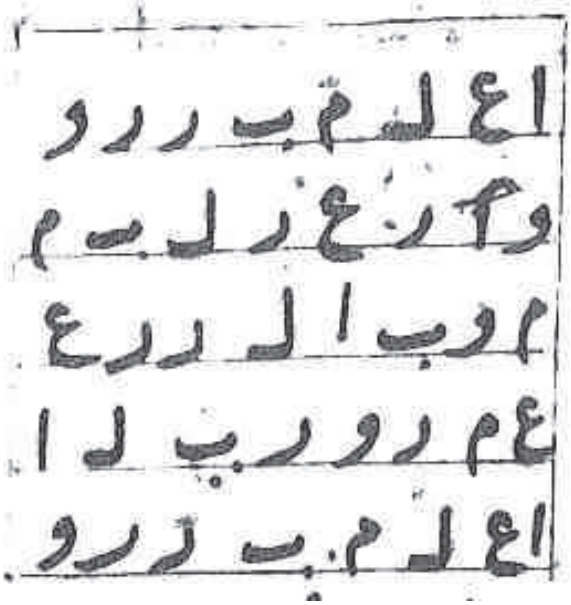

BnF2 (fol. 22a)

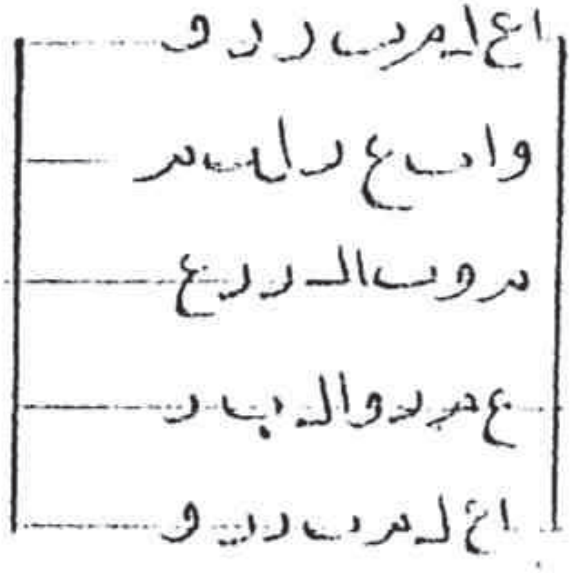

Esc3 (fol. 19a)

BnF3 (fol. 26a)

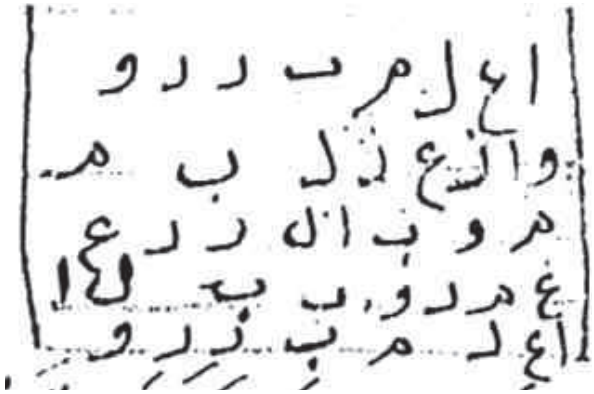

Lei (fol. 17a)

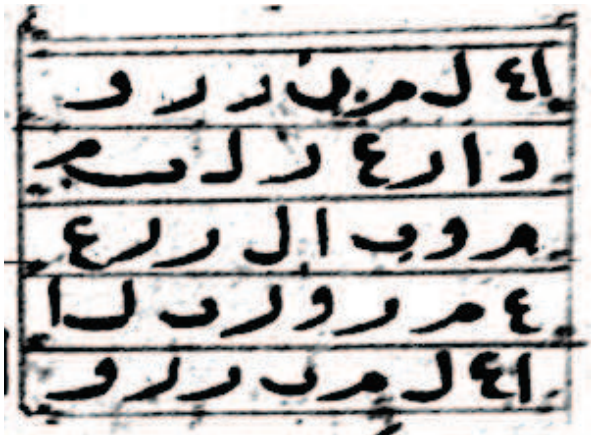

BnA (fol. 20b)

Figure 6

Esc1 (fol. 23b)

BnF1 (fol. 34b)

Esc2 (fol. 22a, p. 40)

BnF2 (fol. 30a)

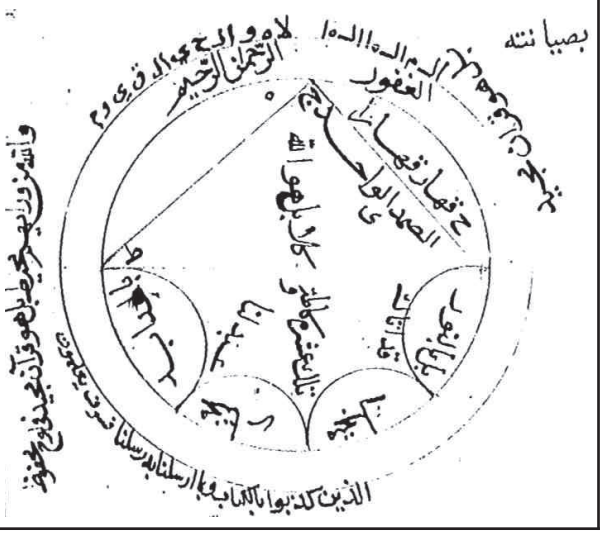

Esc3 (fol. 26a)

BnF3 (fol. 34a)

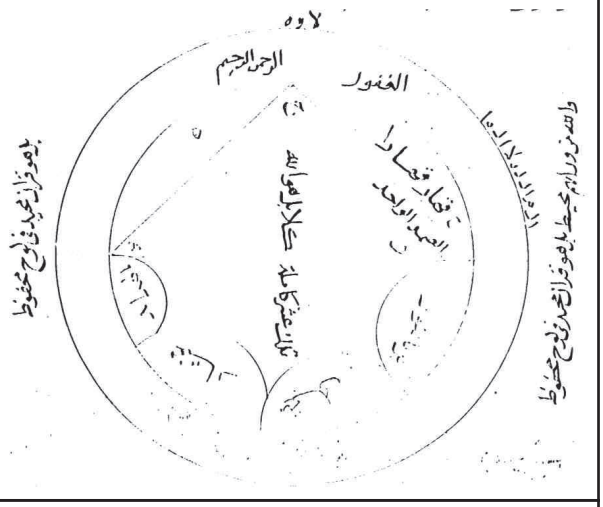

Lei (fol. 23a)

BnA (fol. 26a)

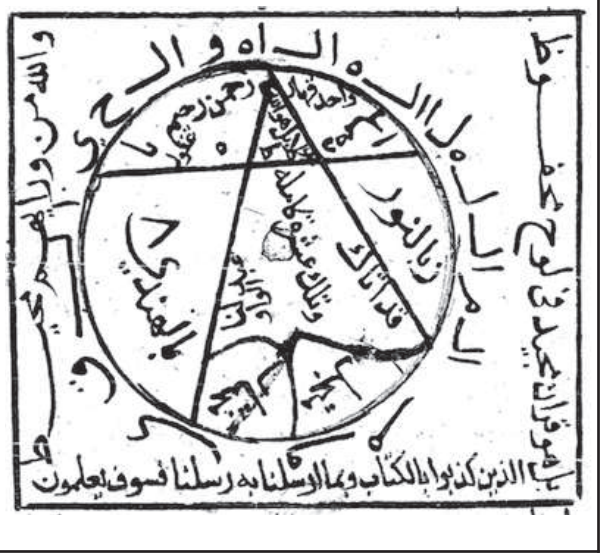

Figure 7

Esc1 (fol. 25a)

BnF1 (fol. 36b)

Esc2 (fol. 23a, p. 42)

BnF2 (fol. 31b)

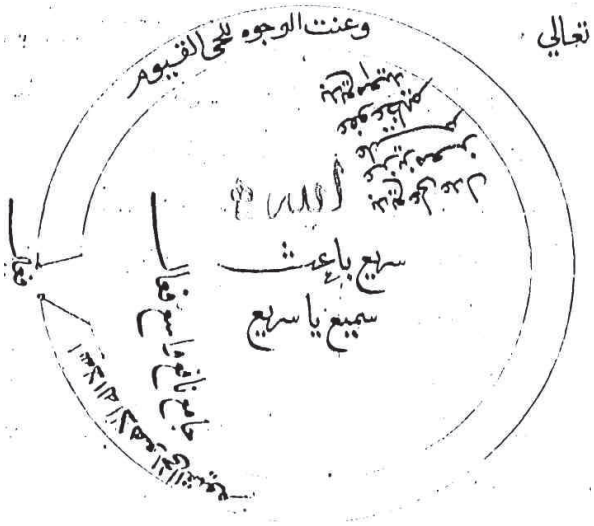

Esc3 (fol. 27b)	BnF3 (fol. 35b)
	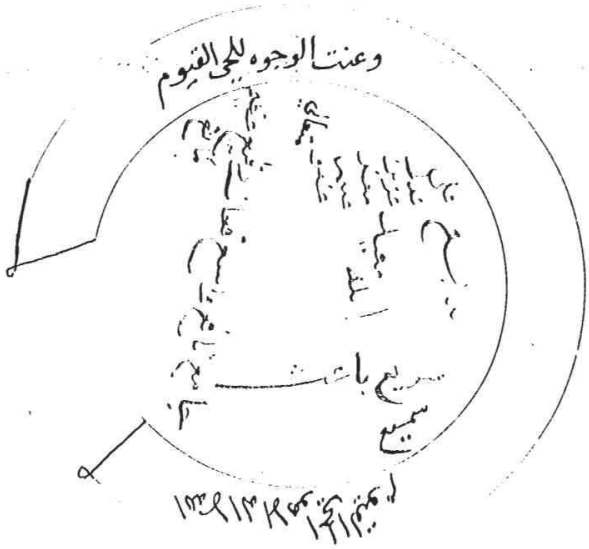
Lei (fol. 24a)	BnA (fol. 27b)

Figure 8

Esc1 (fol. 26b)	BnF1
Esc2 (fol. 24a, p. 44)	BnF2 (fol. 34b)

Esc3 (fol. 29a)

BnF3 (fol. 38b)

Lei (fol. 26a)

BnA (fol. 29a)

Figure 9

Esc1 (fol. 38b)	BnF1 (fol. 56b)
Esc2	BnF2 (fol. 53a)
Esc3	BnF3 (fol. 57a)
Lei (fol. 33b)	BnA (fol. 44a)

Figure 10

Esc1 (fol. 39a)

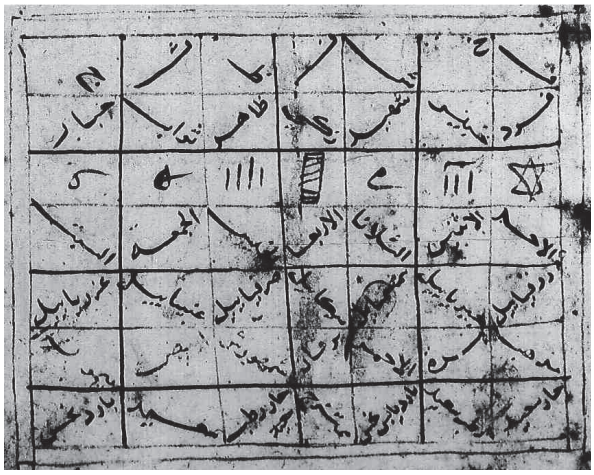

BnF1 (fol. 57b)

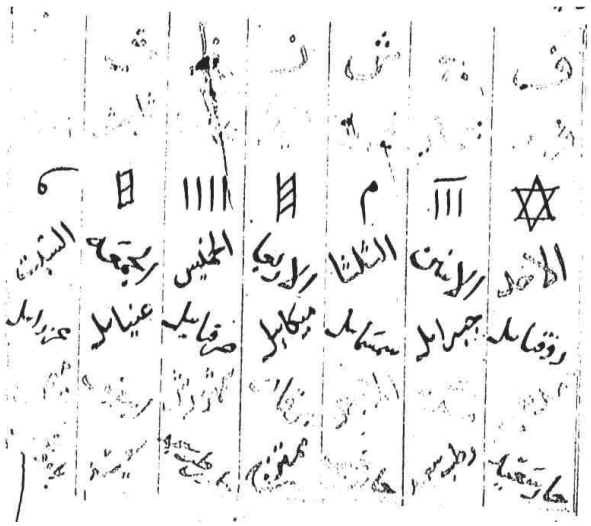

Esc2

BnF2 (fol. 54a)

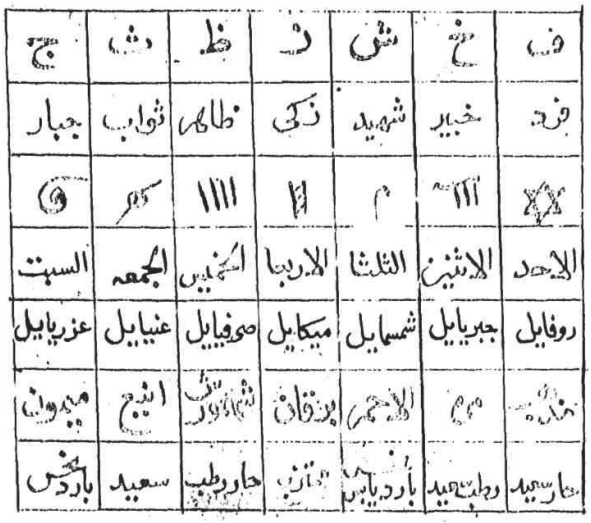

ج	ث	ظ	ذ	ش	خ	ف
جبار	ثواب	ظالم	ذكي	شهيد	خبير	فرد
٥	كم	١١١١	١١١	م	١١١	✡
السبت	الجمعه	الخميس	الاربعا	الثلثا	الاثنين	الاحد
عزريايل	عنيايل	صوفيايل	ميكايل	شمسايل	جبريايل	روفايل
ميدون	اثيم	شمادون	بزقان	الاحمر	مم	[illegible]
بارد يخ	سعيد	حار رطب	[illegible]	بارد يابس	رطب سعيد	حار سعيد

Esc3 (fol. 45b)

BnF3 (fol. 58a)

خ	ث	ظ	ز	ش	ج	ف
خبير	ثابت	ظاهر	زكي	شهيد	جبار	فرد
ق	ه	|||||	|||	م	|||	✡
السبت	الجمعة	الخميس	الاربعا	الثلاثا	الاثنين	الاحد
عزرايل	عنيايل	صرفيايل	ميكايل	سمسمايل	جبرايل	روقيايل
ميمون	ابيض	شمهورش	برقان	الاحمر	مره	مذهب
بارد نحس	سعيد	حار رطب سعيد	ممتزج	حار نحس	رطب سعيد	حار سعيد

Lei (fol. 34a)

BnA (fol. 44b)

خ	ث	ظ	ز	ش	ج	ف
خبير	ثابت	ظهير	زكي	شهيد	جبار	فرد
ق	ه	|||||	|||	م	|||	✡
السبت	الجمعه	الخميس	الاربعا	الثلاثا	الاثنين	الاحد
عزرايل	عنيايل	صرفيايل	ميكايل	سمسمايل	جبرايل	روقيايل
ميمون	ابيض	شمهورش	برقان	الاحمر	مره	مذهب
بارد نحس	سعيد	حار رطب سعيد	ممتزج	حار نحس	رطب سعيد	حار سعيد

Figure 11

Esc1 (fol. 58a)	BnF1
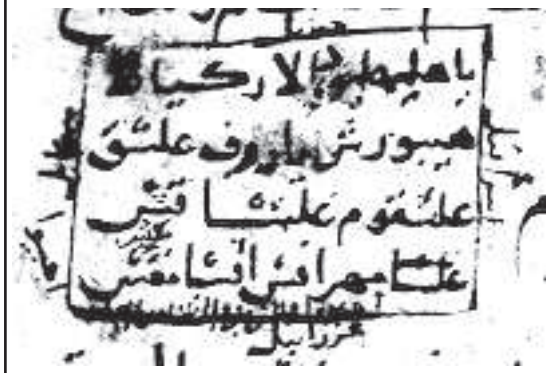	
Esc2 (fol. 56a, p. 106)	BnF2 (fol. 81b)
	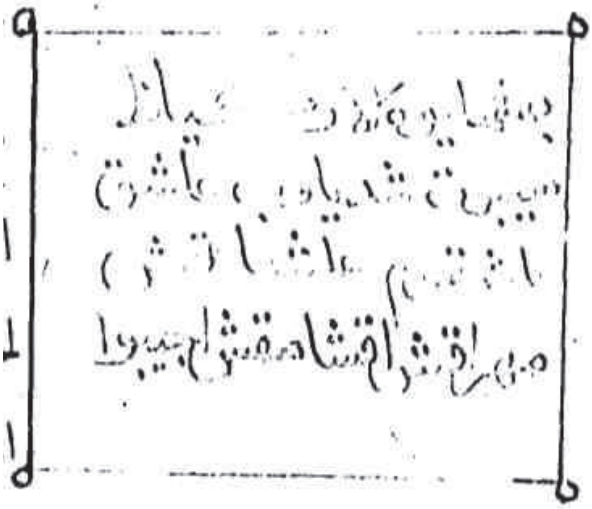

Esc3 (fol. 71a)	BnF3 (fol. 85a)
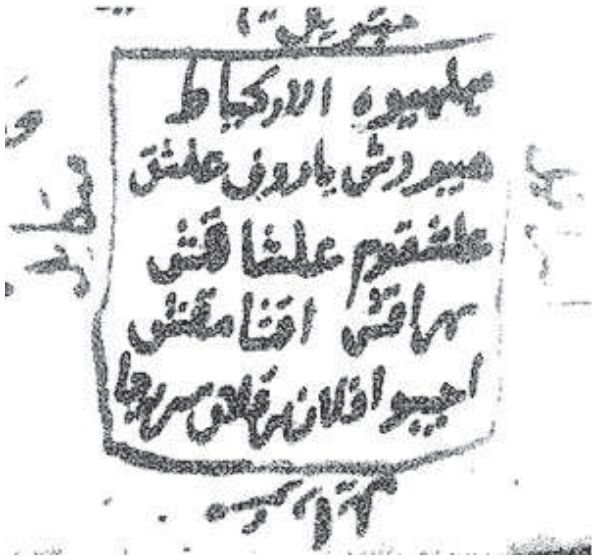	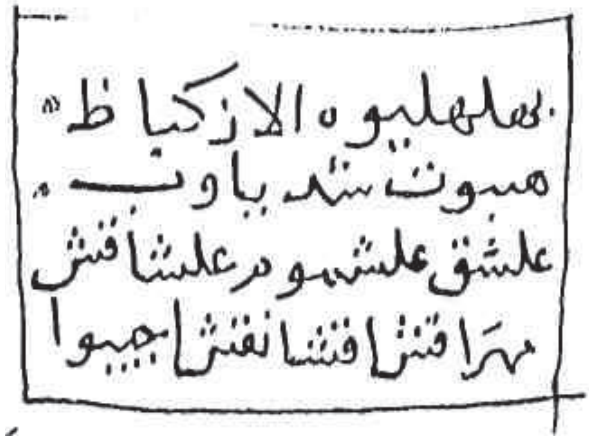
Lei (fol. 56b)	BnA (fol. 72a)
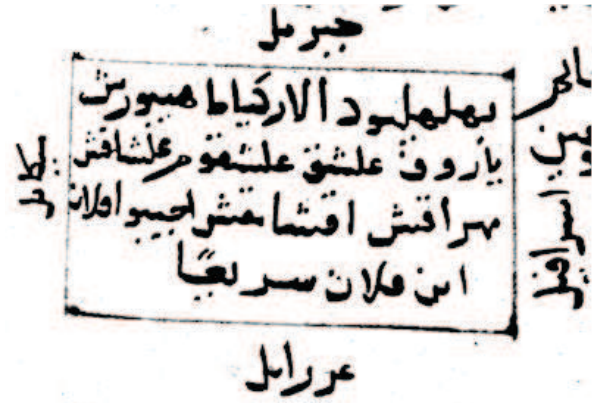	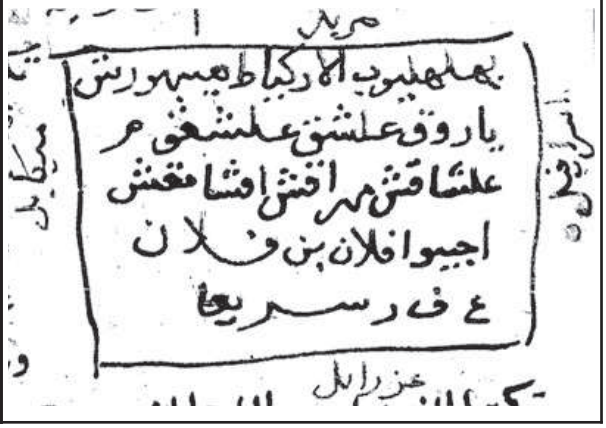

Esc2 : carré repris dans la marge (fol. 56a, p. 106) 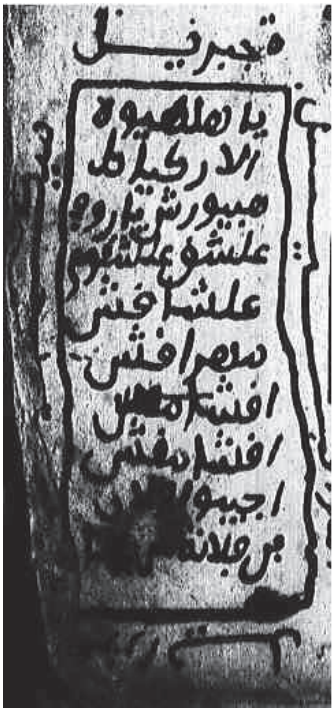	

Figure 12

Esc1 (fol. 61a)

BnF1 (fol. 61a)

Esc2 (fol. 58b, p. 111)

BnF2 (fol. 84b)

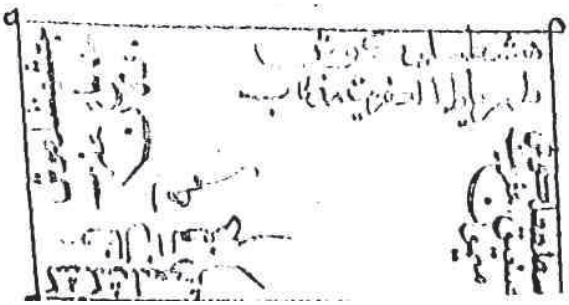

Esc3 (fol. 74a)	BnF3 (fol. 88b)
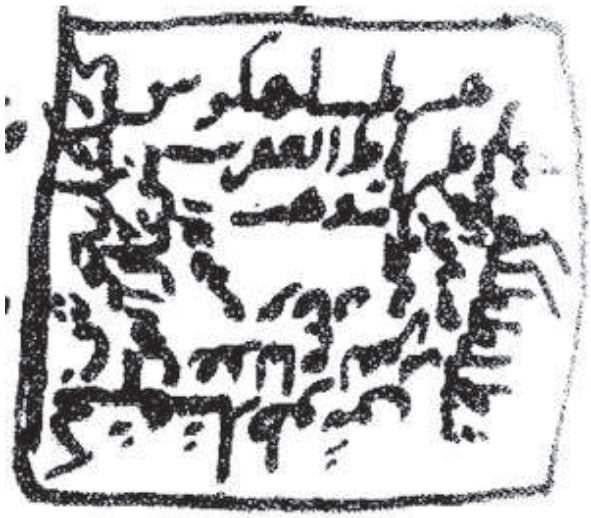	
Lei (fol. 59a)	BnA (fol. 74b)

Figure 13

Esc1 (fol. 61b)

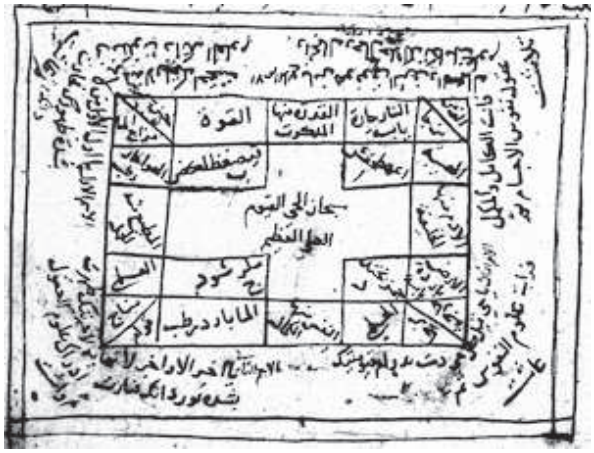

BnF1 (fol. 61b)

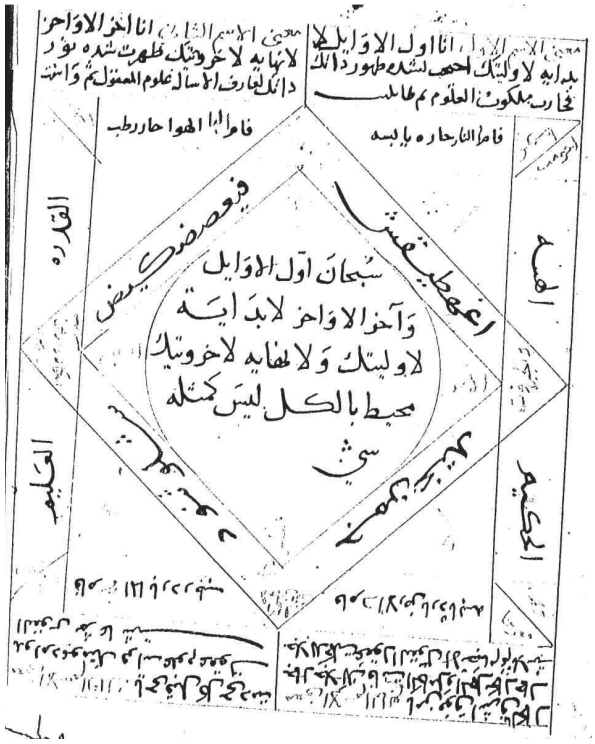

Esc2 (fol. 59b, p. 113)

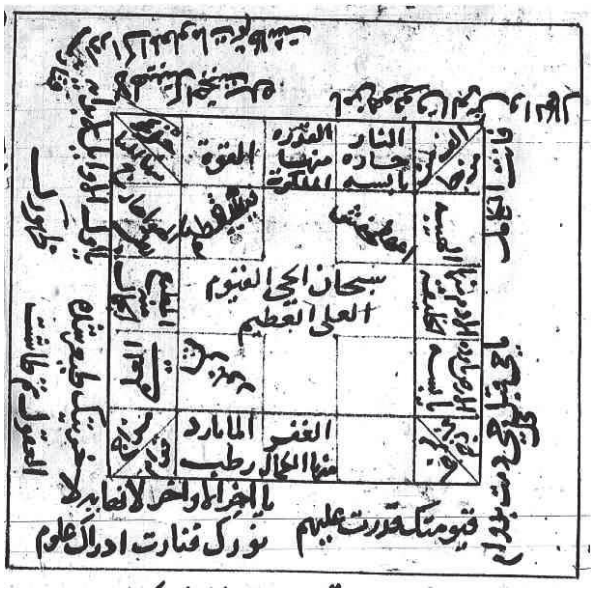

BnF2 (fol. 85b)

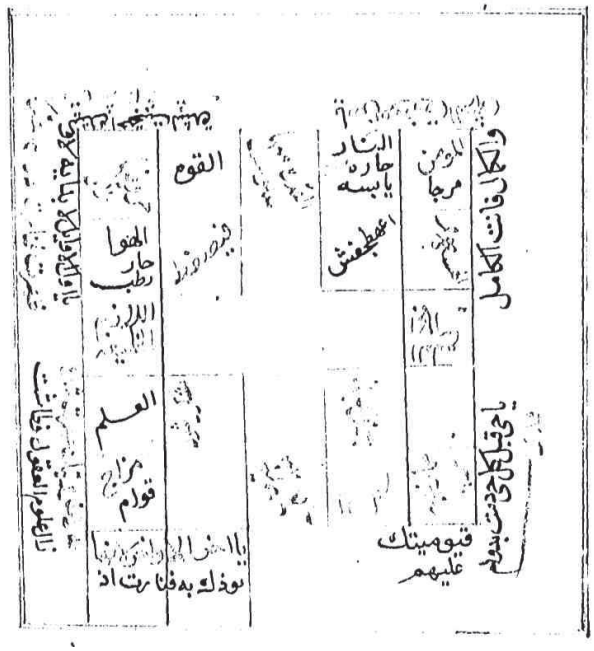

Esc3 (fol. 75a)

BnF3 (fol. 89a)

Lei (fol. 59b)

BnA

Figure 14

Esc1 (fol. 62a)

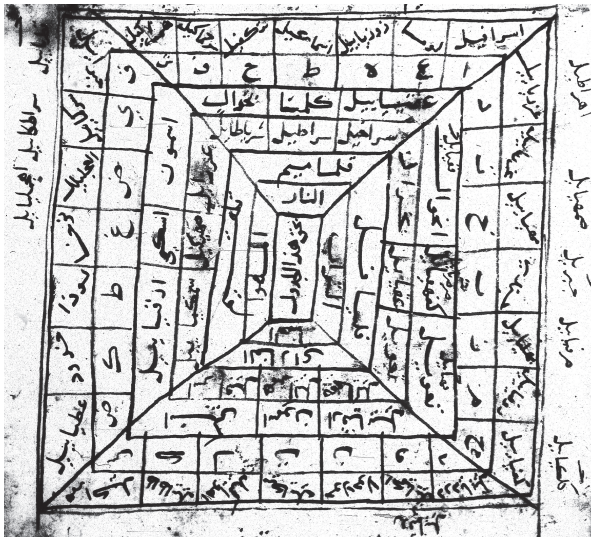

BnF1 (fol. 63a)

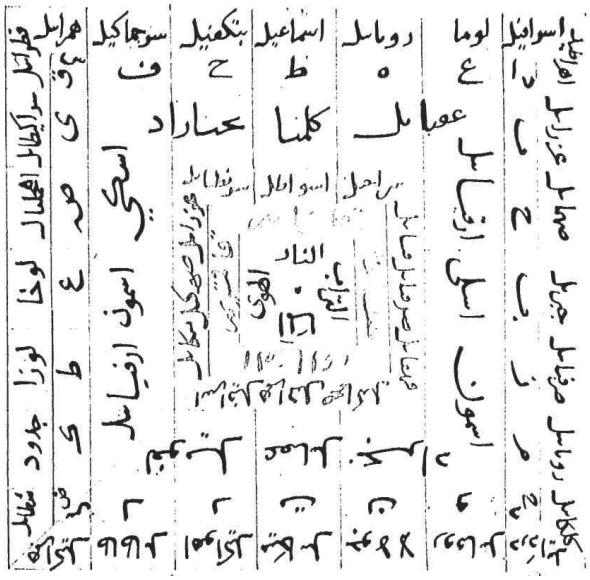

Esc2 (fol. 60b, p. 115)

BnF2 (fol. 87a)

Esc3 (fol. 76a)

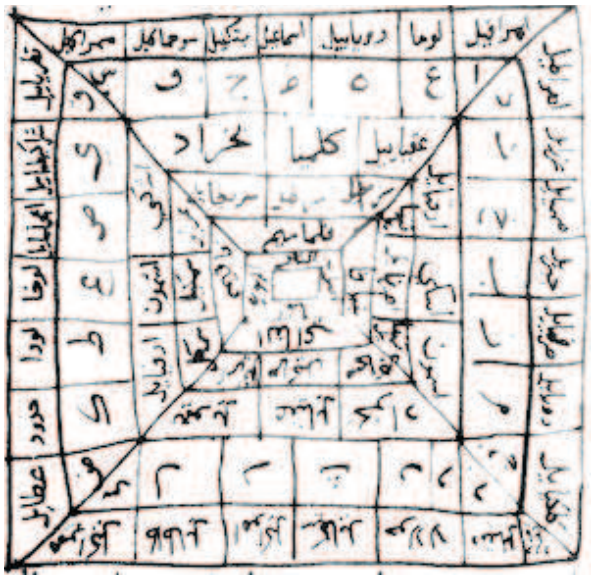

BnF3 (fol. 90b)

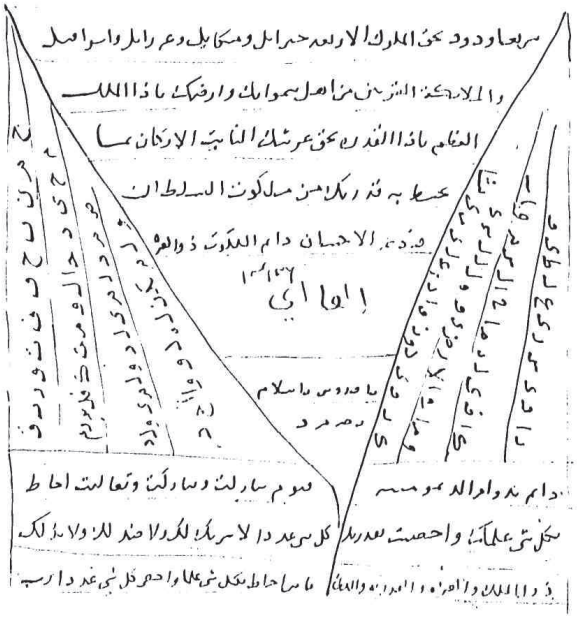

Lei (fol. 61b)

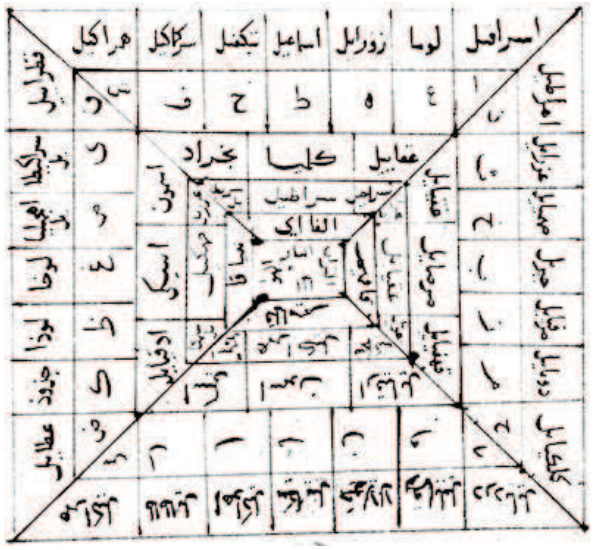

BnA

Figure 15

Esc1 (fol. 63b)

BnF1 (fol. 64a)

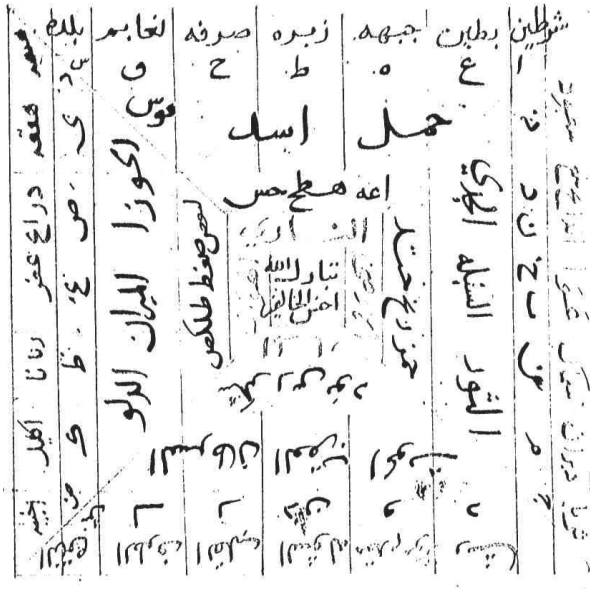

Esc2 (fol. 60b, p. 115)

BnF2 (fol. 87b)

Esc3 (fol. 77a)

BnF3 (fol. 91b)

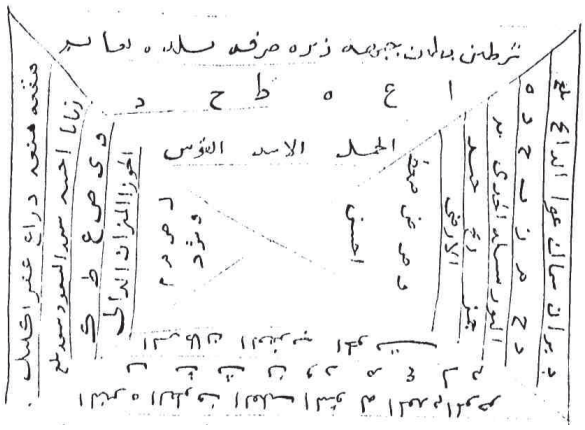

Lei (fol. 62a)

BnA

Figure 16

Esc1 (fol. 64a)

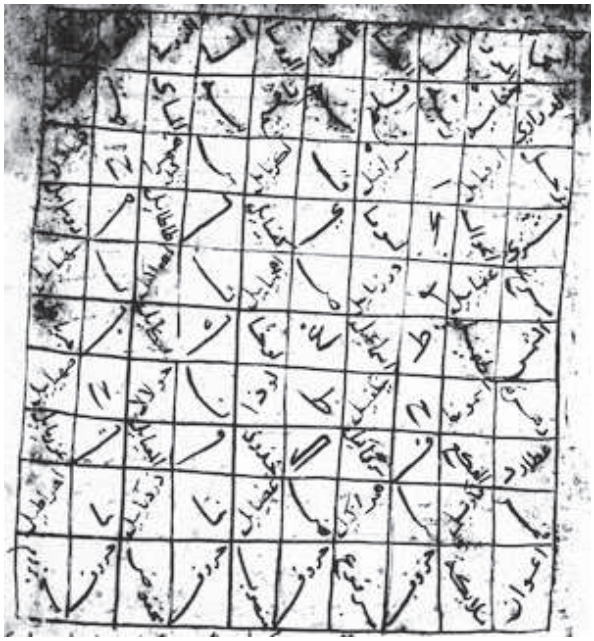

BnF1 (fol. 66b)

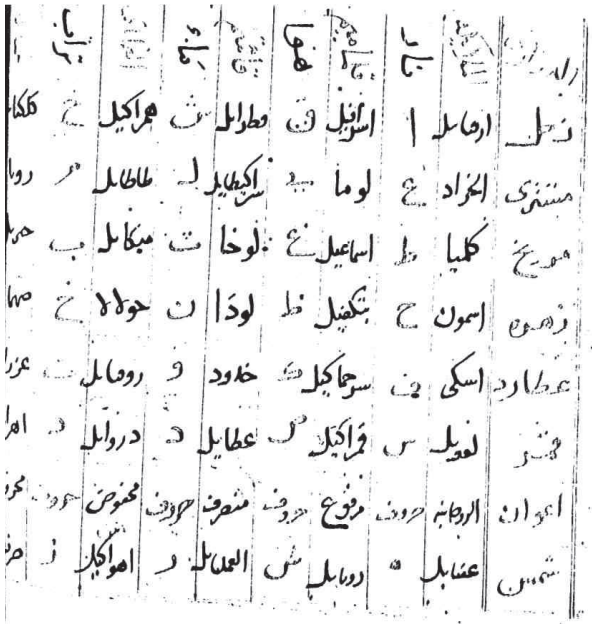

Esc2 (fol. 62a, p. 118)

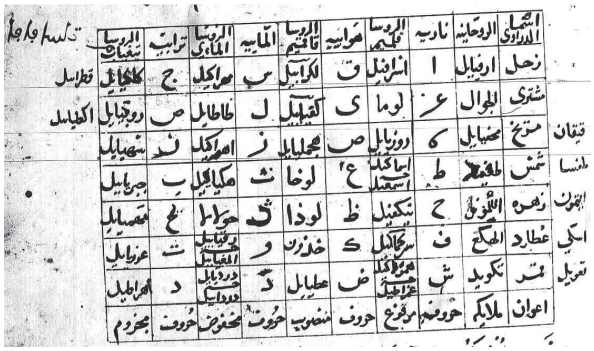

BnF2 (fol. 89b)

Esc3

BnF3 (fol. 93b)

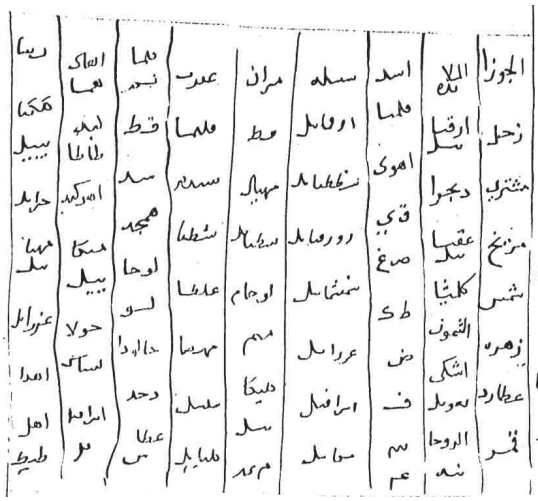

Lei (fol. 63b)

BnA

Figure β1

BnF1 (fol. 104b)

Esc3 (fol. 100b)

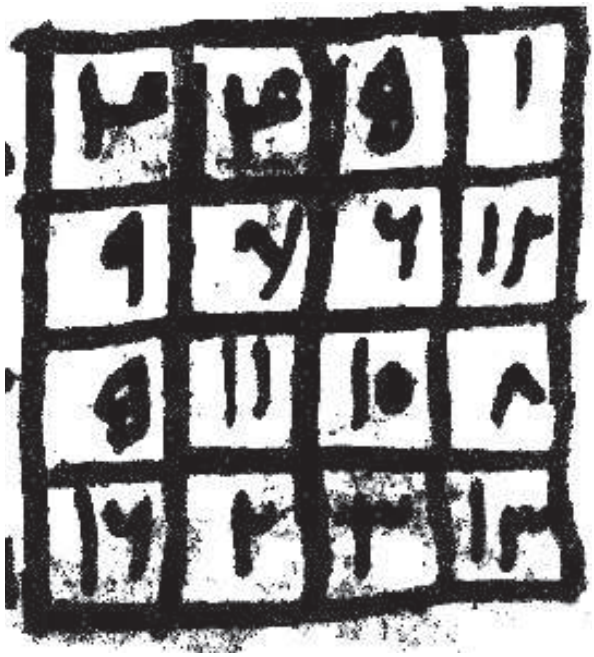

Lei (fol. 79a)

BnA (fol. 91a)

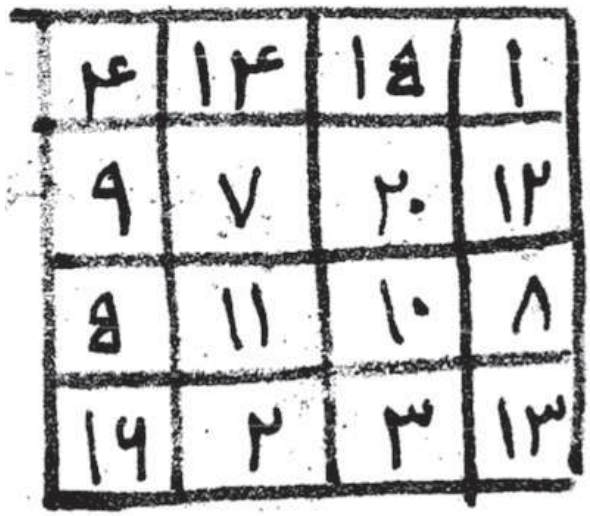

Figure supplémentaire d'Esc3

Esc3 (fol. 107b)

Carré marginal (Esc2, fol. 81a, p. 156)

Esc2 (fol. 81a, p. 156)

Figure β2

BnF1 (fol. 117a)

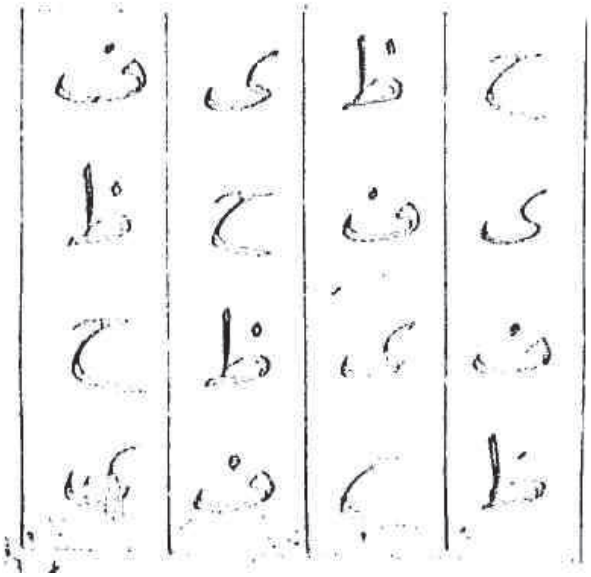

Esc3 (fol. 109a)

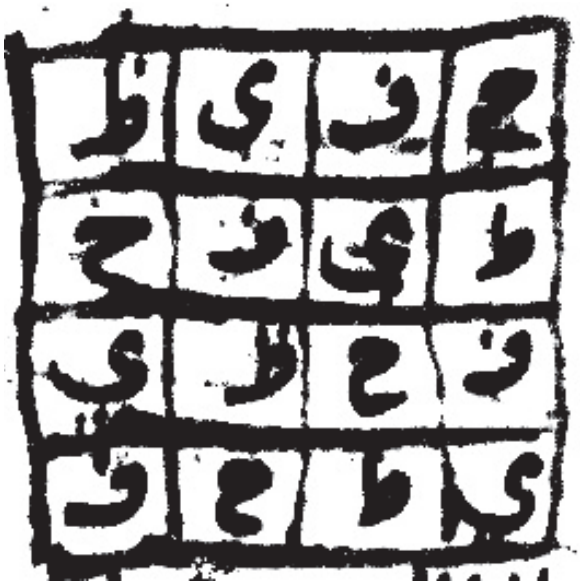

BnA (fol. 99b)

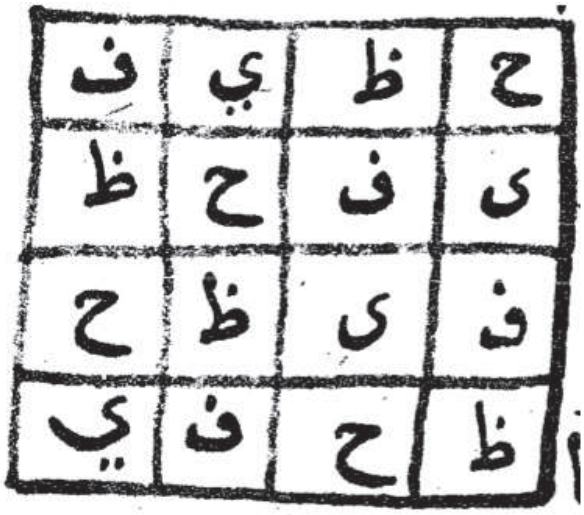

Carrés magiques supplémentaires (Esc3)

Esc3 (fol. 110b)

Esc3 (fol. 112b)

Esc3 (fol. 116a)

Esc3 (fol. 117a)

Carré magique supplémentaire de BnF3

BnF3 (fol. 108b)

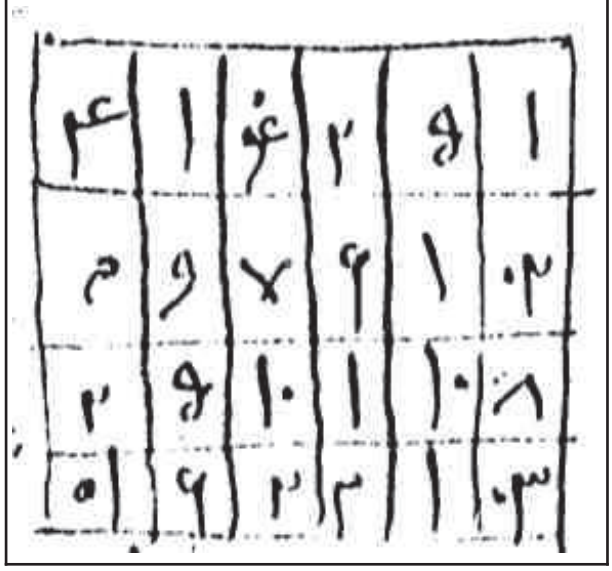

Figure 17

Esc1 (fol. 93 b)	BnF1 (fol. 132a)
	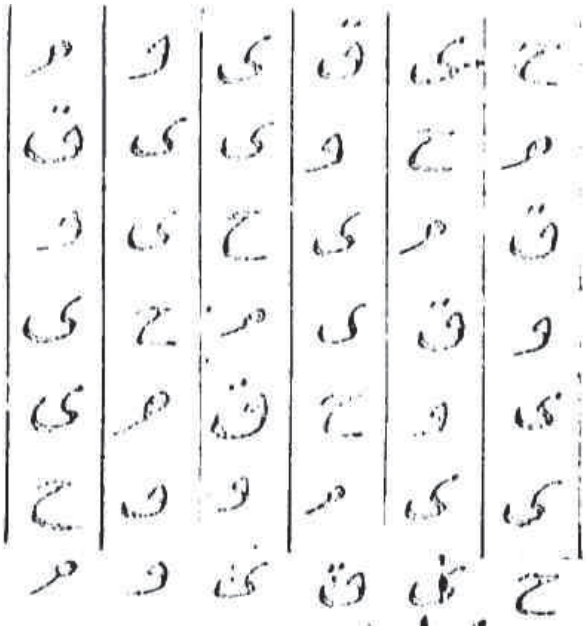

Esc2 (fol. 96b, p. 187)	BnF2 (fol. 130a)
	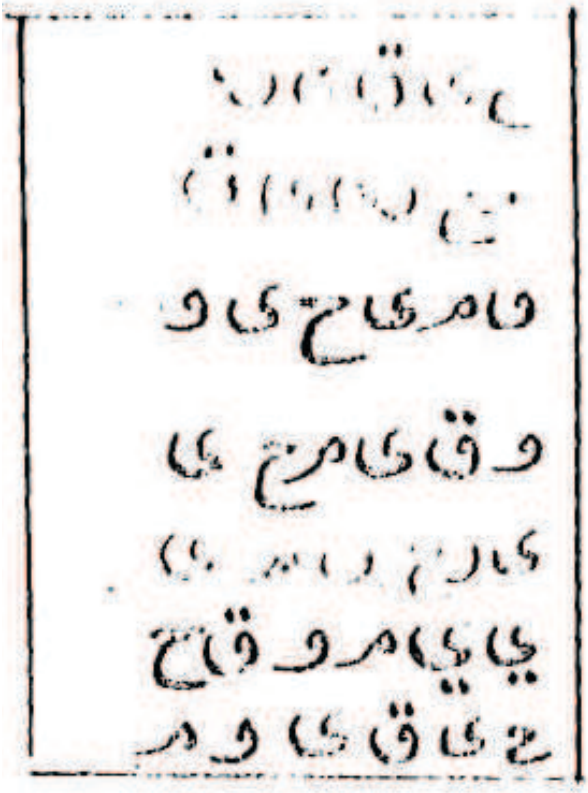
Esc3 (fol. 120a)	BnF3

Lei (fol. 95a)	BnA (fol. 108b)
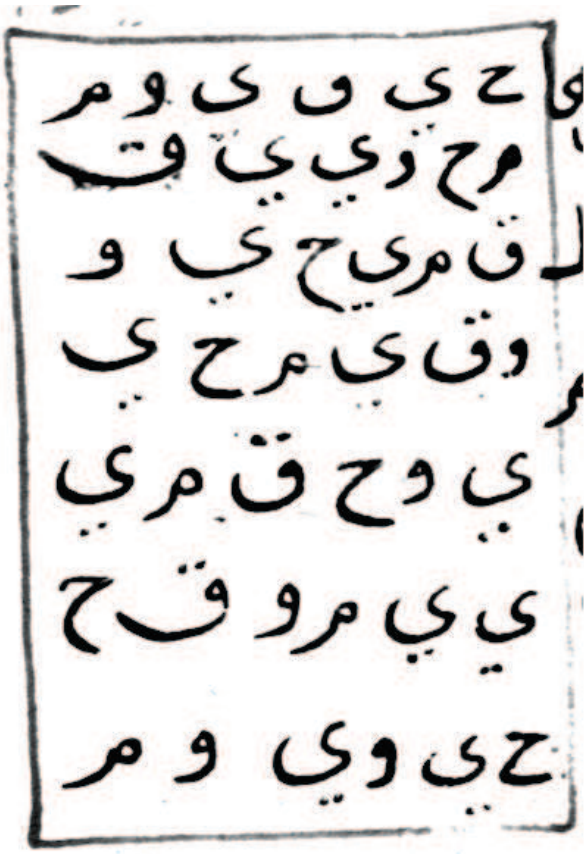	

Figure 18

Esc1 (fol. 93b)

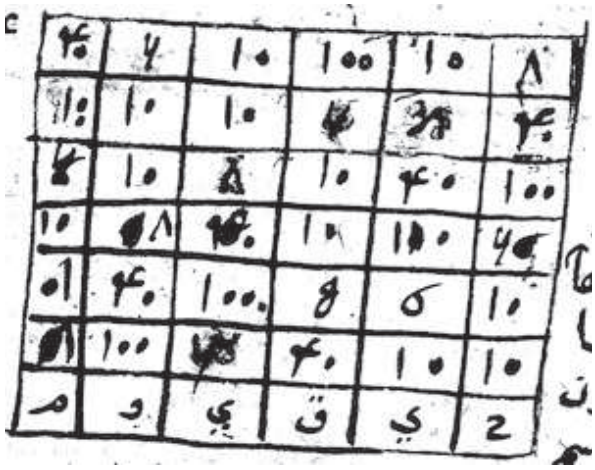

BnF1 (fol. 132a)

Esc2 (fol. 96b, p. 187)

BnF2 (fol. 130a)

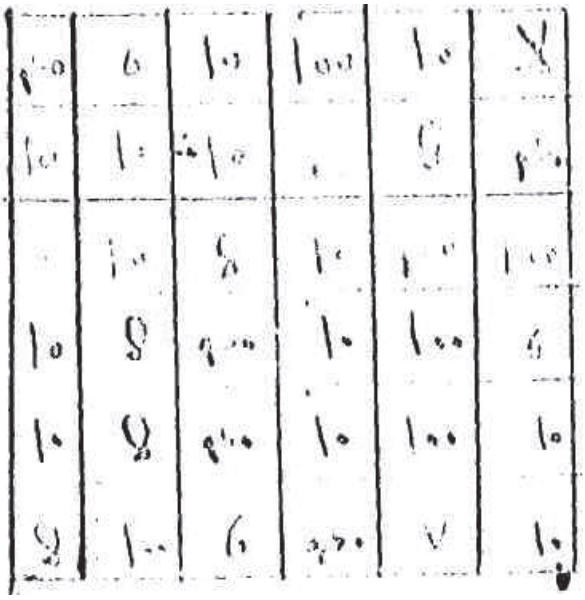

Esc3 (fol. 120b)

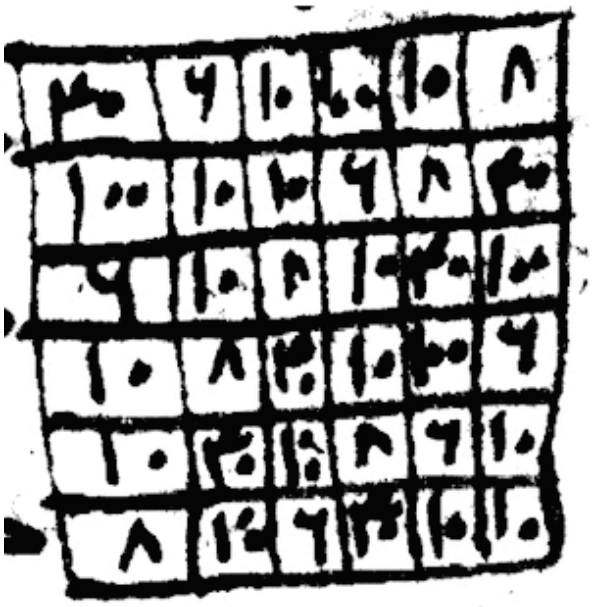

BnF3

Lei (fol. 95a)

BnA (fol. 108b)

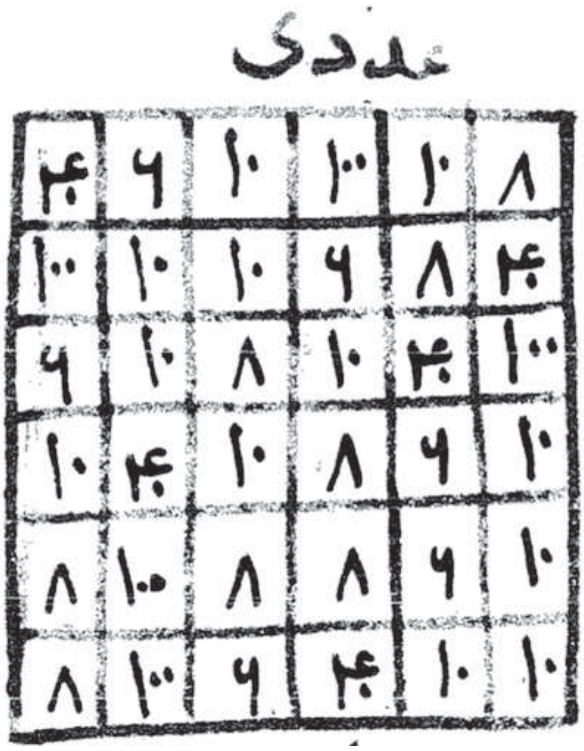

Figure 19

Esc1 (fol. 96a, marge gauche)

BnF1 (fol. 137a)

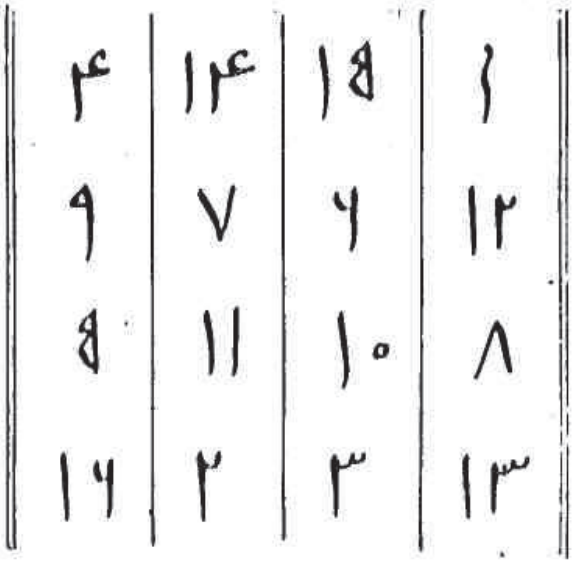

Esc2 (fol. 99b, p. 193, marge droite)

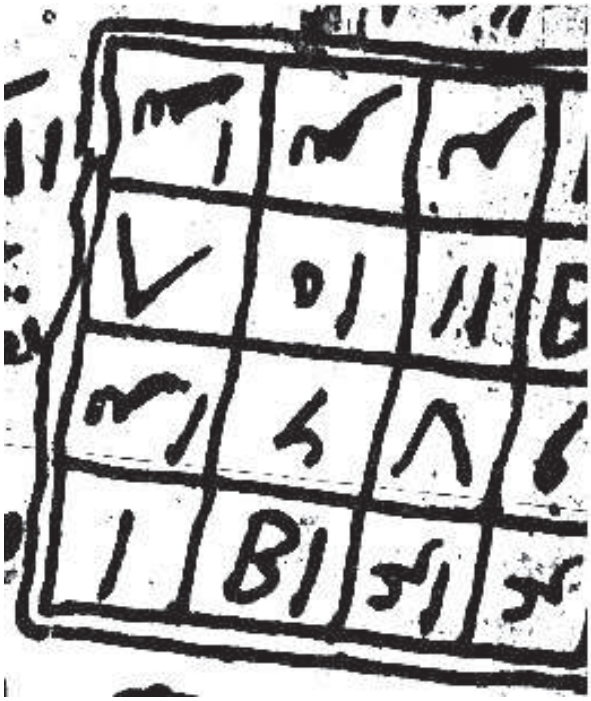

BnF2 (fol. 133b)

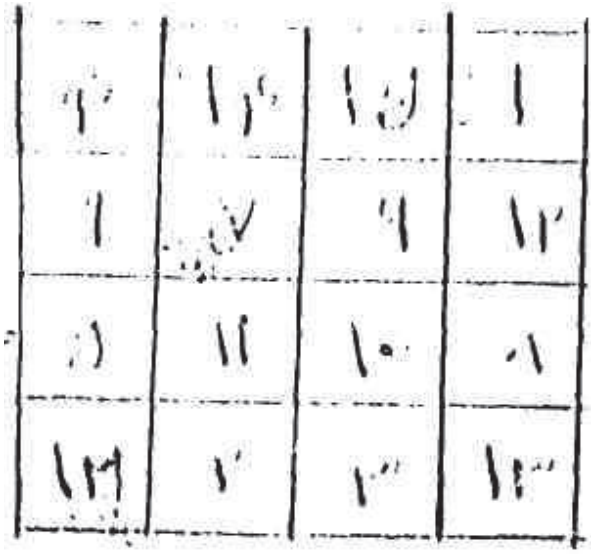

Esc3	BnF3
Lei (fol. 98a)	BnA (fol. 111a)
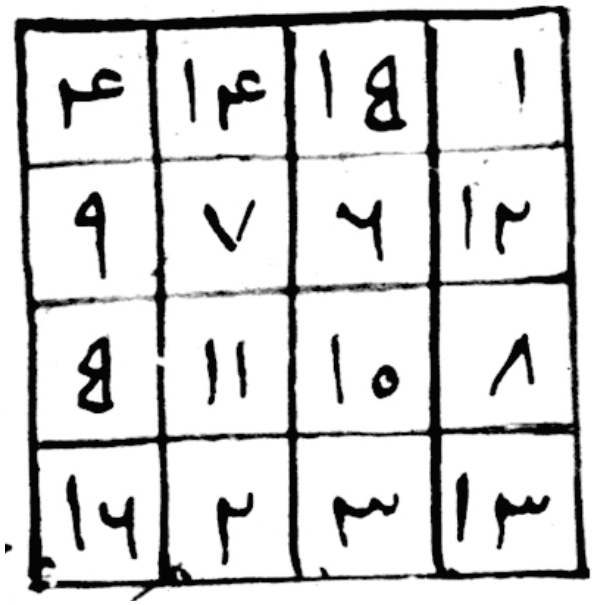	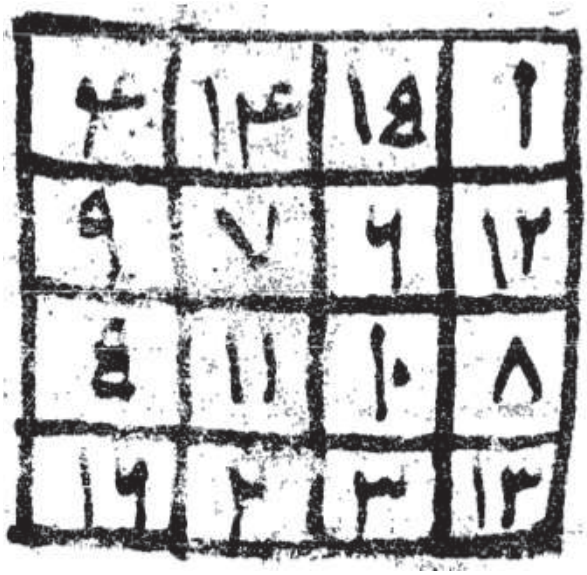

Figure 20

Esc1 (fol. 96b)

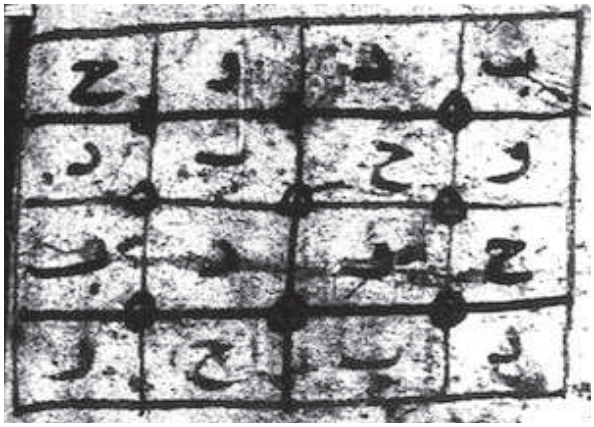

BnF1 (fol. 137a)

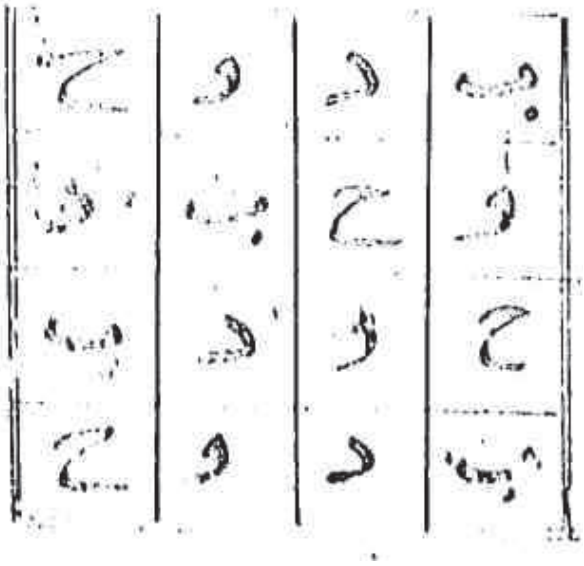

Esc2 (fol. 99b, p. 193)

BnF2 (fol. 134a)

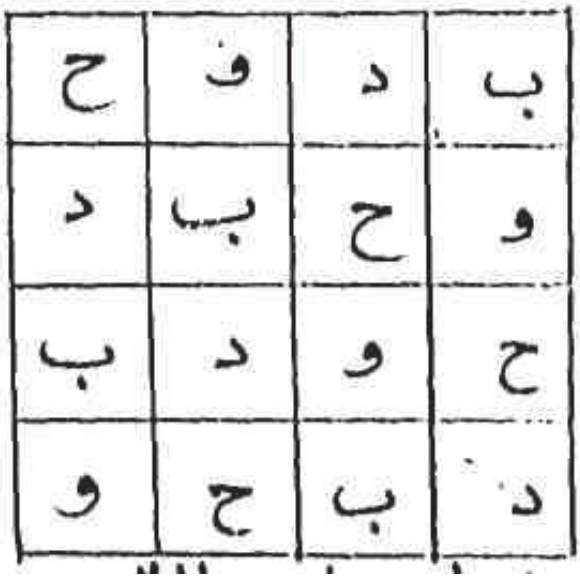

Esc3 (fol. 123b)

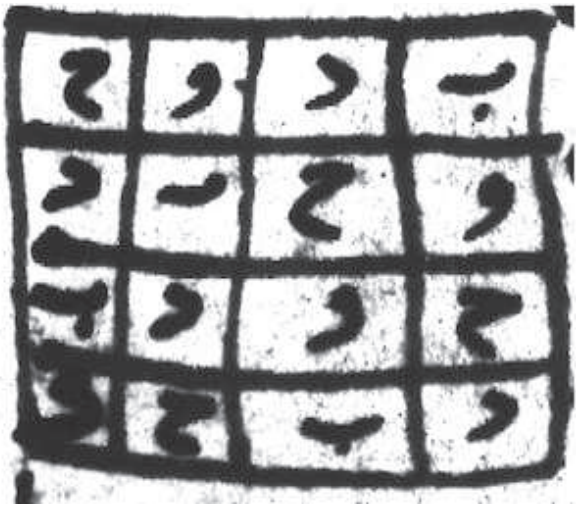

BnF3

Lei (fol. 98a)

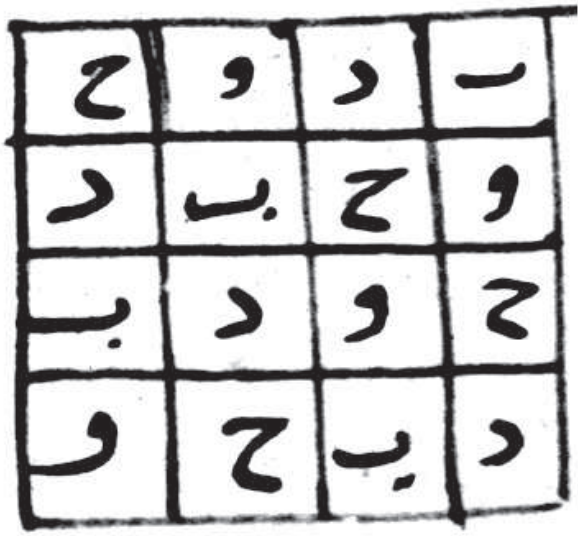

BnA (fol. 111b)

Ajout marginal d'Esc2 (fol. 99b, p. 193, marge droite)	Variante de BnA (fol. 111b)
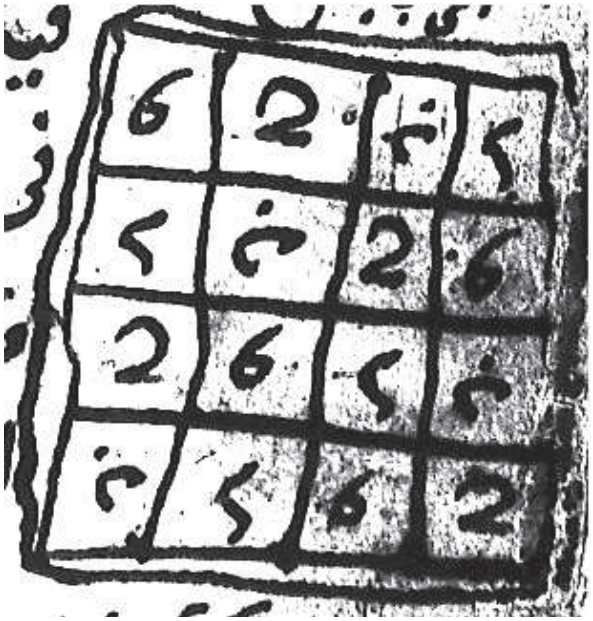	

Figure 21

Esc1 (fol. 96b)

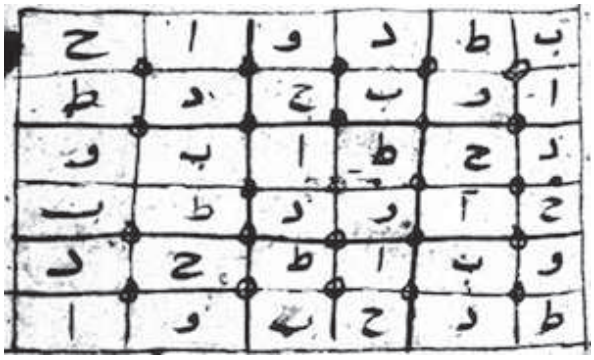

BnF1 (fol. 138a)

Esc2 (fol. 100a, p. 194)

BnF2 (fol. 134b)

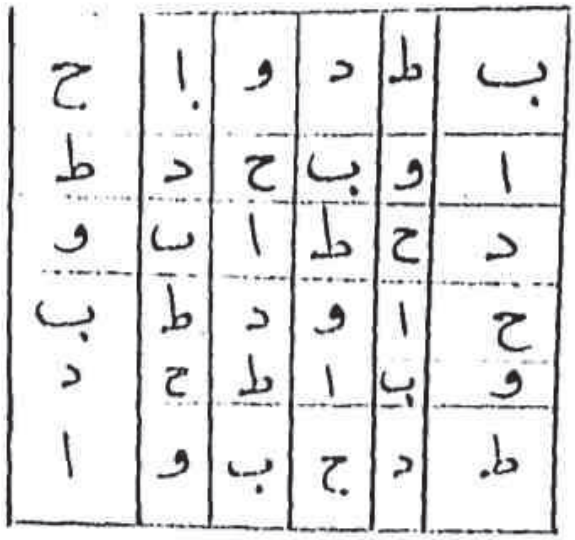

Esc3 (fol. 124a)

BnF3

Lei (fol. 98b)

BnA (fol. 112a)

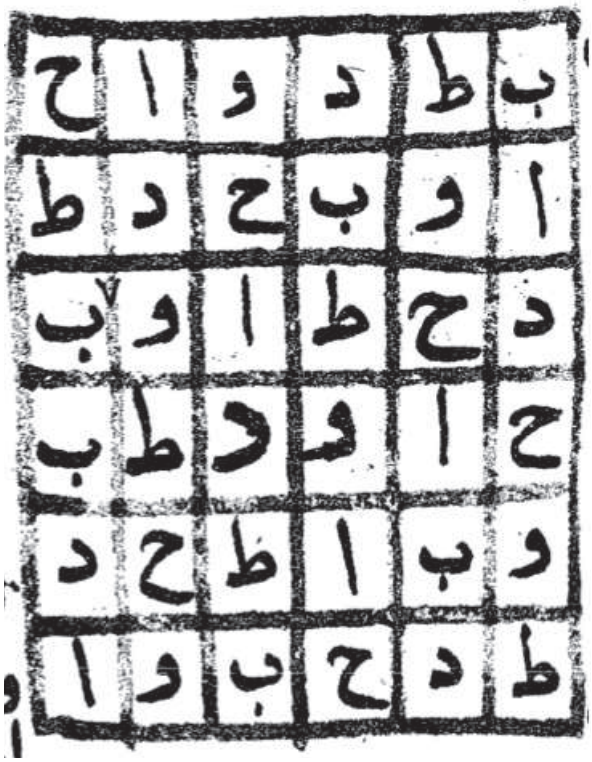

Figure 22

Esc1

BnF1 (fol. 138a)

Esc2 (fol. 100a, p. 194)

BnF2 (fol. 135a)

Esc3 (fol. 124b)

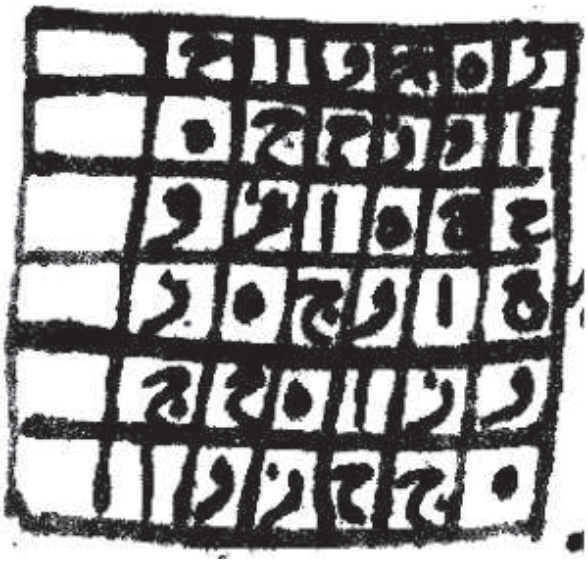

BnF3

Lei (fol. 98b)

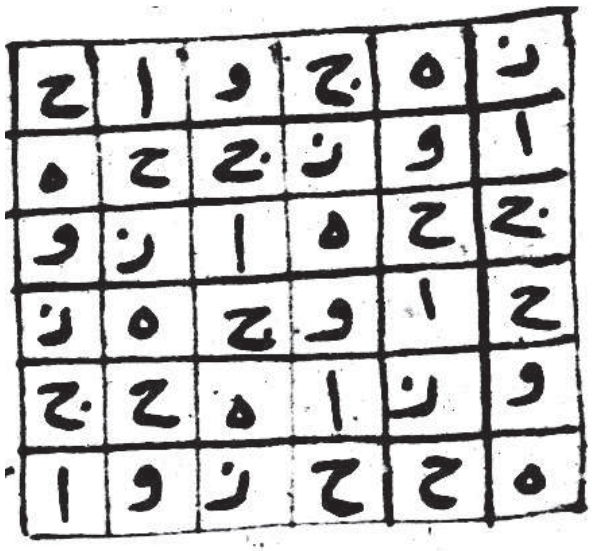

BnA (fol. 112a)

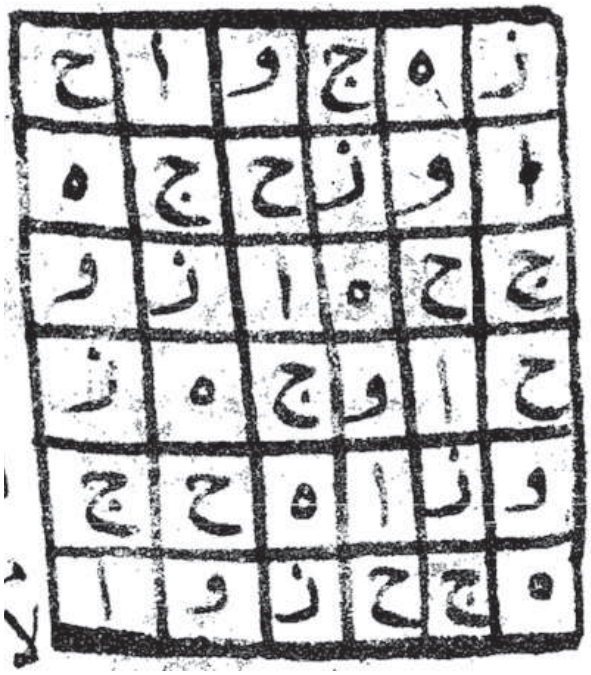

Figure β3-7

BnF1 (fol. 139b)

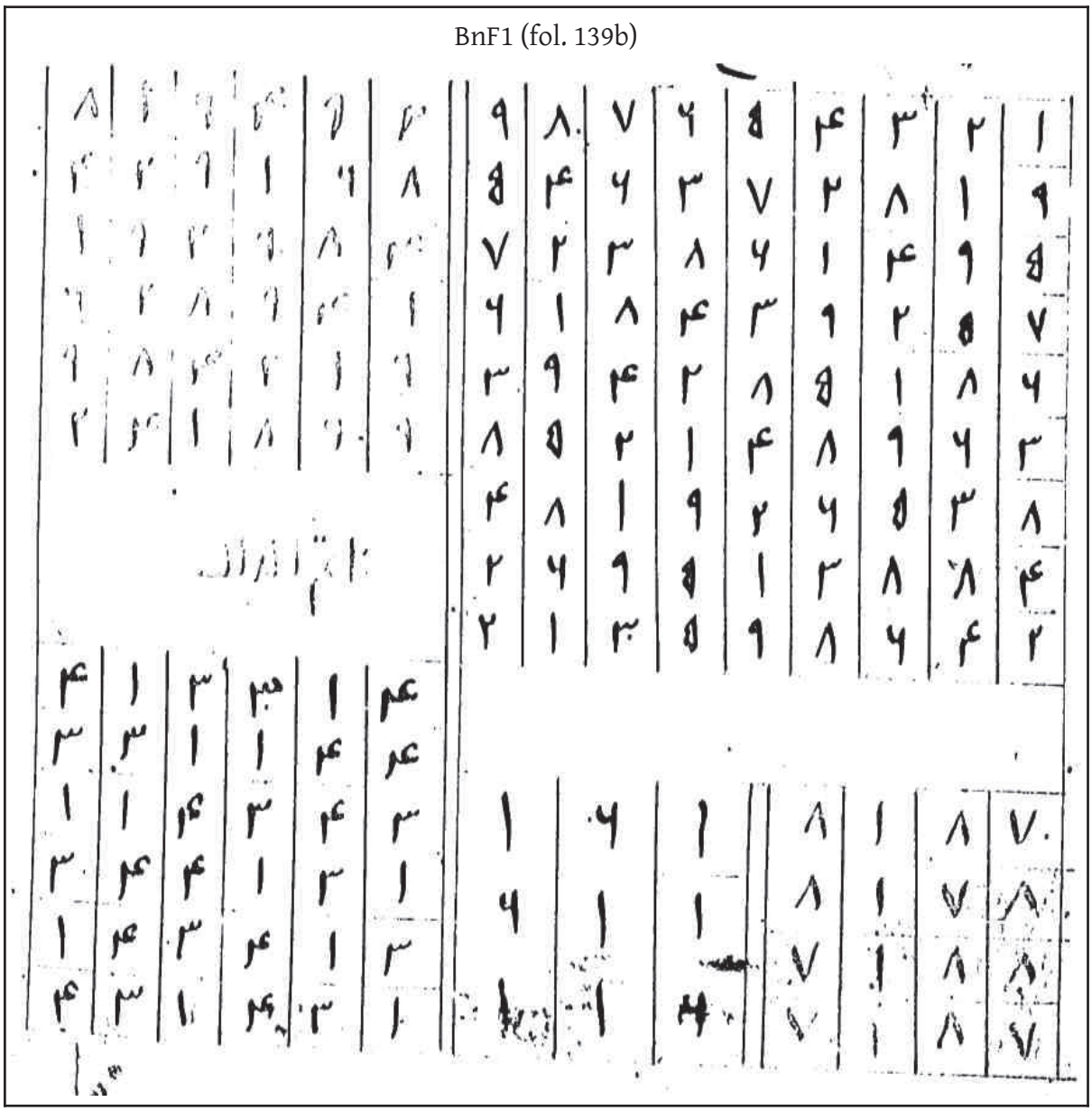

BnA (fol. 113a)

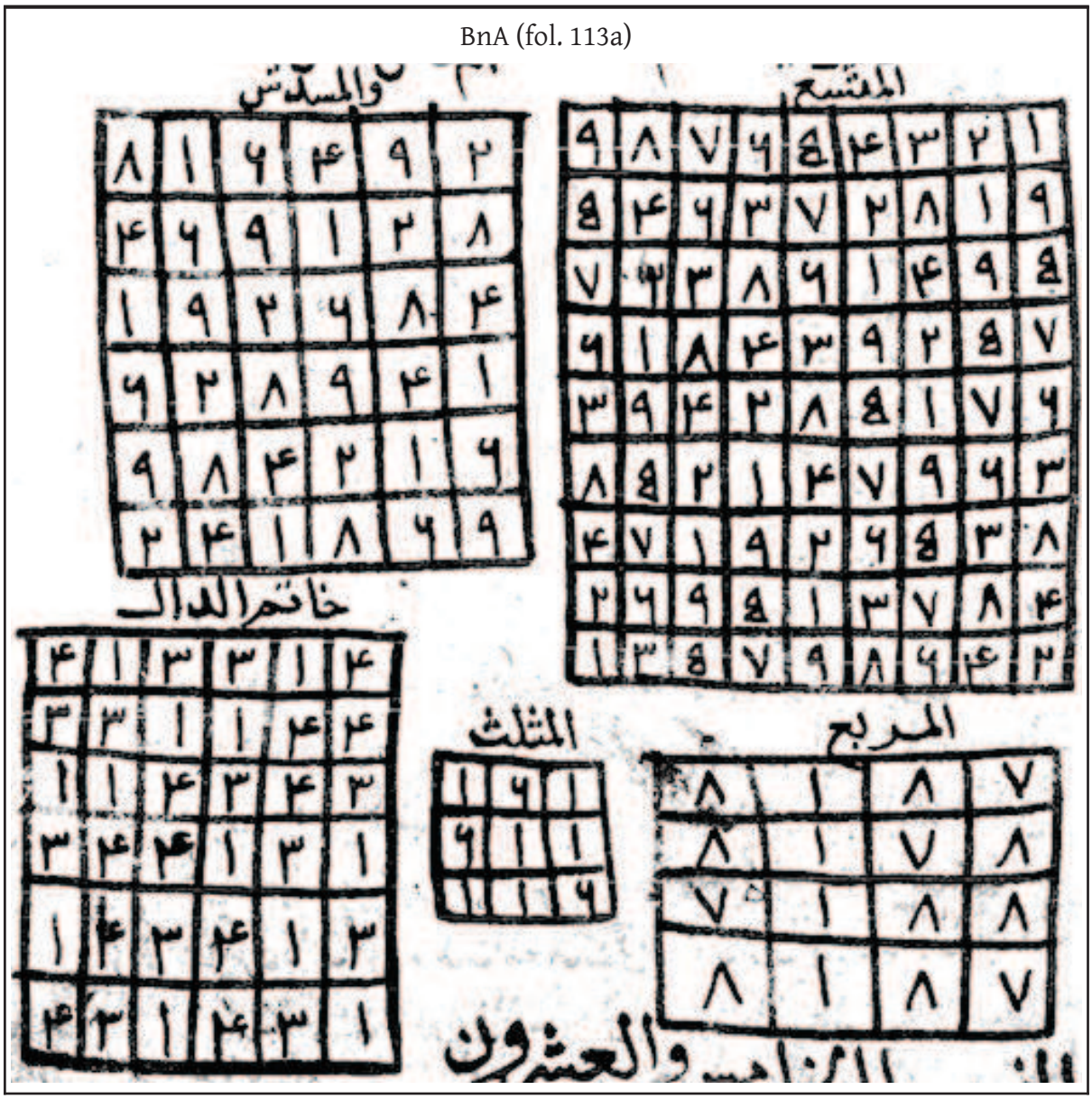

Figure β8

BnF1 (fol. 144b)

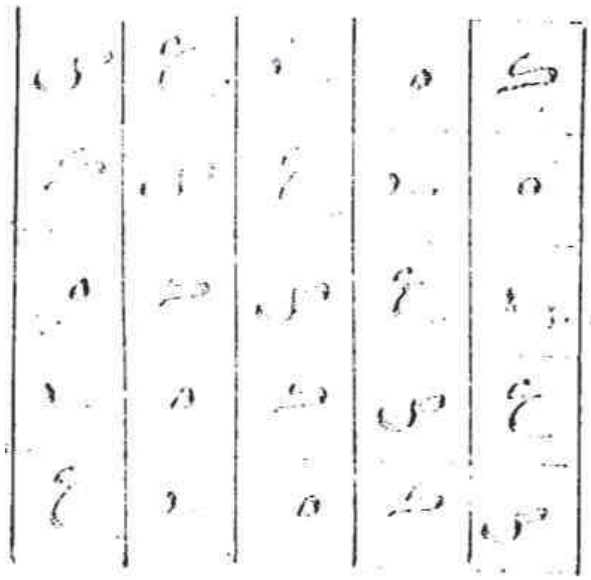

Esc3 (fol. 126b)

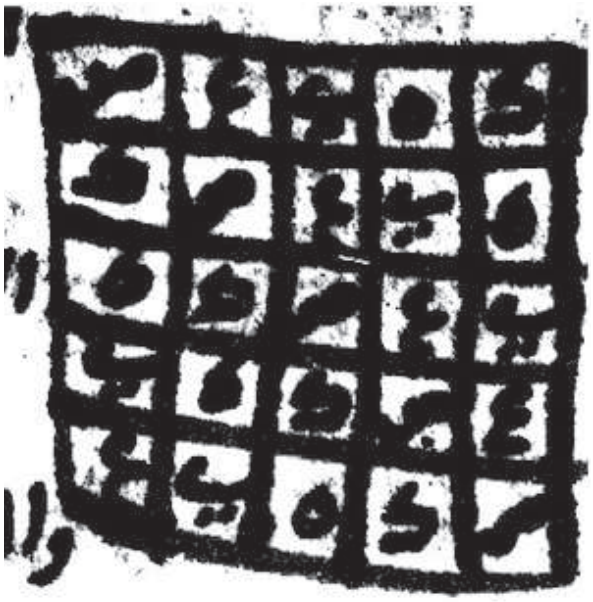

BnA, carré latin (fol. 116a)

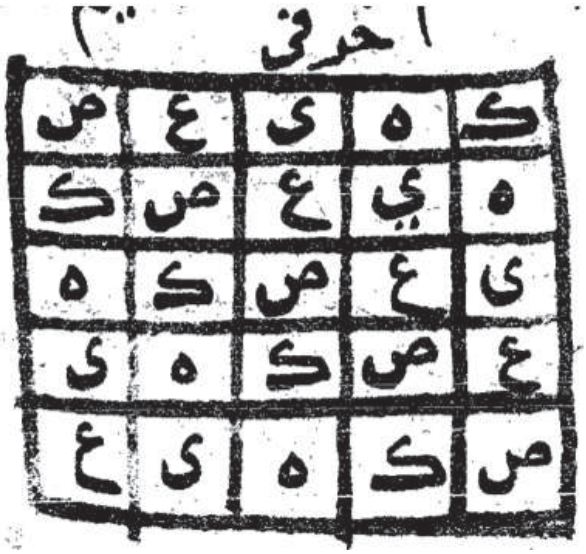

BnA, carré numérique (fol. 116a)

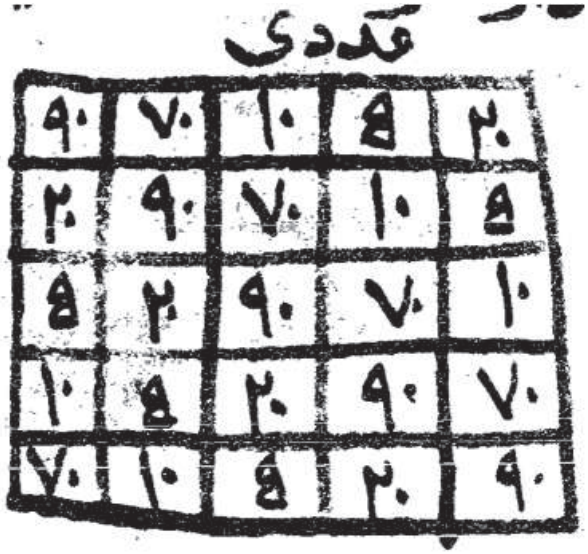

Esc2 (fol. 100b, p. 195, marge droite) 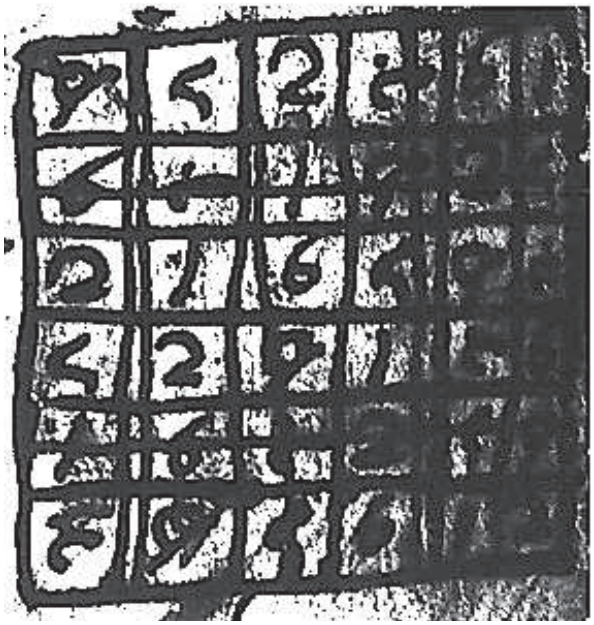	

Figure β9

BnF1 (fol. 145a)	Esc3 (fol. 126b)
ق س ع م ح ح ق س ع م م ح ق س ع ع م ح ق س س ع م ح ق	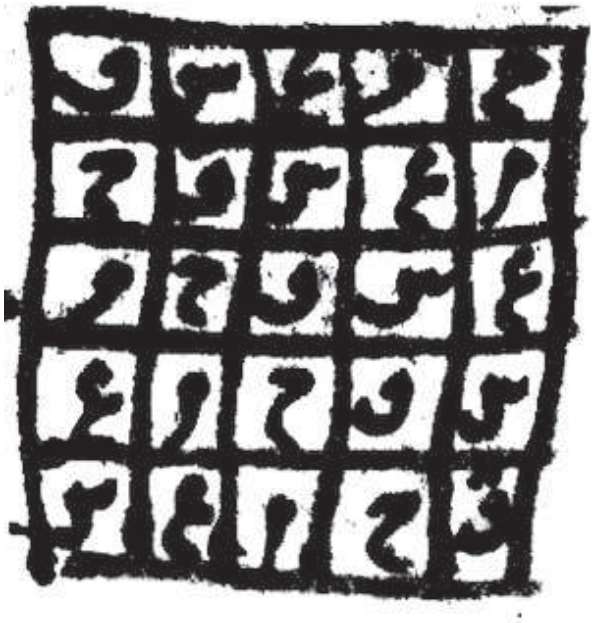

BnA, carré latin (fol. 116b)

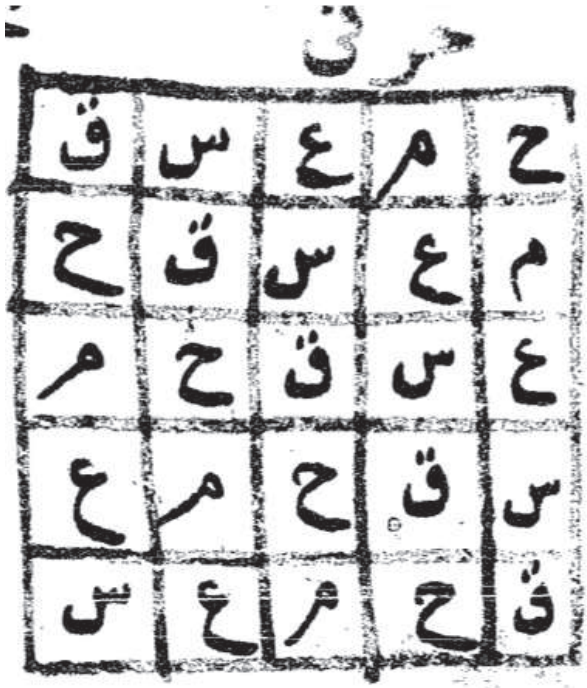

BnA, carré numérique (fol. 116b)

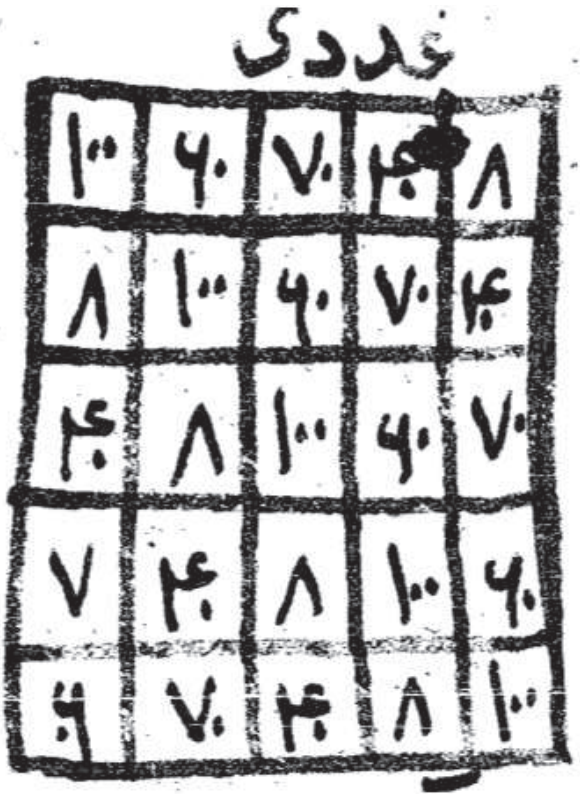

Figure β10

BnF1 (fol. 145b)	Esc3 (fol. 127a)
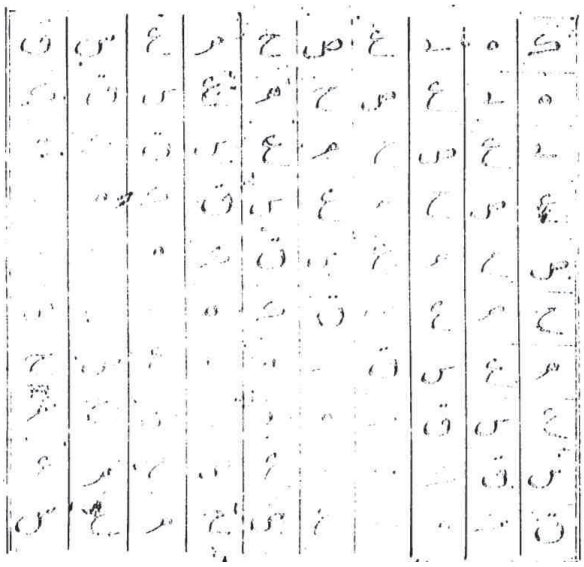	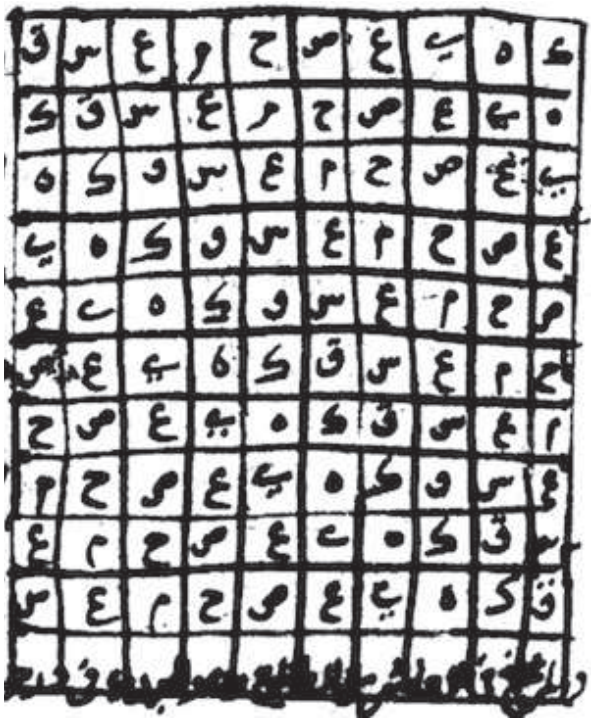

BnA, carré latin (fol. 117a)

حرفي

ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك
ك	ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه
ه	ك	ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ى
ى	ه	ك	ق	س	ع	م	ح	ص	ع
ع	ى	ه	ك	ق	س	ع	م	ح	ص
ص	ع	ى	ه	ك	ق	س	ع	م	ح
ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق	س	ع	م
م	ح	ص	ع	ي	ه	ك	ق	س	ع
ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق	س
س	ع	م	ح	ص	ع	ى	ه	ك	ق
ق	س	ع	م	ح	ص	ع	ي	ه	ك

BnA, carré numérique (fol. 117a)

عددي

١٠٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠
٢٠	١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥
٥	٢٠	١٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠
١٠	٥	٢٠	١٠٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠
٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠٠	٦٠	٧٠	٤٠	٨	٤٠
٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠٠	٦٠	٧٠
٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠٠	٦٠	٧٠
٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠٠	٦٠
٦٠	٧٠	٤٠	٨	٩٠	٧٠	١٠	٥	٢٠	١٠٠

Figure β11

BnF1 (fol. 146a)

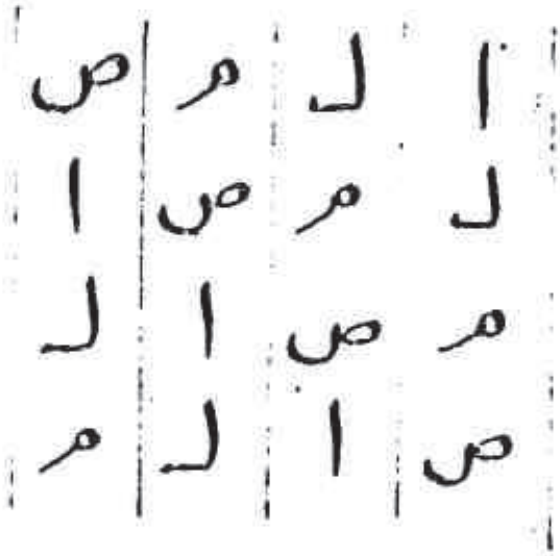

Esc3 (fol. 127a)

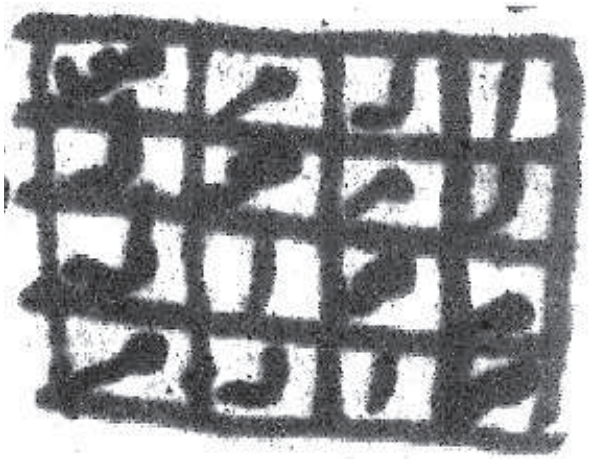

BnA, carré latin (fol. 117a)

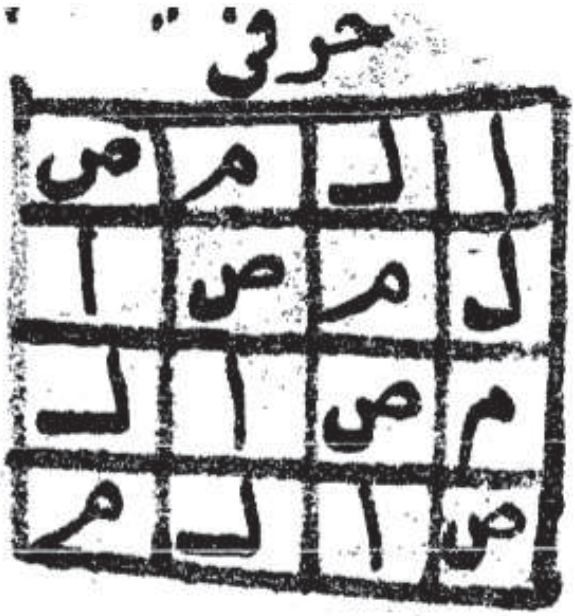

BnA, carré numérique (fol. 117a)

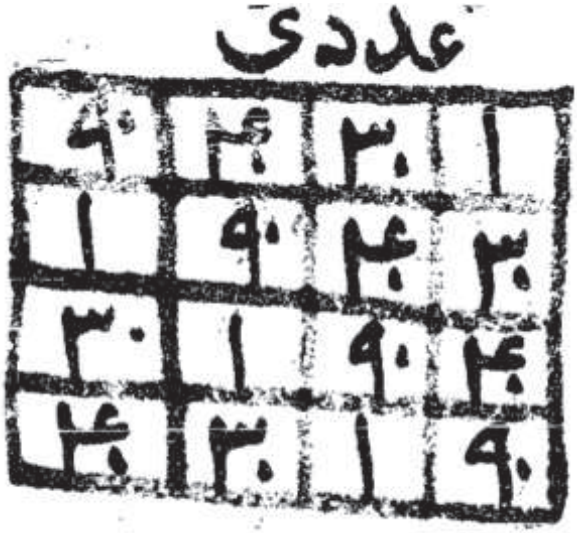

Figure β12-19

BnF1 (fol. 147a)

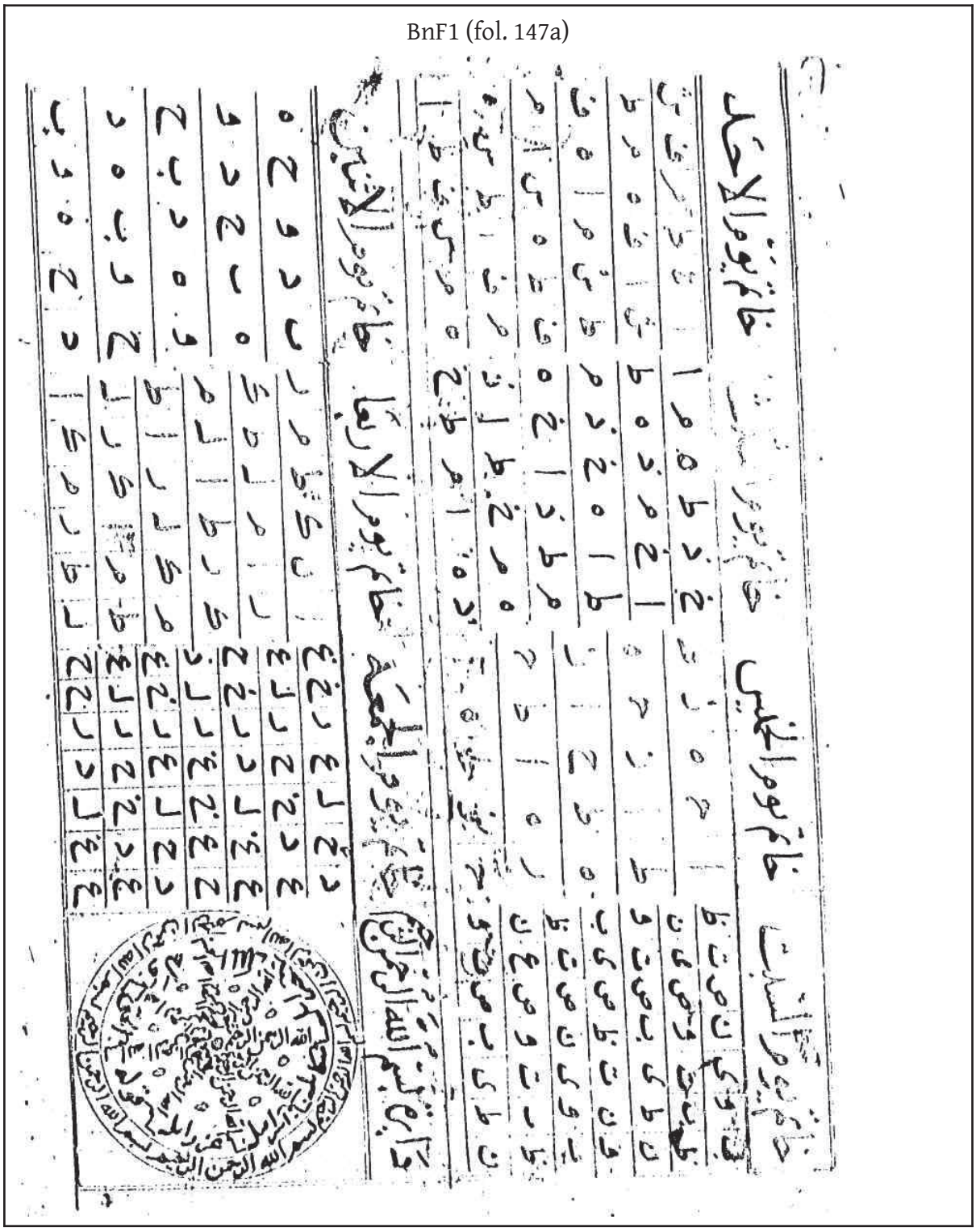

Esc3 (fol. 125b)

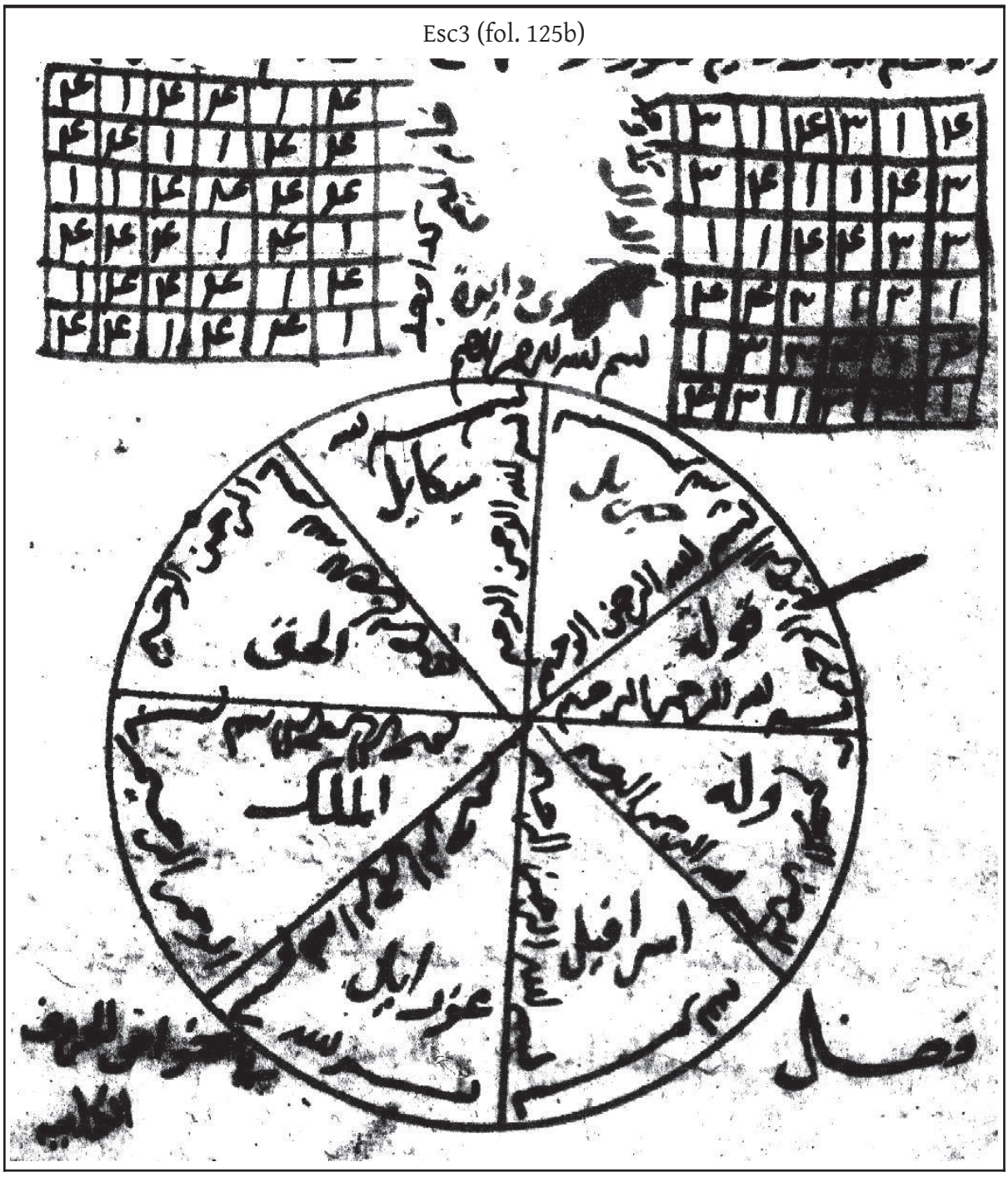

BnA (fol. 117b-118a)

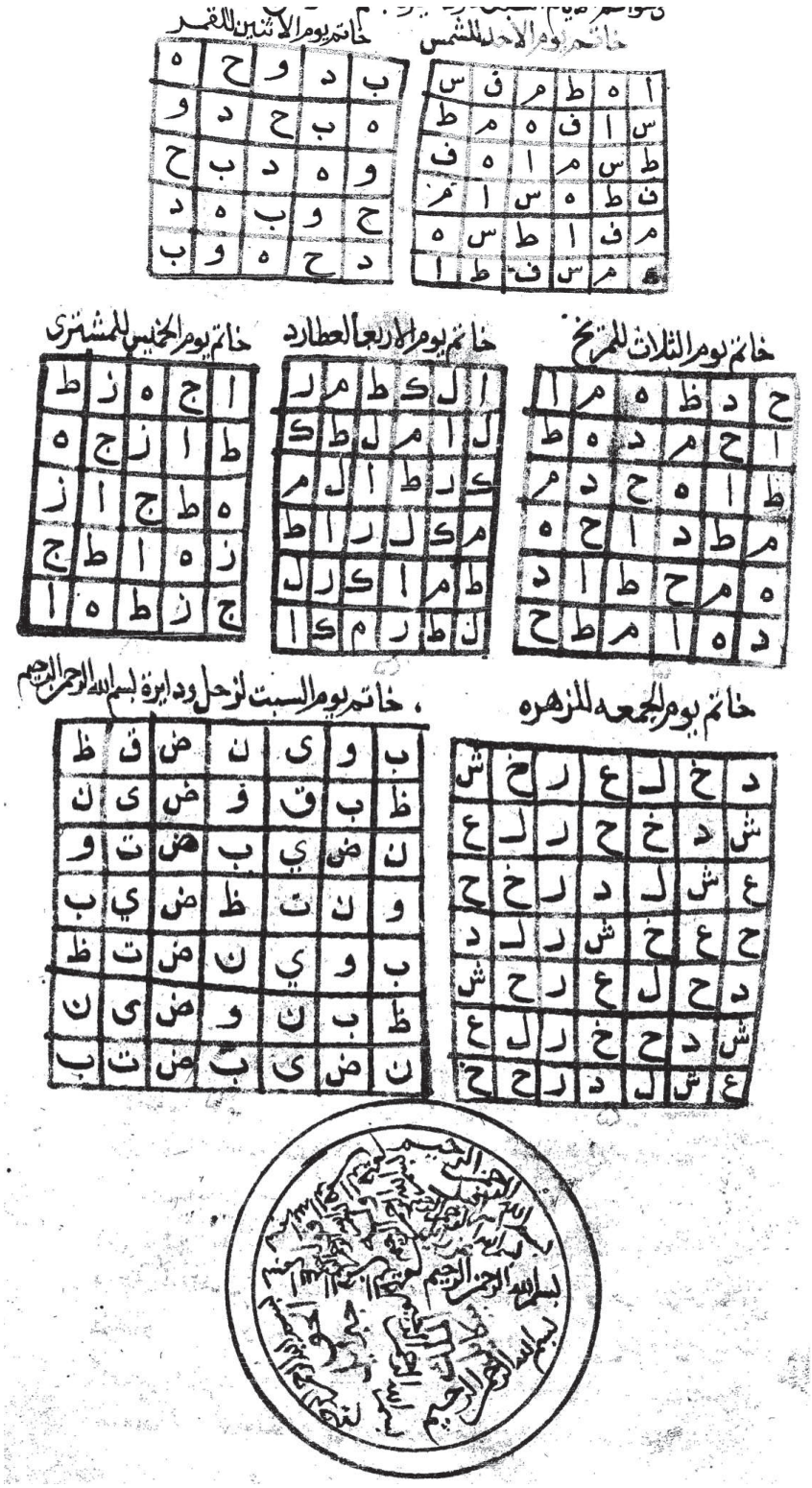

الفهارس

(* يشير إلى الكلمات والأعلام والمصطلحات التي شرحناها في الحواشي)

فهرس الآيات القرآنيّة

(• يشير إلى فواتح السور)

السورة	رقمها	رقم الآية	الصفحة
الفاتحة	I		66، 136، 212، 241، 242، 304، 474، 493، 524
(= أمّ الكتاب، أمّ القرآن)			
(السبع المثاني)			189
		آية الأمان	72، 73، 75
		2	181، 189، 190، 191، 204، 213
		3	181، 190، 195، 204، 213
		4	67، 67، 190، 195، 204، 213، 521
		5	190، 205، 213، 521
		6	190، 191، 194، 196، 205، 215
		7	190، 191، 194، 195، 205
البقرة	II		241، 242
•		1 (آلم)	115، 116، 136، 150، 158، 159، 160، 168، 169، 209، 218
		9/10	215، 294، 473
		17/18	499
		28/30	46
		99/105	473
		100/106	294، 473
		103/109	294، 473
		111/117	96
		131/137	96، 97، 523
		143/148	294، 473
		166/171	499
		255/256	16، 29، 51، 115، 170، 223، 224، 278، 287، 288، 341
(= آية الكرسي)			276، 287، 288، 314، 493، 524
		258/257	62
		261/259	294، 473
		262/260	307
		284	294، 473
		286	265
آل عمران	III		241، 242
•		1 (آلم)	115، 116، 136، 150، 158، 159، 160، 168، 169، 209، 218، 223
		1/2	115، 170، 223
		12/14	227
		15/17	233
		16/18	228، 282، 283، 284، 285، 441
		25/26	91، 142، 146، 149، 246، 294، 303، 315، 473، 500
		26/27	91، 315
		27/29	294، 473
		42/47	96
		43/49	96
		67/74	473
		68/75	441
		147/153	227
		159/165	294، 473
		164/170	452، 514
		176/180	514
		186/189	294، 473
النساء	IV		241، 243
المائدة	V	19/17	294، 473
		22/19	294، 473
		44/40	294، 473
		112	528
		114	528
		120	294، 317، 473
الأنعام	VI		209، 241، 243
		14	229، 239
		17	294، 473
		54	179، 185
		59	466، 509
		63	528
		64	528
		66/67	497
		73	421، 456، 456، 465، 509، 510، 516
		91	171، 186
		97	46

السورة	الرقم	الآية	الصفحات
		101	454
		103	108، 454
		122	209، 217، 223
الأعراف	VII		241، 243
•		1 (ألمص)	151، 158، 160، 168، 525، 528
		52/54	96
		155/156	179
		174/175	137
		175/176	137
		178/179	216، 239
		179/180	174
الأنفال	VIII		241، 243
		42/41	294، 473
		64/63	311
التوبة	IX	16	227
		36	267
		37	267
		39	294، 473
		103/102	43
		129/128	182، 185
		130/129	307
يونس	X	1 (ألر)	150، 158، 159، 160، 168
		3	96
		5	224
		32/31	224
		59/58	452، 514
هود	XI		241، 243
•		1 (ألر)	150، 158، 159، 160، 168
		4	294، 317، 473
		43/41	78
		62/59	424، 442
		104/102	474
		108/106	216، 237
		121/120	468
• يوسف	XII	1 (ألر)	150، 158، 159، 160، 168
		102/101	229، 239، 461، 465، 510
		110	476
الرعد	XIII		241، 243
•		1 (ألمر)	158، 160
		2	224
		28	271
		33	441
إبراهيم	XIV		241، 243
•		1 (ألر)	150، 158، 159، 160، 168
		11/10	229، 239
		18/15	424، 442
		29/24	226

السورة	الرقم	الآية	الصفحات
		32/27	226
		37/32	459
		37/34	459
الحجر	XV		241، 243
•		1 (ألر)	150، 158، 159، 160، 168
		9	207
		43	239
النحل	XVI		499
		29/27	216، 237
		50/48	444، 444
		79/77	294، 473
		93/91	502
		104/102	269
الإسراء	XVII	48/46	71
		76/74	227
		84/82	228
		110	54، 181
		111	425، 510
الكهف	XVIII		499
		36/38	170
		43/45	528
مريم	XIX		241، 243
•		1 (كهيعص)	158، 160، 165، 168، 317، 523، 525، 527، 528
		36/35	96
		59/58	68، 289
		66/65	171
		96	21
• طه	XX	1 (طه)	158، 160، 218
		7/8	278
		8/9	278
		9/10	278
		14	130، 278، 279، 280
		110/111	223
الأنبياء	XXI	6	294، 473
		83	171
		87	299، 528
		88	299، 528
		89	172
		107	185
الحجّ	XXII		242، 243
		3	424
		45/46	19
المؤمنون	XXIII		242، 243
		80	95، 96
النور	XXIV		242، 243
		35	442، 443

		44/45، 294، 473
الفرقان	XXV	242، 243
		15/14، 216، 238
• الشعراء	XXVI	1 (طسم)، 159، 160
		193، 269
		194، 269
النمل	XXVII	70
•		1 (طس)، 159، 160، 168
		30، 74، 322
		31، 74، 322
		38، 433
		39، 322
		40، 432، 433
		63/62، 251
		82/80، 21
		89/87، 56
• القصص	XXVIII	1 (طسم)، 159، 160
		30، 279
		88، 444
• العنكبوت	XXIX	1 (آلم)، 115، 116، 136، 150، 158، 159، 160، 168، 169، 209، 218
		19/20، 294، 473
• الروم	XXX	1 (آلم)، 115، 116، 136، 150، 158، 159، 160، 168، 169، 209، 218
		13/14، 217
		24/25، 96
		29/30، 229
		49/50، 294، 317، 473
		51/52، 21
• لقمان	XXXI	1 (آلم)، 115، 116، 136، 150، 158، 159، 160، 168، 169، 209، 218
		26/27، 60
• السجدة	XXXII	1 (آلم)، 115، 116، 136، 150، 158، 159، 160، 168، 169، 209، 218
		15، 289
الأحزاب	XXXIII	4، 439
		15، 218، 224
		27، 294، 473
		32، 215
سبأ	XXXIV	242، 243
		26/27، 170
فاطر	XXXV	242، 243
		1، 46، 217، 223، 229، 239، 294، 473
		2، 453، 515
يس	XXXVI	86، 95، 97، 209، 320، 521، 524
•		1 (يس)، 159، 159، 160، 166، 218
		8/9، 351، 499
		40، 209
		51، 96
		53، 222
		82، 503
		83، 503
الصافّات	XXXVII	18، 444
• ص	XXXVIII	1 (ص)، 152، 529
		1/2، 529
		34/35، 171
		42/43، 153
		50، 227
الزمر	XXXIX	242، 243
		4/3، 288
		6/4، 170
		7/5، 459
		8/6، 459
		22/21، 153
		47/46، 229، 239
		68، 56، 96
• غافر	XL	1 (حم)، 150، 159، 167، 168
• (الحواميم)		317
		18، 529
		19/18، 529
		56/54، 153
		67/65، 170
		70/68، 96
		72/70، 116
• فصّلت	XLI	1 (حم)، 150، 159، 167، 168
		10/11، 149، 239، 491
		39، 294، 303، 315، 473، 500
• الشورى	XLII	1 (حم)، 150، 159، 160، 167، 168، 317، 523، 525، 527، 528
•		2 (عسق)، 159، 159، 160، 168، 317، 523، 525، 527، 528
		7/9، 294، 473
		9/11، 108، 110، 142، 157، 229، 239، 501
		38/40، 225
		41/43، 225
• الزخرف	XLIII	1 (حم)، 150، 159، 167، 168
الدخان	XLIV	95، 97
•		1 (حم)، 150، 159، 167، 168
		43، 216، 237
		44، 216، 237
		45، 237
		46، 237
الجاثية	XLV	499

•		1 (حم)
		11/12
		28/29
• الأحقاف	XLVI	1 (حم)
		14/15
		32/33
الفتح	XLVIII	1
		3
		21
		26
• ق	L	1 (ق)
		19/20
		21/22
الذاريات	LI	
		49
الطور	LII	
		1
		2
القمر	LIV	
		45
		46
		55
الرحمن	LV	
		13/14
		14/15
		33
		35
		70
الواقعة	LVI	20
		29/30
الحديد	LVII	
		2
		5
		7/6
		18/19
المجادلة	LVIII	14/13
الحشر	LIX	
		6
		21
		22
		23
		24
الممتحنة	LX	4/5
الصفّ	LXI	8
		14

المنافقون	LXIII	11
التغابن	LXIV	1
الطلاق	LXV	12
التحريم	LXVI	8
الملك	LXVII	
		1
• القلم	LXVIII	1 (ن)
المعارج	LXX	15
		16
		43
نوح	LXXI	15/16
الجنّ	LXXII	28
المزّمل	LXXIII	8
المدّثر	LXXIV	
		3
الإنسان	LXXVI	5
المرسلات	LXXVII	30
		31
		35
		36
النازعات	LXXIX	15
البروج	LXXXV	
		12
		15
الضحى	XCIII	
الشرح	XCIV	1
		5
		6
		7
		8
التين	XCV	1
العلق	XCVI	1
القدر	XCVII	
الزلزلة	XCIX	1
الإخلاص	CXII	
		1
		2
		3
		4
الناس	CXIV	5

150، 159، 167، 168
294، 473
499
150، 159، 167، 168
90
294، 473
430
431
294، 473
71
153، 159، 160، 168
96
307
242، 244
258
242، 244
222
222
242، 244
501
501
67، 284
242، 244، 487
220
220
499
491، 499
227
229
242، 244، 297، 298
228
227
294، 317، 473
228
297
228
242، 244، 297، 298
294، 473
297
170
141، 170، 528
141، 170
265
528
229

227
294، 317، 473
96
142، 146، 149، 237، 246، 265،
265، 294، 303، 315، 473، 500
320
94، 95، 97، 136، 218، 294، 317،
473، 524
153، 159، 160، 168، 209، 235
216، 238
216، 238
97
192
96
106
209
209
228
217
217
499
499
278
66، 242، 244
430
232
304
66، 304
459
459
459
459
304
76
304
304
95، 242، 244، 270، 304
16، 29، 104، 170، 270، 273، 276،
289، 493، 524
273
145، 149، 274273، 275
145، 149، 274
523

فهرس الأحاديث

أحيانًا يأتيني مثل صلصلة الجرس وأحيانًا يمثّل لي الملك على صفة رجل يكلّمني فأعي ما يقول والجرس هو الجلجل الذي يكون في أعناق الذواب 101

إذ ألقيتم [كذا] العدو غدًا فشعاركم حم حم، فإنّهم لا يبصرون 167

إذا سأل أحدكم ربّه، فليلزم المسألة، فإنّه لا بدّ ما [كذا] يستجاب له 6

إذا قال العبد المؤمن : يا الله، يقول الله تعالى : لبّيك عبدي أنا الله فما حاجتك 108

إذا قال العبد بسم الله الرحمن الرحيم قالت الجنّة لبيك لبيك وسعديك 70

إذا قدرت فاسمح أي فاغفر 225

إذا كانت لك حاجة عند الله أو عند أحد من الناس تصلّي ركعتين وتدعو بهذا الدعاء : "لا إله إلا الله الحليم الكريم، سبحان الله ربّ العرش العظيم، الحمد لله ربّ العالمين، أسألك موجبات رحمتك وعزائم مغفرتك والغنيمة من كلّ خير والسلامة من كلّ شرّ لا تدع لي ذنبًا إلّا غفرته ولا همّاً إلّا فرّجته ولا حاجة لك فيها رضى إلّا قضيتها يا أرحم الراحمين 295

الأرواح أجناد مجنّدة 252

أفضل ما قلت أنا والنبيّون من قبلي لا إله إلا الله 360، 462

ألا أخبرك بسورة ما أنزل الله في التوراة ولا في الإنجيل مثلها ؟ 189

ألظّوا بيا ذا الجلال والإكرام 432، 433

ألم أخبرك يا محمّد بأنّك لا تستطيع على ذلك (قول جبريل، حديث دحية الكلبيّ) 471

أُمِرْتُ أن أقاتل الناس حتّى يقولوا لا إله إلا الله 175

إنّ الله تعالى بحكمته خلق في هذا اليوم المكروه 199

إنّ الله تعالى خلق يوم خلق السموات والأرض مائة رحمة، كلّ رحمة طباق ما بين السماء والأرض، فجعل منها في الأرض رحمة، فبها تعطف الوالدة على ولدها والوحش والطير بعضها على بعض، فإذا كان يوم القيامة أكملها بهذه الرحمة 179

إنّ الله تعالى كتب كتابًا أنّ رحمته سبقت غضبه وجعله فوق عرشه 232

إنّ الله يحبّ الملحّين في الدعاء 434

إنّ رحمتي سبقت غضبي (حديث قدسيّ) 179

إنّ لله تعالى مائة رحمة أنزل منها واحدة بين الجنّ والإنس والبهائم، فبها يتعاطفون ويتراحمون وبها تعطف الوحش على ولدها وأخّر الله تعالى تسعًا وتسعين رحمة يرحم بها عباده في القيامة 179

إنّ لله تسعة وتسعون اسمًا، مائة إلّا واحد من أحصاها دخل الجنّة 240

إنّ لله في أيّام دهركم نفحات إلّا تعرضوا لها تعينكم 359

إنّ من العلم كهيئة المكنون لا يعرفه إلّا العلماء بالله تعالى 277، 372

أنا الرحمن وهي الرحم، من وصلها وَصَلْتُه ومن قطعها قطعتُهُ (حديث قدسيّ) 150

بلغت إلى المستوى حتّى سمعت صرير الأقلام 268

حجابه النور 266

حين ضُربت يده فقطعت أصابعه 80

الراحمون يرحمهم الرحمن 181

زويت لي الأرض فرأيت مشارقها ومغاربها 106

ستر ما بين الآدميّين والشياطين بسم الله الرحمن الرحيم 52

شفاء أمّتي في ثلاث آية من كتاب الله أو لعقة من عسل أو شرطة حجّام 228

شهد الله بهذه الشهادة قبل أن يخلق الخلق بألفي عام 284

عبدي مرضت، فلم تعدني 280

قد استدار كهيئته يوم خلق الله السموات والأرض 266

قسمت الصلاة بيني وبين عبدي نصفين، فنصفها لي ونصفها لعبدي، ولعبدي ما سأل (حديث قدسيّ) 189، 215

كيف أصبحت ؟ 17

لا يدعون أحدكم إلّا وهو موقن بالإجابة 6، 240، 250

ما بين بسم الله الرحمن الرحيم وبين اسم الله الأعظم إلّا كما بين سواد العين وبياضها 52

من جاء يوم القيامة وفي صحيفته بسم الله الرحمن الرحيم ثمان مائة مرّة وكان موقنًا مؤمنًا بربوبيّتي اعتقبته من النار وأدخلته الجنّة دار القرار يا عيسى لتكن بسم الله الرحمن الرحيم في افتتاح قراءتك وصلاتك 68

من شغله ذكري عن سؤالي 215

من القائل كلمة كذا 438

من قال حين يصبح ثلاث مرّات بسم الله العظيم الذي لا يضرّ مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم، لم يصبه فجأةً بلاء حتّى يمسي. وإن قالها مساء ثلاث مرّات لم تصبه فجأةً بلاء حتّى يصبح. 76

من قرأ آية الكرسيّ هوّن الله عليه سكرات الموت وما مرّت الملائكة ببيت فيه آية الكرسيّ إلّا صعقوا ولا مرّوا بـ{قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ } إلّا { خَرُّوا سُجَّدًا } ولا مرّوا بآخر الحشر إلّا جثوا على ركبهم 288

من قرأ بسم الله الرحمن الرحيم وكان مؤمنًا سبّحت معه الجبال إلّا أنّه لا يسمع تسبيحها 70

من مات وهو يشهد أنّ لا إله إلّا الله مخلصًا من قلبه حرّمه الله على النار 175

من مات وهو يعلم أنّ لا إله إلّا الله دخل الجنّة 175

الناس معادن كمعادن الذهب والفضّة 252

نهينا أن نعلّمه النساء والصبيان 110

هي أمّ القرآن الشافية من كلّ داء 214

وإن تعفو عمّن ظلمك 226

والمطعم حرام والمسكن حرام والملبس حرام أنّى يستجاب له 240، 250

يا أخي يا جبريل ما ظننت أنّ أحدًا من الملائكة يكون في تلك الصورة 471

يستجاب لأحدكم ما لم يعجل، فيقول دعوت، فلم يستجب لي 7

فهرس الأعلام

آدم 72، 152، 225، 324، 346
الآدميّون 52
الأعضاء الآدميّة 477
ابن آدم 44، 45، 180
آسية بنت مزاحم 311
آصف بن برخيا 319، 432
إبراهيم (النبيّ) 72، 76، 78، 134، 225، 241، 243، 302، 307، 345
إبراهيم بن أدهم* 166
إبراهيم بن خاروج* 88
أبو إسحاق التونسيّ* 302
أبو بكر بن محمّد بن زكريا الرازيّ* 407، 409
أبو داوود* 78
أبو الدرداء* 207
أبو الحسن بن سالم* 298
أبو الزناد* 240
أبو زيد عمارة بن زيد* 240
أبو سعيد الخدريّ* 214
أبو سعيد الخرّاز* 263
أبو صالح* 129
أبو العالية* 158، 159
أبو عثمان* 402
أبو النجيب البغداديّ (السهروردي)* 252
أبو الهذيل (العلّاف)* 136
أبو هريرة* 179، 240
أبيّ بن كعب* 189، 340
إخوان الصفاء* 285
أس[يي]د بن عاصم الأصفهانيّ* 247
أسد بن موسى* 129
الأعرابيّ* 438
الأعرج 240
أمّ موسى (= هلبا بنت رعبا) 310، 312، 313
أنس بن مالك* 110
أيّوب (النبيّ) 171، 172، 344
البرامكة* 431
بلعام بن باعورا* 55، 131، 137
بلقيس (ملكة سبأ) 74، 433
البونيّ 1، 508، 521
الترمذيّ (أبو عيسى)* 295
جابر (بن حيّان)* 399، 402
حارثة* 17
الحسن (البصريّ)* 71، 151
الحسن (بن علي بن أبي طالب)* 157
حميد بن أبي ثابت* 132
خالد بن الوليد* 77
خالد بن يزيد* 395
ختم بن سلام* 503
خديجة بنت خويلد 311
الخضر (النبيّ)* 164، 278
الخوارزميّ* 130، 131، 132
داوود (النبيّ) 225
داوود بن زينب (مثال) 335
دحية بن خلف الكلبيّ* 470
ذو القرنين 278
ذو النون المصريّ* 206، 207، 312، 380، 393
الرجراجيّ* 74
زبيدة (أمّ جعفر)* 130
زليخا 311
زكريا (النبيّ) 172
زياد بن عبد الله* 132، 133
زيد بن حارثة* 300، 301، 438، 512
زينب أمّ علي (مثال) 335
ابن جريج* 72
ابن الحنفيّة* 165
ابن عبّاس* 159، 206، 283، 284، 287
ابن عيينة* 240
ابن الورّاق* 207
ابن يونس* 248
سعد بن معاذ الأنصاريّ* 232
السفّاح* 450
سفيان الثوريّ* 240
سلمان (الفارسيّ)* 179179، 288
سليمان بن داوود (النبيّ) 50، 72، 73، 74، 76، 171، 172، 193، 193، 314، 315، 316، 317، 318، 318، 319، 322، 324، 347، 432، 433
سهل بن عبد الله التستريّ* 166، 167، 251
الشاذليّ (أبو الحسن)* 299
صابور* 431
صالح بن مهران* 247
طلحة بن عبد الله* 80
عاصم بن مهران (خطأ) انظر صالح بن مهران
عائشة بنت أبي بكر 311
عبد القادر الجيلانيّ* 469، 470، 520
عبد الله بن عمر* 51
عزير* 288
عطاء الخراسانيّ* 134
عكرمة* 72
علي بن أبي طالب* 117، 118، 225، 297

أمير المؤمنين 206
عمارة بن زيد* انظر أبو زيد
عمر بن الخطّاب* 79
عيسى بن مريم (النبيّ) 68، 69، 73، 81، 128، 135، 136، 171، 225، 288، 295، 342، 528
فخر الدين الخوارزميّ* 171
فرعون 73، 351، 524
قارون 73
القشيريّ (أبو القاسم)* 300، 512
القيروانيّ (أبو عبد الله محمّد بن أبي زيد)* 302
كعب بن الأحبار* 319
الكلبيّ* 129
مارية* 390
المأمون* 135، 450
المحاسبيّ* 109
محمّد (النبيّ، رسول الله) 1، 2، 2، 15، 17، 18، 21، 24، 26، 31، 51، 52، 69، 70، 76، 77، 78، 80، 89، 91، 93، 101، 106، 108، 109، 110، 111، 118، 142، 167، 169، 170، 171، 180، 182، 185، 186، 189، 207، 214، 215، 216، 218، 225، 227، 231، 232، 236، 237، 240، 241، 250، 262، 264، 265، 266، 267، 277، 280، 288، 294، 295، 296، 297، 301، 302، 303، 310، 311، 313، 315، 317، 340، 359، 360، 372، 432، 433، 438، 462، 469، 470، 471، 478، 493، 504، 506، 507، 508، 512، 518، 520، 524، 525
محمّد بن إدريس الرازيّ* 247، 300، 301، 432، 512
محمّد بن طلحة* 117
محمّد بن محمّد بن محمّد الخطيب (ناسخ) 507
محمّد بن النضر الحارثيّ 248
مريم (أمّ عيسى) 241
مسلم (بن الحجّاج)* 179، 199
معيقيب الدوسيّ* 79
مظفّر الدين موسى (الملك الأشرف)* 340
مقاتل بن سليمان* 52، 136، 138، 294، 295
المليجيّ* 74
مهراريس بن هرقل / برهز* 432
موسى (النبيّ) 73، 130، 219، 225، 278، 279، 280، 302، 311، 351، 522، 523، 524
التنزيل الإسرائيليّ الموسويّ 103
عصا موسى 131
قوم موسى 137
نجم الدين أيّوب* 341
النعمان بن عبد السلام* 248
النمرود 78
نوح (النبيّ) 76، 77، 225، 343
هارون (وزير موسى) 351
هارون الرشيد* 130، 247، 432
هامان 73
هلبا بنت رعبا (= أمّ موسى) 312
وهب بن منبّه* 314
يعقوب (مثال) 417
يعقوب بن إسحاق (الكنديّ)* 340
يوسف (النبيّ) 131، 311، 316، 344
يونس بن متّى (النبيّ) 299

فهرس القبائل والأقوام والملل والنحل

أرباب الاستخارات 460، 516
أرباب التجرّعات 455، 516
أرباب الحقائق 284
أرباب الخلوات 467، 519
أرباب الدول 446
أرباب القلوب 443
أرباب المكاشفة 444
أرباب الملك 425، 510
أشراف أهل الدنيا 34
أصحاب النواميس العظماء 521
الأنصار 311
أهل الأجسام 94
أهل الإداية 425
أهل الأسرار 516
أهل الاغترار 372
أهل الإنجيل (= النصارى) 69
أهل الأوفاق 484
أهل البدايات 461
أهل البرّ 83
أهل البغى 425
أهل البلاد 66، 362، 416
أهل البلاد والبلّة 517
أهل البلادة والبهم 461
أهل التجبّر والتكبّر 34
أهل التحقيق 109، 169
أهل الترتيب 360، 463
أهل التصوير 61، 469
أهل التقوى 111
أهل التلوين 453، 468
أهل التوجّه 360
أهل التوحيد 462
أهل الحرف الثقيلة 425
أهل الحسنات 111
أهل الحقيقة 169
أهل الخلوات 452
أهل الخير والحاجة 371
أهل الخير والصلاح 201، 419
أهل الدار 496
أهل الدنيا 34، 221
أهل الدين والصلاح 295
أهل الرياضات 94
أهل السلوك 446
أهل الشريعة والتصديق 169
أهل صحو 264
أهل الصناعة 375
أهل طاعة الله 504
أهل الطريق 518
أهل الطهارة 22
أهل طهارة القلوب والأجسام 94
أهل العدل 283
أهل العزلة والوحشة 461
أهل العقل 460
أهل العلم 8، 132، 135، 208، 255، 340، 372، 461
أهل العلم والدين 136
أهل العلم والفضل 361، 422، 510
أهل العناية 461
أهل الغرّة بالله 372
أهل الغفلات 461، 518
أهل الفهم 443
أهل القبلة 4
أهل الكفاية 360، 463
أهل الكوفة 248
أهل المشاهدات 461، 518
أهل المعاملات 518
أهل المعرفة 476، 524
أهل المكاشفات/المكاشفة 461، 467، 468، 476، 519
أهل النسيان 456
أهل النور 264
أهل هذا الفنّ (= علم الأوفاق) 483
بنو إسرائل 524
الثنويّة 287، 288
الحكماء 388، 389، 396، 398، 399، 404، 405، 407، 409، 415، 419، 488
الحواريّون 69
الدهريّة 287، 288
الرهبان 69
الزهّاد 476
الصابئون 287، 288
عبدة الأوثان 287، 288
عبدة النجوم 288
عبدة النيران 287، 288
الفلاسفة 373
الفلاسفة القدماء 372
الكفرة/ الكفّار 287، 348، 493
المشركون 287، 288
النصارى (= أهل الإنجيل) 69، 287، 288
اليهود 287، 288

فهرس الأماكن

حلب 112
الجنوب 55، 140
درين* 132
الشرق/المشرق 55، 140، 192، 346، 348، 503، 520
الصين 130
طور سينا 219
عرفة (بمكّة) 248
الغرب/المغرب 55، 140، 192، 346، 348، 503، 520
القبلة 4، 29، 55، 86، 91، 93، 112، 140، 141، 192، 453، 515
الكوفة 248، 249
المدينة 241، 301
مصر 344
مكّة 171، 248، 249

فهرس الكتب المذكورة

الإنجيل 69، 189
التوراة 189
الدخائر والأعلاق* 503
الدرّ المنظّم في السرّ الأعظم* 118
رسالة كتب بها فيلسوف الحكيم إلى تلميذه 382
رسالة القشيريّ* 300، 512
شمس المعارف ولطائف العوارف 5، 489، 508
الصحيح* 189، 240، 250
الصحيحان 438
صحيح مسلم 179، 199
علم الهدى وأسرار الاهتداء* 24، 494
الفرقان (= القرآن) 189
الكتاب الكبير الجامع في الأذكار وفي الأدعية* 247، 300، 432
مواقف الغايات في أسرار الرياضات* 21
مواقيت البصائر ولطائف السرائر* 20

فهرس أسماء الله الحسنى وصفاته وأوصافه

(• يشير إلى أسماء الله الحسنى)

• الآخر 54، 149، 237، 244، 245، 285، 348، 357، 503، 524
أبد الأبد 345، 356
أبد الأبدين 523
الأبديّ 143
• الأحد 16، 29، 32، 52، 104، 136، 138، 149، 237، 244، 245، 271، 272، 276، 284، 289، 295، 304، 345، 356، 359، 360، 462، 463، 493، 524
• أرحم الراحمين 147، 171، 224، 295، 302، 303، 352، 523
أرحم الرحماء 436
الذي بيده الملك 94، 136، 218، 524
الذي بيده ملكوت كلّ شيء 504
الذي بيده النواصي والجبال والرواسي 220
الذي لا إله إلّا هو 359، 360، 446، 453، 477، 513
• الإله 106، 143، 148، 159، 242، 245، 270، 271، 273، 281، 359، 462، 463، 507
إله موسى بن عمران 524، 524
إلهي 220، 271، 299، 302، 421، 421، 435، 442، 444، 452، 457، 467، 472
• الأوّل 54، 149، 229، 230، 244، 245، 285، 337، 338، 348، 352، 357، 503، 521، 524
• البارئ 15، 32، 82، 85، 106، 141، 149، 212، 244، 245، 303، 338، 345، 356، 468، 469، 524
• الباسط 32، 60، 148، 242، 245، 451، 452، 514
باسط الرزق والرحمة 451
• الباطن 54، 82، 104، 149، 168، 169، 171، 237، 244، 245، 249، 347، 348، 357، 451، 453، 515، 524
• الباعث 82، 85، 121، 126، 149، 229، 230، 243، 245، 524
• الباقي 32، 82، 85، 142، 144، 146، 149، 237، 244، 245، 341، 344، 356، 460، 473
• البديع 32، 82، 126، 148، 242، 245، 337، 338، 477
بديع الأسماء 432
بديع التركيب 439
بديع حكمته 524
بديع السموات والأرض 454
بديع صفاتك 472
• البرّ 32، 82، 83، 149، 244، 245، 308، 477، 523
• البصير 32، 60، 82، 88، 111، 143، 148، 208، 242، 245، 348، 453، 501
التائب 463
• التوّاب 148، 208، 211، 223، 242، 245، 360، 451، 463، 505
الثابت 223
جاعل الظلمات والنور 523
جاعل في الأرض خليفة 46
جاعل الليل سكنًا 46
جاعل الملائكة رسلاً 46، 217، 223
• الجامع 126، 262، 338، 338
جامع الشتات 296
• الجبّار 141، 143، 144، 148، 149، 208، 211، 222، 223، 227، 229، 230، 237، 238، 239، 244، 245، 305، 348، 348، 349، 424، 429، 430، 440، 510، 524
جبّار الأرض والسماء 475
الجبير 37
• الجليل 32، 121، 227، 239، 305، 426، 446، 513
جليل الأفعال 457
• الجميل 60، 227، 245، 453
جميل الأسماء 457
جميل الصفات 465، 510
• الجواد 144، 182، 227، 337، 451، 452، 514
• الحافظ 121، 144، 149، 207، 361، 422، 476، 484، 509
الحاكم 144
• الحسيب 148، 243، 245، 360، 463، 468، 484، 485
• الحفيظ 84، 121، 149، 243، 245، 446، 450، 457، 476، 484، 513

• الحقّ 1، 4، 32، 67، 118، 142، 146، 149، 151، 182، 222، 231، 243، 245، 257، 279، 284، 361، 423، 442، 446، 465، 484، 484، 499، 504، 510، 513
• الحكم 144، 467
• الحكيم 32، 60، 141، 148، 195، 197، 205، 242، 245، 282، 283، 307، 311، 361، 405، 415، 421، 422، 456، 461، 465، 467، 484، 485، 487، 509، 510، 516
• الحليم 32، 63، 141، 145، 148، 242، 245، 295، 451، 455، 484، 485، 516
• الحميد 148، 160، 227، 242، 245، 451، 484، 485
• الحنّان 245، 484، 485، 487
• الحيّ 32، 37، 51، 52، 295، 296، 109، 115، 136، 142، 143، 144، 145، 148، 170، 191، 204، 208، 219، 223، 224، 242، 245، 278، 281، 287، 288، 295، 303، 305، 314، 315، 316، 138، 219، 341، 344، 345، 356، 376، 377، 444، 460، 476، 480، 481، 482، 483، 484، 484، 485، 490، 524
• الخافض 484
• الخالق 141، 143، 144، 149، 244، 245، 337، 338، 441، 468، 469، 484، 523، 524
خالق الأرض والسماء 490
خالق الإنس والجنّ 523
خالق جبريل 523
خالق جهتكفيائيل 523
خالق الخلق 523
خالق السموات والأرض 523
خالق طحيطمغيليال 523
خالق الليل والنهار 221، 322، 523
خالق الملائكة العظام 523
خالق ملائكة الفلك 524
خالق ميططرون 523
خالق النور 523
خالق النور المشرق 522
• الخبير 60، 84، 108، 149، 208، 211، 222، 223، 227، 229، 230، 243، 245، 315، 337، 338، 361، 362، 415، 456، 466، 467، 509، 515، 516، 519، 523
• الخفيّ 484
• الخلّاق 149، 243، 245، 337، 338، 460، 468، 469، 484، 505
خير الوارثين 172172، 521
خير الواهبين 172
• الدائم 16، 17، 18، 23، 24، 32، 121، 136، 138، 142، 144، 146، 219، 262، 295، 303، 313، 315، 337، 345، 356، 441، 494، 524
دائم النعماء 141
السلطان الدائم 217، 223
دهر الدهارير 523
ذو الإكرام 60، 453
ذو البسط والجود 451
ذو البطش 474
ذو الجلال 429، 446، 450، 475، 513، 514
• ذو الجلال والإكرام 52، 60، 71، 109، 138، 149، 221، 244، 245، 295، 432، 433، 516، 524
ذو الجود الباسط 451
ذو الحول والقدرة والملكوت 315
• ذو الطول 60، 149، 244، 245، 453، 516
ذو الطول والفضل 97
ذو العرش المجيد 232، 300، 512
ذو العرش والقلم 97
ذو العزّة والجبروت 315، 316
ذو العزّة والجبروت والقدرة والملكوت 316
ذو العلم والحلم 97
• ذو الفضل العظيم 524
ذو القدرة والجبروت والعزّة والرهبة 238
ذو القدرة والجبروت والعزّة والملكوت 238
• ذو القوّة 149، 244، 245، 429، 440، 474
ذو الكرم 420
ذو الكمال 466
ذو الملك 300
ذو المنّ والفضل والنور 97
راحة الارتياح 428
الرازق 149، 244
رافع الدرجات 457
• الربّ 1، 6، 54، 56، 66، 69، 71، 73، 76، 96، 96، 106، 126، 135، 142، 143، 144، 148، 149، 159، 164، 171، 172، 179، 185، 189، 209، 218، 220، 222، 228، 242، 245، 265، 266، 279، 295، 296، 305، 307، 359، 360، 381، 420، 424، 430، 438، 442، 451، 459، 460، 461، 462، 465، 466، 468، 469، 472، 474، 507، 510، 521، 528
ربّ الآخرة 141

ربّ الأرباب 84، 322، 451، 523
ربّ إسرافيل وعزرائل وجبريل 458
ربّ جبريل 248
ربّ جبريل وميكائيل وإسرافيل 248
ربّ العالمين 1، 96، 28، 66، 145، 147، 181، 183، 189، 190، 191، 204، 213، 295، 303، 349، 487، 505، 506، 507، 508، 523، 524
ربّ العرش 80
ربّ العرش العظيم 295، 307، 354، 523
ربّ العزّة 70، 192، 525
ربّ الكلّ 108
ربّ مزيل العذاب 521
ربّ الملائكة والروح 267، 268، 317، 472
ربّ هلبا بنت رعبا 312
ربّي 17، 422
•الرحمن 1، 21، 24، 50، 51، 52، 54، 60، 66، 67، 68، 70، 71، 72، 73، 74، 75، 76، 78، 79، 80، 81، 82، 104، 109، 114، 134، 141، 143، 145، 146، 148، 150، 153، 179، 181، 182، 184، 185، 187، 190، 191، 195، 204، 209، 213، 220، 224، 232، 242، 244، 245، 249، 295، 307، 312، 315، 322، 382، 451، 452، 453، 454، 487، 513، 516، 524، 528، 533
رحمن الدنيا 66
•الرحيم 1، 43، 50، 51، 52، 54، 60، 66، 67، 68، 70، 71، 72، 73، 74، 75، 76، 77، 78، 79، 80، 81، 104، 109، 113، 114، 138، 141، 143، 145، 146، 148، 150، 153، 179، 180، 181، 182، 185، 190، 191، 195، 204، 213، 224، 242، 245، 249، 295، 307، 312، 315، 322، 382، 451، 452، 453، 454، 484، 513، 516، 521، 524، 528، 533
رحيم الآخرة 66
رحيم الرحماء 141
•الرزّاق 60، 65، 149، 244، 245، 505
•الرشيد 421
•الرفيع 126، 146، 221، 446، 457، 513
رفيع الدرجات 457
•الرقيب 148، 149، 243، 245، 361، 422، 509
روح الأرواح 428
•الرؤف 60، 63، 148، 182، 185، 195، 204، 242، 245، 308، 309، 452، 453، 455، 456، 484، 516
ريحانة قلب المرتاح 428
•الزكي 121، 208، 211، 223، 229، 230
•السبّوح 221، 267، 268، 317، 472
السريع 60، 86، 87، 88، 126، 144، 148، 160، 194، 205، 224، 242، 245، 453، 454، 466، 515، 516، 519
سريع لمن قصده 453
•السلام 86، 89، 141، 149، 160، 244، 245، 313، 446، 484، 513، 524
السليم 484
•السميع 76، 77، 86، 87، 88، 96، 97، 108، 110، 126، 143، 148، 160، 208، 219، 242، 245، 348، 454، 501، 523
•الشافي 484
•الشاكر 148، 242، 245، 360، 463
الشاهد 143، 262
شاهد كلّ نجوى 302
•الشديد 47، 149، 237، 244، 245، 235، 427، 427، 429، 440، 474
شديد الحول 220
شديد العذاب والعقاب 237
•الشكور 149، 223، 243، 245، 484، 524
•الشهيد 60، 148، 208، 211، 228، 229، 230، 243، 245، 455، 461، 465، 468، 469، 510، 516
•الصادق 144، 149، 159، 243، 245، 477
•الصانع 208، 221
•الصمد 52، 113، 136، 138، 143، 145، 149، 217، 223، 244، 245، 273، 284، 295، 345، 356، 359، 360، 361، 462، 463، 524
•الضارّ 60، 427، 484
•الظاهر 32، 109، 121، 237
الطيّب 160
•الظاهر 54، 60، 121، 149، 168، 169، 171، 208، 211، 229، 230، 237، 244، 245، 249، 347، 348، 357، 444، 451، 453، 515، 524
ظاهر القدرة 238
الظهير 223
•العادل 141
•العالم 143، 144، 160، 217، 229، 337، 338، 420، 461، 465، 468، 469
عالم الأسرار 145، 148
عالم الخفيّات 421
عالم الغيب والشهادة 51، 421، 465، 510، 513، 528
عالم الغيوب 421
عالم كلّ خفيّة 302

• العدل 47، 126، 143، 144، 337، 338، 467
• العزيز 60، 126، 137، 141، 144، 148، 149، 194، 199، 205، 237، 238، 244، 245، 282، 283، 305، 307، 311، 312، 314، 315، 316، 337، 338، 424، 429، 430، 440، 510، 523، 524
• العطوف 195، 204، 452
• العظيم 52، 55، 76، 77، 109، 126، 137، 138، 141، 142، 143، 145، 148، 178، 220، 222، 242، 245، 249، 263، 295، 305، 311، 312، 315، 316، 317، 410، 419، 435، 445، 446، 450، 468، 509، 513، 514، 523، 524
عظيم الطول 220
• العفوّ 60، 62، 126، 148، 243، 245، 453، 456، 505
• العلّام 337، 361، 420، 422، 509
علّام الغيوب 111، 337، 338، 361، 363، 415، 416، 421، 422، 439، 465، 509، 510
• العليّ 52، 126، 138، 142، 143، 145، 148، 183، 184، 205، 220، 236، 242، 245، 249، 295، 311، 315، 316، 317، 337، 338، 435، 445، 446، 450، 451، 457، 473، 513، 514، 523
• العليم 1، 60، 76، 77، 84، 86، 88، 96، 97، 108، 126، 148، 160، 195، 205، 208، 219، 242، 245، 297، 337، 338، 348، 361، 363، 415، 420، 422، 428، 442، 453، 484، 509، 510، 521، 523
• الغافر 149، 243، 245، 484
غافر الذنوب 341
الغالب 237، 317
• الغفّار 456، 516
• الغفور 43، 60، 114، 148، 149، 222، 242، 243، 245، 453، 456، 484، 506، 516، 524
• الغنيّ 144، 148، 242، 245، 305، 446، 513، 514
• الغياث 345، 356
غياث المستغيثين 422، 352
فاتح خزائن الكرامات 296
• الفاطر 148، 230، 237، 242، 243، 243، 245، 477
فاطر السموات والأرض 217، 223، 229، 239
• الفاعل 230
• الفالق 230
• الفتّاح 60، 149، 243، 245، 428، 451، 452، 484، 514
الفضفاض 249
• الفعّال 126، 337، 468، 469
الفعّال لما يريد 149، 224، 243، 245، 300، 512
• الفرد 52، 53، 136، 138، 144، 145، 208، 211، 223، 229، 230، 232، 248، 284، 295، 359، 360، 388، 403، 462
• القابض 148، 242، 245
• القابل 149، 244، 245
• القادر 141، 149، 155، 183، 184، 196، 205، 243، 245، 315، 316، 322، 344، 429، 440، 474، 475
القادر على ما يشاء ويريد 322
قاضي الحاجات 296
• القاهر 141، 146، 143، 149، 194، 205، 243، 245، 322، 421، 429، 440، 474
قاهر الأعداء 141
القاهر للعبّاد 350
قاهر الكلّ 475
• القائم 148، 217، 223، 245، 430، 440، 441، 448، 510
القائم بنفسه 287، 441، 441
القائم على كلّ نفس 303، 441
• القدّوس 109، 141، 149، 220، 244، 245، 248، 267، 268، 317، 448، 449، 472، 510، 513، 523، 524
• القدير 97، 136، 142، 146، 148، 149، 160، 196، 205، 218، 232، 242، 245، 246، 294، 303، 305، 315، 317، 429، 473، 500، 504، 507، 521
• القديم 52، 136، 138، 295، 305
• القريب 60، 143، 149، 180، 194، 205، 243، 245، 415، 453، 454، 466، 467، 519
قريب لمن سأله 453
• القهّار 37، 113، 143، 144، 145، 148، 149، 221، 238، 316، 348، 424، 429، 474، 510
قهّار الكلّ 475
• القويّ 37، 143، 149، 243، 245، 305، 322، 345، 356، 421، 429، 430، 440، 457، 468، 484

• القيّوم 37، 51، 52، 109، 115، 138، 142، 143، 144، 145، 148، 191، 204، 220، 223، 224، 242، 245، 278، 281، 287، 288، 295، 296، 310، 313، 314، 315، 316، 317، 345، 356، 417، 440، 441، 444، 460، 476، 480، 481، 482، 483، 484، 490، 524
كاشف الأسرار بهويّته 359
كاشف الظلماء بأحديّته [كذا] 462
كاشف العقلاء بصمديّته 359، 462
كاشف العلماء بأحديّته 359، 462
كاشف العوامّ بربوبيّته 359، 462
كاشف القلوب بما عداه من أسمائه 359
كاشف ما يشاء من بليّة 302
كاشف الموحّدين بوحدانيّته 359، 462
الكافل 484
• الكافي 60، 62، 65، 148، 159، 242، 245، 484
• الكامل 477
• الكبير 149، 199، 224، 243، 245، 249، 312، 446، 473، 513، 514، 523، 524
• الكفيل 484
• الكريم 60، 79، 145، 149، 175، 176، 220، 243، 245، 295، 305، 395، 415، 435، 451، 452، 453، 456، 516
الكنز 144
• اللطيف 1، 37، 60، 64، 84، 108، 149، 159، 222، 243، 245، 451، 452، 453، 454، 455، 466، 467، 507، 515، 516، 519، 523
لطيف اللطف 451
لطيف اللطفاء 436
• المالك 67، 278، 484
مالك حوائج السائلين 296
مالك الملك 91، 146، 315
مالك الممالك 343
مالك يوم الدين 67، 191، 204، 213، 521
• المانع 126، 439، 476
المبارك 249
• المبدع 337، 338، 477
• المبدئ 149، 244، 245، 337، 338، 477
• المبين 149، 157، 243، 245، 361، 363، 415، 416، 422، 442، 509، 510، 519
المتدانى في علوه 217
المتجبّر 217
• المتعالي 126، 149، 220، 221، 223، 239، 243، 245، 249، 349، 446، 454، 513، 514
المتعالي عن العلويّات 457
المتعالي في دنوه 217
• المتكبّر 141، 149، 244، 245، 249، 305، 312، 424، 429، 430، 440، 524
المتكلّم 361، 422، 509
• المتين 149، 244، 245، 345، 356، 361، 363، 429، 440، 467، 474
• المجيب 60، 144، 149، 243، 245، 337، 338، 453، 454، 466، 467، 475
مجيب الدعوات 296
المجيب لمن دعاه 453
المجيب لمن سأله 453
• المجيد 149، 227، 243، 245، 337، 435، 446، 451، 477، 513
المحبّ 144، 459
المحبوب 459
المحتجب 143، 144
المحجوب في السماء 221
• المحصي 245، 461، 465
المحمود 249
• المحيط 37، 116، 148، 183، 184، 242، 245، 468، 469، 476، 477
• المحيي 149، 243، 245، 303
محيي العظام 348
محيي العظام الرفات 296
محيي الموتى 220
مخرج النبات 296
مدبّر الخلق 441
• المذلّ 427، 467
المراد 451
مربّي الكلّ 84، 451
مركّب أجزاء المركّبات 472
المستعان 5، 205، 249، 261، 325، 530
المصرّف المطلق 464
• المصوّر 1، 141، 149، 244، 245، 468، 469، 484، 524
المضلّ 484
المطهّر 32، 109
المعبود 126، 145، 205، 218، 249، 381
معتق الرقاب 523
المعروف 144، 145
• المعزّ 126، 337، 338، 446، 467، 513، 523
المعطي 60، 273
معطي الأسرار 37
• المعيد 126، 149، 244، 245، 337، 338، 477

المعين 60
مغرّق فرعون 524
• المغني 60، 229، 316
• المغيث 60، 148، 243، 245، 300، 354، 453، 454، 467، 468، 477، 512
مفرّج الكربات 296
مفرّق البحر لموسى بن عمران 524
مفيض الأنوار 37
• المقتدر 67، 144، 149، 196، 205، 224، 244، 245، 249، 284، 294، 429، 430، 440، 475
المقدّر 224
المقدّس 523
• المقدّم 446، 513
المقلّب 453، 516
مقلّب القلوب 195، 204، 459
• الملك 19، 67، 141، 145، 146، 148، 159، 163، 208، 222، 232، 242، 245، 278، 294، 299، 348، 349، 446، 448، 484، 513، 514، 524
ملك الدنيا والآخرة 142
ملك الملك 67
المليء 446، 513
• المليك 67، 149، 224، 244، 245، 284، 484
• المميت 149، 243، 245، 467
من أحصى كلّ شيء بعلمه 97
من إذا شاء كان وما لم يكن 97
من استنار عرشه 475
• المنّان 60، 63، 149، 243، 245، 299، 453، 455، 456، 487، 516
من أنار الكواكب بقدرته 524
من تعطف بالمجد وتكرم به 97
من تقاصر كلّ فكر عن حصر معنى من معاني أسمائه 475
وكلّ رفعة وعلو
من تقدّس فغفر وعلم بالجرائم 224
من جبر العالم الإنسانيّ بحركته 239
• المنتقم 427
منزل الغيث على بني إسرائل 524
من سبّحت له ملائكة العظمة لعظمته 523
منسى السحاب 523
المنعم 451
المنفرد بالعزّة والكبرياء 217
من لا اتّصال لوجوده ولا انتهاء له 237
من لا إله إلّا هو 348، 357
من لا بداية لأزليّته ولا انقطاع لأبديّته 237
من لا تأخذه سنة ولا نوم 224
من لا شيء كمثله 345، 356
من لا غياث له 356
من لا يعلم ما هو إلّا هو لا إله إلّا هو 348
من لا يعلم وجوده غيره 437
من لا ينبغي التسبيح إلّا له 97
من لبس العزّ وقال به 97
من له العظمة والكبرياء 475
من هو الآخر بعد كلّ مفقود 503
من هو أقرب إليّ من حبل الوريد 524
من هو أنس الأرواح في البرازخ 472
من هو الأوّل قبل كلّ موجود 503
من هو كلّ يوم في شأن 422
من هو المرتفع في أعلى علو مكانة 220
من يدبّر الأمر ويفصل الآيات 224
من يرى ولا يرى 500
من يفني الأكوان 238
من يفني الملوك ويبقي هو 357
منوّر الأنوار 444، 472
منوّر الكلّ 442، 444
منير الأنوار 444
من يطوي الأرض طيّاً يخرج منها كلّ ميّت حيّ 524
المنيع 144، 457
المهلّل 523
• المهيمن 141، 149، 244، 245، 249، 312، 446، 454، 460، 513، 514، 524
مودع الأنوار قلوب عباده الأبرار 466
موضع كلّ شكوى 302
موقف العزّ والكمال والبهجة والجلال 424
• المولى 53، 190، 337، 338، 426، 467، 484، 507
• المؤخّر 37، 427
• المؤمن 37، 60، 141، 149، 244، 245، 446، 453، 513، 524
نادي لا بدؤ لك 303
• النافع 126
نجيّ موسى ومصطفى محمّد وخليل إبراهيم 302
• النصير 60، 148، 453
• نعم المولى 243
• نعم النصير 149، 243، 245
نعم الوكيل 315
• النور 37، 149، 160، 243، 245، 248، 257، 263، 317، 442، 444، 473، 477، 524
نور الأنوار 145، 148
نور السموات والأرض 442، 443
نور الكلّ 442
نور النور 145، 146، 442
• الهادي 32، 82، 121، 149، 160، 243، 245، 361، 325، 362، 416، 418، 421، 422، 457، 509، 510
الهادي إلى الصراط المستقيم 205

• الواحد 32، 37، 113، 121، 136، 144، 145، 148، 184، 208، 221، 238، 242، 245، 248، 272، 316، 345، 348، 356، 359، 360، 388، 403، 446، 462، 463، 513، 523

• الوارث 32، 149، 229، 230، 237، 238، 243، 245، 524

• الواسع 60، 126، 148، 242، 245، 337، 455، 477، 516

• الوالي 484، 513

• الوتر 52، 138، 144، 171، 295، 359، 360، 462

• الودود 16، 17، 18، 32، 60، 65، 66، 149، 243، 245، 300، 305، 337، 338، 512

• الوفي 143، 484

• الوكيل 144، 148، 243، 245، 360، 463، 484

• الوليّ 60، 62، 148، 242، 245، 337، 338، 446، 484، 513

وليّ التوفيق 440

وليّ الحفظ 476

• الوهّاب 60، 144، 148، 171، 172، 242، 245، 451، 466

فهرس الكواكب والبروج ومنازل القمر وحالاتها (علم أحكام النجوم)

الاتّصال / يتّصل / متّصل	(من الحالات)	conjonction	58، 420
احتراق / يحترق / محترق*	(من الحالات)	période durant laquelle une planète est cachée par les rayons du Soleil	58، 426، 525، 527
الأحمر (= المرّيخ)	(من الكواكب)	Mars (litt. « le Rouge »)	199، 229، 230
- الكوكب الأحمر			37
الأسد	(من البروج)	Lion	197، 199، 201، 203، 325، 328، 330، 331، 332
الإكليل	(من منازل القمر)	al-Iklīl (mansion lunaire à 25°42' en Balance)	41، 326، 331
الإمحاق	(من الحالات)	absence de clair de Lune (fin du mois lunaire)	58
البطين	(من منازل القمر)	al-Buṭayn (mansion lunaire à 12°51' en Bélier)	38، 326، 331، 332
البلدة	(من منازل القمر)	al-Balda (mansion lunaire à 17°08' en Sagittaire)	41، 326، 331، 332
البيت*	(من الحالات)	maison/domicile L'arabe *bayt* et son équivalent latin *domus* n'opèrent pas la distinction en français entre une maison (anglais *place*, un des douze secteurs de l'écliptique) et un domicile (anglais *house*, signe du Zodiaque avec lequel une planète a le plus d'affinités).	23، 332
البيت الحادي عشر*	(من الحالات)	onzième maison	525، 527
[البيت] العاشر	(من الحالات)	dixième maison	528
الثريّا	(من منازل القمر)	al-Ṯurayyā (mansion lunaire à 25°42' en Bélier)	38، 326، 331
الثور	(من البروج)	Taureau	15، 58، 198، 200، 202، 203، 325، 328، 331، 335، 336، 338، 493، 525، 527
الجبهة	(من منازل القمر)	al-Ǧābha (mansion lunaire à 25°42' en Cancer)	40، 326، 331، 332
الجدي	(من البروج)	Capricorne	197، 199، 201، 203، 325، 328، 330، 331، 528
الجوزاء	(من البروج)	Gémeaux	29، 197، 199، 200، 201، 325، 328، 330، 331
الحمل (= الكبش)	(من البروج)	Bélier	38، 198، 199، 325، 328، 331، 332، 335، 336، 528
الحوت	(من البروج)	Poissons	199، 201، 325، 328، 331، 525، 527
الدبران	(من منازل القمر)	al-Dabarān (mansion lunaire à 8°34' en Taureau)	39، 326، 331
الدلو	(من البروج)	Verseau	198، 200، 202، 203، 325، 328، 330، 331
الذراع	(من منازل القمر)	al-Ḏirāʿ (mansion lunaire à 17°08' en Gémeaux)	39، 326، 331
الرشا	(من منازل القمر)	al-Rišā (= Baṭn al-Ḥūt, mansion lunaire à 17°08' en Poissons)	42، 327، 331
الزبانا	(من منازل القمر)	al-Zubānā (mansion lunaire à 12°51' en Balance)	40، 326، 331
الزبرة	(من منازل القمر)	al-Zubra (= al-Ḫarātān, mansion lunaire à 8°34' en Lion)	40، 326، 331، 332
زحل (= المقاتل، الكيوان)	(من الكواكب)	Saturne	9، 11، 27، 46، 58، 196، 199، 203، 382، 420، 472، 473، 510، 514، 519
الزمهرير (= القمر)	(من الكواكب)	Lune	48
الزهرة	(من الكواكب)	Vénus	9، 10، 27، 46، 195، 202، 203، 382، 417، 451، 489، 514، 525، 527
حجر الزهرة		pierre de Vénus (alch.)	364
سالم من الرجوع	(من الحالات)	exempt de [planète en] mouvement rétrograde (une planète est en mouvement rétrograde lorsqu'elle se déplace selon le sens inverse des signes du Zodiaque)	525، 527

سالم من النحوس	(من الحالات)	exempt de [conjonction avec une planète] néfaste	16، 58، 493، 528
سالم من النحوس والرجوع	(من الحالات)	exempt de [planètes] néfastes et en mouvement rétrograde	525
السرطان	(من البروج)	Cancer	23، 198، 200، 202، 325، 328، 330، 331، 494، 525
سعد الأخبيّة	(من منازل القمر)	Saʿd al-aḫbiya (mansion lunaire à 8°34' en Verseau)	42، 331
سعد بلع	(من منازل القمر)	Saʿd bulaʿ (mansion lunaire à 12°51' en Capricorne)	42، 326، 331
سعد الذابح	(من منازل القمر)	Saʿd al-ḏābiḥ (mansion lunaire à 1°00' en Capricorne)	41، 326، 331
سعد السعود	(من منازل القمر)	Saʿd al-suʿūd (mansion lunaire à 25°42' en Capricorne)	42، 91، 326، 331
السماك	(من منازل القمر)	al-Simāk (mansion lunaire à 17°08' en Vierge)	40، 326، 331
السنبلة (= العذراء)	(من البروج)	Vierge	325، 328، 336، 330، 331، 338
شرف*	(من الحالات)	exaltation	15، 38، 38، 58، 525، 525، 528
الشمس	(من الكواكب)	Soleil	99، 10، 24، 27، 29، 30، 34، 38، 46، 58، 90، 91، 129، 130، 134، 141، 143، 145، 148، 156، 157، 191، 192، 197، 198، 200، 229، 308، 311، 320، 348، 363، 367، 368، 382، 387، 400، 409، 412، 417، 426، 431، 435، 441، 443، 473، 476، 484، 486، 490، 492، 496، 498، 512، 514، 528
- الشمس بمعنى الذهب		or	371، 387، 446
الشولة	(من منازل القمر)	al-Šawla (= al-Ibra, mansion lunaire à 21°25' en Scorpion)	41، 327، 331
الصرفة	(من منازل القمر)	al-Ṣarfa (mansion lunaire à 21°25' en Lion)	39، 40، 326، 331، 332
طالع	(من الحالات)	ascendant	29، 35، 334، 431، 525، 527، 528
الطرف	(من منازل القمر)	al-Ṭarf (mansion lunaire à 12°15' en Cancer)	39، 327، 331
طلوع الشمس	(من الحالات)	lever du Soleil	24، 29، 30، 58، 129، 308، 311، 320، 363، 476، 484، 492، 496، 498
العذراء (= السنبلة)	(من البروج)	Vierge	197، 200، 202
عطارد (= الكاتب)	(من الكواكب)	Mercure	99، 10، 27، 46، 91، 195، 200، 320، 382، 417، 457، 485، 514، 516، 517
العقرب	(من البروج)	Scorpion	25، 197، 199، 202، 325، 328، 330، 331
العوّاء	(من منازل القمر)	al-ʿAwwāʾ (mansion lunaire à 4°17' en Vierge)	40، 326، 331
الغفر	(من منازل القمر)	al-Ġafr (mansion lunaire à 1°00' en Balance)	40، 41، 326، 331
الفرغ المقدّم	(من منازل القمر)	al-Farġ al-muqaddam (mansion lunaire à 21°25' en Verseau)	42، 331
الفرغ المؤخّر	(من منازل القمر)	al-Farġ al-muʾaḫḫar (mansion lunaire à 4°17' en Poissons)	42، 327، 331
القلب	(من منازل القمر)	al-Qalb (mansion lunaire à 8°34' en Scorpion)	41، 327، 331
القمر (= الزمهرير)	(من الكواكب)	Lune	9، 10، 11، 15، 16، 23، 25، 27، 29، 34، 35، 36، 38، 39، 40، 41، 45، 46، 58، 59، 63، 91، 93، 133، 141، 143، 145، 148، 194، 198، 229، 230، 242، 244، 382، 417، 420، 426، 464، 490، 493، 494، 510، 514، 519، 522
- منازل القمر		mansions lunaires	13
- القمر بمعنى الفضّة		argent	369، 385، 387
القوس	(من البروج)	Sagittaire	198، 200، 201، 203، 325، 328، 330، 331، 332، 525
الكاتب (= عطارد)	(من الكواكب)	Mercure (litt. « le Scribe »)	195، 200
الكبش (= الحمل)	(من البروج)	Bélier	197، 199، 202
الكيوان (= زحل، المقاتل)	(من الكواكب)	Saturne (nom persan)	196، 203
مبيت القمر	(من الحالات)	domicile de la Lune	133

محظوظ من [...]*	(من الحالات)	en partage avec	23، 29
المرّيخ (= الأحمر)	(من الكواكب)	Mars	99، 10، 25، 27، 36، 37، 38، 46، 58، 194، 199، 202، 382، 417، 420، 424، 426، 427، 429، 431، 510، 511، 514، 528
المشتري	(من الكواكب)	Jupiter	9، 16، 23، 27، 29، 46، 195، 201، 203، 417، 419، 420، 421، 509، 514514، 527525525
المقاتل (= زحل، الكيوان)	(من الكواكب)	Saturne (litt. « le Combattant »)	196، 203، 229، 230، 417، 498، 514، 519
الميزان	(من البروج)	Balance	198، 201، 202، 203، 325، 328، 331
النثرة	(من منازل القمر)	al-Naṯra (mansion lunaire à 1°00' en Cancer)	39، 326، 327، 331
النطح	(من منازل القمر)	al-Naṭḥ (= al-Šaraṭān, mansion lunaire à 1°00' en Bélier)	34، 35، 36، 326، 331، 332
نظر / ناظر	(من الحالات)	entrer en aspect	25
النعائم	(من منازل القمر)	al-Naʿāʾim (mansion lunaire à 4°17' en Sagittaire)	41، 326، 327، 331، 332
الهقعة	(من منازل القمر)	al-Haqʿa (= al-Maysān, mansion lunaire à 21°25' en Taureau)	39، 326، 331
الهنعة	(من منازل القمر)	al-Hanʿa (= al-Ṭaḥāyī, mansion lunaire à 4°17' en Gémeaux)	39، 326، 331

فهرس أسماء الملائكة والجنّ والأرواح والروحانيّات

أبا نوخ (أبو نوخ ؟ = ميمون)	(من ملوك الجنّ)	321
أبجد	(من حملة العرش)	188، 191، 204
الأبيض	(من ملوك الجنّ)	142، 211
الأحمر	(من ملوك الجنّ)	194، 211، 320، 321
ارقيائيل / ارقيال / ارفيائيل / اوقيائل / محكماكيل (؟)	(روحانيّة القوس أو زحل)	328، 329، 330، 339
إسرافيل / سرافيل (339)	(من المسبّحين)	32، 56، 57، 102، 137، 145، 248، 322، 326، 329، 347، 362، 415، 416، 420، 437، 458، 460، 469، 471، 491، 521
اسكا / اسكى / أشكا / اسكر / اس / اسلى	(روحانيّة الحمل)	328، 329، 338
اسماكيل / اسماعيل	(روحانيّة حرف الطاء)	326، 329، 339
اسمون / اسمونا	(روحانيّة الأسد أو روحانيّة الزهرة)	328، 329، 338، 339
أشكا		انظر اسكا
اكميائيل	(روحانيّة حرف الواو)	329
العجليلل	(روحانيّة حرف الصاد)	329
الغاي / الفاى / الفاي / الغاراى / الماي	(رأس روحانيّة الماء)	327، 329، 339
اللول / اللوا	(من أعوان صاحب القبلة)	140، 141
الماي		انظر الغاي
المعيائل	(روحانيّة حرف الواو)	339
الهكع / الهكى	(روحانيّة عطارد)	339
اليايل / اليال	(من ملائكة الشمخيئيّة)	344، 355
انحوال / الحول	(روحانيّة المشتري)	329، 339
أنيائيل	(صاحب القبلة)	140، 141
اهجمليائيل / اهجملسال / اهحمليائيل / اهجمليائل / اهجميائيل / اهحمليال / اهجملياد	(روحانيّة حرف الصاد)	326، 329، 339
اهرائيل / اهوكيل	(روحانيّة حرف اللام أو الدال)	327
اهراطيل (انظر أيضا هراطيل)	(روحانيّة حرف الدال)	326، 339
أهل سرادقات المجد	(من طوائف الملائكة)	72
أهل السموات	(من طوائف الملائكة)	267
أهل السموات والأرض	(من طوائف الملائكة)	32، 146، 523
أهل السموات السبع	(من طوائف الملائكة)	72
أهل السموات العلى	(من طوائف الملائكة)	523
أهل العرش	(من طوائف الملائكة)	267
أهل الكرسيّ	(من طوائف الملائكة)	267
أهل الملأ الأعلى	(من طوائف الملائكة)	267، 269
اهواكيل / اهوائل	(روحانيّة حرف الزاي)	329، 339
اهوكيل		انظر اهرائيل
بتكفيل / بنكفيل	(روحانيّة حرف الحاء)	329
بخرال / بخوال / بحاراد / الحوال / بجراد	(روحانيّة القوس)	329
بدرش		انظر بروس
بدوس		انظر بروس
بديائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	345، 355
برقان	(من ملوك الجنّ)	211، 320، 321
بروس / بدرش / بدوس	(الملك الموكّل بحروف الألف)	491

بنيافا		انظر بيسا
بهليائيل	(روحانيّة حرف الزاي)	329
بيسا / بنيافا	(رأس روحانيي الأرض)	327
تاقميم / قاقميم / تلقيم / ثافميم	(رأس روحانيّة الهواء)	327، 329
تعويل / تقويل / نكويل / لغويل / تطويل	(روحانيّة الثور)	329، 339
تلقيم		انظر تاقميم
تنكفيل		انظر ينكفيل
التوابع (الأحمر أبو التوابع)	(من أنواع الجنّ)	320، 321
ثافميم		انظر تاقميم
جبرائل	(من المسبّحين)	205، 329، 491
جبريائيل	(من المسبّحين)	136، 211، 218، 326، 355
جبريقيل	(من أعوان صاحب الغرب)	140
جبريل / حندير (329)	(من المسبّحين)	55، 57، 109، 118، 136، 194، 205، 218، 248، 269، 301، 322، 326، 329، 338، 346، 361، 415، 421، 449، 458، 470، 471
الاسم الجبريليّ		420
جرتيائيل / حرييائل / جرثيائل	(من أعوان صاحب المشرق)	140، 143
جرمكيائل		انظر حرمكيائيل
جريائيل	(روحانيّة حرف الباء)	339
جريدوم	(من رياح الشتاء)	148
الجنّ	(اسم جنس)	61، 89، 95، 98، 154، 156، 179، 180، 193، 218، 220، 223، 318، 319، 322، 349، 354، 442، 472، 493، 522، 523، 524
جولالا		انظر حولالا
جبريقل		انظر خيريقيل
حدود		انظر خدود
حرفائه		انظر حرماية
حرماية / حرفائه	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
حرمكيائيل / جرمكيائل	(من أعوان صاحب الجنوب)	140، 145
حرميائل / حرمائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
حرييائل		انظر جرتيائيل
حسبيائل / حسنيائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حفظيائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حقيائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حكميائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حلميائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حمديائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حملة العرش		188، 191، 269، 322
حندير (خطأ لجبريل)		انظر جبريل
حنيائل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
حهتكفيائيل	(من التسبيح الرابع)	523
حولالا / جولالا / خولالا / حولاحولا	(روحانيّة حرف النون)	327، 329، 339
حيائل / حيائيل / خيائيل	(من ملائكة أسماء الله التي في أوّلها الحاء)	486
خدود / حدود / خذوذ / جدوه	(روحانيّة حرف الكاف)	326، 329، 339
خليائيل / حليائل / منفريائل	(من ملائكة الشمخيثيّة)	345، 355
خيائيل		انظر حيائل

خيريقيل / خيرثقيل / خيرنقيل / جبريقل	(من أعوان صاحب الغرب)	148
خيلهوب / خيلهون / خيلصوب	(ملك مذكور في دعاء صاحب الغرب)	149
دجبائل / دحيال / درخيائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	345
دخيائل / دحيائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
درخميائيل / درحميائيل	(من أعوان صاحب المشرق)	140، 143
درخيائيل		انظر دجبائل
دردبائيل / دربائل / دودبائل / ذوذبائيل	(صاحب المغرب)	136، 140، 148، 327، 329، 339، 345، 355
دررنائيل		انظر زوربائيل
درعبائل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	136
درعادوم	(من رياح الشتاء)	148
درفبائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	346، 347، 355
درمبائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	346، 355
دربائل		انظر دردبائيل
الدمرياط		انظر الطمرياط
دنبائل	(صاحب المشرق)	140، 143
دودبائل		انظر دردبائيل
دبباج	(خديم صاحب يوم الأربعاء)	320
ذظغش	(من حملة العرش)	188، 194، 205
ذوذبائيل		انظر دردبائيل
رفبائيل / رقبائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
رقمائل	(روحانيّة حرف الدال)	327
رقبائل		انظر رفبائيل أو روقبائيل
رهبائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	343
روبيائيل / روبيائيل / زوبيابيل (= روفبائيل)	(روحانيّة حرف الميم)	326، 339
روح القدس		269
روزبائل / روزبائيل		انظر زوربائيل
رؤساء الملائكة	(من طوائف الملائكة)	269
روفبائيل		204، 211، 326، 327، 329، 338
روقبائيل / رقبائل	(من ملوك الملائكة)	136، 192، 218، 223، 329، 341
الزبانيّة (= الملائكة الموكّلين بالنار)	(من طوائف الملائكة)	50
زوبيابيل		انظر روبيائيل
زوربائيل / روسابل / روزبائل / روزبائيل / زوزبائيل / دررنائيل	(روحانيّة حرف الهاء)	326، 339
سالم		308
سحطائل / عطائل	(روحانيّة حرف الضال)	329
سراحيل	(روحانيّة الحمل)	326
سراطكائيل	(روحانيّة حرف الياء)	329
سراطيل / اسواطل	(روحانيّة الأسد)	329
سرافيل		انظر إسرافيل
سرحماكيله / سرحماكيل (انظر أيضا سركماكيل)	(روحانيّة حرف الفاء)	329، 339
سرفبائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
سركماكيل / سرحماكيل / سركمائيل / سراطكائيل / سراكيطائل	(روحانيّة حرف الياء)	326، 329
سركبائيل / سركبائيل / شراكيطابل	(روحانيّة حرف الياء)	326
سعفيال / شغفيائل / سعفبائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	349، 355
سقفيال / سعفيال / سغفيال / شعيال	(من ملائكة الشمخيئيّة)	349
سقبياوزنح / نيبَافَاوزنح / ينسيان	(رئيس ملائكة أسماء الأفعال)	338
سمخيائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	136
سمخيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	136

سمسمائيل (= شمشمائيل ؟)	(خادم الثلاثاء)	37، 137، 194، 205، 218، 347، 355
سمعميائيل	(من أعوان صاحب المشرق)	140
سمعيائل		143
سمكيائيل	(روحانيّة الدلو)	329
سميائيل / شميائيل	(من روحانيّي أسماء الأفعال)	338
سنيائيل	(ملك مذكور في دعاء خلخلة الهوى)	222
سهيائيل	(روحانيّة حرف الباء)	326، 339
سوغيائيل	(من أعوان صاحب الغرب)	148
الشباب	(شعبة من الجنون)	156
شتنخ	(من حملة العرش)	188، 195، 205
شراكيطائل		انظر سركيائيل
شرخيائل / شرحيائيل	(ملك مذكور في دعاء خلخلة الهوى)	222
شرغيائل (= شوغيائيل ؟)	(من أعوان صاحب الغرب)	140
شرفطيائيل / شرقطيائيل / قطائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	343، 355
شرياطائل / شرياطيل / سرفطيائل	(روحانيّة القوس)	329
شغفيائل		انظر سعفيال
شمشمائيل (= سمسمائيل ؟)	(خادم الثلاثاء)	137، 194، 211
شمعيائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى ومن أعوان صاحب المشرق)	136، 140، 143
شمهورش / شمهروش	(من ملوك الجنّ)	147، 194، 211
شميائيل		انظر سميائيل
شوغال	(من العفاريت الأربعة)	194، 319، 320، 321
شوغيائيل (= شرغيائل أو سوغيائيل ؟)	(من أعوان صاحب الغرب)	140
الشياطين	(اسم جنس، من أنواع الجنّ)	24، 52، 80، 318، 319، 349، 468، 523
الشيطان		79، 80، 137، 350
الشيطان الرجيم (= الشيطان)		71
الشيطان المريد (= الشيطان)		424
الصافّون	(من طوائف الملائكة)	72، 266، 472
صخر الجنّيّ	(جنّيّ مارد)	193
صرصريائيل	(روحانيّة السنبلة)	329
صرفيائيل	(صاحب الجنوب وروحانيّة السنبلة)	140، 145، 148، 195، 205، 211، 218، 326، 338
صمخياكيل	(روحانيّة الحوت)	329
صمهيائل	(روحانيّة حرف الخاء)	329
صنعيق	(من العفاريت الأربعة)	319، 320، 321
صهسائل		انظر مهيائيل
صهميائل	(روحانيّة حرف الخاء)	338
صهيائيل / صميائيل	(روحانيّة حرف الخاء)	339
صهيكيل / هنكوليل	(روحانيّة الميزان)	329
صوريائل / هوويائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	347
صوريائل		انظر هوويائيل
طاخيل	(من أعوان صاحب القبلة)	140، 141
طاطائل	(من دعاء دائرة أسماء عيسى، روحانيّة حرف ك)	137، 327، 329، 339
طحيطمغيليال	(من التسبيح الثالث)	523
طرطيال / طرطيائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	348، 355
طرفيال		انظر فرطيائيل
طبعنين / طبغين / طيعتين	(من رياح الربيع)	141
طعموته / طعموثه	(من ملائكة الشمخيئيّة)	345

طعيائل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
طفينا	(روحانيّة الشمس)	339
طلهكفيائيل / طهكفائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	136
الطمرياط / الدمرياط / ظمرياط	(من العفاريت الأربعة)	193، 319، 320
طنيائل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
طهكفائيل		انظر طلهكفيائيل
طوطيال / طوطيائل	(من ملائكة الشمخيثيّة)	344، 355
طيعتين		انظر طبعنين
طيكل	(من حملة العرش)	188، 195، 204
ظمرياط		انظر الطمرياط
عادود / عادون	(من رياح الصيف)	143
عحليخبال / عجلنحيال / عجلنجيال	(من ملائكة الشمخيثيّة)	348، 355
عرقيائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
عزرائيل / عزريائيل	(من المسبّحين)	56، 57، 137، 196، 205، 211، 218، 322، 326، 329، 339، 345، 355، 362، 458، 474، 491، 521
عسائل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
عشقرسيال / عشقرميايل	(من ملائكة الشمخيثيّة)	345، 355
عصفريال / عصفريائل	(من ملائكة الشمخيثيّة)	345، 355
عضيائل / عطائل (انظر أيضا سحطائل)	(روحانيّة حرف الضاد)	339
عطسلنيل (= عطائل / شطائل ؟)	(روحانيّة حرف الضال)	329
العفاريت	(من أنواع الجنّ)	193، 194، 319، 322، 323
عقددون	(من رياح الربيع)	141
عقيائل	(روحانيّة المرّيخ)	329، 339
علهيال	(من ملائكة الشمخيثيّة)	348، 355
عليططنيتا / عليططنثيا / غليططيثا	(من ملائكة الشمخيثيّة)	345
عنديد / عنديل	(من رياح الخريف)	145
عينائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137، 195، 204، 211، 218
غليططيثا		انظر عليططنيتا
فراسكيل / قطراسل / فراسيل / فراسيل	(روحانيّة حرف القاف)	326
فرخيائيل / وحيائل	(من أعوان صاحب الجنوب)	145
فرطيائيل / قرطيائل / طرفيال	(من ملائكة الشمخيثيّة)	345، 355
فرغوثيل	(من أعوان صاحب القبلة)	140، 141
فروس / فروش	(خليفة الملك الموكّل بحرف الألف)	491
فضفيائيل / قصفيائل / فصفيائل	(من ملائكة الشمخيثيّة)	345، 355
فضقر	(من حملة العرش)	188، 196، 205
فطرائل		انظر لكزيائل
ففيائل	(روحانيّة الجدي)	329
فلديائيل		انظر قلديائيل
فليافل / فليافيا	(رأس روحانيّة التراب)	329
فهقائيل	(روحانيّة الثور)	338
فهيائيل	(روحانيّة الثور)	329
قاقميم		انظر تاقميم
قرطيائل		انظر فرطيائيل
القرين	(من أنواع الجنّ)	309
قصفيائل		انظر فضفيائيل
قضحيائل / قصميائل / قضميائيل	(من أعوان صاحب الغرب)	140، 148
قطائل		انظر شرفطيائيل

قطريائيل	(روحانيّة حرف القاف)	329
قلديائيل / فلديائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	345، 355
قلماميم / قليم	(رأس روحانيّة النار)	327، 339
قمراكيل		انظر همراكيل
قمياتيل / قميائل	(من أعوان صاحب الجنوب)	140، 145
كافون	(من رياح الخريف)	145
كالكيائل		انظر كلكيائيل
كرساية	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
كرسائل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
كرفيائيل / كرقيائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	343، 355
كرميائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
الكروبيّون	(من طوائف الملائكة)	72، 221، 266، 472
كسفيائيل / كشفيائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	136، 341، 343، 347، 355
كفهيائل	(روحانيّة السنبلة)	329
كفيائيل	(روحانيّة حرف الحاء)	329، 339
كلكيائيل / كالكيائل / كليائل (انظر أيضا كفيائيل)	(روحانيّة حرف الحاء)	326، 329، 338
كلماكيل	(روحانيّة حرف الجيم)	339
كلميا / كلمنعا	(روحانيّة الأسد)	329
كيدح / ليدرح	(من رياح الصيف)	143
لطابطا	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
لكزيائل / فطريائل (؟) / نطرائيل (؟)	(روحانيّة حرف القاف)	339
لوخا / نوخا	(روحانيّة حرف الغين)	326، 339
لوذا / لودا / لوزا	(روحانيّة حرف الطاء)	326، 329، 339
لوما	(روحانيّة حرف العين)	326، 329، 339
ليدرح		انظر كيدح
ماسورا	(من رياح الربيع)	141
مبدعائل		انظر مدعيائيل
مبدعيل / مبدعائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
متقريائيل		انظر منقريائيل
محكماكيل		انظر ارقيائيل
مجرد / محرد	(من رياح الشتاء)	148
مدرس / مدوس	(من أعوان الملك الموكّل بحرف الألف)	491
مدعيائيل / مبدعائل / مبدعائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	342
مدوس		انظر مدرس
المذهّب	(من ملوك الجنّ)	145، 193، 193، 211، 320
المذهّب الكبريت		320
مرّة	(من ملوك الجنّ)	211
مرحيائيل / مرغيائل	(من أعوان صاحب الجنوب)	140
مرفيائيل	(روحانيّة حرف الزاي)	329
مرقيابل		انظر هوفيائل
مرمون / مرمورن	(من رياح الصيف)	143
مروقيائيل / مرويائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
المسبّحون	(من طوائف الملائكة)	55، 72، 220، 266، 523
مسميمون / مسميون / مسيميمون	(من رياح الصيف)	143
معديائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	345، 355
معمور	(من رياح الشتاء)	148
معيائيل / معميائل / معميائيل		انظر هميائيل

الملائكة	(اسم جنس)	37، 39، 43، 46، 61، 68، 72، 76، 80، 81، 85، 105، 137، 139، 140، 142، 152، 154، 217، 222، 223، 228، 231، 248، 267، 268، 269، 282، 283، 284، 289، 301، 317، 345، 346، 349، 351، 363، 437، 449، 454، 464، 471، 472، 490، 491، 493، 512، 522، 523، 524
ملائكة الأرضين السفلى	(من طوائف الملائكة)	523
ملائكة الأفعال	(من طوائف الملائكة)	437
الملائكة الأكابر	(من طوائف الملائكة)	447
ملائكة الانفعال	(من طوائف الملائكة)	437
ملائكة التسخير	(من طوائف الملائكة)	55، 437
ملائكة التصريف	(من طوائف الملائكة)	266، 437
ملائكة الثاقوفة	(من طوائف الملائكة)	134
ملائكة حضرة الله	(من طوائف الملائكة)	473
ملائكة ربّ العزّة	(من طوائف الملائكة)	525
ملائكة سعد	(من طوائف الملائكة)	43
ملائكة العذاب	(من طوائف الملائكة)	37
ملائكة العرش	(من طوائف الملائكة)	194، 195، 196، 204، 205، 267، 342
ملائكة العظمة	(من طوائف الملائكة)	523
ملائكة الفلك	(من طوائف الملائكة)	524
ملائكة اللوح	(من طوائف الملائكة)	91
الملائكة المقرّبون	(من طوائف الملائكة)	222، 263، 472
ملائكة نحس	(من طوائف الملائكة)	43
ملك الرعدة		437
ملك الزهرة		437
الملك الموكّل بالألف		489
منصع	(من حملة العرش)	188، 194، 205
منعا / منقا	(من رياح الربيع)	141
منقريائيل / متقريائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	345، 355
منكر		69
مهلاكيل (= المذهّب الكبريت)	(صاحب الساعة الأولى من يوم الأحد)	320
مهميائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
مهيائيل / صهسامل	(روحانيّة حرف خ ومن ملائكة الشمخيئيّة)	326، 329، 338، 342، 355
موريائل / موديائيل / موريائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	341
ميسور / ميسون	(من رياح الخريف)	145
ميططرون	(من التسبيح الثاني)	523
ميكائيل	(من المسبّحين)	56، 57، 137، 195، 204، 211، 218، 248، 322، 327، 329، 339، 342، 355، 437، 458، 491، 521
ميمون	(من ملوك الجنّ)	194، 211، 308، 321
نطرائيل		انظر لكريائل
نكويل		انظر تعويل
نكير		69
نوخا		انظر لوخا
نوريائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	136

نيطيائيل / نيطائيل	(من ملائكة دعاء دائرة عيسى)	137
نيعون		انظر يعفون
نيكفيل	(روحانيّة حرف الحاء)	339
نِيبَاقَاوزنح		انظر سقيابَاوزنح
هاروس	(من أعوان الملك الموكّل بحرف الألف)	491
هدسيائيل / هرسائيل	(ملك مذكور في دعاء خلخلة الهوى)	222
هدلياج / هدلياح / هدلياخ	(من العفاريت الأربعة)	319، 321
هراطيل (انظر أيضا اهراطيل)		329
هراكيل / همراكيل / همزاكيل	(روحانيّة حرف السين)	326، 327، 329، 339
هرس	(من أعوان الملك الموكّل بحرف الألف)	491
هرسائيل		انظر هدسيائيل
هرقيائيل / هرفيائيل / هرقيال	(من ملائكة الشمخيئيّة)	349، 355
هريائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	355
هسفيائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	344، 355
هللوليا	(من التسبيح العاشر)	522، 524
همراكيل / همزاكيل / همرائيل / هطرائيل / قمراكيل	(روحانيّة حرف السين أو الشين)	انظر هراكيل
همياثيل / معيائيل / معميائل / معميائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	342
هنكوليل		انظر صهيكيل
هوزح	(من حملة العرش)	188، 195، 204
هوفيائل / هوفاقيل / مرقيائل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	346
هوويائيل	(من ملائكة الشمخيئيّة)	انظر صوريائل
وحيائل		انظر فرخيائيل
يتقياب	(رأس روحانيّة التراب)	339
يعفون / يفعون / نيعون	(من رياح الخريف)	145
ينسيان		انظر سقيابَاوزنح
ينكفيل / سكفل / تنكفيل	(روحانيّة حرف الحاء)	326

فهرس الكلمات السحريّة

آل / يال	(من أسماء الله العبرانيّة)	220، 344، 356، 490
آه		316، 317، 435
اباجون / اياجون	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
أبديه		انظر ايديه
أبش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
ابلوهم / ابلوهير / ايلوهم / يايلهم / ابلوهيى	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
ابهاني	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
اجراره / احوارة	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
أجوتها / أخوتها	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
احوارة		انظر اجراره
أخوتها		انظر أجوتها
اسماطون		انظر اشماطون
اسميثا		انظر اشمياتا
اسمياياخاكالموثا / اشمياياخاكالموثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351
اسيزونا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
اشبيه		انظر اشبيه
اشراهيا	(من أسماء الله العبرانيّة)	522
اشماطون / اسماطون	(من « الأسماء الشريفة »)	308
اشمخيتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
اشمياتا / اسميثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	358
اشمياياخاكالموثا		انظر اسمياياخاكالموثا
اشبيه / اشبيه	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
اصباوت / ياصباوت	(من أسماء الله العبرانيّة)	220، 344، 356، 490
اطون	(من « الأسماء الشريفة »)	308
ادوناي	(من أسماء الله العبرانيّة)	220، 344، 356، 490
اعه	(حروف الحمل)	328، 331
اعهطحفش	(حروف الألف من خاتم سليمان)	324
افشامقش	(من « الأسماء الشريفة »)	309
الاركياط / الاركياظ	(من « الأسماء الشريفة »)	308، 309
التوخ / النوخ / النخوخ / النوج	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
الخيلومه	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
النخوخ		انظر التوخ
النوار قطع النور	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
النوخ / النوج		انظر التوخ
الوهيخا / الوهيجا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 358
أليم	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
انوخ	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	315، 316
اهط	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
اهنيتا / اهنيثا		انظر اهيتا
اهي		248
اهيا	(من أسماء الله العبرانيّة)	220، 248، 490
اهيتا / اهيثا / اهنيتا / اهنيثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
اياجون		انظر اباجون
ايديه / ايه ايه / أيديه / أبديه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	352، 358

ايل	(من أسماء الله العبرانيّة)	315، 316، 345
ايلوهم		انظر ابلوهم
ايه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	315، 349
أيوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
باجون	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
باهليهليود	(من « الأسماء الشريفة »)	309
باهيا	(من أسماء الله العبرانيّة)	524
بحشهشلطوش / لجشهشلطوش / بعشهشلطوش	(حروف يوم الأربعاء وهدلياج)	320، 321
بدوح	(اسم الوفق المثلّث ومن البرهتيّة)	496، 501
برخيلاس / برخلاس	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
برشان	(من البرهتيّة)	501
برنار / يونار	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
برهتيه	(من البرهتيّة)	501
برهش	(من البرهتيّة)	501
برهيدلا / برهدلا	(من البرهتيّة)	501
بزجل	(من البرهتيّة)	501
بسكرتيا / يشكرتنا / يشكرتنا / بشكريثا / بشكرتيا / يشكرسا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	352، 358
بسكليخ		انظر يشكيلخ
بشلحطط	(من « الأسماء الشريفة »)	308
بشليوش / سليوش	(من « الأسماء الشريفة »)	308
بِصا		انظر يصا
بطد	(السطر الأوّل من البدوح)	499
بطيه	(من البرهتيّة)	501
بعج	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
بعرققوش		انظر يعرققوش
بعشهشلطوش		انظر بحشهشلطوش
بعلل		انظر تعلك
بغتم	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
بل	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
بلتادروج / يلتادروج	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
بلجان / يلجان	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
بنفهما		انظر سغهما
بهشهش	(من عزيمة بساط سليمان)	323
بهكش		انظر يهكش
بهلهليوه	(من « الأسماء الشريفة »)	308
بهوان / يهوان	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
بيخ	(حروف السنبلة)	331
تابونة / يابونه / ياتونة	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
تخايد	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
ترقب	(من البرهتيّة)	501
تظخز / تطجزج / ثظخز	(من أسماء دعاء خلخلة الهوى)	223
تعلك / بعلل	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
تغليه		انظر يعلبه
تكابد / تكايد	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
تمسيتا / تمسا		انظر تمشيثا
تمش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
تمشيثا / تميشيثا / تمسيتا / تمسا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	341، 356
ته	(حروف الجدي)	331

تيلش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
ثظخز		انظر تظخز
ثمود / يمود / سمود	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
جادوخيازيم / جادوخيانيم	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
جاليتك / جاليتد / حاليتك / حاليتد	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
ججها		انظر ححها
ججهتا / حجهتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342
ججهتي / ججهثي / حجهتي / حجهتي	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342
جرجلفة		انظر نحرحلفة
جمز	(حروف الثور)	328، 331، 336، 338
جمزبختد	(حروف الدال من خاتم سليمان)	324
جهللي / جهلامن / جهلاس / جهلاس	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
جيبورة	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
حاكلموثا		انظر خاكلموتا
حاليتك / حاليتد		انظر جاليتك
حبرجلفة		انظر نحرحلفة
حثيبا		انظر خيبتا
حجها		انظر ححها
حجهتا		انظر ججهتا
ححها / ججها / خجها / حجها	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	350، 357
حجج / خجج	(من عزيمة بساط سليمان)	323
حفش	(حروف القوس)	331
حفطط	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
جهلامن / جهلاس		انظر جهللي
حيوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	310، 313
خاكلموتا / حاكلموثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	358
خالدين	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 358
خامت / خابيت	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
خبوبه / خبويه		انظر خوبة
ختد		انظر خشد
خجج		انظر حجج
خجها		انظر ححها
خشد / خقد / ختد	(من حروف الجدي)	328
خفش	(من حروف القوس)	328
خقد		انظر خشد
خنيثا		انظر خيبتا
خوبة / خبوبه / خبويه	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
خوطفيل	(من البرهتيّة)	501
خوطير	(من البرهتيّة)	501
خيبتا / حثيبا / خنيثا / خيبتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
داعوج	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	315، 316
دالوم / دا الدم	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
دريوتاطلمتالهثا / دريوتاطلمثالهـا / دريوثاطلمثاكهثا / دريوتا طلمتا لهتا /يادريوتاطلمثالهثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	350، 357
دكجط / دعحط / ذكحط / دكجحط / دكحط	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	344، 356
دمسج / دمشج / دمشنج / دميثج / دمشج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
دمهوثا / دمهرثا / دمهوتا		انظر دهموتا

دهش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
دهموتا / دمهوثا / دمهرثا / رمهوثا / دهموثا / رهموثا / دمهوتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	341، 347، 357
دهوج	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	316
ديعوج	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	316
ديلواخالخ / ديلوخامح / يلوحاح / يلوخائح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 358
ديموم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
ديمومة	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
ديوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	310، 317
ذكحط		انظر دكجط
ربخ	(حروف السنبلة)	328، 336
رت	(حروف العقرب)	331
رثن	(حروف العقرب)	328
رمهوث		انظر دهموتا
رموظتف / مورطيف / رموطتف / رموطيف	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342، 356
زيذوح / يدوج	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
سايا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
سبيفيال	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
ستيطع / شطيثع / سطثيع	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349
سسل	(حروف السرطان)	331
سسوم		انظر سيوم
سطتخي / سطيحى	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
سطتيع	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
سطيحى		انظر سطتخي
سغهما / سفها / شفهما / بنفهما	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	343، 356
سفشقهيور		انظر شفشفهيوب
سفشهيوت / شفشهيوب / شفشيهوت	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342
سفهما	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	انظر سغهما
سقسال		انظر سيقسال
سكر	(حروف السرطان)	328
سلام	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
سَلشْيتا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
سلطيع		انظر شاطيع
سلوثنود	(حروف الجيم من خاتم سليمان)	324
سليخوثا / سليخوتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342، 356
سليلسون		انظر سيلسون
سليوش		انظر بشليوش
سمخيه / شمخيه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	352
سمنيدريس		انظر سميدريس
سموشيا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342
سمود	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	انظر ثمود
سمياس / شمياس	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
سميدريس / سمنيدريس	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
سهريوتا / سهريوثا / شهريوثا / سهر يوتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 357357
سو ميكيفال		انظر شومشكيفال
سيخيا / سيخياياد / شيخيا / شتخيا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
سيخياياد		انظر شتخيا
سيقدم	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
سيقسال / سقسال	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141

سيلسون / سليلسون	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
سيلنون	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
سيوم / سسوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	310
شاطيع / سلطيع	(من « الأسماء الشريفة »)	308
شتخيا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	انظر سيخيا
شتيطيثع / ستيطثع / شتيطيثع / شيطثع	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	343
شجز		انظر شخز
شحشط	(من عزيمة بساط سليمان)	323
شحشطوط / شحشلوط	(من عزيمة بساط سليمان)	323
شخز / شجز / شخزي	(من أسماء دعاء خلخلة الهوى)	223
شدّاي	(من أسماء الله العبرانيّة)	220، 344، 345، 356، 490
شراهيا	(من أسماء الله العبرانيّة)	220، 248، 490، 524
شرتكفيال		انظر شوستكفيال
شرسيا / شرشيا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 357
شطتخي / شطثخى / شطحى	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348
شططلاكوش / شطلططلكوش	(حروف يوم الأحد وصنعيق)	321
شطيثع		انظر ستيطع
شطيطيتع / شيتطيثع	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
شعيثا		انظر مشطيتا
شفشفهيوب / شفمسهوب / شفمشهيوت / شفشهوث / شفشعهيوب / سفشقهيور	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	350، 357
شفشهيوب / شفشيهوت		انظر سفشهيوت
شفمسهوب / شفمشهيوت		انظر شفشفهيوب
شفهما		انظر سغهما
شلخيوتا / شلخوثا / شليخوثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342
شليموت	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
شليوثا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
شمخاد	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351
شمخاهر	(من البرهتيّة)	501
شمخوتيا / سمخويثا / شمخوثيثا / شمخوثيا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	341، 356
شمخية / سمحيه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	358
شمخيثا / شمخيثا / شمخيتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	341، 356
شمعيتوتى		انظر متمعتوتى
شمغيثا / شمعيتا / سمعثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 357
شمهاهر	(من البرهتيّة)	501
شموشيتا / شيموسا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
شمياس		انظر سمياس
شميوشيتا / شيموشيثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342، 522
شنا / شينا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351
شهريوتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	انظر سهريوتا
شهف	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
شوتا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
شوستكفيال / شوقـكيفيال / شوشكتفال / شرتكفيال / شومتكفيال	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	344
شومشكيفال / سو ميكيفال	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
شيتة / شيبيه / شيبية / شيتا	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313، 358
شيخيا		انظر سيخيا
شيموسا		انظر شموشيتا
شيموشيتا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522

شينا		انظر شنا
صقط / صفط	(حروف الميزان)	328
ضكظ / طكض / طكظ	(حروف الدلو)	328
طاخول	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
طاسوم	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
طرب / طوب	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
طسوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	310، 313
طعفوعتج / طفعوعتج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
طعموتت / طمعموثث / طعموتث / طعموته / طعموت	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	346، 356
طف	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	343
طفطاثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	343
طفعوعتج		انظر طعفوعتج
طفف	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
طكض / طكظ		انظر ضكظ
طمعموثث		انظر طعموتت
طهرطبتا / طهرطيثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
طهوج		انظر طيهوج
طوب		انظر طرب
طوران	(من البرهتيّة)	501
طيتهوج		انظر طينهوج
طيرهوج / طيهروج / طهيوج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	347، 356
طيعوعتج / طعفوغنج / طفعوعتج / طفوعنج / طيعوعتج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	343
طينهوج / طيتهوج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	347
طيهوج / طهوج / طسهوح / طيهروج / طهروح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	344، 356، 356
ظهرطيتا / ظهرطيشا / ظهرطيثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348
عاتف / عليف	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	343
عجرميس	(من أسماء الشمس والقمر من الصيف)	143
عط	(حروف الميزان)	331
عطموتت / طعموثث / عطموته / طعمويه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	346
علشاقش	(من « الأسماء الشريفة »)	308، 309
علشق / علقش	(من « الأسماء الشريفة »)	308، 309
علشقوم	(من « الأسماء الشريفة »)	308، 309
علقش		انظر علشق
علمش / غلمش	(من البرهتيّة)	501
علميتا / علميثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 357
علوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	310
عليططنيتا / عليططنيثا / عليططينتا / علططنيثا / عليططيتتا / علططنيثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	346، 356
عليف		انظر عاتف
عهيتج / عهيتح / هيتج / عهنيج / عهسح / عهيتخ / عهسح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	347، 356، 357
عيتج / عيتح / هبنج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	347
عيثيحج		انظر عيهتج
عيجسعا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
عيناتا / عيناثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 358
عيهتج / عيثيحج / عينخج	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	347
غبنجج / عسح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
غياهاكيد	(من البرهتيّة)	501
غلمش		انظر علمش
فتكا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	344، 356

فجش		انظر فخبش
فحظث / فجظث		انظر فظجث
فخبش / فجش	(من أسماء دعاء خلخلة الهوى)	223
فرسا / فرشا / فرسايا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 357
فرمزان / قزمزان	(من البرهتيّة)	501
فظجث / فحظث / فجظث / فطجث / فظخث	(من أسماء دعاء خلخلة الهوى)	223
فلشاقوم	(من « الأسماء الشريفة »)	308
فلنهود	(من البرهتيّة)	501
فليط	(من البرهتيّة)	501
فنطش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
فيعوج	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	315، 316
قبص / قيص / قيص	(حروف الجوزاء)	328، 331
قح / فح / قَحٍ	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
قزمزان		انظر فرمزان
قظوش / فطوش	(من عزيمة بساط سليمان)	323
قيصغظلكض	(حروف الباء من خاتم سليمان)	324
قيض / قيض	(حروف الجوزاء)	انظر قبص
كثهوش		انظر كشكش
كروحجطب / كروخجطب / كروحطب / كروخجطب / كروحطب	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342، 356
كرير	(من البرهتيّة)	501
كسطسطسى / كسطلطلنى		انظر محسطسطى
كشكش / كثهوش / كشلش	(من عزيمة بساط سليمان)	323
كشكشليعوش	(حروف يوم الثلاثاء وشوغال)	320
كشلش		انظر كشكش
كض	(حروف الدلو)	331
كظهير	(من البرهتيّة)	501
كفقة / لفف / لهفف	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
كلوم	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	310
كهف	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
كوبيم	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
كوريا		انظر لوريا
لاتون / لاثوم	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
لجشهشلطوش		انظر بحشهشلطوش
لسطسطى		انظر محسطسطى
لفف		انظر كفقة
لكوشتنا / لكوشتنا / لكوشيتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
لنيتا / لسا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	358
لهفف		انظر كفقة
لهكوش	(من حروف المذهّب الكبريت)	320
لوتاري	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
لوريا / كوريا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	352، 358
لوعاليه	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
لويا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
ليهوش	(من عزيمة بساط سليمان)	323
ليوش	(من عزيمة بساط سليمان ومن تسبيح أصحاب النواميس)	323، 521
ماجون		انظر ياخوت
ماعوج	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	315، 316
مايوحا	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313

مبارح		انظر ميارج
متمعتوقى / نتمعتوقي / شمعيتوتى / ميمعثوقى	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348
متوتا / مثوبا / مثوثا / منوبا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	350، 357
مثال سبا / مثال وسبا	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
مثوبا / مثوثا		انظر متوتا
محسطسطى / كسطسطسى / لسطسطى / كسطلطلنى	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
مخاب	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
مخايد	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
مخبديلة / مخيدله / محيدِ لَه	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
مدهائيل / ندهاسل	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
مربورة / مريوده	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
مرقودادهورا / مرقودا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 357
مرقيلا / مرقوبلا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 357
مروامرمر / مرومرمر	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	352، 358
مريوده		انظر مربورة
مزجل	(من البرهتيّة)	501
مشطيتا / مشطيثا / شعيثا / مسطيثا / مشطيثا / مشطيثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	346، 356
مطط	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
مططهطط	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
معبرتونا / معبرتوثا / معبرثوثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348
معمثوفى		انظر ممعتوفي
مفح		انظر مقح
مفرتوتا / مفرثوثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
مقح / مفح / قَحِ	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
ملخي / منخى / مىحى / ملخا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357، 357
مليطنهيا / مليطيهيا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	347، 357
ممعتوفي / معمثوفى	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	357
منخى		انظر ملخي
منطيثا / منطئتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 358
منوبا		انظر متوتا
مهراقش	(من « الأسماء الشريفة »)	308، 309
مهليتح / مهليتلح / مهليتج / مهليتلخ / مهليتح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	345، 356
مهولاج / مولاح	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
مورطيف		انظر رموظتف
مولاح		انظر مهولاج
ميارج / مبارح	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
ميمعثوقى		انظر متمعتوقى
نحرحلفة / جرجلفة / حبرجلفة	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
ندو / نود	(حروف الحوت)	328، 331
نشريوتا / نشريوثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351، 357
نمو شلخ	(من البرهتيّة)	501
ننشا		انظر نيتا
نود	(حروف الحوت)	انظر ندو
نورشيت / نورست	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	342، 356
نوريتا / نوريثا / نويثا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 357
نيتا / نيثا / ننشا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351
نيرات	(من البرهتيّة)	501
هاعوج	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	315

هبنج		انظر عبنج
هشطش	(من حروف المذهّب الكبريت)	320
هشطشلهكوش	(حروف يوم الأحد وطمرياط)	320
هصباوت	(من أسماء الله العبرانيّة)	220
هصصب / هصصيف	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	353
هطح	(حروف الأسد)	328، 331
هطمهيل	(من الأسماء الشيموتيّة)	522
هف / هيف	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
هللوالىحا / هللوليا	(من الأسماء الشيموتيّة)	522، 524
هملوخيم / هملوخين / هملوخين / هملوحم	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
هههصلي / هههصل / هههصيل	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	353
هو به		انظر هويه
هوتيم		انظر هويقيم
هوسيتا / هوشيتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351
هولا	(من البرهتيّة)	501
هوه		220
هويقيم / هونقيم / هوتيم	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
هويه / هو به	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 357
هي		248، 360
هيبورش	(من « الأسماء الشريفة »)	308، 309
هيتج		انظر عهيتج
هيططليوتا / هيططليوثا / هيططليوتا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	350، 357
هيطوب	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
هيف		انظر هف
واحصصلى / واحسملي / واحبيصلى	(من طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان)	317
والوتازي / يالوترا / يالوترا / يالوكاديلو	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349
واه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
وشامالخ / وشامالح / وسامامح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
وشيا / وشبثا / وشيتا / وشا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	352، 358
وهه / وه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	348، 352، 357، 358
ويسما / ويسمي	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	358
يابونه / ياتونة		انظر تابونة
ياخوت / ماجون	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
يادريوتاطلمثالهثا		انظر دريوتاطلمتالهثا
ياصباوت		انظر اصباوت
ياطف		انظر يلطف
ياكوش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
يال		انظر آل
يالوترا / يالوترا / يالوكاديلو		انظر والوتازي
ياه	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	315، 316، 349، 460
يايلهم		انظر ابلوهم
يبين		انظر يدين
يدروخ	(من أسماء الشمس والقمر من الخريف)	145
يدوره توه / يدوه تود	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	349، 357
يديج	(من دعاء أسماء أمّ موسى)	313
يدين / يبين / يوين	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
يشكرتنا / يشكرتنا / يشكرسا		انظر بسكرتيا
يشكيلغ / بسكليغ	(من البرهتيّة)	501

يصا / بِصا	(من أسماء الشمس والقمر من الربيع)	141
يعرفقوش / بعرققوش	(من « الأسماء الشريفة »)	308
يعلبه / تغليه	(من البرهتيّة)	501
يفتح	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
يلتادروج		انظر بلتادروج
يلتيارج / ىلتباح / يليتارج	(من أسماء الشمس والقمر من الشتاء)	148
يلجان		انظر بلجان
يلخاد / بلخا	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	351
يلطف / ياطف	(من الأسماء الشمخيثيّة العبرانيّة)	356
يلوحاح / يلوخائح		انظر ديلواخالخ
يلوميش	(من تسبيح أصحاب النواميس)	521
يليتارج		انظر يلتيارج
يمود		انظر ثمود
يهكش / بهكش	(من « الأسماء الشريفة »)	308
يوقش	(من « الأسماء الشريفة »)	308
يونار		انظر برنار
يوين		انظر يدين

فهرس الحيوانات والنباتات والمعادن والموادّ والثياب

الآنك (= القصدير أو أسرب)*	étain (ou plomb)	417، 420
الإبريز	or pur	371، 387، 404
ابن الناريّ (= بزريطا)*	Élixir	380
الأترج / الأترنج*	cédrat (= poncier)	353، 408
الأحجار الحمر	pierres rouges	365
الإدخر (أصول الإدخر)*	schoenanthe	430
الأرض	terre (alch.)	379، 385، 386، 387، 390، 391، 394، 394، 398، 401، 407، 408، 411، 414
الأرض البيضاء	terre blanche	400، 406
الأرض المحمّرة	terre rougie	371
الأرواح الحمر	esprits rouges	365
الأسد	lion	498
اصطرك إفريقيّ*	storax	430
أطيب / الطيب من البخور / البخور الطيب	la meilleure des fumigations	66، 318، 320، 418
الأكاسير الذهبيّة	les élixirs d'or	38
الإكسير	Élixir	369، 375، 387، 399، 400، 401، 404
إكسير البياض	Élixir de blancheur	370
الإكسير الصابغ التامّ	Élixir tinctorial parfait	409
الأنفاس الحمر	âmes rouges	365
بزريطا (= ابن الناريّ)	Élixir	380، 381
البطاقة	billet	346
البقر	bovins	411
البقل	légumes	389
البلغم	pituite (= flegme)	16، 27، 47
البلوّر*	cristal de roche (ou quartz hyalin)	479
البهائم	bêtes	180، 181
البهرامج (= عشب النار)*	clématite (ou saule de Balkh)	431
البول	urine	371، 389
بول الكلب*	urine de chien (alch. Élixir)	389
بياض البيض المسلوق*	vif-argent	367
البيضة	œuf	388، 410، 411، 498
التراب	terre (peut désigner un des quatre éléments)	377، 411، 501
التراب الميّت	terre morte	376، 377
التيس الأسود	bouc noir	354
التين	figue	304
الثعلب	renard	353
الثمر	fruit	214، 503
الجام	coupe en métal	528
الجسد (الأجساد)*	corps [métallique] (terme générique désignant une catégorie de substances minérales employées en alchimie regroupant les métaux)	373، 376، 377، 385، 391، 392، 394، 395، 396، 397، 398، 399، 401، 407، 408، 409
الأجساد الأرضيّة	corps terreux	391

جسد الحرارة	corps de la chaleur	375
الجسد الحيّ	corps vivant	374
الجسد الذائب	corps en fusion	376، 378
الجسد الزعفرانيّ	corps safrané	386
الجسد الضابط	corps ferme	373
الجسد المحرق	corps brûlé	408
الجسد المقتول	corps tué	379
الجسد المكلّس	corps calciné	408
الجسم المصبوغ	corps teint	379
الجلد	cuir	499
جلد الثعلب	cuir de renard	353
الجلد الرقيق	cuir fin	369
جواهر النار	joyaux du feu	376
الحجر (الأحجار)	pierre	350، 373، 376، 382، 388، 389، 395، 396، 397، 407، 410، 413، 479
الحجر الجوانيّ	pierre intérieure	415
الحجر الحيوانيّ	pierre animale	409
حجر الزهرة	pierre de Vénus	364
حجر القوم	pierre de la tribu	376
الحجر المبارك	pierre bénie	399
الحجر المثلّث	pierre triangulaire	373
الحجر المشاكل	pierre analogue	379
الحجر المكرّم	pierre noble	325
الحديد	fer	35، 313، 348، 350، 412، 414، 415
الحرير	soie	
الحرير الأبيض / الحريرة البيضاء	soie blanche	23، 496، 525، 525، 527
الحرير الأسود	soie noire	499
الحرير الأصفر	soie jaune	528
الحمامة	pigeon	496
الحوت الذي حمل الدنيا على ظهره	le poisson qui porte le monde sur son dos	234
الحيوان الثمانية القاسية	les huit animaux durs	440
الحيوان الشديدة السبعيّة	les violentes bêtes sauvages	425
الخبز	pain	309
الخرقة	manteau	412، 497، 501
خرقة حرير أبيض	manteau de soie blanche	496، 525، 527
خرقة حرير أصفر	manteau de soie jaune	528
خرقة كتان	manteau en lin	412
الخفّاش	chauve-souris	472، 497
الخلّ	vinaigre	389
الخمر	vin	400، 408
الخيط	fil	99، 306
خيط حرير	fil de soie	496
خيط حرير أسود	fil de soie noire	499
خيط نير	fil de roseau	491
الخيل	chevaux	101
الدخن الطيب / الدخنة الطيبة	fumigation à l'odeur agréable	59، 363
الدرمكة	pain de gruau	410

الدقيق	farine	214
الدم	sang	16، 27، 47، 371، 388
دم خفّاش	sang de chauve-souris	497
الدهن	onguent	334، 382، 385، 386، 389، 390، 397، 398، 400، 407، 408
	(en alchimie, peut désigner l'élément air)	
الدهن المبيّض	onguent blanc	409
الديك	coq	400
الذئاب	chacal (ou loup)	79
الذباب	mouches	79
الذهب	or	17، 88، 226، 252، 309، 370، 375، 391، 397، 400، 401، 404، 414، 450، 456، 479، 516، 527، 528
الذواب	chacal (ou loup)	101
الرصاص	plomb	307، 364، 370، 388، 398، 415، 498
الرقّ	parchemin	16، 30، 91، 93، 263، 400، 417، 420، 493، 514
رقّ ظبيّ	parchemin de gazelle	100، 346، 489
رقّ عبور	vélin	318
رقّ غزال	parchemin de gazelle	129، 133، 134، 318، 318، 353، 418، 492، 496، 528
الرقعة	billet	98، 99، 334
الرماد	cendre	379، 391، 392، 396
الرمان الحامض	grenade	496
الرمل	sable	391، 522
الروح (= الماء الأبيض)	esprit	384، 391، 394، 395، 396، 397، 398، 407، 408، 411
	(terme générique désignant une catégorie de substances minérales employées en alchimie, regroupant le vif-argent, les sels ammoniacs, le soufre et l'arsenic ; peut désigner le seul vif-argent)	
الروح الواصلة	esprit liant	373
الزاج*	vitriol	366
	(terme générique désignant une catégorie de substances minérales employées en alchimie, regroupant des vitriols associés à cinq couleurs)	
زبد الحديد	écume de fer en fusion	412
الزبل	fumier	369، 379، 395، 396، 414
الزبل الحارّ	fumier chaud	369
الزبل الرطب	fumier humide	395
زبل الغنم	fumier d'ovins	369
الزبيب	raisin sec	309
الزرنيخ*	réalgar-orpiment (= monosulfure d'arsenic)	370
	(en alchimie, appartient à la catégorie des esprits)	
الزرنيخ الأصفر	arsenic jaune	366
الزعفران*	safran	125، 133، 134، 307، 308، 310، 318، 318، 384، 385، 386، 489، 514، 528
الزفت*	poix	396
الزقوم	*zaqqūm* (arbre de l'enfer)	216
الزنجفر*	cinabre	496

الزيبق*	vif-argent (= mercure)	367، 369، 371، 377، 390، 391، 392، 397، 398، 399، 400، 401، 405، 528
الزيبق الأبيض	mercure blanc	368
الزيبق الشرقيّ*	mercure oriental	390، 391، 396، 398
الزيبق الغربيّ*	mercure occidental	385، 389، 390، 396، 397، 398
الزيبق المحلول	mercure dilué	379، 380
الزيت	huile d'olive	309، 368
الزيتون	olivier	304، 353
السموم	poisons	399، 490
السمن	graisse	334، 400
السواد	suie	383، 390، 396
	(l'auteur désigne par ce mot la fumée - *al-buḫār*)	
السوداء	bile noire (= atrabile)	16، 27، 47، 133
الشبّ*	alun	371
	(en alchimie, appartient à la catégorie des vitriols)	
الشبّ اليمانيّ	alun du Yémen	366
الشجر	arbre	485، 503، 522
الشعر	cheveux (*šaʿr*) / safran (*šuʿr*)	
الشعر الأسود	cheveux noirs	367
شعر الصبيان*	cheveux d'enfants	388
الشعر الطيب	safran à bonne odeur	125
الشعير*	orge	408
الشقف الفخّار الأحمر	poterie d'argile rouge	35
الشمس (= الذهب)	or	371، 387، 446
الشمع*	cire	59، 98، 99، 228، 491
الشمع الأبيض	cire blanche	305، 306، 490
الصابون الطيّب	savon à bonne odeur	365
الصبغ	teinture	379، 386، 387، 390، 391، 391، 397، 400، 401، 406، 407، 408، 408، 409
	(en alchimie, peut désigner l'élément feu)	
الصبغ الأحمر*	teinture rouge (alch. soufre)	407، 408، 409
الصبغ المحلول	teinture diluée	364
صحيفة نحاس	feuille de cuivre	369
صحيفة آنك	feuille de plomb ou d'étain	420
صحيفة فضّة	feuille d'argent	353
الصفراء	bile jaune	16، 27، 47، 48
الصفرة	cuivre jaune	313
الصمغ	gomme	405
الصمغة البيضاء*	gomme blanche (alch. argent)	397
الصمغة الحمراء*	gomme rouge (alch. cuivre)	397
الصندروس*	sandaraque	528
الصندل*	santal	353
الصندل الأبيض*	santal blanc	29
الصندل الأحمر*	santal rouge	129
الضفدع (الضفادع)	grenouille	499
الطرطر	bonnet haut	98

الطلق*	talc, mica (en alchimie, appartient à la catégorie des pierres)	366
الطيب	aromate	363، 418، 525
الطير	oiseau	179
الطين	argile	413، 499
طين الثقل	argile	412
طين الحكمة*	lut	384، 410، 412
طين الكلس	argile à calciner	412
الظبي	gazelle	100، 346، 489
العبور	jeune brebis	318
العسل*	miel	25، 93، 141، 228، 334
عشب النار (= بهرامج)	« herbe du feu » (clématite)	431
العصفور	moineau	470، 520
العظم الرميم	os carié	501
العفص*	noix de galle	379
العقرب	scorpion	25، 214
العقيان الأحمر	or natif rouge	454
العقيق*	cornaline	479
العنبر*	ambre gris	450، 496، 522، 525، 527، 528
العنبر الأشهب	ambre flamboyant (désigne le but de la quête mystique)	119، 325
العود*	aloès	312، 313، 368، 383، 450، 496، 522، 525، 527، 528
العود الرطب	aloès humide	489
عود الذهب		400
العود الهنديّ*	aloès	129
عين شمس	tournesol	134
الغالية الطيّبة*	galia (mélange composé utilisé en fumigation dont il existe de nombreuses recettes)	310
الغبار	poussière	382، 383، 384، 386، 387، 412
الغزال	gazelle	129، 133، 134، 318، 353، 418، 492، 496، 528
الغنم	ovins	214، 411
الفاكهة	fruit	229
الفتل	mèche	334
الفضّة	argent	226، 252، 309، 353، 367، 368، 369، 370، 375، 391، 397، 404، 414، 417، 429، 430، 476، 476، 479، 525، 527، 528
الفضّة البيضاء	argent blanc	58
الفضّة الخالصة	argent pur	525
الفلفل*	poivre	307
القرطاس	feuille de papier	65، 442، 492، 528
القرنفل*	girofle	308، 310
القسط*	costus	448
القصب / القصبة	roseau	306، 308
القصب الفارسيّ*	canne de Provence (= roseau à quenouille)	306
القصب المطموس	roseau aveugle	59
القصدير	étain	29، 367، 368، 369، 415، 525

القطر	bois d'aloès	382
القطرى (= المصطكى ؟)*	résine de cèdre (?)	94
القطران*	goudron (huile de cèdre)	335
قلب تيس أسود	cœur d'un bouc noir	354
القلنسوة	mitre	499
القنبار*	cinabre (= sulfure de mercure) ou oxyde de mercure	381
القمر (= الفضّة)	argent	369، 385، 387
القيراط	cosse de caroubier	400
الكاغد / الكاغذ	papier	95، 226، 305، 309، 417، 418، 501
الكاغد الأبيض	papier blanc	58
الكاغد الأحمر	papier rouge	438
الكاغد الأصفر	papier jaune	516
الكاغد النقي	papier vierge	129
الكافور*	camphre	125، 228، 385، 412، 413، 414
الكبريت	soufre	381، 392، 393، 397، 398، 399، 400، 401، 405، 408، 439 (en alchimie, appartient à la catégorie des esprits)
الكبريت الأحمر*	soufre rouge (désigne le but de la quête mystique)	116، 119، 370، 391، 401، 419، 509
الكبريت المحلول	soufre dilué	381
الكتان*	lin	396، 412
الكحل	collyre	413
الكلب	chien	350، 408
الكلس*	chaux	375، 377، 378، 379، 412، 414، 415
كلس البيض	chaux d'œuf (la chaux était utilisé pour conserver les œufs)	410
كلس النفس	chaux de souffle	378
اللبان*	oliban (= encens)	312، 489، 496
اللبان الذكر الطيّب	oliban mâle à odeur agréable	305، 308، 486
اللبان الذكر الأبيض الطيّب	oliban mâle blanc à l'odeur agréable	486
اللبان الطيّب	oliban à odeur agréable	310
اللبن	lait	389، 393
لبن الكلبة	lait de chienne	394
اللحم	chair	402
اللوح	tablette	117، 118
الماء	eau (peut désigner un des quatre éléments)	59، 93، 226، 230، 245، 305، 306، 367، 369، 379، 382، 384، 385، 386، 387، 390، 392، 396، 403، 405، 406، 407، 408، 409، 411، 412، 413، 414، 448، 487، 524
الماء الأبيض (= الروح)	eau blanche (= vif-argent)	384، 389
الماء الأوّل*	eau tiède passée à travers une couche de cendres de bois	391
الماء البارد الرطب	eau froide et humide	408
ماء البحر	eau de mer	389
ماء البيض	eau d'œuf	411
الماء الجاري	eau courante	134، 306
الماء الحاد الأبيض*	vif-argent	368
الماء الحارّ	eau chaude	397، 402

الماء الحارّ الخريفيّ	eau chaude de pluie automnale	409
الماء الحامض المنشف	eau acide	408
ماء الحبق*	eau de menthe (ou de basilic)	308
ماء الحصرم	verjus	408
ماء الحياة*	eau de vie (alch. vif-argent ou eau de sel ammoniac)	386، 387
الماء الخالد*	eau éternelle (alch. vif-argent)	391
الماء الخالص	eau pure	412
ماء الخلّ	vinaigre	408
ماء الخمر والشعير	eau de datte et d'orge fermentés	408
الماء الرائق	eau claire	408
ماء الزاج	vitriol	408
ماء الزيبق	mercure	353، 354، 390
ماء السحاب	eau de nuage	389
الماء العزيز	eau noble	313
ماء القلي	eau alcaline	408
ماء الكبريت	soufre liquide	400
ماء الكبريت النقي	soufre liquide pur	395
ماء المزن	eau de nuage	157
الماء المسخّن	eau chauffée	410
الماء المصبوغ	eau teinte	371
الماء المصنوع	eau artificielle	370
ماء مطر*	eau de pluie (alch. vif-argent)	25، 86، 389
ماء الملح المقطّر	eau salée distillée	408
الماء المنشف الحارّ	eau chaude	408
ماء الورد*	eau de rose	125، 134، 310، 489، 514، 528
ماء الورد الطيّب	eau de rose à odeur agréable	308، 310
الماء اليبس	eau sèche	413
المرّ*	myrrhe	448
المرزبة	barre en fer	413
المرقة	bouillon	364، 365، 369، 370، 415
المرقشيتة	pyrite de Dioscoride	384
المرقشيتة البيضاء*	pyrite blanche	370
المرقشيتة الصفراء*	pyrite jaune	370
المسك*	musc	109، 125، 318، 489، 514
المسك الأذفر	musc à odeur forte	325
المصطكى / المصطكا*	mastic, résine	29، 94
المطر	pluie	389
المغنطيس*	aimant	398
المغنطيس الأشهر	aimant le plus célèbre (désigne le but de la quête mystique)	93، 119
المغنيسيا*	minerai de manganèse	371، 379، 380، 383، 397، 398
المقل الأزرق*	bdellium	448، 528
ملح (الأملاح)	sel	371، 377، 499
	terme générique désignant une catégorie de substances minérales employées en alchimie.	
ملح الطعام	sel de cuisine	366
الملح القلي المبيّض	sel alcalin blanchi	366
الموم الأبيض*	cire blanche	448
الموم الأسود	cire noire	429

الميعة*	styrax	353
الميعة السائلة*	styrax liquide (= stactè)	489
النبات	plantes	394
النحاس	cuivre	25، 313، 369، 370، 384، 385، 386، 387، 391، 415، 491، 499
النحاس الأحمر	cuivre rouge	35، 369، 424، 491، 510، 528
النحاس الأصفر	cuivre jaune	525
الند*	*nadd* (mélange composé utilisé pour des fumigations dont il existe de très nombreuses recettes différentes)	496، 527
النشادر*	ammoniac	371، 383، 385، 387
النشف	pierre ponce	407
النطرون*	nitre	366
النفس	âme	378، 386، 391، 394، 395، 396، 397، 398، 407
النفس الصابغة	âme tinctoriale	373
النورة*	chaux vive	371
النير	roseau	491
الوحش	bêtes sauvages	179
الورقة	feuille	122، 310، 350
ورق الأترجّ	feuille de cédrat	353
ورق الجنّة	feuille du Paradis	109
ورق الزيتون	feuille d'olivier	353
ورق (أوراق) القصب	feuille de roseau	308
ورقة كاغد	feuille de papier	305

فهرس الأوقات والأزمنة

ابريل 38
أربعة وعشرون من دجنبر 139
أربعة وعشرون من شتنبر 139
أربعة وعشرون من مارس 139
أربعة وعشرون من يوليه 139
أغشت 499
أوّل الشهر 63
البكرة 312
بؤونه 139
تمام الأسبوع 126
الثاقوفة 131، 134، 139، 142، 146، 149، 150
ثاقوفة الجنوب 145
الثاقوفة الشرقيّة 142
ثاقوفة الغرب 147
ثامن الشهر 485
الثامن والعشرون والتاسع والعشرون من الشهر 426
الثلث الأخير (من الليل) 123
الثلث الأخير من ليلة الجمعة 244
حزيران 139
الخريف 139، 140، 145
دجنبر 139
الربيع 139، 140، 141
الساعة الأولى (من كلّ يوم) 235
الساعة التاسعة (من كلّ ليلة) 510
ساعة زحل 473
ساعة الشمس 91، 441
ساعة القمر 16، 493
ساعة المرّيخ 426، 431
ساعة المشتري 307، 417، 419، 509
السحر 245، 510، 514
الشتاء 139، 140، 147، 387
شتنبر 139
الصبيحة 520
صفر 267
صلاة ثلاث تسليمات 516
صلاة ثمان تسليمات 517
صلاة ثمان ركعتين 461
صلاة الجمعة 24، 51، 112
صلاة خمس تسليمات 474
صلاة ركعتين (= صلاة الصبح) 16، 29، 66، 136، 294، 295، 296، 300، 419، 442، 453، 466، 493، 509، 512، 514، 524
صلاة ستّ ركعات 460
صلاة الصبح (= صلاة ركعتين) 52، 125، 138، 218، 295
صلاة العشاء 296، 304
صلاة المغرب 296، 492
الصيف 139، 140، 142، 387
طلوع الشمس 24، 29، 30، 58، 129، 308، 311، 320، 363، 476، 484، 492، 496، 498
طلوع الفجر 422، 428، 436، 451، 458، 465، 473، 510
العشاء 312
غروب الشمس 492
ليلة الاثنين 417، 472، 509، 520
الساعة الأولى (من ليلة الاثنين) 417، 509
الساعة التاسعة [= الأولى من الثلث الأخير] (من ليلة الاثنين) 472، 520
الساعة الثامنة (من ليلة الاثنين) 417، 509
ليلة الأحد 451، 511
الساعة التاسعة [= الأولى من الثلث الأخير] (من ليلة الأحد) 451
الساعة الثانية عشرة (من ليلة الأحد) 511
ليلة الأربعاء 464، 510
الساعة التاسعة [= الأولى من الثلث الأخير] (من ليلة الأربعاء) 464، 510
ليلة الثلاثاء 435، 511
الساعة التاسعة [= الأولى من الثلث الأخير] (من ليلة الثلاثاء) 435، 511
ليلة الجمعة 245، 295، 296، 457، 518
الثلث الأخير (من ليلة الجمعة) 244
الساعة التاسعة [= الأولى من الثلث الأخير] (من ليلة الجمعة) 457، 518
صلاة العشاء (من ليلة الجمعة) 296
صلاة المغرب (من ليلة الجمعة) 296
ليلة الخميس 427
ليلة السبت 421، 511
الساعة الأولى (من ليلة السبت) 511
الساعة التاسعة [= الأولى من الثلث الأخير] (من ليلة السبت) 421
ليلة القدر 132
مارس 139
محرّم (الشهر المحرّم) 267

نصف الليل 61، 123، 469
يوليه / يليه 139، 499
يوم الاثنين 15، 57، 58، 63، 93، 194، 198، 204، 211، 353، 417، 426، 493، 509، 511، 514، 530
الساعة الثالثة (من يوم الاثنين) 417، 509
الساعة الحادية عشرة (من يوم الاثنين) 511
الساعة الرابعة (من يوم الاثنين) 511
الساعة العاشرة (من يوم الاثنين) 417، 509
ساعة القمر (من يوم الاثنين) 58، 63، 93
يوم الأحد 129، 191، 193، 197، 204، 211، 320، 321، 417، 424، 435، 441، 451، 457، 464، 472، 473، 475، 509، 510، 511، 512، 514، 515، 516، 517، 519، 530
الساعة الأولى (من يوم الأحد) 320، 321، 441، 512
الساعة التاسعة (من يوم الأحد) 451
الساعة الثالثة (من يوم الأحد) 457، 458، 516، 517
الساعة الثامنة (من يوم الأحد) 435، 451، 511، 512، 514
الساعة الثانية (من يوم الأحد) 451، 514
الساعة الثانية عشرة (من يوم الأحد) 472، 475
الساعة الحادية عشرة (من يوم الأحد) 464، 467، 519
الساعة الرابعة (من يوم الأحد) 464، 465، 519
الساعة الخامسة (من يوم الأحد) 472، 473، 519، 520
الساعة السابعة (من يوم الأحد) 424، 510، 511
الساعة السادسة (من يوم الأحد) 417، 509
يوم الأربعاء 51، 57، 95، 195، 200، 204، 211، 308، 320، 321، 485، 508، 514، 531
الساعة الأولى (من يوم الأربعاء) 320، 321
الساعة الثامنة (من يوم الأربعاء) 485
يوم التروية 248، 249
يوم الثلاثاء 194، 199، 205، 211، 235، 431، 451، 511، 514، 531
الساعة الأولى (من يوم الثلاثاء) 320، 431، 511
يوم الزهرة (يعني يوم الجمعة) 489
ساعة الزهرة (من يوم الزهرة) 489
يوم الجمعة 51، 68، 81، 92، 132، 135، 150، 195، 202، 204، 211، 310، 311، 454، 456، 476، 496، 514، 516، 532
الساعة الثانية عشرة [= الآخرة] (من يوم الجمعة) 150
يوم الخميس 29، 30، 51، 57، 81، 93، 95، 194، 195، 201، 205، 211، 244، 308، 420، 426، 492، 514، 532
ساعة المشتري (من يوم الخميس) 29
يوم السبت 95، 126، 133، 194، 196، 203، 205، 211، 235، 320، 321، 491، 498، 511، 514، 533
الساعة الأولى (من يوم السبت) 126، 321
الساعة العاشرة (من يوم السبت) 511
ساعة المقاتل (من يوم السبت) 498
يوم عرفة 241، 248، 249

الموضوعات

§	أوّله	Esc1	BnF1	
0	بسم الله الرحمن الرحيم [...]	1b	1b	1
1	أمّا بعد، فللحقّ أعلام [...]	2a	2b	4
2	فصل وقد تقاسمت مطالب الراغبين [...]	2b	4a	8
3	فصل أتكلّم فيه أوّلا على الحروف المعجمة	3a	4b	9
4	فصل في نسبة الذاتيّة الإنسانيّة	3b	5a	11
5	فصل والحروف على أنواع	3b	5b	12
6	فصل والحروف ثمانية وعشرون حرفًا	3b	5b	13
6bis	فصل وأوّل الحروف الألف	3b	5b	14
7	ولما تقدّم أنّ المنازل ثمانية وعشرون	7b	12b	33
8	فصل ولمّا كانت هذه المنازل مفرّقة إلى بروج الاثنى عشر	10a	17a	45
9	فصل في بسم الله الرحمن الرحيم	11a	18b	50
10	فصل وأمّا اسمه البارئ	17b	25a	85
11	وقد اعتكف بعض الصالحين من أئمة الدين	22a	32a	112
12	فصل منه آخر	23b	35a	122
13	فصل منه آخر	25a	37a	128
14	فصل في ذكر الثواقيف الأربع	26b	lac.	139
15	فصل وقد نجمع لك الآن الدعوات الأربع	27a	lac.	141
15bis	[فصل] إذا كنت في فصل الربيع	27a	lac.	141
16	فصل أذكر فيه بعض خواصّ حروف التهجّي	29a	40a	151
17	فصل والحروف على قسمين	30a	41b	155
18	فصل أضع لك هنا الحروف غير المكرّرة	30b	42a	158
19	فصل فائدة الأسماء كلّها	31a	43a	161
20	فصل اعلم أنّ الأولياء رضي الله عنهم تكلّموا في علم الحروف والأمساء	31a	43b	162
20bis	[فصل] ولكلّ حرف من هذه الحروف	31b	44b	167
20ter	[فصل] والعلم باسم الله الأعظم من أشرف العلوم والاسم الأعظم لؤلؤ مكنون	32b	46b	173
20quater	[فصل] وهذا الاسم الأعظم يقتضي اسما ومسمّى هذا الاسم	33b	47b	176
21	فصل ولمّا كان اسم الرحمن مشتقّ من الرحمة	35b	52a	187
22	فصل واعلم بأنّ أمّ القرآن	35b	52a	189

197	54b	37a	23 فصل واعلم بأنّ أوّل يوم خلقه الله هو يوم الأحد
198	54b	37a	24 فصل وخلق الله تعالى يوم الاثنين
199	55a	37a	25 فصل وخلق الله تعالى يوم الثلاثاء
200	55a	37a	26 فصل وخلق الله تعالى يوم الأربعاء
201	55a	37a	27 فصل وخلق اللع تعالى يوم الخميس
202	55b	37a	28 فصل وخلق الله تعالى يوم الجمعة
203	55b	37a	29 فصل وخلق الله تعالى يوم السبت
204	55b	37a	30 فصل فإذا أردت عملًا من الأعمال في سائر أيّام الجمعة
206	56a	38a	31 فصل في بيان الأشكال السبعة
212	58a	39b	32 فصل أذكر فيه أسماء أمّ القرآن
225	70b	42a	33 فصل اعلم أنّ هذا الاسم الذي أعطاه الله تعالى لآدم
226	74b	x	33bis [فصل] وهذا كلّه على القول بأنّ الحروف السبعة
237	x	44b	33ter [فصل] إذا أردت أن تقلّد قول من يقول
240	76a	45a	34 فصل أذكر فيه أسماء الله الحسنى
251	79b	47a	34bis [فصل] إن الدعاء مفتاح العبادة
255	81a	48a	35 فصل أذكر فيه الطريق الحالي
262	83b	49b	36 فصل واعلم أنّ مراتب الأولياء
270	86b	51a	37 فصل واعلم أنّ كنز التوحيد الشافي
276	88b	52b	38 فصل أتكلّم فيه من أين ترجّح كلمة لا إله إلّا الله سائر الكلمات
282	lac.	53a	39 فصل اعلم أنّ من خواصّ القرآن شهد الله أنّه لا إله إلّا الله
284	lac.	53b	40 فصل واعلم أنّ حقيقة الشهادة بالتوحيد
287	lac.	54a	41 فصل واعلم أنّ الآيات التي هي آي الكرسيّ
290	lac.	54b	42 فصل علامة من عرف الله تعالى
291	lac.	54b	43 فصل إن أردت أن تظهر لك لوائح معالمك
292	lac.	54b	44 فصل قاعدة التحقيق ليس الأسافة والتوفيق
293	lac.	55a	45 فصل أخلو بنفسك كثيرًا وأخلع بدنك خاليًا
294	lac.	55a	46 فصل فنرجع إلى بعض ذكر الأدعية المستجابة
295	76a	55b	46bis [فصل] وخرج الإمام أبو عيسى الترمذي
296	lac.	55b	46ter [فصل] وقال بعضهم : من أراد أن يقضى حاجته
297	lac.	55b	46quater قد سئل باب مدينة علم
299	lac.	56a	46quinques [فصل] ومن دعا بعض الأولياء وهو الشيخ أبو الحسن الشاذلي
304	lac.	57a	47 فصل أذكر فيه حالومات واستخارات صحيحة

48	فصل منه آخر فيه عطف وتأليف القلوب	57b	lac.	307
49	فصل أذكر هنا الأسماء الشريفة	57b	lac.	308
50	فصل أذكر فيه أسماء أمّ موسى	58a	lac.	310
51	فصل منه آخر سئل يو النون بن أبراهيم المصريّ	58b	lac.	312
52	فصل أذكر فيه صفة خاتم سليمان بن داود	59a	lac.	314
53	فصل منه آخر قيل إنّ الأسماء التي كانت في طوق حلّة يوسف وخاتم سليمان	59b	59a	316
53bis	[فصل] في رواية أخرى تحصنت	59b	59a	316
53ter	[فصل] في رواية أخرى لا إله إلّا الله	59b		317
54	فصل آخر منه روي عن كعب الأحبار أنّه قال	60a	60a	319
55	فصل منه آخر قيل إنّ صورة خاتم سليمان	61a	-	324
56	فصل ها هنا أذكر كرامة فيها تقسيم الحروف على الروحانيّة	61b	62a	325
57	فصل أذكر فيه الأسماء العظيمة ومنافعها وأسرارها	64a	-	340
58	فصل نذكر الآن بعون الله وقوّته خواصّ أسماء الله الحسنى بجملتها وتأثيرها	68a	-	359
59	وإن أراد فتح باب الصنعة الإلهيّة	69b	-	364
60	فصل في ذكر النصف الثاني من العمل	72a	91b	378
61	فصل يؤيّد ما قبله ويزيده بيانًا وكمالًا	73a	93a	382
62	فصل منه آخر في زيادة بيان تفسير	74b	95b	388
62α	يقول الناسخ - رضي الله عنه - رأيت من النظر أن نأتي هنا بنصّ ما ذكره الحكيم أبو محمّد أبر بكر محمّد بن زكريا الرازي	78a	x	407
62bis	وهانا أصف لك مسألك فيمن قال إنّ الحجر هو البيضة	79b	101b	410
63	واعلم بأنّ لهذه الساعة أعني ساعة المشتري دعاء عظيم	81b	106a	419
64	فصل وأمّا الساعة السابعة من يوم الأحد فصاحبها المرّيخ	82b	(108b)	424
65	فصل وأمّا الساعة الثامنة من يوم الأحد والأولى منه فصاحبها الشمس	84b	(113b)	435
65bis	[فصل] وأمّا دعاء الساعة الثامنة منه	87a	115b	444
66	فصل وأمّا الساعة التاسعة من يوم الأحد والثانية منه فصاحبها الزهرة	(lac.)	-	451
67	فصل وأمّا الساعة الأولى من الثلث الآخر من ليلة الجمعة	88b	(125a)	457
67bis	[فصل] وأمّا الساعة الحادية عشر	90a	127a	467
68	فصل وأمّا دعاء الساعة الثانيّة عشر من يوم الأحد والخامسة منه فصاحبها زحل	91b	(129a)	472
68bis	تنبيه اعلم أنّ الأدب في ابتداء الأدعية كلّها	92b	x	478
69	فصل والذي يختار فيه النقش هو الذهب والفضة	93a	131b	479
70	فصل وإن أردت نقش الأوفاق المستخرجة من هذه الأسماء الشريفة العزيزة	93a	132a	480

71	فصل أذكر فيه تصريفات الحروف العلويّات في الأجساد البشريّات والأعداد الروحانيّات في الأرواح البشريّات	94b	134b	488
72	فصل ومن أقام شكلًا ضرب أربعة في أربعة وضع فيه نسبته العدديّة	96a	136b	493
73	فصل أتكلّم فيه على مربّعات ومسدّسات مهصوصات بمنافع وغيرها منها	96a	137a	495
74	فصل والمفردات تقطع الدم من الإنزاف وغيره	96b	137b	497
74bis	[فصل] ومن كان له عدو وحاسد	96b (lac.)	138a	498
74ter	[فصل] ومن أراد حجب الأبصار	97a	138a	499
75	فصل وإن أردت تهييج من شئت	(lac.)	138b	501
76	والآن أختم هذا الكتاب بأدعية مستجابة ثابتة عن الراسخين	(97a)	147b	503
βa	[فصل] أذكر فيه الآية الكريمة العظيمة التي في سورة يس	x	139a	521
βb	طريقة أصحاب النواميس العظماء في التوصّل إلى مكاشفات الأرواح العلويّة والسفليّة	x	140a	521
βc	[فصل] في خواصّ الحروف الكتابيّة	x	144a	525
βd	[فصل] في { المص }	x	145b	528
βe	[فصل] في خواتم الأيّام السبعة	x	146b	530

تصوير الصور والجداول والأشكال 534
الفهارس 601
فهرس الآيات القرآنيّة 601
فهرس الأحاديث 605
فهرس الأعلام 607
فهرس القبائل والأقوام والملل والنحل 609
فهرس الأماكن 610
فهرس الكتب المذكورة 610
فهرس أسماء الله الحسنى وصفاته وأوصافه 611
فهرس الكواكب والبروج ومنازل القمر وحالاتها 616
فهرس أسماء الملائكة والجنّ والأرواح والروحانيّات 618
فهرس الكلمات السحريّة 626
فهرس الحيوانات والنباتات والمعادن والموادّ والثياب 636
فهرس الأوقات والأزمنة 644

La magie islamique et le « corpus bunianum » au Moyen Âge

Résumé

Al-Būnī est une figure centrale dans l'étude de la magie en Islam au Moyen Âge. En effet, son principal traité, le *Šams al-maʿārif al-kubrā* (*Le « grand » soleil des connaissances*), est le plus grand manuel de magie se basant sur le Coran, les beaux noms de Dieu, les invocations aux anges, etc. Malheureusement, à ce jour, cette œuvre nous est connue à travers des éditions se basant sur des manuscrits très tardifs, fort éloignés du contenu des manuscrits des œuvres ayant pu être écrites par al-Būnī : en témoignent les nombreux anachronismes. Aussi, ce travail de recherche propose de faire l'analyse et d'établir une édition critique d'une partie du « corpus bunianum » : le *Šams al-maʿārif wa-laṭāʾif al-ʿawārif* (*Le soleil des connaissances et les grâces exquises*) dans sa version courte (la supposée plus ancienne), *al-Lumʿa l-nūrāniyya* (*La lueur luminescente*) et d'autres traités qui ont contribué à former le *Šams al-maʿārif*. L'édition de ces textes correspondant au « noyau historique » de cet immense corpus met en évidence les éléments les plus anciens des œuvres attribuées à al-Būnī et les influences ayant contribué à la formation d'une magie islamique, se référant non plus essentiellement à des autorités grecques, indiennes, mésopotamiennes, etc., mais aussi au Coran, à la tradition prophétique et aux traditions magiques, mystiques et kabbalistiques juives, chrétiennes et musulmanes. Intimement liée aux sphères du pouvoir, cette littérature magique participe également à leur mise en scène et reflète leur évolution.

Mots-clés : al-Būnī, *Šams al-maʿārif*, Moyen Âge, Islam, magie, sciences occultes, ésotérisme, soufisme, astrologie, alchimie, kabbale

Abstract

Al-Būnī is a key author in the study of magic in Islamic civilization in the Middle Ages. Indeed, his main treatise, the *Šams al-maʿārif al-kubrā* (*The "Great" Sun of Knowledge*), is the most important magic manual based on the Qurʾān, the beautiful names of God, invocations to the angels, etc. Unfortunately, until now, this work has been known to us through editions based on very late manuscripts, very different from the contents of manuscripts of works written by al-Būnī as the many anachronisms point out. In this research, we propose an analysis and a critical edition of part of the "corpus bunianum": *Šams al-maʿārif wa-laṭāʾif al-ʿawārif* (*The Sun of Knowledge and the Exquisite Graces*) in its short version (the supposedly more ancient one), *al-Lumʿa l-nūrāniyya* (*The Luminescent Glow*) and other treaties that have been used to write down the *Šams al-maʿārif*. Editing these texts corresponding to the "historic core" of this vast corpus highlights the oldest parts of the works attributed to al-Būnī and the influences that contributed to the formation of an Islamic magic, referring not only to Greek authorities, Indian, Mesopotamian, etc.., but also to the Qurʾān, the prophetic tradition and magical, mystical and Kabbalistic Jewish, Christian and Muslim traditions. Closely linked to realms of power, this magical literature also contributes to their splendour and reflects their evolution.

Keywords: al-Būnī, *Šams al-maʿārif*, Middle Ages, Islam, magic, occultism, esoterism, Sufism, astrology, alchemy, Kabbalah.

Discipline : histoire médiévale et études arabes